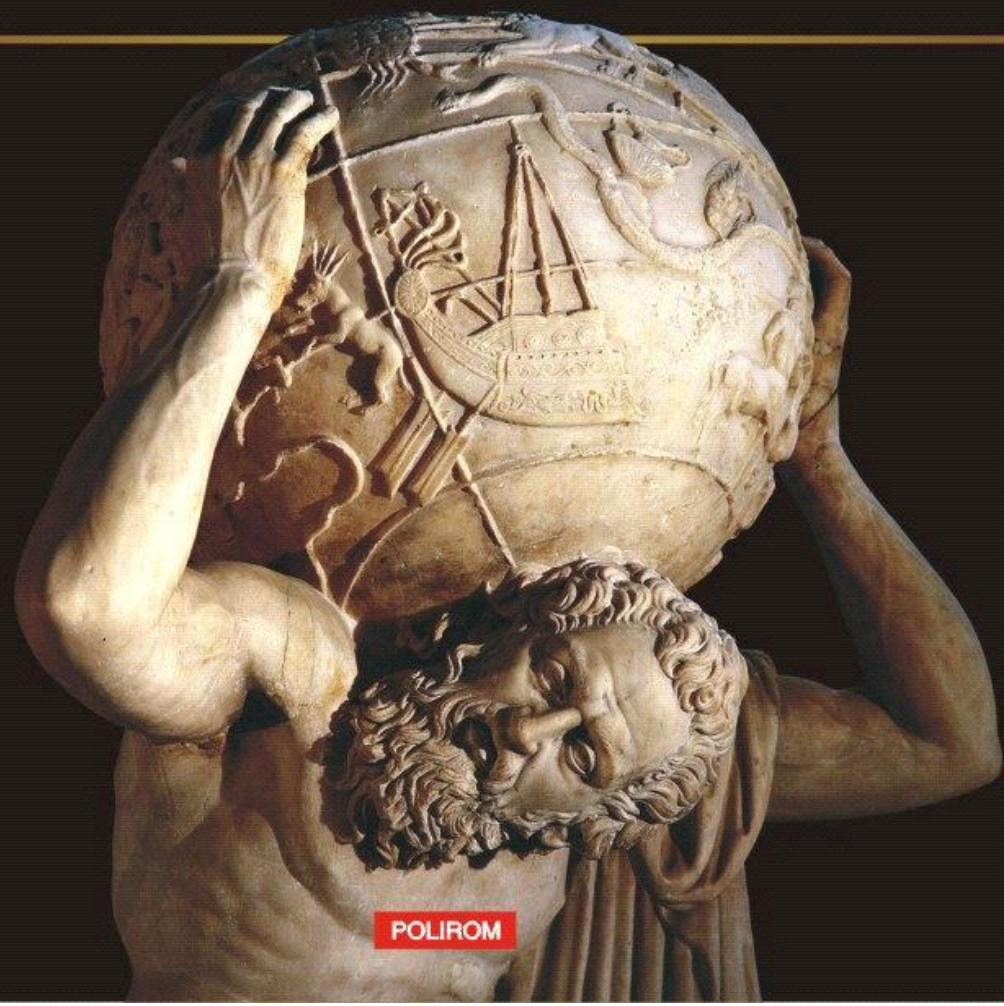

Robert Graves

MITURILE GRECIEI ANTICE

POLIROM

Robert Graves
Miturile Greciei Antice

Coperta: Carmen Parii

Pe copertă: © Museo Archeologico Nazionale, Naples, Campania, Italy / Bridgeman Images

ROBERT GRAVES s-a născut în 1895 la Wimbledon, Londra, fiul lui Alfred Perceval Graves, scriitor irlandez, și al Amaliei von Ranke. După ce a terminat școala, a luptat în Primul Război Mondial, devenind căpitan în Regimentul de Pușcași Regali Galezi. A publicat volume de poezie, dar și romane istorice, printre care: *I, Claudius*; *Count Belisarius*; *Wife to Mr. Milton*; *Sergeant Lamb of the Ninth*; *The Golden Fleece*; *They Hanged My Sainly Billy*; *The Isles of Unwisdom*. De asemenea, a publicat peste 50 de povestiri, apărute în reviste de pe ambele maluri ale Atlanticului și reunite ulterior în volumul *Complete Short Stories*. Și-a scris autobiografia, *Good-bye to All That*, în 1929, care s-a impus rapid ca un titlu de referință. A tradus din Apuleius, Lucan și Suetoniu pentru Penguin Classics. A devenit profesor de poezie la Oxford în 1961 și membru de onoare al St. John's College, Oxford, în 1971. A murit pe 7 decembrie 1985, la Mallorca, unde locuia din 1929.

Volumul reprezintă traducerea integrală a lucrării devenite clasice *The Greek Myths* (Cassell & Co Ltd., Londra, 1958, ediție revăzută de autor, confruntată cu ediția Penguin Books, Harmondsworth, 1960). La redactarea versiunii în limba română s-a folosit lucrarea fundamentală a Annei Ferrari *Dicționar de mitologie greacă și romană* (traducere de Dragoș Cojocaru, Emanuela Stoleriu și Dana Zămosteanu, Editura Polirom, Iași, 2003), care prezintă în mod sintetic mare parte a miturilor incluse în prezentul volum.

Fiecare mit este mai întâi o narațiune, paragrafele fiind identificate prin litere cursive (*a*, *b*, *c* etc.). Sursele sunt citate în note. Urmează un comentariu explicativ, divizat în paragrafe identificate prin cifre cursive (*1*, *2*, *3*...). Trimiterile corespondente de la o secțiune explicativă la alta sunt notate cu (*), dându-se numărul mitului și numărul paragrafului. De exemplu, (*43.4) îndrumă cititorul la paragraful al patrulea al celei de-a doua

secțiuni, cea explicativă, a mitului 43.

Moartea Taurului din Vechiul An, aparent doborât cu securea, și nașterea Vițelului Noului An dintr-un curmal, sub privirile unei preotese cretane, ea identificându-se cu un curmal. De pe un sigiliu din perioada mijlocie a civilizației minoice, din colecția autorului (diametru mărit de 1,5 ori – cca 1900 î.Hr.).

Cuvânt înainte

După revizuirea *Miturilor Greciei antice* în 1958, am avut dubii în privința zeului bețiv Dionysos, a centaurilor, cu reputația lor contradictorie de înțelepciune și depravare, precum și a naturii ambroziei și nectarului divine. Aceste subiecte sunt strâns legate între ele, întrucât centaurii îl venerau pe Dionysos, a cărui sărbătoare sălbatică de toamnă se numea „Ambrozia”. Nu mai cred că atunci când menadele lui bântuiau furioase satele, sfârtecând animale sau copii (*27.f) și lăudându-se apoi că ar fi călătorit până în India și înapoi (*27.c), ele se amestecau doar cu vin sau bere de iederă (*27.3). Probele rezumate în cartea mea *What Food the Centaurs Ate* (1958) sugerează că satirii (membrii triburilor având ca totem Țapul), centaurii (triburi având ca totem calul) și femeile lor, menadele, foloseau aceste băuturi pentru a înghiți un drog mult mai puternic, și anume o ciupercă crudă, *Amanita muscaria*, care produce halucinații, dezlănțuire nesăbuită, viziuni profetice, energie erotică și o forță musculară remarcabilă. Cele câteva ore de extaz sunt urmate de o inerție deplină, fenomen care ar explica relatarea modului în care Licurg, înarmat doar cu o bătă pentru vite, a pus pe fugă armata beată de menade și satiri a lui Dionysos la întoarcerea ei victorioasă din India (*27.e).

Pe o oglindă etruscă, *Amanita muscaria* este gravată la picioarele lui Ixion, eroul tesalian care se ospăta cu ambrozie împreună cu zeii (*63.b). Unele mituri (*102, 126 etc.) sunt compatibile cu teoria mea că descendenții lui, centaurii, consumau și ei această

ciupercă, iar conform unor istorici, aceasta a fost folosită ulterior de „berserkerii” nordici ca să le dea dârzenie și curaj în luptă. Acum cred că „ambrozia” și „nectarul” erau ciuperci halucinogene: cu certitudine *Amanita muscaria*, dar poate și altele, mai ales o ciupercuță subțirică de bălegar numită *Panaeolus papilionaceus*, care produce halucinații inofensive și cât se poate de plăcute. O ciupercă nu foarte diferită de aceasta apare pe un vas atic, între copitele centaurului Nesus. „Zeii” cărora le erau rezervate, în mituri, ambrozia și nectarul trebuie să fi fost regine și regi sacri din epoca preclasică. Crima regelui Tantal (*108.c) a fost că a încălcat un tabu invitând oamenii de rând să guste din ambrozia lui.

Regalitatea sacră a decăzut în Grecia; ambrozia a devenit apoi, pare-se, elementul sacru al Misterelor Eleusine, Orfice și al celor asociate cu Dionysos. La toate evenimentele, participanții jurau să păstreze tăcerea cu privire la ce mâncau și la ce beau, aveau viziuni de neuitat și li se promitea nemurirea. „Ambrozia” oferită câștigătorilor la alergările olimpice era în mod evident un rege-substitut, atunci când victoria nu le-a mai conferit demnitatea de rege sacru: o combinație de mâncăruri ale căror inițiale, după cum am arătat în *What Food the Centaurs Ate*, formau cuvântul grecesc *ciupercă*. Și unele rețete citate de clasiști ca fiind nectar și *cecyon* – băutura mentolată folosită de Demetra la Eleusis – formau și ele cuvântul *ciupercă*.

Am gustat și eu ciuperca halucinogenă *psilocybe*, o ambrozie divină folosită din vremuri imemorabile de indienii mazateci din statul Oaxaca din Mexic; am auzit-o pe preoteasă invocându-l pe Tlaloc, Zeul-ciupercă, și am avut viziuni transcendente. Așa că sunt întru totul de acord cu R. Gordon Wasson, descoperitorul american al acestui rit din vechime, că ideile europene de Rai și Iad pot foarte bine să provină din mistere similare. Tlaloc a fost zămislit de un fulger; la fel și Dionysos (*14.c); iar în folclorul grecesc, ca și în cel mazatec, la fel au fost zămyslite toate ciupercile – numite în mod tradițional „hrana zeilor” în ambele limbi. Tlaloc purta o coroană în formă de șarpe; la fel și Dionysos (*27.a). Tlaloc avea un refugiu subacvatic, la fel și Dionysos (*27.e). Obiceiul sălbatic al menadelor de a smulge capetele victimelor lor (*27.f și 28.d) se poate referi alegoric la smulgerea pălăriei ciupercii sacre – de vreme ce în Mexic piciorul ei nu e consumat niciodată. Citim că Perseu, un rege sacru al Argosului convertit la cultul lui Dionysos (*27.j), a dat cetății Micene acest nume după o ciupercă pe care a cules-o în acel

loc, de unde a țâșnit un izvor (*73.r). Emblema lui Tlaloc era o broască-râioasă, la fel ca a Argosului; iar din gura broaștei lui Tlaloc de pe fresca de la Tepentitla curge un șuvoi de apă. Însă în ce epocă să fi venit în contact cultura europeană și cea central-americană?

Aceste teorii necesită cercetări suplimentare, astfel că nu am inclus concluziile mele în textul ediției de față. Orice expertiză în soluționarea acestei probleme va fi foarte apreciată.

R.G.
Deyá, Mallorca,
Spania, 1960

Introducere

Emisarii medievali ai Bisericii Catolice au adus în Marea Britanie, pe lângă întregul corpus al istoriei sacre, și un sistem universitar continental bazat pe clasicii greci și latini. Legende autohtone precum cele despre regele Arthur, Guy de Warwick, Robin Hood, cotoroanța albastră din Leicester și regele Lear erau considerate suficient de adecvate pentru mase, însă la începutul epocii Tudorilor, clericii și clasele educate se refereau mult mai frecvent la miturile din Ovidiu, Vergiliu și la rezumatele despre războiul troian pentru gimnaziile clasice. Deși literatura engleză oficială din secolele XVI-XIX nu poate fi înțeleasă corect decât în lumina mitologiei grecești, clasicii au pierdut în ultimul timp atât de mult teren în școli și universități, încât nimeni nu se mai așteaptă ca o persoană educată să știe cine vor fi fost Deucalion, Pelops, Dedal, Enone, Laocoon sau Antigona. Ceea ce se știe astăzi despre aceste mituri provine în mare parte din versiunile pentru copii, cum ar fi *The Heroes* de Kingsley și *Tanglewood Tales* a lui Hawthorne; iar la prima vedere asta nu pare să conteze prea mult, deoarece de două mii de ani există moda de a respinge miturile ca pe niște închipuiri bizare și himerice, o moștenire fermecătoare din copilăria înțelepciunii grecești, pe care Biserica, desigur, o depreciază pentru a sublinia importanța spirituală mai mare a Bibliei. Însă valoarea lor în studiul istoriei, religiei și sociologiei europene timpurii nu poate fi supraestimată.

Himeric este forma adjectivală a substantivului *chimaera*, care înseamnă „capră”. Acum patru mii de ani, Himera poate să nu fi

părut cu nimic mai bizară decât orice simbol religios, heraldic sau comercial de astăzi. Era un animal monstruos, având (aşa cum consemnează Homer) cap de leu, trup de capră şi coadă de şarpe. S-a descoperit o Himeră sculptată pe zidurile unui templu hitit din Carchemish şi, asemenea altor animale monstruoase, precum Sfinxul şi unicornul, probabil că fusese la origine un simbol calendaristic: fiecare componentă reprezenta un anotimp al anului sacru al Reginei Cerului – la fel ca şi cele trei strune ale lirei din carapace de ţestoasă, potrivit lui Diodor din Sicilia. Acest an străvechi cu trei anotimpuri este discutat de Nilsson în cartea sa *Primitive Time Reckoning* (1920).

Însă doar o mică parte din corpusul imens şi dezorganizat al mitologiei greceşti, care conţine elemente preluate din Creta, Egipt, Palestina, Frigia, Babilonia şi din alte locuri, poate fi categorisită, odată cu Himera, drept mit adevărat. Mitul adevărat poate fi definit ca reducerea la o sinteză narativă a mimodramei rituale interpretate în timpul sărbătorilor publice şi în multe cazuri consemnate pictural pe zidurile templelor, pe vase, sigilii, boluri, oglinzi, cufere, scuturi, tapiserii şi altele asemenea. Himera şi celelalte animale similare din calendar trebuie să fi ocupat un loc central în aceste spectacole care au devenit, prin consemnările lor iconografice şi orale, autoritatea primară sau carta instituţiilor religioase ale fiecărui trib, clan sau oraş. Subiectele lor erau acte de magie arhaice care promovau fertilitatea sau stabilitatea unui regat – regatele conduse de regine părănd să fi precedat celor conduse de regi în întreaga regiune unde se vorbea limba greacă – şi amendamente la acestea, introduse în funcţie de împrejurări. Eseul lui Lucian *Despre dans* trece în revistă un număr impresionant de mimodrame rituale încă interpretate în secolul al II-lea d.Hr.; iar descrierea lui Pausanias a picturilor din templul de la Delfi şi a sculpturilor de pe cufărul lui Cipselos sugerează că extrem de multe consemnări mitologice diverse, din care acum nu a mai rămas nici urmă, s-au păstrat până în acea perioadă.

Mitul adevărat trebuie distins de:

- (1) alegoria filosofică, precum cosmogonia lui Hesiod;
- (2) explicaţia „etiologică” a unor mituri care nu mai sunt înţelese, cum ar fi înhămarea de către Admetos, la carul său, a unui leu şi a unui mistreţ;
- (3) satira sau parodia, precum descrierea de către Silen a

Atlantidei;

(4) fabula sentimentală, precum povestea lui Narcis și Echo;

(5) istoria înflorită, precum aventura lui Arion cu delfinul;

(6) poveștile de iubire ale menestrelilor, precum povestea lui Cefalos și Procris;

(7) propaganda politică, precum federalizarea Aticei de către Tezeu;

(8) legenda morală, precum povestea colierului lui Erifile;

(9) anecdota umoristică, precum farsa de alcov cu Heracle, Omfale și Pan;

(10) melodrama teatrală, precum povestea lui Testor și a fiicelor lui;

(11) saga eroică, tema principală a *Iliadei*;

(12) ficțiunea realistă, precum vizita lui Odiseu la fenicieni (*4, 69, 83, 85, 87, 89, 99, 106, 136, 161-165, 170).

Însă elemente mitice autentice pot fi găsite în cele mai puțin promițătoare povești, iar cea mai cuprinzătoare și mai edificatoare versiune a unui mit este rareori oferită de un singur autor. Și nici nu trebuie să presupunem, atunci când căutăm forma lui originară, că o sursă scrisă ar avea cu atât mai multă autoritate cu cât e mai veche. Adesea, de exemplu, jucăușul Calimah din Alexandria, frivolul Ovidiu din epoca lui Augustus sau extrem de plicticosul Tzetzes din ultima perioadă a Imperiului Bizantin oferă o versiune evident mai timpurie a unui mit decât Hesiod sau autorii greci de tragedii; iar *Excidium Troiae* din secolul al XIII-lea este, pe alocuri, mai solidă din punct de vedere mitic decât *Iliada*. Atunci când încercăm să înțelegem ca pe o proză o povestire mitologică sau pseudomitologică, trebuie să fim întotdeauna atenți la numele, originea tribală și soarta personajelor, apoi s-o reconstituim în forma ritualului dramatic, după care elementele ei accidentale vor sugera uneori o analogie cu un alt mit căruia i s-a dat o întorsătură anecdotică total diferită și vor arunca lumină asupra amândurora.

Un studiu al mitologiei grecești ar trebui să înceapă cu luarea în considerare a sistemelor politice și religioase existente în Europa înainte de sosirea invadatorilor arieni din Nordul și Estul îndepărtate. Judecând după artefactele și miturile care au supraviețuit, întreaga Europă neolitică avea un sistem de idei religioase remarcabil de omogen, bazat pe venerarea Zeiței-Mamă, care avea multe nume, cunoscută fiind și în Siria și Libia.

Europa antică nu avea zei. Marea Zeiță era considerată nemuritoare, neschimbătoare și omnipotentă; iar conceptul de *paternitate* nu fusese încă introdus în gândirea religioasă. Ea accepta amanți, însă pentru plăcere, nu ca să le ofere copiilor ei un tată. Bărbații se temeau de matriarhă, o venerau și i se supuneau, vatra de care avea ea grijă într-o peșteră sau într-o colibă fiind cel mai vechi centru social, iar maternitatea, misterul primar. Astfel, prima victimă a unui sacrificiu public în Grecia îi era oferită întotdeauna Hestiei, Zeița Căminului. Este posibil ca imaginea albă și aniconică a zeiței, poate cel mai răspândit simbol al ei, care apare la Delfi ca *omphalos* sau buric, să fi reprezentat inițial movila albă de cenușă tasată, conținând cărbuni aprinși, care este cel mai simplu mijloc de a menține un foc fără fum. Ulterior, ea a ajuns să fie identificată imagistic cu movila văruiată în alb sub care era ascunsă păpușa recoltei de grâne, pentru a fi scoasă primăvara, încolțită, și cu movila de scoici, cuarț sau marmură albă sub care erau îngropați regii morți. Nu doar luna, ci (dacă e să judecăm după Hemera greacă și irlandeza Gráinne) și soarele era simbolul celest al zeiței. În mitologia greacă mai veche, soarele cedează totuși lunii întâietatea – deoarece ea inspiră o teamă superstițioasă mai mare, nu emană o lumină mai slabă pe măsură ce anul se apropie de sfârșit și ei i se atribuie puterea de a oferi sau a refuza câmpurilor apa.

Cele trei faze ale lunii – luna nouă, luna plină și luna în descreștere – aminteau de cele trei faze ale matriarhei: Fecioară, Nimfă (femeie nubilă) și Babă. Apoi, de vreme ce și traseul anual al soarelui amintea de creșterea și declinul puterilor ei fizice – primăvara ca Fecioară, vara ca Nimfă, iarna ca Babă –, zeița a ajuns să fie identificată cu schimbările în funcție de anotimp din viața animalelor și plantelor și, astfel, cu Pământul-Mamă, care la începutul anului vegetativ produce doar frunze și muguri, apoi flori și fructe, pentru ca, în cele din urmă, să înceteze să mai dea rod. Ulterior, ea a putut fi concepută ca o altă triadă: fecioara eterică, nimfa pământului sau a mării, cotoroanța lumii subpământene – reprezentate, respectiv, de Selena, Afrodita și Hecate. Aceste analogii mistice au încurajat caracterul sacru al cifrei trei, iar Zeița-Lună a căpătat nouă ipostaze atunci când fiecare din cele trei persoane – Fecioara, Nimfa și Baba – au apărut ca triadă pentru a-și demonstra divinitatea. Adepții ei nu au uitat niciodată că nu erau trei zeițe, ci una singură; deși, în epoca clasică, Stimfalosul din

Arcadia era unul dintre puținele altare rămase unde toate purtau același nume: Hera.

Odată recunoscut oficial că copiii se nasc în urma raporturilor sexuale – o descriere a acestui punct de cotitură din religie apare în mitul hitit al nătângului Appu (H.G. Güterbock, *Kumarbi*, 1946) –, statutul religios al bărbatului s-a îmbunătățit treptat, meritul pentru fecundarea femeilor nemaifiind atribuit vânturilor și râurilor. Se pare că nimfa tribului își alegea în fiecare an câte un iubit dintre tinerii din jurul ei, un rege care urma să fie sacrificat la sfârșitul anului, transformându-l într-un simbol al fertilității, mai degrabă decât într-un obiect al plăcerii ei erotice. Stropirea cu sângele lui făcea pomii, culturile și turmele să prindă rod, iar carnea lui era sfârtecătă și mâncată crudă de nimfele reginei – preotese care purtau măști închipuind cățele, iepe sau scroafe. Apoi, ca rectificare a acestei practici, regele murea vara, imediat ce forța soarelui cu care era identificat începea să scadă, iar alt tânăr, geamănul ori presupusul său geamăn – un vechi termen irlandez potrivit este *tanist* – devenea amantul reginei, pentru a fi sacrificat la mijlocul iernii și, drept recompensă, reîncarnat într-un șarpe oracular. Acești consorți dobândeau putere executivă doar atunci când li se permitea să țină locul reginei, purtând veșmintele magice ale acesteia. Astfel s-a dezvoltat demnitatea de rege, și chiar dacă soarele a devenit un simbol al fertilității masculine odată ce viața regelui fusese identificată cu traseul sezonier al soarelui, el tot rămânea sub tutela lunii, așa cum și regele a rămas sub tutela reginei, cel puțin în teorie, mult după ce faza matriarhală a fost depășită. Astfel, vrăjitoarele din Tesalia, o regiune conservatoare, amenințau soarele, în numele lunii, că va fi înghițit de noaptea veșnică.

Nu există însă nici o dovadă că, chiar dacă femeile erau suverane în problemele religioase, bărbaților le-ar fi fost refuzate domenii în care să nu poată acționa decât sub supraveghere feminină, deși este foarte posibil ca ei să fi adoptat multe dintre caracteristicile „sexului slab” considerate până atunci specifice bărbatului din punct de vedere funcțional. Li se puteau încredința vânătoarea, pescuitul, culegerea anumitor alimente, îngrijirea turmelor și a cirezilor și apărarea teritoriului tribal împotriva intrușilor, atât timp cât nu încălcau legea matriarhală. Erau aleși conducători ai unor clanuri totemice și li se acordau anumite puteri, mai ales în vreme de migrație sau de război. Regulile ce stabileau care anume bărbat

trebuia să fie comandant suprem variaua de la un matriarhat la altul: de obicei era ales unchiul matern al reginei, fratele ei sau fiul mătușii ei materne. Cel mai primitiv comandant suprem tribal avea și autoritatea de a acționa pe post de judecător în disputele personale dintre bărbați, în măsura în care astfel autoritatea religioasă a reginei nu era prejudiciată. Cea mai primitivă societate matrilineară care s-a păstrat până astăzi este cea a nairilor din sudul Indiei, unde prințesele, deși căsătorite cu soți-copii de care divorțează imediat, fac copii cu amanți care nu au un rang anume; iar prințesele mai multor triburi matriliare din vestul Africii se căsătoresc cu străini sau cu oameni de rând. Femeile de viță regească din Grecia prelenică nu ezitau nici ele să se unească cu sclavii lor, dacă nu cumva cele o sută de familii din Locrida și Locri Epizefiri nu au fost excepții.

Timpul era calculat inițial pe baza lunațiilor, fiecare ceremonie importantă având loc într-o anumită fază a lunii, solstițiile și echinocțiile nefiind determinate exact, ci approximate în funcție de cea mai apropiată lună nouă sau plină. Șapte a devenit număr sacru deoarece regele murea în a șaptea lună plină după ziua cea mai scurtă. Chiar și atunci când, după o observare astronomică atentă, anul solar s-a dovedit a avea 364 de zile, plus câteva ore lăsate deoparte, el a trebuit să fie împărțit în luni – adică în cicluri ale lunii –, și nu în fracțiuni ale ciclului solar. Aceste luni au devenit ulterior ceea ce lumea anglofonă numește și astăzi „luni cutumiare” (*common-law months*), fiecare de câte douăzeci și opt de zile, care era un număr sacru, în sensul că luna putea fi venerată ca o femeie al cărei ciclu menstrual normal este de douăzeci și opt de zile, și, de asemenea, că atât durează în realitate revoluțiile lunii față de soare. Săptămâna de șapte zile era o unitate a lunii cutumiare, caracterul fiecărei zile fiind dedus, se pare, din calitatea atribuită lunii corespunzătoare a vieții regelui sacru. Acest sistem a dus la o identificare și mai clară a femeii cu luna și, de vreme ce anul de 364 de zile se împarte exact la douăzeci și opt, succesiunea anuală a sărbătorilor populare putea fi cuplată cu lunile cutumiare. Ca tradiție religioasă, anii cu treisprezece luni au supraviețuit în rândul țăranilor europeni timp de peste un mileniu după adoptarea calendarului iulian; astfel, Robin Hood, care ar fi trăit pe vremea lui Eduard al II-lea, putea să zică într-o baladă care celebra sărbătoarea de Armindeni:

Câte luni vesele sunt într-un an?
Sunt treisprezece, spun eu...,

ceea ce un editor din epoca Tudorilor a modificat în: „...Sunt doar douăsprezece, vă spun...”. Numărul treisprezece, al lunii în care soarele moare, nu și-a pierdut niciodată reputația malefică în rândul superstițioșilor. Zilele săptămânii se aflau sub guvernarea titanilor: spirite ale soarelui, ale lunii și ale celor cinci planete descoperite până atunci, spirite care erau responsabile pentru ele în fața zeiței în calitatea ei de Creatoare. Acest sistem fusese dezvoltat probabil în Sumerul matriarhal.

Astfel, soarele traversa treisprezece stadii lunare, începând cu solstițiul de iarnă, când ziua începe din nou să crească după ce tot scăzuse din toamnă. Ziua suplimentară a anului sideral, câștigată de la anul solar prin revoluția pământului pe orbita sa în jurul soarelui, a fost intercalată între lunile a treisprezecea și prima și a devenit cea mai importantă zi dintre cele 365, ocazie cu care nimfa tribului îl alegea pe regele sacru, de obicei câștigătorul unei curse, al unei lupte sau întreceri cu arcul. Dar acest calendar primitiv a suferit modificări: în unele regiuni, ziua suplimentară pare să fi fost intercalată nu la solstițiul de iarnă, ci la un alt fel de An Nou – de Stretenie, la mijlocul intervalului dintre solstițiu și echinocțiu –, când apar primele semne ale primăverii; la echinocțiul de primăvară, când se consideră că soarele este la maturitate; la solstițiul de vară; la răsăritul Stelei Câinelui, care marchează inundațiile Nilului; sau la echinocțiul de toamnă, când încep ploile.

Mitologia timpurie a Greciei este preocupată mai cu seamă de relațiile schimbătoare dintre regină și amanții ei, care încep cu sacrificările lor anuale sau bianuale și iau sfârșit atunci când a fost compusă *Iliada* și regii se lăudau: „Noi suntem cu mult mai desăvârșiți decât tații noștri!”, regina fiind eliminată de o monarhie masculină fără opreliști. Numeroase analogii africane ilustrează stadiile progresive ale acestei schimbări.

O mare parte din miturile Greciei este istorie politico-religioasă. Belerofon îl îmblânzește pe înaripatul Pegas și o omoară pe Himera. Perseu, într-o variantă a aceleiași legende, zboară prin aer și îi taie capul mamei lui Pegas, Gorgona Meduza; așa cum Marduk, un erou babilonian, ucide creatura monstruoasă Tiamat, Zeița Mării. Numele lui Perseu ar trebui scris corect Pterseu, „distrugătorul”; și el nu era, cum a sugerat profesorul Kerenyi, o imagine arhetipală a

morții, ci îi reprezenta, probabil, pe elenii patriarhali care au invadat Grecia și Asia Mică la începutul mileniului al II-lea î.Hr. și au contestat puterea Zeiței Triple. Pegas îi fusese consacrat deoarece calul cu copite în formă de lună apărea în ceremoniile de invocare a ploii și de întronare a regilor sacri, iar aripile lui simbolizau o natură celestă, mai degrabă decât iuțimea. Jane Harrison a arătat (*Prolegomena to the Study of Greek Religion* V) că Meduza fusese cândva ea însăși zeiță, ascunzându-se în spatele unei măști protectoare de Gorgonă: un chip hidros menit să-i avertizeze pe profani să nu încalce domeniul Misterelor ei. Faptul că Perseu îi taie capul Meduzei înseamnă, cu alte cuvinte, că elenii au pătruns în principalele altare ale zeiței, le-au smuls preoteselor măștile de Gorgone și au luat în stăpânire caii sacri – în Beoția s-a descoperit o veche reprezentare a zeiței cu cap de Gorgonă și trup de iapă. Belerofon, dublul lui Perseu, ucide Himera din Licia: cu alte cuvinte, elenii au anulat vechiul calendar meduzian și l-au înlocuit cu un altul.

La fel, uciderea de către Apollo a șarpelui Python la Delfi pare să consemneze capturarea de către ahei a altarului cretan al zeiței htoniene; la fel și tentativa lui de a o viola pe Dafne, pe care Hera a transformat-o atunci în laur. Acest mit a fost citat de unii psihologi freudieni ca simbolizând oroarea instinctivă a fetelor față de actul sexual; însă Dafne nu era cătuși de puțin o fecioară înspăimântată. Numele ei este o contracție a lui *Dafene*, „sângeroasă”, zeița aflată în stare orgiastică, ale cărei preotese, menadele, mestecau frunze de dafin ca să se amețească și ieșeau la răstimpuri, când era lună plină, îi atacau pe călătorii necugetați și sfârtecau copii sau animale tinere; dafinul conține cianură de potasiu. Ordinele menadelor au fost suprimate de eleni și doar tufișul de dafini mai atesta faptul că Dafne ocupase cândva acele altare: mestecarea frunzelor de dafin de către oricine altcineva în afara preotesei profetice pythiene, pe care Apollo a păstrat-o în slujba lui la Delfi, a fost interzisă în Grecia până în epoca romană.

Invaziile elenice de la începutul mileniului al II-lea î.Hr. numite de obicei eoliană și ionică par să fi fost mai puțin distructive decât invaziile aheeană și dorică, pe care le-au precedat. Mici grupuri înarmate de păstori care venerau trinitatea ariană de zei – Indra, Mitra și Varuna – au trecut de bariera Munților Otris și s-au atașat destul de pașnic așezărilor preelenice din Tesalia și Grecia Centrală. Ei au fost acceptați drept copii ai zeiței locale și au oferit regi sacri.

Astfel, o aristocrație militară masculină s-a reconciliat cu o teocrație feminină, nu doar în Grecia, ci și în Creta, unde elenii au obținut de asemenea un avanpost, exportând civilizația cretană în Atena și Pelopones. În cele din urmă, limba greacă a fost vorbită în întregul bazin al Mării Egee și, în vremea lui Herodot, un singur oracol mai vorbea o limbă preelenică (Herodot VIII.134-5). Regele avea rolul de reprezentant al lui Zeus, Poseidon sau Apollo și se numea pe sine cu unul dintre numele acestora, deși însuși Zeus a fost timp de secole un simplu semizeu, nu o zeitate olimpică nemuritoare. Toate miturile timpurii despre seducerea nimfelor de către zei par să se refere la căsătorii între căpetenii elenice și preotese locale ale Lunii, care întâmpinau o rezistență înverșunată din pricina Herei, adică a sentimentelor religioase conservatoare.

Atunci când durată scurtă a domniei regelui s-a dovedit a fi supărătoare, s-a căzut de acord asupra prelungirii anului de treisprezece luni până la un Mare An de o sută de lunații, în decursul căruia are loc o cvasicoincidență a timpului solar și a celui lunar. Dar, deoarece câmpurile și recoltele aveau în continuare nevoie să lege rod, regele a fost de acord să suporte o moarte simulată anuală și să își cedeze suveranitatea pentru o zi – cea intercalată, aflată în afara anului sideral sacru – unui băiat substituit al regelui, sau *interrex*, care murea la sfârșitul ei și al cărui sânge era folosit pentru ceremonia stropitului. Acum regele sacru fie domnea pe întreaga perioadă a Marelui An, având un succesor (tanist) ales drept locotenent, fie cei doi domneau în ani alternativi, fie regina îi lăsa să-și împartă regatul ei și să domnească în paralel. Regele era locțiitor al reginei în multe funcții sacre, se îmbrăca cu veșmintele ei, purta sâni falși, împrumuta toporul ei lunar ca simbol al puterii și chiar prelua arta ei magică de a invoca ploaia. Moartea lui rituală varia mult ca modalitate: putea fi sfârtecat în bucăți de femei exaltate, străpuns cu lancea, doborât cu un topor, împuns în călcâi cu o săgeată otrăvită, izbit de o stâncă, incinerat pe rug, înecat într-un iaz sau ucis între două care de luptă ce se ciocneau intenționat. Dar de murit trebuia să moară. Un nou stadiu a fost atins atunci când el a ajuns să fie înlocuit cu băieți la altarul sacrificial, iar regele a refuzat să mai moară după ce îndelungata lui domnie lua sfârșit. Regele va mai domni încă un interval, împărțind domeniul în trei părți și acordând câte o parte fiecăruia dintre succesorii lui, justificarea fiind că deja fusese găsită o aproximare mai bună a timpului solar și a celui lunar,

anume nouăsprezece ani sau 325 de lunații. Marele An devenise astfel un An Și Mai Mare.

În toate aceste stadii succesive, reflectate în numeroase mituri, regele sacru a continuat să își păstreze poziția doar prin dreptul de căsătorie cu nimfa tribului, care era aleasă fie în urma unei curse de alergări cu însoțitoarele ei din casa regală, fie prin ultimogenitură, adică prin faptul de a fi mezina nubilă a ramurii tinere. Tronul a rămas matriliar, cum s-a întâmplat, teoretic, chiar și în Egipt, iar, drept urmare, regele sacru și succesorul-tanist erau întotdeauna aleși din afara casei regale feminine; până când vreun rege mai îndrăzneț a decis, în cele din urmă, să comită incest cu moștenitoarea, care avea rang de fiică a lui, și a dobândit astfel o nouă îndreptățire la tron atunci când domnia lui a trebuit să fie reînnoită.

Invaziile aheene din secolul al XIII-lea î.Hr. au slăbit serios tradiția matriliară. Se pare că regele urzea acum să domnească pe întreaga perioadă a vieții lui naturale; iar când au sosit dorienii, spre sfârșitul mileniului al II-lea, succesiunea patriliară devenise regula. Un prinț nu mai părăsea casa tatălui său ca să se căsătorească cu o prințesă străină, ci ea venea la el, așa cum a convins-o Odiseu pe Penelopa. Genealogia a devenit patriliară, chiar dacă un incident din Samos menționat de Pseudo-Herodot în *Viața lui Homer* arată că, destul de mult timp după ce Apaturia, sau Sărbătoarea Descendenței Masculine, a înlocuit-o pe cea a Descendenței Feminine, riturile constau în continuare în sacrificii aduse Zeiței-Mamă, la care bărbaților nu li se permitea să participe.

Sistemul olimpiar familiar nouă a fost adoptat ca un compromis între viziunea elenică și cea preelenică: o familie divină de șase zei și șase zeițe, condusă de cosuveranii Zeus și Hera și formând un Consiliu al Zeilor după modelul babilonian. Dar, în urma unei revolte a populației preelenice, descrisă în *Iliada* drept o conspirație împotriva lui Zeus, Hera a devenit subordonata lui. Atena s-a declarat „cu totul în favoarea Tatălui” și, în cele din urmă, Dionysos a asigurat preponderența masculină în Consiliu înlocuind-o pe Hestia. Deși rămase în minoritate, zeițele nu au fost niciodată excluse în totalitate – ca în Ierusalim –, deoarece venerații poeți Homer și Hesiod „le-au dat porecle, le-au împărțit cinstirile de care se bucură și meșteșugurile ce le cunosc” (Herodot II.53) care nu puteau fi expropriate cu ușurință. Mai mult, deși sistemul de a reuni toate femeile de sânge regal laolaltă sub controlul regelui,

descurajând astfel străinii să atenteze la un tron matrilinear, a fost adoptat în Roma atunci când s-a înființat Ordinul Vestalelor, iar în Palestina când regele David și-a constituit haremul lui regal, acesta nu a ajuns niciodată în Grecia. Descendența, succesiunea și moștenirea patrilineară descurajează și mai mult producerea miturilor și atunci apare legenda istorică, ce pălește în lumina istoriei comune.

Viețile unor personaje precum Heracle, Dedal, Tiresias și Fineu se întind vreme de mai multe generații, deoarece acestea sunt mai degrabă calități decât nume ale unor eroi. Însă miturile, deși dificil de reconciliat cu cronologia, sunt întotdeauna practice: ele insistă asupra unui anumit aspect al tradiției, oricât de deformat ar fi putut să ajungă sensul lui când este rostit. Să luăm, de exemplu, povestea confuză a visului lui Eac, în care furnicile, căzând dintr-un stejar oracular, se transformă în bărbați și colonizează insula Egina, după ce Hera o depopulase. Aici, principalele aspecte de interes sunt faptul că stejarul crescuse dintr-o ghindă din Dodona, că furnicile erau tesaliene și că Eac era nepotul râului Asopos. Aceste elemente însumate oferă o descriere concisă a imigrărilor în Egina de la sfârșitul mileniului al II-lea î.Hr.

În pofida unui tipar asemănător al miturilor grecești, toate interpretările detaliate ale unor legende sunt supuse îndoielii până când arheologii vor putea oferi un tablou mai precis al mișcărilor tribale din Grecia și al datării acestora. Iar abordarea istorică și antropologică este singura rezonabilă: se poate demonstra că teoria conform căreia Himera, Sfinxul, Gorgona, centaurii, satirii și ceilalți asemenea lor sunt zvâcniri oarbe ale inconștientului colectiv jungian, căroră nu li s-a putut și nu li se va putea acorda vreodată o semnificație precisă, este greșită. Epoca Bronzului și prima Epocă a Fierului din Grecia nu au fost copilăria umanității, cum sugerează doctorul Jung. Faptul că Zeus a înghițit-o pe Metis și i-a dat apoi naștere Atenei printr-un orificiu din capul său nu este o fantezie nestăpânită, ci o dogmă teologică ingenioasă care încorporează cel puțin trei viziuni conflictuale:

(1) Atena era fiica prin partenogeneză a lui Metis; cu alte cuvinte, cea mai tânără persoană din Triada condusă de Metis, Zeița Înțelepciunii.

(2) Zeus a înghițit-o pe Metis; cu alte cuvinte, aheii au suprimat cultul ei și au atribuit toată înțelepciunea lui Zeus, ca zeu

patriarhal al lor.

(3) Atena era fiica lui Zeus; cu alte cuvinte, aheii care îl venerau pe Zeus au cruțat templele Atenei, cu condiția ca adepții ei să accepte suveranitatea lui supremă.

Înghițirea lui Metis de către Zeus, ca și urmarea ei, va fi reprezentată grafic pe zidurile unui templu; și, așa cum senzualul Dionysos – cândva fiu prin partenogeneză al lui Semele – a renăscut din coapsa lui, la fel și Atena cea rațională a renăscut din capul său. Dacă unele mituri sunt enigmatice la prima vedere, asta se întâmplă adesea din cauză că mitograful a interpretat greșit, în mod accidental sau deliberat, o imagine sacră sau un rit dramatic. Am numit acest proces „iconotropie”, iar exemplificări ale ei pot fi găsite în fiecare corpus de literatură sacră care stabilește sensul final al unei reforme radicale a unor credințe din vechime. Mitul grec e plin de cazuri de iconotropie. Mesele de lucru cu trei picioare ale lui Hefaistos, de exemplu, care alergau singure la întrunirile zeilor și se întorceau (*Iliada* XVIII.368 și urm.), nu sunt, cum sugerează dr. Charles Seltman în cartea sa *Twelve Olympian Gods*, anticipări ale automobilelor, ci discuri de aur solare cu trei picioare fiecare (asemănătoare emblemei Insulei Man) și par să reprezinte numărul anilor cu trei anotimpuri pe durata cărora unui „fiu al lui Hefaistos” i se îngăduia să domnească în insula Lemnos. La fel, așa-numita „Judecată a lui Paris”, în care un erou este chemat să aleagă între farmecele a trei zeițe rivale și să ofere mărul celei mai frumoase dintre ele, consemnează o situație ritualică străveche, depășită în vremea lui Homer și Hesiod. Cele trei zeițe sunt o singură zeiță triadică: Fecioara Atena, Nimfa Afrodita și Baba Hera – iar Afrodita este cea care îi oferă lui Paris mărul, și nu ea l-a primit din partea lui. Acest măr, care simbolizează iubirea ei cumpărată cu prețul vieții lui, va fi pașaportul lui Paris pentru Câmpiile Elizee, livezile de meri de la miazănoapte unde erau primite doar sufletele eroilor. Un dar similar este oferit în mod frecvent în miturile irlandeze și galeze, precum și de către cele trei Hesperide lui Heracle, și de către Eva, „Mama tuturor celor vii”, lui Adam. Astfel, Nemesis, zeița crângului sacru care, în miturile târzii, a devenit un simbol al răzbunării divine asupra regilor trufași, poartă o ramură cu mere, darul ei pentru eroi. Toate paradisurile din neolitic și din Epoca Bronzului erau insule-livezi; însuși cuvântul *paradis* înseamnă „livadă”.

O adevărată știință a mitului ar trebui să înceapă cu un studiu al arheologiei, istoriei și religiei comparate, nu în cabinetul de consultații al psihoterapeutului. Deși adepții lui Jung consideră că „miturile sunt revelări originare ale psyche-ului preconștient, declarații involuntare despre evenimente psihice inconștiente”, mitologia greacă nu era cu nimic mai misterioasă în conținutul ei decât caricaturile electorale moderne și, în cea mai mare parte, a fost formulată în teritorii care aveau relații politice strânse cu Creta minoică – o țară suficient de sofisticată ca să aibă arhive scrise, clădiri cu patru etaje cu instalații sanitare, uși cu încuietori moderne, mărci înregistrate, șah, un sistem central de măsuri și greutate și un calendar bazat pe observații astronomice perseverente.

Metoda mea a fost de a asambla într-o narațiune armonioasă toate elementele risipite ale fiecărui mit, folosindu-mă de variante puțin cunoscute care ar putea contribui la determinarea semnificației lui, și de a răspunde cât mai bine, în termeni antropologici sau istorici, tuturor întrebărilor care apar. Sunt pe deplin conștient că este o sarcină mult prea ambițioasă pentru orice mitolog solitar, oricât de mult sau de intens ar lucra. Inevitabil se strecoară erori. Nu pot decât să subliniez că orice enunț emis aici despre religia sau ritualul mediteraneean de dinaintea apariției documentelor scrise este ipotetic. Cu toate acestea, de când a apărut prima oară această carte, în 1955, am fost încurajat de analogiile apropiate pe care E. Meyrowitz le oferă în *Akan Cosmological Drama* (Faber & Faber) la schimbările religioase și sociale presupuse aici. Indigenii akan rezultă dintr-o emigrare străveche spre sud a berberilor libieni – veri ai populației preeleneice din Grecia – din oazele deșertului Sahara (*3.3) și din căsătoriile lor încrucișate din Timbuctu cu negrii de pe fluviul Niger. În secolul al XI-lea d.Hr., ei s-au mutat și mai la sud, în ceea ce acum reprezintă Ghana. În rândurile lor supraviețuiesc patru tipuri diferite de cult. În cel mai primitiv dintre ele, Luna este venerată ca Zeița Triplă supremă, Ngame, în mod evident identică cu Neith din Libia, Tanit din Cartagina, Anatha din Canaan și versiunea timpurie a Atenei din Grecia (*8.1). Se spune că Ngame a creat corpurile cerești prin strădaniile ei (*1.1), iar apoi a dat viață oamenilor și animalelor trăgând în trupurile lor inerte cu săgeți magice din arcu ei de lună nouă. Se mai spune că tot ea curmă viața, în ipostaza ei de ucigașă, așa cum făcea și omoloaga ei, Zeița-Lună Artemis (*22.1). Se

consideră că o prințesă de descendență regală poate fi, în vremuri tulburi, copleșită de magia lunară a lui Ngame și poate da naștere unei zeități tribale care își stabilește sălașul în altar și conduce un grup de emigranți spre o nouă regiune. Această femeie devine regină-mamă, căpetenie războinică, judecător și preoteasă a așezării pe care o întemeiază. Zeitatea s-a revelat între timp ca animal totemic protejat de un tabu strict, cu excepția vânătorii anuale și a sacrificării unui singur exemplar; aceasta aduce lumină asupra vânătorii anuale de bufnițe întreprinse de pelasgii din Atena (*97.4). Apoi sunt alcătuite state care constau din federații de triburi, cea mai puternică zeitate tribală devenind Zeu-stat.

Al doilea tip de cult marchează coalescența indigenilor akan cu adoratorii sudanezi ai Zeului-Tată, Odomankoma, cel care pretindea că a creat universul de unul singur (*4.c); se pare că acești adoratori erau conduși de căpetenii masculine alese și adoptaseră săptămâna sumeriană de șapte zile. Ca mit de compromis, se spune acum că Ngame a dat viață creației inanimate a lui Odomankoma și fiecare zeitate tribală devine una dintre cele șapte puteri planetare. Aceste puteri planetare – după cum am presupus că s-a întâmplat și în Grecia când venerarea titanilor a venit din Orient (*1.3) – formează perechea masculin-feminin. Regina-mamă a statului, ca reprezentantă a lui Ngame, realizează o căsătorie sacră anuală cu reprezentantul lui Odomankoma, și anume cu amantul ales de ea, pe care, la sfârșitul anului, preoții îlucid și îl jupoaie. Aceeași practică pare să fi prevalat și în rândul grecilor (*9.a și 21.5).

În al treilea tip de cult, amantul reginei-mamă devine rege și e venerat ca ipostază masculină a Lunii, corespondent al zeului fenician Baal Haman; iar un băiat moare în locul lui în fiecare an, ca substitut de rege (*30.1). Regina-mamă delege acum principalele ei puteri executive unui vizir și se concentrează asupra funcțiilor ei rituale de fertilizare.

În al patrulea tip de cult, după ce mai mulți regi mărunți își recunosc vasalitatea față de rege, acesta își abrogă ipostaza de Zeu al Lunii și se proclamă Rege-Soare, după modelul egiptean (*67.1 și 2). Deși continuă să celebreze căsătoria sacră anuală, el se eliberează de dependența de Lună. În acest stadiu, căsătoria patrilocală o suprimă pe cea matrilocă, iar triburilor le sunt furnizați strămoși masculini eroici, cum s-a întâmplat în Grecia – deși acolo venerarea soarelui nu a înlocuit niciodată venerarea

Zeului Tunetului.

În rândul akanilor, fiecare schimbare a ritualului curții regale este marcată de o adăugire la mitul acceptat al evenimentelor din Cer. Astfel, dacă regele a numit un portar regal și a dat strălucire funcției acestuia căsătorindu-l cu o prințesă, se anunță că un portar divin din Cer a făcut același lucru. După toate probabilitățile, căsătoria lui Heracle cu zeița Hebe și numirea lui ca însoțitor al lui Zeus (*145.i și j) a reflectat un eveniment similar de la curtea din Micene; iar ospețele divine din Olimp reflectau celebrări similare din Olimpia, sub conducerea comună a Înaltului Rege din Micene, asemănător lui Zeus, și a Marii Preotese a Herei din Argos.

Le sunt profund recunoscător lui Janet Seymour-Smith și Kenneth Gay pentru că m-au ajutat să pun la punct această carte, lui Peter și Lalage Green pentru că au corectat primele capitole, lui Frank Seymour-Smith pentru că a trimis din Londra texte rare în latină și greacă și numeroșilor prieteni care m-au ajutat să revizuiască prima ediție.

R.G.

Deyá, Mallorca (Spania)

1. Mitul pelasgic al creației

a. La început, Eurinome, Zeița Tuturor Lucrurilor, s-a înălțat goală din Haos, dar nu a găsit nimic tare pe care să pună piciorul și, drept urmare, a despărțit marea de cer, dansând de una singură pe valurile acesteia. S-a dus dansând spre sud, iar vântul pus în mișcare în urma ei părea ceva nou și deosebit cu care să-și înceapă munca de creație. Întorcându-se, a prins vântul de nord, l-a răsucit în palme și, iată, s-a ivit marele șarpe Ofion. Ca să se încălzească, Eurinome a dansat tot mai frenetic, până când Ofion, căruia i se aprinsese pofta, s-a înfășurat în jurul picioarelor ei divine, pregătindu-se să se împerecheze cu ea. Ca urmare, Vântul de Nord, numit și Boreas, fecundează; de aceea iepele își întorc adeseori partea dindărăt spre vânt și prădesc mânji fără ajutorul vreunui

armăsar¹. La fel și Eurinome a rămas grea.

b. Apoi, ea a luat chip de porumbiță, clocind pe valuri, iar la momentul potrivit a făcut Oul Universal. La îndemnul ei, Ofion s-a înfășurat de șapte ori în jurul oului până când acesta a eclozat și s-a despicat în două. Din el s-au revărsat toate câte sunt – copiii ei: soarele, luna, planetele, stelele, pământul cu munții și râurile, copacii, ierburile și toate viețuitoarele.

c. Eurinome și Ofion și-au făcut casă pe Muntele Olimp, unde el a ofensat-o pretinzând că ar fi creatorul Universului. De îndată, ea i-a strivit capul cu călcâiul, i-a scos dinții lovindu-l cu picioarele și l-a surghiunit în peșterile întunecate de sub pământ².

d. Apoi, zeița a creat cele șapte puteri planetare, punând câte o titanidă și un titan peste fiecare dintre ele: Teea și Hiperion pentru Soare; Phoebe și Atlas pentru Lună; Dione și Crius pentru planeta Marte; Metis și Keos pentru planeta Mercur; Temis și Eurimedon pentru planeta Jupiter; Tethis și Ocean pentru Venus; Rhea și Cronos pentru planeta Saturn³. Iar cel dintâi om a fost Pelasgos, strămoșul pelasgilor. El s-a ivit din pământul Arcadiei, urmat de alții ca el, pe care i-a învățat cum să înalțe colibe, să mănânce ghindă și să coase tunici din piele de porc, așa cum oamenii săraci din Eubeea și Focida mai poartă și azi⁴.

*

1. În acest sistem religios arhaic nu existau încă nici zei, nici

---

¹ Plinius, *Naturalis historia* IV.35 și VIII.67; Homer, *Iliada* XX.223.

² Din acest mit preelenic au supraviețuit în literatura greacă doar fragmente înșelătoare, cele mai ample fiind *Argonauticele* I.496-505 de Apollonios din Rodos și Tzetzes, *Despre Licofron* 1191; dar e implicit în Misterele Orfice, putând fi recuperat, ca mai sus, din *Fragmentele* lui Berosos și cosmogoniile feniciene citate de Filon din Byblos și Damascius; din elementele canaanite din povestea evreiască a creației; din Hyginus (*Fabula* 197 – *62.a); din legenda beoțiană a dinților balaurului (*58.5); și din arta rituală veche. Faptul că pelasgii s-au născut din Ofion e sugerat de sacrificiul lor comun, Peloria (Athenaios XIV.45.639-40), Ofion fiind un *Pelor* sau un „șarpe uimitor”.

³ Homer, *Iliada* V.898; Apollonios din Rodos II.1232; Apollodor I.1.3; Hesiod, *Teogonia* 113; Stephanus Byzantinus s.v. Adana; Aristofan, *Păsările* 692 și urm.; Clement Romanul, *Omilii* VI.4.72; Proclus despre Platon *Timaios* II, p. 307.

⁴ Pausanias VIII.1.2.

preoți, ci doar o zeiță universală și preotesele ei, femeia fiind sexul dominant, iar bărbatul victima ei înspăimântată. Paternitatea nu era încă avută în vedere, actul concepției fiind atribuit vântului, consumului de boabe sau înghițirii accidentale a unei insecte; succesiunea era matrilineară, iar șerpii erau considerați încarnări ale morților. Eurinome („atot-rătăcitoarea”) era numele zeiței în ipostaza ei de lună vizibilă; numele ei sumerian fiind Iahu („porumbița exaltată”), nume care s-a transformat ulterior în Iehova, Creatorul. Ca porumbiță, l-a despicat simbolic în două pe Marduk, la Sărbătoarea Primăverii din Babilon, când a inaugurat noua ordine a lumii.

2. Ofion sau Boreas este șarpele demiurg din mitul ebraic și egiptean – în vechea artă mediteraneeană, Zeița fiind înfățișată mereu însoțită de el. Pelasgii născuți din pământ, care pretindeau, după cum se pare, că apăruseră din dinții lui Ofion, probabil că erau la origine oamenii din neolitic ai „ceramicii pictate” ajunși în Grecia continentală din Palestina în jurul anului 3500 î.Hr.; iar vechii eleni – imigranți din Asia Mică pe drumul Cicladelor – i-au găsit ocupând Peloponesul șapte sute de ani mai târziu. Dar „pelasgi” a început să fie un termen aplicat vag tuturor locuitorilor preelenici ai Greciei. Astfel, Euripide (citată de Strabon V.2.4) consemnează că pelasgii au adoptat numele „danaizi” odată cu venirea în Argos a lui Danaos însoțit de cele cincizeci de fiice ale lui (*60.f). Criticile aspre la adresa comportamentului lor licențios (Herodot VI.137) se referă probabil la obiceiul preelenic al orgiilor erotice. În același pasaj, Strabon spune că cei care locuiau lângă Atena erau cunoscuți drept pelargi („berze”), aceasta fiind probabil pasărea lor totemică.

3. Titanii („stăpânii”) și titanidele își aveau omologii lor în astrologia babiloniană și palestiniană, unde erau zeitățile care guvernau cele șapte zile ale săptămânii planetare sacre și este posibil să fi fost introduși de colonia canaanită sau hitită stabilită pe Istmul Corint la începutul mileniului al II-lea î.Hr. (*67.2) sau chiar de vechii elazi. Dar atunci când cultul titanilor a fost abolit în Grecia, iar săptămâna de șapte zile a încetat să mai apară în calendarul oficial, numărul lor era considerat de unii autori ca fiind de doisprezece, probabil pentru a corespunde semnelor zodiacale. Hesiod, Apollodor, Stephanus Byzantinus, Pausanias și alți câțiva oferă liste contradictorii cu numele lor. În mitul babilonian, stăpânitorii planetari ai săptămânii, anume Samas, Sin, Nergal,

Bel, Beltis și Ninib, erau cu toții bărbați, cu excepția lui Beltis, Zeița Iubirii; dar în săptămâna germanică, pe care celții au împrumutat-o din estul Mediteranei, duminica, marțea și vinerea erau prezidate de titanide, și nu de titani. Dacă e să judecăm după statutul divin al perechilor de fiice și fii ai lui Eol (*43.4) și după mitul lui Niobe (*77.1), atunci când sistemul a ajuns pentru prima oară din Palestina în Grecia preelenică s-a decis ca fiecare titan să primească o titanidă pereche, ca mijloc de protejare a intereselor zeiței. Nu după mult timp însă, cei paisprezece au fost reduși la un grup mixt de șapte. Puterile planetare erau precum urmează: Soarele pentru iluminare, Luna pentru vrajă, Marte pentru creștere, Mercur pentru înțelepciune, Jupiter pentru lege, Venus pentru dragoste, Saturn pentru pace. Astrologii clasici greci s-au pus de acord cu cei babilonieni și au încredințat planetele lui Helios, Selene, Ares, Hermes (sau Apollo), Zeus, Afroditei și lui Cronos – ai căror echivalenți latini, amintiți mai sus, încă mai dau numele săptămânii franceze, italiene și spaniole.

4. În cele din urmă, din punct de vedere mitic, Zeus i-a înghițit pe titani, inclusiv pe sine însuși sub formă primitivă – și de atunci evreii din Ierusalim au venerat un zeu transcendent, alcătuit din toate puterile planetare ale săptămânii: o teorie simbolizată de sfeșnicul cu șapte brațe și de cei Șapte Stâlpi ai Înțelepciunii. Pausanias (II.20.9) spune că cei șapte stâlpi planetari înălțați lângă Mormântul Calului din Sparta erau împodobiți în stilul străvechi și e posibil să fi avut legătură cu riturile egiptene introduse de pelasgi (Herodot II.57). Nu e sigur dacă evreii au împrumutat această teorie de la egipteni sau invers; dar așa-numitul Zeus Heliopolitanul, despre care A.B. Cook discută în cartea sa *Zeus* (I.570-76), avea un caracter egiptean și reprezentări ale busturilor celor șapte puteri planetare pe cuirasă, ca ornamente frontale; și, în mod obișnuit, ale busturilor celorlalți olimpieni ca ornamente pe spate. O statueta de bronz a acestui zeu a fost găsită în Tortosa (Spania), o alta în Byblos (Fenicia), iar o stelă de marmură din Marsilia înfățișează șase busturi planetare și o reprezentare în mărime naturală a lui Hermes – care se bucura de asemenea de cea mai mare proeminență printre statuete –, probabil ca inventator al astronomiei. În Roma, Quintus Valerius Soranus susținea și el că Jupiter ar fi un zeu transcendent, chiar dacă acolo săptămâna nu era aceeași ca la Marsilia, Byblos și (probabil) Tortosa. Dar puterilor planetare nu li s-a permis niciodată să influențeze cultul olimpien

oficial, fiind considerate nongrecești (Herodot I.131) și, prin urmare, nepatriotice: Aristofan (*Pacea* 403 și urm.) îl face pe Trigen să spună că Luna și „acel netrebnic bătrân, Soarele”, urzesc un plan ca să arunce Grecia în mâinile barbarilor persani.

5. Afirmția lui Pausanias că pelasgii au fost primii oameni consemnează continuitatea până în epoca clasică a culturii neolitice în Arcadia.

2. Miturile homerice și orfice ale creației

a. Unii spun că toți zeii și toate viețuitoarele își au originea în aceeași apă a lui Ocean, care înconjoară lumea, și că Tethys a fost mama tuturor copiilor lui⁵.

b. Dar orficii spun că Noaptea cu Aripă Negre, o zeiță pe care până și Zeus o venerază⁶, a fost curtată de Vânt și a depus un ou de argint în pântecul Întinericului, și că Eros, pe care unii îl numesc Phanes, a ieșit din acel ou și a pus Universul în mișcare. Eros avea sex dublu și aripi de aur și, fiindcă avea patru capete, uneori mugea ca un taur sau un leu, alteori șuiera ca un șarpe ori behăia ca un berbec. Noaptea, care i-a dat numele Ericepaios și Protogenos Faeton⁷, trăia într-o peșteră împreună cu el, manifestându-se ca triadă: Noaptea, Ordinea și Dreptatea. În fața acelei peșteri stătea inevitabila mamă Rhea, bătând într-o tobă de bronz și atrăgând atenția omului asupra oracolelor zeiței. Phanes a creat pământul, cerul, soarele și luna, însă Zeița Triplă a stăpânit universul până când sceptrul ei a trecut la Uranos⁸.

*

1. Mitul lui Homer este o versiune a legendei pelasgice a creației (*1.2), de vreme ce Tethys a domnit asupra mării asemenea lui Eurinome, iar Ocean înconjură Universul asemenea lui Ofion.

2. Mitul orfic este o altă versiune, dar una influențată de o doctrină mistică tardivă a iubirii (*Eros*) și de teoriile despre relația adecvată dintre sexe. Oul de Argint al Noptii înseamnă luna, argintul fiind metal lunar. Asemenea lui Ericepaios („cel care se

---

⁵ Homer, *Iliada* XVI.201.

⁶ *Ibid.* XIV.261.

⁷ *Fragmente orfice* 60, 61 și 70.

⁸ *Ibid.* 86.

hrănește cu iarba-neagră”), Zeul Iubirii Phanes („destăinuitorul”) este o albină celestă care zumzăie tare, fiu al Marii Zeițe (*18.3). Stupul a fost studiat ca republică ideală și confirmă mitul Vârstei de Aur, când mierea curgea din copaci (*5.b). Toba de bronz a Rheeli era bătută pentru a împiedica albinele să roiască unde nu trebuie și pentru a ține la distanță influențele malefice, asemenea uruitoarelor (*rhombos*) utilizate în Mistere. Aidoma lui Faeton Protogenos („strălucitorul întâi-născut”), Phanes este Soarele, din care orficii au făcut un simbol al iluminării (*28.d), iar cele patru capete ale lui corespund animalelor care simbolizau cele patru anotimpuri. Potrivit lui Macrobiu, Oracolul din Colofon l-a identificat pe acest Phanes cu zeul transcendent Iao: Zeus (berbec), Primăvara; Helios (leu), Vara; Hades (șarpe), Iarna; Dionysos (taur), Anul Nou.

Sceptrul Noptii i-a fost trecut lui Uranos odată cu apariția patriarhalismului.

3. Mitul olimpien al creației

a. La începutul a toate câte sunt, Pământul-Mamă s-a ivit din Haos și l-a născut pe fiul ei, Uranos, în timp ce dormea. Privind galeș spre ea din înălțimea munților, el a lăsat să cadă o ploaie roditoare asupra deschizăturilor ei secrete, iar ea a născut iarba, florile și copacii, precum și animalele și păsările cuvenite fiecăroră. Aceeași ploaie a făcut râurile să curgă și a umplut spațiile goale cu apă, și așa au apărut lacurile și mările.

b. Primii ei copii cu formă semiumană au fost giganții cu o sută de brațe Briareu, Giges și Cotos. Apoi s-au ivit cei trei ciclopi fioroși, cu un singur ochi, constructori de ziduri uriașe și meșteri fierari, mai întâi în Tracia, apoi în Creta și Licia⁹, pe ai căror fii i-a întâlnit Odiseu în Sicilia¹⁰. Numele lor erau Brontes, Steropes și Arges, iar sufletele lor au sălășluit în peșterile vulcanului Etna după ce Apollo i-a ucis, drept răzbunare pentru moartea lui Asclepios.

c. Însă libienii susțin că Garamas s-a născut înaintea Celor-cu-o-sută-de-brațe și că, atunci când s-a născut din câmpie,

---

⁹ Apollodor I.1-2; Euripide, *Chrisipos*, citat de Sextus Empiricus, p. 751; Lucrețiu I.250 și II.991 și urm.

¹⁰ Homer, *Odiseea*, IX.106-566; Apollodor III.10.4.

a oferit Pământului-Mamă un sacrificiu de ghinde dulci¹¹.

*

1. Acest mit patriarhal al lui Uranos a fost acceptat oficial în cadrul sistemului religios olimpien. Uranos, al cărui nume a ajuns să însemne „cerul”, pare să-și fi câștigat poziția de Tată Primordial prin identificarea lui cu zeul pastoral Varuna, unul din trinitatea masculină ariană; dar numele lui grecesc este o formă masculină derivată din *Ur-ana* („regină a munților”, „regină a verii”, „regină a vânturilor” sau „regină a boilor sălbatici”) – zeița în ipostaza ei orgiastică. Căsătoria lui Uranos cu Pământul-Mamă consemnează o invazie elenică timpurie în nordul Greciei, ceea ce i-a permis poporului lui Varuna să pretindă că el a fost cel care zămislise triburile autohtone pe care le-a găsit acolo, recunoscându-l astfel ca fiu al Pământului-Mamă. O amendare a mitului consemnată de Apollodor este că Pământul și Cerul s-au despărțit într-o vrajbă cruntă, reunindu-se ulterior în iubire: acest lucru e menționat de Euripide (*Melanipe cea înțeleaptă*, fragmentul 484, ed. Nauck) și de Apollonios din Rodos (*Argonauticele* I.494). Vrajba cruntă trebuie să se refere la ciocnirea dintre principiile patriarhal și matriarhal pe care au provocat-o invaziile elenice. Giges („cel născut din pământ”) are o altă formă, *gigas* („gigant”), iar giganții sunt asociați în mit cu munții din nordul Greciei. Briareu („cel puternic”) era numit și Egeon (*Iliada* I.403), iar poporul lui ar putea fi astfel traco-libienii, a căror Zeiță-capră, Egis (*8.1), a dat numele Mării Egee. Cotos era strămoșul eponim al cotienilor, cei ce o venerau pe orgiastica zeiță Cotito, răspândind cultul ei din Tracia până în nord-vestul Europei. Aceste triburi sunt descrise ca având „o sută de brațe”, probabil fiindcă preotesele lor erau organizate în ordine de câte cincizeci, asemenea Danaidelor și nereidelor, sau fiindcă bărbații erau organizați în formațiuni de luptă de câte o sută, ca vechii romani.

2. Ciclopii par să fi fost breasla primilor făurari eladici în bronz. *Ciclopi* înseamnă „cu ochi rotunzi” și e posibil ca ei să fi fost tatuați cu cercuri concentrice pe frunte, în cinstea soarelui, sursa focului din vetrele lor; tracii au continuat să se tatueze până în epoca clasică (*28.2). Cercurile concentrice fac parte din secretele meșteșugului făurarilor: pentru a bate cu ciocanul boluri, coifuri sau măști rituale, făurarul se ghida după astfel de cercuri descrise

---

¹¹ Apollonios din Rodos IV.1493 și urm.; Pindar, *Fragment* 84, ed. Bergk.

cu compasul în jurul centrului discului plat pe care îl lucra. Ciclopii aveau un singur ochi și în sensul că făurarii adesea își protejează un ochi (cu un petec) de scânteile care sar. Ulterior, identitatea lor a fost uitată, iar mitografiile au plasat fantezist sufletele lor în peșterile Etnei, pentru a explica focul și fumul care ieșeau din craterul vulcanului (*35.1). Între Tracia, Creta și Licia exista o strânsă legătură culturală; ciclopii ar fi fost la ei acasă în toate aceste țări. Cultura eladică timpurie s-a răspândit și în Sicilia, dar este foarte posibil (după cum a sugerat Samuel Butler pentru prima oară) ca partea siciliană a *Odiseei* să explice prezența ciclopilor acolo (*170.b). Numele Brontes, Steropes și Arges („tunet”, „fulger” și „strălucire”) sunt invenții târzii.

3. Garamas este strămoșul eponim al garamanților libieni care ocupau oaza Djado, la sud de Fezzan, cucerți de generalul roman Balbus în anul 19 î.Hr. Se spune că erau de descendență cușit-berberă, iar în secolul al II-lea d.Hr. au fost supuși de berberii matriliniari lemta. S-au contopit ulterior cu aborigenii negri de pe malul sudic al Nigerului Superior și le-au adoptat limba. Astăzi, mai supraviețuiesc într-un singur sat, sub numele koromanțe. *Garamant* este derivat din cuvintele *gara*, *man* și *te*, însemnând „poporul statului Gara”. Gara pare să fie zeița Ker, Q're sau Car (*82.6 și 86.2), care a dat numele carienilor, printre alții, și era asociată cu apicultura. Ghindele comestibile, un aliment de bază al lumii străvechi de dinaintea introducerii cerealelor, creșteau în Libia; iar așezarea garamantă Ammon s-a unit cu Dodona din nordul Greciei într-o ligă religioasă care, potrivit lui Sir Flinders Petrie, este posibil să fi apărut încă din mileniul al III-lea î.Hr. Ambele așezări aveau un oracol străvechi al stejarului (*51.a). Herodot îi descrie pe garamanți drept un popor pașnic, dar foarte dârz, care cultiva curmali și cereale și creștea vite (IV.174 și 183).

4. Două mituri filosofice ale creației

a. Unii spun că mai întâi a fost Întunericul, iar din Întuneric s-a ivit Haosul. Din unirea Întunericului cu Haosul au apărut Noaptea, Ziua, Erebos și Aerul.

Din unirea Noptii cu Erebos au apărut Osânda, Bătrânețea, Moartea, Crima, Abstenența, Somnul, Visele, Discordia, Nefericirea, Supărarea, Nemesis, Bucuria, Prietenia, Mila, cele Trei Ursite și cele Trei Hesperide.

Din unirea Aerului cu Ziua au apărut Pământul-Mamă, Cerul și Marea.

Din unirea Aerului cu Pământul-Mamă au apărut Groaza, Meșteșugul, Mânia, Vrajba, Minciunile, Jurămintele, Răzbunarea, Excesul, Cearta, Înțelegerea, Uitarea, Frica, Mândria, Lupta; de asemenea, Oceanul, Metis și ceilalți titani, Tartarul și cele trei erinii sau Furii.

Din unirea Pământului și a Tartarului au apărut giganții.

b. Din unirea Mării cu Râurile ei au apărut nereidele. Dar nu existau încă oameni muritori pe atunci, până când, cu încuviințarea zeiței Atena, Prometeu, fiul lui Iapet, i-a alcătuit după asemănarea zeilor. El a folosit lut și apă din Panopeu, din Focida, iar Atena le-a insuflat viață¹².

c. Alții spun că Zeul Tuturor Lucrurilor – oricine ar fi fost el, căci unii îi spun Natură – a apărut brusc din Haos, a despărțit pământul de ceruri, apa de pământ și aerul de deasupra de cel de dedesubt. După ce a descălcit elementele, le-a pus în ordinea potrivită, așa cum se află ele acum. A împărțit pământul în regiuni, unele foarte fierbinți, unele foarte reci, altele temperate, l-a modelat în câmpii și munți și l-a îmbrăcat cu iarbă și copaci. Deasupra lui a așezat firmamentul rotitor, presărându-l cu stele, și a atribuit locuri celor patru vânturi. De asemenea, a populat apele cu pești, pământul cu animale și cerul cu soarele, luna și cu cele cinci planete. La sfârșit, l-a făcut pe om – singurul dintre animale care își înalță fața spre cer și observă soarele, luna și stelele; dacă nu cumva, de fapt, este adevărat că Prometeu, fiul lui Iapet, a plămădit trupul omului din apă și lut, iar sufletul i-a fost oferit de anumite elemente divine rătăcitoare care supraviețuiseră Creației Primordiale¹³.

*

1. În *Teogonia* lui Hesiod – pe care se bazează primul dintre aceste mituri filosofice – lista abstracțiilor este complicată cu nereidele, titanii și giganții, pe care el se simte obligat să-i includă. Atât cele Trei Ursite, cât și cele Trei Hesperide sunt Zeița Triplă a Lunii în ipostaza ei de moarte.

---

¹² Hesiod, *Teogonia* 211-32; Hyginus, *Fabule, Poem*; Apollodor I.7.1; Lucian, *Prometeu sau Caucazul* 13; Pausanias X.4.3.

¹³ Ovidiu, *Metamorfoze* I-II.

2. Al doilea mit, întâlnit doar la Ovidiu, a fost împrumutat de grecii de mai târziu din epopeea babiloniană a lui Ghilgameș, a cărei introducere consemnează crearea specială a primului om, Eabani, de către zeița Aruru, dintr-un bulgăre de lut; dar, deși Zeus era de mai multe secole Stăpânul Universului, mitografiile au fost obligați să admită că era posibil ca Creatorul tuturor lucrurilor să fie o Creatoare. Evreii, ca moștenitori ai mitului „pelasgic” sau canaanit al creației, resimțeau aceeași stânjeneală: în relatarea Genezei, un „Spirit al Domnului” feminin clocește la suprafața apei, însă nu depune oul lumii; iar Evei, „Mama Tuturor Făpturilor”, i se poruncește să-i strivească Șarpelui capul, deși acesta nu este sortit să coboare în Abis până la sfârșitul lumii.

3. În mod similar, în versiunea talmudică a Creației, Arhanghelul Mihail – omologul lui Prometeu – îl concepe pe Adam din țărână la porunca lui Iehova, și nu a Mamei Tuturor Făpturilor. Iehova îi insuflă apoi viață și i-o dă pe Eva, care, asemenea Pandorei, aduce omenirii răul (*39. j).

4. Filosofii greci l-au deosebit pe omul prometeic de creaturile imperfecte zămislite din pământ, din care o parte a fost distrusă de Zeus, iar restul a fost măturat de Potopul din vremea lui Deucalion (*38. c). O deosebire asemănătoare poate fi întâlnită în *Geneza* (VI.2-4) între „fiii lui Dumnezeu” și „fiicele oamenilor”, cu care aceștia s-au căsătorit.

5. Tăblițele lui Ghilgameș sunt tardive și echivoce; „Strălucitoarei Mame a Vidului” i se atribuie meritul de a fi creat totul – „Aruru” este doar unul dintre numeroasele nume ale acestei zeițe –, iar tema principală este revolta zeilor noii ordini patriarhale împotriva ordinii sale matriarhale, descrisă drept una a confuziei totale. Marduk, zeul cetății Babilon, o înfrânge în cele din urmă pe zeiță în persoana lui Tiamat, Șarpele Mării, și atunci se anunță în chip sfidător că el, și nu altul, a creat plantele, pământul, râurile, animalele, păsările și oamenii. Acest Marduk era un zeu minor și impertinent, a cărui pretenție de a o fi înfrânt pe Tiamat și de a fi creat lumea fusese emisă anterior de zeul Bel-Bel, o formă masculină a lui Belili, Zeița-Mamă sumeriană. Tranziția de la matriarhat la patriarhat pare să se fi produs în Mesopotamia, ca și în alte părți, prin intermediul unei revolte a consortului reginei, căruia ea îi delegase puterea executivă permițându-i să adopte numele, veșmintele și instrumentele ei sacre (*136.4).

5. Cele cinci vârste ale omului

a. Unii neagă că Prometeu a creat oamenii sau că vreun om s-a născut din dinții șarpelui. Ei zic că Pământul le-a dat naștere în mod spontan drept cele mai bune roade ale sale, mai ales solul Aticii¹⁴, și că Alalcomeneu a fost cel dintâi om, care a apărut lângă Lacul Copais din Beoția, înainte chiar ca Luna să existe. El a jucat rolul de sfetnic al lui Zeus cu prilejul disputei lui cu Hera și de tutore al Atenei, când ea era încă fată¹⁵.

b. Acești oameni erau așa-numita rasă de aur, supuși de-ai lui Cronos, care trăiau fără griji și fără muncă, mâncau doar ghindă, fructe sălbatice și mierea care curgea din copaci, beau lapte de oaie și de capră, nu îmbătrâneau nicicând și dansau și râdeau deseori; pentru ei, moartea nu era cu nimic mai groaznică decât somnul. Acum toți au dispărut, dar spiritele lor supraviețuiesc ca genii ale locurilor rustice retrase și fericite, purtând noroc celor care le întâlnesc; sunt suporteri ai dreptății.

c. După ei a venit rasa de argint, mâncători de pâine, și aceasta de creație divină. Bărbații erau cu totul supuși mamelor și nu îndrăzneau să le nesocotească, chiar dacă puteau trăi până la o sută de ani. Erau certăreți și ignoranți și nu aduceau nicicând sacrificii zeilor, dar cel puțin nu purtau război unii împotriva celorlalți. Zeus i-a distrus pe toți.

d. A urmat o rasă de bronz, care a căzut precum fructele coapte din frasini și care era înarmată cu arme de bronz. Aceștia mâncau carne și pâine și găseau plăcere în război, fiind insolenți și necruțători. Moartea Neagră i-a luat pe toți.

e. A patra rasă de oameni a fost tot de bronz, dar mai nobilă și mai generoasă, fiind zămislită de zei cu mame muritoare. Ei au luptat glorios în asediul Tebei, în expediția argonauților și în Războiul Troian. Au devenit eroi și sălășluiesc pe Câmpiile Elizee.

f. A cincea rasă este actuala rasă de fier, descendenți nedemni ai celei de-a patra. Aceștia sunt degenerați, cruzi, nedrepti, răi, lascivi, lipsiți de sentimente filiale și trădători¹⁶.

---

¹⁴ Platon, *Menexenos* 6-7.

¹⁵ Hipolit, *Refutatio omnium haeresium* V.6.3; Eusebiu, *Praeparatio evangelica* III.1.3.

¹⁶ Hesiod, *Munci și zile*, 109-201, cu scolie.

1. Deși mitul Vârstei de Aur derivă în cele din urmă dintr-o tradiție a subordonării tribale față de Zeița-albină, cruzimea domniei sale din epoca preagricolă fusese uitată deja pe vremea lui Hesiod, nemairămânând altceva decât o convingere idealistă că oamenii trăiseră cândva împreună în armonie, asemenea albinelor (*2.2). Hesiod era un mic agricultor, iar viața grea pe care a dus-o l-a făcut ursuz și pesimist. Mitul rasei de argint consemnează de asemenea condițiile matriarhale – cum ar fi cele care au supraviețuit în epoca clasică în rândul picturilor, al mosinoecilor de la Marea Neagră (*151.e) și al unor triburi din Baleare, Galiția și Golful Sirte –, unde bărbații erau în continuare sexul desconsiderat, deși agricultura fusese introdusă și războaiele erau rare. Argintul este metalul Zeiței-Lună. A treia rasă au fost cei mai vechi invadatori elenici: păstori din Epoca Bronzului care au adoptat cultul frasinului al zeiței și al fiului ei, Poseidon (*6.4 și 57.1). A patra rasă au fost regii-războinici ai epocii miceniene. A cincea au fost dorienii secolului al XII-lea î.Hr., care foloseau arme din fier și care au distrus civilizația miceniană.

Alalcomeneos („păzitorul”) este un personaj fictiv, o formă masculină a lui Alalcomenia, numele Atenei (*Iliada* IV.8) ca apărătoare a Beoției. El deservește dogma patriarhală conform căreia nici o femeie, nici măcar o zeiță, nu poate fi înțeleaptă fără o educație masculină și căreia Zeița-Lună și Luna însăși au fost creații târzii ale lui Zeus.

6. Castrarea lui Uranos

a. Uranos i-a zămislit pe titani cu Pământul-Mamă, după ce-i aruncase pe fiii lui rebeli, ciclopii, în Tartar, un loc sumbru din Lumea Subpământeană care se află la fel de departe de pământ precum pământul de cer; o nicovală în cădere liberă ar avea nevoie de nouă zile ca să ajungă pe fundul lui. Drept răzbunare, Pământul-Mamă i-a convins pe titani să-și atace tatăl; ceea ce au și făcut, conduși de Cronos, cel mai mic dintre cei șapte, pe care ea l-a înarmat cu o seceră din cremene. Aceștia l-au surprins pe Uranos în somn și, cu secera din cremene, Cronos cel necruțător l-a castrat, prinzându-i organele genitale cu mâna stângă (care de atunci a devenit mână de rău augur) și aruncându-le apoi, odată cu secera, în marea de lângă promontoriul Drepanon. Dar câteva

picături de sânge scurse din rană au căzut pe Pământul-Mamă și ea a dat naștere celor trei erinii, Furii ce răzibunau paricidul și sperjurul – pe numele lor Alecto, Tisifone și Megera. Și nimfele frasinilor, așa-numitele meliade, s-au născut tot din acel sânge.

b. Titanii i-au eliberat apoi pe ciclopi din Tartar și i-au conferit lui Cronos suveranitatea asupra pământului.

Totuși, de cum s-a văzut unic stăpân, Cronos i-a închis din nou pe ciclopi în Tartar, împreună cu Cei-cu-o-sută-de-brate, și, luând-o de soție pe sora lui, Rhea, a domnit peste Elida¹⁷.

*

1. Hesiod, care consemnează acest mit, era originar din Cadmeea, iar cadmeenii au venit din Asia Mică (*58.5), probabil odată cu prăbușirea Imperiului Hitit, aducând cu ei povestea castrării lui Uranos. E știut însă că mitul nu era de creație hitită, de vreme ce a fost descoperită o versiune huriană (horită) anterioară. Este posibil ca versiunea lui Hesiod să reflecte o alianță între diverșii coloniști preelenici din sudul și centrul Greciei, ale căror triburi dominante preferau cultul titanilor și care luptau împotriva invadatorilor elenici timpurii veniți din nord. Războiul lor a fost încununat de succes, însă ulterior au revendicat suzeranitate asupra localnicilor din nord, pe care îi eliberaseră. Castrarea lui Uranos nu este neapărat metaforică dacă unii dintre învingători proveneau din estul Africii, unde până în ziua de azi războinicii galla poartă în luptă o seceră miniaturală cu care își castrează inamicii; există afinități strânse între riturile religioase est-africane și cele din vechea Grecie.

2. Grecii de mai târziu l-au interpretat pe Cronos drept *Chronos*, „Timpul Tată” cu seceră lui neobosită. Dar el este înfățișat în compania unui corb, ca și Apollo, Asclepios, Saturn și vechiul zeu britanic Bran; iar *cronos* înseamnă probabil „corb”, precum latinescul *cronix* și grecescul *corōne*. Corbul era o pasăre oraculară, despre care se presupunea că adăpostește sufletul unui rege sacru după sacrificarea lui (*25.5 și 50.1).

3. Cele trei erinii sau Furii ivite din picăturile de sânge ale lui Uranos sunt Zeița Triplă însăși; cu alte cuvinte, în timpul sacrificării regelui, menită să aducă rod lanurilor și livezilor,

---

¹⁷ Hesiod, *Teogonia* 113-87 și 616-23; Apollodor I.1.4-5; Servus despre *Eneida* lui Vergiliu, V.801.

preotesele trebuie să fi purtat măști amenințătoare de Gorgone, pentru a-i speria și a-i îndepărta pe vizitatorii profani. Organele lui genitale par să fi fost aruncate în mare pentru a îndemna peștii să se înmulțească. Răzbunătoarele erinii sunt înțelese de mitografi ca avertizându-l pe Zeus să nu îl emasculeze pe Cronos cu aceeași seceră; însă funcția lor inițială era de a răzbuna doar vătămrile aduse unei mame sau unei suplicante care solicita protecția Zeitei Căminului (*105.k, 107.d și 114.a), nu unui tată.

4. Nimfele-frasin sunt cele Trei Furii într-o dispoziție mai binevoitoare: regele sacru era dedicat frasinului, folosit inițial în ceremoniile de invocare a ploii (*57.1). În Scandinavia, el a devenit arborele magiei universale. Cele Trei Norne sau Ursite împărțeau dreptatea sub un frasin din care Odin, cel care se pretindea a fi tatăl omenirii, și-a făcut armăsarul său magic. În Grecia, ca și în Libia, femeile trebuie să fi fost primele aducătoare ale ploii.

5. Seceri neolitice din os, zimțate cu cremene sau obsidian, par să fi continuat a fi folosite ritualic mult după înlocuirea lor ca unelte agricole cu secerile de bronz și fier.

6. Hitiții îl fac pe Kumarbi (Cronos) să smulgă prin mușcare organele genitale ale lui Anu, Zeul Cerului (Uranos), să înghită o parte din spermă și să scuipe restul pe Muntele Kansura, unde aceasta se transformă într-o zeiță; Zeul Iubirii, pe care el îl concepe astfel, este scos din coasta lui de Ea, fratele lui Anu. Cele două nașteri au fost combinate de greci într-o legendă a modului în care Afrodita a ieșit dintr-o mare fecundată de organele genitale retezate ale lui Uranos (*11.b). Kumarbi naște apoi încă un copil din coapsa lui – așa cum Dionysos a renăscut din Zeus (*14.c) –, care călătorește cu un car al furtunii tras de un bivoli și îi vine lui Anu în ajutor. „Cuțitul care a despărțit pământul de cer” apare în aceeași poveste ca armă cu care este ucis fiul lui Kumarbi, gigantul Ullikummi născut din pământ (*36.4).

7. Detronarea lui Cronos

a. Cronos s-a căsătorit cu Rhea, sora lui, pentru care stejarul este sacru¹⁸. I s-a profețit însă de către Pământul-Mamă și de tatăl lui muribund, Uranos, că unul dintre fiii lui îl va detrona. Ca

---

¹⁸ Scolie la Apollonios din Rodos, I.1124.

urmare, Cronos înghițea în fiecare an copiii pe care Rhea îi năștea: mai întâi Hestia, apoi Demetra și Hera, apoi Hades, apoi Poseidon¹⁹.

b. Rhea era furioasă. Ea l-a născut pe Zeus, al treilea ei fiu, la miezul nopții, pe Muntele Liceu din Arcadia, unde nici o făptură nu are umbră²⁰, și, după ce l-a îmbăiat în râul Neda, i l-a încredințat Pământului-Mamă, care l-a dus la Lictos, în Creta, și l-a ascuns în peștera Dicte de pe Dealul Egeean. Pământul-Mamă l-a lăsat acolo în grija nimfei frasinului Adrastea și a surorii ei, Io, ambele fiice ale lui Meliseu, precum și a nimfei-capră Amalteea. Hrana lui consta din miere, iar de băut bea laptele Amalteei, ca și Pan-țapul, fratele lui de lapte. Zeus le-a fost recunoscător celor trei nimfe pentru bunătatea lor, iar când a ajuns Stăpânul Universului a așezat imaginea Amalteei printre stele, în chip de Capricorn²¹. De asemenea, el a împrumutat unul din coarnele ei, care semăna cu un corn de vacă, și l-a dat fiicelor lui Meliseu; acesta a devenit faimosul Corn al Abundenței, care este întotdeauna plin cu orice mâncare sau băutură dorește posesorul lui. Dar unii zic că Zeus a fost alăptat de o scroafă, pe spatele căreia călărea, și că și-a pierdut cordonul ombilical la Omphalion, lângă Cnosos²².

c. În jurul leagănului de aur al pruncului Zeus, care atârna într-un copac (astfel încât Cronos să nu-l poată găsi nici în cer, nici pe pământ, nici în apa mării), stăteau cureții înarmați, fiii Rheeli. Aceștia își loveau scuturile cu lăncile și țipau pentru a acoperi plânsetele lui, să nu îl audă Cronos din depărtare. Căci Rheea învelise o piatră în scutece și i-o dăduse lui Cronos pe Muntele Thamasium din Arcadia, iar el a înghițit-o crezând că îl înghite pe bebelușul Zeus. Cu toate acestea, Cronos a prins de veste despre cele întâmplate și l-a căutat pe Zeus, care s-a transformat în șarpe, iar îngrijitoarele lui în urși: de aici, constelațiile Șarpelui și Ursele²³.

---

¹⁹ Apollodor I.1.5; Hesiod, *Teogonia* 453-67.

²⁰ Polybios XVI.12.5 și urm.; Pausanias VIII.38.5.

²¹ Hyginus, *Poeticon astronomicon* II.13; Aratos, *Phenomena* 163; Hesiod, *loc. cit.*

²² Philemon, *Pterygium Fragment* I.1 și urm.; Apollodor I.1.6; Athenaios 375f și 376a; Calimah, *Imn către Zeus* 42.

²³ Hesiod 485 și urm.; Apollodor I.1.7; Mytographus Vaticanus Primus 104; Calimah, *Imn către Zeus* 52 și urm.; Lucretius II.633-9; Scolie despre Aratos V.46; Hyginus, *Fabula* 139.

d. Zeus a crescut și a ajuns bărbat printre păstorii de pe Muntele Ida, locuind într-o altă peșteră; apoi a căutat-o pe titanida Metis, care trăia lângă apa Ocean. La sfatul ei, și-a vizitat mama, pe Rhea, și a cerut să fie făcut paharnicul lui Cronos. Rhea l-a ajutat bucuroasă în planul lui de răzbunare și i-a oferit o poțiune vomitivă pe care Metis îi spusese să o amestece în băutura cu miere a lui Cronos. După ce a băut vârtos, Cronos a vomat mai întâi piatra, apoi pe frații și pe surorile mai mari ale lui Zeus. Toți au ieșit nevătămați și, drept recunoștință, i-au cerut să îi conducă într-un război contra titanilor, care îl aleseseră pe gigantul Atlas drept conducător; căci Cronos era trecut acum de floarea vârstei²⁴.

e. Războiul a durat zece ani; în cele din urmă, Pământul-Mamă a profețit victoria nepotului ei Zeus, dacă acesta i-ar lua aliați pe cei închiși de Cronos în Tartar. Așa că Zeus s-a dus în taină la Campe, bătrâna temniceră a Tartarului, a ucis-o, i-a luat cheile și, după ce i-a eliberat pe ciclopi și pe Cei-cu-o-sută-de-brațe, i-a înzdrăvenit cu mâncăruri și băuturi divine. După aceasta, ciclopii i-au dat lui Zeus fulgerul, ca armă de atac, Hades i-a dat un coif al întunericului, iar Poseidon, un trident. După un consiliu de război al celor trei frați, Hades s-a furișat nevăzut în apropierea lui Cronos, ca să îi fure armele; și, în timp ce Poseidon îl amenința cu tridentul, distrăgându-i astfel atenția, Zeus l-a doborât cu fulgerul lui. Cei-cu-o-sută-de-brațe au luat apoi pietre și i-au bombardat pe titanii rămași, iar un strigăt brusc al lui Pan-țapul i-a pus pe fugă. Zeii s-au năpustit pe urma lor. Cronos și toți titanii înfrânți, în afară de Atlas, au fost surghiuniți într-o insulă britanică din vestul cel mai îndepărtat (sau, zic unii, au fost închiși în Tartar) și păziți acolo de Cei-cu-o-sută-de-brațe; și nu au mai tulburat niciodată Elada. Atlas, conducătorul lor, a primit o pedeapsă exemplară, poruncindu-i-se să poarte cerul pe umerii lui; dar titanidele au fost cruțate, de dragul lui Metis și al Rheeli²⁵.

f. Zeus însuși a așezat la Delfi piatra vomată de Cronos. Este încă acolo, unsă în permanență cu ulei și cu fire de lână nețesute, puse

---

²⁴ Hyginus, *loc. cit.*; Apollodor, *loc. cit.*; Hesiod, *loc. cit.*

²⁵ Hesiod, *loc. cit.*; Hyginus, *Fabula* 118; Apollodor I.1.7 și I.2.1; Calimah, *Imn către Zeus* 52 și urm.; Diodor din Sicilia V.70; Eratostene, *Catasterismoi* 27; Pausanias VIII.8.2; Plutarh, *Despre părăsirea oracolelor* 16.

pe ea ca ofrandă²⁶.

g. Unii spun că Poseidon nu a fost nici mâncat, nici vomat, ci că Rhea i-a dat lui Cronos să mănânce un mânz în locul lui, iar pe el l-a ascuns într-o herghelie de cai²⁷. Iar cretanii, care sunt niște mincinoși, povestesc că Zeus se naște în fiecare an în aceeași peșteră cu focul pâlpâitor, străbătută de un pârâiaș de sânge, și că în fiecare an moare și este îngropat²⁸.

*

1. Rhea, care face pereche cu Cronos ca titanidă a zilei a șaptea, poate fi echivalată cu Dione sau Diana, Zeița Triplă a cultelor porumbiței și stejarului (*11.2). Cosorul purtat de Saturn, omologul latin al lui Cronos, era modelat ca un cioc de corb și pare că era folosit în luna a șaptea a anului sacru de treisprezece luni pentru a emascula stejarul prin tunderea vâscului (*50.2), așa cum o seceră rituală era folosită pentru a culege primul cocean de porumb. Gestul dădea semnalul sacrificării regelui sacru Zeus. În Atena, Cronos, care împărțea un templu cu Rhea, era venerat drept Zeul Orzului, Sabazios, fiind tăiat în fiecare an pe câmp și jelit precum Osiris, Litierses sau Maneros (*136.e). Dar, la momentul la care se referă aceste mituri, regilor li se permisesse să își prelungească domnia până la un Mare An de o sută de lunații și să ofere băieți drept victime anuale în locul lor. De aceea Cronos este înfățișat cum își mănâncă propriii fii pentru a evita detronarea. Porfir (*Despre abținerea* II.56) consemnează faptul că, în vremurile străvechi, cureții cretani obișnuiau să-i sacrifice copii lui Cronos.

2. În Creta, un ied a înlocuit de timpuriu o victimă umană; în Tracia, un vițel; în rândul adoratorilor eolieni ai lui Poseidon, un mânz; dar în ținuturile mărginașe ale Arcadiei, băieții au continuat să fie mâncați sacrificial chiar și în epoca creștină. Nu este clar dacă ritualul elen era canibalic sau dacă, întrucât Cronos era un titan-corb, corbii sacri se hrăneau cu victima hăcuită.

3. Numele Amalteei, „cea blândă”, arată că era o zeiță-fecioară. Io era o nimfă orgiastică (*56.1), iar Adrastea înseamnă „cea imposibil de evitat”, Baba oraculară a toamnei. Ele formau împreună Triada obișnuită a Lunii. Grecii de mai târziu au

---

²⁶ Pausanias V.24.5.

²⁷ *Ibid.* VIII.8.2.

²⁸ Antoninus Liberalis, *Metamorphoseon* 19; Calimah, *Imn către Zeus* 8.

identificat-o pe Adrastea cu zeița pastorală Nemesis, a frasinului aducător de ploaie, devenită zeiță a răzbunării (*32.3). Io este înfățișată la Argos ca o vacă albă în călduri – unele monede cretane din Praesus o arată alăptându-l pe Zeus –, dar Amalteea, care trăia pe „Dealul Țapului”, era întotdeauna capră; iar Meliseu („omul-miere”), vestitul tată al Adresteei și al lui Io, este de fapt mama lor – Melisa, zeița Regina-Albină care își ucide în fiecare an consortul. Diodor din Sicilia (V.70) și Calimah (*Imn către Zeus* 49) spun amândoi că albinele l-au hrănit pe bebelușul Zeus. Dar mama lui adoptivă este uneori înfățișată și ca scroafă, deoarece acesta era unul din simbolurile Zeiței-babă (*74.4 și 96.2); iar pe monedele din Cidonia este cățea, asemenea celei care l-a alăptat pe Neleu (*68.d). Ursoaicele sunt animalele lui Artemis (*22.4 și 80.c) – cureții participau la jertfele ei –, iar Zeus în ipostaza de șarpe este Zeus Ctesios, protectorul magaziiilor, deoarece șerpii le curățau de șoareci.

4. Cureții erau însoțitorii înarmați ai regelui sacru, al căror zgomot de arme avea menirea de a alunga spiritele rele în timpul prestațiilor rituale (*30.a). Numele lor, înțeles de grecii de mai târziu drept „tineri care și-au ras părul”, însemna probabil „adepti ai lui Ker, sau Car”, un nume larg răspândit al Zeiței Triple (*57.2). Heracle și-a câștigat cornul abundenței de la taurul Aheloos (*142.d), iar mărimea enormă a coarnelor caprei sălbatică cretane i-a făcut pe mitografi nefamiliarizați cu Creta să îi atribuie Amalteei un corn anormal de vacă.

5. Elenii invadatori par să își fi oferit prietenia poporului prelenic al cultului titanilor, dar s-au despărțit treptat de supușii lor aliați și au invadat Peloponesul. Thallus, istoricul din secolul I, spune, citat de Tatian în *Discursul către greci*, că victoria lui Zeus, în alianță cu Cei-cu-o-sută-de-brățe, asupra titanilor din Tesalia ar fi avut loc „cu 322 de ani înaintea asediului Troiei”: asta înseamnă 1505 î.Hr., o dată plauzibilă pentru o extindere a puterii elenice în Tesalia. Atribuirea suveranității lui Zeus amintește de un eveniment similar din Epopeea Babiloniană a Creației, când lui Marduk i s-a dat puterea de a lupta cu Tiamat de către mai bătrânii Lahmu și Lahamu.

6. Frăția dintre Hades, Poseidon și Zeus o amintește pe cea a trinității masculine vedice – Mitra, Varuna și Indra (*3.1 și 132.5) – care apare într-un tratat hitit datat în jurul anului 1380 î.Hr., dar în acest mit ei par să reprezinte trei invazii elenice succesive,

cunoscute de regulă drept ionică, eoliană și aheeană. Adoratorii preelenici ai Zeiței-Mamă i-au asimilat pe ionieni, care au devenit copii ai lui Io, i-au îmblânzit pe eolieni, dar au fost copleșiți de ahei. Căpeteniile elenice din vechime care au devenit regi sacri ai cultelor stejarului și frasinului și-au luat titlul de „Zeus” și „Poseidon” și erau obligați să moară la sfârșitul duratelor prestabilite ale domniilor lor (*45.2). Ambii acești copaci tind să atragă fulgerul și, prin urmare, figurează în ceremoniile de invocare a ploii și de aprindere a focului din întreaga Europă.

7. Victoria aheilor a pus capăt tradiției sacrificării regilor. Ei i-au făcut pe Zeus și Poseidon nemuritori, înfățișându-i pe amândoi înarmați cu fulgerul – un topor din cremene cu lamă dublă, mănuit cândva de Rhea și interzis uzului bărbaților în religiile minoică și miceniană (*131.6). Mai târziu, fulgerul lui Poseidon s-a transformat într-un trident de pescuit, dat fiind că principalii lui adepți deveniseră navigatori, în timp ce Zeus l-a păstrat pe al său ca simbol al suveranității supreme. Este posibil ca numele lui Poseidon, scris uneori *Potidan*, să fi fost împrumutat de la cel al Zeiței-Mamă a lui, după care a fost numit orașul Potidaia: „zeița apei de pe Ida” – Ida însemnând orice munte împădurit. Faptul că Cei-cu-o-sută-de-brațe îi păzeau pe titani în Vestul Îndepărtat putea însemna că pelasgii, printre cei care mai rămăseseră din ei numărându-se și centaurii din Magnesia – *centaur* este probabil înrudit cu latinescul *centuria*, „grup războinic de o sută de oameni” –, nu au abandonat cultul titanilor și au continuat să creadă într-un Paradis al Vestului Îndepărtat și în susținerea de către Atlas a firmamentului.

8. Numele Rheei este probabil o variantă a lui *Era*, „pământul”; pasărea ei de căpetenie era porumbița; animalul ei principal, leul-de-munte. Numele Demetra înseamnă „mama orzului”; Hestia (*20.c) este zeița vetrei casnice. Piatra de la Delfi, folosită în ceremoniile de invocare a ploii, pare să fi fost un meteorit mare.

9. Dicte și Muntele Liceu erau locuri străvechi de venerare a lui Zeus. Un foc sacrificial era oferit probabil pe Muntele Liceu, atunci când nici o făptură nu are umbră – cu alte cuvinte, la amiază, în zilele de vară. Dar Pausanias adaugă că, deși în Etiopia oamenii nu au umbră când soarele e în Rac, sau Cancer, acest lucru se întâmplă invariabil pe Muntele Liceu. Poate că Pausanias e pedant: oricine pătrundea în acest ținut nu scăpa cu viață (Aratos, *Phenomena* 91) și se știe foarte bine că morții nu au umbră (Plutarh,

Quaestiones Graecae 39). Peștera de la Psychro, considerată de obicei a fi Peștera Dicteană, este localizată greșit ca fiind cea adevărată, care nu a fost descoperită încă. Omphalion („buric mic”) sugerează locul unui oracol (*20.2).

10. Strigătul brusc al lui Pan care i-a îngrozit pe titani a devenit proverbial și a dat cuvântul „panică” (*panic* în limba engleză) (*26.c).

8. Nașterea Atenei

a. Potrivit pelasgilor, zeița Atena s-a născut lângă Lacul Tritonis din Libia, unde au găsit-o și au hrănit-o cele trei nimfe din Libia, care se îmbrăcau în piei de capră²⁹. În copilărie, a ucis-o fără să vrea pe Palas, tovarășa ei de joacă, în timp ce se luptau prietenește cu lancea și scutul, și, în semn de durere, și-a pus numele Palas în fața numelui ei. Venind în Grecia prin Creta, a trăit mai întâi în orașul Athenae de lângă râul beoțian Triton³⁰.

*

1. Platon a identificat-o pe Atena, protectoarea Atenei, cu zeița libiană Neith, ce aparținea unei epoci în care paternitatea nu era recunoscută încă (*1.1). Neith avea un templu la Sais, unde Solon a fost tratat cum se cuvine doar pentru că era atenian (Platon, *Timaios* 5). Preotesele-fecioare ale lui Neith se luptau înarmate în fiecare an (Herodot IV.180), din câte se pare pentru poziția de Mare Preoteasă. Descrierea făcută de Apollodor luptei dintre Atena și Palas (III.12.3) este o versiune patriarhală târzie: el spune că Atena s-a născut din Zeus și a fost crescută de Zeul-râu Triton și că a omorât-o accidental pe sora ei de lapte Palas, fiica râului Triton, deoarece Zeus și-a interpus aegisul când Palas era pe punctul de a o lovi pe Atena și astfel i-a abătut atenția. Aegisul lui era un sac magic din piele de capră cu un șarpe înăuntru, protejat de o mască de Gorgonă, dar fusese al Atenei cu mult înainte ca Zeus să susțină că e tatăl ei (*9.d). Aegisul din piele de capră era veșmântul obișnuit al fetelor libiene, iar Palas înseamnă pur și simplu „fecioară” sau „tânără”. Herodot scrie (IV.189): „Veșmintele și aegisurile Atenei elenii le-au furat de la femeile libiene, afară doar că hainele lor sunt

---

²⁹ Apollonios din Rodos IV.1310.

³⁰ Apollodor III.12.3; Pausanias IX.33.5.

din piele și că ciucurii de la aegisurile lor nu sunt șerpi”. Fetele etiopiene încă mai poartă acest costum, ornamentat uneori cu ghiocuri, un simbol yonic. Herodot adaugă că strigătele puternice de triumf *ololu, ololu*, emise în cinstea Atenei (*Iliada* VI.297-301) erau de origine libiană. *Tritone* înseamnă „a treia regină”: cu alte cuvinte, cea mai vârstnică membră a triadei – mama fecioarei care s-a luptat cu Palas și a nimfei în care s-a transformat –, așa cum Cora-Persefona era fiica Demetrei (*24.1).

2. Ceramica scoasă la lumină sugerează o imigrație libiană în Creta încă din anul 4000 î.Hr., iar un mare număr de refugiați libieni din vestul deltei, adoratori ai zeiței, par să fi sosit acolo atunci când Egiptul de Sus și cel de Jos au fost unite cu forța sub Prima Dinastie, în jurul anului 3000 î.Hr. Prima Epocă Minoică a început la puțin timp după aceea, iar cultura cretană s-a răspândit în Tracia și în vechea Grece eladică.

3. Printre alte personaje mitologice numite Palas se număra și titanul care s-a căsătorit cu râul Styx și a fost tatăl copiilor ei Zelos („zel”), Cratos („putere”), Bia („forță”) și Nice („victorie”) (Hesiod, *Teogonia* 376 și 383; Pausanias VII.26.5; Apollodor 2.2-4); el era probabil o alegorie a delfinului lui Pelops consacrat Zeiței-Lună (*108.5). Homer îl numește pe un alt Palas „tatăl lunii” (*Imn homeric către Hermes* 100). Un al treilea i-a zămislit pe cei cincizeci de Palantizi, dușmani ai lui Tezeu (*97.g și 99.a), care par să fi fost în război cu preotesele Atenei. Un al patrulea a fost descris drept tatăl Atenei (*9.a).

9. Zeus și Metis

a. Unii eleni spun că Atena a avut un tată pe nume Palas, un gigant înaripat cu chip de țap, care ulterior a încercat să o siluiască și pe al cărui nume l-a adăugat la al ei, după ce i-a jupuit pielea ca să-și facă aegis din ea și i-a smuls aripile ca să și le pună pe umeri³¹; firește, dacă aegisul nu a fost chiar pielea Gorgonei Meduza, pe care ea o jupuisese după ce Perseu o decapitase³².

b. Alții spun că tatăl ei era un anume Itonos, rege al Itonului din Itiotida, pe a cărui fiică, Iodama, Atena a ucis-o accidental,

---

³¹ Tzetzes, *Despre Licofron* 355.

³² Euripide, *Ion* 993.

lăsând-o să vadă capul Gorgonei³³, și a prefăcut-o astfel într-un stei de piatră atunci când a pătruns noaptea în incinta sacră a templului.

c. Iar alții spun că Poseidon a fost tatăl ei, dar că ea l-a renegat și l-a implorat pe Zeus să o adopte, ceea ce el a făcut bucuros³⁴.

d. Dar preoții Atenei spun următoarea poveste despre nașterea ei: Zeus râvnea la Metis, titanida care a luat multe forme ca să scape de el, până când, în cele din urmă, a fost prinsă și lăsată grea. Un oracol al Pământului-Mamă a declarat atunci că acest copil avea să fie fată și că, dacă Metis va concepe iar, va naște un fiu sortit să îl detroneze pe Zeus, așa cum și Zeus îl detronase pe Cronos, iar Cronos îl detronase pe Uranos. Drept urmare, după ce a ademenit-o pe Metis cu cuvinte mieroase pe un divan, Zeus a deschis dintr-odată gura și a înghițit-o – și acesta a fost sfârșitul ei, deși Zeus a pretins după aceea că ea îi dădea sfaturi din burta lui. La momentul potrivit, pe Zeus l-a apucat o durere de cap cumplită pe când mergea pe malul Lacului Tritonis, astfel încât țeasta lui părea a fi pe punctul să crape. Zeus a urlat de furie, până când întregul firmament a început să răsunе. A venit în fugă Hermes, care a ghicit imediat cauza suferinței lui Zeus. El l-a convins pe Hefaiostos, sau pe Prometeu, zic unii, să aducă o pană și un mai de lemn și să facă o gaură în țeasta lui Zeus, din care a țâșnit Atena cu un strigăt puternic, complet înarmată³⁵.

*

1. J.E. Harrison a descris pe bună dreptate povestea nașterii Atenei din capul lui Zeus drept „un expedient teologic disperat de a o debarasa de condițiile ei matriarhale”. Există, de asemenea, o insistență dogmatică asupra înțelepciunii ca prerogativă masculină; până atunci doar zeița fusese înțeleaptă. De fapt, Hesiod a reușit să concilieze trei viziuni contrare în această poveste:

– Atena, zeița orașului atenienilor, a fost fiica prin partenogeneză a nemuritoarei Metis, titanida celei de-a patra zile și a planetei Mercur, care guverna întreaga înțelepciune și cunoaștere.

---

³³ Pausanias IX.34.1.

³⁴ Herodot IV.180.

³⁵ Hesiod, *Teogonia* 886-900; Pindar, *Ode olimpianice* VII.34 și urm.; Apollodor I.3.6.

– Zeus a înghițit-o pe Metis, dar prin asta nu a pierdut înțelepciune (adică aheii au eliminat cultul titanilor și au atribuit întreaga înțelepciune zeului lor, Zeus).

– Atena a fost fiica lui Zeus (adică aheii au insistat ca atenienii să recunoască suzeranitatea patriarhală a lui Zeus).

Hesiod a împrumutat mecanismul mitului său de la exemple analoage: Zeus urmărind-o pe Nemesis (*32.b), Cronos înghițindu-și fiii și fiicele (*7.a); renașterea lui Dionysos din coapsa lui Zeus (*14.c); și deschiderea capului Pământului-Mamă de către doi bărbați cu topoare, aparent pentru a o elibera pe Cora (*24.3) – cum este înfățișat, de exemplu, pe un vas de ulei cu siluete negre de la Biblioteca Națională din Paris. Prin urmare, Atena este purtătoarea de cuvânt supusă a lui Zeus și renunță în mod deliberat la antecedente. Ea se folosește de preoți, nu de preotese.

2. Palas, însemnând „fecioară”, este un nume nepotrivit pentru gigantul înaripat al cărui atentat la castitatea Atenei e probabil dedus dintr-o imagine a căsătoriei ei rituale, ca Atena Lafria, cu un rege-țap (*89.4), după o luptă armată cu rivala ei (*8.1). Acest obicei libian al căsătoriei cu un țap s-a răspândit în nordul Europei ca parte a petrecerilor din Noaptea Valpurgiei. Indigenii akan, un popor libian, își jupuiau cândva regii.

3. Repudierea de către Atena a paternității lui Poseidon se referă la o schimbare timpurie de stăpânire asupra orașului Atena (*16.3).

4. Mitul lui Itonos („omul-salcie”) denotă pretenția itonienilor că ei o venerau pe Atena încă dinaintea atenienilor, iar numele lui arată că ea se bucura de un cult al salciei în Itiotida – precum cel al omoloagei sale, zeița Anatha din Ierusalim; până când preoții lui Iehova au alungat-o și au revendicat salcia aducătoare de ploi drept arbore al lui la Sărbătoarea Tabernacolelor.

5. Pentru un bărbat, a-și da jos aegisul – acea tunică a castității din piele de capră pe care o purtau fetele libiene – fără consimțământul proprietarei însemna moartea; de aici, masca Gorgonei protectoare așezată deasupra și șarpele ascuns în traista sau sacul de piele. Dar, de vreme ce aegisul Atenei este descris drept scut, eu sugerez în *The White Goddess* (p. 279) că era un sac acoperitor al unui disc sacru, asemenea celui care conținea secretul alfabetic al lui Palamede și pe care acesta spunea că îl inventase (*52.a și 162.6). Despre figurinele din Cipru care țin discuri de aceeași mărime proporțională cu cel al vestitului Festos,

gravate în spirală cu o legendă sacră, profesorul Richter spune că anticipează pe Atena și aegisul ei. Scuturile de eroi descrise atât de atent de Homer și Hesiod par să fi purtat ideograme gravate pe o bandă în spirală.

6. Iodama, însemnând probabil „junincă a lui Io”, trebuie să fi fost o imagine antică din piatră a Zeiței-Lună (*56.1), iar povestea prefacerii ei în stană de piatră este un avertisment la adresa fetelor iscoditoare să nu încalce secretul Misterelor (*25.d).

7. Ar fi o greșeală să o considerăm pe Atena drept doar sau predominant zeiță a Atenei. Câteva acropole antice îi erau consacrate ei, printre care Argos (Pausanias II.24.3), Sparta (*ibid.* 3.17.1), Troia (*Iliada* VI.88), Smirna (Strabon IV.I.4), Epidaur (Pausanias II.32.5), Trezena (Pausanias III.23.10) și Feneos (Pausanias X.38.5). Toate acestea sunt situri preelenice.

10. Ursitele

a. Ursitele îngemănate pe care Erebos le-a zămislit cu Noaptea sunt în număr de trei, tustrele înveșmântate în alb: pe numele lor Cloto, Lachesis și Atropos. Dintre acestea, Atropos este cea mai mică de statură, dar și cea mai înfiorătoare³⁶.

b. Se spune că Zeus, care cântărește viețile oamenilor și înștiințează Ursitele despre deciziile lui, se poate răzgândi și poate interveni pentru a salva pe cine dorește atunci când firul vieții, tors de fusul lui Cloto și măsurat cu nuiua lui Lachesis, este pe punctul de a fi tăiat de foarfeca lui Atropos. De fapt, oamenii pretind că își pot controla ei înșiși soarta într-o oarecare măsură prin evitarea pericolelor de prisos. Prin urmare, zeii mai tineri râd de Ursite, iar unii spun că Apollo le-a îmbătat odată, din răutate, pentru a-l salva pe prietenul lui Admetos de la moarte³⁷.

c. Alții susțin, dimpotrivă, că Zeus însuși este supus Ursitelor, așa cum a mărturisit cândva Pythia într-un oracol; deoarece ele nu sunt copiii lui, ci fiice prin partenogeneză ale Marii Zeițe Necesitatea, căreia nu i se împotrivesc nici măcar zeii și care e

---

³⁶ Homer, *Iliada* XXIV.49; *Imnul orfic* XXXIII; Hesiod, *Teogonia* 217 și urm. și 904; *Scutul lui Hera* 259.

³⁷ Homer, *Iliada* VIII.69 și XXII.209; XVI.434 și 441-3; Vergiliu, *Eneida* V.814; Homer, *Odiseea* I.34; *Iliada* IX.411.

numită „Soarta Cea Puternică”³⁸.

d. La Delfi suntenerate doar două Ursite, a Nașterii și a Morții, iar la Atena, Afrodita Urania este considerată cea mai vârstnică dintre cele trei³⁹.

*

1. Acest mit pare să se bazeze pe obiceiul de a țese însemne familiale și de clan pe scutecele copilului nou-născut și, astfel, de a-i atribui locul în societate (*60.2); dar Ursitele sau cele Trei Moire sunt Zeița Triplă a Lunii – de aici hainele lor albe și firul de în care îi este consacrat, ca și cum ar fi Isis. Cloto este „torcătoarea”, Lachesis – „măsurătoarea”, iar Atropos este „cea care nu poate fi ocolită sau evitată”. *Moiră* înseamnă „o parte” sau „o fază”, iar luna are trei faze și trei persoane: luna nouă, Zeița-fecioară a primăverii, prima perioadă a anului; luna plină, Zeița-nimfă a verii, a doua perioadă; și luna în descreștere, Zeița-babă a toamnei, ultima perioadă (*60.2).

2. Zeus s-a numit pe sine „Conducătorul Ursitelor” atunci când a preluat suveranitatea supremă și prerogativa de a măsura viețile oamenilor; de aici, probabil, dispariția lui Lachesis, „cea care măsoară”, de la Delfi. Dar pretenția lui de a le fi tată nu a fost luată în serios de Eschil, Herodot sau Platon.

3. Atenienii o numeau pe Afrodita Urania, „cea mai vârstnică dintre Ursite”, deoarece ea era Zeița-nimfă căreia îi era sacrificat în timpurile străvechi regele sacru la solstițiul de vară. „Urania” înseamnă „regina munților” (*18.3).

11. Nașterea Afroditei

a. Afrodita, Zeița Dorinței, s-a ivit goală din spuma mării și, călărind pe o scoică, a coborât mai întâi pe țărmul Insulei Citera; dar, văzând că era doar o insulă mică, s-a dus mai departe, în Pelopones și, în cele din urmă, s-a stabilit la Pafos, în Cipru, care este și acum locul principal al cultului ei. Oriunde punea ea piciorul, răsăreau iarbă și flori. În Pafos, Anotimpurile, fiicele lui Temis, s-au grăbit să o îmbrace și să o împodobească.

---

³⁸ Eschil, *Prometeu* 511 și 515; Herodot I.91; Platon *Republica* X.14-16; Simonides VIII.20.

³⁹ Pausanias X.24.4 și I.19.2.

b. Unii susțin că ea a răsărit din spuma adunată în jurul organelor genitale ale lui Uranos, atunci când Cronos le-a aruncat în mare; alții, că Zeus a zămislit-o cu nimfa mării Dione, fiică a lui Oceanos și a lui Tethys, sau a Aerului și a Pământului. Dar toți sunt de acord că în călătoriile ei era însoțită de porumbește și vrăbii⁴⁰.

*

1. Afrodita („cea născută din spuma mării”) este aceeași zeiță atotstăpânitoare care a apărut din Haos și a dansat pe mare, fiind venerată în Siria și Palestina ca Ishtar sau Ashtaroth (*1.1). Cel mai vestit centru de adorare a ei era Pafos, unde imaginea originală albă și aniconică a zeiței mai apare încă pe ruinele unui templu roman grandios; acolo, preotesele ei se îmbăiază în fiecare primăvară în mare și ies ca nou-născute.

2. Afrodita este considerată fiica Dionei, deoarece Dione era Zeița Stejarului, în care își făcea cuib porumbește îndrăgostită (*51.a). Zeus a pretins că e tatăl ei după ce a luat în stăpânire Oracolul Dionei din Dodona, Dione devenind astfel mama ei. „Tethys” și „Thetis” sunt numele zeiței în ipostaza ei de Creatoare (provenind, ca și „Temis” și „Theseus”, din *tithenai*, „a dispune” sau „a ordona”) și ca Zeiță a Mării, de vreme ce viața a început în mare (*2.a). Porumbeștele și vrăbiile erau cunoscute pentru lubricitatea lor, iar fructele de mare încă mai sunt considerate un afrodisiac în întreaga Mediterană.

3. Citera a fost un centru important al comerțului cretan cu Peloponesul, de unde trebuie să fi pătruns pentru prima oară cultul ei în Grecia. Zeița cretană avea strânse asocieri cu marea. Podeaua palatului sanctuar din Cnosos era acoperită cu scoici; ea apare pe o bijuterie din peștera de pe Muntele Ida suflând într-o scoică-triton, cu o anemonă-de-mare lângă altarul ei; ariciul-de-mare și sepie îi erau consacrate (*81.1). O scoică-triton a fost găsită în vechiul ei sanctuar din Festos și multe altele, în mormintele minoice târzii, unele dintre acestea fiind reproduceri din ceramică.

12. Hera și copiii ei

a. După ce s-a născut pe Insula Samos sau, zic unii, în Argos,

---

⁴⁰ Hesiod, *Teogonia* 188-200 și 353; Festus Grammaticus III; Homer, *Imn către Afrodita* II.5; Apollodor I.1.3.

Hera, fiica lui Cronos și a Rheeli, a fost crescută în Arcadia de Temenos, fiul lui Pelasgos. Anotimpurile au fost doicile ei⁴¹. După ce l-au alungat pe tatăl lor, Cronos, Zeus – frate geamăn cu Hera – s-a dus după ea la Cnosos, în Creta, sau, zic unii, pe Muntele Tornax (numit acum Muntele Cucului), în Argolida, unde a curtat-o, la început fără succes. Herei i s-a făcut milă de el doar când Zeus s-a deghizat într-un cuc lipsit de vlagă, iar ea l-a încălzit tandru la sânul ei. Acolo, el și-a reluat deodată adevărata înfățișare și a siluit-o, astfel încât, de rușine, a fost obligată să se căsătorească cu el⁴².

b. Toți zeii au adus daruri la nuntă; Pământul-Mamă i-a adus Herei un copac cu mere de aur, care mai apoi a fost păzit de Hesperide în livada Herei de pe Muntele Atlas. Ea și Zeus și-au petrecut noaptea nunții la Samos timp de trei sute de ani. Hera se îmbăiază în mod regulat în izvorul Canatos, de lângă Argos, și astfel își recapătă virginitatea⁴³.

c. Hera și Zeus au zămislit zeitățile Ares, Hefaistos și Hebe, deși unii spun că Ares și sora lui geamănă Eris au fost concepuți atunci când Hera a atins o anumită floare, iar Hebe atunci când ea a atins o lăptucă⁴⁴; sau că Hefaistos a fost de asemenea un copil născut prin partenogeneză – o minune pe care el nu a crezut-o decât după ce a fixat-o într-un scaun mecanic ale cărui brațe se pliau și îl imobilizau pe cel ce ședea pe el, obligând-o astfel să jure pe râul Styx că nu minte. Alții spun că Hefaistos a fost fiul ei cu Talos, nepotul lui Dedal⁴⁵.

*

1. Numele Herei, considerat de obicei a fi cuvântul grecesc pentru „doamnă”, ar putea reprezenta la origine *Herwā* („Protectoare”). Ea este Marea Zeiță preelenică. Samos și Argos erau principalele centre ale cultului ei din Grecia, însă arcadienii pretind că al lor fusese cel mai vechi, spunând că era contemporan cu

---

⁴¹ Pausanias VII.4.4 și VIII.22.2; Strabon IX.2.36; Olen, citat de Pausanias II.13.3.

⁴² Diodor din Sicilia V.72; Pausanias II.36.2 și 17.4.

⁴³ Scolie la *Iliada* lui Homer I.609; Pausanias II.38.2.

⁴⁴ Homer, *Iliada* IV.441; Ovidiu, *Fastele* V.255; Mytographus Vaticanus Primus 204.

⁴⁵ Servius despre *Bucolicele* lui Vergiliu IV.62; Cinaethon, citat de Pausanias VIII.53.2.

strămoșul lor născut din pământ Pelasgos („străvechi”). Căsătoria forțată a Herei cu Zeus comemorează cucerirea Cretei și a Greciei miceniene – cu alte cuvinte, cretanizată – și detronarea supremației ei în ambele țări. Probabil că el s-a apropiat de ea deghizat într-un cuc vlăguit în sensul că unii eleni sosiți în Creta ca fugari au acceptat să fie angajați în garda regală, au urzit o lovitură de palat și au acaparat regatul. Se pare că Cnosos a fost distrus de două ori de către eleni: în jurul anului 1700 î.Hr. și pe la 1400 î.Hr., iar Micene a căzut în mâinile aheilor un secol mai târziu. Zeul Indra din *Ramayana* a petiț în mod similar o nimfă, sub înfățișarea unui cuc; iar Zeus și-a însușit sceptrul Herei, la capătul căruia se afla un cuc. Figurine din foițe de aur ale unei zeițe goale din Argos care poartă cuci au fost găsite la Micene, iar pe un templu în miniatură din foițe de aur din același sit stau cuci. În bine-cunoscutul sarcofag cretan din Hagia Triada, un cuc stă cocoțat pe un topor cu lamă dublă.

2. Hebe, zeița-copil, a fost făcută paharnică a zeilor în cultul olimpien. În cele din urmă, s-a căsătorit cu Heracle (*145.i și 5), după ce Ganimede i-a uzurpat funcția (*29.c). „Hefaistos” pare să fi fost titulatura unui rege sacru în calitatea lui de semizeu solar; „Ares”, denumirea unei căpetenii războinice sau a succesorului său de tip tanist, al cărui simbol era mistrețul. Ambele au devenit nume divine atunci când a fost instituit cultul olimpien, iar ei au fost aleși să ocupe aceste roluri, de Zeu al Făurarilor și, respectiv, Zeu al Războiului. „O anumită floare” e probabil să fi fost floarea de păducel: Ovidiu o face pe zeița Flora – cu al cărei cult este asociată floarea de păducel – să i-o arate Herei. Păducelul este legat de concepția miraculoasă și într-un mit european popular: în literatura celtică, „sora” lui este porumbarul, un simbol al Vrajbei – geamăna lui Ares, Eris.

3. Talos, făurarul, era un erou cretan, copil al surorii lui Dedal, Perdix („potârniche”), cu care mitograful o identifică pe Hera. Potârnichele, care erau consacrate Marii Zeițe, apăreau la începutul echinocțiului de primăvară din Răsăritul Mediteranei, când se executa un dans ce imita mersul șchiopătat al masculilor. Aristotel, Plinius și Aelianus spuneau că femelele concepeau doar la auzul glasului unui mascul. Hefaistos și Talos, ambii șchiopătând, par să aibă același caracter partenogenetic; amândoi au fost aruncați de la înălțime de rivali furioși (*23.b și 92.b) – inițial în cinstea zeiței lor mamă.

4. În Argos, celebra statuie a Herei era așezată pe un tron din aur și fildeș; povestea fixării ei pe un scaun poate să fi apărut din obiceiul grecesc de a lega cu lanțuri statuile divine de tronurile lor „ca să le împiedice să fugă”. Dacă pierdea o statuie străveche a zeului sau a zeiței lui, un oraș putea să piardă și protecția divină, astfel că romanii și-au făcut o practică din ceea ce se numea politicos „ademenirea” zeilor la Roma – devenită, în epoca imperială, un amestec de imagini furate. „Anotimpurile au fost doicile ei” este un mod de a spune că Hera era o zeiță a anului calendaristic. De aici cucul de primăvară de pe sceptrul ei și rodia coaptă de toamnă târzie pe care o ține în mâna stângă, pentru a simboliza moartea anului.

5. Un erou, după cum indică și cuvântul, era un rege sacru care fusese sacrificat Herei, al cărui trup era la adăpost sub pământ și al cărui suflet se dusesse să se bucure de paradisul ei de dincolo de Vântul de Nord. În mitul grec și în cel celtic, merele de aur erau pașaportul spre acest paradis (*53.7; 133.4 și 159.3).

6. Baia anuală cu care Hera își recâștiga virginitatea era făcută și de Afrodita, în Pafos; ceea ce pare să fi fost ceremonia de purificare prescrisă unei preotese a Lunii după uciderea amantului ei, regele sacru (*22.1 și 150.1). Fiind zeița anului vegetativ, a primăverii, verii și toamnei (simbolizată și de luna nouă, plină și în descreștere), Hera era venerată la Stimfalos drept Copilă, Mireasă și Văduvă (Pausanias VII.22.2 – *128.d).

7. Noaptea nunții din Samos a durat trei sute de ani: probabil din cauză că anul sacru din Samos, asemenea celui etrusc, consta doar din zece luni de câte treizeci de zile, ianuarie și februarie fiind omise (Macrobiu I.13). Fiecare zi a fost prelungită la un an. Dar mitografia ar putea să facă aici aluzie la faptul că elenii au avut nevoie de trei sute de ani până să impună monogamia poporului Herei.

13. Zeus și Hera

a. Doar Zeus, Tatăl Cerului, putea mânui fulgerul, și prin amenințarea cu strălucirea lui fatală își putea controla familia arțăgoasă și nesupusă de pe Muntele Olimp. De asemenea, el guverna corpurile cerești, făcea legi, veghea ca jurămintele să fie respectate și pronunța oracole. Atunci când Rhea, mama lui, a prevăzut câte necazuri avea să nască pofta lui senzuală și i-a interzis să se căsătorească, el a amenințat-o cuprins de furie că o va

viola. Atunci ea s-a preschimbat de îndată în șarpe, ceea ce nu l-a descurajat pe Zeus, care s-a transformat într-un șarpe mascul și, încolăcindu-se în jurul ei într-un ghem de nedesprins, și-a dus la bun sfârșit amenințarea⁴⁶

. Așa și-a început el lungă serie de aventuri amoroase. Zeus a zămislit Anotimpurile și cele Trei Ursite cu Temis, Charitele cu Eurinome; cele trei muze cu Mnemosine, cu care a petrecut nouă nopți; și, zic unii, cu nimfa Styx a zămislit-o pe Persefona, regina Lumii Subpământene, pe care Hades, fratele lui, a fost silit să o ia în căsătorie⁴⁷

. Astfel, nu i-a lipsit puterea, nici deasupra, nici sub pământ, iar soția lui, Hera, era egala lui doar într-o privință, putând să acorde darul profeției oricărui om sau animal dorea⁴⁸.

b. Zeus și Hera erau într-o continuă dispută. Ofensată din pricina infidelităților lui, ea îl umilea adesea prin uneltirile ei. Deși îi încredința Herei secretele lui și îi accepta uneori sfatul, Zeus nu a avut niciodată o încredere deplină în ea; iar ea știa că, dacă l-ar fi ofensat dincolo de o anumită limită, ar fi biciuit-o sau chiar ar fi aruncat un fulger spre ea. Drept urmare, Hera recurgea fără scrupule la intrigi, așa cum a făcut la nașterea lui Heracle, sau împrumuta când și când cingătoarea Afroditei ca să-i stârnească pasiunea și să-i slăbească astfel voința. Zeus pretindea acum că ar fi fost cel dintâi fiu născut al lui Cronos⁴⁹.

c. A venit un moment în care mândria și irascibilitatea lui Zeus au devenit atât de insuportabile, încât Hera, Poseidon, Apollo și toți ceilalți olimpieni, în afară de Hestia, l-au înconjurat pe neașteptate, în timp ce dormea pe divanul lui, și l-au legat cu chingi din piele crudă, fiecare cu câte o sută de noduri, astfel încât să nu se mai poată mișca. Zeus i-a amenințat că îi va omorî neîntârziat, dar fulgerele fuseseră puse astfel încât el să nu poată ajunge la ele, așa că au râs cu toții și l-au insultat. În timp ce își sărbătoreau victoria, discutând cu invidie despre cine avea să-i fie succesorul, nereida Thetis, anticipând un război civil în Olimp, s-a dus în grabă să-l

---

⁴⁶ *Fragment orfic* 58; Hesiod, *Teogonia* 56.

⁴⁷ Apollodor I.3-2.

⁴⁸ Homer, *Iliada* XIX.407.

⁴⁹ *Ibid.* I.547; XVI.458; VIII.407-8; XV.17; VIII.397-404; XIV.197-223; XV.166.

caute pe Briareu, cel cu o sută de brațe, care a dezlegat iute chingile folosindu-și toate mâinile deodată și și-a eliberat stăpânul. Cum Hera fusese capul uneltirii împotriva lui, Zeus a atârnat-o de Cer cu câte o brățară de aur în jurul fiecărei încheieturi a mâinii și cu o nicovală legată de fiecare gleznă. Celelalte zeități s-au simțit nespuse de tulburate, dar nu au cutezat să o salveze, în pofida strigătelor ei jalnice. În cele din urmă, Zeus a promis că o va elibera dacă și ei vor jura că nu aveau să se mai răscoale vreodată în contra lui, ceea ce cu toții au făcut-o în silă, rând pe rând. Zeus i-a pedepsit pe Poseidon și Apollo trimițându-i ca sclavi regelui Laomedon, pentru care ei au construit orașul Troia; iar pe ceilalți i-a iertat, fiindcă acționaseră din constrângere⁵⁰.

*

1. Relațiile maritale dintre Zeus și Hera le reflectă pe cele din epoca doriană barbară, când femeile fuseseră lipsite de întreaga lor putere magică, în afara celei de a profeti, și ajunseseră să fie considerate sclave. E posibil ca atunci când puterea lui Zeus a fost salvată doar de Thetis și Briareu, după ce olimpienii uneltiseră împotriva lui, să fi fost o revoluție de palat a prinților vasali Marelui Rege elen, care aproape că a reușit să-l detroneze; ajutorul a venit din partea unei trupe loiale nonelenice recrutate din Macedonia, țara lui Briareu, și din partea unui detașament de magnesieni, poporul lui Thetis. Dacă este așa, atunci uneltirea trebuie să fi fost pusă la cale de Marea Preoteasă a Herei, pe care Marele Rege a umilit-o după aceea, așa cum descrie mitul.

2. Violarea Zeiței-Pământ, Rhea, de către Zeus implică faptul că elenii care îl venerau pe Zeus au acaparat toate ceremoniile agricole și funerare. Ea îi interzisese să se căsătorească, în sensul că până atunci monogamia fusese necunoscută, iar femeile își luau orice amanți doreau. Calitatea lui de părinte al anotimpurilor, împreună cu Temis, înseamnă că elenii au preluat și controlul calendarului: Temis („ordine”) era Marea Zeiță care guverna anul alcătuit din treisprezece luni, împărțit de solstițiile de vară și de iarnă în două anotimpuri. În Atena, aceste anotimpuri au fost personificate de Thallo și Carpo (inițial „Carpho”), care înseamnă „încolțire”, respectiv, „ofilire”, iar în templul lor era un altar al falicului

---

⁵⁰ Scolie la *Iliada* lui Homer XXI.444; Tzetzes, *Despre Licofron* 34; Homer, *Iliada* I.399 și urm. și XV.18-22.

Dionysos (*27.5). Ele apar într-o sculptură în piatră din Hattusa sau Pteria, unde sunt ipostaze gemene ale Zeiței-leoaică Hepta, purtate pe aripile unui Vultur-Soare bicefal.

3. Charis („grație”) fusese Zeița în ipostaza dezarmantă în care ea se afla atunci când Marea Preoteasă și-a ales regele sacru drept amant. Homer menționează două Charite – Pasiteea și Cale, ce pare a fi o despărțire forțată a trei cuvinte: *Pasi thea cale*, „Zeița care este minunată pentru toți oamenii”. Cele două Charite pe care le cinsteau atenienii, Auxo („creștere”) și Hegemone („măiestrie”), corespundeau celor două anotimpuri. Mai târziu, Charitele au fostenerate ca triadă, pentru a se potrivi cu cele Trei Ursite – Zeița Triplă în cea mai inflexibilă dispoziție a ei (*105.3). Faptul că erau copiii lui Zeus, născute de Eurinome, Creatoarea, arată că suveranul elen avea puterea de a dispune de toate femeile tinere nubile.

4. Muzele („zeițe ale muntelui”), inițial o triadă (Pausanias IX.19.2), sunt Zeița Triplă în ipostaza ei orgiastică. Pretenția lui Zeus de a fi tatăl lor este una târzie; Hesiod le numește fiice ale Pământului-Mamă și ale Aerului.

14. Nașterea lui Hermes, Apollo, Artemis și Dionysos

a. Iubăreț fiind, Zeus s-a împreunat cu numeroase nimfe descendente din titani sau Zei și, după crearea omului, și cu femei muritoare; nu mai puțin de patru zeități olimpiene importante i s-au născut din flori. Mai întâi l-a zămislit pe Hermes cu Maia, fiica lui Atlas, care l-a născut pe acesta într-o peșteră de pe Muntele Cilene din Arcadia. Apoi i-a zămislit pe Apollo și Artemis cu Leto, fiica titanilor Keos și Phoebe, transformându-se și pe sine, și pe ea în prepelițe atunci când s-au împreunat⁵¹; geloasă, Hera l-a trimis pe șarpele Python să o urmărească pe Leto pretutindeni în lume și a decretat că ea nu va putea să nască nicăieri unde soarele luminează. Purtată pe aripile Vântului de Sud, Leto a ajuns în cele din urmă în Ortigia, lângă Delos, unde a născut-o pe Artemis, care, abia născută, și-a ajutat mama să răzbată printre trecătorile abrupte; acolo, între un măslin și un curmal care creșteau pe

---

⁵¹ Hesiod, *Teogonia* 918; Apollodor I.4.1; Aristofan, *Păsările*, 870; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu III.72.

partea nordică a Muntelui Cintos de lângă Delos, l-a născut ea pe Apollo, în a noua zi de chinuri ale facerii. Dacă anterior Delos fusese o insulă plutitoare, ea a fost atunci ancorată ferm în mare și, prin decret, nimănui nu i se permite nici să se nască, nici să moară acolo: în schimb, suferinzii și femeile însărcinate sunt transportați cu bacul în Ortigia⁵².

b. Mama lui Dionysos, un alt fiu al lui Zeus, este numită diferit: unii zic că a fost Demetra sau Io⁵³; alții o numesc Dione; alții, Persefona, cu care Zeus s-a împreunat sub formă de șarpe; iar alții, Lethe⁵⁴.

c. Dar povestea comună este precum urmează: deghizat în muritor, Zeus a avut o aventură secretă cu Semele („lună”), fiica regelui Cadmos din Teba, iar Hera, geloasă fiind, s-a deghizat și ea într-o vecină bătrână, sfătuind-o pe Semele, deja însărcinată în luna a șasea, să îi ceară misteriosului ei amant să nu o mai amăgească, ci să i se arate în adevăratele lui formă și natură. Cum altfel ar fi putut ea să știe dacă nu era un monstru? Semele i-a urmat sfatul și, când Zeus i-a refuzat rugămintea, nu l-a mai primit în patul ei. Atunci, cuprins de furie, Zeus a apărut ca fulger și ca tunet, iar Semele a fost mistuită de foc. Dar Hermes l-a salvat pe fiul ei de șase luni, l-a cusut în coapsa lui Zeus, ca să se mai maturizeze acolo timp de încă trei luni, iar la momentul potrivit l-a ajutat să se nască. Astfel, Dionysos este numit „cel născut de două ori” sau „copilul celor două porți”⁵⁵.

*

1. Violurile lui Zeus par să se refere la cuceririle elene ale altarelor străvechi ale zeiței, cum ar fi cel de pe Muntele Cilene; căsătoriile lui, la un obicei străvechi de a numi „Zeus” pe regii sacri ai cultului stejarului. Hermes, fiul lui cu Maia – un nume al Zeiței-Pământ ca Babă –, cel rezultat prin viol, nu a fost inițial un zeu, ci virtutea totemică a unui stâlp sau a unei stive de pietre falice. Astfel de stâlpi erau centrul unui dans orgiastic în onoarea

---

⁵² *Imn homeric către Apollo* 14 și urm.; Hyginus, *Fabula* 140; Aelianus, *Varia historia* V.4; Tucidide III.104; Strabon X.5.5.

⁵³ Diodor din Sicilia III.67 și 74; IV.4.

⁵⁴ Scolie la *Ode pythianice* de Pindar III.177; *Fragmente orfice* 59; Plutarh *Symposiaca* VII.5.

⁵⁵ Apollodor III.4.3; Apollonios din Rodos IV.1137.

zeiței.

2. O componentă a divinității lui Apollo pare să fi fost un șoarece oracular – Apollo Sminteus („Apollo Șoarecele”) se numără printre primele lui nume (*158.2) – consultat într-un altar al Marii Zeițe, ceea ce probabil că explică de ce s-a născut acolo unde soarele nu luminează niciodată, anume sub pământ. Șoarecii erau asociați cu boala și cu leacul ei, deci elenii îl venerau pe Apollo ca zeu al medicinei și al profetiei, spunând că el se născuse sub un măslin și un curmal pe partea de nord a muntelui. Ei îl numeau frate gemăn al zeiței Artemis a nașterii și au făcut din mama lui, Leto – fiica titanilor Phoebe („lună”) și Keos („inteligentă”) –, cunoscută în Egipt și Palestina drept Lat, zeiță a fertilității curmalilor și măslinilor: de aici trimiterea ei în Grecia cu ajutorul unui Vânt de Sud. În Italia, ea a devenit Latona („Regina Lat”). Cearta ei cu Hera sugerează un conflict între primii imigranți din Palestina și triburile autohtone care venerau o altă zeiță a pământului; cultul șoarecelui, pe care pare să-l fi adus cu ea, era bine consacrat în Palestina (*1 Regi* VI.4 și *Isaia* LXVI.17). Urmărirea lui Apollo de către Python amintește de folosirea șerpilor în casele grecești și romane pentru stârpirea șoarecilor. Dar Apollo era și umbra regelui sacru care a mâncat mărul – cuvântul *Apollo* poate fi derivat din rădăcina *abol*, „măr”, mai degrabă decât din *apollunai*, „a distruge”, cum se consideră de obicei.

3. Artemis, la origine o zeiță orgiastică, avea ca pasăre sacră o prepeliță lascivă. Stolurile de prepelițe probabil că aveau în Ortigia locuri de odihnă în drumul lor spre nord din timpul migrației de primăvară. Povestea că Delos, locul de naștere al lui Apollo, fusese până atunci o insulă plutitoare (*43.4) poate fi o înțelegere eronată a consemnării faptului că locul lui de naștere era acum stabilit oficial: pentru că în Homer (*Iliada* IV. 101) el este numit Lycegenes, „născut în Licia”; iar efesenii se lăudau că se născuse în Ortigia, lângă Efes (Tacitus, *Anale* III.61). Atât tegyranii din Beoția, cât și zosteranii din Atica pretindeau și ei că era un fiu al locului (Stephanus Byzantinus s.v. Tegyra).

4. Probabil că la început Dionysos a fost un tip de rege sacru pe care zeița îl ucidea în mod ritual cu un fulger, în luna a șaptea de la solstițiul de iarnă, și pe care preotesele îl devorau (*27.3). Asta explică mamele lui: Dione, Zeița Stejarului; Io și Demetra, zeițe ale grânelor; și Persefona, Zeița Morții. Atunci când îl numește „Dionysos, fiu al lui Lethe (»uitare«)”, Plutarh se referă la ipostaza

lui ulterioară de Zeu al Viței-de-vie.

5. Povestea lui Semele, fiica lui Cadmos, pare să consemneze acțiunea sumară întreprinsă de eleni în Beoția pentru a pune capăt sacrificării regelui: olimpiantul Zeus își afirmă puterea, îl ia pe regele sortit morții sub protecția lui și o omoară pe zeiță cu propriul fulger. Dionysos devine astfel nemuritor, după renașterea lui din tatăl său nemuritor. Semele era venerată la Atena în timpul sărbătorii Leneea, sărbătoare a bacantelor, când un bivoli de un an, reprezentându-l pe Dionysos, era tăiat în nouă bucăți și sacrificat ei: o bucată era arsă, iar restul de opt erau mâncate crude de adoratoare. *Semele* este explicată de obicei ca formă a lui Selene („lună”), iar nouă era numărul tradițional al preoteselor orgiastice ale lunii care luau parte la astfel de sărbători – nouă asemenea preotese sunt înfățișate dansând în jurul regelui sacru într-o pictură dintr-o peșteră din Cogul, iar alte nouă l-au ucis și devorat pe acolitul Sfântului Samson din Dol, în epoca medievală.

15. Nașterea lui Eros

a. Unii susțin că Eros, ieșit din oul-lume, a fost primul dintre zei, de vreme ce în lipsa lui nici un altul nu s-ar fi putut naște; ei fac din Eros un contemporan al Pământului-Mamă și al Tartarului și neagă că ar fi avut tată sau mamă, dacă nu cumva aceasta ar fi fost Ilitia, Zeița Nașterii⁵⁶.

b. Alții susțin că a fost fiul Afroditei și al lui Hermes; al lui Ares sau al propriului ei tată, Zeus; sau fiu al lui Iris cu Vântul de Vest. Eros a fost un băiat sălbatic care nu manifesta nici un fel de respect față de vârstă sau rang, ci zbura pretutindeni cu aripile lui de aur, trăgând la întâmplare cu săgeți ascuțite sau aprinzând din senin inimile cu torțele lui cumplite⁵⁷.

*

1. Eros („pasiune sexuală”) era pentru Hesiod o simplă abstracție. Vechii grecii și l-au imaginat drept *Ker* sau o „răutate” înaripată, asemenea Bătrâneții sau Molimei, în sensul că pasiunea

---

⁵⁶ *Imn orfic V*; Aristotel, *Metafizica* I.4; Hesiod, *Teogonia* 120; Meleagros, *Epigrame* 50; Olen, citat de Pausanias IX.27.2.

⁵⁷ Cicero, *Despre natura zeilor* III.23; Vergiliu, *Ciris* 134; Alceu, citat de Plutarh, *Despre dragoste* 20.

sexuală necontrolată putea perturba o societate bine rânduită. Poeții de mai târziu aveau o plăcere perversă din a-i urmări farsele și, în vremea lui Praxiteles, Eros dobândise o trăsătură sentimentală, el fiind un tânăr foarte frumos. Cel mai vestit altar închinat lui era la Tespiai, unde beoțienii îl venerau ca simplu stâlp falic – pastoralul Hermes sau Priap, sub un nume diferit (*152.a). Diversele relatări despre ascendența sa vorbesc de la sine. Hermes era un zeu falic, iar Ares, ca Zeu al Războiului, sporea dorința femeilor luptătorilor. Faptul că Afrodita a fost mama lui Eros, iar Zeus tatăl lui este un indiciu că pasiunea sexuală nu se stinge brusc în caz de incest; nașterea lui din Curcubeu și din Vântul de Vest este o imaginație lirică. Ilitia, „cea care vine în ajutorul lăuzelor”, era unul dintre numele lui Artemis, semnificația fiind că nu există iubire mai puternică decât iubirea de mamă.

2. Eros nu a fost considerat niciodată un zeu suficient de responsabil ca să figureze în cadrul familiei olimpiene conducătoare a Celor Doisprezece.

16. Natura și faptele lui Poseidon

a. După ce l-au detronat pe Cronos, tatăl lor, Zeus, Poseidon și Hades au tras la sorți dintr-un coif stăpânirea asupra Cerului, Mării și Lumii întunecoase Subpământene, lăsând Pământul în posesia tuturor. Zeus a câștigat cerul, Hades Lumea Subpământeană și Poseidon Marea. Poseidon, care este egalul fratelui său Zeus ca demnitate, dar nu și ca putere, și are cu certitudine o natură la fel de arțăgoasă, a început de îndată să își construiască palatul subacvatic din Marea Egee, în Eubeea. El ținea în grajdurile lui spațioase cai albi pentru care, cu copite de bronz și coame aurii, și un car de aur la a cărui apropiere furtunile încetau imediat, iar monștrii marini se înălțau agitându-se în jurul lui⁵⁸.

b. Având nevoie de o soție care să se simtă ca acasă în adâncurile mării, Poseidon a curtat-o pe nereida Thetis; dar când Temis i-a profețit că orice fiu născut de Thetis avea să fie mai mareș decât tatăl lui, Poseidon a încetat să o mai curteze și i-a permis să se

---

⁵⁸ Homer, *Iliada* XV.187-93; VIII.210-11; XIII.21-30; *Odiseea* V.381; Apollonios din Rodos III.1240.

căsătorească cu un muritor pe nume Peleu. Amfitrita, o altă nereidă pe care a abordat-o el apoi, i-a primit cu repulsie avansurile și a fugit în Munții Atlas, ca să scape de dânsul; dar el a trimis mesageri după ea, printre care și pe un anume Delfinos, care i-a pledat cauza atât de convingător, încât ea a cedat și i-a cerut să organizeze căsătoria. Recunoscător, Poseidon a așezat imaginea lui Delfinos printre stele, în chip de constelație a Delfinului⁵⁹.

Amfitrita i-a născut lui Poseidon trei copii: pe Triton, Rode și Bentesicima; dar el i-a provocat aproape la fel de multă gelozie ca și Zeus lui Hera, prin aventurile lui cu zeițe, nimfe și muritoare. Amfitritei i-a displăcut îndeosebi dragostea lui nebună pentru Scila, fiica lui Forcus, pe care a transformat-o într-un monstru cu șase capete și douăsprezece picioare care lătra, aruncând ierburi magice în iazul în care ea se îmbăia⁶⁰.

c. Poseidon este ahtiat după regate pământești. La un moment dat, a revendicat posesia asupra Aticii, înfigându-și tridentul în acropolele din Atena, de unde a țâșnit de îndată un izvor cu apă de mare ce încă mai poate fi văzut; când bate Vântul de Sud, se poate auzi de departe sunetul mării de dedesubt. Mai târziu, în timpul domniei lui Cecrops, Atena a venit și a luat locul în stăpânire într-un mod mai pașnic, plantând primul măslin lângă izvor. Cuprins de furie, Poseidon a provocat-o la o luptă în doi, ceea ce Atena ar fi acceptat dacă Zeus nu s-ar fi interpus, poruncindu-le să supună disputa unui arbitraj. Atunci ei au apărut neîntârziat în fața unui tribunal divin alcătuit din semenii lor, cele mai înalte zeități, și a fost chemat Cecrops să depună mărturie. Zeus însuși nu și-a exprimat opinia, dar în vreme ce toți ceilalți zei îl susțineau pe Poseidon, zeițele toate o susțineau pe Atena. Astfel, cu majoritatea unuia singur, tribunalul a decis că Atena avea cel mai mare drept asupra pământului, deoarece oferise cel mai bun dar.

d. Foarte ofensat, Poseidon a trimis niște valuri uriașe care să inunde Câmpia Thriasiană, unde se afla orașul Athenae al Atenei, la care ea și-a mutat locuința în Atena și a numit și acest oraș după ea. Totuși, pentru a îmbuna furia lui Poseidon, femeile din Atena au fost lipsite de vot, iar bărbaților li s-a interzis, ca și până atunci, să

---

⁵⁹ Apollodor III.13.5; Hyginus, *Poeticon astronomicon* II.17.

⁶⁰ Tzetzes, *Despre Licofron* 45 și 50.

poarte numele mamelor lor⁶¹.

e. Poseidon și-a disputat și orașul Trezena cu Atena. Cu acest prilej Zeus a dat ordin ca orașul să fie împărțit în mod egal între ei, un aranjament neplăcut amândurora. Apoi, a încercat fără succes să revendice Egina de la Zeus și Naxos de la Dionysos; iar când a revendicat Corintul împreună cu Helios, a primit doar Istmos, în timp ce lui Helios i-a fost acordat Acropole. Cuprins de furie, Poseidon a încercat să acapareze Argolida de la Hera – și era dispus din nou să lupte, refuzând să apară în fața confrăților lui olimpieni care, spunea el, erau porniți împotriva lui. Ca urmare, Zeus a deferit chestiunea zeilor-râuri Inahos, Cefisos și Asterion, care au judecat în favoarea Herei. Fiindcă i se interzisese să se mai răzbune printr-o inundație, ca mai înainte, Poseidon a făcut exact invers: a secat apele judecătorilor, astfel că acum acestea nu mai curg niciodată vara. Totuși, de dragul lui Amimone, una dintre Danaidele care au avut de suferit din pricina secetei, el a făcut ca râul Argive din Lerna să curgă permanent⁶².

f. Poseidon se laudă că a creat calul, deși unii spun că, atunci când Cronos era nou-născut, Rhea i-a dat unul ca să îl mănânce; și că a inventat frâul, deși Atena o făcuse înaintea lui; dar pretenția lui de a fi instituit cursele de cai e de necontestat. Fără îndoială, caii îi sunt consacrați, poate din pricină că, îndrăgostit fiind, a urmărit-o pe Demetra pe când ea își căuta înlăcrimată fiica, pe Persefona. Se spune că, epuizată și deznădăjduită de căutare și fără chef pentru un flirt pasional cu vreun zeu sau titan, Demetra s-a preschimbât în iapă și a început să pască împreună cu herghelia unui oarecare Oncos, un fiu de-al lui Apollo care domnea în Onceium, în Arcadia. Însă nu l-a înșelat pe Poseidon, care s-a transformat și el într-un armăsar gata de prăsilă, din această unire rușinoasă apărând nimfa Despoina și calul sălbatic Arion. Furia Demetrei a fost atât de aprigă, încât ea încă mai este venerată prin părțile locului ca „Furia Demetra”⁶³.

---

⁶¹ Herodot VIII.55; Apollodor III.14.1; Pausanias 24.3; Augustin, *Despre cetatea lui Dumnezeu* XVIII.9; Hyginus, *Fabula* 164.

⁶² Pausanias II.30.6; Plutarh, *Symposiaca* IX.6; Pausanias II.1.6; II.5.5; II.22.5.

⁶³ Pindar, *Ode pythianice* VI.50; Pausanias VIII.25.3-5; Apollodor III.6.8.

1. Thetis, Amfitrita și Nereis erau diferite nume locale ale Zeiței Triple a Lunii, ca stăpână a mării; și, de vreme ce Poseidon era Zeul-Tată al eolienilor, care plecaseră pe mare, el pretindea că e soțul acesteia oriunde găsea adoratori de-ai ei. Peleu s-a căsătorit cu Thetis pe Muntele Pelion (*81.1). Nereis înseamnă „cea udă”, iar numele Amfitritei se referă la „al treilea element”, marea, care este așezată deasupra pământului, primul element, și deasupra căruia se înalță al doilea element, aerul. În poemele homerice, Amfitrita înseamnă pur și simplu „marea”; ea nu este personificată ca soție a lui Poseidon. Reticența ei în a se căsători cu Poseidon o egalează pe cea a Herei în a se căsători cu Zeus și pe a Persefonei în a se căsători cu Hades; căsătoria implica intervenția preoților în controlul deținut de femei asupra pescuitului. Fabula lui Delfinos este o alegorie sentimentală: delfinii apar atunci când marea se liniștește. Copiii Amfitritei erau ei înșiși triadici: Triton, luna nouă norocoasă; Rode, luna plină a recoltei; și Bentesicima, luna în descreștere periculoasă. Ulterior, Triton a fost însă masculinizat. Ege se afla pe latura beoțiană, adăpostită, a Eubeei și i-a servit drept port lui Orhomenos; pe acolo pe undeva s-a reunit expediția navală împotriva Troiei.

2. Povestea răzbunării Amfitritei asupra Scilei este similară cu cea a răzbunării lui Pasifae asupra unei alte Scila (*91.2). Scila („cea care despică” sau „cățelandra”) este doar o ipostază dezagreabilă a ei înseși: Zeița Morții cu cap de câine, Hecate (*31.f), care se simțea la ea acasă atât pe pământ, cât și pe valuri. O urmă de sigiliu din Cnosos o înfățișează amenințând un bărbat aflat într-o barcă, așa cum l-a amenințat ea pe Odiseu în strâmtoarea Messina (*170.1). Explicația citată de Tzetzes pare să fi fost dedusă în mod eronat dintr-o pictură de pe un vas străvechi în care Amfitrita stă lângă un iaz ocupat de un monstru cu cap de câine; de cealaltă parte a vasului este un erou înecat prins între două triade de zeițe cu cap de câine la intrarea în Lumea Subpământeană (*31.a și 134.1).

3. Încercările lui Poseidon de a lua în posesie anumite orașe sunt mituri politice. Disputa lui referitoare la Atena sugerează o încercare nereușită de a fi făcut zeitatea tutelară a orașului în locul Atenei. Însă victoria ei a fost afectată de o concesie făcută patriarhatului: atenienii au abandonat obiceiul cretan care a predominat în Caria până în epoca clasică (Herodot I.173) și au

încetat să mai ia numele mamei lor. Varro, care oferă acest detaliu, prezintă procesul ca pe un plebiscit al tuturor bărbaților și femeilor din Atena.

Este clar că pelasgii ionieni din Atena au fost înfrânți de eolieni și că Atena și-a recâștigat suveranitatea doar prin alianță cu aheii lui Zeus, care ulterior au obligat-o să renege paternitatea lui Poseidon și să recunoască faptul că renăscuse din capul lui Zeus.

4. Măslinul de cultură a fost importat inițial din Libia, ceea ce susține mitul originii libiene a Atenei; dar ce a adus ea trebuie să fi fost doar un butaș – măslinul de cultură nu se înmulțește bine, ci trebuie altoit întotdeauna pe măslinul sălbatic. Copacul ei era încă expus în Atena în timpul secolului al II-lea d.Hr. Probabil că inundarea Câmpiei Thriasiene a fost un eveniment istoric, dar nu poate fi datat. Este posibil ca, la începutul secolului al XIV-lea î.Hr., când meteorologii cred că a fost o perioadă de ploi record, râurile din Arcadia să nu fi secat niciodată, iar descreșterea ulterioară a apelor să fi fost atribuită răzbunării lui Poseidon. Venerarea prelenică a Soarelui în Corint este bine stabilită (Pausanias II.4.7 – *67.2).

5. Mitul Demetrei și al lui Poseidon consemnează o invazie elenică a Arcadiiei. Demetra este înfățișată în Figalia ca patroană cu cap de iapă a cultului prelenic al calului. Caii erau consacrați lunii, deoarece copitele lor lăsau un semn în formă de lună, iar luna era considerată sursa apei; de aici asocierea lui Pegas cu izvoarele (*75.b). Vechii eleni au introdus în Grecia o rasă de cai mari din Transcaspia, varietatea autohtonă fiind cam de mărimea unui ponei de Shetland și nepotrivită pentru carele de luptă. Ei par să fi cucerit centrele cultului calului, unde regii lor războinici erau forțați să se căsătorească cu preotese locale, câștigând astfel un drept asupra pământului; întâmplător, asta a eliminat orgiile iepelor sălbatice (*72.4). Caii sacri Arion și Despoina (acesta fiind un nume al Demetrei înseși) au fost atunci revendicați drept copii ai lui Poseidon. Este posibil ca Amimone să fi fost un nume al zeiței din Lerna, centrul cultului danaid al apei (*60.g și 4).

6. Demetra ca Furie, asemenea lui Nemesis ca Furie (*32.3), era zeița în dispoziția ei ucigașă anuală; iar povestea, spusă și despre Poseidon și Demetra la Thelpusa (Pausanias VIII.42) sau despre Poseidon și o Furie nenumită la fântâna din Tilphusa, în Beoția (scolie la Homer, *Iliada* XXIII.346), era deja veche atunci când au venit elenii. Ea apare în literatura sacră indiană veche, unde

Saranyu se transformă în iapă, Vivaswat devine armăsar și se suie pe ea, iar rodul acestei uniri sunt cei doi Asvini eroici. De fapt, este posibil ca „Demeter Erinys” să nu fi însemnat „Furia Demetra”, ci „Demetra Saranyu” – o încercare de reconciliere a celor două culturi aflate în război; dar pentru pelasgii ofenșați, Demetra a fost și a rămas indignată.

17. Natura și faptele lui Hermes

a. Când Hermes s-a născut pe Muntele Cilene, mama lui, Maia, l-a așezat înfășat în scutece pe o vânturătoare, dar el a crescut cu o iuțeală uimitoare, devenind băiat; și, într-un moment al ei de neatenție, s-a furișat și a plecat în căutare de aventuri. Ajuns în Pieria, unde Apollo avea grijă de o cireadă mare de vaci, s-a hotărât să i le fure. Dar, de teamă să nu fie trădat de urmele lor, a făcut repede mai multe potcoave din scoarța unui stejar căzut și le-a legat cu iarbă împletită de copitele vacilor, pe care le-a mânat apoi noaptea pe un drum. Apollo a constatat pierderea, dar trucul lui Hermes l-a păcălit și, chiar dacă a mers în căutările lui până în Pilos, la vest, și până în Onchestos, la est, în cele din urmă a fost nevoit să ofere o recompensă pentru prinderea hoțului. Silen și satirii lui, lacomi să capete recompensa, s-au răzlețit în toate direcțiile pentru a da de urmă, dar căutările lor au rămas vreme îndelungată fără succes. În cele din urmă, pe când câțiva dintre ei treceau prin Arcadia, au auzit, în surdină, o muzică cum nu mai auziseră până atunci, iar nimfa Cilene le-a spus, din gura unei peșteri, că un copil nespus de înzestrat se născuse de puțină vreme acolo, iar ea era doica lui: băiatul meșterise o jucărie muzicală ingenioasă din carapacea unei broaște-țeastoase și câteva mațe de vacă, cu care îi cântase mamei lui ca s-o adoarmă.

b. „Și de unde a luat mațele de vacă?”, au întrebat satirii vigilenți, văzând două piei de vacă întinse în fața peșterii. „Îl acuzați pe sârmanul copil de furt?”, a întrebat Cilene. S-au schimbat vorbe aspre.

c. În momentul acela, a apărut Apollo, care, după ce a aflat identitatea hoțului observând comportamentul ciudat al unei păsări cu aripi lungi care intrase în peșteră, a trezit-o pe Maia și i-a spus pe un ton sever că Hermes trebuia să restituie vacile furate. Maia a arătat spre copilul încă înfășat în scutece și care se prefăcea că doarme. „Ce acuzație absurdă!”, a strigat ea. Dar Apollo

recunoscuse deja pieile de vacă. L-a luat pe Hermes, l-a dus în Olimp, iar acolo l-a acuzat în fața tuturor de hoție, prezentând pieile drept dovadă. Nevenindu-i să creadă că nou-născutul lui era hoț, Zeus l-a încurajat să-și susțină nevinovăția, dar Apollo nu s-a lăsat dus cu vorba și, în cele din urmă, Hermes a cedat și a mărturisit.

„Foarte bine, vino cu mine”, a spus el, „și vei putea să-ți iei turma înapoi. Am tăiat doar două, iar pe acestea le-am împărțit în douăsprezece părți egale, ca jertfă adusă celor doisprezece zei.”

„Doisprezece zei?”, a întrebat Apollo. „Cine e al doisprezecelea?”

„Sluga dumitale, domnule”, a răspuns Hermes modest. „Nu am mâncat decât partea mea, deși îmi era foarte foame, și am ars restul așa cum se cuvine.”

Prin urmare, aceasta a fost prima jertfă de carne oferită vreodată.

d. Cei doi zei s-au întors pe Muntele Cilene, unde Hermes și-a salutat mama și a luat ceea ce ascunsese sub o piele de oaie.

„Ce-i aia?”, a întrebat Apollo.

Drept răspuns, Hermes i-a arătat noua lui invenție, din carapace de broască-țestoasă, și a cântat la ea o melodie atât de fermecătoare, cu plectrul pe care tot el îl inventase, intonând în același timp un cântec de laudă a nobleței, inteligenței și generozității lui Apollo, încât a fost iertat pe dată. Apoi l-a condus pe Apollo, care a rămas surprins și încântat, spre Pilos, cântând tot drumul; acolo i-a dat restul cirezii, pe care o ascunsese într-o peșteră.

„Să facem un târg!”, a strigat Apollo. „Tu păstrezi vacile, eu iau lira.”

„De acord”, a spus Hermes și au bătut palma.

e. În timp ce vacile înfometate pășteau, Hermes a tăiat trestii, a făcut din ele un fluier de păstori și a mai cântat un cântec. La fel de încântat, Apollo a strigat: „Să facem un târg! Dacă îmi dai fluierul, îți dau bățul de aur cu care mân cireada; pe viitor vei fi zeul tuturor văcarilor și păstorilor”.

„Fluierul meu prețuiește mai mult decât bățul tău”, a răspuns Hermes. „Dar o să fac schimbul dacă mă înveți și augurii, fiindcă pare să fie o artă cât se poate de folositoare.”

„Nu pot să fac asta”, a spus Apollo, „dar dacă te duci la bătrânele mele doici, nimfele Thriae care trăiesc pe Muntele Parnas, ele te vor învăța negreșit să ghicești în pietricele.”

f. Au bătut palma din nou, iar Apollo l-a dus pe copil înapoi în Olimp și i-a relatat lui Zeus cele întâmplate. Zeus l-a avertizat pe

Hermes că începând din clipa aceea va trebui să respecte dreptul de proprietate și să se abțină să mai spună minciuni sfruntate; dar nu putea să nu se simtă amuzat.

„Pari un mic zeu foarte ingenios, elocvent și convingător”, a spus el.

„Atunci fă-mă emisarul tău, Tată”, a răspuns Hermes, „și voi fi răspunzător pentru siguranța întregii proprietăți divine și nu voi mai spune niciodată minciuni, chiar dacă nu pot să promit că voi spune întotdeauna întregul adevăr.”

„Nici nu vom aștepta asta din partea ta”, a spus Zeus zâmbind. „Dar printre îndatoririle tale se vor număra încheierea de tratate, promovarea comerțului și păstrarea dreptului de liberă trecere pentru călătorii de pe orice drum din lume.” Când Hermes a fost de acord cu aceste condiții, Zeus i-a dat un baston de crainic cu panglici albe, care trebuia respectat de toată lumea, o pălărie rotundă care să-l apere de ploaie și sandale cu aripi de aur care să îl poarte cu iuțeala vântului. I s-a urat pe dată bun venit în familia olimpiacă, căreia el i-a transmis arta facerii focului prin răsucirea rapidă a unui vreasc.

g. După aceea, Thriae i-au arătat lui Hermes cum să prezică viitorul din dansul unor pietricele într-un lighean cu apă; iar el a inventat atât jocul de arșice, cât și arta divinației. Hades l-a luat și el drept crainic al lui, ca să îi cheme cu blândețe și convingător pe muribunzi, așezându-le bastonul lui de aur pe ochi⁶⁴.

h. Hermes le-a ajutat apoi pe cele Trei Ursite să compună alfabetul, a inventat astronomia, gamele muzicale, artele boxului și gimnasticii, greutatea și măsurile (pe care unii i le atribuie lui Palamede) și cultivarea măslinului⁶⁵.

i. Unii susțin că lira inventată de Hermes avea șapte corzi; alții, că avea doar trei, ca să corespundă anotimpurilor, sau patru, ca să corespundă sferturilor anului, și că Apollo a crescut numărul lor până la șapte⁶⁶.

---

⁶⁴ *Imn homeric către Hermes* 1-543; Sofocle, *Ichneutae* (fragmente); Apollodor III.10.2.

⁶⁵ Diodor din Sicilia V.75; Hyginus, *Fabula* 272; Plutarh, *Symposiaca* IX.3.

⁶⁶ *Imn homeric către Hermes* 51; Diodor din Sicilia I.16; Macrobiu, *Saturnaliile* I.19; Calimah, *Imn către Delos* 253.

j. Hermes a avut numeroși fii, printre care Ehion, crainicul argonauților, Autolicos, hoțul, și Dafnis, inventatorul poeziei bucolice. Acest Dafnis era un tânăr sicilian foarte frumos pe care mama lui, o nimfă, l-a arătat într-un crâng de dafini de pe Muntele Herei; de aici și numele dat lui de păstori, părinții lui adoptivi. Pan l-a învățat să cânte din fluier, era îndrăgit de Apollo și obișnuia să vâneze împreună cu Artemis, căreia muzica lui îi făcea plăcere. Dafnis acorda foarte multă grijă turmelor lui de vite, care erau de aceeași descendență cu cele ale lui Helios. O nimfă pe nume Nomia l-a pus să jure că nu îi va fi niciodată necredincios, altminteri îl va orbi; dar rivala ei, Himera, a reușit să-l seducă în timp ce el era beat, iar Nomia și-a pus în practică amenințarea și l-a orbit. Dafnis s-a consolat o vreme cu balade triste despre pierderea vederii, dar nu a mai trăit mult. Hermes l-a preschimbat într-o piatră care încă se mai poate vedea în orașul Cephalenitanum și a făcut ca un izvor numit Dafnis să țâșnească în Siracuză, unde i se aduc jertfe anuale⁶⁷.

*

1. Mitul copilăriei lui Hermes s-a păstrat doar într-o formă literară târzie. O tradiție a furtului de vite din vecini întreprins de către abili mesenieni (*74.g și 171.h) și a unui tratat prin care i s-a pus capăt pare să fi fost combinată mitologic cu relatarea modului în care elenii barbari au preluat și au exploatat, în numele zeului lor adoptat, Apollo, civilizația cretano-eladică pe care au găsit-o în centrul și sudul Greciei – boxul, gimnastica, greutatea și măsurile, muzica, astronomia și cultivarea măslinului erau toate preelenice (*162.6)– și a modului în care ei au deprins bunele maniere.

2. Hermes s-a născut ca zeu din falusurile din piatră care erau centrele locale ale unui cult preelenic al fertilității (*15.1) – explicația ascensiunii lui rapide putând fi obscenitatea jucăușă a lui Homer –, dar și din Copilul Divin al calendarului preelenic (*24.6 și 44.1, 105.1, 171.4 etc.), din egipteanul Thot, Zeul Inteligenței, și din Anubis, călăuza sufletelor în Lumea Subpământeană.

3. Panglicile albe vestitoare de pe bastonul lui Hermes au fost

---

⁶⁷ Diodor din Sicilia IV.84; Servius despre *Bucolicele* lui Vergiliu, V.20; VIII.68; X.26; Filargirios despre *Bucolicele* lui Vergiliu V.20; Aelianus, *Varia historia* X.18.

confundate ulterior cu niște șerpi, deoarece el era crainic al lui Hades; de aici numele Ehion. Thriae sunt Muza Triplă („zeița muntelui”) din Parnas, iar ghicitul cu ajutorul pietricelelor dansatoare era practicat și la Delfi (Mythographi Graeci, *Appendix Narrationum* 67). La început i s-a atribuit Atenei meritul inventării zarurilor divinatorii făcute din tarsuri (Zenobiu, *Proverbia* IV.75) și care au început să fie pe larg folosite; dar arta augurilor a rămas o prerogativă aristocratică atât în Grecia, cât și în Roma. „Pasărea cu aripi lungi” a lui Apollo era probabil chiar cocorul sacru al lui Hermes, căci preoții apolinici încălcau mereu teritoriul lui Hermes, un protector timpuriu al profeției și artelor, așa cum încălcau și preoții lui Hermes teritoriul lui Pan, al muzelor și al Atenei. Inventarea aprinderii focului i-a fost atribuită lui Hermes, deoarece răsucirea bățului masculin în butucul feminin sugera o magie falică.

4. Silen și fiii lui, satirii, erau personaje comice convenționale în teatrul atic (*83.5); la origine, ei fuseseră munteni primitivi din nordul Greciei. Silen era numele unui autohton sau al unui fiu al lui Pan cu una dintre nimfe (Nonnos, *Dionysiaca* XIV.97 și XXIX.262; Aelianus, *Varia historia* III.18).

5. Povestea romantică a lui Dafnis se clădise în jurul unui stâlp falic din Cephallenitanum și al unei fântâni din Siracuza, ambele înconjurate probabil de un crâng de dafini, în care se intonau cântece de comemorare a morților nevăzători. Se spune că Dafnis era îndrăgît de Apollo deoarece luase dafinul de la zeița orgiastică din Tempe (*21.6).

18. Natura și faptele Afroditei

a. Afrodita putea fi rareori convinsă să împrumute altor zeițe cingătoarea ei magică, datorită căreia toți se îndrăgosteau de cea care o purta, deoarece era vigilentă cu privire la tot ce ținea de rangul ei. Zeus i-o dăduse în căsătorie lui Hefaistos, zeul șchiop al făurărilor; dar adevăratul tată al celor trei copii pe care ea i-a dăruit lui – Fobos, Deimos și Harmonia – era frumosul Ares, Zeul Războiului, impetuos, bețiv și arțăgos. Hefaistos nu a aflat nimic despre adulterul ei până când, într-o noapte, cei doi amanți au zăbovit prea mult împreună în patul din palatul lui Ares din Tracia; atunci Helios i-a văzut, pe când răsărea, cum făceau dragoste și i-a zis lui Hefaistos.

b. Hefaistos s-a retras furios în fierăria lui și a meșterit o plasă de vânătoare din bronz, la fel de ușoară ca funigeii, dar cu neputință de rupt, pe care a legat-o în taină de stâlpii și marginile patului său conjugal. I-a spus Afroditei, care se întorsese din Tracia toată numai un zâmbet, că fusese cu treburi în Corint: „Te rog să mă ierți, dragă soție, dar am să plec pentru scurtă vreme în Lemnos, insula mea preferată”. Afrodita nu s-a oferit să-l însoțească și, după ce el s-a făcut nevăzut, a trimis în grabă după Ares, care a sosit curând. Cei doi s-au dus plini de bunăvoie în pat, dar s-au trezit în zori prinși în plasă, goi și neputând să scape din ea. Când Hefaistos a revenit din călătorie, i-a surprins acolo. A chemat toți zeii, ca să fie martori la dezonoarea lui. Apoi a făcut cunoscut că nu avea să-și elibereze soția până când darurile prețioase de căsătorie pe care i le dăduse tatălui ei adoptiv, Zeus, nu îi vor fi înapoiate.

c. Zeii au venit în fugă să vadă rușinea Afroditei; dar zeițele au rămas pe la casele lor, din pudoare. Apollo i-a dat un ghiont lui Hermes și l-a întrebat: „Nu te-ar deranja să fii în locul lui Ares, nu-i așa, cu plasă cu tot?”.

Hermes a jurat pe viața lui că nu, chiar de ar fi fost de trei ori mai multe plase, iar toate zeițele l-au privit cu dezaprobare. Amândoi zeii au râs zgomotos, dar Zeus a fost atât de dezgustat, încât a refuzat să înapoieze darurile de căsătorie sau să se amestece într-o dispută vulgară dintre un soț și soția lui, declarând că Hefaistos a fost un neghiob că făcuse publică afacerea. Poseidon, care, văzând trupul gol al Afroditei, se îndrăgostise de ea, și-a ascuns gelozia față de Ares și s-a prefăcut că îl înțelege pe Hefaistos. „De vreme ce Zeus refuză să ajute”, a zis el, „îmi asum eu ca Ares să plătească pentru eliberarea lui echivalentul respectivelor daruri de căsătorie”.

„Foarte bine”, a răspuns Hefaistos posomorât. „Dar dacă Ares va refuza să plătească, tu va trebui să-i iei locul sub plasă.”

„În compania Afroditei?”, a întrebat Apollo râzând.

„Nu cred că Ares va refuza să plătească”, a spus Poseidon cu noblețe. „Dar dacă o va face, sunt gata să plătesc datoria și să mă căsătoresc eu cu Afrodita.”

Astfel încât Ares a fost eliberat și s-a întors în Tracia, iar Afrodita s-a dus în Pafos, unde și-a recâștigat virginitatea în mare⁶⁸.

d. Flatată de mărturisirea sinceră a lui Hermes despre iubirea lui

---

⁶⁸ Homer, *Odissea* VIII.266-367.

față de ea, Afrodita a petrecut de îndată o noapte cu el, noapte al cărei rod a fost Hermafroditos, o ființă cu sex dublu; și, la fel de încântată de intervenția lui Poseidon în favoarea ei, i-a născut acestuia doi fii, pe Rodos și Herofilos⁶⁹. Se înțelege de la sine că Ares nu a vrut să plătească, susținând că, dacă Zeus nu plătise, de ce ar fi făcut-o el? În cele din urmă, nimeni nu a plătit, deoarece Hefaistos era îndrăgostit nebunește de Afrodita și nu avea nici o intenție serioasă să divorțeze de ea.

e. Mai târziu, Afrodita i-a cedat lui Dionysos și i l-a născut pe Priap; un copil hidos, cu niște organe genitale imense – Hera fusese cea care îi dăduse înfățișarea obscenă, în semn de dezaprobare față de promiscuitatea Afroditei. Priap e grădinar și poartă cu dânsul un cosor⁷⁰.

f. Deși Zeus nu s-a împreunat niciodată cu Afrodita, fiica lui adoptivă, cum spun unii că ar fi făcut-o, magia cingătorii ei l-a supus unei ispite neconținute și, în cele din urmă, a decis s-o umilească făcând-o să se îndrăgostească cu disperare de un muritor. Era chipeșul Anhise, regele dardanienilor și nepot al lui Ilos. Într-o noapte, pe când el dormea în coliba lui de păstor de pe Muntele Ida din Troia, Afrodita l-a vizitat luând chipul unei prințese frigiene, înveșmântată într-o rochie de un roșu orbitor, și s-a împreunat cu el pe un divan presărat cu piei de urși și lei, în timp ce albinele zumzăiau somnoroși în jurul lor. Când s-au despărțit în zori, ea și-a dezvăluit identitatea și l-a pus să promită că nu avea să spună nimănui că se culcase cu ea. Anhise s-a înspăimântat aflând că dezvelise goliciunea unei zeițe și a implorat-o să-i cruțe viața. Ea i-a dat asigurări că nu avea de ce să se teamă și că fiul lor va deveni faimos⁷¹. Câteva zile mai târziu, în timp ce Anhise bea împreună cu tovarășii lui, unul dintre ei l-a întrebat: „Nu ai prefera să te culci cu fiica lui cutare decât cu Afrodita însăși?”. „Nu”, a răspuns el fără chibzuință. „După ce m-am culcat cu amândouă, întrebarea mi se pare absurdă.”

g. Zeus a auzit din întâmplare cum s-a lăudat și a aruncat un fulger spre Anhise, care l-ar fi ucis pe loc dacă Afrodita nu și-ar fi

---

⁶⁹ Diodor din Sicilia IV.6; Scolie la *Ode pythianice* de Pindar VIII.24.

⁷⁰ Pausanias IX.31.2; Scolie la Apollonios din Rodos I.932.

⁷¹ *Imn homerice către Afrodita* 45-200, Teocrit, *Idile* I.105-7; Hyginus, *Fabula* 94.

interpus cingătoarea, deviind astfel fulgerul în pământul de la picioarele lui. Cu toate acestea, șocul l-a slăbit pe Anhise atât de mult, încât nu s-a mai putut ține pe picioare niciodată, iar Afroditei, după ce i-a născut fiul, pe Enea, i s-a stins curând patima față de el⁷².

h. Într-o zi, soția regelui Ciniras, cipriotul – dar unii îl numesc regele Phoenix din Byblos, iar alții regele Theias, asirianul –, s-a lăudat prosteste că fiica lui, Smirna, era mai frumoasă decât Afrodita însăși. Zeița s-a răzbunat pentru acea insultă făcând-o pe Smirna să se îndrăgostească de tatăl ei și să se urce în patul lui într-o noapte întunecoasă, când doica ei îl îmbătase prea tare ca să-și dea seama ce face. Mai apoi, Ciniras avea să afle că era atât tatăl, cât și bunicul copilului nenăscut al Smirnei și, turbat de furie, a luat o sabie și a gonit-o din palat. A dus-o pe coama unui deal, dar Afrodita a transformat-o iute pe Smirna într-un arbore de smirna, pe care sabia ce cobora l-a despicat în două. Din el s-a rostogolit pruncul Adonis. Deja căindu-se pentru fapta ei cea rea, Afrodita l-a ascuns pe Adonis într-un cufăr, pe care i l-a încredințat Persefonei, Regina Morților, cerându-i să-l pună la păstrare într-un loc întunecos.

i. Curioasă, Persefona a deschis cufărul și l-a găsit înăuntru pe Adonis. Pruncul era atât de minunat, încât l-a scos afară și l-a dus în palatul ei. Vestea a ajuns la Afrodita, care s-a dus îndată în Tartar pentru a-l cere pe Adonis; iar când Persefona nu a acceptat, deoarece făcuse deja din el amantul ei, Afrodita a apelat la Zeus. Zeus, știind prea bine că și Afrodita voia să se împreuneze cu Adonis, a refuzat să judece o dispută atât de dezgustătoare și a deferit-o unui tribunal inferior, condus de muza Caliope. Verdictul acesteia a fost că Persefona și Afrodita aveau drepturi egale asupra lui Adonis – Afrodita pentru că îi aranjase nașterea, Persefona pentru că îl salvase din cufăr –, dar că acestuia trebuia să i se îngăduie un scurt răgaz între solicitările amoroase ale celor două zeițe nesățioase. Prin urmare, ea a împărțit anul în trei părți egale, dintre care Adonis trebuia să petreacă una cu Persefona, una cu Afrodita și a treia de unul singur.

Afrodita nu a jucat cinstit: purtând tot timpul cingătoarea ei magică, l-a convins pe Adonis să-i acorde partea lui de an, să nu

---

⁷² Servius despre *Eneida* lui Vergiliu, II.649.

accepte partea datorată Persefonei și să nu se supună sentinței tribunalului⁷³.

j. Persefona, pe bună dreptate ofensată, s-a dus în Tracia, unde i-a spus binefăcătorului ei, Ares, că Afrodita îl prefera acum pe Adonis lui însuși. „Un simplu muritor”, a strigat ea, „și pe deasupra unul efeminat!”. Ares a devenit gelos și, deghizat în mistreț, s-a năpustit asupra lui Adonis, care plecase la vânătoare pe Muntele Liban, ucigându-l sub privirile Afroditei. Din sângele lui au răsărit anemone, iar sufletul său a coborât în Tartar. Afrodita s-a dus înlăcrimată la Zeus și a pledat pentru ca Adonis să nu petreacă împreună cu Persefona mai mult decât partea întunecată a anului, ci să fie partenerul ei și în lunile de vară, ceea ce Zeus a încuviințat mărinos. Dar unii spun că Apollo era mistrețul, care s-a răzbunat astfel pentru o ofensă pe care i-o adusese Afrodita⁷⁴.

k. Odată, ca să-l facă gelos pe Adonis, Afrodita a petrecut mai multe nopți în Lilybaeum cu argonautul Butes, și cu el a devenit mama lui Eris, un rege al Siciliei. Copiii ei cu Adonis au fost Golgos, întemeietorul orașului Golgoi din Cipru, și Beroe, întemeietoarea orașului Berea din Tracia; iar unii zic că Adonis, și nu Dionysos, ar fi fost tatăl fiului ei, Priap⁷⁵.

l. Ursitele i-au atribuit Afroditei o singură îndatorire divină, anume să facă dragoste; dar într-o zi Atena a prins-o lucrând pe furiș la un război de țesut, s-a plâns că prerogativele îi fuseseră încălcate și a amenințat că le va abandona pe toate. Afrodita și-a cerut mii de scuze și de atunci nu a mai pus niciodată mâna pe nimic⁷⁶.

*

1. Elenii de mai târziu au depreciat-o pe Marea Zeiță a Mediteranei, care domina de mult timp în Corint, Sparta, Tespii și Atena, punând-o sub tutelă masculină și considerând orgiile ei sexuale din timpul ceremoniilor drept necuviințe adulterine. Plasa în care Homer o prezintă pe Afrodita așa cum a fost ea prinsă de

---

⁷³ Apollodor III.14.3-4; Hyginus, *Poeticon astronomicon* II.7 și *Fabulele* 58, 164, 251; Fulgentius, *Mythologiae* III.8.

⁷⁴ Servius despre *Bucolicele* lui Vergiliu X.18; *Imn orfic* LV.10; Ptolemeu Hefestion I.306.

⁷⁵ Apollonios din Rodos IV.914-19; Diodor din Sicilia IV.83; Scolie la *Idilele* lui Teocrit XV.100; Tzetzes, *Despre Lycofron* 831.

⁷⁶ Hesiod, *Teogonia* 203-4; Nonnos, *Dionisiacele* XXIV.274-81.

Hefaistos fusese inițial chiar a ei, ca Zeiță a Mării (*89.2), iar preoteasa ei pare să o fi purtat în timpul carnavalului de primăvară; preoteasa zeiței scandinave Holle, sau Gode, făcea același lucru în prima noapte din luna mai.

2. Priap își avea originea în grosolanele reprezentări falice din lemn care dominau orgiile dionysiace. El este considerat fiul lui Adonis din cauza „grădinilor” miniaturale oferite la sărbătorile lui. Părul era copacul consacrat Herei, ca primă zeiță a Peloponesului – care, astfel, a fost denumit Apia (*64.4 și 74.6).

3. Afrodita Urania („regina muntelui”) sau Erycina („a ierbii-negre”) era Zeiță-nimfă a mijlocului verii. Ea îl distrugea pe regele sacru, care se împreuna cu ea pe vârful unui munte, așa cum regina albinelor distruge trântorul: smulgându-i organele sexuale. De aici, iubirea albinelor față de iarba-neagră și rochia roșie purtată de ea în legătura amoroasă cu Anhise de pe vârful muntelui; de aici și adorarea lui Cybele, Afrodita frigiană de pe Muntele Ida, ca regină a albinelor, și autocastrarea extatică a preoților ei în amintirea amantului ei Attis (*79.1). Anhise a fost unul dintre nenumărații regi sacri care au fost loviți cu un fulger ritualic, după ce s-a însoțit cu Zeiță Morții-în-Viață (*24.a). În versiunea cea mai timpurie a mitului, el era ucis, dar în cele ulterioare va scăpa: pentru a adevăra povestea modului în care piosul Enea, care a adus Palladionul sacru la Roma, și-a scos în spate tatăl din Troia în flăcări (*168.c). Numele lui o identifică pe Afrodita cu Isis, al cărei soț, Osiris, a fost castrat de Seth, deghizat în mistreț; „Anhise” este, de fapt, un sinonim al lui Adonis. El avea un altar în Egesta, lângă Muntele Eris (Dionysios din Halicarnas I.53) și, drept urmare, Vergiliu spune că ar fi murit în Drepanon, un oraș învecinat, și ar fi fost îngropat pe munte (*Eneida* III.710, 759 etc.). Alte altare ale lui Anhise au fost scoase la lumină în Arcadia și Troada. La altarul Afroditei de pe Muntele Eris era expus un fagure de miere, despre care se spunea că ar fi fost o ofrandă votivă depusă de Dedal atunci când a fugit în Sicilia (*92.h).

4. Ca Zeiță a Morții-în-Viață, Afrodita a dobândit multe nume care nu par compatibile cu frumusețea și amabilitatea ei. În Atena era numită Cea Mai Vârstnică dintre Ursite și soră a eriniilor, iar prin alte locuri, Melenis („cea neagră”) – nume explicat ingenios de Pausanias ca însemnând că amorul are loc de cele mai multe ori noaptea –, Scotia („cea întunecată”), Androphonos („ucigașa bărbaților”) și chiar, potrivit lui Plutarh, Epitymbria („a

mormintelor”).

5. Mitul lui Ciniras și al Smirnei consemnează, în mod evident, o perioadă din istorie în care regele sacru al unei societăți matriliare a decis să își prelungească domnia dincolo de durata obișnuită. O făcea prin celebrarea unei căsătorii cu tână preoteasă, oficial fiica lui, care urma să fie regină în următorul mandat, în loc să permită vreunui alt prințisor să se căsătorească cu ea și să îi ia regatul (*65.1).

6. Adonis (din fenicianul *adon*, „stăpân”) este versiunea grecească a semizeului sirian Tammuz, spiritul vegetației anuale. În Siria, Asia Mică și Grecia, anul sacru al zeiței a fost la un moment dat divizat în trei părți, guvernate de Leu, Țap și Șarpe (*75.2). Țapul, simbolul părții centrale, era al Zeiței Iubirii, Afrodita; Șarpele, simbolul ultimei părți, era al Zeiței Morții, Persefona; Leul, simbolul primei părți, era consacrat Zeiței Nașterii, numită aici Smirna, cea care nu a avut nici o pretenție asupra lui Adonis. În Grecia, acest calendar a cedat locul unui an cu două anotimpuri, împărțit în jumătate fie de echinocții, în stil răsăritean, precum în Sparta și Delfi, fie de solstiții, în stil nordic, ca în Atena și Teba; ceea ce explică diferența dintre verdictul Zeiței Muntelui, Caliope, și cel al lui Zeus.

7. Tammuz a fost ucis de un mistreț, asemenea multor personaje mitice similare – Osiris, Zeusul cretan, Anceu din Arcadia (*157.e), Carmanor din Lidia (*136.b) și eroul irlandez Diarmuid. Acest mistreț pare să fi fost cândva o scroafă cu colții în formă de lună nouă, ea însăși zeiță ca și Persefona; dar atunci când anul a fost divizat în două, jumătatea luminoasă fiind condusă de regele sacru și cea întunecată de succesorul-tanist sau rivalul său, acest rival venea deghizat în mistreț – asemenea lui Seth când l-a omorât pe Osiris sau a lui Finn mac Cool când l-a omorât pe Diarmuid. Sângele lui Tammuz este o alegorie a anemonelor care înroșeau pantele Muntelui Liban după ploile de iarnă; Adonia, o ceremonie de doliu în onoarea lui Tammuz, se ținea în Byblos în fiecare primăvară. Nașterea lui Adonis dintr-un arbore de smirnă – smirna fiind un afrodisiac recunoscut – arată caracterul orgiastic al acestor rituri. Se presupune că picăturile de rășină care cad din arborele de smirnă sunt lacrimi vărsate pentru el (Ovidiu, *Metamorfoze* X.500 și urm.). Hyginus îl face pe Ciniras rege al Asiriei (*Fabula* 58), probabil deoarece cultul lui Tammuz pare să-și fi avut originea acolo.

8. Hermafroditos, fiul Afroditei, era un tânăr cu sâni de femeie și păr lung. Asemenea *androginului* sau femeii cu barbă, hermafroditul își avea, desigur, și omologul lui fizic, dar în ipostaza lor de concepte religioase ambele și-au avut originea în tranziția de la matriarhat la patriarhat. Hermafroditos este regele sacru delegat al reginei (*136.4) și poartă sâni falși. Androgyne este mama unui clan preelenic care evitase patriarhalizarea; pentru a-și păstra autoritatea sau pentru a-i înnobila pe copiii născuți de ea dintr-un tată sclav, Androgyne își pune o barbă falsă, cum era obiceiul în Argos. Zeițele cu barbă asemenea Afroditei cipriote și zeei feminini, asemenea lui Dionysos, corespund acestor etape sociale de tranziție.

9. Harmonia este, la prima vedere, un nume straniu pentru o fiică născută de Afrodita cu Ares; dar, atunci ca și acum, într-un stat aflat în război afecțiunea și armonia erau cu mult mai mari decât de obicei.

19. Natura și faptele lui Ares

a. Tracul Ares iubește lupta de dragul luptei, iar Eris, sora lui, oferă mereu prilej de război, răspândind zvonuri și stârnind gelozii. Ca și ea, el nu favorizează vreodată un oraș sau o partidă anume, ci luptă de o parte sau de alta după cum îi dă ghes inima, bucurându-se de masacrarea oamenilor și jefuirea orașelor. Toți semenii lui nemuritori îl urăsc, de la Zeus și Hera în jos, în afară de Eris și Afrodita, care nutresc o pasiune perversă pentru el, și de Hades cel lacom, care îi întâmpină cu bucurie pe luptătorii tineri și îndrăzneți măcelăriți în războaiele crude.

b. Ares nu a fost întotdeauna victorios. Atena, o luptătoare mult mai abilă decât el, l-a înfrânt de două ori în bătălie; iar odată, fiii gigantici ai lui Aloeus l-au biruit și l-au ținut ostatic într-un vas de bronz timp de treisprezece luni, până când a fost eliberat de Hermes, pe jumătate mort; iar cu un alt prilej, Heracles l-a făcut să fugă înapoi în Olimp de teamă. El declară că disprețuiește prea mult judecata ca să apară vreodată într-un tribunal ca reclamant și doar o dată a făcut-o ca învinuit: s-a întâmplat atunci când semenii lui, zeitățile, l-au acuzat de uciderea intenționată a lui Halimortios, fiului lui Poseidon. A susținut că era îndreptățit să o facă, pretinzând că o salvase pe fiica lui, pe Alcipe, din Casa lui Cecrops, aflată în pericolul de a fi violată de numitul Halimortios. Dat fiind că nimeni

nu asistase la incident, în afară de Ares însuși și de Alcipe, care, bineînțeles, a confirmat mărturia tatălui ei, tribunalul l-a achitat. A fost prima sentință pronunțată vreodată într-un proces de crimă, iar dealul pe care au avut loc dezbaterile a devenit cunoscut drept Areopag, nume pe care îl poartă și azi⁷⁷.

*

1. Atenienilor nu le plăcea războiul, cu excepția celui de apărare a libertății sau pentru vreun alt motiv la fel de convingător, și îi disprețuiau pe traci pentru că erau niște barbari care considerau războiul o distracție.

2. În descrierea lui Pausanias a crimei, Halirotios reușise deja să o violeze pe Alcipe. Dar Halirotios nu poate fi decât un sinonim pentru Poseidon; iar Alcipe, un sinonim pentru Zeița-cu-cap-de-iapă. De fapt, mitul amintește de violarea Demetrei de către Poseidon și se referă la cucerirea Atenei de către oamenii lui Poseidon și la umilința suferită de zeiță din partea lor (*16.3). Dar el a fost modificat din motive patriotice și combinat cu o legendă a vreunui proces timpuriu de crimă. „Areopag” înseamnă, probabil, „dealul Zeiței împăciuitoare”, *Areia* fiind unul din numele Atenei.

20. Natura și faptele Hestiei

a. Este un merit al Hestiei că doar ea, singura dintre marii olimpieni, nu ia parte vreodată la războaie sau dispute. Mai mult, asemenea lui Artemis și Atenei, Hestia s-a opus întotdeauna oricăror avansuri amoroase din partea unor zei, titani sau oricine altcineva; căci, după detronarea lui Cronos, când Poseidon și Apollo s-au anunțat drept pețitori rivali, ea a jurat pe capul lui Zeus că va rămâne pentru totdeauna fecioară. Pentru asta, Zeus, recunoscător, a recompensat-o oferindu-i prima victimă a fiecărui sacrificiu public⁷⁸, deoarece ea menținuse pacea în Olimp.

b. Odată, Priap, beat fiind, a încercat să o violeze la o sărbătoare rustică la care participau zeii, pe când mai toți adormiseră după ce s-au îndopat cât au putut; dar un măgar a început să ragă asurzitor, încât Hestia s-a trezit și a țipat văzându-l pe Priap gata să

---

⁷⁷ Apollodor III.14.2; Pausanias I.21.7.

⁷⁸ *Imn homeric către Afrodita* 21-30.

o încălece, făcându-l să o ia la fugă cuprins de spaimă ca un caraghios⁷⁹.

c. Hestia este Zeița Vetrei și în orice casă particulară sau edificiu public îi ocrotește pe cei care dau fuga la ea cerându-i protecția. Hestia se bucură de un respect general, nu doar pentru că e cea mai blândă, cea mai onestă și mai caritabilă dintre toți olimpienii, ci și pentru că a inventat arta construirii caselor; iar focul ei este atât de sacru, încât dacă vreodată o vatră se răcește, întâmplător sau în semn de doliu, este aprinsă din nou cu ajutorul unei roți de foc⁸⁰.

*

1. Centrul vieții grecești – chiar și în Sparta, unde familia fusese subordonată statului – era vatra casei, privită și ca altar sacrificial; iar Hestia, zeița ei, reprezenta siguranța și fericirea personale, dar și datoria sacră a ospitalității. Povestea cererilor în căsătorie venite din partea lui Poseidon și Apollo probabil că a fost dedusă din venerarea împreună a acestor trei zeități la Delfi. Încercarea lui Priap de a o viola este un avertisment anecdotic împotriva sacrilegiului de a maltrata oaspeții de gen feminin care se aflau sub protecția vetrelor casnice sau publice: până și măgarul, simbol al lubricității (*35.4), denunță nebunia criminală a lui Priap.

2. Imaginea arhaică, albă și aniconică, a Marii Zeițe, utilizată în întreg estul Mediteranei, pare să fi reprezentat o movilă de cărbuni aprinși ținută în viață de un înveliș de cenușă albă, care constituia cel mai comod și mai economic mijloc de încălzire în vremurile străvechi; aceasta nu scotea nici fum, nici flăcări și reprezenta centrul firesc al întrunirilor de familie sau de clan. În Delfi, movila de cărbuni a fost transformată într-un cuptor de calcar pentru uz în aer liber și a devenit *omphalos*-ul sau buricul, înfățișat adesea în picturile de pe vasele grecești și marcând presupusul centru al lumii. Acest obiect sacru, care a supraviețuit ruinelor altarului, este inscripționat cu numele Pământului-Mamă, are o înălțime de 30 de centimetri și e lat de aproximativ 40 de centimetri, adică are mărimea și forma focului de cărbune necesar pentru încălzirea unei camere mari. În epoca clasică, Pythia era însoțită de un preot care îi inducea transe arzând boabe de orz, cânepă și dafin, deasupra unei lămpi cu ulei, într-un spațiu închis, interpretând

---

⁷⁹ Ovidiu, *Fastele* VI.319 și urm.

⁸⁰ Diodor din Sicilia V.68.

apoi cele spuse de ea. Dar este probabil ca, odată, cânepa, dafinul și orzul să fi fost puse pe cenușa fierbinte a grămezii de cărbuni, ceea ce constituie o modalitate mai simplă și mai eficientă de a produce aburi narcotici (*51.b). În altarele cretane și miceniene s-au găsit numeroase polonice triunghiulare sau în formă de frunză făcute din piatră ori lut – unele prezentând semnele unei temperaturi foarte înalte –, ce par să fi fost folosite pentru a supraveghea focul sacru. Grămada de cărbune era înălțată uneori pe o masă rotundă cu trei picioare făcută din argilă și vopsită în roșu, alb și negru, acestea fiind culorile lunii (*90.3); asemenea mese au fost găsite în Pelopones, Creta și Delos – una dintre ele, dintr-o cameră mortuară din Zafer Papoura, lângă Cnosos, încă avea cărbuni stivuiți pe ea.

21. Natura și faptele lui Apollo

a. Apollo, fiul lui Zeus cu Leto, era un copil de șapte luni, dar zeii cresc repede. Temis l-a hrănit cu nectar și ambrozie, iar când, în a patra zi, la răsărit, el a cerut un arc și săgeți, Hefaistos i le-a dăruit de îndată. După ce a plecat din Delos, s-a îndreptat direct spre Muntele Parnas, unde șarpele Python, dușmanul mamei lui, ședea la pândă, și l-a rănit grav cu săgețile. Python a fugit la Oracolul Pământului-Mamă din Delfi, oraș numit astfel în cinstea monstrului Delfine, perechea lui; dar Apollo a cutezat să meargă după el în altar, unde l-a executat chiar lângă orificiul sacru⁸¹.

b. Pământul-Mamă i-a relatat despre această ofensă lui Zeus, care nu numai că a poruncit ca Apollo să facă o vizită la Tempe pentru purificare, dar a și instituit Jocurile Pythianice, întru cinstirea lui Python, pe care Apollo trebuia să le conducă în semn de penitență. Foarte trufaș, el a nesocotit porunca lui Zeus de a se duce la Tempe. S-a dus în schimb în Aigialeia pentru purificare, însoțit de Artemis; apoi, locul nefiindu-i pe plac, a navigat spre Tarra, în Creta, unde regele Carmanor a săvârșit ceremonia⁸².

c. La întoarcerea sa în Grecia, Apollo l-a căutat pe Pan, zeul arcadian bătrân și rău famat, cu picioare de țap, și, după ce l-a

---

⁸¹ Hyginus, *Fabula* 140; Apollodor I.4.1; *Imn homeric către Apollo* 300-306; Scolie la Apollonios din Rodos II.706.

⁸² Aelianus, *Varia historia* III.1; Plutarh, *Quaestiones Graecae* 12; *Despre părăsirea oracolelor* 15; Pausanias II.7.7; X.16.3.

convins să îi dezvăluie arta profeteiei, a cucerit Oracolul din Delfi și a păstrat-o pe preoteasa acestuia, numită Pythia, în slujba lui.

d. La auzul veștii, Leto a venit împreună cu Artemis la Delfi, dar s-a retras ca să săvârșească un ritual intim într-un crâng sacru. Gigantul Titios i-a întrerupt rugăciunile și a încercat să o violeze, dar Apollo și Artemis, auzind țipete, au venit în fugă și l-au ucis cu potop de săgeți – o răzbunare pe care Zeus, tatăl lui Titios, s-a mulțumit să o considere pioasă. În Tartar, Titios a fost întins pentru chinuri cu brațele și picioarele bine ținute de pământ; suprafața acoperită de el avea nu mai puțin de nouă acri, iar doi vulturi i-au mâncat ficatul⁸³.

e. Apoi, Apollo l-a ucis pe satirul Marsyas, un adept al zeiței Cybele. Iată cum s-a întâmplat: într-o zi, Atena a făcut un flaut dublu din oasele unui cerb și a cântat cu el la un ospăț al zeilor. La început, nu a putut să înțeleagă de ce Hera și Afrodita chicoteau ducându-și palmele la gură, deși muzica ei părea să le încânte pe celelalte zeități. Așa că s-a dus de una singură într-o pădure din Frigia, la un pârâu, a apucat din nou flautul și și-a privit chipul în apă în timp ce cânta. Dându-și seama pe dată cât de ridicol o făceau să arate acea față albăstruie și acei obraji umflați, a aruncat flautul și l-a blestemat pe oricine avea să-l ridice.

f. Marsyas a fost victima nevinovată a blestemului ei. A dat peste flaut, care, de cum l-a dus la gură, a început să cânte de unul singur, inspirat de amintirea muzicii Atenei. Marsyas a mers prin Frigia, în urma Cybelei, încântându-i pe țăranii neștiutori. Ei strigau că nici Apollo însuși nu ar fi putut cânta mai frumos, nici măcar din lira lui, iar Marsyas a fost îndeajuns de nesăbuit să nu îi contrazică. Desigur, asta a iscat furia lui Apollo, care l-a provocat la o întrecere al cărei câștigător trebuia să îl pedepsească pe învins în orice chip dorea. Marsyas a consimțit, iar Apollo le-a luat pe muze drept juriu. Întrecerea s-a dovedit a fi una egală, muzele fiind fermecate de ambele instrumente, până când Apollo i-a strigat lui Marsyas: „Te provoc să faci cu instrumentul tău ce fac eu cu al meu. Întoarce-l cu fundul în sus și să cântăm amândoi și cu instrumentul, și cu vocea deodată”.

---

⁸³ Apollodor I.4.1; Pausanias II.30.3 și X.6.5; Plutarh, *Quaestiones Graecae* 12; Hyginus, *Fabula* 55; Homer, *Odiseea* XI.576 și urm.; Pindar, *Ode pythianice*, IV.90 și urm.

g. Asta era în mod clar imposibil de făcut cu un flaut, iar Marsyas nu a reușit să facă față provocării. Pe când Apollo și-a întors lira și a cântat niște imnuri atât de minunate în cinstea zeilor olimpici, încât muzele nu au putut decât să dea verdictul în favoarea lui. Apoi, cu toată blândețea lui prefăcută, Apollo s-a răzbunat pe Marsyas în cel mai crud mod cu putință: l-a jupuit de viu și i-a ținut pielea de un pin (sau, zic unii, de un platan), lângă izvorul râului care acum îi poartă numele⁸⁴.

h. După aceea, Apollo a câștigat o a doua întrecere muzicală, prezidată de regele Midas; de data asta l-a bătut pe Pan. Devenind zeul recunoscut al muzicii, de atunci el cântă mereu la lira lui cu șapte coarde, în timp ce zeii benchetuiesc. O altă îndatorire a lui era cândva aceea de a păzi turmele și ciurdele pe care zeii le țineau în Pieria; dar mai târziu a delegat această sarcină lui Hermes⁸⁵.

i. Deși Apollo a refuzat să se prindă în legătura căsătoriei, a lăsat grele multe nimfe și muritoare; printre ele, pe Ftia, cu care i-a zămislit pe Doros și pe frații lui; pe muza Thalia, cu care i-a zămislit pe coribanți; pe Coronis, cu care l-a zămislit pe Asclepios; pe Aria, cu care l-a zămislit pe Miletos; și pe Cirene, cu care l-a zămislit pe Aristeu⁸⁶.

j. El a sedus-o și pe nimfa Driope, care avea în grijă turma tatălui ei de pe Muntele Eta, împreună cu prietenele ei, hamadriadele. Apollo s-a deghizat într-o broască-țestoasă cu care ele s-au jucat toate, iar când Driope l-a pus în sân, el s-a transformat într-un șarpe șuierător, le-a speriat și le-a alungat pe hamadriade și s-a desfătat cu ea. Driope i l-a născut pe Amfisos, cel care a întemeiat orașul Eta și a înălțat un templu pentru tatăl lui; acolo, Driope a slujit ca preoteasă până când, într-o zi, hamadriadele au luat-o cu ele și au lăsat în locul ei un plop⁸⁷.

k. Apollo nu a avut mereu izbândă în dragoste. Odată a încercat să i-o fure pe Marpesa lui Idas, dar ea i-a rămas credincioasă

---

⁸⁴ Diodor din Sicilia III.58-9; Hyginus, *Fabula* 165; Apollodor I.4.2; Mytographus Vaticanus Secundus 115; Plinius, *Naturalis historia* XVI.89.

⁸⁵ Hyginus, *Fabula* 191; Homer, *Iliada* I.603.

⁸⁶ Apollodor I.7.6; I.3.4; III.10.3; III.1.2; Pausanias X.17.3.

⁸⁷ Antoninus Liberalis 32; Stephanus Byzantinus s.v. Dryope; Ovidiu, *Metamorfoze* IX.325 și urm.

soșului ei. Altă dată a urmărit-o pe Dafne, nimfa muntelui, o preoteasă a Pământului-Mamă și fiică a râului Peneu din Tesalia; dar când a prins-o, ea a țipat și Pământul-Mamă a făcut-o nevăzută într-o clipită și a dus-o în Creta, unde a devenit cunoscută drept Pasifae. Pământul-Mamă a lăsat în locul ei un arbust de laur, din ale cărui frunze Apollo a făcut o cunună ca să se consoleze⁸⁸.

l. Trebuie adăugat că urmărirea lui Dafne nu a fost un impuls subit. Era îndrăgostit de ea de mult și provocase moartea rivalului său, Leucip, fiul lui Enomaos, care se deghizase într-o fată și se alăturase petrecerilor de pe munte ale lui Dafne. Aflând despre asta cu ajutorul profeției, Apollo le-a sfătuit pe nimfe să se scalde goale și să se asigure astfel că toți cei aflați în compania lor erau femei. Impostura lui Leucip a fost descoperită imediat, iar nimfele l-au sfâșiat în bucăți⁸⁹.

m. A existat și cazul minunatului tânăr Hiacintos, un prinț spartan de care nu doar poetul Tamiris s-a îndrăgostit – primul om care a curtat vreodată pe cineva de același sex cu el –, ci și Apollo însuși, primul zeu care a făcut la fel. Apollo nu îl considera pe Tamiris un rival serios; după ce a auzit din întâmplare laudele acestuia că putea să le întrecă pe muze la cântat, el l-a denunțat cu răutate lor, iar ele i-au luat de îndată vederea, vocea și aducerea aminte privind cântatul la harfă. Dar și Vântului de Vest îi ajunsese simpatic Hiacintos, așa că a devenit pe dată gelos pe Apollo; într-o zi, acesta îl învăța pe băiat cum să arunce discul, când Vântul de Vest a prins discul în văzduh și l-a repezit spre țeasta lui Hiacintos, ucigându-l. Din sângele lui a răsărit zambila, pe a cărei floare inițialele lui mai pot fi încă deslușite⁹⁰.

n. Apollo și-a atras mânia lui Zeus doar o dată, după faimoasa conspirație de a-l detrona. S-a întâmplat când fiul lui, Asclepios tămăduitorul, a avut îndrăzneala de a învia un om mort, furându-i astfel un supus lui Hades. Bineînțeles că Hades s-a plâns în Olimp, Zeus l-a omorât cu un fulger pe Asclepios, iar Apollo, drept

---

⁸⁸ Apollodor I.7.9; Plutarh, *Agis* 9.

⁸⁹ Hyginus, *Fabula* 203; Pausanias VIII.20.2; X.5.3; Parthenios, *Erotica pathemata* 15; Tzetzes, *Despre Licofron* 6.

⁹⁰ Homer, *Iliada* II.595-600; Lucian, *Dialogurile zeilor* 14; Apollodor I.3.3; Pausanias III.1.3.

răzbunare, i-a ucis pe ciclopi. Zeus s-a înfuriat pentru pierderea armurierilor lui și l-ar fi alungat pe Apollo în Tartar pentru totdeauna dacă Leto nu ar fi implorat iertare pentru el și nu s-ar fi angajat că avea să se îndrepte. Sentința a fost redusă la un an de muncă grea, pe care Apollo urma să-l ispășească la stânele regelui Admetos din Feres. Supunându-se sfatului lui Leto, Apollo nu doar că și-a îndeplinit umil sentința, dar i-a adus mari beneficii lui Admetos⁹¹.

o. După ce s-a învățat minte, el a propovăduit apoi moderația în toate: expresiile „Cunoaște-te pe tine însuși!” și „Fără excese!” erau întotdeauna pe buzele lui. El le-a adus jos pe muze din casa lor de pe Muntele Helicon, în Delfi, a îmblânzit frenezia lor sălbatică și le-a îndrumat în dansuri ceremonioase și cuviincioase⁹².

*

1. Istoria lui Apollo este una confuză. Grecii au făcut din el fiul lui Leto, o zeiță cunoscută drept Lat în sudul Palestinei (*14.2), dar el era și un zeu al hiperboreenilor („oamenii de dincolo de Vântul de Nord”), pe care Hecateu (Diodor din Sicilia II.47) i-a identificat în mod clar cu britonii, chiar dacă Pindar (*Ode pythianice* X.50-55) îi considera libieni. Delos era centrul acestui cult hiperboreean care se pare că mergea la sud-est până în Nabathaea și Palestina, la nord-vest până în Britania și care includea Atena. Între statele asociate cultului se făceau permanent vizite reciproce (Diodor din Sicilia, *loc. cit.*).

2. În mijlocul hiperboreenilor, Apollo sacrifica sute de măgari (Pindar, *loc. cit.*), ceea ce îl identifică cu „Copilul Horus”, a cărui victorie asupra dușmanului lui, Seth al Egiptului, era sărbătorită prin mânarea unor măgari sălbatici de-a lungul unei pante abrupte (Plutarh, *Despre Isis și Osiris* 30). Horus a răzbunat uciderea de către Seth a tatălui său, Osiris – regele sacru, iubitul Zeiței Triple a Lunii, Isis sau Lat, pe care succesorul-tanist îl sacrifica în miezul verii și al iernii și a cărui încarnare era Horus însuși. Mitul urmăririi lui Leto de către Python corespunde mitului urmăririi lui Isis de către Seth (în timpul celor șaptezeci și două cele mai călduroase zile ale anului). Mai mult, Python este identificat cu Tifon, un Seth al grecilor (*36.1), în *Imn către Apollo* al lui Homer și în scolia la

---

⁹¹ Apollodor III.10.4; Diodor din Sicilia IV.71.

⁹² Homer, *Iliada* I.603-4; Plutarh, *Despre oracolele Pythiei* 17.

Apollonios din Rodos. Hiperboreeanul Apollo este, de fapt, un Horus grecesc.

3. Dar mitului i-a fost dată o turnură politică: se spune că Python a fost trimis împotriva lui Leto de Hera, care îl născuse prin partenogeneză, ca să-i facă în ciudă lui Zeus (*Imn homeric către Apollo* 305); iar Apollo, după ce l-a ucis pe Python (și probabil și pe consoarta lui, Delfine), a cucerit altarul oracular al Pământului-Mamă din Delfi – căci Hera era Pământul-Mamă sau Delfine, în ipostaza ei profetică. Se pare că unii eleni din Nord, aliați cu traco-libienii, au invadat Grecia Centrală și Peloponesul, unde li s-au opus adoratorii preelenici ai Zeiței-Pământ, dar au reușit să cucerească principalele ei altare oraculare. La Delfi au distrus șarpele oracular sacru – un șarpe similar era ținut în Erehteionul din Atena (*25.2) – și au preluat Oracolul, în numele zeului lor Apollo Sminteus. Sminteus („asemenea șoarecelui”) avea, ca și zeul canaanit al vindecării, Esmun, un șoarece curativ drept simbol. Invadatorii au căzut de acord să îl identifice cu Apollo, acel Horus hiperboreean adorat de aliații lor. Pentru a îmbuna opiniile localnicilor din Delfi, au fost instituite jocuri funerare regulate în cinstea eroului mort Python și a preotesei lui, care rămăsese în funcție.

4. Zeița-Lună Brizo („alinătoarea”) din Delos, imposibil de distins de Leto, poate fi identificată cu Zeița Triplă hiperboreană Brigit, care a fost creștinată drept Sfânta Brigit sau Sfânta Bride. Brigit era patroana tuturor artelor, iar Apollo i-a urmat exemplul. Atacul asupra lui Leto din partea gigantului Titios sugerează o răscoală eșuată a muntenilor din Focida împotriva invadatorilor.

5. Victoriile lui Apollo asupra lui Marsyas și Pan comemorează cuceririle elenice ale Frigiei și Arcadiei și înlocuirea care a urmat în aceste regiuni a instrumentelor de suflat de către cele cu coarde, mai puțin în rândul țăranilor. Pedepsirea lui Marsyas se poate referi la jupuirea rituală a unui rege sacru – așa cum Atena l-a lipsit pe Palas de aegisul lui magic (*9.a) – sau la descojirea completă a unui vlăstar de arin pentru a face un fluier de păstor, arinul fiind personificat ca zeu sau semizeu (*28.1 și 57.1). Apollo era revendicat ca înaintaș al grecilor doriene și al milesienilor, care îl cinsteau în mod special. Coribanții, dansatori la sărbătoarea solstițiului de iarnă, erau considerați copiii lui cu muza Thalia, deoarece el era zeu al muzicii.

6. Urmărirea de către Apollo a lui Dafne, nimfa muntelui, fiică a

râului Peneu și preoteasă a Pământului-Mamă, pare să se refere la capturarea de către eleni a orașului Tempe, unde zeița Dafene („cea sângeroasă”) era venerată de un ordin de menade orgiastice care mestecau dafin (*46.2 și 51.2). După reprimarea acestui ordin – relatarea lui Plutarh sugerează că preotesele au fugit în Creta, unde Zeița-Lună era numită Pasifae (*88.e) –, Apollo a preluat dafinul, pe care după aceea doar Pythia îl mai putea mesteca. Dafene trebuie să fi avut cap de iapă în Tempe, ca și în Figalia (*16.5); Leucip („cal alb”) era regele sacru al cultului local al calului, sfârtecat anual în bucăți de bacantele care se îmbăiau *după* uciderea lui pentru a se purifica, nu înainte (*22.1 și 150.1).

7. Seducerea de către Apollo a lui Driope din Oeta consemnează, probabil, reprimarea locală a unui cult al stejarului de către un cult al lui Apollo, căruia îi era consacrat plopul (*42.d); ca și seducerea Ariei de către el. Deghizarea lui în broască-țestoasă este o trimitere la lira pe care o cumpărase de la Hermes (*17.d). Numele Ftiei sugerează că aceasta era o ipostază autumnală a zeiței. Tentativa nereușită asupra Marpesei („cea care apucă”) pare să consemneze eșecul lui Apollo de a cuceri un altar mesenian: cel al Zeiței Grânelor în ipostază de Scroafă (*74.4). Servitutea lui Apollo față de Admetos din Feres ar putea aminti un eveniment istoric: umilirea preoțimii lui Apollo drept pedeapsă pentru masacrarea unei bresle prelenice de făurari care se bucuraseră de protecția lui Zeus.

8. Mitul lui Hiacintos, care la prima vedere nu pare mai mult decât o fabulă sentimentală spusă pentru a explica semnul de pe zambilele grecești (*165.j și 2), se referă la eroul-floare cretan Hiacintos (*159.4), ce pare să fi fost numit și Narcis (*85.2), a cărui venerare a fost introdusă în Grecia miceniană și care a dat lunii târzii de vară numele Hiacintos în Creta, Rodos, Cos, Thera și Sparta. Apollo-ul doric a uzurpat numele lui Hiacintos în Tarent, unde avea un mormânt de erou (Polybios VIII.30); iar la Amicle, un oraș micenian, un alt „mormânt al lui Hiacintos” a devenit baza tronului lui Apollo. Apollo era deja nemuritor în acel moment, iar Hiacintos a domnit doar un anotimp: moartea lui provocată de un disc o amintește pe cea a nepotului său, Acrisios (*73.3).

9. Coronis („cioară”), mamă a lui Asclepios cu Apollo, era probabil o ipostază a Atenei (*25.5); dar atenienii au negat întotdeauna că ea avea copii și au tăinuit mitul (*50.b).

10. În epoca clasică, muzica, poezia, filosofia, astronomia, matematica, medicina și știința erau guvernate de Apollo. Ca

adversar al barbarismului, el susținea moderația în toate, iar cele șapte coarde ale lirei lui erau asociate celor șapte vocale ale alfabetului grec târziu (*52.8), oferind o semnificație mistică și fiind folosite pentru muzica terapeutică. În cele din urmă, din cauza identificării lui cu Copilul Horus, un concept solar, Apollo a fost venerat ca soare, al cărui cult corintian fusese preluat de Zeus Solar; iar sora lui, Artemis, a fost identificată pe bună dreptate cu luna.

11. În eseul *Despre natura zeilor* (III.23), Cicero îl numește pe Apollo fiu al lui Leto, ca fiind doar al patrulea dintr-o serie străveche: el face deosebire între Apollo fiul lui Hefaistos, Apollo tatăl coribanților cretani și Apollo care a dat Arcadiei legile.

12. Uciderea șarpelui Python de către Apollo nu este însă un mit atât de simplu cum ar părea la prima vedere, deoarece piatra *omphalos* pe care stătea Pythia era în mod tradițional mormântul eroului încarnat în șarpe, ale cărui oracole le rostea ea (Hesychios s.v. Movila lui Archus; Varro, *De lingua latina libri* VII.17). Preotul elenic al lui Apollo a uzurpat funcțiile regelui sacru care, în mod legitim și ceremonial, îl ucisese întotdeauna pe predecesorul lui, eroul. Acest lucru este dovedit de ritul Stepteriei consemnat de Plutarh în *Despre părăsirea oracolelor* (15). La fiecare nouă ani, o colibă reprezentând sălașul regelui era construită pe locul de treierat de la Delfi, care era atacat brusc noaptea de... [*aici relatarea are o lacună*]... Masa cu primele roade era răsturnată, coliba incendiată, iar purtătorii de torțe fugeau din sanctuar fără să privească în urma lor. După aceea, tânărul care luase parte la această faptă se ducea la Tempe pentru purificare, de unde se întorcea triumfător, încoronat și purtând o ramură de laur.

13. Atacul brusc și concertat asupra locuitorului colibei amintește de uciderea misterioasă a lui Romulus de către tovarășii lui. Amintește și de sacrificiul anual săvârșit cu prilejul Bufoniei la Atena, când preoții care îl ucisese pe Zeus-Bou cu un topor cu lamă dublă fugeau fără să privească în urma lor; ei îi mâncau apoi carnea în cadrul unui ospăț comun (*53.7), mimau reînvierea boului și aduceau toporul pentru a fi judecat sub acuzația de sacrilegiu.

14. În Delfi, ca și în Cnosos, regele sacru trebuie să fi domnit până în al nouălea an (*88.6). Băiatul se ducea la Tempe fără îndoială deoarece cultul lui Apollo acolo își avea originea.

22. Natura și faptele lui Artemis

a. Artemis, sora lui Apollo, merge înarmată cu arc și săgeți și, ca și el, are puterea de a trimite năpaste și moarte năprasnică printre muritori, dar deopotrivă de a-i vindeca. Ea este protectoarea copiilor mici și a tuturor animalelor sugace, dar îndrăgește și vânătoarea, mai ales cea de cerbi.

b. Într-o zi, pe când era un copil de trei ani, tatăl ei, Zeus, pe ai cărui genunchi ședea, a întrebat-o ce daruri i-ar plăcea. Artemis a răspuns pe loc: „Te rog dă-mi virginitate veșnică, la fel de multe nume ca ale fratelui meu Apollo, un arc cu săgeți ca ale lui, puterea de a aduce lumina, o tunică de vânătoare de culoarea șofranului cu tiv roșu, care să-mi ajungă până la genunchi, șaizeci de nimfe oceanice tinere ca domnișoare de onoare, toate de aceeași vârstă, douăzeci de nimfe ale râului de la Amnisos, din Creta, care să aibă grijă de coturnii mei și să-mi hrănească ogarii atunci când nu sunt la vânătoare, toți munții de pe lume și, în sfârșit, oricare oraș vrei tu să alegi pentru mine, dar unul îmi e de-ajuns, fiindcă vreau să-mi petrec cea mai mare parte a timpului pe munți. Din nefericire, femeile în chinurile facerii o să mă invoce adesea, de vreme ce mama mea, Leto, m-a purtat și m-a născut fără dureri, astfel că Ursitele m-au făcut patroana nașterii”⁹³.

c. Ea s-a întins să atingă barba lui Zeus, care a zâmbit mândru, zicând: „Cu copii ca tine nu trebuie să mă tem de gelozia Herei! Le vei avea pe toate și multe pe deasupra: nu unul, ci treizeci de orașe, și părți din multe altele, atât pe continent, cât și în arhipelag. Și te numesc păzitoare a drumurilor și a porturilor”⁹⁴.

d. Artemis i-a mulțumit, a sărit de pe genunchii lui și s-a dus mai întâi pe Muntele Leucus din Creta, apoi la apa Ocean, de unde a ales numeroase nimfe de nouă ani ca însoțitoare ale ei; mamele lor au fost încântate să le lase să plece⁹⁵. La invitația lui Hefaistos, i-a vizitat apoi pe ciclopii de pe Insula Lipara și i-a găsit meșterind o adăpătoare de cai pentru Poseidon. Brontes, care fusese instruit să facă orice dorea ea, a luat-o pe un genunchi; dar, neplăcându-i mângâierile lui, Artemis i-a smuls un smoc de păr de pe piept, unde

---

⁹³ Calimah, *Imn către Artemis* 1 și urm.

⁹⁴ *Ibid.* 26 și urm.

⁹⁵ *Ibid.* 40 și urm.

locul a rămas gol până în ziua morții lui; oricine ar fi putut presupune că avusese râie. Nimfele au fost îngrozite de înfățișarea sălbatică a ciclopilor și de larma din fierăria lor – probabil că așa a fost, căci de fiecare dată când o fetiță e neascultătoare, mama ei o amenință cu Brontes, Arges sau Steropes. Dar Artemis, îndrăzneată fiind, le-a zis să lase troaca lui Poseidon pentru o vreme și să-i facă ei un arc de argint cu o tolă plină de săgeți, iar drept răsplată lor ei aveau să mănânce prima pradă doborâtă de ea⁹⁶. Cu aceste arme, s-a dus în Arcadia, unde Pan se îndeletnicea cu tăierea unui linx pe care să îl dea de mâncare câțelelor sale și puilor lor. De la Pan a primit trei ogari clăpăugi, doi pestriți și unul pătat, care împreună puteau să scoată lei vii din vizuini, precum și șapte ogari iuți din Sparta⁹⁷.

e. După ce a prins de vii două perechi de căprioare cu coarne, Artemis le-a înhămat la un car de aur cu zăbale de aur și a mers spre nord, spre Muntele Hemos din Tracia. A cioplit prima ei torță din lemn de pin pe Olimpul din Misia și a aprins-o de la tăciunii unui arbore lovit de trăsnet. Și-a încercat arcul de argint de patru ori: primele două ținte au fost copaci, a treia o sălbăticiune, iar a patra un oraș de oameni nedrepti⁹⁸.

f. Apoi s-a întors în Grecia, unde nimfele de la Amnisos au dejugat căprioarele, le-au țesălat și le-au hrănit cu același trifoi ca acela ce creștea cu repeziciune pe pășunea Herei, trifoi pe care îl mâncau și armăsarii lui Zeus, și le-au adăpat dintr-o troacă de aur⁹⁹.

g. Odată, Zeul-râu Alfeu, fiul lui Thetis, a cutezat să se îndrăgostească de Artemis și să o urmărească prin Grecia; dar ea a ajuns la Letrini, în Elida (sau, zic unii, până în îndepărtata Insulă Ortigia de lângă Siracuză), unde ea și nimfele ei și-au mănjit fețele cu noroi alb, astfel că era cu neputință să fie deosebită de însoțitoarele ei. Alfeu a fost nevoit să se retragă, urmărit de râsete batjocoritoare¹⁰⁰.

---

⁹⁶ *Ibid.* 47 și urm.

⁹⁷ *Ibid.* 69 și urm.

⁹⁸ *Ibid.* 110 și urm.

⁹⁹ *Ibid.* 162 și urm.

¹⁰⁰ Pausanias VI.22.5; Scolie la *Ode pythianice* de Pindar, II.12.

h. Artemis le cere însoțitoarelor ei aceeași castitate desăvârșită pe care o practică ea însăși. Atunci când Zeus a sedus-o pe una dintre ele, pe Calisto, fiica lui Licaon, Artemis a observat că aceasta era însărcinată. A preschimbat-o într-un urs și a chemat haita de câini, iar Calisto ar fi fost vânată și ucisă dacă nu ar fi fost luată și suită la Cer de Zeus, care, mai târziu, i-a așezat chipul printre stele. Dar unii zic că Zeus însuși a transformat-o pe Calisto în urs și că Hera cea geloasă a făcut ca Artemis s-o vâneze din greșeală. Copilul lui Calisto, Arcas, a fost salvat și a devenit strămoșul arcadienilor¹⁰¹.

i. Cu alt prilej, Acteon, fiul lui Aristeu, ședea sprijinit de o stâncă de lângă Orhomenos, când a văzut-o din întâmplare pe Artemis scăldându-se într-un pârau din apropiere și a rămas să privească. Ca nu cumva el să îndrăznească să se laude apoi tovarășilor lui că ea i se înfățișase goală, l-a transformat în cerb și l-a sfârtecat în bucăți cu haita ei de cincizeci de ogari¹⁰².

*

1. Fecioara cu Arcul de Argint, pe care grecii au inclus-o în familia olimpiacă, era cea mai tânără membră a Triadei lui Artemis, „Artemis” fiind o altă ipostază a Zeiței Triple a Lunii; prin urmare, avea dreptul de a-și hrăni căprioarele cu trifoi, un simbol al trinității. Arcul ei de argint reprezenta luna nouă. Însă olimpiacă Artemis era mai mult decât o Fecioară. În alte locuri, la Efes, de exemplu, era venerată în a doua ei personificare, ca Nimfă, o Afrodita orgiastică cu un soț masculin, iar curmalul (*14.a), cerbul și albina (*18.3) erau principalele ei simboluri. Moșirea ei aparține mai degrabă Babei, ca și săgețile morții, iar preotesele în vârstă de nouă ani sunt o rememorare a faptului că luna moare de trei ori câte trei ori. Ea amintește de „Stăpâna Celor Sălbatică” din Creta, din câte se pare Zeița-nimfă supremă a societăților totemice arhaice; iar ritualul scăldării în care a surprins-o Acteon, ca și căprioarele cu coarne de la carul ei (*125.a) și prepelițele din Ortigia (*14.3) par să se potrivească mai bine Nimfei decât Fecioarei. Acteon era, pare-se, un rege sacru al cultului prelenic al cerbului, sfârtecat în bucăți la sfârșitul domniei lui de cincizeci de luni, adică jumătate dintr-un Mare An; coregele sau succesorul-tanist al lui domnind în restul timpului. De fapt, nimfa se îmbăia doar după

---

¹⁰¹ Hyginus, *Poeticon astronomicon* II.1; Apollodor III.8.2.

¹⁰² Hyginus, *Fabula* 181; Pausanias IX.2.3.

uciderea lui, nu înainte. Există numeroase similitudini cu acest obicei ritualic în mitul irlandez și galez, iar în secolul I d.Hr. un bărbat îmbrăcat în piele de cerb încă mai era hăituit și ucis periodic pe Muntele Liceu din Arcadia (Plutarh, *Quaestiones Graecae* 39). Ogarii trebuie să fi fost albi cu urechi roșiatice, asemenea „ogarii Infernului” din mitologia celtică. A existat o a cincea căprioară cu coarne care i-a scăpat lui Artemis (*125.a).

2. Mitul urmăririi ei de către Alfeu pare modelat după cel al urmăririi fără speranță de către acesta a Aretusei, ceea ce a făcut-o să se transforme într-un izvor, iar el într-un râu (Pausanias V.7.2), și e posibil să fi fost inventat pentru a explica ipsosul sau lutul alb cu care preotesele lui Artemis Alpheia din Letrini și din Ortigia se mânjeau pe față în cinstea Zeiței Albe. *Alph* desemnează atât albeața, cât și cerealele: *alphos* înseamnă „lepră”; *alphe* înseamnă „câștig”; *alphiton* înseamnă „arpacaș”; *Alfito* era Zeița Albă a Grânelor în ipostază de Scroafă. Cea mai faimoasă statuie din Atena a lui Artemis era numită „cea cu sprâncene albe” (Pausanias I.26.4). Înțelesul lui *Artemis* este îndoielnic: poate fi „cea cu membre puternice”, de la *artemes*; „cea care hăcuiește”, de vreme ce spartanii o numeau *Artamis*, de la *artao*; „convocatoarea trufașă”, de la *airo* și *themis*; sau silaba „themis” poate să însemne „apă”, deoarece luna era privită drept izvorul tuturor apelor.

3. Ortigia, „Insula Prepelitelor”, lângă Delos, era și ea consacrată lui Artemis (*14.a).

4. S-a spus că mitul lui Calisto explică cele două fete îmbrăcate ca ursoaice care apăreau la sărbătoarea atică a lui Artemis, Brauroniana, precum și legătura tradițională dintre Artemis și Ursa-Mare. Dar e de presupus că a existat și o versiune anterioară a mitului, în care Zeus a fost cel care a sedus-o pe Artemis, în pofida faptului că ea s-a transformat mai întâi în ursoaică și apoi și-a mânjit fața cu ipsos, încercând să scape. Artemis a fost la origini cârmuitoarea stelelor, dar le-a pierdut în favoarea lui Zeus.

5. Motivul pentru care i-a fost smuls păr lui Brontes este incert. Calimah se referă, poate în glumă, la o reprezentare grafică oarecum bine-cunoscută a acestui eveniment, în care vopsea fusese ștersă de pe pieptul ciclopului.

6. Ca „Stăpână a Celor Sălbatic” sau patroană a tuturor clanurilor totemice, lui Artemis i se oferea anual o ofrandă vie de animale, păsări și plante totemice, iar acest sacrificiu a supraviețuit în epoca clasică la Patras, un oraș calidonian (Pausanias IV.32.6);

acolo era numită Artemis Lafria. În Mesenia, un sacrificiu similar, dar trecut prin foc, îi era oferit de către cureți, ca reprezentanți ai clanurilor totemice (IV.32.9); iar un altul este consemnat la Hierapolis, unde victimele erau atârinate de arborii unei păduri artificiale din interiorul templului zeiței (Lucian, *Despre zeița siriană* 41).

7. Măslinul era consacrat Atenei, curmalul lui Isis și Lat. Un sigiliu de sticlă din perioada minoică mijlocie aflat în posesia mea o înfățișează pe zeiță stând dreaptă lângă un palmier, îmbrăcată într-o fustă din frunze de palmier și cu un palmier în miniatură în mână; ea urmărește nașterea unui vițel de Anul Nou dintr-un ciorchine de curmale. De cealaltă parte a copacului se află un bou pe moarte, în mod evident boul regal al Vechiului An.

23. Natura și faptele lui Hefaistos

a. Hefaistos, zeul făurar, era atât de slab la naștere, încât mama lui, Hera, dezgustată fiind, l-a aruncat din înaltul Olimpului, ca să scape de jena pe care i-o provoca această apariție jalnică. Dar el a supraviețuit nenorocirii fără nici o vătămare corporală, pentru că a căzut în mare, unde Thetis și Eurinome erau prin apropiere ca să-l salveze. Aceste zeițe blajine l-au ținut cu ele într-o peșteră sub ape, unde el și-a întemeiat prima lui fierărie și le-a răsplătit bunătatea făcându-le tot felul de obiecte folositoare și de ornament¹⁰³.

Într-o zi, când trecuseră deja nouă ani, Hera s-a întâlnit cu Thetis, care din întâmplare purta o broșă măiestrită de el, și a întrebat-o: „Draga mea, unde anume ai găsit acea bijuterie minunată?”.

Thetis a ezitat înainte să-i răspundă, dar Hera a constrâns-o să spună adevărul. De îndată, ea l-a adus pe Hefaistos înapoi în Olimp, unde l-a instalat într-o fierărie mult mai bună, cu douăzeci de foale care lucrau zi și noapte, a făcut multe pentru el și a pus la cale ca el să se însoare cu Afrodita.

b. Hefaistos s-a împăcat atât de bine cu Hera, încât a îndrăznit să-i reproșeze chiar și lui Zeus însuși că o atârname cu încheieturile mâinilor de Cer, când se răsculase împotriva lui. Dar dacă tăcea era mai înțelept, căci Zeus, cuprins de furie, l-a azvârlit din Olimp

---

¹⁰³ Homer, *Iliada* XVIII.394-409.

pentru a doua oară. Căderea lui Hefaistos a durat o zi întreagă. Când s-a izbit de pământ, pe Insula Lemnos, și-a rupt ambele picioare și, deși nemuritor, în trupul său mai rămăsese doar un firicel de viață atunci când a fost găsit de locuitorii insulei. După aceea, a fost iertat și l-au primit iarăși în Olimp, dar n-a mai putut să meargă decât cu ajutorul unor suporti de aur la picioare¹⁰⁴.

c. Hefaistos e hâd și irascibil, dar are forță în mâini și umeri, și tot ce face e de o iscusință de neîntrecut. Odată a meșteșugit un set de femei mecanice din aur, care să-l ajute în fierăria lui; ele puteau chiar să vorbească și îndeplineau muncile cele mai grele ce le erau încredințate. Hefaistos a deținut și un set de mese cu trei picioare și cu roți din aur, aflate lângă atelierul lui, care puteau să alerge singure la o întrunire a zeilor, apoi să revină la locul lor¹⁰⁵.

*

1. Hefaistos și Atena și-au împărțit templele din Atena, iar numele lui ar putea fi o formă uzată a lui *hemero-phaistos*, „cel care strălucește ziua” (adică soarele), în timp ce Atena era Zeița-Lună, „cea care strălucește noaptea”, protectoare a meșteșugului făurarilor și a tuturor artelor mecanice. Nu este unanim recunoscut faptul că fiecare unealtă, armă sau instrument al Epocii de Bronz avea puteri magice și că fierarul era un fel de vrăjitor. Astfel, din cele trei personificări ale Triadei Lunii a lui Brigit (*21.4), una îi conducea pe poeți, alta pe fierari și a treia pe medici. Atunci când zeița a fost detronată, fierarul a fost ridicat la rang de divinitate.

Faptul că fierarul șchioapătă este o tradiție întâlnită în regiuni foarte îndepărtate, precum vestul Africii și Scandinavia; în epoca primitivă, este posibil ca fierarii să fi fost schilodiți intenționat pentru a-i împiedica să fugă și să se alăture triburilor vrăjmașe. Dar un dans șchiopătat al potârniciei era executat și în orgiile erotice legate de misterele artei fierarilor (*92.2) și, după ce Hefaistos s-a căsătorit cu Afrodita, e posibil ca el să mai fi șchiopătat doar o singură dată pe an: la Sărbătoarea Primăverii.

Metalurgia a ajuns întâia oară în Grecia din Insulele Egeene. Importul de bronz și de aur frumos prelucrat în Elada explică probabil mitul conform căruia Hefaistos a fost ținut într-o peșteră din Lemnos de Thetis și Eurinome, ipostaze ale Zeiței Mării care a

---

¹⁰⁴ *Ibid.* I.586-94.

¹⁰⁵ *Ibid.* XVIII, 368 și urm.

creat universul. Cei nouă ani petrecuți în peșteră arată subordonarea lui față de lună. Căderea lui, ca și aceea a lui Cefalos (*89.j), Talos (*92.b), Sciron (*96.f), Ifitos (*135.b) și a altora, era soarta obișnuită a regilor sacri în multe părți ale Greciei, când domniile lor luau sfârșit. Suportii din aur pentru picioare probabil că erau meniți să-i înalțe călcâiul lui sacru de la pământ.

2. Cele douăzeci de mese cu trei picioare ale lui Hefaistos par să aibă o origine foarte asemănătoare cu Gasteroheirele care au construit Tirintul (*73.3) – discuri solare de aur cu trei picioare, asemenea dispozitivului heraldic de pe Insula Man, înrudit neîndoielnic cu vreo imagine timpurie care îl înfățișa pe Hefaistos căsătorindu-se cu Afrodita. Ele reprezintă anul cu trei anotimpuri și desemnează durata domniei lui; el moare la începutul celui de-al douăzecilea an, când se poate face o bună aproximare a timpului solar cu cel lunar; acest ciclu a fost recunoscut oficial la Atena doar spre sfârșitul secolului al V-lea î.Hr., dar fusese descoperit cu mai multe sute de ani înainte (*White Goddess*, pp. 284 și 291). Hefaistos era asociat cu forjele lui Vulcan din insulele vulcanice Lipari, deoarece Lemnos, un locaș al cultului său, este vulcanic, iar un jet natural de gaz asfaltic care emana din vârful Muntelui Mosoylos arsesse neconținut timp de secole (Tzetzes, *Despre Licofron* 227; Hesychios s.v. Moshyllos). Un jet similar, descris de episcopul Methodius în secolul al IV-lea d.Hr., a ars pe Muntele Lemnos din Licia și era încă activ în 1801. Hefaistos a avut un altar pe amândoi acești munți. Lemnos (probabil de la *leibein*, „cea care revarsă”) era numele Marii Zeițe a acestei insule matriarhale (Hecateu, citat de Stephanus Byzantinus s.v. Lemnos – *149.1).

24. Natura și faptele Demetrei

a. Deși preotesele Demetrei, zeița lanurilor de grâne, inițiază miresele și mirii în secretele patului, ea însăși nu are soț. Când încă mai era tânără și voioasă, i-a născut lui Zeus pe Cora și pe vigurosul Iachos, fratele ei, ambii copii din flori¹⁰⁶. Ea l-a adus pe lume și pe Plutos, fiul titanului Iasios, sau Iasion, de care s-a îndrăgostit la nunta lui Cadmos cu Harmonia. Stârniți de nectarul care curgea ca apa la ospăț, amanții au ieșit din casă pe furiș și s-au

---

¹⁰⁶ Aristofan, *Braștele* 338; *Imnurile orfice* LI.

împreunat sub cerul liber, pe un câmp arat de trei ori. Când s-au întors, Zeus a bănuیت din purtarea lor și după noroiul de pe brațe și picioare cam ce-au făcut; infuriat că Iasios cutezase să se atingă de Demetra, l-a ucis cu un fulger. Dar, după unii, Iasios a fost omorât de Dardanos, fratele lui, sau sfârtecat în bucăți de propriii lui cai¹⁰⁷.

b. Demetra avea un suflet blajin, iar Erisihton, fiul lui Tropias, a fost unul dintre puținii bărbați cu care ea s-a purtat vreodată aspru. În fruntea a douăzeci de însoțitori, Erisihton a cutezat să dea năvală într-un crâng pe care pelasgii îl plantaseră anume pentru ea în Dotium și a pornit să doboare arbori sacri din care să-și facă grinzi pentru noua lui sală de ospete. Demetra a luat înfățișarea lui Nicipe, preoteasa crângului, și i-a poruncit blajin lui Erisihton să înceteze. Abia când el a amenințat-o cu toporul, Demetra s-a arătat în toată splendoarea ei și l-a osândit să sufere veșnic de foame, oricât ar mânca. El s-a dus la masă și a înfulecat ziua toată pe cheltuiala părinților lui, dar era tot mai înfometat și mai slab cu cât mânca mai mult, până când ai lui nu și-au mai permis să-l îndestuleze cu hrană, iar el a ajuns cerșetor pe străzi, mâncând gunoaie. În schimb, lui Pandareos din Creta, care îi furase lui Zeus câinele de aur răzbunând-o astfel pentru uciderea lui Iasios, Demetra i-a conferit darul regal de a nu mai suferi vreodată de dureri de burtă¹⁰⁸.

c. Demetra și-a pierdut voioșia pentru totdeauna când i-a fost luată tânăra Cora, numită mai apoi Persefona. Hades s-a îndrăgostit de Cora și s-a dus să-i ceară lui Zeus învoirea de a se căsători cu ea. Zeus s-a temut să-l ofenseze cu un refuz direct pe fratele său mai mare, dar știa că nici Demetra nu l-ar ierta dacă fiica ei, Cora, ar fi trimisă în Tartar; așa încât i-a răspuns diplomat că nu poate nici să-i dea, nici să-i refuze consimțământul. Ceea ce i-a dat curaj lui Hades să o răpească pe fată pe când ea culegea flori pe o pajiște – e posibil să se fi întâmplat la Enna, în Sicilia; sau la Colonos, în Atica, sau la Hermione; ori undeva prin Creta, ori lângă

---

¹⁰⁷ Homer, *Odissea* V.125-8; Diodor din Sicilia V.49; Hesiod, *Teogonia*, 969 și urm.

¹⁰⁸ Servius despre *Eneida* lui Vergiliu III.67; Hyginus, *Fabula* 250; Calimah, *Imn către Demetra* 34 și urm.; Antoninus Liberalis, *Metamorphoseon* 11; Pausanias X.30.1.

Pisa, ori aproape de Lerna; sau lângă Feneos, în Arcadia; sau la Nisa în Beoția, sau oriunde altundeva în ținuturile atât de îndepărtate unele de celelalte prin care Demetra a rătăcit în căutarea Corei. Dar propriii ei preoți spun că s-a petrecut la Eleusis. Demetra a căutat-o pe Cora fără odihnă timp de nouă zile și nouă nopți, fără să mănânce sau să bea, strigând-o neconținut, dar în zadar. Singura veste pe care a putut-o afla a venit de la bătrâna Hecate, care într-o dimineață în zori o auzise pe Cora strigând „Viol! Viol!” – dar când s-a grăbit să-i sară în ajutor, nu a mai dat de urma ei¹⁰⁹.

d. În a zecea zi, după o întâlnire neplăcută cu Poseidon printre hergheliile lui Oncos, Demetra a venit deghizată la Eleusis, unde regele Celeos și soția lui, Metanira, au întâmpinat-o cu ospitalitate și au invitat-o să rămână ca doică de lapte a lui Demofon, prințul de curând născut. Fiica lor, șchioapa Iambe, a încercat s-o binedispună pe Demetra cu versuri de un comic obscen, iar Baubo, bătrâna doică cu laptele secătuit, a convins-o să bea apă de orz făcând o glumă: a gemut ca și cum ar fi fost în chinurile facerii și, pe neașteptate, l-a scos de sub fustă pe fiul Demetrei, pe Iachos, care a sărit în brațele mamei lui și a sărutat-o.

e. „Ah, cât de lacom bei!”, a strigat Abas, fiul cel mare al lui Celeos, în timp ce Demetra dădea pe gât cana cu apă de orz aromată cu mentă. Demetra i-a aruncat o privire cruntă, transformându-l într-o șopârlă. Fiindu-i rușine de ea însăși, Demetra a hotărât să-i facă lui Celeos o favoare, dându-i lui Demofon nemurirea. Și în noaptea aceea l-a ținut deasupra unui foc, ca să-i mistuie calitatea de muritor. S-a întâmplat ca Metanira, fiica lui Amfiction, să intre în sală înainte ca ritualul să fie încheiat și astfel a rupt vraja, iar Demofon a murit. „Câtă nenorocire în casa mea!”, s-a lamentat Celeos, plângând soarta celor doi fii ai săi, și de atunci lui Celeos i s-a spus Disaules. „Șterge-ți lacrimile, Disaules”, i-a zis Demetra. „Mai ai trei fii, cu tot cu Triptolem, căruia am de gând să-i dau daruri atât de mari, încât vei uita de cele două pierderi.”

---

¹⁰⁹ Hyginus, *Fabula* 146; Diodor din Sicilia V.3; Scolie la *Oedip la Colonos* de Sofocle 1590; Apollodor I.5.1; Scolie la *Teogonia* lui Hesiod 914; Pausanias VI.21.1 și I.38.5; Conon, *Diegeseis* 15; *Imn homeric către Demetra* 17.

f. Cât despre Triptolem, care mîna turma tatălui său, el o recunoscuse pe Demetra și i-a dat vestea de care ea avea nevoie: cu zece zile înainte, frații lui, Eumolpos, un oier, și Eubuleos, un porcar, erau pe cîmp, hrănindu-și animalele, când dintr-odată pămîntul s-a căscat, înghițind porcii lui Eubuleos chiar sub privirile lui; apoi, cu un zgomot asurzitor de copite, a apărut un car tras de niște cai negri și s-a năpustit în abis. Fața vizitiului era de nevăzut, dar brațul lui drept ținea strâns o fată care țipa. Eumolpos auzise despre această întîmplare de la Eubuleos și făcuse din ea subiectul unei lamentații.

g. Înarmată cu această dovadă, Demetra a chemat-o pe Hecate. Împreună, ele l-au abordat pe Helios, cel care le vede pe toate, și l-au obligat să recunoască faptul că Hades fusese nelegiuitul, fără îndoială în complicitate cu fratele lui, Zeus. Demetra era atît de furioasă, încât, în loc să se întoarcă în Olimp, a continuat să rătăcească pe pămînt, oprind copacii să mai lege rod și ierburile să crească, pînă cînd rasa oamenilor a ajuns în pericol să dispară. Fiindu-i rușine să o viziteze el însuși pe Demetra la Eleusis, Zeus i-a trimis mai întîi un mesaj prin Iris (pe care ea nu l-a luat în seamă), apoi o solie de zei olimpieni cu daruri de împăcare, cerându-i să se resemneze în fața voinței lui. Dar ea nu a vrut să se întoarcă în Olimp și a jurat că pămîntul avea să rămână sterp pînă cînd Cora îi va fi înapoiată.

h. Lui Zeus îi rămînea o singură cale de acțiune. Și l-a trimis pe Hermes cu un mesaj pentru Hades: „Dacă n-o dai înapoi pe Cora, suntem distruși cu toții!”, și un altul pentru Demetra: „Îți poți primi fiica înapoi, dar cu o singură condiție: să nu fi gustat deja din hrana morților”.

i. Cum Cora refuzase să mănânce de cînd fusese răpită fie și doar o coajă de pâine, Hades a fost obligat să-și ascundă iritarea și i-a zis blajin: „Copila mea, pari cam nefericită aici, iar mama ta plînge după tine. Am decis deci să te trimit acasă”.

j. Lacrimile Corei au încetat să mai curgă, iar Hermes a ajutat-o să urce în carul lui. Dar cînd să plece spre Eleusis, unul dintre grădinarii lui Hades, pe nume Ascalafos, a început să țipe buhăind în batjocură: „Dat fiind că am văzut-o pe Doamna Cora culegînd o rodie dintr-un copac din livada voastră și mîncînd șapte semințe, sunt gata să depun mărturie că a gustat din hrana morților!”. Hades a rînjit și i-a spus lui Ascalafos să urce în spatele carului lui Hermes.

k. La Eleusis, Demetra a îmbrățișat-o bucuroasă pe Cora; dar, auzind despre rodie, s-a descurajat mai tare ca oricând și a spus iar: „Nici nu o să mă întorc vreodată în Olimp, și nici nu o să ridic blestemul meu asupra pământului”. Zeus a convins-o atunci pe Rhea, mama lui Hades, a Demetrei și a lui, să vorbească cu ea, și în cele din urmă s-a ajuns la un compromis. Cora va petrece trei luni din an cu Hades, ca regină a Tartarului, cu numele Persefona, iar restul de nouă cu Demetra. Hecate s-a oferit să verifice ca înțelegerea să fie respectată și să o supravegheze pe Cora în permanență.

l. În cele din urmă, Demetra a consimțit să se întoarcă acasă. Înainte să plece din Eleusis, ea i-a inițiat pe Triptolem, pe Eumolpos și pe Celeos (împreună cu Diocles, regele din Feres, care în tot acest răstimp o căutase asiduu pe Cora) în cultul și în misterele ei. Dar l-a pedepsit pe Ascalafos pentru clevetirea lui, împingându-l într-o groapă pe care a acoperit-o cu o stâncă uriașă, de unde a fost eliberat într-un târziu de Heracle; atunci l-a transformat într-o bufniță ciuf-de-câmp¹¹⁰. De asemenea, i-a recompensat cu tot felul de cereale pe feneții din Arcadia, în a căror casă poposisese după ce Poseidon o ofensase, dar le-a interzis să semene bob. Un cyamit a fost primul care a îndrăznit să facă asta; el are un altar lângă râul Cefisos¹¹¹.

m. Pe Triptolem l-a aprovizionat cu semințe, un plug de lemn și un car tras de șerpi și l-a trimis în lumea toată ca să-i învețe pe oameni arta agriculturii. Dar mai întâi i-a dat lecții despre câmpia din Raros, acesta fiind motivul pentru care unii îl numesc fiul regelui Raros. Iar lui Fitalos, care o tratase cu bunătate pe malurile râului Cefisos, i-a dat un smochin, primul văzut vreodată în Atica, și l-a învățat cum să-l cultive¹¹².

*

1. Cora, Persefona și Hecate au fost, în mod evident, Zeița-Triadă ca Fecioară, Nimfă și Babă, într-un moment când doar femeile

---

¹¹⁰ Apollodor I.5.1-3 și 12; *Imn homeric către Demetra* 398 și urm. și 445 și urm.

¹¹¹ Pausanias VIII.15.1 și I.37.3.

¹¹² *Imn homeric către Demetra* 231-74; Apollodor I.5.2; *Fragment orfic* 50; Hyginus, *Fabula* 146; Ovidiu, *Metamorfoze* V.450-563 și *Fastele* IV.614; Nicander, *Theriaca*; Pausanias I.14.2 și 37.2.

practicau misterele agriculturii. Cora înseamnă grâne verzi, Persefona, spicele coapte, iar Hecate, grânele culese – „soția babornită” a zonei rurale engleze. Demetra era însă numele general al zeiței, iar numele Persefona îi fusese dat Corei, ceea ce complică povestea. Mitul aventurii Demetrei pe câmpul arat de trei ori indică un ritual al fertilității care în Balcani a supraviețuit până recent: preoteasa grânelor se va fi împreunat în mod fățiș cu regele sacru la însămânțarea de toamnă, ca să asigure o recoltă bună. În Atica, un câmp era arat mai întâi primăvara; apoi, după recolta de vară, era arat de-a curmezișul cu un brăzdar mai mic; în cele din urmă, după oferirea unei jertfe Zeilor Plugăritului, era arat din nou în direcția inițială, în timpul lunii de toamnă numit Pianepsion, premurgătoare însămânțării (Hesiod, *Munci și zile* 432-3, 460, 462; Plutarh, *Despre Isis și Osiris* 69; *Contra Colotes* 22).

2. Persefona (de la *phero* și *phonos*, „cea care aduce distrugere”), numită la Atena și Persefatta (de la *ptersis* și *ephapto*, „cea care hotărăște distrugerea”) și Proserpina („cea temătoare”) la Roma, era, după cât se pare, o ipostază a Nimfei atunci când ea îl sacrifică pe regele sacru. Numele „Hecate” („o sută”) pare să se refere la cele o sută de luni lunare ale domniei lui și la recolta însutită. Moartea regelui cauzată de un fulger, de dinții cailor sau de mâinile succesului-tanist era soarta lui obișnuită în Grecia primitivă.

3. Răpirea Corei de către Hades face parte din mitul în care trinitatea elenică a zeilor se căsătorește prin constrângere cu Zeița Triplă preelenică – Zeus cu Hera; Zeus sau Poseidon cu Demetra; Hades cu Cora –, așa cum în mitul irlandez Brian, Iuchar și Iucharba se căsătoresc cu Zeița Triplă Eire, Fodhla și Banbha (*7.6 și 16.1). Ea se referă la uzurparea masculină a misterelor agricole feminine din timpurile arhaice. Astfel, incidentul refuzului Demetrei de a le mai furniza grâne oamenilor e doar o altă versiune a uneltirii lui Ino de a distruge recolta lui Atamas (*70.c). Mai mult, mitul Corei explică îngroparea la vreme de iarnă a unei păpuși feminine de spice, care era dezgropată primăvara devreme, descoperindu-se că ea încolțise: acest obicei preelenic a supraviețuit la țară în epoca clasică și este ilustrat de picturile de pe vase înfățișând bărbați care o eliberează pe Cora dintr-o movilă de pământ cu sapele sau despicând capul Pământului-Mamă cu topoarele.

4. Povestea lui Erisihton, fiul lui Tropias, este o anecdotă morală: la greci, ca și la latini și la irlandezii din vechime, tăierea unui crâng

sacru atrăgea pedeapsa cu moartea. Dar o foamete disperată și inutilă, pe care elisabetanii o numeau „lupul”, nu ar fi o pedeapsă potrivită pentru tăierea arborilor, iar numele lui Erisihton – purtat și de un fiu al lui Cecrops, patriarhul care a introdus turtele de orz (*25.d) – înseamnă „cel care cultivă pământul”, ceea ce sugerează că adevărata lui vină a fost aceea de a îndrăzni să are fără încuviințarea Demetrei, asemenea lui Atamas. Furtul câinelui de aur de către Pandareos sugerează o intervenție cretană în Grecia, când aheii au încercat să reformeze ritualul agricol. Acest câine, luat de la Zeița-Pământ, pare să fi fost dovada vizibilă a independenței Marelui Rege aheean față de ea (*134.1).

5. Miturile lui Hilar („cel din ținutul împădurit” – *150.1), Adonis (*18.7), Litières (*136.e) și Linos (*147.1) descriu doliul anual pentru regele sacru sau pentru băiatul-substituit al lui, sacrificat pentru a o îmbuna pe Zeița Vegetației. Același rege-substituit apare și în legenda lui Triptolem, care mergea cu un car tras de șerpi și ducea cu el saci cu grâne, pentru a simboliza faptul că moartea lui aducea bogăție. El era și Plutos („bogat”), zămislit pe un câmp arat, de unde este împrumutat numele eufemistic „Pluto” al lui Hades. Triptolem (*triptolmaios*, „de trei ori îndrăzneț”) poate fi un nume dat regelui sacru pentru că a îndrăznit de trei ori să are câmpul și să se împreuneze cu preoteasa grânelor. Celeos, Diocles și Eumolpos, pe care Demetra i-a învățat arta agriculturii, reprezintă capii preoțești ai Ligii Amfichionice – Metanira este descrisă ca fiică a lui Amfiction – care o cinstea la Eleusis.

6. La Eleusis („sosire”), un oraș micenian, marile Mistere Eleusine se celebrău în luna numită Boedromion („fugind după ajutor”). Inițiații extatici ai Demetrei consumau simbolic aventura ei amoroasă cu Iasios, Triptolem sau Zeus, într-o firidă interioară a altarului, plimbând un obiect falic în sus și în jos pe condurii înalți ai unei femei; de aceea Eleusis sugerează un derivat uzat al lui *Eilythuias*, „[templul] celei care se dezlanțuie într-un loc tainic”. Mistagogii, îmbrăcați în păstori, intrau apoi cu strigăte vesele și expuneau o vânturătoare în care era copilul Brimos, fiu al lui Brimo („cea furioasă”), rodul imediat al acestei căsătorii rituale. Brimo era un nume al Demetrei, iar Brimos, un sinonim pentru Plutos; dar cei care îl celebrău îl știau cel mai bine drept Iachos – de la imnul desfrânat *Iachus*, care era cântat în a șasea zi a Misterelor, în timpul unei procesiuni cu torțe de la templul Demetrei.

7. Eumolpos îi reprezintă pe păstorii cântând care aduceau

copilul înăuntru; Triptolem este un văcar în slujba lui Io, Zeița-Lună în ipostază de vacă (*56.1), cea care uda semințele cerealelor; iar Eubuleos era un porcar în slujba zeiței Marpesa (*74.4 și 96.2), Forcis, Choere sau Cerdo, Zeița-scroafă care făcea grânele să încolțească. Eubuleos a fost primul care a dezvăluit soarta Corei, deoarece în mitul european timpuriu „porcar” înseamnă prezicător sau magician. Astfel, Eumeu („căutând bine”), porcarul lui Odiseu (*171.a), este abordat ca *dios* („ asemenea unui zeu”); și chiar dacă în epoca clasică porcarii încetaseră de mult să își mai exercite arta profetică, Demetrei și Persefonei continuau să le fie sacrificați porci prin aruncarea lor în prăpăstii naturale. Despre Eubuleos nu se spune că ar fi beneficiat de pe urma învățăturilor Demetrei, probabil deoarece cultul ei ca Zeița-scroafă fusese reprimat în Eleusis.

8. „Raros”, fie că înseamnă „copil avortat” sau „pântec”, este un nume nepotrivit pentru un rege și trebuie să se fi referit la pântecul Mamei Grânelor din care răsăreau cerealele.

9. Iambe și Baubo personificau cântecele obscene în metru iambic menite a calma tensiunea emoțională de la Misterele Eleusine; însă Iambe, Demetra și Baubo alcătuiesc triada familiară a Fecioarei, Nimfei și Babei. Doicile bătrâne din mitul grec reprezintă aproape întotdeauna Zeița ca Babă. Abas a fost transformat în șopârlă deoarece șopârlele sunt întâlnite în cele mai călduroase și mai uscate locuri și pot trăi fără apă; aceasta este o anecdotă morală spusă pentru a-i deprinde pe copii respectul față de bătrâni și venerația față de zei.

10. Povestea încercării Demetrei de a-l face pe Demofon nemuritor este reflectată în miturile Medeei (*156.a) și al lui Thetis (*81.7). Ea se referă, în parte, la obiceiul primitiv larg răspândit de a-i „descânta” pe copii contra spiritelor rele, purtând în jurul lor la naștere un foc sacru sau punând sub ei o tavă încinsă; și, în parte, la obiceiul de a-i arde de vii pe băieți, ca sacrificiu indirect adus regelui sacru (*92.7), conferindu-le astfel nemurirea. Celeos, numele tatălui lui Demofon, poate însemna „arzător”, dar și „ciocănitoare” sau „vrăjitor”.

11. Un tabu primitiv se baza pe mâncarea de culoare roșie, care putea fi oferită doar morților (*170.5), iar despre rodie se presupunea că răsărise – asemenea anemonei stacojii cu opt petale – din sângele lui Adonis sau al lui Tammuz (*18.7). Cele șapte semințe de rodie reprezintă, probabil, cele șapte faze ale lunii

în timpul cărora agricultorii așteaptă ca grânele să încolțească. Însă Persefona mâncând rodia este la origine Sheol, Zeița Infernului, care îl devorează pe Tammuz, în timp ce Ishtar (Sheol însăși, în altă ipostază) plânge pentru a-și împăca sufletul. Ca fostă Zeiță a Morții, Hera ține și ea în mână o rodie.

12. *Ascalaphos* sau bufnița ciuf-de-câmp era o pasăre de rău augur; iar fabula despre cum o dă ea de gol pe Cora explică zgomotul pe care îl fac bufnițele în noiembrie, înainte să înceapă cele trei luni de iarnă ale absenței Corei. Heracle îl eliberează pe *Ascalafos* (*134.d).

13. Smochinul dăruit de Demetra lui Fitalos, a cărui familie era una proeminentă în Atica (*97.a), nu înseamnă nimic mai mult decât că practica de a caprifiga smochinul – polenizarea copacului de cultură cu o ramură a unuiuia sălbatic – a încetat să mai fie o prerogativă feminină, la fel ca și agricultura. Tabuul plantării bobului de către bărbați pare să fi supraviețuit mai mult decât cel referitor la grâne, din cauza legăturii strânse dintre boabe și fantome. În Roma, boabele de fasole erau aruncate fantomelor la Sărbătoarea Tuturor Sufletelor, iar dacă din una dintre acestea creștea o plantă și o femeie mânca boabele ei, femeia respectivă avea să fie însărcinată de o fantomă. De aceea pitagoreicii se abțineau să mănânce boabe, ca să nu refuze unui strămoș șansa la reîncarnare.

14. Se spune că Demetra a ajuns în Grecia prin Creta, debarcând la Toricos, în Atica (*Imn către Demetra* 123). Acest lucru este destul de probabil: cretanii se stabiliseră ei înșiși în Atica, unde au lucrat mai întâi în minele de argint din Laureium. Mai mult, Eleusis este o așezare miceniană, iar Diodor din Sicilia (V.77) spune că la Cnosos erau săvârșite rituri înrudite cu cele eleusine pentru toți cei care doreau să participe și că (V.79), potrivit cretanilor, toate riturile de inițiere fuseseră inventate de înaintașii lor. Însă originea Demetrei trebuie căutată în Libia.

15. Potrivit lui Ovidiu, florile pe care le-a cules Cora erau maci. O imagine a unei zeițe cu capsule de maci în cunună a fost găsită la Gazi, în Creta; o altă zeiță de pe un mulaj din Palaiokastros ține maci în mână; iar pe un inel de aur din Tezaurul Acropolei din Micene o Demetră șezând îi oferă trei capsule de mac Corei, care stă în picioare. Semințele de mac erau folosite drept condiment în pâine, astfel că macii sunt asociați în mod firesc cu Demetra, de vreme ce ei cresc în lanurile de cereale; dar Cora culege sau primește maci

din cauza calităților lor soporifice și a culorii lor stacojii, care promite renașterea după moarte (*27.12). Ea este pe cale să se retragă pentru somnul ei anual.

25. Natura și faptele Atenei

a. Atena a inventat flautul, trâmbița, vasul din lut, plugul, grebla, jugul pentru boi, frâul pentru cai, carul de luptă și corabia. Ea a predat pentru prima oară știința numerelor și toate artele femeilor, cum ar fi gătitul, țesutul și torsul. Deși e Zeița Războiului, lupta nu îi face nici o plăcere, ca în cazul lui Ares sau Eris, ci mai degrabă aplanarea disputelor și impunerea legii prin mijloace pașnice. Ea nu poartă arme în timp de pace și, dacă are vreodată nevoie de ele, le împrumută de la Zeus. Mila ei este mare: dacă la un proces din Areopag voturile judecătorilor sunt egale, ea își dă întotdeauna votul pentru eliberarea acuzatului. Dar odată angajată în luptă, nu pierde niciodată o bătălie, nici măcar împotriva lui Ares, fiind mai pricepută decât el la tactică și strategie; iar căpitani îi cer întotdeauna sfatul¹¹³.

b. Mulți zei, titani și giganți s-ar fi căsătorit bucuroși cu Atena, dar ea le-a respins toate avansurile. Odată, în timpul Războiului Troian, nevrând să împrumute arme de la Zeus, care se declarase neutru, Atena i-a cerut lui Hefaistos să-i facă un set de arme. Hefaistos a refuzat plata, zicând timid că va executa comanda din iubire; iar când ea, nepricepând aluzia, a intrat în fierărie să-l vadă cum bate metalul înroșit, el s-a întors pe neașteptate și a încercat s-o siluiască. Hefaistos, care nu se purta prea des atât de grosolan, fusese victima unei glume pizmașe: Poseidon tocmai îl înștiințase că Atena era în drum spre fierărie, cu consimțământul lui Zeus, așteptând plină de speranță ca el să facă dragoste brutal cu ea. Pe când ea i se smulgea din brațe, Hefaistos a ejaculat pe coapsa ei, puțin deasupra genunchiului. Atena s-a șters de spermă cu un smoc de lână, pe care l-a aruncat cu dezgust; smocul de lână a căzut pe pământ lângă orașul Atena și a fecundat întâmplător

---

¹¹³ Tzetzes, *Despre Licofron* 520; Hesychios s.v. Hipia; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu IV.402; Pindar, *Ode olimpianice* XIII.79; Titus Livius VII.3; Pausanias I.24.3 etc.; Homer, *Iliada* I.199 și urm.; V.736; V.840-863; XXI.391-442; Eschil, *Eumenidele* 753.

Pământul-Mamă, care era în vizită acolo. Revoltată de perspectiva de a purta un copil pe care Hefaistos încercase să-l zămislească cu Atena, Pământul-Mamă a declarat că nu își va asuma nici o responsabilitate pentru creșterea lui.

c. „Foarte bine”, a spus Atena, „voi avea eu însămi grijă de el”. Astfel că Atena a luat în primire copilul de îndată ce s-a născut, i-a dat numele Erihtonios și, nevrând ca Poseidon să râdă de reușita farsei lui, l-a ascuns într-un coș sacru, pe care i l-a dat lui Aglauros, fiica cea mare a regelui Cecrops din Atena, cu ordinul de a-l păzi cu grijă¹¹⁴.

d. Cecrops, fiu al Pământului-Mamă și, asemenea lui Erihtonios – despre care unii presupun că fusese tatăl său –, în parte om, în parte șarpe, a fost primul rege care a recunoscut paternitatea. S-a căsătorit cu o fiică a lui Acteos, primul rege al Aticii. De asemenea, el a instituit monogamia, a împărțit Atica în douăsprezece comunități, a construit temple Atenei și a abolit anumite sacrificii sângeroase în favoarea ofrandelor sobre de turte de orz¹¹⁵. Pe soția lui o chema Agrauros, iar cele trei fiice ale lui, Aglauros, Herse și Pandrosos, trăiau într-o casă cu trei încăperi de pe Acropole. Într-o seară, când fetele se întorseseră de la o sărbătoare purtând pe cap coșurile sacre ale Atenei, Hermes a mituit-o pe Aglauros ca să-l lase lângă Herse, cea mai mică dintre ele, de care era din cale afară de îndrăgostit. Aglauros a păstrat aurul lui Hermes, dar n-a făcut nimic în schimbul lui, deoarece Atena o făcuse să fie geloasă pe norocul lui Herse; astfel că Hermes a intrat în casă furios, a preschimbat-o pe Aglauros în stană de piatră și și-a făcut pofta cu Herse. După ce Herse i-a născut lui Hermes doi fii, pe Cefalos, iubitul lui Eos, și pe Cerix, primul crainic al Misterelor Eleusine, ea, Pandrosos și mama lor, Agrauros, au devenit îndeajuns de curioase ca să arunce o privire sub acoperământul coșului de care Aglauros se îngrijise. Văzând un copil cu coadă de șarpe în loc de picioare, au țipat înspăimântate și,

---

¹¹⁴ Hyginus, *Poeticon astronomicon* II.13; Apollodor III.14.6; Hyginus, *Fabula* 166.

¹¹⁵ Pausanias I.5.3; VIII.2.1; Apollodor III.14.1; Strabon IX.1.20; Aristofan, *Plutus* 773; Athenaios p. 555c; Eustathios, *Despre Homer*, p. 1156; Marmura din Paros, rândurile 2-4.

cu Agrauros în frunte, au sărit de la înălțimea Acropolei¹¹⁶.

e. Aflând de nenorocire, Atena a fost atât de îndurerată, încât a lăsat să cadă stânca pe care o purta spre Acropole, ca fortificație suplimentară, iar aceasta a devenit Muntele Licabet. Cât despre cioara care îi adusese vestea, ea i-a schimbat culoarea din alb în negru și a interzis tuturor ciorilor să mai viziteze vreodată Acropole. Erihtonios și-a aflat atunci adăpost sub aegisul Atenei, iar ea l-a crescut cu atâta tandrețe, încât unii o confundau cu mama lui. Mai târziu a devenit regele Atenei, unde a instituit cultul Atenei și i-a învățat pe concetățeni utilizarea argintului. Chipul i-a fost așezat printre stele sub forma constelației Auriga, de vreme ce el a fost cel care a introdus carul tras de patru cai¹¹⁷.

f. Circulă și o altă relatare, foarte diferită, a morții lui Agrauros: anume că odată, pe când asupra Atenei a fost lansat un atac, ea s-a aruncat de pe Acropole dând ascultare unui oracol, salvând astfel situația. Această versiune are ca scop să explice de ce toți atenienii tineri, la prima lor chemare sub arme, vizitează templul lui Agrauros și acolo își dedică viața cetății¹¹⁸.

g. Deși la fel de modestă ca și Artemis, Atena este mult mai generoasă. Atunci când Tiresias a surprins-o într-o zi din întâmplare în baie, ea i-a acoperit ochii cu mâinile și l-a orbit, dar i-a dat vederea interioară drept compensație¹¹⁹.

h. Nu s-a consemnat ca ea să fi manifestat o invidie țăfnoasă mai mult de o singură dată. Iată povestea. Arahne, o prințesă din Colofonul lidian – renumit pentru vopseaua lui purpurie –, era atât de talentată în arta țesutului, încât nici Atena însăși nu putea concura cu ea. Arătându-i-se o stofă pe care Arahne țesuse imagini ale aventurilor de dragoste olimpiene, zeița a căutat atentă să găsească o greșeală, dar, neizbutind, a sfâșiat stofa cuprinsă de o furie rece și răzbunătoare. Atunci când, îngrozită, Arahne s-a spânzurat de o grindă, Atena a transformat-o în păianjen – insecta pe care o ura cel mai mult –, iar frânghia, într-o pânză de păianjen,

---

¹¹⁶ Apollodor III.14.3 și 6; *Inscriptiones Graecae* XIV.1389; Hyginus, *Fabula* 166.

¹¹⁷ Antigonos din Caristios 12; Calimah, *Hecale* I.2.3; Filostrat, *Viața lui Apollonios din Tyana* VII.24; Hyginus, *Poeticon astronomicon* II.13; *Fabula* 274; Apollodor III.14.1.

¹¹⁸ Suidas și Hesychios s.v. Argaulos; Plutarh, *Alcibiades* 15.

¹¹⁹ Calimah, *Îmbăierea lui Pallas*.

pe care Arahne s-a cățărat, punându-se la adăpost¹²⁰.

*

1. Atenienii au făcut din virginitatea zeiței lor simbolul invincibilității orașului; drept urmare, au ținut ascunse miturile timpurii ale siluirii ei de către Poseidon (*19.2) și Boreas (*48.1) și au negat că Erihtonios, Apollo și Lihnos („lampă”) au fost fiii ei cu Hefaistos. Ei au derivat „Erihtonios” fie din *erion*, „lână”, fie din *eris*, „vrajbă”, și *chthonos*, „pământ”, și au inventat mitul nașterii lui ca să explice prezența, în reprezentările arhaice, a unui copil-șarpe care se ițește de sub aegisul zeiței. Este posibil ca rolul lui Poseidon în nașterea lui Erihtonios să fi fost inițial unul mai simplu și mai direct; altfel, de ce ar fi introdus Erihtonios carul cu patru cai al lui Poseidon la Atena?

2. Atena fusese Zeița Triplă, iar când persoana centrală, Zeița-nimfă, a fost suprimată, iar miturile referitoare la ea transferate Afroditei, Oritiei (*48.b) sau Alcipei (*19.b), ea a rămas Fecioara îmbrăcată în piei de capră, specializată în război (*8.1), și Baba, care inspira oracolele și prezida toate artele. *Erihtonios* este, probabil, o formă extinsă a lui *Erehteu* (*47.1), însemnând „din ținutul ierbii-negre” (*18.3), mai degrabă decât „mult pământ”, cum se spune de obicei; atenienii îl reprezentau ca șarpe cu cap de om, deoarece era eroul sau fantoma regelui sacrificat care făcea cunoscute dorințele Babei. În ipostaza ei de Babă, Atena era însoțită de o bufniță și o cioară. Vechea familie regală a Atenei pretindea că descinde din Erihtonios și Erehteu și își spuneau erehteizi; obișnuiau să poarte șerpi de aur ca amulete și țineau un șarpe sacru în Erehteion. Dar Erihtonios era și un vânt procreator din munții acoperiți cu iarbă-neagră, iar aegisul Atenei (sau o replică a acestuia) era dus la toate cuplurile proaspăt căsătorite din Atena, ca să le asigure fertilitatea (Suidas s.v. Aegis).

3. Se știe că unele dintre cele mai frumoase vase cretane au fost făcute de femei, iar inițial la fel erau, fără îndoială, și toate instrumentele folositoare inventate de Atena; dar în Grecia clasică un artizan trebuia să fie bărbat. Argintul a fost la început un metal mai prețios decât aurul, fiind mai greu de rafinat, și era consacrat lunii; Atena lui Pericle își datora proeminența în mare parte minelor bogate de argint din Laureium, lucrate prima oară de cretani, care

---

¹²⁰ Ovidiu, *Metamorfoze* VI.1-145; Vergiliu, *Georgice* IV.246.

ii permiteau să importe mâncare și să își cumpere aliați.

4. Este posibil ca fiicele lui Cecrops să fi sărit de pe Acropole atunci când Atena a fost cucerită de eleni, prilej cu care s-a încercat să se impună monogamia preoteselor, precum în mitul lui Haliotios (*19.b). Ele au preferat moartea dezonoarei – de aici jurământul depus de tinerii atenieni la altarul lui Agraulos. Cealaltă relatare a morții lui Agraulos este doar o anecdotă morală: un avertisment împotriva violării misterelor Atenei. „Agraulos” era doar un alt nume al Zeiței-Lună: *agraulos* și transliterarea lui *aglauros* înseamnă în mare parte același lucru, *agraulos* fiind un epitet homeric pentru păstori, iar *aglauros* (ca și *herse* și *pandrosos*) se referă la lună ca la sursa prezumtivă a rouăi care împrăștiă pășunile. În Atena, fetele ieșeau afară pe lună plină, în miezul verii, ca să culeagă rouă – același obicei a supraviețuit în Anglia până în secolul trecut – în scopuri sacre. Sărbătoarea se numea Herseforia sau „culegerea de rouă”; Agraulos sau Agraule era, de fapt, un nume al Atenei înseși și se spune că Agraule a fost venerată în Cipru până în epoca târzie (Porfir, *Despre vegetarianism* 30), cu sacrificii umane. Un inel de aur din Micene înfățișează trei preotese care merg spre un templu; cele două din față împrăstie rouă, a treia (probabil Agraulos) are legată de cot o ramură. Ceremonia își avea probabil originea în Creta. Seducerea lui Herse de către Hermes, pentru care a plătit-o pe Aglauros în aur, trebuie să se refere la prostituarea rituală a preoteselor în fața unei imagini a zeiței Aglauros transformată în stană de piatră. Coșurile sacre purtate în astfel de ocazii trebuie să fi conținut șerpi falici și obiecte orgiastice similare. Prostituarea rituală de către adepatele Zeiței-Lună era practică în Creta, Cipru, Siria, Asia Mică și Palestina.

5. Atena alungând cioara este o variantă mitică a surghiunirii lui Cronos – *Cronos* înseamnă „corb” (*6.2) –, de fapt, triumful olimpianismului, a cărui introducere a fost considerată, în mod greșit, meritul lui Cecrops, el fiind în realitate demiurgul pelasgic Ofion-Boreas (*1.1). Schimbarea culorii ciorii amintește de numele omologului galez al Atenei: Branwen, „cioară albă”, soră a lui Bran (*57.1). Atena pare să fi fost numită „Coronis”.

6. Răzbunarea ei pe Arahne ar putea fi mai mult decât o simplă fabulă drăguță, dacă ea consemnează o rivalitate comercială foarte veche dintre thalasocrații (sau stăpânii mării) atenieni și lidio-carieni, ambii de origine cretană. Numeroase sigilii cu un păianjen drept simbol, care au fost găsite în Miletul din Creta –

orașul-mamă al Miletului din Caria și cel mai mare exportator de lână vopsită din lumea antică – sugerează că la începutul mileniului al II-lea î.Hr. acolo funcționa o industrie textilă publică înfloritoare. O vreme, milesienii au controlat profitabilul comerț din Marea Neagră și au avut un *entrepôt* în Naucratis (Egipt). Atena avea deci motive temeinice să fie invidioasă pe păianjen.

7. La Homer apare o contradicție evidentă. Potrivit *Catalogului corăbiilor* (*Iliada* II.547 și urm.), Atena l-a instalat pe Erehteu în bogatul ei templu din Atena; dar, potrivit *Odiseei* (VII.80), ea se duce la Atena și intră în casa ei fortificată. Adevărul este că regele sacru avea propriile lui apartamente în palatul reginei, unde era păstrată statuia zeiței. În Creta sau Grecia miceniană nu existau temple, ci doar altare private sau peșteri oraculare.

26. Natura și faptele lui Pan

a. Câteva dintre zeitățile Greciei nu au fost incluse niciodată printre cei Doisprezece Olimpieni, deși erau foarte influente. Pan, de pildă, un personaj umil, acum mort, s-a mulțumit să trăiască pe pământ, în Arcadia rurală. Hades, Persefona și Hecate știu că prezența lor nu este bine-venită în Olimp. Iar Pământul-Mamă este o zeiță mult prea bătrână și deprinsă cu obiceiurile ei ca să se adapteze la viața de familie a nepoților și strănepoților ei.

b. După unii, Hermes l-a zămislit pe Pan cu Driope, fiică a lui Driops; sau cu nimfa Oeneis; sau cu Penelopa, soția lui Odiseu, pe care a vizitat-o sub formă de berbec; sau cu capra Amalteea¹²¹. Se spune că a fost atât de urât la naștere, având coarne, barbă, coadă și picioare de țap, încât mama lui a fugit de el înspăimântată, iar Hermes l-a dus în Olimp, pentru amuzamentul zeilor. Dar Pan era fratele de lapte al lui Zeus și, prin urmare, mult mai bătrân decât Hermes sau Penelopa, de care (zic alții) ar fi fost zămislit cu pețitorii care au curtat-o în absența lui Odiseu. Și mai sunt alții care îl fac fiu al lui Cronos cu Rhea sau al lui Zeus cu Hybris, aceasta fiind cel

---

¹²¹ *Imn homeric către Pan* 34 și urm.; Scolie la *Idilele* lui Teocrit I.3; Herodot II.145; Eratostene, *Catasterismoii* 27.

mai puțin probabilă relatare¹²².

c. Pan a trăit în Arcadia, unde păzea vaci, oi și stupi, lua parte la petrecerile nimfelor muntelui și îi ajuta pe vânători să își găsească prada. În general, era indolent și leneș, plăcându-i mai mult decât orice somnul de după-amiază și răzbunarea pe cei care îl deranjau răcnind brusc din vreun tufiș sau din vreo peșteră, un răcnet care făcea să i se ridice părul măciucă. Însă arcadienii îi arătau atât de puțin respect, încât, dacă vreodată se întorceau cu mâna goală după o zi lungă de vânătoare, nu se sfiau să-l biciuiască cu cepe-de-mare¹²³.

d. Pan a sedus mai multe nimfe, cum ar fi Echo, care i-a născut-o pe Iunx și a avut un sfârșit nefericit din cauza dragostei sale față de Narcis; și Eufema, doica muzelor, care i-a dat naștere lui Crotos, Arcașul din Zodiac. De asemenea, el s-a lăudat că se împreunase cu toate menadele bete ale lui Dionysos¹²⁴.

e. Odată a încercat s-o violeze pe casta Pitis, care a scăpat de el metamorfozându-se într-un pin, din care Pan a luat o creangă și a purtat-o drept cunună. Cu o altă ocazie, a urmărit-o pe casta Sirinx de la Muntele Liceu până la râul Ladon, unde s-a transformat în trestie; acolo, de vreme ce nu putea să o deosebească de alte trestii, Pan a tăiat câteva la întâmplare și și-a făcut din ele un nai. Cel mai mare succes al lui în dragoste a fost seducerea Selenei, pe care a reușit-o ascunzându-și aspectul de țap negru și părros cu fuioare de lână albă bine spălate. Nedându-și seama cine era, Selene a consimțit să călărească pe spatele lui și l-a lăsat să facă cu ea tot ce dorea¹²⁵.

f. Deși îl disprețuiau pe Pan pentru naivitatea și pasiunea lui pentru desfrâu, zeii olimpieni i-au exploatat puterile. Apollo l-a flatat ca să-i smulgă arta profeției, iar Hermes a copiat un fluier pe care el îl lăsase să cadă, pretinzând că e invenția lui și vânzându-i-l

---

¹²² *Imn homeric către Pan*, loc. cit.; Servius despre *Georgicele* lui Vergiliu I.16; Duris, citat de Tzetzes, *Despre Licofron* 772; Apollodor I.4.1; Scolie la *Rhesus* de Eschil.

¹²³ Teocrit, *Idile* I.16; Euripide, *Rhesus* 36; Hesychios s.v. Teocrit, *Idile* VII.107.

¹²⁴ Ovidiu, *Metamorfoze* III.356-401; Hyginus, *Fabula* 224; *Poeticon astronomicon* II.27.

¹²⁵ Lucian, *Dialogurile zeilor* XXII.4; Ovidiu, *Metamorfoze* I.694-712; Filargirios despre *Georgicele* lui Vergiliu III.392.

apoi lui Apollo.

g. Pan este singurul dintre zei care a murit. Vestea morții lui a ajuns la un oarecare Thamos, un marinar de pe un vas care se îndrepta spre Italia prin Insula Paxi. O voce divină a strigat pe deasupra mării: „Thamos, ești acolo? Când ajungi în Palodes, ai grijă să anunți că marele zeu Pan a murit!”, ceea ce Thamos a și făcut, iar vestea a fost întâmpinată pe țărm cu vaiete și lamentări¹²⁶.

*

1. Pan, al cărui nume este derivat de regulă din *paein* („a pășuna”), înseamnă „diavolul” sau „bărbatul stând în picioare” din cultul arcadian al fertilității, care seamănă bine cu al vrăjitoarelor din nord-vestul Europei. Acest bărbat, îmbrăcat în piele de țap, era amantul ales de menade în timpul orgiilor cu alcool de pe munții înalți și care, mai devreme sau mai târziu, plătea pentru privilegiul său cu moartea.

2. Relatările despre nașterea lui Pan diferă mult între ele. De vreme ce Hermes era puterea inerentă unui falus de piatră care constituia centrul acestor orgii (*14.1), păstorii îl descriau pe zeul lor Pan drept fiu al lui Hermes cu o ciocănitoare, pasăre despre al cărei ciocănit se credea că prevestește ploile de vară. Mitul conform căruia el l-ar fi zămislit pe Pan cu Oeneis nu are nevoie de explicații, deși, la origine, menadele nu se amețeau cu vin (*27.2), iar numele celebrei sale mame, Penelopa („cea cu vâl pe față”), sugerează că menadele își pictau fața pe durata orgiilor lor cu un desen războinic ce amintea de dungile de pe o varietate de rață numită *penelope*. Plutarh spune că menadele care l-au omorât pe Orfeu au fost tatuate de soții lor drept pedeapsă (*28.f), iar o menadă ale cărei picioare și brațe sunt tatuate cu un model ce seamănă cu o textură de pânză apare pe un vas de la British Museum (catalog E. 301). Vizita lui Hermes la Penelopa sub înfățișarea unui berbec – diavolul-berbec fiind la fel de comun în cultul nord-vestic al vrăjitoarelor ca și diavolul-țap – amintește de fecundarea ei de către toți peștorii (*171.1); afirmația lui Pan că s-ar fi împreunat cu fiecare dintre menade se referă la natura promiscuă a orgiilor în cinstea Zeiței-brad, Pitis sau Elate (*78.1). Muntenii din Arcadia erau cei mai primitivi din Grecia (*1.5), iar vecinii lor mai civilizați își afixau

---

¹²⁶ Plutarh, *Despre părăsirea oracolelor* 17.

disprețul față de ei.

3. Fiul lui Pan, vârtecapul sau pasărea cu gât de șarpe, era o pasăre migratoare de primăvară folosită în farmecele erotice (*56.a și 152.2). Ceapa-de-mare conține o otravă iritantă – eficientă împotriva șoarecilor și șobolanilor – și era folosită ca purgativ și diuretic înainte de a lua parte la un act ritual; astfel, ceapa-de-mare a ajuns să simbolizeze îndepărtarea influențelor malefice (Plinius, *Naturalis historia* XX.39); o statuie a lui Pan era biciuită cu tulpini de ceapă-de-mare atunci când vânatul nu fusese destul de abundent (*108.10).

4. Pan seducând-o pe Selena trebuie să se refere la o orgie din ajun de Armindenii, când tânăra Regină de Mai călărea în spatele bărbatului ei aflat în picioare, înainte de a celebra căsătoria cu el în pădure. La acea epocă, în Arcadia, cultul berbecului îl înlocuise deja pe cel al țapului (*27.2).

5. Se pare că Thamos egipteanul s-a înșelat: a auzit în loc de lamentația ceremonială „*Thamus Pan-megas Tethnece!*” („Atotputernicul Tammuz a murit!”) mesajul „Thamos, Marele Pan a murit!”. În orice caz, Plutarh, un preot din Delfi din a doua jumătate a primului secol d.Hr., l-a crezut și l-a făcut public; însă când Pausanias a făcut turul Greciei, cam un secol mai târziu, a găsit sanctuare, altare, peșteri sacre și munți sacri, toate consacrate lui Pan și încă foarte frecventate.

27. Natura și faptele lui Dionysos

a. La ordinele Herei, titanii l-au luat pe fiul nou-născut al lui Zeus, Dionysos, un copil cu coarne și cu o coroană de șerpi pe cap, și, în pofida transformărilor lui, l-au sfârtecat în bucăți. Pe acestea le-au fiert într-un cazan, în timp ce din pământul unde a căzut sângele lui a răsărit un rodiu. Dar, salvat și reconstituit de Rhea, bunica lui, el a revenit la viață. Persefona, căreia i l-a încredințat Zeus, l-a dus la regele Atamas din Orhomenos și la soția lui, Ino, pe care a convins-o să crească copilul în camerele pentru femei, deghizat în fată. Dar Hera nu s-a lăsat înșelată și a pedepsit perechea regală făcându-i pe amândoi să își piardă mințile, astfel că

Atamas și-a ucis fiul, pe Learhos, confundându-l cu un cerb¹²⁷.

b. Apoi, la ordinul lui Zeus, Hermes l-a transformat pentru un timp pe Dionysos într-un ied sau berbec și l-a înfățișat nimfelor Macris, Nisa, Erato, Bromia și Bacche de pe Muntele Nisa din Helicon. Ele l-au îngrijit într-o peșteră, l-au alintat și l-au hrănit cu miere, iar pentru acest serviciu Zeus avea să le pună imaginile printre stele, numindu-le Hiade. Pe Muntele Nisa a inventat Dionysos vinul, motivul principal pentru care el este venerat¹²⁸.

Când a ajuns la vârsta bărbăției, Hera l-a recunoscut ca fiu al lui Zeus, în pofida efeminării la care îl redusese educația lui, și l-a făcut și pe el să înnebunească. Dionysos a pornit să rățăcească prin lume însoțit de Silen, tutorele lui, și de o armată sălbatică de satiri și menade ale căror arme erau un băț înfășurat cu iederă și având la vârf un con de pin, numit *thyrsus*, săbii, șerpi și uruitoare care produceau spaimă. El a navigat spre Egipt, ducând cu el vița-de-vie, iar în Faros a fost primit cu ospitalitate de regele Proteu. Printre libienii din Delta Nilului, din fața Farosului, trăiau și reginele amazoane pe care Dionysos le-a invitat să meargă cu el împotriva titanilor pentru a-i reda regelui Ammon regatul din care fusese alungat. Înfrângerea titanilor și reîntronarea lui Ammon a fost cel dintâi dintre numeroasele succese militare ale lui Dionysos¹²⁹.

c. El a luat-o apoi spre miazăzi și s-a îndreptat spre India. Ajungând la Eufrat, a fost înfruntat de regele Damascului, pe care l-a jupuit de viu și a construit peste fluviu un pod din iederă și viță-de-vie. Apoi un tigru, trimis de tatăl său, Zeus, l-a ajutat să treacă fluviul Tigru. A ajuns în India, după ce a fost întâmpinat cu multă dușmănie pe drum, și a cucerit întreaga țară, pe care a deprins-o arta viticulturii, dându-i legi și întemeind orașe

---

¹²⁷ Euripide, *Bacantele* 99-102; Onomacritos, citat de Pausanias VIII.37; Diodor din Sicilia III.62; *Imn orfic* XLV.6; Clement din Alexandria, *Cuvânt de îndemn către greci* II.16.

¹²⁸ Apollodor III.4.3; Hyginus, *Fabula* 182; Theo despre *Phenomena* lui Aratos 177; Diodor din Sicilia III.68-69; Apollonios din Rodos IV.1131; Servius despre *Bucolicele* lui Vergiliu VI.15.

¹²⁹ Apollonios III.5.1; Eschil, *Edonii, un fragment*; Diodor din Sicilia III.70-71.

mărețe¹³⁰.

d. La întoarcere a fost înfruntat de amazoane, pe ale căror hoarde le-a alungat până la Efes. Câteva dintre ele s-au refugiat în templul lui Artemis, unde încă mai trăiesc descendentele lor; altele au fugit în Samos, iar Dionysos le-a urmărit cu corăbiile, ucigând atât de multe, încât câmpul de luptă e denumit Panza. Lângă Phloeum, câțiva dintre elefanții pe care îi adusese cu el din India au murit, iar oasele lor mai ies și acum din pământ¹³¹.

e. După aceea, Dionysos s-a întors în Europa prin Frigia, unde bunica lui, Rhea, l-a purificat de multele crime pe care le făptuise în timpul nebuniei lui și l-a inițiat în Misterele sale. Apoi Dionysos a invadat Tracia; dar nici nu au debarcat bine oamenii lui la gura râului Strimon, că Licurg, regele edonilor, i-a înfruntat cu sălbăticie cu un băț ascuțit de mănânat boii și a capturat întreaga armată, cu excepția lui Dionysos, care s-a scufundat în mare și s-a adăpostit în peștera lui Thetis. Ofensată de înfrângere, Rhea i-a ajutat pe ostatici să evadeze și l-a făcut pe Licurg să înnebunească: el și-a ucis propriul lui fiu, pe Drias, lovindu-l cu toporul, crezând că taie un lujer din vie. Înainte să-și vină în fire, el începuse să copilească trupul țepăn rupându-i nasul, urechile și degetele; iar întregul ținut al Traciei a devenit sterp, îngrozit de crima lui. Când Dionysos s-a întors din mare și a anunțat că, dacă Licurg nu va fi omorât, pământul avea să rămână sterp, edonii l-au dus pe Muntele Pangeu, unde niște cai sălbatici i-au sfâșiat trupul în bucăți¹³².

f. Dionysos nu a mai întâmpinat o altă rezistență în Tracia, ci s-a dus mai departe spre mult îndrăgita lui Beoție, s-a dus la Teba și le-a incitat pe femei să se alăture orgiilor lui de pe Muntele Citeron. Lui Penteu, regele Tebei, nu i-a plăcut înfățișarea desfrânată a lui Dionysos și l-a arestat, împreună cu toate menadele lui, dar a înnebunit și el – și, în loc să-l pună în lanțuri pe Dionysos, a înlănțuit un taur. Menadele au evadat iarăși și s-au dus în munți unde, scoase din minți, au sfărtecat niște viței în bucăți. Penteu a

---

¹³⁰ Euripide, *Bacantele* 13; Theophilus, citat de Plutarh, *Despre râuri* 24; Pausanias X.29.2; Diodor din Sicilia II.38; Strabon XI.5.5; Filostrat, *Viața lui Apollonios din Tyana* II.8-9; Arian, *Indica* 5.

¹³¹ Pausanias VII.2.4-5; Plutarh, *Quaestiones Graecae* 56.

¹³² Apollodor III.5.1; Homer, *Iliada* VI.130-40.

încercat să le oprească, dar, ațâțate de vin și în stare de transă religioasă, ele i-au smuls membrele unul câte unul. Mama lui, Agave, conducea răzmerița și ea a fost cea care i-a smuls capul¹³³.

g. În Orhomenos, cele trei fiice ale lui Minias, pe numele lor Alcatoe, Leucipe și Arsipe, sau Aristipe ori Arsinoe, au refuzat să se alăture orgiilor, deși Dionysos însuși le invitase înfățișându-li-se sub formă de fată. Apoi s-a metamorfozat devenind pe rând leu, taur și panteră și le-a făcut să înnebunească. Leucipe l-a oferit pe propriul ei fiu, Hipasos, ca jertfă – el fusese cel ales prin tragere la sorti –, iar după ce l-au hăcuit și l-au devorat, cele trei surori au alergat frenetice prin munți, până când, în cele din urmă, Hermes le-a preschimbat în păsări, deși unii zic că Dionysos le-ar fi prefăcut în lilieci¹³⁴. Uciderea lui Hipasos este ispășită anual la Orhomenos în cadrul unei ceremonii numite Agrionia („provocarea la sălbăticie”). Când adeptele zeului se prefac că îl caută pe Dionysos și, după ce cad de acord că el trebuie să fi plecat cu muzele, stau așezate în cerc și spun ghicitori, până când preotul lui Dionysos iese în grabă din templu cu o sabie și o ucide pe prima pe care reușește să o prindă¹³⁵.

h. După ce întreaga Beoție i-a recunoscut divinitatea, Dionysos a făcut un tur al Insulelor Egeene, răspândind bucuria și groaza oriunde mergea. La sosirea în Icaria, a descoperit că vasul său nu mai era bun și a închiriat un altul de la niște marinari tirenieni care pretindeau că se îndreaptă spre Naxos. Dar ei s-au dovedit a fi pirați și, neștiind de divinitatea lui, au cârmit spre Asia, intenționând să îl vândă ca sclav. Dionysos a făcut ca o viță-de-vie să crească pe punte și să se înfășoare pe catarg, a transformat vâslele în șerpi și s-a prefăcut pe el însuși în leu, umplând corabia cu animale fantastice și cu sunete de flaut, astfel încât, îngroziți, pirații au sărit peste bord și au devenit delfini¹³⁶.

i. Naxos a fost locul unde Dionysos a întâlnit-o pe încântătoarea Ariadna, pe care Tezeu o abandonase, și s-a căsătorit de îndată cu

---

¹³³ Teocrit, *Idile* XXVI; Ovidiu, *Metamorfoze* III.714 și urm.; Euripide, *Bacantele*, *passim*.

¹³⁴ Ovidiu, *Metamorfoze* IV.1-40, 390-415; Antoninus Liberalis 10; Aelianus, *Varia historia* III.42; Plutarh, *Quaestiones Graecae* 38.

¹³⁵ Plutarh, *loc. cit.*

¹³⁶ *Imn homeric către Dionysos* 6 și urm.; Apollodor III.5.3; Ovidiu, *Metamorfoze* III.577-699.

ea. Ariadna i-a născut pe Oenopion, Toas, Stafilos, Latromis, Euante și Tauropolos. Mai târziu, el a așezat cununa ei de mireasă printre stele¹³⁷.

j. Din Naxos, Dionysos a ajuns în Argos și l-a pedepsit pe Perseu, care luptase contra lui și îi omorâse mulți adepți, pricinuind nebunia femeilor din Argos: ele au început să își devoreze de vii propriii copii, până când Perseu și-a recunoscut în grabă greșeala și l-a îmbunat pe Dionysos construind un templu în cinstea lui.

k. În cele din urmă, după ce și-a instituit cultul în întreaga lume, Dionysos s-a suit la Cer, iar acum stă la dreapta lui Zeus, ca unul dintre cei Doisprezece Zei Mari. Discreta zeiță Hera a renunțat la locul ei de la masa divină în favoarea lui, bucuroasă că a găsit un pretext pentru a scăpa de ciondănelile și invidia familiei ei și știind că putea să conteze întotdeauna pe o primire pașnică în orice oraș din Grecia pe care ar fi dorit să-l viziteze. Dionysos a coborât prin Lerna în Tartar, unde a mituit-o pe Persefona cu un dar de mirt ca să o elibereze pe Semele, mama lui moartă. Ea a urcat împreună cu el la templul lui Artemis din Trezena, dar, ca nu cumva alte suflete să fie invidioase și să se simtă nedreptățite, Dionysos i-a schimbat numele și a prezentat-o semenilor lui olimpieni drept Tione. Zeus i-a pus la dispoziție o locuință, iar Hera a păstrat o tăcere mânioasă, dar resemnată¹³⁸.

*

1. Factorul esențial în istoria mistică a lui Dionysos este răspândirea culturii viței-de-vie în Europa, Asia și în nordul Africii. Vinul nu a fost inventat de greci: pare să fi fost importat pentru prima oară din Creta, în ulcioare. Strugurii creșteau în stare sălbatică pe coasta de sud a Mării Negre, de unde cultivarea lor s-a răspândit până pe Muntele Nisa din Libia, prin Palestina, și astfel în Creta; în India prin Persia; și în Britania Epocii de Bronz, pe Drumul Chihlimbarului. Orgiile cu vin din Asia Mică și Palestina – Sărbătoarea canaanită a Tabernaculelor fiind, la origine, o orgie a bacantelor – erau marcate de aceleași transe ca și orgiile cu bere din Tracia și Frigia. Triumful lui Dionysos a constatat în aceea că vinul a înlocuit pretutindeni alte băuturi alcoolice (*38.3). Potrivit lui

---

¹³⁷ Scolie la Apollonios din Rodos III.996; Hesiod, *Teogonia* 947; Hyginus, *Poeticon astronomicon* II.5.

¹³⁸ Apollodor III.5.3; Pausanias II.31.2.

Ferekydes (178), *Nysa* înseamnă „copac”.

2. Dionysos fusese cândva supus al Zeiței-Lună Semele (*14.5) – numită și Tione sau Cotito (*3.1) – și victimă a orgiilor ei. Faptul că fusese crescut ca o fată, asemenea lui Ahile (*160.5), amintește de obiceiul cretan de a-i ține pe băieți „în întuneric” (*scotioi*), adică în locuințele femeilor, până la pubertate. Unul dintre numele lui Dionysos era *Dendrites*, „tânărul-copac”, iar Sărbătoarea Primăverii, când arborii înfrunzeau brusc și întreaga lume era amețită de dorință, celebra emanciparea lui. El este descris drept copil încornorat pentru a nu se particulariza coarnele, care puteau fi de țap, cerb, taur sau de berbec, în funcție de locul venerării lui. Atunci când Apollodor spune că Dionysos s-a deghizat în ied ca să se salveze de mânia Herei – „Erifos” („ied”) era unul dintre numele lui (Hesychios s.v. Erifos) –, el se referă la cultul cretan al lui Dionysos Zagreus, țapul sălbatic cu coarne enorme. Vergiliu (*Georgicele* II.380-384) explică în mod greșit faptul că țapul era animalul cel mai adesea sacrificat lui Dionysos – „deoarece țapii vatămă vița-de-vie, rozând-o”. Dionysos sub formă de cerb este Learhos, pe care Atamas l-a ucis când a făcut-o pe Hera să înnebunească. În Tracia, el era un taur alb. Dar în Arcadia, Hermes l-a deghizat în berbec, deoarece locuitorii Arcadiei erau păstori, iar Soarele intra în Berbec la Sărbătoarea lor de Primăvară. Hiadele („aducătoare de ploi”), cărora le fusese dat în grijă Dionysos, au fost redenumite cele „înalte”, „șchioape”, „pasionate”, „mugind” și „furioase”, pentru a descrie ceremoniile lui. Hesiod (citată de Theon, *Aratos* 171) consemnează nume arhanice ale Hiadelor: Phaesyale (?„lumină filtrată”), Coronis („cioară”), Cleia („faimoasă”), Phaeo („întunecată”) și Eudore („generoasă”), lista lui Hyginus (*Poeticon astronomicon* II.21) fiind oarecum similară. *Nysus* înseamnă „șchiop”, iar la orgiile cu bere din munți regele sacru pare să fi șchiopătat ca o potârniche – ca la sărbătoarea canaanită de primăvară numită Pesach („șchiopătat” – *23.1). Dar faptul că Macris l-a hrănit pe Dionysos cu miere și că menadele foloseau ramuri de brad împletite ca o iederă drept *thyrsi* ne duce cu gândul la o formă timpurie de substanță narcotică: berea de molid, condimentată cu iederă și îndulcită cu mied. Miedul era „nectarul” făcut din miere fermentată pe care zeii continuau să îl bea în Olimp pe vremea lui Homer.

3. J.E. Harrison, care a semnalat prima (*Prolegomena*, cap. VIII) că Dionysos, ca Zeu al Vinului, este o suprapunere târzie cu

Dionysos ca Zeu al Berii, numit și Sabazios, sugerează că *tragedie* ar putea proveni nu din *tragos*, „țap”, cum presupune Vergiliu (*loc. cit.*), ci din *tragos*, „alac” – o cereală utilizată în Atena la prepararea berii. Ea adaugă că în picturile de pe vasele din vechime sunt figurați oameni-cai, și nu oameni-țapi, ca însoțitori ai lui Dionysos și că, la început, coșul lui cu struguri a fost o vânturătoare. De fapt, țăpul libian ori cretan a fost asociat cu vinul, iar calul eladic, cu berea și nectarul. Este motivul pentru care Licurg, care l-a înfruntat pe Dionysosul de mai târziu, a fost sfâșiat în bucăți de preotesele-cai-sălbatici ale Zeiței-cu-cap-de-iapă, aceasta fiind și soarta Dionysosului primar. Legenda lui Licurg a devenit obscură datorită relatării irelevante a blestemului care a pus stăpânire pe ținutul lui după uciderea lui Drias („stejar”); Drias era regele stejarului, ucis anual. Tăierea extremităților lui avea scopul de a-i ține fantoma la distanță de oameni (*153.b și 171.i), iar tăierea nejustificată a unui stejar sacru atrăgea după sine pedeapsa cu moartea. Cotito era numele zeiței în a cărei onoare erau săvârșite riturile edoniene (Strabon X.3.16).

4. Dionysos a avut ca epifanii leul, taurul și șarpele, deoarece acestea erau simbolurile calendaristice ale anului tripartit (*31.7; 75.2 și 123.1). El s-a născut iarna ca șarpe (de unde cununa lui de șerpi), a devenit leu primăvara și a fost ucis și devorat ca taur, țăp sau cerb în miezul verii. Acestea au fost transformările lui atunci când titanii s-au pornit împotriva sa (*30.a). La locuitorii din Orhomenos, o panteră pare să fi luat locul șarpelui. Misterele lui seamănă cu ale lui Osiris; de aici și vizita lui în Egipt.

5. Ura Herei față de Dionysos și față de cupa lui de vin, asemenea ostilității manifestate de Penteu și Perseu, reflectă opoziția conservatoare față de utilizarea rituală a vinului și deprinderile extravagante ale menadelor, care se răspândiseră din Tracia spre Atena, Corint, Sicion, Delfi și alte orașe civilizate. În cele din urmă, la sfârșitul secolului al VII-lea și începutul secolului al VI-lea î.Hr., Periandros, tiranul Corintului, Clistene, tiranul din Sicion, și Pisistrate, tiranul Atenei, au decis să încuviințeze cultul și au instituit sărbătorile dionisiace oficiale. De atunci, Dionysos și vița-de-vie au fost considerați ca fiind acceptați de zei, iar el a înlocuit-o pe Hestia, devenind un membru al celor Doisprezece Olimpieni la sfârșitul secolului al V-lea î.Hr., chiar dacă unii zei au continuat să ceară „sacrificii fără vin”. Dar, deși una din tăblițele din palatul lui Nestor din Pilos recent descifrate dovedește că avea

statut divin încă din secolul al XIII-lea î.Hr., în realitate Dionysos nu a încetat niciodată să fie un semizeu, iar mormântul de unde el reînvie anual a continuat să fie cel de la Delfi (Plutarh, *Despre Isis și Osiris* 35), unde preoții îl considerau pe Apollo drept parte a lui nemuritoare (*28.3). Legenda renașterii lui din coapsa lui Zeus, la fel cum zeul hitit al vânturilor se născuse din coapsa lui Kumabi (*6.6), contrazice nașterea lui inițială matriarhală. Renașterea rituală dintr-un bărbat era o bine-cunoscută ceremonie evreiască de adopție (*Rut* III.9) împrumutată de la hitiți.

6. Dionysos a călătorit într-o barcă în formă de lună nouă, iar povestea conflictului său cu pirații pare să se fi bazat pe același simbol care a dat naștere legendei lui Noe și a animalelor de pe arcă: leul, șarpele și alte viețuitoare sunt epifaniile lui sezoniere. Dionysos este, de fapt, Deucalion (*38.3). Laconienii din Brasiai au păstrat o relatare necanonică a nașterii lui; conform acesteia, Cadmos i-a închis pe Semele și pe copilul ei într-o arcă pe care au plutit în derivă spre Brasiai, unde Semele a murit și a fost îngropată, iar Ino a fost cea care l-a crescut pe Dionysos (Pausanias III.24.3).

7. Faros, o mică insulă din Delta Nilului, pe al cărei țărm Proteu a suferit aceleași transformări ca și Dionysos (*169.a), avea cel mai mare port din Europa Epocii de Bronz (*39.2 și 169.6). Aici erau depozitele negustorilor din Creta, Asia Mică, Insulele Egeene, Grecia și Palestina. Cultul viței-de-vie trebuie să se fi răspândit din Faros în toate direcțiile. Relatarea campaniei lui Dionysos în Libia ar putea consemna ajutorul militar trimis garamanților de aliații lor greci (*3.3). Relatarea campaniei lui indiene a fost considerată o legendă fantezistă a marșului dezordonat al lui Alexandru spre Ind, dar este anterioară ca dată și consemnează răspândirea spre Orient a viței-de-vie. Vizita lui Dionysos în Frigia, unde Rhea l-a inițiat, sugerează că riturile grecești ale lui Dionysos ca Sabazios sau Bromios erau de origine frigiană.

8. Corona Borealis, cununa de mireasă a Ariadnei, era numită și „Coroana cretană”. Ariadna era Zeița-Lună cretană, iar copiii ei deprinși cu băutura avându-l ca tată pe Dionysos – Oenopion, Toas, Stafilos, Tauropolos, Latromis și Euante – erau strămoșii eponimi ai triburilor eladice care trăiau în Chios, Lemnos, Chersonesul trac și dincolo de ele (*98.o). Deoarece cultul viței-de-vie a ajuns în Grecia și Marea Egee prin Creta – *oinos*, „vin”, fiind cuvânt cretan –, Dionysos a fost confundat cu Zagreusul

cretanilor, cel care a fost sfâșiat în bucăți la naștere ca și el (*30.a).

9. Agave, mama lui Penteu, este Zeița-Lună care conducea orgiile cu bere. Sfârtecarea în bucăți a lui Hipasos de către cele trei surori, ce o reprezintă pe Zeița Triplă ca Nimfă, este oglindită în povestea galeză a prințului Pwyll din Dyffed, unde, în ajun de Armindeni, Rhiannon, o formă coruptă a lui Rigantona („mare regină”), devorează un mânz care este, de fapt, fiul ei, Pryderi („angoasă”). Poseidon a fost și el mâncat sub formă de mânz de tatăl său, Cronos, dar probabil într-o versiune anterioară a fost mâncat de mama lui, Rhea (*7.g). Semnificația mitului este că ritul primitiv conform căruia menadele cu cap de iapă sfâșiau în fiecare an un băiat – Sabazios, Bromios sau oricum s-ar fi numit – și îl mâncau crud a fost înlocuit cu orgiile dionisiace, mai pașnice, schimbarea fiind marcată de uciderea unui mânz în locul băiatului.

10. Rodiul răsărit din sângele lui Dionysos era și copacul lui Tammuz-Adonis-Rimmon; fructele lui coapte se deschid asemenea unei răni și lasă să se vadă semințele dinăuntru. El simbolizează moartea și promisiunea reînvierii atunci când este ținut în mână de zeița Hera sau de Persefona (*24.11).

11. Salvarea de către Dionysos a lui Semele, redenumită Tione („regina furioasă”), a fost inspirată de imaginile unui ceremonial ținut la Atena pe terenul rezervat dansului, ceremonie dedicată bacantelor. Acolo, printre cântece, fluier, dans și cu petale de flori împrăștiate din coșuri, un preot o invoca pe Semele ca să iasă dintr-un *omphalos*, dintr-o movilă, și să vină însoțită de „spiritul primăverii”, adusă de tânărul Dionysos (Pindar, *Fragmente* 75). La Delfi, o ceremonie a înălțării similară, condusă doar de femei, era numită *Herois* sau „sărbătoarea eroinei” (Plutarh, *Quaestiones Graecae* 12; Aristofan, *Broaștele* 373-96, cu scolie). Iar o altă se poate presupune că avea loc în templul lui Artemis din Trezena. Zeița-Lună, nu trebuie uitat, avea trei ipostaze diferite, cum ar spune John Skelton:

Diana cea din crângurile verzi;
Luna strălucind pe firmament;
Persefona din Infern.

Semele era, de fapt, un alt nume pentru Cora sau Persefona, iar scena înălțării este pictată pe multe vase grecești, dintre care unele prezintă satiri care, cu sapa, o ajută pe eroină să iasă; prezența lor

indică faptul că acesta era un rit pelasgic. Ceea ce ei au dezgropat era probabil o păpușă de spice îngropată după recoltă, descoperită acum verde și încolțită. Cora, desigur, nu s-a înălțat la Cer; ea a rătăcit pe pământ împreună cu Demetra, până când i-a sosit timpul să se întoarcă în Lumea Subpământeană. Dar la scurtă vreme după ce lui Dionysos i s-a acordat statut de olimpian, înălțarea mamei-fecioare a devenit dogmă și, odată ajunsă zeiță, a fost deosebită de Cora, care a continuat să se înalțe și să coboare ca o eroină.

12. Vița-de-vie era al zecelea arbore al anului sacral, iar luna corespunzătoare era septembrie, când avea loc sărbătoarea culesului. Iedera, al unsprezecelea arbore, corespundea lunii octombrie, când menadele benchetuiiau și se ameteau mestecând frunze de iederă; iedera mai era importantă și pentru că, asemenea altor patru arbori sacri – stejarul-de-cârmăz al lui El, cu care se hrăneau coșenilele, arinul lui Foroneu și vița-de-vie și rodiul ale lui Dionysos –, furniza o vopsea roșie (*52.3). Theophilus, călugărul bizantin (Rugerus, *Despre meșteșuguri*, cap. 98), spune că „poetii și artiștii iubeau iedera din pricina puterilor secrete pe care le avea... despre una dintre ele o să vă spun. În martie, când urcă seva, dacă găurești cu un burghiu tulpinile iederii în mai multe locuri, apare un lichid lipicios care, amestecat cu urină și fiert, ia o culoare sângerie numită «pigment», folositoare în pictură și la iluminat”. Vopseaua roșie era folosită pentru colorarea fețelor statuilor consacrate fertilității masculine (Pausanias II.2.5) și ale regilor sacri (*170.11); la Roma, obiceiul a supraviețuit în cutuma de a înroși fața generalului triumfător. Generalul îl reprezenta pe zeul Marte, care fusese un Dionysos de Primăvară înainte de a deveni Zeul Războiului la romani și cel care a dat numele lunii martie. Regilor englezi încă le mai este înroșită ușor fața cu prilejul unor ceremonii solemne, pentru a-i face să arate sănătoși și prosperi. Mai mult, iedera grecească, asemenea viței-de-vie și platanului, are o frunză cu cinci vârfuri, ce reprezintă mâna creatoare a Zeitei-Pământ Rhea (*53.a). Mirtul era un arbore al morții (*109.4).

28. Orfeu

a. Orfeu, fiul regelui trac Eagru și al muzei Caliope, a fost cel mai vestit poet și muzician ce a trăit vreodată. Apollo i-a oferit o liră, iar muzele l-au învățat s-o folosească, așa încât el nu doar că fermeca

animalele sălbatice, dar făcea și copacii și stâncile să se miște de la locurile lor pentru a urma sunetul muzicii sale. În Zone, în Tracia, mai mulți stejari bătrâni încă mai pot fi văzuți pe munte în poziția în care dansau, așa cum i-a lăsat el¹³⁹.

b. După o vizită în Egipt, Orfeu s-a alăturat argonauților, cu care a navigat spre Colhida, muzica lui ajutându-i să învingă numeroase obstacole, iar la întoarcere, Orfeu s-a căsătorit cu Euridice, pe care unii o numeau Agriope, și s-a stabilit printre ciconii sălbatici din Tracia¹⁴⁰.

c. Într-o zi, lângă Tempe, pe valea râului Peneu, Euridice s-a întâlnit cu Aristeu, care a încercat s-o siluiască. În timp ce fugea, ea a călcat pe un șarpe și a murit de mușcătura lui, iar Orfeu a cutezat să coboare în Tartar, sperând s-o aducă înapoi. S-a folosit de coridorul care pornește din Aornos, în Tesproția, și, la sosirea lui, nu doar că i-a fermecat pe barcagiul Charon, pe câinele Cerber și pe cei trei Judecători ai Morții cu muzica lui tânguitoare, dar a și întrerupt temporar chinurile osândiților și a alinat într-atât inima crudului Hades, încât a obținut de la el permisiunea ca Euridice să fie redată lumii de deasupra. Hades a pus o singură condiție: ca Orfeu să nu privească în urmă până când ea nu va ajunge iarăși în siguranță, la lumina soarelui. Euridice l-a urmat pe Orfeu în sus, prin coridorul întunecos, îndrumată fiind de sunetul lirei lui, dar când el a ajuns din nou la lumina soarelui, s-a întors să vadă dacă ea mai era în urma lui, și astfel a pierdut-o pentru totdeauna¹⁴¹.

d. Când Dionysos a invadat Tracia, Orfeu a omis să îi aducă onoruri, dar i-a învățat pe traci alte mistere sacre și le-a predicat despre răul pe care îl reprezintă sacrificiile umane, iar ei l-au ascultat cu respect. În fiecare dimineață se scula să salute zorile de pe vârful Muntelui Pangeu, propovăduind că Helios, pe care el îl numea Apollo, era cel mai mare dintre zei. Ofensat, Dionysos le-a instigat pe menade împotriva lui, la Dion, în Macedonia. După ce mai întâi au așteptat ca soții lor să intre în templul lui Apollo, unde

---

¹³⁹ Pindar, *Ode pythianice* IV.176, cu scolie; Eschil, *Agamemnon* 1629-30; Euripide, *Bacantele* 561-4; Apollonios din Rodos I.28-31.

¹⁴⁰ Diodor din Sicilia IV.25; Hyginus, *Fabula* 164; Athenaios XIII.7.

¹⁴¹ Hyginus, *loc. cit.*; Diodor din Sicilia, *loc. cit.*; Pausanias IX.30.3; Euripide, *Alcesta* 357, cu scolie.

Orfeu oficia ca preot, ele au luat armele stivuite afară, s-au năpustit înăuntru, și-au ucis soții și l-au ciopârțit pe Orfeu în bucăți. Capul i l-au aruncat în râul Hebru, dar acesta a plutit, continuând să cânte până când curentul l-a dus în mare și astfel a ajuns pe Insula Lesbos¹⁴².

e. Muzele înlăcrimate i-au adunat membrele și le-au îngropat în Libetra, la poalele Muntelui Olimp, unde privighetorile cântă acum mai frumos decât oriunde în lume. Menadele încercaseră să se curețe de sângele lui Orfeu în râul Helicon, dar Zeul Râului s-a scufundat sub pământ și s-a făcut nevăzut la suprafață cale de aproape șapte verste, reapărând sub numele diferit de Baphyra. Astfel, zeul a evitat să devină complice la crimă¹⁴³.

f. Se spune că Orfeu a condamnat promiscuitatea menadelor și a propovăduit homosexualitatea; așa că Afrodita a fost la fel de furioasă ca și Dionysos. Dar semenii ei olimpieni nu puteau fi de acord că uciderea se justifica, iar Dionysos le-a salvat menadelor viața transformându-le în stejari; și au rămas pe loc, cu rădăcinile înfipite în pământ. Bărbații traci care supraviețuiseră masacrului au decis să-și tatueze soțiile ca avertisment împotriva uciderii preoților, obicei care supraviețuiește până în ziua de azi¹⁴⁴.

g. Cât despre capul lui Orfeu, după ce a fost atacat de un șarpe gelos din Lemnos (pe care Apollo l-a preschimbat pe loc în piatră), acesta a fost dus într-o peșteră din Antissa consacrată lui Dionysos. Acolo a făcut profeții zi și noapte până când Apollo, văzând pustii oracolele lui de la Delfi, Grineion și Claros, s-a dus și s-a așezat cu picioarele pe capul lui Orfeu, țipând: „Încetează odată și nu te mai amesteca în treburile mele; te suport de atâția ani, pe tine și cântecele tale, e de-ajuns!”. De atunci, capul a amuțit¹⁴⁵. Lira lui Orfeu fusese și ea dusă de ape la Lesbos și așezată în templul lui Apollo. În urma demersului său și al muzelor, lira a ajuns

---

¹⁴² Aristofan, *Broaștele* 1032; Ovidiu, *Metamorfoze* XI.1-85; Conon, *Diegeseis* 45.

¹⁴³ Eschil, *Basarizii*, citat de Eratostene, *Catasterismoi* 24; Pausanias IX.30.3-4.

¹⁴⁴ Ovidiu, *loc. cit.*; Conon, *loc. cit.*; Plutarh, *Despre întârzierea cu care pedepsește divinitatea* 12.

¹⁴⁵ Lucian, *Contra ignorantilor* II; Filostrat, *Heroikos* V.704; *Viața lui Apollonios din Tyana* IV.14.

constelație pe cer¹⁴⁶.

h. Unii oferă o relatare cu totul diferită a modului în care a murit Orfeu: ei spun că Zeus l-a omorât cu un fulger pentru că divulgase secrete divine. Orfeu instituise, într-adevăr, Misterele lui Apollo în Tracia, pe cele ale lui Hecate în Egina și pe ale subpământenei Demetra în Sparta¹⁴⁷.

*

1. Capul cântând al lui Orfeu îl amintește pe cel al decapitatului Bran, Zeul Arinului, care, după *Mabinogion*, cânta suav pe stânca din Harlech, în nordul Țării Galilor; o legendă, probabil, a fluierelor funerare făcute din scoarță de arin. Astfel, numele Orfeu, dacă înseamnă *ophruoeis*, „pe malul râului”, ar putea fi un nume al omologului grec al lui Bran, Foroneu (*57.1), sau Cronos, și se referă la arinii „care cresc pe malurile râului” Peneu și ale altor râuri. Numele tatălui lui Orfeu, Eagru („din fructe de sorb sălbatic”), indică același cult, de vreme ce sorbul (*alisier* în franceză) și arinul (*aliso* în spaniolă) poartă amândoi numele zeiței preelenice a râului Halys, Alys sau Elis, regină a Insulelor Elizee, unde Foroneu, Cronos și Orfeu s-au dus după moarte. Aornos este Avernus, o variantă italică a celticului Avalon („insulă a merilor” – *31.2).

2. Diodor din Sicilia spune că Orfeu folosea vechiul alfabet cu treisprezece consoane, iar legenda conform căreia el făcea copacii să se miște și fermeca animalele sălbatice cu cântecul său pare să se refere la succesiunea lui de arbori sezonieri și animale simbolice corespunzătoare alfabetului (*52.3; 132.3 și 5). Ca rege sacru, el a fost lovit de un fulger – adică ucis cu un topor cu lamă dublă – într-un codru de stejari, la solstițiul de vară, și apoi dezmembrat de menadele cultului taurului, asemenea lui Zagreus (*30.a), sau ale cultului cerbului, asemenea lui Acteon (*22.1). De fapt, menadele reprezentau muzele. În Grecia clasică, doar tracii practicau tatuarea. Într-o pictură de pe un vas reprezentând uciderea lui Orfeu, o menadă are un mic cerb tatuat pe antebraț. Acel Orfeu nu intră în conflict cu cultul lui Dionysos, căci el *era* Dionysos și cânta la un fluier grosolan din lemn de arin, și nu din liră, un instrument

---

¹⁴⁶ Lucian, *loc. cit.*; Eratostene, *Catasterismoi* 24; Hyginus, *Poeticon astronomicon* II.7.

¹⁴⁷ Pausanias IX.30.3; II.30.2; III.14.5.

rafinat. Astfel, Proclus (*Comentariu la Omul politic de Platon*, p. 398) scria: „Deoarece era personajul principal al riturilor dionisiace, se spune să Orfeu ar fi suferit aceeași soartă ca și zeul”; iar Apollodor (I.3.2) îi atribuie meritul de a fi inventat Misterele lui Dionysos.

3. Noul cult de adorare a soarelui ca Tată al Tuturor Lucrurilor pare să fi fost adus în nordul Mării Egee de preoții fugari din Akhenatonul monoteist, în secolul al XIV-lea î.Hr., și grefat pe culturile locale; de aici și presupusa vizită a lui Orfeu în Egipt. Consemnări ale acestei credințe se găsesc în Sofocle (*Fragmentele* 523 și 1017), unde soarele este numit „cea mai veche flacără, dragă călăreților traci” și „strămoș al zeilor și tată al tuturor lucrurilor”. Se pare că tracii mai conservatori i-au opus o rezistență energică, iar în unele zone ale țării cultul a fost reprimat sângeros. Dar mai târziu, preoții orfici, care purtau costume egiptene, îl numeau „Dionysos” pe semizeul a cărui carne crudă de taur o mâncau și păstrau numele Apollo pentru Soarele nemuritor, deosebindu-l pe Dionysos, Zeul Simțurilor, de Apollo, Zeul Intelectului. Aceasta explică de ce capul lui Orfeu a fost așezat în sanctuarul lui Dionysos, iar lira lui în cel al lui Apollo. Se spune că atât capul, cât și lira au plutit în derivă spre Lesbos, principalul centru al muzicii lirice; Terpandru, primul muzician din istorie, provenea din Antissa. Atacul șarpelui asupra capului lui Orfeu reprezintă fie protestul unui erou oracular dintr-o epocă anterioară împotriva intruziunii lui Orfeu în Antissa, fie al lui Apollo Pythianul, despre care vorbește Filostrat într-un mod cât se poate de direct.

4. Moartea lui Euridice mușcată de șarpe și eșecul ulterior al lui Orfeu de a o aduce înapoi la lumina soarelui apar doar târziu în mitologie. Ele par să fi fost deduse în mod eronat din imaginile care prezintă primirea bună ce i s-a făcut lui Orfeu în Tartar, când muzica lui a fermecat-o pe Zeița-șarpe Hecate sau Agriope („față fioroasă”), făcând-o să acorde privilegii tuturor sufletelor inițiate în Misterele Orfice, dar și din alte imagini care îl înfățișează pe Dionysos, al cărui preot era Orfeu, coborând în Tartar în căutarea mamei lui, Semele (*27.k). Victimele lui Euridice sunt cele care au murit de mușcătură de șarpe, nu și ea însăși (*33.1).

5. Luna arinului este a patra din succesiunea arborilor sacri și precedă luna salciei, asociată cu magia apei a zeiței Helice („salcie” – *44.1); sălciile dau și numele râului Helicon, care unduiește în jurul Parnasului și este consacrat muzelor – Zeița

Triplă a Muntelui și a Inspirației. De aceea Orfeu a fost înfățișat într-o pictură de la templul din Delfi (Pausanias X.30.3) sprijinindu-se de o salcie și atingându-i crengile. Cultul grec al arinului a fost reprimat într-o epocă foarte veche, însă vestigii ale lui mai rămân în literatura clasică: arinii împrejmuiesc insula morții a zeiței-vrăjitoare Circe (Homer, *Odiseea* V.64 și 239), care avea și un cimitir cu o duminică de sălcii în Colhida (Apollonios din Rodos III.220 – *152.b) și, potrivit lui Vergiliu, surorile lui Faeton au fost metamorfozate într-un deșeu de arini (*42.3).

6. Faptul nu vrea să sugereze că decapitarea lui Orfeu nu a fost niciodată mai mult decât o metaforă aplicată crengilor rupte de arin. Un rege sacru suferea în mod necesar dezmembrarea și este foarte posibil ca tracii să fi avut același obicei ca și populația iban-daiak din Sarawakul modern. Când bărbații se întorc acasă de la o vânătoare reușită, femeile folosesc trofeul ca mijloc de fertilizare a culturii de orez, prin invocare. Capul este făcut să cânte, să jelească și să răspundă la întrebări și este îngrijit tandru în fiecare poală până când, în cele din urmă, el consimte să intre în altarul oracular, unde oferă sfaturi în toate ocaziile importante și, asemenea capetelor lui Euristeu, Bran și Adam, respinge invaziile (*146.2).

29. Ganimede

a. Ganimede, fiul regelui Tros, cel care a dat numele Troiei, era cel mai frumos tânăr în viață și, ca urmare, a fost ales de zei să fie paharnicul lui Zeus. Se spune că Zeus, dorindu-l pe Ganimede și ca partener de pat, s-a deghizat în vultur și l-a răpit de pe câmpia troiană¹⁴⁸.

b. După aceea, Hermes i-a oferit lui Tros, din partea lui Zeus, o viță-de-vie din aur, opera lui Hefaistos, și doi cai minunați, drept compensație pentru pierderea fiului său, asigurându-l în același timp că Ganimede devenise nemuritor, scutit de infirmitățile bătrâneții, și chiar în acel moment zâmbea, cu o cupă de aur în

---

¹⁴⁸ Homer, *Iliada* XX.231-5; Apollodor III.12.2; Vergiliu, *Eneida* V.252 și urm.; Ovidiu, *Metamorfoze* X.155 și urm.

mână, și împărțea nectar limpede Tatălui din Cer¹⁴⁹.

c. Se spune că Eos l-a răpit prima oară pe Ganimede ca să fie iubitul ei, dar că Zeus i l-a luat. Chiar și așa, fără îndoială că Hera a deplâns ofensa adusă ei și fiicei sale, Hebe, până atunci paharnică a zeilor; dar nu a reușit decât să-l supere pe Zeus, care a pus imaginea lui Ganimede printre stele ca Vărsător, cel care aduce apa¹⁵⁰.

*

1. Sarcina lui Ganimede ca paharnic al tuturor zeilor – nu doar al lui Zeus, ca în relatările timpurii – și cei doi cai dați regelui Tros drept compensație pentru moartea lui sugerează interpretarea greșită a unui simbol care îl înfățișa pe noul rege pregătindu-se pentru căsătoria lui sacră. Cupa lui Ganimede trebuie să fi conținut o libație, fiind făcută pentru sufletul predecesorului său regal; iar preotul din imagine care oficiază și căruia el îi opune o rezistență simbolică pare să fi fost interpretat greșit drept Zeus îndrăgostit. În mod similar, mireasa care aștepta a fost interpretată greșit ca fiind Eos de către un mitograf care și-a amintit răpirea de către Eos a lui Titonios, fiul lui Laomedon – deoarece Euripide spune că Laomedon fusese tatăl lui Ganimede (*Troienele* 822). Acest simbol ar ilustra totodată căsătoria lui Peleu cu Thetis, pe care zeii au urmărit-o de pe cele douăsprezece tronuri ale lor; cei doi cai erau instrumente rituale ale renașterii lui ca rege, după o moarte simulată (*81.4). Presupusa răpire a lui Ganimede de un vultur este explicată pe un vas cu siluete negre din Caere: un vultur care se repede la coapsele unui rege proaspăt întronat pe nume Zeus personifică puterea divină conferită lui – *ka*-ul sau alt sine al său –, așa cum un șoim solar se pogora asupra faraonilor la încoronarea lor. Însă tradiția tinereții lui Ganimede sugerează că regele din imagine era un substitut regal, sau *interrex*, care domnea doar o singură zi, asemenea lui Faeton (*42.2), Zagreus (*30.1), Chrisipos (*105.2) și ceilalți. Prin urmare, s-ar putea spune despre vulturul lui Zeus nu doar că l-a făcut rege, ci că l-a și dus în Olimp.

2. O ascensiune regală la Cer pe spinarea unui vultur sau sub

---

¹⁴⁹ Scolie la *Oreste* de Euripide 1391; Homer, *Iliada* V.266; *Imn homeric către Afrodita* 202-17; Apollodor II.5.9; Pausanias V.24.1.

¹⁵⁰ Scolie la Apollonios din Rodos III.115; Vergiliu, *Eneida* I.32, cu scolie; Hyginus, *Fabula* 224; Vergiliu, *Georgicele* III.304.

formă de vultur este o fantezie religioasă larg răspândită. Aristofan o caricaturizează în *Pacea* (I și urm.) prin trimiterea eroului său călare pe un cărăbuș. Sufletul eroului celtic Lugh – Llew Llaw în *Mabinogion* – a zburat la Cer ca vultur, atunci când succesorul-tanist l-a ucis în miezul verii. După căsătoria lui sacră din Kish, Etana, eroul babilonian, a zburat pe spinarea unui vultur spre curțile cerești ale lui Ishtar, dar a căzut în mare și s-a înecat. Printre altele, moartea lui Etana nu era sacrificiul obișnuit de sfârșit de an, ca în cazul lui Icar (*92.3), ci o pedeapsă pentru recoltele proaste din vremea domniei lui – el zbura ca să descopere o plantă magică a fertilității. Povestea lui este țesută într-o relatare a luptei necontenite dintre Vultur și Șarpe – anul care crește și cel care scade, regele și tanistul său; și, ca în mitul lui Llew Llaw, Vulturul, redus la ultima lui suflare la solstițiul de iarnă, își vede viața și puterea reînnoite magic. Asta găsim și în *Psalmi* 102.5: „Înnoi-se-vor ca ale vulturului tinerețile tale”.

3. Mitul lui Zeus și Ganimede a dobândit o popularitate imensă în Grecia și la Roma, deoarece el oferea o justificare religioasă pentru iubirea pasională a unui bărbat matur pentru un băiat. Până atunci, sodomia fusese tolerată doar ca formă extremă de adorare a unei zeițe: adepții masculini ai Cybelei au încercat să ajungă la o uniune extatică cu ea emasculându-se și îmbrăcându-se ca femei. Astfel, preoția homosexuală a fost o instituție recunoscută în templele Marii Zeițe din Tyr, Joppa, Hierapolis și Ierusalim (3 *Regi* XV.12 și 4 *Regi* XXIII.7) până cu puțin timp înaintea Exilului. Dar acest nou tip de pasiune, pentru a cărei introducere Apollodor îi atribuie meritul lui Tamiris (*21.m), a subliniat victoria patriarhatului asupra matriarhatului. Ea a transformat filosofia greacă într-un joc al intelectului pe care bărbații îl puteau juca fără ajutorul femeilor, de vreme ce ei descoperiseră un nou teren al vieții sentimentale homosexuale. Platon a exploatat faptul din plin și a folosit mitul lui Ganimede pentru a-și justifica propriile sentimente față de elevii săi (*Phaidros* 79), deși în altă parte (*Legile* I.8) el a acuzat sodomia ca fiind în contra naturii și a numit mitul complacerii lui Zeus în ea „o invenție cretană nemernică”. (El se bucură aici de susținerea lui Stephanus Byzantinus [s.v. Harpagia], care spune că regele Minos din Creta l-a luat pe Ganimede să-i fie partener de pat „după ce a primit legile de la Zeus”.) Odată cu răspândirea filosofiei platonice, femeia greacă, până atunci dominantă din punct de vedere intelectual, a

degenerat într-o lucrătoare prost plătită și o procreatoare pretutindeni unde Zeus și Apollo erau zeii stăpânitori.

4. Numele lui Ganimede se raportează, strict vorbind, la emoția și dorința lui în perspectiva căsătoriei, nu la ale lui Zeus când îi este turnat nectar din mâna partenerului său de pat; dar, devenit *catamitus* în latină, acesta a dat în engleză cuvântul *catamite*, ce reprezintă obiectul pasiv al dorinței homosexuale masculine.

5. Constelația Vărsătorului, identificată cu Ganimede, a fost la origine zeul egiptean care comanda izvorul Nilului și revărsa apă, nu vin, dintr-o carafă (Pindar, *Fragment* 110); dar grecii erau prea puțin interesați de Nil.

6. Nectarul lui Zeus, descris mai târziu de mitografi drept un vin roșu supranatural, era, de fapt, un hidromel auriu (*27.2), iar ambrozia, hrana savuroasă a zeilor, pare să fi fost un terci din orz, ulei și fructe zdrobite (*98.7) cu care regii erau răsfățați, în timp ce supușii lor mai săraci continuau să supraviețuiască cu asfodel (*31.2), nalbă și ghinde.

30. Zagreus

a. Zeus l-a zămislit în taină pe Zagreus, fiul lui cu Persefona, înainte ca ea să fie dusă în Lumea Subpământeană de unchiul ei Hades. El i-a pus pe fiii Rheeli, cureții din Creta sau, spun unii, coribanții, să îi păzească leagănul din peștera de pe Muntele Ida, unde ei săreau în jurul lui, zângănindu-și armele, așa cum o făcuseră și în jurul lui Zeus însuși la Dicte. Dar titanii, dușmanii lui Zeus, s-au înălbit cu ipsos până au ajuns de nerecunoscut și au așteptat până când cureții au adormit. La miezul nopții l-au atras pe Zagreus oferindu-i drept jucării un con, o uruitoare, mere de aur, o oglindă, arșice și un smoc de lână. Zagreus a dat dovadă de curaj atunci când ei s-au repezit asupra lui cu gânduri ucigașe și s-a metamorfozat de mai multe ori în încercarea de a-i amăgi: a devenit pe rând Zeus într-o haină din piele de capră, Cronos care aduce ploaia, un leu, un cal, un șarpe cu coarne, un tigru și un taur. În acel moment, titanii l-au prins strâns de coarne și de picioare, l-au sfâșiat cu dinții și l-au devorat de viu.

b. Atena le-a întrerupt ospățul macabru cu puțin înainte ca el să ia sfârșit, salvând inima lui Zagreus, pe care a închis-o într-o figurină din ipsos, în care a suflat viață, astfel că Zagreus a devenit nemuritor. Oasele lui au fost strânse și arse la Delfi, iar Zeus i-a

ucis pe titani cu fulgere¹⁵¹.

*

1. Acest mit se referă la sacrificarea anuală a unui băiat care avea loc în străvechea Cretă: un substitut pentru Minos, Regele-Taur. El devenea rege pentru o singură zi, executa un dans care ilustra cele cinci anotimpuri – leu, țap, cal, șarpe și vițel –, apoi era mâncat crud. Toate jucăriile cu care titanii l-au atras erau obiecte utilizate de filosofii orfici, care au moștenit tradiția acestui sacrificiu, dar devorau un vițel crud în locul unui băiat. Urutoarea era o piatră sau un obiect de ceramică găurit care, atunci când era învârtit la capătul unei sfori, scotea un sunet ca de vijelie ce se întetește, iar smocul de lână e posibil să fi fost folosit pentru a-i mânji pe cureți cu ipsos ud – aceștia fiind tineri care își tăiaseră primele șuvițe de păr pe care le dedicaseră zeiței Car (*95.5). Li se mai spunea și *coribanți* sau dansatori cu creastă. Celelalte daruri ale lui Zagreus explicau natura ceremoniei prin care participanții deveneau una cu zeul: conul de pin era un simbol străvechi al zeiței în onoarea căreia l-au sacrificat titanii (*26.2); oglinda reprezenta celălalt sine al fiecărui inițiat sau umbra lui; merele de aur, pașaportul lui către Elizeu, după o moarte simulată; arșicele, puterile lui divinatorii (*17.3).

2. Un imn cretan descoperit în urmă cu câțiva ani la Palaiokastros, lângă Peștera Dicteană, îi este adresat lui Cronian, cel mai faimos dintre tineri, care vine dansând în fruntea demonilor lui și face salturi mari pentru a spori fertilitatea solului și a turmelor și pentru succesul flotei de pescuit. În *Temis*, Jane Harrison sugerează că tutorii cu scut menționați acolo, care „te-au luat pe tine, copil nemuritor, de lângă Rhea”, doar s-au prefăcut că își omoară și își mănâncă victima, un inițiat al societății lor secrete. Dar toate aceste morți simulate la ceremoniile inițiatice, raportate din multe părți ale lumii, par în ultimă instanță bazate pe o tradiție a sacrificiului uman real; iar transformările prin care trece Zagreus, conforme cu calendarul, îl deosebesc pe acesta de un

---

¹⁵¹ Diodor din Sicilia V.75.4; Nonnos, *Dionisiacele* VI.296 și XXVII.228; Harpocraton s.v. apomaton; Tzetzes, *Despre Licofron* 355; Eustathios despre *Iliada* lui Homer II.735; Firmicus Maternus, *De errore profanarum religionum* VI; Euripide, *Cretanii*, Fragment 475 (în *Orphicorum fragmenta*, Kern, 34).

membru de rând al unei frății totemice.

3. Tigrul necanonic din ultima metamorfozare a lui Zagreus este explicat de identitatea lui cu Dionysos (*27.c), despre ale cărui moarte și înviere se spune aceeași poveste, deși cu carne friptă în loc de carne crudă și cu Rhea în locul Atenei. Și Dionysos a fost un șarpe cu coarne – la naștere avea coarne și șerpi (*27.a) –, iar adepții lui orfici îl mâncau sacramental sub formă de taur. Zagreus a devenit „Zeus în haină din piele de capră” deoarece Zeus sau substitutul lui copil se înălțase la Cer purtând o haină făcută din pielea caprei Amaltea (*7.b). „Cronos care aduce ploaia” este o trimitere la utilizarea uruitoarei în ceremoniile de invocare a ploii. În acest context, titanii erau *titanoi*, „bărbați albi ca ipsosul”, cureții înșiși deghizați astfel încât sufletul victimei să nu-i poată recunoaște. Când sacrificiile umane au ieșit din uz, Zeus a fost reprezentat ca aruncându-și tunetul spre canibali; iar titanii, „stăpânii săptămânii de șapte zile”, s-au confundat cu *titanoi*, „bărbații albi ca ipsosul”, din cauza ostilității lor față de Zeus. Nici un orfic care mâncase cândva carnea zeului său nu s-a mai atins vreodată de carne de nici un fel.

4. Zeus-Dionysos era cunoscut și în sudul Palestinei. Potrivit tăblițelor din Ras Shamra, Ashtar a ocupat temporar tronul Cerului, în timp ce zeul Baal lăncezea în Lumea Subpământeană, după ce mâncase hrana morților. Ashtar era doar un copil, iar când s-a așezat pe tron, picioarele lui nu ajungeau la taburetul pe care să și le sprijine; Baal s-a întors imediat și l-a ucis cu o măciucă. Legea mozaică interzicea sărbătorile inițiatice în cinstea lui Ashtar: „Să nu fierbi iedul în laptele mamei lui” – este o interdicție repetată de trei ori (*Ieșirea* XXIII.19; XXXIV.26; *Deuteronomul* XIV.21).

31. Zeii Lumii Subpământene

a. Când sufletele coboară în Tartar, a cărui intrare principală se află într-un desiş de plop negri de lângă apa Oceanului, rudele evlavioase îi oferă fiecăruia o monedă așezată sub limba cadavrului. Ele pot astfel să îl plătească pe zgârcitul Charon, cel care îi poartă într-o barcă şubredă peste Styx. Acest râu odios mărgineşte Tartarul pe latura dinspre vest¹⁵² și îi are ca afluenți pe Aheron,

---

¹⁵² Pausanias X.28.1.

Flegeton, Cocit, Aornos și Lethe. Sufletele fără nici un ban trebuie să aștepte la nesfârșit, pe malul din apropiere, asta dacă nu cumva au scăpat de Hermes, călăuza lor, și s-au furișat printr-o intrare dosnică, așa cum ar fi cea din Tenaros, în Laconia¹⁵³, sau din Aornos, în Tesproția. Un câine cu trei capete sau, zic unii, cu cincizeci, pe nume Cerber, păzește malul opus al Styxului, pregătit să-i devoreze pe intrușii vii sau umbrele care vor să fugă¹⁵⁴.

b. Prima regiune a Tartarului conține posomorâtele Câmpii ale Asfodelului, unde sufletele eroilor rătăcesc fără țință printre mulțimi de morți mai puțin vestiți care se agită asemenea liliiecilor și unde doar Orion mai are curaj să vâneze vreo nălucă de câprioară¹⁵⁵. Însă oricare dintre ei ar prefera să trăiască drept sclav al unui țăran fără pământ decât să stăpânească Tartarul tot. Singura lor plăcere sunt libațiile de sânge care li se aduc de către cei vii: atunci când beau, se simt aproape oameni din nou. Dincolo de aceste pajiști se află Erebos și palatul lui Hades și al Persefonei. În stânga palatului, cum te apropii de el, un chiparos alb își întinde umbra peste apa Lethe, unde sufletele de rând se adună să bea. Sufletele inițiate evită locul, preferând să bea din apa Memoriei, umbrită de un plop-alb [?], care le oferă un anumit avantaj asupra semenilor lor¹⁵⁶. În apropiere, sufletele nou-sosite sunt judecate zilnic de Minos, Radamante și Eac, într-un loc unde se întâlnesc trei drumuri. Radamante îi judecă pe asiatici, iar Eac îi judecă pe europeni; dar amândoi îi transmit cazurile dificile lui Minos. Pe măsură ce se dă fiecare verdict, sufletele sunt călăuzite pe unul din cele trei drumuri: cel care duce înapoi la Câmpiile Asfodelului, dacă nu sunt nici virtuoși, nici răi; cel care duce la câmpul pedepselor din Tartar, dacă sunt răi; sau cel care duce la Câmpiile Elizee, dacă sunt virtuoși.

c. Câmpiile Elizee, conduse de Cronos, se află lângă proprietățile lui Hades, intrarea fiind în apropiere de apa Memoriei, nefăcând însă parte din acestea; e un tărâm al fericirii și al zilei fără de sfârșit, unde nu e frig și nici zăpadă, unde jocurile, muzica și petrecerile nu

---

¹⁵³ Apollodor II.5.2; Strabon VIII.5.1.

¹⁵⁴ Homer, *Iliada* VIII.368; Hesiod, *Teogonia* 311; Apollodor, *loc. cit.*; Euripide, *Heracle* 24.

¹⁵⁵ Homer, *Odiseea* XI.539; XI.572-5; XI.487-91.

¹⁵⁶ Tăblița orfică din Petelia.

conținesc născându-se și de unde locuitorii pot alege să renască pe pământ oricând doresc. În apropiere sunt Insulele Fericiților, rezervate celor care s-au născut de trei ori și au ajuns de tot atâtea ori în Elizeu¹⁵⁷. Dar unii spun că mai există o Insulă a Fericiților, numită Leuce, în Marea Neagră, în dreptul gurilor Dunării, împădurită și populată de animale sălbatice și domestice, unde sufletul Elenei și al lui Ahile se desfată și recită versuri din Homer eroilor care au luat parte la evenimentele celebrate de el¹⁵⁸.

d. Hades, care e aprig și grijuliu cu drepturile lui, rareori respiră aerul de deasupra, doar atunci când e cu treburi sau e cuprins de vreo poftă subită. Odată, a orbit-o pe nimfa Mente cu splendoarea carului său de aur și a celor patru cai negri ai lui și ar fi sedus-o lesne dacă regina Persefona nu ar fi apărut la timp, metamorfozând-o pe Mente într-o mentă cu miros plăcut. Cu alt prilej, Hades a încercat să o violeze pe nimfa Leuce, care și ea a fost preschimbată într-un plop-alb înălțându-se lângă apa Memoriei¹⁵⁹. Hades nu permite de bunăvoie nici unuia dintre supuși să scape și puțini dintre cei care au vizitat Tartarul s-au întors vii ca să-l descrie, ceea ce îl face să fie cel mai detestat dintre zei.

e. Hades nu a știut niciodată ce se întâmplă în lumea de deasupra lui sau în Olimp¹⁶⁰, în afara veștilor sumare care ajung la el atunci când muritorii lovesc pământul cu palmele și îl invocă cu jurăminte și blesteme. Cel mai de preț bun al său este coiful care îl face invizibil, oferit lui în semn de recunoștință de ciclopi atunci când a consimțit să îi elibereze la ordinul lui Zeus. Toate pietrele prețioase și metalele rare ascunse sub pământ sunt ale lui, dar el nu are nici o proprietate deasupra, în afara unor temple sumbre din Grecia și, poate, a unei turme de vite din Insula Eritia, despre care se spune că i-ar aparține de fapt lui Helios¹⁶¹.

f. Însă regina Persefona poate fi deopotrivă de binevoitoare și de milostivă. Ea îi este credincioasă lui Hades, dar nu au avut copii

---

¹⁵⁷ Platon, *Gorgias* 168; Pindar, *Ode olimpianice* II.68-80; Hesiod, *Munci și zile* 167 și urm.

¹⁵⁸ Pausanias III.19.11; Filostrat, *Heroikos* X.32.40.

¹⁵⁹ Strabon VIII.3.14; Servius despre *Bucolicele* lui Vergiliu VII.61.

¹⁶⁰ Homer, *Iliada* IX.158-9; XX.61.

¹⁶¹ *Ibid.* IX.567 și urm.; Apollodor II.5.10; Scolie la *Ode isthmianice* de Pindar VI.32.

împreună și, în loc să stea cu el, o preferă pe Hecate, zeița vrăjitoarelor¹⁶². Zeus însuși o respectă într-atât de mult, încât nu îi refuză niciodată vechiul privilegiu de care ea s-a bucurat dintotdeauna: acela de a acorda sau de a refuza muritorilor favorurile pe care ei și le doresc. Ea are trei trupuri și trei capete – de leu, de câine și de iapă¹⁶³.

g. Tisifone, Alecto și Megera, eriniile sau Furiile, trăiesc în Erebos și sunt mai bătrâne decât Zeus sau oricare altul dintre zeii olimpieni. Funcția lor este să asculte plângerile muritorilor privind necuviința tinerilor față de bătrâni, a copiilor față de părinți, a gazdelor față de oaspeți și a capilor de familie sau a conducătorilor orașului față de suplicanți – și de a pedepsi astfel de crime prin urmărirea neabătută a vinovaților, fără odihnă sau răgaz, din oraș în oraș și din țară în țară. Aceste erinii sunt babe cu șerpi în loc de păr, cu capete de câine, trupuri negre de cărbune, aripi de lilieci și ochi injectați. Ele au în mâini gârbase ghintuite cu bronz, iar victimele lor mor în chinuri cumplite¹⁶⁴. Nu este înțelept să le rostești numele în vreo conversație; de aceea ele sunt numite îndeobște Eumenide, ceea ce înseamnă „Binevoitoarele” – așa cum și Hades este numit Pluton sau Pluto, adică „Cel bogat”.

*

1. Mitografii au făcut un efort temerar ca să reconcilieze percepțiile contradictorii despre lumea de apoi ale locuitorilor Greciei. O concepție era că sufletele trăiesc în mormintele lor, în peșteri sau firide, unde pot lua forme de șerpi, șoareci sau lilieci, dar niciodată nu se pot reîncarna ca ființe omenești. O alta era că sufletele regilor sacri umblau și puteau fi văzute pe insulele sepulcrale unde le fuseseră îngropate trupurile. A treia era că sufletele puteau să devină iarăși oameni intrând în fasole, nuci sau pești și puteau fi mâncate de mamele lor viitoare. A patra era că ele mergeau în Nordul Îndepărtat, unde soarele nu luminează niciodată, și, dacă reveneau, erau vânturi fecundatoare. A cincea

---

¹⁶² Apollonios din Rodos III.529; Ovidiu, *Metamorfoze* XIV.405; Scolie la *Idilele* lui Teocrit II.12.

¹⁶³ Hesiod, *Teogonia* 411-52.

¹⁶⁴ Apollodor I.1.4; Homer, *Iliada* IX.453-7; XV.204; XIX.259; *Odiseea* II.135 și XVII.475; Eschil, *Eumenidele* 835 și *Hoeforele* 290 și 924; Euripide, *Oreste* 317 și urm.; *Imnurile orfice* LXVIII.5.

era că mergeau în Vestul Îndepărtat, unde soarele apune în ocean, într-o lume a spiritelor foarte asemănătoare cu cea de aici. A șasea era că un suflet primea o pedeapsă în funcție de viața pe care o dusesse. La toate acestea, orficii au adăugat în cele din urmă teoria metempsihozei, a transmigrării sufletelor: un proces care putea fi controlat într-o anumită măsură cu ajutorul unor formule magice.

2. Persefona și Hecate reprezentau speranța preelenică a reîntineririi; dar Hades, un concept elenic, reprezenta caracterul ineluctabil al morții. În pofida palmaresului său sângeros, Cronos continua să se bucure de plăcerile Elizeului, de vreme ce acesta fusese întotdeauna privilegiul unui rege sacru, iar lui Menelaos (*Odiseea* IV.561) i-a fost promisă aceeași desfătare, nu pentru că el fusese deosebit de virtuos sau curajos, ci pentru că se căsătorise cu Elena, preoteasa Zeiței-Lună spartane (*159.1). Adjectivul homeric *asphodelos*, aplicat doar la *leimones* („pajiști”), probabil că înseamnă „în valea a ceea ce nu este redus la cenușă” (de la *a* – „nu”, *spodos* – „cenușă”, *elos* – „vale”) – anume umbra eroului după ce trupul îi fusese ars; iar în afara Arcadiiei, unde se mânca ghindă, rădăcinile și semințele de asfodel oferite unor asemenea umbre constituiau hrana de bază în Grecia de dinaintea introducerii cerealelor. Asfodelul creștea în mod natural chiar și pe insulele fără apă, iar umbrele, ca și zeii, sunt conservatoare în privința regimului lor alimentar. Elizeul pare să însemne „ținutul merelor” – *alisier* este un cuvânt pregalic pentru fructele sorbului –, ca și „Avalon” din ciclul lui Arthur și „Avernus” sau „Avornus” în latină, ambele formate din rădăcina indo-europeană *abol*, care înseamnă „măr”.

3. Cerber era omologul grec al lui Anubis, fiul cu cap de câine al zeiței libiene a morții, Nephthys, care conducea sufletele în Lumea Subpământeană. În folclorul european, care e în parte de origine libiană, sufletele damnaților erau fugărite spre Iadul de Nord de o haită de ogari urlând – ogarii lui Annwm, Herne, Arthur sau Gabriel –, un mit derivat din zgomotoasa migrație de vară a găștelor sălbatice spre locurile lor de înmulțire de la Cercul Arctic. La origine, Cerber avea cincizeci de capete, asemenea haitei fantomatice care l-a distrus pe Acteon (*22.1), dar ulterior a avut doar trei, ca și stăpâna lui, Hecate (*134.1).

4. Styx („detestat”), un pârâu din Arcadia ale cărui ape se presupunea că sunt o otravă letală, a fost localizat în Tartar doar de mitografii târzii. Aheron („pârâul suferinței”) și Cocit („tânguire”) sunt nume închipuite pentru a descrie nenorocirea morții. Aornos

(„fără păsări”) este traducerea grecească greșită a italicului „Avernus”. Lethe înseamnă „uitare”, iar Erebos – „acoperit”. Flegeton („care arde”) trimite la obiceiul incinerării, dar poate că și la teoria că păcătoșii erau arși în torente de lavă. Tartar pare să fie o dublare a cuvântului preelenic *tar*, ce apare în denumirea unor locuri din Occident; sensul lui de Infern apare mai târziu.

5. Plopii-negri erau consacrați Zeiței Morții (*51.7 și 170.1), iar plopii-albi, sau plopii-tremurători, fie Persefonei, ca Zeiță a Întineririi, fie lui Heracle, deoarece el triumfase asupra Iadului (*134.f). Cununi de aur cu frunze de plop-tremurător au fost găsite în mormintele din Mesopotamia mileniului al IV-lea î.Hr. Tăblițele orfice nu numesc copacul de lângă apa Memoriei; probabil că este plopul-alb în care a fost transformată Leuce, dar poate și un nuc, simbolul înțelepciunii (*86.1). Lemnul de chiparos-alb, despre care se spunea că nu putrezește, era folosit la cuferele casnice și la coșciuge.

6. Hades avea un templu la poalele Muntelui Mente din Elida, iar violarea lui Mente („mentă”) de către el este probabil dedusă din folosirea mentei la riturile funerare, împreună cu rozmarinul și mirtul, pentru a atenua mirosul de descompunere. Băutura cu orz a Demetrei de la Eleusis era aromată cu mentă (*24.e). Deși promise cireada soarelui din Eritia („pământ roșu”), deoarece acolo era locul unde Soarele murea în fiecare noapte, Hades este numit mai frecvent Cronos sau Gerion în acest context (*132.4).

7. Povestea lui Hesiod despre Hecate o înfățișează ca fiind Zeița Triplă originară, suverană în Cer, pe pământ și în Tartar; dar elenii au insistat asupra puterilor ei distructive în dauna celor creatoare, până când, în cele din urmă, a fost invocată doar în riturile clandestine de magie neagră, mai ales acolo unde se întâlneau trei drumuri. Faptul că Zeus nu i-a refuzat puterea ei mai veche de a acorda fiecărui muritor ceea ce îi dorea inima este un tribut adus vrăjitoarelor din Tesalia, ale căror puteri îi îngrozeau pe toți. Leul, câinele și calul, capetele ei, se referă în mod evident la străvechiul an tripartit, câinele fiind Sirius, Steaua Câinelui; la fel și capetele lui Cerber.

8. Însoțitoarele lui Hecate, eriniile, erau personificarea remușcărilor de după încălcarea unui tabu – la început doar tabuul insultei, al nesupunerii sau violenței față de o mamă (*105.k și 114.1). Suplicanții și oaspeții intrau sub protecția Hestiei, Zeița Căminului (*20.c), iar a-i trata urât însemna a o desconsidera și a o

insulta pe ea.

9. Leuce, cea mai mare insulă din Marea Neagră, dar foarte mică de altfel, a fost mult timp o colonie penitenciară românească lipsită de copaci (*164.3).

32. Tyche și Nemesis

a. Tyche este o fiică a lui Zeus, căreia el i-a acordat puterea de a decide care va fi norocul unuia sau altuia dintre muritori. Asupra unora ea revarsă potop de daruri dintr-un corn al abundenței, pe alții îi văduvește de tot ce au. Tyche este lipsită de orice răspundere în recompensele ei și hoinărește jonglând cu o minge, pentru a simboliza incertitudinea sorții: când sus, când jos. Dar dacă se întâmplă ca vreun om pe care ea l-a avantajat să se laude cu numeroasele lui bogății fără să sacrifice o parte pentru zei ori să aline sărăcia concetățenilor lui, atunci străvechea zeiță Nemesis intervine pentru a-l readuce la condiția lui umilă¹⁶⁵. Nemesis, a cărei casă este la Ramnous, în Atica, are o creangă de măr într-o mână și o roată în cealaltă și poartă o coroană de argint împodobită cu cerbi; la cingătoare îi atârnă biciul. Ea este fiică a lui Ocean și are ceva din frumusețea Afroditei.

b. Se spune că Zeus s-a îndrăgostit cândva de Nemesis și a urmărit-o atât pe pământ, cât și pe mare. Deși ea și-a schimbat mereu înfățișarea, el a violat-o în cele din urmă preschimbându-se în lebădă, iar din oul făcut de ea a apărut Elena, care a pricinuit Războiul Troian¹⁶⁶.

*

1. Tyche („hazard”), asemenea lui Dike și Aidon (personificări ale Legii Naturale sau ale Dreptății și Rușinii), era o zeitățe artificială inventată de filosofi timpurii; în timp ce Nemesis („hotărâre dreaptă”) fusese Zeița-nimfă a Morții-în-Viață (*18.3), pe care au redefinit-o ca exercitând un control moral asupra lui Tyche. Faptul că roata lui Nemesis fusese la origine anul solar este sugerat de numele omoloagei sale latine, Fortuna (de la *vortumna*, „cea care

---

¹⁶⁵ Pindar, *Ode olimpianice* XII.1-2; Herodot I.34 și III.40; Apollonios din Rodos IV.1042-3; Sofocle, *Filoctet* 518.

¹⁶⁶ Pausanias I.33.3; Homer, *Cypriile*, citat de Athenaios, p. 334b; Apollodor III.10.7.

învârte anul”). Când roata se învârtea o jumătate de cerc, regele sacru, ajuns la apogeul gloriei sale, era destinat să moară – cerbii lui Acteon de pe coroana lui (*22.1) dau de înțeles lucrul ăsta –, dar când se rotea cercul întreg, regele se răzbuna pe rivalul care îl înlocuise. Biciul ei era utilizat mai demult pentru flagelarea rituală menită a face copacii și recoltele să rodească, iar creanga de măr era pașaportul regelui către Elizeu (*53.5; 80.4 și 133.4).

2. Nemesis vânată de Zeus (*62.b) nu reprezintă conceptul filosofic al răzbunării divine asupra muritorilor prea încrezători în ei, ci Zeița-nimfă originară, al cărei nume comun era Leda. În mitul preelenic zeița îl vânează pe regele sacru și, deși el trece prin transformările lui sezoniere (*30.1), ea contracarează rând pe rând pe fiecare dintre acestea cu o transformare proprie și îl devorează la solstițiul de vară. În mitul elenic, rolurile sunt inversate: zeița fuge, schimbându-și forma, iar regele o urmărește și, în cele din urmă, o violează, ca în legenda lui Zeus și Metis (*9.d) sau Peleu și Thetis (*81.k). Transformările sezoniere necesare trebuie să fi fost indicate pe spițele roții lui Nemesis, dar în *Cipria* lui Homer sunt menționate doar un pește și „diverse animale” (*89.2). „Leda” este o altă formă a lui Leto sau Latona, pe care Python, și nu Zeus, a urmărit-o (*14.a). Lebedele erau consacrate zeiței (Euripide, *Ifigenia în Taurida* 1095 și urm.) din pricina penajului lor alb și deoarece în zborul lor formează un V, un simbol feminin; dar și pentru că în miezul verii, când zburau către nord spre locurile necunoscute unde se înmulțeau, se presupunea că luau cu ele sufletul regelui mort (*33.5 și 143.2).

3. Nemesis-filosoafa era venerată în Ramnous, unde, potrivit lui Pausanias (I.33.2-3), comandantul persan, care intenționase să ridice un trofeu din marmură albă pentru a-și celebra cucerirea Aticii, a fost obligat să se retragă la vestea înfrângerii navale de la Salamina; în schimb, marmura a fost folosită pentru o statuie a Zeiței-nimfă locale, Nemesis. Se presupune că, din pricina acestui eveniment, Nemesis a ajuns să personifice mai degrabă „răzbunarea divină” decât „hotărârea dreaptă” a dramatizării anuale a morții, de vreme ce, pentru Homer cel puțin, *nemesis* fusese un simplu, dar puternic presentiment uman că plata trebuia achitată sau sarcina îndeplinită cum se cuvine. Dar Nemesis, Zeița-nimfă, purta numele Adrastea („cea care nu poate fi evitată” – Strabon XIII.1.13), care era totodată și numele doicii lui Zeus, o nimfă a frasinului (*7.b); iar de vreme ce nimfele frasinului

și eriniile erau surori, născute din sângele lui Uranos, este posibil ca acesta să fi fost modul în care Nemesis a ajuns să întruchipeze ideea de răzbunare. Frasinul era una dintre deghizările sezoniere ale zeiței, una importantă pentru adoratorii ei pastoral, din cauza asocierii lui cu furtunile și cu luna fătării mieilor, a treia a anului sacru (*52.3).

4. Nemesis este numită fiică a lui Ocean deoarece, ca Zeiță-nimfă ținând o creangă de măr, ea era și Afrodita cea născută din mare, soră a eriniilor (*18.4).

33. Copiii mării

a. Cele cincizeci de nereide, însoțitoare blajine și binevoitoare ale Zeiței Mării Thetis, sunt sirene, fiice ale nimfei Doris cu Nereu, un bătrân profet al mării, care are puterea de a-și schimba înfățișarea¹⁶⁷.

b. Rudele lor, Forcidele, copii ai lui Ceto cu Forcus, un alt bătrân înțelept al mării, sunt Ladon, Echidna și cele trei Gorgone care locuiesc în Libia; cele trei Graie; și, spun unii, cele trei Hesperide. Gorgonele erau numite Steno, Euriale și Meduza, tustrele foarte frumoase cândva. Dar, într-o noapte, Meduza s-a împreunat cu Poseidon, iar Atena, infuriată că se culcaseră într-unul din templele ei, a prefăcut-o într-un monstru înaripat cu ochi feroce, dinți enormi, o limbă umflată, gheare de bronz și șerpi în loc de plete, a cărei privire îi preschimba pe bărbați în strănă de piatră. Când, în cele din urmă, Perseu a decapitat-o pe Meduza, iar copiii lui Poseidon, Crisaor și Pegas, au răsărit din trupul ei mort, Atena i-a fixat capul de aegisul ei; dar unii spun că acel aegis era chiar pielea Meduzei, jupuită de Atena¹⁶⁸.

c. Graiele sunt frumoase la chip și au aspect de lebădă, dar părul lor e sur din naștere și tustrele au doar un singur ochi și un singur dinte. Numele lor sunt Enio, Pemfredo și Dino¹⁶⁹.

d. Cele trei Hesperide, pe numele lor Hesperia, Egle și Eriteis,

---

¹⁶⁷ Homer, *Iliada* XVIII.36 și urm.; Apollodor I.2.7.

¹⁶⁸ Hesiod, *Teogonia* 270 și urm. și 333 și urm.; Apollodor II.4.3; Ovidiu, *Metamorfoze* IV.792-802; Scolie la Apollonios din Rodos IV.1399; Euripide, *Ion* 989 și urm.

¹⁶⁹ Hesiod, *Teogonia* 270-4; Apollodor II.4.2.

trăiesc într-o livadă din Vestul Îndepărtat, pe care Pământul-Mamă i-a dat-o Herei. Unii le numesc fiicele Noptii, alții ale lui Atlas și Hesperis, fiică a lui Hesperos; ele cântă suav¹⁷⁰.

e. Jumătate din Echidna era o femeie frumoasă, jumătate era un șarpe pestriț. Ea a trăit cândva într-o peșteră adâncă printre arini, unde se hrănea cu carne crudă de om, și i-a crescut soțului ei, Tifon, o liotă de progenituri înspăimântătoare; dar Argos cel cu o sută de ochi a omorât-o în somn¹⁷¹.

f. Ladon era pe de-a-ntregul șarpe, deși avea darul de a cuvânta ca oamenii și a păzit merele de aur ale Hesperidelor, până când Heracle l-a omorât¹⁷².

g. Nereu, Forcus, Taumas, Euribia și Ceto erau cu toții copiii lui Pontos cu Pământul-Mamă; astfel, Forcidele și nereidele sunt înrudite cu harpiile. Acestea sunt fiicele cu păr frumos și aripi iuți ale lui Taumas cu Electra, nimfa Oceanului, cea care îi prinde pe criminali pentru a-i pedepsi cu ajutorul eriniilor și trăiește într-o peșteră din Creta¹⁷³.

*

1. Se pare că numele Eurinome („lege vastă” sau „rătăcitoare prin lumea largă”) al Zeiței-Lună o arată drept cârmuitoare a cerului și pământului; Euribia („putere mare”) este cârmuitoarea mării; Euridice („dreptate deplină”) este șarpele lacom care guvernează Lumea Subpământeană. Sacrificiile umane masculine îi erau oferite ei ca Euridice, moartea lor părând a fi provocată de veninul de șarpe (*28.4; 145.g și 168.e). Moartea Echidnei datorată lui Argos se referă, probabil, la suprimarea cultului Zeiței-șarpe Argive. Fratele ei, Ladon, este șarpele oracular care locuiește în orice paradis, îmbrățișând mărul cu încolăcirile lui (*133.4).

2. Printre celelalte nume marine ale Euribiei erau Thetis („orânduitoră”) sau varianta ei Tethys; Ceto, ca monstru al mării corespunzând ebraicului Rahab sau babilonianului Tiamat (*73.7); Nereis, ca zeiță a elementului lichid; Electra, ca furnizoare a

---

¹⁷⁰ Hesiod, *Teogonia* 215 și 518; Diodor din Sicilia IV.27.2; Euripide, *Heracle* 394.

¹⁷¹ Homer, *Iliada* II.783; Hesiod, *Teogonia* 295 și urm.; Apollodor II.1.2.

¹⁷² Hesiod, *Teogonia* 333-5; Apollonios din Rodos IV.1397; Apollodor II.5.11.

¹⁷³ Apollodor I.2.6; Hesiod, *Teogonia* 265-9; Homer, *Odiseea* XX.77-8; Apollonios din Rodos II.298-9.

chihlimbarului, un produs al mării foarte prețuit de antici (*148.11); Taumas, ca minunat; și Doris, ca generoasă. Nereu – *alias* Proteu („primul om”) –, profeticul „bătrân al mării” care și-a primit numele de la Nereis, și nu invers, pare să fi fost un rege sacru oracular, îngropat într-o insulă de coastă (*133.d); el este înfățișat într-o pictură de pe un vas primitiv ca având coadă de pește, împreună cu un leu, un cerb și o viperă care ies din trupul său. În *Odiseea*, Proteu își schimbă în mod similar formele, pentru a marca anotimpurile prin care trecea regele sacru de la naștere la moarte (*30.1).

3. Cele cincizeci de nereide par să fi fost un ordin de cincizeci de preotese ale Lunii, ale căror rituri magice asigurau un pescuit bun; iar Gorgonele, reprezentante ale Zeiței Triple, purtau măști protectoare cu ochi bulbucați și furioși și limba scoasă printre dinții dezgoliți, pentru a-i înspăimânta și a-i îndepărta pe străini de Misterele ei (*73.9). Fiii lui Homer cunoșteau doar o singură Gorgonă, care era o umbră din Tartar (*Odiseea* XI.633-5) și al cărei cap, obiect al terorii pentru Odiseu (*Odiseea* XI.634), era purtat de Atena pe aegisul ei, fără îndoială pentru a-i avertiza pe oameni să nu cerceteze misterele divine ascunse dedesubt. Brutarii greci obișnuiau să picteze măști de Gorgone pe cuptoarele lor pentru a-i descuraja pe băgăreți să deschidă ușa cuptorului, să privească înăuntru și, astfel, să îngăduie vreunui curent de aer să strice pâinea. Numele Gorgonelor – Steno („puternică”), Euriale („rătăcitoarea”) și Meduza („cea vicleană”) – sunt nume ale Zeiței-Lună; orficii numeau fața lunii „capul Gorgonei”.

4. Zămislirea lui Pegas de către Poseidon cu Meduza amintește de zămislirea calului Arion cu Demetra, când ea s-a deghizat în iapă, și furia ei de după aceea (*16.f); ambele mituri descriu modul în care elenii lui Poseidon s-au căsătorit prin forță cu preotesele Lunii, desconsiderând măștile lor de Gorgone, și au preluat riturile de invocare a ploii de la cultul calului sacru. Dar o mască a Demetrei continua să fie păstrată într-un cufăr de piatră din Feneos, iar *preotul* Demetrei și-o puneă atunci când îndeplinea ceremonia de a bate Spiritele Infernale cu bețe (Pausanias VIII.15.1).

5. Crisaor era semnul lunii noi al Demetrei, secera de aur sau paloșul; consorții ei îl purtau atunci când erau delegați în locul ei. În această versiune, Atena este colaboratoarea lui Zeus, renăscută din capul lui, și trădătoare a vechii religii (*9.1). Cele trei harpii, considerate de Homer personificări ale vijeliilor (*Odiseea* XX.66-78),

erau Atena străveche, Zeița Triplă în calitatea ei de distrugătoare subită. La fel și Graiele, „cele trei cărunte”, după cum o arată și numele lor: Enio („războinică”), Pemfredo („viespe”) și Dino („teribilă”); singurul lor ochi și singurul dinte sunt interpretări greșite ale unei imagini sacre (*73.9), iar în mitologia europeană lebăda este o pasăre a morții (*32.2).

6. Forcus, o formă masculină a lui Forcis, Zeița în ipostază de Scroafă (*74.4 și 96.2), cea care devorează cadavre, apare în latină ca *Orcus*, un nume al lui Hades, și ca *porcus*, „porc”. Gorgonele și Cele-trei-cărunte erau numite Forcide, deoarece profanarea Misterelor Zeiței atrăgea moartea; dar înțelepciunea profetică a lui Forcus trebuie să se refere la un oracol-scroafă (*24.7).

7. Numele Hesperidelor, descrise drept copii ai lui Ceto și Forcus, ai Noptii sau ai titanului Atlas, care susține cerurile în Vestul Îndepărtat (*39.1 și 133.c), se referă la apusul de soare. Atunci, cerul este verde, galben și roșu, ca și cum ar fi un măr plin de rod; iar Soarele, secționat de orizont, ca o jumătate de măr roșu, are parte de o moarte dramatică în valurile apelor din vest. Atunci când Soarele a dispărut, apare Hesperos. Această stea era consacrată Afroditei, Zeița Iubirii, iar mărul era darul prin care preoteasa ei îl ademenea cu cântece de iubire pe rege, reprezentantul Soarelui, spre moartea lui; dacă un măr este tăiat transversal, în centrul fiecărei jumătăți apare o stea în cinci colțuri.

34. Copiii Echidnei

a. Echidna i-a născut lui Tifon niște progenituri îngrozitoare, anume Cerber, Câinele Iadului cu trei capete; Hidra, un șarpe de apă cu multe capete care trăia în Lerna; Himera, o capră care scotea flăcări pe gură, cu cap de leu și trup de șarpe; și Ortros, câinele cu două capete al lui Gerion, care s-a împreunat cu propria lui mamă și i-a zămislit pe nimfa Sfîinx și leul din Nemeea¹⁷⁴.

*

1. Cerber (*31.a și 134.e), asociat de dorieni cu zeul egiptean cu cap de câine Anubis, care conducea sufletele în Lumea Subpământeană, pare să fi fost la origine Zeița Morții Hecate sau Hecabe (*168.n); ea era înfățișată drept cățea, deoarece câinii

---

¹⁷⁴ Hesiod, *Teogonia* 306 și urm.

consumă carnea cadavrelor și urlă la lună.

2. Himera era, se pare, un simbol calendaristic al anului tripartit (*75.2), ale cărui simboluri sezoniere erau leul, capra și șarpele.

3. Ortros (*132.d), cel care i-a zămislit cu Echidna pe Himera, Sfinxul (*105.e), Hidra (*60.h și 124.c) și leul din Nemeea (*123.b), era Sirius, Steaua Câinelui, care inaugura Anul Nou atenian. El avea două capete, asemenea lui Ianus, deoarece anul reformat din Atena avea două anotimpuri, nu trei: fiul lui Ortros, Leul, simboliza prima jumătate, iar fiica lui, Șarpele, pe a doua. Atunci când simbolul caprei a dispărut, Himera a lăsat locul Sfinxului, cu trup de leu înaripat și coadă de șarpe. De vreme ce Anul Nou reformat debutase atunci când Soarele era în Leu și începuseră zilele Câinelui, Ortros privea în două direcții – înainte spre Anul Nou, în urmă către cel Vechi – asemenea Zeiței Calendarului, Cardea, pe care romanii au numit-o Postvorta și Antevorta din același motiv. Ortros era numit „timpuriu” probabil pentru că el introdusese Anul Nou.

35. Revolta gigantilor

a. Înfuriați că Zeus îi închisese în Tartar pe frații lor, titanii, câțiva giganți înalți și firoși, având plete și bărbi lungi și cozi de șarpe în loc de picioare, au urzit să atace Cerul. Ei se născuseră din Pământul-Mamă în Flegra (Tracia), fiind douăzeci și patru la număr¹⁷⁵.

b. Fără nici un avertisment, ei au luat stânci și torțe aprinse și le-au aruncat în sus de pe vârfurile munților, astfel că Olimpul era în primejdie. Hera a profetit sumbru că giganții nu vor putea fi uciși de nici un zeu, ci doar de un muritor cu piele de leu; și că nici măcar acela nu va putea să facă ceva dacă nu va fi găsită, înaintea vrăjmașului, o anumită plantă a invulnerabilității, care creștea într-un loc tainic de pe pământ. Zeus a cerut de îndată sfatul Atenei și a trimis-o să îl înștiințeze pe Heracle, muritorul cu piele de leu la care se referise în mod evident Hera, și să-i spună cum anume stăteau lucrurile; și le-a interzis lui Eros, Selene și Helios să mai strălucească o vreme pe cer. La lumina slabă a stelelor, Zeus a băjbăit pe pământ, prin ținutul spre care îl îndrumase Atena, a

---

¹⁷⁵ Apollodor I.6.1; Hyginus, *Fabule, Poem*.

găsit planta și a adus-o în Cer, la loc sigur.

c. Olimprienii puteau intra acum în lupta contra gigantilor. Heracle a slobozit prima lui săgeată împotriva lui Alcioneu, conducătorul lor. Acesta căzu la pământ, dar a sărit iar în picioare, readus la viață, deoarece se afla pe pământul lui natal din Flegra. „Repede, distinse Heracle!”, a strigat Atena. „Tărăște-l într-o altă țară!” Heracle l-a supt pe Alcioneu pe umerii săi și l-a dus dincolo de hotarele Traciei, unde l-a omorât cu o măciucă.

d. Apoi, Porfirion a sărit în Cer de pe o piramidă mare de stânci pe care giganții o înălțaseră, și toți zeii au dat înapoi. Doar Atena a rămas pe o poziție de apărare. Porfirion se năpusti pe lângă ea și se îndreptă spre Hera, pe care a încercat să o sugrume; dar, rănit fiind la ficat de o săgeată plecată la timp din arcul lui Eros, furia lui s-a preschimbat în poftă trupească și i-a sfâșiat Herei mantia ei splendidă. Văzându-și soția pe punctul de a fi siluită, Zeus se repezi și, cuprins de furie și gelos fiind, îl doborî pe Porfirion cu un fulger. Acesta a sărit iar în picioare, dar Heracle, revenit în Flegra într-o clipită, l-a rănit mortal cu o săgeată. Între timp, Efialtes intrase în luptă cu Ares și îl făcuse pe acesta să îngenuncheze; dar Apollo i-a tras nenorocitului o săgeată în ochiul stâng și a strigat după Heracle, care i-a înfipt pe dată încă una în ochiul drept. Așa a murit Efialtes.

e. Așadar, ori de câte ori un zeu rănea un gigant, ca atunci când Dionysos l-a doborât pe Euritos cu tirsul său, Hecate l-a ars pe Clitios cu torțele, Hefaistos l-a pârjolit pe Mimas cu o oală de metal topit sau Atena l-a zdrobit pe desfrânatul Palas cu o stâncă, Heracle era cel care trebuia să-i dea lovitura de moarte. Hestia și Demetra, zeițe pașnice, nu au luat parte la conflict, ci au stat deoparte consternate, frângându-și mâinile; cât despre Ursite, ele mânuiau cu folos pisăloagele lor de bronz¹⁷⁶.

f. Descurajați, giganții rămași fugiră înapoi pe pământ, urmăriți de olimpieni. Atena a aruncat un proiectil către Encelados, care l-a strivit complet, devenind insula Sicilia. Iar Poseidon a apucat cu tridentul o parte din Insula Cos și a aruncat-o spre Polibotes; acesta a devenit Insula Nisiros din apropiere, sub care el zace îngropat¹⁷⁷.

---

¹⁷⁶ Apollodor I.6.2.

¹⁷⁷ Apollodor, *loc. cit.*; Strabon X.5.16.

g. Giganții rămași au opus o ultimă rezistență în Bathos, lângă Trapezunt, în Arcadia, unde pământul încă mai arde, iar plugarii scot uneori la lumină oase de giganți. Hermes a împrumutat coiful lui Hades, care îl face invizibil pe cel care îl poartă, și l-a doborât dintr-o lovitură pe Hipolit, iar Artemis l-a străpuns pe Gration cu o săgeată, în timp ce pisăloagele Ursitelor au spart capetele lui Agrios și Toas. Ares, cu lancea lui, și Zeus, cu fulgerul, s-au ocupat de ceilalți, deși Heracle era cel chemat să omoare un gigant atunci când cădea. Dar, după unii, bătălia a avut loc în Câmpia Flegrei, lângă Cumae, în Italia¹⁷⁸.

h. Silen, satirul născut din pământ, pretinde că ar fi participat la luptă de partea pupilului său Dionysos, ucigându-l pe Encelados și răspândind groaza în rândul giganților cu zbieretele măgarului său de povară; dar Silen este de regulă beat și nu poate să deosebească adevărul de ce e fals¹⁷⁹.

*

1. Aceasta este o legendă posthomerică, păstrată într-o versiune degenerată: Eros și Dionysos, care iau parte la luptă, sunt nou-veniți în Olimp (*15.1-2 și 27.5), iar Heracle este primit acolo înaintea apoteozei de pe Muntele Oeta (*145.h). Ea își propune să explice oasele de mamut găsite la Trapezunt (unde mai sunt încă expuse în muzeul local) și focurile vulcanilor din Bathos, aflați în apropiere – dar și cele din Pallene, în Arcadia sau Tracia, din Cumae și din insulele Sicilia și Nisiros, sub care se spune că Atena și Poseidon i-au îngropat pe doi dintre giganți.

2. Evenimentul istoric aflat la baza revoltei giganților – ca și a revoltei Aloizilor (*37.b), al cărei dublu este considerată de obicei – pare a fi încercarea concertată a muntenilor nonelenici de a asedia anumite cetăți elenice și respingerea lor de către aliații supuși elenilor. Dar lipsa de putere și lașitatea zeilor contrastează cu invincibilitatea lui Heracle, iar incidentele comice ale luptei sunt caracteristice mai curând ficțiunii populare decât mitului.

3. Există însă un element religios ascuns în această poveste. Giganții nu sunt ființe omenesti, ci spirite născute din pământ, după cum o dovedesc cozile lor de șarpe, și pot fi înfrânți doar prin posedarea unei plante magice. Nici un mitograf nu amintește

---

¹⁷⁸ Pausanias VIII.29.1-2; Apollodor, *loc. cit.*; Diodor din Sicilia IV.21.

¹⁷⁹ Euripide, *Ciclopul* 5 și urm.

numele plantei, dar probabil că era *ephialtion*, un leac împotriva coșmarurilor. Efialtes, numele conducătorului giganților, înseamnă literal „cel care sare pe” (*incubus*, în latină); iar încercările lui Porfirion de a o sugruma și a o viola pe Hera și ale lui Palas de a o viola pe Atena sugerează că povestea se referă în principal la înțelepciunea invocării lui Heracle Salvatorul atunci când coșmarurile erotice amenință în oricare dintre cele douăzeci și patru de ore ale zilei.

4. Alcioneu („măgar puternic”) este probabil spiritul sirocoului, „respirația Măgarului Sălbatic sau Tifon” (*36.1), cel care aduce vise urâte, porniri ucigașe și violuri, ceea ce face ca pretenția lui Silen de a-i fi îndepărtat pe giganți cu ajutorul zbieretelor măgarului său de povară să fie încă și mai ridicolă (*20.b). Mimas („imitare”) se poate referi la verosimilitatea amăgitoare a viselor; iar Hipolit („strechea cailor”) amintește de atribuirea străveche a coșmarurilor Zeiței-cu-cap-de-iapă. În nord, Odin era cel pe care îl invocau suferinzii de „Coșmar și urmările lui”, până când locul său a fost luat de Sfântul Swithold.

5. Cum a folosit Heracle planta se poate deduce din mitul babilonian al luptei cosmice dintre zeii noi și cei vechi. Acolo, Marduk, omologul lui Heracle, ține o plantă sub nări pentru a se apăra de mirosul otrăvitor al zeiței Tiamat; aici, respirația Alcionei trebuie contracaraată.

36. Tifon

a. Drept răzbunare pentru exterminarea giganților, Pământul-Mamă s-a împreunat cu Tartarul și curând, în peștera Coricos din Cilicia, a dat naștere lui Tifon, cel mai tânăr copil al ei: cel mai cumplit monstru născut vreodată¹⁸⁰. De la coapse în jos, era doar șerpi încolăciți, iar brațele, care întinse măsurau o sută de leghe în fiecare direcție, aveau nenumărate capete de șerpi. Capul lui fioros de măgar atinge stelele, aripile uriașe întunecau soarele, din ochi îi țâșnea foc, iar din gură arunca bolovani în flăcări. Când s-a apropiat în grabă de Olimp, zeii au fugit îngroziți în Egipt, unde s-au deghizat în animale: Zeus a devenit berbec,

---

¹⁸⁰ Hesiod, *Teogonia* 819 și urm.; Pindar, *Ode pythianice* I.15 și urm.; Hyginus, *Fabula* 152.

Apollo corb, Dionysos Țap, Hera o cioară albă, Artemis o pisică, Afrodita pește, Ares mistreț, Hermes ibis și așa mai departe.

b. Doar Atena a rămas pe poziție și l-a luat în derâdere pe Zeus pentru lașitatea lui, până când acesta, reluându-și forma adevărată, a trimis un fulger spre Tifon; și a continuat printr-o lovitură dată cu aceeași seceră de cremene cu care își castrase bunicul, pe Uranos. Rănit și urlând de durere, Tifon a fugit pe Muntele Casios, care domină nordul Siriei, și acolo cei doi s-au încheștat în luptă. Tifon și-a înfășurat miriadele lui de spirale în jurul lui Zeus, l-a dezarmat de seceră și, după ce i-a retezat cu ea tendoanele de la mâini și de la picioare, l-a târât în peștera Coricos. Zeus e nemuritor, desigur, dar acum el nu mai putea să miște un deget, iar Tifon îi ascunsese tendoanele într-o piele de urs, pe care stătea de pază Delfine, monstrul surată având coadă de șarpe.

c. Vestea înfrângerii lui Zeus a iscat panică printre zei, dar Hermes și Pan s-au dus pe furiș în peșteră, unde Pan a speriat-o pe Delfine cu un răcnet îngrozitor, în timp ce Hermes a sustras cu îndemânare tendoanele și le-a pus la locul lor, la membrele lui Zeus¹⁸¹.

d. Dar unii spun că, de fapt, Cadmos a fost cel care a obținut tendoanele de la Delfine dându-se bine pe lângă ea, zicând că avea nevoie de tendoane ca să le folosească drept coarde la lira lui cu care avea să-i cânte o muzică fermecătoare; iar Apollo a fost cel care a ucis-o¹⁸².

e. Zeus s-a întors în Olimp și, urcând într-un car tras de cai înaripați, l-a urmărit din nou pe Tifon cu fulgerele lui. Tifon se duse pe Muntele Nisa, unde cele Trei Ursite i-au oferit fructe efemere, susținând că aveau să-i redea vigoarea, deși în realitate îl condamnau la o moarte sigură. El a ajuns apoi pe Muntele Hemos din Tracia și, apucând munți întregi, i-a aruncat spre Zeus, dar Zeus a parat loviturile cu fulgere, astfel încât munții ricoșau înapoi spre monstru, rănindu-l îngrozitor. Torente de sânge scurse din rănile lui Tifon au dat numele Muntelui Hemos. El a fugit atunci în Sicilia, unde Zeus a pus capăt urmăririi și luptei aruncând asupra lui Muntele Etna, în al cărui crater focul mai mocnește și azi¹⁸³.

---

¹⁸¹ Apollodor I.6.3.

¹⁸² Nonnos, *Dionisiacele* I.481 și urm.; Apollonios din Rodos II.706.

¹⁸³ Apollodor, *loc. cit.*; Pindar, *loc. cit.*

1. „Coricos”, despre care se spune că înseamnă „sac de piele”, ar putea consemna obiceiul străvechi al lui Eol (*170.g) de a închide vânturile în saci, obicei păstrat de vrăjitoarele din Evul Mediu. În cealaltă peșteră coriciană, din Delfi, șarpele pereche cu Delfine se numea Python, nu Tifon. Python („șarpe”) personifica distrugătorul Vânt de Nord – vânturile fiind înfățișate de obicei cu cozi de șarpe –, care coboară în vârtejuri asupra Siriei de pe Muntele Casios și asupra Greciei de pe Muntele Hemos (*21.2). Pe de altă parte, Tifon înseamnă și „vânt care paralizază”, iar descrierea care i se face amintește de o erupție vulcanică; de aici și afirmația că, în cele din urmă, Zeus l-ar fi îngropat sub Muntele Etna. Dar numele Tifon înseamnă și sirocoul arzător dinspre deșertul din sud, care face ravagii în Libia și Grecia și aduce cu sine un miros vulcanic, fiind înfățișat de egipteni ca un măgar de deșert (*35.4 și 83.2). Zeul Seth, a cărui respirație se spunea că ar fi Tifon, l-a mutilat pe Osiris într-un mod foarte asemănător celui în care Python l-a mutilat pe Zeus, dar amândoi au fost în cele din urmă înfrânți, iar paralela a creat confuzie între Python și Tifon.

2. După cum observă Lucian (*Despre sacrificii* 14), fuga zeilor în Egipt a fost inventată pentru a explica cultul egiptean al zeilor cu formă de animale – Zeus Ammon ca berbec (*133.j), Hermes-Thot ca ibis sau cocor (*52.6), Hera-Isis ca vacă (*56.2), Artemis-Pasht ca pisică și așa mai departe; dar poate fi și o referire istorică la un exod înspăimântat al preoților și preoteselor din arhipelagul egeean, atunci când o erupție vulcanică a înghițit jumătate din marea insulă Thera, cu puțin înainte de anul 2000 î.Hr. Pisicile încă nu erau domesticite în Grecia clasică. O altă sursă a acestei legende pare a fi epopeea babiloniană a Creației, *Enuma Elish*, potrivit căreia, în versiunea timpurie a lui Damascius, zeița Tiamat, consortul ei Apsu și fiul lor Mummi („confuzie”) i-au dezlănțuit pe Kingu și o ceată de alți monștri împotriva nou-născutei trinități de zei: Ea, Anu și Bel. A urmat o fugă panicată; dar Bel îi convoacă de îndată pe frații lui, ia comanda și înfrânge forțele lui Tiamat, zdrobindu-i țeasta cu o măciucă și despicănd-o în două „ca pe un calcan”.

3. Mitul despre Zeus, Delfine și pielea de urs consemnează umilirea lui Zeus de către Marea Zeiță, venerată ca Ursoaică, al cărei oracol principal era la Delfi; ocazia istorică nu este cunoscută, dar cadmeenii din Beoția par să se fi preocupat de preservarea

cultului lui Zeus. „Fructele efemere” oferite lui Tifon de cele Trei Ursite par să fie obișnuitele mere ale morții (*18.4; 32.4; 33.7 etc.). Într-o versiune protohitită a mitului, șarpele Illyunka îl înfrânge pe Zeul-furtună și îi ia ochii și inima, pe care el le recuperează printr-o stratagemă. Consiliul Divin apelează atunci la zeița Inara pentru a pune în practică răzbunarea. Invitat de ea la un ospăț, Illyunka mănâncă până se ghidește, după care ea îl leagă cu o frânghie, iar el este omorât de Zeul-furtună.

4. Muntele Casios (acum Jebel-el-Akra) este Muntele Hazzi din legenda hitită a lui Ullikummi, gigantul de piatră care a crescut cu o viteză amețitoare și căruia tatăl lui, Kumarbi, i-a dat ordin să-l distrugă pe cei șaptezeci de zei din Cer. Zeul-furtună, Zeul-Soare, Zeița Frumuseții și toți semenii lor divini nu au reușit să-l omoare pe Ullikummi, până când Ea, Zeul Înțelepciunii, folosind cuțitul care despărțise la origine Cerul de Pământ, a retezat picioarele monstrului și l-a aruncat în mare. Elemente ale acestei legende apar în mitul lui Tifon, ca și în cel al Aloizilor, care au crescut la fel de iute și au folosit munții drept scări către Cer (*37.b). Cadmeenii au adus probabil aceste legende din Asia Mică în Grecia (*6.1).

37. Aloizii

a. Efialtes și Otos sunt fiii bastarzi ai Ifimediei, fiică a lui Triops. Ea se îndrăgostise de Poseidon și obișnuia să stea ghemuită pe malul mării, luând valurile în mâinile făcute căuș ca să și le verse în poală; așa a rămas grea. Efialtes și Otos erau numiți însă Aloizi deoarece Ifimedia s-a căsătorit apoi cu Aloe, pe care tatăl său, Helios, îl făcuse rege al Asopiei din Beoția. Aloizii creșteau cu câte un cot în lățime și un braț în înălțime în fiecare an și, când au ajuns la vârsta de nouă ani, având nouă coți lățime și nouă brațe înălțime, au declarat război Olimpului. Efialtes a jurat pe râul Styx să o siluiască pe Hera, iar Otos a jurat și el să o siluiască pe Artemis¹⁸⁴.

b. Hotărând că Ares, Zeul Războiului, trebuia să fie primul capturat, ei s-au dus în Tracia, l-au dezarmat, l-au legat și l-au închis într-un vas de bronz, pe care l-au ascuns în casa mamei lor vitrege, Eribeea, Ifimedia fiind acum moartă. Apoi au început atacul asupra Olimpului: au făcut un rambleu care să-i ajute, așezând

---

¹⁸⁴ Apollodor I.7.4; Pausanias II.3.8; Pindar, *Ode pythianice* IV.88-92.F.

Muntele Pelion peste Muntele Osa, și au amenințat că vor continua să arunce munți în mare până când marea va deveni pământ uscat, chiar dacă șesurile vor fi inundate de valuri. Încrederea lor era de nepotolit, deoarece fusese profețit că nici alți oameni, nici zeii nu îi puteau omorî.

c. La sfatul lui Apollo, Artemis le-a trimis Aloizilor un mesaj: dacă vor opri asediul, ea va consimți să-i întâlnească pe Insula Naxos și să se lase îmbrățișată de Otos. Otos a fost din cale afară de încântat, dar Efialtes, care nu primise un mesaj similar de la Hera, s-a infuriat, cuprins fiind de gelozie. S-au întâlnit în Naxos și între cei doi a izbucnit o ceartă violentă, Efialtes insistând ca propunerea să fie refuzată sau, dacă nu, el, ca frate mai mare, să fie primul care să se bucure de îmbrățișările lui Artemis. Cearta ajunsese la vârf când Artemis însăși s-a ivit sub înfățișarea unei căprioare albe și fiecare dintre cei doi Aloizi a pus mâna pe javelină, gata fiind să-i dovedească celuilalt că e mai bun țintaș. Deoarece ea fugea între ei doi iute ca vântul, ambii și-au lansat javelinele și s-au străpuns unul pe celălalt. Pieriră amândoi, iar profeția că nu vor putea fi uciși de alți oameni, nici de zei, s-a adeverit. Trupurile le-au fost duse la Antedon, în Beoția, dar la Naxos locuitorii încă îi mai cinstesc ca pe niște eroi. Li se atribuie întemeierea orașului Askra din Beoția și sunt socotiți cei dintâi muritori care le-au venerat pe muzele lui Helicon¹⁸⁵.

d. Asediul Olimpului fiind astfel oprit, Hermes a plecat în căutarea lui Ares și a constrâns-o pe Eribeea să-l elibereze, el fiind pe jumătate mort în vasul de bronz. Dar sufletele Aloizilor au coborât în Tartar, unde au fost legate strâns de un stâlp cu frânghii răsucite din vipere vii. Acolo stau ei, spate în spate, iar în vârful stâlpului stă nimfa Styx, ca să le amintească de jurămintele lor rămase neîndeplinite¹⁸⁶.

*

1. Aceasta este o altă versiune populară a revoltei gigantilor (*35.b). Numele lui Efialtes, atacul asupra Olimpului, amenințarea la adresa Herei și profeția invulnerabilității lor se regăsesc în ambele versiuni. Efialtes și Otos, „fiii ariei de treierat” cu „cea care întărește organele genitale”, nepoți ai celei cu „trei chipuri”, adică ai

---

¹⁸⁵ Homer, *Odiseea* XI.305-20; *Iliada* V.385-90; Pausanias IX.29.1-2.

¹⁸⁶ Apollodor I.7.4; Hyginus, *Fabula* 28.

lui Hecate, și adoratori ai muzelor feroce, personifică *incubus*-ul sau coșmarul orgiastic care sufocă și siluiește femeile când dorm. Asemenea Coșmarului din legenda britanică, ei sunt asociați cu numărul nouă. Mitul este confuz din cauza unui episod istoric obscur relatat de Diodor din Sicilia (V.50 și urm.). El spune că Aloeu, care era tesalian, și-a trimis fiii să le elibereze pe Ifimedia, mama lor, și pe sora lor, Pancratis („atotputernică”), de tracii care le duseseră în Naxos; expediția a reușit, dar ei se iau la ceartă pentru împărțirea insulei și se omoară unul pe celălalt. Cu toate acestea, deși Stephanus Byzantinus consemnează faptul că orașul Aloion din Tesalia a fost numit după Aloizi, cei dintâi mitografi îi fac beoțieni.

2. Uciderea reciprocă a gemenilor amintește de rivalitatea eternă pentru iubirea Zeiței Albe dintre regele sacru și succesorul lui, care își află fiecare moartea, alternativ, de mâna celui alt. Faptul că ei erau numiți „fii ai ariei de treierat” și că au scăpat de moartea prin fulgerul lui Zeus îi asociază mai degrabă cu cultul grânelor decât cu al stejarului. Pedepsa lor în Tartar, ca și a lui Tezeu și Piritoos (*103.c), pare să fie dedusă dintr-un străvechi simbol calendaristic care înfățișează capetele gemenilor aflați spate în spate, de o parte și de alta a unei coloane, în timp ce stau pe Scaunul Uitării. Coloana, pe care stă Zeița Morții-în-Viață, marchează apogeul verii, atunci când domnia regelui sacru ia sfârșit și începe cea a tanistului. În Italia, același simbol a devenit Ianus cu două capete; dar Anul Nou italian era în ianuarie, și nu la ascensiunea heliacă a lui Sirius, cea cu două capete (*34.3).

3. Ținerea în captivitate a lui Ares timp de treisprezece luni este un fragment mitic disparat și incert datat, care e posibil să se refere la un armistițiu de un an întreg – anul pelasgic avea treisprezece luni – convenit între tesalo-beoțieni și tracii, prilej cu care simbolurile războinice ale ambelor națiuni au fost depuse într-un vas de bronz în templul Herei Eribeea. Pelion, Osa și Olimp sunt toți munți din estul Tesaliei, de unde se vede în depărtare Chersonesul tragic, unde este posibil să se fi purtat războiul încheiat cu acest armistițiu.

38. Potopul lui Deucalion

a. Potopul lui Deucalion, numit astfel pentru a-l deosebi de potopul din Ogigia și de altele asemenea lui, a fost provocat de furia

lui Zeus în contra fiilor hulitori ai lui Licaon, fiul lui Pelasgos. Acest Licaon a fost cel dintâi care a civilizat Arcadia și a întemeiat cultul lui Zeus Liceios, dar și-a atras furia lui Zeus când i-a sacrificat un băiat. Drept urmare, a fost transformat în lup, iar casa i-a fost lovită cu fulgere. Fiii lui Licaon erau, spun unii, douăzeci și patru la număr, dar alții zic că erau cincizeci¹⁸⁷.

b. Vestea crimelor comise de fiii lui Licaon a ajuns în Olimp, iar Zeus însuși i-a vizitat, deghizat într-un călător sărac. Ei au avut neobrăzarea să-i pună în față o supă de măruntaie, amestecând măruntaie de-ale fratelui lor, Nictimos, cu altele de oaie și capră. Indignat, Zeus a împins la o parte masa pe care îi fusese servit degustătorul ospăț – locul a fost cunoscut ulterior drept Trapezunt – și i-a preschimbato pe toți în lupi, în afară de Nictimos, pe care l-a readus la viață¹⁸⁸.

c. La întoarcerea în Olimp, Zeus, scârbit, a revărsat un potop mare asupra pământului, cu intenția de a șterge întreaga rasă a oamenilor de pe fața lui; dar Deucalion, regele din Ftia, avertizat de tatăl său, titanul Prometeu, pe care îl vizitase în Caucaz, a construit o arcă, a aprovizionat-o cu alimente și a urcat la bordul ei împreună cu soția lui Pira, fiică a lui Epimeteu. Apoi Vântul de Sud a început să bată, s-a pornit să plouă, iar râurile s-au abătut mugind asupra mării care, ridicându-se cu o viteză amețitoare, a măturat toate cetățile de pe coastă și din câmpie, până când întreaga lume a fost inundată, în afara câtorva piscuri, și toate făpturile muritoare păreau să fi dispărut, în afară de Deucalion și Pira. Arca a plutit vreme de nouă zile, până când, într-un sfârșit, apele s-au retras, iar corabia s-a oprit pe Muntele Parnas – sau, spun unii, pe Etna, Athos sau pe Muntele Otris din Tesalia. Se spune că Deucalion a fost asigurat că pericolul trecuse de o porumbiță pe care o trimisese într-un zbor de explorare¹⁸⁹.

d. Au debarcat în siguranță și au adus jertfă lui Zeus-Tatăl,

---

¹⁸⁷ Apollodor III.8.1; Pausanias VIII.2.1; Scolie la *Fenomenele* lui Aratos a lui Germanicus Caesar 89; Ovidiu, *Metamorfoze* I.230 și urm.

¹⁸⁸ Apollodor, *loc. cit.*; Tzetzes, *Despre Licofron* 481; Pausanias VIII.3.1; Ovidiu, *Metamorfoze* I.230 și urm.

¹⁸⁹ Ovidiu, *Metamorfoze* I.317; Scolie la *Oreste* de Euripide 1095; Hyginus, *Fabula* 153; Scolie la *Bucolicele* lui Vergiliu VI.41; Scolie la *Ode olimpiance* de Pindar IX.42; Plutarh, *Care animale sunt mai inteligente* 13.

protectorul fugarilor, apoi au coborât să se roage la templul lui Temis, lângă râul Cefisos, al cărui acoperiș era acum drapat cu alge de mare, iar altarul era rece. Au implorat umil ca omenirea să renască, iar Zeus, ascultându-le glasul din depărtare, l-a trimis pe Hermes să-i asigure că toate dorințele aveau să le fie îndeplinite neîntârziat. Atunci Temis a venit în persoană și le-a zis: „Acoperiți-vă capul și aruncați oasele mamei voastre în spatele vostru!”. Cum Deucalion și Pira aveau mame diferite, ambele moarte, au dedus că titanida făcuse referire la Pământul-Mamă, ale cărei oase erau pietrele de pe malul râului. Prin urmare, s-au aplecat având capetele acoperite, au apucat pietrele și le-au aruncat peste umăr; iar pietrele acelea au devenit fie bărbați, fie femei, după cum și cine le aruncase, Deucalion sau Piras. Astfel, omenirea a renăscut, și de atunci, în multe limbi ale lumii, „popor” (*laos*) și „piatră” (*laas*) sunt unul și același cuvânt¹⁹⁰.

e. Cu toate acestea, s-a dovedit că Deucalion și Pira nu erau singurii supraviețuitori ai Potopului, căci Megaros, fiu al lui Zeus, fusese trezit din somn de țipătul unor cocori care îl chema pe vârful Muntelui Gerania, rămas deasupra apei. Un altul care a scăpat a fost Cerambos din Pelion, pe care nimfele l-au preschimbat într-un scarabeu ce a zburat pe vârful Parnasului¹⁹¹.

f. La fel, locuitorii Parnasului – oraș întemeiat de Parnasos, fiu al lui Poseidon, cel ce inventase arta prevestirii – au fost treziți de urletele unor lupi pe care i-au urmat pe vârful muntelui. Ei și-au numit noul oraș Licoreea, după numele lupilor¹⁹².

g. Astfel, potopul s-a dovedit a fi de mic folos, căci unii parnasieni au migrat în Arcadia și au reînviat acolo monstruozițiile lui Licaon. Până în ziua de azi, un băiat încă mai este sacrificat lui Zeus Liceios, iar măruntaiele lui sunt amestecate cu altele într-o supă care este servită unei mulțimi de păstori lângă un pârau. Păstorul care mănâncă măruntaiele băiatului (repartizate lui prin tragere la sorti) urlă ca un lup, își atârnă hainele într-un stejar, traversează pâraul înot și devine astfel vârcolac. Vreme de opt ani, el trăiește printre lupi, iar dacă se abține să mănânce carne de om în tot acest răstimp, el se poate întoarce, poate traversa iarăși pâraul înot și își

---

¹⁹⁰ Apollodor I.7.2; Ovidiu, *Metamorfoze* I.260-415.

¹⁹¹ Pausanias I.40.1; Ovidiu, *Metamorfoze* VII.352-6.

¹⁹² Pausanias X.6.1-2.

poate recăpăta hainele. Nu cu mult timp în urmă, un anume Damarhos din Parasia a petrecut opt ani cu lupii, și-a redobândit natura umană și, după zece ani de pregătiri intense în gimnaziu, a câștigat premiul la box la Jocurile Olimpice¹⁹³.

h. Acest Deucalion a fost fratele Ariadnei din Creta și tatăl lui Oreste, rege al locrienilor ozoli; în timpul vieții lui, o cățea albă a fătat un băț pe care Oreste l-a plantat și din el a crescut o viță-de-vie. Alt fiu al său, Amfiction, l-a avut ca oaspete pe Dionysos și a fost primul om care a amestecat vinul cu apă. Dar cel mai în vârstă și mai faimos fiu al său a fost Hellen, părintele tuturor grecilor¹⁹⁴.

*

1. Legenda lui Zeus și a măruntaielor băiatului nu este atât un mit, cât o anecdotă morală care exprimă dezgustul resimțit în regiunile mai civilizate ale Greciei față de practicile canibalice străvechi din Arcadia, care supraviețuiseră în numele lui Zeus, fiind considerate „barbare și nefirești” (Plutarh, *Viața lui Pelopida*). Cecrops (*25.d), virtuos atenian contemporan cu Licaon, oferea doar turte de orz, abținându-se chiar și de la sacrificarea animalelor. Riturile licaoniene, pe care autorul neagă că Zeus le-ar fi tolerat vreodată, par să fi fost menite să descurajeze lupii să vâneze turmele și ciurdele, trimițându-le un rege ce fusese om. *Lykaïos* înseamnă „al lupoaicei”, dar și „al luminii”, iar fulgerul din mitul lui Licaon arată că Zeusul arcadian a fost la început regele sacru care aducea ploaia – în serviciul Lupoazei divine, Luna, la care urlă haitele de lupi.

2. Un An Mare de o sută de luni sau de opt ani solari era împărțit în mod egal între regele sacru și succesorul său tanist; iar cei cincizeci de fii ai lui Licaon – unul pentru fiecare lună a domniei regelui sacru – trebuie să fi fost cei care mâncau supa de măruntaie. În afara cazului în care s-a ajuns la ea prin numărarea familiilor care pretindeau că descind din Licaon și trebuiau să participe la ospățul măruntaielor, cifra douăzeci și doi se referă probabil la cei douăzeci și doi de lăștri de câte cinci ani ce

---

¹⁹³ Pausanias VIII.2.3 și VI.8.2; Plinius, *Naturalis historia* VIII.34; Platon, *Republica* VIII.16.

¹⁹⁴ Pausanias X.38.1; Eustathios din Salonic, *Comentarii la Iliada și Odiseea lui Homer* p. 1815; Apollodor I.7.2.

compuneau un ciclu – acel ciclu de o sută zece ani care constituia timpul de domnie al unei anumite descendențe de preotese.

3. Mitul Potopului lui Deucalion, ce pare să fi fost adus din Asia de către elazi, are aceeași origine ca și legenda biblică a lui Noe. Dar, chiar dacă inventarea vinului de către Noe este subiectul poveștii morale evreiești, justificând printre altele înrobirea canaaniților de către cuceritorii lor kasiți și semitici, revendicarea de către Deucalion a acestei invenții a fost negată de greci în favoarea lui Dionysos. Deucalion este însă prezentat drept fratele Ariadnei, care era, împreună cu Dionysos, mamă a diferite triburi ale cultului vinului (*27.8), iar el și-a păstrat numele de „marinar al vinului nou” (din *deucos* și *halieus*). Mitul lui Deucalion consemnează un potop în Mesopotamia în mileniul al III-lea î.Hr., dar și sărbătoarea Anului Nou autumnal din Babilonia, Siria și Palestina. Această sărbătoare celebra vinul nou dulce turnat de Parnapishtim în cupele constructorilor arcei, în care (conform epopeii babiloniene a lui Ghilgameș) el și cu familia lui au supraviețuit potopului trimis de zeița Ishtar. Arca era un vas al lunii (*123.1), iar sărbătoarea era celebrată de luna nouă cea mai apropiată de echinocțiul de toamnă, ca mijloc de aducere a ploilor de iarnă. În mitul grec, Ishtar este numită Pira – numele Zeiței-Mame la puresati (filisteni), un popor cretan ajuns în Palestina prin Cilicia, în jurul anului 1200 î.Hr.; în greacă, *pyrrha* înseamnă „roșu aprins” și este un epitet aplicat vinului.

4. Xisuthros a fost eroul legendei potopului sumerian, consemnat de Berosos, iar arca lui s-a oprit pe Muntele Ararat. Toate aceste arce erau construite din lemn de salcâm, același folosit și de Isis pentru construirea luntrei mortuare a lui Osiris.

5. Mitul unui zeu infuriat care decide să pedepsească răutatea oamenilor printr-un potop pare să fie un împrumut grec tardiv de la fenicieni sau evrei, dar numărul diferiților munți din Grecia, Tracia și Sicilia pe care se spune că ar fi debarcat Deucalion sugerează că un mit arhaic al potopului a fost suprapus peste o legendă ulterioară a unui potop din nordul Greciei. În cea mai veche versiune greacă a mitului, Temis reînnoiește rasa oamenilor fără să obțină în prealabil consimțământul lui Zeus; prin urmare, este probabil ca ei, și nu lui, să îi fi fost atribuit potopul, ca în Babilonia.

6. Transformarea pietrelor în oameni este, probabil, un alt împrumut eladic din Orient; Sfântul Ioan Botezătorul se referea la o legendă similară printr-un calambur cu cuvintele ebraice *banim* și

abanim, afirmând că Dumnezeu putea să îi creeze *copii* lui Avraam din *pietrele* deșertului (*Matei* III.3-9 și *Luca* III.8).

7. Faptul că o cățea albă, Zeița-Lună Hecate, a fătat un arac de viță-de-vie sub domnia lui Oreste, fiul lui Deucalion, este probabil cel mai vechi mit grecesc al vinului. Se spune că numele Ozole derivă din *ozoi*, „vlăstari de viță-de-vie” (*142.7). Unul dintre fiii netrebniici ai lui Licaon se numea de asemenea Oreste, ceea ce ar putea explica legătura forțată pe care mitografia au făcut-o între mitul supei de măruntaie și Potopul lui Deucalion.

8. Amfiction, numele unui alt fiu al lui Deucalion, este forma masculină a lui Amfictionis, zeița în al cărei nume a fost fondată faimoasa confederație de nord, Liga Amfictionică; potrivit lui Strabon, Calimah și scoliei la *Oreste* a lui Euripide, ea a fost reglementată de Acrisios din Argos (*73.a). Grecii civilizați, spre deosebire de tracii desfrânați, se abțineau să bea vin pur, iar diluarea lui cu apă la conferința statelor membre, care avea loc în sezonul culesului viei la Antela, lângă Termopile, trebuie să fi fost o precauție împotriva disputelor care puteau sfârși cu crime.

9. Hellen, fiul lui Deucalion, era strămoșul eponim al întregii rase elenice (*43.b): numele lui arată că el era un delegat regal al preotesei lui Helle, Hellen sau Helen, Selena sau Luna; iar potrivit lui Pausanias (III.20.6), primul trib de eleni a venit din Tesalia, unde era venerată Helle (*70.8).

10. Aristotel (*Meteorologica* I.14) spune că Potopul lui Deucalion a avut loc „în Grecia (Graecia) străveche, anume în ținutul din jurul Dodonei și al râului Aheloos”. *Graeci* înseamnă „adoratori ai Babei”, probabil Zeița-Pământ din Dodona care apărea în triadă ca Graie (*33.c); s-a sugerat că aheii au fost obligați să invadeze Peloponesul deoarece ploi neobișnuit de puternice le-au inundat terenurile de pășunat. Adorarea lui Helle (*62.3, 70.9 și 159.1) pare să o fi alungat pe cea a Graielor.

11. Scarabeul era un simbol al nemuririi în Egiptul de Jos, deoarece supraviețuia inundațiilor Nilului – Faraonul ca Osiris intra în barca lui solară sub formă de scarabeu –, iar uzul lui sacral s-a răspândit în Palestina, Marea Egee, Etruria și Insulele Baleare. Antoninus Liberalis menționează și el mitul lui Cerambos sau Terambos, citându-l pe Nicander.

a. Prometeu, creatorul rasei oamenilor, pe care unii îl includ printre cei șapte titani, a fost fiul titanului Eurimedon sau al lui Iapet cu nimfa Climene, iar frații lui erau Epimeteu, Atlas și Menetios¹⁹⁵.

b. Gigantul Atlas, cel mai mare dintre frați, știa toate adâncurile mării; el stăpânea asupra unui regat cu un țărm abrupt, mai mare decât Africa și Asia luate laolaltă. Acest pământ al Atlantidei se afla dincolo de Coloanele lui Heracle, iar un șir de insule roditoare îl separau de un continent îndepărtat, nelegat de al nostru. Poporul lui Atlas iriga și cultiva o câmpie centrală uriașă, alimentată de apa ce venea de pe dealurile care o înconjurau pe de-a-ntregul, în afara unei deschideri spre mare. De asemenea, construiau palate, băi, terenuri de curse, mari lucrări portuare și temple; purtau războaie nu doar la vest, până spre continent, dar și la est, până în Egipt și Italia. Egiptenii spun că Atlas era fiul lui Poseidon, ale cărui cinci perechi de gemeni au jurat cu toții credință fratelui lor pe sângele unui taur sacrificat pe vârful unei coloane, și că la început au fost extrem de virtuoși, purtând cu dârzenie povara mării lor averi în aur și argint. Dar, într-o zi, lăcomia și cruzimea i-au copleșit și, cu îngăduința lui Zeus, atenienii i-au înfrânt de unii singuri și le-au nimicit puterea. În același timp, zeii au trimis un potop care, într-o zi și o noapte, a distrus întreaga Atlantidă, astfel încât lucrările portuare și templele au fost îngropate sub moloz și noroi, iar marea a devenit nenavigabilă¹⁹⁶.

c. Atlas și Menetios, care au scăpat, s-au alăturat lui Cronos și titanilor în războiul lor lipsit de succes împotriva zeilor olimpieni. Zeus l-a omorât pe Menetios cu un fulger și l-a aruncat în Tartar, dar l-a cruțat pe Atlas, pe care l-a osândit să susțină veșnic Cerul pe umerii lui¹⁹⁷.

d. Atlas era tatăl Pleiadelor, Hiadelor și Hesperidelor; și de atunci avea să susțină Cerurile pe veșnicie, mai puțin când Heracle l-a înlocuit pentru o vreme. Unii spun că Perseu l-a împietrit pe Atlas și a făcut din el Muntele Atlas arătându-i capul Gorgonei, dar uită că, în credința populară, Perseu era un înaintaș îndepărtat al lui

---

¹⁹⁵ Eustathios din Salonic, *Comentarii la Iliada și Odiseea lui Homer* p. 987; Hesiod, *Teogonia* 507 și urm.; Apollodor I.2.3.

¹⁹⁶ Platon, *Timaios* 6 și *Critias* 9-10.

¹⁹⁷ Homer, *Odiseea* I.52-4; Hesiod, *loc. cit.*; Hyginus, *Fabula* 150.

Heracle¹⁹⁸.

e. Fiind mai înțelept decât Atlas, Prometeu a prevăzut rezultatul revoltei contra lui Cronos și, drept urmare, a preferat să lupte de partea lui Zeus, convingându-l și pe Epimeteu să facă la fel. El era, într-adevăr, cel mai înțelept din rasa lui, iar Atena, la a cărei naștere din capul lui Zeus asistase, l-a învățat arhitectură, astronomie, matematică, navigație, medicină, metalurgie și alte arte utile, pe care el le-a transmis oamenilor. Dar Zeus, care decisese să stârpească întreaga rasă omenească și a cruțat-o doar la rugămintea insistentă a lui Prometeu, s-a înfuriat din pricina puterilor și talentelor tot mai mari ale oamenilor¹⁹⁹.

f. Într-o zi, când la Sicion a avut loc o dispută cu privire la ce părți ale unui taur sacrificat trebuiau oferite zeilor și care trebuiau păstrate pentru oameni, Prometeu a fost invitat ca arbitru. Prin urmare, el a jupuit și a tranșat taurul și i-a cusut pielea astfel încât ea să formeze doi saci cu gura deschisă, pe care i-a umplut cu ce tăiasse. Un sac conținea toată carnea, dar aceasta era ascunsă sub stomac, partea cea mai puțin tentantă a oricărui animal, iar celălalt conținea oasele, ascunse sub un strat gros de grăsime. Când i-a oferit lui Zeus să aleagă, acesta s-a păcălit, luând sacul care conținea oasele și grăsimea (care continuă să fie partea divină); dar l-a pedepsit pe Prometeu, care a râs de el pe la spate, luând omenirii focul. „N-au decât să-și mănânce carnea crudă!”, a strigat el²⁰⁰.

g. Prometeu s-a dus pe dată la Atena, cu rugămintea de a-l lăsa să pătrundă pe ușa din spate în Olimp, ceea ce ea i-a îngăduit. După ce a pătruns, Prometeu a aprins o torță de la carul de foc al Soarelui și a rupt imediat din ea o bucată de cărbune aprins, pe care a aruncat-o în miezul scobit al unei tulpini de fenicul. Apoi, stingând torța, a plecat pe furiș, nevăzut, și a dat oamenilor focul²⁰¹.

h. Zeus a jurat răzbunare. I-a poruncit lui Hefaistos să facă o femeie de lut, celor patru Vânturi să sufle viață în ea, iar tuturor

---

¹⁹⁸ Diodor din Sicilia IV.27; Apollodor II.5.11; Ovidiu, *Metamorfoze* IV.630.

¹⁹⁹ Eschil, *Prometeu înlănțuit* 218, 252, 445 și urm., 478 și urm. și 228-36.

²⁰⁰ Hesiod, *Teogonia* 521-64; *Dialogurile zeilor* I și *Prometeu sau Caucazul* 3.

²⁰¹ Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VI.42.

zeițelor din Olimp să o împodobească. Pe această femeie, Pandora, cea mai frumoasă creată vreodată, Zeus i-a trimis-o, escortată de Hermes, drept dar lui Epimeteu. Însă Epimeteu, pe care fratele său îl prevenise să nu primească nici un dar de la Zeus, l-a refuzat respectuos. Mai ofensat ca oricând, Zeus a pus ca Prometeu să fie înălțuit de un stâlp din Munții Caucaz, unde un vultur lacom îi sfâșia ficatul cât era ziua de mare și anul de lung; iar suferința lui era fără sfârșit, deoarece în fiecare noapte (în timpul căreia Prometeu suferea cumplit de frig și îngheț) ficatul se refăcea la loc.

i. Dar Zeus, nedorind să mărturisească faptul că fusese răzbunător, a justificat această cruzime a lui răspândind o minciună: Atena, a zis el, îl invitase pe Prometeu în Olimp pentru o aventură de dragoste secretă.

j. Îngrijorat de soarta fratelui său, Epimeteu s-a grăbit să se căsătorească cu Pandora, pe care Zeus o făcuse pe cât de frumoasă, pe atât de nesăbuită, răuvoitoare și leneșă – prima dintr-un lung șir de femei asemenea. Ea a deschis imediat un vas, pe care Prometeu îl avertizase pe Epimeteu să îl țină închis, în care el se străduise să adune toate relele care ar fi putut năpăstui omenirea: cum ar fi Bătrânețea, Truda, Boala, Nebunia, Viciul și Pasiunea. Acestea au zburat afară ca un nor, înțepându-i pe Epimeteu și Pandora pe tot trupul, apoi au atacat rasa muritorilor. Amăgitoarea Speranță însă, pe care Prometeu o pusese și pe ea în vas, prin minciunile ei i-a făcut să renunțe la a se sinucide cu toții²⁰².

*

1. Mitografii de mai târziu l-au perceput pe Atlas ca pe o simplă personificare a Muntelui Atlas din nord-vestul Africii, al cărui pisc părea să susțină Cerurile; dar pentru Homer, coloanele prin care Atlas sprijinea firmamentul se înălțau mult mai departe, în Oceanul Atlantic, căruia ulterior Herodot avea să-i dea acest nume în cinstea lui. La început, probabil că el a fost titanul celei de-a doua zile din săptămână, cel care a separat apele firmamentului de ale pământului. Cele mai multe ploi vin în Grecia din Atlantic, mai ales la ascensiunea heliacală a stelelor-fiice ale lui Atlas, Hiadele, aceasta explicând în parte de ce casa lui era în vest. Faptul că Heracle a luat Cerurile de pe umerii lui are un dublu sens (*133.3-4

---

²⁰² Hesiod, *Munci și zile* 42-105 și *Teogonia* 565-619; Scolie la Apollonios din Rodos II.1249.

și 123.4).

2. Legenda egipteană a Atlantidei – comună și ea în poveștile populare de pe malul Atlanticului, de la Gibraltar la Hebride, și printre yorubii din Africa Occidentală – nu trebuie respinsă ca fiind o pură fantezie, ea părând să dateze din mileniul al III-lea î.Hr. Dar versiunea lui Platon, pe care el pretinde că Solon a aflat-o de la prietenii lui din deltă, preoții libieni din Sais, pare să fi fost grefată pe o tradiție ulterioară: faptul că cretanii minoici, care își extinseseră influența în Egipt și Italia, au fost înfrânți de confederația elenică având la conducere orașul Atena (*98.1) și că, probabil în urma unui cutremur submarin, enormele lucrări portuare construite de „keftiu” („popoarele mării”, adică cretanii și aliații lor) pe insula Faros (*27.7 și 169.6) au fost scufundate la mulți stânjeni sub apă – ele au fost redescoperite recent de scafandrii de mare adâncime. Aceste lucrări constau dintr-un bazin exterior și unul interior, care acopereau împreună o suprafață de aproximativ două sute cincizeci de acri (Gaston Jondet, *Les Ports submergés de l'ancienne île de Pharos*, 1916). O asemenea identificare a Atlantidei cu Farosul ar explica faptul că Atlas era uneori prezentat ca fiu al lui Iapet – Iafet din *Geneza*, pe care evreii îl numesc fiu al lui Noe și pe care l-au făcut strămoș al confederației oamenilor mării – și, uneori, fiu al lui Poseidon, patronul navigatorilor greci. Noah este Deucalion (*38.c) și, chiar dacă în mitul grec Iapet apare ca bunic al lui Deucalion, asta nu înseamnă nimic mai mult decât că era strămoșul eponim al tribului canaanit care a adus în Grecia legenda mesopotamiană, și nu pe cea atlantică, a Potopului. Mai multe detalii din relatarea lui Platon, cum ar fi sacrificiul pe coloane al taurilor și sistemele de apă rece și caldă din palatul lui Atlas, certifică faptul că cretanii sunt cei descriși, nu vreo altă națiune. Asemenea lui Atlas, cretanii „cunoșteau toate adâncurile mării”. Potrivit lui Diodor (V.3), atunci când o însemnată parte a locuitorilor Greciei a fost distrusă de marele potop, atenienii au uitat că ei întemeiaseră cetatea Sais din Egipt. Acesta pare o fi un mod neclar de a spune că, după scufundarea lucrărilor portuare din Faros, atenienii au uitat de legăturile lor religioase cu orașul Sais, unde era venerată aceeași zeiță libiană Neith, Atena sau Tanit.

3. Povestea lui Platon este bulversată de relatarea lui despre marele număr de elefanți din Atlantida, ceea ce se poate referi la importurile masive de fildeș ale Greciei prin intermediul Farosului,

dar poate să fi fost și un împrumut dintr-o legendă mai veche. Localizarea Atlantidei din poveștile populare a fost subiectul a numeroase teorii, chiar dacă influența lui Platon a concentrat în mod firesc atenția tuturor asupra Oceanului Atlantic. Până recent, se presupunea că Dorsala Atlantică (cea care se întinde din Islanda până la Azore, cotind apoi către sud-est, spre insulele Ascension și Tristan da Cunha) este o rămășiță a ei; dar cercetările oceanografice arată că, în afara unor piscuri, întreaga dorsală a fost sub apă timp de cel puțin șaiszeci de milioane de ani. Doar despre o singură insulă mare și nelocuită din Atlantic se știe că a dispărut: platoul numit acum Dogger Bank. Dar oasele și uneltele scoase de plasele de pescuit arată că acest dezastru s-a produs în paleolitic; și este mult mai puțin probabil ca vestea dispariției platoului să fi ajuns în Europa de la niște supraviețuitori care au plutit în derivă peste întinderea de apă decât ca amintirea unei catastrofe diferite să fi fost adusă pe malul Atlanticului de imigranții neolitici foarte civilizați din Libia, cunoscuți de regulă drept „constructori ai mormintelor de trecere”.

4. Aceștia erau cultivatori și au ajuns în Marea Britanie spre sfârșitul mileniului al III-lea î.Hr.; însă nu s-a dat nici o explicație pentru deplasarea lor în masă spre vest, prin Tunisia și Maroc, până în sudul Spaniei, apoi spre nord până în Portugalia și mai departe. Potrivit legendei galeze a Atlantidei despre cantrelele²⁰³ medievale pierdute din Dyfed (plasate neverosimil în Golful Cardigan), o furtună venită de pe mare a rupt barajele și a distrus șaisprezece orașe. Hy Brasil-ul irlandez, City of Is-ul breton, Land of Lyonesse-ul din Cornwall (localizat neverosimil între Cornwall și Insulele Siciliei), Île Verte-ul francez, Ilha Verde-ul portughez, toate sunt variante ale acestei legende. Dar dacă ceea ce preoții egipteni i-au spus cu adevărat lui Solon a fost că dezastrul a avut loc în Vestul Îndepărtat și că supraviețuitorii au trecut „dincolo de Coloanele lui Heracle”, Atlantida poate fi identificată cu ușurință.

5. Acesta este ținutul atlantizilor, menționați de Diodor din Sicilia (*131.m) drept un popor deosebit de civilizat care trăia la vest de Lacul Tritonis și de la care amazoanele libiene, adică triburile matriarhale descrise ulterior de Herodot, au cucerit orașul lor

---

²⁰³ Unități administrative, districte cu o sută de sate în Țara Galilor (n.tr.).

Cerne. Legenda lui Diodor nu poate fi datată arheologic, însă el o face să preceadă o invadare libiană a Cicladelor și a Traciei, eveniment care nu a putut avea loc mai târziu de mileniul al III-lea î.Hr. Dacă Atlantida era, în acest caz, în vestul Libiei, este posibil ca inundațiile care au făcut-o să dispară să se fi datorat fie unor ploi fenomenale, precum cele care au provocat vestitele potopuri mesopotamian și ogigian (*38.3-5), fie unei mării însoțite de un vânt puternic dinspre nord-vest, precum cea care a măturat o mare parte din Țările de Jos în secolele al XII-lea și al XIII-lea și au format Golful Zuiderzee, fie unei scufundări a regiunii de coastă. De fapt, este posibil ca Atlantida să fi fost inundată odată cu formarea Lacului Tritonis (*8.a), care se pare că acoperea cândva multe mii de kilometri pătrați din șesurile libiene și poate că se întindea la nord până în vestul Golfului Sidra, numit de geograful Scylax „Golful Tritonis”, unde recifele periculoase sugerează un lanț de insule dintre care au mai supraviețuit doar Jerba și Kerkennah.

6. Insula rămasă în centrul lacului amintit de Diodor (*131.f) era, poate, Chaamba Bou Rouba din Sahara. Diodor pare să se refere la o astfel de catastrofă atunci când scrie, în relatarea lui despre amazone și Atlantida (III.5): „Și se spune că, în urma cutremurelor, părțile Libiei dinspre ocean au înghițit Lacul Tritonis, făcându-l să dispară”. De vreme ce Lacul Tritonis încă exista pe vremea lui, ceea ce i se spusese era probabil că, drept rezultat al cutremurelor din vestul Mediteranei, marea înghițise o parte a Libiei și formase Lacul Tritonis. Zuiderzee și Lacul Copais sunt ambele secate acum, iar Lacul Tritonis, care, potrivit lui Scylax, încă acoperea nouă mii de mile pătrate în epoca clasică, s-a restrâns la mlaștinile sărate Chott Melghir și Chott el Jerid. Dacă aceasta era Atlantida, atunci unii dintre agricultorii rămași fără pământ au plecat spre vest, în Maroc, alții spre sud, peste Sahara, alții spre est, în Egipt, și mai departe, luându-și povestea cu ei; câțiva au rămas pe malul lacului. Este foarte posibil ca elefanții lui Platon să fi existat pe acest teritoriu, chiar dacă țărmul muntos al Atlantidei aparține Cretei, despre care egiptenii care urau marea știau doar din auzite.

7. Cele cinci perechi de fii gemeni ai lui Poseidon care au depus jurământ de credință lui Atlas trebuie să fi fost reprezentanții la Faros ai regatelor „keftiu” aliate cu cretanii. În epoca miceniană, regula era dubla suveranitate: Sparta cu Castor și Polideuces, Mesena cu Idas și Linceu, Argos cu Pretos și Acrisios, Tirint cu Heracle și Ificles, Teba cu Eteocle și Polinice. Fiii lui Poseidon

trebuie să fi devenit cruzi și lacomi abia după căderea Cnososului, când onestitatea comercială a intrat în declin, iar negustorii s-au transformat în pirați.

8. Numele lui Prometeu, „prevedere”, își poate avea originea într-o înțelegere greșită de către greci a cuvântului sanscrit *pramantha*, svastica sau bățul de aprins focul, pe care se presupunea că el îl inventase, de vreme ce Zeus Prometeu de la Thurium este înfățișat ținând un băț de aprins focul. Prometeu, eroul popular indo-european, a fost confundat cu eroul carian Palamede, inventatorul sau propagatorul tuturor artelor civilizate (inspirat de zeiță) și cu zeul babilonian Ea, care pretindea să fi creat un om minunat din sângele lui Kingu (un fel de Cronos), în timp ce Zeița-Mamă Aruru a creat un om inferior din argilă. Frații Pramanthu și Manthu, care apar în *Bhagavata Purana*, o epopee sanscrită, ar putea fi prototipurile lui Prometeu și Epimeteu („neprevvedere”); însă relatarea lui Hesiod despre Prometeu, Epimeteu și Pandora nu este un mit autentic, ci o fabulă antifeministă, probabil inventată de el însuși, chiar dacă se bazează pe povestea lui Demofon și Filis (*169.j). Pandora („atotdăruitoare”) era Zeița-Pământ Rhea, venerată sub acest nume în Atena și aiurea (Aristofan, *Păsările* 971; Filostrat, *Viața lui Apollonios din Tyana* VI.39), pe care pesimistul Hesiod o învinovățește pentru a-l fi făcut pe om muritor și pentru toate relele vieții lui, ca și pentru comportamentul frivol și necuviincios al soțiilor. Povestea lui despre împărțirea taurului nu este un mit, ci o anecdotă inventată pentru a explica pedepsirea lui Prometeu și anomalia de a li se oferi zeilor din animalul sacrificial doar oasele coapselor și grăsimea. În *Geneza*, caracterul sacru al oaselor de la coapse este explicat prin șchiopătatul lui Iacov pe care un înger i l-a provocat în timpul unei lupte corp la corp. Vasul (nu cutia) Pandorei conținea inițial suflute înaripate.

9. Locuitorii greci ai insulelor încă mai poartă focul dintr-un loc în altul în miezul unei tulpini de fenicul, iar înlănțuirea lui Prometeu pe Muntele Caucaz poate fi o legendă preluată de eleni în timpul migrației lor spre Grecia dinspre Marea Caspică: cea a unui gigant de gheață culcat pe zăpada înălțimilor montane și înconjurat de un stol de vulturi.

10. Atenienii se străduiau să nege că zeița lor îl luase pe Prometeu drept amant, ceea ce sugerează că el fusese identificat local cu Hefaistos, un alt zeu al focului și inventator, despre care se

spunea aceeași poveste (*25.b), deoarece el împărțea templul cu Atena pe Acropole.

11. Menetios („putere pierdută”) este un rege sacru al cultului stejarului; numele se referă probabil la schilodirea lui rituală (*7.1 și 50.2).

12. Dacă svastica rotită în sensul acelor de ceasornic este un simbol al soarelui, cea rotită în sens contrar este un simbol al lunii. La akanii din vestul Africii, un popor de descendență libio-berberă, ea o reprezintă pe Zeița Triplă Ngame.

40. Eos

a. La sfârșitul fiecărei nopți, Eos cea cu degete trandafirii și mantia de culoarea șofranului, fiică a titanilor Hiperion și Teea, se înalță din culcușul ei de la Răsărit, urcă în carul tras de caii Lampos și Faeton și merge în Olimp, unde dă vestea apropierii fratelui ei, Helios. Când se ivește Helios, ea devine Hemera și îl însoțește în călătoriile lui până când, devenită Hespera, anunță sosirea lor cu bine pe țărmurile de Apus ale lui Ocean²⁰⁴.

b. Afrodita, furioasă că îl găsisese odată pe Ares în patul lui Eos, a blestemat-o să râvnească veșnic după muritori tineri, pe care apoi ea a început să îi seducă în secret, rușinată, unul după altul. Mai întâi Orion, apoi Cefalos, apoi Clitos, nepot al lui Melampus, chiar dacă era căsătorită cu Astreos, ce provenea din titani și căruia îi născuse nu doar Vânturile de Nord, Vest și Sud, dar și pe Fosforos și, zic unii, toate stelele din Cer²⁰⁵.

c. În cele din urmă, Eos i-a luat cu ea pe Ganimede și pe Titonos, fiul lui Tros sau Ilos. Când Zeus i l-a furat pe Ganimede, ea l-a implorat să îi dea lui Titonos nemurire, ceea ce el a încuviințat. Dar a uitat să ceară și tinerețe veșnică, un dar câștigat de Selene pentru Endimion; pe zi ce trecea, Titonos devenea tot mai bătrân, albit și gârbovit și vocea îi devenise stridentă, iar când Eos, într-un sfârșit, a obosit să îl mai îngrijească, l-a încuiat în dormitorul ei, unde el

---

²⁰⁴ Homer, *Odiseea* V.1 și XXIII.244-6; Teocrit, *Idile* II.148.

²⁰⁵ Apollodor I.4.4; Homer, *Odiseea* XV.250; Hesiod, *Teogonia* 378-82.

s-a transformat într-un greiere²⁰⁶.

*

1. Fecioara Aurora era o plăsmuire elenică, acceptată cu greu de mitografi ca titanidă de a doua generație; carul ei cu doi cai și anunțarea de către ea a sosirii Soarelui sunt mai curând alegorii decât mituri.

2. Neconținutele aventuri amoroase ale lui Eos cu tineri muritori sunt și ele alegorice: zorii aduc amanților de peste noapte o reînnoire a dorinței erotice, acesta fiind momentul când bărbații se lasă cel mai adesea purtați de pasiune. Alegoria unirii ei cu Astreos este una simplă: stelele se contopesc cu zorii la răsărit, iar Astreos, vântul din zori, apare ca și cum ar fi o emanație a lor. Apoi, deoarece vântul era considerat un agent fecundator, Eos a devenit mama Luceafărului-de-dimineată, rămas singur pe cer. (Astreos era un alt nume al lui Cefalos, despre care se spunea, de asemenea, că era tatăl Luceafărului-de-dimineată împreună cu ea.) De aici decurgea, din punct de vedere filosofic, că, de vreme ce Luceafărul-de-seară este identic cu cel de dimineată, iar seara este ultimul aspect al zorilor, toate stelele trebuie să se fi născut din Eos, la fel și toate vânturile, în afara celui din zori. Însă această alegorie contrazicea mitul creării lui Boreas de către Zeița-Lună Eurinome (*1. a).

3. În arta grecească, Eos și Hemera sunt personaje care nu se deosebesc unul de celălalt. Titonos a fost considerat de alegoriști ca însemnând „încuviințare a unei prelungiri” (de la *teino* și *one*), o trimitere la prelungirea vieții lui ca urmare a rugăminții lui Eos; dar este probabil mai degrabă o formă masculină al propriului nume al lui Eos, Titone – de la *tito*, „zi” (Tzetzes, *Despre Licofron* 941) și *one*, „regină” –, însemnând „partener al reginei zilei”. Greierii sunt activi imediat ce ziua își face simțită căldura, iar pentru colonizatorii greci ai Asiei Mici, greierii de aur erau un simbol al lui Apollo ca Zeu-Soare.

41. Orion

a. Orion, un vânător din Hiria beoțiană și cel mai arătos bărbat în

---

²⁰⁶ Scolie la Apollonios din Rodos III.115; *Imn homeric către Afrodita* 218-38; Hesiod, *Teogonia* 984; Apollodor III.12.4; Horațiu, *Ode* III.20; Ovidiu, *Fastele* I.461.

viață, era fiul lui Poseidon și al lui Euriale. Venind într-o zi la Hiria, în Chios, s-a îndrăgostit de Merope, fiica lui Oenopion, fiul lui Dionysos. Oenopion i-o făgăduise pe Merope de soție dacă va elibera insula de jivinele periculoase care o bântuiau, ceea ce el s-a pornit să facă, aducându-i în fiecare seară lui Merope pieile acestora. Dar când sarcina a fost în sfârșit îndeplinită, iar Orion a revendicat-o de soție, Oenopion i-a spus că umblau zvonuri că ar fi lei, urși și lupi care încă mai dădeau târcoale pe dealuri și a refuzat să-și țină făgăduiala, adevărul fiind că el însuși era îndrăgostit de ea.

b. Într-o noapte, descurajat fiind, Orion a băut un burduf de vin de-al lui Oenopion, ceea ce l-a ațâțat atât de tare, încât a pătruns în dormitorul lui Merope și a constrâns-o să se împreuneze cu el. Când s-au ivit zorile, Oenopion l-a invocat pe tatăl lui, pe Dionysos, care a trimis niște satiri să-l facă să bea și mai mult vin, până când a adormit de-a binelea; atunci Oenopion i-a scos ambii ochi și l-a aruncat pe țărmul mării. Un oracol l-a înștiințat că și-ar putea recăpăta vederea dacă va merge spre est și își va roti orbitele către Helios, spre locul de unde acesta răsare din Ocean. Fără să mai întârzie, Orion a plecat pe mare într-o bărcuță cu vâsle și, urmând sunetul ciocanului unui ciclop, a ajuns în Lemnos. Acolo a intrat în fierăria lui Hefaistos, a înșfăcat o calfă pe nume Cedalion și l-a suit pe umerii săi, ca să-l călăuzească. Cedalion l-a condus pe Orion pe pământ și pe mare, până când a ajuns, în sfârșit, la Oceanul cel îndepărtat, unde Eos s-a îndrăgostit de el, iar fratele ei, Helios, i-a redat pe dată vederea.

c. După ce a vizitat Delosul însoțit fiind de Eos, Orion s-a întors ca să se răzbune pe Oenopion, pe care însă nu l-a putut găsi nicăieri în Chios, deoarece se ascundea într-o încăpere de sub pământ făcută anume pentru el de Hefaistos. Orion a navigat spre Creta, unde credea că Oenopion ar fi putut să fugă ca să se pună sub protecția bunicului său, Minos, și acolo a întâlnit-o pe Artemis, cu care împărtășea aceeași dragoste pentru vânătoare. Ea l-a convins curând să renunțe la răzbunare și, în schimb, să meargă să vâneze împreună cu ea²⁰⁷.

---

²⁰⁷ Homer, *Odiseea* XI.310; Apollodor I.4.3-4; Parthenios, *Erotica pathemata* 20; Lucian din Samosata, *De domo* 20; Theon, *Despre Aratos* 638; Hyginus, *Poeticon astronomicon* II.34.

d. Dar Apollo aflase că Orion nu-i refuzase lui Eos invitația de a împărți cu el patul ei din insula sacră Delos – Zorii încă mai roșesc în fiecare zi amintindu-și de această indiscreție a lor – și, mai mult, că el se lăudase că scăpase întreg pământul de animalele și monștrii sălbatici. Temându-se, prin urmare, că Artemis, sora lui, s-ar fi putut dovedi la fel de sensibilă ca și Eos, Apollo s-a dus la Pământul-Mamă și, repetând perfid laudele de sine ale lui Orion, a făcut ca un scorpion monstruos să plece pe urmele lui. Orion a atacat scorpionul, mai întâi cu săgeți, apoi cu sabia, dar, văzând că armura acestuia rezista la orice armă aducătoare de moarte, s-a aruncat în mare și a înotat spre Delos, unde, spera el, Eos avea să-l ia sub protecția sa. Apollo a chemat-o atunci pe Artemis: „Vezi obiectul acela negru care plutește pe mare, acolo departe, lângă Ortigia? E capul unui nemernic pe nume Candaon, care tocmai a sedus-o pe Opos, una din pretesele tale hiperboreene. Te provoc să-l străpungi cu săgeata!”. Or, Candaon era numele beoțian al lui Orion, chiar dacă Artemis nu știa asta. Ea a ținut cu grijă, a slobozit săgeata și, când a plecat înot să-și recupereze prada, a descoperit că străpunsese capul lui Orion. Profund îndurerată, l-a implorat pe fiul lui Apollo, pe Asclepios, să îl readucă la viață, iar acesta a consimțit; dar Orion a fost spulberat de fulgerul lui Zeus înainte ca Asclepios să-și poată îndeplini misiunea. Artemis a trimis atunci chipul lui Orion printre stele, unde este urmărit fără încetare de Scorpion. Umbra lui coborâse deja pe Câmpiile Asfodelului.

e. Unii spun însă că scorpionul l-a împuns și l-a omorât pe Orion, iar Artemis a fost supărată pe el fiindcă le-a urmărit cu dragostea lui pe însoțitoarele ei, cele șapte Pleiade fecioare, fiicele lui Atlas cu Pleione. Ele au luat-o la goană peste câmpiile din Beoția, până când zeii le-au transformat în porumbițe și le-au pus chipurile printre stele. Însă aceasta este o relatare eronată, de vreme ce Pleiadele nu erau virgine: trei dintre ele se împreunaseră cu Zeus, două cu Poseidon, una cu Ares, iar a șaptea se căsătorise cu Sisif din Corint și nu reușise să fie inclusă în constelație, deoarece Sisif era muritor²⁰⁸.

f. Alții zic următoarea poveste stranie despre nașterea lui Orion, ca să-i explice numele (care uneori este scris Urion) și tradiția conform căreia el era fiu al Pământului-Mamă. Hirieu, un țaran

---

²⁰⁸ Apollodor, *loc. cit.*

sărac crescător de albine, care jurase să nu aibă copii, a îmbătrânit și a devenit impotent. Dar când Zeus și Hermes, deghizați, l-au vizitat, văzând că au fost tratați cu ospitalitate, l-au întrebat ce dar își dorea el cel mai mult. Hirieu a oftat adânc și a răspuns că ceea ce voia el cel mai mult, anume să aibă un fiu, era cu neputință acum. Totuși, zeii l-au învățat să sacrifice un taur, să urineze pe pielea lui și apoi să o îngroape în mormântul soției. El a făcut întocmai și, nouă luni mai târziu, i s-a născut un copil, pe care l-a botezat Urion, „cel care urinează” – și, într-adevăr, atât răsăritul, cât și apusul constelației Orion aduc ploaia²⁰⁹.

*

1. Povestea lui Orion constă din trei sau patru mituri disparate puse laolaltă. Primul, relatat confuz, este cel al lui Oenopion. Acesta se referă la faptul că un rege sacru nu dorește să renunțe la tron la sfârșitul perioadei lui de domnie, nici măcar după ce noul candidat la regalitate trecuse deja prin luptele lui rituale și se căsătorise cu regina urmând ceremoniile obișnuite. Or, noul rege este doar unul interimar sau *interrex*, care, după ce domnește o zi, este omorât imediat și devorat de menade (*30.1); vechiul rege, care a simulat moartea într-un mormânt, se recăsătorește apoi cu regina și își continuă domnia (*123.4).

2. Detaliul irelevant al ciocanului ciclopului explică orbirea lui Orion: o reprezentare mitologică a lui Odiseu arzând cu fierul roșu ochiul ciclopului (*170.d) pare să fi fost combinată cu o alegorie elenică: titanul Soare este orbit în fiecare seară de dușmanii lui, dar i se redă vederea a doua zi în zori. Orion („cel care locuiește pe munte”) și Hiperion („cel care locuiește la înălțime”) sunt, de fapt, același personaj. Laudele lui Orion că ar fi exterminat sălbăticiunile nu doar că se referă la luptele lui rituale (*123.1), ci sunt și o fabulă a Soarelui care se înalță, la a cărei vedere toate sălbăticiunile se retrag în bârlogurile lor (*cf. Psalmi* CIV.23).

3. Relatarea lui Plutarh despre scorpionul trimis de zeul Seth să îl omoare pe copilul Horus, fiu al lui Isis și Osiris, în cea mai călduroasă parte a verii, explică moartea lui Orion prin mușcătura scorpionului și apelul lui Artemis la Asclepios (Plutarh, *Despre Isis și Osiris* 19). Horus moare, dar Ra, Zeul-Soare, îl reînvie, iar mai

---

²⁰⁹ Servius despre *Eneida* lui Vergiliu I.539; Ovidiu, *Fastele* V.537 și urm.; Hyginus, *Poeticon astronomicon* II.34.

târziu el răzbună moartea tatălui său, Osiris; în mitul inițial, și Orion ar fi fost readus la viață. De asemenea, Orion este în parte Ghilgameș, un Heracle babilonian pe care oamenii-scorpion îl atacă în a zecea tăbliță a epopeii calendarului – mit care se referea la rănirea mortală a regelui sacru când Soarele se înălța în Scorpion. În care anume anotimp avea loc rănirea, e în funcție de vechimea mitului; când a fost creat zodiacul, Scorpion era probabil un semn de august, dar în epoca clasică, precesiunea punctelor echinoctiale l-a mutat în octombrie.

4. O altă versiune a morții lui Orion este consemnată pe una dintre tăblițele hitite de la Ras Shamra. Anat sau Anatha, Zeița Luptelor, s-a îndrăgostit de un vânător chipeș pe nume Aqhat, iar când el a refuzat, iritat fiind, să îi dea arcul său, ea i-a cerut ucigașului Yatpan să i-l fure. Spre marea ei disperare, neîndemânaticul Yatpan nu doar că l-a omorât pe Aqhat, dar a și scăpat arcul în mare. Semnificația astronomică a acestui mit este că Orion și Arcul – o parte a constelației pe care grecii o numeau „Ogarul” – coboară sub orizontul de la sud timp de două luni în fiecare primăvară. În Grecia, povestea pare să fi fost adaptată într-o legendă despre modul în care preotesele orgiastice ale lui Artemis – Opis fiind un nume al lui Artemis însăși – l-au omorât pe un îndrăgostit aflat în vizită pe insulița lor, Ortigia. Iar în Egipt, de vreme ce revenirea constelației Orion precedă arșița verii, ea a fost confundată cu dușmanul lui Horus, Seth, cele două stele strălucitoare de deasupra fiind urechile măgarului său.

5. Mitul nașterii lui Orion este, probabil, mai mult decât o poveste comică modelată după cea a lui Filemon și Baucis (Ovidiu, *Metamorfoze* VIII.670-724) și spusă pentru a explica prima silabă a străvechiului său nume, Urion – ca și cum ar fi fost derivat din *ourein*, „a urina”, nu din *ouros*, forma homerică a lui *oros*, „munte”. Însă este posibil ca o vrajă africană arhaică de invocare a ploii, care constă în a urina pe pielea unui bou, să fi fost cunoscută grecilor; iar faptul că Orion era fiu al lui Poseidon, Zeul Apelor, este o aluzie evidentă la puterile lui de a aduce ploaia.

6. Numele Pleiadelor, de la rădăcina *plei*, „a naviga”, se referă la înălțarea lor în anotimpul când se apropie vremea propice pentru navigat. Dar forma lui Pindar, *peleiades*, „stol de porumbei”, era probabil cea originară, de vreme ce *Hiadele* sunt purceluși. Se pare că o a șaptea stea din grup a dispărut la sfârșitul mileniului al II-lea (*67.j), deoarece Hyginus (*Fabula* 192) spune că Electra a dispărut

îndurerată de distrugerea Casei lui Dardanos. Urmărirea zadarnică de către Orion a Pleiadelor, situate în constelația Taurului, se referă la prezența lor deasupra orizontului cu puțin înainte de reapariția lui Orion.

42. Helios

a. Helios, pe care Eurifaesa cea cu ochi de vacă i l-a născut titanului Hiperion, este frate cu Selene și cu Eos. Trezit de cântatul cocoșului, care îi este consacrat, și anunțat de Eos, el umblă zi de zi pe Cer cu un car tras de patru cai de la un palat mareț din estul îndepărtat, de lângă Colhida, la un altul la fel de mareț din vestul îndepărtat, unde caii lui deshămați pasc pe Insulele Fericirilor²¹⁰. El navighează spre casă pe apa Oceanului, care înconjură lumea, imbarcându-și carul și atelajul pe un bac de aur făcut anume pentru el de Hefaistos și doarme întreaga noapte într-o cabină confortabilă²¹¹.

b. Helios poate să vadă tot ce se întâmplă pe pământ, dar nu este foarte atent – odată nu a reușit să observe nici măcar cum i-au furat cireada sacră însoțitorii lui Odiseu. El are mai multe asemenea cirezi de vite, fiecare cu câte trei sute cincizeci de capete. Cele din Sicilia sunt îngrijite de ficele lui, Fetusa și Lampetia, dar el își ține cea mai bună cireadă în insula spaniolă Eritia²¹²

. Rodos este proprietatea lui funciară. S-a întâmplat ca, atunci când Zeus împărțea insule și orașe diferiților zei, să uite să-l includă și pe Helios printre ei. „Vai!”, a spus el, „acum va trebui să o iau de la capăt”. „Nu, Sire”, a răspuns Helios politico, „astăzi am remarcat, după unele semne, o nouă insulă care se ivea din mare, în sudul Asiei Mici. Voi fi foarte mulțumit cu aceea”.

c. Zeus a chemat-o pe ursita Lachesis să fie martoră că orice astfel de insulă nouă trebuia să îi aparțină lui Helios²¹³; iar când Rodos s-a înălțat bine deasupra valurilor, Helios a revendicat-o și a

---

²¹⁰ *Imn homeric către Helios* 2 și 9-16; *Imn homeric către Atena* 13; Hesiod, *Teogonia* 371-4; Pausanias V.25.5; Nonnos, *Dionisiacele* XII.1; Ovidiu, *Metamorfoze* II.1 și urm. și 106 și urm.; Hyginus, *Fabula* 183; Athenaios VII.296.

²¹¹ Apollodor II.5.10; Athenaios XI.39.

²¹² Homer, *Odiseea* XII.323 și 357; Apollodor I.6.1; Teocrit, *Idile* XXV.130.

²¹³ Scolie la *Ode olimpanice* de Pindar VII.54 și urm.

zămislit acolo, cu nimfa Rode, șapte fii și o fiică. Unii spun că Rodos existase înainte de această epocă și că a reapărut din valuri după ce fusese acoperită de marile inundații trimise de Zeus. Locuitorii ei autohtoni au fost telchinii, iar Poseidon s-a îndrăgostit de unul dintre ei, de nimfa Halia, cu care i-a zămislit pe Rode și șase fii; cei șase fii care au insultat-o pe Afrodita, aflată acolo în trecere pe drumul de la Citera spre Pafos, și atunci ea le-a luat mințile; și-au siluit mama și au comis și alte crime într-atât de detestabile, încât Poseidon i-a scufundat pe toți sub pământ, iar ei au devenit Demonii Orientului. Iar Halia s-a aruncat în mare și a fost zeificată drept Leucoteea – deși aceeași poveste este spusă și despre Ino, mama lui Melicertes din Corint. Prevăzând potopul, telchinii au navigat în toate direcțiile, mai ales spre Licia, și au renunțat la revendicările lor asupra Rodosului. În felul acesta Rode a rămas singura moștenitoare, iar cei șapte fii pe care i-a avut cu Helios au condus insula după reparația ei. Ei au devenit astronomi vestiți și au avut o soră pe nume Electrio, care a murit fecioară, fiind venerată de atunci ca semizeită. Unul dintre ei, pe nume Actis, a fost surghiunit pentru fratricid și a fugit în Egipt, unde a întemeiat orașul Heliopolis și a fost primul care a predat astrologie egiptenilor, inspirat de tatăl lui, Helios. Locuitorii din Rodos au construit în cinstea lui Colosul, o statuie înaltă de șaptezeci de coți. Iar Zeus a mai adăugat teritoriilor lui Helios și noua insulă Sicilia, care fusese un proiectil aruncat în lupta cu giganții.

d. Într-o dimineață, Helios a cedat în fața fiului său Faeton, care îi ceruse insistent permisiunea de a conduce carul solar. Faeton voia să le arate surorilor lui, Prote și Climene, de ce este în stare: iar mama lui, Rode (al cărei nume este nesigur, deoarece ei i se spusese atât pe ambele nume ale fiicelor ei, cât și pe cel de Rode), l-a încurajat. Dar, nefiind suficient de puternic pentru a struni galopul cailor albi pe care surorile lui îi înhămaseră pentru el, Faeton a mers mai întâi atât de sus în cer, încât toți tremurau de teamă, apoi atât de aproape de pământ, încât a pârjolit câmpiile. Cuprins de furie, Zeus l-a ucis cu un fulger, iar el a căzut în fluviul Pad. Surorile lui îndurerate au fost transformate în plop care plâng cu lacrimi de chihlimbar pe malurile râului; sau, spun unii, au fost

1. Subordonarea Soarelui față de Lună, până când Apollo a uzurpat locul lui Helios și a făcut din el o zeitate a intelectului, este o caracteristică remarcabilă a vechii mitologii grecești. Helios nu era chiar un olimpian, ci fiul unui simplu titan; și, chiar dacă Zeus a împrumutat mai târziu anumite caracteristici solare de la zeul hitit și corintian Tesup (*67.1) și de la alți zei solari din Orient, acestea nu erau importante în comparație cu tunetele și fulgerele pe care le stăpânea. Numărul vitelor din cirezile lui Helios – în *Odiseea* i se spune Hiperion (*170.u) – amintește de tutela lui asupra Marii Zeițe: este numărul de zile acoperite de douăsprezece lunații complete, ca în anul lui Numa (Censorinus XX), mai puțin cele cinci zile consacrate lui Osiris, Isis, Seth, Horus și Nephthys. Este de asemenea un multiplu al numerelor lunare cincizeci sau șapte. Așa-numitele fiice ale lui Faeton sunt, de fapt, preotese ale Lunii – vacile fiind animale mai degrabă lunare decât solare în mitologia europeană timpurie; iar mama lui Helios, Eurifaesa cea cu ochi de vacă, este Zeița-Lună însăși. Alegoria unui car al soarelui care gonește pe cer este elenică în esență, dar Nilsson, în *Primitive Time Reckoning* (1920), a demonstrat că, chiar și în Grecia clasică, culturile străvechi de clan erau reglementate doar de lună, ca și economia agricolă din Beotia lui Hesiod. Un inel de aur din Tirint și altul din Acropola din Micene dovedesc că zeița controla atât luna, cât și soarele, care sunt plasate deasupra capului ei.

2. În povestea lui Faeton, care este un alt nume pentru Helios însuși (Homer, *Iliada* XI.735 și *Odiseea* V.479), o fabulă instructivă a fost grefată pe alegoria carului, morala fiind că tații nu ar trebui să își răsfete fiii, plecând urechea la sfaturile femeilor. Însă fabula nu este chiar atât de simplă cum pare: ea are o importanță mitică prin referința la sacrificarea anuală a unui prinț regal, în singura zi considerată că aparține anului terestru, nu celui sideral, anume cea care urma după cea mai scurtă zi. Regele sacru se prefăcea că

---

²¹⁴ Scolie la *Ode olimpanice* de Pindar VI.78; Tzetzes, *Chiliade* IV.137; Hyginus, *Fabulele* 52, 152 și 154; Euripide, *Hipolit* 737; Apollonios din Rodos IV.598 și urm.; Lucian *Dialogurile zeilor* 25; Ovidiu, *Metamorfoze* I.755 și urm.; Vergiliu, *Bucolice* VI.62; Diodor din Sicilia V.3; Apollodor I.4.5.

moare la apus; băiatul *interrex* era investit imediat cu titlurile, demnitățile și ustensilele lui sacre, se căsătorea cu regina și era ucis douăzeci și patru de ore mai târziu: în Tracia, era sfâșiat în bucăți de femei deghizate în cai (*27.e și 130.1), dar în Corint și aiurea era târât în urma unui car al soarelui tras de cai anume zădărați până când era zdrobit și murea. Atunci vechiul rege reapărea din mormântul în care se ascunsese (*41.1), ca succesor al băiatului. Miturile lui Glaucos (*71.a), Pelops (*109.j) și Hipolit („goană a cailor” – *101.g) se referă la acest obicei, care pare să fi fost adus în Babilon de hitiți.

3. Plopii-negri erau consacrați lui Hecate, dar cei albi ofereau promisiunea reînvierii (*31.5 și 134.f); astfel, transformarea surorilor lui Faeton în plopi arată că avem de-a face cu o insulă a morților în care un ordin de preotese oficia la templul oracular al unui rege tribal. Faptul că se spune și că au fost transformate în arini susține această ipoteză, de vreme ce arinii mărgineau Eea („tânguire”) lui Circe, o insulă sepulcrală aflată la intrarea în Adriatică, nu departe de vărsarea Padului (Homer, *Odiseea* V.64 și 239). Arinii erau consacrați lui Foroneu, eroul oracular și inventatorul focului (*57.1). Valea Padului era, în Epoca Bronzului, punctul terminus cel mai sudic al drumului pe care chihlimbarul, consacrat Soarelui, ajungea în Mediterana din Baltica (*148.9).

4. Rodos a fost proprietatea Zeiței-Lună Danae – numită Camira, Ialisa și Linda (*60.2) – până când ea a fost dată la o parte de Zeul-Soare hitit Tesup, venerat ca taur (*93.1). Danae poate fi identificată cu Halia („cea a mării”), Leucoteea („zeiță albă”) și Electrio („chihlimbar”). Cei șase fii și fiica lui Poseidon, ca și cei șapte fii ai lui Helios, indică o săptămână de șapte zile guvernată de puteri planetare sau de titani (*1.3). Actis nu a întemeiat Heliopolis – Onn sau Aunis –, unul dintre cele mai străvechi orașe din Egipt, iar pretenția că a predat astrologie egiptenilor e ridicolă. Dar, după Războiul Troian, locuitorii din Rodos au fost o vreme singurii negustori pe mare recunoscuți de faraoni și par să fi avut legături religioase străvechi cu Heliopolis, centrul cultului lui Ra. „Zeus Heliopolitanul”, care poartă busturile celor șapte puteri planetare pe cuirasă, poate fi din Rodos ca inspirație; statui similare au fost găsite la Tortosa, în Spania, și Byblos, în Fenicia (*1.4).

a. Hellen, fiul lui Deucalion, s-a căsătorit cu Orseis și s-a stabilit în Tesalia, unde fiul lui cel mare, Eol, i-a succedat²¹⁵.

b. Fiul cel mic al lui Hellen, Doros, a emigrat pe Muntele Parnas, unde a întemeiat cea dintâi comunitate doriană. Al doilea său fiu, Xutos, fugise deja la Atena, după ce fusese acuzat de furt de frații lui, și s-a căsătorit cu Creusa, fiica lui Erehteu, care i-a născut pe Ion și Aheos. Astfel, cele patru cele mai faimoase națiuni elenice, anume ionienii, eolienii, aheii și dorienii, sunt toate descendente din Hellen. Dar Xutos nu a prosperat în Atena: la moartea lui Erehteu, fiind ales arbitru, l-a numit pe cumnatul lui mai mare, Cecrops al Doilea, ca moștenitor legitim al tronului. Această decizie s-a dovedit a fi nepopulară, iar Xutos a fost izgonit din oraș și a murit în Egialos, Ahaia de azi²¹⁶.

c. Eol a sedus-o pe fiica lui Chiron, pe profetesa Thea, numită de unii Thetis, care era tovarășa de vânătoare a lui Artemis. Thea s-a temut că Chiron avea s-o pedepsească aspru când va afla de starea ei, dar nu a îndrăznit să apeleze la Artemis pentru ajutor; oricum, Poseidon, dorind să-i facă prietenului său Eol o favoare, a preschimbat-o pentru un timp într-o iapă pe care o chema Euipe. Când ea și-a fâtat mîna, pe Melanipe, pe care Poseidon avea să o transforme mai târziu într-o fetiță, acesta a așezat imaginea Theei printre stele; ea se numește acum constelația Calului. Eol a luat-o pe Melanipe, i-a schimbat numele în Arne și a încredințat-o unui anume Desmontes, care, neavând copii, s-a bucurat să o adopte. Chiron nu a știut nimic din toate astea.

d. Poseidon a sedus-o pe Arne, pe care nu o scăpase din vedere de pe când era o fetiță, de cum a împlinit vârsta potrivită; iar Desmontes, descoperind că Arne era însărcinată, a orbit-o, a zăvorât-o într-un cavou gol și i-a lăsat strictul necesar de pâine și apă care s-o țină în viață. Acolo ea a născut doi fii gemeni, pe care Desmontes le-a dat ordin servitorilor să îi abandoneze pe Muntele Pelion ca să-i mănânce sălbăticiunile. Dar un păstor din Icaria i-a găsit și i-a salvat pe gemeni, dintre care unul semăna atât de bine cu bunicul lui matern, încât a primit numele lui, Eol, iar celălalt a

---

²¹⁵ Apollodor I.7.3.

²¹⁶ Herodot I.56; Pausanias VII.1.2.

trebuit să se mulțumească cu numele Beotos.

e. Între timp, Metapontos, regele Icariei, o amenințase cu divorțul pe soția lui, Teano, care era stearpă, dacă nu-i va naște un moștenitor nu mai târziu de un an. În timp ce el era plecat să consulte un oracol, ea a cerut ajutorul unui păstor, iar el i-a adus copiii găsiți pe care, la întoarcerea lui Metapontos acasă, ea i-a dat ca fiind ai ei. Mai târziu, dovedindu-se că nu era deloc stearpă, ea i-a născut lui Metapontos doi fii gemeni. Dar gemenii găsiți, de descendență divină, erau cu mult mai frumoși decât ai ei. Cum Metapontos nu avea motiv să suspecteze că Eol și Beotos nu ar fi copiii lui, ei au rămas preferații lui. Invidioasă, Teano a așteptat până când Metapontos a plecat din nou de acasă, de data asta pentru a face un sacrificiu pe altarul lui Artemis Metapontina. Atunci, a dat ordin ca propriii ei fii să meargă la vânătoare cu frații lor mai mari și să-i omoare, ca și cum ar fi fost un accident. Planul lui Teano a eșuat însă, deoarece, în lupta care a urmat, Poseidon a sărit în ajutorul fiilor lui. Așa că Eol și Beotos au adus trupurile moarte ale atacatorilor înapoi la palat; când Teano i-a văzut apropiindu-se, s-a înjunghiat cu un cuțit de vânătoare.

f. Văzând acestea, Eol și Beotos au fugit la tatăl lor adoptiv, păstorul, unde Poseidon însuși le-a destăinuit secretul nașterii lor. Le-a dat ordin să își salveze mama, care încă suferea în cavou, și să-l omoare pe Desmontes, ceea ce ei au făcut fără să ezite. Apoi, Poseidon i-a redat lui Arne vederea și s-au întors toți trei în Icaria. Când Metapontos a aflat că Teano îl înșelase, s-a căsătorit cu Arne și i-a adoptat pe fiii ei ca moștenitori²¹⁷

g. Lucrurile au mers bine câțiva ani, până când Metapontos a hotărât să se lepede de Arne și să se căsătorească iar. Eol și Beotos au luat partea mamei lor în cearta care a urmat și au ucis-o pe Autolite, noua regină, dar au fost constrânși să renunțe la moștenire și să fugă. Beotos s-a refugiat, împreună cu Arne, în palatul bunicului său, Eol, care i-a lăsat ca moștenire partea de sud a regatului, pe care el a redenumit-o Arne; locuitorii ei sunt numiți în continuare beoțieni. Două orașe din Tesalia, dintre care unul a devenit mai târziu Cheronea, au adoptat și ele numele Arne²¹⁸

---

²¹⁷ Hyginus, *Fabula* 186; *Poeticon astronomicon* II.18.

²¹⁸ Diodor din Sicilia IV.6.6; Pausanias IX.40.3.

h. Între timp, Eol pornise pe mare spre Apus, împreună cu mai mulți prieteni, și a luat în stăpânire Insulele Eoliene din Marea Tireniană, unde a devenit faimos ca om de încredere al zeilor și paznic al vânturilor. Casa lui era în Lipara, o stâncă goală plutitoare, unde erau închise vânturile. A avut șase fii și șase fiice cu soția lui, Enarete; au trăit cu toții împreună, mulțumit fiind fiecare de compania celorlalți, într-un palat înconjurat de un zid din bronz. Viața lor era o petrecere neconținută, cu cântece și voie bună, până când, într-o bună zi, Eol a aflat că fiul său cel mic, Macareu, se culcase cu sora lui, Canace. Îngrozit, a aruncat rodul iubirii lor incestuoase la câini și i-a trimis lui Canace o sabie cu care ea, ascultătoare, s-a sinucis. Dar a aflat apoi că și ceilalți copii ai lui, fii și fiice, nu știuseră că incestul oamenilor nu le era zeilor pe plac, astfel că se împerecheaseră cu inocență, socotindu-se soț și soție. Nevrând să îl supere pe Zeus, care considera incestul o prerogativă olimpică, Eol a rupt aceste uniuni și a dat ordin ca patru dintre fiii lui să fie surghiuniți. Ei s-au dus în Italia și Sicilia, unde fiecare a întemeiat câte un regat vestit, și rivalizau cu tatăl lor în castitate și dreptate; doar al cincilea, cel mai mare, a rămas acasă, ca succesor al lui Eol la tronul Liparei. Dar unii spun că Macareu și Canace au avut o fiică, pe Amfisa, îndrăgită mai târziu de Apollo²¹⁹.

i. Zeus închisese vânturile deoarece se temea că, dacă nu erau ținute sub control, acestea ar putea într-o bună zi să ducă pământul și apa în văzduh, iar Eol a fost cel care a preluat sarcina de a le păzi, la dorința Herei. El trebuia să le lase să iasă unul câte unul, după dorința lui sau la solicitarea bine cumpănită a unei zeități din Olimp. Când era nevoie de o furtună, Eol își înfigea lancea în stâncă, și vânturile ieșeau prin gaura făcută de el, până când le oprea iarăși. Eol era atât de discret și priceput, încât, atunci când i-a sunat ceasul morții, Zeus nu l-a trimis în Tartar, ci l-a așezat pe un tron din Peștera Vânturilor, unde se află și acum. Hera insistă ca, date fiind răspunderile avute, Eol să participe la petrecerile zeilor; dar ceilalți olimpieni – Poseidon mai ales, care pretinde că marea și aerul de deasupra sunt proprietatea lui și

---

²¹⁹ Ovidiu, *Heroide* XI; Homer, *Odiseea* X.1 și urm.; Hyginus, *Fabula* 238; Plutarh, *Vieți paralele* 28; Diodor din Sicilia V.8; Pausanias X.38.2.

contestă oricui dreptul de a stârni furtună – îl consideră un intrus²²⁰.

*

1. Ionienii și eolienii, primele două valuri de eleni patriarhali care au invadat Grecia, au fost convinși de elazii aflați deja acolo să o venereze pe Zeița Triplă și să își modifice obiceiurile sociale în consecință, devenind greci (*graikoi*, „adoratori ai Zeiței Cărunte” sau „ai Babei”). Mai târziu, aheii și dorienii au reușit să instituie o domnie patriarhală și moștenirea patrilineară, descriindu-i prin urmare pe Aheos și Doros drept fii de primă generație ai unui strămoș comun, Hellen – o formă masculină a Zeiței-Lună Helle sau Helen. *Cronica din Paros* consemnează faptul că schimbarea de la greci la eleni a avut loc în 1521 î.Hr., ceea ce pare o dată suficient de rezonabilă. Eol și Ion au fost trecuți în a doua generație și numiți fii ai hoțului Xutos, aceasta fiind o modalitate de a denunța devoțiunea eoliană și ioniană față de Afrodita, Zeița-Lună orgiastică – a cărei pasăre sacră era *xuthos*, „vrabia”, și ale cărei preotese nu țineau cont de viziunea patriarhală conform căreia femeile erau proprietatea taților și soților lor. Dar Euripide, ca ionian loial din Atena, îl face pe Ion fratele mai mare al lui Doros și Aheos și, totodată, fiu al lui Apollo (*44.a).

2. Seducerea de către Poseidon a lui Melanipe și a Demetrei-cu-cap-de-iapă (*16.f), ca și seducerea de către Eol a lui Euippe, se referă, probabil, la același eveniment: cucerirea de către eolienii a centrelor preelenice ale cultului calului. Mitul orbirii și închiderii în cavou a lui Arne, unde ea i-a născut pe gemenii Eol și Beotos, și al abandonării lor ulterioare pe munte, printre animalele sălbatice, pare să fie dedus dintr-o reprezentare familiară care a dat miturile lui Danae (*73.4), Antiope (*76.a) și celelalte. O preoteasă a Pământului-Mamă este înfățișată ghemuită într-un cavou-*tholus*, oferind păstorilor gemenii Noului An cu scopul de a-i iniția în Misterele ei; cavourile-*tholus* își au întotdeauna intrarea orientată spre est, ca o promisiune a reînvierii. Acești păstori sunt instruiți să spună că au găsit copiii abandonați pe coasta muntelui, alăptați de un animal sacru – vacă, scroafă, capră, cățea sau lupoaică. Animalele sălbatice de care se presupune că au fost salvați gemenii reprezintă transformările sezoniere ale regelui sacru nou-născut

---

²²⁰ Homer, *Odiseea*, loc. cit.; Vergiliu, *Eneida* I.142-5.

(*30.1).

3. În afara chestiunii vânturilor închise și a incestului familial din Lipara, restul mitului se referă la migrații tribale. Mitografii sunt într-o confuzie deplină în ce îl privește pe Eol, fiul lui Hellen; mai există un alt Eol, care, pentru a face din eolieni a treia generație de greci, se spune că ar fi fost fiul lui Xutos, dar și un al treilea Eol, nepot al celui dintâi.

4. De vreme ce zeii homerici nu considerau incestul fiilor și fiicelor lui Eol reprobabil, s-ar părea că nici el, nici Enarete nu erau muritori, nefiind supuși deci regulilor preotești privind înrudirea, ci erau titani; și că fiii și fiicele lor erau celelalte șase cupluri însărcinate cu cele șapte corpuri cerești și cele șapte zile ale săptămânii sacre (*1.d și 3). Asta ar putea explica existența lor privilegiată, ca de zei, fără să aibă grija mâncării, a băuturii sau a veșmintelor, într-un palat inexpugnabil construit pe o insulă plutitoare – cum era Delos înainte de nașterea lui Apollo (*14.3). „Macareu” înseamnă „fericit”, cum doar zeii sunt. A rămas în sarcina mitografilor latini să îl umanizeze pe Eol și să-l facă să ajungă la o viziune serioasă asupra comportamentului familiei lui; amendarea mitului le-a permis acestora să explice atât întemeierea regatelor eoliene din Italia și Sicilia, cât și obiceiul italian al sacrificării cățeilor – „Canace” însemnând „lătrat”, iar copilul său fiind aruncat la câini. Se pare că Ovidiu a luat această poveste din al doilea volum al *Istoriei etrusce* a lui Sostratus (Plutarh, *Vieți paralele* 28).

5. Vânturile au fost guvernate inițial de Hera, zeii masculini neavând nici o putere asupra lor; într-adevăr, în relatarea lui Diodor, Eol doar îi învață pe locuitorii insulei să folosească pânzele în navigație și prezice, cu ajutorul unor semne din foc, că vânturile se vor întezi. A controla vânturile, considerate spirite ale morților, este unul din privilegiile pe care reprezentanții Zeitei Morții le-au cedat cu mare greutate; vrăjitoarele din Anglia, Scoția și Britania încă mai pretindeau că ar controla și ar vinde vânturi marinarilor în secolele XVI-XVII. Dar dorienii erau precauți; pe timpul lui Homer deja îl avansaseră pe Eol, strămoșul eponim al eolienilor, la rangul de zeu minor și îi încredințaseră vânturile, semenii lui, în dauna Herei – Insulele Eoliene, care îi poartă numele, fiind situate într-o regiune recunoscută pentru violența și diversitatea vânturilor ei (*170.g). Acest compromis pare să fi fost acceptat cu neplăcere de preoții lui Zeus și Poseidon, care s-au opus creării unor noi zeițăi,

și, fără îndoială, și de adepții conservatori ai Herei, care considerau vânturile drept proprietatea ei inalienabilă.

44. Ion

a. Apollo s-a împreunat în taină cu fiica lui Erehteu, Creusa, soția lui Xutos, într-o peșteră de sub Propileele din Atena. Când s-a născut fiul ei, Apollo l-a răpit și l-a dus la Delfi, unde a devenit slujitor la un templu, iar preoții i-au dat numele Ion. Xutos nu avea nici un moștenitor și, după multe amânări, s-a dus în cele din urmă să întrebe Oracolul din Delfi cum să facă rost de unul. Spre surpriza lui, i s-a spus că cea dintâi persoană pe care avea s-o întâlnească după ce va pleca din sanctuar avea să fie fiul lui; acesta a fost Ion, iar Xutos a conchis că îl zămislise de mult cu vreo menadă în timpul orgiilor dionisiace promiscue din Delfi. Ion nu a putut să-l contrazică și l-a recunoscut ca tată. Dar Creusa s-a simțit ofensată când a aflat că Xutos avea acum un fiu, în timp ce ea nu avea nici unul; și a încercat să îl omoare pe Ion dându-i o cupă cu vin otrăvit. Însă Ion a făcut mai întâi o libație pentru zei, iar un porumbel a coborât în zbor și a gustat vinul vărsat. Porumbelul a murit, iar Creusa a fugit în sanctuarul altarului lui Apollo. Când Ion a încercat s-o tragă afară cu forța ca să se răzbune, a intervenit preoteasa, zicându-i că el era fiul Creusei cu Apollo, dar că Xutos nu trebuia abătut din credința lui că îl zămislise cu o menadă. Lui Xutos i s-a promis apoi că avea să-i zămislească pe Doros și Aheos cu Creusa.

b. Apoi, Ion s-a căsătorit cu Helice, fiica lui Selinos, regele din Egialeia, căruia i-a succedat la tron, iar la moartea lui Erehteu a fost ales rege al Atenei. Cele patru ocupații ale atenienilor – agricultori, meșteșugari, preoți și soldați – sunt numite după fiii născuți lui de Helice²²¹.

*

1. Se spune că acest mit cam teatral demonstrează vechimea mai mare a ionienilor față de doriene și ahei (*43. 1) și, de asemenea, că el le conferă o descendență divină din Apollo. Dar Creusa în peșteră este, probabil, zeița care oferă nou-născutul sau nou-născuții

---

²²¹ Pausanias VII.1.2; Euripide, *Ion*; Strabon, VIII.7.1; Conon, *Diegesis* 27.

Anului Nou (*43.2) unui păstor – confundat cu Apollo în veșminte de păstor. Helice, salcia, era arborele celei de-a cincea luni, consacrat Muzei Triple, a cărei preoteasă o folosea în toate tipurile de farmece și magii ale apei (*28.5); ionienii par să i se fi supus acesteia de bunăvoie.

45. Alcione și Ceix

a. Alcione era fiica lui Eol, păzitorul vânturilor, și a lui Enarete. Ea s-a căsătorit cu Ceix din Trahis, fiul Luceafărului-de-dimineață, și erau atât de fericiți unul în preajma celuilalt, încât ea își spunea cu îndrăzneală Hera, iar lui îi zicea Zeus. Ceea ce desigur că i-a iritat pe Zeus și pe Hera, care au făcut ca deasupra corabiei cu care Ceix mergea să consulte un oracol să izbucnească o furtună, iar el s-a înecat. Fantoma lui i-a apărut lui Alcione, care rămăsese în Trahis împotriva voinței sale; înnebunită de durere, ea a sărit în mare. Un zeu milostiv i-a transformat pe amândoi în pescăruși-albaștri.

b. De atunci, în fiecare iarnă, femela pescărușului-albastru își duce perechea moartă spre locul lui de veci tânguindu-se jalnic; apoi construiește un cuib mic și solid din ghimpii unui ac-de-mare, îl lansează pe apă, depune ouăle în el și le clocește până când ies puii. Le face pe toate în „Zilele Alcionei” – cele șapte care precedă solstițiul de iarnă și alte șapte care îi succedă –, când Eol oprește vânturile lui să sufle peste ape.

c. Dar unii spun că Ceix a fost transformat în pescăruș²²².

*

1. Legenda cuibului alcionului, sau pescărușul-albastru, care nu are nici o bază în istoria naturală, de vreme ce alcionul nu construiește nici un fel de cuib, ci depune ouăle în găurile de la marginea apei, se poate referi doar la nașterea noului rege sacru la solstițiul de iarnă – după ce regina care o reprezintă pe mama lui, Zeița-Lună, a dus cadavrul fostului rege într-o insulă sepulcrală. Dar din cauză că solstițiul de iarnă nu coincide întotdeauna cu

---

²²² Apollodor I.7.3; Scolie la *Păsările* lui Aristofan, 250; Scolie și Eustathios despre *Iliada* lui Homer IX.562; Plinius, *Naturalis historia* X.47; Hyginus, *Fabula* 65; Ovidiu, *Metamorfoze* XI.410-748; Lucian, *Alcyon* I; Plutarh, *Care animale sunt mai inteligente* 35.

aceeași fază a lunii, „fiecare an” trebuie înțeles ca „fiecare Mare An” de o sută de lunații, în ultima dintre acestea timpul solar și cel lunar fiind aproximativ sincronice, încât domnia regelui sacru ia sfârșit.

2. Homer (*Iliada* IX.562) pune alcionul în legătură cu Alcione (*80.d), un nume al soției lui Meleagru, Cleopatra, și cu o fiică a lui Eol, păzitorul vânturilor (*43.h). *Halcyon* nu poate însemna prin urmare *hal-cyon*, „câine-de-mare”, cum se presupune de obicei, ci trebuie să semnifice *alcy-one*, „regina care ține răul la distanță”. Această derivare este confirmată de mitul lui Alcione și Ceix și de modul cum au fost pedepsiți ei de Zeus și de Hera. Asupra părții din legendă care se referă la pescărușul-albastru nu trebuie insistat, chiar dacă această pasăre cu țipăt plângăreț era consacrată Zeiței Mării, Afrodita sau Leucoteea (*170.y), asemenea alcionului din Cipru (*160.g). Se pare că, la sfârșitul mileniului al II-lea î.Hr., eolienii navigatori, care acceptaseră să o venereze pe zeița preelenică a Lunii ca străbună și protectoare divină a lor, au ajuns supușii aheilor, care îl venerau pe Zeus, și au fost obligați să accepte religia olimpiană. „Zeus”, care, potrivit lui Johannes Tzetzes (*Antehomerica* 102 și urm. și *Chiliade* I.474), fusese până atunci un titlu purtat de regi minori (*68.1), a devenit de atunci doar numele Tatălui Cerului. Dar în Creta, tradiția mistică străveche conform căreia Zeus se năștea și murea anual a persistat până în epoca creștină, iar morminte ale lui Zeus puteau fi văzute la Cnosos, pe Muntele Ida și pe Muntele Dicte, fiecare reprezentând un centru de cult diferit. Calimah era scandalizat și scria în *Imn către Zeus*: „Cretanii mint întotdeauna. Ți-au construit până și mormântul, o, Doamne! Dar tu nu ești mort, tu trăiești veșnic”. Aceste cuvinte sunt citate în *Titus* 17.6.

3. Plinius, care descrie în detaliu presupusul cuib al alcionului – zoofitul numit *halcyoneum* de Linné, se pare –, spune că alcionul poate fi văzut rareori, doar în timpul celor două solstiții și la apusul Pleiadelor. Aceasta dovedește că pasărea a fost inițial o manifestare a Zeiței-Lună, care era, alternativ, Zeița Vieții-în-Moarte la solstițiul de iarnă și a Morții-în-Viață la solstițiul de vară; și care, la fiecare Mare An, la începutul lui noiembrie, când Pleiadele apun, îi trimitea regelui sacru sentința la moarte.

4. O altă Alcione, fiică a lui Pleione („regina navigatoare”) cu Atlas, era cea dintâi dintre cele șapte Pleiade (*41.e). Ascensiunea heliacală a Pleiadelor din luna mai deschidea anul de navigație;

apusul lor marca sfârșitul acestuia, când (așa cum consemnează Plinius într-un pasaj despre alcion) bate un vânt dinspre nord deosebit de rece. Împrejurările morții lui Ceix arată că eolienii, care erau navigatori vestiți, o venerau pe zeiță ca „Alcione”, deoarece ea îi proteja de stânci și vreme rea: Zeus a distrus cu un fulger corabia lui Ceix tocmai în semn de sfidare față de puterile ei. Însă alcionului îi mai era atribuită și puterea magică de a potoli furtunile, iar trupul lui uscat era folosit ca talisman împotriva fulgerelor lui Zeus – probabil în ideea că fulgerul nu lovește de două ori în același loc. Mediterana are tendința de a fi calmă la momentul solstițiului de iarnă.

46. Tereu

a. Tereu, fiu al lui Ares, a domnit peste tracii care ocupau atunci orașul Daulis din Focida – deși unii spun că era regele orașului Pagae din Megara²²³ – și, după ce a fost mandatat mediator într-o dispută de graniță pentru Pandion, regele Atenei și tată al gemenilor Butes și Erehteu, s-a căsătorit cu sora lor Procne, care i-a născut un fiu, pe Itis.

b. Din nefericire, fermecat de vocea Filomelei, sora mai mică a lui Procne, Tereu s-a îndrăgostit de ea și, un an mai târziu, ascunzând-o pe Procne într-o colibă nu departe de palatul său din Daulis, i-a spus lui Pandion că ea murise. Compătimindu-l pe Tereu, Pandion i-a oferit-o cu generozitate pe Filomela în locul lui Procne și i-a dat gărzi ateniene care s-o escorteze până la Daulis pentru nuntă. Tereu a ucis gărzile, iar când Filomela a ajuns la palat, el deja o siluise. Procne a aflat curând vestea, dar, ca măsură de precauție, Tereu i-a retezat limba și a zăvorât-o în locuințele sclavelor, unde ea putea să comunice cu Filomela doar brodând pe mantia de mireasă a acesteia un mesaj secret. Un mesaj simplu care spunea: „Procne e printre slave”.

c. Între timp, un oracol îl prevenise pe Tereu că Itis avea să moară de mâna unei rude de sânge și, suspectându-și fratele, pe Drias, de uneltire criminală cu scopul să acapareze tronul, l-a doborât pe neașteptate cu un topor. În aceeași zi, Filomela a citit mesajul brodat pe mantie. S-a dus de îndată la locuințele sclavilor, a găsit

---

²²³ Apollodor III.14.8; Tucide II.29; Strabon IX.3.13; Pausanias I.41.8.

camera zăvorâtă, a spart ușa și a eliberat-o pe Procne, care bolborosea cuvinte de neînțeles și se învărtea în cerc. „Ah, vreau să mă răzbun pe Tereu, care a pretins că ești moartă și m-a sedus!”, a gemut Filomela îngrozită. Procne nu putea să răspundă, neavând limbă, dar s-a repezit afară și, luându-l pe fiul ei Itis, l-a ucis, i-a scos măruntaiele și l-a fiert într-un cazan, pentru ca Tereu să-l mănânce la întoarcere.

d. Când Tereu și-a dat seama ce fel de carne mâncase, a apucat toporul cu care îl omorâse pe Drias și a pornit pe urma celor două surori care tocmai fugiseră din palat. Le-a ajuns curând și era pe cale să comită o crimă dublă când zeii i-au preschimbat pe toți trei în păsări; Procne a devenit o rândunică, Filomela privighetoare, iar Tereu pupăză. Focienii spun că nici o rândunică nu îndrăznește să își facă cuib în Daulis sau prin împrejurimi, și nici privighetoarea nu cântă, de frica lui Tereu. Dar rândunica, neavând limbă, țipă și zboară în cerc, iar pupăza fâlfâie în urmărirea ei, strigând „Pou? Pou?” (unde? unde?). Între timp, privighetoarea s-a retras la Atena, unde îl jelește zi și noapte pe Itis, a cărui moarte a provocat-o fără să vrea, și cântă „Itu! Itu!”²²⁴.

e. Dar unii spun că Tereu a fost transformat în șoim²²⁵.

*

1. Această poveste de dragoste extravagantă pare să fi fost inventată pentru a explica o serie de picturi murale traco-pelasgice găsite de invadatorii focieni într-un templu din Daulis („hirsut”), care ilustrează diferitele metode de profeție utilizate local.

2. Tăierea limbii lui Procne reprezintă eronat o scenă care înfățișează o profetesă în stare de transă indusă prin mestecarea frunzelor de dafin; fața îi este schimonosită de extaz, nu de durere, iar limba ce pare să îi fi fost tăiată este de fapt o frunză de dafin întinsă ei de preotul care interpretează bolborosirile ei delirante. Brodarea literelor pe mantia de mireasă reprezintă eronat o altă scenă: o preoteasă a aruncat o mână de bețe oraculare pe o pânză albă, în maniera celtică descrisă de Tacitus (*Germania* X) sau în cea

---

²²⁴ Apollodor III.14.8; Nonnos, *Dionisiacele* IV.320; Pausanias I.5.4; 1.41.8 și X.4.6; Hyginus, *Fabula* 45; Sofocle, *Tereu*, fragmente; Eustathios despre *Odiseea* lui Homer, XIX.418; Ovidiu, *Metamorfoze* VI.426-674; Mytographus Vaticanus Primus, 217.

²²⁵ Hyginus, *Fabula* 45.

scită descrisă de Herodot (IV.67); acestea iau forma unor litere, pe care ea e pe cale să le citească. În scena în care se spune că Tereu l-ar fi mâncat pe Itis, o preoteasă a salciei interpretează augurii după măruntaiele unui copil sacrificat în beneficiul unui rege. Scena lui Tereu și a oracolului probabil că îl înfățișa pe acesta dormind pe o piele de oaie într-un templu și primind o revelație în vis (*51.g); grecii nu ar fi înțeles greșit așa ceva. Scena uciderii lui Drias înfățișa probabil un stejar și preoții care tâlmăceau augurii sub el, în manieră druidică, după felul în care un om cădea atunci când murea. Transformarea lui Procne în rândunică trebuie să fi fost dedusă dintr-o scenă ce înfățișa o preoteasă într-o mantie cu pene care interpreta augurii după zborul unei rândunici; transformarea Filomelei în privighetoare și a lui Tereu în pupăză par să rezulte din interpretări greșite similare. Numele lui Tereu, care înseamnă „străjer”, sugerează că în imaginea cu pupăza apărea și un proroc bărbat.

3. Alte două scene pot fi presupuse: un erou oracular cu coadă de șarpe, căruia i se oferă sacrificii de sânge, și un bărbat tânăr care consultă un oracol după zborul albinelor. Aceștia sunt, respectiv, Erehteu și Butes (*47.1), cel mai vestit stupar din Antichitate, frații lui Procne și ai Filomelei. Mama lor era Zeuxipe, „cea care înhamă caii”, fără îndoială o Demetră-cu-cap-de-iapă.

4. Toți mitografi în afară de Hyginus fac din Procne privighetoare, iar din Filomela rândunică. Aceasta trebuie să fie o încercare neîndemânatică de a corecta o greșală făcută de vreun poet din vechime: faptul că Tereu i-a tăiat limba Filomelei, nu pe a lui Procne. Pupăza este o pasăre regală, întrucât are creastă cu pene, și este deosebit de potrivită pentru povestea lui Tereu deoarece cuibul ei e renumit pentru duhoarea lui. Potrivit Coranului, pupăza i-a revelat lui Solomon secrete profetice.

5. Daulis, numit după aceea Focida, pare să fi fost centrul cultului păsării. Focos, fondatorul eponim al noului stat, era fiul lui Ornition („pasărea lunii” – *81.b), iar un rege de mai târziu se numea Xutos („vrabie” – *43.1). Hyginus relatează că Tereu a devenit șoim, pasăre regală în Egipt, Tracia și nord-vestul Europei.

47. Erehteu și Eumolpos

a. Regele Pandion a murit prematur de durere când a aflat ce li se întâmplase lui Procne, Filomelei și lui Itis. Fiii lui gemeni au

împărțit moștenirea: Erehteu a devenit rege la Atena, în timp ce Butes a slujit ca preot atât Atenei, cât și lui Poseidon²²⁶.

b. Cu soția lui Praxiteea, Erehteu a avut patru fii, printre care și succesorul lui, Cecrops, și șapte fiice, anume Protogonia, Pandora, Procnis, soția lui Cefalos, Creusa, Oritia, Htonia, care s-a căsătorit cu unchiul ei Butes, și Otionia, cea mai mică dintre ele²²⁷.

c. Or, Poseidon o iubea în taină pe Chione, fiica Oritiei cu Boreas. Ea i-a născut un fiu, pe Eumolpos, dar l-a aruncat în mare, temându-se că Boreas se va înfuria. Poseidon a luat seama și l-a dus pe Eumolpos pe coastele Etiopiei, unde el a crescut în casa Bentesicimei, sora lui vitregă având-o ca mamă pe Zeița Mării Amfitrite. Când Eumolpos a atins vârsta potrivită, Bentesicima l-a căsătorit cu una din fiicele ei; dar el s-a îndrăgostit de o alta dintre ele, astfel că Bentesicima l-a alungat în Tracia, unde el a urzit contra protectorului său, regele Tegirios, fiind obligat să-și caute adăpost la Eleusis. Aici s-a îndreptat și a devenit preot al Misterelor Demetrei și ale Persefonei, în care l-a inițiat apoi pe Heracle, învățându-l totodată să cânte din voce și din liră. Eumolpos era deosebit de talentat când cânta la liră și a câștigat o competiție chiar și la flaut, la jocurile ce au însoțit funeraliile lui Pelias. Celelalte preotese eleusine ce oficiau cu el erau fiicele lui Celeos, iar bine-cunoscuta lui evlavie i-a adus în cele din urmă iertarea regelui Tegirios, aflat pe moarte, care l-a lăsat moștenitor la tronul Traciei²²⁸.

d. Când a izbucnit războiul între Atena și Eleusis, Eumolpos a venit cu o mare oaste de traci în sprijinul eleusinilor, revendicând el însuși tronul Aticii, în numele tatălui său, Poseidon. Atenienii s-au panicat crunt, iar când Erehteu a consultat un oracol, i s-a zis să o sacrifice Atenei pe fiica lui cea mai mică, pe Otionia, dacă trage nădejde la victorie. Otionia s-a lăsat de bunăvoie dusă la altar, la care cele două surori mai mari ale ei, Protogonia și Pandora, și-au luat și ele viața, căci juraseră cândva că dacă una dintre ele avea să

---

²²⁶ Ovidiu, *Metamorfoze* VI.675 și urm.; Apollodor II.15.1.

²²⁷ Ovidiu, *loc. cit.*; Suidas s.v. Parathenoi; Apollodor, *loc. cit.*; Hyginus, *Fabula* 46.

²²⁸ Plutarh, *Despre exil* 17; Apollodor II.5.12; Teocrit, *Idile* XXIV.10; Hyginus, *Fabula* 273; Pausanias I.38.3.

moară din pricini violente, celelalte vor muri la fel²²⁹.

e. În lupta care a urmat, Ion i-a condus pe atenieni spre izbândă, iar Erehteu l-a doborât pe Eumolpos în timp ce fugea. Poseidon a cerut răzbunare fratelui său, Zeus, care l-a ucis imediat pe Erehteu cu fulgerul; dar unii spun că Poseidon l-a doborât cu o lovitură de trident la Macrae, unde pământul s-a deschis ca să-l primească.

f. Potrivit termenilor de pace conveniți atunci, eleusinii au devenit supușii atenienilor în toate, păstrându-și doar controlul asupra Misterelor lor. Lui Eumolpos i-a succedat ca preot fratele său mai mic, Cerix, ai cărui descendenți se mai bucură încă de mari privilegii ereditare la Eleusis²³⁰.

g. Ion a domnit după Erehteu; și, drept urmare a sacrificiului de sine al celor trei fiice ale sale, în cinstea lor mai sunt și azi făcute libații fără vin²³¹.

*

1. Mitul lui Erehteu și Eumolpos se referă la supunerea Eleusisului de către Atena și la originea traco-libiană a Misterelor Eleusine. Un cult atenian al nimfei-albină orgiastice din miezul verii a fost și el introdus în poveste, de vreme ce Butes este asociat în mitul grec cu un cult al albinei de pe Muntele Erix (*154.d), iar fratele său geamăn, Erehteu („cel care aleargă peste iarba-neagră”, mai degrabă decât „sfărâmătorul”), este soțul „Zeitei Active”, Regina-Albină. Numele regelui Tegirios din Tracia, al cărui regat l-a moștenit strănepotul lui Erehteu, aduce încă o asociere cu albinele: el înseamnă „cel care pune acoperiș stupului”. Orașul Atena era vestit pentru mierea lui.

2. Cele trei fiice nobile ale lui Erehteu, asemenea celor trei fiice ale străbunului său Cecrops, sunt Zeițele Triple pelasgice pentru care ofereau libații la ocazii solemne: Otionia („clăpăuga”), despre care se spune că a fost aleasă ca sacrificiu pentru Atena și care e în mod evident Zeița-bufniță, Atena însăși; Protogonia, Creatoarea Eurinome (*1.1); și Pandora, Zeița-Pământ Rhea (*39.8). La tranziția de la matriarhat la patriarhat este posibil ca unele dintre preotesele Atenei să fi fost sacrificate lui Poseidon (*121.3).

3. Tridentul lui Poseidon și fulgerul lui Zeus au fost la origine

---

²²⁹ Apollodor III.15.4; Hygnius, *Fabula* 46; Suidas, *loc. cit.*

²³⁰ Pausanias VII.1.2 și I.38.3; Euripide, *Ion* 277 și urm.

²³¹ Scolie la *Oedip la Colonos* de Sofocle, 100.

aceeași armă, *labrys*-ul sau toporul sacru cu lamă dublă, dar s-au diferențiat unul de celălalt când Poseidon a devenit zeu al mării și Zeus a revendicat dreptul la fulger (*7.7).

4. Butes, care a fost inclus printre argonauți (*148.1), nu aparținea în realitate familiei erehteide; dar descendenții lui, buteizii din Atena, își făcuseră loc cu forța în societatea ateniană, iar în secolul al VI-lea deja dețineau funcțiile de preoți ai Atenei Polias și ai lui Poseidon Erehteu – acesta fiind o contopire a lui Poseidon elenic cu vechiul erou pelasgic – ca moștenire de familie (Pausanias I.26.6) și par să fi modificat mitul în consecință, așa cum l-au modificat și pe cel al lui Tezeu (*95.3). Ei l-au combinat pe aticul Butes cu strămoșul lor, fiul trac al lui Boreas, care colonizase Naxos și o violase pe Coronis (*50.5), prințesa lapită, în cursul unui raid în Tesalia (Diodor din Sicilia, V.50).

48. Boreas

a. Oritia, fiica lui Erehteu, regele Atenei, și a soției lui, Praxiteea, dansa și făcea piruete într-o zi pe malul râului Ilissos, când Boreas, fiu al lui Astreos cu Eos și frate al Vânturilor de Sud și Vest, a dus-o pe o stâncă de lângă râul Ergines și, înfășurat într-un val de nori întunecați, a siluit-o²³².

b. Boreas o iubea de mult timp pe Oritia și îi ceruse mâna de mai multe ori, dar Erehteu îl tot amânase cu promisiuni sterile, până când, în cele din urmă, socotind că irosise prea mult timp cu vorbele, Boreas a dat frâu liber violenței lui naturale. Unii spun însă că Oritia ducea un coș la procesiunea anuală Tesmoforia care șerpuia urcând pe Acropole spre templul Atenei Polias, când Boreas a luat-o sub aripile lui uriașe și a înșfăcat-o de acolo, nevăzut de mulțimea din jur.

c. El a dus-o în orașul Ciconia din Tracia, unde i-a devenit soție și i-a născut doi gemeni, pe Calais și pe Zetes, căroră le-au crescut aripi când au ajuns la vârsta bărbăției; și două fiice, anume Chione, care i l-a născut pe Eumolpos lui Poseidon, și Cleopatra, căsătorită cu regele Fineu, ce avea să fie victima harpiilor²³³.

---

²³² Apollodor III.15.1-2; Apollonios din Rodos I.212 și urm.

²³³ Ovidiu, *Metamorfoze* VI.677 și urm.; Scolie la *Odiseea* lui Homer XIV.533; Apollodor III.15.3.

d. Boreas are cozi de șarpe în loc de picioare și locuiește într-o peșteră de pe Muntele Hemos, în ale cărui șapte ascunzișuri își ține Ares caii; dar el se simte ca acasă și pe malurile râului Strimon²³⁴.

e. Odată, deghizat într-un armăsar cu coamă neagră, s-a împerecheat cu douăsprezece dintre cele trei mii de iepe ale lui Erihtonios, fiul lui Dardanos, care pășteau în dumbrava de lângă râul Scamandru. Douăsprezece mânze s-au născut din acea unire; ele puteau goni pe deasupra spicelor coapte de grâne fără să le îndoiaie sau chiar pe creasta valurilor, atât erau de zvelte²³⁵.

f. Atenienii îl consideră pe Boreas cumnat de-al lor și, după ce au recurs odată cu succes la el pentru a risipi flota regelui Xerxes, i-au construit un templu frumos pe malurile râului Ilissos²³⁶.

*

1. Boreas cel cu coadă de șarpe, Vântul de Nord, era un alt nume al demiurgului Ofion care a dansat cu Eurinome sau Oritia, Zeița Creației (*1.a), și a fecundat-o. Or, Erehteu era pentru Atena originară ceea ce Ofion era pentru Eurinome ori Boreas pentru Oritia; iar Atena Polias („a orașului”), pentru care dansa Oritia, e posibil să fi fost Atena-Mânza, zeița cultului local al calului îndrăgită de Boreas-Erehteu, care a devenit astfel cumnatul atenienilor. Cultul lui Boreas pare să își fi avut originea în Libia. Ar trebui amintit faptul că și Hermes, care se îndrăgostise de Herse, predecesoarea Oritiei, în timp ce ea purta un coș sacru într-o procesiune similară spre Acropole, a siluit-o fără să-și atragă nemulțumirea Atenei. Tesmoforia pare să fi fost cândva o sărbătoare orgiastică în care pretesele se prostituau public în scopul fertilizării lanurilor de grâne (*24.1). Aceste coșuri conțineau obiecte falice (*25.4).

2. O teorie primitivă conform căreia copiii erau reîncarnările străbunilor lor, care pătrundeau în pânțele femeilor ca rafale bruște de vânt, a persistat în cultul erotic al Zeiței-iapă, iar autoritatea lui Homer avea suficientă influență pentru a-i face pe romanii educați să continue să creadă, ca și Plinius, că iepele spaniole puteau să conceapă întorcându-se cu partea din spate

---

²³⁴ Pausanias V.19.1; Calimah, *Imn către Artemis* 114 și *Imn către Delos* 26 și 63-5.

²³⁵ Homer, *Iliada* XX.219 și urm.

²³⁶ Herodot VII.189.

către vânt (Plinius, *Naturalis historia* IV.35 și VIII.67). Varro și Columella menționează același fenomen, iar Lactanțiu, la sfârșitul secolului al III-lea d.Hr., face din el o analogie a fecundării Fecioarei de către Sfântul Duh.

3. Boreas suflă iarna dinspre munții Hemos și Strimon, iar când vine primăvara cu florile ei, pare să fi fecundat întreg ținutul Aticii; dar, de vreme ce nu poate să bată și înapoi, mitul siluirii Oritiei pare să consemneze și răspândirea cultului unui Vânt de Nord ce sufla din Atena înspre Tracia. Din Tracia sau direct din Atena, el ajungea în Troada, unde proprietarul celor trei mii de iepe este Erihtonios, un sinonim al lui Erehteu (*158.g). Cele douăsprezece mânze trebuie să fi servit la tragerea a trei care cu patru cai, câte unul pentru fiecare triadă anuală: Primăvara, Vara și Toamna. Muntele Hemos era bântuit de monstrul Tifon (*36.e).

4. Socrate, care nu avea nici o înțelegere pentru mituri, ratează ideea violului Oritiei: el sugerează că o prințesă cu acest nume, care se juca pe stâncile din preajma râului Ilissos sau pe dealul lui Ares, a fost împinsă de vânt în prăpastie și ucisă (Platon, *Phaidros* VI.229b). Cultul lui Boreas a fost readus recent la viață în Atena pentru a comemora distrugerea de către el a flotei persane (Herodot VII.189). De asemenea, Boreas i-a ajutat pe megalopolitani împotriva spartanilor și a câștigat astfel dreptul de a i se aduce jertfe anuale (Pausanias VIII.36.3).

49. Alope

a. Regele Cercion al Arcadiei, fiu al lui Hefaistos, a avut o fiică foarte frumoasă, pe nume Alope, care a fost sedusă de Poseidon și, fără ca tatăl ei să știe, i-a născut acestuia un băiat, pe care i-a poruncit unei doici să-l abandoneze pe munte. Un păstor a descoperit pruncul pe când o iapă îl alăpta și l-a dus la stână, unde haina lui bogată a stârnit un viu interes. Un alt păstor s-a oferit să îl crească pe băiat, dar a insistat să ia și haina, dovada originii lui nobile. Cei doi păstori s-au luat la ceartă și s-ar fi ajuns la moarte de om dacă tovarășii lor nu i-ar fi dus în fața regelui Cercion. Cercion a vrut să vadă haina aflată în dispută și, când i-a fost adusă, a recunoscut-o ca fiind croită dintr-un veșmânt al fiicei lui. Atunci, doica s-a speriat și a mărturisit ce rol a avut ea în afacere, la care Cercion a poruncit ca Alope să fie întemnițată și copilul abandonat pentru a doua oară. El a fost iarăși alăptat de iapă și a

fost găsit de cel de-al doilea păstor care, știindu-i acum originea regală, l-a dus la el în colibă și i-a dat numele Hipotoos²³⁷.

b. Când Tezeu l-a ucis pe Cercion, l-a așezat pe Hipotoos pe tronul Arcadie; Alope murise între timp în temniță și fusese îngropată la marginea drumului ce ducea din Eleusis la Megara, lângă terenul de lupte al lui Cercion. Dar Poseidon i-a transformat trupul într-un izvor numit Alope²³⁸.

*

1. Acest mit are un tipar familiar (*43.d; 68.d; 105.a și b), cu excepția faptului că Hipotoos este abandonat de două ori și că, prima oară, păstorii ajung să se încaiere. Anomalia se datorează, poate, unei interpretări greșite a unei secvențe imagistice care înfățișează doi gemeni regali găsiți de păstori și aceiași gemeni care se încaieră la maturitate – asemenea lui Pelias și Neleu (*68.f), Pretos și Acrisios (*73.a) sau Eteocle și Polinice (*106.b).

2. Alope este Zeița-Lună în ipostază de vulpe, care a dat numele orașului Alope din Tesalia (Ferekydes, citat de Stephanus Byzantinus s.v. Alope); vulpea era și simbolul orașului Mesena (*89.8 și 146.6). Mitograful se înșală probabil când consemnează că haina purtată de Hipotoos era tăiată din rochia lui Alope; trebuie să fi fost vorba de scutecele pe care erau cusute semnele clanului și familiei lui (*10.1 și 60.2).

50. Asclepios

a. Coronis, fiică a lui Flegias, regele lapiților, și sora lui Ixion, trăia pe malul Lacului Boibeis din Tesalia, în care obișnuia să-și spele picioarele²³⁹.

b. Apollo a devenit amantul ei și a lăsat o cioară cu penele albe ca zăpada s-o păzească, în timp ce el s-a dus la Delfi cu treburi. Dar Coronis nutrea de mult o pasiune secretă pentru Ischis Arcadianul, fiul lui Elatos, și acum l-a primit în patul ei, deși era deja însărcinată cu copilul lui Apollo. Înainte chiar ca să pornească cioara spre Delfi, ca să raporteze scandalul și, totodată, să primească laude pentru vigilența sa, Apollo afluase despre

---

²³⁷ Hyginus, *Fabulele* 38 și 187.

²³⁸ Pausanias I.39.3; Aristofan, *Păsările* 533; Hyginus, *Fabula* 187.

²³⁹ Strabon IX.5.21 și XIV.1.40.

infidelitatea lui Coronis, întrucât stăpânea arta divinației; și a blestemat cioara pentru că nu îi scosese ochii lui Ischis cu ciocul atunci când acesta se apropiase de Coronis. Cioara s-a făcut neagră și, de atunci, urmașele ei au fost negre ca și ea²⁴⁰.

c. Când Apollo s-a plâns surorii lui, Artemis, cu privire la ofensa ce-i fusese adusă, ea l-a răzbunat trăgând o tolă de săgeți spre Coronis. Brusc, privindu-i cadavrul, Apollo a fost cuprins de remușcări, dar nu mai putea să o readucă la viață. Spiritul ei coborâse deja în Tartar, trupul îi fusese așezat pe rugul funerar, pe care se turnaseră ultimele arome, iar focul fusese deja aprins când Apollo și-a recăpătat stăpânirea de sine; și atunci a făcut apel la Hermes, care, la lumina flăcărilor, a scos copilul încă viu din pântecul lui Coronis²⁴¹. Era băiat, iar Apollo i-a dat numele Asclepios și l-a dus în peștera centaurului Chiron, unde a deprins arta medicinei și pe cea a vânătorii. Cât despre Ischis, numit și Chilos, unii spun că a fost ucis de Zeus cu un fulger, alții că Apollo însuși l-ar fi doborât²⁴².

d. Însă cei din Epidaur spun o poveste cu totul diferită. Ei zic că tatăl lui Coronis, Flegias, întemeietorul orașului cu același nume unde fuseseră strânși laolaltă cei mai buni războinici din Grecia, și care trăia din jaf, a venit în Epidaur cu scopul de a spiona ținutul și ca să își facă o idee despre puterea locuitorilor; și că fiica lui, Coronis, însărcinată cu Apollo fără ca tatăl ei să știe, a venit și ea. În templul lui Apollo din Epidaur, cu ajutorul lui Artemis și al Ursitelor, Coronis a dat naștere unui băiat, pe care l-a abandonat de îndată pe Muntele Thittion, vestit acum pentru virtuțile terapeutice ale plantelor lui. Acolo, Arestanas, un păstor de capre, văzând că una dintre capre și cățeaua lui nu mai erau cu el, a mers să le caute și le-a găsit alăptând pe rând un copil. Era pe cale să ia de jos copilul, dar strălucirea din jurul lui l-a oprit. Nevrând să se amestece într-un mister divin și fiind cuprins de evlavie, păstorul a făcut cale întoarsă, lăsându-l astfel pe Asclepios în paza lui Apollo,

---

²⁴⁰ Pausanias II.26.5; Pindar, *Ode pythianice* III.25 și urm.; Apollodor III.10.3.

²⁴¹ Pindar, *Ode pythianice* III.8 și urm.; Pausanias, *loc. cit.*; Hyginus, *Fabula* 202; Ovidiu, *Metamorfoze* II.612 și urm.

²⁴² Apollodor III.10.3; Hyginus, *loc. cit.* și *Poeticon astronomicon* II.40.

tatăl său²⁴³.

e. Asclepios, spun epidaurienii, a deprins arta vindecării atât de la Apollo, cât și de la Chiron. A devenit atât de îndemânatic în chirurgie și în utilizarea leacurilor, încât este venerat ca întemeietor al medicinei. Și nu doar că vindeca bolnavii, căci Atena îi dăduse două fiole cu sângele Gorgonei Meduza: cu ce fusese tras din venele din stânga, Asclepios putea învia morții, iar cu ce fusese tras din dreapta putea să omoare pe loc. Alții zic că Atena și Asclepios și-au împărțit sângele între ei: el l-a folosit pentru a salva vieți, iar ea pentru a distruge și a instiga la război. Atena îi mai dăduse și lui Erihtonios două picături din același sânge, una cu scopul de a ucide, cealaltă pentru a vindeca, și legase fiolele cu chingi de aur de corpul lui de șarpe²⁴⁴.

f. Printre cei pe care Asclepios i-a înviat din morți se numărau Licurg, Capaneu și Tindar. Nu se știe cu ce prilej, Hades i s-a plâns lui Zeus că îi erau furați supușii – s-a întâmplat după învierea lui Tindar, a lui Glaucos, Hipolit sau Orion; e sigur doar că Asclepios a fost acuzat că fusese cumpărat cu aur și că atât el, cât și pacientul lui au fost uciși de fulgerul lui Zeus²⁴⁵.

g. Cu toate astea, Zeus l-a readus la viață pe Asclepios și astfel a împlinit o profeție imprudentă făcută de fiica lui Chiron, Euipe, care declarase că Asclepios avea să devină zeu, că avea să moară și să-și recapete divinitatea apoi – reînnoindu-și astfel de două ori destinul. Imaginea lui Asclepios cu un șarpe vindecător în mână a fost pusă de Zeus printre stele²⁴⁶.

h. Mesenienii pretind că Asclepios s-a născut în Tricia din Mesenia; arcadienii că s-a născut în Thelpusa, iar tesalienii că s-a născut în Tricia din Tesalia. Spartanii îl numesc Agnitas, deoarece i-au sculptat imaginea dintr-un trunchi de salcie, iar cei din Sicion îl venerază sub forma unui șarpe aflat într-un car tras de măgar.

---

²⁴³ Pausanias IX.36.1 și II.26.4; *Inscripții grecești* IV.1.28.

²⁴⁴ Diodor din Sicilia V.74.6; Apollodor III.10.3; Tatian, *Discurs către greci*; Euripide, *Ion* 999 și urm.

²⁴⁵ Apollodor III.10.3-4; Lucian, *Despre dans* 45; Hyginus, *Fabula* 49; Eratostene, citat de Hyginus, *Poeticon astronomicon* II.14; Pindar, *Ode pythianice* III.55 și urm., cu scolie.

²⁴⁶ Germanicus Caesar, *Fenomenele lui Aratos* 77 și urm.; Ovidiu, *Metamorfoze* 642 și urm.; Hyginus, *loc. cit.*

În Sicion este reprezentat cu mâna stângă ținând un con de pin, iar în Epidaur stă pe capul unui șarpe; în ambele locuri, în mâna dreaptă ține un sceptru²⁴⁷.

i. Asclepios le-a fost tată lui Podalirios și lui Mahaon, cei doi medici care i-au îngrijit pe greci în timpul asediului Troiei; și strălucitoarei Higea. Latinii l-au numit Esculap, iar cretanii spuneau că el, și nu Poliidos, l-a readus la viață pe Glaucos, fiul lui Minos, folosind o anumită iarbă pe care i-o arătase un șarpe într-un mormânt²⁴⁸.

*

1. Acest mit se referă la politica eclesiastică din nordul Greciei, Atica și Pelopones, care a dus la suprimarea, în numele lui Apollo, a unui cult medical preelenic prezidat de preotesele Lunii la altarele oraculare ale eroilor locali reîncarnați ca șerpi, ciori sau corbi. Printre numele lor figurau cel al lui Foroneu, care poate fi identificat cu Zeul-corb celtic, Bran sau Vron (*57.1); al lui Erihtonios, cel cu coadă de șarpe (*25.2); și al lui Cronos (*7.1), care este o formă a lui *Coronos* („cioară” sau „corb”), precum și al altor doi regi lapiți (*78.a). Asclepios („pururea blând”) trebuie să fi fost un nume folosit în semn de respect față de toți eroii medici, în speranța de a le câștiga bunăvoința.

2. Zeița Atena, patroana acestui cult, nu a fost considerată inițial fecioară, eroul mort fiind atât fiul, cât și amantul ei. Ea a primit numele „Coronis”, din cauza ciorii (sau a corbului) oraculare, și „Higea”, din cauza leacurilor pe care le folosea. Panaceul ei era vâscul, *ixias*, cuvânt de care sunt strâns legate numele lui Ischis („putere”) și Ixion („autohton puternic”) (*63.1). Vâscul est-european, mărăgăritarul, este un parazit al stejarului, și nu al plopului sau mărului, precum cel occidental, iar „Aesculapius”, forma latină a lui Asclepios – însemnând, se pare, „ceea ce atârână de stejarul comestibil”, adică vâscul –, poate fi foarte bine cel mai vechi dintre cele două nume. Se considera că vâscul reprezintă organele genitale ale stejarului, iar când druizii îl tăiau ritualic cu o seceră din aur ei săvârșeau o emasculare simbolică (*7.1). Sucul vâscos al fructelor de vâsc trecea drept spermă a stejarului, lichid cu mari virtuți regeneratoare. Sir James Frazer a arătat, în cartea

---

²⁴⁷ Pausanias II.26.6; VIII.25.6; III.14.7 și II.10.3; Strabon XIV.1.39.

²⁴⁸ Homer, *Iliada* II.732; Hyginus, *Poeticon astronomicon* II.14.

sa *Creanga de aur*, că Enea a vizitat Lumea Subpământeană ținând în mână ramuri de vâsc, căci astfel deținea puterea de a reveni la suprafața pământului oricând dorea. Este probabil ca „planta anumită” care l-a ridicat pe Glaucos din mormânt să fi fost tot vâscul. Ischis, Asclepios, Ixion și Poliidos sunt de fapt același personaj mitic, personificări ale puterii curative rezidente în organele genitale amputate ale eroului-stejar sacrificat. „Chilos”, un alt nume al lui Ischis, înseamnă „sucul unei plante sau al unei bace”.

3. Oferirea de către Atena a sângelui de Gorgonă lui Asclepios și Erihtonios sugerează că riturile curative utilizate în acest cult erau un secret păstrat de preotese, iar investigarea lui aducea moartea – capul de Gorgonă este un avertisment formal pentru cei curioși (*73.5). Dar este probabil ca în aceste ocazii, odată cu sucul de vâsc să fi fost oferit și sângele regelui-stejar sacrificat sau al substitutului său copil.

4. Mitografii lui Apollo au făcut-o pe sora lui, Artemis, responsabilă pentru uciderea lui Ischis; și, într-adevăr, la origine ea a fost aceeași zeiță cu Atena, în a cărei onoare regele-stejar se ducea la moarte. De asemenea, ei l-au făcut pe Zeus să-i omoare cu fulgerul lui atât pe Ischis, cât și pe Asclepios; și, într-adevăr, toți regii-stejar erau doborâți de toporul cu lamă dublă, devenit ulterior fulger, iar trupurile le erau fripte la un foc aprins în aer liber.

5. Apollo a blestemat cioara, a ars-o pe Coronis drept pedeapsă pentru nelegiuita ei aventură de dragoste cu Ischis și a declarat că Asclepios este fiul lui; ulterior, el și Chiron l-au învățat arta vindecării. Cu alte cuvinte, preoții elenici ai lui Apollo au fost ajutați de centauri, aliații lor magnesieni, care erau dușmanii ereditari ai lapiților, să cucerească un oracol al ciorii din Tesalia, cu erou cu tot, alungându-le pe preotesele Lunii și suprimând venerarea zeiței. Apollo a păstrat cioara furată (sau corbul) ca simbol al prorocirii, dar preoții lui au descoperit că interpretarea viselor era o modalitate mai simplă și mai eficientă de a diagnostica suferințele pacienților lor, față de croncănitul enigmatic al păsărilor. În același timp, utilizarea sacrală a vâscului a fost întreruptă în Arcadia, Mesenia, Tesalia și Atena, iar Ischis a devenit fiu al pinului (Elatos), nu al stejarului – de aici și imaginea din Sicion a lui Asclepios cu un con de pin în mână. A mai existat o prințesă lapită numită Coronis, pe care Butes, strămoșul buteizilor atenieni, a violat-o (*47.4).

6. Forma de șarpe a lui Asclepios, ca și a lui Erihtonios – căruia

Atena i-a dat și puterea de a-i învia pe morți cu sângele Gorgonei –, arată că el era un erou oracular; dar mai mulți șerpi îmblânziți erau ținuți în templul lui din Epidaur (Pausanias II.28.1) ca simbol al reînnoirii, deoarece șerpii își leapădă pielea în fiecare an (*160.11). Cățeaua care l-a alăptat pe Asclepios atunci când păstorul de capre l-a întâmpinat ca rege nou-născut trebuie să fie Hecate sau Hecabe (*31.3; 38.7; 134.1; 168.*n* și 1); și poate că Chiron a fost făcut să îl învețe vânătoarea pentru a explica de ce este înfățișat întotdeauna cu o cățea alături. Cealaltă mamă adoptivă a lui, capra, trebuie să fie Atena-capra, sub al cărei aegis s-a adăpostit Erihtonios (*25.2); într-adevăr, dacă inițial Asclepios avea un frate geamăn – ca Pelias, care a fost alăptat de o iapă, sau Neleu, alăptat de o cățea (*68.*d*) –, acesta trebuie să fi fost Erihtonios.

7. După ce a renăscut ca fiică-fecioară loială olimpianului Zeus, Atena a trebuit să urmeze exemplul lui Apollo și să blesteme cioara, fosta ei însoțitoare atât de familiară (*25.*e*).

8. Salcia era un copac cu puteri magice lunare (*28.5; 44.1 și 116.4), iar licoarea amară preparată din scoarța ei încă mai este folosită ca leac împotriva reumatismului – suferință la care spartanii din văile lor umede trebuie să fi fost foarte expuși. Însă ramurile unei anumite varietăți de salcie cu care era asociat Asclepios în Sparta, anume *agnus castus*, erau presărate pe paturile matroanelor la Tesmoforia din Atena, un festival al fertilității (*48.1), aparent pentru a ține la distanță șerpii (Arian, *Istoria animalelor* IX.26), dar în realitate pentru a încuraja fantomele cu formă de șarpe; prin urmare, este posibil ca preoții lui Asclepios să se fi specializat în vindecarea sterilității.

51. Oracolele

a. Numeroase sunt oracolele din Grecia și Grecia Mare, dar cel mai vechi este Oracolul lui Zeus din Dodona. Cândva, din Teba Egiptului și-au luat zborul doi porumbei negri: unul spre Ammon, în Libia, altul spre Dodona, și fiecare a poposit pe un stejar pe care l-au declarat oracol al lui Zeus. De aceea în Dodona preotesele lui ascultă gânguritul porumbeilor, foșnetul frunzelor de stejar sau zgomotul făcut de vasele de bronz atârinate de crengile lui. Zeus mai are un oracol faimos în Olimpia, unde preoții răspund întrebărilor

după ce examinează măruntaiele victimelor sacrificate lui²⁴⁹.

b. La început, Oracolul din Delfi a aparținut Pământului-Mamă, care a numit-o pe Dafne preteasă a ei; așezată pe un trepied, Dafnis inspira aburii profeției, așa cum continuă să facă Pythia. Unii spun că mai apoi Pământul-Mamă și-a cedat privilegiile în favoarea titanidei Phoebe sau Temis și că ea i le-a dat lui Apollo, care și-a construit un altar din crengi de dafin aduse din Tempe. Dar alții zic că Apollo a furat oracolul de la Pământul-Mamă, după ce l-a omorât pe Python, și că preoții lui hiperboreeni, Pagasos și Agieus, au stabilit acolo cultul lui.

c. Se spune că primul altar de la Delfi a fost făcut din ceară de albine și pene; al doilea, din tulpini de ferigă legate laolaltă; al treilea, din crengi de dafin; al patrulea a fost construit de Hefaistos din bronz, având păsări cântătoare de aur pe acoperiș, dar într-o bună zi a fost înghițit de pământ; iar al cincilea, făcut din piatră cioplită, a ars complet în anul celei de-a cincizeci și opta Olimpiade [489 î.Hr.], fiind înlocuit cu altarul de acum²⁵⁰.

d. Apollo are numeroase alte altare oraculare, cum sunt cele din Lyceum și de pe Acropola din Argos, ambele conduse de o preteasă. Dar la Ismenion, în Beoția, oracolele lui sunt date de preoți, după ce aceștia examinează măruntaiele. În Claros, lângă Colofon, profetul lui bea apă dintr-un puț secret și pronunță un oracol în versuri, în timp ce în Telmesos și aiurea sunt interpretate visele²⁵¹.

e. Preotesele Demetrei dau oracole pentru cei bolnavi în Patras, privind într-o oglindă coborâtă cu o frânghie în puțul unde stau. În Feres, în schimbul unei monede de aramă, bolnavii care îl consultă pe Hermes își află răspunsul oracular în primele cuvinte pe care le aud când ies din piață²⁵².

f. Hera are un oracol demn de respect lângă Pagae, iar în ipostaza ei de Pământ-Mamă mai este consultată în Aegeira și în Ahaia, care

---

²⁴⁹ Herodot II.55 și VIII.134; Dionysos din Halicarnas I.15; Homer, *Odiseea* XVI.328; Eschil, *Prometeu înlanțuit* 832; Suidas s.v. Dodona; Sofocle, *Oedip rege* 900.

²⁵⁰ Eschil, *Eumenidele* 1-19; Pausanias X.5.3-5.

²⁵¹ Pausanias II.24.1; Plutarh, *Pirus* 31; Herodot VIII.134 și I.78; Tacitus, *Anale* II.54.

²⁵² Pausanias VII.21.5 și 22.2.

înseamnă „ținutul plopilor-negri”, unde preoteasa ei bea sânge de taur, o otravă mortală pentru orice muritor²⁵³.

g. Pe lângă acestea, sunt multe oracole ale eroilor, Oracolul lui Heracle din Bura, în Ahaia, unde răspunsul este dat prin aruncarea a patru zaruri²⁵⁴; și numeroase oracole ale lui Asclepios, unde vin bolnavii la consultații și pentru ca să își afle leacul, care le este spus în vis, după ce țin post²⁵⁵. Aceeași practică e urmată la Oracolul lui Amfiaraos din Teba și la cel al lui Amfilohos din Malia – cu Mopsos, cel mai infailibil dintre toți augurii²⁵⁶.

h. Mai mult, Pasifae are un oracol în Thalamai din Laconia, patronat de regii Spartei, unde răspunsurile sunt date tot în vis²⁵⁷.

i. Unele oracole sunt mai anevoios de consultat. De pildă, în Lebadeea există un oracol al lui Trofonios, fiul lui Erginos Argonautul, unde suplicantul trebuie să se purifice pe sine cu câteva zile înainte să-l consulte, adică să locuiască într-o clădire dedicată Norocului și unui anume Spirit Bun, să facă baie doar în râul Hercina și să aducă jertfe lui Trofonios, doicii lui Demetra Europa și altor zei. Acolo, el se hrănește cu carne sacră, mai ales a unui berbec sacrificat umbrei lui Agamede, fratele lui Trofonios, care l-a ajutat să construiască templul lui Apollo din Delfi.

j. Când este pregătit să consulte oracolul, suplicantul e condus la râu de doi băieți în vârstă de treisprezece ani, unde e îmbăiat și uns. Apoi bea dintr-un izvor numit Apa lui Lethe, care îl va ajuta să uite trecutul, dar și dintr-altul din preajmă, numit Apa Memoriei, ca să-și amintească ce a văzut și a auzit. Încălțat cu cizme și cu o tunică de in pe el, cu bentițe în păr ca orice victimă gata de sacrificat, el se apropie apoi de grota oraculară. Aceasta e ca o oală imensă de copt pâinea, adâncă de șapte metri. În ea coboară folosindu-se de o scară, iar jos dă peste o spărtură îngustă, prin care își trece picioarele, ținând în fiecare mână câte o turtă de orz amestecat cu miere. Cu o smucitură bruscă, e tras de glezne de partea cealaltă ca de vârtejul unui râu năvalnic, iar din întuneric o

---

²⁵³ Strabon VIII.6.22; Plinius, *Naturalis historia* XXVIII.41; Apollodor I.9.27.

²⁵⁴ Pausanias VII.25.6.

²⁵⁵ *Ibid.* II.27.2.

²⁵⁶ *Ibid.* I.34.2; Herodot VIII.134.

²⁵⁷ Plutarh, *Cleomenes* 7; Pausanias III.26.1.

lovitură i se abate peste țeastă, încât pare că a murit. În acel moment, un vorbitor nevăzut îi dezvăluie viitorul, precum și alte taine ascunse. Când totul ia sfârșit, el își pierde cunoștința și e tras îndărăt, cu picioarele înainte, pe fundul cavernei, dar fără turtele cu miere. Apoi e așezat pe așa-numitul Tron al Memoriei și i se cere să repete tot ce a auzit. În cele din urmă se întoarce, încă amețit, în casa Spiritului Bun, unde își redobândește simțurile și puterea de a râde.

k. Vorbitorul nevăzut este unul dintre Spiritele Bune care aparțin Epocii de Aur a lui Cronos, spirite care au coborât din lună pentru a guverna oracolele și riturile de inițiere și pentru a acționa pretutindeni ca pedepsitori, războinici și salvatori; el consultă fantoma lui Trofonios sub formă de șarpe și oferă oracolul cerut ca plată pentru turtele cu miere ale suplicantului²⁵⁸.

*

1. La început, toate profețiile erau făcute de Zeița-Pământ, a cărei autoritate era atât de mare, încât invadatorii patriarhali și-au făcut un obicei din a-i acapara altarele și fie numeau alți preoți, fie păstrau preotesele în slujba lor. Astfel, Zeus din Dodona și Ammon din oaza Siwa au preluat cultul stejarului oracular, consacrat lui Dia sau Dione (*7.1) – așa cum Iehova a preluat la evrei cultul salcâmului oracular al lui Ishtar (1 Cronici XIV.15) –, iar Apollo a acaparat altarele din Delfi și Argos. În Argos, profetesei i s-a acordat libertate deplină; în Delfi, a intervenit un preot între profetese și credincioși, care îi tâlmăcea rostirile incoerente în hexametri; în Dodona, atât preotesele-porumbițe, cât și profeții de sex bărbătesc ai lui Zeus ofereau oracole.

2. Altarul Pământului-Mamă din Delfi a fost întemeiat de cretani, care le-au lăsat moștenire elenilor muzica sacră, ritualul, dansurile și calendarul lor. Sceptrul ei cretan, *labrys*-ul sau toporul cu lamă dublă, a dat numele corpului preoților din Delfi, labrizii, care încă mai existau în epoca clasică. Templul făcut din ceară de albine și pene se referă la Zeița ca Albină (*7.3; 18.3 și 47.1) și ca Porumbiță (*1.b și 62.a); templul din ferigi amintește de proprietățile magice atribuite semințelor de ferigă la solștițiile de vară și iarnă (Sir James Frazer dedică mai multe pagini acestui subiect în *Creanga*

---

²⁵⁸ Pausanias IX.39.1-5; Plutarh, *Despre daimonul lui Socrate* XXII și *Despre chipul care se arată pe globul lunii* XXX.

de aur); altarul din dafin amintește de frunzele de dafin mestecate de profetesă și de însoțitoarele ei la orgiile lor – Dafnis este o formă prescurtată a lui Dafenisa („cea sângeroasă”), deoarece Dafne vine de la Dafene (*21.6 și 46.2). Este posibil ca altarul de bronz înghițit de pământ doar să marcheze al patrulea stadiu al unui cântec delfic care, ca și „Podul din Londra s-a dărâmat”, indică diversele materiale nepotrivite din care a fost construit succesiv; dar e posibil și să se refere la un *tholos* subteran, mormântul unui erou care a fost întruchipat în piton. *Tholos*, o casă în formă de stup a fantomelor, pare să fie de origine africană și să fi ajuns în Grecia prin Palestina. Vrăjitoarea din Endor prezida un altar similar, iar fantoma lui Adam făcea profeții în Hebron. În *Viața lui Apollonios din Tyana* (VI.11), Filostrat se referă la păsările de aur și le descrie drept vârtecapi asemenea sirenelor, dar Pindar le numește privighetori (*Fragment*, citat de Athenaios 290e). Este de discutat dacă păsările reprezentau privighetori oraculare sau vârtecapi folosiți ca farmece de dragoste (*152.a) sau păsări aducătoare de ploi (Marianus, *Proclus* 28).

3. Examinarea măruntaielor pare să fi fost un procedeu divinator indo-european. Divinația prin aruncarea a patru zaruri de os era probabil, la origine, în legătură cu alfabetul, pentru că pe cele doar patru părți ale fiecărui zar în formă de os se spunea că erau „semne”, nu numere. Douăsprezece consoane și patru vocale (ca în alfabetul irlandez medieval, Ogham, numit „al lui O’Sullivan”) sunt cea mai simplă formă la care poate fi redus alfabetul grec. Dar în epoca clasică erau înscrise doar numere – 1, 3, 4 și 6 pe fiecare os –, iar semnificația tuturor combinațiilor posibile fusese codificată. Profeția prin vise este o practică universală.

4. Preoții lui Apollo cereau ca preotesele pythice din Delfi să fie fecioare, ele fiind considerate mirese ale lui Apollo; dar după ce una a fost sedusă în chip scandalos de un adept pios, ele erau obligate să aibă minim cincizeci de ani la primirea în ordin, chiar dacă au continuat să se îmbrace ca mirese. Sângele de taur era considerat foarte otrăvitor, din cauza puterii lui magice (*155.a): sângele taurilor sacri, utilizat uneori și pentru consacrarea unui trib (*Exodul* XXIV.8), era amestecat cu cantități mari de apă înainte de a fi stropite lanurile cu el, pentru a le fertiliza. Însă preoteasa Pământului putea să bea orice bea și Pământul-Mamă însăși.

5. Hera, Pasifae și Ino erau toate nume ale Zeiței Triple, iar interdependența personificărilor sale era simbolizată de trepiedul

pe care stătea preoteasa ei.

6. Procedura de la Oracolul lui Trofonios – pe care Pausanias însuși l-a vizitat – amintește de coborârea lui Enea în Tartar, cu ramuri de vâsc în mână, unde l-a consultat pe tatăl lui Anhise, și duce cu gândul și la consultarea anterioară a lui Tiresias de către Odiseu. Ea arată și că toate aceste mituri se trag dintr-un rit inițiativ comun în care novicele suferă o moarte simulată, primește învățătură mistică de la un personaj ce joacă rol de fantomă și renaște într-un nou clan sau societate secretă. Plutarh remarcă faptul că mistagogii din peștera întunecată din Trofonios aparțin epocii preolimpiene a lui Cronos și îi asociază pe bună dreptate cu dactylii născuți pe Muntele Ida, care practicau Misterele din Samotrace.

7. Plopilor-negri erau consacrați Zeiței Morții din Pagae, iar Persefona avea un crâng de plop-negri în Vestul Îndepărtat (Pausanias X.30.3 și *170.).

8. Amfilohos și Mopsos s-au omorât unul pe celălalt, dar umbrele lor s-au înțeles să întemeieze un oracol comun (*169.e).

52. Alfabetul

a. Cele Trei Ursite sau, spun unii, Io, sora lui Foroneu, au inventat cinci vocale ale primului alfabet și consoanele B și T; Palamede, fiul lui Nauplios, a inventat celelalte unsprezece consoane; iar Hermes a redus aceste sunete la caractere sub forma unghiului ascuțit, deoarece stolul de cocori când zboară are forma lui, și a dus sistemul grec în Egipt. Acesta a fost alfabetul pelasgic, pe care Cadmos l-a adus înapoi în Beoția, iar Evandru din Arcadia, un pelasg, l-a introdus în Italia, unde mama lui, Carmenta, a compus cele cincisprezece caractere familiare ale alfabetului latin.

b. De atunci, Simonide din Samos și Epiharm din Sicilia au adăugat alte consoane alfabetului grec, iar preoții lui Apollo, două vocale, O lung și E scurt, astfel încât lira sacră a acestuia are acum câte o vocală pentru fiecare din cele șapte strune ale ei.

c. Alpha a fost prima din cele opt litere, deoarece *alphe* înseamnă „onoare” și *alphainein* înseamnă „a inventa” și pentru că Alfeu este cel mai de seamă dintre râuri; mai mult, Cadmos, deși a schimbat ordinea literelor, a păstrat *alpha* la locul ei, deoarece *aleph*

înseamnă „bou” în limba feniciană, iar Beoția este un ținut al boilor²⁵⁹.

*

1. Alfabetul grec era o simplificare a hieroglifelor cretane. Savanții sunt astăzi îndeobște de acord că primul alfabet scris a apărut în Egipt, în secolul al XVIII-lea î.Hr., sub influența cretană, ceea ce corespunde cu legenda lui Aristides, relatată de Plinius, că un egiptean pe nume Menos („lună”) l-a inventat „cu cincisprezece ani înainte de domnia lui Foroneu, regele Argosului”.

2. Există însă dovezi că, înaintea introducerii alfabetului fenician modificat în Grecia, acolo existase un alfabet cu caracter de secret religios păstrat de preotesele lui Io-Luna sau ale celor Trei Ursite, că acesta era strâns legat de calendar și că literele lui erau reprezentate nu de caractere scrise, ci de rămurele tăiate din diferiți arbori specifici succesiunii lunilor în an.

3. Este posibil ca străvechiul alfabet irlandez, asemenea celui utilizat de druzii galici despre care a scris Cezar, să nu fi fost scris la început, iar literele lui să fi fost numite după arbori. Acesta se numea Beth-luis-nion („mesteacăn-scoruș-frasin”), după primele lui trei consoane, iar principiul lui, care sugerează o proveniență frigiană, corespundea alfabetelor pelasgic și latin, anume treisprezece consoane și cinci vocale. Ordinea inițială era A, B, L, N, O, F, S, H, U, D, T, C, E, M, G, Ng sau Gn, R, I, care este, probabil, și ordinea folosită de Hermes. Învățații irlandezi – *ollaves* – au făcut din el un limbaj surdomut, folosind articulațiile degetelor pentru a reprezenta diferitele litere, sau unul dintre cifrurile verbale. Fiecare consoană reprezenta o lună cu douăzeci și opt de zile dintr-o serie de treisprezece luni, începând cu ziua a doua de după solstițiul de iarnă, și anume:

1 – 24 decembrie B mestecăn sau măslin sălbatic

2 – 21 ianuarie L scoruș

3 – 18 februarie N frasin

4 – 18 martie F arin sau corn

5 – 15 aprilie S salcie; SS (Z), porumbar

---

²⁵⁹ Hyginus, *Fabula* 272; Isidor din Sevilla, *Etimologii* VIII.2.84; Filostrat, *Heroikos* X.3; Plinius, *Naturalis historia* VII.57; Scolie la *Iliada* lui Homer XIX.593; Plutarh, *Symposiaca* IX.3.

- 6 – 13 mai H păducel sau păr sălbatic
- 7 – 10 iunie D stejar sau terebint
- 8 – 8 iulie T ilice sau stejar de cârmâz
- 9 – 5 august C nuc; CC (Q), măr, sorb sau gutui
- 10 – 2 septembrie M viță-de-vie
- 11 – 30 septembrie G iederă
- 12 – 28 octombrie Ng sau Gn trestie sau călin
- 13 – 25 noiembrie R soc sau mirt

4. În jurul anului 400 î.Hr., în urma unei revoluții religioase, ordinea s-a schimbat pentru a corespunde unui nou sistem de calendar, după cum urmează: B, L, F, S, N, H, D, T, C, Q, M, G, Ng, Z, R. Acesta este alfabetul asociat cu Heracle Ogmios sau „Ogma Fața-Soarelui”, așa cum cel anterior fusese asociat cu Foroneu (*132.3).

5. Fiecare vocală reprezenta un moment al anului: O (groazmă) – Echinoctiul de Primăvară; U (iarbă-neagră) – Solstițiul de Vară; E (plop), Echinoctiul de Toamnă. A (un conifer sau un palmier), copacul nașterii, și I (tisă), copacul morții, împărțeau amândouă Solstițiul de Iarnă. Această ordine a literelor este implicită în mitul grec și latin, în tradiția sacrală a întregii Europe și, *mutatis mutandis*, în Siria și Asia Mică. Zeița Carmenta (*86.2 și 132.6) a inventat B și T, ca și vocalele, deoarece fiecare dintre aceste consoane ale calendarului introducea o jumătate a anului ei, așa cum era el împărțit între regele sacru și succesorul-tanist al lui.

6. Cocorii îi erau consacrați lui Hermes (*17.3 și 36.2), protectorul poezilor înainte ca Apollo să îi uzurpeze puterea, iar primele caractere alfabetice aveau formă de unghi ascuțit. Palamede („inteligență străveche”) era, împreună cu cocorul lui sacru (Marțial, *Epigrame* XIII.75), omologul din Caria al zeului egiptean Thot, inventator al literelor, cu ibisul lui asemănător cocorului. Hermes era omologul elenic timpuriu al lui Thot (*162.s). Faptul că Simonide și Epiharm au adăugat litere noi alfabetului este istorie, nu mit, chiar dacă motivul real pentru care au făcut-o rămâne incert. Două adăugiri, *xi* și *psi*, nu erau necesare, iar îndepărtarea lui *as* (H) și *digamma* (F) a sărăcit principiul.

7. Se poate demonstra că numele literelor păstrate în Beth-luis-nion, despre care, conform tradiției, se spune că au venit din Grecia și au ajuns în Irlanda prin Spania (*132.5), formează descântecul grec arhaic în cinstea Zeiței Albe arcadiene Alfito, care,

în epoca clasică, degenerase deja într-o simplă doică. Ordinea cadmeeană a literelor, perpetuată în familiarul ABC, trebuie să fie o aranjare greșită a lor de către negustorii fenicieni; aceștia foloseau un alfabet secret în scopuri comerciale, dar se temeau să ofenseze zeița dezvăluind adevărata lui ordine.

Acest subiect complicat și important este discutat în detaliu în *The White Goddess* (cap. 1-15 și 21).

8. Vocalele adăugate de preoții lui Apollo la lira lui erau probabil cele menționate de Demetrios, un filosof din Alexandria secolului I î.Hr., când scrie în eseu *Despre stil*: „În Egipt, preoții înalță imnuri zeilor prin rostirea în succesiune a celor șapte vocale, sunetul acestora producând o impresie muzicală la fel de puternică asupra ascultătorilor ca și cum ar fi folosite flautul sau lira, dar poate că e mai bine să nu amănunțesc această temă”.

Aceasta sugerează că vocalele erau folosite în muzica terapeutică de liră din altarele lui Apollo.

53. Dactylii

a. Unii spun că în timp ce Rhea îl mai purta pe Zeus în pântec, ea s-a sprijinit cu degetele pe pământ ca să-și aline durerea, iar de acolo au răsărit dactylii: cinci femei din mâna ei stângă și cinci bărbați din cea dreaptă. Dar îndeobște se consideră că ei au trăit pe Muntele Ida din Frigia cu mult înainte de nașterea lui Zeus, iar unii spun că nimfa Anhiale i-a născut în Peștera Dicte de lângă Oaxos. Dactylii bărbați erau fierari și au descoperit primii fierul pe Muntele Berekinthos din apropiere, iar surorile lor, care se stabiliseră în Samotrace, au produs mare uimire acolo cu descântecelor lor magice și l-au învățat pe Orfeu misterele Zeitei; numele lor sunt un secret bine păzit²⁶⁰.

b. Alții spun că bărbații erau cureții care au apărut leagănul lui Zeus din Creta și care după aceea au venit în Elida și au înălțat acolo un templu pentru a-l îmbuna pe Cronos. Numele lor erau Heracle, Peonios, Epimede, Iasios și Acesidas. După ce a adus măslinul sălbatic de la hiperboreeni în Olimpia, Heracle i-a pus pe frații lui mai mici să alerge acolo într-o întrecere și astfel au apărut

---

²⁶⁰ Diodor din Sicilia V.64; Sofocle, *Satirii surzi*, citat de Strabon X.3.22; Apollonios din Rodos 509 și 1130.

Jocurile Olimpice. Se spune și că el l-a încoronat pe Peonios, învingătorul, cu o ramură de măslin sălbatic și că, după aceea, au dormit în paturi făcute din frunze verzi de măslin. Dar adevărul este că măslinul sălbatic nu a fost folosit pentru cununa învingătorului până la a șaptea Olimpiadă, când Oracolul din Delfi i-a poruncit lui Ifitos să înlocuiască ramura de măr acordată până atunci ca premiu pentru victorie cu o ramură de măslin²⁶¹.

c. Acmon, Damnameneu și Celmis sunt numele celor trei dactyli mai vârstnici; unii spun că Celmis a fost transformat în fier ca pedeapsă pentru a o fi ofensat pe Rhea²⁶².

*

1. Dactylii personifică degetele, iar Jocurile Olimpice ale lui Heracle sunt o poveste pentru copii ce poate fi ilustrată bătând darabana cu degetele pe masă (mai puțin degetul mare) – când degetul arătător câștigă întotdeauna. Dar cunoașterea orfică secretă se întemeia pe o succesiune calendaristică de arbori magici, fiecare arbore fiind atribuit unei articulații diferite a degetelor din limbajul semnelor și unei litere diferite din alfabetul-calendar orfic, ce pare să fi fost de origine frigiană (*52.3). Măslinul sălbatic aparține încheieturii din vârful degetului mare, despre care se presupune că ar fi locașul virilității și, prin urmare, este numit Heracle. Acest Heracle ar fi avut frunze care îi creșteau din trup (Palefatos 37). Numele occidentale ale degetelor reamintesc de acest sistem – de exemplu: „degetul prostului”, care corespunde cu Epimede, este degetul mijlociu, iar „degetul medic”, care corespunde cu Iasios, este inelarul. La fel și în chiromanție: Saturn îl reprezintă pe Epimede – deoarece Saturn se dovedise slab de minte în lupta lui cu Zeus; iar Apollo, Zeul Vindecării, îi corespunde lui Iasios. Degetul arătător este atribuit lui Jupiter, sau Zeus, cel care a câștigat cursa. Degetul mic, Mercur sau Hermes, este degetul magic. În Europa arhaică, metalurgia era însoțită de incantații, iar fierarii revendicau degetele mâinii drepte ca dactyli ai lor, lăsându-le pe cele ale mâinii stângi vrăjitoarelor.

2. Povestea lui Acmon, Damnameneu și Celmis, ale căror nume se referă la arta fierăriei, este o altă poveste pentru copii, ilustrată

---

²⁶¹ Pausanias V.7.4; Phlegon din Tralles, *Fragmenta Historica Graeca* III.604.

²⁶² Scolie la Apollonios din Rodos I.1129; Ovidiu, *Metamorfoze* IV.281.

prin baterea pe degetul mare cu arătătorul, ca un ciocan pe nicovală, și apoi strecurând vârful degetului mijlociu între ele, ca și cum ar fi o bucată de fier înroșit. Fierul a ajuns în Creta, prin Frigia, dintr-un loc îndepărtat de pe țărmul de sud al Mării Negre, iar Celmis, fiind o personificare a fierului topit, trebuie să nu-i fi fost pe plac Marii Zeițe Rhea, patroana făurarilor, al cărei declin religios a început odată cu topirea fierului și cu venirea dorienilor aducând arme de fier. Ea recunoscuse ca minereuri terestre doar argintul, cuprul, plumbul și staniul, chiar dacă bulgării de fier meteoritic erau foarte prețuiți din cauza originii lor miraculoase, iar unul dintre ei căzuse pe Muntele Berekynthos. Un bulgăre neprelucrat a fost găsit într-un depozit neolitic din Festos, lângă o statueta din lut a zeiței în poziție ghemuită, printre scoici și boluri pentru ofrande. Tot fierul egiptean vechi este meteoritic, conține un procent ridicat de nichel și este aproape complet protejat împotriva ruginii. Insulta lui Celmis la adresa Herei a dat numele degetului mijlociu: *digita impudica*.

3. Jocurile Olimpice își au originea într-o cursă de alergare la care concureau fetele pentru privilegiul de a deveni preoteasa Zeiței-Lună Hera (Pausanias V.16.2) și, de vreme ce aceasta a avut loc pe Muntele Parthenios, „al fecioarei”, evenimentul pare să fi fost anual. Când Zeus s-a căsătorit cu Hera – adică atunci când o nouă formă de regalitate sacră a fost introdusă în Grecia de ahei (*12.7) –, într-o a doua cursă de alergare concureau băieții pentru privilegiul primejdios de a deveni consortul preotesei, Soare al Lunii ei, și, astfel, rege al Elidei; la fel cum Anteu i-a pus pe pețitorii fiicei lui să concureze pentru ea (Pindar, *Ode pythianice* IX), urmând exemplele lui Icarios (*160.d) și Danaos (*60.m).

4. Jocurile s-au ținut apoi la fiecare patru ani, și nu anual, cursa de alergare a fetelor desfășurându-se într-o sărbătoare separată, cu două săptămâni înainte sau după Jocurile Olimpice propriu-zise; iar regalitatea sacră conferită învingătorului la căsătoria lui cu noua preoteasă era evocată de onorurile divine pe care victoria continua să le aducă în epoca clasică. După ce era încununat cu măslinul lui Heracle sau al lui Zeus, salutat ca „Regele Heracle” și bombardat cu frunze precum un Jack o’Green, învingătorul conducea dansul într-o procesiune triumfală și consuma din carnea taurului sacrificial în Sala Consiliului.

5. Premiul inițial, un măr sau o ramură de măr, fusese o promisiune a nemuririi atunci când el era omorât, conform

uzanțelor, de succesorul (tanistul) lui; căci Plutarh (*Symposiaca* V.2) amintește că, deși cursa de alergare a fost singura competiție la Jocurile Olimpice originare, în paralel avea loc și o luptă, una singură, care nu se sfârșea decât odată cu moartea învinsului. Această luptă este consemnată mitologic în povestea că Jocurile Olimpice au început cu o luptă corp la corp între Zeus și Cronos pentru stăpânirea Elidei (Pausanias V.7), adică lupta din mijlocul verii dintre rege și tanist, iar rezultatul era unul anticipat – tanistul venea înarmat cu o lance.

6. O scolie la Pindar (*Ode olimpianice* III.33) care îl citează pe Comarchos arată că Anul Nou elean era calculat de la luna plină cea mai aproape de solstițiul de iarnă și că un al doilea An Nou începea la mijlocul verii. Probabil că din acest motiv noul Zeus-Heracle, cu alte cuvinte, câștigătorul cursei de alergare, îl omora pe tanistul Anului Vechi, Cronos-Ificles, la mijlocul iernii. De aceea Heracle a fost cel dintâi care a instituit Jocurile și a dat nume colinei sepulcrale a lui Cronos „într-un anotimp în care vârful era umed din pricina zăpezii multe” (Pindar, *Ode olimpianice* X.49).

7. În vremurile străvechi, asupra lui Zeus-Heracle se azvârleau frunze de stejar și i se oferea o ramură de măr la mijlocul verii, cu puțin timp înainte de a fi omorât de succesorul său; el câștigase ramura regală de măslin sălbatic la mijlocul iernii. Înlocuirea mărului cu măslinul sălbatic, un copac care alungă spiritele rele, implica abandonarea luptei pe viață și pe moarte și transformarea anului unic, împărțit în două jumătăți, într-un Mare An. Acesta începea la mijlocul iernii, când timpul solar și cel lunar coincideau într-un mod favorabil căsătoriei Soarelui cu Luna, și era împărțit în două olimpiade de câte patru ani fiecare; regele și succesorul său domneau succesiv sau simultan. Chiar dacă în perioada epocii clasice cursa carelor solare – al cărei prototip mitologic este întrecerea dintre Pelops și Enomaos pentru Deidamia (*109.3) – devenise deja cel mai important eveniment al jocurilor, încă se mai considera că aduce ghinion să ți se arunce cu frunze după victorie în cursa de alergare; Pitagora își sfătuia prietenii să concureze la eveniment, dar să nu îl câștige. Boul victoriei, mâncat în Sala Consiliului, era în mod evident un rege-substitut, ca și la Bufonia ateniană (*21.13).

8. Olimpia nu este un loc micenian și, prin urmare, este puțin probabil ca miturile preaheene să fi fost împrumutate din Creta; ele par pelasgice.

a. Cei nouă Telchini, Copiii ai Mării cu cap de câine și înotătoare în loc de mâini, își aveau originea în Rodos, unde întemeiaseră orașele Camiros, Ialisos și Lindos, iar de acolo au migrat în Creta, fiind primii ei locuitori. Rhea l-a încredințat lor pe nou-născutul Poseidon, căruia i-au meșterit tridentul; dar, cu mult înainte, ei îi făcuseră lui Cronos secera zimțată cu care el și-a castrat tatăl, pe Uranos; mai mult, au fost primii care au sculptat imagini de zei.

b. Însă Zeus s-a hotărât să-i ucidă printr-un potop deoarece se amestecaseră în bunul mers al vremii, făcând să se nască cețurile magice și otrăvind recoltele cu aburi de pucioasă și apă din Styx. Avertizați de Artemis, ei au fugit peste mări: unii s-au dus în Beoția, unde au construit templul Atenei din Teumesa, unii în Sicion, unii în Licia sau în Orhomenos, unde au fost ogarii care l-au sfârtecat în bucăți pe Acteon. Dar Zeus i-a ucis pe Telchinii din Teumesa printr-un potop, Apollo s-a deghizat în lup și i-a omorât pe cei din Licia, chiar dacă ei au încercat să-l îmbuneze cu un templu nou, iar în Orhomenos nu mai e picior de-al lor. Zvonurile spun că încă ar mai fi câțiva în Sicion²⁶³.

*

1. Faptul că cei nouă Telchini erau Copiii Mării sau ogarii ai lui Artemis, că puteau crea cețuri magice și că au întemeiat orașe cu nume de Danaide – Camira, Ialisa și Linda (*60.d) – sugerează că ei au fost la origine emanații ale Zeitei-Lună Danae, ca fiecare dintre cele trei persoane triadice ale ei (*60.2). „Telchin” era derivat de gramaticienii greci din *thelgein*, „a ferma”. Dar, de vreme ce femeia, câinele și peștele erau combinați deopotrivă în imaginile Scilei din Marea Tireniană – care se simțea la ea acasă și în Creta (*91.2) –, precum și în figurile de la prova vaselor tireniene, cuvântul poate fi o variantă a lui „Tyrrhen” sau „Tyrssen”, *l* și *r* fiind confundate de libieni, iar consoana următoare fiind ceva între o consoană aspirată și una sibilantă. Se pare că Telchinii au fost venerați de populațiile matriarhale vechi din Grecia, Creta, Lidia și

---

²⁶³ Eustathios despre Homer pp. 771-2; Ovidiu, *Metamorfoze* VII.365-7; Diodor din Sicilia III.55.2-3; Strabon XIV.2.7; Calimah, *Imn către Zeus* 31; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu, IV.377.

Insulele Egeene, pe care invadatori eleni organizați patriarhal le-au persecutat, le-au absorbit sau le-au obligat să emigreze spre vest. Este posibil ca originea lor să fi fost una est-africană.

2. Cețurile magice erau provocate de descântecelor care invocau salcia. Se presupunea că apa Styxului (*31.4) era atât de sacră, încât cea mai mică picătură din ea putea provoca moartea, dacă nu era băută dintr-o cupă din copită de cal, ceea ce dovedește că apa era consacrată Zeiței-cu-cap-de-iapă din Arcadia. Se spune că Alexandru cel Mare ar fi fost otrăvit cu apă din Styx (Pausanias VIII.18.2). Utilizarea ei magică de către Telchini sugerează că adepții lor dețineau Muntele Nonacris („nouă piscuri”) din apropiere, cândva principalul centru religios al Greciei; până și zeii olimpici făceau cele mai solemne jurăminte ale lor jurând pe Styx.

55. Empusele

a. Demonii dezgustători numiți Empuse, copii de-ai lui Hecate, au coapse de măgar și poartă sandale din bronz – dacă nu cumva, după cum declară unii, fiecare are un picior de măgar și unul de bronz. Empusele obișnuiesc să sperie călătorii, dar pot fi oprite cu insulte, la auzul cărora o iau la goană țipând. Iau formă de cățele, de vaci sau de fecioare frumoase și, sub cea din urmă deghizare, se împreunează cu bărbații noaptea sau la vremea siestei, sugându-le forțele vitale până când mor²⁶⁴.

*

1. Empusele („cele care violează”) sunt demoni feminini foarte lacomi – un concept adus probabil în Grecia din Palestina, unde erau cunoscute sub numele de Lilim („copii ai lui Lilith”), despre care se credea că au coapse de măgar, un animal care simbolizează lascivitatea și cruzimea. Lilith („bufnița care strigă”) era o Hecate canaanită, iar evreii și-au făcut amulete ca să se protejeze de ea până târziu în Evul Mediu. Hecate, adevărata stăpânitoare a Tartarului (*31.f), purta o sanda din bronz – cea de aur fiind a Afroditei –, iar fiicele ei, Empusele, i-au urmat exemplul. Ele se puteau preschimba în fecioare ademenitoare sau în vaci, dar și în

---

²⁶⁴ Aristofan, *Broaștele* 288 și urm.; *Adunarea femeilor* 1056 și 1094; *Papiri Magici Graeci* IV.2334; Filostrat, *Viața lui Apollonios din Tyana* IV.25; Suidas s.v. Empusae.

cățele, deoarece căteaua Hecate, ca membră a Triadei Lunii, era aceeași zeiță ca Afrodita sau Hera cea cu ochi de vacă.

56. Io

a. Io, fiica zeului-râu Inahos, era preoteasa Herei din Argos. Zeus, căruia Iunx, fiica lui Pan și a lui Echo, îi făcuse o vrajă, s-a îndrăgostit de Io, iar când Hera l-a acuzat de infidelitate și, drept pedeapsă, a transformat-o pe Iynx într-un vârticap, el a mințit zicând: „Nu m-am atins de Io niciodată”. Apoi Zeus a transformat-o pe Io într-o vacă albă, pe care Hera a revendicat-o ca fiind a ei și i-a dat-o în pază lui Argos Panoptes, poruncindu-i: „Priponește animalul de un măslin, la Nemea, fără ca nimenea să afle”. Dar Zeus l-a trimis pe Hermes s-o aducă îndărăt și s-a pornit el însuși la drum spre Nemea – sau, zic unii, spre Micene – deghizat într-o ciocănitoare. Deși era cel mai isteț dintre hoți, Hermes știa că n-o va putea fura pe Io fără să fie văzut de unul dintre cei o sută de ochi ai lui Argos; prin urmare, l-a adormit pe Argos cu un farmec, cântându-i din flaut, l-a strivit cu o stâncă, i-a tăiat capul și a eliberat-o pe Io. După ce Hera i-a pus lui Argos ochii pe coada unui păun, drept veșnică amintire a ticălosului omor, a trimis un tăun să o întepe pe Io și s-o gonească prin lumea întreagă.

b. Io s-a dus mai întâi în Dodona, apoi a mers la marea denumită Ioniană, după numele ei, dar de acolo a făcut cale întoarsă și s-a îndreptat spre nord, spre Muntele Hemos; apoi, prin Delta Dunării, a dat ocol Mării Negre de la vest la est, traversând Bosforul din Crimeea și urmând râul Hybristes până spre izvorul lui din Caucaz, unde Prometeu încă pătimea pe stânca lui. A ajuns iar în Europa prin Colhida, ținutul chalibilor, și prin Bosforul din Tracia; apoi a luat-o mai departe la galop prin Asia Mică până la Tarsos și Joppa, apoi spre Media, Bactria și India și, traversând Arabia prin sud-vest, peste Bosforul indian [strâmtoarea Bab-el-Mandeb], a ajuns în Etiopia. De acolo, a călătorit mai jos de izvoarele Nilului, unde pigmeii se războiesc veșnic cu cocorii, și și-a găsit în cele din urmă odihna în Egipt. Acolo, Zeus i-a redat forma de om și, după ce s-a căsătorit cu Telegonos, Io i-a dat naștere lui Epafos – fiul ei cu Zeus, care o *atinse* în acest scop – și a întemeiat cultul lui Isis, cum a numit-o ea pe Demetra. Epafos, despre care se zvonea că

este taurul divin Apis, a domnit peste Egipt și a avut o fată, pe Libia, mama lui Agenor și Belos cu Poseidon²⁶⁵.

c. Dar unii cred că Io l-a născut pe Epafos într-o peșteră din Eubeea numită Boosaule, după care a murit acolo din pricina înțepăturii de tăun, și că, sub chip de vacă, ea își schimba culoarea: din albă se făcea roșie-violacee, apoi devenea neagră²⁶⁶

d. Alții spun o cu totul altă poveste. Ei zic că Inahos, fiul lui Iapet, a domnit peste Argos întemeind orașul Iopolis – căci Io este numele sub care era venerată cândva luna în Argos –, și a numit-o pe fiica sa Io, în cinstea lunii. Zeus Picos, rege al Vestului, și-a trimis servitorii să o răpească pe Io și a siluit-o de îndată ce ea a ajuns în palatul lui. După ce i-a născut o fiică pe nume Libia, Io a fugit în Egipt, dar a aflat că acolo domnea Hermes, fiul lui Zeus, așa că și-a continuat fuga spre Muntele Silpium din Siria, unde a murit de durere și rușine. Inahos i-a trimis atunci pe frații și pe rudele lui Io în căutarea ei, prevenindu-i să nu se întoarcă cu mâna goală. Avându-l pe Triptolem călăuză, aceștia au bătut la toate ușile din Siria, spunând: „Fie ca spiritul lui Io să își afle odihna!”, până când, într-un sfârșit, au ajuns la Muntele Silpium, unde fantoma unei vaci li s-a adresat, zicându-le: „Iată-mă, eu sunt Io”. Ei au dedus atunci că Io trebuie să fi fost îngropată în acel loc și, prin urmare, au întemeiat acolo un al doilea Iopolis, numit azi Antiohia. În cinstea lui Io, locuitorii bat în fiecare an unii la ușile celorlalți, în același mod și rostind aceleași cuvinte, iar locuitorii din Argos o jelesc anual²⁶⁷.

*

1. Acest mit constă din mai multe elemente. Locuitorii Argosului venerau luna sub aspectul ei de vacă, deoarece luna nouă cu coarne era considerată sursa întregii ape și, prin urmare, a hranei pentru vite. Cele trei culori ale ei – alb pentru luna nouă, roșu pentru luna recoltei și negru pentru luna în descreștere –

---

²⁶⁵ Calimah, *Despre păsări*, fragmentul 100; Apollodor II.1.3; Hyginus, *Fabula* 145; Suidas s.v. Io; Lucian, *Dialogurile zeilor* 3; Moshos, *Idile* II.59; Herodot I.1 și II.41; Homer, *Iliada* III.6; Eschil, *Prometeu înlănțuit* 705 și urm. și *Rugătoarele* 547 și urm.; Euripide, *Ifigenia în Taurida* 382; Tzetzes, *Despre Licofron* 835 și urm.

²⁶⁶ Strabon X.1.3; Stephanus Byzantinus s.v. Argura; Suidas s.v. Isis.

²⁶⁷ John Malalas, *Chronicles* II, p. 28, ed. Dindorf.

reprezentau cele trei vârste ale Zeiței-Lună – Fecioară, Nimfă și Babă (*90.3). Io își schimba culoarea așa cum și-o schimbă luna, dar mitograful a înlocuit „roșu” cu „violet”, deoarece *ion* înseamnă în limba greacă „floare violet”. Se credea că ciocănitorile aduc ploaia atunci când ciocănesc în trunchiurile de stejar, iar Io era Luna în calitatea ei de aducătoare a ploii. Păștorii aveau cea mai mare nevoie de ploaie la sfârșitul verii, când tăunii le atacau turmele, înnebunind animalele; în Africa, triburile de negri crescători de vite încă mai fug și azi de la o pășune la alta atunci când atacă tăunii. Preotesele lui Io din Argos par să fi executat un dans al junincii anual, când se prefăceau că sunt înnebunite de tăuni, în timp ce bărbații-ciocănitoare chemau ploaia ca să le aline chinurile, bătând în uși de stejar și strigând „Io! Io!”. Aici pare să fie originea mitului femeilor din Cos care erau transformate în vaci (*137.s). Coloniile Argosului din Eubeea, Bosfor, Marea Neagră, Siria și Egipt au luat cu ele dansul de invocare a ploii. Vârtecapul, pasărea orgiastică fundamentală a Zeiței-Lună, cuibărește în sălcii și, ca urmare, face referire la magia apei (*150.1).

2. Legenda inventată pentru a explica răspândirea spre est a acestui ritual, ca și similaritatea dintre venerarea lui Io în Grecia, a lui Isis în Egipt, a lui Astarte în Siria și a lui Kali în India, a fost grefată pe povești disparate: cea a Vacii-Lună sacre care rătăcește prin ceruri, păzită de stele – există o legendă irlandeză înrudită, a „Mulgătorilor Verzi” –, și cea a preoteselor Lunii, pe care conducătorii elenilor invadatori, fiecare dintre ei spunându-și Zeus, le-au violat la dorința populației locale. Hera, ca soție a lui Zeus, este făcută să își extindă gelozia asupra lui Io, de vreme ce Io a fost echivalată în mit cu Demetra. Mai mult, la fiecare trei ani, Misterele Demetrei se celebrău la Celeae („chemare”), lângă Corint, și se spunea că fuseseră întemeiate de un frate al lui Celeos („ciocănitoare”), regele din Eleusis. Hermes este numit fiu al lui Zeus Picos („ciocănitoare”) – în *Păsările* (480), Aristofan îl acuză pe Zeus că a furat scepтрul ciocănitorii –, așa cum despre Pan se spune că ar fi fost fiul lui Hermes cu nimfa Driope („ciocănitoare”), iar Faun, un Pan latin, era fiul lui Picos pe care Circe l-a transformat într-o ciocănitoare pentru că îi disprețuise dragostea (Ovidiu, *Metamorfoze* XIV.6). Mormântul lui Faun din Creta purta epitaful: „Aici zace ciocănitoarea care a fost și Zeus” (Suidas s.v. Picos). Toți trei sunt zei-păștori aducători ai ploii. Numele Libiei denotă ploaie, căci ploile de iarnă veneau în Grecia dinspre Libia.

3. Zămislirea de către Zeus a lui Epafos, care a devenit strămoșul Libiei, a lui Agenor, Belos, Egiptos și Danaos implică faptul că unii ahei adoratori ai lui Zeus revendicau suveranitatea asupra tuturor popoarelor de navigatori din sud-estul Mediteranei.

4. Mitul pigmeilor și al cocorilor pare să se refere la triburile crescătoare de vite care pătrunseseră în valea Nilului superior din Somalia și îi împinseseră pe pigmei spre sud. Ele erau denumite „cocori” deoarece, atunci, ca și acum, stăteau vreme îndelungată într-un picior, ținând glezna celuilalt cu mâna opusă și sprijinindu-se într-o lance.

57. Foroneu

a. Primul om care a întemeiat și a populat un oraș unde se ținea un târg a fost fratele lui Io, Foroneu, fiu al Zeului-râu Inahos și al nimfei Melia. Mai târziu, numele lui a fost schimbat în Argos. Foroneu a fost și primul care a descoperit utilizarea focului, după ce Prometeu l-a furat. El s-a căsătorit cu nimfa Cerdo, a stăpânit asupra întregului Pelopones și a inițiat venerarea Herei. Când a murit, fiii lui, Pelasgos, Iasos și Agenor, și-au împărțit între ei Peloponesul; dar fiul lui Car a întemeiat orașul Megara²⁶⁸.

*

1. Numele lui Foroneu, pe care grecii îl interpretează drept „creator al prețului”, în sensul că el a inventat piața, înseamnă probabil Fearinos („din zorii anului”, adică primăvara); variantele lui sunt Bran, Barn, Bergn, Vrot, Efron, Gwern, Fearn și Brennus. Ca spirit al arinului care prezida luna a patra a anului sacru (*28.1 și 5; 52.3 și 170.8), când se celebra Sărbătoarea Focului de Primăvară, el era descris drept fiu al lui Inahos, deoarece arinii cresc lângă râuri. Mama lui este nimfa frasinilor Melia, deoarece se spune că frasinul, arborele precedent din aceeași serie, „atrage fulgerul” – copacii loviți de fulger fiind sursa de foc a omului primitiv. Fiind un erou oracular, el era asociat și cu cioara (*50.1). Descoperirea utilizării focului de către Foroneu poate fi explicată de preferința fierarilor și a olarilor din vechime pentru cărbunele de arin, care oferea mai multă căldură decât oricare altul. Cerdo

---

²⁶⁸ Hyginus, *Fabulele* 143 și 274; Apollodor II.1.1.; Pausanias I.39.4-6; II.15.5 și IV.40.5.

(„câștig” sau „artă”) este unul dintre numele Demetrei; el îi este aplicat în ipostaza ei de nevăstuică sau vulpe, deoarece ambele sunt considerate animale profetice. „Foroneu” pare să fi fost numele lui Cronos, cu care cioara și arinul sunt de asemenea asociate (*6.2), și, prin urmare, Titanul Zilei a Șaptea. Împărțirea regatului lui Foroneu între fiii lui, Pelasgos, Iasos și Agenor, o amintește pe cea a regatului lui Cronos între Zeus, Poseidon și Hades, dar probabil că descrie o divizare preaheeană a Peloponesului.

2. Car este Q're, Carius sau Marele Zeu Ker, care pare să își fi obținut numele de la Mama-Lună a lui, Artemis Caria sau Caryatis.

58. Europa și Cadmos

a. Agenor, fiul Libiei cu Poseidon și frate geamăn cu Belos, a părăsit Egiptul ca să se stabilească în Canaan, unde s-a căsătorit cu Telefasa, numită și Argiope, care i-a născut pe Cadmos, Phoenix, Cilix, Tasos și Fineu, și o fiică, pe Europa²⁶⁹.

b. Zeus s-a îndrăgostit de Europa și l-a trimis pe Hermes să mâne cireada lui Agenor spre Tyr, pe malul mării, unde ea și însoțitoarele ei obișnuiau să se plimbe. S-a alăturat el însuși cirezii, deghizat într-un taur alb ca zăpada, cu un grumaz lat și coarne mici, ca niște giuvaiere, între care avea o țintă neagră. Europa a fost uimită de frumusețea lui și, văzându-l blând, și-a învins teama și a pornit a se juca cu el, punându-i flori în bot și atârănându-i ghirlande de coarne; în cele din urmă, s-a urcat pe umerii lui și l-a lăsat să o plimbe până la malul mării. Brusc, el a început să înoate, în timp ce ea privea cu groază țărmlul care se îndepărta, având o mână încleștată pe cornul lui cel drept, iar cu cealaltă ținând încă un coș cu flori²⁷⁰.

c. Zeus a ieșit la mal lângă Gortina, în Creta, s-a preschimbat în vultur și a siluit-o pe Europa într-un desiș de sălcii de lângă un izvor; sau, zic unii, sub un platan. Ea i-a născut trei fii: Minos,

---

²⁶⁹ Apollodor III.I.1; Hyginus, *Fabulele* 178 și 19; Pausanias V.25.7; Apollonios din Rodos II.178.

²⁷⁰ Ovidiu, *Metamorfoze* II.836 și urm.; Moshos, *Idile* II.37-62.

Radamante și Sarpedon²⁷¹.

d. Agenor și-a trimis fiii în căutarea surorii lor, interzicându-le să se întoarcă fără ea. Aceștia au pornit imediat pe mare, dar, neavând vreo idee unde se dusesese taurul, fiecare a cârmuit în altă direcție. Phoenix a mers spre vest, dincolo de Libia, spre ceea ce acum e Cartagina, iar acolo a dat numele lui punicilor; dar, după moartea lui Agenor, s-a întors în Canaan, redenumit de atunci Fenicia în cinstea lui, și a devenit tatăl lui Adonis, împreună cu Alfesibeea²⁷². Cilix s-a dus în ținutul hypacheenilor, care i-au adoptat numele, Cilicia²⁷³; iar Fineu a mers în Thynias, o peninsulă ce separa Marea Marmara de Marea Neagră, unde a avut mult de pățimit din pricina harpiilor. Tasos și însoțitorii lui au mers mai întâi în Olimpia, unde i-au dedicat lui Heracle din Tyr o statuie de bronz înaltă de zece coți, ținând o măciucă și un arc în mâini, apoi s-au dus să colonizeze Insula Tasos și să lucreze minele bogate de aur de acolo. Toate acestea s-au petrecut cu cinci generații înainte ca Heracle, fiul lui Amfitrion, să se nască în Grecia²⁷⁴.

e. Cadmos a navigat împreună cu Telefasa în Rodos; acolo i-a dedicat un cazan de bronz Atenei din Lindos și i-a construit lui Poseidon un templu, lăsând în urmă o preoțime ereditară care să-l îngrijească. Apoi au debarcat în Thera și au construit un templu la fel, ajungând în cele din urmă în ținutul edonilor din Tracia, care i-au primit cu ospitalitate. Acolo, Telefasa a murit subit și, după înmormântare, Cadmos și însoțitorii lui s-au dus pe jos la Oracolul din Delfi. Când a întrebat unde putea fi găsită Europa, Pythia l-a sfătuit să renunțe să o mai caute, dar să urmărească o junincă și să construiască un oraș acolo unde aceea, răpusă de slăbiciune, se va prăbuși.

f. Lăsând în urmă drumul ce duce din Delfi în Focida, Cadmos a întâlnit niște văcari aflați în slujba regelui Pelagon, care i-au vândut o vacă însemnată cu câte o lună albă, plină, pe fiecare parte. A mânat vaca spre est, prin Beoția, neîngăduindu-i să se odihnească, până când, într-un sfârșit, ea s-a prăbușit acolo unde acum se află

---

²⁷¹ Monedele din Gortina; Teofrast, *Historia Plantarum* I.9.5; Hyginus, *Fabula* 178.

²⁷² Hyginus, *loc. cit.*; Apollodor III.1.1 și 14.4.

²⁷³ Herodot VII.91.

²⁷⁴ Pausanias V.25.7; Herodot IV.47 și II.44.

orașul Teba, loc în care Cadmos a înălțat o statuie a Atenei, spunându-i pe numele ei fenician, Onca²⁷⁵.

g. Avertizându-și însoțitorii că juninca trebuia sacrificată Atenei fără întârziere, Cadmos i-a trimis să aducă apă lustrală de la Izvorul lui Ares, numit ulterior Izvorul Castalian, fără să știe însă că acesta era păzit de un balaur. Balaurul a ucis mulți dintre tovarășii lui Cadmos, iar el s-a răzbunat strivindu-i capul cu o piatră. De îndată ce i-a oferit sacrificiul, Atena s-a ivit, l-a lăudat pentru tot ce făcuse și i-a dat ordin să semene dinții balaurului în pământ. El a ascultat-o, și așa au răsărit Spartii, Oamenii Semănați, înarmați și zăngănind din arme. Atunci Cadmos a aruncat o piatră în mijlocul lor, iar ei au început să se încaiere, fiecare acuzându-l pe celălalt că o aruncase. S-au luptat atât de aprig, încât, în cele din urmă, doar cinci au supraviețuit: Ehion, Udeos, Htonios, Hiperenor și Peloros, și toți și-au oferit serviciile lui Cadmos. Dar Ares a cerut război pentru moartea balaurului, iar Cadmos a fost condamnat de un tribunal divin să devină robul lui timp de un Mare An²⁷⁶.

*

1. Există numeroase variații deconcertante ale genealogiei de mai sus: de exemplu, Tasos este descris alternativ drept fiu al lui Poseidon, al lui Cilix (Apollodor III.1.1) sau Titios (Pindar, *Ode pythianice* IV.46). Agenor este eroul fenician Chnas, care apare în *Geneză* drept „Canaan”; multe obiceiuri canaanite indică o proveniență est-africană, iar canaanii e posibil să fi venit în Egiptul de Jos din Uganda. Răspândirea fiilor lui Agenor pare să consemneze fuga spre vest a triburilor canaanite din mileniul al II-lea î.Hr. sub presiunea invadatorilor arieni și semitici.

2. Povestea fiilor lui Inahos și a căutării lui Io, Vaca-Lună (*56.d), a influențat-o pe cea a fiilor lui Agenor și a căutării Europei. Phoenix este o formă masculină a lui Phoenissa („cea roșie” sau „cea sângeroasă”), nume dat lunii ca Zeiță a Morții-în-Viață. Europa înseamnă „față lată”, un sinonim pentru lună plină, și este un nume al Zeiței-Lună Demetra la Lebadea și al lui Astarte la Sidon. Însă dacă acest cuvânt nu este *eur-ope*, ci *eu-rope* (în analogie cu *eubee*), el poate însemna „bun pentru sălcii” – adică „bine udat”. Salcia domină luna a cincea a anului sacru (*52.3) și este asociată

---

²⁷⁵ Pausanias IX.12.1-2.

²⁷⁶ Hyginus, *Fabula* 178; Apollodor III.4.1-2.

cu vrăjitoria (*28.5) și riturile fertilității din întreaga Europă, mai ales în ajun de Armindenî, care corespunde cu această lună. Libia, Telefasa, Argiope și Alfesibeea sunt toate, în mod similar, nume ale Zeiței-Lună.

3. Răpirea Europei de către Zeus, care consemnează ocuparea timpurie a Cretei de către eleni, a fost dedusă din imaginile preelenice ale Zeiței-Lună călărind triumfătoare pe Taurul-Soare, victima ei; scena a supraviețuit pe opt plăci turnate din sticlă albastră găsite în orașul micenian Midea. Ea pare să fi făcut parte din ritualul fertilității, în timpul căruia ghirlanda de mai a Europei era purtată în procesiune (Athenaios, p. 678 a-b). Seducerea Europei de către Zeus deghizat în vultur amintește de seducerea Herei, când el se deghizase în cuc (*12.a), de vreme ce (potrivit lui Hesychios) Hera a purtat numele „Europia”. Numele cretan și corintic al Europei era Hellotis, ceea ce sugerează Helice („salcie”); Helle (*43.1 și 70.8) și Helen sunt același personaj divin. Calimah menționează în al său *Epithalamion pentru Helen* că și platanul îi era consacrat. Sanctitatea lui rezida în frunzele cu cinci colțuri reprezentând mâna zeiței (*53.a) și în lepădarea anuală a scoarței; dar Apollo a împrumutat-o (*160.11), așa cum zeul Esmun a împrumutat simbolul mâinii desfăcute (*21.3) a lui Tanit (Neith).

4. Este posibil ca povestea Europei să comemoreze și un raid de jefuire a Feniciei de către elenii din Creta. Este puțin probabil ca Ioannes Malalas să fi inventat „Seara Nefastă” din Tyr atunci când scrie: „Taurus («taur»), regele Cretei, a atacat Tirul după o luptă pe mare din timpul absenței lui Agenor și a fiilor lui. Ei au cucerit orașul în aceeași seară și au luat mulți ostatici, printre ei și Europa; acest eveniment este încă amintit în anuala «Seară Nefastă» comemorată în Tyr” (*Cronici* II, p. 30, ed. Dindorf). Herodot (I.2) e de acord cu Malalas (*160.1).

5. Heracle din Tyr, pe care Tezeu îl venera în Olimpia, era zeul Melkarth, iar un mic trib care vorbea o limbă semitică pare să se fi mutat din câmpiile siriene în Cadmeea din Caria – Cadmos este un cuvânt semitic care înseamnă „estic” –, de unde au ajuns în Beoția spre sfârșitul mileniului al II-lea, au cucerit Teba și au devenit stăpânii ținutului. Mitul Oamenilor Semănați și al înrobirii lui Cadmos de către Ares sugerează că invadatorii cadmeeni și-au asigurat stăpânirea asupra Beoției intervenind cu succes într-un război civil dintre triburile de pelasgi, care pretindeau că sunt autohtone, și că ei au acceptat autoritatea locală a unei domnii de

opt ani a regelui sacru. Cadmos a ucis balaurul în același sens în care Apollo l-a ucis pe șarpele Python din Delfi (*21.12). Numele Oamenilor Semănați – Ehion („viperă”), Udeos („al pământului”), Htonios („din pământ”), Hiperenor („omul care se ridică”) și Peloros („șarpe”) – sunt caracteristice eroilor oraculari. Dar „Peloros” sugerează că toți pelasgii, nu doar tebanii, pretindeau că se născuseră în acest mod; sărbătoarea lor comună era Peloria (*1.2). Cultura de dinți de balaur a lui Iason a fost probabil semănată în Iolcos sau Corint, nu în Colhida (*152.3).

6. Despre Troia și Antiohia se spunea că fuseseră întemeiate în locuri alese de vaci sacre (*158.*h* și 56.*d*). Dar este puțin probabil ca o astfel de practică să fi fost urmată ca atare, ci, mai curând, vaca era lăsată liberă într-un loc ales și delimitat, iar templul Zeitei-Lună era ridicat acolo unde ea se așeza. Sensibilitățile strategice și comerciale ale unei vaci nu sunt foarte dezvoltate.

59. Cadmos și Harmonia

a. După ce Cadmos a slujit opt ani ca rob al lui Ares, pentru a ispăși uciderea balaurului din Castalia, Atena i-a oferit ținutul Beoției. Acolo, cu ajutorul Oamenilor Semănați, el a construit acropola tebană numită Cadmeea și, după ce a fost inițiat în misterele pe care Iasion le învățase de la Zeus, s-a căsătorit cu Harmonia, fiica Afroditei cu Ares; unii spun că Atena i-a adus-o lui, în timp ce el călătorea la Samotrace²⁷⁷.

b. Aceasta a fost cea dintâi nuntă a unor muritori la care au participat și zeii olimpieni. Douăsprezece tronuri de aur au fost așezate pentru ei în palatul lui Cadmos, care se înălța pe locul unde este azi piața din Teba; cu toții au adus daruri. Afrodita i-a oferit Harmoniei vestitul ei colier de aur făcut de Hefaistos – inițial, acesta fusese darul lui Zeus de pe când era îndrăgostit de Europa, sora lui Cadmos –, care conferea o așa frumusețe purtătoarei, încât nimeni nu-i rezista²⁷⁸. Atena i-a dăruit o mantie țesută cu fir de aur, un veșmânt purtat doar de zeițe, și o pereche de flaute; iar

---

²⁷⁷ Pausanias IX.5.1; Diodor din Sicilia V.48; Apollodor III.4.2.

²⁷⁸ Diodor din Sicilia V.49 și IV.65.5; Pindar, *Ode pythianice* III.94; Pausanias IX.12.3; Ferekydes, citat de Apollodor III.4.2.

Hermes, o liră. Darul de nuntă al lui Cadmos pentru Harmonia a fost o altă mantie bogată. Electra, mama lui Iasion, a învățat-oricururile Marii Zeițe, în timp ce Demetra i-a asigurat o recoltă bogată de orz, împreunându-se cu Iasion în timpul festivităților pe un câmp arat de trei ori. Tebanii încă mai prezintă locul în care muzele au cântat la flaut și din voce cu acel prilej, iar Apollo din liră²⁷⁹.

c. La bătrânețe, pentru a-l îmbuna pe Ares, care încă nu îl iertase cu totul pentru uciderea balaurului, Cadmos a renunțat la tronul Tebei în favoarea nepotului său Penteu, pe care fiica lui, Agave, îl zămislise cu Ehion, Omul Semănat, și a trăit restul vieții în liniște în oraș. Dar când Penteu a fost ucis de mama lui, Dionysos a prezis că Harmonia și Cadmos aveau să vină într-un car tras de genii și vor domni peste hoardele de barbari. Aceiași barbari, a spus, aveau să jefuiască multe orașe grecești, ba chiar și un templu al lui Apollo, după care își vor primi pedeapsa cuvenită; dar Ares avea să le vină în ajutor lui Cadmos și Harmoniei, după ce îi va fi preschimbat în șerpi, și ei aveau să trăiască veșnic fericiți în Insulele Fericiților²⁸⁰.

d. Drept urmare, Cadmos și Harmonia au emigrat în ținutul encheleenilor, unde, atunci când localnicii au fost atacați de iliri, i-au ales drept conducători, urmând sfatul lui Dionysos. Agave s-a căsătorit cu Lycotherses, rege al Iliriei, la a cărei curte se refugiase după uciderea lui Penteu; dar auzind că părinții ei comandau forțele encheleene, l-a ucis și pe Lycotherses, oferind regatul lui Cadmos²⁸¹.

e. La bătrânețe, după ce profeția se împlinise în întregime, Cadmos și Harmonia au devenit doi șerpi negri cu pete albastrii și au fost trimiși de Zeus în Insulele Fericiților. Dar unii spun că Ares i-a preschimbat în lei. Trupurile lor au fost înmormântate în Iliria, unde Cadmos construisese orașul Buthoe. Lui Cadmos i-a succedat Ilirios, fiul lui făcut la bătrânețe²⁸².

---

²⁷⁹ Diodor din Sicilia V.49; Pausanias IX.12.3.

²⁸⁰ Hyginus, *Fabula* 6; Apollodor III.4.2; Euripide, *Bacantele* 43 și 1350 și urm.

²⁸¹ Hyginus, *Fabulele* 184 și 240.

²⁸² Ovidiu, *Metamorfoze* IV.562-602; Apollodor III.5.4; Ptolemeu Hefestion I; Apollonios din Rodos IV.517.

1. Căsătoria lui Cadmos cu Harmonia în prezența celor douăsprezece zeiți olimpici este similară căsătoriei lui Peleu cu Thetis (*81.1) și pare să consemneze recunoașterea de către eleni a cuceritorilor cadmeeni ai Tebei, după ce aceștia au fost susținuți de atenieni și inițiați cum se cuvine în Misterele de la Samotrace. Întemeierea de către Cadmos a orașului Bethoe constituie o revendicare a ilirilor de a fi tratați drept greci și, prin urmare, de a lua parte la Jocurile Olimpice. Cadmos trebuie să fi avut un oracol în Iliria, dacă fusese înfățișat acolo ca șarpe; iar leii în care se spune, de asemenea, că el și Harmonia ar fi fost transformați erau probabil niște susținători heraldici gemeni ai statuii aniconice a Marii Zeițe – ca pe vestita Poartă a Leului din Micene. Mitograful sugerează că i s-a permis să emigreze, împreună cu o colonie, la sfârșitul domniei lui, în loc să fie ucis (*117.5).

60. Belos și Danaidele

a. Regele Belos, care a stăpânit la Chemmis, în ținutul Tebaida din Egipt, era fiul Libiei cu Poseidon și frate geamăn cu Agenor. Soția lui, Anchinoe, fiica lui Nilos, i-a născut doi gemeni, pe Egiptos și Danaos, și un al treilea fiu, pe Cefeu²⁸³.

b. Lui Egiptos i-a fost dat regatul Arabiei, dar el a supus și ținutul melamopozilor și l-a numit Egipt, după numele lui. Cincizeci de fii i-au fost născuți de mame libiene, arabe, feniciene și de alte neamuri asemenea. Trimis să conducă Libia, Danaos a avut cincizeci de fiice, numite Danaide, născute și ele din mame diferite: naiade, hamadriade, prințese egiptene din Elephantis și Memphis, etiopiene și altele la fel.

c. La moartea lui Belos, gemenii s-au certat pentru moștenire și, în semn de împăcare, Egiptos a propus o căsătorie în masă între cei cincizeci de prinți și cele cincizeci de prințese. Bănuind că la mijloc e vreo uneltire, Danaos nu a fost de acord, iar când un oracol i-a întărit temerea că Egiptos intenționa să le omoare pe Danaide, s-a pregătit să fugă din Libia²⁸⁴.

---

²⁸³ Herodot II.91; Euripide, citat de Apollodor II.1.4.

²⁸⁴ Apollodor II.1.5; Hyginus, *Fabula* 168; Eustathios despre Homer, p. 37.

d. Cu ajutorul Atenei, a construit o corabie pentru sine și fiicele lui – primul vas cu două prore ce a navigat vreodată – și împreună au navigat pe mare prin Rodos spre Grecia. Acolo, Danaos i-a dedicat Atenei o statuie într-un templu înălțat ei de Danaide, trei dintre ele murind în timpul șederii pe insulă; orașele Lindos, Ialisos și Camiros poartă numele lor²⁸⁵.

e. Din Rodos, au navigat spre Pelopones și au debarcat la Lerna, unde Danaos a făcut cunoscut că a fost ales de zei să devină rege în Argos. Deși Gelanor, regele din Argos, a luat în răs pretenția sa, supușii lui s-au adunat în seara aceea să o discute. Gelanor și-ar fi păstrat fără îndoială tronul, în ciuda declarației lui Danaos cum că era susținut de Atena, dacă locuitorii orașului nu ar fi amânat decizia până în zori, când un lup mai îndrăzneț a coborât de pe dealuri, a atacat ciurda de vite ce păștea lângă zidurile care împrejmuiau orașul și a omorât taurul din fruntea ei. Incidentul a fost citit ca semn că Danaos avea să ia tronul prin violență dacă i se va opune rezistență și, prin urmare, l-au convins pe Gelanor să renunțe pașnic la tron.

f. Convins că lupul nu a fost altul decât Apollo deghizat, Danaos i-a dedicat în Argos vestitul altar al lui Apollo Lupul și a ajuns un conducător atât de puternic, încât toți pelasgii din Grecia s-au numit danaizi. El a construit și citadela din Argos, iar fiicele lui au adus acolo Misterele Demetrei din Egipt, numite Tesmoforia, pe care femeile pelasge le-au urmat. Dar, după invazia dorică, Tesmoforia nu au mai fost celebrate în Pelopones, ci doar de către arcadieni²⁸⁶.

g. Danaos găsisese Argolida lovit de o secetă prelungită, de când Poseidon, ofensat de decizia lui Inahos ce proclamase ținutul ca fiind al Herei, secase toate râurile și torenții din jur. El și-a trimis fiicele în căutarea apei, cu ordin de a-l îmbuna prin orice mijloc pe Poseidon. Una dintre ele, pe nume Amimone, în timp ce urmărea un cerb în pădure, s-a întâmplat să tulbure somnul unui satir. Satirul a sărit în picioare și a dat s-o siluiască, dar Poseidon, pe

---

²⁸⁵ Hyginus, *loc. cit.*; Apollodor II.1.4; Herodot II.234; Diodor din Sicilia V.58; Strabon XIV.2.8.

²⁸⁶ Pausanias II.38.4 și 19.3; Euripide, citat de Strabon VIII.6.9; Strabon, *loc. cit.*; Herodot II.171; Plutarh, *Despre răutatea lui Herodot* 13.

care ea l-a invocat, și-a aruncat tridentul spre el. Satirul l-a evitat, în timp ce fugea, și tridentul s-a înfipt vibrând într-o stâncă, iar Poseidon însuși s-a împreunat cu Amimone, bucuroasă că poate îndeplini misiunea primită de la tatăl ei într-un mod atât de plăcut. Aflându-i misiunea, Poseidon i-a arătat tridentul zicându-i să-l smulgă din stâncă. Când ea a făcut întocmai, trei ape au țâșnit din găurile lăsate de cei trei dinți. Acest izvor, numit acum Amimone, este sursa râului Lerna, care nu seacă niciodată, nici chiar în miezul verii²⁸⁷.

h. Lângă Amimone, din Echidna s-a născut monstruoasa Hidra, sub un platan. Ea a trăit în lacul din Lerna din apropiere, unde cei care comit crime vin să se purifice – de unde și zicala: „O Lernă de fărădelegi”²⁸⁸.

i. Egiptos și-a trimis apoi fiii în Argos, interzicându-le să se întoarcă până când nu îl vor fi pedepsit pe Danaos și toată familia lui. La sosirea lor acolo, l-au implorat pe Danaos să își revoce decizia și să îi lase să se căsătorească cu fiicele lui – intenționând să le ucidă însă în noaptea nunții. Cum Danaos a rămas de neclintit în hotărârea lui, ei s-au pornit să asedieze Argosul. Acum, în Argos nu mai exista nici un izvor și, chiar dacă Danaidele au inventat ulterior arta săpării fântânilor oferind orașului numeroase puțuri, dintre care patru sunt sacre, la momentul acela fortăreața nu avea apă deloc. Văzând că setea îl va obliga să se predea curând, Danaos a promis că va face tot ce îi cereau fiii lui Egiptos, de îndată ce asediul va înceta²⁸⁹.

j. S-a hotărât căsătoria generală, iar Danaos a stabilit perechile – alegerea ținând seama fie de faptul că mirele și mireasa aveau mame de același rang, fie că numele lor erau similare – astfel, Clite, Stenele și Hrisipe s-au căsătorit cu Cleitos, Stenelos și Hrisipos –, dar în multe cazuri s-a tras la sorți dintr-un coif²⁹⁰.

k. În timpul ospățului de nuntă, Danaos a împărțit în taină ace ascuțite pe care fiicele lui trebuiau să le ascundă în păr și, la miezul nopții, fiecare și-a înțepat soțul în inimă. A rămas un singur supraviețuitor – la sfatul lui Artemis, Hipermnestra i-a salvat viața

---

²⁸⁷ Hyginus, *Fabula* 169; Apollodor II.1.4.

²⁸⁸ Pausanias II.37.1 și 4; Strabon VIII.6.8.

²⁸⁹ Hyginus *Fabula* 168; Apollodor II.1.5; Strabon VIII.6.9.

²⁹⁰ Apollodor, *loc. cit.*; Hyginus *Fabula* 170.

lui Linceu, deoarece el îi cruțase fecioria, și l-a ajutat să fugă la Lyncea, oraș aflat la zece verste depărtare. Hipermnestra l-a implorat să aprindă un foc, semn că a ajuns în siguranță, promițându-i că va face întocmai și ea în fortăreață. Locuitorii din Argos mai aprind în fiecare an focuri ca să comemoreze acest pact. În zori, Danaos a aflat de nesupunerea Hipermnestrei, care a fost judecată, dar judecătorii din Argos au achitat-o, scăpând-o de la o moarte sigură. Încât ea a înălțat o statuie pentru Afrodita cea Victorioasă în altarul lui Apollo Liceios („Lupul”) și, de asemenea, i-a dedicat un sanctuar lui Artemis a Sfatului cel Bun²⁹¹.

l. Capetele bărbaților uciși au fost îngropate la Lerna, iar trupurilor le-a fost acordată întreaga cinstire datorată unor morți sub zidurile Argosului; dar, chiar dacă Atena și Hermes, cu voia lui Zeus, le-au purificat pe Danaide în lacul din Lerna, Judecătorii Morților le-au condamnat pe veci să care apa în ulcioare găurite ca niște site²⁹².

m. Linceu și Hipermnestra s-au reunit, iar Danaos a decis să-și căsătorească celelalte fiice cât mai iute cu putință, înainte de amiaza din ziua purificării lor, și a chemat pețitorii. El a propus o cursă de alergare care să înceapă din strada numită azi Apheta: câștigătorul putea să-și aleagă soața, iar ceilalți, după el, în ordinea în care au terminat cursa. Cum nu s-au putut găsi destui bărbați care să-și riște viața căsătorindu-se cu niște fete ucigașe, doar câțiva au participat; dar, după ce noaptea nunții a trecut fără vreun dezastru pentru miri, au apărut și alți pețitori și, în ziua următoare, s-a ținut o nouă cursă. Toți descendenții din aceste căsătorii au rang de dananiți, iar locuitorii din Argos încă mai celebrează cursa prin așa-numitele Întreceri Himenaice. Mai târziu, Linceu l-a ucis pe Danaos și a domnit în locul lui. El le-ar fi ucis bucuros și pe cumnatele lui, pentru a-i răzbuna pe frații săi cei morți, dacă locuitorii Argosului i-ar fi îngăduit²⁹³.

n. Între timp, Egiptos venise în Grecia, dar când a auzit de soarta fiilor săi, a fugit în Aroe, unde a murit și a fost îngropat la Patrae,

---

²⁹¹ Apollodor, *loc. cit.*; Pausanias II.25.4; 19.6 și 21.1.

²⁹² Apollodor, *loc. cit.*; Lucian, *Dialogurile zeilor marini* VI; Hyginus, *Fabula* 168; Ovidiu, *Heroide* XIV; Horațiu, *Ode* III.11.30.

²⁹³ Pindar, *Ode pythianice* IX.117 și urm.; Pausanias III.12.2; Hyginus, *Fabula* 170; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu, X.497.

într-un sanctuar al lui Serapis²⁹⁴.

o. Fiul Amimonei cu Poseidon, Nauplios, un navigator vestit, a descoperit arta de a naviga după Ursa-Mare și a întemeiat orașul Nauplios, unde i-a făcut să se stabilească pe marinarii egipteni care navigaseră cu bunicul lui. El a fost străbunul lui Nauplios Distrugătorul, care obișnuia să ducă vasele vrăjmașe spre pieire aprinzând semnale luminoase înșelătoare²⁹⁵.

*

1. Mitul consemnează sosirea timpurie în Grecia a coloniștilor eladici din Palestina, prin Rodos, și introducerea de către ei a agriculturii în Pelopones. S-a afirmat că printre ei se numărau emigranți din Libia și Etiopia, ceea ce pare probabil (*6.1 și 8.2). Belos este Baal din Vechiul Testament și Bel din scrierile apocrife; el își luase numele de la Zeița-Lună sumeriană Belili, pe care a înlocuit-o.

2. Cele trei Danaide, cunoscute și drept Telchine sau „descântătoare”, care au dat numele celor trei orașe principale din Rodos erau Zeița Triplă a Lunii Danae (*54.1 și 73.4). Numele Linda, Camira și Ialisa par să fie forme erodate ale lui *linodeousa* („legătoare cu fir de in”), *catamerizousa* („cea care împarte”) și *ialemistria* („femeie care se tânguie”); ele sunt, de fapt, cele Trei Moire sau Ursite familiare, cunoscute și sub numele Cloto, Lachesis și Atropos (*10.1), deoarece exercitau exact aceleași funcții. Teoria clasică despre firul de in era că zeița lega ființa umană de capătul unui fir atent măsurat pe care îl depăna anual până când venea vremea să-l taie și să-i abandoneze sufletul morții. Dar la început îl înfășa pe nou-născutul care scâncea cu un scutec de in pe care erau brodate semnele clanului și ale familiei lui, atribuindu-i astfel locul destinat lui în societate.

3. Numele sumerian al lui Danae era Damkina. Evreii o numeau Dina (*Geneza* XXXIV) și, masculinizat, Dan. Cincizeci de preotese ale Lunii era efectivul complet al unui ordin, iar sarcina lor era de a menține solul umed prin descântece de invocare a ploii, prin irigare și săpare de puțuri; astfel, numele Danaidelor a fost asociat cu cuvântul grec *dānos* – „pârjolit” – și cu *danos* – „un dar” –, primul a

---

²⁹⁴ Pausanias VII.21.6.

²⁹⁵ Apollonios din Rodos I.136-8; Theon despre *Phenomena* lui Aratos, 27; Pausanias IV.35.2.

fiind uneori lung, alteori scurt. Îngemănarea lui Agenor și Belos, asemenea celei dintre Danaos și Egiptos, indică un sistem regal în Argos, în care fiecare corege se căsătorea cu o Mare Preoteasă și domnea timp de cincizeci de luni lunare sau un Mare An. Marile Preotese erau alese printr-o cursă de alergare (originea Jocurilor Olimpice) desfășurată la sfârșitul celor cincizeci de luni – sau patruzeci și nouă în anii alternativi (*53.3). Iar cursa de alergare de Anul Nou din Olimpia (*53.3), Sparta (*160.d), Ierusalim (Hooke, *Origin of Early Semitic Ritual*, 1935, p. 53) și Babilon (Langdon, *Epic of Creation*, rândurile 57-58) era ținută pentru regalitatea sacră, ca în Argos. Un Rege-Soare trebuia să fie iute de picior.

4. Hidra (*34.3 și 60.h) ucisă de Heracle pare a fi personificarea ordinului preoteselor aducătoare de ploaie (*124.2-4), iar mitul Danaidelor pare să consemneze două atacuri elenice asupra sanctuarului lor, primul dintre ele eșuând în mod vizibil. După al doilea atac, cel reușit, căpetenia elenică s-a căsătorit cu Marea Preoteasă și le-a repartizat pe preotesele-apei ca soții locuitorilor săi. „Strada numită Apheta” trebuie să fi fost punctul de plecare al cursei feminine pentru funcția de Mare Preoteasă, dar era utilizată și în cursa bărbaților pentru funcția de rege sacru (*53.3 și 160.d). Linceu, un titlu regal și în Mesenia (*74.1), înseamnă „al linxului” – caracal, un fel de leu vestit pentru vederea lui ageră.

5. „Egiptos” și „Danaos” par să fi fost vechile nume ale coregilor tebani; și, de vreme ce era un obicei larg răspândit acela de a îngropa capul regelui sacru în împrejurimile unui oraș și, astfel, de a-l proteja de invazii (*146.2), presupusele capete ale fiilor lui Egiptos, îngropate în Lerna, sunt probabil cele ale regilor sacri succesivi. Egiptenii erau numiți melamopozi („picioare negre”) deoarece mergeau prin noroiul negru în timpul sezonului de însămânțat.

6. O societate ulterioară, monogamă, reprezenta Danaidele cu vase de apă sparte, ca pedeapsă eternă pentru matricidul lor. Dar în reprezentarea din care este derivată această poveste, ele îndeplineau o operațiune magică necesară: stropeau pământul cu apă pentru a produce averse de ploaie prin magie empatică (*41.5 și 68.1). Se pare că sita sau vasul spart a rămas un semn distinctiv al femeii înțelepte multe secole după abolirea ordinelor Danaidelor: Filostrat scrie (*Viața lui Apollonios din Tyana* VI.11) despre „femei care, cu un ciur în mână, umblă în urma păstorilor ori a văcarilor, purtând de grijă animalelor”.

7. Focurile de semnalizare ale Hipermnestrei și ale lui Linceu trebuie să fi fost cele aprinse la Sărbătoarea de Primăvară din Argos pentru a celebra triumful Soarelui. Este posibil ca în Argos regele sacru să fi fost ucis cu un ac lung înfipt în inimă: un sfârșit relativ indulgent.

8. Tesmoforia („ofrande cuvenite”) erau orgii agricole celebrate la Atena (*48.b), în decursul cărora organele genitale amputate ale regelui sacru sau ale substitutului său erau purtate într-un coș; acestea au fost înlocuite în epocile mai civilizate cu pâini în formă de falus și șerpi vii. Apollo Liceios poate însemna „Apollo al Luminii”, și nu „Apollo Lupul”, dar cele două concepte erau puse în legătură de obiceiul lupilor de a urla la luna plină.

61. Lamia

a. Belos a avut o fiică nespus de frumoasă, pe nume Lamia, care a stăpânit în Libia și căreia Zeus, în semn de mulțumire pentru favorurile ei, i-a acordat puterea neobișnuită de a-și scoate ochii și de a și-i pune la loc după cum voia. Ea i-a născut șapte copii, dar pe toți, în afară de Scila, i-a omorât Hera, într-un acces de gelozie. Lamia s-a răzbunat ucigând copiii altora și s-a comportat atât de crud, încât chipul ei s-a transformat într-o mască de coșmar.

b. Mai târziu s-a alăturat grupului Empuselor, împreunându-se cu bărbați tineri și sugându-le sângele în timp ce ei dormeau²⁹⁶.

*

1. Lamia era libiana Neith, Zeița Iubirii și a Luptei, numită și Anatha și Atena (*8.1 și 25.2), a cărei venerare a fost reprimată de ahei. Ca și Alfito din Arcadia, ea a sfârșit prin a fi sperietoare pentru copii (*52.7). Numele ei, Lamia, pare să fie înrudit cu *lamyros* („lacom”), din *laimos* („gâtlej”) – astfel spus, o femeie „lascivă” –, iar fața ei hidoasă este masca de Gorgonă protectoare purtată de pretesele ei în timpul Misterelor lor (*33.3), când era practicat și infanticidul. Ochii ei detașabili sunt deduși probabil dintr-o pictură a zeiței aflată pe punctul de a conferi vedere mistică unui erou, căruia îi oferă un ochi (*73.9). Empusele erau incubi feminini

---

²⁹⁶ Diodor din Sicilia XX.41; Suidas s.v. Lamia; Plutarh, *Despre curiozitate* 2; Scolie la *Pacea* lui Aristofan, 757; Strabon I.2.8; Eustathios despre Homer, p. 1714; Aristotel *Etica* VII.5.

62. Leda

a. Unii spun că atunci când Zeus s-a îndrăgostit de Nemesis, ea a fugit în apă și s-a prefăcut în pește; el a urmărit-o în chip de castor [?], brăzdând valurile. Ea a sărit pe mal și s-a preschimbat în diferite alte animale, dar nu a putut scăpa de Zeus, căci el se preschimba în alte sălbăticiuni mai aprige și mai iuți. În cele din urmă, s-a înălțat în văzduh ca o găscă sălbatică, iar el s-a făcut lebădă și a biruit-o la Ramnous, în Atica. Nemesis și-a scuturat penele, resemnată, și s-a dus în Sparta, unde curând, Leda, soția regelui Tindar, avea să găsească într-o mlaștină un ou de culoarea hiacintului pe care l-a dus și l-a ascuns într-un cufăr acasă. Din oul acela a ieșit Elena din Troia²⁹⁷. Dar unii spun că oul a picat din lună, asemenea celui care, în vremuri de mult apuse, s-a cufundat în Eufrat și, după ce a fost dus la mal de câțiva pești și clocit de porumbește, s-a spart, dând-o la iveală pe Zeița siriană a Iubirii²⁹⁸.

b. Alții spun că Zeus, care se prefăcea că e o lebădă urmărită de vultur, s-a adăpostit la sânul lui Nemesis, apoi a siluit-o, iar la vremea potrivită ea a făcut un ou, pe care Hermes l-a aruncat între picioarele larg desfăcute ale Ledei, pe când ea ședea pe un taburet. Astfel, Leda a născut-o pe Elena, iar Zeus a pus imaginea Lebedei și pe cea a Vulturului în Ceruri, întru comemorarea acelui vicleșug²⁹⁹.

c. Însă cea mai cunoscută relatare este că Leda însăși, sub chip de lebădă, a fost cea care s-a însoțit cu Zeus lângă râul Eurotas; acolo, ea a făcut un ou din care au ieșit Elena, Castor și Polideuces și, drept urmare, a fost zeificată ca Nemesis³⁰⁰. Or, soțul Ledei, Tindar, se împreunase și el cu ea în aceeași noapte și, chiar dacă unii susțin că tustrei copii erau ai lui Zeus – iar Clitemnestra ieșise odată cu Elena dintr-un al doilea ou –, alții consemnează faptul că

---

²⁹⁷ Athenaios, citând *Cyprile* lui Homer, p. 334b; Apollodor III.10.7; Sappho, *Fragmente* 105; Pausanias I.33.7; Eratostene, *Catasterismoi* 25.

²⁹⁸ Athenaios 57 și urm.; Plutarh, *Simposiaca* II.3.3; Hyginus, *Fabula* 197.

²⁹⁹ Hyginus, *Poeticon astronomicon* II.8.

³⁰⁰ Lactanțiu I.21; Hyginus, *Fabula* 77; Mytographus Vaticanus Primus 78 și 204.

doar Elena era fiica lui Zeus, iar Castor și Polideuces, fii ai lui Tindar³⁰¹; iar conform altora, Castor și Clitemnestra ar fi copiii lui Tindar, în timp ce Elena și Polideuces erau ai lui Zeus³⁰².

*

1. Nemesis era Zeița-Lună ca Nimfă (*32.2) și, în cea mai veche formă a mitului urmăririi amoroase, ea l-a fugărit pe regele sacru pe parcursul transformărilor lui sezoniere ca iepure, pește, albină și șoarece – sau iepure, pește, pasăre și bob de grâu – și, în cele din urmă, l-a devorat. Odată cu victoria sistemului patriarhal, urmărirea a fost răsturnată: acum zeița fugea de Zeus, ca în balada englezească „The Coal-black Smith” (*89.2). Ea se prefăcuse într-o vidră sau un castor pentru a urmări peștele, iar numele lui Castor este în mod evident o rămășiță a acestui mit, în timp ce numele lui Polideuces („mult vin dulce”) consemnează caracterul festivităților în timpul cărora avea loc urmărirea.

2. *Lada* se crede că este cuvântul lician (adică cretan) pentru „femeie”, iar Leda era zeița Latona, Leto sau Lat, care i-a născut pe Apollo și Artemis în Delos (*14.2). Oul de culoarea hiacintului amintește de oul de înroșit cu sânge al druizilor, numit *glain*, pe care ei îl căutau în fiecare an pe țărmul mării; în mitul celtic, acesta era ouat de zeița cu chip de șarpe-de-mare. Faptul că oul a fost aruncat între coapsele Ledei putea fi dedus dintr-o reprezentare a zeiței așezată pe scaunul de naștere, cu capul lui Apollo ieșind din pânțele ei.

3. Elena (Helen[a]) și Helle sau Selene sunt variante locale ale Zeiței-Lună (*43.1; 70.8 și 159.1), a cărei identitate cu zeița siriană a lui Lucian este subliniată de Hyginus. Dar descrierea lui Hyginus este confuză: zeița însăși a fost cea care a făcut oul lumii după ce s-a împreunat cu șarpele Ofion, un ou pe care ea l-a clocit pe ape, luând forma unei porumbițe. Ea însăși s-a înălțat din Vid (*1.a). Elena avea două temple lângă Sparta: unul la Terapne, construit pe o așezare miceniană; altul la Dendra, legat de un cult al copacului, cum era și altarul ei din Rodos (*88.10). Pollux (X.191) menționează o sărbătoare spartană numită Helenoforia, care seamănă îndeaproape cu Tesmoforia din Atena (*48.b), în timpul căreia

---

³⁰¹ Homer, *Odiseea* XI.299; *Iliada* III.426; Euripide, *Elena* 254, 1497 și 1680.

³⁰² Pindar, *Ode nemeene* X.80; Apollodor III.10.6-7.

obiecte ce nu pot fi numite erau purtate într-un coș special – *helene*; un astfel de coș poartă Elena însăși în unele basoreliefuri care o înfățișează însoțită de Dioscuri. Este posibil ca obiectele să fi fost simboluri falice, Elena fiind o zeiță orgiastică.

4. Zeus a păcălit-o pe Nemesis, zeița cultului peloponesiac al lebedei, făcând apel la mila ei, exact așa cum o păcălise și pe Hera din cultul cretan al cucului (*12.a). Acest mit pare să se refere la sosirea în orașele cretane sau pelasgice a unor războinici elenici care, pentru început, au omagiat-o pe Marea Zeiță și le-au oferit preteselor ei consorți supuși, pentru ca, în cele din urmă, să-i suprimă suveranitatea supremă.

63. Ixion

a. Ixion, fiu al lui Flegias, regele lapit, a fost de acord să se căsătorească cu Dia, fiica lui Eioneu, promițând daruri bogate pentru mireasă și invitându-l pe Eioneu la un ospăț; dar în fața palatului său el așezase o capcană cu un foc mare de cărbuni dedesubt, în care Eioneu, fără să bănuiască nimic, a căzut și a ars de viu.

b. Deși zeii mai mărunți au considerat fapta odioasă și au refuzat să-l purifice pe Ixion, Zeus, care se comportase la fel de urât când fusese îndrăgostit, nu doar că l-a purificat, ci l-a adus să mănânce la masa lui.

c. Ixion a fost nerecunoscător și a plănuit să o seducă pe Hera, care, bănuia el, s-ar fi bucurat de șansa de a se răzbuna pe Zeus pentru numeroasele lui infidelități. Însă Zeus, intuindu-i intențiile, a modelat un nor care să-i semene Herei, iar Ixion, fiind prea beat ca să observe farsa, și-a făcut pe loc pofta cu el. A fost surprins asupra faptului de Zeus, care i-a poruncit lui Hermes să îl biciuiască fără milă până când Ixion avea să repete cuvintele: „Binefăcătorii merită cinstire”, apoi să îl lege pe o roată de foc care să se rotească fără încetare pe cer.

d. Falsa Hera, numită după aceea Nefele, i-a născut proscrisului Ixion pe copilul Centauros, care, când a ajuns la maturitate, se spune că a zămislit centauri-cai cu iepe din Magnesia, dintre care

cel mai faimos a fost învățatul Chiron³⁰³.

*

1. Numele Ixion, format din *ischys* („putere”) și *io* („lună”) (*59.1), sugerează și *ixias* („vâsc”). Ca rege-stejar cu organe genitale de vâsc (*50.2), reprezentându-l pe Zeul-tunet, el s-a căsătorit ritual cu Zeița-Lună aducătoare de ploi, după care a fost biciuit, astfel încât sângele și sperma lui să fecundeze pământul (*116.4), apoi decapitat cu un topor, emasculat, legat de un copac cu membrele rășchirate și fript; rudele lui l-au mâncat apoi în mod sacramental. *Eion* este epitetul homeric pentru râu; dar tatăl Diei este numit Deioneu, însemnând „distrugător”, ca și Eioneu.

2. Zeița-Lună a cultului stejarului era cunoscută drept Dia („a cerului”), nume al zeiței stejarului din Dodona (*51.1), și, prin urmare, al soției lui Zeus, Hera. Faptul că regii de modă veche își spuneau Zeus (*45.2; 68.1 și 156.4) și se căsătoreau cu Dia a Norilor de Ploaie nu putea fi, în mod normal, pe placul preoților olimpici, care au interpretat eronat reprezentarea rituală a regelui lapit cu membrele depărtate ca fiind pedepsirea lui pentru impietate și au inventat legenda norului. Pe o oglindă etruscă, Ixion este înfățișat legat cu membrele rășchirate pe o roată de foc, cu iască de ciuperci uscate la picioare; în alte locuri, el este legat cu același „nod încincit” cu care eroul irlandez Curoi l-a legat pe Cuchulain – aplecat pe spate ca un arc de cerc (Filostrat, *Viața lui Apollonios din Tyana* VII.12), cu gleznele, încheieturile mâinilor și gâtul legate laolaltă, precum Osiris în *Cartea Morților*. Această postură amintește de roțile în flăcări rostogolite de pe deal la sărbătorile europene din miezul verii, ca semn că soarele a ajuns la zenit și trebuie să intre iar în declin, până la solstițiul de iarnă. Capcana lui Ixion nu este metaforică: era nevoie de victime substituit pentru regele sacru, cum erau prizonierii luați în luptă sau, dacă aceștia nu existau, călătorii prinși în capcane. Mitul pare să consemneze un tratat încheiat de elenii lui Zeus cu lapiții, flegienii și centaurii, care a fost încălcat de uciderea ritualică a unor călători elenici și de răpirea femeilor lor; elenii au cerut și le-au fost acordate scuze oficiale.

---

³⁰³ Scolie la Apollonios din Rodos III.62; Hyginus, *Fabulele* 33 și 62; Pindar, *Ode pythianice* II.33-89, cu scolie; Lucian, *Dialogurile zeilor* 6; Scolie la *Fenicienele* de Euripide, 1185.

3. Caii erau consacrați lunii, iar dansurile cailor de lemn menite să invoce ploaia par să fi dat naștere legendei că centaurii erau jumătate cai, jumătate oameni. Cea mai veche reprezentare grecească a centaurilor – doi bărbați uniți la talie cu trupuri de cai – se găsește pe o bijuterie miceniană din Heraion, în Argos; ei stau față în față și dansează. O pereche similară apare pe un sigiliu de sticlă cretan; dar, de vreme ce în Creta nu exista un cult autohton al calului, în mod evident motivul a fost importat de pe continent. În arta arhaică, satirii erau de asemenea înfățișați drept bărbați deghizați în cai de lemn, dar ulterior ei au devenit țapi. Centauros trebuie să fi fost un erou oracular cu coadă de șarpe, încât povestea împreunării lui Boreas cu iepele se referă la el (*48.e).

64. Endimion

a. Endimion era fiul cel arătos al lui Zeus cu nimfa Calice, de stirpe eoliană, deși se trăgea din Caria, și el a fost cel care l-a alungat pe Climenos de pe tronul Elidei. Soția lui, cunoscută sub diferite nume, cum ar fi Ifianasa, Hiperipe, Hromia și Neis, i-a născut patru fii; a fost și tatăl a cinci fiice cu Selene, care s-a îndrăgostit nebunește de el³⁰⁴.

b. Într-o noapte senină, Endimion dormea într-o peșteră de pe Muntele Latmos când Selene l-a zărit întâia dată, s-a culcat lângă el și l-a sărutat delicat pe pleoape. Unii spun că, drept urmare, el avea să se întoarcă în peștera aceea și că acolo a căzut într-un somn adânc, fără vise. Somnul acela, din care nu s-a mai trezit nicicând, chiar el l-a vrut, pentru că nu putea suferi ideea de bătrânețe; sau pentru că Zeus l-a bănuț că ar fi avut o combinație amoroasă cu Hera; sau poate că Selene găsisese că e mai plăcut să-l sărute tandru pe pleoape decât să fie obiectul pasiunii lui prea fecunde. În orice caz, el nu a mai îmbătrânit nici măcar cu o zi, iar obrajii lui și-au păstrat prospețimea din tinerețe. Dar alții zic că a fost înmormântat în Olimpia, unde cei patru fii ai lui au participat la o cursă al cărei învingător obținea tronul pe atunci vacant, iar Epeios a fost cel care

---

³⁰⁴ Apollodor I.7.5-6; Pausanias V.8 și 1.2.

a câștigat³⁰⁵.

c. Unul dintre fiii lui, care pierduse cursa, a concurat mai târziu într-o cursă de care la jocurile prilejuite de moartea lui Azan, fiul lui Arcas, primele de acest fel ținute în Grecia. Cum spectatorii nu au știut că trebuie să se ferească de traseul cursei, carul lui Etolos a trecut dintr-o întâmplare peste Apis, fiul lui Foroneu, și l-a rănit mortal. Salmoneu, care se afla acolo, l-a surghiunit pe Etolos, trimițându-l dincolo de Golful Corint, unde el l-a omorât pe Doros și pe frații săi și a cucerit regiunea numită acum Etolia, după numele lui³⁰⁶.

*

1. Acest mit consemnează modul în care o căpetenie eoliană a invadat Elida și a acceptat consecințele căsătoriei cu reprezentanta pelasgică a Zeiței-Lună Hera – numele soțiilor lui Endimion sunt toate nume ale lunii –, care conducea un ordin de cincizeci de preotese ale apei (*60.3). Când domnia lui a luat sfârșit, el a fost sacrificat imediat și a fost recompensat cu un altar de erou în Olimpia. Se spune că Pisa, orașul de care aparținea Olimpia, însemna în limba lidiană (sau cretană) „loc de odihnă privat”, și anume al Lunii (Servius despre *Eneida* lui Vergiliu X.179).

2. Numele Endimion, din *enduein* (latină: *inducere*), se referă la seducerea de către Lună a regelui, ca și cum ar fi fost una dintre Empuse (*55.a); dar cei vechi îl explică cu referire la *somnum ei inductum*, „somnul trimis asupra lui”.

3. Asemenea lui Pelops, Etolos trebuie să își fi mânat carul în jurul stadionului din Olimpia, ca întruchipare a soarelui (*69.1), iar uciderea accidentală a lui Apis, care este pusă să explice colonizarea Etoliei de către locuitorii din Elaia, pare să fie dedusă dintr-o reprezentare a ciocnirii anuale a carelor, în care substitutul regelui murea (*71.1 și 109.4). Dar cursa de alergare câștigată de Epeios („succesor”) a fost un eveniment anterior (*53.3). Existența unui sanctuar al lui Endimion pe Muntele Latmos din Caria sugerează că o colonie eoliană din Elida s-a stabilit acolo. Căsătoria lui rituală cu Hera, ca și cea a lui Ixion, trebuie să îi fi ofensat pe preoții lui Zeus (*63.2).

---

³⁰⁵ Apollodor I.7.6; Scolie la *Idilele* lui Teocrit, III.49; Cicero, *Tusculanae Disputationes* I.38; Pausanias V.1.3.

³⁰⁶ Pausanias VIII.4.2-3 și V.1.6; Apollodor I.7.6; Strabon VIII.3.33.

4. Apis este substantivul format din *apios*, un adjectiv homeric care înseamnă de obicei „îndepărtat”, dar care, aplicat Peloponesului (Eschil, *Rugătoarele* 262), înseamnă „al părului [pomul]” (*74.6).

65. Pygmalion și Galatea

a. Pygmalion, fiu al lui Belos, s-a îndrăgostit de Afrodita și, deoarece ea nu voia să se împreuneze cu dânsul, a făcut o statuie a ei din fildeș și a așezat-o în pat lângă el, rugând-o să aibă milă de el. Afrodita a intrat în această statuie și a adus-o la viață, devenind Galatea, care i-a născut pe Pafos și Metharme. Pafos, urmașul lui Pygmalion, a fost tatăl lui Ciniras, care a întemeiat orașul cipriot Pafos și a ridicat acolo vestitul templu al Afroditei³⁰⁷.

*

1. Pygmalion, căsătorit cu preoteasa Afroditei din Pafos, pare să fi păstrat în patul lui statuia albă de cult a zeiței (cf. *1 Regi* XIX.13), ca mijloc de a rămâne pe tronul cipriot. Dacă lui Pygmalion i-a succedat cu adevărat un fiu născut lui de această preoteasă, el trebuie să fi fost primul rege care a impus ciprioților sistemul patrilinear. Dar este mai probabil ca, asemenea nepotului său Ciniras (*18.5), el să fi refuzat să renunțe la statuia zeiței la sfârșitul domniei lui de opt ani, pe care să și-o fi prelungit prin căsătoria cu o altă preoteasă a Afroditei – tehnic vorbind, fiica lui, de vreme ce ea era moștenitoarea tronului –, care este numită Metharme („schimbare”), pentru a marca această inovație.

66. Eac

a. Zeul-râu Asopos – pe care unii îl consideră fiu al lui Ocean cu Tethys, unii al lui Poseidon cu Pero, iar alții al lui Zeus cu Eurinome – s-a căsătorit cu Metope, fiica râului Ladon, de la care a avut doi fii și douăsprezece sau douăzeci de fiice³⁰⁸.

b. Mai multe dintre acestea au fost răpite și siluite cu diferite ocazii de Zeus, Poseidon sau Apollo, iar când mezina Egina, sora

---

³⁰⁷ Apollodor III.14.3; Ovidiu, *Metamorfoze* X.243 și urm.; Arnobius, *Adversus nationes* VI.22.

³⁰⁸ Apollodor III.12.6; Diodor din Sicilia IV.72.

geamănă a lui Tebe, una dintre victimele lui Zeus, a dispărut și ea, Asopos a pornit în căutarea ei. În Corint, aflând că Zeus era din nou vinovatul, a plecat pe urmele lui ca să se răzbune și l-a găsit tocmai când o îmbrățișa pe Egina într-o pădure. Umilit, Zeus, care nu era înarmat, a fugit printre desigurii, iar când nu a mai putut fi zărit, s-a transformat într-o stâncă și Asopos a trecut pe lângă ea; atunci el s-a repezit în Olimp și, de la adăpostul meterezelor, l-a bombardat pe Asopos cu fulgere. Asopos încă se mai deplasează anevoie din pricina rănilor primite atunci, iar din albia râului său sunt scoase bucăți de cărbune ars³⁰⁹.

c. După ce s-a descotorosit astfel de tatăl Eaginei, Zeus s-a dus pe ascuns cu Egina în insula numită pe atunci Oenone sau Oenopia, unde s-a împreunat cu ea luând chip de vultur sau de flăcări, iar deasupra culcușului lor pluteau cupidonii, răspândind peste ei darurile iubirii³¹⁰. Cu timpul, Hera a aflat că Egina îi născuse lui Zeus un fiu pe nume Eac și s-a hotărât să îi omoare pe toți locuitorii din Oenone, unde acesta era rege. A făcut ca un șarpe să se furișeze într-unul din pâraiele de acolo, iar șarpele a clocit mii de ouă, încât o puzderie de șerpi au migrat unduindu-se peste câmpuri spre alte torente și râuri. O beznă deasă și o arșiță grea s-au abătut asupra insulei, pe care Eac o redenumise Egina, iar Vântul de Sud ucigaș a bătut vreme de nu mai puțin de patru luni. Recoltele și pășunile s-au uscat și a urmat foametea; dar locuitorii erau chinuiți mai ales de sete și, după ce vinul s-a sfârșit, se târau spre cel mai apropiat pârâu, unde mureau bând apă otrăvită.

d. Invocarea lui Zeus n-a fost de nici un folos: suplicantele descărnate și animalele de sacrificiu cădeau secerate de moarte în fața altarelor lui, până când aproape nici o făptură cu sânge cald nu a mai rămas în viață³¹¹.

e. Într-o zi, rugămintilor lui Eac li s-a răspuns cu tunete și fulgere. Încurajat de acest semn favorabil, el l-a implorat pe Zeus să umple din nou pământul pustiit, oferindu-i la fel de mulți supuși

---

³⁰⁹ Diodor din Sicilia, *loc. cit.*; Pindar, *Ode isthmianice* VIII.17 și urm.; Calimah, *Imn către Delos* 78; Apollodor, *loc. cit.*; Lactanțiu despre *Tebaida* lui Statius, VII.215.

³¹⁰ Apollodor III.12.6; Pindar, *loc. cit.*; Scolie la *Iliada* lui Homer, I.7; Pindar, *Ode nemeene* VIII.6; Ovidiu, *Metamorfoze* VI.113.

³¹¹ Hyginus, *Fabula* 52; Ovidiu, *Metamorfoze* VII.520 și urm.

câte furnici cărau boabe de cereale pe un stejar din apropiere. Copacul, care răsărise dintr-o ghindă din Dodona, era unul consacrat lui Zeus; drept urmare, la rugămintea lui Eac, stejarul s-a scuturat și din crengile lui mari s-a auzit un foșnet ce nu fusese provocat de nici un vânt. Deși îngrozit, Eac nu a fugit de acolo, ci a sărutat de mai multe ori trunchiul stejarului și pământul de sub el. În noaptea aceea, el a visat o ploaie de furnici căzând din stejarul sacru care, de cum atingeau pământul, deveneau bărbați. Când s-a trezit, a alungat visul ca pe o nălucă înșelătoare; dintr-odată însă, Telamon, fiul lui, l-a chemat afară să vadă cum se apropia o mulțime de bărbați, iar el a recunoscut chipurile din vis. Năpasta șerpilor invadatori dispăruse, iar ploaia a căzut un timp îndelungat.

f. Mulțumindu-i lui Zeus cu nespusă recunoștință, Eac a împărțit orașul pustiit și pământurile noilor oameni, pe care i-a numit mirmidoni, adică „furnici”, ai căror descendenți încă manifestă cumpătare, răbdare și tenacitate de furnică. Mai târziu, mirmidonii l-au urmat pe Peleu în exilul lui din Egina și au luptat la Troia alături de Ahile și Patrocle³¹².

g. Dar unii zic că aliații lui Ahile, mirmidonii, au fost numiți astfel în onoarea regelui Mirmidon, a cărui fiică, Eurimedusa, a fost sedusă de Zeus deghizat în furnică – acesta fiind motivul pentru care furnicile sunt considerate sacre în Tesalia. Iar alții aduc vorba despre o nimfă pe nume Mirmex, care, atunci când însoțitoarea ei, Atena, a inventat plugul, s-a lăudat că ea fusese cea care făcuse descoperirea și, drept pedeapsă, a fost transformată în furnică³¹³.

h. Eac, care s-a căsătorit cu Endeis din Megara, era unanim recunoscut pentru evlavia sa și era atât de venerat, încât cu toții râvneau să își desfete privirile cu el. Cei mai de seamă eroi din Sparta și Atena cereau răspicat să lupte sub comanda lui, chiar dacă el făcuse din Egina insula egeeană cel mai anevoie de atacat, înconjurând-o cu stânci cufundate în mare și cu recife primejdioase, spre a o proteja contra piratilor³¹⁴. Atunci când

---

³¹² Ovidiu, *Metamorfoze* VII.614 și urm.; Hyginus, *loc. cit.*; Apollodor, *loc. cit.*; Pausanias II.29.2; Strabon VIII.6.19 și IX.5.9.

³¹³ Servius despre *Eneida* lui Vergiliu, II.7 și IV.402; Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către greci* II.39.6.

³¹⁴ Apollodor III.12.6; Pindar, *Ode nemeene* VIII.8 și urm.; Pausanias II.29.5.

întreaga Grecia a suferit din cauza secetei provocate de uciderea regelui arcadian Stimfalos de către Pelops sau, spun unii, de uciderea lui Androgeu de către atenieni, Oracolul din Delfi i-a sfătuit pe greci: „Cereți-i lui Eac să se roage pentru izbăvirea voastră!”. Auzind acestea, fiecare oraș i-a trimis un mesager lui Eac, iar el a urcat pe Muntele Panhellenios, cel mai înalt pisc de pe insulă, înveșmântat ca preot al lui Zeus. Acolo, a adus sacrificii zeilor și s-a rugat pentru ca seceta să ia sfârșit. La rugămințile lui, s-a auzit un bubuit puternic de tunet, cerul s-a întunecat de nori și averse năprasnice de ploaie s-au abătut pe tot pământul Greciei. Cu acel prilej, el i-a dedicat un sanctuar lui Zeus pe Muntele Panhellenios, iar de atunci orice nor care se așază pe vârful muntelui a fost socotit întotdeauna un semn neîndoios de ploaie³¹⁵

i. Apollo și Poseidon l-au luat pe Eac cu ei când au construit zidurile Troiei, știind că dacă la lucrare nu participă și un muritor, orașul avea să fie de neînvins, iar locuitorii lui vor putea să îi sfideze pe zei. Abia terminaseră lucrările, când trei șerpi cu ochi cenușii au încercat să escaladeze zidurile. Doi dintre ei au urcat pe partea construită de zei, dar s-au rostogolit la pământ și au murit; al treilea a scos un țipăt și s-a repezit pe partea lui Eac, izbutind să pătrundă înăuntru. Atunci a profețit Apollo că Troia avea să cadă nu doar o singură dată și că fiii lui Eac vor fi printre cuceritori, atât la prima, cât și la a patra generație a lor; cum s-a și întâmplat, în persoana lui Telamon și a lui Aiax³¹⁶.

j. Eac, Minos și Radamante au fost cei trei fii ai lui Zeus pe care el ar fi dorit cel mai tare să îi cruțe de povara bătrâneții. Însă Ursitele nu i-au îngăduit, iar Zeus, acceptând cu bunăvoință interdicția lor, le-a oferit un bun exemplu celorlalți olimpieni³¹⁷.

k. Când Eac a murit, a devenit unul dintre cei trei judecători din Tartar, unde dă legi umbrelor, fiind chemat chiar să arbitreze certurile ce pot apărea între zei. Unii adaugă că el păstrează cheile Tartarului, impune vamă și verifică dacă sufletele aduse de Hermes

---

³¹⁵ Diodor din Sicilia IV.61.1; Clement Alexandrinul, *Stromatele* VI.3.28; Pausanias II.30.4; Teofrast, *De signis* I.24.

³¹⁶ Pindar, *Ode olimpianice* VIII.30 și urm., cu scolie.

³¹⁷ Ovidiu, *Metamorfoze* IX.426 și urm.

sunt cele de pe lista lui Atropos³¹⁸.

*

1. Fiicele lui Asopos siluite de Apollo și Poseidon trebuie să fi făcut parte din ordinul preoteselor Lunii din valea Asopos din nord-estul Peloponesului, ale cărui pământuri fertile au fost cucerite de eolieni. Violarea Egeinei pare să consemneze o cucerire aheeană ulterioară a orașului Flious, de la izvoarele râului Asopos, și o solicitare zadarnică de ajutor militar venită din partea vecinilor lor din Corint. Eurinome și Tethys (*1.a și d), nume ale mamei lui Asopos, erau vechi nume ale Zeiței-Lună, iar „Pero” trimite la *pera*, „sac de piele” (*36.1), și astfel la aegisul din piele de capră al Atenei – cum face și „Egina”.

2. Mitul lui Eac se referă la cucerirea Egeinei de către mirmidonii din Ftiotida, a căror emblemă tribală era o furnică. Se pare că insula fusese stăpânită anterior de pelasgii adoratori ai caprei, iar ostilitatea lor față de invadatori este consemnată de otrăvirea apelor de către Hera. Potrivit lui Strabon, care a căutat întotdeauna explicații raționale pentru mituri, dar rareori a privit suficient de departe, pământul Egeinei era acoperit de un strat de pietre, iar locuitorii ei își spuneau mirmidoni deoarece, asemenea furnicilor, trebuiau să înlăture pietrele înainte de a-și putea nivela câmpurile și întrucât erau troglodiți (Strabon VIII.6.16). Dar legenda tesaliană a lui Mirmex este un simplu mit al originii: mirmidonii din Ftotida pretindeau că sunt autohtoni, ca și furnicile, și manifestau o loialitate atât de mare față de legile preotesei lor, Regina-Furnică, încât reprezentantul elenic al lui Zeus, care s-a căsătorit cu ea, a trebuit să devină el însuși o furnică onorifică. Dacă în realitate Mirmex a fost un nume al Zeiței-Mamă din nordul Greciei, ea putea foarte bine să pretindă că inventase plugul, deoarece agricultura fusese introdusă de imigranții din Asia Mică înainte ca elenii să ajungă în Atena.

3. Coloniștii din Ftiotida ai Egeinei și-au contopit ulterior miturile cu cele ale invadatorilor ahei din Flious, de pe râul Asopos; și, întrucât acești coloniști din Ftiotida își păstrasera loialitatea față de Oracolul stejarului din Dodona (*51.a), furnicile sunt prezentate coborând dintr-un copac, și nu ieșind din pământ.

---

³¹⁸ *Ibid.* XIII.25; Pindar, *Ode isthmianice* VIII.24; Apollodor III.12.6; Lucian, *Dialogurile morților* XX.1; Charon 2; *Catapulus* IV.

4. În mitul inițial, Eac trebuie să fi provocat furtuna aducătoare de ploaie nu invocându-l pe Zeus, ci printr-o magie ca aceea folosită de Salmoneu (*68. 1). Faptul că el dădea legi în Tartar, ca și Minos și Radamante, sugerează că un cod eginian de legi a fost adoptat și în alte părți ale Greciei. Este probabil ca ele să se refere la dreptul comercial, nu la cel penal, judecând după acceptarea generală, în epoca clasică, a talantului din Egina drept etalon de greutate pentru metalele prețioase. Acesta era de origine cretană și cântărea circa treizeci și șase de kilograme.

67. Sisif

a. Sisif, fiul lui Eol, s-a căsătorit cu fiica lui Atlas, Merope, o Pleiadă care i-a născut pe Glaucos, Ornition și Sinon și care avea o cireadă frumoasă de vite pe Istmul Corint³¹⁹.

b. Lângă el trăia Autolicos, fiul lui Chione, al cărui frate geamăn, Filamon, fusese zămislit de Apollo, chiar dacă Autolicos însuși îl revendica pe Hermes drept tată³²⁰.

c. Or, Autolicos era un adevărat maestru în arta furtului, dat fiind că Hermes îl înzestrase cu puterea de a preschimba orice animal furat; putea să facă dintr-un animal cu coarne unul fără, din unul negru unul alb – sau invers. Așa că, deși Sisif observase cum cirezile lui se micșorau, în timp ce ale lui Autolicos creșteau, la început nu a putut să îl acuze de furt; prin urmare, într-o zi, a însemnat copitele vitelor cu monograma SS sau, spun unii, a scris „Furată de Autolicos”. În noaptea aceea, Autolicos s-a înfruptat ca de obicei, iar dimineața urmele de copite de pe drum i-au oferit lui Sisif dovezi îndeajuns ca să îi cheme pe vecini să fie martori la furt. A vizitat grajdurile lui Autolicos, și-a recunoscut vitele furate după copite și, lăsându-i pe martori să dojenească hoțul, a dat grabnic ocol casei, a pătruns prin față și, în timp ce afară cearta își urma cursul, a sedus-o pe fiica lui Autolicos, pe Anticleea, soția lui Laerte din Argos. Ea i-a născut pe Odiseu, iar felul cum a fost el conceput e suficient ca să explice viclenia de care a dat dovadă în orice

---

³¹⁹ Apollodor I.9.3; Pausanias II.4.3; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu, II.79.

³²⁰ Hyginus, *Fabula* 200.

împrejurare, ca și porecla lui de „Hipsipilon”³²¹.

d. Sisif a întemeiat Efira, cunoscută după aceea drept Corint, și a populat-o cu oameni răsăriți din ciuperci, dacă nu cumva e adevărat că Medeea e cea care i-a oferit regatul în dar. Contemporanii lui îl știau drept cel mai notoriu pungaș de pe pământ, recunoscându-i doar faptul că a promovat comerțul și navigația în Corint³²².

e. Atunci când, la moartea lui Eol, Salmoneu a uzurpat tronul Tesaliei, Sisif, care era moștenitor de drept, a consultat Oracolul din Delfi, care i-a spus: „Fă copii cu nepoata ta; aceștia te vor răzbuna!”. El a sedus-o deci pe Tiro, fiica lui Salmoneu, care, aflând din întâmplare că motivul lui nu fusese dragostea pentru ea, ci ura față de tatăl ei, și-a omorât amândoi fiii pe care îi născuse. Sisif s-a dus atunci în piața din Larissa [? a arătat trupurile moarte, acuzându-l în mod fals pe Salmoneu de incest și crimă] și a pus să fie izgonit din Tesalia³²³.

f. După ce Zeus a răpit-o pe Egina, tatăl ei, Zeul-râu Asopos, a venit în Corint să o caute. Sisif știa prea bine ce pățise, dar nu a vrut să spună decât dacă Asopos avea să ofere cetății un izvor permanent. Drept urmare, Asopos făcu să țâșnească izvorul Pirene în spatele templului Afroditei, pe locul unde se află acum statuile zeiței înarmate, ale Soarelui și ale lui Eros Arcașul. Abia atunci Sisif i-a spus tot ce știa³²⁴.

g. Zeus, care scăpase cu greu de răzbunarea lui Asopos, i-a poruncit fratelui său Hades să îl ducă pe Sisif în Tartar și să-l pedepsească pe vecie pentru că trădase secretele divine. Dar Sisif nu s-a descurajat: viclean, el l-a făcut pe Hades să-și pună singur cătușe, chipurile ca să îi arate cum se folosesc, apoi, când Hades a făcut-o, le-a zăvorât. Așa a rămas Hades ostatic în casa lui Sisif câteva zile – ceea ce a dus la o situație cu totul neobișnuită, pentru că nimeni nu mai putea muri, nici chiar cei decapitați sau sfărtecați

---

³²¹ olyenos VI.52; Hyginus, *Fabula* 201; Suidas s.v. Sisyphus; Sofocle, *Ajax* 190; Scolie la *Filoctet* de Sofocle 417.

³²² Apollodor I.9.3; Ovidiu, *Metamorfoze* VII.393; Eumelos, citat de Pausanias II.3.8; Homer, *Iliada* VI.153; Scolie la *Acarnienii* de Aristofan 390; Scolie la *Ajax* de Sofocle 190; Tzetzes, *Despre Licofron* 980; Ovidiu, *Heroide* XII.203; Horațiu, *Satire* II.17.12.

³²³ Hyginus, *Fabula* 60.

³²⁴ Pausanias II.5.1.

bucăți; a durat până când, într-un sfârșit, Ares, văzându-și interesele periclitare, a dat fuga de l-a eliberat pe Hades, lăsându-l pe Sisif în ghearele lui.

h. Însă Sisif mai avea un truc la dispoziția sa. Înainte să coboare în Tartar, el i-a spus soției, lui Merope, să nu îl îngroape, iar când a ajuns la palatul lui Hades s-a dus direct la Persefona și i-a zis că, nefiind îngropat, nu avea dreptul să se afle acolo, ci trebuia lăsat de partea cealaltă a râului Styx. „Lasă-mă să mă întorc în lumea de sus”, a zis, „să îmi aranjez înmormântarea și să răzbun lipsa de stimă ce mi-a fost arătată. Prezența mea aici e de-a dreptul ilicită. Mă voi întoarce în trei zile”. Persefona a fost păcălită și i-a încuviințat cererea, dar, de cum s-a văzut iarăși la lumină, Sisif și-a încălcat promisiunea făcută Persefonei. În cele din urmă, s-a făcut apel la Hermes să îl aducă înapoi cu forța³²⁵.

i. E posibil să fi fost pentru că îl ofensase pe Salmoneu, sau fiindcă trădase secretul lui Zeus, sau că trăise mereu doar din jafuri și omorâse deseori pe călătorii prea încrezători – unii spun că Tezeu a fost cel care a pus capăt carierei lui Sisif, deși fapta aceasta nu e inclusă printre isprăvile lui; oricare va fi fost motivul, Sisif a primit o pedeapsă exemplară³²⁶. Judecătorii Morților i-au arătat un stei uriaș de piatră – identic în mărime cu cel în care se transformase Zeus când a fugit de Asopos – și i-au poruncit să îl împingă de-a rostogolul în sus pe culmea unui deal și să-i dea drumul pe versantul celălalt. Însă nu a reușit nicicând să facă lucrul ăsta. Ori de câte ori era pe punctul să ajungă sus, era dus la vale de greutatea pietrei afurisite, care se rostogolea până la piciorul dealului, de unde o recupera obosit și o lua de la capăt, chiar dacă trupul îi era scaldat de sudoare și deasupra capului său se ridica un nor de praf³²⁷.

j. De rușine că s-a văzut singura dintre Pleiade cu un soț în Lumea Subpământeană – considerat și nelegiuit –, Merope le-a părăsit pe cele șase surori-stele ale ei de pe cerul nopții și de atunci

---

³²⁵ Theognis 712 și urm.; Eustathios despre *Iliada* lui Homer pp. 487, 631 și 1702.

³²⁶ Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VI.616; Scolie la *Tebaida* lui Statius II.380; Hyginus, *Fabula* 38.

³²⁷ Scolie la *Iliada* lui Homer I.180; Pausanias X.31.3; Ovidiu, *Metamorfoze* IV.459; Homer, *Odiseea* XI.593-600.

nimeni nu a mai văzut-o. Și, așa cum locul mormântului lui Neleu de pe Istmul Corint a fost un secret pe care Sisif a refuzat să-l divulge, fie chiar și lui Nestor, la fel și corintenii sunt acum la fel de reținuți atunci când sunt întrebați unde se află mormântul lui Sisif³²⁸.

*

1. Deși grecii îl înțelegeau în sensul de „foarte înțelept”, „Sisif” este scris *Sesephus* de Hesychios și este considerat a fi o variantă grecească a lui Tesup, Zeul-Soare hitit, identic cu Atabyrios, Zeul-Soare din Rodos, al cărui animal sacru era un taur (*42.4 și 93.1). Au fost găsite statuete din bronz și reliefuri datând din secolul al XIV-lea î.Hr. ale acestui taur, însemnat cu un sceptru și două discuri pe o crupă și un trifoi pe șold. Atacurile asupra vitelor însemnate ale Zeului-Soare sunt un loc comun în miturile grecești: însoțitorii lui Odiseu le practica (*170.u), ca și Alcioneu și contemporanul său Heracle (*132.d și u). Dar utilizarea magiei de către Autolicos pentru a-i fura vacile lui Sisif amintește de povestea lui Iacov și Laban (*Geneza* 29-30). Asemenea lui Autolicos, Iacov avea darul de a face vitele de orice culoare dorea, și astfel a împutinat turmele lui Laban. Legătura culturală dintre Corint și Canaan, care apare în miturile lui Nisos (*91.1), Oedip (*105.1 și 7), Alcatoos (*110.2) și Melicertes (*70.2), poate fi de origine hitită. Alcioneu provenea și el din Corint.

2. „Piatra afurisită” a lui Sisif a fost la origine un disc solar, iar dealul pe care o rostogolea el este bolta Cerului; aceasta constituia un simbol suficient de familiar. Existența cultului corintian al soarelui este bine atestată: se spune că Helios și Afrodita ar fi deținut Acropola succesiv și și-ar fi împărțit acolo un templu (Pausanias II.4.7). Mai mult, Sisif este plasat invariabil lângă Ixion în Tartar, iar roata de foc a lui Ixion este un simbol al soarelui. Aceasta explică de ce oamenii din Efira au răsărit din ciuperci: ciupercile erau iasca rituală a roții de foc a lui Ixion (*63.2), iar Zeul-Soare cerea sacrificii umane rezultate prin ardere pentru inaugurarea anului său. Seducerea Anticleei a fost dedusă probabil dintr-o pictură care înfățișează căsătoria lui Helios cu Afrodita, iar ostilitatea mitografului față de Sisif exprimă dezgustul elenic față de implantarea strategică de așezări nonelenice pe istmul îngust care

---

³²⁸ Ovidiu, *Fastele* I.175-6; Eumelos, citat de Pausanias II.2.2.

separa Peloponesul de Atica. Păcălirea lui Hades de către Sisif se referă, probabil, la refuzul unui rege sacru de a abdica la sfârșitul domniei lui (*170.1). Judecând după însemnele taurului-soare, el plănuia să stăpânească timp de doi Mari Ani, reprezentați de sceptru și de discurile solare, și a obținut acordul Zeiței Triple, reprezentată de trifoi. Hipsipilon, porecla lui Odiseu, este forma masculină a lui Hipsipile – probabil un nume al Zeiței-Lună (*106.3).

3. Sisif și Neleu sunt îngropați, probabil, în niște puncte strategice de pe Istm, ca vrajă împotriva invaziei (*101.3 și 146.2). În relatarea lui Hyginus despre răzbunarea lui Sisif asupra lui Salmoneu apare o lacună; am furnizat un pasaj care face ca povestea să aibă sens.

4. Pirene, izvorul cetății Corint unde Belerofon s-a dus să-l adape pe Pegas (*75.c), nu s-a revărsat și nu a secat niciodată (Pausanias II.5.1; Strabon VII.6.21). Pirene era totodată numele unei fântâni de dincolo de porțile cetății, pe drumul dinspre piață spre Lehaion, unde se spune că Pirene („a răchitei”) – pe care mitografii o descriu drept fiica lui Aheloos sau a lui Ebalos (Pausanias, *loc. cit.*) ori a lui Asopos și Metope (Diodor din Sicilia IV.72) – ar fi fost transformată în izvor atunci când a plâns pentru fiul ei Cenhrias („șarpe pătat”), pe care Artemis l-a ucis fără să vrea. „Bronzul de Corint” își primea culoarea caracteristică din faptul că era scufundat încins la roșu în acest izvor (Pausanias II.3.3).

5. Una dintre cele șapte Pleiade a dispărut la începutul epocii clasice, iar absența ei trebuia explicată (*41.6).

6. Rămâne întrebarea: era SS cu adevărat monograma lui Sisif? Imaginea care ilustra mitul îl înfățișa cercetând urmele oilor și vitelor furate, care, de vreme ce aveau „copite despicate”, se prezentau ca un CQ. În scrierea grecească veche, acest semn era SS și putea fi interpretat și ca jumătățile îmbinate ale lunii lunare cu tot ceea ce implicau ele – creștere și descreștere, avânt și declin, binecuvântare și blestem. Animalele cu „copite despicate” erau dedicate Lunii – ele sunt sacrificiile prescrise la Sărbătorile Lunii în *Levitic* –, deci SS trebuie să se fi referit la Selene Luna, *alias* Afrodita, mai degrabă decât la Sisif, care, ca Rege-Soare, avea în grijă turma ei sacră (*42.1). Semnul CQ, reprezentând luna plină (spre deosebire de semnul O, ce reprezenta simplul disc al soarelui), era înscris pe fiecare crupă a vacii sacre care l-a îndrumat pe Cadmos spre Teba (*58.f).

68. Salmoneu și Tiro

a. Salmoneu, fiu sau nepot al lui Eol și Enarete, a domnit o vreme în Tesalia înainte să plece în fruntea unei coloane de eolieni spre marginile de Răsărit ale Elidei, unde a înălțat orașul Salmonia, în apropiere de izvorul râului Enipeu, un afluent al lui Alfeu³²⁹. Salmoneu era urât de supușii săi și a mers într-atât de departe cu insolența lui regală, încât a făcut din jertfele aduse lui Zeus propriile lui altare, declarându-se pe sine Zeus. A ajuns chiar să străbată străzile din Salmonia târând în urma carului său cazane de bronz prinse cu piei de animale pentru a imita tunetul lui Zeus și să arunce în aer torțe de stejar aprinse; unele cădeau arzându-i pe bieții lui supuși, care ar fi trebuit să le ia drept fulgere. Într-o bună zi, Zeus l-a pedepsit pe Salmoneu aruncând spre el un fulger adevărat, care nu doar că l-a distrus cu car cu tot, dar a și ars din temelii întregul oraș³³⁰.

b. Alcidice, soția lui Salmoneu, murise cu mulți ani în urmă, pe când dădea naștere unei fiice foarte frumoase pe nume Tiro. De Tiro se ocupa mama ei vitregă, Sidero, care o trata cu multă cruzime, pe motiv că familia îi fusese gonită din Tesalia atunci când ea i-a omorât pe cei doi fii pe care îi născuse hainului ei unchi, Sisif. Or, Tiro s-a îndrăgostit de râul Enipeu și se plimba zi de zi pe malurile lui, plângându-și singurătatea. Dar Zeul-râu, deși se amuza, ba chiar era flatat de pasiunea ei, nu îi dădea nici cel mai mic semn de încurajare.

c. Poseidon și-a zis că ar trebui să profite de această situație ridicolă. Deghizat ca Zeu-râu, el a invitat-o pe Tiro să i se alăture la confluența dintre Enipeu și Alfeu, iar acolo a cufundat-o într-un somn magic, în timp ce un val întunecat se înalță ca un munte, aplecându-și creasta, ca să-i ascundă ticăloșia. Când Tiro s-a trezit și s-a văzut siluită, s-a îngrozit de acea înșelătorie, dar Poseidon a pufnit în râs, spunându-i să meargă acasă, dar să nu zică nimic nimănui despre ce i se întâmplase. Drept recompensă, i-a zis, va naște doi gemeni nespuse de frumoși, fiii unui tată mai bun decât un

---

³²⁹ Apollodor I.7.3; Hyginus, *Poeticon astronomicon* II.20; Strabon VIII.3.32.

³³⁰ Diodor din Sicilia IV.68.1; Apollodor I.9.7; Hyginus, *Fabula* 61.

simpliciu zeu al unui râu³³¹.

d. Tiro a reușit să țină totul secret până când a născut gemenii făgăduiți, apoi, neputând să facă față furiei lui Sidero, i-a părăsit pe un munte. Paznicul unei herghelii aflat în trecere pe acolo i-a luat cu el acasă, nu înainte însă ca iapa lui de prăsilă să îl lovească pe cel mai mare cu copita în plină față. Soția herghelegiului i-a crescut pe băieți, dându-l iepei pe cel lovit ca să-l alăpteze, și l-a numit Pelias; celuilalt i-a zis Neleu, și el a luat ceva din firea sălbatică a cățelei care i-a fost mamă de lapte. Dar unii spun că gemenii ar fi fost găsiți plutind la vale pe râul Enipeu, într-o arcă de lemn. De cum au aflat numele mamei lor și cât de rău a fost ea tratată, Pelias și Neleu au plecat să o răzbune. Sidero s-a adăpostit în templul Herei, dar Pelias a răpus-o în timp ce ea se agățase de coarnele altarului. A fost cea dintâi dintre multele ofense pe care el le-a adus zeiței³³².

e. Ulterior, Tiro s-a căsătorit cu unchiul ei, Creteu, întemeietorul orașului Iolcos, căruia i l-a născut pe Eson, tatăl lui Iason Argonautul; de asemenea, acesta i-a adoptat pe Pelias și pe Neleu³³³.

f. După moartea lui Creteu, gemenii au ajuns să se certe: Pelias a luat tronul din Iolcos, l-a surghiunit pe Neleu și l-a ținut pe Eson captiv în palatul lui. Neleu i-a condus pe nepoții lui Creteu, Melampus și Bias, însoțiți de trupe de ahei, ftiotieni și eolieni, în ținutul Mesenia, unde i-a gonit pe lelegani din Pilos, și a ajuns atât de faimos, încât acum este cinstit drept întemeietorul aceluia oraș. El s-a căsătorit cu Chloris, dar toți cei doisprezece copii ai lor, în afară de Nestor, au fost uciși în cele din urmă de Heracle³³⁴.

*

1. Antigonos din Caristos (*Historiae Mirabiles* 15) relatează că în Crannon era ținută o căruță din bronz ce aducea ploaia: la vreme de secetă, oamenii o mâneau pe un teren plin de hârtoape ca să se hurduce și să facă zgomot – și (așa cum arată monedele din

---

³³¹ Apollodor I.9.8; Homer, *Odiseea* XI.235 și urm.; Lucian, *Dialoguri despre zeii mării* 13.

³³² Apollodor, *loc. cit.*; Eustathios despre *Odiseea* lui Homer, XI.253; Sofocle, *Tyro*, citat de Aristotel, *Poetica* XVI.1454.

³³³ Pausanias IV.2.3; Apollodor I.9.11; Hyginus, *Fabula* 12.

³³⁴ Hesiod, *Teogonia* 996; Scolie la *Alcesta* de Euripide, 255; Diodor din Sicilia IV.68.6; Pausanias IV.2.3; 36.1 și X.29.3; Homer, *Iliada* XI.682.

Crannon) ca să stropească în jur cu apa din vasele urcate în ea. Potrivit lui Antigonos, ploaia venea întotdeauna. Astfel, farmecul prin care Salmoneu provoca furtuna și tunetele era o practică religioasă obișnuită: ca și aceea de a face să zornăie niște pietricele într-o tărtăcuță uscată, de a bate în ușile de stejar, a face pietrele să se rostogolească într-un cufăr, a dansa, a lovi scuturile sau a învârti uruitoarele. El a fost considerat nelegiuit doar după ce personificarea lui Zeus a fost interzisă de autoritatea aheenă (*45.2). Judecând după sitele Danaidelor (*60.6) și după dansul vacii din Argos (*56.1), chemarea ploii fusese la origine o prerogativă feminină – cum a și rămas la anumite popoare primitive africane, de pildă, triburile herero și mamara –, dar ea a fost încredințată regelui sacru atunci când regina l-a autorizat să acționeze ca delegat al ei (*136.4).

2. Tiro era Zeița-Mamă a tirienilor și tirenienilor sau tirsienienilor, poate și a tirintienilor; numele ei este probabil unul preelenic, dar a dat în limba greacă cuvântul *tyrsis* („oraș înconjurat de ziduri”) și, prin el, conceptul de „tiranie”. Modul cum a fost maltratată de Sidero amintește de cum a fost tratată Antiope de Dirce, un mit cu care seamănă îndeaproape (*76.a), și e posibil ca la origine să fi consemnat o oprimare a tirienilor de către vecinii lor sidonieni. Se considera că apa râului fecundează miresele care se scaldă în ea – scăldatul era un ritual purificator și după menstruație sau naștere – și este posibil ca râul Enipeu pe care a plutit Tiro, asemenea lui Scamandru (*137.3), să fi fost invocat pentru a pune capăt virginității. Povestea seducerii lui Tiro de către Poseidon are ca scop să explice de ce descendenții lui Salmoneu erau numiți uneori „fii ai lui Enipeu”, care era patria lor inițială, și alteori „fii ai lui Poseidon”, din cauza reputației lor de navigatori. Seducerea ei anterioară de către Sisif sugerează că cultul corintian al soarelui fusese implantat în Salmonia; Antiope a fost și ea legată prin căsătorie de Sisif (*76.b).

3. Arca lui Tiro, în care ea le-a dat drumul fiilor ei să plutească pe Enipeu, trebuie să fi fost din lemn de arin, precum cea în care Rhea Silvia le-a dat drumul lui Romulus și Remus să plutească pe Tibru. Cearta dintre Pelias și Neleu, ca și cea dintre Eteocle și Polinice, Acrisios și Proteu, Atreu și Tiest și alte perechi similare de regi, pare să consemneze prăbușirea sistemului prin care regele și succesorul său domneau alternativ timp de patruzeci și nouă sau cincizeci de luni în același regat (*69.1; 73.a și 106.b).

4. Coarnele altarului de care s-a agățat Sidero erau cele atașate de obicei statuii de cult a Zeiței-vacă Hera, Astarte, Io, Isis sau Hathor; iar Pelias pare să fi fost un cuceritor aheean care a reorganizat prin forță cultul eolian al zeiței în sudul Tesaliei. În Palestina, altarele cu coarne, precum cel de care s-a agățat Iov (*1 Regi* II.28 etc.), au supraviețuit detronării Vacii-Lună și Vițelului ei de aur.

69. Alcesta

a. Alcesta, cea mai frumoasă dintre fiicele lui Pelias, a fost cerută în căsătorie de mulți regi și prinți. Nevrând să își primejduiască poziția politică refuzându-l pe vreunul dintre ei și, de bună seamă, neputând să dea satisfacție decât unuia singur, Pelias a făcut cunoscut că avea să o dea de soție aceluia care va putea să înjuge un mistreț și un leu la carul lui și să îi mâne roată în jurul terenului de curse. Auzind acestea, Admetos, regele din Fere, l-a chemat pe Apollo, pe care Zeus i-l dăduse în robie pentru un an ca păstor, și l-a întrebat: „Oare nu te-am tratat eu cu tot respectul convenit unui zeu?”. „Adevărat, așa ai făcut”, a încuviințat Apollo, „iar eu ți-am fost recunoscător și am făcut ca oile tale să nască miei gemeni”. „Atunci, ca un ultim hatâr”, i-a cerut Admetos, „ajută-mă, rogu-te, să o câștig pe Alcesta, fă-mă în stare să îndeplinesc cerințele lui Pelias”. „O voi face cu plăcere”, a răspuns Apollo. Heracle i-a dat o mână de ajutor la îmblânzirea animalelor și, curând, Admetos a mănât carul tras de echipajul de sălbăticiuni, dând roată terenului de curse din Iolcos³³⁵.

b. Nu se știe motivul pentru care Admetos a omis să-i aducă lui Artemis obișnuita jertfă înainte de a se căsători cu Alcesta, dar zeița n-a pregetat să-l pedepsească. În noaptea aceea, când Admetos a intrat, înfierbântat de vin și uns cu arome, în camera miresei, s-a tras înapoi îngrozit. În patul conjugal nu îl aștepta iubita lui mireasă, ci un ghem încălcit de șerpi care șuierau. Admetos a luat-o la fugă strigând după Apollo, care, binevoitor, a intervenit pe lângă Artemis în numele lui. Sacrificiul neglijat a fost oferit pe loc și totul s-a sfârșit cu bine, ba chiar Apollo a obținut din partea lui Artemis

---

³³⁵ Hyginus, *Fabula* 50; Apollodor III.10.4; Calimah, *Imn către Apollo* 47-54; Scolie la *Alcesta* lui Euripide, 2; Fulgentius I.27.

promisiunea că, atunci când lui Admetos îi va suna ceasul morții, avea să fie cruțat, cu condiția ca un alt membru al familiei să moară de bunăvoie din dragoste pentru el.

c. Acea zi fatală a venit mai repede decât se aștepta Admetos. Într-o dimineață, Hermes a intrat în zbor în palatul lui și l-a somat să meargă în Tartar. A fost o consternare generală, dar Apollo a obținut un răgaz pentru Admetos, îmbătându-le pe cele Trei Ursite și întârziind astfel ca firul vieții lui să-i fie tăiat. Admetos a fugit în grabă la bătrânii lui părinți, le-a îmbrățișat genunchii și i-a rugat, pe rând, să îi cedeze lui restul lor de viață. Ambii însă l-au refuzat de-a dreptul, spunându-i că viața încă le oferea multe bucurii și că el ar trebui să se mulțumească cu ce i-a fost menit, ca oricare pământean.

d. Atunci, din dragoste pentru Admetos, Alcesta a luat otravă, iar umbra ei a coborât în Tartar. Dar Persefona a considerat că e un lucru rău ca o soție să moară în locul soțului ei. „Du-te înapoi, în lumea de sus!”, i-a strigat³³⁶.

e. Unii spun povestea în mod diferit. Ei zic că Hades însuși a venit să îl ia pe Admetos și că, atunci când el a fugit, Alcesta s-a oferit să îi ia locul, dar Heracle a venit imediat cu o măciucă nouă din lemn de măsline sălbatic și a salvat-o³³⁷.

*

1. Înjugarea unui leu și a unui mistreț la același car este tema unui mit teban (*106.a) pentru care semnificația originală a rămas obscură. Leul și mistrețul erau simbolurile animale ale primei, respectiv, a celei de-a doua jumătăți a Anului Sacru – ele apar constant, în opoziție, pe vasele etrusce –, iar oracolul pare să fi propus o soluționare pașnică a rivalității tradiționale dintre regele sacru și succesorul său tanist. Soluția era ca regatul să fie împărțit în două și ei să domnească simultan, așa cum făcuseră în cele din urmă Pretos și Acrisios în Argos (*73.a), mai degrabă decât să îl păstreze întreg și să domnească alternativ – ca Polinice și Eteocle în Teba (*106.b). O cursă de care pe un traseu circular este o dovadă a regalității (*64.3).

2. Artemis era ostilă căsătoriei monogame deoarece ea aparținea cultului preelenic în care femeile se însoțeau în mod promiscuu, în

---

³³⁶ Apollodor I.9.15.

³³⁷ Euripide, *Alcesta*.

afara clanurilor lor; astfel că elenii o îmbunau cu sacrificii de căsătorie, purtând în cinstea ei torțe de păducel, simbol al castității. Practica patriarhală *sati*, a arderii soției odată cu soțul, atestată aici și în miturile lui Evadne (*106.1) și Polixena (*168.k), a apărut din obiceiul indo-european care interzicea văduvelor să se recăsătorească; după ce această interdicție a fost relaxată, arderea soției odată cu soțul a avut mai puțin succes (*74.a).

3. În prima versiune a acestui mit, Persefona refuză sacrificiul Alcestei – Persefona reprezentând punctul de vedere matriarhal. În a doua versiune, sacrificiul a fost interzis de Heracle, care fusese ales ca instrument al voinței lui Zeus, cu alte cuvinte, al eticii patriarhale, pe motiv că el triumfase cândva asupra Infernului și îl salvase pe Tezeu (*103.d). Măslinul sălbatic servea în Grecia la alungarea influențelor malefice (*119.2), asemenea mesteacănului în Italia și în nordul Europei (*52.3).

70. Atamas

a. Atamas, fiul lui Eol și frate al lui Sisif și Salmoneu, a domnit peste Beoția. La porunca Herei, s-a căsătorit cu Nefele, o fantomă pe care Zeus o făcuse să semene cu zeița atunci când a vrut să-l păcălească pe Ixion Lapitul, și care cutreiera acum neconsolată prin încăperile Olimpului. Ea i-a născut lui Atamas doi fii, pe Frixos și pe Leucon, și o fiică, pe Hele. Dar Atamas nu suferea disprețul pe care i-l arăta Nefele și, îndrăgostindu-se de Ino, fiica lui Cadmos, a adus-o în taină în palatul lui de la poalele Muntelui Lafistion, unde i-a zămislit cu ea pe Learhos și Melicertes.

b. Aflând despre rivala ei de la slujitorii palatului, pe Nefele a cuprins-o furia, încât s-a dus în Olimp, unde i s-a plâns Herei că fusese insultată. Hera i-a luat partea și a jurat: „Veșnică răzbunare cădea-va asupra lui Atamas și a Casei lui!”.

c. Atunci Nefele s-a întors pe Muntele Lafistion, unde a făcut cunoscut tuturor jurământul Herei și a cerut moartea lui Atamas. Dar bărbații din Beoția, care se temeau de Atamas mai mult decât de Hera, nu au vrut s-o asculte pe Nefele; iar femeile din Beoția îi erau devotate lui Ino, care le-a îndemnat să ardă semințele fără știrea bărbaților, astfel încât grânele să nu mai răsară. Ino a prezis că, atunci când va fi timpul să răsară, dar nici un fir nu va mai ieși din pământ, Atamas va trimite pe cineva la Oracolul din Delfi ca să întrebe ce greșeală s-a săvârșit. Ea îi cumpărase deja pe mesagerii

lui Atamas, astfel încât aceștia să aducă un răspuns mincinos: anume că pământul avea să-și recapete fertilitatea doar dacă Frixos, fiul lui Nefele, va fi sacrificat lui Zeus pe Muntele Lafistion.

d. Acest Frixos era un tânăr chipeș de care se îndrăgostise mătușa lui, Biadice, soția lui Creteu, și pe care, atunci când el i-a refuzat avansurile, l-a acuzat că o siluise. Crezând povestea lui Biadice, bărbații din Beoția au aprobat alegerea lui Apollo, socotind înțelept ca un păcătos să fie ales ca ofrandă, și au cerut ca Frixos să moară; atunci Atamas, plângând în hohote, l-a dus pe Frixos pe vârful muntelui. Era pe punctul să-i taie gâtul când Heracle, aflat întâmplător prin preajmă, s-a apropiat în fugă și i-a smuls cremenea din mână. „Tatăl meu, Zeus”, a exclamat Heracle, „detestă sacrificiile umane!”. Cu toate astea, în pofida acestei intervenții, Frixos ar fi pierit dacă un berbec de aur înaripat, adus de Hermes la porunca Herei – sau, spun unii, a lui Zeus însuși –, nu s-ar fi coborât pe neașteptate în zbor, ca ajutor trimis din Olimp.

„Suie în spatele meu!”, a strigat berbecul, iar Frixos s-a supus.

„Ia-mă și pe mine”, l-a implorat Hele. „Nu mă lăsa la mila tatălui meu.”

e. Astfel că Frixos a suit-o și pe ea în spatele lui, iar berbecul a zburat spre est, îndreptându-se spre ținutul Colhidei, unde Helios își ținea caii. Nu după mult timp, Hele a simțit că amețește și mâinile i s-au desprins de pe Frixos; a căzut în strâmtoarea dintre Europa și Asia, numită acum Helespont, în cinstea ei; dar Frixos a ajuns cu bine în Colhida, iar acolo i-a sacrificat berbecul lui Zeus Eliberator. Lâna lui de aur a devenit faimoasă o generație mai târziu, când argonauții au pornit în căutarea ei.

f. Impresionați peste măsură de miracolul de pe Muntele Lafistion, mesagerii lui Atamas au mărturisit că fuseseră cumpărați de Ino ca să aducă un răspuns mincinos de la Delfi și, imediat, toate tertipurile ei și ale lui Biadice au ieșit la iveală. După care Nefele a cerut iarăși ca Atamas să moară, iar bentița sacrificială pentru păr pe care o purtase Frixos a fost pusă pe capul lui; doar o nouă intervenție a lui Heracle l-a salvat de la moarte.

g. Dar Hera era furioasă pe Atamas și l-a făcut să-și piardă mințile, nu doar din pricina lui Nefele, ci și pentru că el uneltise în complicitate cu Ino să îl adăpostească pe micuțul Dionysos, copilul bastard al lui Zeus cu sora ei, Semele, care trăia în palat deghizat în fată. Luându-și arcul, Atamas a strigat dintr-odată: „Uite, un cerb alb! Dă-te la o parte, să trag în el!”. Spunând aceasta, el l-a

străpuns pe Learhos cu săgeata și apoi i-a sfărtecat în bucăți trupul încă tremurând în spasme.

h. Ino l-a înșfăcat pe Melicertes, fiul ei cel mic, și a fugit; dar cu greu ar fi scăpat de răzbunarea lui Atamas dacă micuțul Dionysos nu l-ar fi orbit vremelnic, astfel încât el a început să biciuiască o capră, confundând-o cu Ino. Ea a fugit atunci la Stânca Moluriană, a sărit în mare și s-a înecat – după aceea, stânca a devenit un loc de proastă reputație, deoarece tâlharul Sciron obișnuia să-i azvârle pe călători de pe ea. Dar Zeus, amintindu-și de bunătatea lui Ino față de Dionysos, nu a vrut să îi trimită umbra în Tartar, astfel că a deificat-o ca zeița Leucoteea. La fel și pe fiul ei, Melicertes, ca zeul Palemon, pe care l-a trimis în Istmul Corint călare pe un delfin; Jocurile Isthmianice, instituite în onoarea lui de Sisif, sunt încă celebrate acolo la fiecare patru ani.

i. Alungat din Beotia și rămas fără copii, deoarece ultimul său fiu, Leucon, se îmbolnăvise și murise, Atamas a întrebat Oracolul din Delfi unde să se stabilească și i s-a spus: „Oriunde animalele sălbatice te primesc la cină”. Rătăcind fără țință spre nord, fără mâncare sau băutură, el a întâlnit o haită de lupi care devorau o turmă de oi pe o câmpie pustie din Tesalia. Lupii au fugit la apropierea lui, iar el și însoțitorii lui înfometați au mâncat carnea de oaie rămasă. Apoi și-a amintit spusele oracolului și, după ce i-a adoptat pe Haliartos și Coroneea, nepoții lui corintieni, a întemeiat un oraș căruia i-a spus Alos, de la cutreierările lui sau de la slujnica lui, Alos; iar ținutul a fost numit Atamania; după aceea s-a căsătorit cu Temisto și a întemeiat o familie nouă³³⁸.

j. Alții spun povestea într-un chip diferit. Omitând căsătoria lui Atamas cu Nefelee, ei spun că într-o zi, după nașterea lui Learhos și a lui Melicertes, soția lui, Ino, a plecat la vânătoare și nu s-a mai întors. Petele de sânge de pe o tunică sfâșiată l-au convins că fusese omorâtă de sălbăticiuni, dar adevărul era că Ino fusese cuprinsă de un delir bahic subit atunci când fusese atacată de un linx. Ea l-a

---

³³⁸ Pausanias I.44.11; IX.34.4-5 și 23.3; Apollodor I.7.3 și III.4.3; Hyginus, *Fabulele* 2 și 4; *Poeticon astronomicon* II.20; Sofocle, *Atamas*, fragmente; Nonnos, *Dionisiacele* X.1 și urm.; Scolie la *Iliada* lui Homer, VII.86; Eustathios despre *Iliada* lui Homer; Ovidiu, *Metamorfoze* IV.480-541; *Etymologicum Magnum* 70.8; Stephanus Byzantius s.v. Athamania.

sugrumat, l-a jupuit cu dinții și cu unghiile și s-a dus, îmbrăcată doar în pielea animalului, la o orgie prelungită de pe Muntele Parnas. După perioada de doliu, Atamas s-a căsătorit cu Temisto, care, un an mai târziu, i-a născut doi fii gemeni. Apoi, spre spaima lui, a aflat că Ino era în viață. A trimis de îndată după ea, a instalat-o în camerele copiilor din palat și i-a spus lui Temisto: „Avem o doică-slujnică potrivită, luată ostatică în atacul recent de pe Muntele Citeron”. Temisto, pe care slujnicele ei au pus-o de îndată la curent, s-a dus în camerele copiilor, prefăcându-se că nu știa cine e Ino. Și i-a spus: „Doică, pregătește, te rog, un rând de haine de lână albe pentru cei doi fii ai mei și unul de doliu pentru cei ai nefericitei mele predecesoare, Ino. Hainele acestea urmează a fi purtate mâine”.

k. În ziua următoare, Temisto a poruncit gărzilor ei să intre în camerele regale ale copiilor și să-i ucidă pe copiii îmbrăcați în hainele de doliu, dar să-i cruțe pe ceilalți doi. Însă Ino, bănuind ce avea de gând Temisto, le dăduse haine albe fiilor ei și haine de doliu celor ai rivalei sale. Astfel, gemenii lui Temisto au fost uciși, iar vestea l-a scos din minți pe Atamas: el l-a omorât cu o săgeată pe Learhos, confundându-l cu un cerb, iar Ino a fugit cu Melicertes, s-a aruncat în mare și a devenit nemuritoare.

l. Iar alții spun că Frixos și Hele au fost copiii lui Nefele cu Ixion. Într-o zi, în timp ce se plimbau prin pădure, mama lor a fost cuprinsă de un delir bahic și a venit la ei ducând de coarne un berbec de aur. „Uitați”, a îngăimat, „e un fiu al verișoarei voastre Teofane. Ea avea prea mulți pețitori, astfel că Poseidon a transformat-o într-o mioară, iar pe sine în berbec, și a încălecat-o pe Insula Crumissa”.

„Ce s-a întâmplat cu pețitorii, mamă?”, a întrebat micuța Hele.

„Au devenit lupi”, a răspuns Ino, „și urlă după Teofane întreaga noapte. Acum gata cu întrebările și suiți-vă pe spatele acestui berbec și mergeți călare pe el în regatul Colhidei, unde domnește fiul lui Helios, Eetes. De cum ajungeți, sacrificați-i-l lui Ares”.

m. Frixos a îndeplinit ciudatele instrucțiuni ale mamei sale și a atârnat lâna de aur într-un templu al lui Ares din Colhida, unde era păzită de un balaur, iar mulți ani mai târziu, fiul lui, Presbon sau Citisoros, care a venit la Orhomenos din Colhida, l-a salvat pe

Atamas de la a fi sacrificat ca ofrandă a păcatului său³³⁹.

*

1. Numele lui Atamas din acest mit este legat de Atamania, orașul pe care se spune că l-a întemeiat el în sălbatica Tesalie; dar acesta pare format mai degrabă din *Ath* („înalț”) și *amaein* („a culege”) – însemnând „regele consacrat Culegătoarei din Înalturi”, adică Zeița-Lună a Recoltei. Conflictul dintre soțiile lui rivale, Ino și Nefele, a fost, probabil, unul dintre coloniștii ionieni timpurii din Beoția, care adoptaseră adorarea Zeiței Grânelor Ino, și invadatorii eolieni care erau păstori. O încercare de a transfera riturile agricole ale zeiței ioniene Ino către Zeul Tunetului eolian și soția lui, Nefele, norul de ploaie, pare să fi fost zădărnicită de arderea semințelor grânelor de către preotese.

2. Mitul lui Atamas și Frixos consemnează sacrificarea anuală, pe vârful de munte, a regelui sau a substitutului său – inițial, un băiat îmbrăcat în lână unui berbec, mai târziu, un berbec – din timpul sărbătorii de Anul Nou, când era invocată ploaia, sărbătoare pe care păstorii o celebrau la echinocțiul de primăvară. Jertfirea unui berbec lui Zeus pe vârful Muntelui Pelion, nu departe de Lafistios, avea loc în aprilie, când, potrivit zodiacului, Berbecul era în ascendent; bărbații de seamă ai ținutului obișnuiau să urce pe munte îmbrăcați în piei albe de oaie (Dicearh II.8), iar ritul supraviețuiește încă în sacrificarea și readucerea la viață simulate a unui bătrân care poartă o mască neagră din blană de oaie (*148.10). Hainele de doliu comandate pentru copiii sortiți morții sugerează că victima purta haine de lână neagră, iar preotul și asistența, de lână albă. Dragostea lui Biadice față de Frixos amintește de dragostea soției lui Potifar față de Iosif, un mit similar din Canaan; o poveste foarte asemănătoare este spusă și despre Anteia și Belerofon (*75.a), Creteis și Peleu (*81.g), Fedra și Hipolit (*101.a-g), Filonome și Tenes (*161.g).

3. Faptul că Nefele („nor”) a fost darul Herei pentru Atamas, fiind creată după imaginea ei, sugerează că, în versiunea inițială, regele eolian Atamas îl reprezenta el însuși pe Zeul Tunetului, asemenea predecesorului său Ixion (*63.1) și fratelui său Salmoneu (*68.1), și că atunci când s-a căsătorit cu Temisto (care, în versiunea lui

---

³³⁹ Hyginus, *Fabulele* 1, 3, 5 și 88; Euripide, *Ino*, fragmente; Herodot VII.197; Pausanias IX.34.5.

Euripide a mitului, este rivala lui Ino) ea a jucat rolul soției Zeului Tunetului.

4. Ino era Leucoteea, „Zeița Albă”, și și-a dovedit identitatea cu Muza Triplă benchetuind pe Muntele Parnas. Numele ei („cea care te face viguros”) sugerează orgii itifalice și creșterea robustă a grânelor; înaintea însămânțării de iarnă, ei trebuie să-i fi fost dedicate sacrificările sângeroase ale unor băieți. Lui Zeus îi este atribuit meritul de a o fi deificat pe Ino drept recunoștință pentru bunătatea ei față de Dionysos, iar Atamas poartă un nume agricol în cinstea ei; cu alte cuvinte, agricultorii ionieni au soluționat diferendele religioase cu păstorii eolieni în favoarea lor.

5. Însă mitul este un amestec de elemente cultice timpurii. Cultul sacramental al lui Zagreus, care a devenit cel al lui Dionysos Iedul (*30.3), este sugerat atunci când Atamas o ia pe Ino drept capră; cultul sacramental al lui Acteon este sugerat când el îl ia pe Learhos drept cerb, trage în el și îl sfășie în bucăți (*22.1). Fiul cel mic al lui Ino, Melicertes, este canaanitul Heracle Melkarth („protector al orașului”), *alias* Moloch care, ca rege solar nou-născut, vine călare pe un delfin spre istm; și a cărei moarte, la sfârșitul domniei lui de patru ani, era celebrată la Jocurile Funerare Isthmianice. Lui Melicertes îi erau sacrificați nou-născuți pe Insula Tenedos, probabil și în Corint (*156.2), ca și lui Moloch în Ierusalim (*Leviticul* XVIII.21 și *3 Regi* XI.7).

6. Doar când Zeus a devenit Zeu al Cerului senin și a uzurpat atributele solare ale Zeiței, lâna a devenit de aur – astfel, Primul Mitograf al Vaticanului spune că ea era „lâna în care Zeus a urcat la cer” –, dar cât timp el a fost cel care producea tunetul, lâna era mov-neagră (Simonide, *Fragment* 21).

7. Într-una din versiunile mitului (Hipia, *Fragment* 12), Ino este numită Gorgopis („față încruntată”), un nume al Atenei; iar crudul Sciron, care îi arunca pe călători de pe stâncă, și-a luat numele de la o umbrelă de soare albă (sau, mai exact, de la o umbrelă de lună) purtată în procesiunile Atenei. Stânca Moluriană era, în mod evident, cea de pe care regele sacru sau substitutul său erau aruncați în mare, în cinstea Zeiței-Lună Atena sau Ino, umbrela fiind folosită, pare-se, pentru a atenua căderea (*89.6; 92.3; 96.3 și 98.7).

8. Încarea lui Hele o oglindește pe cea a lui Ino. Ambele sunt Zeițe-Lună, iar mitul este ambivalent: el reprezintă apusul Lunii în fiecare noapte și, în același timp, abandonarea cultului lunar al lui

Hele în favoarea celui solar al lui Zeus. Ambele sunt deopotrivă zeițe ale mării: Hele a dat numele confluenței a două mări, iar Ino-Leucoteea i-a apărut lui Odiseu sub forma unui pescăruș și l-a salvat de la înec (*170.y).

9. Este mai probabil ca tribul lui Atamas să fi emigrat de la Muntele Lafistion și din Atamania din Beoția la Muntele Lafistion și Atamania din Tesalia, și nu invers; el avea o puternică legătură cu Corintul, regatul fratelui său Sisif, și se spune că ar fi întemeiat orașul Acrefnion, la est de Lacul Copais, unde exista un „Câmp al lui Atamas” (Stephanus Byzantinus s.v. Acraephia; Pausanias IX.24.1). Mai multor fii ai lui le este atribuit meritul întemeierii unor orașe beoțiene. Într-adevăr, el este descris în mod plauzibil drept fiu al lui Minias și rege în Orhomenos, ceea ce i-ar fi oferit putere și asupra Câmpiei Copais și a Muntelui Lafistion (Scolie la Apollonios din Rodos I.230; Hellanicos despre Apollonios din Rodos III.265) și l-ar fi aliat cu Corintul împotriva statelor conflictuale Atena și Teba. Motivul probabil al rătăcirilor spre nord ale atamanienilor, în Tesalia, a fost războiul dezastruos dintre Orhomenos și Teba, consemnat de ciclul de încercări al lui Heracle (*121.a și d). Furia lui Nefele de pe munte amintește de fiicele lui Minias, despre care se spune că ar fi fost cuprinse de o frenezie bahică pe Muntele Lafistion (Scolie la *Alexandra* lui Licofron, 1237), originea presupusă a sărbătorii Agrionia din Orhomenos.

71. Iepele lui Glaucos

a. Glaucos, fiu al lui Sisif cu Merope și tată al lui Belerofon, trăia în Potnia, lângă Teba, unde, sfidând puterea Afroditei, a refuzat să își lase iepele să prăsească. El spera ca în acest mod să le facă mai aprige decât celelalte concurente din cursele de care, acesta fiind principalul lui interes. Dar Afrodita s-a simțit ofensată și i s-a plâns lui Zeus că Glaucos ajunsese până într-acolo încât își hrănea iepele cu carne de om. Când Zeus i-a îngăduit să ia orice măsuri dorea contra lui Glaucos, Afrodita a mânat noaptea iepele ca să bea dintr-un puț închinat ei înseși și să pască o iarbă numită hippomană, care creștea pe marginea lui. A făcut-o cu puțin timp înainte ca Iason să celebreze jocurile funerare ale lui Pelias din Iolcos, la țărmul mării, și, de îndată ce Glaucos și-a înhămat iepele la carul său, acestea au sărit, au răsturnat carul și l-au târât pe Glaucos prin țărână, prins între hamuri, pe toată lungimea

stadionului, apoi l-au mâncat de viu³⁴⁰. Dar unii spun că toate acestea s-au petrecut la Potnia, nu la Iolcos, iar alții, că Glaucos s-a aruncat în mare din pricina suferinței produse de moartea lui Melicertes, fiul lui Atamas, sau că Glaucos a fost numele dat lui Melicertes după moartea acestuia³⁴¹.

b. Umbra lui Glaucos, numită Taraxipos sau Sperietorul de Cai, încă mai bântuie prin Istmul Corinth, unde tatăl lui, Sisif, l-a învățat prima oară arta de a conduce carul și cât de plăcut era să bage spaima în cai la Jocurile Isthmianice, provocând astfel cât mai mulți morți. O altă umbră sperietoare de cai este cea a lui Mirtilos, cel ucis de Pelops. Ea bântuie stadionul din Olimpia, unde cei care gonesc carele îi oferă sacrificii, în nădejdea că vor evita moartea³⁴².

*

1. Mitul lui Licurg (*27.e) și al lui Diomedea (*130.b) sugerează că regele sacru preelenic era sfârtecat în bucăți la sfârșitul domniei lui de femei deghizate în iepe. În epoca elenică, acest ritual a fost schimbat în moartea prin târârea lui în urma unui car tras de patru cai, precum în miturile lui Hipolit (*101.g), Laios (*105.d), Enomaos (*109.j), Abderos (*130.l), Hector (*163.4) și altele. La sărbătorile de Anul Nou din Babilon, când se credea că Zeul-Soare Marduk, încarnat în rege, era în Infern, luptându-se cu monstrul mării Tiamat (*73.7), un car tras de patru cai fără stăpân era lăsat liber pe străzi pentru a simboliza starea haotică a lumii din timpul transferului coroanei de la un rege la altul, probabil cu o păpușă prinsă în hamuri ca vizitiu. Dacă ritualul babilonian a avut o origine comună cu a celui grec, un băiat *interrex* trebuie să fi succedat la tronul și în patul regelui în timpul morții de o zi a acestuia, pentru ca a doua zi în zori să fi fost târât în urma carului – ca în miturile lui Faeton (*42.2) și Hipolit (*101.g). Regele era apoi reinstalat pe tron.

2. Mitul lui Glaucos este neobișnuit: Glaucos nu este doar implicat într-un accident de car, ci și mâncat de iepe. Faptul că el o disprețuia pe Afrodita și nu-și lăsa iepele să prăsească sugerează o

---

³⁴⁰ Homer, *Iliada* VI.154; Apollodor II.3.1; Pausanias VI.20.9; Hyginus, *Fabulele* 250 și 273; Ovidiu, *Ibis* 557; Scolie la Euripide, *Oreste* 318 și *Fenicienele* 1131; Aelianus, *Despre natura animalelor* XV.25.

³⁴¹ Strabon IX.2.24; Athenaios VII. pp. 296-7.

³⁴² Pausanias VI.20.8.

tentativă patriarhală de a suprima festivitățile erotice din Teba în favoarea celor din Potnia, „cei puternici”, adică a Triadei Lunii.

3. Taraxipos pare să fi fost o statuie regală arhaică ce a marcat primul viraj al traseului cursei; caii nefamiliarizați cu stadionul se speriau de statuie atunci când vizitiii încercau să încetinească pentru a ocupa coarda din interior; acesta era și locul în care era înscenat accidentul de car al vechiului rege sau al vremelnicului *interrex*, prin scoaterea scoabelor de la osie (*109.)).

4. Este probabil ca Glaucos („gri-verzui”) să fi fost, într-un fel, reprezentantul minoic care străbătea Istmul (*90.7) aducând edictele anuale; iar în alt sens, Melicertes (Melkarth, „păzitorul orașului”) putea fi titlul fenician al regelui Corintului, care, în principiu, în fiecare an de domnie venea ca un nou-născut pe spatulele unui delfin (*70.5 și 87.2) și era aruncat în mare când domnia lui lua sfârșit (*96.3).

72. Melampus

a. Melampus Minianul, nepot al lui Creteu, care a trăit în Pilos din Mesenia, a fost cel dintâi muritor care a primit puteri profetice și primul care a practicat medicina, primul care i-a construit temple lui Dionysos în Grecia și primul care a amestecat vinul cu apă³⁴³.

b. Fratele lui, Bias, de care se simțea foarte atașat, s-a îndrăgostit de Pero, verișoara lor; dar pentru mâna acesteia au fost atât de mulți pețitori, încât tatăl ei, Neleu, a promis-o celui care va putea să scoată cireada regelui Filacos din Filace. Filacos își prețuia vitele mai mult decât orice pe lume, în afară de fiul său, Ificlos, și le păzea el însuși cu ajutorul unui câine de care nimeni nu se putea apropia, căci câinele acela nu dormea niciodată.

c. Or, Melampus putea să descifreze limbajul păsărilor, deoarece urechile îi fuseseră linse de niște pui de șarpe pe care el îi salvase de la moarte din mâinile însoțitorilor lui, îngropând cu evlavie trupurile moarte ale părinților lor. Mai mult, Apollo, pe care Melampus îl întâlnise într-o zi pe malurile râului Alfeu, îl învățase să facă profetii după măruntaiele victimelor sacrificate³⁴⁴. Așa a ajuns el să afle că oricine încerca să fure vite avea să le primească

---

³⁴³ Apollodor II.2.2; Athenaios II, p. 45.

³⁴⁴ Apollodor I.9.11.

în dar, însă doar după ce va sta în temniță timp de un an. De vreme ce Bias era disperat, Melampus s-a decis să meargă la ocolul lui Filacos în miez de noapte, dar, de cum s-a atins de o vacă, câinele l-a mușcat de picior, iar Filacos a sărit din claia de paie și l-a întemnițat. Era, desigur, ceea ce Melampus aștepta.

d. În seara de dinainte ca anul lui de temniță să ia sfârșit, Melampus a auzit doi cari de lemn vorbindu-se între ei, la capătul unei bârne prinse în zidul de deasupra capului său. Unul a întrebat, oftând de oboseală: „Câte zile mai avem de ros, frate?”. Celălalt i-a răspuns, cu gura plină de rumeguș: „Avansăm bine. Bârna se va prăbuși mâine în zori, să nu pierdem timpul cu vorbe în zadar”. Melampus a strigat pe dată: „Filacos, Filacos, rogu-te, du-mă în altă celulă!”. Deși a râs de motivul cererii lui, Filacos nu l-a refuzat. Când bârna s-a prăbușit într-adevăr și a omorât-o pe una dintre femeile care duceau așternuturile afară, Filacos s-a mirat de clarviziunea lui Melampus. „Îți voi oferi atât libertatea, cât și vitele”, i-a zis, „doar dacă poți să-l vindeci pe fiul meu, pe Ificlos, de impotență”.

e. Melampus s-a învoit. A început să-și ducă la bun sfârșit însărcinarea sacrificând doi tauri lui Apollo și, după ce le-a ars oasele de la pulpe cu grăsimea, le-a așezat carcasele pe altar. Pe dată au coborât în zbor doi vulturi, zicând unul spre celălalt: „Trebuie să fi trecut ceva ani de când n-am mai fost pe aici – a fost atunci când Filacos a jugănit niște berbeci și noi ne-am luat partea ce ni se cuvenea”.

„Îmi amintesc”, a zis celălalt vultur. „Ificlos era doar un copil, iar când l-a văzut pe tatăl lui apropiindu-se de el cu un cuțit plin de sânge s-a speriat. Părea că se teme să nu fie castrat, pentru că a țipat cât îl ținea gura. Spaima aceea e cauza impotenței lui. Uite, Filacos a uitat să-și ia îndărăt cuțitul! E încă acolo, înfipt în copac, dar peste lama lui a crescut scoarță și doar capătul mânerului se mai vede.”

„În acest caz”, a remarcat primul vultur, „leacul pentru impotența lui Ificlos ar fi să fie scos cuțitul, rugina rămasă de la sângele berbecilor să fie răzuită și să-i fie administrată în amestec cu apă vreme de zece zile”.

„De acord”, a zis celălalt vultur. „Dar care dintre cei mai puțin inteligenți ca noi ar avea atâta minte ca să prescrie un asemenea leac?”

f. Astfel, Melampus a putut să îl vindece pe Ificlos, care curând a

zămislit un fiu pe nume Podarces; iar după ce a revendicat mai întâi vitele, apoi pe Pero, i-a oferit-o, încă virgină, recunoscătorului său frate Bias³⁴⁵.

g. Or Pretos, fiul lui Abas, corege în Argolida împreună cu Acrisios, se căsătorise cu Stenebeea, care i-a născut trei fiice, pe nume Lisipa, Ifinoe și Ifianasa – dar unii le numesc pe cele mici Hiponoe și Cirianasa. Fie din cauză că îl ofensaseră pe Dionysos, fie că i-au adus ofense Herei prin prea marea lor complacere în aventuri amoroase, sau pentru că au furat aurul de pe statuia ei din Tirint, capitala tatălui lor, tustrele au fost lovite de o nebunie divină și au fugit demente pe munți, ca vacile înțepate de tăuni, purtându-se cât se poate de necuviincios și atacând călătorii³⁴⁶.

h. La auzul veștii, Melampus a venit în Tirint și s-a oferit să le vindece, cu condiția ca Pretos să-l plătească cu a treia parte a regatului său.

„Prețul e mult prea mare”, a spus Pretos răstit, iar Melampus s-a retras.

Nebunia s-a răspândit apoi la femeile din Argos, multe și-au ucis copiii, și-au părăsit casele și au plecat în delir să se alăture celor trei fiice ale lui Pretos, astfel că nici un drum nu mai era sigur, iar oile și vitele sufereau pierderi mari, deoarece femeile le sfărtecau în bucăți și le devorau crude. Văzând astea, Pretos a trimis grabnic după Melampus, să-i spună că îi acceptă termenii.

„Nu, nu”, a spus Melampus, „cum boala a sporit, la fel și prețul meu! Dă-mi mie o treime din regatul tău și alta fratelui meu Bias, iar eu promit să te scap de dezastru. Dacă refuzi, nici o femeie din Argos nu o să mai rămână în căminul ei”.

Când Pretos a fost de acord, Melampus l-a sfătuit: „Dedică-i douăzeci de boi roșcați lui Helios – o să-ți spun eu ce să zici – și totul va fi iarăși bine”.

i. Prin urmare, Pretos i-a dedicat boii lui Helios, cu condiția ca fiicele sale și adepții ei să fie vindecate; iar Helios, care vede tot, i-a făgăduit pe dată lui Artemis să-i dea numele acelor regi care uitaseră să-i aducă sacrificii, cu condiția ca ea să o convingă pe Hera să ridice blestemul de pe capul femeilor din Argos. Or, Artemis

---

³⁴⁵ Homer, *Odissea* XI.281-97, cu scolie; Apollodor I.9.12.

³⁴⁶ Hesiod, *Catalogul femeilor*; Apollodor II.4.1; Diodor din Sicilia IV.68; Servius despre *Bucolicele* lui Vergiliu VI.48.

o vânase și o omorâse nu cu mult timp în urmă pe nimfa Calisto, de dragul Herei, încât nimic nu o împiedica să îi îndeplinească dorința. Așa merg lucrurile în cer, la fel ca pe pământ: o mână spală pe alta.

j. Atunci Melampus, ajutat de Bias și de câțiva tineri zdraveni anume aleși, a adus mulțimea zgomotoasă de femei din munți în Sicion, unde nebunia le-a părăsit, și apoi le-a curățat de păcate cufundându-le într-un puț sacru. Negăsindu-le pe fiicele lui Pretos în această mulțime, Melampus și Bias au plecat iar, urmărindu-le pe cele trei până la Lousoi, în Arcadia, unde ele s-au refugiat într-o peșteră a cărei intrare dădea spre râul Styx. Acolo, Lisipa și Ifianasa și-au recăpătat rațiunea și au fost purificate, dar Ifinoe a murit pe drum.

k. Melampus s-a căsătorit apoi cu Lisipa, Bias (a cărei soție, Pero, murise de curând) s-a căsătorit cu Ifianasa, iar Pretos i-a răsplătit pe amândoi așa cum făgăduise. Dar unii spun că adevăratul nume al lui Pretos era Anaxagoras³⁴⁷.

*

1. Era o pretenție obișnuită a vrăjitorilor că urechile le fuseseră linse de șerpi – aceștia fiind considerați spirite încarnate ale eroilor oraculari (J.R. Frazer, „The Language of Animals”, *Archaeological Review* I, 1888) – și că, astfel, primiseră darul de a descifra limbajul păsărilor și al insectelor (*105.g și 158.p). Preoții lui Apollo par să fi fost deosebit de șireți în a pretinde că profeteșc în acest mod.

2. Impotența lui Ificlos este mai degrabă reală decât mitică; rugină cuțitului de castrare putea fi un leac psihologic adecvat împotriva impotenței provocate de o spaimă subită, în conformitate cu principiile magiei empatice. Apollodor descrie copacul în care fusese înfipt cuțitul drept un stejar, dar e mai probabil să fi fost un păr sălbatic consacrat Zeiței Albe a Peloponesului (*74.6), copac ce rodește în mai, luna castității impuse; Filacos o ofensase pe zeiță rănindu-i copacul. Pretenția vrăjitorilor de a fi aflat remediul de la vulturi – păsări importante în arta narațiunii (*119.1) – ar întări credința în eficiența lor. Numele lui Pero a fost interpretat ca însemnând mai degrabă „schilodit sau defectuos”, o trimitere la impotența lui Ificlos, tema centrală a poveștii, decât „sac de piele”,

---

³⁴⁷ Apollodor II.2.1-2; Bachilide, *Epinikon* X.40-112; Herodot IX.34; Diodor din Sicilia IV.68; Pausanias II.18.4; IV.36.3; V.5.5 și VIII.18.3; Scolie la *Ode nemeene* de Pindar, IX.13.

ca aluzie la controlul lui Pero asupra vânturilor (*36.1).

3. Se pare că „Melampus”, conducător al eoliienilor din Pilos, a cucerit o parte din Argolida de la coloniștii canaaniti, care se numeau Fii ai lui Abas (cuvântul semit pentru „tată”), adică ai zeului Melkarth (*70.5), și a instituit un regat dublu. Câștigarea de către el a vitelor lui Filacos („păzitor”), care are un câine veșnic treaz, amintește de cele zece munci ale lui Heracle, iar mitul se întemeiază, în mod similar, pe obiceiul elenic de a cumpăra mireasa cu câștigul rezultat în urma unui furt de vite (*132.1).

4. „Pretos” pare să fie un alt nume pentru Ofion, Demiurgul (*1.a). Mama fiicelor lui a fost Stenebeea, Zeița-Lună în ipostază de vacă – adică Io, care a fost făcută să își piardă mințile într-un mod foarte asemănător (*56.a) –, iar numele lor sunt cele ale aceleiași zeițe în calitatea ei distructivă de Lamia (*61.1) și de Hipolita, ale cărei iepe îl sfârtecau în bucăți pe regele sacru la sfârșitul domniei lui (*71.a). Dar orgia pentru care preotesele Lunii se îmbrăcau ca iepe ar trebui deosebită de dansul de invocare a ploii al tăunului, pentru care ele se îmbrăcau ca juninci (*56.1), și de orgia de toamnă a cultului caprei, când ele sfârtecau în bucăți copii și animale sub influența ametoare a miedului, vinului și berii de iederă (*27.2). Acapararea de către eolieni a altarului zeiței din Lousoi, consemnată aici într-o formă mitică, ar fi pus capăt orgiilor iepelor sălbatice; violarea Demetrei de către Poseidon (*16.5) consemnează același eveniment. Libațiile făcute pentru Zeița-șarpe într-un altar arcadian aflat între Sicion și Lousoi pot explica povestea morții lui Ifinoe.

5. Recunoașterea oficială a cultului extatic al vinului al lui Dionysos, acordată multe secole mai târziu în Delfi, Corint, Sparta și Atena, a fost menită să descurajeze toate riturile anterioare, mai primitive, și pare să fi pus capăt canibalismului și uciderii rituale, cu excepția zonelor mai sălbatice din Grecia. De exemplu, la Patrae, în Ahaia, Artemis Tridaria („întreită distribuitoare a sorții”) ceruse sacrificarea anuală a unor băieți și fete, cu capetele încununate cu iederă și grâne, la orgiile recoltei dedicate ei. Acestui obicei, despre care se spunea că ispășea pângărirea sanctuarului ei de către doi îndrăgostiți, Melanipos și Cometo, preteasă a lui Artemis, i s-a pus capăt odată cu sosirea unui cufăr care conținea o statuie a lui Dionysos, adus de Euripilos (*160.x) din Troia (Pausanias VII.19.1-3).

6. *Melamopodes* („picioare negre”) este un nume clasic comun al

egiptenilor (*60.5), iar poveștile despre faptul că Melampus înțelegea graiul păsărilor sau al insectelor sunt de origine africană, nu eoliană.

73. Perseu

a. Abas, rege în Argolida și nepot de-al lui Danaos, a fost atât de renumit ca războinic, încât, după ce a murit, răzvrățiții contra casei regale puteau fi puși pe fugă doar arătându-li-se scutul său. El s-a căsătorit cu Aglae și a lăsat regatul său moștenire celor doi fii gemeni ai ei, Pretos și Acrisios, îndemnându-i să domnească pe rând. Cearta lor, începută încă de pe când se aflau în pântecul mamei lor, a devenit mai încrâncenată ca oricând atunci când Pretos s-a împreunat cu Danae, fiica lui Acrisios, și abia de a scăpat cu viață³⁴⁸. Cum Acrisios a refuzat să renunțe la tron la sfârșitul perioadei lui de domnie, Pretos a fugit la curtea lui Iobates, regele Licie, cu a cărei fiică, Stenebeea sau Anteia, s-a căsătorit, și s-a întors de acolo în fruntea unei armate liciene spre a-și susține pretențiile la succesiune. S-a dus o luptă sângeroasă, dar, de vreme ce nici una din tabere nu a ieșit biruitoare, Pretos și Acrisios au acceptat fără tragere de inimă să împartă regatul între ei. Partea lui Acrisios urma să fie Argosul și împrejurimile lui, iar partea lui Pretos, Tirint, Heraion (acum parte din Micene), Midea și coasta Argolidei³⁴⁹.

b. Șapte ciclopi gigantici, numiți Gasteroheire, întrucât își câștigau existența ca zidari, l-au însoțit pe Pretos din Licia și au întărit cetatea Tirint cu ziduri uriașe, folosind blocuri de piatră atât de mari, încât un întreg echipaj de măgari nu l-ar fi putut clinti din loc nici pe cel mai mic dintre ele³⁵⁰.

c. Acrisios, care era căsătorit cu Aganipe, nu avea nici un fiu, doar o fiică, pe Danae, pe care o sedusese Pretos, iar când a întrebat un oracol cum ar putea să aibă un moștenitor, i s-a spus: „Nu vei avea fii, iar nepotul tău te va omori”. Ca să prevină o asemenea soartă, Acrisios a închis-o pe Danae într-un temniță cu

---

³⁴⁸ Servius despre *Eneida* lui Vergiliu, III.286; Scolie la *Oreste* de Euripide, 965; Apollodor I.2.1 și 4.7.

³⁴⁹ Homer, *Iliada* VI.160; Apollodor II.2.1; Pausanias II.16.2.

³⁵⁰ Pausanias II.25.7; Strabon VIII.6.11.

uși de bronz, străjuită de câini fioroși; dar, în pofida acestor precauții, Zeus s-a pogorât asupra ei ca o ploaie de aur, iar ea i-a născut un fiu pe nume Perseu. Când Acrisios a aflat de starea fiicei sale, nu i-a venit să creadă că Zeus era tatăl, ci l-a suspectat pe Pretos, fratele lui, că își reluase relațiile intime cu ea; dar, neîndrăznind să-și ucidă propria fiică, i-a închis, pe ea și pe nou-născutul Perseu, într-un cufăr de lemn, și le-a dat drumul să plutească pe mare. Cufărul a fost împins spre Insula Serifos, unde un pescar pe nume Dictis l-a prins cu năvodul, l-a tras la țărm, l-a deschis și i-a găsit pe Danae și pe Perseu încă în viață. I-a dus pe dată la fratele lui, regele Polidectes, care l-a crescut pe Perseu în casa lui³⁵¹.

d. Anii s-au scurs, iar Perseu, ajuns la maturitate, a apărut-o pe Danae față de Polidectes, care, cu sprijinul supușilor lui, voise s-o constrângă să se căsătorească cu el. Atunci Polidectes și-a adunat prietenii și, prefăcându-se că era pe cale să ceară mâna Hipodamiei, fiica lui Enomaos, le-a cerut să contribuie fiecare cu un cal, ca dar de nuntă pentru el. „Serifos e o insulă mică”, a zis, „dar nu vreau să fac o figură proastă față de peștorii bogați de pe continent. Vrei să mă ajuți, nobile Perseu?”.

„Din păcate”, a răspuns Perseu, „nu am nici un cal și nici aur ca să cumpăr unul. Dar dacă ai de gând să te căsătorești cu Hipodamia, și nu cu mama mea, voi reuși să îți aduc orice dar dorești”. Apoi a adăugat nechibzuit: „Chiar și capul Gorgonei Meduza, dacă e nevoie”.

e. „Asta, da, mi-ar face mai multă plăcere decât orice cal din lume”, a zis Polidectes³⁵². Or, Gorgona Meduza avea șerpi în loc de păr, dinți imenși, o limbă lungă și o față atât de hidoasă, încât toți cei care o priveau erau împietriți de groază.

f. S-a întâmplat că Atena a auzit conversația lor din Serifos și, fiind dușmancă neîmpăcată a Meduzei, de a cărei înfățișare înspăimântătoare chiar ea era vinovată, l-a însoțit pe Perseu în aventura lui. L-a dus mai întâi în orașul Deictirion din Samos, unde sunt expuse chipurile celor trei Gorgone, și l-a învățat să o deosebească pe Meduza de celelalte două surori ale ei, nemuritoarele Steno și Euriale; apoi l-a prevenit zicându-i să nu

---

³⁵¹ Hyginus, *Fabula* 63; Apollodor II.4.1; Horațiu, *Ode* III.16.1.

³⁵² Apollodor II.4.2.

privească niciodată direct la chipul Meduzei, ci doar la reflectarea ei, și i-a dăruit un scut bine lustruit ca să-l folosească drept oglindă.

g. Hermes l-a ajutat și el pe Perseu, dându-i o seceră dură ca diamantul cu care să taie capul Meduzei. Dar Perseu mai avea nevoie și de o pereche de sandale înaripate, de o desagă magică în care să pună capul tăiat și de coiful lui Hades, care să-l facă nevăzut. Toate acestea se aflau în grija nimfelor din Styx, de la care Perseu trebuia să le ia; dar locul în care se aflau ele era cunoscut doar de surorile Gorgonelor, de Graie, lebedele cu un singur ochi și cu un singur dinte pentru tustrele. Așadar, Perseu le-a căutat pe Graie, aflate pe tronurile lor de la poalele Muntelui Atlas. S-a furișat în spatele lor și le-a smuls ochiul și dintele pe când ele tocmai și le treceau una alteia și a zis că nu le va înapoia decât după cei vor spune locul unde trăiau nimfele Styxului³⁵³.

h. Apoi Perseu a luat sandalele, desaga și coiful de la nimfe și a pornit în zbor către vest, în ținutul hiperboreenilor, unde le-a găsit pe Gorgone dormind printre trupuri de oameni și bestii pietrificate de Meduza și măcinate de ploii. Și-a ațintit ochii asupra imaginii de pe scutul-oglină, iar Atena i-a condus brațul ca să taie capul Meduzei dintr-o singură lovitură de seceră; atunci, spre surpriza lui, Pegas, calul înaripat, și războinicul Crisaor cu un paloș de aur în mână s-au ivit în mărime naturală din trupul ei. Perseu nu știa că ei fuseseră zămislți de Meduza cu Poseidon în unul din templele Atenei, dar și-a spus că nu e bine să și-i facă dușmani. Așa că a băgat grabnic capul în desagă și a tulit-o, încât chiar dacă Steno și Euriale, trezite de noii lor nepoți, s-au ridicat să-l urmărească, coiful îl făcea invizibil, iar Perseu a scăpat fugind spre sud³⁵⁴.

i. Pe înserat, Perseu a coborât din zbor lângă palatul titanului Atlas căruia, drept pedeapsă pentru lipsa lui de ospitalitate, i-a arătat capul Gorgonei și l-a preschimbat în munte; iar a doua zi a luat-o spre Răsărit și a zburat pe deasupra deșertului Libiei, Hermes ajutându-l să care capul greu al Meduzei. În drum, a aruncat ochiul și dintele Graielor în Lacul Tritonis: câteva picături din sângele Gorgonei au căzut pe nisipul din deșert, dând naștere

---

³⁵³ Apollodor, *loc. cit.*; Hyginus, *Poeticon astronomicon* II.12.

³⁵⁴ Pindar, *Ode pythianice* X.31; Ovidiu, *Metamorfoze* IV.780; Apollodor II.4.3.

unei mulțimi de șerpi veninoși, dintre care unul avea să-l ucidă pe Mopsos Argonautul³⁵⁵.

j. Perseu s-a oprit să se odihnească la Chemmis, în Egipt, unde încă mai este venerat; apoi și-a luat zborul mai departe. Pe când dădea ocol coastei filistine îndreptându-se spre nord, a zărit o femeie goală înlănțuită de o stâncă ridicată din apa mării și s-a îndrăgostit pe loc de ea. Era Andromeda, fiica lui Cefeu, regele etiopian din Joppa, și al Casiopeei³⁵⁶

. Casiopeea se lăudase că ea și fiica ei erau mai frumoase decât nereidele, iar acestea s-au plâns de insultă lui Poseidon, protectorul lor. Poseidon a trimis un potop și un monstru marin, o pocitanie femeiască, să devasteze Filistia, iar când Cefeu a consultat Oracolul lui Ammon, i s-a spus că singura scăpare ar fi să o sacrifice monstrului pe Andromeda. Așa încât supușii l-au obligat să o înlănțuie goală de o stâncă, cu doar câteva bijuterii pe ea, și să o lase acolo ca să fie devorată.

k. În timp ce zbura spre Andromeda, Perseu i-a văzut pe Cefeu și pe Casiopeea cum privesc îngrijorați de pe țărmul din apropiere și a coborât lângă ei ca să aibă o discuție scurtă. O va salva pe Andromeda dacă ea îi va deveni soție și se va întoarce în Grecia cu el, a zis, și s-a ridicat iarăși în aer, a apucat secera și, repezindu-se de sus, a decapitat monstrul care se apropiase, fiind înșelat de umbra lui Perseu din apele mării. Ca nu cumva monstrul să-și ridice privirea, Perseu scosese capul Gorgonei, așa că acum l-a așezat cu fața în jos pe un pat de frunze și alge (care s-au transformat pe dată în corali), iar el s-a spălat pe mâini de sânge. Apoi a ridicat trei altare și le-a sacrificat un vițel, o vacă și un taur lui Hermes, Atenei și, respectiv, lui Zeus³⁵⁷.

l. Cefeu și Casiopeea l-au acceptat fără prea mare tragere de inimă ca ginere și, la insistența Andromedei, nunta a avut loc imediat; dar festivitățile au fost întrerupte brusc când Agenor, fratele geamăn al regelui Belos, a intrat în fruntea unui grup

---

³⁵⁵ Euripide, *Electra* 459-63; Hyginus, *Poeticon astronomicon* II.12; Apollonios din Rodos IV.1513 și urm.

³⁵⁶ Herodot II.91; Tzetzes, *Despre Licofron* 836; Strabon I.2.35; Plinius, *Naturalis historia* VI.35.

³⁵⁷ Apollodor II.4.3; Hyginus, *Fabula* 64; Ovidiu, *Metamorfoze* IV.740 și urm.

înarmat și a revendicat-o pe Andromeda pentru sine. Fusese chemat de Casiopeea, cu siguranță, de vreme ce ea și Cefeu și-au luat vorba înapoi față de Perseu, susținând că i-au promis mâna Andromedei constrânși fiind de împrejurări și că Agenor avea întâietate.

„Perseu trebuie să moară!”, a strigat Casiopeea cu un glas feroce.

m. În lupta care a urmat, Perseu a doborât mulți dintre adversarii săi, dar, fiind depășit de numărul lor, a fost nevoit să smulgă capul Gorgonei de pe patul de corali și să-i transforme în stânci pe cei două sute care mai erau în viață³⁵⁸.

n. Poseidon a așezat chipurile lui Cefeu și al Casiopeei printre stele –, dar aceasta din urmă, ca pedeapsă pentru trădarea ei, e legată într-un coș de târguit la piață care, în unele anotimpuri din an, se întoarce cu fundul în sus, astfel încât arată caraghios. Dar Atena a pus imaginea Andromedei într-o constelație mai sobră, deoarece ea insistase să se căsătorească cu Perseu, în pofida relei-credințe a părinților ei. Semnele lăsate de lanțurile ei mai pot fi văzute pe o stâncă de lângă Joppa, iar oasele pietrificate ale monstrului au fost expuse în oraș, până când Marcus Scaurus a dispus să fie duse la Roma, pe timpul cât el a fost edil³⁵⁹.

o. Perseu s-a întors în grabă în Serifos, luând-o pe Andromeda cu el, și a aflat că Danae și Dictis, de teama violenței lui Polidectes, care, desigur, nu intenționase niciodată să se căsătorească cu Hipodamia, se refugiaseră într-un templu. Așa încât Perseu s-a dus direct la palatul în care Polidectes benchetuia cu însoțitorii lui și a anunțat că a adus darul de nuntă promis. Întâmpinat cu o furtună de insulte, el a scos capul Gorgonei, întorcându-și privirea, și i-a preschimbat pe toți în pietre; cercul acela de bolovani încă se mai păstrează în Serifos. Apoi i-a dat capul Atenei, care l-a pus pe aegisul ei, iar Hermes a dat înapoi sandalele, desaga și coiful în paza nimfelor din Styx³⁶⁰.

p. După ce l-a pus pe Dictis pe tronul din Serifos, Perseu a plecat pe mare spre Argos, însoțit de mama și de soția lui, precum și de un

---

³⁵⁸ Hyginus, *loc. cit.*; Ovidiu, *Metamorfoze* X.1-235; Apollodor *loc. cit.*

³⁵⁹ Hyginus, *Poeticon astronomicon* II.9-10 și 12; Flavius Iosephus, *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor* III.9.2; Plinius, *Naturalis historia* IX.4.

³⁶⁰ Strabon X.5.10; Apollodor II.4.3.

grup de ciclopi. Auzind de sosirea lor, Acrisios a fugit în Larisa pelasgică, dar s-a întâmplat ca Perseu să fie invitat acolo la jocurile funerare pe care regele Teutamides le ținea în onoarea tatălui său mort, și a concurat la proba de pentatlon. Când s-a ajuns la aruncarea discului, discul său, abătut de la traiectorie de vânt și de voința zeilor, l-a lovit pe Acrisios în picior și l-a omorât pe loc³⁶¹.

q. Profund îndurerat, Perseu și-a îngropat bunicul în templul Atenei, care este coroana acropolei de acolo; apoi, fiindu-i rușine să domnească în Argos, s-a dus în Tirint, unde lui Pretos îi succedase fiul lui, Megapentes. Acolo a propus un schimb de regate, astfel că Megapentes s-a mutat în Argos, în timp ce Perseu a domnit în Tirint și a redobândit curând celelalte două părți ale regatului lui Pretos, așa cum fusese el la începuturi.

r. Perseu a fortificat Midea și a întemeiat cetatea Micene, numită astfel deoarece, atunci când lui Perseu îi era sete, o anumită ciupercă [*mycos*] răsărea și din ea țâșnea un fir de apă. Ciclopii au construit zidurile ambelor cetăți³⁶².

*

s. Alții dau o versiune foarte diferită. Ei spun că Polidectes a ajuns să se căsătorească cu Danae și l-a crescut pe Perseu în templul Atenei. După mai mulți ani, Acrisios a auzit că ei sunt în viață și a navigat către Serifos, hotărât ca de data aceasta să îl omoare pe Perseu cu mâna lui. A intervenit Polidectes, punându-i pe amândoi să jure solemn că nu vor atenta nicicând unul la viața celuilalt. Dar curând s-a stârnit o furtună mare și, pe când nava lui Acrisios mai era încă trasă la țarm din pricina vremii potrivnice, Polidectes a murit. În timpul jocurilor funerare, Perseu a aruncat un disc care l-a lovit întâmplător pe Acrisios drept în cap și l-a ucis. Perseu a navigat apoi spre Argos ca să își revendice tronul, dar a aflat că Pretos îl uzurpase și, drept urmare, l-a preschimbat în stâncă; astfel, el a domnit asupra întregului regat al Argolidei, până când Megapentes l-a ucis în semn de răzbunare pentru moartea tatălui său³⁶³.

t. Cât despre Gorgona Meduza, se spune că ea era fiica cea

---

³⁶¹ Scolie la *Oreste* de Euripide 953; Apollodor II.4.4.

³⁶² Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către greci* III.45; Apollodor II.4.4-5.

³⁶³ Ovidiu, *Metamorfoze* V.236-41; Hyginus, *Fabulele* 63 și 244.

frumoasă a lui Forcus, care o ofensase pe Atena și i-a condus în luptă pe libienii de la Lacul Tritonis. Perseu a venit din Argos cu o armată după el și a fost ajutat de Atena să o omoare pe Meduza. El i-a tăiat capul noaptea și i l-a îngropat sub o movilă de pământ, în piața din Argos. Movila se află aproape de mormântul fiicei lui Perseu, Gorgofone, renumită întrucât a fost cea dintâi văduvă care s-a recăsătorit³⁶⁴.

*

1. Mitul lui Acrisios și Pretos consemnează întemeierea unui regat dublu în Argos: în loc ca regele să moară în fiecare miez de vară, iar în restul anului să îi succedă un tanist, fiecare domnea pe rând timp de patruzeci și nouă sau cincizeci de luni – adică jumătate de Mare An (*106.1). Regatul pare să fi fost împărțit mai târziu în jumătate, coregii domnind simultan timp de un întreg Mare An. Teoria mai veche conform căreia spiritul strălucitor al anului ascendent și geamănul lui tanist, spiritul întunecat al anului descendent, se află într-o perpetuă rivalitate este omniprezentă în mitul celtic și în cel palestinian, ca și în miturile grec și latin.

2. Două astfel de perechi apar în *Geneza*: Isav și Iacov (*Geneza* XXV.24-6) și Fares (*159.a) și Zara (*Geneza* XXXVIII.27-30), ambele certându-se pentru întâietatea la naștere, asemenea lui Acrisios și Pretos. În mitul palestinian, mai simplu, al lui Mot și Aleyn, gemenii își dispută o femeie, ca și Acrisios și Pretos; la fel fac și omologii lor din mitul celtic – în *Mabinogion*, de pildă, Gwyn și Gwythur se duelează an de an în prima noapte din luna mai pentru mâna lui Creiddylad, fiică a lui Llyr (Cordelia, fiica regelui Lear). Această femeie este întotdeauna o preoteasă a Lunii, iar căsătoria cu ea conferă calitatea de rege.

3. Construirea cetăților Argos și Tirint de către cei șapte Gasteroheires („pântece cu mâini”) și moartea lui Acrisios par să fie deduse dintr-o imagine a unui oraș împrejmuit cu ziduri: șapte discuri solare, fiecare cu trei membre, dar fără cap (*23.2), se află deasupra orașului, iar regele sacru este ucis de un al optulea disc solar cu aripi, care îl lovește în călcâiul sacru. Ceea ce ar însemna că șapte substituiți ai regelui mor câte unul în fiecare an pentru el, apoi regele însuși este sacrificat la ordinele preotesei; succesorul

---

³⁶⁴ Pausanias II.21.6-8.

lui, Perseu, e gata să-l înlocuiască.

4. Mitul lui Danae, Perseu și al cufărului pare legat de cel al lui Isis, Seth și al copilului Horus. În cea mai veche versiune, Pretos este tatăl lui Perseu, un Osiris din Argivos; Danae este sora și soția lui – o Isis; Perseu este copilul Horus; iar Acrisios, gelosul Seth, care și-a ucis fratele geamăn, pe Osiris, pentru ca Horus să se răzbune apoi pe el. Cufărul este barca din lemn de salcâm în care Isis și Horus au rătăcit prin deltă în căutarea trupului lui Osiris. O poveste similară apare într-o versiune a mitului lui Semele (*27.6) și în cel al lui Reo (*160.7). Dar Danae, închisă în temnița de bronz, unde naște un copil, este subiectul unei reprezentări familiare a Noului An (*43.2); fecundarea lui Danae de către Zeus printr-o ploaie de aur trebuie să se refere la căsătoria rituală dintre Soare și Lună, din care s-a născut regele Anului Nou. Ea poate fi interpretată și ca alegorie pastorală: „apa este aur” pentru păstorul grec, iar Zeus trimite averse cu tunete asupra pământului-Danae. Numele „Deicterion” înseamnă că acolo i-a fost arătat lui Perseu capul Gorgonei.

5. Disputele dinastice din Argos au fost complicate de existența unei colonii a Argosului în Caria – așa cum apare atât în acest mit, cât și în cel al lui Belerofon (*75.b); când Cnososul a căzut, în jurul anului 1400 î.Hr., forțele navale cariene au fost, pentru o vreme, printre cele mai puternice din Mediterana. Miturile lui Perseu și cel al lui Belerofon sunt strâns înrudite. Perseu a ucis-o pe monstruoasa Meduza cu ajutorul sandalelor înaripate; Belerofon a folosit un cal înaripat, născut din trupul decapitat al Meduzei, pentru a o uide pe monstruoasa Himera. Ambele fapte consemnează uzurparea de către invadatorii elenici a puterilor Zeiței-Lună și sunt unificate într-o pictură de pe un vas beoțian arhaic reprezentând o iapă cu cap de Gorgonă. Această iapă este Zeița-Lună, al cărei simbol în calendar era Himera (*75.2), iar capul de Gorgonă este o mască protectoare purtată de preotesele ei pentru a-i speria și a-i îndepărta pe neinițiați (*33.3), pe care elenii le-au luat-o.

6. În a doua versiune a mitului, mai simplă, Perseu se luptă cu o regină libiană, o decapitează și îi îngroapă capul în piața din Argos. Acest fapt trebuie să fi consemnat o cucerire a Libiei de către Argos, suprimarea sistemului matriarhal de acolo și violarea misterelor zeiței Neith (*8.1). Îngroparea capului în piață sugerează că relicvele sacre erau încuiate acolo într-un cufăr, cu o mască protectoare

așezată deasupra lor, pentru a-i descuraja pe cei care sapă prin oraș să perturbe efectul magic al conținutului acesteia. Probabil că relicvele erau o pereche de purceluși, asemenea celor despre care în *Mabinogion* se spunea că fuseseră îngropați de regele Lud într-un cufăr de piatră din Carfax, în Oxford, ca vrajă protectoare pentru întregul regat al Britaniei; deși porcii, în acest context, pot fi un eufemism pentru copii.

7. Povestea Andromedei a fost probabil dedusă dintr-o imagine palestiniană a Zeului-Soare Marduk sau a predecesorului său, Bel, călare pe calul lui alb și ucigând monstrul marin Tiamat. Acest mit făcea parte și din mitologia ebraică: Isaia amintește că Iehova (Marduk) l-a tăiat pe Rahab în bucăți cu o sabie (*Isaia* LI.9), iar potrivit lui *Iov* (X.13 și XXVI.12), Rahab era Marea. În aceeași imagine, Andromeda goală și împodobită cu bijuterii, înlănțuită de stâncă, este Afrodita, Ishtar sau Astarte, lasciva Zeiță a Mării, „cea care guvernează peste oameni”. Dar ea nu așteaptă să fie salvată; Marduk însuși a legat-o acolo, după ce a ucis emanația ei, pe șarpele mării Tiamat, pentru a preîntâmpina alte dezastre. În epopeea babiloniană a creației, ea era cea care trimitea Potopul. Ca Zeiță a Mării, Astarte avea temple de-a lungul întregii coaste palestinene, iar la Troia ea era Hesione, „regina Asiei”, despre care se spune că Heracle a salvat-o de un alt monstru al mării (*137.2).

8. O colonie grecească implantată în Chemmis, din câte se pare spre sfârșitul mileniului al II-lea î.Hr., l-a identificat pe Perseu cu zeul Chem, a cărui hieroglifă era o pasăre cu aripi și un disc solar, iar Herodot subliniază legătura dintre Danae, mama lui Perseu, și invazia libiană din Argos a danaizilor. Mitul cu Perseu și ciuperca a fost spus pentru a explica o efigie reprezentând un erou examinând o ciupercă. Focul, și nu apa, se ivește din ea sub un soare dogoritor. Pentru erou, ciuperca este iască la roata lui de foc (*63.2).

9. Versiunea a doua, mai simplă, a mitului sugerează că vizita lui Perseu la Graie, dobândirea ochiului, a dintelui, a desagii, a secerii și a coifului care îl face invizibil pe purtător, ca și urmărirea lui de către celelalte Gorgone după decapitarea Meduzei, sunt străine disputei lui cu Acrisios. În *White Goddess* (cap. 13) am postulat faptul că aceste elemente de basm sunt interpretări eronate ale unei imagini complet diferite, care îl înfățișează pe Hermes purtând familiarele lui sandale înaripate și coiful, în timp ce primește un ochi magic de la cele Trei Ursite (*61.1). Ochiul simbolizează darul percepției: Hermes dobândește capacitatea de a stăpâni alfabetul

copacilor, inventat de ele. Tot ele îi dau și un dinte prorocitor, asemenea celui folosit de Fionn din legenda irlandeză. Primește o seceră ca să taie crenguțele alfabetului din crâng, un sac cusut din pielea unui cocor, în care să păstreze toate acestea în siguranță, și o mască de Gorgonă, pentru a-i îndepărta pe curioși. Hermes zboară pe cer spre Tartesos, unde Gorgonele aveau un crâng sacru (*132.3), escortat, nu urmărit, de o triadă de zeițe care poartă măști de Gorgone. Jos, pe pământ, zeița apare iar, ținând în sus o oglindă ce reflectă o față de Gorgonă, pentru a sublinia caracterul secret al învățaturii lui (*52.7). Asocierea lui Hermes cu Graiele, nimfele Styxului, și coiful care îl face invizibil dovedesc că el este subiectul acestei imagini. Confuzia dintre el și Perseu a apărut, poate, din cauză că Hermes, ca mesager al Morții, câștigase și titlul de *Pterseus*, „distrugătorul”.

74. Gemenii rivali

a. Când descendența pe linie masculină a Casei lui Policaon s-a stins după cinci generații, mesenienii l-au invitat pe Perieres, fiul lui Eol, să le fie rege, iar el s-a căsătorit cu Gorgofone, fiica lui Perseu. Perieres a murit înaintea ei, iar Gorgofone a fost prima văduvă recăsătorită, noul ei soț fiind Ebalos Spartanul³⁶⁵. Până atunci, fusese un obicei ca femeile să se sinucidă la moartea bărbaților lor, așa cum a făcut Polidora, fiica lui Meleagru, al cărei soț, Protesilaos, a fost întâiul care a sărit pe țarm când flota greacă a ajuns în Troia. S-au sinucis Marpesa, Cleopatra și Evadne, fiica lui Filacos, care s-a aruncat pe rugul funerar atunci când soțul ei a pierit la Teba³⁶⁶.

b. Afareu și Leucip au fost fiii lui Gorgofone cu Perieres, în timp ce Tindar și Icarios au fost fiii ei cu Ebalos³⁶⁷. Tindar i-a succedat tatălui său la tronul Spartei, Icarios fiind corege, dar Hipocoon și cei doisprezece fii ai lui i-au alungat pe amândoi, deși unii spun că Icarios (viitor cumnat al lui Odiseu) i-a luat partea lui Hipocoon. Refugiindu-se la curtea regelui Testius din Etolia, Tindar s-a căsătorit cu Leda, fiica lui, care i-a născut pe Castor și

---

³⁶⁵ Pausanias IV.2.2 și III.1.4; Apollodor I.9.5.

³⁶⁶ *Cypriile*, citat de Pausanias IV.2.5; Pausanias III.1.4.

³⁶⁷ Apollodor I.9.5; Pausanias *loc. cit.*

Clitemnestra, în vreme ce era însărcinată și cu Elena și Polideuces, copiii lui Zeus³⁶⁸. Mai târziu, după ce l-a adoptat pe Polideuces, Tindar a recâștigat tronul Spartei și a fost unul dintre cei pe care Asclepios i-a înviat din morți. Mormântul lui încă mai poate fi văzut în Sparta³⁶⁹.

c. Între timp, fratele lui vitreg, Afareu, i-a succedat lui Perieres la tronul din Mesenia, unde Leucip – de la care, spun mesenienii, și-a luat numele orașul Leuctra – acționa drept co-rege al lui, bucurându-se de puteri mai reduse. Afareu a luat-o de soție pe sora lui vitregă, pe Arene, care i-a născut pe Idas și Linceu, chiar dacă Idas era, în realitate, fiul lui Poseidon³⁷⁰. Or, fiicele lui Leucip, numite și Leucipide, anume Phoebe, preoteasă a Atenei, și Hileira, preoteasa lui Artemis, erau logodite cu verii lor, Idas și Linceu; dar Castor și Polideuces, cunoscuți îndeobște drept Dioscurii, le-au răpit și au zămislit cu ele fii, ceea ce a dus la o rivalitate aprigă între cele două perechi de gemeni³⁷¹.

d. Dioscurii, mereu nedespărțiți în aventurile lor, au devenit mândria Spartei. Castor era vestit ca soldat și îmblânzitor de cai, iar Polideuces a fost cel mai bun boxer din vremea sa. Ambii au câștigat premii la Jocurile Olimpice. Dar verii și rivalii lor nu își erau devotați unul celuilalt: Idas era mai puternic decât Linceu, iar Linceu avea ochii atât de ageri, încât putea să vadă prin beznă sau să ghicească locuri unde sunt îngropate comori³⁷².

e. Or, Evenos, fiu al lui Ares, se căsătorise cu Alcipe, devenind tatăl Marpesei. Încercând să-i apere castitatea, el i-a invitat pe rând pe fiecare dintre pețitorii ei să concureze cu el într-o întrecere de care; învingătorul o câștiga pe Marpesa, iar învinsul își pierdea capul. Curând, pe pereții casei lui Evenos au fost înfipse mai multe țeste, iar Apollo, îndrăgostit de Marpesa, și-a arătat dezgustul față de un obicei atât de barbar; a zis că îi va pune capăt curând, provocându-l pe Evenos la o cursă. Dar Marpesa îi căzuse dragă și

---

³⁶⁸ Pausanias, *loc. cit.*; Apollodor III.10.5-3; Pausanias III.17.4.

³⁶⁹ Panyasis, citat de Apollodor III.10.3; Pausanias III.17.4.

³⁷⁰ Pausanias III.26.3 și IV.2.3; Apollodor III.10.3.

³⁷¹ Apollodor III.11.2; Hyginus, *Fabula* 80.

³⁷² Apollodor, *loc. cit.* și III.10.3; Homer, *Odiseea* XI.300; Pausanias IV.2.4; Hyginus, *Fabula* 14; Palefatos, *Incredibilia* X.

lui Idas, care l-a implorat pe Poseidon, tatăl lui, să-i dea un car înaripat³⁷³

. Înainte ca Apollo să întreprindă ceva, Idas deja fusese cu carul său în Etolia și o răpise pe Marpesa dintr-un grup de dansatori. Evenos l-a urmărit, dar nu a putut să-l mai ajungă și s-a simțit atât de umilit, încât, după ce și-a ucis caii, s-a înecat în râul Lycormas, numit de atunci și până azi Evenos³⁷⁴.

f. Când Idas a ajuns la Mesena, Apollo a încercat să i-o fure pe Marpesa. Cei doi s-au luat la bătaie, dar Zeus i-a despărțit și a zis că Marpesa însăși trebuie să decidă pe cine preferă. Știind că Apollo avea s-o alunge de cum va îmbătrâni, așa cum făcuse cu multe iubite de-ale lui, l-a ales pe Idas drept soț³⁷⁵.

g. Idas și Linceu făceau parte dintre vânătorii calidonieni și s-au imbarcat pe corabia *Argo*, cu care au navigat spre Colhida. Într-o zi, după moartea lui Afareu, ei și Dioscurii au lăsat deoparte cearta și și-au unit forțele ca să fure vite din Arcadia. Furtul le-a reușit, iar Idas a fost cel ales prin tragere la sorți să împartă prada între ei. El a tăiat o vacă în patru și a decis ca jumătate din pradă să se ducă la cel care mânca primul partea lui, iar restul la al doilea mai iute la înfulecat. Nici nu apucaseră ceilalți să se pregătească de concurs, că Idas își înfulecase deja partea; apoi l-a ajutat și pe Linceu să o mănânce pe a lui. Când ultima fărâmiță a fost înghițită, Idas și Linceu au luat vitele și au plecat, mănându-le spre Mesenia. Dioscurii au rămas până ce Polideuces, cel mai lent dintre ei, a sfârșit și el de mâncat, apoi s-au dus în Mesenia și au protestat de față cu cetățenii din oraș, zicând că Linceu își pierduse dreptul la partea lui căci acceptase ajutorul fratelui său, iar Idas își pierduse dreptul asupra părții sale deoarece n-a așteptat ca toți concurenții să fie pregătiți pentru concurs. Întâmplarea a făcut ca Idas și Linceu să fie plecați pe Muntele Taiget ca să aducă sacrificii lui Poseidon, așa că Dioscurii au luat vitele aflate în dispută, dar și alte prăzi, și s-au ascuns într-un stejar scorbuos, așteptându-și rivalii să revină. Dar Linceu îi zărise de pe piscul Muntelui Taiget, așa Idas a coborât în grabă de pe creastă și a aruncat spre copac o lance care

---

³⁷³ Hyginus, *Fabula* 242; Apollodor I.7-8; Plutarh, *Vieți paralele* 40; Scolie și Eustathios despre *Iliada* lui Homer, IX.557.

³⁷⁴ Plutarh, *loc. cit.*; Apollodor, *loc. cit.*

³⁷⁵ Apollodor I.7.9.

l-a străpuns pe Castor. Când Polideuces s-a repezit afară ca să își răzbune fratele ucis, Idas a smuls piatra sculptată de pe mormântul lui Afareu și a aruncat-o în el. Rănit grav, Polideuces a izbutit să-l ucidă pe Linceu cu lancea, iar în acel moment Zeus a intervenit în sprijinul fiului său, omorându-l pe Idas cu un fulger³⁷⁶.

h. Dar mesenienii spun că Linceu a fost ucis de Castor și că Idas, nebun de durere, a întrerupt lupta ca să-l îngroape. Castor s-a apropiat atunci de el și, cu nerușinare, a dărâmat monumentul pe care Idas tocmai îl înălțase, zicând că Linceu nu îl merita. „Fratele tău s-a luptat mai rău ca o femeie!”, i-a strigat, luându-l în răs. Atunci Idas s-a întors și și-a înfipt sabia în pântecul lui Castor, dar Polideuces s-a răzbunat imediat pe el³⁷⁷.

i. Alții spun că Linceu a fost cel care l-a rănit de moarte pe Castor într-o luptă purtată la Afidna, iar după alții, Castor a fost ucis atunci când Idas și Linceu au atacat Sparta; iar alții zic că ambii Dioscuri ar fi supraviețuit luptei, Castor fiind ucis mai târziu de Meleagru și Polinice³⁷⁸.

j. Cel puțin un fapt e îndeobște convenit: că Polideuces a fost ultimul supraviețuitor al celor două perechi de gemeni și că, după ce a înălțat un trofeu lângă terenul de curse din Sparta spre a celebra victoria asupra lui Linceu, l-a rugat pe Zeus: „Tată, fă ca iubitul meu frate să nu moară înainte să mor eu!”. Însă, dat fiind că fusese sortit ca doar un singur fiu al Ledei să moară, iar Tindar, tatăl lui Castor, fusese muritor, Polideuces, fiul lui Zeus, a fost ridicat imediat la Cer. Dar el a refuzat nemurirea, de vreme ce nu putea să o împartă cu Castor, așa încât Zeus a îngăduit ca amândoi să-și petreacă zilele alternativ, în aer liber la soare și sub pământ, la Terapne. Ca răsplată în plus pentru iubirea lor frățească, el le-a pus chipurile printre stele, Gemeni cum au fost³⁷⁹.

k. După ce Dioscurii au fost zeificați, Tindar l-a chemat pe Menelaos în Sparta, unde i-a cedat regatul; și, de vreme ce Casa lui

---

³⁷⁶ Apollodor I.8.2; I.9.16 și III.11.2; Teocrit, *Idile* XXII.137 și urm.; Pindar, *Ode nemeene* X.55 și urm.

³⁷⁷ Hyginus, *Fabula* 80.

³⁷⁸ Ovidiu, *Fastele* V.699 și urm.; Hyginus, *Poeticon astronomicon* II.22; Teocrit, *loc. cit.*; Scolie la *Odiseea* lui Homer, XI.300.

³⁷⁹ Pausanias III.14.7; Apollodor III.11.2; Pindar, *Ode nemeene* X.55 și urm.; Lucian, *Dialogurile zeilor* 26; Hyginus, *loc. cit.*

Afareu rămăsese și ea fără moștenitor, Nestor a urmat la tronul întregii Mesenii, mai puțin în partea stăpânită de fiii lui Asclepios³⁸⁰.

l. Spartanii încă mai prezintă casa în care au trăit Dioscurii. Casa a fost deținută ulterior de un oarecare Formion, pe care Dioscurii l-au vizitat într-o noapte, zicând că sunt străini din Cirene. Au cerut găzduire și au implorat să fie lăsați să doarmă peste noapte în fosta lor încăpere. Formion le-a zis că erau bineveniți în oricare parte a casei, dar că, din păcate, camera aceea era ocupată de fiica lui. A doua zi dis-de-dimineată, fata și toate bunurile ei dispăruseră, iar camera rămăsese goală; erau doar imaginea Dioscurilor și un buchet de silphium așezat pe o masă³⁸¹.

m. Poseidon i-a făcut pe Castor și Polideuces salvatori ai marinarilor naufragiați și le-a dat puterea să trimită vânturi prielnice când vor; drept răspuns celor care sacrifică miei albi la prora oricărui vas, ei vin degrabă din cer însoțiți de un alai de vrăbii³⁸².

n. Dioscurii au luptat alături de flota spartană la Aigos Potamos, iar învingătorii au atârnat la Delfi două stele de aur în cinstea lor; dar stelele au căzut și au fost date dispărute cu puțin timp înainte de bătălia fatală de la Leuctra³⁸³.

o. În timpul celui de-al Doilea Război Mesenian, doi mesenieni au stârnit furia Dioscurilor imitându-i. S-a întâmplat ca armata spartană să celebreze o sărbătoare a semizeilor, când o pereche de lăncieri au intrat în plin galop în tabără, îmbrăcați fiind în tunici albe, mantii violet și cu bonete ca niște coji de ou pe cap. Spartanii s-au prăbușit la pământ, închinându-se în fața lor, iar pretenșii Dioscuri, doi tineri mesenieni pe nume Gonipos și Panormos, i-au omorât pe mulți dintre ei. Drept urmare, după bătălia de la Mormântul Mistrețului, Dioscurii s-au așezat într-un păr sălbatic și au făcut să dispară scutul lui Aristomenes, comandantul mesenian victorios, ceea ce l-a împiedicat pe acesta să îi urmărească pe spartanii care băteau în retragere și, așa, au fost salvate multe vieți;

---

³⁸⁰ Apollodor, *loc. cit.*; Pausanias IV.3.1.

³⁸¹ Pausanias III.16.3.

³⁸² Hyginus, *Poeticon astronomicon* II.22; Euripide, *Elena* 1503; *Imn homeric către Dioscuri* 7 și urm.

³⁸³ Cicero, *Despre divinație* I.34.75 și II.32.68.

iar când Aristomenes a dat să atace Sparta noaptea, fantomele Dioscurilor și a surorii lor, Elena, l-au întors înapoi. Mai târziu, Castor și Polideuces i-au iertat pe mesenieni, iar ei le-au adus sacrificii când Epaminonda a întemeiat noul oraș Mesenia³⁸⁴.

p. Dioscurii prezidează Jocurile Spartane și, întrucât au inventat dansul și muzica războinice, ei sunt patronii tuturor barzilor care preamăresc cu cântul lor bătăliile din vechime. În Hileira și în sanctuarul lui Phoebe din Sparta, cele două preotese încă se numesc Leucipide, iar oul din care au ieșit gemenii Ledei atârnă de acoperiș³⁸⁵. Spartanii îi reprezintă pe Dioscuri prin două grinzi de lemn paralele, unite de două transversale. Coregii lor le iau întotdeauna la luptă, iar când armata spartană a fost condusă pentru întâia oară de un singur rege, s-a decretat că una dintre cele două grinzi trebuie să rămână în Sparta. Potrivit celor care i-au văzut pe Dioscuri, singura diferență vădită dintre ei este că fața lui Polideuces are cicatrici de la box. Ei se îmbracă la fel: fiecare are jumătatea lui de coajă de ou, deasupra căreia e o stea, fiecare are câte o lance și câte un cal alb. Unii spun că Poseidon le-a dat caii, alții că armăsarul tesalian de luptă al lui Polideuces era un dar din partea lui Hermes³⁸⁶.

*

1. Pentru a recunoaște întâietatea regelui sacru asupra tanistului său, acesta era descris de regulă ca fiu al unui zeu cu o mamă care, ulterior, îi zămislea cu soțul ei un frate geamăn muritor. Astfel, Heracle este fiul lui Zeus cu Alcmene, dar Ificles, fratele lui geamăn, este fiul soțului ei, Amfitrion; o poveste similară se spune atât despre Dioscurii din Laconia, cât și despre rivalii lor, Idas și Linceu din Mesenia. Armonia perfectă care domnea între gemeni marchează un stadiu nou în evoluția regalității, când tanistul acționează ca vizir și comandant de armată (*94.1), având oficial puteri mai reduse decât regele sacru. Prin urmare, Castor, și nu Polideuces, este autoritatea în materie de război – el îl

---

³⁸⁴ Pausanias IV.27.1; IV.16.2 și V.27.3.

³⁸⁵ Pindar, *Ode nemeene* X.49; Cicero, *Despre oratori* II.8.86; Teocrit, *Idile* XXII.215-20; Pausanias III.16.1-2.

³⁸⁶ Plutarh, *Despre dragostea frățescă* I; Herodot V.75; Lucian, *Dialogul zeilor* 26; Hyginus, *Poeticon astronomicon* II.22; Ptolemeu Hefestion VIII, citat de Photios, p. 409.

instruiește până și pe Heracle în artele militare, identificându-se astfel cu Ificles; și Linceu, nu Idas, este cel înzestrat cu o vedere pătrunzătoare. Or, până la apariția sistemului dublei regalități, succesorul nu era considerat muritor și nici nu îi era acordat același statut postum ca fratelui său geamăn.

2. Spartanii s-au aflat adeseori în război cu mesenienii și, în epoca clasică, aveau suficiente putere militară și influență asupra Oracolului din Delfi pentru a-și impune eroii gemeni în restul Greciei, ca bucurându-se într-o mai mare măsură de bunăvoința Tatălui Zeus decât oricare altă pereche; iar regatul spartan a supraviețuit, într-adevăr, mai mult decât toate regatele rivale. Dacă nu ar fi fost așa, constelația Gemenilor ar fi putut să îi comemoreze pe Heracle și Ificles, pe Idas și Linceu sau pe Acrisios și Pretos – și nu doar pe Castor și Polideuces, care nici măcar nu erau singurii eroi privilegiați care călăreau cai albi: fiecare erou demn de a fi celebrat ca atare printr-o sărbătoare era călăreț. Asemenea sărbători, desfășurate la apusul soarelui, cu prilejul cărora descendenții eroului mâncau un bou întreg, sunt cele care explică lăcomia atribuită lui Lepreos (*138.h) și Heracle (*143.a), iar în cazul de față lui Idas, Linceu și rivalilor lor.

3. Căsătoria cu Leucipidele le conferea regalitate coregilor spartani. Ele erau descrise drept preotese ale Atenei sau ale lui Artemis și primeau nume relative la lună, fiind, de fapt, reprezentante ale Zeiței-Lună; astfel, pe picturile de pe vase, carul Seleniei este însoțit adesea de Dioscuri. Ca Spirit al Anului Ascendent, regele sacru se însoțea în mod firesc cu Artemis, Zeiță-Lună de primăvară și vară; iar succesorul său tanist, ca spirit al Anului Descendent, se însoțea cu Atena, devenită Zeița-Lună de toamnă și iarnă. Mitograful sugerează că spartanii i-au înfrânt pe mesenieni, iar conducătorii lor s-au căsătorit cu forța cu moștenitoarele din Arene, oraș important din Mesenia, unde era venerată Mama-cu-cap-de-iapă, asigurându-și astfel drepturile asupra regiunilor din jur.

4. La fel și în privința Marpesei: se pare că mesenienii au făcut o incursiune militară contra etolienilor din valea Evenos, unde era venerată Mama-Scroafă, și au răpit-o pe moștenitoare, pe Marpesa („înșfăcătoare” sau „înfulcătoare”). Li s-au opus spartanii, adoratori ai lui Apollo, invidioși pe succesul lor: disputa a fost deferită autorității centrale din Micene, care i-a susținut pe

mesenieni. Întrecerea de care dintre Evenos și Idas amintește de miturile despre Pelops-Enomaos (*109.) și Heracle-Cicnos (*143.e-g). În ambele cazuri sunt menționate craniile rivalilor regelui. Imaginea din care sunt deduse toate aceste povești trebuie să îl fi înfățișat pe vechiul rege îndreptându-se spre locul accidentului de care îi era destinat (*71.1), după ce îi oferise an de an zeiței șapte substituiți de rege (*42.2). Caii lui sunt sacrificați ca preliminarii ale instalării noului rege (*29.1 și 81.4). Înecul lui Evenos este probabil interpretat eronat: el semnifică purificarea lui Idas înainte de căsătorie și apoi defilarea lui triumfală în carul reginei. Însă aceste rituri de căsătorie pelasgice au fost combinate în poveste cu obiceiul elenic al căsătoriei prin răpire. Furtul de vite fatal ar putea consemna un incident istoric: o ceartă dintre mesenieni și spartani pentru împărțirea prăzii în timpul unei expediții comune împotriva Arcadiei (*17.1).

5. Vizita lui Castor și Polideuces în casa lui Formion este descrisă cu rea-credință: autorul relatează un alt truc jucat spartanilor stupizi de o întruchipare a eroilor lor naționali. Cirene, unde erau venerați Dioscurii, furniza silphium, un fel de asafoetidă, o plantă ale cărei miros și gust puternice făceau din ea un condiment prețios. Cei doi negustori cirenieni desigur că erau ceea ce au declarat că sunt, iar când au plecat cu fiica lui Formion, și-au lăsat în urmă marfa, ca plată: Formion e cel care a decis să-l numească miracol.

6. Perii sălbatici erau consacrați Lunii datorită florilor lor albe, iar cea mai veche reprezentare a Herei, Zeița Morții, cea din Heraionul micenian, era făcută din lemn de păr. Plutarh (*Quaestiones Graecae* 51) și Aelianus (*Varia historia* III.39) amintesc para ca fruct venerat mai ales în Argos și Tirint; de aceea, Peloponesul era numit Apia, „a părului” (*64.4). Atena, și ea Zeiță a Morții, era supranumită Once („păr”) în sanctuarul ei din Beoția. Dioscurii au ales să se urce într-un păr pentru a arăta că sunt eroi autentici; mai mult, părul rodește spre sfârșitul lunii mai (*72.2), când soarele este în casa Gemenilor și când începe sezonul de navigație în estul Mediteranei. Vrăbiile care îi însoțesc pe Dioscuri atunci când ei vin ca răspuns la rugile marinarilor sunt ale Zeiței Mării Afrodita; Xutos („vrabie”), tatăl lui Eol (*43.1), era un strămoș al Dioscurilor care o venera pe zeiță.

7. În *Imnul homeric către Dioscuri* (7 și urm.) nu se arată clar dacă gemenii Castor și Polideuces sunt urmași de vrăbii sau dacă ei

zboară prin aer cu „aripi ca de vrabie” venind în ajutorul marinarilor aflați în pericol, dar pe oglinzile etrusce ei sunt înfățișați întotdeauna înaripați. Simbolul lor din Sparta, *docana*, reprezenta cei doi stâlpi de susținere ai altarului; un alt simbol consta din două amfore pe care se încolăcea un șarpe – șerpii fiind Dioscurii încarnați care se hrăneau cu mâncarea păstrată în amfore.

8. Gorgofone a sfidat tradiția indo-europeană *sati* și s-a recăsătorit (*69.2; 74.a și 106.6).

75. Belerofon

a. Belerofon, fiu al lui Glaucos și nepot de-al lui Sisif, a plecat din Corint cu o reputație proastă, după ce mai întâi i-a ucis pe un oarecare Beleros – ceea ce i-a adus și numele de Belerofontes, pe scurt Belerofon –, apoi pe propriul său frate, căruia i se spune în mod obișnuit Deliades³⁸⁷. El a fugit la Pretos, regele din Tirint, să fie purificat, dar (ghinionul lui) Anteia, soția lui Pretos, pe care unii o numesc Stenebeea, s-a îndrăgostit de el de cum l-a zărit. Când el i-a respins avansurile, ea l-a acuzat că a încercat să o seducă, iar Pretos, crezând povestea, s-a infuriat. Dar nu a îndrăznit să riște și să-și atragă răzbunarea Furiilor omorând cu propria lui mână un om aflat sub protecția sa, așa că l-a trimis la Iobates, tatăl Anteiei și rege în Licia, cu o scrisoare pecetluită în care scria: „Rogu-te, înlătură-l pe mesager din această lume; a încercat s-o violeze pe soția mea, fiica domniei tale”.

b. Iobates, nedorind nici el să trateze prost un oaspete regal, i-a cerut lui Belerofon să îi facă serviciul de a o ucide pe Himera, un monstru marin feminin ce arunca flăcări pe gură, avea cap de leu, trup de capră și coadă de șarpe. „Este fiica Echidnei”, i-a explicat el, „din care dușmanul meu, regele din Caria, și-a făcut un animal de casă”. Înainte de a porni să-i ducă la îndeplinire însărcinarea, Belerofon l-a consultat pe clarvăzătorul Poliidos, care l-a sfătuit să-l prindă și să-l îmblânzească pe calul înaripat Pegas, îndrăgit de muzele de pe Muntele Helicon, pentru care calul făcuse să țâșnească izvorul Hipocrene bătând în pământ cu copita lui în

---

³⁸⁷ Apollodor I.9.3; Homer, *Iliada* VI.155.

formă de lună³⁸⁸.

c. Pegas nu era pe Helicon, dar Belerofon l-a găsit bând apă din Pirene, de pe Acropola Corintului, un alt izvor al său, și i-a aruncat pe cap frâul lui de aur, un dar binevenit din partea Atenei. Dar unii spun că Atena i l-a dat pe Pegas lui Belerofon gata strunit, iar alții că i l-a dat Poseidon, care, de fapt, era și tatăl său. Oricum, cert e că Belerofon a înfrânt Himera zburând pe deasupra ei călare pe Pegas, ciuruind-o cu săgeți și aruncându-i apoi între fălci un bulgăre de plumb pe care îl prinsese de vârful lăncii sale. Respirația de foc a Himerei a topit tot plumbul, care i s-a prelins pe gât și i-a ars organele vitale³⁸⁹.

d. Însă Iobates, departe de a-l recompensa pe Belerofon pentru isprava îndrăzneată, l-a trimis de îndată în contra războinicilor solimi și a amazoanelor aliate lor; Belerofon i-a biruit și pe unii, și pe celelalte, înălțându-se cu mult mai sus de bătaia săgeților și lăsând să cadă stânci mari peste capetele lor. Apoi, pe câmpia lui Xantos din Licia a respins o bandă de pirați carieni condusă de un oarecare Cheimaroos, un războinic înfocat și lăudăros, care naviga pe o corabie împodobită cu un cap de leu la provă și un șarpe la pupă. Cum Iobates nu s-a arătat a fi recunoscător nici măcar atunci, ci, dimpotrivă, a trimis gărzile palatului să îl prindă într-o ambuscadă la întoarcere, Belerofon a descălecat și s-a rugat ca, în timp ce el va înainta mergând pe jos, Poseidon să inunde câmpia de la Xantos în urma lui. Poseidon i-a auzit rugămintea și a trimis niște valuri uriașe care se rostogoleau înaintând încet, pe măsură ce Belerofon se apropia de palatul lui Iobates; și, deoarece nici un bărbat nu a putut să-l convingă să se retragă, femeile din Xantos și-au ridicat fustele mai sus de mijloc și au dat buzna peste el, împingându-se și oferindu-i-se toate, doar-doar va da înapoi. Belerofon era atât de pudic, încât s-a întors și a dat bir cu fugiții, iar valurile s-au retras odată cu el.

e. Convins astfel că Pretos trebuie să se fi înșelat în privința atentatului la virtutea Anteiei, Iobates i-a arătat scrisoarea și i-a

---

³⁸⁸ Homer, *Iliada* VI.160; Eustathios, despre același text; Apollinaire II.3.1; Antonius Liberalis 9; Homer, *Iliada* XVI.328 și urm.

³⁸⁹ Hesiod, *Teogonia* 319 și urm.; Apollodor II.3.2; Pindar, *Ode olimpienice* XIII.63 și urm.; Pausanias II.4.1; Hyginus, *Fabula* 157; Scolie la *Iliada* lui Homer VI.155; Tzetzes, *Despre Licofron* 17.

cerut amănunte privind acea întâmplare. Aflând adevărul, l-a implorat pe Belerofon să-l ierte și i-a oferit-o pe fiica lui, Filonoe, în căsătorie, făcându-l moștenitor al tronului din Licia. Și a lăudat femeile pentru ingeniozitatea lor, poruncind ca, pe viitor, toți xantienii să își socotească descendența în funcție de mamă, nu de tatăl lor.

f. La apogeul gloriei, Belerofon s-a decis, plin de aroganță, să zboare spre Olimp, socotind că e nemuritor. Dar Zeus a trimis un tăun care l-a înțepat pe Pegas sub coadă, făcându-l să se cabreze și să-l trântască în chip rușinos pe Belerofon de pământ. Pegas și-a continuat zborul spre Olimp, unde Zeus îl folosește acum ca animal de povară pentru a-i purta fulgerele; iar Belerofon, care căzuse în niște tufe de scaieți, a răătăcit pe pământ, șchiop, orb, singur și blestemat, evitând drumurile umblate, până când moartea l-a luat cu ea³⁹⁰.

*

1. Tentativa Anteiei de a-l seduce pe Belerofon are mai multe analogii grecești (*70.2), pe lângă cea palestiniană a lui Iosif și a soției lui, Potifar, precum și cea egipteană, intitulată *Povestea celor doi frați*. Proveniența mitului este incertă.

2. Fiica Echidnei, Himera, care este înfățișată pe o clădire hitită din Carchemish, era un simbol al Anului Sacru tripartit al Marii Zeițe – leu pentru primăvară, țap pentru vară, șarpe pentru iarnă. O stelă deteriorată din sticlă găsită în Dendra, lângă Micene, o prezintă încăierându-se cu un leu, din spatele căruia apare ceea ce pare a fi un cap de țap; coada lui este lungă, ca de șarpe. De vreme ce stela datează dintr-o perioadă în care zeița era încă suverană, această imagine – similară cu cea de pe o frescă etruscă din Tarquinia, chiar dacă eroul este aici călare, asemenea lui Belerofon – trebuie interpretată drept lupta pentru încoronare a unui rege împotriva unor oameni deghizați în animale (*81.2 și 123.1) reprezentând diferitele anotimpuri ale anului. După revoluția religioasă aheeană care a subordonat-o pe zeița Hera lui Zeus, imaginea a devenit ambivalentă: ea ar putea fi interpretată și drept mărturie a suprimării de către invadatorii elenici a

---

³⁹⁰ Pindar, *Ode olimpienice* XIII.87-90; *Ode isthmianice* VII.44; Apollodor, *loc. cit.*; Plutarh, *Despre virtutea femeilor* 9; Homer, *Iliada* VI.155-203 și XVI.328; Ovidiu, *Metamorfoze* IX.646; Tzetzes, *Despre Licofron* 838.

străvechiului calendar carian.

3. Îmblânzirea de către Belerofon a lui Pegas, calul Lunii care poate aduce ploaia, cu frâul oferit de Atena, sugerează că un candidat la funcția de rege sacru era însărcinat de Muza Triplă („zeița muntelui”) sau de reprezentanții ei cu capturarea unui cal sălbatic; astfel, Heracle l-a călărit mai târziu pe Arion („făptură a lunii de pe înălțimi”) atunci când a pus stăpânire pe Elida (*138.g). Judecând după practica arhaică daneză și irlandeză, carnea acestui cal era mâncată sacramental de rege, după renașterea lui simbolică din Zeița-muntelui-cu-cap-de-iapă. Dar această parte a mitului este și ea ambivalentă: poate fi citită și drept consemnare a cuceririi de către invadatorii eleni a altarelor Zeiței Muntelui din Askra, de pe Muntele Helicon, și din Corint. Un eveniment similar este consemnat în violarea de către Poseidon a Demetrei-cu-cap-de-iapă din Arcadia (*16.f), cu care l-a zămislit tocmai pe acest cal al Lunii Arion, și a Meduzei, cu care l-a zămislit pe Pegas (*73.h); ceea ce explică intervenția lui Poseidon în povestea lui Belerofon. Felul în care Zeus l-a înjosit pe Belerofon este o poveste morală spusă pentru a descuraja revolta împotriva credinței olimpiene; Belerofon, purtătorul de săgeți care zboară pe cer, este același personaj cu bunicul lui, Sisif sau Tesup (*67.1), un erou solar al cărui cult a fost înlocuit de cel al lui Zeus solar; acesta e și motivul pentru care Belerofon are parte de un sfârșit la fel de ghinionist, care îl amintește pe cel al fiului lui Helios, Faeton (*42.2).

4. Dușmanii lui Belerofon, războinicii solimi, erau Copiii Salmei. Cum toate orașele și promontoriile ale căror nume încep cu silaba *salm* sunt situate la sud, aceasta era, probabil, Zeița Echinocțiului de Primăvară; dar a fost curând masculinizată ca Zeul-Soare Solima ori Selim, Solomon sau Ab-Salom, care a dat numele Ierusalimului. Amazoanele erau preotesele luptătoare ale Zeiței-Lună (*100.1).

5. Este posibil ca retragerea lui Belerofon din fața femeilor din Xantos să fi fost dedusă dintr-o imagine care înfățișa femeii exaltate scoase din minți de *hippomane* – fie o plantă, fie o secreție vaginală vâscoasă a unei iepe în călduri, fie membrana neagră tăiată de pe fruntea unui mânz nou-născut –, înconjurându-l pe regele sacru lângă țărm, la sfârșitul domniei lui. Și-au ridicat fustele ca în adorarea erotică a zeului egiptean Apis (Diodor din Sicilia I.85), astfel încât, atunci când îl dezmembrau, sângele care țâșnea din el

să le excite pânțele. De vreme ce Xantos („galben”) este numele unuia dintre caii lui Ahile, al celui aparținându-i lui Hector și al celui oferit lui Peleu de Poseidon, probabil că aceste femei purtau măști de cai rituale, cu coame galbene ca luna, o culoare asemenea celei a cailor din rasa palomino, dat fiind că iepele sălbatice îl mâncaseră pe Glaucos, tatăl lui Belerofon, pe țărmul Corintului (*71.1). Acest mit reformat păstrează însă un element primitiv: apropierea unor femei goale de căpetenia clanului de care aparține, cu care actul sexual era interzis, l-ar fi obligat să se retragă și să-și ascundă fața; iar în legenda irlandeză exact acest șiretlic este folosit împotriva lui Cuchulain, când furia lui nu a mai putut fi controlată altfel. Relatarea despre calcularea matrilineară a descendenței la xantieni a fost întoarsă pe dos: dimpotrivă, elenii au fost cei care au reușit să impună calcularea patrilineară asupra tuturor carienilor, cu excepția xantienilor conservatori.

6. Numele lui Cheimaroos este derivat din *chimaros* sau *chimaera* („capră”); atât caracterul lui înfocat, cât și corabia lui cu un chip de leu la provă și cu pupa în formă de șarpe au fost introduse în povestea lui Belerofon de euhemerști pentru a explica faptul că Himera arunca flăcări. Muntele Chimaera („muntele caprei”) era numele unui vulcan activ de lângă Faselis, în Licia (Plinius, *Naturalis historia* II.106 și V.27), ceea ce explică respirația lui de foc.

76. Antiope

a. Unii spun că atunci când Zeus a sedus-o pe Antiope, fiica lui Nicteu din Teba, ea a fugit la regele din Sicion, care a consimțit să se căsătorească cu ea, declanșând astfel un război în care Nicteu a fost ucis. Licos, unchiul lui Antiope, i-a înfrânt pe sicionieni după o luptă sângeroasă și a readus-o pe văduva Antiope în Teba. După ce i-a născut pe gemenii Amfion și Zetos într-un desiș de la o margine de drum, pe care Licos i-a părăsit de îndată pe Muntele Citeron, Antiope a fost tratată cu mare cruzime vreme de mai mulți ani de Dirce, mătușa ei. În cele din urmă, a reușit să scape din temnița în care fusese închisă și a fugit la coliba în care locuiau Amfion și Zetos, pe care un văcar aflat în trecere îi salvase. Dar ei au crezut că Antiope era o sclavă fugită și n-au vrut să-i ofere adăpost. Atunci Dirce a venit în grabă, cuprinsă de un delir bahic, a înșfăcat-o pe Antiope și a luat-o de acolo, târând-o după ea.

„Feciorii mei”, a strigat văcarul, „ați face bine să vă feriți de Furii!”.

„Dar de ce de Furii?”, au întrebat ei.

„Pentru că tocmai ați refuzat să o adăpostiți pe mama voastră, dusă acum la moarte sigură de mătușa ei cea crudă.”

Auzind acestea, gemenii au plecat fără să mai aștepte în urmărirea lor, au salvat-o pe Antiope și au legat-o pe Dirce cu pletele de coarnele unui taur sălbatic, care a făcut-o bucăți³⁹¹.

b. Alții spun că râul Asopos a fost tatăl Antiopei și că, într-o noapte, regele din Sicion s-a dat drept Licos, cu care ea era căsătorită, și a sedus-o. Drept urmare, Licos a divorțat de Antiope și s-a căsătorit cu Dirce, dându-i astfel lui Zeus prilejul de a o curta pe Antiope, rămasă singură, și de a o lăsa grea. Bănuind că a fost opera lui Licos, Dirce a închis-o pe Antiope într-o temniță întunecoasă din care, însă, ea a fost eliberată de Zeus exact la timp pentru a-i naște pe Amfion și Zetos pe Muntele Citeron. Gemenii au crescut printre văcarii la care se adăpostise Antiope, iar când au fost îndeajuns de mari ca să înțeleagă cât de neomenos fusese tratată mama lor, ea i-a convins să o răzbune. Cei doi s-au întâlnit cu Dirce, care cutreiera culmile Muntelui Citeron cuprinsă de un delir bahic, au legat-o cu părul de coarnele unui taur sălbatic, iar după ce a murit i-au aruncat trupul pe pământ; acolo a țâșnit apă, loc numit ulterior Fântâna lui Dirce. Dar Dionysos a răzbunat uciderea unei adoratoare a lui: a făcut-o pe Antiope să cutreiere, scoasă din minți, întreaga Grece, până când, în cele din urmă, Focos, un nepot al lui Sisif, a vindecat-o și s-a căsătorit cu ea în Focida.

c. Amfion și Zetos au vizitat Teba, de unde l-au alungat pe regele Laios și au construit partea de jos a orașului, după ce Cadmos o construise deja pe cea de sus. Or, Zetos îl ironiza adesea pe Amfion pentru pasiunea lui față de lira primită în dar de la Hermes. „Te împiedică”, îi spunea, „să te ocupi de lucruri mai folositoare”. Însă atunci când au ridicat zidurile, Amfion făcea ca pietrele să se miște în sunetul lirei sale, fiecare ocupându-și locul convenit cu ușurință, în vreme ce Zetos era nevoit să folosească forța brută, rămânând cu mult în urma fratelui său. Gemenii au stăpânit împreună Teba,

---

³⁹¹ Hyginus, *Fabula* 8; Apollodor III.5.5; Pausanias II.6.2; Euripide, *Antiope*, fragmente; Apollonios din Rodos IV.1090, cu scolie.

unde Zetos s-a căsătorit cu Tebe, după numele căreia este numit acum orașul – cunoscut înainte drept Cadmea –, iar Amfion s-a căsătorit cu Niobe. Dar toți copiii lui Niobe, în afară de doi, au fost uciși de Apollo și Artemis, pe a căror mamă, Leto, ea o insultase. Amfion a fost el însuși ucis de Apollo pentru că încercase să se răzbune pe preoții din Delfi, și a fost pedepsit în Tartar³⁹². Amfion și Zetos sunt îngropați într-un mormânt din Teba, care trebuie atent păzit când soarele ajunge în Taur, căci atunci locuitorii Titoreei din Focida încearcă să fure pământ din movilă și să-l ducă pe mormântul lui Focos și al lui Antiope. Un oracol a spus cândva că gestul acesta ar spori fertilitatea întregii Focide, în dauna cetății Teba³⁹³.

*

1. Ambele versiuni ale mitului lui Dirce arată cât de liberi s-au simțit mitograful să își adapteze narațiunea la elementele principale ale unei tradiții literare care, în acest caz, pare să fi fost dedusă dintr-o serie de imagini sacre. Antiope, care iese fericită din temniță și e urmărită de amenințătoarea Dirce, amintește de reapariția anuală a Corei în compania lui Hecate (*24.k). Ea este numită în acest context Antiope („cea față în față cu”) deoarece stă cu fața întoarsă spre cer, nu aplecată spre Lumea Subpământeană, și „Fiică a Noptii” – Nycteus, nu Nictos – deoarece iese din întuneric. „Cutreieratul furios pe munte” al lui Dirce și al lui Antiope a fost interpretat eronat drept orgie bahică; era, evident, un dans erotic al tăunului, pentru care ele se comportau ca juninci în călduri ale Lunii (*56.1). Numele lui Dirce („dublu”) simbolizează luna cu coarne, iar imaginea din care este luată acest mit trebuie să o fi înfățișat nu legată de un taur drept pedeapsă, ci căsătorindu-se ritualic cu regele-taur (*88.7). O semnificație secundară ar putea fi ascunsă în *dirce*, anume „fantă, despicătură”, adică „într-o stare erotică”. La fel ca și Hipocrene, Fântâna lui Dirce trebuie să fi avut formă de lună. Fiii lui Antiope sunt gemenii regali bine-cunoscuți născuți de o Zeiță-Lună, adică regele ei sacru și succesorul său tanist.

2. Lira cu trei coarde a lui Amfion, cu care el a ridicat zidurile

---

³⁹² Homer, *Odissea* XI.260; Hyginus, *Fabula* 7; Pausanias VI.20.8; IX.5.3 și 17.4; Horațiu, *Epistole* I.18.41; Apollonios din Rodos I.735-41.

³⁹³ Pausanias IX.17.3.

Tebei de Jos – de vreme ce lucra pentru Hermes, lira nu putea să aibă decât trei coarde –, a fost produsă pentru a o celebra pe Zeița Triplă, care domnea în aer, pe pământ și în Lumea Subpământeană; la acea liră trebuie să se fi cântat în timpul construcției pentru a proteja fundațiile, porțile și meterezele orașului. Numele „Amfion” („născut în două ținuturi”) consemnează calitatea lui de cetățean al Sicionului și al Tebei.

77. Niobe

a. Niobe, sora lui Pelops, s-a căsătorit cu Amfion, regele Tebei, și i-a născut acestuia șapte fii și șapte fiice, de care era nespus de mândră, încât, într-o zi, a vorbit-o de rău pe Leto însăși pentru că avea doar doi copii, pe Apollo și pe Artemis. Manto, fiica lui Tiresias, înzestrată cu darul profeției, a auzit din întâmplare remarca ei nechibzuită și le-a sfătuit pe femeile din Teba să-i îmbuneze neîntârziat pe Leto și pe copiii ei: să ardă tămâie și să-și împletească ramuri de dafin în păr. Pe când mirosul de tămâie plutea în aer, s-a ivit Niobe urmată de suita sa, îmbrăcată într-o mantie frigiană minunată și cu pletele-i lungi atârănându-i pe umeri. A întrerupt sacrificiul și a întrebat furioasă de ce Leto, o femeie cu o ascendență obscură, având o fiică cu chip de bărbat și un fiu efeminat, s-ar bucura de mai multă considerație decât cea acordată ei, nepoată a lui Zeus și Atlas, spaima frigienilor și regina casei regale a lui Cadmos? Chiar dacă soarta ori ghinionul ar putea să-i răpească doi sau trei dintre copii, nu tot ea ar trebui să fie cea avantajată?

b. Întrerupându-și sacrificiul, femeile tebane, îngrozite, au încercat să o îmbuneze pe Leto murmurând rugăciuni, dar era prea târziu. Ea deja îi trimisese pe Apollo și pe Artemis, înarmați cu arcurile lor, să pedepsească infatuarea lui Niobe. Apollo i-a găsit pe băieții ei vânând pe Muntele Citeron și i-a doborât pe rând, cruțându-l doar pe Amiclas, care avusese înțelepciunea să-i adreseze lui Leto rugăciuni pentru ispășirea lui. Artemis le-a găsit pe fete torcând în palat și, cu o tolă de săgeți, le-a omorât pe toate, în afară de Melibeea, care urmase pilda lui Amiclas. Cei doi supraviețuitori s-au grăbit să-i ridice lui Leto un templu, dar Melibeea pălise de groază într-atât de tare încât, atunci când s-a căsătorit cu Neleu, câțiva ani mai târziu, încă mai era poreclită Chloris. Dar unii zic că nici unul dintre copiii lui Niobe nu a supraviețuit și că soțul ei, Amfion, a fost ucis și el de Apollo.

c. Timp de nouă zile și nouă nopți, Niobe și-a jelit morții și nu s-a găsit nimeni care să-i îngroape, deoarece Zeus, luând partea lui Leto, i-a prefăcut pe toți locuitorii Tebei în stane de piatră. În a zecea zi, olimpienii înșiși au binevoit să officieze înmormântarea. Niobe a fugit peste mări, pe Muntele Sipilos, patria tatălui ei, Tantal, unde Zeus, cuprins de milă pentru ea, a prefăcut-o într-o statuie care încă poate fi văzută cum plânge din belșug la începutul verii³⁹⁴.

d. Toți bărbații l-au jelit pe Amfion și au deplâns dispariția rasei lui, dar nici unul nu a jelit-o pe Niobe, în afară de fratele ei Pelops, care era la fel de orgolios ca și ea³⁹⁵.

*

1. După Homer și unii scoliști, numărul copiilor lui Niobe a fost de doisprezece, conform lui Hesiod au fost douăzeci, Herodot spune că patru, iar Sappho – optsprezece; dar relatarea lui Euripide și Apollodor, care are cel mai mult sens, ne spune că ea a avut șapte fii și șapte fiice. De vreme ce, în versiunea tebană a mitului, Niobe era nepoata titanului Atlas, iar în cea din Argos era fiică sau mamă a lui Foroneu (*57.a), și el înfățișat ca titan (Apollodor II.1.1 și scolia la *Oreste* de Euripide, 932), și a lui Pelasgos, și putând pretinde că a fost cea dintâi muritoare violată de Zeus (Diodor din Sicilia IV.9.14; Apollodor, *loc. cit.*; Pausanias II.22.6), mitul s-ar putea referi la înfrângerea celor șapte titani și titanide de către olimpieni. Dacă e așa, atunci el consemnează suprimarea sistemului calendaristic dominant în Grecia pelasgică, Palestina, Siria și nord-vestul Europei, care se baza pe o lună împărțită în patru săptămâni de câte șapte zile, fiecare zi fiind guvernată de una dintre cele șapte planete (*1.3 și 43.4). În versiunea homerică a mitului (*Iliada* XXIV.603-17), Amfion și cei doisprezece copii ai lui reprezintă, poate, cele treisprezece luni ale acestui calendar. Este posibil ca Muntele Sipilos să fi fost ultimul centru din Asia Mică al cultului titanilor, cum a fost Teba în Grecia. Statuia lui Niobe este un bloc din piatră de o formă cvasiumană, care pare să plângă atunci când razele soarelui cad iarna pe calota de zăpadă de pe ea, iar

---

³⁹⁴ Hyginus, *Fabulele* 9 și 10; Apollodor III.5.6; Homer, *Iliada* XXX.612 și urm.; Ovidiu, *Metamorfoze* VI.146-312; Pausanias V.16.3; VIII.2.5 și I.21.5; Sofocle, *Electra* 150-52.

³⁹⁵ Ovidiu, *Metamorfoze* VI.401-4.

asemănarea este întărită de mama hitită a zeiței, sculptată în piatra aceluiași munte, ce datează, probabil, de la sfârșitul secolului al XV-lea î.Hr. „Niobe” înseamnă, probabil, „de zăpadă” – *b* reprezintă *v*-ul din latinescul *nivis* sau *ph*-ul din grecescul *nīpha*. Una dintre fiicele ei este numită Chiade de Hyginus, cuvânt care nu are nici un sens în greacă, dacă nu cumva e o formă erodată a lui *chionos nīphades*, „fulgi de zăpadă”.

2. Parthenios (*Erotica pathemata* 33) oferă o descriere diferită a pedepsei lui Niobe: urmare a uneltirilor lui Leto, tatăl lui Niobe s-a îndrăgostit incestuos de ea și, când ea l-a respins, el i-a ars copiii, ucigându-i. Apoi soțul ei a fost schilodit de un mistreț, iar ea s-a aruncat de pe o stâncă. Această poveste, confirmată de scolia la *Fenicienele* lui Euripide (159), este influențată de miturile lui Ciniras, Smirna și Adonis (*18.h), precum și de obiceiul incinerării copiilor ca sacrificiu pentru zeul Moloch (*70.5 și 156.2).

78. Cenis și Ceneu

a. Odată, Poseidon s-a împreunat cu nimfa Cenis, fiică a lui Elatos din Magnesia sau, spun unii, a lui Coronos Lapitul, și a întrebat-o ce dar și-ar dori.

„Transformă-mă”, i-a zis ea, „într-un luptător invulnerabil. M-am săturat să fiu femeie”.

Îndatoritor, Poseidon a consimțit și i-a schimbat sexul, iar ea a devenit Ceneu, și a avut o așa mare izbândă în războaiele pe care le-a purtat, încât lapiții au ales-o curând regele lor; ea a zămislit și un fiu, pe Coronos, pe care Heracle avea să-l ucidă mulți ani mai târziu, în timp ce lupta pentru Egimios Dorianul. Entuziasmată peste măsură de noua sa poziție, Ceneu a înălțat o lance în mijlocul pieței, unde oamenii se adunau și aduceau sacrificii ca și cum lancea aceea ar fi fost un zeu, iar în afară de ea nu ar mai fi existat vreo altă zeitate.

b. Auzind despre infatuarea lui Ceneu, Zeus i-a instigat pe centauri să o omoare. În timpul nunții lui Piritoos, aceștia au atacat-o pe nepusă masă, dar ea a omorât lesne cinci sau șase dintre ei, fără să fie rănită în vreun fel, deoarece armele lor ricoșau fără să-i cășuneze vreun rău ori de câte ori îi atingeau pielea ei protejată prin farmece. Totuși, centaurii rămași au lovit-o în cap cu niște bușteni de brad, până când au înfipt-o adânc în pământ, și au clădit un morman de bușteni deasupra. Astfel încât Ceneu s-a

sufocat și a murit. La puțin timp după aceea, de sub mormanul acela a zburat o pasăre cu aripile de culoarea nisipului, pe care clarvăzătorul Mopsos, acolo de față, a recunoscut-o ca fiind sufletul ei; iar când au venit s-o îngroape, ea avea din nou trup de femeie³⁹⁶.

*

1. Mitul are trei teme distincte. În primul rând, un obicei care mai predomină în Albania, când unele fete se alătură unui grup de luptători și se îmbracă în haine bărbătești, astfel încât, atunci când sunt ucise în luptă, dușmanii să fie surprinși când le descoperă sexul. În al doilea rând, un refuz al lapiților de a accepta suzeranitatea elenilor; este probabil ca lancea înălțată spre a fi venerată să fi fost un pom de Armindeni în cinstea Noii Zeițe-Lună Cenis sau Elate („brad”), căreia îi era consacrat bradul. Ulterior, lapiții au fost înfrânți de eolienii din Iolcos, care, cu ajutorul aliaților centauri, i-au supus zeului lor, Poseidon, dar nu au intervenit în legea lor tribală. Doar căpeteniile de clan de sex feminin trebuie să fi fost obligate, precum în Argos, să își pună o barbă falsă, pentru a-și asigura dreptul de a funcționa ca magistrat și comandant; astfel, Cenis a devenit Ceneu, iar Elate a devenit Elatos. O schimbare similară de sex mai este încă anunțată de Regina Sudului, o costăpânitoare a regatului Lozi din bazinul Zambezi, când intră în sala Consiliului: „M-am transformat în bărbat!” – dar asta e din cauză că una dintre înaintașele ei a uzurpat un tron patriarhal. În al treilea rând, ritualul reprezentat pe un vas de ulei cu siluete negre (*9. 1), în care bărbați goi înarmați cu maiuri lovesc în cap o efigie a Pământului-Mamă, se pare pentru a o elibera pe Cora, Spiritul Anului Nou; „Caenis” înseamnă „nou”.

2. Specia de păsări cu aripile de culoarea nisipului eliberată din efigie depinde de anotimpul în care era săvârșit ritualul. Dacă era primăvară, trebuie să fi fost un cuc (*12. 1).

79. Erigona

a. Chiar dacă Oeneu a fost primul dintre muritori care a primit o

---

³⁹⁶ Apollodor I.9.16; II.7.7 și *Epitome* I.22; Apollonios din Rodos I.57-64, cu scolie; Hyginus, *Fabula* 14; *Oxyrhynchus Papyri* XIII, p. 133 și urm.; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VI.448; Ovidiu, *Metamorfoze* XII.458-531; Scolie la *Iliada* lui Homer I.264.

plantă de viță-de-vie de la Dionysos, Icarios i-a luat-o înainte cu prepararea vinului. El a oferit o mostră din vasul în care făcea diverse încercări unui grup de păstori din pădurea de la Maraton, de lângă Muntele Pentelicus; neamestecându-l cu apă, așa cum avea să recomande Oenopion mai târziu, ei s-au îmbătat atât de tare, încât vedeau totul dublu și, crezându-se victimele unei vrăjitorii, l-au ucis pe Icarios. Câinele lui, Mera, a văzut cum ei îl îngropau sub un pin și, după aceea, a condus-o pe Erigona, fiica lui, la mormânt, trăgând-o de mantie, iar acolo a dezgropat cadavrul. Disperată, Erigona s-a spânzurat de pin, rugându-se ca fiicele Atenei să sufere aceeași soartă ca a ei atât timp cât Icarios va rămâne nerăzbunat. Doar zeii au auzit-o, iar păstorii au fugit peste mări, așa că multe fecioare ateniene au fost găsite spânzurate de acel pin, una după alta, până când Oracolul din Delfi a explicat că Erigona fusese cea care le ceruse viețile. Păstorii vinovați au fost căutați de îndată și spânzurați și a fost instituită o Sărbătoare a Culesului Viilor, în timpul căreia se fac libații pentru Icarios și Erigona, în vreme ce fetele se leagănă pe frânghii legate de crengile copacilor, sprijinindu-se cu picioarele de mici platforme; așa a fost inventat leagănul. De crengi sunt atârinate și măști care se răsucesc în vânt.

b. Imaginea câinelui Mera a fost pusă pe cer și a devenit constelația Câinele-Mic; prin urmare, unii îl identifică pe Icarios cu Boarul, iar pe Erigona cu constelația Fecioarei³⁹⁷.

*

1. Mera a fost numele dat soției lui Priam, Hecabe sau Hecuba, după transformarea ei într-un câine (*168.1); și, de vreme ce Hecuba era de fapt Hecate, Zeița Morții cu trei capete (*31.7), libațiile vărsate pentru Erigona și Icarios îi erau probabil dedicate ei. Valea în care avea loc ceremonia este numită acum „Dionysos”. Pinul lui Erigona trebuie să fi fost copacul sub care frigianul Attis a fost castrat și lăsat să sângereze până la moarte (Ovidiu, *Fastele* IV.221 și urm.; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu IX.116), iar

---

³⁹⁷ Scolie la *Iliada* lui Homer, XXII.29; Nonnos, *Dionisiacele* XLVII.34-245; Hyginus, *Fabula* 130 și *Poeticon astronomicon* II.4; Apollodor I.8.1 și III.14.7; Athenaios XIV.10; Festus s.v. Oscillantes; Statius, *Tebaida* XI.644-7; Servius despre *Georgicele* lui Vergiliu, II.388-9.

explicația mitului pare să fie că atunci când constelația Câinele-Mic era în ascendent, păstorii de la Maraton îl sacrificau pe unul dintre ei ca victimă anuală pentru zeița numită Erigona.

2. Icarios înseamnă „din Marea Icariană”, adică din Ciclade, de unde a venit în Atica cultul lui Attis. Mai târziu, peste acesta a fost suprapus cultul lui Dionysos și este posibil ca povestea sinuciderii fetelor ateniene să fi fost spusă pentru a explica măștile lui Dionysos atârdate într-un pin din mijlocul viei, măști care se răsuceau în vânt și despre care se presupunea că fecundează vița-de-vie oriîncotro privesc. Dionysos era înfățișat de regulă ca un tânăr efeminat, cu păr lung, iar măștile lui ar fi sugerat niște femei spânzurate. Dar este probabil ca păpuși care o reprezentau pe Zeița Fertilității Ariadna sau Elena să fi fost atârdate cândva demult în pomii fructiferi (*88.10 și 98.5). Legănatul fetelor de la sărbătoarea culesului viei trebuie să fi fost unul magic în intenția lui inițială: ele reprezentau zeițele-păsări, iar pendulările lor formau un semicerc în cinstea lunii noi. Este posibil ca obiceiul să fi fost adus în Atica din Creta, de vreme ce un grup de teracotă găsit la Hagia Triada înfățișează o fată care se leagănă între doi stâlpi, pe fiecare dintre ei fiind cocoțată o pasăre.

3. Numele Erigona este explicat de mitografi drept „copil al vrajbei”, din cauza problemelor pricinuite de ea, dar semnificația lui evidentă este „progenituri numeroase”, o trimitere la recolta bogată datorată păpușilor.

80. Mistrețul din Calidon

a. Oeneu, regele Calidonului din Etolia, s-a căsătorit cu Altea. Ea i l-a născut mai întâi pe Toxeu, pe care Oeneu l-a omorât cu mâinile lui pentru că sărea necuviincios peste șanțul săpat pentru apărarea orașului; apoi pe Meleagru, despre care se spunea că în realitate este fiul ei cu Ares. Când Meleagru a împlinit șapte zile, Ursitele au intrat în dormitorul Alteei și au anunțat-o că el avea să trăiască atâta vreme cât un anumit butuc de lemn ce ardea în vatră avea să rămână nears. Ea a luat imediat butucul din foc, stingându-l cu o carafă de apă, apoi l-a ascuns într-un cufăr.

b. Meleagru a crescut, devenind un luptător îndrăzneț și invulnerabil și cel mai bun aruncător de javelină din Grecia, după cum a dovedit-o la jocurile funerare ale lui Acastos. El mai putea fi încă în viață, dacă n-ar fi existat acea necuviință comisă de Oeneu,

care, într-o vară, a omis să o includă pe Artemis pentru jertfele pe care le aducea în fiecare an celor Doisprezece Zei Olimpieni. Când a aflat de la Helios despre această neglijență, Artemis a trimis un mistreț uriaș care să omoare vitele și lucrătorii lui Oeneu și să îi distrugă recoltele; dar Oeneu a trimis crainici să-i invite pe cei mai viteji luptători din Grecia să vâneze mistrețul, promițându-i celui care îl va omorî pielea și colții lui.

c. Mulți au răspuns chemării, printre ei Castor și Polideuces din Sparta, Idas și Linceu din Mesena, Tezeu din Atena și Piritoos din Larisa, Iason din Iolcos și Admetos din Fere, Nestor din Pilos, Peleu și Eurition din Ftia, Ificles din Teba, Amfiaraos din Argos, Telamon din Salamina, Ceneu din Magnesia și, în sfârșit, Anceu și Cefeu din Arcadia, urmași de compatrioata lor Atalanta cea castă și iute de picior, singura fiică a lui Iasios și a lui Climene³⁹⁸. Iasios își dorise un băiat ca moștenitor, iar nașterea Atalantei îl dezamăgise atât de crunt, încât o abandonase pe dealul Patenion de lângă Calidon, unde a fost alăptată de o ursoaică pe care Artemis o trimisese în ajutor. Atalanta a crescut în mijlocul unui clan de vânători care o găsiseră și o crescuseră, dar a rămas virgină și purta întotdeauna arme. Odată a ajuns aproape leșinată de sete la Cyphanta, iar acolo, invocând-o pe Artemis și lovind o piatră cu vârful lăncii, a făcut să țâșnească un izvor de apă. Dar încă nu se împăcase cu tatăl ei³⁹⁹.

d. Oeneu i-a întreținut regește pe vânători timp de nouă zile și, chiar dacă Anceu și Cefeu au refuzat la început să vâneze alături de o femeie, Meleagru a declarat, în numele lui Oeneu, că, dacă nu renunțau la obiecția lor, avea să anuleze vânătoarea cu totul. Adevărul era că Meleagru voia să se căsătorească cu Cleopatra, fiica lui Idas, dar acum se îndrăgostise brusc de Atalanta și dorea să-i intre în grații. Unchilor lui, frații Alteei, Atalanta nu le-a fost pe plac dintru început, convinși fiind că prezența ei nu putea decât să aducă necazuri, deoarece Meleagru ofta adânc și exclama întruna: „Ah, cât de fericit va fi bărbatul care se va căsători cu ea”. Astfel că vânătoarea a început sub auspicii rele; Artemis se îngrijise ea însăși de asta.

e. Amfiaraos și Atalanta erau înarmați cu arcuri și săgeți, alții cu

---

³⁹⁸ Aelianus, *Varia historia* XIII.I; Calimah, *Imn către Artemis* 216.

³⁹⁹ Apollodor III.9.2.

lâneci de mistreți, javeline sau topoare, fiecare fiind atât de nerăbdător să câștige pielea pentru sine, încât regulile vânătorii au fost ignorate. La sugestia lui Meleagru, grupul a început să înainteze în formație de semilună, la intervale de câțiva pași unul de celălalt, prin pădurea în care mistrețul își avea bârlogul.

f. Primul sânge vărsat a fost de om. Când Atalanta s-a așezat în extremitatea flancului drept, la o anumită distanță de ceilalți vânători, doi centauri, Hileos și Recos, care se alăturaseră vânătorii, s-au hotărât să o siluiască, fiecare pe rând și ajutându-se unul pe celălalt. Dar imediat ce s-au repezit spre ea, Atalanta i-a și doborât și s-a dus să vâneze pe partea lui Meleagru.

g. Curând, mistrețul a fost stârnit dintr-un desiş de sălcii de lângă o apă. A ieșit de acolo sărind, a ucis doi dintre vânători, l-a schilodit pe altul și l-a făcut pe tânărul Nestor, care avea să lupte apoi la Troia, să se suie într-un copac. Iason și alți câțiva și-au aruncat sulitele fără să nimerească mistrețul, Ificles singur reușind să îl zdrească la umăr. Apoi, Telamon și Peleu s-au apropiat mai curajos cu sulitele lor de mistreți, dar Telamon s-a împiedicat de o rădăcină de copac și, în timp ce Peleu îl ajuta să se ridice, mistrețul i-a văzut și a șarjat. Atalanta a slobozit o săgeată, care i s-a înfipt mistrețului după ureche și l-a făcut să o ia la fugă. Anceu a rânjit: „Nu așa se vânează! Uită-te la mine!”. Și-a repezit toporul de luptă spre mistreț, în timp ce acesta șarja, dar nu a fost suficient de rapid și, în clipa ce a urmat, zăcea căzut la pământ, castrat și cu intestinele scoase. În această agitație, Peleu l-a ucis pe Eurition cu o javelină sortită mistrețului, pe care Amfiaraos reușise să-l orbească cu o săgeată. Apoi mistrețul s-a repezit spre Tezeu, a cărui javelină a zburat pe lângă, dar Meleagru a aruncat și el și l-a străpuns în coasta dreaptă, apoi, în timp ce mistrețul se învârtea în loc de durere încercând să îndepărteze javelina, i-a înfipt lancea de vânătoare adânc sub omoplatul stâng, drept în inimă.

Mistrețul a căzut mort, în sfârșit.

Imediat, Meleagru l-a jupuit și i-a oferit pielea Atalantei, zicându-i: „Tu l-ai făcut prima să sângereze, iar dacă l-am fi lăsat în voia lui, ar fi murit curând din cauza săgeții tale”.

h. Unchii lui s-au simțit profund ofensați. Cel mai vârstnic, Plexipos, a susținut că Meleagru câștigase pielea el însuși și că, din moment ce o refuzase, pielea trebuia să fi mers la cea mai onorabilă persoană prezentă, anume la el, fiind cumnat al lui Oeneu. Fratele mai mic al lui Plexipos i-a ținut partea, argumentând că Ificles, și

nu Atalanta, îl făcuse primul pe mistreț să sângereze. Turbat de iubire, Meleagru i-a ucis pe amândoi.

i. Privind cum trupurile lor moarte erau duse spre casă, Altea l-a blestemat pe Meleagru, ceea ce avea să-l împiedice să apere Calidonul atunci când cei doi unchi ai lui rămași în viață au declarat război orașului și i-au ucis pe mulți dintre apărătorii acestuia. În cele din urmă, Cleopatra, soția lui, l-a convins să pună iar mâna pe arme, iar Meleagru și-a ucis ambii unchi, în ciuda ajutorului dat lor de Apollo. Dar Furiile au instruit-o pe Altea să ia butucul de lemn nears din cufăr și să-l arunce în foc. Meleagru a simțit cum o flacără îi pârljolește subit măruntaiele, iar dușmanul l-a învins cu ușurință. Altea și Cleopatra s-au spânzurat, iar Artemis le-a prefăcut pe toate surorile lui Meleagru, care țipau, în afară de două, în bibilici și le-a dus pe insula ei, Leros, tărâmul celor care au avut o viață nelegiuită⁴⁰⁰.

j. Încântat de succesul Atalantei, Iasios a recunoscut-o în sfârșit drept fiică a lui, dar când ea a sosit la palat, primele lui cuvinte au fost: „Copila mea, pregătește-te să îți primești soțul!” – un anunț neplăcut, de vreme ce Oracolul din Delfi o avertizase să nu se căsătorească. Ea a răspuns: „Tată, consimt cu o singură condiție. Orice pețitor la mâna mea trebuie fie să mă învingă într-o cursă de alergare, fie să mă lase să-l omor”. „Așa să fie”, a zis Iasios.

k. Mulți prinți nefericiți și-au pierdut viața astfel, deoarece ea era cea mai rapidă dintre muritoarele în viață; dar Melanion, fiu al arcadianului Amfidamas, a invocat ajutorul Afroditei. Zeița i-a dat trei mere de aur, zicând: „Fă-o pe Atalanta să rămână în urmă lăsând aceste mere să cadă, unul după altul, de-a lungul cursei”. Stratagema a avut succes. Atalanta s-a oprit să ridice fiecare măr, pe rând, și a ajuns la linia de sosire puțin în urma lui Melanion.

l. Căsătoria a avut loc, dar avertismentul Oracolului fusese justificat, deoarece, într-o zi, în timp ce treceau pe lângă împrejurimea unui altar al lui Zeus, Melanion a convins-o pe Atalanta să intre înăuntru și să se împreuneze cu el acolo. Supărat că incinta altarului îi fusese pângărită, Zeus i-a transformat pe

---

⁴⁰⁰ Homer, *Iliada* IX.527-600; Apollodor I.8.2-3; Hyginus, *Fabulele* 171, 174 și 273; Ovidiu, *Metamorfoze* VIII.270-545; Diodor din Sicilia IV.48; Pausanias IV.2.5; VIII.4.7 și X.31.2; Calimah, *Imn către Artemis* 220-24; Antoninus Liberalis 2; Athenaios XIV.71.

amândoi în lei: căci leii nu se împerechează cu leii, ci doar cu leoparzii, și astfel ei au fost împiedicați să se mai bucure vreodată unul de celălalt. Aceasta a fost pedeapsa Afroditei, mai întâi pentru încăpățânarea Atalantei de a rămâne virgină, apoi pentru lipsa ei de recunoștință în chestiunea merelor de aur⁴⁰¹. Dar unii spun că, înainte de aceasta, Atalanta îi fusese necredincioasă lui Melanion și născuse un copil al lui Meleagru numit Partenopeos, pe care l-a abandonat pe același deal unde fusese ea alăptată de ursoaică. Copilul a supraviețuit și, mai târziu, l-a înfrânt pe Idas în Ionia și a mers împreună cu Cei Șapte Luptători contra Tebei. Potrivit altora, Ares, și nu Meleagru, a fost tatăl lui Partenopeos⁴⁰²; soțul Atalantei nu a fost Melanion, ci Hipomenes, iar ea era fiica lui Scheneu, care era rege în Onchestos din Beoția. Se mai spune că ea și soțul ei au profanat nu sanctuarul lui Zeus, ci al lui Cybele, care i-a transformat în lei și i-a înhămat la carul ei⁴⁰³.

*

1. Medicii greci acordau nalbei (*althaia*, de la *althainein*, „a lecu”) virtuți curative și, pentru că era cea dintâi floare de primăvară din care albinele își trăgeau mierea, avea o importanță mitică asemănătoare cu floarea de iederă, care era cea din urmă. Vânătoarea din Calidon este o epopee eroică bazată, probabil, pe o vânătoare de mistreți faimoasă și pe o ceartă dintre clanurile etoliene ocazionată de ea. Dar moartea regelui sacru ca urmare a atacului unui mistreț – ai cărui colți curbați arată că era un animal consacrat lunii – este un mit străvechi (*18.7), ce explică introducerea în poveste a unor eroi din diferite state grecești care suferiseră această soartă. Mistrețul era, în mod deosebit, simbolul Calidonului (*106.c) și era consacrat lui Ares, reputatul tată al lui Meleagru.

2. Săritura lui Toxeu peste șanțul de apărare este similară cu săritura lui Remus peste zidul lui Romulus; el sugerează obiceiul larg răspândit de a sacrifica un prinț regal la întemeierea unui oraș

---

⁴⁰¹ Apollodor III.9.2; Hyginus, *Fabula* 185; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu III.113; Mythographus Vaticanus Primus 39.

⁴⁰² Hyginus, *Fabulele* 70, 99 și 270; Mythographus Vaticanus Primus 174.

⁴⁰³ Apollodor III.9.2, citând din *Melagru* de Euripide; Ovidiu, *Metamorfoze* X.565 și urm.; Tzetzes, *Chiliade* XIII.453; Lactanțiu despre *Tebaida* lui Statius VI.563; Hyginus, *Fabula* 185.

(3 *Regi* XVI.34). Butucul de lemn al lui Meleagru amintește mai multe mituri celtice: moartea unui erou intervine atunci când un anumit obiect exterior – un fruct, un arbore sau un animal – este distrus.

3. Artemis era venerată ca *meleagris*, adică bibilică, pe Insula Leros și pe Acropola din Atena; cultul este de origine est-africană, dacă e să judecăm după această varietate anume de bibilică – având gușa albastră, spre deosebire de pasărea italiană cu gușă roșie introdusă din Numidia –, iar cotcodăcitul ei bizar era perceput drept sunet al unui bocet. Cei care nu erau adepți nici ai lui Artemis, nici ai lui Isis puteau să mănânce carnea de bibilică. Reputația celor din Leros că duc o viață nelegiuită se putea datora conservatorismului lor religios, ca și reputația de mincinoși a cretanilor (*45.2).

4. Ursoaicele erau consacrate lui Artemis (*22.4), iar întrecerea dintre Atalanta și Melanion rezultă, probabil, dintr-o reprezentare care îl înfățișa pe regele condamnat cu mere de aur în mână (*32.1 și 53.5), fugărit spre moarte de zeiță. O imagine similară trebuie să fi înfățișat o statuie a lui Artemis susținută de doi lei, ca pe poarta din Micene, dar și pe mai multe sigilii miceniene și cretane. A doua versiune a mitului pare să fie mai veche, fie și pentru că Scheneu, tatăl Atalantei, înseamnă Schoenis, un nume al Afroditei; și pentru că Zeus nu apare în ea.

5. De ce au fost pedepsiți îndrăgostiții – aici mitografiile se referă în mod eronat la Plinius, chiar dacă Plinius spune, dimpotrivă, că leiile le pedepsesc cu asprime pe leoaice dacă se împerechează cu leopardzii (*Naturalis historia* VIII.17) – este o problemă de mai mare interes decât admite James Frazer în notele lui despre Apollodor. Ea pare să consemneze o veche regulă exogamă, conform căreia membrii aceluiași clan totemic nu se puteau căsători unul cu altul, și nici cei din clanul leului nu se puteau căsători cu cineva din clanul leopardului, deoarece aparțineau aceleiași fratrii; la fel după cum nici membrii clanului mielului și cei ai clanului caprei nu se puteau căsători între ei la Atena (*97.3).

6. Oeneu nu a fost singurul rege elenic care s-a abținut să îi aducă sacrificii lui Artemis (*69.b și 72.1). Exigențele ei erau mult mai drastice decât ale oricărei alte zeități olimpiene și, chiar și în epoca clasică, includeau jertfirea de animale vii. Este greu de crezut că Oeneu i le-ar fi refuzat pe acestea, dar practica în Arcadia și Beoția era de a-l sacrifica pe regele însuși sau pe un substitut al

său, cum ar fi cerbul lui Acteon (*22.1), și este foarte posibil ca Oeneu să fi refuzat să fie sfârtecat în bucăți.

81. Telamon și Peleu

a. Mama celor doi fii mai mari ai lui Eac, anume Telamon și Peleu, era Endeis, fiica lui Sciron. Focos, mezinul, era fiul nereidei Psamate, care se transformase ea însăși într-o focă în timp ce încerca zadarnic să scape de îmbrățișările lui Eac. Locuiau toți împreună pe Insula Egina⁴⁰⁴.

b. Focos era preferatul lui Eac, iar măiestria lui la întrecerile atletice i-a făcut pe Telamon și Peleu negri de invidie. Prin urmare, ca să fie pace între frați, el a condus un convoi de emigranți din Egina la Focida – unde un alt Focos, fiul lui Ornition din Corint, colonizase deja zona din preajma orașelor Titoreea și Delfi –, iar fiii lui au extins treptat statul Focida până la hotarele lui actuale. Într-o zi, Eac a trimis după Focos, poate cu intenția de a-i lăsa moștenire regatul insular; dar, încurajați de mama lor, Telamon și Peleu au uneltit să-l ucidă la întoarcere. Ei l-au provocat pe Focos la o întrecere de pentatlon și de atunci e un fapt controversat dacă Telamon a fost cel care l-a doborât ca din greșală, aruncându-i un disc de piatră în cap, iar Peleu l-a ucis cu un topor sau a fost invers. Oricum a fost, Telamon și Peleu erau deopotrivă vinovați de fratricid și împreună au ascuns cadavrul într-o pădure, unde l-a găsit Eac. Focos fusese îngropat lângă Eaceum⁴⁰⁵.

c. Telamon s-a refugiat în Insula Salamina, unde rege era Cicreu, și a trimis înapoi un mesager care să nege că ar fi avut vreun rol în uciderea lui Focos. Drept răspuns, Eac i-a interzis să mai pună vreodată piciorul în Egina, îngăduindu-i totuși să își pledeze cauza de pe mare. În loc să stea pe puntea în tangaj a corabiei sale ancorate la adăpost, după brizanti, și să strige de acolo, Telamon a navigat într-o noapte spre ceea ce se numește acum Portul Secret și a trimis la țărm zidari să construiască un dig care să îi slujească de tribună; zidarii și-au încheiat misiunea înainte de ivirea zorilor, iar

---

⁴⁰⁴ Apollodor III.12.6; Pindar, *Ode nemeene* V.13.

⁴⁰⁵ Plutarh, *Vieți paralele* 25; Pausanias X.1.1 și II.29.7; Apollodor, *loc. cit.*; *Alcmenoizii*, citat în scolia la *Andromaca* de Euripide, 687; Tzetzes, *Despre Licofron* 175; Diodor din Sicilia IV.72.

digul lor poate fi văzut și astăzi. Însă Eac i-a respins pledoaria, chiar dacă a fost elocventă, prin care susținea că moartea lui Focos fusese un accident, iar Telamon s-a întors în Salamina, unde s-a căsătorit cu Glauce, fiica regelui, și i-a succedat lui Cicreu la tron⁴⁰⁶.

d. Acest Cicreu, fiu al lui Poseidon și al Salaminei, fiica râului Asopos, fusese ales rege al Salaminei atunci când omorâse un șarpe, pentru a pune capăt amplelor distrugerii pe care acesta le pricinuia. Dar el păstrase un pui de șarpe din aceeași specie, care s-a comportat în același mod, distrugând totul, până când a fost omorât și el de Eurilohos, un tovarăș de-al lui Odiseu; atunci Demetra l-a primit la Eleusis printre însoțitorii ei. Dar unii explică altfel: ei zic că Cicreu însuși, numit „Șarpele” din pricina cruzimii sale, fusese surghiunit de Eurilohos și că se refugiase la Eleusis, unde a fost numit într-o funcție modestă la sanctuarul Demetrei. Oricum a fost, el a devenit unul dintre eroii păzitori ai Salaminei – Insula Șarpelui; acolo a fost îngropat, cu fața spre vest, și a apărut sub chip de șarpe printre navele grecești la faimoasa victorie de la Salamina. La mormântul lui se aduceau jertfe, iar când atenienii și megarienii și-au disputat stăpânirea insulei, Solon, vestitul legiuitor, a traversat noaptea pe mare ca să-și câștige bunăvoința lui⁴⁰⁷.

e. La moartea lui Glauce, soția lui, Telamon s-a căsătorit cu Peribeea din Atena, o nepoată a lui Pelops, care i l-a născut pe Marele Ajax; și mai târziu, cu captiva Hesione, fiică a lui Laomedon, care i l-a născut pe la fel de renumitul Teucros⁴⁰⁸.

f. Peleu a fugit la curtea lui Actor, regele din Ftia, și a fost purificat de Eurition, fiul lui adoptiv. Actor i-a dat-o atunci în căsătorie pe Polimela, fiica lui, precum și o treime din regat. Într-o zi, Eurition, care stăpânea altă treime, l-a luat cu el pe Peleu să vâneze mistrețul din Calidon, dar Peleu l-a străpuns din greșală cu lancea și a fugit în Iolcos, unde a fost purificat iarăși, de data

---

⁴⁰⁶ Apollodor III.12.7; Pausanias II.29.7; Diodor din Sicilia, *loc. cit.*

⁴⁰⁷ Apollodor, *loc. cit.*; Hesiod, citat de Strabon IX.1.9; Stephanus Byzantinus s.v. Kycherios Pagos; Eustathios despre *Descrierea pământului* de Dionysos 507; Plutarh, *Solon* 9; Licofron, *Cassandra* 110; Pausanias I.36.1.

⁴⁰⁸ Apollodor, *loc. cit.*

aceasta de Acastos, fiul lui Pelias⁴⁰⁹.

g. Creteis, soția lui Acastos, a încercat să-l seducă pe Peleu, iar când acesta i-a respins avansurile, a mințit-o pe Polimela, zicându-i: „Peleu are de gând să te părăsească și să se căsătorească cu Sterope, fiica mea”. Polimela a luat de bună minciuna lui Creteis și s-a spânzurat. Nemulțumindu-se cu răul pe care îl pricinuisese, Creteis s-a dus plângând la Acastos și l-a acuzat pe Peleu că atentase la virtutea ei.

h. Nevrând să îl omoare pe cel pe care îl purificase, Acastos l-a provocat la întrecere la o vânătoare pe Muntele Pelion. Or, ca recompensă pentru castitatea lui, zeii îi dăduseră lui Peleu o sabie fermecată, făurită de Dedal, care avea însușirea de a-l face pe deținătorul ei să biruie în luptă și, totodată, să aibă succes la vânătoare. Astfel că el a strâns curând grămezi de cerbi, urși și mistreți, dar când a vrut să mai omoare și alte animale, însoțitorii lui Acastos au revendicat prada pentru stăpânul lor, luându-l în răs pe Peleu și zicând despre el că e lipsit de îndemânare. „Fie ca animalele ucise să tranșeze disputa cu propriile lor guri!”, a strigat Peleu, care le tăiașe animalelor limbile, iar acum le-a scos dintr-un sac, spre a dovedi că el câștigase întrecerea⁴¹⁰.

i. După un ospăț somptuos, în decursul căruia Peleu i-a întrecut pe toți gurmanzii, el a adormit dus. Acastos i-a furat atunci sabia fermecată, ascunzând-o sub o grămadă de bălegar, apoi a fugit cu însoțitorii lui. Peleu s-a trezit singur, dezarmat și înconjurat de centauri fioroși, gata să-l ucidă dacă regele lor, Chiron, nu ar fi intervenit nu doar ca să-i salveze viața, ci și pentru a descoperi sabia ascunsă și a i-o înapoia⁴¹¹.

j. Între timp, la sfatul lui Temis, Zeus l-a ales pe Peleu ca soț al nereidei Thetis, cu care s-ar fi căsătorit el însuși dacă nu ar fi fost descurajat de profeția Ursitelor, că orice fiu născut de Thetis va deveni mult mai puternic decât tatăl său. Totodată, Zeus era ofensat că Thetis îi respinsese avansurile de dragul mamei sale

---

⁴⁰⁹ *Ibid.* III.13.1-2; Diodor din Sicilia, *loc. cit.*; Tzetzes, *Despre Licofron* 175; Eustathios despre *Iliada* lui Homer, II.648.

⁴¹⁰ Pindar, *Ode nemeene* V.26 și urm. și IV.59; Scolie la *Ode nemeene* de Pindar, IV.54 și 59; Zenobius, *Proverbia* V.20; Apollodor, *loc. cit.*

⁴¹¹ Apollodor III.13.3; Hesiod, citat în Scolia la *Ode nemeene* de Pindar, IV.59.

adoptive, Hera, și, prin urmare, își jurase că nu avea să se căsătorească niciodată cu un nemuritor. Dar Hera, recunoscătoare, s-a hotărât să o însoțească pe Thetis cu cel mai nobil dintre muritori și i-a chemat la nuntă pe toți olimpienii, la următoarea lună plină, trimițându-și în același timp mesagerul, pe Iris, la peștera regelui Chiron cu ordin ca Peleu să înceapă pregătirile de nuntă⁴¹².

k. Or, Chiron a prevăzut că, pentru început, Thetis, fiind nemuritoare, avea să se simtă umilită de o asemenea căsătorie; cât despre Peleu, el s-a ascuns, la sfatul lui Chiron, după un tufiș de mirt cu fructe colorate, aflat pe țărmul unei insulițe tesaliene unde Thetis venea deseori, călărind goală un delfin cu hamuri, pentru a se bucura de siestă în peștera pe care acel tufiș aproape că o ascundea. De îndată ce ea a intrat în peșteră și a adormit, Peleu s-a aruncat asupra ei. Lupta a fost tăcută și aprigă. Thetis s-a transformat succesiv în foc, apă, leu și șarpe⁴¹³, dar Peleu fusese prevenit la ce să se aștepte și a ținut-o zdravăn, chiar și atunci când ea s-a prefăcut într-o sepie alunecoasă și l-a împrôșcat cu cerneală – o schimbare ce explică numele „Capul Sepias” al promontoriului din apropiere, consacrat acum nereidelor. Deși ars, ud până la piele, sfâșiat, înțepat și acoperit cu o cerneală vâscoasă de sepie, Peleu nu i-a dat drumul și, într-un sfârșit, ea i-a cedat și s-au cuprins amândoi într-o îmbrățișare pătimașă⁴¹⁴.

l. Nunta lor a fost celebrată în fața peșterii lui Chiron de pe Muntele Pelion. Olimpienii au participat la ea, stând pe douăsprezece tronuri. Hera însăși a ținut torța miresei, iar Zeus, împăcat acum cu înfrângerea lui, și-a luat gândul de la Thetis. Ursitele și muzele au cântat, Ganimede a turnat nectarul, iar cele cincizeci de nereide au executat un dans în spirală pe nisipurile albe de pe țărm. Mulțimi de centauri au participat la ceremonie, purtând cununi de iarbă, fluturându-și sulitele din lemn de brad și

---

⁴¹² Apollonios din Rodos IV.790 și urm.; Pindar, *Ode isthmianice* VIII.41 și urm.

⁴¹³ Ovidiu, *Metamorfoze* XI.221 și urm.; Sofocle, *Troilus*, citat în Scolia la *Ode nemeene* de Pindar, III.35; Apollodor III.13.5; Pindar, *Ode nemeene* IV.62; Pausanias V.18.1.

⁴¹⁴ Tzetzes, *Despre Licofron* 175 și 178; Scolie la Apollodor din Rodos I.582; Herodot VII.191; Filostrat, *Heroikos* XIX.1.

urându-le noroc și fericire⁴¹⁵.

m. Chiron i-a dat lui Peleu o lance; Atena îi lustruise mânerul, care era tăiat dintr-un frasin de pe creștetul Muntelui Pelion, iar Hefaistos îi prelucrase vârful. Darul comun din partea zeilor a fost o minunată armură din aur, la care Poseidon a mai adăugat doi cai nemuritori, Balios și Xantos – zămisliți de Vântul de Vest cu harpia Podarge⁴¹⁶.

n. Dar zeița Eris, care nu fusese invitată la nuntă, era hotărâtă să-i facă de răs pe oaspeții divini și, în timp ce Hera, Atena și Afrodita discutau ca între prietene, braț la braț, a lăsat să se rostogolească un măr de aur la picioarele lor. Peleu l-a ridicat de jos și a rămas descumpănit citind inscripția de pe el: „Celei mai frumoase!”, neștiind căreia dintre cele trei îi era menit. Acest măr a fost cauza primă și suficientă a Războiului Troian⁴¹⁷.

o. Unii o descriu pe Thetis, soția lui Peleu, drept fiică a lui Chiron și simplă muritoare, spunând că Chiron, care voia să-l flateze pe Peleu, a răspândit zvonul că el se căsătorise cu o zeiță, stăpâna ei⁴¹⁸.

p. Între timp, Peleu, ale cărui bunuri îi fuseseră redade prin bunăvoința lui Chiron și care mai dobândise acum și turme mari de vite drept zestre, a trimis o parte a lor în Ftia, ca despăgubire pentru moartea lui Eurition, ucis din greșeală. Dar când plata i-a fost refuzată de locuitorii din Ftia, el a lăsat vitele să cutreiere în voie printre răzoare și miriști. Decizia s-a dovedit a fi una fericită, deoarece un lup fioros pe care Psamate îl trimisese după el pentru a răzbuna moartea fiului ei, Focos, a înfulecat atât de lacom din vitele rămase fără stăpân, încât abia dacă se mai putea târi. Când Peleu și Thetis au dat cu ochii de lup, acesta a vrut să sară la gâtul lui Peleu, dar Thetis l-a privit amenințător, cu limba scoasă, și l-a preschimbat într-o piatră, care încă mai poate fi văzută pe drumul dintre Locrida și Focida⁴¹⁹.

---

⁴¹⁵ Euripide, *Ifigenia în Aulis* 703 și urm. și 1036 și urm.; Apollonios din Rodos IV.790; Catullus XLIV.305 și urm.

⁴¹⁶ Apollodor III.13.5; Homer, *Iliada* XVI.144; XVIII.84 și XVI.149; *Cyprile*, citat în Scolia la *Iliada* lui Homer, XVI.140.

⁴¹⁷ Hyginus, *Fabula* 92; Fulgentius III.7.

⁴¹⁸ Apollonios din Rodos I.558; Scolie la Apollonios din Rodos IV.816.

⁴¹⁹ Antoninus Liberalis, *Transformationes* 38; Tzetzes, *Despre Licofron* 175 și 901.

q. După aceea, Peleu s-a întors la Iolcos, unde Zeus i-a trimis o armată de furnici transformate în luptători, și astfel a devenit cunoscut ca rege al mirmidonilor. El a cucerit de unul singur orașul, l-a ucis mai întâi pe Acastos, apoi pe înfricoșata Creteis, și i-a condus pe mirmidonii lui în cetate, printre hartane din trupul ei dezmembrat⁴²⁰.

r. Thetis a ars pe rând părțile muritoare ale celor șase fii ai ei cu Peleu, pentru a-i face nemuritori cum era ea, și i-a trimis unul câte unul în Olimp. Dar Peleu a reușit să i-l smulgă pe al șaptelea când ea îi făcuse tot trupul nemuritor, în afară de un os de la gleznă, punându-l pe foc și frecându-l apoi cu ambrozie; acel os de la gleznă, pe jumătate carbonizat, scăpase însă de tratamentul final. Înfuriată de amestecul lui Peleu, Thetis și-a luat rămas-bun de la el și s-a întors în casa ei din mare, numindu-și fiul Ahile, deoarece el nu apucase încă să *atingă cu buzele* sânul ei. Peleu i-a pus lui Ahile un nou os la gleznă, luat de la scheletul agilului gigant Damisos, dar era sortit ca aceasta să fie cauza pieirii lui Ahile⁴²¹.

s. Prea bătrân ca să mai lupte el însuși la Troia, Peleu i-a dat lui Ahile armura lui de aur, lancea de frasin și cei doi cai care fuseseră cadoul lui de nuntă. În cele din urmă, a fost alungat din Ftia de fiii lui Acastos, care nu se mai temeau de el, după ce auziseră de moartea lui Ahile; dar Thetis i-a zis să se ducă în peștera de dindărătul tufișului de mirt, acolo unde el a supus-o întâia oară, și să aștepte până ce ea avea să-l ia ca să trăiască împreună în adâncurile mării. Peleu s-a dus în peșteră, iar de acolo urmărirea cu nerăbdare corăbiile care treceau, sperând ca una dintre ele să i-l aducă înapoi din Troia pe nepotul său, Neoptolem⁴²².

t. În acel timp, Neoptolem își refăcea în Molossia flota distrusă, iar când a auzit de surghiunirea lui Peleu, s-a deghizat în prizonier troian și a plecat pe o corabie spre Iolcos, unde a reușit să îi ucidă pe fiii lui Acastos și să cucerească orașul. Dar Peleu, tot mai nerăbdător, a navlosit un vas pentru o călătorie în Molossia;

---

⁴²⁰ Tzetzes, *Despre Licofron* 175; Homer, *Iliada* XXIV.536; Pindar, *Ode nemeene* III.34; Apollodor III.13.7; Scolie la Apollonios din Rodos I.224.

⁴²¹ Ptolemeu Hefestion IV, citat de Photios, p. 487; Apollodor III.13.6; Licofron, *Cassandra* 178 și urm.; Scolie la *Iliada* lui Homer XVI.37.

⁴²² Homer, *Iliada* XVIII, 434 și XVI.149; Euripide, *Troienele* 1128, cu scolie la *Andromaca*, 1253 și urm.

vremea rea a împins vasul spre Insula Cos, unde el a murit și a fost îngropat, pierzând astfel nemurirea pe care i-o promisese Thetis⁴²³.

*

1. Mitul lui Eac, Psamate („țarm nisipos”) și Focos („focă”) apare în folclorul mai tuturor țărilor europene. De obicei, eroul vede un cârd de foci care înoată spre un țărm pustiu, sub luna plină, și acolo își leapădă pieile, apărând sub înfățișarea unor femei tinere. El se ascunde după o stâncă, în timp ce ele dansează goale pe nisip, apoi ia o piele de focă, dobândind astfel putere asupra deținătoarei ei, pe care o lasă grea. În cele din urmă se ceartă, ea își recapătă pielea și pleacă înot înapoi în mare. Dansul celor cincizeci de nereide de la nunta lui Thetis și întoarcerea ei în mare după nașterea lui Ahile par să fie fragmente din același mit – a cărui origine pare a fi un dans ritual a cincizeci de preotese-foci, dedicat Lunii, ca preludiu al alegerii unui rege sacru de către Marea Preoteasă. Aici scena este plasată în Egina, dar, judecând după povestea luptei lui Peleu de lângă Capul Sepias, un ritual similar era săvârșit în Magnezia de un ordin al preoteselor sepiei – sepia apare adesea în operele de artă cretane, inclusiv în etalonul de greutate de la Tezaurul Regal din Cnosos și, de asemenea, pe monumentele megalitice din Carnac și din alte regiuni ale Bretaniei. Sepia are opt tentacule, așa cum anemona sacră din Pelion are opt petale – opt fiind numărul fertilității în mitul mediteraneean. Este posibil ca Peleu („noroi”) să fi devenit numele regelui sacru după ce fusese uns cu cerneala sepiei, întrucât el este descris drept fiu al lui Endeis, „cea care prinde în mreje”, un sinonim al sepiei.

2. Grupul de vânători al lui Acastos, ospățul care urmează și pierderea sabiei magice a lui Peleu par să fie deduse în mod eronat dintr-o imagine care înfățișa preliminariile unei ceremonii de încoronare, încoronarea implicând căsătoria cu moștenitoarea tribului. Se pare că scena includea lupta rituală a regelui cu bărbați îmbrăcați ca animalele sălbatice și smulgerea unei săbii regale din despicătura unei stânci (interpretată eronat de mitograf drept o grămadă de bălegar de vacă) – precum în mitul lui Tezeu (*95.e) și al regelui Arthur din Lyonesse. Lancea de frasin tăiată de Chiron de

---

⁴²³ Dictis din Creta VI.7-9; Stephanus Byzantius s.v. Icos; *Antologie palatină* VII.2.9.

pe Muntele Pelion este un simbol al suveranității anterior sabiei.

3. Transformările lui Thetis sugerează o manifestare a puterilor sezoniere ale zeiței, prezentate într-o succesiune de dansuri (*9.d și 32.b). Mirtul în spatele căruia Peleu se întâlnește prima oară cu ea simboliza ultima lună a domniei predecesorului său (*52.3 și 109.4) și, prin urmare, a servit ca loc de întâlnire și când propria lui domnie a luat sfârșit.

Acest mit pare să consemneze o căsătorie de tip alianță dintre un prinț din Ftia și preoteasa Lunii din Iolcos, din Tesalia, la care au participat reprezentanții a douăsprezece triburi sau clanuri confederate.

4. Este foarte posibil ca autorul vechiului poem englez *Seege or Battayle of Troy* să se fi inspirat dintr-un izvor clasic pierdut atunci când face din Peleu „jumătate om, jumătate cal”: cu alte cuvinte, Peleu a fost adoptat într-un cult al calului din Egina. O asemenea adopție trebuie să fi implicat o sărbătoare sacrificială a calului (*75.3): ceea ce explică oferirea lui Balios și Xantos ca dar de nuntă, fără un car pe care aceștia să-l tragă. Centaurii din Magnezia și tesalienii din Iolcos par să fi fost legați printr-o alianță exogamică: de aici declarația scoliastului lui Apollonios din Rodos că soția lui Peleu era, de fapt, fiica lui Chiron.

5. Descumpănirea lui Peleu, atunci când a privit mărul aruncat de Eris, sugerează o pictură a Zeiței-Lună, în triadă, care îi oferă regelui sacru mărul nemuririi (*32.4; 53.5 și 159.3). Uciderea lui Acastos și intrarea lui Peleu în oraș, printre bucăți amputate din trupul lui Creteis, ar putea fi o interpretare eronată a unei imagini care înfățișa un nou rege pe punctul de a străbate călare străzile capitalei sale, după ce își tăiasse ritualic în bucăți predecesorul cu ajutorul unui topor.

6. Uciderile frecvente, accidentale sau intenționate, care îi făceau pe prinți să plece de acasă și să fie purificați de regi străini, cu ale căror fiice se căsătoreau apoi, sunt o invenție a unor mitografi târzii. Nu avem nici un motiv să presupunem că Peleu a părăsit Egina sau Ftia în dizgrație; într-o perioadă în care titlul de rege era moștenit matrilinear, candidații la tron veneau întotdeauna din străinătate, iar noul rege renăștea în casa regală după uciderea rituală a predecesorului său. El își schimba apoi numele și tribul, ceea ce se presupunea că făcea ca umbra răzbunătoare a celui ucis să îi piardă urma. În mod similar, Telamon din Egina s-a dus în Salamina, a fost ales ca nou rege, l-a ucis pe vechiul rege – care a

devenit erou oracular – și s-a căsătorit cu Marea Preoteasă a unui ordin al bufniței. În epocile mai civilizate s-a considerat că e mai convenabil, în condițiile în care un ritual foarte asemănător era folosit pentru purificarea criminalilor obișnuiți, să se uite că regalitatea implica crimă și să se sugereze că Peleu, Telamon și ceilalți fuseseră implicați în crime sau scandaluri fără legătură cu accederea lor la tron. Adesea, scandalul este o acuzație falsă de atentat la virtutea unei regine (*75.a și 101.e). Legătura lui Cicreu cu Misterele Eleusine și căsătoria lui Telamon cu o prințesă ateniană au devenit importante atunci când, în 620 î.Hr., Atena și Megara și-au disputat întâietatea asupra Salaminei. Cazul a fost judecat de spartani, iar ambasadorii Atenei și-au întemeiat cu succes revendicarea pe legătura lui Telamon cu Atica (Plutarh, *Solon* 8 și 9).

7. Moartea lui Focos lovit de disc, asemenea celei a lui Acrisios (*73.p), pare a fi o interpretare eronată a unei imagini care înfățișă sfârșitul domniei regelui-focă – discul zburător fiind un disc al soarelui; după cum mitul o arată clar, arma sacrificială era un topor. Mai mulți eroi, nu numai Ahile, au fost omorâți din cauza unei răni la călcâi, nu doar în mitologia greacă, ci și în cele egipteană, celtică, lidiană, indiană și scandinavă (*90.8 și 92.10).

8. Arderea fiilor lui Thetis era o practică obișnuită: sacrificarea anuală a unor băieți ca substituiți ai regelui sacru (*24.10 și 156.2). La încheierea celor opt ani, regele murea și el (*91.4 și 109.3). O paralelă din epopeea indiană *Mahabharata* este înecarea de către Zeița Gangelui a celor șapte fii ai ei cu zeul Krishna. Acesta îl salvează pe ultimul, pe Bhishma, apoi îl părăsește. Împărțirea de către Actor a regatului său în trei părți este similară cu cea din mitul lui Pretos (*72.h): în loc să îngăduie propria lui sacrificare atunci când domnia trebuia să-i ia sfârșit, regele sacru păstrează o parte a regatului său și lasă restul moștenire succesorilor lui. Regii care au urmat au insistat să obțină dreptul să-și păstreze suveranitatea pe întreaga perioadă a vieții lor.

9. Moartea lui Peleu pe Insula Cos sugerează că numele lui reprezenta acolo un titlu regal, ca și în Ftia, Iolcos și Salamina. Peleu a devenit rege al mirmidonilor deoarece locuitorii din Ftia o venerau pe zeița lor ca Mirmex („furnică” – *66.2). Povestea lui Antoninus Liberalis despre Thetis și lup pare să fi fost dedusă dintr-o imagine care înfățișează o preoteasă a Afroditei Lupoalice (Pausanias II.31.6) purtând o mască de Gorgonă, în timp ce

a. Hipseu, odinioară rege al lapiților pe care naiada Creusa i l-a născut Zeului-râu Peneu, s-a căsătorit cu Hlidanope, altă naiadă, și a avut cu ea o fiică pe nume Cirene. Cirene disprețuia torsul, țeșutul și alte îndatoriri gospodărești; în schimb, îi plăcea să vâneze sălbăticiuni ziua întreagă și jumătate din noapte pe Muntele Pelion, motivând că turmele și ciurdele tatălui ei trebuiau să fie ocrotite. Odată, Apollo a privit-o cum se lupta corp la corp cu un leu puternic; el l-a chemat pe regele Chiron, centaurul, să asiste la luptă (din care Cirene a ieșit biruitoare, ca de obicei) și l-a întrebat cum se numea și dacă ar fi mireasa potrivită pentru el. Chiron a pufnit în râs. Știa nu numai că Apollo îi cunoaște numele lui Cirene, ci și că deja se hotărâse să o răpească, atunci când o văzuse lângă râul Peneu păzind turmele lui Hipseu, ori când primise de la el doi câini de vânătoare ca premiu pentru câștigarea cursei de alergări la jocurile funerare ale lui Pelias⁴²⁴.

b. Mai mult, Chiron a profetizat că Apollo avea s-o ducă pe Cirene peste mări, în grădina bogată a lui Zeus, și o va face regină peste un mare oraș, după ce mai întâi va reuni un popor insular în jurul unui deal ce se înălța dintr-o câmpie. Primită bine de Libia într-un palat de aur, Cirene avea să fie o regină benefică deopotrivă pentru vânători și cultivatori și avea să-i nască acolo un fiu. Hermes avea să joace rolul de moașă masculină și va duce copilul, pe nume Aristeus sau Aristeu, la Orele șezând pe tronurile lor și la Pământul-Mamă, cerându-le să îl hrănească cu nectar și ambrozie. Iar când va deveni bărbat, Aristeu avea să câștige titlurile de „Zeus Nemuritor”, „Apollo Pur” și „Păzitor al Turmelor”⁴²⁵.

c. Apollo a dus-o într-adevăr pe Cirene, în carul lui de aur, spre locul unde acum se află orașul Cirene; Afrodita i-a întâmpinat la sosire și i-a culcat pe dată în camera de aur a Libiei. În seara aceea, Apollo i-a promis lui Cirene o viață îndelungată în care să se bucure de pasiunea ei pentru vânătoare și să domnească peste un ținut

---

⁴²⁴ Pindar, *Ode pythianice* IX.5 și urm.; Apollonios din Rodos II.500 și urm.; Calimah, *Imn către Artemis* 206.

⁴²⁵ Pindar, *loc. cit.*

fertil. Apoi a lăsat-o în grija unor nimfe ale mirtului, copii de-ai lui Hermes de pe dealurile din jur, și acolo ea l-a născut pe Aristeu, iar după a doua vizită a lui Apollo l-a născut pe Idmon, clarvăzătorul. Dar ea s-a împreunat și cu Ares într-o noapte și i l-a născut pe Diomede Tracul, deținătorul iepelor devoratoare de oameni⁴²⁶.

d. Nimfele mirtului l-au poreclit pe Aristeu „Agreus” și „Nomios” și l-au învățat cum să închege laptele ca să facă brânză, cum să meșteșugească stupi pentru albine și cum să facă măslinii sălbatici să rodească măslina de cultură. Aristeu a transmis toate aceste arte utile și altora, ceea ce i-a adus onoruri divine ca plată pentru recunoștința lor. Din Libia, el a navigat în Beoția, apoi Apollo l-a dus în peștera lui Chiron, ca să învețe diverse Mistere.

e. Când Aristeu a atins vârsta bărbăției, muzele l-au căsătorit cu Autonoe, cu care el a devenit tatăl nenorocosului Acteon și al lui Macris, doica lui Dionysos. Tot muzele l-au învățat arta vindecării și a profeției și l-au pus să le îngrijească oile care pășteau pe Câmpia Atamantia din Ftia și în preajma Muntelui Otris, dar și pe valea râului Apidanos. Aici și-a desăvârșit Aristeu arta vânătorii pe care o deprinsese de la Cirene⁴²⁷.

f. Într-o zi, el s-a dus să consulte Oracolul din Delfi și i s-a zis să plece în Insula Ceos, căci acolo avea să primească el multe onoruri. Aristeu a pornit de îndată pe mare și a aflat că Steaua Câinelui cea arzătoare adusese molima printre locuitorii din insulă, drept răzbunare față de moartea lui Icarios, ai cărui ucigași necunoscuți se ascundeau printre ei. Aristeu a convocat populația, a înălțat un altar măreț în munți și acolo a oferit sacrificii lui Zeus, omorându-i totodată pe ucigași spre a îmbuna Steaua Câinelui. Zeus a fost mulțumit și a poruncit ca, pe viitor, Vânturile Etesiene să răcorească Grecia și insulele ei timp de patruzeci de zile din ziua când Steaua Câinelui începe să urce pe cer. Astfel, molima a încetat, iar locuitorii din Ceos nu doar că l-au copleșit pe Aristeu cu recunoștința lor, dar continuă să aducă an de an jertfe pentru Steaua Câinelui, înainte de apariția ei pe boltă, pentru ca ea să le fie

---

⁴²⁶ Diodor din Sicilia IV.81; Pindar, *loc. cit.*; Apollonios din Rodos, *loc. cit.*; Hyginus, *Fabula* 14; Apollodor II.5.8.

⁴²⁷ Diodor din Sicilia, *loc. cit.*; Apollodor III.4.4; Apollonios din Rodos IV.1131 și II.500 și urm.; Pindar, *loc. cit.*

favorabilă⁴²⁸.

g. Apoi Aristeu s-a dus în Arcadia și, mai târziu, s-a stabilit la Tempe. Acolo însă, toate albinele lui au pierit și, profund îndurerat, s-a dus la o bulboană adâncă a râului Peneu, unde știa că locuiesc Cirene și surorile ei naiade. Mătușa lui, Aretusa, i-a auzit prin apă vocea rugătoare, a scos capul, l-a recunoscut pe Aristeu și l-a invitat să coboare în minunatul palat al naiadelor. Ele l-au spălat cu apa unui izvor ce nu seca nicicând, iar după o ceremonie sacrificială, Cirene l-a sfătuit: „Leagă-l pe vărul meu Proteu și obligă-l să-ți explice cauza pentru care albinele au pierit”.

h. Proteu își făcea siesta într-o peșteră de pe Insula Faros, la adăpost de arșița pe care Steaua Câinelui o aduce cu sine, iar Aristeu, după ce l-a prins, în pofida transformărilor lui, a aflat că boala albinelor a fost pedeapsa lui pentru că provocase moartea lui Euridice; și așa era, pentru că atunci când se iubiseră pe malul râului, lângă Tempe, ea a fugit de lângă el și a fost mușcată de un șarpe.

i. Atunci Aristeu s-a întors în palatul naiadelor, unde Cirene i-a zis să înalțe pentru driade, însoțitoarele lui Euridice, patru altare în pădure și să sacrifice patru tauri tineri și patru juninci; apoi să facă o libație de sânge, lăsând cadavrele unde zăceau, și, în sfârșit, după nouă zile, să revină acolo dimineața cu macii uitării, cu un vițel îngrășat și cu o mioară neagră, cu care să îmbuneze umbra lui Orfeu, care acum se alăturase umbrei lui Euridice sub pământ. Aristeu a făcut întocmai și, în cea de-a noua dimineață, un roi de albine s-a înălțat din trupurile putrezite și s-a așezat pe un copac. El a prins roiul, l-a pus într-un stup, iar acum locuitorii Arcadiei îl cinstesc ca și pe Zeus, pentru că i-a învățat cum se pot face noi roiuri de albine⁴²⁹.

j. Mai târziu, îndurerat de moartea fiului său Acteon, cel care stârnise în el ura contra Beoției, Aristeu și însoțitorii lui au navigat spre Libia, cerându-i lui Cirene o flotă cu care să poată emigra. Bucuroasă, Cirene le-a îndeplinit dorința și, curând, Aristeu s-a aflat iarăși pe mare, mergând către nord-vest. A debarcat mai întâi

---

⁴²⁸ Apollonios din Rodos II.500 și urm.; Diodor din Sicilia IV.82; Hyginus, *Poeticon astronomicon* II.4.

⁴²⁹ Vergiliu, *Georgice* IV.317-558; Pîndar, citat de Servius despre *Georgicele* lui Vergiliu I.14.

în Sardinia, unde, încântat de frumusețea ei sălbatică, a început să cultive pământul și, după ce a zămislit doi fii acolo, curând i s-a alăturat și Dedal; dar, după cum se spune, nu a întemeiat acolo nici un oraș⁴³⁰.

k. Aristeu a vizitat și alte insule îndepărtate și a petrecut mai mulți ani în Sicilia, unde a primit onoruri divine, mai ales de la cultivatorii de măslini. În cele din urmă s-a dus în Tracia, unde și-a completat educația luând parte la Misterele lui Dionysos. După ce a trăit o vreme lângă Muntele Hemos și a întemeiat orașul Aristaeon, a dispărut fără urmă, fiind venerat acum ca zeu atât de barbarii traci, cât și de grecii civilizați⁴³¹.

*

1. Originile lui Aristeu au fost exagerate de Pindar pentru a-l flata pe un descendent al lui Batos, care a condus o colonie din Thera în Libia, în 691 î.Hr., unde a întemeiat Cirene, fiind primul rege al unei lungi dinastii. Cirenienii susțineau că precursorul lor este Aristeu – potrivit lui Iustin (XIII.7), Batos („mut”) era doar porecla lui –, fiu al lui Apollo, deoarece Apollo fusese venerat în Thera și, drept urmare, portul din Cirene se numea Apollonia. Dar Cirene a fost un personaj mitologic mult înainte de Batos. Asocierea ei cu centaurii arată că era zeița unui cult magnezian al calului importat din Thera, deoarece numele lui Chiron apare și în vechile inscripții în piatră de acolo. Mitul nașterii lui Idmon din Cirene și Ares se referă la zeița din vechime.

2. Mirtul a fost la origine un copac al morții (*109.4), prin urmare nimfele mirtului erau profetese capabile să îl instruiască pe tânărul Aristeu; dar mitul a devenit un simbol al colonizării, deoarece emigranții luau crenguțe de mirt cu ei pentru a arăta că puseseră capăt acelei epoci.

3. Aristeu a fost un nume de cult al lui Zeus din Arcadia și Keos, iar într-un alt loc, al lui Apollo și Hermes. Potrivit lui Servius (despre *Georgicele* lui Vergiliu, I.14), Hesiod îl numea pe Aristeu „un Apollo pastoral”. La Tanagra, în Beoția (Pausanias IX.22.1), Hermes era cunoscut drept „purtătorul berbecului”, iar la Feres, în Ahaia (Pausanias VII.22.2), peștii îi erau consacrați. Astfel, o pictură tombală din Cirene îl înfățișează pe „Aristeu” înconjurat de oi și

---

⁴³⁰ Servius, *loc. cit.*

⁴³¹ Diodor din Sicilia, *loc. cit.*; Pausanias X.17.3.

pești și purtând un berbec. Călătoriile lui sunt oferite ca explicație a numelui de cult al lui Aristeu, care se regăsește în Sicilia, Sardinia, Keos, Beoția, Tesalia și Arcadia. Steaua Câinelui este zeul egiptean Thot, identificat cu Hermes, cunoscut drept Aristeu de către locuitorii din Keos.

4. Faptul că Aristeu făcea să apară roiuri de albine din cadavrele vitelor a fost relatat greșit de Vergiliu. Este mai probabil ca albinele să fi roit din leul ucis de Cirene sau care a fost ucis în cinstea ei. Acest mit, asemenea celui în care albinele lui Samson au roit din hoitul unui leu, pare să fie dedus dintr-o imagine din vechime care înfățișează o femeie goală care se luptă tandru cu un leu, în timp ce o albină zboară deasupra cadavrului altui leu. Femeia goală este Zeița-leoaică Cirene, hitita Hepatu, Anatha din Siria sau Hera, Zeița-leoaică din Micene, iar partenerul ei este regele sacru sortit să moară sub semnul Leului în miezul verii, simbolizat în zodiacul egiptean de un cuțit. Asemenea lui Tezeu sau Heracle, el poartă o mască și blană de leu și este însuflețit de spiritul leului mort, predecesorul său, care apare ca albină (*90.3). Este deci primăvară, perioada când albinele roiesc prima oară, dar ulterior, ca Zeiță-albină a Miezului Verii, ea îl va omori prin înțepare și îl va emascula (*18.3). Leul ucis de regele sacru însuși – cum au făcut atât Heracle, cât și prietenul său Filios, în Pelopones (*123.e-f și î); sau Cizicos pe Muntele Dindimon din Marea Marmara (*149.h); Samson în Filistia (*Judecători* XIV.6) sau David în Bethleem (*1 Regi* XVII.34) – era unul dintre animalele care îl provocau la o luptă rituală la încoronarea lui.

5. Relatarea lui Vergiliu despre vizita lui Aristeu la râul Peneu ilustrează utilizarea eronată a mitului: Proteu, care trăia în Faros, dincolo de Delta Nilului, a fost introdus în mod forțat în legendă – exista și la Tempe un oracol vestit al lui Apollo, pe care Aristeu, fiul lui, l-ar fi consultat cu siguranță; Aretusa, un râu din Pelopones, nu avea nici o legătură cu Peneu, iar lui Aristeu îi sunt arătate diverse încăperi din palatul naiadelor, în care se află izvoarele apelor Tibru, Pad, Anio și ale altor ape foarte îndepărtate unele de altele –, ceea ce e absurd din punct de vedere mitologic.

6. Exportul de ulei în Sicilia trebuie să fi fost mai profitabil pentru cretani decât altoirea măslinilor; dar, odată cu înființarea coloniilor elenice de pe coasta de sud, în epoca miceniană târzie, acolo a fost introdusă și cultura măslinului. Aristeu în Sicilia poate fi identificat cu Zeus Morios, responsabil cu distribuirea altoiurilor

pentru măslinii sacri care descindeau din cel plantat de Atena pe Acropola ateniană (*16.c). Este posibil ca tot el să fi introdus și apicultura, care a ajuns în Atena din Creta minoică, unde crescătorii de albine specializați aveau drept efigie a breslei o albină și o mânășă și utilizau stupi din teracotă. Cuvântul grec pentru polen, *cerinthos*, este de origine cretană și la fel trebuie să fi fost și cuvintele înrudite – cum ar fi *cerion*, „fagure”, *cerinos*, „ceară”, și *ceraphis*, „molia viespilor”, un fel de lăcustă. De fapt, Cer – al cărei nume (scris și *Car* sau *Q're*) a ajuns să însemne în mod obișnuit „soartă”, „condamnare” sau „destin”, iar pluralul *ceres*, „dușmăanii, năpaste sau boli nevăzute” – trebuie să fi fost Zeița-albină cretană, o Zeiță a Morții-in-Viață. Astfel, Zeița-Sfinx din Teba este numită de Eschil (*Cei șapte contra Tebei* 777) „Cer, cea care înșfacă bărbații”.

83. Midas

a. Midas, fiu al Marii Zeițe din Ida cu un satir al cărui nume s-a pierdut, era rege la Bromion, în Macedonia, și mare amator de plăceri. El stăpânea asupra brigilor (numiți și moshoi) și își îngrijea celebrele lui grădini de trandafiri⁴³². În copilăria lui, o procesiune de furnici a fost observată cărând boabe de grâu în sus, pe marginea leagănului său, pe care i le așezau între buze în timp ce el dormea – minune pe care prezicătorii au interpretat-o ca pe un semn de nespus de multe bogății; iar când s-a făcut mai mare, a fost instruit de însuși Orfeu⁴³³.

b. Într-o zi, satirul Silen, bătrânul desfrânat, fostul învățător al lui Dionysos, s-a întâmplat să se depărteze de trupele armatei rebele a lui Dionysos, în timp ce mășăluiau dinspre Tracia spre Beoția, și a fost găsit dormind buștean în grădinile de trandafiri, ca să-și revină din beție. Grădinarii l-au legat cu ghirlande de flori și l-au dus în fața lui Midas, căruia Silen i-a spus povești minunate despre un continent imens care se afla dincolo de Ocean – complet separat de corpul comun al Europei, Asiei și Africii –, unde erau nenumărate orașe minunate, populate cu locuitori uriași ce duceau

---

⁴³² Hyginus, *Fabula* 274; Filostrat, *Viața lui Apollonios din Tyana* VI.27; Herodot I.14 și VIII.138.

⁴³³ Cicero, *Despre divinație* I.36; Valerius Maximus I.6.3; Ovidiu, *Metamorfoze* XI.92-3.

un trai îndelungat și fericit și se bucurau de un sistem admirabil de legi. O mare expediție – de cel puțin zece milioane de oameni – pornise cândva de acolo, navigând peste Ocean, ca să-i viziteze pe hiperboreeni; dar aflând că pământul lor era cel mai bun pe care îl avea de oferit vechea lume, s-au retras dezgustați. Printre alte minuni, Silen a amintit vârtejul înspăimântător dincolo de care nici un călător nu putea să treacă. Nu departe de el curgeau două râuri, iar copacii care creșteau pe malurile celui dintâi rodeau fructe care îi făceau pe cei care le mâncau să plângă, să geamă și să piardă din puteri. Dar fructele copacilor de pe malurile celui alt râu redau tinerețea chiar și celor foarte bătrâni: de fapt, după ce redeveneau maturi, tineri și adolescenți, ajungeau să fie iarăși copii, apoi bebeluși – și, în cele din urmă, dispăreau! Fermecat de plâsmuirile lui Silen, Midas l-a ținut ca oaspete timp de cinci zile și cinci nopți, apoi i-a poruncit unei călăuze să-l escorteze spre cartierul general al armatelor lui Dionysos⁴³⁴.

c. Dionysos, îngrijorat din pricina lui Silen, a trimis să întrebe cum ar dori Midas să fie răsplătit. Acesta a răspuns fără să șovăie: „Rogu-te, fă ca tot ce ating să se prefacă în aur”. Totuși, nu doar pietrele, florile și mobilele din casa lui s-au prefăcut în aur, ci, atunci când se așeza la masă, și mâncarea din care mânca și apa pe care o bea deveneau aur. Nu a durat mult și Midas a implorat ca dorința să nu-i mai fie luată în seamă, altminteri va muri curând de foame și de sete. Amuzat, Dionysos i-a zis să meargă la izvorul râului Pactolos, de lângă Muntele Tmolos, și acolo să se spele. Midas l-a ascultat și a fost pe dată eliberat de darul său de a prefăce în aur tot ce atinge, dar de atunci nisipurile râului Pactolos mai au sclipiri de aur chiar și azi⁴³⁵.

d. După ce a ajuns astfel în Asia cu alaiul lui de brigi, Midas a fost adoptat de regele Gordios, care nu avea copii. Pe când era doar un țăran sărac, Gordios a fost surprins să vadă într-o zi cum un vultur regal se așază pe oiștea carului său cu boi. De vreme ce părea pregătit să stea acolo întreaga zi, Gordios a mânat atelajul spre orașul Telmesos din Frigia, acum parte din Galatia, unde exista un oracol demn de încredere; dar la poarta orașului s-a

---

⁴³⁴ Aelianus, *Varia historia* III.18.

⁴³⁵ Plutarh, *Minos* 5; Ovidiu, *Metamorfoze* XI.90 și urm.; Hyginus, *Fabula* 191; Vergiliu, *Bucolice* VI.13 și urm.

întâlnit cu o profetesă tânără, care, când a văzut vulturul cocoțat încă pe oiște, a insistat ca Gordios să aducă imediat jertfe lui Zeus Regele. „Lasă-mă să vin cu tine, țărane”, a zis, „să mă încredințez că ai ales victimele cuvenite”. „Sigur că da”, a răspuns Gordios. „Pari o tânără înțeleaptă și atentă. Nu ai fi dispusă să te căsătorești cu mine?” „De îndată ce vor fi făcute sacrificiile”, i-a răspuns ea.

e. Între timp, regele Frigiei murise subit, fără descendenți, iar un oracol a anunțat: „Frigieni, noul vostru rege se apropie cu mireasa lui într-un car cu boi!”.

Când carul cu boi a intrat în piața din Telmesos, vulturul a atras imediat atenția locuitorilor, iar Gordios a fost aclamat de toți ca rege. Recunoscător, el i-a dedicat carul lui Zeus, împreună cu jugul acestuia, pe care îl legase de oiște într-un mod aparte. Un oracol a declarat atunci că cel care descoperea cum se dezleagă nodul avea să devină stăpân peste toată Asia. Drept urmare, jugul și oiștea au fost duse la Acropola din Gordion, oraș pe care îl întemeiasă Gordios, și unde preoții lui Zeus le-au păzit cu atenție timp de secole – până când Alexandru Macedon a tăiat nodul cu sabia fără să stea prea mult pe gânduri⁴³⁶.

f. După moartea lui Gordios, la tron i-a succedat Midas, care a încurajat venerarea lui Dionysos și a întemeiat orașul Ancyra. Brigii veniți cu el au ajuns cunoscuți drept frigieni, iar regii din Frigia sunt numiți alternativ Midas și Gordios până în ziua de azi, astfel că primul Midas este descris acum în mod eronat ca fiu al lui Gordios⁴³⁷.

g. Midas a asistat la vestita întrecere muzicală dintre Apollo și Marsyas, arbitrată de Zeul-râu Tmolos. Tmolos i-a acordat premiul lui Apollo, care, atunci când Midas nu a fost de acord cu verdictul, l-a pedepsit cu o pereche de urechi de măgar. Vreme îndelungată, Midas a reușit să le ascundă sub o bonetă frigiană; dar bărbierul său, care știa de această slujire, nu a putut ține ascuns un asemenea secret rușinos, cum îi ordonase Midas amenințându-l cu moartea. Prin urmare, a săpat o gaură în malul râului, s-a asigurat că nu era nimeni în preajmă și a șoptit în ea: „Regele Midas are urechi de măgar!”. Apoi a astupat groapa și a plecat cu inima împăcată, până când o trestie a răsărit din mal și a șoptit secretul

---

⁴³⁶ Arian, *Anabasis Alexandri* II.3.

⁴³⁷ Iustin XI.7; Pausanias I.4.5; Aelianus, *Varia historia* IV.17.

tuturor celor care treceau pe acolo. Când Midas a aflat că rușinea lui fusese făcută publică, l-a condamnat pe bărbier la moarte, a băut sânge de taur și a murit într-un mod groaznic⁴³⁸.

*

1. Midas a fost identificat în mod plauzibil cu Mita, regele moshailor („oameni-viței”) sau mushkilor, un popor de la Marea Neagră care, la mijlocul mileniului al II-lea î.Hr., a ocupat partea de vest a Traciei, cunoscută apoi drept Macedonia; ei au trecut Helespontul în jurul anului 1200 î.Hr., au zdrobit puterea hitiților din Asia Mică și au cucerit Pteria, capitala lor. „Moschoi” se referă, probabil, la un cult al vițelului ca spirit al anului sacru. Grădinile de trandafiri ale lui Midas și povestea nașterii lui sugerează un cult orgiastic al Afroditei, căreia îi erau consacrați trandafirii. Povestea prefacerii în aur prin atingere a fost inventată pentru a explica bogățiile dinastiei Mita și prezența aurului în râul Pactolos; și se spune adesea că urechile de măgar au fost sugerate de reprezentarea lui Midas ca satir, cu urechi hidos de alungite, într-o piesă comică de teatru din Atena.

2. Dar, de vreme ce măgarii îi erau consacrați binefăcătorului său, Dionysos, care a pus o pereche de măgari printre stele (Hyginus, *Poeticon astronomicon* II.23), este probabil ca originalul Midas să se fi mândrit cu deghizarea lui în măgar. O pereche de urechi de măgar în vârful unui sceptru din trestie era simbolul regalității purtat de toți zeii dinastici egipteni, în amintirea unei epoci în care Seth, cel cu urechi de măgar (*35.4), stăpânea panteonul lor. Puterea lui Seth a scăzut mult, până la reînvierea ei de către regii hicsoși de la începutul mileniului al II-lea î.Hr., dar, deoarece hitiții făceau parte din marea hoardă a cuceritorilor din nord conduși de regii hiksoși, este foarte posibil ca Midas cel cu urechi de măgar să fi revendicat suzeranitatea asupra Imperiului Hitit în numele lui Seth. În epoca predinastică, Seth domnea în a doua jumătate a anului și îl ucidea anual pe fratele lui, Osiris, spiritul primei jumătăți, al cărui simbol era un taur: cei doi erau, de fapt, obișnuiții frați gemeni care concureau veșnic pentru favorurile surorii lor, Zeița-Lună Isis.

3. Este de presupus că reprezentarea din care derivă povestea

---

⁴³⁸ Ovidiu, *Metamorfoze* XI.146 și urm.; Persius, *Satire* I.21; Strabon I.3.21.

bărbierului lui Midas înfățișează moartea regelui-măgar. Părul lui ca niște raze de soare, sediul puterii regale, este tăiat, precum cel al lui Samson (*91.1); trupul decapitat este depus într-o groapă, pentru a proteja orașul Ancyra de invazii. Trestia este un simbol ambivalent: în calitate de „copac” al celei de-a douăsprezecea luni (*52.3), ea îi dă regelui un avertisment oracular cu privire la moartea lui iminentă și tot ea îl face rege pe succesorul lui. Din cauza marii puteri magice a sângelui de taur, doar preotesele Pământului-Mamă puteau să îl bea fără să aibă de suferit (*51.4 și 155.a); și, fiind sângele lui Osiris, era otrăvitor mai ales pentru un rege-măgar.

4. Secretul nodului gordian pare să fi fost unul religios, probabil numele inefabil al lui Dionysos, un cifru-nod înnodat în biciul de piele neprelucrată. Gordion era cheia Asiei (Asia Mică) deoarece fortăreața cetății domina singura rută comercială practicabilă dinspre Troia spre Antiohia; iar preotul sau preoteasa locului trebuie să fi comunicat secretul doar regelui Frigiei, așa cum în Ierusalim doar Marelui Preot i se încredința numele inefabil al lui Iehova. Tăierea brutală a nodului de către Alexandru, atunci când a intrat cu armata în Gordion ca să invadeze Asia Mare, a pus capăt unui sistem religios străvechi, plasând puterea sabiei deasupra celei a misterului religios. Gordios (din *gruzein*, „a mormăi” sau „a mârâi”) a fost probabil numit astfel datorită murmurului de la altarul lui oracular.

5. Motivul pentru care povestea Continentului Atlantic ar fi putut să îi fie atribuită bețivului Silen poate fi ghicit din trei evenimente relatate de Plutarh (*Viața lui Solon* 25-9). Primul este că Solon a călătorit mult în Asia Mică și Egipt; al doilea, că el a crezut povestea Atlantidei (*39.b) și a transformat-o într-un poem epic; al treilea, că s-a certat cu Tespis, autorul dramatic care, în piesele lui despre Dionysos, a pus în gura satirilor discursuri ridicole și, din câte se pare, pline de aluzii despre actualitate. Solon l-a întrebat: „Nu te îngrijorează, Tespis, că spui atâtea minciuni unui public numeros?”. Când Tespis a răspuns: „Ce importanță are, câtă vreme întreaga piesă e o glumă?”, Solon a lovit violent în pământ cu toiagul său: „Dacă încurajezi astfel de glume în teatrul nostru, în curând ele vor începe să se strecoare în contractele și tratatele noastre!”. Aelianus, care îl cita ca autoritate pe Theopompos, pare să fi avut acces, la mâna a doua sau a treia, la o comedie a lui Tespis sau a elevului său Pratinas, care îl ridiculiza pe Solon pentru

minciunile utopice spuse în acel poem epic și îl prezenta drept un Silen rătăcind desculț prin Egipt și Asia Mică (*27.b). Silen și Solon sunt nume asemănătoare; și, așa cum Silen fusese învățătorul lui Dionysos, la fel a fost și Solon pentru Pisistrate, care – poate la sfatul lui – a instituit riturile dionysiace din Atena (*27.5).

6. Este posibil ca, în timpul călătoriilor sale, Solon să fi adunat fragmente din înțelepciunea atlantă pe care să le fi încorporat în epopeea lui și care le făceau parodice: cum ar fi legenda galică a unui Ținut al Tinereții de dincolo de Ocean – unde Niamh cu Părul de Aur l-a dus pe Oisín și de unde acesta s-a întors în Irlanda secole mai târziu. Se spune că Oisín a fost dezgustat de propriul lui popor, în comparație cu cel al lui Niamh, și a regretat amarnic că se întorsese. Vârtejul nenavigabil este unul celebru, presupus de savanții din Antichitate, locul unde Oceanul se revarsă peste marginile lumii către niciunde. Solon pare să îi fi auzit pe geografi discutând despre posibila existență a unui Continent al Atlantidei: Eratostene, Mela, Cicero și Strabon speculau pe marginea acestui subiect, iar Seneca a prezis descoperirea lui în actul al doilea din *Medeea* – într-un fragment despre care se spune că l-a impresionat profund pe tânărul Cristofor Columb.

84. Cleobis și Biton

a. Cleobis și Biton, doi tineri din Argos, erau fiii preotesei Herei din Argos. Când a sosit vremea ca ea să îndeplinească ritualurile zeiței, iar boii albi care trebuiau să tragă carul sacru nu sosiseră încă de la păscut, Cleobis și Biton s-au înhămat la car și l-au tras până la templu, pe o distanță de aproape opt verste. Încântată de devoțiunea lor filială, preoteasa s-a rugat ca zeița să le ofere cel mai bun dar pe care îl putea acorda muritorilor; iar după ce și-a îndeplinit ritualurile, ei au adormit în templu și nu s-au mai trezit vreodată⁴³⁹.

b. Un dar similar le-a fost oferit lui Agamede și Trofonios, fii ai lui Erginos. Acești gemeni clădiseră un prag de piatră pe niște fundații puse de Apollo însuși templului lui din Delfi. Oracolul lui le-a spus: „Trăiți și bucurați-vă de toate plăcerile timp de șase zile; în ziua a șaptea, dorința inimii voastre se va împlini”. În ziua a șaptea

---

⁴³⁹ Herodot I.31; Pausanias II.20.2.

amândoi au fost găsiți morți, în paturile lor. De atunci se spune: cei îndrăgiți de zei mor tineri⁴⁴⁰.

c. După moarte, lui Trofonios i-a fost atribuit propriul altar oracular în Lebadeea din Beoția⁴⁴¹.

*

1. Mitul lui Cleobis și Biton pare să se refere la sacrificiile umane oferite atunci când un nou templu era dedicat Zeiței-Lună: în Argos, doi frați gemeni au fost aleși ca substituiți ai coregilor și înhămați la carul lunii, în locul taurilor albi, sacrificiul obișnuit. Ei trebuie să fi fost îngropați sub pragul templului, pentru a ține la distanță influențele ostile (*169.h); poate că acesta a fost și motivul pentru care gemenii Castor și Polideuces (*62.c) erau numiți uneori *Oebalides*, ceea ce ar putea însemna „fii ai pragului templului”, mai degrabă decât „ai pieii tărcate de oaie”. În mod evident, preoții lui Apollo au adoptat această practică la Delfi, chiar dacă ei îi refuzau Zeiței-Lună, către care ar fi trebuit făcut sacrificiul, accesul în templu.

2. Ziua a șaptea, care era consacrată titanului Cronos (și cronianului Iehova în Ierusalim), avea ca funcție planetară „odihna”; dar „odihna” însemna moarte în onoarea zeiței – de aici și oracolul eroic atribuit lui Trofonios (*51.ȧ).

85. Narcis

a. Narcis era originar din Tespiai, fiu al nimfei albastre Liriope, pe care Zeul-râu Cefisos o înconjurase cândva cu aripile torentelor sale și o siluise. Clarvăzătorul Tiresias i-a spus lui Liriope, primul om pe care ea l-a consultat vreodată: „Narcis va trăi până la adânci bătrâneți, cu condiția să nu se cunoască pe sine niciodată”. Oricine s-ar fi îndrăgostit pe bună dreptate de Narcis, chiar și pe când era copil, dar când a ajuns la vârsta de șaisprezece ani, calea lui era deja presărată cu iubite și iubiți respinși fără milă, căci era de o trufie perseverentă în ceea ce privea frumusețea lui.

b. Printre aceste iubite era și nimfa Echo, care nu își mai putea

---

⁴⁴⁰ Pindar, citat de Plutarh, *Consolatio ad Apollonium* 14; *Imn homeric către Apollo* 294-99; Menandru, *Fragments of Greek Comedy* IV.105, ed. Meinecke.

⁴⁴¹ Herodot I.46; Euripide, *Ion* 300.

folosi vocea decât ca să repete prostește strigătele altora: o pedeapsă pentru că o întreținuse pe Hera cu lungi povești, în vreme ce concubinele lui Zeus, nimfele muntelui, scăpau de privirile ei geloase și reușeau să fugă. Într-o zi, pe când Narcis plecase să prindă cerbii în plasă, Echo l-a urmat nevăzută prin pădurea neumblată, dornică să-i glăsuiască, dar neputând să vorbească ea prima. În cele din urmă, văzând că se rătăcise de însoțitorii săi, Narcis a strigat: „Hei! E careva pe aici?”.

„Aici!”, a răspuns Echo, ceea ce l-a surprins pe Narcis, de vreme ce nu se vedea nimeni.

„Vino!”

„Vino!”

„De ce te ferești de mine?”

„De ce te ferești de mine?”

„Hai să ne întâlnim aici!”

„Hai să ne întâlnim aici!”, a repetat Echo repezindu-se voioasă din ascunzătoarea ei ca să îl îmbrățișeze pe Narcis. Însă el s-a smuls cu brutalitate din brațele ei și a fugit. „Nici mort nu o să te las să te împreunezi cu mine!”, a țipat la ea.

„Să te împreunezi cu mine!”, l-a implorat Echo.

Dar Narcis dispăruse, iar ea și-a petrecut restul zilelor colindând prin văile singuratice, ofilindu-se de iubire și chinuri, până când doar vocea a mai rămas din ea⁴⁴².

c. Într-o zi, Narcis i-a trimis o sabie lui Ameinias, cel mai insistent pețitor al lui, după care este numit râul Ameinias, un afluent al râului Helisson care se varsă în Alfios. Ameinias s-a omorât pe pragul casei lui Narcis, cerând zeilor să-i răzbune moartea.

d. Artemis i-a auzit rugămintea și l-a făcut pe Narcis să se îndrăgostească, dar refuzându-i posibilitatea să-și ducă iubirea până la capăt. În Donacon, din Tespiai, Narcis a dat de un izvor strălucind ca argintul și niciodată tulburat până atunci de vite, păsări sau animale sălbatice, nici măcar de crengile lăsate ale copacilor care îl umbreau; când s-a culcat, obosit, pe marginea înierbată ca să-și potolească setea, Narcis s-a îndrăgostit de reflexia chipului său în apă. La început a încercat să-l îmbrățișeze și să-l sărute pe băiatul frumos din fața lui, dar s-a recunoscut imediat pe

---

⁴⁴² Ovidiu, *Metamorfoze* III.341-401.

sine și a rămas așa, privind fermecat în apă ore în șir. Cum putea să suporte să aibă și să nu aibă în același timp ce își dorea? Suferința îl distrugea, și totuși el găsea plăcere în chinurile lui, fie și pentru că celălalt sine al său avea să-i rămână credincios, orice s-ar întâmpla.

e. Deși nu îl iertase pe Narcis, Echo a suferit împreună cu el. Când Narcis și-a înfipt un pumnal în piept, ea ia repetat cuprinsă de compasiune cuvintele „Vai! Vai!”, apoi „Ah, tânăr iubit în zadar, rămas-bun!”, ultimele cuvinte rostite de el. Sângele lui Narcis s-a scurs în pământ, iar de acolo a răsărit o floare albă de narcisă, cu corolă roșie, din care acum în Cheroneea se prepară o alifie parfumată. Ea este prescrisă pentru afecțiunile urechii (deși poate să dea dureri de cap) și pentru vindecarea rănilor și a degerăturilor⁴⁴³.

*

1. „Narcisa” folosită în coroaița antică a Demetrei sau a Persefonei (Sofocle, *Oedip la Colona* 682-4), numită și *leirion*, era stânjenelul sau irisul albastru cu trei petale consacrat Zeiței Triple și purtat drept cunună atunci când Cele Trei Venerabile (*115.c) sau eriniile erau îmbunate. Stânjenelul înflorește la sfârșit de toamnă, cu puțin înainte de „narcisa poetului”, acesta fiind probabil motivul pentru care Liriope a fost prezentată drept mamă a lui Narcis. Povestea morală și fantezistă – care explică, întâmplător, și proprietățile medicinale ale uleiului de narcisă, un *narcotic* bine-cunoscut, după cum indică și prima silabă a lui „Narcis” – poate fi dedusă dintr-o reprezentare care îl înfățișează pe Alcmeon (*107.e) sau pe Oreste (*114.a) cu o coroană de crini, culcat lângă un heleșteu în care a încercat zadarnic să se purifice după ce și-a omorât mama, eriniile refuzând să se lase îmbunate. Într-o asemenea imagine, Echo ar reprezenta fantoma batjocoritoare a mamei lui, iar Ameinias, pe tatăl lui ucis.

2. Dar *-issus*, ca și *-inthus*, este o terminație cretană, și atât „Narcissus”, cât și „Hyacinthus” par să fi fost nume cretane de eroi-floare de primăvară a căror moarte este jelită de zeiță pe inelul de aur găsit la Acropola miceniană; în alte părți, el este numit Anteu (*159.4), poreclă a lui Dionysos. Mai mult, crinul era

---

⁴⁴³ Pausanias VIII.29.4 și IX.31.6; Ovidiu, *Metamorfoze* 402-510; Conon, *Diegesis* 24; Plinius, *Naturalis historia* XXI.75.

simbolul regal al regelui din Cnosos. Într-un basorelief pictat găsit printre ruinele palatului său, el merge pe o pajiște cu crini, cu un sceptru în mână, purtând coroană și colier de crini.

86. Filis și Caria

a. Filis, o prințesă tracă, era îndrăgostită de Acamas, fiu al lui Tezeu, care plecase să lupte în Troia. Când Troia a căzut, iar flota ateniană s-a întors acasă, Filis se ducea adesea pe țărm, în speranța că-i va zări corabia; dar corabia a întârziat deoarece suferise o avarie, iar Filis a murit de durere într-un loc numit Enneodos, după ce se dusesse de nouă ori zadarnic pe țărm. Ea a fost preschimbata de Atena într-un migdal, iar Acamas, care a sosit în ziua următoare, a îmbrățișat doar scoarța aspră a copacului. Ca răspuns la mângâierile lui, crengile au înflorit brusc, în loc să înmugurească, ceea ce de atunci încolo a rămas o particularitate a migdalilor. În fiecare an, atenienii dansează în cinstea celor doi⁴⁴⁴.

b. Iar Caria, fiica unui rege din Laconia, era îndrăgită de Dionysos, dar a murit subit în regatul Cariei și a fost prefăcută de el într-un nuc. Artemis a dus vestea laconienilor, care au construit atunci un templu lui Artemis Caryatis, de la care își iau numele Cariatidele – statui de femei folosite drept coloane. Și în Caria femeile din Laconia dansează în fiecare an în onoarea zeiței, așa cum au fost învățate de Dioscuri⁴⁴⁵.

*

1. Despre cele două mituri se spune că au fost create pentru a explica uzul migdalelor și al nucilor la ceremoniile dedicate lui Car sau Caria (*57.2), cunoscută și ca Metis (*1.d și 9.d), Titanida Înțelepciunii. Ele par să fie deduse dintr-o imagine care înfățișa un poet tânăr venerând un nuc în prezența unei zeițe, în timp ce nouă femei tinere executau un dans în cerc. Enneodos, care apare și în legenda tracei Filis, care l-a scos din minți pe Demofon (*169.1), înseamnă „nouă călătorii”. Numărul „nouă” era pus în legătură cu nucile de barzii irlandezi, iar nucile, cu inspirația poetică; în

---

⁴⁴⁴ Lucian, *Despre dans* 40; Hyginus, *Fabula* 59; Servius despre *Bucolicele* lui Vergiliu V.10; Mythographus Vaticanus Primus 159.

⁴⁴⁵ Pausanias III.10.8 și IV.16.5; Servius despre *Bucolicele* lui Vergiliu VIII.29.

alfabetul irlandez al copacilor (*52.3), litera *coll* („C”), însemnând „alună”, exprima și numărul „nouă”. Potrivit corpusului irlandez *Dinnschenchas*, fântâna inspirației din râul Boyne era umbrită de nouă aluni ai artei poetice, iar în ea locuiau pești pestriți care cântau. O altă Caria („aluni”) din Arcadia se afla aproape de un râu despre care Pausanias relatează că ar conține același tip ciudat de pești (Pausanias VII.14.1-3 și 21.1; Athenaios VIII, p. 331).

2. Zeița Car, de la care și-a luat numele Caria, a devenit zeița profetică italiană Carmenta, „Car cea înțeleaptă” (*52.5; 82.6; 95.5 și 132.6), iar Cariatidele ei sunt nimfele alunului – așa cum meliadele sunt nimfele frasinului, maliadele nimfele mărului și driadele nimfele stejarului. Plinius a păstrat tradiția conform căreia Car a inventat augurii (*Naturalis historia* VIII.57). Filis („frunzos”) ar putea fi o versiune greacă perimată a Marii Zeițe palestinienne și mesopotamiene Belili; în mitul lui Demofon, ea este asociată cu Rhea (*169.j).

87. Arion

a. Arion din Lesbos, fiu al lui Poseidon și al nimfei Oneia, era un maestru al lirei și a inventat ditirambul, în onoarea lui Dionysos. Într-o zi, protectorul lui, Periandros, tiranul din Corint, i-a dat fără prea mare tragere de inimă permisiunea să viziteze Tenaros, în Sicilia, unde fusese invitat să participe la o competiție muzicală. Arion a câștigat premiul, iar admiratorii au revărsat asupra lui atâtea daruri bogate, încât a stârnit lăcomia marinarilor tocmiți să-l aducă înapoi în Corint.

„Ne pare foarte rău, Arion, că va trebui să mori”, a spus căpitanul navei.

„Ce crimă am comis?”, a întrebat Arion.

„Ești prea bogat”, a răspuns căpitanul.

„Cruțați-mi viața, iar eu am să vă dau toate premiile mele”, a implorat Arion.

„Când ajungem în Corint ai să-ți retragi promisiunea”, a zis căpitanul, „cum aș face și eu dacă aș fi în locul tău. Un dar cu de-a sila nu e dar”.

„Prea bine”, a strigat Arion, resemnat. „Dar rogu-vă, îngăduiți-mi să cânt un ultim cântec.”

Când căpitanul și-a dat acordul, Arion, îmbrăcat în cea mai frumoasă mantie a lui, s-a suit pe provă, de unde a invocat zeii cu

melodii pline de patos, apoi a sărit peste bord. Corabia a mers mai departe.

b. Or, cântecul lui atrăsese un banc de delfini iubitori de muzică, dintre care unul l-a luat pe Arion în spate, iar în seara aceea Arion a luat-o înaintea vasului și a ajuns în portul Corint cu câteva zile înainte ca nava să-și arunce ancora acolo. Periandros a fost fericit că scăpase într-un mod atât de miraculos, iar delfinul, nedorind să se despartă de Arion, a stăruit să-l însoțească la curte, unde a sucombat curând din pricina vieții luxoase. Arion i-a făcut o înmormântare grandioasă.

Când corabia a tras la chei, Periandros a trimis după căpitan și echipaj, cărora le-a cerut, cu o îngrijorare prefăcută, vești despre Arion.

„A fost reținut în Tenaros”, a răspuns căpitanul, „de ospitalitatea fără margini a localnicilor”.

Periandros i-a pus pe toți să jure la mormântul delfinului că au spus adevărul, apoi l-a adus de îndată pe Arion în fața lor. Neputând să-și nege vinovăția, au fost executați pe loc. Mai târziu, Apollo a așezat imaginea lui Arion și a lirei lui printre stele⁴⁴⁶.

c. Dar Arion nu a fost cel dintâi om salvat de un delfin. Un delfin l-a salvat pe Enalus atunci când a sărit peste bord ca să se alăture iubitei sale, Fineis, care, potrivit unui oracol, fusese aleasă prin tragere la sorți și aruncată în mare pentru a o îmbuna pe Amfitrita – s-a petrecut în timpul expediției fiilor lui Pentilos în Lesbos, ei fiind primii coloniști ai insulei –, iar perechea delfinului a salvat-o pe Fineis. Un alt delfin l-a salvat pe Falantos de la înec, în Marea Criseană, în drumul lui către Italia. La fel, Icadios, fratele cretan al lui Iapix, a fost călăuzit de un delfin spre Delfi, atunci când a naufragiat într-o călătorie spre Italia, și a dat acelui loc numele delfinului, căci delfinul era însuși Apollo deghizat⁴⁴⁷.

*

1. Atât Arion, cât și Periandros sunt personaje istorice din secolul al VII-lea î.Hr., iar un fragment din *Imnul către Poseidon* al lui Arion a supraviețuit. Este posibil ca povestea să se bazeze, în parte, pe o

---

⁴⁴⁶ Herodot I.24; Scolie la *Ode olimpanice* de Pindar XIII.25; Hyginus *Fabula* 194; Pausanias III.25.5.

⁴⁴⁷ Plutarh, *Banchetul celor șapte înțelepți* 20; Pausanias X.13.5; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu III.332.

tradiție conform căreia cântecele lui Arion au atras un banc de delfini și, astfel, i-au descurajat pe niște marinari să îl ucidă ca să pună mâna pe banii lui – se știe că delfinii și focile sunt sensibile la muzică –, și în parte pe o interpretare eronată a unei statui care îl înfățișa pe zeul Palemon sosind în Corint pe spatele unui delfin, cu lira în mână (*70.5). Nuanța mitică a poveștii este dată de faptul că Arion e făcut fiu al lui Poseidon, ca și tizul lui, calul sălbatic Arion (*16.f), și că numele lui este dat constelației Lira. Pausanias, un autor echilibrat și corect, se îndoiește de povestea din auzite a lui Herodot despre Arion, dar spune că a văzut cu propriii lui ochi delfinul din Poroselene, maltratată de pescari, ale cărui răni fuseseră îngrijite de un băiat și care răspundea la chemarea acestuia, îngăduindu-i, recunoscător, să călărească pe spatele lui (III.25.5). Aceasta sugerează că sosirea rituală a Copilului Anului Nou era prezentată teatral în Corint cu ajutorul unui delfin dresat de Preoții Soarelui.

2. Mitul lui Enalus și Fineis este dedus, probabil, dintr-o imagine care îi înfățișează pe Amfitrita și pe Triton călărind delfini. Enalus este asociat de Plutarh și cu un cult al caracatiței, iar numele lui îl amintește pe cel al lui Oedip, Copilul Anului Nou din Corint (*105.1); ceea ce trebuie să fi fost el în Mytilene era Falantos în Italia. Taras, fiu al lui Poseidon cu fiica lui Minos, Satiria („a satirilor”), era Copilul Anului Nou care călărea pe delfin în Tarent, despre care se spune că l-ar fi întemeiat și unde avea un altar ca erou (Pausanias X.10.4 și 13.5; Strabon VI.3.2); Falantos, întemeietorul orașului dorian Tarent în 708 î.Hr., a preluat cultul delfinului de la siculii cretanizați pe care i-a găsit acolo.

3. Numele lui Icadios, care înseamnă „al douăzecilea”, este legat, probabil, de ziua din lună în care era celebrată sosirea lui.

88. Minos și frații lui

a. Când Zeus a părăsit-o pe Europa, după ce îi zămislise cu ea în Creta pe Minos, Radamante și Sarpedon, ea s-a căsătorit cu Asterios, regele în funcție, al cărui tată, Tectamos, fiu al lui Doros, adusese o coloană mixtă de eolieni și pelasgi pe insulă, iar acolo se căsătorise cu o fiică a eolianului Creteu⁴⁴⁸.

---

⁴⁴⁸ Diodor din Sicilia IV.60 și V.80.

b. Căsătoria aceasta dovedindu-se a fi una fără copii, Asterios i-a adoptat pe Minos, Radamante și Sarpedon și a făcut din ei moștenitorii săi. Dar când frații au ajuns la maturitate, s-au certat pentru iubirea unui băiat frumos pe nume Miletos, zămislit de Apollo cu nimfa Aria, pe care unii o numesc Deione, iar alții Teea⁴⁴⁹. Deoarece Miletos a decis că de Sarpedon îi plăcea cel mai mult, Minos l-a gonit din Creta, iar el a navigat cu o flotă considerabilă spre Caria, în Asia Mică, unde a întemeiat orașul și regatul Miletos. Anterior, acest ținut, numit pe atunci Anactoria, fusese stăpânit vreme de două generații de gigantul Anax, fiu al lui Uranos cu Pământul-Mamă, și de fiul său la fel de gigantic, Asterios, pe care Miletos l-a ucis și, după aceea, l-a îngropat pe o insuliță de lângă Lade. Scheletul lui Asterios a fost dezgropat de curând și are cel puțin zece coți lungime. Însă unii spun că Minos l-a suspectat pe Miletos că uneltește să-l răstoarne și să acapareze regatul, dar că se temea de Apollo și, prin urmare, s-a abținut să facă altceva decât să-l avertizeze pe Miletos, care a fugit în Caria din proprie voință⁴⁵⁰. Alții zic că băiatul care a prilejuit cearta nu era Miletos, ci un oarecare Atimnios, fiu al lui Zeus și al Casiopeei sau al lui Phoenix⁴⁵¹.

c. După moartea lui Asterios, Minos a revendicat tronul Cretei și, drept dovadă a dreptului său la domnie, s-a lăudat că zeii vor răspunde oricărei rugi pe care el le-o va adresa. Mai întâi i-a dedicat un altar lui Poseidon și, după ce a făcut toate pregătirile pentru un sacrificiu, s-a rugat ca un taur să apară din mare. De îndată, un taur orbitor de alb a înotat spre țărm, dar Minos a fost atât de mișcat de frumusețea lui, încât l-a trimis în cireada sa și a tăiat altul în schimb. Revendicarea tronului de către Minos a fost acceptată de toți cretanii în afară de Sarpedon, care, încă oftând după Miletos, a declarat că intenția lui Asterios fusese să împartă regatul în mod egal între cei trei moștenitori; și, într-adevăr, Minos însuși împărțise deja insula în trei părți și alesese câte o capitală pentru fiecare⁴⁵².

---

⁴⁴⁹ Diodor din Sicilia IV.60; Apollodor III.1.2.; Ovidiu, *Metamorfoze* IX.442; Antoninus Liberalis, *Transformationes* 30.

⁴⁵⁰ Pausanias VII.2.3 și I.35.5; Ovidiu, *Metamorfoze* IX.436 și urm.

⁴⁵¹ Apollodor, *loc. cit.*; Scolie la Apollonios din Rodos II.178.

⁴⁵² Strabon X.4.8.

d. Alungat din Creta de Minos, Sarpedon a fugit în Cilicia, în Asia Mică, unde s-a aliat cu Cilix împotriva milyenilor, i-a cucerit și a devenit regele lor. Zeus i-a acordat privilegiul de a trăi timp de trei generații, iar când, în cele din urmă, a murit, regatul milyan a fost denumit Licia, după succesorul lui, Licos, care se refugiase lângă el după ce fusese gonit din Atena de Egeu⁴⁵³.

e. Între timp, Minos se căsătorise cu Pasifae, fiică a lui Helios și a nimfei Crete, cunoscută și ca Perseis. Or, Poseidon, pentru a răzbuna afrontul ce-i fusese adus de Minos, a făcut-o pe Pasifae să se îndrăgostească de taurul alb care fusese oprit de la sacrificiu. Ea și-a mărturisit pasiunea nefirească lui Dedal, vestitul meșteșugar atenian, care trăia acum în exil la Cnosos, încântându-i pe Minos și familia lui cu păpușile din lemn însuflețite pe care le sculpta pentru ei. Dedal i-a făgăduit să o ajute și a construit o vacă de lemn goală pe dinăuntru, pe care a tapisat-o cu piele de vacă, i-a pus roți ascunse sub copite și a împins-o pe pajiștea de lângă Gortis, unde taurul lui Poseidon păștea sub niște stejari, printre vacile lui Minos. Apoi, după ce i-a arătat lui Pasifae cum să deschidă ușile batante din spatele vacii și să se strecoare înăuntru cu picioarele băgate în picioarele ei din spate, s-a retras discret. Curând, taurul alb s-a apropiat și s-a suit pe vacă, astfel încât Pasifae și-a împlinit dorința și a dat naștere mai târziu Minotaurului, un monstru cu cap de taur și trup de om⁴⁵⁴.

f. Dar unii spun că Minos, care îi sacrifica în fiecare an lui Poseidon cel mai bun taur pe care îl avea, s-a abținut într-un an și a sacrificat unul mai puțin bun, iar de aici mânia lui Poseidon; alții zic că Zeus a fost cel ofensat, iar alții, că Pasifae omisese timp de mai mulți ani să o îmbuneze pe Afrodita, care acum o pedepsise cu acea dorință monstruoasă a ei. După aceea, taurul s-a sălbăticit și a distrus întreaga Cretă, până când Heracle l-a prins și l-a adus în Grecia, unde în cele din urmă a fost omorât de Tezeu⁴⁵⁵.

g. Minos a consultat un oracol, ca să afle cum putea să evite cel mai bine scandalul și să ascundă rușinea lui Pasifae. Răspunsul a

---

⁴⁵³ Apollodor, *loc. cit.*; Herodot I.173.

⁴⁵⁴ Diodor din Sicilia, *loc. cit.*; Pausanias VII.4.5; Vergiliu, *Bucolicele* VI.5 și urm.; Apollodor, *loc. cit.* și III.1.3-4.

⁴⁵⁵ Diodor din Sicilia IV.77.2 și 13.4; Mytographus Vaticanus Primus 47; Hyginus, *Fabula* 40 [dar textul este corupt].

fost: „Instruiește-l pe Dedal să-ți construiască un refugiu în Cnosos!”. Dedal a făcut întocmai, iar Minos și-a petrecut restul vieții în labirintul fără ieșire în mijlocul căruia i-a ascuns pe Pasifae și pe Minotaur⁴⁵⁶.

h. Mai înțelept decât Sarpedon, Radamante a rămas în Creta; el a trăit în bună pace cu Minos și a primit o treime din domeniile lui Asterios. Renumit ca legiuitor drept și integru, neînduplecat cu răufăcătorii pe care îi pedepsea, el a legiferat atât pentru cretani, cât și pentru locuitorii insulelor din Asia Mică, dintre care mulți au adoptat în mod voluntar codul lui judiciar. La fiecare nouă ani, vizita peștera lui Zeus și se întorcea cu un nou corp de legi, obicei urmat apoi și de fratele lui, Minos⁴⁵⁷. Dar unii neagă că Radamante era fratele lui Minos și îl numesc fiu al lui Hefaistos, așa cum alții neagă că Minos era fiul lui Zeus, făcându-l fiu al lui Licastos și al nimfei din Ida. El a lăsat pământul din Creta moștenire fiului său Gortis, după care este numit orașul cretan, chiar dacă locuitorii din Tegeea insistă că Gortis era arcadian, fiu al lui Tegeates⁴⁵⁸. De asemenea, Radamante a lăsat moștenire pământul din Asia Mică fiului său Eritros, Insula Chios lui Enopion, fiul Ariadnei, primul pe care Dionysos l-a învățat cum să facă vin, Lemnos lui Toas, alt fiu al Ariadnei, Cournos lui Enyues, Peparethos lui Stafilos, Maroneia lui Euante, Paros lui Alceu, Delos lui Anios și Andros lui Andros⁴⁵⁹.

i. În cele din urmă, Radamante a fugit în Beoția deoarece își omorâse o rudă, și a trăit acolo în exil, în Ocalea, unde, după moartea lui Amfitrion, s-a căsătorit cu Alcmene, mama lui Heracle. Mormintele lui și al lui Alcmene pot fi văzute în Haliartos, aproape de o plantație de trestie adusă din Creta, o trestie dură din care se fac sulite și fluiere. Dar unii spun că Alcmene a fost căsătorită cu Radamante în Câmpiile Elizee, după moartea ei⁴⁶⁰. Căci Zeus îl numise unul din cei trei Judecători ai Morților; colegii lui erau

---

⁴⁵⁶ Ovidiu, *Metamorfoze* VIII.155 și urm.; Apollodor III.1.4.

⁴⁵⁷ Diodor din Sicilia IV.60 și V.70; Apollodor III.1.2; Strabon, *loc. cit.*

⁴⁵⁸ Cinaethon, citat de Pausanias VIII.53.2; Diodor din Sicilia IV.60; Pausanias VIII.53.2.

⁴⁵⁹ Scolie la Apollonios din Rodos III.997; Diodor din Sicilia V.79.1-2.

⁴⁶⁰ Tzetzes, *Despre Licofron* 50; Apollodor II.4.11; Plutarh, *Lisandru* 28; Strabon IX.11.30; Ferekydes, citat de Antoninus Liberalis, *Transformationes* 33.

1. Clasificarea lui Sir Arthur Evans a perioadelor succesive ale culturii cretane preclasice drept minoică I, II și III sugerează că stăpânitorul Cretei se numea deja Minos la începutul mileniului al III-lea î.Hr.; dar este fals. Minos pare să fi fost titlul regal al unei dinastii elenice care a domnit în Creta la începutul mileniului al II-lea, fiecare rege căsătorindu-se ritualic cu Preoteasa Lunii din Cnosos și luându-și de la ea titlul de „Ființă Lunară”. Minos este făcut în mod anacronic succesor al lui Asterios, nepotul lui Doros, deși dorienii nu au invadat Creta decât la sfârșitul mileniului al II-lea. Este mai probabil ca eolienii și pelasgii (poate incluzându-i pe „ionienii din Atica”) aduși de Tectamos („artizan”) – nume care îl identifică cu Dedal și cu Hefaistos, presupusul tată al lui Radamante – să fi fost însoțitorii originari ai lui Minos și ca Asterios („înstelat”) să fie o masculinizare a Asteriei, zeița ca Regină a Cerului și creatoare a puterilor planetare (*1.d). *Creta* însăși este un cuvânt grec, o formă a lui *crateia*, „zeiță puternică sau domnitoare” – de aici Creteus și Creteu. Recentele cercetări ale lui M. Ventris și J. Chadwick despre scrierea liniară B, până acum nedescifrată, pentru care au fost găsite exemple în Pilos, Teba și Micene, precum și printre ruinele palatului din Cnosos jefuit în 1400 î.Hr., arată că, la mijlocul mileniului al II-lea, limba oficială din Cnosos era o formă timpurie de greacă eolică. Scrierea aceasta pare să fi fost inventată la origine pentru a fi folosită cu o limbă nonariană și adaptată la greacă cu o anumită dificultate. (Încă nu s-a stabilit dacă inscripțiile în scrierea liniară A sunt în greacă sau în cretană.) Numeroase nume din mitologia greacă apar atât pe tăblițele cretane, cât și pe cele continentale, printre care: Ahile, Idomeneu, Tezeu, Creteu, Nestor, Efialtes, Xutos, Ajax, Glaucos și Eol – ceea ce sugerează că multe dintre aceste mituri datează de dinainte de căderea Troiei.

2. De vreme ce Miletos este nume masculin, mitul bine-cunoscut al celor doi frați care se ceartă pentru favorurile unei femei a primit o turnură homosexuală. Adevărul pare să fie că în timpul perioadei de dezordine care a urmat jefuirii Cnososului de către ahei, în jurul anului 1400 î.Hr., numeroși aristocrați cretani vorbitori de greacă

---

⁴⁶¹ Diodor din Sicilia V.79; Homer, *Odiseea* IV.564.

de descendență eolo-pelasgică sau ioniană, pentru care Zeița-Lună era zeitatea supremă, au migrat împreună cu vasalii lor autohtoni în Asia Mică, mai ales în Caria, Licia și Lidia; căci, nesocotind tradiția dinastiei lui Sarpedon în Licia, Herodot consemnează faptul că licienii din vremea lui încă mai calculau descendența matrilinear (Herodot I.173; Strabon XII.8.5), asemenea celor din Caria (*75.e). *Miletos* poate fi un cuvânt cretan autohton sau o transliterare a lui *milteios*, „culoarea limonitului sau plumbului roșu”, sinonim deci cu Eritros sau Phoenix, ambele însemnând „roșu”. Culoarea pielii cretanilor era mai roșiatică decât cea elenică, iar licienii și carienii erau în parte de origine cretană, ca și puresatii (filistinii), al căror nume înseamnă de asemenea „roșu” (*38.3).

3. Stăpânitorii gigantici ai Anactoriei amintesc de acei anakim din *Geneza*, giganții (*Iosna* XIV.13) alungați de Caleb din altarul oracular care îi aparținuse cândva lui Efron, fiul lui Het (Tethys?). Efron a dat numele său Hebronului (*Geneza* XXIII.16) și poate fi identificat cu Foroneu. Acești anakim par să fi venit din Grecia, ca membri ai confederației „popoarelor mării” care le-au adus egiptenilor atâtea necazuri în secolul al XIV-lea î.Hr. Lade, locul de înmormântare al lui Asterios, fiul lui Anax, era probabil numit astfel în cinstea zeiței Lat, Leto sau Latona (*14.2), iar faptul că acest Asterios poartă același nume cu tatăl lui Minos sugerează că milesienii l-au adus cu ei din Miletul cretan (*25.6). Conform unei tradiții plauzibile din colecția irlandeză de poeme *The Book of Invasions*, milesienii irlandezi, care își aveau originea în Creta, au fugit în Siria prin Asia Mică și de acolo au navigat în secolul al XIII-lea î.Hr. spre vest, în Gaetulia din nordul Africii, și, în cele din urmă, au ajuns în Irlanda prin Brigantium (Compostela, în nord-vestul Spaniei).

4. Pretenția lui Miletos că era fiul lui Apollo sugerează că regii milesieni primeau atribute solare, asemănătoare celor din Corint (*67.2).

5. Triumful lui Minos, fiu al lui Zeus, asupra fraților săi se referă la stăpânirea în cele din urmă a Cretei de către doriene, dar Poseidon a fost cel căruia Minos i-a sacrificat taurul, ceea ce sugerează din nou că deținătorii anteriori ai numelui „Minos” erau eolieni. Creta fusese timp de secole un ținut foarte bogat, iar la sfârșitul secolului al VIII-lea î.Hr. era împărțită între ahei, doriene, pelasgi, cidonieni (eolieni) și, în vestul extrem al insulei, „cretanii adevărați” (*Odiseea* XIX.171-5). Diodor din Sicilia a încercat să îl

distingă pe Minos fiul lui Zeus de nepotul lui, Minos fiul lui Licastos, dar în Cnosos au domnit succesiv două sau trei dinastii Minos.

6. Numele lui Sarpedon („care se bucură într-o arcă de lemn”) sugerează că acesta a adus cu el în Licia (*162.9) ritualul Eroului-Soare, care, de Anul Nou, își face apariția anuală sub înfățișarea unui copil plutind într-o arcă – asemenea lui Moise, Perseu (*73.c), Anios (*160.†) și alții. O legătură cretană cu mitul lui Perseu este oferită de Perseis, mama lui Pasifae. Concesia lui Zeus față de Sarpedon, ca acesta să poată trăi trei generații, înseamnă probabil că, în locul celor opt ani obișnuiți – un Mare An – care erau durată domniei lui Minos, acestuia i se îngăduia să păstreze tronul până în al nouăsprezecelea an, când avea loc o mai bună sincronizare a timpului solar și a celui lunar decât la sfârșitul celui de-al optulea an; și astfel el a intrat în al treilea Mare An (*67.2).

7. De vreme ce „Pasifae” este, potrivit lui Pausanias (III.26.1), un nume al Lunii, iar „Itone”, celălalt nume al ei, un titlu al Atenei ca aducătoare a ploii (Pausanias IX.34.1), mitul lui Pasifae și al taurului indică o căsătorie rituală sub un stejar între Preoteasa Lunii, care purta coarne de vacă, și regele Minos, care purta mască de taur (*76.1). Potrivit lui Hesychios (s.v. Carten), „Gortis” înseamnă *Carten*, cuvântul cretan pentru „vacă”, iar căsătoria pare să fi fost înțeleasă ca una dintre Soare și Lună, de vreme ce în Gortis o ciurdă de vite îi era consacrată Soarelui (Servius despre *Bucolicele* lui Vergiliu VI.60). Retragera discretă a lui Dedal de pe pajiște sugerează că aceasta nu s-a desfășurat în mod public, în stilul picților sau al mosinoecilor. Multor greci de mai târziu le plăcea mitul lui Pasifae și preferau să creadă că ea a avut o aventură amoroasă nu cu un taur, ci cu un bărbat pe nume Taurus (Plutarh, *Tezeu* 19; Palefatos, *Peri apiston* II). Taurii albi, care erau consacrați mai ales Lunii (*84.1), apăreau în sacrificiul anual de pe dealul Alban din Roma, în cultul trac al lui Dionysos, în ritualul cu vâsc și stejar al druizilor galici (*50.2) și, după *Book of the Dun Cow*, în riturile divinatorii care precedau străvechea încoronare irlandeză.

8. Palatul lui Minos din Cnosos era un complex de camere, anticamere, săli și coridoare în care un vizitator de la țară se putea pierde cu ușurință. Sir Arthur Evans sugerează că acesta era Labirintul, numit astfel de la *labrys* sau „toporul cu lamă dublă”, un simbol familiar al suveranității cretane de forma unei luni în

creștere și a uneia în descreștere puse spate în spate, care simboliza puterea creatoare, dar și pe cea distructivă ale zeiței. Dar labirintul din Cnosos avea o existență separată de palat: era un labirint adevărat, în sensul celui din Hampton Court, și pare să fi fost inscripționat în mozaicul unei pardoseli ca model de dans ritual – un model care apare în locuri foarte îndepărtate, cum ar fi Țara Galilor și nord-estul Rusiei, și care trebuia folosit de Paște. Acest dans era executat în Italia (Plinius, *Naturalis historia* XXXVI.85) și Troia (Scolie la *Andromaca* de Euripide 1139) și pare să fi fost introdus în Britania, spre sfârșitul mileniului al III-lea î.Hr., de imigranți neolitici din nordul Africii. Homer descrie labirintul din Cnosos (*Iliada* XVIII.592): „Tocmai ca hora ce-n marea cetate la Cnosos odată/ Pentru pletoas-Ariadna vestitul Dedal a făcut-o”, iar Lucian se referă la dansurile populare din Creta ca fiind asociate cu Ariadna și cu Labirintul (*Despre dans* 59).

9. Cultul lui Radamante e posibil să fi fost adus din Beoția în Creta, și nu invers. Haliartos, unde el avea un altar de erou, pare să fi fost consacrat „Zeiței Albe a Pâinii”, adică Demetra, deoarece *Halia*, „a mării”, era un nume al Lunii ca Leucoteea, „Zeița Albă” (Diodor din Sicilia V.55), iar *artos* înseamnă „pâine”. Alcmene („puternică la mânie”) este un alt nume al Lunii. Deși se spune că e un cuvânt cretan, Radamante ar putea să îl înlocuiască pe *Rhabdomantis*, „ghicind cu nuiua”, nume luat de la câmpurile de trestie din Haliartos, unde spiritele lui mișcau în mod oracular vârfurile plantelor (*83.3). Dacă așa este, tradiția că el ar fi legiferat pentru întreaga Cretă și pentru insulele Asiei Mici însemna că un oracol similar din Creta era consultat la începutul fiecărei noi domnii și că declarațiile lui aveau autoritate oriunde erau acceptate greutățile, măsurile și convențiile comerciale cretane. Fără îndoială, el este numit fiu al lui Zeus, și nu al lui Hefaiostos, deoarece oracolele radamantine proveneau din peștera de pe Muntele Dicte, consacrată lui Zeus (*7.b).

10. La Petsofa, în Creta, au fost găsite numeroase capete și membre umane din lut, fiecare cu o gaură prin care putea fi trecută o coardă. Fixate de trunchiuri de lemn, ele ar fi putut face parte dintre păpușile articulate ale lui Dedal, reprezentând Zeița Fertilității. Uzul lor consta, probabil, în a le atârna de un pom fructifer, cu membrele mișcându-se liber în vânt, pentru a asigura recolte bune. O astfel de păpușă este înfățișată atârând dintr-un pom fructifer pe celebrul inel de aur din Tezaurul Acropolei din

Micene. Venerarea copacilor este subiectul mai multor opere de artă minoice, iar despre Ariadna, zeița cretană, se spune că s-ar fi spânzurat (*Certamen Homeri et Hesiodi* 14), așa cum a făcut și atica Erigona (*79.a). Artemis Cea Spânzurată, care avea un sanctuar în Condyleia din Arcadia (Pausanias VIII.23.6), și Elena a Copacilor, care avea un sanctuar în Rodos și se spune că ar fi fost spânzurată de Polixo (Pausanias III.19.10), ar putea fi variante ale aceleiași zeițe.

89. Iubirile lui Minos

a. Minos s-a împreunat cu nimfa Paria, ai cărei fii au colonizat Parosul și au fost uciși mai târziu de Heracle. El s-a împreunat și cu Androgeneia, mama modestului Asterios⁴⁶² și a multor altora, dar mai ales s-a ținut după Britomartis din Gortina, o fiică a lui Leto. Aceasta a inventat plasa de vânătoare și era o însoțitoare apropiată a lui Artemis, pe ai cărei câini îi ținea în lesă⁴⁶³.

b. Britomartis s-a ascuns de Minos într-un desiș înfrunzit de stejari tineri aflați într-o luncă inundată de ape, iar el a urmărit-o peste munți stâncoși și câmpii întinse până când, disperată, fata s-a aruncat în mare și a fost salvată de pescari. Artemis a zeificat-o pe Britomartis sub numele de Dictinna, dar în Egina este venerată ca Afaia, deoarece a dispărut; în Sparta ca Artemis, supranumită și „Doamna Lacului”, iar în Cefalonia ca Lafria; însă locuitorii Samosului folosesc în invocările lor numele ei adevărat⁴⁶⁴.

c. Numeroasele infidelități ale lui Minos au infuriat-o atât de tare pe Pasifae, încât ea i-a făcut o vrajă: de fiecare dată când se împreuna cu o femeie, Minos nu elibera sămânță, ci o mulțime de șerpi, scorpioni și miriapozi vătămători, care distrugeau organele vitale ale aceleia⁴⁶⁵. Într-o zi, Procris, fiica regelui Erehteu din Atena, pe care Cefalos, soțul ei, o părăsise, a sosit în Creta. Cefalos fusese provocat să facă asta de Eos, care se îndrăgostise de el. Când

---

⁴⁶² Apollodor II.5.9 și III.1.2; Nonnos, *Dionisiacele* XIII.222 și XL.284.

⁴⁶³ Solinus XI.8; Calimah, *Imn către Artemis* 189; Euripide *Ifigenia în Taurida* 126; Diodor din Sicilia V.76; Aristofan, *Broaștele* 1359.

⁴⁶⁴ Pausanias II.30.3 și III.14.2; Antoninus Liberalis, *Transformationes* 40; Herodot III.59.

⁴⁶⁵ Antoninus Liberalis, *Transformationes* 41.

el i-a refuzat politicos avansurile pe motiv că nu putea să o înșele pe Procris, cu care schimbase jurăminte de fidelitate veșnică, Eos a protestat, zicând că Procris, pe care ea o cunoștea mai bine decât el, ar fi gata oricând să-și calce jurământul dacă primea aur la schimb. Dat fiind că Cefalos a refuzat cu indignare să îl creadă, Eos l-a metamorfozat sub chipul unui oarecare Pteleon și i-a zis să o atragă pe Procris în patul lui, oferindu-i o coroană de aur. El a făcut întocmai și, aflând că Procris putea fi sedusă atât de lesne, nu a mai avut nici un fel de remușcări să se împreuneze cu Eos, pe care Procris era cumplit de geloasă.

d. Eos i-a născut lui Cefalos un fiu pe nume Faeton, dar Afrodita i l-a furat pe când încă era mic copil, ca să facă din el străjerul de noapte al celor mai sacre altare ale sale; iar cretanii îl numesc Adimnos, prin aceasta vrând să spună Luceafărul-de-diminează și Luceafărul-de-seară⁴⁶⁶.

e. Între timp, Procris nu mai putea îndura să stea în Atena, unde ajunsese subiect de bârfă de când fusese părăsită, așa încât s-a dus în Creta, unde Minos a aflat că poate fi sedusă la fel de lesne cum o făcuse și falsul Pteleon. A ademenit-o deci cu un câine care își găsea întotdeauna prada și cu o suliță care nu își rata niciodată ținta, ambele primite în dar de la Artemis ⁴⁶⁷. Fiind pasionată de vânatoare, Procris le-a acceptat cu bucurie, dar a insistat ca Minos să înghită o băutură profilactică – un decoct de rădăcini magice inventat de vrăjitoarea Circe –, care să-l împiedice să o umple cu reptile și insecte. Băutura a avut efectul dorit, dar Procris se temea că Pasifae ar putea s-o vrăjească și, prin urmare, s-a întors degrabă la Atena, deghizată într-un băiat chipeș, după ce mai întâi și-a schimbat numele în Pterelaos. Ea nu l-a mai văzut pe Minos niciodată.

f. Cefalos, căruia ea i s-a alăturat într-o partidă de vânatoare, nu a recunoscut-o, dar râvnea atât de mult la ogarul Lelaps și la sulița ei care nu-și rata ținta, încât s-a oferit să le cumpere, propunându-i o cantitate uriașă de argint. Dar Procris a refuzat să se despartă de acestea altfel decât dacă el va face dragoste cu ea, iar când el a fost de acord să o primească în pat, i s-a destăinuit înlăcrimată că era

---

⁴⁶⁶ Hesiod, *Teogonia* 986; Solinus XI.9; Nonnos, *Dionisiacele* XI.131 și XII.217.

⁴⁶⁷ Apollodor II.4.7; Ovidiu, *Metamorfoze* VII.771; Hyginus, *Fabula* 189.

soția lui. Încât, în cele din urmă, cei doi s-au împăcat, iar Cefalos s-a bucurat de câinele și sulița lui. Dar Artemis s-a ofensat văzându-și prețioasele daruri trecute din mână în mână de niște mercenari adulterini și a plănuit să se răzbune. A făcut-o pe Procris să îl suspecteze pe Cefalos că încă o mai vizita pe Eos atunci când se trezea la două ore după miezul nopții și se ducea să vâneze.

g. Într-o noapte, Procris s-a furișat după el în lumina palidă, purtând o tunică întunecată la culoare. Cefalos a auzit un foșnet în desișul din spatele lui, iar când Lelaps a mârâit și s-a încordat, a aruncat sulița care nu-și rata ținta și a străpuns-o pe Procris. Areopagul l-a condamnat la surghiun veșnic pentru crimă⁴⁶⁸.

h. Cefalos s-a refugiat în Teba, unde regele Amfitrion, presupusul tată al lui Heracle, l-a împrumutat pe Lelaps ca să vâneze vulpea din Teumesa, cea care făcea ravagii în Cadmosa. Vulpea, sortită de zei să nu fie prinsă niciodată, putea fi îmbunată doar prin sacrificarea lună de lună a unui copil. Or, de vreme ce și Lelaps era sortit de zei să prindă orice urmărea, în Cer s-a pus întrebarea cum putea fi soluționată contradicția: în cele din urmă, Zeus a tranșat-o furios preschimbându-i în pietre atât pe Lelaps, cât și pe vulpe⁴⁶⁹.

i. Apoi, Cefalos l-a ajutat pe Amfitrion să câștige războiul contra lui Tafios și a teleboilor. Înainte ca lupta să înceapă, Amfitrion i-a pus pe toți aliații lui să jure pe Atena și pe Ares că nu vor ascunde nici o pradă de război. Unul singur, Panopeu, și-a călcat jurământul și a fost pedepsit să zămislească un laș, pe vestitul Epeios⁴⁷⁰. Regele teleboilor era Pterelaos, pe al cărui cap Poseidon, bunicul lui, pusese o șuviță de aur ce-i conferea nemurire. Fiica lui, Cometo, s-a îndrăgostit de Amfitrion și, vrând să-i câștige afecțiunea, a smuls șuvița de aur de pe capul tatălui ei, astfel că Pterelaos a murit, iar Amfitrion i-a cucerit repede pe teleboi cu ajutorul lui Cefalos, dar a condamnat-o pe Cometo la moarte pentru paricid.

j. Partea lui Cefalos din teritoriile teleboilor a fost Insula Cefalonia, care încă îi poartă numele. El nu l-a iertat nicicând pe Minos pentru că o sedusese pe Procris și îi dăduse sulița fatală, și

---

⁴⁶⁸ Apollodor, *loc. cit.* și III.15.1; Antoninus Liberalis, *loc. cit.*; Hyginus, *Fabulele* 125 și 189; Scolie la *Imn către Artemis* de Calimah 209.

⁴⁶⁹ Pausanias I.37.6 și IX.19.1.

⁴⁷⁰ Tzetzes, *Despre Licofron* 933.

nici el nu se putea sustrage de la propria lui responsabilitate. La urma urmei, fusese primul care își călcase jurământul, întrucât aventura lui Procris cu falsul Pteleon nu putea fi considerată sperjur; „Nu, nu”, se lamenta el, „nu ar fi trebuit să mă culc niciodată cu Eos!”. Deși purificat de vină, era bântuit de fantoma lui Procris și, temându-se să nu le poarte nenoroc însoțitorilor lui, s-a dus într-o zi la Capul Leucas, unde îi construise un templu lui Apollo pe Stânca Albă, și s-a aruncat de acolo în mare. În timp ce cădea, a rostit tare numele lui Pterelaos, căci sub acest nume Procris îi fusese cea mai dragă⁴⁷¹.

*

1. Seducerea unor nimfe de către Minos în stilul lui Zeus consemnează, fără îndoială, ritualul căsătoriei regelui din Cnosos cu preotesele Lunii din diferite orașe-state ale imperiului său.

2. Zeița-Lună era numită Britomartis în estul Cretei. De aceea, grecii o identificau cu Artemis (Diodor din Sicilia V.76; Euripide, *Hipolit* 145 și *Ifigenia în Taurida* 127; Hesychios s.v. Britomartis) și cu Hecate (Euripide, *Hipolit* 141, cu scolie). În vestul Cretei, ea era Dictinna, după cum știa Vergiliu: „Ei numeau Luna, Dictinna, după numele tău” (Vergiliu, *Ciris* 305). Dictinna este legată în mit de *dictyon*, care înseamnă „plasă”, de felul celor folosite la vânatoare sau pescuit, iar *Dicte* pare să fie o formă erodată a *dictynnaeon* – „locul Dictinnei”. După introducerea sistemului patriarhal, vânarea ucigașă a regelui sacru de către zeița înarmată cu o plasă a fost convertită într-o urmărire amoroasă a zeiței de către regele sacru (*9.1 și 32.b). Ambele urmăriri apar frecvent în folclorul european (*62.1). Urmărirea lui Britomartis de către Minos, care este similară la filistini cu urmărirea de către Moxos sau Mopsos a lui Derceto, începe atunci când stejarii sunt pe deplin înfrunziți – probabil în Zilele Căinelui, acela fiind momentul în care Seth îi urmărise pe Isis și pe Copilul Horus prin câmpurile inundate din Delta Nilului – și ia sfârșit nouă luni mai târziu, în ajun de Arminden. Seducerea Europei de către Zeus a avut loc, de asemenea, în ajun de Arminden (*58.3).

3. Dacă e să judecăm după ritualul celtiților nordici, unde zeița este numită Goda („cea bună”) – Neanthes traduce silaba *brito* prin „bună” (*Greek Historical Fragments* III, ed. Müller) –, ea călărea

---

⁴⁷¹ Apollodor II.4.7; Strabon X.2.9 și 14.

inițial pe un Țap, goală sub plasa de pe ea, cu un măr într-o mână și însoțită de un iepure și un corb, îndreptându-se către sărbătoarea ei anuală care celebra dragostea. Locul inscripționat cu *miserere* în Catedrala din Coventry, unde ea este înfățișată astfel, marca ceremoniile precreștine din ajun de Arminden în Southam și Coventry, de unde s-a răspândit legenda lui Lady Godiva cu ajutorul credinței. În Germania celtică, Scandinavia și probabil și Anglia, Goda avea o legătură rituală cu Țapul sau cu un bărbat îmbrăcat în piei de capră – regele sacru care mai târziu a devenit Diavolul din cultul vrăjitoarelor. Mărul ei este un simbol al regelui care se îndreaptă spre moarte; iepurele reprezintă vânătoarea în timpul căreia ea se transformă într-un ogar; plasa îl va prinde când el devine pește, iar corbul va oferi oracole din mormântul lui.

4. Se pare că în Creta cultul Țapului a precedat cultul taurului și că Pasifae s-a căsătorit inițial cu un rege-Țap. Lafria („cea care câștigă prada”), numele Dictinnei în Egina, era și un nume al Zeiței-capră Atena, despre care se spune că l-ar fi atacat pe Palas cel cu înfățișare de Țap, a cărui piele a jupuit-o, făcându-și aegis din ea (*9.a). „Lafria” sugerează că zeița era urmăritoarea, nu urmărita. Unele inscripții din Egina arată că marele templu al lui Artemis îi aparținea lui Artemis Afaia („neîntunecată”, pentru a o distinge de Hecate); în mit, Afaia înseamnă *aphanes*, „cea care dispare”.

5. Povestea lui Minos și Procris a trecut din mit în anecdotă și din anecdotă în roman de dragoste popular, amintind de unele povești din *Măgarul de aur*. Fiind legată de războiul lui Minos împotriva Atenei și de prăbușirea, în cele din urmă, a Cnososului, ea consemnează, poate, dorința regelui cretan de a se căsători cu Marea Preoteasă din Atena, ceea ce i-a ofensat pe atenieni. Pteleon („crâng de ulmi”), numele seducătorului lui Procris, s-ar putea referi la cultul viței-de-vie care s-a răspândit din Creta în vremea lui Minos (*88.h), de vreme ce vița-de-vie creștea pe spaliere din lemn de ulm; dar el poate fi derivat și din *ptelos*, „mistreț”. În acest caz, Cefalos și Pteleon trebuie să fi fost inițial regele sacru și succesorul lui tanist deghizat în mistreț (*18.7). Vrăjitoriile lui Pasifae sunt caracteristice unei Zeițe-Lună furioase, iar Procris le combate prin vrăjitoriile lui Circe, un alt nume al aceleiași zeițe.

6. Saltul lui Cefalos de pe Stânca Albă de la Capul Leucas îi reamintește pe bună dreptate lui Strabon (X.2.9) că leucadienii obișnuiau să arunce în fiecare an de pe stâncă în mare un bărbat purtând aripi care să îi frâneze căderea și chiar având păsări

vii legate cu sfoară de corp. Victima, un *pharmacos* sau Țap ispășitor, a cărei izgonire elibera insula de vinovăție, pare să fi purtat și un parasolar alb drept parașută (*70.7). Dacă supraviețuia, era așteptat de bărci care să-l salveze și să-l ducă pe o altă insulă (*96.3).

7. Mitul lui Cometo și al lui Pterelaos se referă la tăierea părului regelui solar înaintea morții sale (*83.3; 91.1 și 95.5), dar numele Pterelaos sugerează că *pharmacos*-ul înaripat aruncat ca să moară era inițial chiar regele. Silaba *elāos* sau *elaios* reprezintă măslinul sălbatic care, asemenea mesteacănului din Italia și din nord-vestul Europei, era folosit pentru alungarea spiritelor rele (*119.2 și 53.7), iar în dialectul din Rodos *elaios* însemna pur și simplu *pharmacos*. Dar destinele lui Pterelaos și al lui Cefalos sunt legate în mod mitic de adoptarea de către Procris a numelui Pterelaos, ceea ce sugerează că ea era de fapt preoteasa Atenei, cea care l-a împins la moarte pe înaripatul Cefalos.

8. Vulpea era un simbol al cetății Mesena (Apollodor II.8.5 – *49.2 și 146.6), probabil din cauză că eolienii o venerau pe Zeița-Lună în ipostază de vulpe; iar mitul vulpii din Teumasa ar putea consemna incursiunile eoliene în Cadmeea, în căutare de copii pentru sacrificii, cărora aheii care îl venerau pe Zeus le-au pus capăt.

9. Faeton și Adimnos (de la *a-dyomenos*, „cel care nu apune”) sunt ambele nume alegorice ale planetei Venus. Dar Faeton, fiu al lui Eos și Cefalos, a fost confundat de Nonnos cu Faeton fiul lui Helios, care conducea carul soarelui și s-a înecat (*42.d), și cu Atimnios (de la *atos* și *hymnos*, „nesătul de laude eroice”), un erou solar venerat de milesieni (*88.b).

10. Epeios, care a construit calul de lemn (*167.a), apare în unele legende vechi drept un războinic remarcabil de curajos, dar numele lui era aplicat în mod ironic lăudăroșilor, până când a ajuns să fie sinonim cu lașitatea (Hesychios s.v. Epeios).

90. Copiii lui Pasifae

a. Printre copiii lui Pasifae cu Minos se numărau Acacalis, Ariadna, Androgeu, Catreu, Glaucos și Fedra⁴⁷². Ea i-a născut de

---

⁴⁷² Pausanias VIII.53.2; Diodor din Sicilia IV.60; Apollodor III.1.2.

asemenea pe Cidon lui Hermes și pe libianul Ammon lui Zeus⁴⁷³.

b. Ariadna, îndrăgită mai întâi de Tezeu, apoi de Dionysos, a născut mulți copii vestiți. Catreu, care i-a succedat lui Minos la tron, a fost ucis în Rodos de propriul său fiu. Fedra s-a căsătorit cu Tezeu și a devenit cunoscută pentru nefericita ei aventură de dragoste cu Hipolit, fiul ei vitreg. Acacalis a fost prima iubire a lui Apollo; când el și sora lui, Artemis, au venit în Tarrha ca să se purifice, din Egialeia, de pe continent, el a găsit-o pe Acacalis în casa lui Carmanor, o rudă după mamă, și a sedus-o. Minos s-a supărat și a alungat-o pe Acacalis în Libia, unde, spun unii, a devenit mama lui Garamas, deși alții susțin că acesta a fost primul om care s-a născut vreodată⁴⁷⁴.

c. Pe când încă mai era copil, Glaucos se juca într-o zi cu mingea în palatul din Cnosos sau poate urmărea vreun șoarece, când a dispărut dintr-odată. Minos și Pasifae l-au căutat peste tot, dar, neputând să-l găsească, au întrebat Oracolul din Delfi. Li s-a spus că acela care va putea să ofere cea mai bună comparație pentru o naștere neobișnuită ce tocmai avusese loc în Creta, acela avea să găsească ceea ce fusese pierdut. Minos a cercetat și a aflat că în cirezile lui se născuse o junincă a cărei culoare se schimba de trei ori pe zi – de la alb la roșu și de la roșu la negru. El i-a chemat la palat pe prezicătorii lui, dar nici unul nu și-a putut imagina o comparație, până când Poliidos din Argos, un descendent al lui Melampus, a spus: „Această vițică seamănă cel mai bine cu o mură [sau dudă]”. Minos i-a dat pe loc ordin să plece în căutarea lui Glaucos⁴⁷⁵.

d. Poliidos a cutreierat prin palatul-labirint până când a dat de o bufniță care stătea la intrarea într-o pivniță, sperînd un roi de albine, și a luat aceasta drept un semn. În pivnița de dedesubt a găsit un vas mare folosit pentru depozitarea mierii și pe Glaucos înecat în el, cu capul în jos. Când descoperirea i-a fost adusă la cunoștință, Minos i-a consultat pe cureți și le-a urmat sfatul, spunându-i lui Poliidos: „Acum, că ai găsit trupul fiului meu, trebuie să-l readuci la viață!”. Poliidos a protestat, zicând că,

---

⁴⁷³ Pausanias *loc. cit.*; Plutarh, *Agis* 9.

⁴⁷⁴ Plutarh, *Tezeu* 20; Apollodor III.2.1-2; Euripide, *Hipolit*; Pausanias II.7.7; Apollonios din Rodos IV.1493 și urm.

⁴⁷⁵ Hyginus, *Fabula* 136; Apollodor III.3.1; Pausanias I.43.5.

nefiind Asclepios, nu stătea în puterile sale să învie morți. „Ah, eu știu că nu e așa”, a răspuns Minos. „Vei fi închis într-un mormânt cu trupul lui Glaucos și cu o sabie și vei rămâne acolo până când ordinele mele vor fi îndeplinite!”

e. După ce Poliidos s-a obișnuit cu întunericul din mormânt, a văzut un șarpe care se apropia de cadavrul băiatului, a luat sabia și l-a omorât. Curând, un alt șarpe s-a apropiat alunecând și, văzându-și perechea moartă, s-a retras, dar s-a întors imediat cu o plantă magică în gură, pe care a așezat-o pe trupul înțepenit. Încet, șarpele mort a revenit din nou la viață.

f. Poliidos a fost uluit, dar a avut prezența de spirit să așeze aceeași plantă pe corpul lui Glaucos, cu același rezultat fericit. El și Glaucos au strigat apoi după ajutor, până când un trecător i-a auzit și a fugit să-l cheme pe Minos, care a fost covârșit de bucurie când a deschis mormântul și și-a găsit fiul în viață. El l-a copleșit cu daruri pe Poliidos, dar nu l-a lăsat să se întoarcă în Argos decât după ce l-a învățat pe Glaucos arta ghicitului. Poliidos s-a supus fără nici o tragere de inimă, dar când a fost pe punctul să plece pe mare către casă, i-a zis lui Glaucos: „Băiete, scuipe-mă în gură!”. Glaucos a făcut întocmai și a uitat pe dată tot ce învățase⁴⁷⁶.

g. După o vreme, Glaucos a condus o expediție în vest și a cerut de la italieni un regat; dar ei îl disprețuiau pentru că nu reușise să fie la fel de renumit ca tatăl său; cu toate astea, el a introdus centura militară și scutul cretane în Italia și și-a câștigat astfel numele de Labicos, ceea ce înseamnă „purător de centură”⁴⁷⁷.

h. Androgeu a mers la Atena și a câștigat toate întrecerile la Jocurile Panateniene. Dar regele Egeu știa despre prietenia lui cu cei cincizeci de fii rebeli ai lui Palas și, temându-se că l-ar putea convinge pe Minos, tatăl său, să îi susțină pe aceștia în cazul unei revolte fățișe, a uneltit cu megarienii să îl prindă într-o ambuscadă la Enoe, pe drumul către Teba, unde Androgeu urma să concureze la niște jocuri funerare. Androgeu s-a apărut cu dârzenie, dar a pierit în lupta înversunată care a urmat⁴⁷⁸.

i. Vestea morții lui Androgeu a ajuns la Minos în timp ce el

---

⁴⁷⁶ Apollodor, *loc. cit.*; Hyginus, *loc. cit.*

⁴⁷⁷ Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VII.796.

⁴⁷⁸ Diodor din Sicilia IV.60.4; Apollodor III.15.7; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VI.14; Hyginus, *Fabula* 41.

aducea sacrificii Grațiilor pe Insula Paros. Minos a aruncat ghirlandele și le-a poruncit cântăreților din flaut să înceteze, însă a dus la capăt ceremonia; până în ziua de azi, în Paros se aduc sacrificii Grațiilor fără muzică sau flori⁴⁷⁹.

j. Glaucos, fiul lui Minos, a fost uneori confundat cu Glaucos Antedonianul, fiu al lui Antedon sau al lui Poseidon, care a observat cândva puterea unei anumite plante de a reda viața – plantă semănată de Cronos în Epoca de Aur –, când un pește mort (sau, spun unii, un iepure) a fost așezat pe ea și a înviat. El a gustat planta și, devenind nemuritor, s-a aruncat în mare, unde acum este un zeu marin renumit pentru aventurile lui amoroase. Casa lui de sub ape se află în largul coastei Delosului și în fiecare an vizitează toate porturile și toate insulele din Grecia, rostind oracole mult prețuite de marinari și pescari. Apollo însuși este descris drept elev al lui Glaucos⁴⁸⁰.

*

1. Lui Pasifae ca Lună (*51.h) i-au fost atribuiți mulți fii: Cidon, eroul eponim al orașului Cidon de lângă Tegeea și al coloniei cidoniene din Creta; Glaucos, un erou corintian al mării (*71.4); Androgeu, în a cărui onoare erau celebrate jocuri anuale în Ceramicos și pe care atenienii îl venerau ca „Eurygyes” („rotire amplă”), pentru a arăta că era un spirit al anului solar (Hesychios s.v. Androgeu); Ammon, eroul oracular al oazei Ammon, echivalat ulterior cu Zeus; și Catreu, al cărui nume pare a fi o formă masculină a lui „Catarrhoa”, Luna ca aducătoare a ploii. Fiicele ei, Ariadna și Fedra, sunt ea însăși sub alte nume; Ariadna, chiar dacă se citește *ariagne*, „cea mai pură”, pare a fi un nume sumerian, *Ar-ri-an-de*, „mamă foarte rodnică a orzului”, iar Fedra apare pe inscripțiile din sudul Palestinei drept *Pdri*.

2. Mitul lui Acacalis („fără ziduri”) pare să consemneze capturarea de către elenii invadatori din Egialeia a orașului Tarrha din vestul Cretei, care, asemenea altor orașe cretane, nu avea ziduri (*98.1), și fuga locuitorilor marcanți ai acestuia în Libia, unde au devenit stăpânitorii pașnicilor garamanți.

---

⁴⁷⁹ Apollodor III.15.7.

⁴⁸⁰ Athenaios VII.48; Tzetzes, *Despre Licofron* 754; Ovidiu, *Metamorfoze* XIII.924 și urm.; Pausanias IX.22.6; Servius despre *Georgicele* lui Vergiliu I.437.

3. Alb, roșu și negru, culorile junincii lui Minos, erau și culorile lui Io, Luna în ipostază de Vacă (*56.1), ale taurilor sacri ai lui Augias (*127.1) și, pe un vas din Caere (*Monumenti inediti* VI-VII, p. 77), ale taurului lui Minos care a răpit-o pe Europa. Mai mult, trepiedele din argilă sau ipsos consacrate zeiței cretane, găsite la Ninou Khani și un trepied similar găsit la Micene erau vopsite în alb, roșu și negru, iar potrivit lui Ctesias (*Indica*), acestea erau culorile cornului de unicorn. Ca simbol calendaristic, unicornul reprezenta stăpânirea Zeiței-Lună asupra celor cinci anotimpuri ale anului osirian, fiecare dintre ele contribuind cu câte o parte de animal la alcătuirea lui. Faptul că Glaucos urmărea un șoarece ar putea indica un conflict între adoratorii atenieni ai Atenei, însoțită de bufnița (*glaux*) ei familiară, și adoratorii lui Apollo Sminteus („Apollo Șoarecele”); sau este posibil ca povestea originară să fi fost că Minos i-a dat să înghită un șoarece uns cu miere – un remediu disperat prescris în vechime copiilor bolnavi în estul Mediteranei. Maniera în care el a murit se poate referi și la utilizarea mierii ca substanță de îmbălsămare – existau multe vase de lut în care erau înmormântați copii în casele cretane –, iar bufnița era o pasăre a morții. Albinele sunt explicate, poate, de o interpretare eronată a anumitor pietre prețioase tăiate (Weiseler, *Denkmale der Alten Kunst* II.252), care îl înfățișau pe Hermes invocând morții din vasele de înmormântare, în timp ce sufletele lor pluteau deasupra sub forma unor albine (*39.8 și 82.4).

4. Poliidos este atât Zagreus, cel care își schimba forma (*30.a), cât și semizeul Asclepios, a cărui plantă regeneratoare pare să fi fost vâscul (*50.2) sau omologul lui est-european, mărgărintul. Legenda babiloniană a lui Ghilgameș oferă o similitudine pentru readucerea la viață a șarpelui. Planta vieții veșnice îi este furată lui Ghilgameș de un șarpe, care apoi își leapădă pielea și devine iar tânăr; neputând să recupereze planta, Ghilgameș se resemnează să moară. Planta este descrisă ca semănând cu crușinul, pe care grecii îl luau ca purgativ înainte de săvârșirea Misterelor.

5. Faptul că Glaucos îl scuipă în gură pe Poliidos amintește de o acțiune similară a lui Apollo, atunci când Casandra nu l-a plătit pentru darul profeției; în cazul Casandrei însă, rezultatul nu a fost că ea și-a pierdut darul, ci că nimeni nu o mai credea (*158.g).

6. Zeițele cărora Minos le-a adus sacrificii fără obișnuitele flaute sau flori, atunci când a auzit că fiul lui murise, erau Pariile sau Cele Trei Venerabile (*89.a), probabil cele Trei Ursite, numite eufemistic

„Grații”. Mitul a coborât aici în anecdotă de spus la colțul străzii. Moartea lui Androgeu este un mod de a explica cearta dintre cretani și atenieni (*98.c), probabil pe baza vreunei tradiții irelevante a unei crime săvârșite în Enoe.

7. Înzestrările oraculare ale lui Glaucos Antedonianul, numele lui și aventurile lui de dragoste, dintre care una cu Scila (*170.t), sugerează că el era o personificare a puterii marine a Cretei. Atât Minos (care își primea oracolele de la Zeus), cât și Poseidon, protector al confederației cretane (*39.7), se bucuraseră de Scila (*91.2), iar Antedon („cel care se bucură de flori”) pare să fi fost un nume al eroului cretan al florilor de primăvară, încarnat de toți regii minoici de mai târziu (*85.2). Regele din Cnosos pare să se fi aliat prin căsătorii sacre cu toate statele membre ale confederației sale (*89.1); de aici și reputația lui Glaucos de iubăreț. Este posibil ca un reprezentant din Cnosos să fi făcut o călătorie anuală prin toate coloniile de peste mare ale Cretei, la fel ca Talos (*92.7), comunicând ultimele decrete oraculare. Delos era o insulă cretană și, probabil, un centru de distribuire a oracolelor aduse de la peștera de pe Muntele Dicta în Cnosos. Dar acest Glaucos seamănă și cu Proteu, Zeul Mării oracular din Farosul egiptean (*169.6), și cu Melicertes, Zeul Mării din Corint, identificat cu un alt Glaucos (*71.4). Este posibil ca iarba lui Cronos din Epoca de Aur să fi fost magica *herbe d’or* a druizilor.

8. O versiune a mitului lui Glaucos este citată din istoricul lidian Xantos de Plinius (*Naturalis historia* XXV.4) și de Nonnos (*Dionisiacele* XXV.451-551) și comemorată printr-o serie de monede din Sardes. Atunci când eroul Tilon sau Tilos („nod” sau „falus”) a fost mușcat mortal de călcâi de un șarpe veninos (*117.1), sora lui, Mera, („soartă”) a apelat la gigantul Damasen („supunător”) ca să îl răzbune. Un alt șarpe a adus apoi „floarea lui Zeus” din pădure și a pus-o pe buzele perechii lui moarte, care a revenit la viață; Mera i-a urmat exemplul și l-a înviat în mod similar pe Tilos.

91. Scila și Nisos

a. Minos a fost întâiul rege care a controlat Marea Mediterană, pe care a curățat-o de pirați, și care a stăpânit peste nouăzeci de orașe din Creta. Când atenienii l-au ucis pe fiul lui, pe Androgeu, s-a hotărât să se răzbune pe ei și a navigat prin toată Marea Egee ca să adune vase și trupe înarmate. Unii locuitori din insule au fost de

acord să-l ajute, alții au refuzat. Sifonos i-a cedat la îndemnul prințesei Arne, pe care Minos o cumpărase cu aur; dar zeii au preschimbat-o într-o stâncuță care iubește aurul și tot ce-i sclipitor. Minos a încheiat o alianță cu locuitorii din Anafi, dar a fost refuzat de regele Eac din Egina și a plecat de acolo, jurând să se răzbune. Eac a răspuns apoi chemării lui Cefalos și s-a alăturat Atenei, în contra lui Minos⁴⁸¹.

b. Între timp, Minos a traversat Istmul Corinth. A asediat Nisa, condusă de Nisos Egipteanul, care avea o fiică pe nume Scila. În oraș se afla un turn construit de Apollo [și Poseidon?], iar la picioarele lui se găsea o piatră cântătoare care, dacă erau aruncate pietricele pe ea, suna ca o liră – deoarece Apollo își lăsase cândva lira acolo, în timp ce lucra ca zidar. Scila obișnuia să petreacă mult timp în vârful turnului, cântând melodii pe piatra aceea cu pietricele aduse în poala ei; iar când a început războiul, urca acolo în fiecare zi ca să privească bătălia.

c. Asediul Nisei s-a prelungit și, curând, Scila a ajuns să cunoască numele fiecărui războinic cretan. Impresionată de frumusețea lui Minos, de hainele splendide și de calul lui de luptă alb, a făcut greșala să se îndrăgostească. Unii spun că Afrodita a făcut să se întâmple asta, alții dau vina pe Hera⁴⁸².

d. Într-o noapte, Scila s-a furișat în camera tatălui ei și a tăiat vestita șuviță strălucitoare de care depindeau viața și tronul lui; apoi, luându-i cheile de la poarta orașului, a deschis-o și a fugit afară. S-a dus drept spre cortul lui Minos și i-a oferit șuvița de păr în schimbul iubirii lui. „Bună afacere!”, a strigat Minos, și, în aceeași noapte, după ce a intrat în oraș și l-a prădat, s-a împreunat cu Scila; dar nu a vrut să o ia în Creta cu el, deoarece detesta paricidul. Însă Scila a înotat după corabia lui și s-a agățat de pupă, până când sufletul tatălui ei, Nisos, s-a repezit asupra ei sub forma unui vultur-de-mare, cu pinteni și cioc coroiat. Îngrozită, Scila și-a dat drumul și s-a înecat; sufletul ei și-a luat zborul ca pasăre *ciris*, bine-cunoscută pentru pieptul mov și picioarele ei roșii⁴⁸³. Dar unii spun că Minos a dat ordin ca Scila să fie înecată, iar alții, că sufletul

---

⁴⁸¹ Strabon X.4.8 și 15; Ovidiu, *Metamorfoze* VII.480-VIII.6.

⁴⁸² Hyginus, *Fabula* 198; Vergiliu, *Ciris*.

⁴⁸³ Apollodor III.15.8; Hyginus, *loc. cit.*; Ovidiu, *Metamorfoze* VIII.6-151; Vergiliu, *loc. cit.*; Pausanias II.34.7.

ei a devenit un pește *ciris*, nu pasărea cu același nume⁴⁸⁴.

e. Nisa a fost numită ulterior Megara, în cinstea lui Megareu, un fiu al Oenopei cu Hipomenes; acesta fusese aliatul lui Nisos, se căsătorise cu fiica lui, Ifinoe, și se spune că i-a succedat acestuia la tron⁴⁸⁵.

f. Războiul s-a tot lungit până când Minos și-a dat seama că nu îi poate răpune pe atenieni și s-a rugat lui Zeus să răzbune moartea lui Androgeu; în consecință, întreaga Grece a fost lovită de cutremure și foamete. Regii multor orașe-state s-au adunat la Delfi ca să consulte Oracolul și li s-a spus să îl pună pe Eac să rostească rugăciuni în numele lor. După ce au făcut întocmai, cutremurele au încetat pretutindeni, în afară de Atica.

g. Atenienii au încercat atunci să scape de blestem sacrificându-i-le Persefonei pe fiicele lui Hiacintos, anume pe Anteis, Agleis, Lictea și Ortea, pe mormântul ciclopului Gerestos. Aceste fete se aflau la Atena venind din Sparta. Dar cutremurele au continuat, iar când atenienii au consultat iarăși Oracolul din Delfi, li s-a zis să îi dea lui Minos orice satisfacție dorea. El a cerut un tribut de șapte tineri și șapte fecioare, trimiși la fiecare nouă ani în Creta ca pradă pentru Minotaur⁴⁸⁶.

h. Apoi Minos s-a întors la Cnosos, unde a sacrificat o sută de tauri în semn de recunoștință pentru victoria lui. Dar sfârșitul i-a venit în al nouălea an care a urmat⁴⁸⁷.

*

1. Cadrul istoric al mitului Scilei pare să fie o dispută dintre atenieni și stăpânii lor cretani, nu cu mult înainte de jefuirea Cnososului din 1400 î.Hr. Mitul însuși, repetat aproape identic în povestea lui Pterelaos și Cometo, originară din Insula Tafos, le amintește pe cele ale lui Samson și Dalila din Filistia, Curoi, Blathnat și Cuchulain din Irlanda și Llew Llaw, Blodeuwedd și Gronw din Țara Galilor, toate fiind variațiuni pe aceeași temă. El se referă la rivalitatea dintre regele sacru și succesorul lui tanist pentru a obține protecția Zeiței-Lună care, la mijlocul verii, taie părul regelui și îl trădează. Puterea regelui rezidă în părul lui,

---

⁴⁸⁴ Apollodor, *loc. cit.*; Pausanias, *loc. cit.*

⁴⁸⁵ Pausanias I.39.4-5.

⁴⁸⁶ Diodor din Sicilia IV.61.

⁴⁸⁷ Ovidiu, *Metamorfoze* VIII.152 și urm.; Homer, *Odiseea* XIX.178.

deoarece el reprezintă Soarele, iar șuvițele lui lungi și aurii sunt comparate cu razele acestuia. Dalila îi taie părul lui Samson înainte să-i cheme pe filistenii; Blathnat îl leagă pe Curoi de un stâlp al patului său înainte să îl cheme pe amantul ei, Cuchulain, ca să-l ucidă; Blodeuwedd îl leagă pe Llew Llaw de un copac înainte să îl cheme pe amantul ei, Gronw. Sufletul lui Llew Llaw ia înfățișarea unui vultur, iar Blodeuwedd („ca o floare frumoasă”), o femeie alcătuită în mod magic din nouă flori diferite, este preschimbată în bufniță – ca și Scila, probabil, în legenda greacă originală. O colajare a acestor cinci mituri demonstrează că Scila-Cometo-Blodeuwedd-Blathnat-Dalila este Zeița-Lună în ipostaza ei de primăvară și vară, ca Afrodita Cometo („cu păr strălucitor”); toamna, ea se transformă în bufniță sau într-o pasăre *ciris* și devine Zeița Morții Atena – care se metamorfozează în diferite păsări, inclusiv în bufniță (*97.4) –, Hera sau Hecate. Numele ei, *Scila*, indică faptul că regele era sfârtecat în bucăți după ce îi era ras capul. Ca și în mitul lui Llew Llaw, pedeapsa aplicată ulterior trădătoarei e o adăugire morală târzie.

2. Ovidiu (*Arta iubitii* I.331) o identifică pe această Scila cu o omonimă pe care Amfitrita a transformat-o într-un monstru canin deoarece Poseidon o sedusese (*16.2) și spune că ea adăpostea în pânțele și în șale câini sălbatici, ca pedeapsă pentru tăierea șuviței lui Nisos. Ovidiu greșește rareori în ceea ce privește mitologia și e posibil ca aici să consemneze o legendă conform căreia blestemul lui Pasifae asupra lui Minos l-a făcut să umple pânțele Scilei cu pui de câine, în loc de șerpi, scorpioni și miriapode. Pasifae și Amfitrita sunt aceeași Zeiță-Lună și a Mării, iar Minos, ca stăpânitor al Mediteranei, a ajuns să fie identificat cu Poseidon.

3. Sacrificarea fiicelor lui Hiacintos pe mormântul lui Gerestos se poate referi la „grădinile lui Adonis”, plantate în cinstea regelui condamnat – fiind flori tăiate, ele se veștejeau în câteva ore. Dar Gerestos fusese unul dintre ciclopii preaheeni (*3.b) și, potrivit *Etymologicum Magnum* (s.v. Geraestides), fiicele lui fuseseră doicile copilului Zeus în Gortina; mai mult, Gerestion era un oraș din Arcadia unde Rhea îl înfășase în scutece pe Zeus. Atunci, Hiacintidele erau, probabil, doicile, nu fiicele lui Hiacintos: preotese ale lui Artemis care, în Cnidus, purtau numele de „Hyacinthotrophos” („doică a lui Hiacintos”) și puteau fi identificate cu Gerestidele, de vreme ce Zeus din Creta (*7.1), care murea în fiecare an, era imposibil de deosebit de Hiacintos. Este probabil,

prin urmare, ca mitul să se refere la patru păpuși atârinate de un pom fructifer în floare, cu fețele spre cele patru puncte cardinale, în cadrul unei ceremonii menite să facă pomii să prindă rod, dedicată lui „Artemis Spânzurată” (*79.2 și 88.10).

4. Cei șapte tineri atenieni sortiți Minotaurului erau probabil substituiți sacrificați anual în locul regelui din Cnosos. Se considera mai convenabil să fie victime străine, decât cretani autohtoni, așa cum se întâmpla și în ritualul canaanit al Crucificării, pentru care, până la urmă, erau de ajuns prizonieri și infractori ca substituiți ai lui Tammuz. „La fiecare nouă ani” înseamnă „la sfârșitul fiecărui Mare An de o sută de lunații”. După ce în locul regelui sacru erau sacrificați cei șapte băieți, el însuși murea (*81.8). Cele șapte fecioare ateniene nu erau sacrificate; ele deveneau însoțitoare ale preotesei Lunii și participau la luptele cu taurii, cum sunt prezentate în unele opere de artă cretane: un sport primejdios, dar nu neapărat mortal.

5. În Megara exista o serie de pietre cântătoare, după modelul xilofoanelor, și care nu erau greu de confecționat. Dar probabil că acolo se păstrează și amintirea statuii cântătoare a lui Memmon din Egipt: goală pe dinăuntru, cu un orificiu în spatele gurii deschise, prin care în zori, când soarele încălzea piatra, ieșea aerul cald (*164.2).

92. Dedal și Talos

a. Originea lui Dedal este disputată. După unii, mamă i-a fost Alcipe, alții o numesc Merope, iar alții, Ifinoe; toți îi dau un tată diferit, deși e îndeobște acceptat că el aparținea casei regale din Atena, ce pretindea că se trage din Erehteu. Dedal era un fierar extraordinar, care își învățase arta de la Atena însăși⁴⁸⁸.

b. Totuși Talos, unul dintre ucenicii lui, fiul surorii lui Policasta sau Perdix, îl întrecuse deja în măiestrie, deși avea doar doisprezece ani. Într-o zi, Talos a luat de jos, din întâmplare, mandibula unui șarpe sau, spun unii, șira unei spinări de pește; și, văzând că putea să o folosească pentru a tăia un băț în două, a făcut o copie din fier și așa a inventat fierăstrăul. Invenția lui, dar și altele – cum ar fi

---

⁴⁸⁸ Apollodor III.15.8; Plutarh, *Tezeu* 19; Ferekydes, citat în *Scolia la Oedip la Colona* de Sofocle 472; Hyginus, *Fabula* 39.

roata olarului și compasul de trasat cercuri –, i-au asigurat o mare reputație în Atena, iar Dedal, care pretindea că el făcuse primul fierăstrău, a devenit curând peste poate de invidios⁴⁸⁹. Dedal l-a dus atunci pe Talos sus pe Acropole și, făcându-se că îi arată ceva în depărtare, l-a împins deodată în gol. În pofida geloziei sale, poate că nu ar fi făcut nicicând așa ceva dacă nu l-ar fi bănuیت pe Talos de relații incestuoase cu Policasta, mama lui. Apoi Dedal a coborât în grabă spre poalele Acropolei și a ascuns cadavrul lui Talos într-un sac, propunându-și să-l îngroape în secret. Când l-au întrebat trecătorii, a zis că luase din pietate un șarpe mort, așa cum cerea legea – ceea ce nu era complet neadevărat, Talos fiind urmaș de-al lui Erehteu –, dar pe sacul lui erau pete de sânge și crima nu a trecut neobservată, iar Areopagul l-a surghiunit pentru crimă. Potrivit unei alte relatări, el ar fi fugit înainte ca procesul să aibă loc⁴⁹⁰.

c. Or, sufletul lui Talos – pe care unii îl numesc Calos, Circinios sau Tantalos – și-a luat zborul sub chip de potârniche, dar trupul lui a fost îngropat acolo unde căzuse. Policasta s-a spânzurat când a aflat de moartea lui, iar atenienii au construit lângă Acropole un sanctuar în onoarea ei⁴⁹¹.

d. Dedal s-a refugiat într-una din demele atice, unde oamenii se numesc dedalizi, după numele lui, apoi în Cnososul din Creta, unde regele Minos a fost bucuros să primească un meșteșugar atât de talentat. A trăit acolo o vreme, în pace și în mare cinstire, până când Minos, aflând că o ajutase pe Pasifae să se împreuneze cu taurul alb al lui Poseidon, l-a închis o vreme în Labirint, împreună cu fiul său Icar, a cărui mamă, Naucrate, era una dintre sclavele lui Minos; dar Pasifae i-a eliberat pe amândoi⁴⁹².

e. Nu era însă ușor să fugă din Creta, de vreme ce Minos își ținea toate vasele sub pază militară, iar el oferise o mare recompensă

---

⁴⁸⁹ Apollodor, *loc. cit.*; Ovidiu, *Metamorfoze* VIII.236-59; Hyginus, *Fabula* 274; Plinius, *Naturalis historia* VII.57.

⁴⁹⁰ Fulgentius, *Mythologiae* III.2; Mytographus Vaticanus Primus 232; Mytographus Vaticanus Secundus 130; Diodor din Sicilia IV.76.6; Hyginus, *Fabula* 39; Pausanias VII.4.5.

⁴⁹¹ Pausanias I.21.6; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VI.14; Hellanicos, citat în Scolia la *Oreste* de Euripide 1650; Ovidiu, *loc. cit.*; Suidas și Photios s.v. Sanctuarul lui Perdix.

⁴⁹² Diodor din Sicilia, *loc. cit.*; Apollodor, *Epitome* I.12.

pentru prinderea lui Dedal. Dar Dedal a făcut o pereche de aripi pentru el și o alta pentru Icar; penele mari erau cusute, însă cele mai mici au fost prinse cu ceară. I-a legat lui Icar perechea lui de aripi și i-a spus, cu lacrimi în ochi: „Fiule, fii atent! Nici nu te înalța prea sus, ca nu cumva soarele să topească ceara, și nici nu coborî prea jos, ca marea să ude penele”. Apoi și-a strecurat mâinile în perechea lui de aripi și și-au luat zborul. „Urmează-mă îndeaproape”, a strigat el, „să nu te rătăcești!”.

În timp ce se îndepărtau în grabă de insulă, îndreptându-se spre nord-est dând din aripile lor, pescarii, păstorii și țăranii care-și aruncau privirile în sus credeau că sunt niște zei.

f. Lăsaseră Naxos, Delos și Paros în urma lor, pe stânga, și Lebynthos și Calymne pe dreapta, când Icar, nesocotind sfatul tatălui său, a început să se înalțe spre soare, bucurându-se de avântul dat de aripile lui mari. Curând, când Dedal a privit îndărăt peste umăr, nu l-a mai putut vedea; erau doar penele împrăștiate pe valurile de dedesubt. Căldura soarelui topise ceara, iar Icar se prăbușise în mare, înecându-se. Dedal s-a rotit în cerc până când cadavrul a ieșit la suprafață, apoi l-a dus pe insula din apropiere, numită acum Icaria, unde l-a îngropat. O potârniche s-a așezat pe un stejar-veșnic-verde și l-a privit, ciripind satisfăcută – sufletul surorii sale, Policasta, fusese în sfârșit răzbunat. Insula a dat și numele mării dimprejurul ei⁴⁹³.

g. Dar unii, necrezând povestea, spun că Dedal a fugit din Creta cu o corabie oferită de Pasifae și că, în drumul spre Sicilia, erau pe punctul de a debarca pe o insuliță, când Icar a căzut în apă și s-a înecat. Ei mai spun că Heracle a fost cel care l-a îngropat pe Icar și, drept recunoștință, Dedal i-a făcut o statuie în Pisa care părea atât de vie, încât Heracle a confundat-o cu un rival și a doborât-o cu o stâncă. Alții zic că Dedal a inventat velele, nu aripile, ca mijloc de a întrece galerele lui Minos, și că Icar a cârmuit vasul neglijent, astfel încât corabia s-a răsturnat, iar el s-a înecat⁴⁹⁴.

h. Dedal a zburat spre vest până când a aterizat la Cume, lângă Napoli, iar acolo și-a dedicat aripile lui Apollo și i-a construit un templu cu acoperiș din aur. Apoi a vizitat Camicos, din Sicilia, unde

---

⁴⁹³ Isidor din Sevilla, *Etimologii* XIV.6; Hyginus, *Fabula* 40; Ovidiu, *Metamorfoze* VIII.182-235.

⁴⁹⁴ Diodor din Sicilia IV.77; Apollodor II.6.3; Pausanias IX.11.2-3.

a fost primit cu ospitalitate de regele Cocalos și a trăit printre sicilienii, bucurându-se de mare faimă și înălțând multe clădiri frumoase⁴⁹⁵.

i. Între timp, Minos strânsese o flotă importantă și a plecat în căutarea lui Dedal. A luat cu el o cochilie de triton și, oriunde mergea, promitea recompensă oricui va reuși să treacă un fir de ață prin ea: o problemă pe care știa că doar Dedal era capabil să o rezolve. Ajuns în Camicos, i-a oferit cochilia lui Cocalos, care s-a angajat să treacă ața – și, bineînțeles, Dedal a știut cum să o facă. El a legat un fir subțire ca un funigel de o furnică, a dat o gaură în vârful cochiliei și a momit furnica să parcurgă spirala ungând cu miere marginea găurii. Apoi a legat la celălalt capăt al firului subțire o sfoară de in și a tras-o și pe aceasta prin cochilie. Cocalos a venit cu cochilia străbătută de sfoară și a revendicat recompensa, iar Minos, fiind sigur că găsisese în sfârșit ascunzătoarea lui Dedal, a cerut să-i fie predat. Dar fiicele lui Cocalos nu suportau gândul de a-l pierde pe Dedal, care le făcea jucării atât de frumoase, și, cu ajutorul lui, au scornit un plan. Dedal a trecut o țevă prin acoperișul băii și a turnat prin ea apă clocotită sau, spun unii, catran peste Minos, în timp ce el se relaxa făcând o baie fierbinte. Cocalos, foarte posibil implicat în acest plan al lor, le-a înapoiat cretanilor cadavrul, spunând că Minos se împiedicase și căzuse într-un cazan cu apă clocotită⁴⁹⁶.

j. Însoțitorii lui Minos l-au îngropat cu mare pompă, iar Zeus l-a făcut judecător al morților în Tartar, avându-i colegi pe fratele lui, Radamante, și pe dușmanul său Eac. Cum mormântul lui Minos se afla în centrul templului Afroditei din Camicos, el a fost onorat acolo vreme de mai multe generații de numeroși sicilienii care mergeau să o venereze pe zeiță. În cele din urmă, oasele lui au fost duse înapoi în Creta de Teron, tiranul din Acragas.

k. După moartea lui Minos, cretanii au cunoscut o stare de totală debandadă, deoarece principala lor flotă fusese incendiată de sicilienii. Echipajele au fost nevoite să rămână peste mări; unele au construit orașul Minoa, aproape de plaja pe care debarcaseră; alții,

---

⁴⁹⁵ Vergiliu, *Eneida* VI.14 și urm.; Pausanias VII.4.5; Diodor din Sicilia IV.78.

⁴⁹⁶ Pausanias, *loc. cit.*; Apollodor, *Epitome* I.14-15; Zenobius, *Proverbia* IV.92; Diodor din Sicilia IV.79.

orașul Hiria din Mesapia; iar alții au mărșăluit spre inima Siciliei și au fortificat un deal care a devenit orașul Enguos, numit astfel de la un izvor „foarte apropiat”. Și acolo au construit un Templu al Mamelor, pe care au continuat să le cinstească la fel cum o făceau și în Creta lor natală⁴⁹⁷.

l. Cât despre Dedal, el a plecat din Sicilia ca să i se alăture lui Iolaus, nepotul și conducătorul carului lui Heracle din Tirint, cel care a condus un corp armat de atenieni și tespieni în Sardinia. Multe dintre lucrările lui au supraviețuit în Sardinia; ele sunt numite Dedalii⁴⁹⁸.

m. Or, Talos era și numele servitorului cu cap de taur al lui Minos, dat lui de Zeus ca să păzească Creta. Unii spun că el era supraviețuitorul rasei de bronz care a răsărit din frasini, alții, că fusese creat de Hefaistos în Sardinia și că avea o singură venă, care ducea de la gât până la glezne, unde era prinsă cu un ac de bronz. El avea sarcina să alerge de trei ori pe zi în jurul Cretei și să arunce bolovani în orice corabie străină; de asemenea, trebuia să meargă de trei ori pe an, ceva mai agale, prin satele din Creta, ca să prezinte legile lui Minos inscripționate pe tăblițe de bronz. Când locuitorii din Sardinia au încercat să invadeze insula, Talos s-a înroșit pe sine în foc și i-a distrus cu îmbrățișarea lui fierbinte, rânjind feroce; de aici expresia „rânjet sardonice”. În cele din urmă, Medeea l-a ucis pe Talos trăgându-i vena afară și lăsându-i sângele și viața să se prelingă din el, deși unii zic că Peas Argonautul i-a străpuns călcâiul cu o săgeată otrăvită⁴⁹⁹.

*

1. Hefaistos este descris uneori drept fiu al Herei cu Talos (*12.c), iar Talos, ca mai tânărul nepot al lui Dedal; dar Dedal era un membru de rang inferior al Casei lui Erehteu, care a fost întemeiată mult după nașterea lui Hefaistos. Astfel de discrepanțe cronologice constituie regula în mitologie. Similaritatea atributelor lui Dedal („strălucitor” sau „fasonat cu iscusință”), Talos („cel care suferă”) și Hefaistos („cel care strălucește ziua”) arată că tustrei erau doar nume diferite ale aceluiași personaj mitic. Icar (de la *io-carios*,

---

⁴⁹⁷ Diodor din Sicilia, *loc. cit.*; Herodot VII.170.

⁴⁹⁸ Pausanias VII.2.2; Diodor din Sicilia IV.30.

⁴⁹⁹ Suidas s.v. Risus Sardonicus; Apollonios din Rodos, *Argonauticele* 1639 și urm.; Apollodor I.9.26; Platon, *Minos* 320c.

„dedicat Zeiței-Lună Car”) ar putea fi și el un alt astfel de nume. Căci Hefaistos, zeul făurarilor, s-a căsătorit cu Afrodită, căreia îi era consacrată potârnichea; sora lui Dedal, făurarul, este numită Perdix („potârniche”); sufletul lui Talos, făurarul, își ia zborul ca potârniche și o potârniche apare la înmormântarea lui Icar, fiul lui Dedal. În plus, Hefaistos a fost aruncat din Olimp, iar Talos a fost aruncat de pe Acropole. Hefaistos mergea șchiopătat; unul dintre numele lui Talos era Tantalos („șchiopătat” sau „împleticit”); un mascul de potârniche șchioapătă când își execută dansul amoros, ținându-și un pinten pregătit să își lovească rivalii. Mai mult, zeul latin Vulcan șchiopăta. Cultul lui a fost introdus din Creta, unde era numit Velchanos și avea drept simbol un cocoș, deoarece cocoșul cântă în zori și, prin urmare, era adecvat unui Erou al Soarelui. Dar cocoșul nu a ajuns în Creta decât în secolul al VI-lea î.Hr. și este probabil să fi înlocuit potârnichea ca pasăre a lui Velchanos.

2. Se pare că dansul erotic al potârnichei era executat primăvara în cinstea Zeiței-Lună și că dansatorii bărbați șchiopătau și purtau aripi. În Palestina, această ceremonie, numită *Pesach* („șchiopătatul”), încă era executată, potrivit lui Ieronim, la Beth-Hoglah („Altarul Șchiopului”), unde adepții dansau în spirală. Beth-Hoglah este identificat cu „terenul de treierat al lui Atad”, pe care se jelea pentru regele șchiop Iacov, al cărui nume ar putea însemna *Jah Aceb* („zeul-călcâi”). Ieremia îi avertizează pe evrei să nu ia parte la aceste rituri canaanite orgiastice, spunând: „Potârnichea și-a strâns puii pe care i-a ținut ascunși”. Anafi, o insulă situată în nordul Cretei, cu care Minos a încheiat un tratat (*91.a), era vestită în Antichitate ca loc de odihnă pentru potârnichele migratoare.

3. Mitul lui Dedal și Talos, ca și varianta lui, mitul lui Dedal și Icar, par să combine ritualul arderii substitutului regelui solar, care își luase aripi de vultur (*29.1), în marele foc de primăvară – când începea Anul Nou palestinian –, cu ritualurile de aruncare în mare de pe o stâncă a unui *pharmacos* cu aripi de potârniche (*96.3), un substitut similar, și de înțepare a regelui în călcâi cu o săgeată otrăvită (*92.10). Dar admirația pescarilor și a țăranilor față de zburătorul Dedal este împrumutată probabil dintr-o imagine a înaripatului Perseu sau Marduk (*73.7).

4. Într-un anumit sens, labirintul din care scapă Dedal și Icar era podeaua mozaică cu modelul labirintului pe care ei trebuiau să-l

urmeze în dansul ritual al potârniciei (*98.2); dar fuga lui Dedal în Sicilia, Cumae și Sardinia se referă, poate, la fuga lucrătorilor în bronz autohtoni din Creta, în urma invaziilor elenice succesive. Viclenia cu cochilia de triton și îngroparea lui Minos într-un altar al Afroditei căreia această cochilie îi era consacrată (*11.3) sugerează că și Minos era considerat, în acest context, drept Hefaistos, amantul Zeiței Mării. Moartea lui în baie este un incident care pare să fie desprins din mitul lui Nisos și Scila (*91.b-d); omologul celtic al lui Nisos, Llew Llaw, a fost omorât în baie printr-un vicleșug, la fel și alt rege sacru, Agamemnon din Micene (*112.1).

5. Numele Naucrate („putere maritimă”) consemnează consecințele istorice ale înfrângerii lui Minos în Sicilia – trecerea supremației maritime de la cretanii stăpânitori în mâinile grecilor. Faptul că ea era una dintre sclavele lui Minos sugerează o revoluție de palat a mercenarilor elenici din Cnosos.

6. Dacă Policasta, celălalt nume al lui Perdix, mama lui Talos, înseamnă *polycassitere*, „mult cositor”, el aparține mitului omului de bronz, omonimul lui Talos. Supremația cretană depindea în mare măsură de rezervele abundente de cositor destinat să fie amestecat cu cuprul cipriot; potrivit profesorului Christopher Hawkes, cea mai apropiată sursă era Insula Mallorca.

7. Hesychios spune că Talos era un nume al Soarelui; prin urmare, la început, Talos trebuie să fi înconjurat Creta doar o dată pe zi. Dar este posibil ca porturile Cretei să fi fost păzite împotriva piraților de trei corpuri de gărzi, care trimiteau patrule. Și, de vreme ce Talos-Soarele era numit și Taurus („taurul” – Bekker, *Anecdota*, I.344.10 și urm.; Apollodor I.9.26), vizita lui de trei ori pe an prin sate era probabil o călătorie regală a Regelui-Soare, purtând masca lui rituală de taur – anul cretan fiind împărțit în trei anotimpuri (*75.2). Îmbrățișarea roșie-arzătoare a lui Talos ar putea consemna sacrificiile umane prin ardere oferite lui Moloch, *alias* Melkarth, care era venerat în Corint ca Melicertes (*70.5) și probabil că era cunoscut și în Creta. De vreme ce acest Talos provenea din Sardinia, unde se spune că Dedal ar fi fugit când a fost urmărit de Minos, și care era, în același timp, darul lui Zeus pentru Minos, mitografii au simplificat povestea atribuindu-i lui Hefaistos, și nu lui Dedal, meritul construirii lui, Hefaistos și Dedal fiind același personaj. *Sardonicus risus* sau *rictus*, rigidizarea mușchilor faciali, simptom caracteristic al trismusului, era numită astfel probabil din cauză că omul-cerb al bronzurilor primitive din Sardinia avea

aceiași rânjet larg și melancolic.

8. Vena unică a lui Talos ține de vechiul secret al turnării bronzului prin metoda *cire-perdue*. Mai întâi, făurarul făcea o imagine din ceară de albine pe care o acoperea cu un strat de argilă și o introducea în cuptor. De îndată ce argila era bine arsă, dădea o gaură în locul dintre călcâi și gleznă, astfel încât ceara curgea afară și obținea cu abilitate un mulaj în care se putea turna bronz topit. După ce îl umplea, iar metalul dinăuntru se răcea, spărgea lutul, rămânând cu o imagine din bronz a aceleiași forme precum cea inițială din ceară. Cretanii au dus metoda *cire-perdue* în Sardinia, odată cu cultul lui Dedal. De vreme ce Dedal și-a învățat meșteșugul de la Atena, cunoscută sub numele de Medeea în Corint, este posibil ca povestea morții lui Talos să fi fost o interpretare eronată a unei imagini care o înfățișa pe Atena demonstrând metoda *cire-perdue*. Tradiția conform căreia ceara topită a provocat moartea lui Icar pare să se refere mai degrabă la mitul vărului său Talos, deoarece Talos, omul de bronz, este strâns legat de omonimul său, lucrător în bronz și reputat inventator al compasului.

9. Compasurile fac parte din secretul lucrătorului în bronz, esențial pentru trasarea precisă a cercurilor concentrice atunci când bolurile, coifurile și măștile trebuiau bătute cu ciocanul. De aceea Talos era cunoscut ca Circinos, „cel circular”, nume care se referă atât la parcursul soarelui, cât și la utilizarea compasului (*3.2). Inventarea fierăstrăului de către el a fost scoasă în evidență pe bună dreptate; cretanii aveau fierăstraie turnante mici cu două opritoare pentru lucrări speciale, pe care le foloseau cu o dexteritate extraordinară. Talos este fiul unei nimfe a frasinului, deoarece cărbunii de frasin oferă o căldură foarte intensă pentru topire. Acest mit aruncă lumină și asupra creării din lut a omului de către Prometeu; în legenda ebraică, rolul lui Prometeu era jucat de Arhanghelul Mihail, care lucra sub supravegherea lui Iehova.

10. Străpungerea lui Talos de către Peas amintește de străpungerea în călcâi a lui Ahile de către Paris și de moartea centaurilor Folos și Chiron (*126.3). Aceste mituri sunt strâns legate. Folos și Chiron au murit din cauza săgeților otrăvite ale lui Heracle. Peas era tatăl lui Filoctet și, atunci când Heracle fusese otrăvit de un alt centaur, i-a poruncit acestuia să aprindă rugul funerar. Drept urmare, Filoctet a obținut aceste săgeți (*145.f), dintre care una l-a otrăvit (*161.1). Paris a împrumutat apoi săgețile

mortale de la Apollo tesalianul pentru a-l omorî pe Ahile, fiul adoptiv al lui Chiron (*164.j). În cele din urmă, când Filoctet l-a răzbunat pe Ahile străpungându-l pe Paris, el a utilizat o altă săgeată din tolba lui Heracle (*166.e). Regele sacru din Tesalia era omorât, se pare, de o săgeată înmuiată în venin de viperă, pe care succesorul său i-o înfigea între călcâi și gleznă. În *Mahabharata* sanscrită, eroul divin Krishna, pe care grecii lui Alexandru l-au identificat cu Heracle, a fost străpuns în călcâi și omorât de vânătorul Jara, care apare în unele mituri ca frate al său, adică succesor.

11. În mitul celtic, labirintul a ajuns să însemne mormântul regal (*White Goddess*, p. 105); faptul că la fel s-a întâmplat și la grecii din vechime este sugerat de definiția din *Etymologicum Magnum*, ca „peșteră în munte”, și de cea a lui Eustathios (Despre *Odiseea* lui Homer XI.1688) ca „peșteră subterană”. Etruscul Lars Porsena a făcut un labirint pentru mormântul lui (Varro, citat de Plinius, *Naturalis historia* XXXVI.91-3), iar în „peșterile ciclopilor”, adică cele preelenice, de lângă Nauplia (Strabon VIII.6.2), din Samos (Plinius, *Naturalis historia* XXXIV.83) și din Lemnos (Plinius, *op. cit.* XXXVI.90), existau labirinturi. Prin urmare, a scăpa din labirint însemna a fi reîncarnat.

12. Deși Dedal este considerat atenian din cauza demei atice numite în cinstea lui, meșteșugurile lui au fost introduse în Atica din Creta, nu invers. Probabil că jucăriile făcute de el pentru fiicele lui Cocalos erau păpuși cu membre mobile, asemenea celor care le încântau pe Pasifae și pe fiica ei Ariadna (*88.e) și care par să fi fost folosite în cultul atic al copacului al lui Erigona. În orice caz, Policasta, sora lui Dedal, s-a spânzurat, ca și cele două Erigona și Ariadna însăși (*79.2; 88.10 și 98.5).

13. Messapienii din Hiria, ulterior Uria, acum Oria, erau cunoscuți în epoca clasică pentru obiceiurile lor cretane – păr cârlionțat, mantii cu broderii florale, topor cu lamă dublă și așa mai departe; iar ceramica găsită acolo poate fi datată spre anii 1400 î.Hr., ceea ce susține această poveste.

93. Catreu și Altemenes

a. Catreu, cel mai mare fiu rămas în viață al lui Minos, a avut trei fiice, pe Erope, Climene și Apemosine, și un fiu, Altemenes. Atunci când un oracol a prezis că unul dintre copiii lui îl va ucide pe

Catreu, Altemenes și Apemosine cea iute de picior au părăsit din evlavie filială Creta, cu un alai numeros, în speranța că vor scăpa de blestem. Au debarcat pe Insula Rodos și au întemeiat orașul Cretania, numindu-l astfel în cinstea insulei lor natale⁵⁰⁰. Mai târziu, Altemenes s-a stabilit în Camiros, unde era ținut la mare cinste de locuitori, și i-a înălțat un altar lui Zeus pe Muntele Atabyrion din apropiere, de pe vârful căruia, în zilele senine, putea să vadă în depărtare îndrăgita lui Creta. În jurul altarului a pus tauri de bronz, care mugeau de fiecare dată când vreun pericol amenința Rodosul⁵⁰¹.

b. Într-o zi, Hermes s-a îndrăgostit de Apemosine, dar ea l-a respins și a fugit de el. În seara aceea a surprins-o lângă un izvor. Ea a dat să fugă iar, dar el presărase niște piei alunecoase pe singura cale de scăpare, astfel că ea a căzut întinsă la pământ și el a reușit s-o siluiască. Când Apemosine s-a întors la palat și i-a povestit îndurerată lui Altemenes despre nenorocirea ei, el a strigat „Ești o mincinoasă și o desfrânată!” și a ucis-o.

c. Între timp, Catreu, neavând încredere în Erope și Climene, celelalte fiice, le-a alungat din Creta, al cărei rege era acum. Erope, care fusese sedusă de Tiest Pelopidul, s-a căsătorit cu Plistene, cu care i-a avut pe Agamemnon și Menelaos, iar Climene s-a căsătorit cu Nauplios, renumitul navigator. În cele din urmă, bătrân și însingurat și, din câte știa el, fără moștenitor la tronul său, Catreu a plecat în căutarea lui Altemenes, pe care îl iubea foarte mult. Dar debarcând într-o noapte în Rodos, el și însoțitorii lui au fost luați drept pirați și uciși de văcarii din Camiros. Catreu a încercat să spună cine era și de ce venise, dar lătratul câinilor i-a acoperit vocea. Altemenes a venit în goană de la palat ca să respingă presupusa incursiune a piraților și, nerecunoscându-și tatăl, l-a ucis cu o lance. Când a aflat că până la urmă oracolul se împlinise, în pofida îndelungatului său exil voluntar, s-a rugat să fie înghițit de pământ. Drept urmare, s-a deschis o prăpastie și el a dispărut în ea, dar i se acordă cinstire ca unui erou până în ziua de azi⁵⁰².

---

⁵⁰⁰ Apollodor III.2.1.

⁵⁰¹ Diodor din Sicilia V.78; Apollodor, *loc. cit.*; Strabon XIV.2.2; Scolie la *Ode olimpiance* de Pindar VII.159.

⁵⁰² Apollodor III.2.1-2; Diodor din Sicilia, *loc. cit.*

1. Acest mit născocit, care evocă ocupația miceno-minoică a Rodosului din secolul al XV-lea î.Hr., are și menirea de a explica libațiile vărsate într-o prăpastie de un erou din Rodos, ca și scenele erotice în timpul cărora femeile dansau pe pieile proaspăt jupuite ale animalelor sacrificiale. Terminația *byrios* sau *huriash* apare în titlul regal al celei de-a Treia Dinastii Babiloniene, fondată în 1750 î.Hr., iar zeul Atabyrios din Creta, ca și Atabyrion (Muntele Tabor) din Palestina, vestit pentru cultul său al vițelului de aur, era hititul Tesup, un Zeu al Soarelui deținător de vite (*67.1). Rodos a aparținut mai întâi Zeiței-Lună sumeriene Damkina sau Danae (*60.3), dar a trecut în posesiunea lui Tesup (*42.4), iar odată cu prăbușirea Imperiului Hitit a fost colonizat de cretanii vorbitori de greacă; aceștia au păstrat cultul, dar au făcut din Atabyrios fiul lui Pretos („primul om”) și al lui Eurinome Creatoarea (*1.a). În epoca doriană, Zeus Atabyrios a uzurpat cultul din Rodos al lui Tesup. Mugetul taurilor trebuie să fi fost produs prin învârtirea unor *rhombi* sau uruitoare (*30.1), utilizate pentru alungarea spiritelor rele.

2. Moartea lui Apemosine în Camiros se poate referi la o reprimare brutală de către invadatorii hitiți, mai degrabă decât de cei cretani, a unui ordin al preoteselor oraculare din Camiros. Cele trei fiice ale lui Catreu sunt, asemenea Danaidelor, familiara Triadă a Lunii, Apemosine fiind a treia persoană, omoloaga Camirei. Catreu ucis accidental de Altemenes, ca și Laios ucis accidental de fiul lui Oedip (*105.d) și Odiseu de fiul său Telegonos (*171.k), trebuie să fi fost predecesor în funcția sacră de rege, mai degrabă decât tată, dar povestea a fost spusă eronat; fiul, nu tatăl, ar trebui să debarce pe insulă și să arunce lancea cu vârfuri din cozi de pisică-de-mare.

94. Fiii lui Pandion

a. Atunci când Erehteu, regele Atenei, a fost omorât de Poseidon, fiii săi Cecrops, Pandoros, Metion și Orneos s-au certat pe succesiune, iar Xutos, care a dat verdictul prin care Cecrops, cel mai mare, a devenit rege, a trebuit să părăsească Atica în grabă⁵⁰³.

---

⁵⁰³ Apollodor III.15.1 și 5; Plutarh, *Tezeu* 32; Pausanias VII.1.2.

b. Cecrops, pe care Metion și Orneos l-au amenințat că-l ucid, a fugit mai întâi în Megara, apoi în Eubeea, unde Pandoros i s-a alăturat și au întemeiat acolo o colonie. Tronul Atenei i-a revenit fiului lui Cecrops, Pandion, a cărui mamă era Metiadusa, fiica lui Eupalamos⁵⁰⁴. Dar el nu a păstrat puterea prea mult, căci, deși Metion a murit, fiii lui cu Alcipe sau Ifinoe s-au dovedit a fi la fel de invidioși ca și el. Acești fii se numeau Dedal, pe care unii însă îl numesc nepot al lui; Eupalamos, pe care alții îl numesc tată al lui; și Sicion. Sicion este și el numit fiu al lui Erehteu, Pelops sau Maraton, aceste genealogii fiind foarte încâlcite⁵⁰⁵.

c. Când fiii lui Metion l-au izgonit pe Pandion din Atena, el a fugit la curtea lui Pilas, Pilos sau Pilon, un rege lelegian din Megara⁵⁰⁶, cu a cărui fiică, Pilia, s-a căsătorit. Mai târziu, Pilas l-a ucis pe Bias, unchiul său, și, lăsându-l pe Pandion să domnească în Megara, s-a refugiat în Mesenia, unde a întemeiat orașul Pilus. Împins într-acolo de Neleu și de pelasgii din Iolcos, el a intrat în Elida și a întemeiat acolo un al doilea Pilus. Pilia i-a născut lui Pandion patru fii în Megara: Egeu, Palas, Nisos și Licos, chiar dacă frații invidioși ai lui Egeu au răspândit zvonul că era fiul bastard al lui Scirios⁵⁰⁷. Pandion nu s-a mai întors nicicând în Atena. El se bucură de un altar de erou în Megara, unde mormântul lui poate fi văzut pe Faleză Atenei-Cufundar, ca dovadă că acest teritoriu aparținuse cândva Atenei; Atena l-a ascuns pe Cecrops sub aripile ei și l-a dus la adăpost în Megara deghizată într-o pasăre cufundar⁵⁰⁸.

d. După moartea lui Pandion, fiii lui au pornit în marș contra Atenei, i-au izgonit pe fiii lui Metion și au împărțit Atica în patru, după cum le recomandase tatăl lor. Cel mai mare, Egeu, a primit suveranitatea asupra Atenei, în timp ce frații lui au tras la sorți părțile rămase ale regatului: Nisos a câștigat Megara și zona rurală din jur, până la Corint spre vest; Licos a câștigat Eubeea; iar Palas, Atica meridională, unde a creat o rasă de giganti robuști⁵⁰⁹.

---

⁵⁰⁴ *Ibid.* I.5.3; Eustathios despre Homer p. 281; Apollodor III.15.5.

⁵⁰⁵ Ferekydes, citat în Scolia la *Oedip la Colona* de Sofocle 472; Apollodor III.15.8; Diodor din Sicilia IV.76.1; Pausanias II.6.3.

⁵⁰⁶ Apollodor III.15.5; Pausanias IV.36.1 și I.29.5.

⁵⁰⁷ Apollodor, *loc. cit.*; Pausanias IV.36.1.

⁵⁰⁸ Pausanias I.41.6; I.5.3 și I.39.4; Hesychios s.v. Aethyia.

⁵⁰⁹ Apollodor III.15.6; Sofocle, citat de Strabon I.6; Pausanias I.5.4 și I.39.4.

e. Fiul lui Pilas, Sciron, care s-a căsătorit cu una dintre fiicele lui Pandion, a contestat pretențiile lui Nisos asupra Megarei, iar Eac, chemat să judece disputa, a acordat funcția de rege lui Nisos și urmașilor lui, dar conducerea armatelor i-a dat-o lui Sciron. Pe vremea aceea, Megara se numea Nisa, iar Nisos a dat și numele portului Niseea, pe care l-a fondat. El a fost ucis de Minos și a fost îngropat la Atena, unde mormântul lui mai poate fi văzut în spatele Lyceumului. Însă locuitorii Megarei, care nu recunosc că orașul lor a fost vreodată cucerit de cretani, susțin că Megareu s-a căsătorit cu fiica lui Nisos, Ifinoe, și i-a succedat acestuia⁵¹⁰.

f. Ca și Cecrops și Pandion, Egeu și-a văzut viața amenințată permanent de comploturile rudelor, printre ei și Licos, pe care se spune că l-ar fi exilat din Eubeea. Licos s-a refugiat alături de Sarpedon și a dat numele său Licie, după ce mai întâi l-a vizitat pe Afareu în Arene, inițiindu-i pe cei din casa regală în Misterele Marilor Zeițe Demetra și Persefona, ca și în ale lui Atthis, din capitala meseniană antică Andania. Această Atthis, care a dat numele ei Aticii, era una dintre fiicele lui Cranaos, regele autohton al Atenei care a domnit pe vremea Potopului lui Deucalion. Crângul de stejari din Andania, unde Licos îi purifica pe inițiați, încă îi poartă numele⁵¹¹. Acestuia îi fusese dată puterea profeției, și oracolul lui a fost cel care a declarat mai târziu că dacă mesenienii vor păstra un anumit lucru secret, aveau să-și recupereze într-o zi patrimoniul, dar dacă nu, aveau să-l piardă pentru totdeauna. Licos se referea la o descriere a Misterelor Marii Zeițe gravată pe o foaie de cositor, pe care mesenienii au îngropat-o atunci într-o urnă de bronz între o tisă și un mirt, pe vârful Muntelui Ithone; Epaminonda Tebanul a dezgropat-o în cele din urmă atunci când le-a redat mesenienilor vechea lor strălucire⁵¹².

g. Lyceumul din Atena este numit și el în cinstea lui Licos; din cele mai vechi timpuri, el a fost consacrat lui Apollo, care acolo și-a primit pentru prima oară supranumele de „Lycaean”, și a alungat lupii din Atena cu mirosul sacrificiilor lui⁵¹³.

---

⁵¹⁰ Pausanias I.39.4-5 și 19.5; Strabon IX.1.6.

⁵¹¹ Herodot I.173; Pausanias I.2.5 și IV.1.4-5.

⁵¹² Pausanias X.12.5; IV.20.2 și 26.6.

⁵¹³ *Ibid.* I.19.4; Scolie la Demostene XXIV.114.

1. Genealogii mitice precum acestea erau menționate de fiecare dată când suveranitatea statelor sau privilegiile ereditare începeau să fie disputate. Împărțirea Megarei între regele sacru, care săvârșea sacrificiile necesare, și succesorul său, care comanda armata, are un echivalent în Sparta (*74.1). Numele lui Egeu amintește de cultul caprei din Atena (*8.1), iar al lui Licos, de cel al lupului; orice atenian care omora un lup era obligat să îl îngroape printr-o donație publică (Scolie la Apollonios din Rodos II.124). Cufundarul era consacrat Atenei ca protectoare a vaselor și, de vreme ce Faleza Atenei domina marea, este posibil ca ea să fi fost una dintre falezele de pe care preotesele ei îi aruncau pe acei *pharmacos* cu pene (*70.7, 89.6 etc.). Atthis (*actes thea*, „zeița coastei accidentate”) pare să fi fost un nume al Zeiței Triple atice; surorile ei se numeau Cranae („pietros”) și Cranaechme („vârf stâncos” – Apollodor III.14.5); și, ca și Procne și Filomela, care după ce au fost preschimbate în păsări au fost numite Atthis (Marțial I.54.9 și V.67.2), este probabil ca ea să fi avut legătură cu același ritual de pe înălțimea falezei. Ca și Atena, Atthis are mai multe alte epifanii ca pasăre la Homer (*97.4). Misterele Marii Zeițe, care se referă la reînviere, au fost îngropate între tisă și mirt deoarece acestea reprezentau ultima vocală și, respectiv, ultima consoană din alfabetul copacilor (*52.3) și erau consacrate Zeiței Morții.

95. Nașterea lui Tezeu

a. Prima soție a lui Egeu a fost Melite, fiică a lui Hoples, iar a doua, Chalciope, fiică a lui Rexenor, dar nici una nu i-a născut vreun copil. Punând acest fapt, ca și nenorocirile surorilor sale Procne și Filomela, pe seama furiei Afroditei, Egeu a introdus cultul ei în Atena și apoi s-a dus să consulte Oracolul din Delfi. Oracolul l-a prevenit să nu dezlege gura burdufului de vin decât atunci când va ajunge în cel mai înalt loc din Atena, altfel avea să moară într-o zi de durere, răspuns pe care Egeu nu l-a putut tălmăci⁵¹⁴.

b. Pe drumul spre casă, Egeu a trecut prin Corint, iar acolo Medeea l-a pus să jure solemn că avea s-o apere de orice dușman,

---

⁵¹⁴ Scolie la *Medeea* lui Euripide 668; Apollodor III.15.6; Pausanias I.14.6.

dacă vreodată avea să caute refugiu în Atena, promițându-i în schimb să-i procure prin magie un fiu. Apoi Egeu a mers la Trezena, unde vechii lui tovarăși Piteu și Trezen, fii ai lui Pelops, veniseră recent din Pisa ca să împartă un regat cu regele Aetius. Aetius era succesorul tatălui său, Anthas, fiu al lui Poseidon și al lui Alcione, care, după ce întemeiase orașele Anteia și Hiperia, plecase cu puțin timp în urmă pe mare să pună temelii Halicarnasului din Caria. Dar Aetius pare să se fi bucurat puțin timp de puterea sa, deoarece, după moartea lui Trezen, Piteu a unit Anteea și Hiperia într-un singur oraș pe care l-a dedicat în comun Atenei și lui Poseidon, numindu-l Trezena⁵¹⁵.

c. Piteu era cel mai învățat om din vremea sa, iar una dintre cele mai cunoscute apoftegme ale lui despre prietenie este citată deseori: „Nu omori speranța pe care prietenia a născut-o, ci caută să o îndeplinești cât mai mult!”. El a pus bazele sanctuarului lui Apollo Oracular din Trezena, cel mai vechi altar din Grecia care a supraviețuit, și a dedicat de asemenea un templu Zeitei Triple Temis. Trei tronuri albe de marmură, plasate deasupra mormântului său din spatele templului lui Artemis Izbăvitoarea, obișnuiau să îi servească lui și altora drept scaune de judecată. De asemenea, el a predat arta oratoriei în sanctuarul muzelor din Trezena – cel întemeiat de Ardalos, fiul lui Hefaistos, renumitul inventator al flautului – și încă mai există un tratat de retorică scris de mâna lui⁵¹⁶.

d. Or, în timp ce Piteu trăia încă în Pisa, Belerofon i-a cerut mâna fiicei lui, a Etrei, dar a fost izgonit în Caria, în dizgrație, înainte ca această căsătorie să poată fi celebrată; deși promisă lui Belerofon, Etra avea puține speranțe ca el să se mai întoarcă. Întristat de virginitatea ei forțată și influențat de vraja pe care Medeea o arunca de departe asupra lor, a tuturor, Piteu l-a îmbătat pe Egeu și l-a trimis în patul Etrei. Mai târziu, în aceeași noapte, Poseidon s-a bucurat și el de ea. Căci, supunându-se unui vis trimis de Atena, ea l-a părăsit pe Egeu beat și a trecut prin apa puțin adâncă până în Insula Sferia, care este aproape de Trezena de pe continent, și a făcut libații la mormântul lui Sferos, conducătorul carului lui Pelops. Acolo, cu complicitatea Atenei, Poseidon a prins-o cu forța,

---

⁵¹⁵ Euripide, *Medeea* 660 și urm.; Strabon VIII.6.14; Plutarh, *Tezeu* 2.

⁵¹⁶ Plutarh, *loc. cit.*; Pausanias II.31.3-4 și 8-9.

apoi Etra a schimbat numele insulei din Sferia în Hiera și a construit un templu al Atenei Apaturia, instituind regula ca de atunci încolo fetele din Trezena să își dedice zeiței centurile lor de castitate înainte de căsătorie. Totuși, Poseidon i-a cedat cu generozitate lui Egeu paternitatea oricărui copil născut de Etra în decursul următoarelor patru luni⁵¹⁷.

e. Când s-a trezit și s-a văzut în patul Etrei, Egeu i-a spus că, dacă urmau să aibă un fiu, acesta nu trebuia abandonat sau izgonit, ci crescut pe ascuns în Trezena. Apoi s-a întors pe mare ca să celebreze Sărbătoarea Panateniană, după ce și-a ascuns sabia și sandalele sub o stâncă scobită, cunoscută drept Altarul lui Zeus Puternicul, care se afla pe drumul dinspre Trezena spre Hermione. Dacă, atunci când va crește mare, băiatul va putea să clinească stânca din loc și să recupereze sabia și sandalele, avea să fie trimis cu ele la Atena, drept dovadă a originii lui. Între timp, Etra trebuia să păstreze tăcerea, astfel încât nepoții lui Egeu, cei cincizeci de copii ai lui Palas, să nu uneltească împotriva vieții ei. Sabia era moștenire de familie din partea lui Cecrops⁵¹⁸.

f. Într-un loc numit acum Genetlion, pe drumul dinspre oraș spre portul Trezena, Etra a născut un băiat. Unii spun că i-a dat chiar atunci numele Tezeu, deoarece dovezile fuseseră *depuse* pentru el; alții spun că el și-a câștigat acest nume mai târziu la Atena. El a fost crescut în Trezena, unde păzitorul lui, Piteu, a răspândit discret zvonul că tatăl lui era Poseidon, iar un oarecare Connidas, căruia atenienii încă îi mai sacrifică un berbec în ziua de dinaintea Sărbătorilor lui Tezeu, i-a fost învățător. Dar unii spun că Tezeu a crescut la Maraton⁵¹⁹.

g. Într-o zi, Heracle, care lua cina împreună cu Piteu la Trezena, și-a scos pielea de leu și a aruncat-o peste un scaun. Când copiii din palat au venit, au luat-o cu toții la goană țipând, mai puțin Tezeu, în vârstă de șapte ani pe atunci, care a dat fuga să apuce un topor dintr-o stivă de lemne, pregătit să atace un leu adevărat⁵²⁰.

---

⁵¹⁷ Pausanias II.31.12 și 33.1; Apollodor III.15.7; Plutarh, *Tezeu* 3; Hyginus, *Fabula* 37.

⁵¹⁸ Plutarh, *loc. cit.*; Apollodor, *loc. cit.*; Pausanias II.32.7.

⁵¹⁹ Pausanias II.32.8; Plutarh, *Tezeu* 4 și 6; Lactanțiu despre *Tebaida* lui Statius XII.194.

⁵²⁰ Pausanias I.27.8.

h. La vârsta de șaisprezece ani, Tezeu a mers la Delfi și i-a oferit lui Apollo prima șuviță din părul său. Însă și-a ras doar partea din față a capului, precum arabii și mysienii sau ca belicosul Abantes din Eubeea, în fața căruia adversarii nu aveau nici o șansă de scăpare în lupta corp la corp. Acest tip de tunsoare și incinta în care el a săvârșit ceremonia îi poartă încă numele. Tezeu era acum un tânăr puternic, inteligent și prudent, iar Etra l-a dus la stânca sub care Egeu ascunsese sabia și sandalele și i-a spus povestea nașterii lui. Tezeu a mișcat fără nici o dificultate stânca, numită de atunci „Stânca lui Tezeu”, și a recuperat dovezile. Dar, prevenit de Piteu și la îndemnul mamei lui, nu a vrut să meargă la Atena pe calea sigură a mării, ci a insistat să călătorească pe jos, îmboldit de dorința de a întrece isprăvile vărului său primar, Heracle, pe care îl admira foarte mult⁵²¹.

*

1. Piteu este o formă masculină de la Pitthea. Numele orașelor pe care le-a unit pentru a crea Trezena sugerează un calendar triadic matriarhal (*75.2), constând din Anteea („înflorită”), Zeița Primăverii; Hiperia („din înalțuri”), Zeița Verii, când soarele este la zenit; și Pitthea („zeița pinului”), venerată toamna, când Attis-Adonis (*79.1) era sacrificat pe pinul lui. Ele pot fi identificate cu Zeița Triplă Temis, căreia Piteu i-a înălțat un altar, de vreme ce numele Trezena pare a fi o formă erodată a lui *trion hezomenon* – „[orașul] celor trei care stau”, ceea ce se referă la cele trei tronuri albe care le serveau lui „Piteu și celorlalți doi” drept scaune de judecată.

2. Inițial, Tezeu trebuie să fi avut un frate geamăn, de vreme ce mama lui s-a împreunat atât cu un zeu, cât și cu un muritor în aceeași noapte; miturile lui Idas și Linceu, Castor și Polideuces (*74.1), Heracle și Ificles (*118.3) certifică acest fapt. Mai mult, el purta o piele de leu, asemenea lui Heracle, așa încât trebuie să fi fost regele sacru, nu succesorul-tanist. Dar având în vedere că, după războaiele cu perșii, Tezeu a devenit principalul erou național al Atenei, atunci cel puțin tatăl lui trebuia să fie atenian, deoarece mama lui era din Trezena. Mitografii au decis să împace și capra, și varza, totuși: Tezeu era atenian, fiu al lui Egeu, un muritor; dar

---

⁵²¹ Homer, *Iliada* II.542; Pausanias, *loc. cit.* și II.32.7; Plutarh, *Tezeu* 5 și 7.

când avea nevoie să îl revendice pe Poseidon drept tată, putea să o facă (*98.j și 101.f). În ambele cazuri, mama lui rămânea originară din Trezena; Atena avea acolo interese importante. Lui Tezeu îi era atribuit și un frate geamăn onorific, Piritoos, care, fiind muritor, nu putea să scape de Tartar – așa cum au făcut Heracle, Polideuces și Tezeu însuși (*74.j; 103.d; 134.d). Nici un efort nu a fost cruțat pentru a-l pune pe Tezeu în legătură cu Heracle, dar atenienii nu au devenit niciodată suficient de puternici ca să facă din el un zeu olimpian.

3. Par să fi existat însă cel puțin trei personaje mitologice numite Tezeu: unul era din Trezena, unul din Maraton, din Atica, iar al treilea din teritoriul lapit. Ei au fost unificați într-un singur personaj abia în secolul al VI-lea î.Hr., când (după cum sugerează profesorul George Thomson) butazii, un clan lapit, care deveniseră aristocrații clasei conducătoare din Atena și chiar uzurpaseră și preoțimea pelasgică băștinașă din Erehteu, au făcut din atenianul Tezeu un rival al dorianului Heracle (*47.4). Din nou, Piteu era, în mod evident, atât un nume elean, cât și unul trezenian – care era purtat și de eroul eponim al unei deme atice aparținând tribului lui Cecrops.

4. Vizita Etrei în Sferia sugerează că străvechiul obicei al prostituării sacre a fetelor nemăritate a supraviețuit în templul Atenei vreme îndelungată după introducerea sistemului patriarhal. Este puțin probabil ca el să fi fost adus din Creta, de vreme ce Trezena nu este o așezare miceniană; dar e posibil să fi fost un import canaanit, ca în Corint.

5. Sandalele și sabia sunt simboluri străvechi ale regalității; smulgerea sabiei dintr-o stâncă pare să fi făcut parte din ritualul de încoronare în Epoca Bronzului (*81.2). Lui Odin, Galahad și Arthur li s-a cerut, la rândul lor, să săvârșească o faptă similară, iar o sabie imensă, cu mâner cu cap de leu și înfiptă într-o stâncă, apare în scena căsătoriei sacre sculptate la Hattusa (*145.5). De vreme ce stânca lui Egeu este numită atât „Altarul lui Zeus Puternicul”, cât și „Stânca lui Tezeu”, putem presupune că „Zeus” și „Tezeu” erau nume alternative ale regelui sacru care era încoronat pe ea; dar el era înarmat de zeiță. Acel „Apollo” căruia Tezeu i-a dedicat părul lui trebuie să fi fost Karu („fiu al zeiței Car” – *82.6 și 86.2), cunoscut și drept Car, Q're sau Carys, regele solar ale cărui șuvițe erau tăiate anual înainte de moartea lui (*83.3), asemenea celor ale lui Samson din Tyr și Nisos din Megara (*91.1). La o sărbătoare numită Comyria

(„scurtare a părului”), bărbați tineri își sacrificau anual buclele de pe frunte în semn de doliu pentru el, fiind cunoscuți după aceea drept cureți (*7.4). Acest obicei, probabil de origine libiană (Herodot IV.194), se răspândise în Asia Mică și Grecia; o interdicție a lui apare în *Leviticul* XXI.5. Dar în vremea lui Plutarh, Apollo era venerat deja ca Zeu-Soare nemuritor și, ca dovadă a acestui fapt, părul lui nu era tăiat deloc.

6. Împărțirea de către Aetius a Trezenei între Trezen, Piteu și el însuși amintește acordul încheiat de Pretos cu Melampus și Bias (*72.h). Acel Piteu care preda retorică și al cărui tratat a supraviețuit până în epoca clasică trebuie să fi fost un personaj istoric târziu.

96. Muncile lui Tezeu

a. Tezeu s-a pornit să curețe de tâlhari drumul de coastă care ducea de la Trezena la Atena. El nu căuta o pricină anume de ceartă, ci doar se răzbuna pe toți cei care cutezau să-l supere, făcând ca pedepsirea aceluia să fie pe măsura delictului său, cum făcea și Heracle⁵²². Perifetes, schilodul, l-a acostat și l-a atacat la Epidaur. Perifetes, pe care unii îl numesc fiu al lui Poseidon, iar alții al lui Hefaistos cu Anticleea, avea o măciucă imensă de bronz cu care obișnuia să ucidă călătorii; de unde și porecla lui de Corunetes, „omul-bătă”. Tezeu i-a smuls măciuca din mâini și l-a lovit cu ea până l-a omorât. Încântat de mărimea și greutatea ei, Tezeu avea să o poarte de atunci mereu; și, chiar dacă el reușise să pareze lovitură ei ucigașă, în mâinile lui ea nu a dat greș niciodată⁵²³.

b. În cel mai strâmt punct al Istmului, de unde se văd atât Golful Corint, cât și Golful Saronic, trăia Sinis, fiul lui Pemon – sau, spun unii, al lui Polipemon și al Sileei, fiica lui Corintos, care pretindea că este bastardul lui Poseidon⁵²⁴. Fusesse poreclit Pityocampes, „cel ce încovoiaie pini”, deoarece era îndeajuns de vânjos ca să aplece

---

⁵²² Diodor din Sicilia IV.59; Plutarh, *Tezeu* 7 și 11.

⁵²³ Hyginus, *Fabula* 38; Apollodor III.1.1; Pausanias II.1.4; Plutarh, *Tezeu* 8.

⁵²⁴ Pausanias, *loc. cit.*; Ovidiu, *Ibis* 507 și urm.; Apollodor III.16.2; Scolie la *Hipolit* de Euripide 977.

vârfurile pinilor până la pământ și adesea îi ruga pe trecătorii nevinovați să îl ajute, apoi dădea drumul pinului dintr-odată. Când trunchiul revenea la verticală, călătorii erau aruncați în aer și mureau din pricina căzăturii. Sau apleca vârfurile a doi copaci învecinați până când se atingeau unul de celălalt și lega câte o mână a victimei de fiecare, astfel că aceasta era sfârtecă când dădea drumul copacilor⁵²⁵.

c. Tezeu s-a luptat cu Sinis, l-a imobilizat și i-a făcut ce făcuse și el altora. Atunci, o fată foarte frumoasă a fugit și s-a ascuns într-un desiș de papură și sparanghel sălbatic. Tezeu a urmărit-o și, după ce a căutat-o îndelung, a găsit-o pe când invoca plantele, promițându-le că nu avea să le ardă sau să le distrugă vreodată dacă o vor ascunde în siguranță. Când Tezeu a jurat să nu-i facă nici un rău, ea a consimțit să iasă din ascunzătoare și s-a dovedit a fi Perigune, fiica lui Sinis. Perigune s-a îndrăgostit de îndată de Tezeu, l-a iertat pentru că îl omorâse pe odiosul ei tată și, la momentul convenit, i-a născut un fiu, pe Melanipos. Ulterior, Tezeu i-a dat-o de soție lui Deioneu din Ehalia. Fiul lui Melanipos, Ioxos, a emigrat în Caria, unde a devenit strămoșul ioxizilor, cei care nu ardeau nici papură, nici sparanghel sălbatic, ci le venerau pe amândouă⁵²⁶.

d. Însă unii spun că Tezeu l-a omorât pe Sinis mulți ani mai târziu și i-a reconsacrat Jocurile Isthmianice, chiar dacă acestea fuseseră înființate de Sisif în cinstea lui Melicertes, fiul lui Ino⁵²⁷.

e. Apoi, la Cromion, Tezeu a vânat și a ucis o scroafă sălbatică fioroasă și monstruoasă, care omorâse atât de mulți localnici, încât aceștia nu mai cutezau nici măcar să își mai are câmpurile. Se spune că acest animal, numit după baba care îl crescuse, era copilul lui Tifon și al Echidnei⁵²⁸.

f. Mergând mai departe pe drumul de coastă, Tezeu a ajuns la falezele abrupte ce se înălțau direct din mare și care deveniseră o fortăreață a tâlharului Sciron; unii spuneau că e corintian, fiu al lui

---

⁵²⁵ Ovidiu, *Metamorfoze* VII.433 și urm.; Apollodor, *loc. cit.*; Hyginus, *loc. cit.*; Diodor din Sicilia IV.59; Pausanias, *loc. cit.*

⁵²⁶ Plutarh, *Tezeu* 8 și 29.

⁵²⁷ *Marmura din Paros* 35 și urm.; Plutarh, *Tezeu* 25.

⁵²⁸ Plutarh, *Tezeu* 9; Diodor din Sicilia IV.59; Ovidiu, *Metamorfoze* VII.433 și urm.; Apollodor, *Epitome* I.1; Hyginus, *Fabula* 38.

Pelops sau Poseidon; alții, fiu al Heniochei și al lui Canetos⁵²⁹. Sciron obișnuia să se așeze pe o stâncă și să îi oblige pe trecători să îi spele picioarele: când ei se aplecau pentru această corvoadă, el îi împingea cu piciorul de pe faleză în mare, unde înota o broască-țestoasă uriașă care aștepta să-i devoreze. (Broaștele-țestoase de mare seamănă bine cu cele de uscat, doar că sunt mai mari și au înotătoare în loc de picioare.) Refuzând să-i spele picioarele lui Sciron, Tezeu l-a ridicat de pe stâncă și l-a aruncat în mare⁵³⁰.

g. Însă megarienii spun că singurul Sciron cu care Tezeu a intrat în conflict a fost un prinț din Megara, onest și generos, tatăl lui Endeis, care s-a căsătorit cu Eac și i-a născut pe Peleu și Telamon; ei mai spun că Tezeu l-a ucis pe Sciron după cucerirea Eleusisului, mulți ani mai târziu, și celebrează în cinstea lui Jocurile Isthmianice, sub patronajul lui Poseidon⁵³¹.

h. Stâncile lui Sciron se înalță aproape de Stâncile Moluriene, iar peste ele trece poteca lui Sciron, pe care el a făcut-o pe când comanda armatele Megarei. Un vânt violent de nord-vest care bate spre țarm, pe deasupra acestor înălțimi, este numit de atenieni Sciron⁵³².

i. Or, *sciron* înseamnă „parasolar”, iar luna Sciroforionis este numită astfel deoarece la Sărbătoarea Femeilor a Demetrei și a Corei, în a douăsprezecea zi a lui Scironforionis, preotul lui Erehteu purta un parasolar alb, iar o preoteasă a Atenei-Sciras purta altul, în procesiunea solemnă care pleca de pe Acropole – căci, cu această ocazie, statuia zeiței este mănjită cu *sciras*, un fel de ipsos, pentru a comemora statuia albă pe care i-a făcut-o Tezeu după ce a ucis Minotaurul⁵³³.

j. Tezeu și-a continuat călătoria spre Atena și s-a întâlnit cu Cercion din Arcadia, pe care unii îl numesc fiu al lui Branchos și al

---

⁵²⁹ Strabon IX.1.4; Apollodor, *Epitome* I.2; Plutarh, *Tezeu* 25.

⁵³⁰ Scolie la *Tebaida* de Statius I.339; Pausanias I.44.12; Apollodor, *Epitome* I.2-3.

⁵³¹ Plutarh, *Tezeu* 10 și 25.

⁵³² Pausanias I.44.10-12; Strabon IX.1.4.

⁵³³ Scolie la *Adunarea femeilor* de Aristofan 18; Aristofan, *Viespile* 925; *Etymologicum Magnum* s.v. Scirophorion.

nimfei Argiope, iar alții, fiu al lui Hefaistos sau Poseidon⁵³⁴. Acesta provoca trecătorii la luptă, apoi îi zdrobea și îi omora cu strânsoarea lui puternică; dar Tezeu l-a ridicat apucându-l de genunchi și, spre bucuria Demetrei, care asista la luptă, l-a izbit cu capul de pământ. Moartea lui Cercion a fost instantanee. Tezeu nu se baza atât pe putere cât pe abilitate, căci el inventase arta luptei corp la corp, ale cărei principii nu fuseseră înțelese până atunci. Terenul de lupte al lui Cercion mai poate fi văzut lângă Eleusis, pe drumul spre Megara, aproape de mormântul fiicei lui, Alope, pe care se spune că Tezeu ar fi siluit-o⁵³⁵.

k. Ajungând la Coridalos, în Atica, Tezeu l-a omorât pe tatăl lui Sinis, pe Polipemon, poreclit Procrustes, care locuia lângă drum și avea două paturi în casă, unul mic, altul mare. El oferea găzduire peste noapte călătorilor și îi culca pe bărbații scunzi în patul mare, întinzându-le mâinile și picioarele ca să se potrivească lungimii patului, iar pe cei înalți în patul mic, tăindu-le din picioare atât cât ieșeau în afara patului. Însă unii zic că folosea un singur pat și că îi lungea sau îi scurta pe clienții lui potrivit măsurii acestuia. Oricum a fost, Tezeu i-a făcut ceea ce făcuse și el altora⁵³⁶.

*

1. Uciderea lui Perifetes a fost imaginată pentru a explica măciuca de bronz cu ghinturi a lui Tezeu, asemănătoare celei purtate de Heracle (*120.5). Perifetes este descris ca fiind schilod deoarece era fiul lui Dedal, făurarul, iar făurarii sunt adesea schilodiți ritualic (*92.1).

2. Deoarece se considera că Vântul de Nord, care apleca pinii, fecundează femeile, animalele și plantele, „Pityocampes” este descris drept tată al lui Perigune, o zeiță a lanurilor de grâne (*48.1). Atașamentul descendenților ei față de sparanghelul sălbatic și de papură sugerează că toate coșurile sacre purtate la Sărbătoarea Tesmoforia erau împletite din acestea și, prin urmare, utilizarea lor obișnuită era un tabu. Scroafa din Cromion, *alias* Fea,

---

⁵³⁴ Plutarh, *Tezeu* 11; Apollodor, *Epitome* I.3; Hyginus, *Fabula* 38; Aulus Gellius XIII.21.

⁵³⁵ Ovidiu, *Ibis* 407 și urm.; Apollodor, *loc. cit.*; Pausanias I.39.3; Plutarh, *Tezeu* 11 și 29.

⁵³⁶ Diodor din Sicilia IV.59; Apollodor, *Epitome* I.4; Pausanias I.38.5; Hyginus, *Fabula* 38; Plutarh, *Tezeu* 11.

este Demetra Scroafa Albă (*24.7 și 74.4), al cărei cult a fost suprimat de foarte devreme în Pelopones. Faptul că Tezeu a depus mari eforturi ca să ucidă o simplă scroafă i-a tulburat pe mitografi: într-adevăr, Hyginus și Ovidiu o transformă în mistreț, iar Plutarh o descrie ca pe o femeie-tâlhă al cărei comportament dezgustător îi adusesese porecla de „scroafă”. Dar ea apare în vechiul mit galez drept Bătrâna Scroafă Albă, Hen Wen, de care avea grijă porcarul magician Coll ap Collfrewr, cel care a introdus grâul și albinele în Britania, iar porcarul magician al Demetrei, Eubuleos, era comemorat la Sărbătorile Tesmoforia din Eleusis, unde în cinstea lui se aruncau porci vii într-o prăpastie. Rămășițele lor putrezite serveau ulterior drept îngrășămintă pentru cereale (Scolie la *Dialogurile curtezanelor* de Lucian II.1).

3. Poveștile lui Sciron și Cercion par să se bazeze pe o serie de reprezentări care ilustrează ceremonia aruncării unui rege sacru ca *pharmacos* de pe Stânca Albă. Primul erou care și-a găsit moartea a fost Melicertes (*70.h), adică Heracle Melkarth din Tyr, care pare să fi fost depozat de însemnele lui regale – măciucă, piele de leu și botine – și prevăzut apoi cu aripi, păsări vii și un parasolar care să îi frâneze căderea (*89.6; 92.3 și 98.7). Ceea ce sugerează că Sciron, înfățișat în timp ce se pregătea să împingă un călător în mare cu piciorul, este *pharmacos*-ul care se pregătește pentru chinul său la Sciroforia, celebrată în ultima lună a anului, adică la mijlocul verii; și că o a doua scenă, prezentată ca luptă corp la corp a lui Tezeu cu Cercion, îl înfățișează pe acesta cum este ridicat de picioare de succesorul lui (ca în teracota de la Colnadele Regale din Atena – Pausanias I.3.1), în timp ce preoteasa zeiței asistă cu încântare. Este o situație mitologică obișnuită: Heracle, de exemplu, s-a luptat pentru un regat cu Anteu în Libia (*133.h) și cu Erix în Sicilia (*132.g), Odiseu cu Filomelides în Tenedos (*161.f). O a treia scenă, considerată drept răzbunarea lui Tezeu pe Sciron, îl înfățișează pe *pharmacos* rostogolindu-se prin aer, cu parasolarul în mână. În a patra, el a ajuns în mare, iar parasolarul lui plutește pe valuri – presupusa broască-țestoasă care aștepta să-l devoreze era, cu siguranță, parasolarul, de vreme ce nu există nici o consemnare a vreunui cult atic al broaștei-țestoase. Al Doilea Mitograf al Vaticanului (127) afirmă că Dedal, nu Tezeu, l-a ucis pe Sciron, probabil din cauza legăturii mitice a lui Dedal cu ritualul *pharmacos*-ului al regelui-potârnice (*92.3).

4. Toate aceste fapte ale lui Tezeu par să fie interconectate.

Gramaticienii asociază parasolarul alb cu o statuie de calcar a Atenei. Aceasta amintește de păpușile *pharmacos* albe, numite „Argives” („oameni albi”), aruncate într-o apă curgătoare o dată pe an, la purificarea din mai a templelor (*132.p); de asemenea, de turtele albe în formă de porci, făcute din făină amestecată cu ipsos (Plinius, *Naturalis historia* XVII.29.2), folosite la Tesmoforia pentru a înlocui rămășițele de porci recuperate din prăpastia lui Eubuleos – „pentru a nu-i înșela pe șerpii lui sacri”, explică scoliastul la *Dialogurile curtezanelor* ale lui Lucian. Sărbătoarea Sciroforia făcea parte din Tesmoforia. *Thes* are aceeași semnificație în *Tesmoforia* ca și în *Theseus*, anume „dovezi depuse” – în coșuri împletite din sparanghelul sălbatic și papura pe care le sanctifica Perigune. Acestea erau simboluri falice, iar sărbătoarea era una erotică: faptul este demonstrat de seducerea de către Tezeu a lui Perigune, ca și de seducerea de către Hermes a lui Herse (*25.d). Preotul lui Erehteu purta un parasolar deoarece era conducătorul cultului șarpelui, iar funcțiile sacre ale regilor străvechi îi reveneau lui, după ce monarhia a fost abolită, așa cum la Roma îi reveneau Preotului lui Jupiter.

5. Numele lui Cercion îl pune în legătură cu cultul porcului. La fel și părinții lui: Branchos se referă la grohăitul porcilor, iar Argiope este un sinonim pentru Fea. Tezeu, fiul lui Poseidon, trebuie să fi fost cel care a siluit-o pe Alope: cu alte cuvinte, a suprimat venerarea Zeiței-Lună ca vulpe din Megara (*49.2).

6. Sinis și Sciron sunt descriși amândoi drept eroul în cinstea căruia au fost reconsacrate Jocurile Isthmianice; porecla lui Sinis era Pityocamptes, iar Sciron, ca și Pityocamptes, era un vânt de nord-vest. Dar, de vreme ce Jocurile Isthmianice fuseseră fondate inițial în amintirea lui Heracle Melkarth, omorârea lui Pityocamptes pare să consemneze suprimarea cultului lui Boreas la Atena – care a fost însă restaurat după războaiele cu perșii (*48.4). În acest caz, Jocurile Isthmianice sunt analoage cu Jocurile Pythianice, fondate în amintirea lui Python, care era atât Vântul de Nord fecundator, cât și umbra regelui sacru omorât de rivalul său, Apollo. Mai mult, potrivit lui Ovidiu și Scoliei la *Hipolit* de Euripide (977), „Procrustes” era doar o altă poreclă pentru Sinis-Pityocamptes, iar Procrustes pare să fie un personaj ficțional, inventat pentru a explica o reprezentare familiară: părul vechiului rege – Samson, Pterelaos (*89.7), Nisos (*91.1), Curoi, Llew Llaw sau oricum s-ar fi chemat – este legat de un stâlp al patului de mireasa lui trădătoare, în timp

ce rivalul lui se pregătește să îl omoare, cu toporul în mână. „Tezeu” și elenii lui au abolit obiceiul aruncării vechiului rege de pe Stânca Moluriană și au reconsacrat Jocurile lui Poseidon în defavoarea lui Ino, Ino fiind unul dintre cele mai vechi nume ale Atenei.

97. Tezeu și Medeea

a. Ajuns în Atica, Tezeu a fost întâmpinat lângă râul Cefisos de fiii lui Fitalos, care l-au purificat de sângele pe care îl vărsase, mai ales de al lui Sinis, o rudă maternă a lui. Altarul lui Zeus Meilichios („Binevoitor”), unde a avut loc ceremonia, încă se mai înalță pe malul râului. Apoi, fitalizii i-au urat lui Tezeu bun venit, ca oaspete al lor, aceasta fiind prima manifestare adevărată de ospitalitate de care s-a bucurat de la plecarea din Trezena. Îmbrăcat într-o haină lungă care îi ajungea până la picioare și cu părul împletit îngrijit, el a intrat în Atena în a opta zi a lunii lui Cronos, numită acum Hecatombeon. În timp ce trecea pe lângă templul lui Apollo Delfinios („Delfin”), a cărui construcție era pe sfârșite, un grup de zidari de pe acoperiș l-au confundat cu o fată și l-au întrebat obraznic de ce i se îngăduia să se plimbe fără însoțitori. Necatadicsind să răspundă, Tezeu a dejugat boii de la căruța zidarilor și l-a aruncat pe unul dintre ei în aer, mult deasupra acoperișului templului⁵³⁷.

b. Or, în timp ce Tezeu creștea la Trezena, Egeu își ținuse promisiunea față de Medeea. El i-a oferit adăpost în Atena atunci când ea a fugit din Corint în faimosul ei car tras de șerpi înaripați și s-a căsătorit cu ea, pe bună dreptate încrezător că vrăjile ei aveau să-l facă să zămislească un moștenitor; căci el încă nu știa că Etra i-l născuse pe Tezeu⁵³⁸.

c. Însă Medeea l-a recunoscut pe Tezeu de îndată ce el a ajuns în oraș și a devenit invidioasă din pricina lui Medos, fiul ei cu Egeu, despre care se considera îndeobște că avea să-i succedă tatălui său la tronul atenian. Ea l-a convins deci pe Egeu că Tezeu a venit ca spion sau asasin și l-a pus să-l invite la un ospăț la Templul Delfinului; Egeu, care folosea templul drept reședință a lui, trebuia doar să-i ofere o cupă de vin pregătită deja de ea. Cupa conținea

---

⁵³⁷ Pausanias I.37.3 și 19.1; Plutarh, *Tezeu* 12.

⁵³⁸ Euripide, *Medeea* 660 și urm.; Apollodor I.9.28.

omag galben, o otravă pe care o adusese din Aherusia, din Bitinia, unde omagul răsărise prima oară din balele mortale împrăstiate de Cerber atunci când Heracle l-a tras afară din Tartar; deoarece omagul galben înflorește pe stâncile goale, țărani îl numesc „aconit”⁵³⁹.

d. Unii spun că, atunci când la Templul Delfinului s-a servit friptură de vită, Tezeu a scos ostentativ sabia, ca pentru a o tăia, atrăgând astfel atenția tatălui său; dar alții spun că dusesse cupa la buze, fără să bănuiască nimic, și abia atunci Egeu a observat șerpilor erehteizi sculptați pe mânerul de fildeș al sabiei și a dat cu otrava de pământ. Locul în care a căzut cupa mai poate fi văzut încă, separat de restul templului.

e. Apoi a urmat cea mai mare sărbătoare pe care Atena o cunoscuse vreodată. Egeu l-a îmbrățișat pe Tezeu, a convocat o adunare publică și l-a recunoscut drept fiu al său. A aprins focuri pe fiecare altar și i-a copleșit cu daruri pe zei; sute de boi cu ghirlande au fost sacrificați și, în întreg palatul și orașul, nobilii și oamenii de rând au petrecut împreună și au cântat faptele glorioase ale lui Tezeu, al căror număr deja îl depășiseră pe cel al anilor săi⁵⁴⁰.

f. Dornic de răzbunare, Tezeu a plecat apoi în urmărirea Medeei, care i-a scăpat învăluindu-se într-un nor magic; apoi a plecat grăbită din Atena împreună cu tânărul Medos și cu un însoțitor pe care Egeu i l-a oferit cu generozitate. Dar unii spun că ea a fugit cu Polixenos, fiul ei cu Iason⁵⁴¹.

g. Palas și cei cincizeci de fii ai lui, care încă înainte de acest eveniment declaraseră că Egeu nu era un adevărat erehteid și, prin urmare, nu avea nici un drept la tronul Atenei, au declanșat o revoltă fățișă atunci când un rătăcitor necunoscut a amenințat să le spulbere speranțele de a stăpâni vreodată în Atena. Ei și-au împărțit forțele: Palas împreună cu douăzeci și cinci dintre fiii lui și cu numeroși servitori au mărșăluit împotriva Atenei din direcția orașului Sfettos, în timp ce ceilalți douăzeci și cinci de fii au creat o

---

⁵³⁹ Plutarh, *Tezeu* 12; Apollodor, *Epitome* I.6; Ovidiu, *Metamorfoze* VII.402 și urm.

⁵⁴⁰ Plutarh, *loc. cit.*; Ovidiu, *loc. cit.*

⁵⁴¹ Ovidiu, *loc. cit.*; Apollodor, *loc. cit.*; Diodor din Sicilia IV.55.6; Hellanicos, citat de Pausanias II.3.7.

ambuscadă în Gargettos. Dar Tezeu, aflând de planurile lor de la un mesager pe nume Leos, din clanul agnian, a dejucat ambuscada și a ucis întregul grup. Atunci Palas i-a demobilizat pe însoțitorii lui și a cerut pace. Palantizii nu au uitat niciodată trădarea lui Leos și nu se căsătoresc nici acum cu agnienii și nici nu permit vreunui mesager să înceapă o proclamație cu cuvintele „*Akouete leoi!*” („Ascultați, oameni buni!”), din cauza asemănării dintre *leoi* și numele lui Leos⁵⁴².

h. Acest Leos trebuie deosebit de celălalt Leos, fiu al lui Orfeu și strămoș al leontizilor atenieni. Odată, în vremuri de foamete și ciumă, Leos s-a supus Oracolului din Delfi și și-a sacrificat fiicele, pe Teope, Praxiteea și Eubule, pentru a salva orașul. Atenienii au dedicat templul Leocorion în cinstea lor⁵⁴³.

*

1. Această poveste născocită, cu un *dénouement* teatral în scena otrăvirii, o amintește pe cea a lui Ion (*44.a), iar incidentul bouului aruncat în aer pare doar o imitație grosieră a isprăvilor lui Heracle. Întrebarea „zidarilor” este anacronică, deoarece în epoca eroică femeile tinere umblau neînsoțite, și nici Tezeu nu putea fi confundat cu o fată deoarece își dedicase deja părul lui Apollo și devenise unul dintre cureți. Însă slăbiciunea poveștii sugerează că ea a fost dedusă dintr-o reprezentare străveche care, de vreme ce oamenii de pe acoperișul templului puteau fi recunoscuți drept zidari, trebuie să fi înfățișat un sacrificiu săvârșit în ziua în care templul a fost terminat (*84.1). Este probabil ca silueta luată drept Tezeu dejugând bou alb sacrificial de la căruță să fie o preoteasă și ca templul să fi fost interpretat greșit, din cauza decorațiunilor lui cu delfini, drept unul al lui Apollo, pentru că la origine delfinul fusese un simbol al Zeiței-Lună. Animalul nu a fost aruncat în aer. El este zeitatea în cinstea căreia este adus sacrificiul: fie o vacă albă a Lunii, zeița însăși, fie taurul alb al lui Poseidon (*88.c), care împărțea un altar de pe Acropole cu Atena și căruia îi erau consacrați delfinii, ca Zeu al Mării. Preoții lui Apollo, nu în ultimul rând Plutarh, erau întotdeauna dornici să sporească puterea și

---

⁵⁴² Plutarh, *Tezeu* 13.

⁵⁴³ Pausanias I.5.2; Suidas s.v. Leos; Aristides, *Panathenian Oration*; Jerome, *Against Jovinianus* p. 185, ed. Mart; Suidas s.v. Leocorium; Aelianus, *Varia historia* XII.28.

autoritatea acestuia în dauna altor zeițăți. O reprezentare însoțitoare, din care trebuie să fi fost dedusă povestea cupei cu otravă – aconitul era un paralizant bine-cunoscut –, probabil că înfățișează un preot sau o preoteasă care face o libație pentru umbrele oamenilor sacrificați atunci când erau puse fundațiile, în timp ce Persefona și Cerber asistă. Plutarh îl descrie pe Egeu ca trăind în Templul Delfinului, și nu într-o casă particulară; iar acest lucru este corect, de vreme ce, ca rege sacru, el avea un apartament în palatul reginei (*25.7).

2. Alungarea Medeei, mai întâi din Corint, apoi din Atena, se referă la suprimarea elenică a cultului Zeiței-Pământ – carul ei cu șerpi o arată a fi o Demetra corintiană (*24.m). Înfrângerea palantizilor de către Tezeu se referă, în mod similar, la suprimarea cultului originar al Atenei (*9.1 și 16.2), cu ordinul lui de cincizeci de preotese – *pallas* poate însemna fie „tânăr”, fie „fecioară”. Iar o altă versiune a aceleiași povești este sacrificarea celor trei fiice ale lui Leos, care, de fapt, sunt Zeița Triplă. Fecioara este Teope („față divină”), Luna Nouă; Nimfa este Praxiteea („zeiță activă”), Albina-Regină. Mama lui Cecrops purta același nume în Eubee (Apollodor III.15.1 și 5), iar Baba este Eubule („sfat bun”), zeița oraculară pe care porcarul Eubuleos o sluja la Eleusis.

3. Faptul că palantizii și agnienii se abțineau să se căsătorească între ei e posibil să fi fost un vestigiu al exogamiei, cu sistemul ei complex de căsătorii de grup între frații, fiecare fratrie sau subfratrie constând din mai multe clanuri totemice: dacă este așa, palantizii și agnienii trebuie să fi aparținut aceleiași subfratrii, căsătoria fiind îngăduită doar între membri ai unor subfratrii diferite (*80.5). Clanul palantid avea probabil o capră drept totem, iar agnienii un miel, leontizii un leu și erehteizii un șarpe. În mitologia atică se face aluzie la multe alte clanuri totemice: printre ele, cele ale ciorii, privighetorii, pupezei, lupului, ursului și bufniței.

4. Judecând după miturile lui Tezeu și Heracle, atât Marea Preoteasă a Atenei din Atena, cât și cea a Herei din Argos aparțineau unui clan al leului, în care ele adoptau regi sacri; iar un inel de aur găsit în Tirint înfățișează patru bărbați-lei oferind vase de libație unei zeițe așezate, care trebuie să fie Hera, de vreme ce deasupra tronului ei se află un cuc (*12.4). În ciuda absenței leilor în Creta, și acolo ei apăreau drept animale ale Zeiței. Atena nu era asociată cu cucul, ci cu mai multe alte epifanii de pasăre, care pot fi de origine totemică. La Homer, ea apare ca vultur-de-mare (*Odiseea*

III.371) și rândunică (*ibid.* XXII.23), în compania lui Apollo drept vultur (*Iliada* VII.58) și în compania Herei drept porumbiță (*ibid.* V.778). Pe un vas mic atenian din anul 500 î.Hr., ea este înfățișată ca o ciocârlie, iar Atena-cufundarul sau găscă-de-mare are un altar lângă Megara (Pausanias I.5.3 și 41.6 – *94.c). Dar înțeleapta bufniță era principala ei epifanie. Clanul bufniței și-a conservat ritualul până târziu în epoca clasică: inițiații deghizați în bufniță săvârșeau o ceremonie de prindere a păsării lor totemice (Aelianus, *Varia historia* XV.28; Pollux IV.103; Athenaios 391.a-b și 629.f).

5. Povestea lui Plutarh despre *Akouete leoi* este suficient de plauzibilă: în religiile arhaice se întâmpla adesea ca anumite cuvinte să fie interzise deoarece semănau cu numele unei persoane, al unui obiect sau animal care nu putea fi rostit în siguranță, mai ales cuvinte ce sugerau nume ale unor rude moarte, chiar dacă acestea avuseseră un sfârșit natural.

6. Contestarea de către palantizi a faptului că Egeu și Tezeu erau adevărați erehteizi ar putea oglindi un protest din Atena secolului al VI-lea împotriva uzurpării de către butazii imigranți (care au redat strălucire legendei lui Tezeu) a preoțimii erehteide autohtone (*95.3).

98. Tezeu în Creta

a. Este un subiect controversat dacă Medeea a fost cea care l-a convins pe Egeu să îl trimită pe Tezeu împotriva fiorosului taur alb al lui Poseidon sau dacă el însuși și-a asumat uciderea monstrului ce arunca flăcări după ce Medeea a fost izgonită din Atena, sperând să intre astfel și mai mult în grațiile atenienilor. Adus din Creta de Heracle, eliberat pe câmpia Argosului și mânat după aceea peste Istm spre Maraton, taurul omorâse sute de oameni între orașele Probalintos și Tricorynthos, printre care (spun unii) pe Androgeu, fiul lui Minos. Însă Tezeu l-a apucat vitejește de coarnele lui ucigaș și l-a târât pe străzile Atenei, apoi în sus, pe panta piezișă ce duce spre Acropole, și acolo a sacrificat taurul Atenei sau lui Apollo⁵⁴⁴.

b. Pe când se apropia de Maraton, Tezeu a fost primit cu

---

⁵⁴⁴ Apollodor, *Epitome* I.5; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VIII.294; Mythographicus Vaticanus Primus 47; Pausanias I.27.9; Plutarh, *Tezeu* 14; Hesychios s.v. Bolynthos.

ospitalitate de o bătrână celibatară și nevoiașă pe nume Hecale, sau Hecalene, care i-a promis lui Zeus un berbec dacă el se va întoarce viu și nevătămat. Dar ea a murit înainte ca el să se întoarcă, iar Tezeu a instituit Riturile Hecalesiene, pentru a-i cinsti pe ea și pe Zeus Hecalius, rituri care încă mai sunt săvârșite și azi. Cum la acel moment Tezeu era doar un băiat, Hecale îl dezmiardase cu afecțiunea cuvenită unui copil și, drept urmare, ea este numită de obicei cu diminutivul Hecalene, și nu Hecale⁵⁴⁵.

c. Drept represalii pentru moartea lui Androgeu, Minos a cerut ca atenienii să trimită șapte tineri și șapte fecioare la fiecare nouă ani – adică la încheierea unui Mare An – în labirintul din Creta, unde Minotaurul îi aștepta ca să îi devoreze. Acest Minotaur, al cărui nume era Asterios sau Asterion, era monstrul cu cap de taur pe care Pasifae îl născuse taurului alb⁵⁴⁶. La scurt timp după ce Tezeu a ajuns în Atena, tributul trebuia plătit pentru a treia oară, iar el a fost atât de mișcat de părinții ai căror copii urmau să fie trași la sorți, încât s-a oferit să fie el însuși una dintre victime, în pofida serioaselor stăruințe ale lui Egeu pentru a-l face să se răzgândească. Dar unii spun că fusese ales prin tragere la sorți. Iar alții, că atunci când regele Minos a venit el însuși cu o flotă numeroasă ca să-și aleagă victimele, privirile i s-au oprit asupra lui Tezeu, care, deși născut în Trezena, nu la Atena, s-a oferit să meargă cu condiția ca, dacă îl va uide pe Minotaur cu mâinile goale, tributul să fie anulat⁵⁴⁷.

d. Cu cele două ocazii anterioare, când vasul transportase victimele, acesta avusese pânze negre, dar Tezeu era încrezător că zeii erau de partea lui, așa că Egeu i-a dat o pânză albă, în semn de izbândă – deși unii zic că era roșie, vopsită cu cârmăz⁵⁴⁸.

e. După ce s-a tras la sorți la tribunal, Tezeu și-a dus însoțitorii la Templul Delfinului și, în numele lor, i-a oferit lui Apollo o ramură de măslin sacru, înfășurată cu un fir de lână albă. Cele paisprezece

---

⁵⁴⁵ Plutarh, *loc. cit.*; Calimah, *Fragment* 40, ed. Bentley; Ovidiu, *Remediile iubirii* 747.

⁵⁴⁶ Diodor din Sicilia IV.16; Hyginus *Fabula* 41; Apollodor III.1.4; Pausanias II.31.1.

⁵⁴⁷ Plutarh, *Tezeu* 17; Apollodor, *Epitome* I.7; Scolie la *Iliada* lui Homer XVIII.590; Diodor din Sicilia, *loc. cit.*; Hellanicos, citat de Plutarh, *Tezeu* 19.

⁵⁴⁸ Plutarh, *loc. cit.*; Simonides, citat de Plutarh, *loc. cit.*

mame au adus provizii pentru călătorie și le-au spus copiilor legende și povești eroice ca să-i încurajeze. Însă Tezeu a înlocuit două fete cu doi tineri efeminați, de un curaj și o prezență de spirit neobișnuite. Le-a ordonat să facă băi calde, să se ferească de razele soarelui, să-și parfumeze părul și trupurile cu uleiuri și să exerseze felul de a vorbi, a gesticula și a merge al femeilor. Astfel, a izbutit să îl înșele pe Minos, făcându-i pe tineri să treacă drept fecioare⁵⁴⁹.

f. Feax, strămoșul fenicienilor, pe care ei îl numeau Odiseu, stătea cârmaci la prova vasului cu treizeci de vâslași cu care navigau, deoarece nici un atenian nu avea încă prea multe cunoștințe despre navigație. Unii spun că Fereclos era cârmaci, dar cei care îl numesc Nausitoos au probabil dreptate, de vreme ce, la întoarcere, Tezeu le-a înălțat monumente lui Nausitoos și Feax la Faleron, portul de plecare, și a inițiat acolo Sărbătoarea Piloților, care este celebrată în cinstea celor doi⁵⁵⁰.

g. Oracolul din Delfi l-a sfătuit pe Tezeu să o ia pe Afrodita drept călăuză și însoțitor în călătoria lui. El i-a adus deci un sacrificiu pe plajă, iar victima, o capră, a devenit țăp în ghearele morții. Această minune i-a adus Afroditei numele de Epitragia⁵⁵¹.

h. Tezeu a plecat pe mare în a șasea zi a lunii Munichion [aprilie]. În fiecare an, la această dată, atenienii încă trimit tinere fecioare la Templul Delfinului pentru a-l îmbuna pe Apollo, deoarece Tezeu a omis să o facă înainte de plecare. Nemulțumirea zeului s-a manifestat printr-o furtună care l-a obligat pe Tezeu să se adăpostească în Delfi, iar acolo el a adus sacrificiul întârziat⁵⁵².

i. Când vasul a ajuns în Creta, câteva zile mai târziu, Minos a venit în port să numere victimele. El s-a îndrăgostit de una dintre fecioarele ateniene – nu s-a stabilit dacă era Peribeea (care a devenit mama lui Ajax), Eribeea sau Ferebeea, căci tustrele purtau nume derutant de asemănătoare – și ar fi siluit-o chiar acolo dacă Tezeu nu ar fi protestat, zicând că era datoria lui, ca fiu al lui Poseidon, să apere fecioarele împotriva agresiunii unui tiran. Minos i-a răspuns, râzând obscen, că Poseidon nu fusese vreodată

---

⁵⁴⁹ Plutarh, *Tezeu* 18; Demon, *Istoria*, citat de Plutarh în *Tezeu* 23.

⁵⁵⁰ Philochoros, citat de Plutarh în *Tezeu* 17; Simonides, citat de Plutarh, *loc. cit.*; Pausanias I.1.2.

⁵⁵¹ Plutarh, *Tezeu* 18.

⁵⁵² Plutarh, *loc. cit.*; Scolie la *Cavalerii* de Aristofan 725.

renumit pentru respectul său delicat față de vreo virgină care îi cădea cu tronc⁵⁵³.

„Ha!”, a strigat, „dovedește că ești fiu al lui Poseidon și adu-mi înapoi acest fleac!”. Spunând acestea, Minos a aruncat în mare inelul de aur ce-i folosea drept sigiliu.

„Mai întâi dovedește tu că ești fiu al lui Zeus”, i-a replicat Tezeu.

j. Minos a dovedit-o pe loc. Rugăciunii lui, „Tatăl meu, Zeus, ascultă ruga fiului tău!”, i s-a răspuns neîntârziat cu fulgere și bubuituri de tunet. Fără să mai stea pe gânduri, Tezeu s-a azvârlit în mare, unde un banc numeros de delfini l-a însoțit cu onoruri până la palatul nereidelor. Unii spun că nereida Thetis i-a dat atunci coroana cu nestemate, darul ei de nuntă de la Afrodita, pe care a purtat-o apoi Ariadna; alții, că Amfitrita, Zeița Mării, a făcut lucrul ăsta și a trimis nereidele înot să caute peste tot și să găsească inelul de aur. Orice a fost, când Tezeu a ieșit din mare, purta atât inelul, cât și coroana, după cum a arătat Micon pe fresca de pe al treilea zid al templului lui Tezeu⁵⁵⁴.

k. Afrodita l-a însoțit pe Tezeu cu adevărat: căci nu doar Peribeea și Ferebeea l-au invitat pe curajosul Tezeu în paturile lor fără a fi refuzate, ci și fiica lui Minos, Ariadna, s-a îndrăgostit de el la prima vedere. „Te voi ajuta să îl ucizi pe fratele meu vitreg, Minotaurul”, i-a promis ea secretos, „dacă mă lași să mă întorc în Atena ca soție a ta”. Tezeu a acceptat bucuros oferta și a jurat că se va căsători cu ea. Or, înainte ca Dedal să plece din Creta, el îi dăduse Ariadnei un ghem de ață fermecat și o învățase cum se intră și cum se iese din labirint. Trebuia să deschidă ușa de la intrare și să lege capătul aței de lintoul ei; apoi ghemul se rostogolea, micșorându-se pe măsură ce înainta, prin cotituri și întortocheri piezișe, spre ungherul cel mai retras în care locuia Minotaurul. Ariadna i-a dat ghemul lui Tezeu și l-a îndemnat să-l urmeze până va ajunge la monstrul adormit, pe care trebuia să îl înșface de păr și să i-l sacrifice lui Poseidon. Apoi se va putea întoarce înfășurând ața înapoi în ghem⁵⁵⁵.

l. În aceeași noapte, Tezeu a făcut cum i s-a zis; dar este un subiect foarte disputat dacă l-a ucis pe Minotaur cu sabia primită

---

⁵⁵³ Pausanias I.42.1; Hyginus, *Poeticon astronomicon* II.5; Plutarh, *Tezeu* 29.

⁵⁵⁴ Pausanias I.17.3; Hyginus, *loc. cit.*

⁵⁵⁵ Plutarh, *Tezeu* 29; Apollodor, *Epitome* I.8.

de la Ariadna, cu mâinile goale sau cu vestita lui măciucă. O sculptură din Amicle îl înfățișează pe Minotaur legat și dus triumfal de Tezeu la Atena, dar povestea aceasta nu e acceptată de toți⁵⁵⁶.

m. Când Tezeu, mănjit cu sânge, a ieșit din labirint, Ariadna l-a îmbrățișat cu drag și a condus întreg grupul de atenieni spre port. Căci, între timp, cei doi tineri cu chip efeminat îi omorâseră pe paznicii încăperilor locuite de femei și le eliberaseră pe victimele fecioare. S-au furișat cu toții la bordul navei lor, unde îi așteptau Nausitoos și Feax, și au plecat vâslind în grabă. Dar, deși Tezeu spărsese carenele multor vase cretane, ca să le împiedice să-i urmărească, s-a dat alarma, și el a fost silit să poarte o luptă navală în port înainte să fugă, din fericire fără pierderi, la adăpostul întunericului⁵⁵⁷.

n. Câteva zile mai târziu, după ce a debarcat pe insula numită atunci Dia, dar cunoscută ulterior drept Naxos, Tezeu a părăsit-o pe Ariadna ce adormise pe plajă și a navigat mai departe. De ce făcut-o rămâne un mister. Se zice că a abandonat-o în favoarea unei noi amante, Egle, fiica lui Panopeu, sau că, împins de vânturi spre Dia, Tezeu s-a temut de scandalul pe care l-ar fi provocat sosirea Ariadnei la Atena⁵⁵⁸. Alții spun că Dionysos i-a apărut lui Tezeu în vis și i-a cerut-o amenințător pe Ariadna pentru sine și că, atunci când Tezeu s-a trezit, a zărit flota lui Dionysos în larg, la Dia, încât, cuprins brusc de groază, a ridicat ancora și-a plecat; căci Dionysos făcuse o vrajă pentru ca el să-și uite promisiunea făcută Ariadnei și chiar de existența ei⁵⁵⁹.

o. Oricare ar fi adevărul, preoții lui Dionysos din Atena susțin că, atunci când Ariadna s-a văzut singură pe țărmul pustiu, a izbucnit în lamentări amare, amintindu-și cum tremurase de teamă pentru Tezeu când el plecase să îl omoare pe monstruosul ei frate vitreg, cum înălțase rugăciuni tăcute pentru izbânda lui și cum, din dragoste pentru el, își abandonase patria și părinții. Atunci, a

---

⁵⁵⁶ Scolie la *Odiseea* lui Homer XI.322, citată de Ferekydes; Homer, *Iliada* XVIII.590; Eustathios despre *Odiseea* lui Homer XI.320; Apollodor, *Epitome* I.9; Ovidiu, *Heroide* IV.115; Pausanias III.18.7.

⁵⁵⁷ Pausanias II.31.1; Ferekydes, citat de Plutarh, *Tezeu* 19; Demon, citat de Plutarh, *loc. cit.*

⁵⁵⁸ Scolie la *Idilele* lui Teocrit II.45; Diodor din Sicilia IV.61.5; Catullus LXIV.50 și urm.; Plutarh, *Tezeu* 29; Hyginus, *Fabula* 43.

⁵⁵⁹ Pausanias X.29.2; Diodor din Sicilia V.51.4; Scolie la Teocrit, *loc. cit.*

invocat întreg universul să o răzbune, iar Zeus Tatăl a clătinat din cap a încuviințare. Apoi Dionysos a venit, blând și suav, să o salveze pe Ariadna, împreună cu alaiul lui vesel de menade și satiri. S-a căsătorit cu ea fără să mai aștepte, așezându-i pe cap coroana lui Thetis, iar ea i-a născut mulți copii⁵⁶⁰. Dintre aceștia, doar Toas și Oenopion sunt considerați uneori fii ai lui Tezeu. Coroana pe care Dionysos a pus-o mai târziu printre stele drept Coroană Boreală fusese făcută de Hefaistos din aur sclipitor și giuvaiere din India tăiate în formă de trandafiri⁵⁶¹.

p. Cretanii refuză totuși să accepte că Minotaurul ar fi existat vreodată sau că Tezeu ar fi cucerit-o pe Ariadna prin mijloace nedemne. Ei descriu labirintul ca pe o simplă închisoare bine păzită, în care fetele și tinerii atenieni erau ținuti în vederea jocurilor funerare ale lui Androgeu. Unii erau sacrificați la mormântul lui, alții oferiți ca sclavi celor care câștigau premii. S-a întâmplat ca un general al lui Minos, pe nume Taurus, crud și arogant, să aibă succes pe linie, an după an, câștigând toate competițiile la care concura, spre lehamitea rivalilor său. Dar el pierduse încrederea lui Minos, deoarece se zvonea că avea o aventură adulterină cu Pasifae, urzită de Dedal, iar unul dintre fiii ei gemeni semăna în mod ciudat cu el. Încât Minos a fost bucuros să încuviințeze cererea lui Tezeu, care își dorea privilegiul de a lupta împotriva lui Taurus. În Creta antică, femeile asistau la competiții alături de bărbați, iar Ariadna s-a îndrăgostit de Tezeu atunci când l-a văzut, de trei ori la rând, cum îl aruncă pe fostul campion peste cap și îl ținutuește cu umerii de pământ. Această priveliște i-a dat aceeași satisfacție și lui Minos, care i-a acordat lui Tezeu premiul, l-a acceptat drept ginere și a suspendat crudul tribut⁵⁶².

q. Un cântec tradițional din Bottiaia confirmă presupunerea că nu toate victimele erau ucise. El consemnează faptul că cretanii au trimis o ofrandă de întâi-născuți la Delfi, în mare parte copii ai sclavilor atenieni din Creta. Însă locuitorii din Delfi nu i-au putut

---

⁵⁶⁰ Pausanias I.20.2; Catullus LXIV.50 și urm.; Hyginus, *Poeticon astronomicon* II.5.

⁵⁶¹ Plutarh, *Tezeu* 20; Bachilide XVI.116.

⁵⁶² Plutarh, *Romulus și Tezeu*; Philochoros, citat de Plutarh, *Tezeu* 15; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VI.14; Philochoros, citat de Plutarh, *Tezeu* 19.

întreține cu resursele modeste ale micului lor oraș și, prin urmare, i-au trimis să întemeieze o colonie în Iapygia, în Italia. Mai târziu, ei s-au stabilit la Bottiaia, în Tracia, iar strigătul nostalgic al fecioarelor din Bottiaia, „Ah, îngăduie să ne întoarcem în Atena!”, reamintește permanent de originea lor⁵⁶³.

r. Ciprioții, și nu numai ei, relatează faptele cu totul diferit. Ei spun că Minos și Tezeu au căzut de acord sub jurământ ca nici o navă – în afară de *Argo*, comandată de Iason, care avea însărcinarea să curețe marea de pirați – să nu poată naviga în apele grecești cu un echipaj mai mare de cinci oameni. Când Dedal a fugit din Creta la Atena, Minos a rupt pactul, urmărindu-l pe Dedal cu vase de război, și astfel și-a atras mânia lui Poseidon, care fusese martor la jurământ. El a stârnit atunci o furtună care l-a împins pe Minos spre moartea lui din Sicilia. Deucalion, fiul lui Minos, a moștenit conflictul și a amenințat că, dacă atenienii nu i-l vor preda pe Dedal, avea să-i ucidă pe toți ostaticii lăsați zălog de Tezeu atunci când a fost încheiat pactul. Tezeu a răspuns că Dedal era ruda lui de sânge și a întrebat blajin dacă nu s-ar putea ajunge la un compromis. El a schimbat mai multe scrisori cu Deucalion pe acest subiect, dar între timp a construit în secret vase de război: unele la Thymoetidae, un port aflat în afara căilor maritime bătute, și altele în Trezena, unde Piteu avea un șantier naval despre care cretanii nu știau nimic. În mai puțin de o lună sau două, flotila lui a pornit pe mare, condusă de Dedal și de alți fugari din Creta, iar cretanii au luat vasele care se apropiau drept o parte din ce mai rămăsese din flota lui Minos și le-au făcut o primire triumfală. Așa că Tezeu a cucerit portul fără să întâmpine vreo rezistență și s-a îndreptat direct spre Cnosos, unde a omorât gărzile lui Deucalion și l-a ucis pe Deucalion însuși într-o încăpere din interiorul palatului. Tronul cretan i-a fost trecut apoi Ariadnei, cu care Tezeu a făcut o înțelegere generoasă: ea i-a predat prizonierii atenieni, iar între cele două națiuni a fost încheiat un tratat de prietenie pentru vecie, tratat pecetluit prin reunirea coroanelor – de fapt, ea s-a căsătorit cu Tezeu⁵⁶⁴.

s. După petreceri îndelungate, au navigat împreună spre Atena,

---

⁵⁶³ Aristotel, *Constituția bottienilor*, citat de Plutarh, *Tezeu* 16; Plutarh, *Quaestiones Graecae* 35.

⁵⁶⁴ Cleidemos, citat de Plutarh, *Tezeu* 19.

dar o furtună i-a împins spre Cipru. Acolo, Ariadna, deja lăsată grea de Tezeu și temându-se că ar putea să lepede copilul din pricina răului de mare, a cerut să fie coborâtă pe mal la Amatus. S-a făcut întocmai, dar imediat ce Tezeu s-a urcat iarăși pe vas, un vânt aprig a obligat întreaga flotă să iasă din nou în larg. Femeile din Amatus au tratat-o pe Ariadna cu bunătate, consolând-o cu scrisori despre care susțineau că tocmai sosiseră de la Tezeu, care își repara nava pe țărmul unei insule învecinate, iar când ea a murit în chinurile facerii n-au precupețit nimic pentru înmormântarea ei. Mormântul Ariadnei mai poate fi văzut la Amatus, într-o dumbravă consacrată ei ca Aridela. Când, în cele din urmă, Tezeu a revenit de pe coasta Siriei, a fost profund îndurerat să afle că Ariadna murise și a dăruit o sumă mare de bani pentru întreținerea cultului ei. Ciprioții încă o mai celebrează în a doua zi din septembrie, când o tânără se întinde pe jos în dumbrava ei și imită o femeie care naște; ei venerază două statuete ale Ariadnei: una de argint, alta din alamă, pe care Tezeu le-a lăsat lor. Ei zic că Dionysos, având atât de puține șanse de a se căsători cu Ariadna, a fost indignat că ea și cu Tezeu îi profanaseră peștera din Naxos și i s-a plâns lui Artemis, care a omorât-o pe Ariadna, aflată în chinurile facerii, cu săgețile ei nemiloase; dar alții spun că ea s-a spânzurat de frica lui Artemis⁵⁶⁵.

t. Rezumând povestea lui Tezeu: din Naxos, el a navigat spre Delos, unde i-a adus sacrificii lui Apollo, celebrând jocurile atletice în cinstea lui. Atunci a introdus el noul obicei de a-l încorona pe învingător cu frunze de palmier și de a-i pune o ramură de palmier în mâna dreaptă. Din prudență, el i-a dedicat zeului și o statueta de lemn a Afroditei, opera lui Dedal, pe care Ariadna o cumpărase din Creta și o lăsase la bordul navei lui – deoarece ar fi putut deveni subiectul unor comentarii cinice din partea atenienilor. Acea statueta, încă expusă la Delos, se sprijină pe un soclu pătrat, în loc de picioare, și este împodobită în permanență cu ghirlande⁵⁶⁶.

u. Un altar din coarne se înalță lângă lacul rotund din Delos. Apollo însuși l-a construit, pe când avea doar patru ani, din coarnele bine îndesate ale nenumăratelor capre ucise de Artemis pe

---

⁵⁶⁵ Hesychios s.v. Aridela; Peonios, citat de Plutarh, *Tezeu* 21; *Homer și Hesiod* 14.

⁵⁶⁶ Plutarh, *loc. cit.*; Pausanias VIII.48.2 și IX.40.2; Calimah, *Imn către Delos* 312.

Muntele Cintos – prima lui realizare arhitectonică. Fundațiile altarului și zidurile împrejmuitoare sunt făcute și ele în întregime din coarne, toate luate de pe aceeași parte a victimelor – dar există o controversă dacă era partea stângă sau cea dreaptă⁵⁶⁷. Ceea ce face ca această operă să fie rânduită printre cele șapte minuni ale lumii este faptul că pentru ea nu s-a folosit nici mortar, nici vreun alt liant. În jurul altarului – sau, potrivit altei versiuni, în jurul unui altar al Afroditei pe care fusese așezată statuia lui Dedal – Tezeu și însoțitorii lui au dansat Cocorul, care consta dintr-un mers sinuos, cu pași ritmici bine mășurați, pe acompaniament de harfă. Locuitorii din Delos încă mai execută acest dans, pe care Tezeu l-a adus din Cnosos; Dedal îi construise acolo Ariadnei un teren de dans pe care era marcat un model de labirint în relief din marmură albă, copiat după Labirintul egiptean. Atunci când Tezeu și însoțitorii lui au executat dansul Cocorul în Cnosos, a fost prima oară când bărbații și femeile au dansat împreună. Oamenii de modă veche, mai ales marinarii, îl mai dansează în multe orașe din Grecia și Asia Mică, la fel și copiii din zonele rurale ale Italiei, el aflându-se și la originea jocului numit „Troia”⁵⁶⁸.

v. Ariadna a fost răzbunată curând. Fie din cauza durerii pricinuite de pierderea ei, fie de bucurie că vede coasta Aticei, de care fusese ținut departe de vânturile potrivnice, Tezeu și-a uitat promisiunea de a întinde vela albă⁵⁶⁹. Egeu, care scruta orizontul de pe Acropole, de unde se află acum Templul Victoriei fără Aripă, a zărit vela neagră, a leșinat și a căzut cu capul înainte în valea de dedesubt, murind. Dar unii spun că el s-a aruncat intenționat în marea care de atunci încolo s-a numit Egee⁵⁷⁰.

w. Tezeu nu a aflat de tristul accident decât după ce și-a încheiat sacrificiile făgăduite zeilor pentru că se întorsese viu și nevătămat; după aceea l-a îngropat pe Egeu și l-a onorat cu un altar de erou. În

---

⁵⁶⁷ Calimah, *Imn către Apollo* 60 și urm.; Plutarh, *loc. cit.* și *Care animale sunt mai inteligente?* 35.

⁵⁶⁸ Plutarh, *Tezeu* 21; Calimah, *Imn către Delos* 312 și urm.; Homer, *Iliada* XVIII.591-2; Pausanias IX.40.2; Plinius, *Naturalis historia* XXXVI.19; Scolie la *Iliada* lui Homer XVIII.590; Eustathios despre *Iliada* lui Homer p. 1166; Vergiliu, *Eneida* V.588 și urm.

⁵⁶⁹ Catullus LXIV.50 și urm.; Apollodor, *Epitome* I.10; Plutarh, *Tezeu* 22.

⁵⁷⁰ Catullus, *loc. cit.*; Pausanias I.22.4-5; Plutarh, *loc. cit.* și *Romulus și Tezeu*; Hyginus, *Fabula* 43.

a opta zi a lunii Pianepsion [octombrie], data întoarcerii din Creta, atenienii loiali se îngrămădesc pe malul mării, cu oale în care prepară mâncăruri din felurite tipuri de boabe – pentru a le reaminti copiilor că, după ce a fost obligat să impună echipajului rații împruținate, Tezeu a gătit într-o oală proviziile rămase imediat după debarcare și le-a umplut însoțitorilor lui, în sfârșit, burțile goale. La aceeași sărbătoare este cântat un imn de recunoștință pentru sfârșitul foametei, iar o ramură de măslin, înfășurată în lână albă și încărcată cu fructe de sezon, este purtată pentru a o comemora pe aceea pe care Tezeu o oferise ritualic înainte de plecarea lui în călătorie. Și cum era în perioada culesului recoltei, Tezeu a instituit și Oschoforia, sărbătoarea culesului strugurilor, fie ca semn de recunoștință față de Atena și Dionysos, cei doi care l-au apărat la Naxos, fie pentru a-i cinsti pe Dionysos și Ariadna. Doi purtători de corzi de viță-de-vie cu struguri pe ele îi reprezintă pe tinerii deghizați în fecioare pe care Tezeu i-a luat cu el în Creta și care au mers alături de el la procesiunea triumfală de la întoarcere. Paisprezece femei poartă provizii și iau parte la sacrificiu; ele reprezintă mamele victimelor salvate, iar rolul lor e să spună legende și mituri de demult, așa cum au făcut acele mame înainte de plecarea corabiei⁵⁷¹.

x. Tezeu i-a dedicat un templu lui Artemis Salvatoarea în piața din Trezena, iar concetățenii lui l-au onorat cu un sanctuar în timp ce el mai era în viață. Familiile celor care suferiseră din cauza tributului plătit Cretei s-au angajat să furnizeze sacrificiile necesare, iar Tezeu a încredințat funcția de preot fitalizilor, în semn de recunoștință pentru ospitalitatea lor. De atunci, vasul cu care el a navigat în Creta a făcut în fiecare an câte o călătorie până în Delos și înapoi, dar a fost remorcat, refăcut și reechipat de atâtea ori, încât filosofii îl citează ca pe un caz tipic atunci când dezbat problema păstrării identității pe parcursul unor schimbări⁵⁷².

*

1. Grecia a fost cucerită de cretani spre sfârșitul secolului al XVIII-lea î.Hr., probabil de o aristocrație elenică ce luase puterea în Creta cu o generație sau două mai înainte și inițiasse acolo o nouă

---

⁵⁷¹ Pausanias I.22.5; Plutarh, *Tezeu* 22 și 23; Proclus, *Chrestomathia*, citat de Photios 989.

⁵⁷² Pausanias III.31.1; Plutarh, *loc. cit.*

cultură. Relatarea foarte directă a incursiunii lui Tezeu în Cnosos, citată de Plutarh după Cleidemos, este destul de logică. Ea descrie o revoltă a atenienilor împotriva suzeranului cretan care luase ostatici drept garanție a bunei lor credințe; construcția secretă a unei flote, jefuirea Cnososului lipsit de ziduri de apărare, în timpul absenței principalei flote cretane plecată în Sicilia; și un tratat de pace ulterior, ratificat prin căsătoria regelui atenian cu Ariadna, moștenitoarea cretană. Aceste evenimente, petrecute în preajma anului 1400 î.Hr., sunt reflectate printr-o relatare mitică: Atenei i se cere un tribut de tineri și fete, ca despăgubire pentru uciderea unui prinț cretan. Tezeu reușește să ucidă taurul lui Minos, ori să-l înfrângă pe principalul comandant al acestuia într-o luptă corp la corp, scăpând astfel Atena de tribut. El se căsătorește cu Ariadna, moștenitoarea regală, și face pace cu Minos însuși.

2. Uciderea lui Asterios cel cu cap de taur, numit Minotaurul sau „taurul lui Minos”, lupta lui Tezeu cu Taurus („taur”) și capturarea taurului din Creta sunt, toate, versiuni ale aceluiași eveniment. *Bolynthos*, care a dat numele orașului Probalintos din Atica, era numele cretan pentru „taur sălbatic”. „Minos” era numele unei dinastii din Cnosos, care avea drept blazon un taur celest – „Asterios” poate însemna „al soarelui” sau „al cerului” – și se pare că regele sub chip de taur se împreuna ritualic cu Marea Preoteasă în ipostază de Vacă a Lunii (*88.7). Este posibil ca un element constituent al mitului labirintului să fi fost faptul că palatul din Cnosos – casa *labrys*-ului, adică a toporului cu lamă dublă – era un complex de încăperi și coridoare și că, după ce l-au cucerit, invadatorilor atenieni le-a fost anevoie să îl găsească și să îl omoare pe rege. Dar asta nu e tot. Un spațiu deschis din fața palatului era ocupat de un teren de dans cu un model de labirint pe el, folosit pentru a-i conduce pe cei care luau parte la dansul erotic de primăvară (*92.4). Originea acestui model, numit acum *labirint*, pare să fi fost labirintul tradițional de tufișuri utilizat pentru momirea femelelor spre masculii de potârniche închiși într-o îngrădire centrală, de unde emiteau strigăte prin care își invitau partenerile la mâncare și împerechere sau la alte provocări; dansatorii de primăvară trebuie să fi imitat dansul șchiopătat și extatic al iubirii executat de masculii de potârniche (*92.1-2), a căror soartă era să fie pocniți în cap de vânător (*Eclesiasticul* XI.32).

3. Un vas de vin etrusc din Tragliatella (*104.4) care înfățișează doi eroi călare explică teoria religioasă a dansului potârnică. Cel

din frunte poartă un scut cu imaginea unei potârnică, iar în urma lui stă ghemuit un demon al morții; celălalt erou poartă o lance și un scut pe care e figurată o rață. Pe fundal este un labirint cu un model întâlnit nu doar pe anumite monede din Cnosos, ci și în labirinturile din vegetație străbătute de elevii de școală britanici de Paști până în secolul al XIX-lea. Iubirea-gelozie îl atrăgea pe rege spre moarte, explică iconograful, asemenea unei potârnică în labirintul din tufișuri; acestuia îi succeda tanistul său. Doar eroul excepțional – un Dedal sau un Tezeu – se întorcea viu; și, în acest context, descoperirea recentă de lângă Bosinney, în Cornwall, a unui labirint cretan cioplit pe o fațadă de stâncă este de mare importanță. Ravena în care dr. Renton Green a observat pentru prima oară labirintul este unul dintre ultimele sălașuri ale ciorii alpine de Cornwall. Această pasăre adăpostește sufletul regelui Arthur – care a coborât în iad și de care Bosinney este strâns legat în legendă. Un dans al labirintului pare să fi fost adus în Britania din estul Mediteranei de agricultorii neolitici ai mileniului al III-lea î.Hr., de vreme ce labirinturi grosolane de piatră, similare celor britanice din vegetație, apar în regiunea „Beaker B” din Scandinavia și din nord-estul Rusiei; iar labirinturi eclesiastice, folosite cândva în scop penitențial, se găsesc în sud-estul Europei. Labirinturile din vegetație englezești sunt cunoscute îndeobște drept „orașe ale Troiei”, ca și cele galeze, numite *Caer-droia*. Probabil că romanii le-au numit așa după propriul lor „Joc al Troiei”, un dans labirintic executat de tinerii aristocrați în onoarea înaintașului lui Augustus, troianul Enea, chiar dacă, potrivit lui Plinius, el era dansat și de copiii din zonele rurale ale Italiei.

4. În Cnosos, cultul taurului celest a succedat cultului potârnică, iar mișcările în cerc ale dansatorilor au ajuns să reprezinte traiectoriile anuale ale corpurilor cerești. Prin urmare, dacă luau parte șapte tineri și șapte fete, este posibil ca ei să îi fi reprezentat pe cei șapte titani și titanide ale soarelui, lunii și ale celor cinci planete (*1.3 și 43.4), chiar dacă în operele de artă din Creta nu s-a găsit nici o dovadă clară a cultului titanilor. Se pare că anticul Dans al Cocorului din Delos – cocorii execută și ei un dans de dragoste – a fost și el asimilat cu un model labirintic. În unele labirinturi, dansatorii țin în mână o frânghie, care îi ajută să păstreze distanța adecvată unii de alții și să execute figurile fără greșală; este posibil ca tocmai așa ceva să fi dat naștere poveștii ghemului de sfoară (A.B. Cook, *Journal of Hellenic Studies* XIV.101

și urm., 1949); în Atena, ca și pe Muntele Sipilos, dansul frânghiei era numit *cordax* (Aristofan, *Norii* 540). Spectacolul din arena cu tauri din Creta consta dintr-o reprezentație acrobatică a unor tineri băieți și fete care apucau pe rând coarnele unui taur ce șarja și săreau pe spate unii după alții, peste umerii acestuia. Era, în mod evident, un rit religios: poate că și aici executanții reprezentau planetele. Nu are cum să fi fost deloc un sport atât de periculos așa cum sugerează majoritatea celor care au scris despre acest subiect, dacă judecăm după raritatea victimelor din rândul *banderilleros* dintr-o arenă de tauri spaniolă, iar o frescă cretană arată că exista un însoțitor undeva prin apropiere care să îl prindă pe cel ce sărea peste cap, atunci când ateriza.

5. „*Ariadna*”, pe care grecii o înțelegeau drept „*Ariagne*” („foarte sfântă”), trebuie să fi fost un nume al Zeiței-Lună căreia i se aduceau onoruri prin dans și în arena cu tauri: „înalta și roditoare Mamă a Orzului”, numită și Aridela, „cea foarte vădită”. Ramurile cu fructe purtate în onoarea Ariadnei și a lui Dionysos, ca și sinuciderea ei prin spânzurare, „deoarece se temea de Artemis”, sugerează că de aceste ramuri erau legate păpuși-Ariadna (*79.2). Păpușa-zeiță beoțiană în formă de clopot cu picioarele bălăbănindu-se, aflată la Luvru, este Ariadna, Erigona sau Artemis Spânzurata; iar păpuși de bronz cu membre detașabile au fost găsite în Sardinia lui Dedal. Coroana Ariadnei făcută de Hefaistos sub formă de cunună de trandafiri nu este o închipuire; cununi delicate de aur cu flori din pietre prețioase au fost găsite în tezaurul din Mochlos.

6. Căsătoria lui Tezeu cu preoteasa Lunii îl făcea stăpân al Cnososului, iar pe o monedă din Cnosos, o lună nouă este plasată în centrul unui labirint. Însă tradiția matrilineară o priva pe o moștenitoare de orice pretenție asupra pământurilor ei dacă ea își însoțea consortul peste mări, ceea ce explică de ce Tezeu nu a adus-o pe Ariadna înapoi în Atena sau oriunde dincolo de Dia, o insulă cretană care se vedea din Cnosos. Dionysos cretanul, reprezentat ca taur – Minos, de fapt –, era soțul legitim al Ariadnei, iar vinul, un produs cretan, trebuie să fi fost servit la orgiile ei. Faptul ar putea explica indignarea lui Dionysos, relatată de Homer, atunci când ea și cu intrusul Tezeu s-au culcat împreună.

7. Multe obiceiuri ateniene străvechi din perioada miceniană sunt explicate de Plutarh și de alții în termenii călătoriei lui Tezeu în Creta: de exemplu, ritualul prostituării fetelor și cel al sodomiei

(caracteristic cultului Anatheii din Ierusalim [*61.1] și al Zeiței siriene din Hierapolis), care au supraviețuit ca vestigii printre atenieni în îmbunarea lui Apollo cu un dar constând din fecioare și în purtarea de ramuri din recoltă de către doi bărbați inverțiți. Ramura încărcată cu fructe amintește de *lulab*-ul purtat la Sărbătoarea Tabernaculelor de Anul Nou din Ierusalim, celebrată și la începutul toamnei. Aceasta era o sărbătoare a culesului viei și corespundea Oschoforiei ateniene, adică „purtarea de ciorchini de struguri”; principala ei atracție consta într-o cursă de alergări (Proclos, *Chrestomathia* XXVIII). Inițial, câștigătorul devenea noul rege sacru, ca în Olimpia, și primea un amestec compus din cinci alimente: „ulei, vin, miere, brânză rasă și făină” – nectarul sau ambrozia divină a zeilor. Plutarh îl asociază pe Tezeu, noul rege, cu această sărbătoare, spunând că el a sosit întâmplător în timp ce sărbătoarea era în desfășurare, și îl disculpă de orice implicare în moartea predecesorului său, Egeu. Dar noul rege chiar s-a luptat corp la corp cu vechiul rege și l-a aruncat de pe Stânca Albă în mare (*96.3), ca pe un *pharmacos*. În imaginea pe care mitografii, în mod evident, au interpretat-o greșit, corabia cu pânze negre a lui Tezeu trebuie să fi fost un vas care stătea în apropiere ca să-l salveze pe *pharmacos*; ea avea pânze întunecate deoarece pescarii mediteraneeni își argăseau de obicei năvoadele și pânzele, ca să le împiedice să putrezească din cauza apei sărate. Galele stejarului sau coșenila ofereau o vopsea stacojie cu care era unsă fața regelui sacru și care astfel era asociată cu regalitatea. „Hecale”, celibatară bătrână nevoiașă, este probabil o formă erodată a lui „Hecate Selene”, „luna fugitivă din depărtare”, adică Artemis.

8. Mâncatul bobului de către bărbați pare să fi fost interzis în epoca preelenică – pitagoreicii au continuat să se abțină de la boabe, pe motiv că sufletele înaintașilor puteau foarte bine să se afle în ele și că, dacă un bărbat (spre deosebire de o femeie) mânca boabe, el putea să-i fure unui strămoș șansa de a renaște. Prin urmare, ospățul popular cu boabe sugerează o batjocură elenică deliberată la adresa zeiței care impunea tabuul; la fel și darul lui Tezeu prin care le-a oferit funcții masculine de preot fitalizilor („cultivatori”); forma feminină a numelui lor amintește faptul că, asemenea plantării bobului, cultivarea smochinelor a fost la început un mister rezervat femeilor (*24.13).

9. Ciprioții o venerau pe Ariadna ca „Zeiță a Nașterii din Amatus”, un nume care îi aparținea Afroditei. Sărbătoarea ei de toamnă

celebra nașterea Anului Nou, iar tânărul care imita empatic chinurile ei trebuie să fi fost amantul ei regal, Dionysos. Acest obicei, cunoscut drept *couvade*, este întâlnit în multe părți ale Europei, inclusiv în unele districte din estul Angliei.

10. Templul din coarne al lui Apollo, aflat în Delos, a fost dezgropat recent. Altarul și fundațiile lui au dispărut, iar taurul i-a succedat țapului ca animal ritualic pe decorațiile din piatră – dacă a existat cu adevărat cândva un țap; un sigiliu minoic o înfățișează pe zeiță stând pe un altar făcut în întregime din coarne de taur.

11. Pictura murală alegorică a lui Micon care o înfățișează pe Thetis oferindu-i lui Tezeu o coroană și un inel, în timp ce Minos mocnește de furie pe țărm, trebuie să fi descris trecerea thalasocrației din mâinile cretanilor în ale atenienilor. Dar se prea poate ca Minos să se fi căsătorit simbolic cu Zeița Mării prin aruncarea unui inel în mare, așa cum făceau dogii Veneției în Evul Mediu.

12. „Oenopion și Toas sunt numiți uneori fiii lui Tezeu” deoarece ei erau eroii din Chios și Lemnos (*88.h), supușii aliați ai atenienilor.

99. Federalizarea Aticii

a. Atunci când Tezeu i-a succedat tatălui său, Egeu, la tronul Atenei, el și-a întărit suveranitatea executându-și aproape toți adversarii, cu excepția lui Palas și a celor care mai rămăseseră în viață dintre cei cincizeci de fii ai lui. Câțiva ani mai târziu i-a ucis și pe aceștia, ca măsură de prevedere, iar când a fost acuzat de crimă la Tribunalul lui Apollo Delfinul, el a pledat – ceea ce era fără precedent – „omucidere justificată”, obținând achitarea. A fost purificat de sângele lor în Trezena, unde rege era fiul lui, Hipolit, și a petrecut acolo un an întreg. La întoarcere, l-a suspectat pe fratele său vitreg, numit și el tot Palas, de lipsă de loialitate și l-a surghiunit. Palas a întemeiat apoi Palantion din Arcadia, deși unii spun că Palas, fiul lui Licaon, o făcuse la scurt timp după Potopul lui Deucalion⁵⁷³.

---

⁵⁷³ Hyginus, *Fabula* 244; Apollodor, *Epitome* I.11; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VIII.54; Euripide, *Hipolit* 34-7; Pausanias I.22.2; I.28.10 și VIII.3.1.

b. Tezeu s-a dovedit a fi un stăpânitor cu frica legii și a inițiat o politică de federalizare, care a stat la baza prosperității ulterioare a Atenei. Până la el, Atica fusese împărțită în douăsprezece comunități, fiecare gestionându-și propriile treburi fără să îl consulte pe regele atenian, cu excepția situațiilor de urgență. Ba chiar eleusinii îi declaraseră război lui Erehteu, dar au fost și multe alte dispute intestinale. Pentru ca aceste comunități să renunțe la independența lor, Tezeu trebuia să abordeze fiecare clan, fiecare familie pe rând, ceea ce a și făcut. El i-a găsit pe țăranii liberi și pe sclavi gata să i se supună și i-a convins pe cei mai mulți dintre marii proprietari de pământ să fie de acord cu planul lui, promițându-le că monarhia va fi abolită și că o va înlocui cu democrația, deși tot el avea să rămână comandant absolut și judecător suprem. Cei pe care argumentele lui nu i-au convins, cel puțin i-au respectat puterea⁵⁷⁴.

c. Tezeu a fost astfel abilitat să dizolve toate administrațiile locale, după ce i-a convocat pe delegații acestora la Atena, unde le-a oferit o Sală a Consiliului și un Tribunal comune, ambele existând și acum. Dar s-a abținut să intervină în legile proprietății private. Apoi a unit suburbiile cu orașul propriu-zis, alcătuit până atunci din Acropole și districtele vecine aflate la sud, încorporând străvechile temple ale olimpienilor Zeus, Apollo Pythianul, Pământul-Mamă și Dionysos al Mlaștinilor (Lenaies), precum și Apeductul celor Nouă Izvoare. Atenienii numesc și acum Acropola „Orașul”.

d. Tezeu a denumit a șaisprezecea zi din Hecatombeon [iulie] „Ziua Federației” și a făcut din ea o sărbătoare publică în cinstea Atenei, la care un sacrificiu fără sânge era oferit de asemenea Păcii⁵⁷⁵. Redenumind Jocurile Ateniene celebrate în această zi „Jocuri Panateniene”, el le-a deschis pentru întreaga Atică și, totodată, a introdus cultul Afroditei Federale (Pandemos) și al Persuadării (Peritho). Apoi a renunțat la tron, așa cum promisese, și a dat Aticii o nouă constituție, sub cele mai bune auspicii, căci Oracolul din Delfi a profețit că Atena avea să înfrunte furtunile pe mare în deplină siguranță, asemenea unei bășici de porc⁵⁷⁶.

---

⁵⁷⁴ Diodor din Sicilia IV.61; Tucidide II.15; Plutarh, *Tezeu* 24.

⁵⁷⁵ Tucidide, *loc. cit.*; Plutarh, *loc. cit.*; Scolie la *Pacea* lui Aristofan 962.

⁵⁷⁶ Pausanias VIII.2.1 și 1.22.3; Plutarh, *loc. cit.*

e. Pentru a extinde orașul și mai mult, Tezeu i-a invitat pe toți străinii vrednici de stimă să devină concetățenii lui. Crainicii lui, care au mers prin întreaga Grece, au utilizat o formulă care mai este încă folosită, anume: „Veniți la noi, veniți cu toții, oameni buni!”. După care mari mulțimi de oameni s-au îngrămădit în Atena, iar Tezeu a împărțit populația Aticii în trei clase: eupatrizii sau „cei care binemerită de la patria lor”; georgii sau „cultivatorii”; și demiurgii sau „meșteșugarii”. Eupatrizii au preluat responsabilitatea chestiunilor religioase, furnizau magistrați, interpretau legile și întruchipau cea mai înaltă demnitate posibilă; georgii cultivau pământul și erau coloana vertebrală a statului; iar demiurgii, de departe clasa cea mai numeroasă, practicau meserii foarte diverse, cum ar fi prezicători, chirurghi, crainici, tâmplari, sculptori sau cofetari⁵⁷⁷. Astfel, Tezeu a devenit primul rege care a pus bazele unei federații, acesta fiind motivul pentru care, în *Catalogul corăbiilor*, Homer îi caracterizează doar pe atenieni ca popor suveran – iar constituția lui a rămas în vigoare până când tiranii au acaparat puterea. Însă unii neagă adevărul acestei tradiții: ei spun că Tezeu a continuat să domnească la fel ca înainte și că, după moartea regelui Menesteu, cel care i-a condus pe atenieni împotriva Troiei, dinastia lui a persistat timp de încă trei generații⁵⁷⁸.

f. Tezeu, primul rege atenian care a bătut monede, le-a gravat cu imaginea unui taur. Nu se știe dacă reprezenta taurul lui Poseidon ori pe generalul Taurus al lui Minos, sau dacă Tezeu nu făcea decât să încurajeze agricultura, dar emiterea monedelor lui a făcut ca etalonul valoric să fie numit în termeni de „zece boi” sau „o sută de boi” o perioadă îndelungată. Rivalizând cu Heracle, care îl numise pe tatăl lui, Zeus, protector al Jocurilor Olimpice, Tezeu l-a numit pe tatăl său, pe Poseidon, protector al Jocurilor Isthmianice. Până atunci, zeul astfel onorat fusese Melicertes, fiul lui Ino, iar jocurile, care se țineau noaptea, fuseseră mai degrabă mistere decât un spectacol public. Apoi, Tezeu a pus în practică revendicarea ateniană asupra suveranității Megarei și i-a convocat pe delegații peloponesieni în Istm, unde i-a pus să tranșeze o dispută veche de

---

⁵⁷⁷ Plutarh, *Tezeu* 25; Homer, *Odiseea* 383 și urm. și XIX.135; Platon, *Banchetul* 188d și *Republica* 529e; Herodot VII.31.

⁵⁷⁸ Plutarh, *loc. cit.*; Homer, *Iliada* II.552 și urm.; Pausanias I.3.2.

frontieră cu vecinii lor ionieni. Într-un loc convenit de ambele părți, Tezeu a înălțat celebra coloană care pe partea de est purta inscripția: „Aici nu e Peloponesul, ci Ionial”, iar pe cea vestică: „Aici nu e Ionia, ci Peloponesul!”. El a obținut de asemenea acordul Corintului ca atenienii să primească locul de onoare la Jocurile Isthmianice; acesta consta din atât teren cât putea acoperi vela cea mare a vasului care îl adusese acolo⁵⁷⁹.

*

1. Elementul mitic al poveștii lui Tezeu a fost ascuns aici în ceea ce se pretinde a fi istoria constituțională a Atenei. Federalizarea Aticii a fost datată cu câteva sute de ani înainte, iar reformele democratice ale lui Tezeu au fost o pură propagandă inventată, probabil în secolul al V-lea î.Hr., de Clistene. Reformele legislative întreprinse în timpul ultimei perioade a monarhiei evreiești i-au fost atribuite lui Moise de către autorii *Pentateuhului*.

2. În Antichitate, boii reprezentau etalonul valoric în Grecia, Italia și Irlanda, cum încă mai sunt și azi la triburile înapoiate de păstori din estul Africii, iar atenienii nu au bătut monedă decât la aproape cinci sute de ani după Războiul Troian. Dar este adevărat că lingourile cretane de cupru de o anumită greutate erau imprimate cu un cap de taur sau cu un vițel culcat (Sir Arthur Evans, *Minoan Weights and Mediums of Currency* p. 335), iar butazii din Atena, care par să fi fost principalii responsabili pentru dezvoltarea mitului lui Tezeu, au avut poate în minte această tradiție atunci când au bătut monede imprimate cu capete de boi, simbolul clanului lor.

3. Împărțirea Aticii în douăsprezece comunități se regăsește în evenimente similare din Delta Nilului și din Etruria, ca și în repartizarea teritoriului canaanit între cele douăsprezece triburi din Israel; în fiecare caz, este posibil ca numărul să fi fost ales pentru a permite procesiunea lunară a monarhului de la un trib la altul. Grecii epocii eroice nu făceau deosebire între crimă și omor involuntar; în ambele cazuri, clanului victimei trebuia să îi fie plătit un preț al sângelui, apoi ucigașul își schimba numele și părăsea orașul pentru totdeauna. Astfel, Telamon și Peleu au continuat să fie foarte prețuiți de zei după perfida lor ucidere a lui Focos (*81.b), iar Medeea l-a ucis pe Apsirtos fără să-și atragă dușmănia noilor ei

---

⁵⁷⁹ Strabon IX.1.6.

supuși corintieni (*153.a și 156.b). În Atena însă, în epoca clasică, uciderea intenționată (*phonos*) atrăgea pedeapsa cu moartea, iar omorul involuntar (*akousia*) pe cea a surghiunului, clanul fiind obligat prin lege să pună în aplicare sentința. *Phonos hekousios* (omorul justificat) și *phonos akousios* (omorul scuzabil) au constituit rafinamente ulterioare, introduse probabil de Dracon în secolul al VII-lea î.Hr.; doar cel din urmă necesita ispășirea printr-o purificare ritualică. Mitografiile nu au înțeles că Tezeu a evitat exilul permanent pentru uciderea palantizilor doar prin exterminarea întregului clan, așa cum David a făcut cu „Casa lui Saul”. O ședere de un an la Trezena a fost suficientă pentru a scăpa Atena de impurificarea produsă de crimă.

100. Tezeu și amazoanele

a. Unii spun că Tezeu a luat parte la expediția reușită a lui Heracle împotriva amazoanelor și că a primit-o, ca parte a lui din pradă, pe Antiope, regina lor, numită și Melanipe; dar că pentru ea nu a fost chiar o nefericire, cum pretind mulți, deoarece Antiope trădase orașul Temiscira de pe râul Termodon, ca dovadă a pasiunii pe care Tezeu deja o aprinsese în inima ei⁵⁸⁰.

b. Alții spun că Tezeu a mers în țara amazoanelor câțiva ani mai târziu, însoțit fiind de Piritoos și de tovarășii lui, și că amazoanele, bucuroase de sosirea atât de multor războinici chipeși, nu le-au opus rezistență. Antiope a venit să-l întâmpine pe Tezeu cu daruri, dar de îndată ce s-a urcat la bord, Tezeu a ridicat ancora și a răpit-o. Alții mai zic că el a rămas mai multă vreme în Amazonia și că Antiope i-a fost oaspetele cu care s-a întreținut. Ei adaugă că printre însoțitorii lui erau și trei frați atenieni, Euneos, Toas și Solois, și că cel din urmă s-a îndrăgostit de Antiope, dar, neîndrăznind să se apropie de ea, l-a rugat pe Euneos să îi pledeze cauza în locul lui. Antiope i-a respins avansurile, însă a continuat să îl trateze pe Solois la fel de politicos ca înainte, și abia când el s-a aruncat în râul Termodon și s-a înecat, Tezeu și-a dat seama ce se întâmplase și s-a întristat profund. El și-a amintit de avertismentul Oracolului din Delfi că, dacă avea să fie lovit vreodată de o mare nenorocire într-un ținut străin, trebuia să întemeieze un oraș acolo

---

⁵⁸⁰ Apollodor, *Epitome* I.16; Hegias din Trezena, citat de Pausanias I.2.1.

și să lase în urmă pe câțiva dintre însoțitorii lui care să îl guverneze. Așa că Tezeu a construit Pythopolis, în cinstea lui Apollo Pythianul, și a dat râului din apropiere numele lui Solois. I-a lăsat acolo pe Euneos, Toas și pe un oarecare Hermos, un nobil atenian a cărui fostă locuință din Pythopolis este numită acum, în mod eronat, „Casa lui Hermes”. Apoi Tezeu a plecat pe mare cu Antiope⁵⁸¹.

c. Oritia, sora lui Antiope, confundată de unii cu Hipolita, a cărei cingătoare era purtată de Heracle, a jurat să se răzbune pe Tezeu. Ea a încheiat alianță cu sciții și, în fruntea unei mari oștiri de amazoane, a traversat Bosforul cimerian, care înghețase, apoi Dunărea, Tracia, Tesalia și Beoția. În Atena și-a instalat tabăra pe Areopag, apoi a adus sacrificii lui Ares, eveniment care, se spune, a dat numele acelui deal; dar mai întâi a ordonat unui detașament să invadeze Laconia și să îi descurajeze pe peloponesieni să-i trimită întăriri lui Tezeu prin Istm⁵⁸².

d. Forțele ateniene erau deja gata de luptă, dar nici una dintre părți nu era dispusă să înceapă prima ostilitățile. Într-un sfârșit, la sfatul unui oracol, Tezeu a adus sacrificii lui Fobos, fiu al lui Ares, și a început lupta în a șaptea zi a lui Boedromion, dată la care este celebrată acum Boedromia la Atena, chiar dacă unii spun că această sărbătoare fusese deja instituită în onoarea victoriei lui Xutos asupra lui Eumolpos, sub domnia lui Erehteu. Frontul amazoanelor se întindea de la ceea ce azi se numește Amazonium până la dealul Pnyx, de lângă Chrisa. Flancul drept al lui Tezeu a coborât de pe Museum și s-a abătut asupra flancului lor stâng, dar a fost pus pe fugă și constrâns să se retragă până la Templul Furiilor. Evenimentul este amintit de o piatră înălțată în onoarea comandantului local Chalcodon, pe o stradă mărginită de mormintele celor căzuți și numită după el. Însă flancul stâng atenian a atacat dinspre Paladion, Muntele Ardetus și dinspre Lyceum și a împins flancul drept al amazoanelor înapoi în tabăra lor, provocând numeroase victime⁵⁸³.

---

⁵⁸¹ Pindar, citat de Pausanias I.2.1; Ferekydes și Bion, citați de Plutarh, *Tezeu* 26; Menecrates, citat de Plutarh, *loc. cit.*

⁵⁸² Iustin II.4; Hellanicos, citat de Plutarh, *Tezeu* 26-07; Diodor din Sicilia IV.28; Apollodor, *Epitome* I.16; Eschil, *Eumenidele* 680 și urm.

⁵⁸³ Plutarh, *Tezeu* 27; *Etymologicum Magnum* s.v. Boedromia; Euripide, *Ion* 59; Cleidemos, citat de Plutarh, *loc. cit.*

e. Unii spun că amazoanele au propus pacea abia după patru luni de lupte aprige; armistițiul, convenit lângă sanctuarul lui Tezeu, mai este comemorat încă prin sacrificiul adus de amazoane în ajunul celebrării lui. Dar alții zic că Antiope, devenită soție a lui Tezeu, a luptat eroic alături de el, până când a fost omorâtă de o oarecare Molpadia, pe care Tezeu a ucis-o apoi; că Oritia a fugit împreună cu câteva însoțitoare în Megara, unde a murit de durere și disperare; și că amazoanele rămase, alungate din Atica de victoriosul Tezeu, s-au stabilit în Sciția⁵⁸⁴.

f. Oricum, a fost prima dată când atenienii au respins o invazie străină. Unele amazoane rănite pe câmpul de luptă au fost trimise în Chalcis, ca să se vindece. Antiope și Molpadia sunt îngropate lângă templul Pământului-Mamă, iar un stâlp de pământ marchează mormântul lui Antiope. Alte morminte se află în Amazonium. Amazoanele căzute în timp ce traversau Tesalia zac îngropate între Scotussa și Cinocefale, iar alte câteva lângă Cheroneea, nu departe de râul Hemon. În regiunea Pyrrhichan din Laconia, locul unde amazoanele și-au oprit înaintarea și au dedicat două statui de lemn lui Artemis și Apollo este marcat prin altare; iar în Trezena, un templu al lui Ares comemorează victoria lui Tezeu asupra unui detașament care a încercat să forțeze trecerea Istmului atunci când s-au retras⁵⁸⁵.

g. Potrivit unei relatări, amazoanele au intrat în Tracia prin Frigia, nu prin Sciția, și au întemeiat sanctuarul lui Artemis din Efes în timp ce înaintau pe coastă. Potrivit alteia, ele se mai refugiaseră în acest sanctuar în două ocazii anterioare, anume când au fugit de Dionysos și după înfrângerea reginei Hipolita de către Heracle, iar adevărații lui fondatori fuseseră Cresos și Efesos⁵⁸⁶.

h. Adevărul despre Antiope pare să fie că a supraviețuit luptei și că Tezeu a fost silit în cele din urmă să o omoare, așa cum i-a prezis Oracolul din Delfi, când el a intrat în alianță cu regele Deucalion din Creta și s-a căsătorit cu Fedra, sora lui. Geloasă, Antiope, care nu era soția lui de drept, a întrerupt sărbătorile de nuntă dând

---

⁵⁸⁴ Cleidemos, citat de Plutarh, *loc. cit.*; Plutarh, *loc. cit.*; Pausanias I.41.7; Diodor din Sicilia IV.28.

⁵⁸⁵ Plutarh, *loc. cit.*; Pausanias I.2.1; I.41.7; III.25.2 și II.32.8.

⁵⁸⁶ Pindar, citat de Pausanias VII.2.4.

buzna înăuntru, complet înarmată, și amenințând cu masacrarea invitaților. Tezeu și însoțitorii lui au închis în grabă ușile și au ucis-o după o luptă crâncenă, chiar dacă ea i-l născuse pe Hipolit, numit și Demofon, și nu se împreunase niciodată cu vreun alt bărbat⁵⁸⁷.

*

1. Despre „amazoane”, cuvânt derivat de regulă de la *a* și *mazon*, „fără sâni”, se credea că își ardeau cu fierul roșu un sân pentru a putea trage cu arcul, dar această teorie este fantezistă; cuvântul pare să fie armean, însemnând „femei ale Lunii”. De vreme ce preotesele Zeiței-Lună de pe țărmurile de sud-est ale Mării Negre purtau arme, ca și cele din golful libian Sirte (*8.1), se pare că relatările călătorilor despre ele au creat confuzie cu privire la unele reprezentări ateniene din vechime care înfățișau femei războinice, dând naștere legendei atice a unei invazii a amazoanelor dinspre râul Termodon. Asemenea imagini existau în perioada clasică pe taburetul pentru picioare al lui Zeus din Olimpia (Pausanias V.II.2), pe zidul central al Colonadei Pictate din Atena (Pausanias I.15.2), pe scutul Atenei, în sanctuarul lui Tezeu și în alte părți (Pausanias I.17.1) și reprezentau fie lupta dintre preotesele preelenice ale Atenei pentru funcția de Mare Preoteasă, fie o invazie elenică a Aticii și rezistența pe care ele au opus-o. Trebuie să fi existat preotese înarmate și la Efes – colonie minoică, după cum sugerează numele fondatorului ei Cresos („Cretanul”) –, precum și în toate orașele unde existau morminte ale amazoanelor. Se presupune că Oritia, sau Hipolita, s-a abătut din drum parcurgând sute de kilometri prin Sciția, probabil întrucât Bosforul cimerian – Crimeea – era sediul cultului barbar al lui Artemis practicat de taurini, unde preotesele omorau victime bărbați (*116.3).

2. Este posibil ca întreruperea nunții Fedrei de către Antiope să fi fost dedusă dintr-o reprezentare care îl înfățișa pe cuceritorul elenic pe punctul de a o viola pe Marea Preoteasă, după ce îi ucisese însoțitoarele. Antiope nu era soția legitimă a lui Tezeu, deoarece ea aparținea unei societăți care se opunea monogamiei (*131.k). Numele Melanipe și Hipolit le asociază pe amazoane cu cultul

---

⁵⁸⁷ Hyginus, *Fabula* 241; Apollodor, *Epitome* I.17; Diodor din Sicilia IV.62; Ovidiu, *Heroide* 121 și urm.; Pausanias I.22.2; Pindar, citat de Plutarh, *Tezeu* 28.

prelenic al calului (*43.2). Numele Solois („greutate în formă de ou”) ar putea fi derivat dintr-o competiție de aruncat greutate de la jocurile funerare celebrate în colonia greacă Pythopolis, numită astfel după șarpele oracular al eroului ei fondator; se pare că acolo existase practica de a arunca victime umane în râul Termodon. Boedromia („fuga după ajutor”) era o sărbătoare a lui Artemis despre care se știu puține lucruri: poate că la ea luau parte preotese înarmate, ca și la sărbătoarea Hibristica din Argos (*160.5).

101. Fedra și Hipolit

a. După ce s-a căsătorit cu Fedra, Tezeu l-a trimis pe fiul lui bastard, pe Hipolit, la Piteu, care l-a adoptat ca moștenitor al tronului din Trezena. Astfel, Hipolit nu mai avea nici un motiv să conteste dreptul fraților lui legitimi, Acamas și Demofon, fiii Fedrei, de a domni în Atena⁵⁸⁸.

b. Hipolit, care moștenise de la mama lui, Antiope, ca singură devoțiune pe aceea față de Artemis cea castă, i-a înălțat zeiței un nou templu în Trezena, nu departe de teatru. Drept urmare, Afrodita, hotărâtă să îl pedepsească pentru ceea ce ea considera a fi o insultă la adresa ei, a făcut ca, atunci când Hipolit a luat parte la Misterele Eleusine, Fedra să se îndrăgostească nebunește de el. El a venit îmbrăcat în haine albe de in și cu ghirlande în păr și, chiar dacă trăsăturile feței lui păreau aspre, ea le-a considerat de o severitate încântătoare⁵⁸⁹.

c. Cum în acel moment Tezeu era plecat în Tesalia cu Piritoo sau, poate, să fi fost în Tartar, Fedra l-a urmărit pe Hipolit până la Trezena. Acolo, ea a înălțat Templul Afroditei Catascopia („cea care privește în jos”) ce domina Gymnasiumul, de unde îl urmărea neobservată în timp ce el se antrena zilnic, complet gol, la alergare, sărituri și lupte. Un arbust străvechi de mirt se înălța în curtea templului; îndrăgostită și frustrată, Fedra împunea cu o agrafă de păr ornată cu nestemate frunzele mirtului, care aveau pe atunci nenumărate perforații. Când, mai târziu, Hipolit a participat la Sărbătoarea Panateniană și a locuit în palatul lui Tezeu, ea a folosit

---

⁵⁸⁸ Apollodor, *Epitome* I.18; Pausanias, I.22.2; Ovidiu, *Heroide* IV.67 și urm.

⁵⁸⁹ Pausanias II.31.6; Ovidiu, *loc. cit.*

în același scop Templul Afroditei de pe Acropole⁵⁹⁰.

d. Fedra nu a dezvăluit nimănui dorința ei incestuoasă, dar mânca puțin, dormea prost și slăbise atât de mult, încât fosta ei doică a ghicit în cele din urmă adevărul și a sfătuit-o, ba chiar a rugat-o insistent să îi trimită lui Hipolit o scrisoare. Fedra a făcut întocmai: și-a mărturisit iubirea și a spus că aceasta o convertise acum la cultul lui Artemis, ale cărei statuete din lemn, ambele aduse din Creta, tocmai i le consacrase. Nu voia el, Hipolit, să meargă cu ea la vânătoare într-o zi? „Noi, femeile din Casa Regală a Cretei”, scria ea, „suntem fără îndoială sortite să fim nefericite în dragoste: martore sunt bunica mea Europa, mama mea, Pasifae și, ultima dintre ele, sora mea Ariadna! Ah, nefericita Ariadna, părăsită de tatăl tău, necredinciosul Tezeu, care de atunci a omorât-o și pe mama ta regină – de ce nu te-au pedepsit Furiile pentru indiferența ta față de soarta ei, chiar dacă era vorba despre tatăl tău? –, iar într-o zi va trebui să mă ucidă și pe mine! Mă bazez pe tine să te răzbuni pe el, aducându-i un omagiu Afroditei cu mine alături. Nu am putea oare să plecăm și să trăim împreună, cel puțin pentru o vreme, pretinzând că suntem la vânătoare? Între timp, nimeni nu poate să bănuiască adevăratele simțăminte pe care le avem unul față de celălalt. Deja locuim sub același acoperiș, iar afecțiunea noastră va fi considerată nevinovată, ba chiar vrednică de laudă”⁵⁹¹.

e. Îngrozit, Hipolit a ars scrisoarea, s-a dus în camera Fedrei și a acoperit-o cu reproșuri, țipând la ea; dar ea și-a sfâșiat hainele, a trântit de perete ușile camerei și a strigat: „Ajutor, ajutor! Sunt violată!”. Apoi s-a spânzurat de pragul de sus al ușii, lăsând un bilet care îl acuza pe Hipolit de crime monstruoase⁵⁹².

f. La primirea biletului, Tezeu l-a blestemat pe Hipolit și a dat ordin ca el să părăsească Atena de îndată și să nu se mai întoarcă nicicând. Mai târziu, și-a amintit de cele trei dorințe pe care tatăl lui, Poseidon, a promis că i le va îndeplini și s-a rugat arzător ca Hipolit să moară chiar în acea zi. „Tată”, a implorat, „trimite o bestie

---

⁵⁹⁰ Ovidiu, *loc. cit.*; Seneca, *Hipolit* 835 și urm.; Pausanias II.32.3 și I.22.2; Euripide, *Hipolit* 1 și urm.; Diodor din Sicilia IV.62.

⁵⁹¹ Ovidiu, *loc. cit.*; Pausanias I.18.5.

⁵⁹² Apollodor, *Epitome* I.18; Diodor din Sicilia IV.62; Hyginus, *Fabula* 47.

în calea lui Hipolit, în timp ce se îndreaptă spre Trezena!”⁵⁹³.

g. Hipolit a plecat din Atena cât a putut de iute. În timp ce gonea carul de-a lungul porțiunii înguste a Istmului, un val imens, care a depășit până și Stânca Moluriană, s-a rostogolit vuind spre țarm, iar de pe creasta lui a sărit un câine-de-mare (sau, spun unii, un taur alb), mugind și împrôșcând cu apă. Cei patru cai ai lui Hipolit au cotit spre stâncă, înnebuniți de groază, dar Hipolit, un vizitiu îndemânatic, i-a împiedicat să cadă în gol. Atunci animalul a început să galopeze amenințător în urma carului, iar Hipolit nu a izbutit să mențină atelajul în linie dreaptă. Nu departe de sanctuarul lui Artemis Saronica încă mai există un măslin sălbatic numit Rhachos Răsucit – în Trezena, *rhachos* înseamnă „măslin neroditor” –, de una din ramurile căruia s-a agățat frâul lui Hipolit. Carul a zburat în lateral, într-un morman de pietre, și s-a sfărâmat în bucăți. Încălcit în frâie și izbit mai întâi de trunchiul copacului, apoi de pietre, Hipolit a fost târât spre moarte de caii săi, în timp ce următorul lui dispărea⁵⁹⁴.

h. Însă unii relatează, deși e greu de crezut, că Artemis i-a spus atunci adevărul lui Tezeu și l-a purtat cât ai clipi din ochi în Trezena, unde el a ajuns la timp ca să se împace cu fiul lui muribund, și că ea s-a răzbunat pe Afrodita pricinuind moartea lui Adonis. Dar, fără îndoială, ea le-a dat ordin precis locuitorilor din Trezena să îi acorde lui Hipolit onoruri divine și tuturor mireselor de acolo ca, pe viitor, să își taie o șuviță de păr pe care să i-o dedice lui. Diomede a fost cel care a consacrat străvechiul templu și statuia lui Hipolit din Trezena și a oferit cel dintâi un sacrificiu anual. Atât mormântul Fedrei, cât și al lui Hipolit, cel din urmă o movilă de pământ, se află în curtea templului, lângă mirtul cu frunze perforate.

i. Cât despre cei din Trezena, ei neagă faptul că Hipolit a fost târât spre moarte de cai sau chiar că ar zăcea îngropat în templul său, dar nici nu vor să dezvăluie adevăratul loc al mormântului. Însă ei declară că zeii l-au rânduit pe cer, numind acea constelație Vizitiu⁵⁹⁵.

---

⁵⁹³ Plutarh, *Vieți paralele* 34; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VI.445.

⁵⁹⁴ Pausanias II.32.8; Euripide, *Hipolit* 1193 și urm.; Ovidiu, *Metamorfoze* XV.506 și urm.; Plutarh, *loc. cit.*; Diodor din Sicilia IV.62.

⁵⁹⁵ Euripide, *Hipolit* 1282 și urm. și 1423 și urm.; Pausanias II.32.1-2.

j. Atenienii au înălțat un tumul în amintirea lui Hipolit, aproape de Templul lui Temis, deoarece moartea lui fusese provocată de blesteme. Unii spun că, acuzat de moartea lui, Tezeu a fost găsit vinovat, ostracizat și surghiunit în Scyros, unde și-a sfârșit viața în rușine și suferință. Dar cel mai adesea se crede că prăbușirea lui a fost provocată de încercarea de a o viola pe Persefona⁵⁹⁶.

k. Umbra lui Hipolit a coborât în Tartar, iar Artemis, foarte indignată, l-a implorat pe Asclepios să-i readucă trupul la viață. Asclepios a deschis ușile dulăpiorului lui de fildeș cu leacuri și a scos o plantă cu care fusese readus la viață cretanul Glaucos. Cu iarba aceea l-a atins de trei ori pe piept pe Hipolit, repetând oarece descântece, iar la a treia atingere mortul a ridicat capul. Dar Hades și cele Trei Ursite, ofensați de încălcarea drepturilor lor, l-au convins pe Zeus să îl ucidă pe Asclepios cu un fulger.

l. Latinii povestesc că Artemis l-a înfășurat apoi pe Hipolit într-un nor dens, l-a deghizat într-un bătrân și i-a schimbat trăsăturile feței. După ce a ezitat între Creta și Delos, ca locuri potrivite să-l ascundă, ea l-a dus în dumbrava ei sacră din Aricia, în Italia⁵⁹⁷. Acolo, cu consimțământul ei, el s-a căsătorit cu nimfa Egeria și încă mai trăiește lângă lac, în mijlocul pădurii întunecoase de stejari, înconjurat de prăpăstii abrupte. Pentru ca Hipolit să nu își mai amintească de moartea lui, Artemis i-a schimbat numele în Virbius, ceea ce înseamnă *vir bis*, adică „de două ori bărbat”; și nici un cal nu era lăsat să se apropie de el. Funcția de preot al lui Artemis din Aricia este rezervată exclusiv sclavilor fugiți⁵⁹⁸. În dumbrava ei crește un stejar străvechi, ale cărui ramuri era interzis să fie rupte, dar dacă un sclav cuteza să facă asta, preotul, care l-a ucis el însuși pe predecesorul său și deci trăiește mereu cu frica morții, trebuie să se lupte cu el pentru preoție, sabie contra sabie. Locuitorii Ariciei spun că Tezeu l-a implorat pe Hipolit să rămână cu el în Atena, dar că el a refuzat.

m. O tăbliță din sanctuarul lui Asclepios din Epidaur consemnează faptul că Hipolit i-a dedicat acestuia douăzeci de cai,

---

⁵⁹⁶ Pausanias I.22.1; Filostrat, *Viața lui Apollonios din Tyana* VII.42; Diodor din Sicilia IV.62.

⁵⁹⁷ Ovidiu, *Metamorfoze* XV.532 și urm. și *Fastele* VI.745.

⁵⁹⁸ Vergiliu, *Eneida* VII.775; Ovidiu, *Fastele* V.312 și *Metamorfoze* XV.545; Strabon III.263 și urm.; Pausanias II.27.4.

drept recunoștință pentru că a fost înviat⁵⁹⁹.

*

1. Episodul iubirii incestuoase a Fedrei pentru Hipolit, asemenea celui al soției lui Putifar și al dragostei ei adulterine față de Iosif (*75.1), este împrumutat fie din *Povestea celor doi frați egipteană*, fie dintr-o sursă canaanită comună. Urmarea ei s-a bazat pe imaginea cunoscută a accidentului de care de la sfârșitul domniei unui rege sacru (*71.1). Dacă un muget profetic al mării în noiembrie l-a avertizat pe rege că îi sosise ceasul, ca în Irlanda străveche, acest avertisment trebuie să fi fost reprezentat ca un taur sau o focă cu gura deschisă urcați pe creasta unui val. Frâiele lui Hipolit trebuie să se fi agățat în mirt, și nu în măslinul cu aspect sinistru, asociat ulterior cu accidentul: în realitate, era mirtul care creștea aproape de altarul eroului său și era vestit pentru frunzele lui perforate. Mirtul simboliza ultima lună a domniei regelui, așa cum apare în povestea accidentului de car al lui Enomaos (*109.j), în timp ce măslinul sălbatic simboliza prima lună a domniei succesorului său. *Vir bis* este o etimologie falsă a lui Virbius, care pare să reprezinte cuvântul grec *hierobios*, „viață sfântă” – *h*-ul devenind adesea *v*, ca în *Hestia* și *Vesta* sau *Hesperos* și *Vesper*. În *Creanga de aur*, Sir James Frazer a arătat că ramura pe care preotul o păzea cu atâta grijă era vâscul și este probabil ca Glaucos, fiul lui Minos (*90.c), care a fost confundat cu Glaucos, fiul lui Sisif (*71.a), să fi fost readus la viață de vâsc. Chiar dacă cultul preelenic al vâscului și stejarului fusese suprimat în Grecia (*50.2), este foarte probabil ca o preoțime refugiată din Istm să o fi adus în Aricia. Numele Egeria arată că era o zeiță a morții care trăia într-un crâng de plop-negri (*51.7 și 170.1).

2. Dreptul lui Hipolit la șuvița miresei trebuie să fie o inovație patriarhală menită, poate, să le lipsească de puterea magică rezidând în părul lor, așa cum femeile mahomedane sunt rase la căsătorie.

3. Ascunderea mormântului lui Hipolit se regăsește în poveștile lui Sisif și Neleu (*67.3), ceea ce sugerează că el a fost îngropat într-un punct strategic al Istmului.

---

⁵⁹⁹ Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VI.136; Strabon V.3.12; Suetonius, *Caligula* 35; Pausanias, *loc. cit.*

a. Unii spun că Piritoos Lapitul a fost fiul lui Ixion și al Diei, fiica lui Eioneu; alții, că era fiul lui Zeus, care, deghizat în armăsar, a galopat în jurul Diei înainte de a o seduce⁶⁰⁰.

b. Relatări aproape de necrezut despre puterea și cutezanța lui Tezeu au ajuns și la Piritoos, care domnea asupra Magnesiei, la gura râului Peneu. Într-o zi, s-a hotărât să se convingă și a făcut o incursiune în Atica, alungând o cireadă de vite care pășteau la Maraton. Tezeu a plecat pe dată în urmărirea lui, iar Piritoos s-a întors plin de curaj să îl înfrunte; dar fiecare fiind cuprins de admirație față de noblețea înfățișării celuilalt, vitele au fost uitate, iar cei doi și-au jurat prietenie pe veci⁶⁰¹.

c. Piritoos s-a căsătorit cu Hipodamia, sau Deidamia, fiica lui Butes – sau, spun unii, a lui Adrast –, și i-a invitat pe toți olimpicii la nuntă, în afară de Ares și Eris; el își amintea de necazurile pe care Eris le provocase la nunta lui Peleu cu Thetis. De vreme ce la palatul lui Piritoos au venit mai mulți oaspeți decât încăpeau, verii lui, centaurii, împreună cu Nestor, Ceneu și alți prinți tesalieni au fost așezați la masă într-o peșteră uriașă din apropiere, umbrită de copaci.

d. Însă centaurii nu erau obișnuiți cu vinul și, când i-au simțit mirosul, au dat la o parte laptele acru din fața lor și s-au repezit să-și umple coarnele de argint din burdufurile cu vin. În ignoranța lor, au dat pe gât băutura tare neamestecată cu apă, îmbătându-se în așa hal, încât, atunci când mireasa a venit cu suita ei în peșteră ca să-i salute, Euritos sau Eurition a sărit de pe scaunul lui, a răsturnat masa și a târât-o de păr. Imediat, ceilalți centauri i-au urmat exemplul rușinos, încălecând lasciv cele mai apropiate fete și băieți⁶⁰².

e. Piritoos și cavalerul lui de onoare Tezeu au sărit în ajutorul Hipodamiei, i-au tăiat lui Eurition nasul și urechile și, cu ajutorul lapiților, l-au aruncat afară din peșteră. A urmat o luptă în timpul căreia Ceneu Lapitul a fost omorât și care a ținut până la căderea

⁶⁰⁰ Diodor din Sicilia IV.70; Eustathios despre Homer p. 101.

⁶⁰¹ Strabon, *Fragment* 14; *Vatican Epitome*; Plutarh, *Tezeu* 30.

⁶⁰² Apollodor, *Epitome* I.21; Diodor din Sicilia IV.70; Hyginus, *Fabula* 33; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VII.304.

noptii; așa a început îndelungata vrajbă dintre centauri și vecinii lor lapiți, pusă la cale de Ares și Eris drept răzbunare pentru desconsiderarea ce le fusese arătată⁶⁰³.

f. Cu această ocazie, centaurii au suferit o înfrângere severă, iar Tezeu i-a alungat de pe vechile lor terenuri de vânătoare de pe Muntele Pelion în ținutul aithicilor de lângă Muntele Pind. Dar nu era o sarcină ușoară să îi supui pe centauri, care își disputaseră deja cu Piritos regatul lui Ixion și acum, adunându-și forțele, invadaseră teritoriul lapit. Ei au surprins și au măcelărit grosul oștirii lapite, iar când supraviețuitorii au fugit la Foloe, în Elida, centaurii răzbunători i-au alungat și au transformat Foloe într-o fortăreață de bandiți de-ai lor. În cele din urmă, lapiții s-au stabilit în Malia.

g. În timpul campaniei împotriva centaurilor, Tezeu l-a întâlnit din nou pe Heracle, cu care nu se mai văzuse din copilărie; și l-a inițiat imediat în Misterele Demetrei, la Eleusis⁶⁰⁴.

*

1. Atât lapiții, cât și centaurii pretindeau că descind din Ixion, un erou al stejarului, și aveau în comun un cult al calului (*63.a și d). Erau triburi primitive de munte din nordul Greciei, de a căror străveche rivalitate elenii au profitat, aliindu-se mai întâi cu unii, apoi cu ceilalți (*35.2; 78.1 și 81.3). *Centaur* și *lapit* ar putea fi cuvinte italice: *centuria*, „detașament de război de o sută”, și *lapicidae*, „spărgători de pietre”. (Etimologia clasică obișnuită este din *centtauroi*, „cei care străpung tauri cu lancea”, și, respectiv, din *lapizein*, „a merge țațoș”.) Acești munteni par să fi avut orgii erotice și, astfel, și-au câștigat în rândul elenilor monogami reputația de a fi promiscui; membri ai acestei rase neolitice au supraviețuit în munții din Arcadia și pe Muntele Pind până în epoca clasică, iar rămășițe ale limbii lor preelenice pot fi întâlnite în albaneza modernă.

2. Este însă improbabil ca bătălia dintre lapiți și centauri – figurată pe frontonul templului lui Zeus din Olimpia (Pausanias

---

⁶⁰³ Pindar, *Fragment* 166f, citat de Athenaios XI.476b; Apollodor, *loc. cit.*; Ovidiu, *Metamorfoze* XII.210 și urm.; Homer, *Odiseea* XXI.295; Pausanias V.10.2.

⁶⁰⁴ Plutarh, *loc. cit.*; Homer, *Iliada* II.470 și urm.; Diodor din Sicilia, *loc. cit.*; Herodot, citat de Plutarh, *loc. cit.*

V.10.2), în Atena în sanctuarul lui Tezeu (Pausanias I.17.2) și pe aegisul Atenei (Pausanias I.28.2) – să consemneze o simplă luptă dintre triburi de frontieră. Având legătură cu un ospăț regal de nuntă patronat de zei, la care Tezeu a asistat în pielea sa de leu, ea trebuie să fi descris un eveniment ritualic care îi preocupa profund pe toți elenii. Heracle în pielea sa de leu a luptat și el cu centaurii într-o ocazie festivă similară (*126.2). Homer îi numește „animale sălbatice mițoase” și, de vreme ce ei nu erau deosebiți de satiri în primele picturi grecești de pe vase, probabil că imaginea înfățișează un rege proaspăt instalat – nu are importanță cine – care se luptă cu dansatori deghizați în animale, eveniment despre care A.C. Hocart dovedește în cartea lui (*Kingship*) că făcea parte integrantă din ceremonia străveche de încoronare. Eurition joacă rolul clasic al intrusului (*142.5).

3. Faptul că Ixion sau Zeus era tatăl lui Piritoos ținea seama de dreptul lui Ixion de a se descrie pe sine drept Zeus. Mitul paternității lui a fost dedus, în mod evident, dintr-o imagine care înfățișează o preoteasă a lui Thetis – Dia, fiică a lui Deioneu, „fiica divină a țărmului” – cu un căpăstru în mână, încurajându-l pe candidatul la regalitate să strunească un cal sălbatic (*75.3). Numele Hipodamiei („dresoare de cai”) se referă la aceeași imagine. Zeus, deghizat în armăsar, „a galopat în jurul” Diei, deoarece aceasta este semnificația numelui Piritoos; iar Ixion, ca zeu al soarelui, dădea ocol cerurilor, cu mâinile și picioarele depărtate, legat pe roata lui (*63.2).

103. Tezeu în Tartar

a. După moartea Hipodamiei, Piritoos l-a convins pe Tezeu, a cărei soție, Fedra, se spânzurase de curând, să meargă în Sparta însoțit de Iris și să o răpească pe Elena, sora Dioscurilor, Castor și Polideuces, cu care ambii doreau să se înrudească prin căsătorie. Pe locul din Atena în care acum se înalță sanctuarul lui Serapis, ei și-au jurat să fie împreună în această primejdioasă aventură, să tragă la sorti pentru Elena după ce o vor cuceri, apoi să răpească o altă fiică de-a lui Zeus pentru cel care va pierde, indiferent de

pericole⁶⁰⁵.

b. Acestea fiind decise, ei au pătruns în Lacedemonia în fruntea unei oștiri; apoi, călare în fața corpului de elită, au prins-o pe Elena în timp ce aducea un sacrificiu la Templul lui Artemis Orthia („Cea Dreaptă”) din Sparta și au plecat cu ea la galop. Curând s-au distanțat de urmăritorii lor, scăpând de ei în Tegeea, unde, conform înțelegerii, s-a tras la sorți pentru Elena, câștigătorul dovedindu-se a fi Tezeu⁶⁰⁶. Însă prevăzând că atenienii vor fi cu totul împotriva faptului că, astfel, se iscase o dispută cu reductabilii Dioscuri, Tezeu a trimis-o pe Elena, care nu era încă nubilă – fiind o copilă de doisprezece ani sau, spun unii, chiar mai mică –, în satul Afidna din Atica, unde l-a însărcinat pe prietenul lui Afidnos s-o păzească în taină și cu mare grijă. Etra, mama lui Tezeu, a însoțit-o pe Elena și s-a îngrijit de ea. Unii încearcă să-l disculpe pe Tezeu, consemnând că Idas și Linceu fuseseră cei care o răpiseră pe Elena și o încredințaseră apoi spre protecție lui Tezeu, ca răzbunare pentru răpirea Leucipidelor de către Dioscuri. Alții zic că tatăl Elenei însuși, Tindar, i-a încredințat-o lui Tezeu, după ce aflase că nepotul lui, Enarofores, fiul lui Hipocoon, avea de gând s-o răpească⁶⁰⁷.

c. Anii au trecut și când Elena a ajuns suficient de mare ca Tezeu să se căsătorească cu ea, Piritoos i-a amintit de pactul lor. Au mers împreună la un oracol al lui Zeus, pe care îl chemaseră să fie martor la jurământul lor, iar acesta le-a răspuns ironic: „De ce nu vă duceți în Tartar să o cereți pe Persefona, soția lui Hades, ca mireasă pentru Piritoos? E cea mai nobilă dintre fiicele mele”. Tezeu s-a simțit jignit când Piritoos, luând sugestia în serios, i-a cerut să-și respecte jurământul, dar nu a îndrăznit să refuze, astfel că amândoi au coborât de îndată, înarmați cu săbii, în Tartar. Evitând să traverseze cu barca peste Lethe, au ales o cale ocolită, intrând prin peștera din Tenaros, în Laconia, și în curând băteau la porțile palatului lui Hades. Hades a ascultat cu calm necuviincioasa lor solicitare și, simulând ospitalitatea, i-a invitat pe cei doi să se așeze.

---

⁶⁰⁵ Diodor din Sicilia IV.63; Pindar, citat de Pausanias I.18.5; Pausanias I.41.5.

⁶⁰⁶ Diodor din Sicilia, *loc. cit.*; Hyginus, *Fabula* 79; Plutarh, *Tezeu* 31.

⁶⁰⁷ Apollodor, *Epitome* I.24; Tzetzes, *Despre Licofron* 143; Eustathios despre *Iliada* lui Homer p. 215; Plutarh, *loc. cit.*

Fără să bănuiască ceva rău, s-au așezat pe locul oferit, care s-a dovedit a fi Scaunul Uitării, și care a devenit imediat parte din trupul lor, astfel că nu mai puteau să se ridice fără să le fie smulsă carnea de pe ei. În jurul lor șuierau șerpi încolăciți, Furiile i-au biciuit zdravăn și dinții lui Cerber i-au sfârtecat, în timp ce Hades îi privea zâmbind sinistru⁶⁰⁸

d. Au fost supuși la chinuri timp de patru ani, până când Heracle, venit la porunca lui Euristeu să îl caute pe Cerber, i-a recunoscut în timp ce ei, tăcuți, stăteau cu mâinile întinse cerând ajutor. Persefona l-a primit pe Heracle ca pe un frate, îngăduindu-i să îi elibereze pe răufăcători și să îi ia cu el în lumea de deasupra, asta dacă va putea⁶⁰⁹. Heracle l-a prins atunci pe Tezeu de ambele mâini și l-a tras cât a putut de tare, până când el s-a desprins, cu un zgomot de haine sfâșiate; dar o mare parte a trupului său a rămas lipită de stâncă, acesta fiind motivul pentru care descendenții atenieni ai lui Tezeu au cu toții fundul ridicol de mic. Apoi a apucat mâinile lui Piritoos, dar pământul s-a cutremurat rău prevestitor, iar Heracle a renunțat; la urma urmei, Piritoos fusese creierul principal al acestei aventuri blasfematoare⁶¹⁰.

e. Potrivit unor relatări însă, Heracle i-a eliberat atât pe Piritoos, cât și pe Tezeu, în timp ce, potrivit altora, nu i-a eliberat pe nici unul, ci l-a lăsat pe Tezeu înlănțuit pe veci de un scaun de foc, iar pe Piritoos culcat alături de Ixion pe un pat de aur – ambii înfometăți, în timp ce sub privirile lor aveau loc banchete grandioase la sfârșitul cărora cea mai vârstnică dintre Furii lua totul de pe mese. S-a spus chiar că Tezeu și Piritoos nu au descins niciodată în Tartar, ci doar într-un oraș din Tesproția sau Molosia, pe nume Cichyros, al cărui rege, Aidoneos, aflând că Piritoos avea de gând să îi răpească soția, l-a aruncat haitelor lui de câini, iar pe Tezeu l-a închis într-o temniță, din care a fost eliberat în cele din

---

⁶⁰⁸ Hyginus, *Fabula* 79; Diodor din Sicilia, *loc. cit.*; Horațiu, *Ode* IV.7.27; Panyasis, citat de Pausanias X.29.4; Apollodor, *Epitome* I.24.

⁶⁰⁹ Seneca, *Hipolit* 835 și urm.; Apollodor II.5.12; Diodor din Sicilia IV.26; Euripide, *Heracle* 619; Hyginus, *loc. cit.*

⁶¹⁰ Apollodor, *loc. cit.*; Suidas s.v. Lispoi; Scolie la *Cavalerii* de Aristofan 1368.

1. În mai multe mitologii există eroi proeminenți despre care se spune că au zădărit Iadul: Tezeu, Heracle (*134.c), Dionysos (*27.k), Odiseu (*170.m) și Orfeu (*28.c) în Grecia; Bel și Marduk în Babilonia (*71.1); Enea în Italia; Cuchulain în Irlanda; Arthur, Gwydion și Amathaon în Britania; Ogier Danezul în Bretania. Originea mitului pare să fie o moarte temporară pe care regele sacru pretindea că o suferă la încheierea domniei sale, în timp ce un băiat *interrex* îi lua locul pentru o singură zi, ocolind astfel legea care îi interzicea să își prelungească mandatul mai mult de cele treisprezece luni ale unui an solar (*7.1; 41.1; 123.4 etc.).

2. Bel și succesorul lui, Marduk, și-au petrecut această perioadă luptându-se cu monstrul marin Tiamat, o încarnare a lui Ishtar, Zeița Mării, cea care trimisese Potopul (*73.7); ca și regii irlandezi din vechime, despre care se spune că plecau să lupte cu pirații din Atlantic, se pare că se înecau în cursul unei ceremonii. Un vas etrusc îl înfățișează pe regele muribund, al cărui nume este dat drept Iason (*148.4), între fălcile unui monstru marin – imagine din care pare să fi fost dedusă povestea morală a lui Iona și a balenei, Iona fiind Marduk.

3. Mitografii atenieni au reușit să ascundă rivalitatea încrâncenată dintre Tezeu și geamănul lui funcțional Piritoos (*95.2) pentru favorurile Zeiței Morții-în-Viață – care apare în mit drept Elena (*62.3) și Persefona –, prezentându-i ca fiind doi regi prieteni devotați, asemenea lui Castor și Polideuces, care au întreprins o incursiune în scop amoros într-un oraș din vecinătate (*74.c) și dintre care unul a fost scutit de moarte din cauza presupusei sale nașteri divine. Idas și Linceu, o pereche similară de gemeni, au fost introduși în poveste tocmai pentru a sublinia acest aspect. Dar numele lui Piritoos, „cel care se întoarce”, sugerează că el era un rege sacru în depline drepturi, iar în picturile de pe vasele din sudul Italiei el urcă spre Lumea de Sus luându-și rămas-bun de la Tezeu, care stă lângă Zeița Dreptății, ca și cum Tezeu ar fi doar succesorul său tanist.

4. Răpirea Elenei în timpul unui sacrificiu amintește de răpirea

---

⁶¹¹ Diodor din Sicilia IV.63; Vergiliu, *Eneida* VI.601-19; Aelianus, *Varia historia* VI.5; Plutarh, *Tezeu* 31.

Oritiei de către Boreas (*48.a) și poate că a fost dedusă din aceeași imagine care prezintă orgiile erotice de la Tesmoforiile ateniene. Este posibil, totuși, ca un altar din Afidna al zeiței atice Elena să fi conținut o imagine sau vreun alt obiect de cult furat de atenieni de la omoloaga ei din Laconia – dacă vizita în Tartar este un duplicat al poveștii, ei ar fi putut să facă o incursiune pe mare în Tenaros –, și ca acesta să fi fost recuperat ulterior de spartani.

5. Cei patru ani ai șederii lui Tezeu în Tartar reprezintă perioada obișnuită în care un rege sacru îi făcea loc succesorului său; un nou rege sacru, un Tezeu *redivivus*, trebuie să fi fost atunci instalat. Atenienii au făcut o tentativă de a-l ridica pe eroul lor național, Tezeu, la rangul de zeu olimpian, afirmând că el scăpase de moarte, la fel ca Dionysos și Heracle, dar inamicii lor peloponesieni au reușit să le combată revendicarea. Unii insistă că Tezeu nu a scăpat niciodată de moarte, ci a fost pedepsit veșnic pentru insolența lui, asemenea lui Ixion și Sisif. Alții au raționalizat povestea, spunând că el a făcut incursiunea în Cichyrus, nu în Tartar, și au depus eforturi ca să explice că Piritoos nu a fost sfâșiat de Cerber, ci de un câine molosian – cea mai mare de statură și mai feroce rasă din Grecia. Cea mai generoasă concesie făcută mitului atenian a fost că Tezeu, eliberat după o ședere umilitoare pe Scaunul Uitării (*37.2), i-a transferat, în semn de scuze, majoritatea templelor și sanctualelor sale lui Heracle Salvatorul, ale cărui munci și suferințe le imitase.

6. Însă Tezeu a fost un erou important și trebuie să i se recunoască meritul de a fi provocat Iadul, în sensul că a pătruns până în centrul labirintului cretan, unde îl aștepta Moartea, și a ieșit teafăr de acolo. Dacă atenienii ar fi fost la fel de puternici pe uscat cum au fost pe mare, fără îndoială că el ar fi devenit un olimpian sau, cel puțin, un semizeu național. Sursa centrală a ostilității față de Tezeu a fost probabil Delfi, unde se știa foarte bine că Oracolul lui Apollo le servea spartanilor în lupta lor împotriva Atenei.

104. Moartea lui Tezeu

a. În timpul cât Tezeu a lipsit, fiind în Tartar, Dioscurii au reunit o armată de laconieni și arcadieni și au pornit în marș contra Atenei, cerând-o pe Elena înapoi. Cum atenienii au negat că s-ar afla acolo sau că ar avea cea mai mică idee unde putea fi, Dioscurii

au început să devasteze Atica, până când locuitorii din Decelia, care dezaprobau purtarea lui Tezeu, i-au îndrumat spre Afidna, unde au găsit-o pe sora lor și au salvat-o. Dioscurii au ras Afidna de pe fața pământului, dar pe decelieni i-au scutit de atunci de la plata oricăror taxe către Sparta și le-au oferit locuri de onoare la sărbătorile lor – iar pământurile lor au fost singurele cruțate în războiul peloponesiac, atunci când spartanii au devastat Atica⁶¹².

b. Alții spun că cel care a dezvăluit ascunzătoarea Elenei a fost un oarecare Academos, sau Echedemos, un arcadian venit în Atica la invitația lui Tezeu. Fără îndoială, spartanii l-au tratat cu mare cinstire cât a fost în viață și, în invaziile lor de mai târziu, au cruțat micul lui domeniu de lângă râul Cefisos, aflat la șase stadii depărtare de Atena. Este ceea ce se numește acum Academia: o grădină încântătoare, udată din belșug, unde filosoffii se adună și își expun viziunile lor nereligioase despre natura zeilor⁶¹³.

c. Maratos a fost cel care a condus contingentul arcadian al armatei Dioscurilor și, supunându-se unui oracol, s-a oferit să se sacrifice în fruntea oamenilor lui. Unii spun că el, și nu Maraton, tatăl lui Sicion și al lui Corintos, a fost cel care a dat numele orașului Maraton⁶¹⁴.

d. Or, Peteos, fiul lui Orneos și nepotul lui Erehteu, fusese surghiunit de Egeu, iar Dioscurii, ca să-i facă în ciudă lui Tezeu, l-au adus înapoi din exil pe fiul lui, Menesteu, și l-au făcut regent al Atenei. Acest Menesteu a fost cel dintâi demagog. În timpul cât Tezeu a fost absent, aflat în Tartar, el s-a făcut apreciat de locuitori, amintind nobililor de puterea pe care o pierduseră în timpul federalizării și zicându-le celor săraci că le-au fost furate țara și religia și că deveniseră supușii unui aventurier de origine obscură – care, totuși, acum eliberase tronul, zvonindu-se despre el că e mort⁶¹⁵.

e. Când Afidna a căzut, iar Atena se afla în pericol, Menesteu i-a convins pe locuitori să îi primească pe Dioscuri în oraș, ca

---

⁶¹² Apollodor, *Epitome* I.23; Hereas, citat de Plutarh, *Tezeu* 32; Herodot IX.73.

⁶¹³ Dickey, citat de Plutarh, *loc. cit.*; Diogenes Laertios III.1.9; Plutarh, *Cimon* 13.

⁶¹⁴ Dickey, citat de Plutarh, *Tezeu* 32; Pausanias II.1.1.

⁶¹⁵ Pausanias X.35.5; Apollodor, *Epitome* I.23; Plutarh, *loc. cit.*

binefăcători și eliberatori ai lor. Într-adevăr, ei s-au purtat cât se poate de corect și au cerut doar să fie primiți la Misterele Eleusine, așa cum fusese primit și Heracle. Solicitarea le-a fost aprobată, iar Dioscurii au devenit cetățeni de onoare ai Atenei. Afidnos a devenit tatăl lor adoptiv, așa cum Pilios a fost pentru Heracle într-o ocazie similară. Apoi le-au fost acordate onoruri divine când constelația lor era la ascendent, drept recunoștință pentru clemența pe care o arătasera față de oamenii simpli. Dioscurii au dus-o bucuroși pe Elena înapoi în Sparta, împreună cu Etra, mama lui Tezeu, și cu o soră a lui Piritoos ca însoțitoare a ei. Unii spun că Elena era încă virgină, alții că Tezeu o lăsase grea și că la Argos, în drum spre casă, ea a născut o fată, pe Ifigenia, și i-a dedicat un sanctuar lui Artemis drept recunoștință pentru eliberarea ei⁶¹⁶.

f. Tezeu, care s-a întors din Tartar la puțin timp după aceea, a înălțat de îndată un altar lui Heracle Salvatorul și i-a reconsacrat acestuia templele și dumbrăvile lui, în afară de patru dintre ele. Cu toate acestea, el se simțea foarte slăbit de chinurile la care fusese supus și a găsit Atena într-atât de dezbinată de facțiuni și de revolte, încât nu a mai fost în măsură să mențină ordinea⁶¹⁷. Mai întâi și-a scos copiii pe furiș din oraș și i-a dus în Eubeea, unde Elpenor, fiul lui Chalcodon, le-a oferit adăpost – dar unii zic că ei fugiseră chiar înainte de întoarcerea sa –, apoi i-a blestemat solemn pe atenieni de pe Muntele Gargettos; în fine, s-a imbarcat spre Creta, unde Deucalion promisese să-i ofere adăpost.

g. O furtună i-a abătut nava de la cursul ei, iar prima debarcare a lui Tezeu a fost pe Insula Scyros, lângă Eubeea, unde regele Licomed, deși prieten apropiat cu Menesteu, l-a primit cu tot onorul cuvenit faimei și descendenței lui. Tezeu, care moștenise un domeniu în Scyros, a cerut permisiunea să se stabilească acolo. Dar Licomed de mult considera acel domeniu ca fiind al lui și, prefăcându-se că îi arată lui Tezeu hotarele acestuia, l-a ademenit pe vârful unei stânci înalte și l-a împins în gol, apoi a povestit că Tezeu căzuse din întâmplare, în timp ce se plimba beat după o masă copioasă⁶¹⁸.

---

⁶¹⁶ Plutarh, *Tezeu* 33; Hyginus, *Fabula* 79; Pausanias II.22.7.

⁶¹⁷ Aelianus, *Varia historia* IV.5; Philochoros, citat de Plutarh, *Tezeu* 35; Plutarh, *loc. cit.*

⁶¹⁸ Pausanias I.17.6; Plutarh, *loc. cit.*

h. Liniștit acum în ce privește succesiunea la tron, Menesteu a fost unul dintre pețitorii Elenei și a condus forțele ateniene la Troia, unde a dobândit mare faimă ca strateg, dar a fost ucis în luptă. Fiii lui Tezeu i-au succedat la tron⁶¹⁹.

i. Se spune că Tezeu a răpit-o cu forța pe Anaxo din Trezena și că s-a împreunat cu Iope, fiica lui Ificles din Tirint. Aventurile lui amoroase le-au provocat atenienilor numeroase încurcături, încât le-a luat mult timp ca să-l aprecieze la justa lui valoare, chiar și la mai multe generații după moartea sa. În bătălia de la Maraton însă, spiritul lui s-a ridicat din pământ ca să-i îmbărbăteze și s-a năpustit, complet înarmat, contra persanilor, iar după victoria reputată, Oracolul din Delfi a spus că rămășițele lui trebuie să fie aduse în țară. Locuitorii din Atena suferiseră ani în șir din pricina celor din Scyros, iar Oracolul a anunțat că vor mai avea de suferit câtă vreme oasele lui Tezeu vor rămâne în posesia lor⁶²⁰. Dar recuperarea lor era o sarcină anevoioasă, deoarece locuitorii din Scyros erau pe cât de morocănoși, pe atât de aprigi, iar când Cimon a cucerit insula nu au vrut să dezvăluie locul unde fusese înmormântat Tezeu. Și totuși, Cimon a zărit pe vârful unui deal o vulturiță care scurma pământul cu ghearele. Crezând că era un semn venit din Cer, Cimon a luat o sapă, s-a dus în grabă la groapa făcută de vulturiță și a început să o lărgască. Curând, sapa s-a izbit de un coșciug din piatră, în care se găsea scheletul cuiva înalt, cu o lance și o sabie de bronz în mâini; nu puteau fi decât armele lui Tezeu. Scheletul a fost adus cu venerație la Atena și îngropat pentru a doua oară în cadrul unei ceremonii grandioase în sanctuarul lui Tezeu, lângă Gymnasium⁶²¹.

j. Tezeu a fost un abil cântăreț la liră, iar acum devenise, împreună cu Heracle și Hermes, protector al fiecărui gymnasium și școli de lupte din Grecia. Asemănarea lui cu Heracle este legendară. El a luat parte la Vânătoarea din Calidon, i-a răzbunat pe luptătorii căzuți la Teba, dar nu a reușit să fie unul dintre argonauți doar pentru că era ținut în Tartar atunci când ei au plecat pe mare, spre Colhida. Primul război dintre Atena și Pelopones a fost provocat de el când a răpit-o pe Elena, iar al doilea, de refuzul lui de a-i preda

---

⁶¹⁹ Plutarh, *loc. cit.*; Apollodor III.10.8.

⁶²⁰ Plutarh, *Tezeu* 29 și 36; Pausanias I.15.4 și III.3.6.

⁶²¹ Pausanias I.17.6; Plutarh, *loc. cit.*

pe fiii lui Heracle regelui Euristeu⁶²².

k. Sclavii și lucrătorii maltratați, ai căror înaintași căutaseră protecția lui împotriva opresorilor, se refugiază acum în sanctuarul lui, unde îi sunt aduse sacrificii în cea de-a opta zi a fiecărei luni. Se prea poate ca această zi să fi fost aleasă deoarece Tezeu a ajuns prima oară din Trezena la Atena în a opta zi a lui Hecatombeon și s-a întors din Creta în a opta zi a lui Pianepsion. Sau poate fiindcă era fiu al lui Poseidon: căci sărbătorile lui Poseidon sunt celebrate și ele în a opta zi a lunii, de vreme ce opt, fiind primul cub al unui număr par, reprezintă puterea de nezdruccinat a lui Poseidon⁶²³.

*

1. Menesteu Erehteidul, lăudat în *Iliada* (II.552 și urm.) pentru remarcabilele lui abilități militare, și care a domnit în Atena în timpul celor patru ani de absență a lui Tezeu, când el era în Tartar, pare să fi fost geamănul muritor și coregele lui, omologul atenian al lui Piritoos Lapitul. El apare aici ca prototip al demagogilor atenieni care, de-a lungul întregului război peloponesiac, au fost în favoarea unei păci cu Sparta, obținută cu orice preț; dar mitograful, deși deplânge tactica lui, este atent să nu îi offenseze pe Dioscuri, cei la care marinarii atenieni se rugau pentru ajutor când erau surprinși de furtună.

2. Tema *pharmacos*-ului cu pene reapare în numele tatălui și bunicului lui Menesteu, ca și în moartea lui Tezeu însuși. Aceasta s-a petrecut pe Insula Scyros („pietroasă”), ortografiată și *Sciros*, ceea ce sugerează că, în imaginea din care a fost dedusă povestea, cuvântul *scir* (o formă abreviată a lui Sciroforia, ceea ce explică de ce regele era aruncat de pe o stâncă) a fost confundat cu numele insulei. Dacă este așa, atunci Licomed trebuie să fi fost victima; numele lui era un nume atenian comun. Se pare că, la origine, sacrificiile erau aduse Zeiței-Lună în ziua a opta a fiecărei lunații, când ea intra în a doua sa fază, acesta fiind momentul optim pentru plantare; dar atunci când Poseidon s-a căsătorit cu ea și și-a însușit cultul ei, luna calendaristică a devenit o perioadă solară, care nu mai era legată de fazele lunii.

3. Importanța mitică a lui Maratos („fenicul”) rezidă în folosirea

---

⁶²² Pausanias V.19.1; IV.32.1 și I.32.5; Plutarh, *Tezeu* 29 și 36; Apollonios din Rodos I.101.

⁶²³ Plutarh, *Tezeu* 36.

tulpinilor de fenicul cu care era purtat noul foc sacru de la o vatră centrală de cult la cele particulare (*39.g), după stingerea lui anuală (*149.3).

4. Înainte de sfârșitul poveștii lui Tezeu, aş vrea să adaug aici o notă suplimentară despre vasul Tragliatella (*98.3), care îi înfățișează pe regele sacru și pe succesorul lui evadând dintr-un labirint. Am văzut acum și imaginea de pe partea opusă a vasului, care prezintă un interes extraordinar pentru prologul acestei evadări: o procesiune pedestră, în sensul rotației soarelui, condusă de un rege sacru neînarmat. Șapte bărbați îl însoțesc, fiecare înarmat cu trei javeline și cu un scut cu un mistreț pe el, iar în urma lor vine succesorul-tanist, înarmat cu o lance. Cei șapte bărbați reprezintă, în mod evident, cele șapte luni de domnie a tanistului, care cad între culesul merelor și Paști – mistrețul fiind emblema casei lui (*18.7). Scena se petrece în ziua morții rituale a regelui, iar Regina-Lună (Pasifae – *88.7) iese în întâmpinarea lui: o siluetă terifiantă, cu mantie și cu un braț pus în șold amenințător. Cu celălalt braț întins, ea îi oferă un măr, pașaportul lui spre Paradis, iar cele trei lănci purtate de fiecare bărbat anunță moartea. Însă regele este călăuzit de un personaj feminin mic de statură, cu o mantie asemănătoare celeilalte – o putem numi prințesa Ariadna (*98.k), care l-a ajutat pe Tezeu să evadeze din labirintul morții, la Cnosos. Iar el etalează cu îndrăzneală, ca o contravrajă față de măr, un ou de Paști, oul învierii. Paștele era perioada când dansurile asemănătoare cu cele din Troia erau executate în labirinturile din vegetație din Britania, ca și în Etruria. Un ou sacru etrusc din trahit negru lustruit, înconjurat de o săgeată în relief, a fost găsit în Perugia: este același ou sfânt.

105. Oedip

a. Laios, fiul lui Labdacos, s-a căsătorit cu Iocasta și a fost rege în Teba. Îndurerat că nu avea copii, el a consultat în taină Oracolul din Delfi, care i-a spus că acea aparentă nenorocire era, de fapt, o binecuvântare, întrucât orice copil născut de Iocasta avea să devină ucigașul tatălui său. Drept urmare, Laios a îndepărtat-o pe Iocasta, dar fără să-i ofere vreun motiv pentru decizia sa, ceea ce a iritat-o într-atât încât, după ce l-a făcut să bea, l-a ademenit în brațele ei de îndată ce s-a făcut noapte. Când, nouă luni mai târziu, Iocasta a adus pe lume un fiu, Laios l-a smuls din brațele doicii, i-a străpuns

picioarele cu un cui și, legându-i-le laolaltă, l-a abandonat pe Muntele Citeron.

b. Însă Ursitele decisese că acest băiat va ajunge la o bătrânețe înaintată. Un păstor din Corint l-a găsit, i-a dat numele Oedip, deoarece avea picioarele deformate din pricina rănilor provocate de cui, și l-a dus în Corint, unde pe atunci rege era Polibos⁶²⁴.

c. Potrivit unei alte versiuni, Laios nu l-a abandonat pe Oedip pe munte, ci l-a încuiat într-un cufăr, care a fost coborât în mare de pe un vas. Cufărul a plutit până pe țărmul cetății Sicion, unde Peribeea, regina lui Polibos, s-a întâmplat să se afle pe plajă, supraveghindu-le pe spălătoresele ei regale. Ea l-a luat pe Oedip, s-a retras într-un desiș și s-a prefăcut cuprinsă de chinurile facerii. Și cum spălătoresele erau prea ocupate ca să o observe, Peribeea le-a făcut pe toate să creadă că tocmai îl născuse pe Oedip. Dar ea i-a spus adevărul lui Polibos, care, neavând nici el copii, a fost bucuros să-l crească pe Oedip ca pe propriul său fiu.

Într-o zi, luat în derâdere de un tânăr corintian că nu seamănă deloc cu presupușii lui părinți, Oedip s-a dus să întrebe Oracolul din Delfi ce îi rezervă viitorul. „Pleacă de lângă altar, nenorocitul!”, i-a strigat Pythia dezgustată. „Îți vei omorî tatăl și te vei căsători cu mama ta!”

d. De vreme ce Oedip îi iubea pe Polibos și pe Peribeea și nu voia să aducă nenorocirea asupra lor, a decis pe dată să se întoarcă în Corint. Dar în defileul îngust dintre Delfi și Daulis s-a întâmplat să-l întâlnească pe Laios, care i-a poruncit grosolan să se dea la o parte din drum și să facă loc aceluia care îi erau superiori; trebuie menționat că Laios se afla într-un car, în timp ce Oedip mergea pe

---

⁶²⁴ 1. Apollodor III.5.7.

2. Hyginus, *Fabula* 66; Scolie la *Fenicienele* de Euripide 13 și 26; Apollodor, *loc. cit.*; Pausanias X.5.2.

3. Apollodor III.5.8; Hesiod, *Teogonia* 326; Sofocle, *Oedip Rege* 391; Scolie la *Broaștele* de Aristofan 1287.

4. Apollodor III.6.7; Hyginus, *Fabula* 75; Ovidiu, *Metamorfoze* III.320; Pindar, *Ode nemeene* I.91; Tzetzes, *Despre Licofron* 682; Sosostratus, citat de Eustathios, p. 1165.

5. Apollodor III.5.8; Sofocle, *Oedip Rege* 447, 713, 731, 774, 1285 etc.

6. Homer, *Odiseea* XI.270 și *Iliada* XXIII.679.

7. Sofocle, *Oedip la Colonos* 166, cu scolie, 1375; Euripide, *Fenicienele*, *Proem*; Apollodor III.5.9; Hyginus, *Fabula* 67; Pausanias I.20.7.

jos. Atunci Oedip i-a replicat că el nu recunoștea pe nimeni ca superior, decât pe zei și pe părinții lui.

„Cu atât mai rău pentru tine!”, a strigat Laios și a dat ordin vizitiului, lui Polifonte, să mâne mai departe. Una dintre roți l-a lovit la picior pe Oedip, iar el, cuprins de furie, l-a omorât pe Polifonte cu lancea. Apoi l-a aruncat în drum pe Laios, prins între hamuri, și a dat bici cailor, făcându-i să îl târâie spre moarte. A rămas în sarcina regelui din Plateea să îngroape ambele cadavre⁶²⁵.

e. Laios fusese să întrebe Oracolul cum ar fi putut să scape Teba de Sfinx. Acest monstru era o fiică a lui Tifon și a Echidnei sau, spun unii, a câinelui Ortros și a Himerei, și venise în zbor în Teba din cel mai îndepărtat colț al Etiopiei. Putea fi recunoscută ușor după capul de femeie, trupul de leu, coada de șarpe și aripile de vultur⁶²⁶. Hera trimisese de curând Sfinxul să pedepsească Teba pentru că Laios răpise un băiat din Pisa, pe Chrisipos, și, după ce s-a stabilit pe Muntele Fikion, aproape de oraș, îl puneă pe fiecare călător teban să dezlege o ghicitoare învățată de la cele trei muze: „Ce creatură, cu o singură voce, are uneori două picioare, alteori trei, alteori patru, și este cea mai slabă când are mai multe?”. Cei care nu puteau afla răspunsul erau sugrumați și devorați pe loc, printre acești nefericiți fiind și nepotul Iocastei, Hemon, pe care Sfinxul l-a făcut într-adevăr *haimon*, adică „însângerat”.

Oedip, care se îndrepta spre Teba, refăcut după uciderea lui Laios, a ghicit răspunsul. „Omul”, a replicat, „deoarece când e mic se târâie în patru labe, stă bine înfipt pe două picioare la tinerețe și se sprijină în baston la bătrânețe”. De umilință, Sfinxul a sărit de pe Muntele Fikion și s-a făcut bucăți în valea de dedesubt. La care tebanii l-au întâmpinat pe Oedip ca rege, iar el s-a căsătorit cu Iocasta, fără să știe că era mama lui.

f. Nenorocirea s-a abătut apoi asupra Tebei, iar Oracolul din Delfi a răspuns, când a fost consultat din nou: „Alungați-l pe ucigașul lui Laios!”. Neștiind cu cine se întâlnește în defileu, Oedip l-a blestemat pe ucigașul lui Laios și l-a condamnat la exil.

g. Orbul Tiresias, cel mai renumit clarvăzător din Grecia la acel

---

⁶²⁵ Hyginus, *Fabula* 66; Scolie la *Fenicienele* de Euripide 13 și 26; Apollodor, *loc. cit.*; Pausanias X.5.2.

⁶²⁶ Apollodor III.5.8; Hesiod, *Teogonia* 326; Sofocle, *Oedip Rege* 391; Scolie la *Broaștele* de Aristofan 1287.

moment, a cerut atunci să fie primit de Oedip. Unii spun că Atena, care îl orbise pentru că o văzuse din greșală îmbăindu-se, a fost mișcată de rugămințile mamei lui și, luându-l de pe aegisul ei pe șarpele Erihtonios, i-a poruncit: „Curăță cu limba urechile lui Tiresias, astfel încât să înțeleagă limba păsărilor care profeteșc”.

h. Alții spun că Tiresias văzuse cândva, pe Muntele Cilene, doi serpi care se împerecheau. Când amândoi l-au atacat, el i-a lovit cu bățul, ucigând femela. Imediat, el a fost transformat în femeie și a devenit o prostituată vestită; dar șapte ani mai târziu, s-a întâmplat să vadă din nou aceeași priveliște, în același loc, iar de data aceasta și-a recâștigat bărbăția ucigând șarpele mascul. Iar alții spun că atunci când Afrodita și cele trei Charite, Pasiteea, Cale și Eufrosine, s-au certat care dintre ele e cea mai frumoasă, Tiresias i-a acordat premiul lui Cale, la care Afrodita l-a transformat într-o bătrână. Dar Cale l-a luat cu ea în Creta și i-a oferit în dar un păr foarte frumos. Câteva zile mai târziu, Hera a început să-i reproșeze lui Zeus numeroasele lui infidelități. El s-a apărat spunând că, oricum, atunci când se afla în patul ei, ea era cea care se simțea cu mult mai bine dintre ei doi. „E clar că femeile simt o plăcere infinit mai mare din actul sexual decât bărbații”, a vociferat el. „Ce absurditate!”, a strigat Hera. „Este exact pe dos, iar tu o știi foarte bine.” Chemat să tranșeze disputa pe baza experienței personale, Tiresias a răspuns:

Dacă părțile plăcerii iubirii ar fi zece de toate,
Femeile ar lua de trei ori trei, iar bărbații una poate.

Hera a fost atât de exasperată de zâmbetul triumfător al lui Zeus, încât l-a orbit pe Tiresias, dar Zeus l-a despăgubit dându-i vedere interioară și o viață prelungită vreme de șapte generații⁶²⁷.

i. Or, Tiresias a apărut la curtea lui Oedip, sprijinindu-se în bățul de corn dăruit lui de Atena, și i-a dezvăluit acestuia voința zeilor: anume, că năpasta avea să înceteze doar dacă un Om Semănat murea pentru oraș. Tatăl Iocastei, Meneceu, unul dintre cei care se ivise din pământ atunci când Cadmos semănase dinții șarpelui, a sărit imediat de pe ziduri, și toți tebanii au laudat devotamentul și

---

⁶²⁷ Apollodor III.6.7; Hyginus, *Fabula* 75; Ovidiu, *Metamorfoze* III.320; Pindar, *Ode nemeene* I.91; Tzetzes, *Despre Licofron* 682; Sosostratus, citat de Eustathios, p. 1165.

civismul lui.

Atunci Tiresias a anunțat iarăși: „Meneceu a făcut foarte bine, iar acum năpasta va înceta. Însă zeii se gândeau la un alt Om Semănat, unul din generația a treia: căci el și-a ucis tatăl și s-a căsătorit cu mama sa. Să știi, regină Iocasta, că acel om este soțul tău, Oedip!”.

j. La început, nimănui nu-i venea să-l creadă pe Tiresias, dar cuvintele lui au fost confirmate curând de o scrisoare de la Peribeea din Corint. Ea scria că moartea subită a regelui Polibos îi îngăduia acum să dezvăluie împrejurările adoptării lui Oedip, adăugând detalii incriminatoare. Iocasta s-a spânzurat atunci de rușine și de durere, în timp ce Oedip s-a orbit cu un ac luat din veșmintele ei⁶²⁸.

k. Unii spun că, deși chinuit de erinii, care îl acuzau că era vinovat de moartea mamei lui, Oedip a continuat să mai domnească o vreme în Teba, până când a căzut glorios pe câmpul de luptă⁶²⁹. Potrivit altora însă, fratele Iocastei, Creon, l-a izgonit, dar nu înainte ca Oedip să-i blesteme pe Eteocle și Polinice – care erau în același timp fiii și frații lui – când ei i-au trimis cu nerușinare partea inferioară a unui animal sacrificial, anume pulpa, în locul spatei regale. Astfel, ei l-au privit fără păreri de rău cum părăsește orașul pe care îl eliberase de Sfinx. După ce a rătăcit ani îndelungați prin mai multe țări, îndrumat de credincioasa lui fiică, Antigona, Oedip a ajuns în cele din urmă la Colonos, în Atica, unde eriniile, care aveau acolo o dumbravă, l-au urmărit și l-au omorât, iar Tezeu i-a îngropat trupul în curtea templului Celor Solemne din Atena, jelindu-l alături de Antigona⁶³⁰.

*

1. Povestea lui Laios, Iocasta și Oedip a fost dedusă dintr-un set de imagini sacre printr-o denaturare deliberată a semnificației lor. Un mit care ar explica numele lui Labdacos („ajutor cu torțe”) s-a pierdut, dar este posibil ca el să se refere la sosirea luminată de torțe a Copilului Divin, purtat de vâcari sau păstori la ceremonia Anului Nou și aclamat drept fiu al zeiței Brimo („dezlănțuită”). Această *eleusis* sau venire era cel mai important eveniment al

---

⁶²⁸ Apollodor III.5.8; Sofocle, *Oedip Rege* 447, 713, 731, 774, 1285 etc.

⁶²⁹ Homer, *Odiseea* XI.270 și *Iliada* XXIII.679.

⁶³⁰ Sofocle, *Oedip la Colonos* 166, cu scolie, 1375; Euripide, *Fenicienele*, *Proem*; Apollodor III.5.9; Hyginus, *Fabula* 67; Pausanias I.20.7.

Misterelor Eleusine, poate și al Misterelor Istmice (*70.5), ceea ce ar explica mitul sosirii lui Oedip la curtea din Corint. Păstorii au crescut sau au adus omagiu multor altor prinți nou-născuți legendari sau semilegendari cum ar fi Hipotoos (*49.a), Pelias (*68.d), Amfion (*76.a), Egist (*111.î), Moise, Romulus și Cyrus, care fuseseră cu toții fie abandonăți pe un munte, fie încredințați apelor într-o arcă, fie ambele. Moise a fost găsit de fiica Faraonului când s-a dus la apă cu femeile ei. Este posibil ca *Oedipus*, „picior umflat”, să fi fost inițial *Oedipais*, „fiu al mării umflate”, aceasta fiind semnificația numelui dat eroului galez corespondent, Dylan, și ca străpungerea picioarelor lui Oedip cu un cui să aparțină sfârșitului poveștii sale, nu începutului, ca în mitul lui Talus (*92.m și 154.h).

2. Uciderea lui Laios este o consemnare a morții rituale a regelui solar datorată mâinilor succesorului său: aruncat dintr-un car și târât de cai (*71.1). Răpirea lui Chrisipos se referă probabil la sacrificarea unui rege-substituit al lui (*29.1) atunci când primul lui an de domnie a luat sfârșit.

3. Povestea despre Sfînx a fost dedusă, în mod evident, dintr-o imagine care o înfățișează pe Zeița-Lună din Teba, al cărei trup compozit reprezintă cele două părți ale anului teban – leu pentru perioada de creștere, șarpe pentru cea de descreștere – și căreia noul rege îi oferă devoțiunea sa, înainte să se căsătorească cu preoteasa ei, regina. Se pare că și ghicitoarea pe care Sfînxul a învățat-o de la muze fusese inventată pentru a explica o imagine cu un nou-născut, un războinic și un bătrân, cu toții venerând-o pe Zeița Triplă: fiecare aduce omagiu unei persoane diferite a triadei. Dar Sfînxul, învinsă de Oedip, s-a omorât, ca și preoteasa ei, Iocasta. A fost oare Oedip un invadator din secolul al XIII-lea al Tebei care a suprimat vechiul cult minoic al zeiței și a reformat calendarul? În vechiul sistem, noul rege, deși străin, fusese teoretic fiu al vechiului rege, pe care l-a omorât și cu a cărui văduvă s-a căsătorit, un obicei pe care invadatorii patriarhali l-au reprezentat greșit drept paricid și incest. Teoria freudiană conform căreia „complexul lui Oedip” este un instinct comun tuturor oamenilor a fost sugerată de această anecdotă coruptă; și, chiar dacă Plutarh consemnează (*Despre Isis și Osiris* 32) faptul că hipopotamul „își ucidea părintele și o siluia pe mama sa”, el nu ar fi sugerat niciodată că fiecare bărbat are un complex al hipopotamului.

4. Chiar dacă patrioții tebani, nevoind să recunoască faptul că

Oedip era un străin care le luase orașul cu asalt, preferau să facă din el moștenitorul pierdut al regatului, adevărul este dezvăluit de moartea lui Meneceu, membru al neamului preelenic care celebra sărbătoarea Peloria în memoria lui Ofion Demiurgul, din ai cărui dinți pretindea că răsărise. El a sărit să moară în speranța deznădăjduită de a o îmbuna pe zeiță, asemenea lui Mettus Curtius, când o prăpastie s-a căscat în Forul Roman (Titus Livius VII.6), același sacrificiu fiind oferit în timpul Războiului Celor Șapte Împotriva Tebei (*106.ȷ). Cu toate acestea, el a murit în zadar, altfel Sfînxul și marea preoteasă nu ar fi fost obligate să se sinucidă. Povestea morții Iocastei prin spânzurare este probabil o eroare; se spune că Elena Măslinilor, asemenea Erigonei și Ariadnei ale cultului viței-de-vie, ar fi murit în acest mod – poate pentru a explica figurinele Zeiței-Lună care atârnavă de crengile arborilor din livezi, ca vrajă pentru fertilizare (*79.2; 88.10 și 98.5). Figurine similare erau folosite în Teba; iar când Iocasta s-a sinucis, fără îndoială că ea s-a aruncat de pe o stâncă, așa cum făcuse și Sfînxul.

5. Apariția lui „Tiresias”, un nume comun pentru prezicători în decursul întregii istorii legendare a Greciei, sugerează că Zeus îi acordase lui Tiresias o viață remarcabil de lungă. A vedea șerpi împerechindu-se încă mai este considerat un semn de rău augur în sudul Indiei, teoria fiind că martorul va fi pedepsit cu „boala feminină” (cum o numește Herodot), adică homosexualitatea; aici, fabulistul grec a dus povestea la un nivel superior, pentru a face lumea să râdă de femei. Cornul, un copac divinatoriu consacrat lui Cronos (*52.3 și 170.5), simboliza luna a patra, a echinocțiului de primăvară; Roma a fost întemeiată în acest anotimp pe locul în care sulita din lemn de corn a lui Romulus s-a înfipt în pământ. Hesiod a făcut din cele două Charite tradiționale trei (*13.3), numindu-le Eufrosine, Aglae și Thalia (*Teogonia* 945). Relatarea lui Sosostratus despre concursul de frumusețe nu prea are sens, deoarece *Pasiteea Cale Eufrosine*, „Zeița Bucuriei care este frumoasă pentru toți”, pare să fi fost chiar numele Afroditei. Este posibil ca el să o fi împrumutat de la Judecata lui Paris (*159.i și 3).

6. Au supraviețuit două relatări incompatibile despre sfârșitul lui Oedip. Potrivit lui Homer, el a murit glorios în luptă. Potrivit lui Apollodor și lui Hyginus, a fost surghiunit de fratele Iocastei, membru al casei regale cadmeene, și a răătăcit ca un cerșetor orb prin orașele Greciei până când a ajuns la Colonos, în Atica, unde Furiile l-au urmărit și l-au ucis. Faptul că Oedip și-a străpuns

singur ochii în urma remuşcărilor a fost interpretat de psihologi ca însemnând castrare; dar, chiar dacă gramaticii greci spuneau că orbirea învăţătorului lui Ahile, Phoenix (*160.1), era un eufemism pentru impotenţă, mitul arhaic este întotdeauna mai direct, iar castrarea lui Uranos şi a lui Attis a continuat să fie consemnată fără nici un fel de pudoare în manualele despre perioada clasică. Prin urmare, orbirea lui Oedip pare mai degrabă o invenţie teatrală decât un mit originar. Furiile erau personificări ale conştiinţei, dar o conştiinţă într-un sens foarte limitat: trezită doar de încălcarea unui tabu matern.

7. Potrivit poveştii nonhomerice, sfidarea de către Oedip a zeiţei oraşului a fost pedepsită prin exil, iar el a murit în cele din urmă ca victimă a propriilor temeri superstiţioase. Este probabil ca inovaţiile lui să fi fost repudiate de corpul conservatorilor tebani; şi, fără îndoială, refuzul fiilor şi fraţilor lui de a-i acorda spata victimei sacrificiale echivala cu o contestare a autorităţii lui divine. Spata era apanajul preoţilor la Ierusalim (*Leviticul* VII.32 şi IX.21 etc.), iar Tantal a aşezat o astfel de spată în faţa zeiţei Demetra la faimosul ospăţ al zeilor (*108.c). La indigenii akan, spata dreaptă încă îi revine conducătorului.

A încercat Oedip, asemenea lui Sisif, să înlocuiască legile matriliari ale succesiunii cu unele patriliari, dar a fost surghiunit de supuşii lui? Pare probabil. Tezeu din Atena, un alt revoluţionar patriarhal din Istm, cel care a distrus străvechiul clan atenian al palantizilor (*99.a), este asociat de autorii dramatici atenieni cu înmormântarea lui Oedip şi a fost surghiunit în mod asemănător la sfârşitul domniei lui (*104.f).

8. Tiresias apare aici, în mod dramatic, ca profet al dizgraţiei finale a lui Oedip, dar povestea, aşa cum a supravieţuit, pare să fi fost întoarsă pe dos. Este posibil ca ea să fi sunat cândva aşa: „Oedip din Corint a cucerit Teba şi a devenit rege căsătorindu-se cu Iocasta, o preoteasă a Herei. Apoi a anunţat că de atunci încolo regatul va fi lăsat moştenire din tată în fiu, pe linie masculină, ceea ce este un obicei corintian, în loc ca acesta să rămână darul Herei Sugrumătoarea. Oedip a mărturisit că el însuşi se simţea ruşinat pentru că lăsase caii carului să îl târască spre moarte pe Laios, considerat a fi tatăl său, şi pentru că se căsătorise cu Iocasta, care îl făcuse rege printr-o ceremonie a renaşterii. Dar când el a încercat să schimbe aceste obiceiuri, Iocasta s-a sinucis în semn de protest, iar asupra Tebei s-a abătut năpasta. La sfatul unui oracol, tebanii

i-au refuzat atunci lui Oedip spata sacră și l-au surghiunit. El a murit în încercarea zadarnică de a-și recâștiga tronul pe calea războiului”.

106. Cei șapte contra Tebei

a. Atât de mulți prinți au venit în Argos în speranța că se vor căsători fie cu Argia, fie cu Deipile, fiicele regelui Adrast, încât acesta, temându-se ca nu cumva să își facă dușmani puternici dacă îl desemna pe oricare dintre ei doi ca ginere, a consultat Oracolul din Delfi. Răspunsul lui Apollo a fost: „Înjugă la un car cu două roți mistrețul și leul care se luptă în palatul tău”.

b. Printre pețitorii nu prea norocoși se aflau și Polinice și Tideu. Polinice și geamănul lui, Eteocle, fuseseră aleși coregi ai Tebei după surghiunirea lui Oedip, tatăl lor. Ei au căzut de acord să domnească pe rând câte un an, dar Eteocle, căruia i-a revenit prima perioadă, nu a vrut să cedeze tronul la sfârșitul anului, argumentând cu înclinația spre rău manifestată de Polinice, și l-a surghiunit din oraș. Tideu, fiul lui Oeneu Calidonianul, îl ucisese pe Melanipos, fratele lui, la vânătoare. Deși pretindea că a fost un accident, fusese profețit că Melanipos avea să-l ucidă și, prin urmare, calidonienii îl suspectau că încercase să își prevină soarta, astfel că și el a fost surghiunit.

c. Or, blazonul Tebei este un leu, iar cel al Calidonului e un mistreț, iar cei doi pețitori fugari afișau cele două simboluri pe scuturile lor. În noaptea aceea, în palatul lui Adrast, ei au început să se certe în legătură cu bogățiile și gloria orașelor lor, și poate că s-ar fi ajuns la crimă dacă Adrast nu i-ar fi despărțit și împăcat. Apoi, ținând cont de profeție, el a căsătorit-o pe Argia cu Polinice și pe Deipile cu Tideu, promițând să le redea ambilor prinți regatele lor; dar a spus că mai întâi avea să pornească un marș contra Tebei, care era mai aproape⁶³¹.

d. Adrast și-a adunat căpeteniile din Argos: Capaneu, Hipomedon, cumnatul lui, Amfiaraos, și aliatul lui, Partenopeos din Arcadia, fiul lui Meleagru și al Atalantei, îndemnându-i să se înarmeze și să pornească spre est. Dintre acești luptători, doar unul

---

⁶³¹ Hyginus, *Fabula* 69; Euripide, *Fenicienele* 408 și urm., cu scolie, 409; *Rugătoarele* 132 și urm.; Apollodor III.6.1.

nu a vrut să se supună, și anume Amfiaraos, care, prevăzând că toți în afară de Adrast aveau să piară în lupta contra Tebei, la început a refuzat să meargă.

e. S-a întâmplat ca Adrast să se fi certat mai înainte cu Amfiaraos în legătură cu treburile de stat ale Argosului, iar cei doi bărbați ar fi putut să se și omoare unul pe celălalt la furie, dacă n-ar fi fost sora lui Adrast, Erifile, care era căsătorită cu Amfiaraos. Ea și-a înșfăcat furca de tors și s-a pus între ei, făcându-i să-și plece săbiile și să jure că aveau să se supună întotdeauna verdictului ei în orice dispută viitoare. Știind de acest jurământ, Tideu l-a chemat pe Polinice și i-a spus: „Erifile se teme că își pierde frumusețea; or, dacă i-ai oferi tu colierul magic care a fost cadoul de nuntă al Afroditei pentru străbuna ta, Harmonia, soția lui Cadmos, ea ar tranșa imediat disputa dintre Adrast și Amfiaraos, obligându-l pe acesta să vină cu noi”.

f. Așa s-a și făcut, în mod discret, iar expediția a pornit, condusă de cei șapte luptători: Polinice, Tideu și cei cinci din Argos⁶³². Dar unii spun că Polinice nu era unul din cei șapte și adaugă numele lui Eteocle din Argos, fiu al lui Ifis⁶³³.

g. Marșul lor i-a dus prin Nemeea, unde rege era Licurg. Când au cerut permisiunea ca trupele să-și potolească setea în țara lui, Licurg a fost de acord, iar sclava lui, Hipsipile, i-a condus la cel mai apropiat izvor. Hipsipile era o prințesă din Lemnos, dar când femeile din Lemnos juraseră să omoare toți bărbații drept răzbunare pentru răul făcut lor, ea i-a salvat viața tatălui ei, Toas: ele atunci au vândut-o ca sclavă și acum era aici ca dădacă a lui Ofeltes, fiul lui Licurg. În timp ce conducea armata din Argos spre locul unde puteau să-și potolească setea, ea a așezat băiatul jos pentru o clipă, iar un șarpe s-a încolăcit în jurul lui și l-a mușcat mortal. Adrast și oamenii lui s-au întors de la izvor prea târziu pentru a mai putea face altceva decât să omoare șarpele și să-l îngroape pe băiat.

---

⁶³² Eschil, *Cei șapte contra Tebei* 375 și urm.; Homer, *Odissea* XI.326 și urm. și XV.247; Sofocle, *Electra* 836 și urm. și fragmente din *Eriphyle*; Hyginus, *Fabula* 73; Pausanias V.17.7 și urm. și IX.41.2; Diodor din Sicilia IV.65.5 și urm.; Apollodor III.6.2-3.

⁶³³ Eschil, *Cei șapte contra Tebei* 458 și urm.; Sofocle, *Oedip la Colonos* 1316; Pausanias X.10.3.

h. Când Amfiaraos i-a prevenit că acesta era un semn de rău augur, ei au instituit Jocurile Nemeene, în cinstea băiatului, iar lui i-au dat numele de Arhemoros, care înseamnă „creator al destinului”; fiecare dintre luptători a avut satisfacția să câștige una dintre cele șapte probe de concurs. De atunci, judecătorii Jocurilor Nemeene, care sunt celebrate la fiecare patru ani, au purtat mereu mantii negre în semn de doliu pentru Ofeltes, iar coroana câștigătorului este împletită din pătrunjel, plantă ce poartă ghinion⁶³⁴.

i. Adrast a sosit în Citeron și l-a trimis pe Tideu mesager la tebani, cu solicitarea ca Eteocle să renunțe la tron în favoarea lui Polinice. Cum solicitarea i-a fost respinsă, Tideu a provocat căpeteniile lor pe rând la luptă corp la corp și a ieșit victorios din toate confruntările; curând, nici un teban nu a mai îndrăznit să iasă în față. Atunci, cei din Argos s-au apropiat de zidurile orașului și fiecare luptător și-a ocupat poziția în fața uneia din cele șapte porți.

j. Consultat de Eteocle, clarvăzătorul Tiresias a profețit că tebanii aveau să fie victorioși doar dacă un prinț din casa regală se oferea de bună voie drept sacrificiu lui Ares; la care Meneceu, fiul lui Creon, s-a omorât în fața porților, așa cum tizul și unchiul lui sărise cu capul înainte de pe ziduri, într-o ocazie mai de demult. Profeția lui Tiresias s-a împlinit: e drept că tebanii au fost înfrânți într-o încăierare și s-au retras în cetate, dar imediat ce Capaneu a sprijinit o scară de asalt pe zid și a pornit să urce pe ea, Zeus l-a ucis cu un fulger. Văzând aceasta, tebanii au prins curaj și au atacat cu furie, ucigând alți trei din cei șapte luptători, iar unul dintre ei, care se întâmplase să se numească Melanipos, l-a rănit pe Tideu la abdomen. Atena avea o mare afecțiune pentru Tideu și, făcându-i-se milă de el văzându-l cum zăcea pe jumătate mort, s-a dus în grabă să-i ceară lui Zeus, tatăl ei, un elixir care să nu dea greș și să-l pună de îndată pe picioare. Dar Amfiaraos îl ura pe Tideu pentru că îi obligase pe cei din Argos să atace Teba și, fiind ager la minte, s-a repezit la Melanipos și i-a retezat capul. „Iată răzbunarea!”, a strigat el, înmânându-i lui Tideu capul. „Despică-i țeasta și înghite-i creierul!” Tideu a făcut întocmai, iar Atena, care

---

⁶³⁴ Apollodor I.9.17 și III.6.4; Hyginus, *Fabulele* 74 și 273; Scolie la *Pledoarie pentru Ode nemeene* de Pindar.

tocmai sosise în clipa aceea cu elixirul, l-a vărsat pe jos și s-a retras, cuprinsă de dezgust.

k. Doar Polinice, Amfiaraos și Adrast mai rămăseseră acum dintre cei șapte luptători, iar Polinice, ca să evite un nou măcel, s-a oferit să decidă succesiunea la tron printr-o luptă directă cu Eteocle. Eteocle a acceptat provocarea și, pe parcursul acelei lupte înverșunate, fiecare l-a rănit mortal pe celălalt. Creon, unchiul lor, a preluat atunci comanda armatei tebane și i-a respins pe luptătorii descurajați din Argos. Amfiaraos a fugit în carul său pe malurile râului Ismenos și era pe punctul să fie străpuns între umeri de un urmăritor teban, când Zeus a despicat pământul cu un fulger și Amfiaraos a dispărut, cu carul cu tot, iar acum domnește viu printre cei morți. Baton, conducătorul carului său, s-a dus împreună cu el⁶³⁵.

l. Văzând că bătălia e pierdută, Adrast s-a suit pe Arion, calul lui înaripat, și a fugit; dar atunci când a auzit, mai târziu, că Creon nu îngăduie ca dușmanii lui morți să fie îngropați, s-a dus în Atena și l-a rugat pe Tezeu să meargă în contra Tebei și să pedepsească impietatea lui Creon. Tezeu a cucerit orașul printr-un atac neașteptat, l-a întemnițat pe Creon și a redat trupurile luptătorilor morți rudelor acestora, care au clădit pentru ei un mare rug funerar. Dar Evadne, soția lui Capaneu, văzând că soțul ei fusese ridicat la rang de erou de fulgerul lui Zeus, nu a vrut să se despartă de el. De vreme ce obiceiul cerea ca un bărbat lovit de fulger să fie îngropat separat de ceilalți, iar mormântul lui să fie împrejmuit, ea s-a aruncat pe rugul comun și a ars de vie⁶³⁶.

m. Or, înainte de sosirea lui Tezeu la Teba, Antigona, sora lui Eteocle și a lui Polinice, nesocotise ordinele lui Creon, clădind pe ascuns un rug și așezând cadavrul lui Polinice pe el. Creon, care privea de la fereastra palatului său, a observat o licărire îndepărtată ce părea să vină de la un rug aprins și, ducându-se să cerceteze, a prins-o pe Antigona asupra faptului. El l-a chemat pe

---

⁶³⁵ Eschil, *Cei șapte contra Tebei* 375 și urm.; Euripide, *Fenicienele* 105 și urm. și 1090 și urm.; Diodor din Sicilia IV.65.7-9; Apollodor III.6.8; Hyginus, *Fabulele* 69 și 70; Scolie la *Ode nemeene* de Pindar X.7; Pausanias IX.18.1; Ovidiu, *Ibis* 427 și urm. și 515 și urm.

⁶³⁶ Hyginus, *Fabula* 273; Apollodor, *loc. cit.*; Euripide, *Rugătoarele*; Plutarh, *Tezeu* 29; Isocrates, *Panegyric* 54-8; Pausanias I.39.2.

fiul său, Hemon, cu care Antigona fusese logodită, și i-a poruncit să o îngroape de vie în mormântul lui Polinice. Hemon s-a prefăcut că e gata să facă ce i se spusese, dar s-a căsătorit cu Antigona în taină și a trimis-o să trăiască printre păstorii lui. Ea i-a născut un fiu care, mulți ani mai târziu, a venit în Teba și a luat parte la niște jocuri funerare; dar Creon, încă rege al Tebei, a ghicit identitatea copilului după semnul de șarpe de pe trup, semn pe care îl aveau toți descendenții lui Cadmos, și l-a condamnat la moarte. Heracle a intervenit ca să-i salveze viața, dar Creon s-a dovedit de neclintit; atunci Hemon a ucis-o pe Antigona, apoi s-a sinucis și el⁶³⁷.

*

1. Oracolul lui Apollo cu privire la leu și mistreț trebuie să fi transmis la origine soluția înțeleaptă de a forma regate duble, pentru a preveni vrajba politică dintre regele sacru și succesorul său, precum cea care a provocat căderea Tebei (*69.1). Dar blazonul Tebei era un leu din cauza Sfinxului cu trup de leu, fosta sa zeiță; iar blazonul Calidonului era un mistreț, probabil din cauză că lui Ares, care avea acolo un altar, îi plăcea să ia înfățișarea unui mistreț (*18.j). Oracolul se referea, prin urmare, la situații diferite. Scuturile cu simboluri de animale erau folosite în mod obișnuit în epoca clasică timpurie (*98.3 și 160.n).

2. Mitografii speculau adesea silaba *eri* a unui nume, pretinzând că însemna *eris*, „vrajbă”, și nu „abundent”. De aici, miturile lui Erihtonios (*25.1) și Erigona (*79.3). *Erifile* însemna la origine „multe frunze”, și nu „vrajbă tribală”. Hesiod (*Munci și zile* 161 și urm.) spune că Zeus a șters de pe fața pământului două generații de eroi, prima la Teba, în războiul pentru oile lui Oedip, a doua la Troia, în războiul provocat de Elena cea cu păr frumos. El nu explică „oile lui Oedip”, dar trebuie să se fi referit la acest război dintre Eteocle și Polinice, în care cei din Argos au susținut pentru tronul Tebei un candidat lipsit de succes. Cauza unei dispute similare dintre frați a fost lâna de aur, pentru care s-au luptat Atreu și Tiest (*111.c-d); posesia ei l-a pus pe proprietar pe tronul din Micene. De asemenea, Zeus avea pe Muntele Lafistion berbeci cu lâna de aur, ce par să fi fost emblema regală a orașului învecinat

---

⁶³⁷ Sofocle, *Antigona*, *passim*; Hyginus, *Fabula* 72; fragmente din *Antigona* de Euripide; Eschil, *Cei șapte contra Tebei* 1005 și urm.; Apollodor III.7.1.

Orhomenos, și care au provocat multă vărsare de sânge (*70.6).

3. Hipsipile („poartă înaltă”) era probabil un nume al Zeiței-Lună, al cărei parcurs descria un arc înalt pe cer; iar Jocurile Nemeene, asemenea celor Olimpice, trebuie să fi fost celebrate la sfârșitul perioadei regelui sacru, când el domnise cele cincizeci de luni lunare ale lui, ca soț al Marei Preotese. Mitul păstrează tradiția ca zeiței să îi fie sacrificați anual băieți ca substituiți ai regelui, chiar dacă cuvântului *Ofeltes*, care înseamnă pur și simplu „binefăcător”, i-a fost dat un sens forțat: „împresurat de un șarpe”, ca și cum ar fi derivat din *ophis*, „șarpe”, și *eilein*, „a strânge laolaltă”. Nici *Arhemoros* nu înseamnă „creator al destinului”, ci mai degrabă „lăstar originar de măslin”, ceea ce se referă la ramurile din măslinul sacru al Atenei (*16.c), probabil cele folosite la jocuri drept coroane pentru câștigătorii diferitelor probe. După dezastrele războiului cu perșii, la Jocurile Nemeene măslinul a cedat locul pătrunjelului, un simbol de doliu (Scolie la Pindar, *Pledoarie pentru Jocurile Nemeene*). Pătrunjelul însemna ghinion, probabil din pricina notorietății lui pentru că provoca avortul – după cum spune și proverbul englez: „În grădinile încornoraților, pătrunjelul crește des”. Pătrunjelul creștea în mod natural în Ogigia, considerată insulă a morții (*170.u).

4. Înghițirea de către Tideu a creierului lui Melanipos este relatată ca o anecdotă morală. Acest mijloc consacrat din vechime de îmbunătățire a abilităților de luptător, introdus de eleni și încă practicat de sciți în epoca clasică (Herodot IV.64), ajunsese să fie considerat barbar. Dar imaginea din care mitografii și-au dedus povestea probabil că o înfățișează pe Atena făcând o libație umbrei lui Melanipos, în semn de încuviințare a acțiunii lui Tideu. Epopeea pierdută *Cei șapte contra Tebei* trebuie să se fi asemănat îndeaproape cu *Mahabharata* indiană, care preamărește casta soldaților Maryannu: apare aceeași temă a rudelor de sex masculin învrăjbite unele împotriva altora, comportamentul luptătorilor este mai nobil și mai tragic decât în *Iliada*, zeii nu joacă vreun rol răuvoitor, obiceiul arderii pe rugul decedatului a soției sale este onorat, iar Bhishma, asemenea lui Tideu, bea sângele dușmanului său (*81.8).

5. Sfârșitul lui Amfiaraos oferă încă un exemplu de moarte a regelui sacru într-un accident de car (*71.a; 101.g; 105.d; 109.j etc.). Coborârea lui însoțit de Baton („mură”) în Tartar pare să fie spusă pentru a explica tabuul european larg răspândit de a nu

mânca mure, fructe asociate cu moartea.

6. Sacrificiul de sine al lui Evadne amintește de mitul Alcestei (*69.d). Relicve ale unei incinerări regale găsite în mormântul-stup din Dendra, lângă Micene, sugerează că, în acest caz anume, regele și regina au fost îngropați în același timp, iar A.W. Persson crede că regina a murit voluntar. Dar este posibil ca amândoi să fi fost uciși sau să fi murit de aceeași boală, căci nici o altă îngropare miceniană similară nu este semnalată nicăieri. De fapt, arderea văduvei pe rugul soțului mort, care pare să fi fost o practică elenică, s-a demodat curând (*74.8). Fulgerul era o dovadă a prezenței lui Zeus și, de vreme ce „sacru” și „necurat” înseamnă aproape același lucru în religia primitivă – animalele declarate tabu din *Leviticul* erau necurate deoarece erau sacralizate –, mormântul unui bărbat lovit de fulger era împrejmuț cu gard, asemenea celui al unui vițel mort de antrax la o fermă modernă, iar acestuia îi erau oferite rituri ca pentru un erou. Cimitirul de lângă Eleusis, unde Pausanias spune că au fost înmormântați în cele din urmă luptătorii, a fost acum identificat și deschis de profesorul Mylonas. El a găsit un mormânt dublu, înconjurat de un cerc de piatră, și cinci morminte individuale; scheletele cărora le pot fi atribuite fragmentele de vase funerare, conform obiceiului din secolul al XIII-lea î.Hr., nu prezintă nici un semn de incinerare. În mod evident, primii jefuitori de morminte au luat armele de bronz și celelalte obiecte metalice îngropate inițial cu trupurile; și este posibil ca descoperirea de către ei a celor două schelete din cercul de piatră și anomalia cercului însuși să fi sugerat locuitorilor din Eleusis că acesta era mormântul lui Capaneu, lovit de fulger, și al credincioasei lui soții, Evadne.

7. Mitul Antigonei, al lui Hemon și al păstorilor pare să fi fost dedus din aceeași reprezentare ca și cele ale lui Arne (*43.d) și Alope (*49.a). Ne este refuzat sfârșitul așteptat al poveștii: că el l-a ucis pe bunicul său Creon cu un disc (*73.p).

107. Epigonii

a. Fiii celor șapte eroi care au pierit în asediul Tebei au jurat să-și răzbune tații. Ei sunt numiți epigonii. Oracolul din Delfi le-a promis victoria dacă Alcmeon, fiul lui Amfiaraos, va prelua comanda. Dar el nu voia să atace Teba și a avut o dispută aprinsă cu Amfilohos, fratele lui, contestând oportunitatea acestei campanii. Neputând să

cadă de acord dacă să pornească sau nu la război, au lăsat-o pe Erifile, mama lor, să hotărască pentru ei. Părându-i-se cunoscută situația, Tersandros, fiul lui Polinice, a urmat exemplul tatălui său: a cumpărat-o pe Erifile cu peplul magic pe care Atena i-l dăruise străbunei lui, Harmonia, atunci când și Afrodita îi dăruise colierul ei fermecat. Erifile a decis în favoarea războiului, iar Alcmeon a preluat, fără tragere de inimă, comanda.

b. Într-o luptă purtată sub zidurile Tebei, epigonii l-au pierdut pe Egialeu, fiul lui Adrast, iar Tiresias clarvăzătorul i-a prevenit atunci pe tebani că orașul lor avea să fie prădat. Zidurile, a spus el, erau sortite să reziste doar cât timp unul dintre cei șapte luptători inițiali rămânea în viață, iar Adrast, singurul supraviețuitor, avea să moară de durerea pricinuită de moartea lui Egialeu. Așadar, cel mai înțelept era ca tebanii să fugă chiar în noaptea aceea. Tiresias a mai zis că pentru el nu avea importanță dacă îi vor urma sau nu sfatul, căci el, unul, era sortit să moară de îndată ce Teba va cădea în mâinile celor din Argos. Prin urmare, la adăpostul întunericului, tebanii au fugit spre nord cu soțiile, copiii și armele lor și cu câteva lucruri, iar când au fost îndeajuns de departe, s-au oprit și au întemeiat orașul Histiaia. În zori, Tiresias, care plecase cu ei, s-a oprit să bea apă din izvorul Telfusei și a murit pe loc.

c. În aceeași zi, chiar ziua în care Adrast aflase de moartea lui Egialeu și s-a stins de durere, luptătorii din Argos, găsind Teba pustie, au pătruns în cetate, au dărâmat zidurile și au strâns prăzile. Le-au trimis pe cele mai prețioase lui Apollo, la Delfi, inclusiv pe fiica lui Tiresias, Manto sau Dafne, care rămăsese în urmă; iar ea a devenit pitonisa lui Apollo⁶³⁸.

d. Dar povestea nu s-a sfârșit aici. S-a întâmplat ca Tersandros să se laude de față cu Alcmeon că avea meritul cel mai mare pentru victoria Argosului: el o cumpărase pe Erifile, așa cum a făcut cândva și Polinice, tatăl lui, pentru ca ea să ordone pornirea la război. Alcmeon a aflat astfel abia atunci că vanitatea lui Erifile provocase moartea tatălui său și ar fi putut să-l facă și pe el să-și piardă viața. El a consultat Oracolul din Delfi, iar Apollo a răspuns că ea merita să moară. Alcmeon a înțeles greșit răspunsul, ca pe o dispensă pentru matricid, și, la întoarcere, a ucis-o imediat pe

---

⁶³⁸ Diodor din Sicilia IV.66; Pausanias IX.5.13 și urm., IX.8.6 și IX.9.4 și urm.; Hyginus, *Fabula* 70; fragmente din *Epigonii* lui Eschil și Sofocle.

Erifile, spun unii, cu ajutorul fratelui său, Amfilohos. Dar, înainte să-și dea ultima suflare, Erifile l-a blestemat pe Alcmeon, strigând: „Pământuri ale Greciei și Asiei și din lumea toată: nu îi adăpostiți pe ucigașii mei!”. După care l-au urmărit răz bunătoarele erinii, care l-au făcut să înnebunească.

e. Alcmeon a fugit mai întâi în Tesproția, unde nu a fost lăsat să intre, apoi la Psosis, unde regele Fegeu l-a purificat, de dragul lui Apollo. Fegeu i-a dat-o de soție pe fiica lui, Arsinoe, căreia Alcmeon i-a oferit colierul și peplul pe care le adusese cu el. Dar eriniile, fără a ține cont de purificare, au continuat să-l năpăstuiască, iar pământul din ținutul Psosisului a devenit sterp din pricina lui. Oracolul din Delfi l-a sfătuit atunci pe Alcmeon să-l abordeze pe Zeul-râu Aheloos, care l-a purificat încă o dată; Alcmeon a luat-o de soție pe Calirhoe, fiica lui Aheloos, și s-a mutat pe un pământ format recent din aluviunile râului, pământ care nu fusese atins de blestemul lui Erifile. Acolo a trăit o vreme în pace.

f. Un an mai târziu, temându-se să nu-și piardă frumusețea, Calirhoe i-a spus lui Alcmeon că nu îl mai primește în patul ei dacă nu îi dă peplul și colierul atât de vestite. Din dragoste pentru Calirhoe, el a îndrăznit să se întoarcă la Psosis, unde l-a păcălit pe Fegeu: fără să pomenească de faptul că se căsătorise cu Calirhoe, a născocit o prezicere a Oracolului din Delfi potrivit căreia nu avea să scape de erinii până ce nu oferea sanctuarului lui Apollo atât peplul, cât și colierul. Atunci Fegeu a pus-o pe Arsinoe să i le dea, ceea ce ea a făcut bucuroasă, crezând că Alcmeon avea să se întoarcă la ea de îndată ce scăpa de erinii, căci acestea erau din nou pe urmele lui. Dar pe unul dintre slujitorii lui Alcmeon l-a luat gura pe dinainte, spunând adevărul despre Calirhoe, iar Fegeu s-a infuriat atât de tare, încât i-a pus pe fiii lui să-l atace și să-l ucidă pe Alcmeon pe când el pleca din palat. Arsinoe a văzut totul de la fereastră și, neștiind de fățarnicia lui Alcmeon, le-a reproșat tatălui și fraților ei că încălcaseră legile ospitalității și o lăsaseră văduvă. Fegeu a implorat-o să tacă și să-i asculte explicațiile, dar Arsinoe și-a astupat urechile și le-a dorit să aibă parte de o moarte violentă înainte de următoarea lună plină. Drept răzbunare, Fegeu a încuiat-o într-un cufăr și i-a dăruit-o ca sclavă regelui din Nemea, spunându-le fiilor lui: „Duceți-i acest peplu și acest colier lui Apollo la Delfi. O să aibă el grijă să nu mai pricinuiască nici un rău”.

g. Fiii lui Fegeu s-au supus; dar, între timp, Calirhoe, aflând ce se întâmplase la Psosis, s-a rugat ca pruncii pe care îi făcuse cu

Alcmeon să ajungă bărbați în toată firea într-o bună zi și să-i răzbune moartea. Zeus i-a ascultat ruga, iar ei au crescut dintr-odată, au pus mâna pe arme și au plecat în Nemea, unde știau că se opriseră fiii lui Fegeu la întoarcerea din Delfi, sperând s-o convingă pe Arsinoe să-i dezlege de blestem. Au încercat să-i spună adevărul despre Alcmeon, dar ea nu a vrut să-i asculte nici pe ei; iar fiii lui Calirhoe nu numai că i-au luat prin surprindere și i-au ucis, ci, ducându-se imediat la Psosis, l-au răpus și pe Fegeu, înainte ca următoarea lună plină să se ivească pe cer. De vreme ce nici un rege sau vreun zeu al râurilor din Grecia nu a fost de acord să-i purifice de crimele lor, ei s-au dus spre Apus, în Epir, și au întemeiat Acarnania, care a fost numită după cel mai mare dintre ei, Acarnan.

h. Peplul și colierul au fost expuse la Delfi până la războiul sacru [secolul al IV-lea î.Hr.], când le-a furat tâlharul Failos din Focida și nu se știe dacă acel colier de chihlimbar montat în aur, despre care oamenii din Amatus susțin că ar fi al lui Erifile, este autentic sau doar un fals⁶³⁹.

i. Iar unii spun că Tiresias a avut două fiice, pe Dafne și Manto. Dafne a rămas fecioară și a devenit una dintre Sibile, dar Alcmeon i-a zămislit pe Amfilohos și Tisifone cu Manto, înainte de a o trimite la Apollo, în Delfi; el i-a încredințat pe cei doi copii lui Creon, regele din Corint. Peste ani, soția lui Creon, geloasă pe frumusețea fără seamăn a lui Tisifone, a vândut-o ca sclavă, iar Alcmeon, care nu a recunoscut-o, a cumpărat-o ca să-i fie slujitoare, dar, din fericire, s-a abținut de la incest. Cât despre Manto, Apollo a trimis-o la Colofon, în Ionia, unde s-a căsătorit cu Racios, regele Cariei; au avut un fiu, pe Mopsos, faimosul clarvăzător⁶⁴⁰.

*

1. Aceasta este o poveste populară a rapsozilor, conținând puține elemente mitice. Ea putea fi spusă și în Teba, și în Argos fără a ofensa și trebuie să fi fost interesantă pentru locuitorii din Psosis, din Nemea și din valea râului Aheloos, deoarece își propunea să explice întemeierea cetății Histiaia și colonizarea Acarnaniei, având

---

⁶³⁹ Apollodor III.7.5-7; Athenaios VI.22; Ovidiu, *Metamorfoze* IX.413 și urm.; Pausanias VIII.24.8-10 și IX.41.2; Parthenios, *Povestiri* 25.

⁶⁴⁰ Apollodor III.7.7, citând din *Alcmeon* de Euripide; Pausanias VII.3.1 și IX.33.1; Diodor din Sicilia IV.66.

și o puternică tentă morală. Temele ei erau instabilitatea judecății femeilor, nebunia bărbaților ce se complăceau în vanitatea sau lăcomia lor, înțelepciunea de a-i asculta pe prezicătorii în care se putea avea toată încrederea, pericolul interpretării eronate a oracolelor și blestemul inevitabil care se abătea asupra oricui își ucidea mama, chiar și pentru a liniști spiritul tatălui său ucis (*114.a).

2. Puterea lui Erifile de a alege oricând între război și pace este cea mai interesantă caracteristică a poveștii. Adevărata semnificație a numelui ei, „foarte frunzos”, sugerează că era o preteasă din Argos a Herei, care avea grijă de un oracol ce răspundea prin mijlocirea unui copac, asemenea celui din Dodona (*51.1). Dacă este așa, atunci probabil că era un păr, copac consacrat Herei (*74.6). Atât „Războiul Celor Șapte contra Tebei”, pe care Hesiod îl numește „Războiul oilor lui Oedip”, cât și urmarea lui povestită aici par să fi precedat expediția argonauților și Războiul Troian și pot fi plasate aproximativ în secolul al XIV-lea î.Hr.

108. Tantal

a. Descendența și originea lui Tantal sunt controversate. Mama lui a fost Pluto, una dintre fiicele lui Cronos și ale Rheeli, sau, spun unii, ale lui Ocean și Tethys⁶⁴¹; iar tatăl lui era fie Zeus, fie Tmolos, zeul cu cunună din frunze de stejar al Muntelui Tmolos care, împreună cu soția lui, Omfale, domnea peste regatul Lidiei și fusese judecător în confruntarea dintre Pan și Apollo⁶⁴². Însă unii afirmă că Tantal era rege al Argosului sau al Corintului, iar alții spun că el a plecat spre nord din Sipilos, din Lidia, ca să domnească în Paflagonia, de unde, după ce și-a atras mânia zeilor, a fost izgonit de Ilos Frigianul, pe al cărui frate mai mic, Ganimede, îl răpise și îl sedusese⁶⁴³.

b. Cu soția lui, Eurianasa, fiică a Zeului-râu Pactolos; cu

---

⁶⁴¹ Pausanias II.22.4; Scolie la *Ode olimpianice* de Pindar III.41; Hesiod, *Teogonia* 355, cu scolie.

⁶⁴² Pausanias, *loc. cit.*; Scolie la *Oreste* de Euripide 5; Plinius, *Naturalis historia* V.30; Ovidiu, *Metamorfoze* II.156; Apollodor II.6.3.

⁶⁴³ Hyginus, *Fabula* 124; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VI.603; Diodor din Sicilia IV.74; Tzetzes, *Despre Licofron* 355.

Euritemista, fiică a Zeului-râu Xantos; cu Clitia, fiică a lui Amfidamas; sau cu Pleiada Dione, Tantal i-a zămislit pe Pelops, Niobe și Broteas⁶⁴⁴. Însă unii spun că Pelops era bastard sau fiul lui Atlas și al nimfei Linos⁶⁴⁵.

c. Tantal era un prieten apropiat al lui Zeus, care l-a primit la banchetele olimpiene cu nectar și ambrozie până când, norocul luându-i mințile, el a dat în vileag secretele lui Zeus și a furat hrana zeilor pentru a o împărți cu prietenii lui muritori. Înainte ca păcatul să fie descoperit, el săvârșise un altul și mai grav. După ce îi invitasese pe zeii olimpieni la un banchet pe Muntele Sipilos – sau să fi fost în Corint –, Tantal a descoperit că mâncarea din cămară nu ajungea pentru toți oaspeții și, fie pentru a pune la încercare omnisciența lui Zeus, fie doar ca să își arate bunăvoința, l-a tăiat bucăți pe fiul său Pelops și a adăugat bucățile din carnea lui în mâncarea preparată pentru ei, așa cum făcuseră fiii lui Licaon cu fratele lor, Nictimos, când îl ospătaseră pe Zeus în Arcadia⁶⁴⁶. Zeii știau însă prea bine ce era pe tipsiile lor și s-au dat înapoi îngroziți, în afara Demetrei, care, distrată și tulburată de pierderea Persefonei, a gustat din umărul stâng⁶⁴⁷.

d. Pentru cele două păcate, Tantal a fost pedepsit cu nimicirea regatului său și, după ce Zeus l-a omorât cu mâna lui, a suferit chinuri veșnice, la fel ca Ixion, Sisif, Titios, Danaidele și alții. Acum el atârnă, mistuit mereu de sete și de foame, de creanga unui pom fructifer care se apleacă deasupra unui lac mlăștinos. Apa îi ajunge până la brâu și uneori chiar până la bărbie, însă când se apleacă să bea apa se retrage, lăsând pământul gol și negru în jurul picioarelor sale; sau, dacă reușește vreodată să prindă niște apă în căușul palmei, aceasta i se strecoară printre degete imediat ce își umezește buzele crăpate, lăsându-l mai însetat ca oricând. Pomul este încărcat cu pere, mere lucioase, smochine dulci, mășline și rodii

---

⁶⁴⁴ Plutarh, *Vieți paralele* 33; Tzetzes, *Despre Licofron* 52; Ferekydes, citat de Scolia la *Oreste* de Euripide 11; Hyginus, *Fabula* 83; Pausanias III.22.4.

⁶⁴⁵ Lactanțiu, *Povestiri din Metamorfozele lui Ovidiu* VI.6; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VIII.130.

⁶⁴⁶ Hyginus, *Fabula* 82; Pindar, *Ode olimpienice* I.38 și 60; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VI.603 și urm.; Lactanțiu, *loc. cit.*; Servius despre *Georgicele* lui Vergiliu III.7; Tzetzes, *Despre Licofron* 152.

⁶⁴⁷ Hyginus, *Fabula* 83; Tzetzes, *loc. cit.*; Ovidiu, *Metamorfoze* V.406.

coapte, care îi atârnă până pe umeri; dar dacă ridică brațul ca să apuce fructele zemoase, o pală de vânt le îndepărtează de el⁶⁴⁸.

e. Mai mult, deasupra copacului este suspendat un bolovan imens, o stâncă de pe Muntele Sipilos, care amenință să-i zdrobească țeasta în orice moment⁶⁴⁹. Aceasta este pedeapsa pentru un al treilea păcat, și anume furtul, agravat de sperjur. Într-o zi, pe când Zeus era doar un prunc în Creta, alăptat de capra Amalteea, Hefaistos îi făcuse Rheeli un câine de aur care să-i stea de pază, acesta devenind ulterior străjerul templului ei de pe Dicte. Dar Pandareos, fiul lui Merops, originar din Miletul din Lidia sau, poate, din Creta – dacă nu cumva era vorba despre Efes –, a îndrăznit să fure câinele și i l-a dat în păstrare lui Tantal, pe Muntele Sipilos. După ce s-a mai potolit zarva, Pandareos i-a cerut lui Tantal să-i înapoieze câinele, însă Tantal s-a jurat pe Zeus că nici nu văzuse, nici nu auzise de vreun câine de aur. Auzind Zeus de juruință, îi dădu ordin lui Hermes să facă cercetări; și chiar dacă Tantal a continuat să mintă, Hermes a recuperat câinele cu forța sau prin vreun șiretlic, iar Zeus l-a aruncat pe Tantal sub o stâncă de pe Muntele Sipilos. Acel loc încă mai este marcat lângă Lacul Tantal, un sălaș al vulturilor albi. După aceea, Pandareos și soția lui, Harmotoe, au fugit la Atena și de acolo în Sicilia, unde au murit în mizerie⁶⁵⁰.

f. Însă potrivit altora, Tantal a fost cel care a furat câinele de aur, iar Pandareos cel căruia i l-a încredințat și care, negând că l-ar fi primit vreodată, a fost ucis împreună cu soția lui de zeii furioși sau transformat în stâncă. Dar fiicele lui Pandareos, Merope și Cleotera, pe care unii le numesc Camiro și Clitie, rămase orfane, au fost crescute de Afrodita cu lapte acru, miere și vin îndulcit. Hera le-a dăruit frumusețea și o înțelepciune supraomenească; Artemis le-a ajutat să crească mari și puternice; Atena le-a dăruit priceperea în toate meșteșugurile cunoscute. Este greu de înțeles de ce aceste zeițe au manifestat atâta bunăvoință sau de ce au ales-o pe Afrodita

---

⁶⁴⁸ Diodor din Sicilia IV.74; Platon, *Cratylus* 28; Lucian, *Dialogurile morților* 17; Homer, *Odiseea* XI.582-592; Ovidiu, *Metamorfoze* IV.456; Pindar, *Ode olimpianice* I.60; Apollodor, *Epitome* II.1; Hyginus, *Fabula* 82.

⁶⁴⁹ Pausanias X.31.4; Arhiloh, citat de Plutarh, *Precepte politice* 6; Euripide, *Oreste* 7.

⁶⁵⁰ Antoninus Liberalis, *Transformationes* 36 și 11; Eustathios și Scolie la *Odiseea* lui Homer XIX.518; Pausanias X.30.1 și VII.7.3.

să-l înduplece pe Zeus să le găsească orfanelor soți buni – bineînțeles, dacă nu cumva chiar ele îl încurajaseră pe Pandareos să comită furtul. Zeus trebuie să fi bănuیت ceva, pentru că, în timp ce Afrodita era cu el în Olimp, cele trei fete au fost răpite de harpii, cu consimțământul lui, și dăruite eriniilor, care le-au făcut să sufere pentru păcatele tatălui lor⁶⁵¹.

g. Acest Pandareos era și tatăl Edonei, soția lui Zetos, cu care a avut un fiu, pe Itilos. Edona era invidioasă pe sora ei, Niobe, care se bucura de iubirea a șase fii și șase fiice și care, vrând să-l ucidă pe Sipilos, cel mai mare dintre ei, l-a omorât din greșeală pe Itilos, motiv ca Zeus să o preschimbe în privighetoare, pasăre care, la începutul verii, își plânge în fiecare noapte copilul pierdut⁶⁵².

h. După pedepsirea lui Tantal, Zeus a fost bucuros să-l învie pe Pelops, prin urmare, i-a poruncit lui Hermes să adune bucățile din trupul lui și să le fiarbă iar în același cazan, asupra căruia a făcut o vrajă. Moira Cloto le-a lipit apoi la loc; Demetra i-a dăruit un umăr de fildeș în locul celui pe care îl mâncase; iar Rhea a suflat viață asupra lui, în timp ce Țapul Pan dansa de bucurie⁶⁵³.

i. Pelops a ieșit din cazanul magic atât de strălucitor, încât Poseidon s-a îndrăgostit pe loc de el și l-a dus în Olimp în carul său tras de cai de aur. Acolo l-a făcut paharnic și iubit al său, așa cum Zeus l-a făcut mai târziu pe Ganimede, și l-a hrănit cu ambrozie. Pelops a observat prima oară că umărul lui stâng e de fildeș când și-a dezvelit pieptul, jelind-o pe sora lui, Niobe. Toți urmașii lui adevărați poartă acest semn și, după moartea lui Pelops, omoplatul său de fildeș s-a păstrat la Pisa⁶⁵⁴.

j. Între timp, mama lui Pelops, Eurianasa, îl tot căuta, neștiind că urcase în Olimp; a aflat de la ajutoarele de la bucătărie că fusese fiert și servit la masă zeilor, care păreau să fi mâncat și ultima fărâmiță din carnea lui. Această versiune a poveștii s-a răspândit în

---

⁶⁵¹ Pausanias X.30.1; Scolie la Homer, *loc. cit.*; Homer, *Odiseea* XX.66 și urm.; Antoninus Liberalis, *Transformationes* 36.

⁶⁵² Homer, *Odiseea* XIX.518 și urm.; Apollodor III.5.6; Ferekydes, *Fragment*, p. 138, ed. Sturz.

⁶⁵³ Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VI.603; Pindar, *Ode olimpianice* I.26; Hyginus, *Fabula* 83; Scolie la Aristides, p. 216, ed. Frommel.

⁶⁵⁴ Apollodor, *Epitome* II.3; Pindar, *Ode olimpianice* I.37 și urm.; Lucian, *Charidemus* 7; Ovidiu, *Metamorfoze* VI.406; Tzetzes, *Despre Licofron* 152; Pausanias V.13.3.

întreaga Lidie; mulți încă îi mai dau crezare și neagă că acel Pelops pe care Tantal l-a fiert în cazan a fost același Pelops ce i-a succedat⁶⁵⁵.

k. Broteas, fiul hidos al lui Tantal, a sculptat cea mai veche statuie a Mamei Zeilor, care încă se mai află pe stânca din Coddinia, pe fața nordică a Muntelui Sipilos. A fost un vânător vestit, dar a refuzat s-o cinstească pe Artemis, care l-a făcut să-și piardă mințile; Broteas s-a aruncat pe un rug aprins, strigând cât îl ținea gura că pe el nici o flacără nu îl putea atinge, și a lăsat focul să-l mistuie. Dar unii spun că el s-a sinucis deoarece nu îl suferea nimeni pentru că era așa de urât. Fiul și moștenitorul lui Broteas a fost numit Tantal, după bunicul său⁶⁵⁶.

*

1. Potrivit lui Strabon (XII.8.21), Tantal, Pelops și Niobe erau frigieni; și îi citează pe Demetrios din Scepsis și pe Calistene (XIV.5.28) care spuneau că familia își datora bogăția minelor din Frigia și de pe Muntele Sipilos. Mai mult, în *Niobe* a lui Eschil (citată de Strabon XII.8.21) se spune că tantalizii avuseseră „un altar al lui Zeus, zeul lor patern, pe Muntele Ida”; iar Sipilos este localizat „în ținutul ideal”. Democles, pe care Strabon îl cita la mână a doua, raționalizează mitul lui Tantal, spunând că domnia lui a fost marcată de cutremure violente din Lidia și Ionia, până în Troada: sate întregi au dispărut, Muntele Sipilos a fost răsturnat, mlaștinile au fost transformate în lacuri, iar Troia a fost înghițită de ape (Strabon I.3.17). De asemenea, potrivit lui Pausanias, un oraș de pe Muntele Sipilos a dispărut într-o prăpastie, care după aceea s-a umplut cu apă și a devenit Lacul Saloe sau Tantalos. Ruinele acestui oraș au putut fi văzute pe fundul lacului până când acesta a fost astupat de aluviunile aduse de un pârâu de munte (Pausanias VII.24.7). Plinius este de acord că Lacul Tantalos a fost distrus de un cutremur (*Naturalis historia* II.93), dar consemnează faptul că trei orașe au fost construite succesiv pe locul acela înainte de a fi în cele din urmă inundat (*Naturalis historia* V.31).

2. Însă viziunea istorică a lui Strabon, deși plauzibilă din punct de vedere arheologic, nu explică legătura lui Tantal cu Argosul, Corintul și Miletul cretan. Bolovanul suspendat deasupra lui în

---

⁶⁵⁵ Pindar, *loc. cit.*; Euripide, *Ifigenia în Taurida* 387.

⁶⁵⁶ Pausanias III.22.4; Apollodor, *Epitome* II.2; Ovidiu, *Ibis* 517, cu scolie.

Tartar, care amenința să se prăbușească în orice moment, îl identifică pe Tantal cu Sisif din Corint, a cărui pedeapsă la fel de veșnică a fost dedusă dintr-o reprezentare care îl înfățișa pe Titanul-Soare împingând cu greu discul soarelui pe panta Cerului, spre zenit (*67.2). Scolia la Pindar cunoștea vag această identificare, dar explica pedeapsa lui Tantal într-un mod raționalist, consemnând că „unii înțeleg această piatră ca înfățișând soarele, iar pe Tantal ca pe un fizician care plătește pentru că a dovedit că soarele este o masă de metal încins” (Scolie la *Ode olimpianice* de Pindar I.97). În mod confuz, această imagine a Titanului-Soare a fost combinată cu alta: cea a unui om agonizând care privește prin desişul unor crengi încărcate de fructe și care stă în apă până la bărbie – pedeapsă pe care retorii o foloseau ca alegorie a sorții ce îi așteaptă pe cei bogați și lacomi (Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VI.603; Fulgentius, *Mythologiae* II.18). Merele, perele, smochinele și celelalte fructe care atârnă lângă umerii lui Tantal sunt numite de Fulgentius „fructe de la Marea Moartă”, despre care Tertulian scrie că, „îndată ce este atins cu degetul, mărul se prefăce în cenușă”.

3. Pentru a înțelege această scenă, trebuie amintit că tatăl lui Tantal, Tmolos, este descris ca purtând o cunună din frunze de stejar și că fiul lui, Pelops, dintre ai cărui nepoți unul se numea tot Tantal (*112.c), se bucura de rituri consacrate eroilor în Olimpia, la care lua parte „pădurarul lui Zeus”. De vreme ce, după cum este în general acceptat acum, cei aruncați în Tartar erau zei sau eroi din epoca preolimpiană, Tantal trebuie să-l fi reprezentat pe regele sacru anual, înveșmântat în ramuri încărcate de fructe, asemenea celor duse la Oschoforia (*98.u), care era aruncat într-un râu ca *pharmacos* – obicei descris de Frazer și care a supraviețuit în ritualul Omului Verde din zonele rurale balcanice. Verbul englezesc *tantalize* („a administra supliciul lui Tantal”), care a luat naștere din acest mit, i-a împiedicat pe unii savanți să realizeze că agonia lui Tantal este provocată nu de sete, ci de frica de înec sau de arderea ulterioară pe rug, care a fost soarta fiului său hidos, Broteas.

4. Platon (*Cratylus* 28) ar putea avea dreptate atunci când derivă *Tantalos* din *talantatos*, „cel mai încercat”, format de la aceeași rădăcină, *tla*, cu sensul de „suferind” sau „îndurând”, din care derivă numele lui Atlas și Telamon, amândoi fiind eroi ai stejarului. Dar *talanteuein* înseamnă „a cântări bani” și ar putea fi o referire la bogățiile lui; iar *talanteuesthai* poate însemna „a se clătina dintr-o

parte în alta”, acesta fiind mersul regelui sacru cu coapsa schilodită (*23.1). Se pare, atunci, că Tantal este atât un Titan-Soare, cât și un rege al pădurii, al cărui cult a ajuns din Grecia în Asia Mică prin Creta – Pandareos este descris drept cretan – la mijlocul mileniului al II-lea î.Hr. și reimportat în Grecia spre sfârșitul acestuia, când prăbușirea Imperiului Hitit i-a obligat pe coloniștii bogați vorbitori de greacă din Asia Mică să-și abandoneze orașele.

5. Când mitografii consemnau că Tantal era un oaspete frecvent în Olimp, ei recunoșteau că cultul lui fusese cândva dominant în Pelopones; și chiar dacă banchetele la care îl invitau zeii pe Tantal sunt deosebite cu grijă de cel la care i-a invitat el pe ei, în fiecare caz felul principal trebuie să fi fost aceeași supă de măruntaie pe care păstorii arcadieni canibali, adepți ai cultului stejarului, o pregăteau pentru Zeus-lup (*38.b). Probabil nu este o întâmplare că, în Normandia, victima Omului Verde este numită „Lupul Verde” și că pe vremuri era aruncată de vie pe rugul aprins la solstițiul de vară. Însă consumarea lui Pelops nu este legată în mod direct de cultul lupului. Poziția lui Pelops ca favorit al lui Poseidon, numele lui, „față noroită”, și legenda umărului său de fildeș indică în Istm mai degrabă un cult al marsuinului (*8.3 și 70.5) – în greacă, „delfin” se referă și la marsuin – și sugerează că Paladionul, despre care se spunea că fusese făcut din oasele lui (*158.3 și 166.h), era un obiect de cult realizat din dinți de marsuin. Aceasta ar explica de ce, potrivit scoliei la *Odele olimpianice* ale lui Pindar (I.37), Thetis, Zeița Mării, și nu Demetra, a mâncat umărul lui Pelops. Dar străvechea statuie din Figalia a Demetrei șezând, cu cap de iapă, o prezintă cu un porumbel într-o mână și cu un delfin (sau un marsuin) în cealaltă și, după cum spune Pausanias direct: „Pricina pentru care imaginea a fost făcută astfel este limpede pentru orice om cât de cât ager la minte care a studiat mitologia” (VIII.43.3). El vrea să spună că Demetra prezida cultul calului, cultul stejarului și cultul marsuinului.

6. Acest mit străvechi i-a preocupat pe mitografii de mai târziu. Nemulțumindu-se s-o disculpe pe Demetra de vina de a fi mâncat în mod deliberat carne de om și negând cu indignare că toți zeii au mâncat ce li se pusese în față, până la ultima bucată, ei au inventat o explicație excesiv de raționalistă a mitului. Tantal, scriau ei, era un preot care le-a dezvăluit celor neinițiați secretele lui Zeus. Atunci zeii l-au caterisit și au abătut asupra fiului său o boală

dezgustătoare; dar chirurgii l-au operat și l-au cârpit cu grefe de os, lăsându-i o cicatrice care îl făceau să pară că ar fi fost tăiat în bucăți și pus iar laolaltă (Tzetzes, *Despre Licofron* 152).

7. Furtul câinelui de aur de către Pandareos ar trebui interpretat ca o urmare a furtului Cerberului de către Heracle, care sugerează sfidarea de către ahei a blestemului morții, simbolizată de un câine, prin capturarea unui obiect de cult consacrat Rheel (bunica lui Tantal), divinitate a pământului, care îi conferea posesorului lui suveranitate. În mod evident, zeițele olimpiene erau complice la furtul comis de Pandareos, iar câinele, deși proprietatea Rheel, păzea sanctuarul lui Zeus cretan care murea în fiecare an; astfel, mitul indică nu o pângărire inițială de către ahei a altarului Rheel, ci o recuperare temporară a obiectului de cult de către cei care i se închinau zeiței.

8. Natura obiectului de cult furat este incertă. Este posibil să fi fost un miel de aur, simbolul suveranității pelopizilor; sau sceptrul pe care era reprezentat un cuc și despre care se știe că fusese furat de Zeus de la Hera; sau Paladionul făcut din dinți de marsuin; sau aegisul, cu conținutul lui secret. Este puțin probabil să fi fost un câine de aur, de vreme ce câinele nu era obiectul de cult, ci paznicul acestuia; dacă nu cumva aceasta este o versiune a mitului galez al lui Amathaon ap Don, care a furat câinele de la regele Arawn („elocință”) din Annwm („Tartar”) și a putut, cu ajutorul lui, să ghicească numele secret al zeului Bran (*White Goddess*, pp. 30 și 48-53).

9. Cele trei fiice ale lui Pandareos, dintre care una, Camiro, poartă același nume cu cea mai tânără dintre cele Trei Ursite din Rodos (*60.2), sunt Zeița Triplă, aici umilită de Zeus pentru revolta celor care o venerau. Loialitatea lui Tantal față de zeiță este arătată în poveștile fiului său, Broteas, care i-a sculptat chipul pe Muntele Sipilos, și ale fiicei sale Niobe, preoteasă a Zeiței Albe, care i-a sfidat pe olimpieni și a cărei pasăre era vulturul alb de pe Lacul Tantalos. Omfale, numele mamei lui Tantal, sugerează un altar profetic al buricului pământului, asemenea celui de la Delfi.

10. *Pharmacos*-ul anului era ales pentru urâtenia lui extremă, ceea ce îl explică pe Broteas. Este consemnat faptul că, în Asia Mică, *pharmacos*-ul era mai întâi lovit în zona organelor genitale cu legături de ceapă-de-mare (*26.3), pe muzică de flaute lidiene – atât Tantal (Pausanias IX.5.4), cât și tatăl lui, Tmolos (Ovidiu, *Metamorfoze* II.156), sunt asociați în legendă cu flautele lidiene – și

arși apoi pe un rug din lemne aduse din pădure; cenușa lui era aruncată după aceea în mare (Tzetzes, *Istorie* XXIII.726-56, citându-l pe Hiponax – secolul al VI-lea î.Hr.). În Europa, ordinea pare să fi fost inversată: *pharmacos* numit Omul Verde era mai întâi cufundat în apă, apoi bătut și în cele din urmă ars.

109. Pelops și Enomaos

a. Pelops a moștenit tronul din Paflagonia de la tatăl lui, Tantal, și a locuit o vreme în Enete, pe țărmurile Mării Negre, de unde a domnit și peste lidieni, și peste frigieni. Dar a fost alungat din Paflagonia de barbari și s-a retras pe Muntele Sipilos din Lidia, sălașul lui strămoșesc. Dar cum Ilos, regele Troiei, nu a vrut să-l lase să trăiască în pace nici acolo, poruncindu-i să plece în altă parte, Pelops a traversat Marea Egee, luându-și cu el și comorile fabuloase. S-a hotărât să găsească un nou cămin pentru el și pentru mulțimea însoțitorilor săi⁶⁵⁷, dar mai întâi a cerut mâna Hipodamiei, fiica lui Enomaos Arcadianul, regele Pisei și al Elidei⁶⁵⁸.

b. Unii spun că Enomaos fusese zămislit de Ares cu Harpina, fiica Zeului-râu Asopos; sau cu Pleiada Asteria; sau cu Asterope; sau cu Euritoe, fiica lui Danaos; în timp ce alții îl numesc fiul lui Alxion sau al lui Hiperohos⁶⁵⁹.

c. Cu soția lui, Sterope sau Euarete, fiica lui Acrisios, Enomaos a avut trei fii, pe Leucip, Hipodamos și Disponteus, cel care a întemeiat Dispontion, și o singură fiică, Hipodamia⁶⁶⁰. Enomaos era vestit ca mare iubitor de cai și nu le îngăduia supușilor lui să împerecheze vreodată iepe cu măgari, sub amenințarea unui blestem. Chiar și astăzi, dacă locuitorii Elidei au nevoie de catări,

---

⁶⁵⁷ Apollonios din Rodos, *Argonauticele* II.358 și 790; Sofocle, *Ajax* 1292; Pausanias II.22.4 și VI.22.1; Pindar, *Ode olimpianice* I.24.

⁶⁵⁸ Servius despre *Georgicele* lui Vergiliu III.7; Lucian, *Charidemos* 19; Apollodor, *Epitome* II.4.

⁶⁵⁹ Diodor din Sicilia IV.73; Hyginus, *Fabula* 250; *Poeticon astronomicon* II.21; Scolie la Apollonios din Rodos I.752; Pausanias V.1.5; Tzetzes, *Despre Licofron* 149.

⁶⁶⁰ Hyginus, *Poeticon astronomicon* II.21; *Fabula* 84; Pausanias VIII.20.2 și VI.22.2; Lactanțiu despre *Tebaida* lui Statius VI.336; Diodor din Sicilia, *loc. cit.*

trebuie să-și ducă iepele în altă țară ca să le împerecheze și acolo să și fete⁶⁶¹.

d. Dacă aflase de la un oracol că va fi ucis de soțul propriei fiice sau dacă era el însuși îndrăgostit de Hipodamia este un subiect controversat; dar Enomaos a născocit o nouă modalitate de a o împiedica să se căsătorească vreodată. El i-a provocat pe rând pe fiecare dintre pretendenții la mâna ei la o cursă de care și a amenajat un traseu lung, din Pisa, de lângă râul Alfeu, din apropiere de Olimpia, până la altarul lui Poseidon de pe Istmul Corint. Unii spun că aceste care erau trase de patru cai⁶⁶²; alții zic că de doi. Enomaos a insistat ca Hipodamia să îl însoțească în cursă pe fiecare pețitor, distrăgându-i astfel atenția de la cai – dar îi oferea un avans de vreo jumătate de oră, timp în care el sacrifică un berbec pe altarul lui Zeus Războinicul din Olimpia. Apoi cele două care se luau la întrecere, îndreptându-se spre istm, iar dacă pețitorul era învins, urma să fie ucis; dar dacă el câștiga cursa, Hipodamia era a lui, iar Enomaos trebuia să moară⁶⁶³. Dar, de vreme ce Psylla și Harpina, iepele iuți ca vântul pe care Ares, tatăl lui Pelops, i le dăruise lui Enomaos, erau de departe cele mai bune din Grecia, fiind mai rapide chiar și decât Vântul de Miazănoapte⁶⁶⁴, și deoarece carul lui, mînat cu îndemănare de Mirtilos, era conceput special pentru curse, Enomaos îi învinsese până atunci pe toți pețitorii și îi străpunsese cu lancea sa, alt dar din partea lui Ares⁶⁶⁵.

e. În acest fel, Enomaos s-a descotorosit de doisprezece sau, spun unii, treisprezece prinți, ale căror capete și membre le bătuse în cuie deasupra porților palatului, în timp ce trunchiurile le erau aruncate la grămadă, în mod barbar, pe pământ. Când l-a omorât pe Marmax, primul pretendent, i-a căsăpît și iepele, Partenia și Erifa, și le-a îngropat în apropiere de râul Partenia, într-un loc care încă se mai vede și azi. Unii spun că al doilea pețitor, Alcatoos, a

---

⁶⁶¹ Plutarh, *Quaestiones Graecae* 52; Pausanias V.5.2 și 9.2.

⁶⁶² Apollodor, *Epitome* II.4; Lucian, *Charidemus* 19; Pausanias V.10.2, V.17.4 și VI.21.6; Diodor din Sicilia IV.73.

⁶⁶³ Apollodor, *Epitome* II.5; Lucian, *loc. cit.*; Pausanias V.14.5; Diodor din Sicilia, *loc. cit.*

⁶⁶⁴ Servius despre *Georgicele* lui Vergiliu III.7; Tzetzes, *Despre Licofron* 166; Lucian, *loc. cit.*; Hyginus, *Fabula* 84; Apollodor, *loc. cit.*

⁶⁶⁵ Pausanias VIII.14.7; Apollonios din Rodos I.756; Apollodor, *loc. cit.*

fost îngropat lângă Taraxipos, Sperietorul-de-Cai din hipodromul din Olimpia, și că spiritul lui răzbunător ar fi cel care le dă de furcă vizitiilor⁶⁶⁶.

f. Mirtilos, conducătorul carului lui Enomaos, era fiul lui Hermes și al Teobulei sau Cleobulei ori al Danaidei Fetusa; dar alții spun că era fiul lui Zeus și al lui Climene. Și el se îndrăgostise de Hipodamia, dar nu îndrăznise să intre în competiție⁶⁶⁷. Între timp, olimpienii decisese să intervină și să pună capăt măcelului, deoarece Enomaos se lăuda că într-o zi avea să construiască un templu din cranii, așa cum făcuseră Evenos, Diomede și Anteu⁶⁶⁸. Prin urmare, când Pelops, debarcând în Elida, l-a implorat pe Poseidon, zeul care îl iubea și pe care l-a invocat printr-un sacrificiu săvârșit pe țârm, fie să-i dea cel mai rapid car din lume pentru a o curta pe Hipodamia, fie să oprească avântul lăncii de bronz a lui Enomaos, Poseidon l-a ajutat bucuros. Pelops a primit curând un car din aur, care putea goni pe deasupra mării fără să-și ude osiile și era tras de niște cai înaripați și nemuritori⁶⁶⁹.

g. După ce s-a dus pe Muntele Sipilos și i-a închinat Afroditei Temniene o statueta făcută din lemn de mirt verde, Pelops și-a testat carul mânându-l peste Marea Egee. Nici nu a apucat să privească în jur, că a și ajuns în Lesbos, unde conducătorul carului său, Cilos, Celas sau Cilas, a murit din cauza zborului vijelios. Pelops și-a petrecut noaptea în Lesbos și, în vis, a văzut umbra lui Cilos plângându-și soarta și implorând să fie cinstit ca un erou. În zori, i-a incinerat trupul, a îngropat cenușa sub un tumul și a înălțat în apropiere sanctuarul închinat lui Apollo Cileanul. Apoi a plecat mai departe, mânând carul chiar el⁶⁷⁰.

h. La sosirea în Pisa, Pelops s-a îngrijorat văzând șirul de capete ținute deasupra porților palatului și a început să-și regrete

---

⁶⁶⁶ Apollodor, *loc. cit.*; Pindar, *Ode olimpienice* I.79 și urm.; Ovidiu, *Ibis* 365; Hyginus, *Fabula* 84; Pausanias VI.21.6-7 și 20.8.

⁶⁶⁷ Hyginus, *Fabula* 224; Tzetzes, *Despre Licofron* 156 și 162; Scolie la Apollonios din Rodos I.752; Scolie la *Oreste* de Euripide 1002; Pausanias VIII.14.7.

⁶⁶⁸ Lucian, *Charidemios* 19; Tzetzes, *Despre Licofron* 159.

⁶⁶⁹ Pindar, *Ode olimpienice* I.65 și urm. și I.79; Apollodor, *Epitome* II.3; Pausanias V.17.4.

⁶⁷⁰ Pausanias V.13.4 și 10.2; Theon, *Despre Aratos*, p. 21; Scolie la *Iliada* lui Homer I.38.

ambitia. Prin urmare, i-a făgăduit lui Mirtilos, în schimbul trădării stăpânului său, o jumătate din regat și privilegiul de a petrece noaptea nunții cu Hipodamia, după ce o va câștiga⁶⁷¹.

i. Înainte de a intra în cursă – scena este sculptată pe frontonul templului lui Zeus din Olimpia –, Pelops i-a adus sacrificii Atenei din Cidonia. Unii spun că umbra lui Cilos a apărut și a încercat să-l ajute, alții, că Sferos i-ar fi fost vizitiul; dar în general se consideră că și-a mânat singur atelajul, cu Hipodamia alături⁶⁷².

j. Între timp, Hipodamia se îndrăgostise de Pelops și, departe de a-i pune piedici, se oferise chiar ea să-l răsplătească pe Mirtilos cu generozitate, în cazul în care cursa tatălui ei putea fi zădărnicită într-un fel sau altul. Mirtilos a scos așadar scoabele ce prindeau osiile de roțile carului lui Enomaos și le-a înlocuit cu unele făcute din ceară. Când carele au ajuns la capătul istmului și Enomaos își pregătea lancea pentru a-l străpunge din spate pe Pelops, pe care îl urmărea cu înverșunare, roțile carului său s-au desprins, iar el a rămas prins între hamuri, fiind târât de cai până a murit. Umbra lui încă bântuie pe lângă Sperietorul-de-Cai din Olimpia⁶⁷³. Sunt însă unii care spun că viteza carului și a cailor înaripați ai lui Poseidon i-au îngăduit lui Pelops să se distanțeze cu ușurință de Enomaos și să ajungă primul la istm; la care Enomaos fie că s-a sinucis de disperare, fie că a fost ucis de Pelops pe linia de sosire. Potrivit altora, întrecerea a avut loc pe hipodromul din Olimpia, iar Amfion i-a dat lui Pelops un obiect magic pe care el l-a îngropat lângă Sperietorul-de-Cai, astfel încât caii lui Enomaos au luat-o la goană și au distrus carul. Dar toți sunt de acord că, înainte să moară, Enomaos l-a blestemat pe Mirtilos, rugându-se să moară de mâna lui Pelops⁶⁷⁴.

k. Pelops, Hipodamia și Mirtilos au pornit apoi să traverseze marea în fapt de seară. „Vai!”, a strigat Hipodamia. „Nu am băut nimic toată ziua; mor de sete.” Soarele apunea și Pelops a propus să

---

⁶⁷¹ Hyginus, *Fabula* 84; Scolie la *Odele* lui Horațiu I.1; Pausanias VIII.14.7.

⁶⁷² Pausanias VI.21.5 și V.10.2; Scolie la *Iliada* lui Homer, *loc. cit.*; Apollonios din Rodos I.753.

⁶⁷³ Apollodor, *Epitome* II.7; Tzetzes, *Despre Licofron* 156; Apollonios din Rodos I.752 și urm.; Pausanias VI.20.8.

⁶⁷⁴ Pindar, *Ode olimpienice* I.87; Lucian, *Charidemios* 19; Diodor din Sicilia IV.73; Apollodor, *loc. cit.*

facă o oprire pe insula pustie Helene, care se află nu departe de Eubeea, și a urcat pe țărm după apă. Când s-a întors cu coiful plin de apă, Hipodamia a alergat plângând spre el, spunând că Mirtilos încercase s-o siluiască. Pelops l-a ocărât pe Mirtilos și l-a lovit peste față, dar el a protestat indignat: „Aceasta este noaptea nunții, în care ai jurat că o să mă bucur de Hipodamia. Vrei să-ți calci jurământul?”. Pelops nu a răspuns, ci a luat frâiele de la Mirtilos și a mânat el mai departe⁶⁷⁵. Pe când se apropiau de Capul Gerestos – cel mai sudic promontoriu al Insulei Eubeea, acum încununat cu un minunat templu al lui Poseidon –, Pelops l-a lovit brusc pe Mirtilos cu piciorul, azvârlindu-l în mare; în timp ce era înghițit de valuri, Mirtilos a aruncat asupra lui Pelops și a neamului său un blestem⁶⁷⁶.

l. Hermes l-a așezat pe Mirtilos printre stelele din constelația Vizitiului; dar trupul lui a fost aruncat de valuri pe țărmul Eubeei și îngropat în Feneos, în Arcadia, în spatele templului lui Hermes; o dată pe an i se aduc sacrificii nocturne, ca unui erou. Se crede în general că Marea Mirtoană, care se întinde de la Eubeea, pe lângă Helene, până în Marea Egee, și-a primit numele de la Mirtilos, și nu de la nimfa Mirto, cum insistă cei din Eubeea⁶⁷⁷.

m. Pelops a mers mai departe spre Apus, până când a ajuns la apa Ocean, unde Hefaistos l-a purificat de păcatul crimei; apoi s-a întors la Pisa și i-a urmat la tron lui Enomaos. A supus curând aproape tot ținutul cunoscut atunci drept Apia sau Pelasgiotis și l-a numit după el, Pelopones, adică „insula lui Pelops”. Curajul, înțelepciunea, bogăția și numeroșii lui copii i-au atras invidia și venerația întregii Grecii⁶⁷⁸.

n. Pelops a devenit stăpânul Olimpiei, cucerind-o de la regele Epeios și adăugând-o regatului Pisei; dar, neputând să-l învingă pe regele Stimfalos al Arcadiei prin forța armelor, l-a invitat la o discuție prietenească, l-a tăiat în bucăți și i-a împrăștiat membrele

---

⁶⁷⁵ Apollodor, *Epitome* II.8; Scolie la *Iliada* lui Homer II.104; Pausanias VIII.14.8; Hyginus, *Fabula* 84.

⁶⁷⁶ Strabon X.1.7; Sofocle, *Electra* 508 și urm.; Apollodor, *loc. cit.*; Pausanias VIII.14.7.

⁶⁷⁷ Hyginus, *Poeticon astronomicon* II.13; Pausanias, *loc. cit.* și VIII.14.8; Apollodor, *loc. cit.*

⁶⁷⁸ Apollodor, *Epitome* II.9; Diodor din Sicilia IV.73; Tucidide I.9; Plutarh, *Tezeu* 3.

în cele patru zări, crimă care a provocat foamete în întreaga Grece. Dar celebrarea de către el a Jocurilor Olimpice în onoarea lui Zeus, la aproape o generație după Endimion, a fost mai grandioasă ca oricare alta de până atunci.

o. Pentru a ispăși uciderea lui Mirtilos, care era fiul lui Hermes, Pelops a construit primul templu al lui Hermes din Pelopones; de asemenea, a încercat să câștige bunăvoința umbrei lui Mirtilos înălțându-i un cenotaf pe hipodromul din Olimpia și cinstindu-l ca pe un erou. Unii spun că nici Enomaos, nici răzbnătorul Alcatoos, nici obiectul magic îngropat de Pelops nu este adevăratul Sperietor-de-Cai, ci umbra lui Mirtilos⁶⁷⁹.

p. Pe mormântul pețitorilor Hipodamiei care dăduseră greș, pe malul celălalt al râului Alfeu, Pelops a înălțat un tumul, cinstindu-i și pe ei ca pe niște eroi; iar cam la o sută de stânjeni mai încolo se înalță templul lui Artemis Cordaca, numită astfel deoarece partizanii lui Pelops celebraseră victoriile acestuia prin dansul funiei, pe care îl aduseseră din Lidia⁶⁸⁰.

q. Sanctuarul lui Pelops, unde i se păstrează osemintele într-un cufăr de bronz, i-a fost închinat de Heracle Tirintianul, nepotul lui, când a venit să celebreze Jocurile Olimpice; iar magistrații din Elida încă îi jertfesc lui Pelops în fiecare an un berbec negru, fript la un foc de lemn de plop-alb. Celor care mănâncă din această victimă li se interzice accesul în templul lui Zeus până nu se îmbăiază, iar gâtul îi revine prin tradiție pădurarului său. Sanctuarul este înțesat de vizitatori în fiecare an, când tineri se autoflagelează la altarul lui Pelops, oferindu-i o libație cu sângele lor. Carul lui este expus pe acoperișul Anactoriumului din Fliont; locuitorii din Sicion păstrează sabia lui cu mâner de aur în tezaurul lor din Olimpia, iar sceptrul lui în formă de lance, din Cheroneea, este probabil singurul obiect făurit cu adevărat de Hefaistos care mai există. Zeus i l-a trimis lui Pelops prin Hermes, iar Pelops i l-a lăsat moștenire regelui Atreu⁶⁸¹.

r. Pelops este numit și „Cronios” sau „Cel care bate caii”, iar aheii

---

⁶⁷⁹ Pausanias V.1.5, V.8.1 și VI.20.8; Apollodor III.12.6.

⁶⁸⁰ Pausanias VI.21.7 și 22.1.

⁶⁸¹ Pausanias V.13.1-2, VI.22.1, II.14.3, VI.9.3 și IX.41.1; Apollodor II.7.2; Pindar, *Ode olimpianice* I.90 și urm.; Scolie la *Ode olimpianice* de Pindar I.146; Homer, *Iliada* II.100 și urm.

pretind că el este strămoșul lor⁶⁸².

*

1. Potrivit lui Pausanias și lui Apollodor, Tantal nu a plecat niciodată din Asia Mică; dar alți mitografi se referă la el și la Pelops ca la regi născuți în Grecia. Aceasta sugerează că numele lor erau titluri dinastice duse de primii coloniști greci în Asia Mică, unde au fost atestate de altare ale eroilor, și aduse înapoi de emigranți înainte de invadarea de către ahei a Peloponesului în secolul al XIII-lea î.Hr. Se știe din inscripțiile hitite că în Pamfilia și Lesbos domneau regi eleni încă din secolul al XIV-lea î.Hr. Pelopo-tantalizii par să fi alungat dinastia cretanizată a lui „Enomaos” de la conducerea Peloponesului.

2. Calul, care fusese un animal sacru în Grecia pelasgilor cu mult înainte de cultul carului solar, era un ponei european închinat Lunii, nu Soarelui (*75.3). Calul transcaspic, mai mare, a ajuns în Egipt odată cu invadatorii hicsoși, în 1850 î.Hr. – carele trase de cai au înlocuit carele trase de măgari în armata egipteană în jurul anului 1500 î.Hr. –, și a ajuns în Creta înainte de căderea Cnososului, un secol mai târziu. Interdicția religioasă a lui Enomaos referitoare la catări ar trebui, poate, asociată cu moartea lui Cilos: în Grecia, ca și la Roma, cultul măgarului a fost suprimat (*83.2) atunci când carul solar a deveni simbolul regalității. Cam aceeași reformă religioasă a avut loc și la Ierusalim (*II Regi* XXIII.11), unde a supraviețuit până în vremea lui Iosephus tradiția unui cult mai vechi al măgarului (Flavius Iosephus, *Contra lui Apion* II.7 și 10). Helios, o zeitățe aheeană care călătorea cu carul solar, a fost identificat apoi în diferite orașe cu Zeus solar sau Poseidon solar, dar măgarul a devenit animalul lui Cronos, pe care Zeus și Poseidon îl detronaseră, sau al lui Pan, al lui Silen și al altor vechi zei mărunți ai pelasgilor. A existat și un Apollo solar; de vreme ce ura lui față de măgari e menționată de Pindar, trebuie că Apollo Cileanul era cel căruia hiperboreenii îi trimiteau sute de măgari (Pindar, *Ode pythianice* X.30 și urm.).

3. Enomaos, care îl reprezenta pe Zeus ca Soare încarnat, este numit, prin urmare, fiu al Asteriei, care stăpânea Cerul (*88.1), și nu al unei Pleiade cu același nume; iar regina Hipodamia, pe care a luat-o de soție, devenind rege, o reprezenta pe Hera ca Luna

---

⁶⁸² Pindar, *Ode olimpianice* III.23; Homer, *Iliada* II.104; Pausanias V.25.5.

încarnată. Descendența a rămas matrilineară în Pelopones, ceea ce asigura bunăvoința țărănimii conservatoare. Și nici domnia regelui nu putea fi prelungită mai mult de un Mare An de o sută de luni, calendarele solar și lunar coincidând în ultima lună; el era sortit atunci să fie ucis de cai. Ca o concesie suplimentară față de cultul mai vechi din Pisa, unde reprezentantul lui Zeus fusese ucis de succesorul lui la fiecare solstițiu de vară (*53.5), Enomaos a fost de acord să simuleze că moare la șapte solstiții succesive de iarnă, de fiecare dată numind un rege-substitut care să-i ia locul pentru douăzeci și patru de ore și care să meargă în carul Soarelui alături de regină. La sfârșitul acestei zile, regele-substitut era omorât într-un accident de car, iar adevăratul rege ieșea din mormântul în care stătuse ascuns (*41.1 și 123.4) pentru a-și continua domnia. Aceasta explică mitul lui Enomaos și al pețitorilor, altă versiune a acestuia apărând în mitul lui Evenos (*74.e). Mitografii trebuie să se fi înșelat atunci când menționează „doisprezece sau treisprezece” pețitori. Aceste cifre se referă în realitate la lunațiile unui an solar – doisprezece și treisprezece, alternativ –, nu la regii-substitut; astfel, în cursa de care din Olimpia se făceau douăsprezece ture de stadion în cinstea Zeiței-Lună. Pelops este un soi de al optulea prinț norocos (*81.8), cruțat de accidentul de car și având posibilitatea de a-l ucide pe bătrânul rege cu propria-i lance-sceptru.

4. Acest accident de car anual era organizat pe hipodrom. Regele-substitut își putea mânia caii – care, din mitul lui Glaucos (*71.a), se pare că erau scoși din minți cu substanțe excitante – în linie dreaptă fără probleme, dar acolo unde traseul cotea, ocolind o statuie albă de marmură, numită Marmaranax („rege de marmură”) sau Sperietorul-de-Cai, roata exterioară zbura din cauză că lipsea scoaba care o fixa de osie, carul se desfăcea și caii îl târau pe regele-substitut până murea. Mirtul era o plantă cu semnificație funebră, a lunii a treisprezecea, la sfârșitul căreia avea loc accidentul de car (*101.1); de aceea se spune că Mirtilos a scos scoabele metalice și le-a înlocuit cu unele de ceară – topirea cerii a provocat și moartea lui Icar, substitutul regelui-Soare – și a aruncat asupra neamului lui Pelops un blestem.

5. În a doua jumătate a mitului, Mirtilos a fost confundat cu regele-substitut. Ca *interrex*, regele-substitut avea dreptul să meargă alături de regină în carul solar și să se culce cu ea în singura noapte a domniei lui; dar, în zorii zilei următoare, vechiul rege îl ucidea și, metaforic, pleca mai departe cu carul solar către

vestul îndepărtat, unde era purificat de apa lui Ocean. Căderea lui Mirtilos din car în mare este o condensare a mai multor mituri: la câțiva kilometri est de hipodrom, unde aveau loc Jocurile Isthmianice (*71.b), un „Melicerte” substituit, în amintirea căruia fuseseră instituite acestea, era aruncat de pe o stâncă (*96.3) și o ceremonie identică era probabil săvârșită și la Gerestos, unde a murit Mirtilos. Sperietori-de-cai sunt consemnați și în Teba și Iolcos (*71.b), ceea ce sugerează că și acolo erau înscenate accidente de care pe hipodromuri. Dar, de vreme ce și hipodromul din Olimpia, consacrat lui Zeus solar, și hipodromul istmic, consacrat lui Poseidon solar, erau asociate cu legenda lui Pelops, mitografiile au prezentat concursul ca pe o întrecere pe un alt teren. Lesbosul este inclus în această poveste poate din cauză că „Enomaos” era un titlu dinastic lesbian.

6. Includerea lui Amfion în acest mit, deși era teban, se explică prin faptul că se născuse în Sicionul din Istm (*76.a). „Mirto” trebuie să fi fost un epitet al Zeiței Mării ca distrugătoare, prima silabă însemnând „mare”, ca în Mirtea, „zeița mării”; Mirtesa, o formă mai lungă a numelui Mirto, era unul dintre epitetele Afroditei. Astfel, Mirtilos se poate să fi însemnat la origine „falus al mării”: *myr-tylos*.

7. Pelops îl taie pe Stimfalos în bucăți, după cum se spune că i-ar fi făcut și Tantal lui; această formă mai veche de sacrificiu regal a fost consemnată în Arcadia. Pelopizii par într-adevăr să fi patronat mai multe culte locale, pe lângă cel al carului solar, și anume: cultul stejarului și al berbecului, ai cărui adepți erau păstorii din Arcadia, cult atestat de legătura lui Pelops cu Tantal și de jertfirea de către el a unui berbec negru în Olimpia; cultul potârniciei din Creta, Troia și Palestina, atestat de dansul *cordax*; cultul titanilor, atestat de epitetul „Cronios” al lui Pelops; cultul marsuinului (*108.5); și cultul zeului-măgar, în măsura în care umbra lui Cilos l-a ajutat în cursă.

8. Măcelărirea iepelor lui Marmax ar putea face trimitere la ceremonia de încoronare a lui Enomaos (*81.4), care implica sacrificarea unor iepi. Un „măr cidonian” sau o gutuie trebuie să se fi aflat în mâna Zeiței Morții Atena, căreia Pelops îi aducea sacrificii pentru a se asigura că va ajunge în Câmpiile Elizee (*32.1, 53.5 și 133.4); iar plopul-alb, utilizat în riturile lui eroice din Olimpia, simboliza speranța în reîncarnare (*31.5 și 134.f) după ce fusese tăiat în bucăți – deoarece aceleora care ajungeau în Câmpiile Elizee

le era acordată prerogativa renașterii (*31.c). O paralelă strânsă cu ofranda de sânge de la cenotaful lui Pelops din Olimpia este flagelarea tinerilor spartani care erau asociați cu imaginea lui Artemis Ortia (*116.4). Victima era, de fapt, Pelops, care suferea în cinstea zeiței Hipodamia (*110.3).

110. Copiii lui Pelops

a. În semn de recunoștință față de Hera pentru că îi înlesnise căsătoria cu Pelops, Hipodamia a chemat șaisprezece matroane, câte una din fiecare oraș din Elida, ca s-o ajute să instituie Jocurile Herei. De atunci, din patru în patru ani, șaisprezece matroane, succesoarele celor dintâi, au țesut câte o mantie pentru Hera și au celebrat Jocurile ei, care constau într-o singură întrecere între fecioare de diferite vârste, concurențele pornind cu un handicap corespunzător vârstei lor, cea mai tânără fiind așezată în față. Ele alergau înveșmântate în tunici până deasupra genunchilor, cu sânul drept dezgolit și părul fluturând. Chloris, singura fiică a lui Niobe care a scăpat cu viață, a fost prima învingătoare în întrecere, al cărei traseu fusese stabilit la cinci șesimi din circuitul olimpic. Premiul este o cunună de măslin și o parte din vaca sacrificată pentru Hera; de asemenea, învingătoarea poate să îi dedice o statuie, în numele ei personal⁶⁸³.

b. Cele șaisprezece matroane și-au asumat cândva rolul de a face pace între pisani și elizi. Ele alcătuiseră și două grupuri de dansatori, unul în cinstea Hipodamiei, celălalt în cinstea lui Fiscoa din Elida. Fiscoa i l-a născut lui Dionysos pe Narceos, un războinic vestit care a întemeiat sanctuarul Atenei Narcaea și a fost primul elean care l-a venerat pe Dionysos. De vreme ce unele dintre cele șaisprezece orașe nu mai există, cele șaisprezece matroane provin acum din cele opt triburi din Elida, câte două din fiecare trib. Asemenea arbitrilor, ele se purifică înainte de începerea jocurilor cu sângele unui porc anume ales și cu apă din izvorul din Pieria, aflat pe drumul dinspre Olimpia spre Elida⁶⁸⁴.

c. Se spune că următorii au fost copiii lui Pelops și ai Hipodamiei: Piteu din Trezena; Atreu și Tiest; Alcatoos, nu cel ucis de Enomaos;

---

⁶⁸³ Pausanias V.16.2-3.

⁶⁸⁴ Pausanias V.16.3-5.

argonautul Hipalcos, Hipalemos sau Hipalcimos; crainicul Copreu; tâlharul Sciron; Epidaur din Argos, numit uneori și fiu al lui Apollo⁶⁸⁵; Plistene; Dias; Cibosuros; Corintos; Hipasos; Cleon; Argeios; Aelianos; Astidamia, despre care unii spun că a fost mama lui Amfitrion; Lisidice, a cărei fată, Hipotoe, a fost dusă de Poseidon în Insulele Echinade, unde l-a născut pe Tafios; Euridice, despre care unii spun că a fost mama lui Alcmene; Nicipe; Antibia⁶⁸⁶; și, în sfârșit, Arhippe, mama lui Euristeu și a Alcionei⁶⁸⁷

d. În încercarea megarienilor de a șterge amintirea modului în care Minos le-a capturat cetatea și de a sugera că regelui Nisos îi succedase în mod pașnic Megareu, ginerele său, iar acestuia, la rândul său, ginerele lui, Alcatoos, fiul lui Pelops, ei spun că Megareu a avut doi fii, dintre care cel mare, Timalcos, a fost ucis în Afidna în timpul invadării Aticii de către Dioscuri; și că, atunci când cel mic, Euippos, a fost ucis de leul de pe Muntele Citeron, Megareu i-a promis-o pe Evehme, fiica lui, și tronul celui care îl va răzbuna. Alcatoos a ucis leul curând și, devenind rege al Megarei, a construit acolo un templu închinat lui Apollo Agros („Vânătorul”) și lui Artemis Agrotera. Dar adevărul este că Alcatoos a venit din Elida în Megara îndată după moartea lui Nisos și după ce orașul a fost prădat, că Megareu nu a fost niciodată rege în Megara și că Alcatoos le-a adus sacrificii lui Apollo și lui Poseidon ca „Primi Constructori”, după care a reconstruit zidurile cetății pe temelii noi, vechiul zid fiind distrus de cretani⁶⁸⁸.

e. Alcatoos a fost tatăl lui Ischepolis, al lui Calipolis, al lui Ifinoe, care a murit fecioară și la al cărei mormânt, aflat între Sala Consiliului și altarul lui Alcatoos, megarienele obișnuiau să facă libații când se căsătoreau – așa cum miresele din Delos ofereau o suviță din părul lor lui Hecaergos și Opis –, precum și tatăl Automedusei, care a avut cu Ificles un fiu, pe Iolau, și al Peribeei, care s-a căsătorit cu Telamon și al cărei fiu, Ajax, i-a succedat lui

---

⁶⁸⁵ Apollodor III.12.7; II.5.1 și III.26.3; *Epitome* II.10 și I.1; Hyginus, *Fabulele* 84 și 14; Scolie la *Ode olimpianice* de Pindar I.144.

⁶⁸⁶ Scolie la *Oreste* de Euripide 5; Apollodor II.4.5; Plutarh, *Tezeu* 6; Diodor din Sicilia IV.9.1; Scolie la *Iliada* lui Homer XIX.119.

⁶⁸⁷ Tzetzes, *Chiliade* II.172 și 192; Scolie la Tucidide I.9; Apollodor, *loc. cit.*

⁶⁸⁸ Pausanias I.43.4; I.41.4-5 și I.42.2.

Alcatoos ca rege al Megarei. Fiul cel mare al lui Alcatoos, Ischepolis, a murit în timpul vânătorii mistrețului din Calidon; iar Calipolis, primul megarian care a aflat trista veste, s-a grăbit spre Acropole, unde Alcatoos celebra un sacrificiu în cinstea lui Apollo, și a împrăștiat vreascurile rugului, în semn de doliu. Neștiind ce se întâmplase, Alcatoos s-a mâniat din cauza acestei jigniri și l-a ucis cu o legătură de surcele⁶⁸⁹.

f. Ischepolis și Euippos sunt îngropați în Curtea Tribunalului; Megareu, în partea dreaptă a urcușului către a doua acropolă megariană. Altarul de erou al lui Alcatoos este acum arhiva publică; iar cel al lui Timalcos, Sala Consiliului⁶⁹⁰.

g. Chrisipos trecea și el drept fiu al lui Pelops și al Hipodamiei, dar era în realitate un bastard pe care Pelops îl zămislise cu nimfa Astiohe⁶⁹¹, o Danaidă. Or, întâmplarea face că, după ce a fost gonit din Teba, Laios a fost primit cu ospitalitate de Pelops în Pisa, dar s-a îndrăgostit de Chrisipos, pe care îl învăța să mâne carul de luptă; și, imediat ce sentința de surghiunire i-a fost anulată, l-a răpit pe băiat de la Jocurile Nemeene și l-a dus cu carul său la Teba, ca amant al lui⁶⁹². Unii spun că Chrisipos s-a sinucis de rușine; alții că Hipodamia, ca să-l împiedice pe Pelops să-l numească pe Chrisipos succesor în dauna fiilor ei, a venit în Teba și a încercat să-i convingă pe Atreu și pe Tiest să-l ucidă pe băiat aruncându-l într-un puț. Când amândoi au refuzat să-l ucidă pe oaspetele tatălui lor, Hipodamia s-a furișat în toiul nopții în odaia lui Laios și, găsindu-l adormit, i-a luat sabia agățată pe perete și a înfipt-o în burta tovarășului său de pat. Laios a fost acuzat imediat de crimă, dar Chrisipos o zărise pe Hipodamia în timp ce fugea și a acuzat-o pe ea înainte să-și dea sufletul⁶⁹³.

h. Între timp, Pelops a pornit un atac împotriva Tebei ca să-l recupereze pe Chrisipos, dar, aflând că Laios fusese deja întemnițat de Atreu și Tiest, l-a iertat cu noblețe, recunoscând că doar o iubire copleșitoare îl făcuse să încalce legea ospitalității. Unii spun că

---

⁶⁸⁹ Pausanias I.42.2 și 7; I.43.4; Apollodor II.4.11.

⁶⁹⁰ Pausanias I.43.2 și 4; I.42.1 și 3.

⁶⁹¹ Scolie la *Ode olimpianice* de Pindar I.144; Hyginus, *Fabula* 85; Plutarh, *Vieți paralele* 33.

⁶⁹² Apollodor III.5.5; Hyginus, *Fabulele* 85 și 271; Athenaios XIII.79.

⁶⁹³ Scolie la *Fenicienele* lui Euripide 1760; Plutarh, *Vieți paralele* 33; Hyginus, *Fabula* 85; Scolie la *Oreste* de Euripide 813.

Laios, și nu Tamiris sau Minos, a fost primul pederast, acesta fiind și motivul pentru care tebanii, departe de a condamna o astfel de practică, mențin un regiment numit Detașamentul Sacru, compus pe de-a-ntregul din băieți și din amanții lor⁶⁹⁴.

i. Hipodamia a fugit în Argolida, iar acolo s-a sinucis; dar mai târziu, în conformitate cu un oracol, osemintele i-au fost aduse înapoi în Olimpia, unde femeile intră o dată pe an în sanctuarul ei înconjurat de ziduri ca să-i aducă sacrificii. În una dintre curbele hipodromului se află statuia din bronz a Hipodamiei, ținând o panglică cu care să-l decoreze pe Pelops după victoria lui⁶⁹⁵.

*

1. Jocurile Herei aveau loc în ziua de dinaintea Jocurilor Olimpice. Ele includeau întreceri atletice între fete, inițial pentru funcția de Mare Preoteasă a Herei (*60.4), iar învingătoarea, care purta o ramură de măslin ca simbol al păcii și fertilității, devenea una cu zeița mâncând din vaca ei sacră. Cele șaisprezece matroane este posibil să fi îndeplinit cândva, pe rând, funcția de ajutoare ale Marii Preotese, în cele șaisprezece anotimpuri dintre Olimpiade, care avea loc o dată la patru ani – fiecare roată a carului regal reprezenta anul solar și avea patru spițe, asemenea roții de foc sau svasticii. „Narceos” este, în mod evident, o deformare de la Atena Narcaea („care amortește”), o zeiță a morții. Matroanele care organizau Jocurile Herei, ce implicaseră cândva și sacrificii umane, o îmbunau pe zeiță cu sânge de porc, apoi se spălau într-o apă curgătoare. Numeroșii copii ai Hipodamiei atestă forța confederației asupra căreia prezida dinastia pelopizilor – toate numele lor sunt asociate cu Peloponesul sau cu Istmul.

2. Uciderea de către Alcatoos a fiului său Calipolis la altarul lui Apollo a fost dedusă probabil dintr-o imagine care îl înfățișa oferindu-și fiul ca jertfă „primului constructor”, zeul orașului, Melicertes sau Moloch, atunci când a reconstruit Megara – așa cum a făcut și regele din Moab (*Iosua* VI.26). Mai mult, asemenea lui Samson și David, el ucisese un leu într-o luptă rituală. Mitologia corintică are multe strânse afinități cu cea palestiniană (*67.1).

3. Mitul lui Chrisipos supraviețuiește doar într-o formă degenerată. Faptul că a fost un băiat foarte frumos din Pisa care

---

⁶⁹⁴ Hyginus, *loc. cit.*; Plutarh, *loc. cit.*; Aelianus, *Varia historia* XIII.5.

⁶⁹⁵ Hyginus, *loc. cit.*; Pausanias VI.20.4 și 10.

mâna un car, că a fost răpit asemenea lui Ganimede sau lui Pelops însuși (deși, într-adevăr, nu a fost dus în Olimp) și că a fost ucis de Hipodamia sugerează că, la origine, era unul dintre regii-substituiți care mureau în accidente de car; dar mitul lui a fost perturbat de justificarea pederastiei tebane și de legenda unei dispute între Teba și Pisa referitoare la Jocurile Nemeene. Hipodamia, „îmblânzitoarea de cai”, era un epitet al Zeiței-Lună, a cărei statuie cu cap de iapă din Figalia ținea în mână un marsuin; patru dintre fiii și fiicele lui Pelops au nume de cai.

111. Atreu și Tiest

a. Unii spun că Atreu, care a fugit din Elida după moartea lui Chrisipos în care e posibil să fi fost mai implicat decât o știa Pelops, s-a refugiat la Micene. Acolo, soarta a fost de partea lui. Nepotul lui, Euristeu, care tocmai se pregătea să-i atace pe fiii lui Heracle, l-a numit regent în lipsa lui; iar când, la puțin timp după aceea, a sosit vestea despre înfrângerea și moartea lui Euristeu, micenienii de vază l-au ales pe Atreu rege, deoarece părea un războinic capabil să-i protejeze contra Heraclizilor și deja își câștigase afecțiunea populației. Astfel, casa regală a lui Pelops a devenit mai faimoasă chiar și decât cea a lui Perseu⁶⁹⁶.

b. Dar alții spun, cu mai multă autoritate, că Stenelos, tatăl lui Euristeu, care îl surghiunise pe Amfitrion și cucerise tronul din Micene, a trimis după Atreu și Tiest, cumnații lui, și i-a instalat în Midea învecinată. După câțiva ani, după ce au murit și Stenelos, și Euristeu, un oracol i-a sfătuit pe micenieni să aleagă un prinț din casa pelopizilor ca să domnească asupra lor. Atunci ei i-au chemat pe Atreu și Tiest din Midea și au dezbătut care dintre ei doi (sortiți a fi mereu unul contra celuilalt) trebuia să fie încoronat rege⁶⁹⁷.

c. Or, Atreu jurase cândva să-i jertfească lui Artemis cele mai frumoase animale din turmele sale; iar Hermes, nerăbdător să se răzbune pe pelopizi pentru moartea lui Mirtilos, s-a sfătuit cu vechiul lui prieten Pan, ȋapul, care a făcut să apară un miel cu coarne și lăna de aur în mijlocul turmei acarnaniene pe care Pelops le-o lăsase fiilor lui, Atreu și Tiest. El a anticipat că Atreu urma să

---

⁶⁹⁶ Scolie la *Oreste* de Euripide 813; Tucidide I.9.

⁶⁹⁷ Apollodor, II.4.6 și *Epitome* II.11; Euripide, *Oreste* 12.

oprească lâna pentru sine și, nevrând să-i acorde lui Artemis cinstirea cuvenită, urma să se implice într-un război fratricid cu Tiest. Însă unii zic că Artemis însăși a fost cea care a trimis mielul, ca să-l pună la încercare⁶⁹⁸. Atreu și-a respectat jurământul, cel puțin în parte, sacrificând carnea mielului, dar blana a împăiat-o pentru sine, închizând-o într-o ladă. A devenit atât de mândru de comoara lui, care părea însuflețită, încât nu s-a putut abține să nu se laude în piață, iar pizmașul Tiest, de care se îndrăgostise noua soție a lui Atreu, Erope, a consimțit să-i fie iubit dacă ea îi dădea mielul [care, zicea el, fusese furat de păstorii lui Atreu din jumătatea lui de turmă]. Căci Artemis blestemase mielul, iar toate acestea erau opera ei⁶⁹⁹.

d. Într-o dispută din Sala Consiliului, Atreu a revendicat tronul cetății Micene în virtutea dreptului său de întâi născut și posesor al mielului. Tiest l-a întrebat: „Atunci spui de față cu toată lumea că rege ar trebui să fie cel ce are lâna de aur?”. „Da”, a răspuns Atreu. „Iar eu sunt de aceeași părere”, a zis Tiest, cu un zâmbet care nu prevestea nimic bun. Un crainic i-a chemat apoi pe locuitorii din Micene ca să-l aclame pe noul lor rege; templele au fost împodobite cu aur, iar porțile lor larg deschise; pe toate altarele din cetate ardeau focuri și se intonau cântece preamărind mielul cu coarne și lâna de aur. Dar Tiest s-a ridicat pe neașteptate ca să-l acuze pe Atreu că nu e decât un lăudăros îngâmfat și i-a condus pe magistrați la el acasă, unde le-a arătat mielul, zicând că e al lui. Și astfel a fost declarat rege de drept la Micene⁷⁰⁰.

e. Însă Zeus îl susținea pe Atreu și l-a trimis pe Hermes la el, zicând: „Cheamă-l pe Tiest și întreabă-l dacă, în cazul în care soarele ar apune la Răsărit, va renunța la tron în favoarea ta”. Atreu a făcut întocmai, iar Tiest a fost de acord să abdice dacă se va întâmpla așa ceva. Atunci Zeus, ajutat de Eris, a inversat legile naturii, care până atunci fuseseră neschimbate. Helios, aflat deja la

---

⁶⁹⁸ Apollodor, *Epitome* II.10; Euripide, *Oreste* 995 și urm., cu scolie; Seneca, *Electra* 699 și urm.; Scolie la *Oreste* de Euripide 812, 990 și 998; Tzetzes, *Chiliade* I.433 și urm.; Ferekydes, citat în scolia la *Oreste* de Euripide 997.

⁶⁹⁹ Apollodor, *Epitome* II.11; Scolie la *Oreste* de Euripide 812; Scolie la *Iliada* lui Homer II.106.

⁷⁰⁰ Tzetzes, *Chiliade* I.426; Apollodor, *loc. cit.*; Scolie la *Iliada* lui Homer II.106; Euripide, *Electra* 706 și urm.

mijlocul cursei lui, a întors carul și și-a mânat caii îndărăt spre Răsărit. Cele șapte Pleiade și celelalte stele au făcut și ele cale întoarsă; iar în seara aceea, pentru prima și ultima oară, soarele a apus la Răsărit. Minciuna și lăcomia lui Tiest fiind astfel dovedite clar, Atreu a urcat pe tronul cetății Micene și l-a surghiunit⁷⁰¹.

Mai târziu, când Atreu a aflat că Tiest comisese adulter cu Erobe, cu greu și-a stăpânit mânia. Totuși, pentru o vreme s-a prefăcut că îi iartă pe amândoi⁷⁰².

f. Or, această Erobe, pe care unii o numesc Europa, era din Creta, fiica regelui Catreu. Într-o zi, fusese surprinsă de Catreu în timp ce era cu un iubit în palat și a fost cât pe ce să fie azvârlită în mare; dar, anulându-și sentința la rugămintea lui Nauplios, i-a vândut-o lui ca sclavă – ca și pe cealaltă fiică a lui, Climene, pe care o bănuia că uneltește să-l omoare –, pe un preț de nimic; dar a stipulat ca nici una dintre ele să nu se mai întoarcă vreodată în Creta. Nauplios s-a căsătorit apoi cu Climene, care i-a născut doi fii, pe Eax și pe Palamede, inventatorul⁷⁰³. Iar Atreu, a cărui soție, Cleola, murise după ce îi născuse un fiu bolnăvicios, pe Plistene – ca răzbunare a lui Artemis împotriva lui pentru că nu își respectase jurământul –, s-a căsătorit cu Erobe, cu care i-a avut pe Agamemnon, Menelaos și Anaxibia. Plistene murise și el: asasinii trimiși de Atreu să-l omoare pe tizul lui, fiul bastard al lui Tiest și al Erobei, l-au ucis din greșală – s-a îngrijit Tiest de asta⁷⁰⁴.

g. Atreu a trimis acum un mesager care să-l ademenească pe Tiest înapoi în Micene, oferindu-i iertarea și jumătate din regat; dar imediat ce Tiest a acceptat, i-a căsăpît pe Aglaos, Orhomenos și Callileon, cei trei fii ai lui Tiest cu una dintre naiade, chiar pe altarul lui Zeus, unde se refugiaseră; apoi i-a căutat și i-a ucis pe copiii Plistene al II-lea și pe Tantal al II-lea, frați gemeni. I-a hăcuit pe toți și a pus bucățile cele mai alese din carnea lor, fierte într-un cazan, în fața lui Tiest, în semn de bun venit. După ce Tiest s-a

---

⁷⁰¹ Apollodor, *Epitome* II.12; Scolie la Homer, *loc. cit.*; Euripide, *Oreste* 1001; Ovidiu, *Arta iubirii* 327 și urm.; Scolie la *Oreste* de Euripide 812.

⁷⁰² Hyginus, *Fabula* 86; Apollodor, *Epitome* II.13.

⁷⁰³ Lactanțiu despre *Tebaida* lui Statius VI.306; Apollodor III.2.2 și *Epitome* II.10; Sofocle, *Aiix* 1295 și urm.; Scolie la *Oreste* de Euripide 432.

⁷⁰⁴ Hyginus, *Fabulele* 97 și 86; Euripide, *Elena* 392; Homer, *Iliada* II.131 etc.

ospătat, Atreu i-a trimis capetele, picioarele și mâinile lor însângerate, pe altă tîpsie, ca să-i arate ce mîncase. Tiest s-a dat înapoi, vomînd, și a blestemat seminția lui Atreu⁷⁰⁵.

h. Izgonit iarăși, Tiest a ajuns mai întîi la regele Tesprotos al Sicionului, unde fiica lui, Pelopia sau Pelopeia, era preoteasă. Căci, dorind răzbunare cu orice preț, consultase Oracolul din Delfi și fusese sfătuit să zămislească un fiu cu propria-i fiică⁷⁰⁶. Noaptea, Tiest a găsit-o pe Pelopia aducîndu-i sacrificii Atenei Colocasias și, nevrînd să profaneze riturile, s-a ascuns într-un crîng din preajmă. Or, Pelopia, care conducea dansul ritual, a alunecat într-o baltă de sînge scurs din gâtul oii negre ce fusese jertfită și și-a mînjit tunică. S-a dus îndată pe malul iazului cu pești al templului, și-a scos tunică și își spăla veșmintele pătate atunci cînd Tiest s-a năpustit din crîng și a siluit-o. Pelopia nu l-a recunoscut, deoarece el purta o mască, dar a reușit să-i fure sabia și s-o ducă în templu, unde a ascuns-o sub pedestalul statuii Atenei; iar Tiest, văzînd teaca goală și temîndu-se să nu fie descoperit, a fugit în Lidia, patria străbunilor săi⁷⁰⁷.

i. Între timp, fiindu-i teamă de urmările crimei sale, Atreu a consultat Oracolul din Delfi și i s-a spus: „Cheamă-l pe Tiest din Sicion!”. A ajuns în Sicion prea târziu și, îndrăgostindu-se de Pelopia, despre care presupunea că e fiica regelui Tesprotos, a cerut îngăduința s-o ia de soție – a treia –, deoarece între timp o executase pe Eropă. Dorindu-și o alianță cu un rege atît de puternic și, în același timp, vrînd să-i facă și Pelopiei un serviciu, Tesprotos nu i-a explicat lui Atreu cum stau lucrurile, iar nunta a avut loc de îndată. Ea a adus pe lume copilul zămislit cu Tiest, pe care l-a părăsit pe un munte; dar l-au salvat niște păstori care l-au hrănit cu lapte de capră – de aici și numele lui, Egist, care înseamnă „putere de capră”. Atreu credea că Tiest fugise din Sicion cînd a auzit că vine el, că acel copil era al lui și că Pelopia suferea de o nebunie trecătoare care le apucă uneori pe femei după ce nasc.

---

⁷⁰⁵ Tzetzes, *Chiliade* I.18 și urm.; Apollodor, *Epitome* II.13; Hyginus, *Fabulele* 88, 246 și 258; Scolie la *Arta poetică* de Horațiu; Eschil, *Agamemnon* 1590 și urm.

⁷⁰⁶ Apollodor, *Epitome* II.13-14; Hyginus, *Fabulele* 87-8; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu II.262.

⁷⁰⁷ Athenaios III.1; Hyginus, *loc. cit.*; fragmente din *Tiest* de Sofocle; Apollodor, *Epitome* II.14.

Așa că l-a luat pe Egist de la păstorii de capre și l-a crescut ca moștenitor al lui.

j. Apoi o serie de recolte slabe au afectat cetatea Micene, iar Atreu i-a trimis pe Agamemnon și pe Menelaos la Delfi ca să afle vești despre Tiest, cu care s-au întâlnit din întâmplare pe când acesta se întorcea de la oracol. L-au silit să se întoarcă la Micene, unde Atreu, după ce l-a azvârlit în temniță, i-a poruncit lui Egist, care pe atunci avea șapte ani, să-l ucidă în timp ce dormea.

k. Tiest s-a trezit brusc, dând cu ochii de Egist aplecat asupra lui, cu sabia în mână; și s-a ferit, scăpând cu viață. Apoi s-a ridicat, l-a dezarmat pe băiat cu o lovitură abilă de picior în încheietura mâinii și s-a repezit să înșface sabia. Dar era chiar sabia lui, pierdută cu ani în urmă în Sicion! L-a prins pe Egist de umăr și a strigat: „Zi iute, băiete, cum de-a ajuns sabia asta la tine?!”. Egist i-a răspuns, bâlăbâindu-se: „Vai, mama mea, Pelopia, mi-a dat-o”. „Îți voi cruța viața”, a zis Tiest, „dacă îmi vei împlini trei porunci”. „Fac tot ce vrei”, s-a smiorcăit Egist, care nu se așteptase la îndurare. „Prima mea poruncă este s-o aduci pe mama ta aici”, i-a spus Tiest.

l. Atunci Egist a adus-o pe Pelopia în temniță și ea, recunoscându-l pe Tiest, s-a aruncat plângând la pieptul lui, numindu-l „tată drag” și compătimindu-l pentru suferințele prin care trecea. „Unde ai dat de sabia asta, fata mea?”, a întrebat Tiest. „Am luat-o din teaca unui necunoscut care m-a siluit într-o noapte în Sicion”, a răspuns ea. „E a mea”, a zis Tiest. Îngrozită, Pelopia a luat sabia și și-a înfipt-o în piept. Egist a rămas șocat, nepricepând ce înseamnă vorbele pe care le schimbaseră cei doi. „Acum du-i sabia lui Atreu”, a fost a doua poruncă a lui Tiest, „și spune-i că ai făcut ce ți-a cerut. Apoi întoarce-te!”. Fără să rostească un cuvânt, Egist i-a dat obiectul însângerat lui Atreu, care s-a dus bucuros pe țarm și i-a adus un sacrificiu lui Zeus în semn de mulțumire, convins că scăpase în sfârșit de Tiest.

m. Când Egist s-a întors în temniță, Tiest i-a dezvăluit că el este tatăl lui și a rostit a treia poruncă: „Ucide-l pe Atreu, Egist, fiul meu, dar de data asta nu mai șovăi!”. Egist a făcut cum i s-a spus, încât Tiest a urcat iarăși pe tronul din Micene⁷⁰⁸.

n. Atunci, în turmele lui Tiest a apărut alt miel cu coarne și lână

---

⁷⁰⁸ Hyginus, *loc. cit.*; Apollodor, *loc. cit.*

de aur, care a crescut, devenind berbec, iar după aceea, fiecare nou rege pelopid primea astfel confirmarea divinității ca posesor al sceptrului său de aur; acești berbeci pășteau în voie pe un câmp înconjurat de ziduri de netrecut. Dar unii spun că însemnul regalității era nu o ființă vie, ci un bol de argint, pe fundul căruia fusese încrustat un miel de aur; iar alții, că nu era posibil ca Egist să fi fost acela care l-a ucis pe Atreu, deoarece el era încă în scutece atunci când Agamemnon l-a izgonit pe tatăl lui, pe Tiest, din Micene, smulgându-i sceptrul din mâini⁷⁰⁹.

o. Tiest zace îngropat la marginea drumului care duce de la Micene la Argos, lângă altarul lui Perseu. Deasupra mormântului lui se înalță statuia din piatră a unui berbec. Mormântul lui Atreu și comoara lui îngropată încă mai sunt prezente printre ruinele din Micene⁷¹⁰.

p. Tiest nu a fost ultimul erou căruia i-a fost servită la masă carnea propriului copil. I s-a întâmplat peste ani și lui Climenos, fiul arcadian al lui Scheneu, care a ajuns să nutrească o iubire incestuoasă pentru Harpalice, fiica lui și a Epicastei. După ce a necinstit-o pe Harpalice, Climenos a măritat-o cu Alastor, dar după aceea a răpit-o. Ca să se răzbune, Harpalice l-a ucis pe fiul pe care îl avusese de la propriul ei tată – care era și fratele ei –, iar din carnea lui i-a pregătit lui Climenos un ospăț. A fost preschimbată într-o pasăre de pradă, iar Climenos s-a spânzurat⁷¹¹.

*

1. Mitul lui Atreu-Tiest, care supraviețuiește doar în versiuni scenice emoționante, pare să se bazeze pe rivalitatea dintre coregii din Argos pentru puterea supremă, ca în mitul lui Acrisios și Pretos (*73.a). Este mult mai vechi decât povestea fiilor lui Heracle (*146.k) – invadarea Peloponesului de către doriene, în jurul anului 1050 î.Hr. –, cu care o asociază Tucidide. Mielul de aur al lui Atreu, care nu a fost sacrificat, amintește de taurul alb al lui Poseidon, pe care Minos și l-a păstrat pentru el (*88.c); dar el face parte din aceeași categorie ca și berbecii cu lână de aur consacrați lui Zeus pe

---

⁷⁰⁹ Seneca, *Tiest* 224 și urm.; Cicero, *Despre natura zeilor* III.26 și 68; Herodot din Haricleea, citat de Athenaios 231c; Eustathios despre *Iliada* lui Homer pp. 268 și 1319; Eschil, *Agamemnon* 1603 și urm.

⁷¹⁰ Pausanias II.16.5 și II.18.2-3.

⁷¹¹ Parthenios, *Erotica pathemata*; Hyginus, *Fabulele* 242, 246 și 255.

Muntele Lafistion și lui Poseidon în Insula Crumissa (*70.k). Posesia acestei lânii era un însemn al regalității, deoarece regele o folosea într-o ceremonie anuală de invocare a ploii (*70.2 și 6). Mielul este de aur în mod metaforic: în Grecia „apa este aur”, iar lâna aducea ploaie în mod magic. Este posibil însă ca această metaforă să fi fost întărită de utilizarea lânii pentru a aduna pulbere de aur din râurile Asiei Mici și de apariția ocazională, în estul Mediteranei, a unor miei cu dinți aurii, despre care se presupunea că sunt descendenții acelorora de care avusese grijă micul Zeus pe Muntele Ida. (În secolul al XVIII-lea, lady Mary Wortley Montagu a studiat această anomalie persistentă, dar nu a reușit să descopere ce se afla la originea sa.) Este posibil, de asemenea, ca sceptorul regal al Argosului să fi avut în vârf un berbec de aur. Apollodor este vag în privința cadrului juridic al disputei, dar argumentul lui Tiest era probabil similar celui formulat de Maeve cu privire la taurul disputat în fratricidul război irlandez al taurilor: că mielul fusese furat la naștere din turma lui.

2. Euripide a introdus-o pe Eris într-un moment greșit al poveștii: ea trebuie să fi provocat cearta dintre frați, mai degrabă decât să-l fi ajutat pe Zeus să inverseze traiectoria soarelui – fenomen pe care ea nu avea puterea să-l producă. Gramaticienii și filosoffii clasici au diverse explicații ingenioase ale acestui incident care anticipează încercările protestanților din secolul XX de a descrie științific mișcarea retrogradă a umbrei soarelui pe „cadranel solar al lui Ahaz” (4 *Regi* XX.9-11). Lucian și Polybios scriu că, atunci când Atreu și Tiest s-au certat din cauza succesiunii, locuitorii din Argos erau deja interesați de astronomie și conveniseră ca astronomul cel mai bun să fie ales rege. În întrecerea care a urmat, Tiest a arătat că soarele răsărea întotdeauna în Berbec la Sărbătoarea de Primăvară – de aici povestea mielului de aur –, dar prezicătorul Atreu s-a descurcat mai bine: a demonstrat că Soarele și Pământul se deplasează în direcții diferite și că ceea ce par a fi asfințituri ale soarelui sunt, de fapt, apusuri ale pământului. Atunci locuitorii din Argos l-au făcut rege (Lucian, *Despre astrologie* 12; Polybios, citat de Strabon I.2.15). Hyginus și Servius sunt amândoi de acord că Atreu era astronom, dar afirmă că a fost primul care a prezis matematic o eclipsă de soare și spun că, atunci când calculul s-a dovedit a fi corect, fratele lui, Tiest, invidios, a părăsit supărat orașul (Hyginus, *Fabula* 258; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu I.572). Socrate a luat mitul într-un sens mai literal, considerându-l

o dovadă a teoriei sale că universul se rotește într-un sens sau altul în cicluri alternative de durate imense, inversarea sensului de rotație la sfârșitul fiecărui ciclu fiind însoțită de nimicirea viețuitoarelor (Platon, *Omul politic* 12-14).

3. Pentru a înțelege totuși această poveste, nu trebuie să gândim alegoric, nici filosofic, ci mitologic, adică în termenii conflictului arhaic dintre regele sacru și succesorul (tanistul) său. Regele domnea până la solstițiul de vară, când soarele ajungea în cel mai nordic punct și rămânea nemișcat; atunci tanistul îl ucidea și îi lua locul, în timp ce soarele se retrăgea zi după zi tot mai spre sud, către solstițiul de iarnă. Această dușmănie reciprocă, adâncită de gelozia sexuală, deoarece succesorul se căsătorea cu văduva rivalului său, a reapărut și la coregii din Argos, ale căror domnii însumate acopereau un Mare An; iar ei s-au certat din cauza Europei, așa cum se certaseră Acrisios și Pretos din pricina lui Danae. Mitul lui Iezechia, care era cât pe ce să moară când, ca semn al îndurării lui Iehova, profetul Isaia a adăugat zece ani la domnia lui dând înapoi umbra cu zece linii pe cadranul solar al lui Ahaz (4 *Regi* XX.8-11 și *Isaia* XXXVIII.7-8), sugerează o tradiție ebraică sau poate filistină a modului în care regelui i s-a permis, după reformarea calendarului produsă de adoptarea ciclului lunar, să-și prelungească domnia până în al nouăsprezecelea an, în loc să moară în al nouălea. În Micene, este posibil ca Atreu să fi primit o dispensă similară.

4. Ospățul canibalic dat în cinstea lui Zeus, care apare și în mitul lui Tantal (*108.c), a fost confundat aici cu sacrificiul anual al unor substituiți-copii și cu vomitarea de către Cronos a copiilor lui cu Rhea (*7.d). Violarea Pelopiei de către Tiest amintește de mitul lui Ciniras și al Smirnei (*18.h) și poate fi explicată cel mai bine ca o încercare a regelui de a-și prelungi domnia dincolo de limita obișnuită prin căsătoria cu fiica lui vitregă, moștenitoarea. Salvarea Europei de peștii cretani o identifică cu Dictinna-Britomartis, pe care bunicul ei, Minos, o alungase în mare (*89.b). Egist, alăptat de o capră, este bine-cunoscutul copil al Anului Nou din Mistere (*24.6; 44.1; 76.a; 105.1 etc.).

5. Povestea lui Climenos și Harpalice – a mai existat un personaj trac cu același nume, un fel de Atalanta – combină mitul lui Ciniras și al Smirnei (*18.h) cu al lui Tereu și Procne (*46.c). Dacă nu cumva este doar o compoziție dramatică născocită, după cum o sugerează sinuciderea nemitică prin spânzurare a lui Climenos, trebuie că el a

încercat să-și recâștige dreptul la tron, atunci când domnia lui a luat sfârșit, măritând-o pe moștenitoare, practic fiica lui, cu un *interrex*, și apoi ucigându-l și rămânând el cu fata. *Alastor* înseamnă „spirit răzbunător”, dar această răzbunare nu apare în mit; poate că versiunea originală făcea din *Alastor* victima sacrificiului uman.

112. Agamemnon și Clitemnestra

a. Unii spun că Agamemnon și Menelaos aveau vârsta necesară pentru a-l aresta pe Tiest la Delfi; alții, că atunci când Egist l-a ucis pe Atreu, ambii erau doar niște copii pe care doica lor a avut prezența de spirit să-i salveze. Ea i-a înșfăcat, câte unul sub fiecare braț, și a fugit cu ei la Polifide, al douăzeci și patrulea rege din Sicion, care a insistat apoi să fie încredințați lui Oeneu din Etolia. Se admite însă că, după ce au petrecut un număr de ani la curtea lui Oeneu, regele Tindar al Spartei le-a redat drepturile. El a pornit în marș în contra cetății Micene și l-a constrâns pe Tiest, care se refugiasse în altarul Herei, să lase moștenire sceptrul lui Agamemnon al lui Atreu și să plece în surghiun, fără să mai revină de acolo vreodată. Atunci Tiest a plecat la Citera, în timp ce Egist, temându-se de răzbunarea lui Agamemnon, a fugit la regele Cilarabes, fiu al regelui Stenelos din Argos⁷¹².

b. Se spune că Zeus a dat Casei lui Eac puterea, Casei lui Amitaon înțelepciunea, dar Casei lui Atreu bogăția. Iar cea din urmă chiar era bogată: regii din Micene, Corint, Cleone, Orneiae, Arathyrea, Sicion, Iperesia, Gonoesa, Pellene, Egion, Egialos și Helice îi plăteau cu toții tribut lui Agamemnon, atât pe uscat, cât și pe mare⁷¹³.

c. Agamemnon a purtat mai întâi război cu Tantal, regele Pisei, fiul hidosului său unchi, Broteas, ucis în luptă, și s-a căsătorit cu forța cu văduva lui, Clitemnestra, pe care Leda i-o născuse regelui Tindar al Spartei. Dioscurii, frații Clitemnestrei, au mărșăluit atunci spre Micene, dar Agamemnon plecase deja la Tindar,

---

⁷¹² Hyginus, *Fabula* 88; Eusebiu, *Cronica* I.175-6, ed. Schoene; Homer, *Iliada* II.107-8 și *Odiseea* III.263; Eschil, *Agamemnon* 529; Pausanias II.18.4; Tzetzes, *Chilides* I.433 și urm.

⁷¹³ Suidas s.v. Alce, citat de Hesiod; Homer, *Iliada* 108 și 569-80.

binefăcătorul lui, să-l roage fierbinte ca să-l ierte. Tindar l-a iertat și l-a lăsat s-o păstreze pe Clitemnestra. După moartea Dioscurilor, Menelaos s-a căsătorit cu sora lor, Elena, iar Tindar a abdicat în favoarea lui⁷¹⁴.

d. Clitemnestra i-a născut lui Agamemnon un fiu, pe Oreste, și trei fiice: Electra sau Laodice, Ifigenia sau Ifianasa și Chrisotemis, deși unii zic că Ifigenia era nepoata Clitemnestrei, fiica lui Tezeu și a Elenei, de care ei i se făcuse milă și pe care o adoptase⁷¹⁵.

e. Atunci când Paris, fiul regelui Priam din Troia, a răpit-o pe Elena și a provocat astfel Războiul Troian, atât Agamemnon, cât și Menelaos lipseau de acasă de zece ani; iar Egist nu s-a alăturat expediției, preferând să rămână în Argos și să încerce să se răzbune pe Casa lui Atreu⁷¹⁶.

f. Or, Nauplios, soțul lui Climene, care nu reușise să obțină din partea lui Agamemnon și a altor conducători greci despăgubiri pentru lapidarea fiului său, Palamede, plecase pe mare din Troia și ocolise pe lângă țărm Atica și Peloponesul, incitând la adulter nevestele dușmanilor rămase singure acasă. Așa că, auzind de Clitemnestra că este printre cele mai dornice să se lase convinse de Nauplios, Egist a plănuit nu doar să-i devină amant, ci și să-l ucidă cu sprijinul ei pe Agamemnon, de îndată ce Războiul Troian se va fi sfârșit⁷¹⁷.

g. Hermes, trimis la Egist de Zeus Omniscient, l-a prevenit să renunțe la planul lui, pe motiv că, atunci când avea să ajungă la maturitate, Oreste era sortit să își răzbune tatăl. Însă, cu toată elocvența lui, Hermes nu a reușit să-l împiedice pe Egist, care s-a dus la Micene cu brațele încărcate de daruri, dar și cu ură în suflet. La început, Clitemnestra i-a respins avansurile, deoarece Agamemnon, înștiințat de vizita lui Nauplios la Micene, îl instruisese pe bardul curții să o supravegheze îndeaproape și să îi dea de știre în scris despre cel mai mic semn de infidelitate. Dar Egist l-a luat pe bătrânul rapsod și l-a părăsit fără mâncare pe o insulă pustie, unde

---

⁷¹⁴ Apollodor III.10.6 și *Epitome* II.16; Euripide, *Ifigenia în Aulis* 1148 și urm.

⁷¹⁵ Apollodor, *loc. cit.*; Homer, *Iliada* IX.145; Tzetzes, *Despre Licofron* 183, citat de Duris.

⁷¹⁶ Homer, *Odiseea* III.263.

⁷¹⁷ Apollodor, *Epitome* VI.8-9.

păsările de pradă aveau în curând să îi ciugulească hoitul. Atunci Clitemnestra a cedat îmbrățișărilor lui Egist, iar el și-a sărbătorit succesul nesperat arzând ofrande pentru Afrodita și făcând daruri din aur și tapiserie lui Artemis, care păstra ranchiună în contra Casei lui Atreu⁷¹⁸.

h. Clitemnestra avea puține motive să îl iubească pe Agamemnon: după ce îl ucisese pe Tantal, fostul ei soț, și pe copilul nou-născut de la sânul ei, o obligase să îl ia de soț, apoi plecase la un război ce promitea să nu se mai termine vreodată; și tot Agamemnon a fost cel care aprobase sacrificarea Ifigeniei la Aulis și – încă și mai greu de îndurat pentru Clitemnestra – se spunea că avea s-o aducă pe fiica lui Priam, pe profetesa Casandra, ca soție a lui în toate, în afară de a-i da numele lui. E drept, Casandra îi născuse lui Agamemnon doi fii gemeni, pe Teledamos și Pelops, dar faptul nu părea s-o ofenseze pe Clitemnestra. Cel care o informa era Eax, singurul fiu al lui Nauplios rămas în viață, care, ca răzbunare pentru moartea fratelui său, o incita la crimă⁷¹⁹.

i. Așadar, Clitemnestra a uneltit cu Egist să îi ucidă atât pe Agamemnon, cât și pe Casandra. Dar temându-se ca ei doi să nu se întoarcă pe neașteptate, ea i-a trimis lui Agamemnon o scrisoare în care îi cerea să aprindă pe Muntele Ida un foc de semnalizare atunci când Troia va cădea și a aranjat ca un șir de focuri să transmită semnalul lui spre Argolida, prin Capul Hermaeum din Lemnos și munții Athos, Macistos, Mesapios, Citeron, Aegiplanctus și Arahne. Iar pe acoperișul palatului din Micene a fost urcat un străjer: un slujitor credincios de-al lui Agamemnon, care a petrecut un an întreg ghemuit pe coate ca un câine, privind spre Muntele Arahne, cuprins de presimțiri sumbre. În cele din urmă, într-o noapte întunecoasă, el a văzut arzând focul de semnalizare îndepărtat și a fugit s-o trezească pe Clitemnestra. Ea a sărbătorit vestea prin sacrificii de recunoștință, deși acum ar fi preferat ca asediul Troiei să dureze veșnic. Atunci Egist l-a postat pe unul dintre oamenii lui într-un turn de veghe de lângă mare, promițându-i doi talanți de aur ca să-i dea de veste când Agamemnon va debarca.

---

⁷¹⁸ Homer, *Odiseea* I.35 și urm. și III.263-75.

⁷¹⁹ Euripide, *Ifigenia în Aulis* 1148 și urm.; Sofocle, *Electra* 531; Pausanias III.16.5 și II.16.5; Hyginus, *Fabula* 117.

j. Hera îl salvase pe Agamemnon de furtuna crâncenă care a nimicit numeroase vase grecești ce reveneau spre casă și l-a împins pe Menelaos în Egipt; într-un sfârșit, un vânt prielnic l-a purtat spre Nauplia. De cum a debarcat, s-a aplecat să sărute pământul, plângând de fericire. Între timp, straja s-a grăbit spre Micene ca să își încaseze plata, iar Egist a ales douăzeci dintre cei mai cruzi războinici ai săi pe care i-a ascuns în palat, a comandat un banchet grandios și apoi, suindu-se în car, s-a dus să îi ureze bun sosît lui Agamemnon⁷²⁰.

k. Clitemnestra l-a întâmpinat pe soțul ei, obosit de drum, cu tot ce putea ea ca să-i arate cât de fericită e: a derulat un covor purpuriu pentru el și l-a condus spre camerele de baie, unde sclavele îi pregătiseră o baie caldă; dar Casandra a rămas în afara palatului, cuprinsă de transe profetice, și a refuzat să intre, strigând că mirosea a sânge și că blestemul lui Tiest trona peste sala de ospete. După ce Agamemnon s-a îmbăiat, când a dat să iasă din baie, dornic să ia parte la ospățul somptuos, Clitemnestra s-a apropiat de el, ca pentru a înfășura un prosop în jurul lui, dar i-a aruncat peste cap o haină din plasă țesută chiar de mâna ei, care nu avea găuri nici pentru gât, nici pentru mâneci. Prins ca un pește în năvod, Agamemnon a pierit de mâna lui Egist, care l-a lovit de două ori cu o sabie cu două tăișuri⁷²¹. A căzut pe spate în baia cu margini de argint, unde Clitemnestra s-a răzbunat pentru toate câte suferise, decapitându-l cu un topor⁷²². Apoi a fugit afară ca să o omoare pe Casandra cu aceeași armă, fără ca măcar mai întâi să închidă pleoapele sau gura soțului ei mort; dar a șters cu părul sângele care sărise pe ea, ca să arate că el fusese cauza propriei sale morți⁷²³.

l. În palat, o luptă aprigă s-a încins între gărzile lui Agamemnon

---

⁷²⁰ Hyginus, *loc. cit.*; Eschil, *Agamemnon* I și urm. și 282 și urm.; Euripide, *Electra* 1076 și urm.; Homer, *Odiseea* IV.524-37; Pausanias II.16.5.

⁷²¹ Eschil, *Agamemnon* 1220-1391 și urm., 1521 și urm. și *Eumenidele* 631-5; Euripide, *Electra* 157 și *Oreste* 26; Tzetzes, *Despre Licofron* 1375; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu XI.267; Triclinus despre *Electra* lui Sofocle 195; Homer, *Odiseea* III.193 și urm. și 303-5; XI.529-37.

⁷²² Sofocle, *Electra* 99; Eschil, *Agamemnon* 1372 și urm. și 1535.

⁷²³ Eschil, *loc. cit.*; Sofocle, *Electra* 445-6.

și susținătorii lui Egist. Războinicii erau măcelăriți precum porcii la ospățul unui om bogat ori zăceau răniți pe lângă mesele gemând de bucate; a fost o învălmășeală sângeroasă, dar Egist a învins. Afară, capul Casandrei s-a rostogolit pe pământ, iar Egist a avut motiv să fie satisfăcut atunci când i-a ucis cu mâna lui pe fiii ei gemeni cu Agamemnon; dar nu a reușit să se descotorosească și de un bastard de-al lui, pe nume Halesos sau Haliscos. Acest Halesos a izbutit să scape și, după îndelungi rătăcirii în exil, a întemeiat în Italia orașul Falerii și i-a învățat pe locuitori Misterele Herei, care mai sunt celebrate acolo în stilul din Argos⁷²⁴.

m. Acest masacru a avut loc în ziua a treisprezecea a lunii Gamelion [ianuarie] și, netemându-se de răzbunarea divină, Clitemnestra a decretat ziua a treisprezecea o sărbătoare în fiecare lună, celebrând-o cu dansuri și ofrande de oi către zeitățile ei protectoare. Unii au aplaudat hotărârea, dar alții susțin că a atras dizgrația veșnică asupra tuturor femeilor, chiar și a celor virtuose. Egist a adus și el mulțumiri zeiței care îl ajutase⁷²⁵.

n. Spartanii pretind că Agamemnon a fost îngropat în Amicle, care e doar un sătuc unde mai pot fi văzute mormântul și statuia Clitemnestrei, dar și sanctuarul și statuia Casandrei; locuitorii chiar cred că el a fost ucis acolo. Dar adevărul e că mormântul lui Agamemnon se află printre ruinele de la Micene, aproape de ale vizitiului și tovarășilor săi uciși odată cu el de Egist, și de mormintele celor doi gemeni ai Casandrei⁷²⁶.

o. Menelaos a fost înștiințat mai târziu despre crimă de Proteu, profetul din Faros, și, după ce a oferit sute de boi umbrei fratelui său, a construit un cenotaf în onoarea lui lângă râul Egipt. Opt ani mai târziu, s-a întors în Sparta și i-a înălțat un templu lui Zeus Agamemnon; mai există astfel de temple și în Lapersae, în Atica, și la Clazomene, în Ionia, chiar dacă Agamemnon nu a domnit

---

⁷²⁴ Homer, *Odiseea* XI.400 și 442; Pausanias II.16.5; Vergiliu, *Eneida* VII.723; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VII.695; Ovidiu, *Arta iubirii* III.13.31.

⁷²⁵ Sofocle, *Electra* 278-81; Homer, *Odiseea* III.263; XI.405 și VI.512 și urm.

⁷²⁶ Pausanias II.16.5 și III.19.5; Pindar, *Ode pythianice* I.32; Homer, *Iliada* IV.228.

niciodată în vreunul din aceste locuri⁷²⁷.

*

1. Mitul lui Agamemnon, Egist, Clitemnestra și Oreste a supraviețuit într-o formă dramatică atât de stilizată, încât originile lui sunt aproape șterse. Într-una din aceste tragedii, firul conducător este oferit de regulă de felul morții regelui: dacă este aruncat de pe o stâncă asemenea lui Tezeu, ars de viu asemenea lui Heracle, ucis într-un accident de car asemenea lui Enomaos, devorat de cai sălbatici asemenea lui Diomedea, înecat într-un iaz asemenea lui Tantal sau ucis de fulger asemenea lui Capaneu. Agamemnon moare într-un fel aparte: cu o plasă aruncată peste cap, cu un picior încă în baie, dar cu celălalt pe podeaua din camera învecinată băii – cu alte cuvinte, „nici îmbrăcat, nici dezbrăcat, nici în apă, nici pe uscat, nici în palatul lui, nici afară” –, situație care amintește de moartea din toiu verii, din *Mabinogion*, a regelui sacru Llew Llaw, de mâna trădătoarei lui soții Blodeuwedd și a amantului ei Gronw. O poveste similară spusă de Saxo Grammaticus în a sa *Istorie a Danemarcei* de la sfârșitul secolului al XII-lea sugerează că e posibil ca Clitemnestra să îi fi dat lui Agamemnon un măr și să îl fi ucis atunci când el l-a dus la gură: astfel încât el „nici nu postea, nici nu se ospăta” (*White Goddess*, pp. 308 și 401). Practic, mitul este cel cunoscut, al regelui sacru care moare la mijlocul verii, al zeiței care îl trădează, al tanistului care îi succedă, al fiului care îl răzbună. Toporul Clitemnestrei era simbolul cretan al suveranității, iar mitul are afinități cu uciderea lui Minos, care a avut și ea loc într-o baie. Focurile de pe munte ale lui Egist, dintre care unul este consemnat de Eschil ca fiind făcut din iarbă-neagră (*18.3), sunt focurile în aer liber ale sacrificiului din miezul verii. Zeița în a cărei onoare a fost sacrificat Agamemnon apare în triadă, ca „ficele” lui: Electra („chihlimbar”), Ifigenia („mamă a unei rase puternice”) și Chrisotemis („regulă de aur”).

2. Această poveste străveche a fost combinată cu legenda unei dispute dintre dinastiile rivale din Pelopones. Clitemnestra era o moștenitoare regală a Spartei, iar pretenția spartanilor, că strămoșul lor Tindar l-a suit pe Agamemnon pe tronul din Micene, sugerează că ei au învins într-un război împotriva micenienilor

---

⁷²⁷ Homer, *Odiseea* IV.512 și urm. și 581 și urm.; Tzetzes, *Despre Licofron* 112-114 și 1369; Pausanias VII.5.5.

pentru posesia orașului Amicle, unde atât lui Agamemnon, cât și Clitemnestrei li se aduceau onoruri.

3. „Zeus Agamemnon”, „Zeus foarte hotărât”, trebuie să fi fost un nume divin purtat nu doar de regii micenieni, ci și de cei din Lapersae și Clazomene, probabil și de regii unei așezări danaane sau aheene de dincolo de râul Egipt – a nu se confunda cu Nilul. Râul Egipt este menționat în *Iosua* (XV.4) ca marcând hotarul dintre Palestina și Egipt; mai departe de țarm, în Ascalon și lângă Tyr, mai existau și alte așezări danaane sau aheene (*169.f).

4. Ziua a treisprezecea, celebrată și ca zi de sărbătoare în Roma, unde era numită *Idele*, a corespuns lunii pline într-o perioadă în care luna calendaristică consta dintr-o simplă lunație. Se pare că sacrificarea regelui avea loc întotdeauna atunci când era lună plină. Potrivit legendei, flota greacă a fost răvășită de o furtună de iarnă în timp ce se întorcea spre sfârșitul anului din Troia – prin urmare, Agamemnon a murit în ianuarie, nu în iunie.

113. Răzbunarea lui Oreste

a. Oreste a fost crescut de bunicii lui, Tindar și Leda, care l-au iubit nespus, iar în copilărie le-a însoțit pe Clitemnestra și Ifigenia la Aulis⁷²⁸. Dar unii spun că Clitemnestra l-a trimis în Focida, cu puțin timp înainte de întoarcerea lui Agamemnon; iar alții, că în ajunul crimei, Oreste, pe atunci în vârstă de zece ani, a fost salvat de nobila lui doică Arsinoe, Laodamia sau Geilissa, care, după ce și-a trimis propriul fiu să doarmă în camera regală a copiilor, l-a lăsat pe Egist să-l ucidă pe el în locul lui Oreste⁷²⁹. Iar alții zic că sora lui, Electra, ajutată de fostul învățător al tatălui ei, l-a înfășurat într-o mantie brodată cu animale sălbatice pe care o țesuse chiar ea și l-a scos pe furiș afară din oraș⁷³⁰

b. După ce s-a ascuns o vreme printre păstorii de pe râul Tanos, care separă Argolida de Laconia, învățătorul s-a îndreptat cu Oreste

---

⁷²⁸ Euripide, *Oreste* 462 și *Ifigenia în Aulis* 622.

⁷²⁹ Eschil, *Agamemnon* 877 și urm. și *Hoeforele* 732; Euripide, *Electra* 14 și urm.; Pindar, *Ode pythianice* XI.17, cu scolie.

⁷³⁰ Apollodor, *Epitome* VI.24; Euripide, *loc. cit.* și 542 și urm.; Eschil, *Hoeforele* 232.

spre curtea lui Strofios, un aliat de nădejde al Casei lui Atreu care fusese rege în Crisa, un oraș de la poalele Muntelui Parnas⁷³¹. Acest Strofios se căsătorise cu sora lui Agamemnon, Astiohia, Anaxibia sau Cindragora. În Crisa, Oreste și-a găsit un tovarăș de joacă cu spirit aventuros, anume fiul lui Strofios, Pilade, care era puțin mai mic decât el ca vârstă, iar prietenia lor era sortită să ajungă legendară⁷³². El a aflat cu tristețe de la bătrânul dascăl că trupul lui Agamemnon fusese aruncat afară din casă și îngropat în grabă de Clitemnestra, fără libații sau ramuri de mirt, și că locuitorilor din Micene li se interzisese să participe la funeralii⁷³³.

c. Egist a fost rege în Micene timp de șapte ani, mergând cu carul lui Agamemnon, stând pe tronul lui, fluturând sceptrul lui, purtând mantiile lui, dormind în patul lui și risipindu-i bogățiile. Dar, în pofida tuturor acestor avantaje ale regalității, el era doar un sclav al Clitemnestrei, adevărata conducătoare din Micene⁷³⁴. Când se îmbăta, sărea pe mormântul lui Agamemnon și azvârlea cu bolovani în piatra funerară, strigând: „Hai, Oreste, vino și apără-ți ce-i al tău!”. Dar adevărul era că trăia cu o frică oribilă de răzbunare, chiar și atunci când era înconjurat de o gardă de soldați străini a căror fidelitate fusese pusă la încercare. Nu a putut nici măcar o noapte să aibă un somn adânc și oferise o sumă frumoasă în monezi de aur pentru asasinarea lui Oreste⁷³⁵.

d. Electra fusese logodită cu Castor, vărul ei din Sparta, înainte de moartea și declararea lui ca semizeu. Chiar dacă acum prinții cei mai de seamă din Grecia se înfruntau pentru mâna ei, Egist se temea că ea ar putea da naștere unui fiu care să-l răzbune pe Agamemnon și, drept urmare, a anunțat că nici un pețitor nu va fi acceptat. Ar fi ucis-o bucuros pe Electra, care avea o ură de neînduplecat față de el, ca nu cumva să se împreuneze pe ascuns cu vreunul dintre ofițerii din palat și să-i nască un bastard, dar

---

⁷³¹ Euripide, *Electra* 409-12; Sofocle, *Electra* 11 și urm.; Pindar, *Ode pythianice* XI.34-6.

⁷³² Hyginus, *Fabula* 117; Scolie la *Oreste* de Euripide 33, 764 și 1235; Euripide, *Ifigenia în Taurida* 921; Apollodor, *Epitome* VI.24; Ovidiu, *Ponticele* III.2.95-8.

⁷³³ Euripide, *Electra* 289 și 323-5; Eschil, *Hoeforele* 431.

⁷³⁴ Homer, *Odiseea* III.305; Euripide, *Electra* 320 și urm. și 931 și urm.; Sofocle, *Electra* 267 și urm. și 651.

⁷³⁵ Euripide, *Electra* 33, 320 și urm. și 617 și urm.; Hyginus, *Fabula* 119.

Clitemnestra, neavând vreo remușcare pentru rolul ei în uciderea lui Agamemnon și ca să nu își atragă nemulțumirea zeilor, l-a oprit să o facă. Totuși, i-a permis să o căsătorească pe Electra cu un țăran micenian care, temându-se de Oreste și fiind cast din firea lui, nu a consumat niciodată uniunea lor nepotrivită⁷³⁶.

e. Astfel, neglijată de Clitemnestra, care îi născuse acum lui Egist trei copii, pe nume Erigona, Aletes și a doua Elenă, Electra trăia într-o sărăcie umilitoare și era ținută sub o supraveghere strictă și permanentă. În cele din urmă, s-a decis ca, dacă nu își va accepta soarta, așa cum făcuse sora ei Chrisotemis, și nu se va abține să îi numească în public „adulteri criminali” pe Egist și Clitemnestra, Electra să fie surghiunită într-un oraș îndepărtat și închisă acolo într-o temniță în care lumina soarelui să nu pătrundă niciodată. Însă Electra o disprețuia pe Chrisotemis pentru supunere, dar și pentru neloialitatea ei față de tatăl lor mort și îi trimitea adesea mesaje în secret lui Oreste în care îi amintea de răzbunarea pe care o aștepta de la el⁷³⁷.

f. Ajuns acum la maturitate, Oreste s-a dus la Oracolul din Delfi să întrebe dacă trebuia sau nu să-i ucidă pe asasinii tatălui său. Răspunsul lui Apollo, autorizat de Zeus, a fost că, dacă neglija să îl răzbune pe Agamemnon, avea să devină un proscris al societății, exclus din toate altarele și templele și lovit de o lepră care să îi roadă carnea, făcând să apară pe ea un mucegai alb⁷³⁸. I s-a recomandat să facă libații lângă mormântul lui Agamemnon, să depună acolo o buclă din părul lui și, neajutat de tovărășia vreunor lăncieri, să-i pedepsească așa cum se cuvine pe asasini. Totodată, Pythia a spus că eriniile nu aveau să uite prea lesne un matricid și, prin urmare, i-a dat lui Oreste, din partea lui Apollo, un arc din lemn de corn cu care să respingă atacurile lor, dacă deveneau violente. După ce va fi îndeplinit poruncile primite, Oreste trebuia să vină iarăși la Delfi, unde Apollo avea să-l ia sub protecția sa⁷³⁹.

---

⁷³⁶ Euripide, *Electra* 19 și urm., 253 și urm. și 312 și urm.

⁷³⁷ Hyginus, *Fabula* 122; Ptolemeu Hefestion IV, citat de Photios p. 479; Euripide, *Electra* 60-4; Eschil, *Hoeforele* 130 și urm.; Sofocle, *Electra* 341 și urm., 379 și urm. și 516 și urm.

⁷³⁸ Apollodor, *Epitome* VI.24; Eschil, *Eumenidele* 622 și *Hoeforele* 269 și urm.

⁷³⁹ Sofocle, *Electra* 36-7 și 51-2; Euripide, *Oreste* 268-70; Eschil, *Hoeforele* 1038.

g. După opt ani – sau, potrivit unora, după douăzeci –, Oreste s-a întors în taină în Micene, prin Atena, hotărât să îi ucidă atât pe Egist, cât și pe propria lui mamă⁷⁴⁰.

Într-o dimineață, însoțit de Pilade, Oreste s-a dus la mormântul lui Agamemnon, iar acolo și-a tăiat o şuviță din păr și l-a invocat pe Hermes al Infernului, patronul paternității. Când de ei s-a apropiat un grup de sclave murdare și despletite, cu scopul de a boci, Oreste s-a adăpostit într-un desiş din apropiere, ca să le privească. Or, în noaptea de dinainte, Clitemnestra visase că dă naștere unui șarpe, pe care îl înfășa în scutece și îl alăpta. Dintr-odată, ea a țipat în somn și a speriat întreg palatul, strigând că șarpele supsesse sânge din sânul ei, în loc de lapte.

Opinia prezicătorului pe care l-a consultat a fost că își atrăsese furia morților; prin urmare, sclavele bocitoare veniseră în numele ei să facă libații la mormântul lui Agamemnon, cu nădejdea de a-i îmbuna umbra. Electra, care făcea parte din grup, a oferit libația în numele ei, nu în numele mamei sale, i-a înălțat rugăciuni lui Agamemnon pentru răzbunare, nu pentru iertare, și l-a implorat pe Hermes să cheme Pământul-Mamă și pe zeii Lumii Subpământene ca să-i asculte ruga. Observând o buclă de păr pe mormânt, ea a dedus că aceasta nu-i putea aparține decât lui Oreste, atât pentru că semăna îndeaproape cu părul ei la desime și culoare, cât și pentru că nimeni altcineva nu ar fi îndrăznit să aducă o asemenea ofrandă⁷⁴¹.

h. Sfășiată între speranță și îndoială, Electra și-a comparat urma piciorului ei cu urmele de pași lăsate de Oreste în lutul de lângă mormânt și a observat că este o asemănare de familie, iar când Oreste a ieșit din ascunzătoare, i-a confirmat că bucla aceea era a lui și i-a arătat mantia cu care fugise din Micene.

Bucuroasă, Electra i-a urat bun venit și împreună l-au invocat pe strămoșul lor, pe Zeus Tatăl, căruia i-au amintit că Agamemnon îi oferise întotdeauna mari onoruri și că, în cazul în care Casa lui Atreu s-ar fi stins, nu ar mai rămâne nimeni în Micene să-i ofere sutele de sacrificii cu care se obișnuise: căci Egist venera alți zei⁷⁴².

i. Când sclavele i-au povestit lui Oreste visul Clitemnestrei, el s-a

---

⁷⁴⁰ Homer, *Odissea* III.306 și urm.; Apollodor VI.25.

⁷⁴¹ Eschil, *Hoeforele*.

⁷⁴² *Ibid*.

recunoscut pe sine în șarpe și a declarat că avea să joace într-adevăr rolul puiului de șarpe și să sugă sângele din trupul ei de trădătoare. Apoi, i-a spus Electrei să intre în palat, dar să nu-i spună Clitemnestrei despre întâlnirea lor; el și Pilade aveau s-o urmeze, după un timp, și să ceară ospitalitate la poartă, ca doi străini pioși veniți din Focida, vorbind dialectul parnasian. Dacă portarul va refuza să-i primească, lipsa de ospitalitate a lui Egist ar indigna orașul; dacă îi va primi, nu vor ezita să își ducă la capăt răzbunarea.

Curând, Oreste a bătut la poarta palatului cerând să fie primit de stăpânul sau stăpâna casei. A venit Clitemnestra însăși, dar fără să-l recunoască pe Oreste. El s-a prefăcut că e un eolian din Daulis, care aducea vești proaste din partea unui oarecare Strofios, cu care se întâlnise din întâmplare pe drumul spre Argos: anume că fiul ei, Oreste, era mort și că cenușa lui era păstrată într-o urnă de bronz. Strofios voia să știe dacă trebuia s-o trimită în Micene sau s-o îngroape el în Crisa⁷⁴³.

j. Clitemnestra l-a poftit de îndată pe Oreste înăuntru, ascunzându-și bucuria față de servitori, și a trimis-o pe Geilissa, bătrâna ei doică, să-l aducă pe Egist care se afla la un templu din apropiere. Dar Geilissa l-a recunoscut pe Oreste deghizat și a modificat mesajul: i-a zis lui Egist să se bucure, deoarece acum putea să vină singur și neînarmat ca să îi întâmpine pe purtătorii acelor vești bune, căci dușmanul lui era mort⁷⁴⁴.

Fără să bănuiască ceva, Egist a intrat în palat, unde, ca să distragă și mai mult atenția, Pilade tocmai sosise purtând o urnă de bronz. El i-a spus Clitemnestrei că aducea cenușa lui Oreste, pe care Strofios decisese să o trimită la Micene. Această aparentă confirmare a primului mesaj i-a adormit cu totul vigilența lui Egist. Nimic nu l-a împiedicat pe Oreste să scoată sabia și să-l doboare. Abia atunci Clitemnestra l-a recunoscut pe fiul ei și a încercat să-l îmbuneze dezgolindu-și sânul și făcând apel la simțămintele lui filiale; însă Oreste a decapitat-o cu aceeași sabie, dintr-o lovitură, iar ea s-a prăbușit alături de trupul amantul ei. De lângă cadavrele lor, Oreste s-a adresat servitorilor din palat, ținând sus plasa încă pătată de sânge în care murise Agamemnon, disculpându-se cu

---

⁷⁴³ *Ibid.*

⁷⁴⁴ *Ibid.*

elocvență pentru uciderea Clitemnestrei justificată de trădarea ei și adăugând că Egist primise pedeapsa prescrisă de lege pentru adulteri⁷⁴⁵.

k. Nemulțumindu-se doar cu uciderea lui Egist și a Clitemnestrei, Oreste a ucis-o apoi pe a doua Elenă, fiica lor, iar Pilade i-a respins pe fiii lui Nauplios, care veniseră să-l salveze pe Egist⁷⁴⁶.

l. Însă unii spun că aceste evenimente au avut loc în Argos, în a treia zi a Sărbătorii Herei, când procesiunea fecioarelor era pe cale să înceapă. Egist pregătise un banchet pentru nimfe lângă pășunile cailor, înainte să-i sacrifice Herei un taur, și strângea ramuri de mirt cu care să își încununeze capul. Se mai spune că atunci când s-a întâlnit cu Oreste lângă mormântul lui Agamemnon, la început Electra nu a crezut că era fratele ei demult pierdut, în pofida asemănării părului lor și a mantiei pe care el i-o arătase. În cele din urmă, o cicatrice de pe fruntea lui a convins-o, deoarece cândva, când amândoi erau copii și urmăreau un cerb, el alunecase și căzuse, tăindu-se la cap într-o stâncă ascuțită.

m. Supunându-se instrucțiunilor ei date în șoaptă, Oreste s-a dus de îndată la altarul la care fusese tăiat taurul și, când Egist s-a aplecat să examineze măruntaiele, i-a retezat capul cu toporul sacrificial. Între timp, Electra, căreia el îi adusese capul, a ademenit-o pe Clitemnestra afară din palat, prefăcându-se că îi născuse, cu zece zile în urmă, un fiu soțului ei țăran, iar când Clitemnestra a venit la coliba lor, nerăbdătoare să își vadă primul nepot, Oreste o aștepta în spatele ușii și a ucis-o fără milă⁷⁴⁷.

n. Alții, deși sunt de acord că crima a avut loc în Argos, spun că Clitemnestra a trimis-o pe Chrisotemis la mormântul lui Agamemnon cu libații deoarece visase că Agamemnon, revenit la viață, smulsese sceptrul din mâinile lui Egist și îl împlântase atât de adânc în pământ, încât acestuia îi dăduseră muguri și îi crescuseră ramuri care umbreau Micene și întreg ținutul din jur. Potrivit acestei relatări, vestea care i-a amăgit pe Egist și pe Clitemnestra a fost că Oreste fusese ucis întâmplător în timp ce concura într-o cursă de care la Jocurile Pythianice și că Oreste nu îi arătase

---

⁷⁴⁵ Hyginus, *Fabula* 119; Eschil, *Eumenidele* 592 și *Hoeforele* 973 și urm.

⁷⁴⁶ Ptolemeu Hefestion IV, citat de Photios p. 479; Pausanias I.22.6.

⁷⁴⁷ Euripide, *Electra*.

Electrei nici o buclă, nici mantia brodată, nici cicatricea, ca dovadă a identității lui, ci chiar sigiliul lui Agamemnon, care era sculptat dintr-o bucată din umărul de fildeș al lui Pelops⁷⁴⁸.

o. Iar alții, negând faptul că Oreste a ucis-o pe Clitemnestra cu mâinile lui, spun că el a trimis-o să fie judecată de un tribunal, care a condamnat-o la moarte, și că singura lui vină, dacă poate fi numită astfel, a fost că nu a intervenit în favoarea ei⁷⁴⁹.

*

1. Acesta este un mit crucial, cu numeroase variante. Olimpianismul se formase ca religie a compromisului între principiul matriarhal preelenic și principiul patriarhal elenic, familia divină constând inițial din șase zei și șase zeițe. Un echilibru de putere instabil a fost menținut până când Atena a renăscut din capul lui Zeus, iar Dionysos, renăscut din coapsa lui, a luat locul Hestiei în Consiliul divin (*27.k); ulterior, în orice dezbatere divină preponderența masculină a fost asigurată – situație reflectată și pe pământ –, iar vechile prerogative ale zeitelor au putut fi contestate acum cu succes.

2. Moștenirea matrilineară a fost una dintre axiomele preluate din religia preelenică. De vreme ce fiecare rege trebuia în mod necesar să fie un străin care domnea în virtutea căsătoriei lui cu o moștenitoare, prinții regali au învățat să își privească mamele ca principal sprijin al regalității, iar matricidul, ca pe o crimă de negândit. Ei erau educați cu miturile religiei anterioare, potrivit cărora regele sacru era trădat întotdeauna de soția-zeiță, ucis de succesor și răzbunat de fiul lui; ei știau că fiul nu își pedepsea niciodată mama adulterină, care acționase cu deplina autoritate a zeiței pe care o sluja.

3. Vechimea mitului lui Oreste transpare evident din prietenia lui cu Pilade, față de care se află în exact aceeași relație ca Tezeu față de Piritoos. În versiunea arhaică, el era fără îndoială un prinț din Focida care îl ucidea ritualic pe Egist, la sfârșitul celui de-al optulea an al domniei acestuia, și devenea noul rege prin căsătoria cu Chrisotemis, fiica Clitemnestrei.

4. Alte urme elocvente ale versiunii arhaice persistă la Eschil, Sofocle și Euripide. Egist este ucis în timpul Sărbătorii Herei, Zeița

---

⁷⁴⁸ Sofocle, *Electra* 326 și 417 și urm.; 47-50 și 1223, cu scolie.

⁷⁴⁹ Servius despre *Eneida* lui Vergiliu XI.268.

Morții, în timp ce taie ramuri de mirt; și este căsăpît, asemenea taurului lui Minos, cu un topor sacrificial. Salvarea lui Oreste („muntean”) de către Geilissa, înveșmântat într-o mantie „brodată cu animale sălbatice”, și șederea învățătorului printre păstorii din Tanos, ambele amintesc de mitul familiar al prințului regal care este înfășurat într-o mantie, părăsit „pe un munte” la mila animalelor sălbatice și îngrijit de păstori – mantia fiind în cele din urmă recunoscută, ca în mitul lui Hipotoos (*49.α). Înlocuirea de către Geilissa a victimei regale cu propriul ei fiu se referă, poate, la un stadiu din istoria religiei în care anualul substitut-copil al regelui nu mai era un membru al clanului regal.

5. Până unde pot fi atunci acceptate principalele caracteristici ale poveștii, așa cum sunt prezentate ele de autorii dramatici din Atica? Chiar dacă este improbabil ca eriniile să fi fost introduse fără nici un motiv în mit – care, asemenea mitului lui Alcmeon și Erifile (*107.δ), pare să fi fost un avertisment moral împotriva celei mai mici nesupuneri, prejudicieri sau ofense pe care un fiu o putea aduce mamei lui –, este la fel de puțin probabil ca Oreste să o fi ucis pe Clitemnestra. Dacă ar fi făcut-o, Homer ar fi amintit cu certitudine acest fapt și s-ar fi abținut să îl numească pe Oreste „divin”; el consemnează faptul că Oreste l-a ucis pe Egist, al cărui ospăț funerar l-a celebrat împreună cu cel al detestabilei lui mame (*Odissea* III.306 și urm.). În mod similar, *Marmura din Paros* nu menționează matricidul în acuzația adusă lui Oreste. Este deci probabil ca Servius să fi păstrat relatarea adevărată: faptul că Oreste, după ce l-a ucis pe Egist, nu a făcut decât să o dea pe Clitemnestra pe mâna justiției populare – un mod de acțiune recomandat insistent de Tindar în *Oreste* de Euripide (496 și urm.). Însă a ofensa o mamă refuzând să îi susții cauza, oricât de răuvoitor s-ar fi purtat ea, era în vechiul sistem religios un motiv suficient pentru a pune eriniile pe urmele vinovatului.

6. Se pare, atunci, că acest mit, care era de largă circulație, plasase mama unei gospodării într-o poziție atât de puternică oricând intervenea vreo dispută familială, încât preoții lui Apollo și ai Atenei născute din Zeus (o trădătoare a vechii religii) au decis să o suprimă. Și au făcut-o punându-l pe Oreste nu doar să o defere pe Clitemnestra judecății, ci să o ucidă el însuși pentru ca mai apoi să obțină o achitare în cel mai venerabil tribunal din Grecia: cu sprijinul lui Zeus și prin intervenția personală a lui Apollo, care îl încurajase în mod similar pe Alcmeon să o ucidă pe trădătoarea lui

mamă, Erifile. Aceasta era intenția preoților, de a infirma o dată pentru totdeauna axioma religioasă că maternitatea era mai divină decât paternitatea.

7. În versiunea revizuită, căsătoria patrilocală și descendența patriliniară sunt considerate de la sine înțelese, iar eriniile sunt sfidate cu succes. Electra, al cărei nume („chihlimbar”) amintește de cultul paternal al lui Apollo Hiperboreanul, este pusă într-un contrast favorabil cu Chrisotemis, al cărei nume amintește că străvechiul concept al legii matriarhale era încă înfloritor în cele mai multe părți ale Greciei și a cărei „supunere” față de mama ei fusese considerată până atunci drept pioasă și nobilă. Electra este „cu totul în favoarea tatălui”, asemenea Atenei născute din Zeus. Mai mult, eriniile acționaseră întotdeauna doar pentru mamă, iar Eschil abuzează de limbaj atunci când vorbește despre eriniile însărcinate cu răzbunarea sângelui patern (*Hoeforele* 283-4). Amenințarea lui Apollo cu lepra dacă Oreste nu își ucide mama era una cât se poate de îndrăzneță: a induce sau a vindeca lepra fusese de mult timp singura prerogativă a Zeiței Albe Leprea sau Alfito (*White Goddess*, cap. 24). În continuare, nu toate eriniile acceptă decizia lui Apollo Delficul, iar Euripide împacă publicul feminin îngăduind Dioscurilor să sugereze că poruncile lui Apollo fuseseră cât se poate de lipsite de înțelepciune (*Electra* 1246).

8. Variantele importante din scena recunoașterii și din intriga prin care Oreste plănuiește să-i ucidă pe Egist și Clitemnestra sunt de interes doar ca dovezi ale faptului că autorii dramatici clasici nu erau constrânși de tradiție. Versiunea lor era o variantă nouă a unui mit străvechi și atât Sofocle, cât și Euripide au încercat să evolueze față de Eschil, cel care l-a formulat primul, făcând acțiunea mai plauzibilă.

114. Judecarea lui Oreste

a. Micenienii s-au situat de partea lui Oreste în ce privește fapta lui ieșită din comun și nu au îngăduit ca trupurile Clitemnestrei și al lui Egist să zacă în orașul lor, ci le-au îngropat la o distanță oarecare dincolo de ziduri⁷⁵⁰. În noaptea aceea, Oreste și Pilade au stat de pază la mormântul Clitemnestrei, ca nu cumva să cuteze

---

⁷⁵⁰ Pausanias II.16.5.

careva să-l jefuiască, dar în timpul veghii lor au apărut eriniile cu șerpi în loc de păr, cap de câine și aripi de liliac, fluturându-și bicele. Zăpăcit de atacurile lor înverșunate, împotriva cărora arcul din lemn de corn al lui Apollo nu îi era de mare ajutor, Oreste a căzut epuizat la pat și a zăcut vreme de șase zile, cu capul înfășurat într-o mantie și refuzând să mănânce sau să se spele.

b. Atunci a sosit din Sparta bătrânul Tindar și l-a acuzat pe Oreste de matricid, cerând căpeteniilor miceniene să-i judece cazul. El a stabilit ca în timpul procesului nimeni să nu vorbească nici cu Oreste, nici cu Electra, și ca amândurora să le fie refuzat dreptul la adăpost, la foc și la apă. Astfel, Oreste a fost împiedicat până și să își spele mâinile pătate de sânge. Străzile din Micene erau pline de cetățeni înarmați, iar Eax, fiul lui Nauplios, era bucuros că se ivise ocazia să-i persecute pe copiii lui Agamemnon⁷⁵¹.

c. Între timp, Menelaos a debarcat în Nauplia încărcat de comori, iar acolo un pescar i-a spus că Egist și Clitemnestra fuseseră uciși. El a trimis-o înainte pe Elena la Micene, ca să-i confirme vestea; dar a trimis-o noaptea, astfel încât rudele celor pieriți la Troia să nu o lapideze. Rușinându-se să o jelească în public pe sora ei, Clitemnestra, de vreme ce ea însăși provocase o și mai mare vărsare de sânge prin infidelitățile ei, Elena i-a cerut Electrei, care acum îl îngrijea pe bietul Oreste: „Rogu-te, nepoată, ia ofrande din părul meu și așază-le pe mormântul Clitemnestrei, după ce vei face libații pentru umbra ei”. Când a văzut că frivolitatea o făcuse pe Elena să își reteze doar mici vârfuri din părul ei, Electra a refuzat să facă ce i s-a cerut. „Trimite-o mai bine pe fiica ta, Hermione”, a fost sfatul ei sec. Atunci Elena a chemat-o pe Hermione din palat. Hermione era doar un copil de nouă ani când mama ei fugise cu Paris, iar Menelaos o încredințase în grija Clitemnestrei la izbucnirea Războiului Troian; dar a recunoscut-o pe Elena de îndată și s-a dus, supusă, să facă ce i s-a cerut⁷⁵².

d. Atunci Menelaos a intrat în palat, unde a fost întâmpinat de Tindar, tatăl lui adoptiv, îmbrăcat în haine de mare doliu, care i-a spus să nu care cumva să pună piciorul pe pământ spartan până când nu îi va pedepsi pe nepotul și pe nepoata lui pentru crimele

---

⁷⁵¹ Euripide, *Oreste*.

⁷⁵² Homer, *Odiseea* III.306 și urm.; Apollodor, *Epitome* III.3.; Euripide, *ibid.*

lor. Tindar susținea că Oreste ar fi trebuit să le permită concetățenilor lui doar să o surghiunească pe Clitemnestra. Dacă aceștia i-ar fi cerut moartea, el ar fi trebuit să intervină în favoarea ei. Așa cum stăteau lucrurile acum, cetățenii trebuiau convinși, de voie, de nevoie, că nu doar Oreste, ci și Electra, care îl instigase, trebuiau uciși prin lapidare pentru matricid.

e. Temându-se să-l ofenseze pe Tindar, Menelaos a obținut verdictul dorit. Dar după pledoaria elocventă a lui Oreste însuși, care a fost prezent la tribunal și se bucura de sprijinul lui Pilade (renegat acum de Strofios pentru rolul avut în crimă), judecătorii au comutat sentința în una de sinucidere. Pilade a plecat atunci împreună cu Oreste, refuzând cu noblețe să îl părăsească pe el sau pe Electra, cu care era logodit; și a propus ca, de vreme ce toți trei urmau să moară, să-l pedepsească mai întâi pe Menelaos pentru lașitatea și neloialitatea lui ucigând-o pe Elena, cauza tuturor nenorocirilor care se abătuseră asupra lor. Astfel, în timp ce Electra aștepta în afara zidurilor să își pună în aplicare propriul ei plan – și anume să o ia prin surprindere pe Hermione la întoarcerea ei de la mormântul Clitemnestrei și să o țină ostatică, pentru ca astfel să se asigure de buna conduită a lui Menelaos –, Oreste și Pilade au intrat în palat, cu săbiile ascunse sub mantii, și s-au adăpostit în altarul central, ca și cum ar fi fost doi peregrini pioși. Elena, care era în apropiere și torcea lână pentru o mantie de purpură pe care să o depună ca dar pe mormântul Clitemnestrei, a fost înșelată de lamentațiile lor și s-a apropiat să le ureze bun venit. Atunci ei au scos săbiile și, în timp ce Pilade îi alunga pe sclavii frigieni ai Elenei, Oreste a încercat s-o omoare. Dar Apollo, la porunca lui Zeus, a învăluit-o într-un nor și a suit-o în Olimp, unde ea a devenit nemuritoare și s-a alăturat fraților ei, Dioscurii, ca protectoare a marinarilor aflați la ananghie⁷⁵³.

f. Între timp, Electra o prinsese pe Hermione, o dusesse în palat și ferecase porțile. Văzând că fiica lui se afla în primejdie de moarte, Menelaos a dat ordin să fie salvată neîntârziat. Oamenii lui au spart porțile, iar Oreste tocmai era pe cale să dea foc palatului, să o ucidă pe Hermione și să moară el însuși de sabie sau foc, când Apollo s-a ivit în mod providențial, i-a smuls torța din mână și i-a alungat pe războinicii lui Menelaos. În liniștea provocată de respectul datorat

---

⁷⁵³ Euripide, *ibid.*

prezenței lui, Apollo i-a ordonat lui Menelaos să își ia altă soție, să o logodească pe Hermione cu Oreste și să se întoarcă pentru a stăpâni Sparta; uciderea Clitemnestrei nu mai avea de ce să îl preocupe acum, de vreme ce interveniseră zeii⁷⁵⁴.

g. În mână cu ramuri de dafin împletite cu fire de lână și cu cunună pe cap, ca să arate că se afla sub protecția lui Apollo, Oreste a plecat apoi spre Delfi, încă urmărit de erinii. Preoteasa pythică s-a îngrozit văzându-l ghemuit ca orice suplicant pe piatra ombilicală din marmură – pătată de sângele de pe mâinile lui nespălate – și grupul hidos de erinii negre care dormeau în spatele lui. Însă Apollo a liniștit-o, făgăduindu-i să acționeze ca apărător al lui Oreste, căruia i-a poruncit să îndure cu mult curaj tot ce avea de suferit. După o perioadă de exil, el va trebui să meargă la Atena, iar acolo să îmbrățișeze străvechea statuie a Atenei, care, așa cum Dioscurii profetiseră deja, urma să-l protejeze cu aegisul ei cu chip de Gorgonă și să anuleze blestemul⁷⁵⁵. În timp ce eriniile încă mai dormeau adânc, Oreste a fugit, sub îndrumarea lui Hermes; dar curând, în curtea templului a intrat umbra Clitemnestrei, care le-a muștrat și le-a amintit că primiseră numeroase libații de vin și ospețe nocturne sinistre oferite din mâna ei. Drept urmare, eriniile au pornit iarăși în urmărirea lor, sfidând amenințările furioase ale lui Apollo că le va străpunge și doborî⁷⁵⁶.

h. Exilul lui Oreste a durat timp de un an – perioada care trebuie să treacă înainte ca un ucigaș să poată reveni printre concetățenii lui. El a cutreierat prin depărtări, pe pământ și pe mare, urmărit de neobositele erinii și purificat mereu cu sângele porcilor și cu apă curgătoare; însă aceste rituri nu au reușit să le țină la distanță pe persecutoarele lui mai mult de o oră sau două și în curând el și-a pierdut mințile. Pentru început, Hermes l-a condus până la Trezena, unde a fost găzduit în ceea ce acum se numește Coliba lui Oreste, aflată în fața Sanctuarului lui Apollo și, de îndată, nouă locuitori din Trezena l-au purificat la Stânca Sacră de lângă Templul lui Artemis Lupoanca, folosind apă din Izvorul Hipocrene și sângele unor victime sacrificiale. Un arbust bătrân de dafin

---

⁷⁵⁴ *Ibid.*

⁷⁵⁵ Hyginus, *Fabula* 120; Eschil *Hoeforele* 1034 și urm. și *Eumenidele* 34 și urm., 64 și urm. și 166-7; Euripide, *Electra* 1254-7.

⁷⁵⁶ Eschil, *Eumenidele* 94 și urm., 106-9 și 179 și urm.

marchează locul unde victimele au fost îngropate după aceea, iar descendenții celor nouă bărbați mai iau încă prânzul în fiecare an în cea colibă, într-o zi anume stabilită⁷⁵⁷.

i. În fața Insulei Cranae, la șase sute de metri de Gytheio, se înalță o piatră nemodelată, numită piatra lui Zeus Cappotas („Alinătorul”), pe care Oreste a stat și unde nebunia lui a fost alinată pentru o vreme. Se spune că el a mai fost purificat și în alte șapte pârâuri de lângă Rhegium, în Italia, unde a construit un templu, și în trei afluenți ai Hebrului, în Tracia, și în Orontes, care curge pe lângă Antiohia⁷⁵⁸.

j. La o mie cinci sute de metri distanță de drumul cel mare de la Megalopolis la Mesena, pe stânga, există un sanctuar al Zeițelor Nebune, al eriniilor, cele care l-au lovit pe Oreste cu accesul violent de nebunie, și un dâmb care are în vârf un deget de piatră, numit Mormântul Degetului. Acesta marchează locul în care Oreste, disperat, și-a retezat cu dinții un deget pentru a le îmbuna pe zeițele negre, iar unele dintre ele, cel puțin, și-au schimbat culoarea în alb, astfel încât el și-a recăpătat rațiunea. Apoi s-a ras în cap la un sanctuar din apropiere, numit Ace, și a adus zeițelor negre o ofrandă pentru păcatul său, iar celor albe, o ofrandă de mulțumire. Se obișnuiește să fie aduse sacrificii și Grațiilor, concomitent cu cele oferite zeițelor albe⁷⁵⁹.

k. Oreste s-a dus apoi să trăiască printre azanii și arcadienii din Câmpia Parasiei, care, dat fiind că orașul învecinat fusese numit Orestasion, după întemeietorul lui, Oreste, fiul lui Licaon, și-a schimbat numele în Oresteion. Însă unii spun că Oresteion se numise înainte Azania și că Oreste s-a dus să trăiască acolo doar după ce fusese la Atena. Iar alții spun că el și-a petrecut exilul în Epir, unde a întemeiat orașul Argos Oresteian și a dat numele lui locuitorilor Epirului de la poalele accidentate ale munților ilirici⁷⁶⁰.

l. După ce a trecut un an, Oreste s-a dus la Atena, care pe atunci

---

⁷⁵⁷ Asclepiades, citat în Scolia la *Oreste* de Euripide 1645; Eschil, *Eumenidele* 235 și urm. și 445 și urm.; Pausanias II.31.7 și 11.

⁷⁵⁸ Pausanias III.22.1; Varro, citat în Probus despre *Bucolicele* lui Vergiliu I.4, ed. Keil; Lampridius, *Viața lui Heliogabulus* VII, p. 809; Libanius XI.366d.

⁷⁵⁹ Pausanias VIII.34.1-2.

⁷⁶⁰ Euripide, *Oreste* 1645-7 și *Electra* 1254 și urm.; Pausanias VIII.3.1; Stephanus Byzantinus s.v. Azania; Strabon VII.7.8.

era guvernată de ruda lui, Pandion, sau, spun unii, de Demofon. S-a dus de-a dreptul la templul Atenei de pe Acropole, s-a așezat și a îmbrățișat statuia ei. Eriniile negre au ajuns și ele acolo, gâfâind, după ce îi pierduseră urma în timp ce el traversase Istmul. Chiar dacă la început nimeni nu a vrut să îl primească, deoarece era urât de zei, curând unii au prins curaj și l-au invitat în casele lor, unde stătea la o masă separată și bea dintr-o cupă de vin doar a lui⁷⁶¹.

m. Eriniilor, care începuseră deja să-l acuze în fața atenienilor, li s-au alăturat curând Tindar și nepoata lui, Erigona, fiica lui Egist și a Clitemnestrei, și, spun unii, vărul Clitemnestrei, Perilaos, fiu al lui Icaros. Dar Atena, zeița care auzise rugămințile lui Oreste din Scamandru, nou-dobânditul ei teritoriu troian, s-a grăbit spre cetatea Atenei și, punându-i sub jurământ pe cei mai nobili cetățeni, ca judecători, a chemat Areopagul să judece ceea ce pe atunci reprezenta doar al doilea caz de ucidere ajuns în fața lui⁷⁶².

n. La momentul convenit, a avut loc procesul, Apollo apărând ca avocat al apărării, iar cea mai vârstnică dintre erinii, ca acuzatoare publică. Într-un discurs elaborat, Apollo a negat importanța mamelor, afirmând că o femeie nu era decât un câmp inert în care bărbatul agricultor își arunca sămânța și că Oreste avusese toate motivele să acționeze astfel, tatăl fiind singurul demn de a fi numit părinte. Voturile s-au dovedit a fi egale, dar Atena a mărturisit că ea era cu totul de partea tatălui și și-a dat votul în favoarea lui Oreste. Achitat astfel, Oreste a redevenit cetățean onorabil și s-a întors bucuros în Argolida, jurând să fie un aliat fidel al Atenei pentru tot restul vieții lui. Însă eriniile au deplâns zgomotos această răsturnare a legii străvechi de către niște zei parveniți, iar Erigona s-a spânzurat din cauza umilinței⁷⁶³.

o. Despre sfârșitul Elenei au supraviețuit trei relatări contradictorii. Prima: ca împlinire a profeției lui Proteu, ea s-a întors în Sparta și a trăit acolo cu Menelaos în pace, confort și prosperitate, până când au plecat, mână în mână, spre Câmpiile

---

⁷⁶¹ Scolie la *Cavalerii* de Aristofan 95; *Acharnienii* 960; *Marmura din Paros* 40 și urm.; Tzetzes, *Despre Licofron* 1374; Eschil, *Eumenidele* 235 și urm.; Euripide, *Ifigenia în Taurida* 947 și urm.

⁷⁶² Apollodor, *Epitome* VI. 25; Pausanias VIII.34.2; Eschil, *Eumenidele* 397, 470 și urm. și 681 și urm.

⁷⁶³ Euripide, *Ifigenia în Taurida* 961 și urm.; Eschil, *Eumenidele* 574 și urm., 734 și urm. și 778 și urm.; *Etymologicum Magnum* p. 42 s.v. Aiora.

Elizee. A doua: s-a dus în Taurida împreună cu el, unde Ifigenia i-a sacrificat pe amândoi lui Artemis. A treia: Polixo, văduva regelui Tlepolemos al Rodosului, a răzbunat moartea acestuia trimițându-le pe unele dintre slujnicele ei, deghizate în erinii, să o spânzure pe Elena⁷⁶⁴.

*

1. Tradiția conform căreia eriniile Clitemnestrei l-au făcut pe Oreste să înnebunească nu poate fi respinsă ca invenție a autorilor dramatici din Atica; ea a fost consacrată foarte devreme, nu doar în Grecia, ci și în Grecia Mare. Însă, așa cum crima lui Oedip, pentru care eriniile l-au urmărit până la moarte, nu a fost că își ucisese mama, ci că provocase fără să vrea sinuciderea ei (*105.k), la fel și crima lui Oreste pare să fi fost una involuntară: neopunându-se condamnării ei la moarte de către micenieni, el nu își respectase datoria filială. Tribunalul a fost destul de ușor de convins, după cum au demonstrat-o curând Menelaos și Tindar, când au obținut condamnarea la moarte a lui Oreste.

2. Eriniile erau muștrările de conștiință personificate, care în Melanezia păgână încă mai sunt capabile să ucidă un om care a încălcat din neglijență sau nesăbuiță un tabu. Acesta fie înnebunește și sare dintr-un cocotier, fie își învelește capul într-o mantie, asemenea lui Oreste, și refuză să mănânce și să bea până când moare de foame, chiar dacă nimeni altcineva nu a aflat despre vinovăția lui. Saul ar fi avut o soartă similară în Damasc, dacă nu ar fi fost sosirea oportună a lui Anania (*Faptele apostolilor* IX.0 și urm.). Metoda grecească obișnuită de curățare a vinovăției de sânge era ca ucigașul să sacrifice un porc și, în timp ce umbra victimei bea cu lăcomie sângele acestuia, el să se spele într-o apă curgătoare, să se radă în cap pentru a-și schimba înfățișarea și să plece în exil timp de un an, făcând astfel ca umbra răzbunătoare să îi piardă urma. Până când nu era purificat în acest mod, vecinii îl evitau considerând că aduce ghinion și nu îl primeau în casele lor, nici nu voiau să împartă mâncarea cu el, de teamă să nu fie implicați ei înșiși în necazurile lui; și era posibil ca persoana în cauză să trebuiască să se înțeleagă cu familia victimei, dacă umbra cerea răzbunare din partea lor. Sângele unei mame, însă, aducea cu sine un blestem atât de puternic, încât mijloacele obișnuite de purificare

---

⁷⁶⁴ Homer, *Odiseea* IV.561; Ptolemeu Hefestion IV; Pausanias III.19.10.

nu erau de ajutor; și, în afara sinuciderii, mijlocul extrem de purificare consta în retezarea unui deget cu dinții. Această automutilare pare să fi avut un succes cel puțin parțial în cazul lui Oreste; la fel și Heracle, pentru a o îmbuna pe ofensata Hera, și-ar fi retezat cu dinții degetul despre care se spune că l-a pierdut în timp ce se lupta cu leul din Nemea (*123.e). În unele regiuni din Mările Sudului, o încheietură a degetului este tăiată întotdeauna la moartea unei rude apropiate, chiar dacă respectiva a murit de moarte naturală. În *Eumenidele* (397 și urm.), Eschil pare să disimuleze în mod evident o tradiție conform căreia Oreste a fugit în Troada și a trăit acolo netulburat de erinii, sub protecția Atenei, pe ținutul aluvionar smuls râului Scamandru, fiind astfel eliberat de blestem (*107.e). Altfel, de ce ar fi menționat Troada?

3. Libații de vin în locul celor de sânge și ofrande de mici suvițe de păr în locul părului întreg au fost amendamentele clasice la acest ritual al împăciuirii, a cărui semnificație a fost uitată, așa cum obiceiul de astăzi de a purta negru nu mai este pus în legătură în mod conștient cu datina străveche de a înșela umbrele prin modificarea aspectului normal al cuiva.

4. Relatarea plină de imaginație a lui Euripide despre ceea ce s-a întâmplat atunci când Elena și Menelaos s-au întors în Micene nu conține nici un element mitic, în afara apoteozei dramatice a Elenei; iar Elena, ca Zeiță a Lunii, fusese patroană a marinarilor cu mult înainte ca Gemenii Divini să fie recunoscuți drept constelație. Ca și Eschil, Euripide scria cu scopul de a face propagandă religioasă: iertarea de păcate a lui Oreste consemnează triumful final al patriarhatului și este pusă în scenă la Atena, unde zeița Atena – anterior zeița libiană Neith sau cea palestiniană Anatha, o matriarhă supremă, dar acum născută pentru a doua oară din capul lui Zeus și nerecunoscând, după cum subliniază Eschil, nici o mamă divină – este complice în cel mai înalt grad la un matricid. Dramaturgii atenieni știau că această temă revoluționară nu putea fi acceptată altundeva în Grecia: din acest motiv, Euripide îl face pe Tindar, ca reprezentant al Spartei, să declare cu vehemență că Oreste trebuie să moară, iar Dioscurii merg până la a-l condamna pe Apollo pentru că incitase la acea crimă.

5. Numele lui Oreste, „muntean”, l-a pus în legătură cu un district sălbatic și muntos din Arcadia pe care probabil că nici un rege din Micene nu îl vizitase vreodată.

6. Diversele versiuni ale morții Elenei sunt elaborate din motive

diferite. Prima își propune să explice cultul Elenei și al lui Menelaos de la Terapne; a doua este o versiune dedicată scenei a legendei vizitei lui Oreste la taurieni (*116.*a-g*); a treia justifică cultul Elenei Dendritis din Rodos, „Elena Copacului”, care este același personaj cu Ariadna și o altă Erigona (*79.2 și 88.10). Erigona din acest mit s-a spânzurat.

115. Împăcarea eriniilor

a. Drept recunoștință pentru achitarea sa, Oreste i-a dedicat un altar Atenei Războinice, dar eriniile au amenințat că, dacă sentința nu era anulată, aveau să lase să cadă o picătură din sângele inimii lor, ceea ce ar fi făcut pământul să devină sterp, ar fi distrus recoltele și ar fi ucis toți copiii din Atena. Însă Atena le-a calmat furia flatându-le: a recunoscut că ele erau cu mult mai înțelepte decât ea și a sugerat ca eriniile să se stabilească într-o peșteră din Atena, unde ar fi adunat o mulțime de adoratori, cum n-ar fi putut spera niciodată să afle altundeva. Altarele-vetre cuvenite zeităților Lumii Subpământene aveau să devină ale lor, la fel și sacrificiile fără vin, libațiile la lumina torțelor, primele roade oferite după consumarea unei căsătorii sau nașterea copiilor și chiar locuri în Erehteion. Dacă ar accepta oferta, ea urma să dea ordin ca nici o casă în care le era refuzată adorarea să nu poată prospera; în schimb, ele urmau să invoce vânturi prielnice pentru vasele ei, fertilitate pentru pământul ei și căsătorii rodnice pentru fideli ei – de asemenea, să îi stărpească pe hulitori, astfel ca ea să poată avea motive să asigure victoria Atenei în război. După o scurtă deliberare, eriniile i-au acceptat propunerile cu bunăvoință.

b. Prin cuvinte de recunoștință, urări de bine și descântece împotriva vânturilor pustiitoare, a secetei, a nimicirii și a răzvrătirii, eriniile – numite de atunci Binevoitoarele – și-au luat rămas-bun de la Atena și au fost conduse de fideli ei într-o procesiune cu torțe alcătuită din tineri, matroane și femei bătrâne (îmbrăcate în purpuri și purtând vechea statuie a Atenei) la intrarea într-o peșteră adâncă din colțul sud-estic al Areopagului. Acolo le-au fost aduse sacrificiile cuvenite, iar ele au coborât în peștera care acum este atât un altar oracular, cât și, asemenea sanctuarului lui Tezeu,

un loc de refugiu pentru suplicanți⁷⁶⁵.

c. Însă doar trei dintre erinii acceptaseră oferta generoasă a Atenei, celelalte continuând să-l urmărească pe Oreste; iar unii merg până la a nega că Binevoitoarele fuseseră vreodată erinii. Numele „Eumenide” le-a fost dat eriniilor mai întâi de Oreste, în anul de după îndrăzneța lui aventură de la Chersones, din Taurida, unde a reușit în cele din urmă să le potolească furia, la Carneia, prin sacrificarea unei oi negre. Ele sunt numite Eumenide și în Colonos, unde nimeni nu poate intra în vechea lor dumbravă, dar și în Cerinia din Ahaia, unde, spre sfârșitul vieții lui, Oreste le-a dedicat un nou sanctuar⁷⁶⁶.

d. În peștera Binevoitoarelor din Atena – care este închisă doar pentru cei cu două destine, adică cei care au fost jeliți prematur ca morți –, cele trei statuete ale lor nu sunt cu nimic mai înspăimântătoare ca aspect decât ale zeilor Lumii Subpământene ce stau alături de ele, și anume Hades, Hermes și Pământul-Mamă. Acolo, cei care au fost achitați pentru crimă de Areopag sacrifică o victimă neagră; numeroase alte ofrande sunt aduse Binevoitoarelor conform promisiunii Atenei, și fiecareia dintre ele îi este consacrată câte una dintre cele trei nopți din fiecare lună când Areopagul face audieri în procesele de crimă⁷⁶⁷.

e. Riturile consacrate Binevoitoarelor sunt săvârșite în tăcere; de aceea, preoția este ereditară în clanul Hesychidelor, care sacrifică mai întâi un berbec înaintașului lor, Hesychos, la altarul lui de erou din fața celor Nouă Porți⁷⁶⁸.

f. Binevoitoarelor li s-a oferit și un altar-vatră – la Flia, un mic oraș atic –, iar o pădure de stejari-mereu-verzi le este consacrată lângă Titane, pe malul râului Asopos, în amonte. La sărbătoarea lor din Flia, celebrată în fiecare an, sunt sacrificate oi gestante, se fac libații de apă îndulcită cu miere și se poartă flori în locul

---

⁷⁶⁵ Pausanias I.28.5-6; Porfir, *Despre peșterile nimfelor* 3; Euripide, *Electra* 1272; Aristofan, *Cavalerii* 1312; Eschil, *Eumenidele* 778-1047.

⁷⁶⁶ Euripide, *Ifigenia în Taurida* 968 și urm.; Filemon Comedianul, citat de Scolia la *Oedip la Colonos* de Sofocle 42; Pausanias VII.25.4; Sofocle, *Oedip la Colonos* 37 și 42-3.

⁷⁶⁷ Hesychios s.v. Deuteropotmoi; Ptolemon, citat de Scolia la Sofocle, *loc. cit.* și 89; Pausanias I.28.6; Scolie la *Contra lui Timarcos* de Eschine I.188c; Lucian, *De domo* 18; Eschil, *Eumenidele* 705.

⁷⁶⁸ Hesychios s.v. Hesychidae.

obișnuitelor cununi de mirt. Rituri similare sunt săvârșite la altarul Ursitelor care se înalță în aer liber în pădurea de stejari⁷⁶⁹.

*

1. „Sângele inimilor” eriniilor, cu care a fost amenințată Atica, pare să fie un eufemism pentru sângele menstrual. O vrajă străveche folosită de vrăjitoarele care vor să blesteme o casă, un câmp sau un staul este să alerge goale de nouă ori în jurul lor, în sens contrar mișcării soarelui, atunci când sunt la menstruație. Acest blestem este considerat cel mai primejdios pentru recolte, vite și copii în timpul unei eclipse de lună și imposibil de evitat dacă vrăjitoarea este o virgină la prima ei menstruație.

2. Filemon Comedianul a procedat bine când a pus la îndoială identificarea ateniană a eriniilor cu Binevoitoarele. Potrivit unor autorități mai demne de încredere, existau doar trei erinii: Tisifone, Alecto și Megera (*31.g), care locuiau permanent în Erebos, nu în Atena. Ele aveau cap de câine, aripi de liliac și șerpi în loc de păr; dar, după cum arată Pausanias, Binefăcătoarele erau descrise drept matroane venerabile. De fapt, oferta Atenei nu a fost ceea ce a consemnat Eschil, ci un ultimatum din partea preoțimii Atenei născute din Zeus către preotesele Binefăcătoarelor – străvechea Zeiță Triplă din Atena – că, dacă nu acceptau superioritatea noii forme de descendență patrilineară față de cea matrilineară și nu consimțeau să își împartă peștera cu zeități masculine din Lumea Subpământeană, precum Hades și Hermes, ele aveau să-și piardă toți adoratorii și, odată cu ei, privilegiile tradiționale ale primelor roade.

3. Oamenilor cu două destine le era interzisă intrarea în peștera zeitelor subpământene, care se puteau simți ofensate că supușii dedicați lor cutreierau încă liber lumea de deasupra. O situație similară se întâlnește în India atunci când oamenii își revin dintr-o transă asemănătoare morții pe drumul spre treptele de lângă râul unde au loc incinerările: potrivit lui Rudyard Kipling, în ultimul secol acestora le era refuzată de obicei existența oficială și erau transportați pe ascuns într-o colonie penitenciară a morților. Stejarul-mereu-verde, numit și stejarul de cârmâz, deoarece furniza galele (provocate de coșenile) din care grecii extrăgeau vopseaua stacojie, era copacul succesorului care îl ucidea pe regele

---

⁷⁶⁹ Pausanias I.31.2 și II.11.4.

sacru, fiind, prin urmare, un arbore adecvat pentru o pădure a Binevoitoarelor. Sacrificarea oilor gestante, a mieri și a florilor le-ar fi încurajat pe acestea să cruțe restul turmei în timpul sezonului de fătare, să fie favorabile albinelor și să îmbogățească pășunea.

4. Continuarea urmăririi lui Oreste de către erinii, în ciuda intervenției Atenei și a lui Apollo, sugerează că, în mitul originar, el s-a dus în Atena și Focida pentru purificare, dar fără succes, așa cum, în mitul Erifilei, Alcmeon s-a dus fără nici un succes în Psos și Tesproția. De vreme ce nu se relatează că Oreste și-ar fi găsit pacea pe aluviunile smulse vreunui râu – dacă nu cumva pe cele ale lui Scamandru (*114.2) –, el trebuie să își fi aflat moartea la Chersones, în Taurida, sau la Brauron (*116.1).

116. Ifigenia în Taurida

a. Urmărit cu o furie neostenită de eriniile rămase surde la discursurile elocvente ale Atenei, Oreste s-a dus la Delfi, unde s-a aruncat disperat pe podeaua templului și a amenințat că își va lua viața dacă Apollo nu îl va scăpa de bicele lor. Drept răspuns, preteasa Pythia i-a poruncit să plece pe mare prin Bosfor, apoi spre nord, peste Marea Neagră, căci nenorocirile lui aveau să ia sfârșit doar atunci când va fi pus mâna pe străvechea statuie de lemn a lui Artemis din templul ei din Chersones, în Taurida, și să o aducă în Atena sau (spun unii) în Argolida⁷⁷⁰.

b. Or, rege peste taurieni era Toas cel iute de picior, fiu al lui Dionysos și al Ariadnei și tată al lui Hipsipile; iar locuitorii – sciți de felul lor – erau numiți astfel deoarece Osiris înjugase cândva niște tauri (*tauroi*) și le arase pământul⁷⁷¹. Ei încă trăiesc din jafuri, ca pe vremea lui Toas; și de fiecare dată când unul dintre războinicii lor prinde vreun prizonier, îl decapitează, îi duce capul acasă și îl înfige într-o țeapă înălțată deasupra coșului de fum, astfel încât familia lui să trăiască sub protecția mortului. Mai mult, fiecare marinăr naufragiat sau care a fost adus în portul lor de vremea proastă este sacrificat în public lui Artemis Taurica. După riturile pregătitoare,

---

⁷⁷⁰ Apollodor, *Epitome* VI.26; Euripide, *Ifigenia în Taurida* 77 și 970 și urm.; Hyginus, *Fabula* 120.

⁷⁷¹ Euripide, *Ifigenia în Taurida* 32; Scolie la Apollonios din Rodos III.997; Eustathios, *Despre Dionysos* 306; Apollodor, *Epitome* VI.26.

ei îl doboară cu o măciucă și îi pironesc capul retezat de o cruce, iar trupul este fie îngropat, fie aruncat în mare de pe faleza unde se află templul lui Artemis. Dar orice străin de rang princiar căzut în mâinile lor este ucis cu sabia de o preoteasă virgină a zeiței, iar trupul îi este aruncat în focul sacru ce se ridică din Tartar și arde în incinta sacră. Unii spun totuși că, deși veghează riturile și săvârșește purificarea preliminară, precum și tăierea părului victimei, preoteasa nu ucide ea însăși. Vechea statuie a zeiței pe care Oreste primise poruncă să o ia căzuse aici din Cer. Acest templu este susținut de coloane grandioase, iar la el se putea ajunge urcând patruzeci de trepte; altarul lui din marmură albă este în permanență pătat de sânge⁷⁷².

c. Artemis Taurica are mai multe nume grecești: printre ele se numără Artemis Tauropolos sau Tauropole, Artemis Dictinna, Artemis Ortia, Toanteia și Hecate, iar pentru latini ea este Trivia⁷⁷³.

d. Or, Ifigenia fusese salvată de la sacrificiul din Aulis de Artemis, fiind învăluită într-un nor și dusă în Chersonesul tauric, unde fusese numită de îndată Mare Preoteasă, singura care avea dreptul să atingă statuia sacră. Ulterior, taurienii au numit-o Artemis, Hecate sau Orsiloche. Ifigenia detesta sacrificiul uman, dar s-a supus cu evlavie zeiței⁷⁷⁴.

e. Oreste și Pilade nu știau nimic despre toate acestea; ei mai credeau că Ifigenia murise la Aulis, sub cuțitul sacrificial. S-au grăbit totuși spre ținutul taurienilor într-o corabie cu cincizeci de vâslași pe care, la sosire, au lăsat-o ancorată și păzită de vâslași, în timp ce ei s-au ascuns într-o peșteră de lângă țărm. Intenția lor era să se apropie de templu la căderea nopții, dar au fost surprinși mai înainte de niște păstori naivi care, presupunând că erau Dioscurii sau vreun alt cuplu de nemuritori, s-au aruncat la pământ cuprinși de venerație. În acel moment Oreste a înnebunit din nou, mugind ca un vițel și urlând ca un câine; el a confundat o cireadă de vițeii cu

---

⁷⁷² Herodot IV.103; Ovidiu, *Ponticele* III.2.45 și urm.; Apollodor, *Epitome* VI.26; Euripide, *Ifigenia în Taurida* 40 și urm. și 88 și urm.

⁷⁷³ Diodor din Sicilia IV.44.7; Sofocle, *Aiax* 172; Pausanias I.23.9; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu II.116; Valerius Flaccus VIII.208; Ovidiu, *Ibis* 384 și *Ponticele* III.2.71; *Orphic Argonautica* 1065.

⁷⁷⁴ Euripide, *Ifigenia în Taurida* 784 și 1045; Ovidiu, *Ponticele* III.2.45 și urm.; Herodot IV.103; Hesiod, *Catalogul femeilor*, citat de Pausanias I.43.1; Ammianus Marcellinus XXII.8.34.

eriniile și s-a năpustit afară din peșteră, cu sabia în mână, ca să le măcelărească. Atunci păstorii, treziți la realitate, i-au prins pe cei doi prieteni și i-au dus la templu, la ordinele lui Toas, pentru a fi sacrificați imediat⁷⁷⁵.

f. În timpul riturilor preliminare, Oreste i-a vorbit în greacă Ifigeniei; curând, fiecare a descoperit cu bucurie identitatea celuilalt și când Ifigenia a aflat natura însărcinării lui, a început să coboare statuia, ca el s-o poată lua. Însă Toas a apărut dintr-odată, devenit nerăbdător din cauza evoluției prea lente a sacrificiului, iar Ifigenia, ingenioasă, s-a prefăcut că mângâie statuia. I-a explicat lui Toas că zeița își întorsese privirea de la victimele pe care el i le-a trimis, deoarece unul era un matricid, iar celălalt, complice: ambii erau nepotriviți pentru un sacrificiu. Ea trebuia să îi ducă, împreună cu statuia pe care prezența lor o pângărise, ca să fie purificați în mare și să îi ofere zeiței, la lumina torțelor, un sacrificiu de miei tineri. Între timp, Toas trebuia să purifice templul cu o torță, să își acopere capul când apăreau necunoscuții și să dea tuturor ordin să rămână acasă, pentru a evita astfel pângărirea.

g. Pe deplin amăgit, Toas a rămas o vreme pierdut în admirația sagacității ei, apoi s-a pornit să purifice templul. Iar Ifigenia, Oreste și Pilade au dus statuia pe țărm, luminați de torțe, dar acolo, în loc să se îmbăieze în mare, au dus-o în grabă la bordul vasului lor. Servitorii taurieni ai templului, care veniseră cu ei, au început abia atunci să-i bănuiască de trădare și li s-au opus. Au fost copleșiți, după o luptă aprigă, apoi vâslașii lui Oreste au scos corabia în larg. Dar o vijelie puternică, stârnită dintr-odată, i-a împins din nou spre țărmul pietros – și ar fi pierit cu toții dacă Poseidon nu ar fi potolit apele, la cererea Atenei; cu ajutorul unei brize prielnice, cu toții au ajuns cu bine pe Insula Smintos⁷⁷⁶.

h. Aceasta era patria lui Chrises, preotul lui Apollo, și a nepotului său cu același nume, a cărui mamă, Chriseis, a propus să îi predea pe fugarii lui Toas. Căci, deși unii susțin că Atena îl vizitase pe Toas, care pregătea o flotă să plece în urmărirea lor, și îl flatase cu atât de mult succes încât el consimțise până și să le repatrieze pe sclavele Ifigeniei, este un fapt cert că el venise în Smintos cu intenții

---

⁷⁷⁵ Hyginus, *Fabula* 120; Apollodor, *Epitome* VI.27.

⁷⁷⁶ Ovidiu, *Ponticele*, loc. cit.; Hyginus, loc. cit.; Euripide, *Ifigenia în Taurida* 1037 și urm.

criminale. Atunci, Chrises cel Bătrân, aflând identitatea oaspeților lui, i-a dezvăluit lui Chrises cel Tânăr că nu era, așa cum Chriseis a pretins mereu, fiul lui Apollo, ci al lui Agamemnon, și, prin urmare, era frate vitreg cu Oreste și cu Ifigenia. Aflând acestea, Chrises și Oreste s-au năpustit împreună în contra lui Toas, pe care au izbutit să-l ucidă; iar Oreste a luat statuia și a navigat în siguranță spre casă, în Micene, unde eriniile, în cele din urmă, au renunțat la urmărirea lor⁷⁷⁷.

i. Dar unii spun că o furtună l-a împins pe Oreste spre Rodos, unde, potrivit cu spusele Oracolului helian, a așezat statuia pe un zid al orașului. Alții zic că, de vreme ce Atica era ținutul în care i se spusese să o aducă, din ordinele lui Apollo, Atena l-a vizitat în Smintos și i-a indicat ca destinație orașul de frontieră Brauron: statuia trebuia adăpostită acolo, în templul lui Artemis Tauropolos, și îmbunată cu sânge din gâtul unui bărbat. Artemis a desemnat-o pe Ifigenia ca preoteasă a templului, unde era sortită să își sfârșească zilele în pace; printre privilegiile ei se numărau veșmintele femeilor bogate care muriseră în chinurile facerii. Potrivit acestei relatări, corabia a tras în cele din urmă la țarm în Brauron, unde Ifigenia a depus statuia, apoi, în timp ce se construia templul, s-a dus cu Oreste la Delfi; acolo s-a întâlnit cu Electra în altar, pe care a adus-o înapoi în Atena, ca să se căsătorească cu Pilade⁷⁷⁸.

j. Ceea ce se pretinde că ar fi statuia autentică de lemn a lui Artemis Taurica încă mai poate fi văzută în Brauron. Dar unii spun că e o copie, originalul fiind capturat de Xerxes, în timpul nefericitei lui expediții contra Greciei, și dus în Susa; apoi, mai spun ei, statuia a fost oferită laodiceenilor de regele Seleucos al Siriei, care o venerază până în ziua de azi. Iar alții, nedorind să îi atribuie acest merit lui Xerxes, spun că Oreste însuși, la întoarcerea acasă din Chersonesul tauric, a fost dus de o furtună în regiunea numită acum Seleucia, unde a lăsat statuia, și că locuitorii de acolo au redenumit Muntele Melantios, unde Oreste s-a vindecat în cele din urmă de nebunia lui, spunându-i Muntele Amanon, adică

---

⁷⁷⁷ Hyginus, *Fabulele* 120 și 121; Euripide, *Ifigenia în Taurida* 1435 și urm.; Hyginus, *Fabula* 121.

⁷⁷⁸ Apollodor, *Epitome* VI.27; Euripide, *Ifigenia în Taurida* 89-91 și 1446 și urm.; Pausanias I.33.1; Tzetzes, *Despre Licofron* 1374.

„nenebun”, în amintirea lui. Dar lidienii, care au un sanctuar al lui Artemis Anaitis, susțin și ei că ar poseda statuia, la fel și locuitorii din Comana, în Capadocia, al căror oraș se spune că și-a primit numele de la cosițele de doliu (*comai*) pe care Oreste le-a depus acolo atunci când a adus riturile lui Artemis Tauropolos în Capadocia⁷⁷⁹.

k. Iar alții spun că Oreste a ascuns statuia într-o legătură de lemne și a dus-o în Aricia din Italia, unde a murit el însuși și a fost îngropat, oasele fiindu-i duse apoi la Roma; și că statuia a fost trimisă din Aricia în Sparta, deoarece cruzimea riturilor ei îi nemulțumea pe romani, iar acolo a fost pusă în Sanctuarul lui Artemis Ortia („Cea Dreaptă”) ⁷⁸⁰.

l. Dar spartanii susțin că statuia a fost a lor cu mult înainte de întemeierea Romei, Oreste aducând-o cu el atunci când a devenit regele lor și ascunzând-o într-o pădure de sălcii. Timp de secole, spun ei, locul a fost uitat, până când, într-o zi, Astrabacos și Alopecos, doi prinți din casa regală, au intrat în acea pădure din întâmplare și au înnebunit la vederea statuii înfiorătoare, care era ținută în poziție verticală de crengile de salcie înfășurate în jurul ei – de aici și numele ei, Ortia sau Lygodesma.

m. De îndată ce statuia a fost adusă în Sparta, o ceartă de rău augur a izbucnit între adepții rivali ai lui Artemis, care aduceau sacrificii împreună la altarul ei: mulți dintre ei au fost uciși chiar în sanctuar, iar cei rămași au murit de ciumă la puțin timp după aceea. Atunci când un oracol i-a sfătuit pe spartani să îmbuneze statuia scaldând altarul în sânge de om, ei au tras la sorți o victimă și au sacrificat-o, iar acea ceremonie a fost repetată anual, până când regele Licurg, care detesta sacrificiile umane, a interzis-o și a ordonat, în schimb, ca la altar să fie biciuiți băieți până la sânge⁷⁸¹. O dată pe an, băieții spartani se întrec în a vedea cine poate să îndure cele mai multe lovituri de bici. Preoteasa lui Artemis asistă la concurs, purtând statuia care, deși mică și ușoară, a dobândit un asemenea gust de sânge, din vremurile în care taurienii îi ofereau

---

⁷⁷⁹ Pausanias I.23.9, III.16.6 și VIII.46.2; Tzetzes, *loc. cit.*; Strabon XII.2.3.

⁷⁸⁰ Servius despre *Eneida* lui Vergiliu II.116 și VI.136; Hyginus, *Fabula* 261.

⁷⁸¹ Pausanias III.16.6-7.

sacrificii omenеști, încât, chiar și acum, dacă cei ce mînuiesc bicele lovesc prea cu milă cînd băiatul e de origine nobilă sau nemaivăzut de frumos, statuia devine prea grea de ținut în brațe, iar preoteasa îi mustră pe biciuitori: „Mai tare, mai tare! Mă striviți sub greutatea ei!”⁷⁸².

n. Prea puțină crezare ar trebui dată poveștii conform căreia Elena și Menelaos s-au dus în căutarea lui Oreste și, sosind printre taurieni la puțin timp după el, Ifigenia i-ar fi sacrificat zeiței pe amîndoi⁷⁸³.

*

1. Nerăbdarea mitografilor de a ascunde tradițiile barbare se observă în mod evident în această legendă și în variantele ei. Printre elementele suprimate sunt răzbunarea lui Artemis contra lui Agamemnon pentru uciderea Ifigeniei și răzbunarea lui Eax, de asemenea contra lui Agamemnon, pentru uciderea fratelui său, Palamede. La origine, mitul pare să fi fost cam așa: Agamemnon s-a lăsat convins de celelalte căpetenii să o execute pe fiica sa, Ifigenia, ca vrăjitoare, atunci cînd expediția grecească împotriva Troiei a fost reținută în Aulis din cauza vîntului neprielnic. Artemis, căreia Ifigenia îi slujea drept preoteasă, l-a făcut pe Agamemnon să plătească pentru această ofensă la adresa ei: ea l-a ajutat pe Egist să îl înlocuiască și să îl ucidă la întoarcere. Tot ea l-a inspirat pe Eax să îl ducă pe Oreste într-o călătorie în ținutul recuperat din râul Scamandru și, astfel, să-l ajute să scape de erinii; căci Atena avea să-l protejeze acolo (*115.4). În schimb, Eax a ajuns în Brauron, unde Oreste a fost aclamat ca *pharmacos*-ul anual, un țăp ispășitor pentru vinovăția locuitorilor, și i-a fost tăiat gâtul de către preoteasa virgină a lui Artemis. De fapt, Eax i-a spus Electrei adevărul atunci cînd s-au întîlnit la Delfi: că Oreste fusese sacrificat de Ifigenia, care pare să fi fost un nume al lui Artemis (*117.1).

2. Grecilor patriarhali dintr-o epocă mai tîrzie le va fi displicut acest mit – o versiune a lui care făcea din Menelaos, nu din Oreste, obiectul răzbunării lui Artemis fiind păstrată de Photios. Ei îl disculpau pe Agamemnon de crimă și pe Artemis pentru că s-a

---

⁷⁸² Hyginus, *Fabula* 261; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu II.116; Pausanias, *loc. cit.*

⁷⁸³ Ptolemeu Hefestion IV, citat de Photios p. 479.

opus voinței lui Zeus, spunând că ea a fost cea care o salvase pe Ifigenia și a dus-o departe, ca să fie preoteasă sacrificială – nu în Brauron, ci printre taurienii sălbatici, pentru a căror acțiune ei, grecii, nu erau responsabili. Și că, fără îndoială, nu ea l-a ucis pe Oreste (și nici pe vreo altă victimă grecească), ci, dimpotrivă, l-a ajutat să ducă statuia taurică în Grecia, la ordinul lui Apollo.

3. Această poveste care salvează aparențele, influențată de mitul expediției lui Iason în Marea Neagră – în versiunea lui Servius, Oreste fură statuia din Colhida, nu din Chersonesul tauric –, explica tradiția tăierii gâtului unor victime umane din Brauron, modificată acum în extragerea unei picături de sânge dintr-o tăietură ușoară, precum și sacrificiile similare din Micene, Aricia, Rodos și Comana. „Tauropolos” sugerează sacrificii de tauri în Creta, ritual care a supraviețuit în Bufonia din Atena (Pausanias I.28.11); este probabil ca la origine victima să fi fost regele sacru.

4. Riturile de fertilitate spartane, despre care se spune că ar fi implicat cândva și ele sacrificii umane, erau săvârșite în cinstea lui Artemis Ortia. Dacă e să judecăm după practica primitivă din alte părți ale Mediteranei, victima era legată cu chingi din ramuri de salcie, încărcate de magie lunară, de o statuie – sau un trunchi sacru de copac, poate de păr (*74.6) – și biciuită până când loviturile îi induceau o reacție erotică și ejacula, fecundând pământul cu spermă și sânge. Numele lui Alopecos și legenda bine-cunoscută a tânărului care a îngăduit ca organele lui vitale să fie roase de o vulpe, mai degrabă decât să strige, sugerează că Zeița-vulpe din Teumesa era adorată și în Sparta (*49.2 și 89.8).

5. Meteoritilor le erau acordate adesea onoruri divine, ca și micilor obiecte rituale de origine incertă care puteau fi explicate ca fiind căzute în mod similar din cer – cum ar fi vârfuri de lance neolitice lucrate atent, identificate cu fulgere ale lui Zeus de grecii de mai târziu (așa cum săgețile de cremene sunt numite „săgeți ale elfilor” în zona rurală engleză), sau pilugul de bronz ascuns în podoaba capilară purtată de statuia lui Artemis din Efes. Despre statuile înseși, cum ar fi Artemis din Brauron și Atena din lemn de măslin din Erehteion, se spunea atunci că și ele ar fi căzut din cer, printr-o gaură din acoperiș (*158.k). Este posibil ca imaginea din Brauron să conțină un cuțit sacrificial străvechi din obsidian – o sticlă vulcanică din Insula Melos – cu care era tăiat gâtul victimelor.

6. Legenda despre Osiris care a arat Chersonesul tauric

(Crimeea) pare forțată, dar Herodot insistă asupra unei legături strânse dintre Colhida și Egipt (II.104), iar Colhida a fost confundat aici cu ținutul taurienilor. Asemenea lui Triptolem, Osiris se spune că ar fi introdus agricultura în multe ținuturi străine (*24.m).

117. Domnia lui Oreste

a. Aletes, fiul lui Egist, a uzurpat regatul din Micene, dând crezare zvonului răuvoitor [răspândit de Eax?] că Oreste și Pilade fuseseră sacrificați pe altarul lui Artemis Taurica. Dar Electra, îndoindu-se de adevărul zvonului, s-a dus să consulte Oracolul din Delfi. Ifigenia tocmai sosise în Delfi, iar Eax [?] a arătat cu degetul către Electra, ca ucigașă a lui Oreste. Ca să se răzbune, ea a luat un lemn aprins din altar și, nerecunoscând-o pe Ifigenia după trecerea atâtor ani, era pe punctul de a o orbi, când Oreste însuși a intrat și i-a povestit tot ce se întâmplase. Toți copiii lui Agamemnon s-au întors atunci bucuroși în Micene, unde Oreste a pus capăt vrajbei dintre Casa lui Atreu și Casa lui Tiest ucigându-l pe Aletes, despre a cărei soră, Erigona, se spune că ar fi pierit și ea de mâna lui dacă Artemis nu ar fi dus-o în Atica. Dar după aceea, resentimentele lui Oreste față de ea s-au mai domolit⁷⁸⁴.

b. Unii spun că Ifigenia a murit fie în Brauron, fie în Megara, unde are acum un sanctuar; alții, că Artemis a imortalizat-o sub numele de Tânăra Hecate. Electra, căsătorită cu Pilade, i-a născut pe Medon și Strofios al Doilea; ea este îngropată la Micene. Oreste s-a căsătorit cu verișoara lui, Hermione – care asistase la uciderea sacrificială a lui Neoptolem, fiul lui Ahile, cu care era logodită⁷⁸⁵. Cu ea, Oreste a devenit tată al lui Tisamenos, moștenitorul și succesorul lui, iar cu Erigona, a doua lui soție, tată al lui Pentilos⁷⁸⁶.

c. Când Menelaos a murit, spartanii l-au chemat pe Oreste să devină regele lor, preferându-l, ca nepot al lui Tindar, lui

---

⁷⁸⁴ Hyginus, *Fabula* 122.

⁷⁸⁵ Euripide, *Ifigenia în Taurida* 1464 și 915; Pausanias I.43.1 și X.24.4-5; Hellanicos, citat de Pausanias II.16.5; Hyginus, *Fabula* 123; Strabon IX.3.9.

⁷⁸⁶ Apollodor, *Epitome* VI.28; Cinaethon, citat de Pausanias II.18.5; Tzetzes, *Despre Licofron* 1374.

Nicostratos și Megapentes, zămisliți de Menelaos cu o sclavă tânără. Oreste, care, cu sprijinul trupelor furnizate de aliații lui din Focida, adăugase deja o mare parte a Arcadiei la domeniile lui miceniene, s-a făcut acum stăpân și peste Argos, căci regele Cilarabes, nepotul lui Capaneu, murise fără moștenitori. A cucerit și Ahaia, dar, supunându-se Oracolului din Delfi, în cele din urmă a emigrat din Micene în Arcadia, unde, la vârsta de șaptezeci de ani, a murit mușcat de șarpe în Oresteion sau Oresteia, orașul pe care îl întemeiasă în timpul exilului său⁷⁸⁷.

d. Oreste a fost îngropat în Tegeea, dar în timpul domniei lui Anaxandrides, corege cu Aristo, singurul laconian care a avut vreodată două soții și a ocupat două case în același timp, spartanii, disperați din pricină că până atunci pierduseră toate bătăliile contra tegeenilor, au mers la Delfi să ceară sfat și li s-a recomandat să intre în posesia osemintelor lui Oreste. Cum locul unde se aflau acestea nu era cunoscut, ei l-au trimis pe Lihas, unul dintre binefăcătorii Spartei, să obțină informații suplimentare. El a primit următorul răspuns, în hexametri:

Nivelează și netezește câmpia Tegeei din Arcadia. Du-te
Acolo unde două vânturi bat pururea, din trebuință;
Unde o lovitură răsună după alta și un rău se abate peste altul;
Acolo pământul a toate născător îl cuprinde pe prințul căutat de
tine.

Adu-l în casa ta și astfel vei fi stăpân peste Tegeea!

Din cauza unui armistițiu vremelnic dintre cele două state, Lihas nu a întâmpinat nici o piedică în a merge în Tegeea, unde a dat de un fierar care meșterea o sabie de fier, și nu de bronz, și a rămas mut de uimire la priveliștea inedită. „Această lucrare te surprinde?”, a întrebat fierarul jovial. „Ei bine, am aici ceva care te va surprinde și mai mult! Este un coșciug de șapte coți lungime care conține un cadavru de aceeași lungime, pe care l-am găsit sub podeaua fierăriei în timp ce săpam acolo un puț.”

e. Lihas s-a gândit că vânturile menționate în versuri trebuiau să fie cele iscate de foalele fierarului, loviturile sunt cele ale ciocanului

---

⁷⁸⁷ Pausanias II.18.5 și VIII.5.1-3; Asclepiades, citat de scolia la *Oreste* de Euripide 1647; Apollodor, *loc. cit.*; Tzetzes, *loc. cit.*

său, iar răul de peste rău e vârful ciocanului care făurea sabia de fier – căci Epoca Fierului a adus cu ea vremuri crude. El s-a întors de îndată cu acele vești în Sparta, unde judecătorii s-au prefăcut, la sugestia lui, că îl condamnă pentru o crimă violentă; apoi a fugit în Tegeea ca și cum ar fi făcut-o ca să scape de execuție și l-a convins pe fierar să-l ascundă în fierăria lui. La miezul nopții a furat osemintele din coșciug și s-a întors în grabă în Sparta, unde le-a reînhumat lângă sanctuarul Ursitelor, mormânt ce încă mai poate fi văzut acolo. De atunci, armatele spartane le-au învins întotdeauna pe cele din Tegeea⁷⁸⁸.

f. Lancea care i-a servit lui Pelops drept sceptru, mânuită și de nepotul lui, Oreste, a fost descoperită în Focida cam în același timp, zăcând îngropată împreună cu o comoară de aur la hotarul dintre Cheroneea și Panopeea, unde probabil că fusese ascunsă de Electra. Când tezaurul a fost supus unei judecăți de partaj, locuitorii din Panopeea s-au mulțumit cu aurul, dar cei din Cheroneea au luat sceptrul, iar acum îl venerază ca zeitate supremă a lor. Fiecare preot al lăncii, numit anual, o ține în casa lui, oferind victime zilnice divinității acesteia, precum și mese pline cu tot felul de mâncăruri⁷⁸⁹.

g. Totuși unii neagă că Oreste a murit în Arcadia. Ei spun că, după perioada lui de exil de acolo, un oracol i-a dat ordin să meargă în Lesbos și Tenedos și să întemeieze colonii, cu coloniști din diverse orașe, inclusiv din Amicle. El a făcut întocmai, numind eolian noul lui popor, deoarece Eol era cel mai apropiat strămoș comun al lor, dar a murit la puțin timp după construirea unui oraș în Lesbos. Ei spun că această migrație a avut loc cu patru generații înaintea celei ioniene. Alții, însă, declară că fiul lui Oreste, Pentilos, nu Oreste însuși, a cucerit Lesbosul, că nepotul lui, Gras, ajutat de spartani, a ocupat ținutul dintre Ionia și Misia, numit acum Eolis, și că un alt nepot, Arhelaos, i-a dus pe coloniștii eolieni în actualul oraș Cizicene, lângă Dascileion, pe țărmul sudic al Mării Marmara⁷⁹⁰.

h. Între timp, Tisamenos a moștenit coloniile tatălui său, dar a fost alungat din orașele capitală Sparta, Micene și Argos de fiii lui

---

⁷⁸⁸ Pausanias III.3.7; III.11.8; III.3.5-7 și VIII.54.3; Herodot I.67-8.

⁷⁸⁹ Pausanias IX.40.6.

⁷⁹⁰ Pindar, *Ode nemeene* XI.33-5; Hellanicos, citat de Tzetzes, *Despre Licofron* 1374; Pausanias III.2.1; Strabon XIII.1.3.

Heracle și s-a refugiat împreună cu armata lui în Ahaia. Fiul lui, Cometes, a emigrat în Asia⁷⁹¹.

*

1. Ifigenia pare să fi fost un nume al lui Artemis, cea din vechime, care nu era doar Fecioară, ci și Nimfă – „Ifigenia” înseamnă „mamă a unei rase puternice” –, și Babă, adică Moirele sau Tripla Hecate. Se spune că Oreste ar fi domnit în atât de multe locuri, încât numele lui trebuie privit și ca nume generic. Moartea lui produsă de o mușcătură de șarpe, în Oresteia din Arcadia, îl pune în legătură cu alți regi din vechime, cum ar fi Apesantos, fiul lui Acrisios (*123.e), care poate fi identificat cu Ofeltes din Nemea (*106.g), Munitos, fiul lui Acamas (*168.e), Mopsos Lapitul (*154.f), mușcat de un șarpe libian, și egipteanul Ra, o ipostază a lui Osiris, și el mușcat de un șarpe libian. Aceste mușcături sunt întotdeauna la călcâi; în unele cazuri, printre care și cele ale centaurilor Chiron și Folos, Talus Cretanul, Ahile Mirmidonul și Filoctet din Eubeea, veninul pare să fi fost transmis prin vârful unei săgeți (*92.10). Oreste din Arcadia era, de fapt, un pelasgian cu legături libiene.

2. Salvarea de către Artemis a Erigonei de răzbunarea lui Oreste este un alt incident al ostilității dintre Casa lui Tiest, ajutată de Artemis, și Casa lui Atreu, ajutată de Zeus. Numele lui Tisamenos („putere răzbunătoare”) sugerează că vrajba a fost lăsată moștenire generației următoare, deoarece, potrivit uneia dintre relatările lui Apollodor (*Epitome* VI.28), acesta era fiul Erigonei, nu al lui Hermione. Pe parcursul poveștii acestei vrajbe, trebuie să ne amintim că acea Artemis care aici își măsoară puterile cu Zeus este vechea și matriarhala Artemis, și nu sora geamănă și tandră a lui Apollo, fecioara iubitoare de vânătoare; mitografiile au făcut tot posibilul să ascundă participarea activă a lui Apollo de partea lui Zeus în această ceartă divină.

3. Oasele de uriași, identificate de obicei cu cele ale unui trib strămoșesc, erau privite ca mijloace magice de ocrotire a unui oraș; astfel, atenienii au recuperat din Scyros, prin inspirație oraculară, ceea ce ei pretindeau a fi osemintele lui Tezeu și le-au adus înapoi în Atena (*104.ȷ). Este foarte posibil ca osemintele să fi fost neobișnuit de mari, deoarece o rasă de giganți – a cărei ramură este populația watusi hamitică din Africa Ecuatorială – se dezvoltase în

---

⁷⁹¹ Pausanias II.8.6-7 și VII.6.21.

Europa neolitică, iar scheletele lor de 2,15 metri au fost găsite ocazional chiar și în Britania. Nativii anakim din Palestina și Caria (*88.3) aparțineau acestei rase. Totuși, dacă Oreste era un aheu din perioada Războiului Troian, atenienii nu puteau să-i fi găsit și măsurat scheletul, de vreme ce nobilii homerici practicau incinerarea, nu înhumarea în stil neolitic.

4. „Un rău se abate peste altul” este interpretat de obicei drept sabia de fier care era bătută pe o nicovală de fier, dar nicovalele de piatră au constituit regula până într-o epocă relativ târzie, încât capul unui ciocan care cade pe sabie este explicația mai probabilă – deși, într-adevăr, ciocanele de fier au fost și ele rare înaintea epocii romane. Fierul era un metal prea sfânt și rar pentru ca micenienii să-l folosească în mod curent – nefiind extras din minereu, ci din meteoriții de proveniență divină –, iar atunci când, în cele din urmă, în Grecia au fost importate arme de fier din Tibarene, de la Marea Neagră, procesul de topire și fabricare a rămas o vreme secret. Fierarii au continuat să fie numiți „lucrători în bronz” chiar și în perioada elenistică, dar de îndată ce toată lumea a putut intra în posesia unei arme sau unelte de fier, epoca mitului a luat sfârșit, fie și doar pentru că fierul nu se număra printre cele cinci metale consacrate zeiței și puse în legătură cu riturile calendarului, anume argint, aur, cupru, cositor și plumb (*53.2).

5. Sceptrul-lance al lui Pelops, simbol al suveranității, aparținea în mod evident preotesei aflate la conducere; astfel, potrivit lui Euripide, lancea cu care a fost omorât Enomaos – probabil același instrument – a fost ascunsă în dormitorul Ifigeniei, după care Clitemnestra a revendicat posesia ei (Sofocle, *Electra* 651), iar Pausanias spune că Electra a adus-o în Focida. Grecii din Asia Mică erau fericiți să considere că Oreste întemeiasse prima colonie eoliană de acolo, numele lui fiind unul din titlurile lor regale. Este posibil ca ei să se fi bazat pe o tradiție care se referea la o nouă etapă din istoria regalității: atunci când domnia unui rege ajungea la sfârșit, el era scutit de moarte și i se permitea să sacrifice un substitut – un fapt criminal care ar putea explica al doilea exil al lui Oreste –, după care putea să conducă o colonie de peste mări. Mitografii care explicau faptul că spartanii îl preferau pe Oreste fiilor lui Menelaos, deoarece aceștia erau născuți dintr-o sclavă, uitaseră că descendența era încă matrilineară. Ca micenian, Oreste putea domni prin căsătoria cu moștenitoarea spartană Hermione; frații ei trebuiau să își caute regate altundeva. În Argolida, o

prințesă putea să aibă copii născuți cu un sclav, iar pe soțul țaran al Electrei din Micene nu îl împiedica nimic să aibă copii pretendenți la tron.

6. Tradiția psalmistului că „vremea unui om e de trei ori douăzeci și încă zece ani” era întemeiată nu pe observație, ci pe teoria religioasă: șapte era numărul sfințeniei, iar zece cel al perfecțiunii. În mod similar, Oreste a ajuns la șaptezeci de ani.

7. Este posibil ca încălcarea tradiției monogame de către Anaxandrides să se fi datorat necesității dinastice; poate că Aristo, coregele lui, a murit cu prea puțin timp înainte de sfârșitul domniei sale ca să se justifice o nouă încoronare și, de vreme ce Anaxandrides domnise în virtutea căsătoriei cu o moștenitoare, el l-a înlocuit pe acesta atât ca rege, cât și ca soț.

8. Documentele hitite arată că exista deja un regat aheean în Lesbos la sfârșitul secolului al XIV-lea î.Hr.

118. Nașterea lui Heracle

a. Electrion, fiul marelui rege Perseu al Micenei și soț al lui Anaxo, s-a pornit într-o expediție de pedepsire a tafiienilor și teleboilor, care se aliaseră ca să-i fure vitele, jaful fiind plănuit de un oarecare Pterelaos, un pretendent la tronul micenian, expediție care a avut drept rezultat moartea celor opt fii ai lui Electrion. În timp ce el era plecat, nepotul lui, regele Amfitrion din Trezena, a îndeplinit funcția de regent în locul lui. „Stăpânește bine, iar când eu mă voi întoarce victorios te vei căsători cu Alcmene, fiica mea”, i-a strigat Electrion în loc de rămas-bun. Informat de regele Elidei că vitele furate se aflau acum în posesia lui, Amfitrion i-a plătit răscumpărarea mare cerută și l-a chemat înapoi pe Electrion ca să le identifice. Deloc încântat să afle că Amfitrion a crezut că el va achita răscumpărarea, Electrion l-a întrebat aspru ce drept aveau eleenii să vândă o proprietate furată și de ce tolerase o fraudă. Necatadicsind să răspundă, Amfitrion și-a descărcat nervii aruncând o măciucă într-una din vacile rătăcite de cireadă; măciuca s-a lovit de coarnele ei, a ricoșat și l-a ucis pe Electrion. Atunci Amfitrion a fost surghiunit din Argolida de unchiul lui, Stenelos, care a pus mâna pe Micene și Tirint și a încredințat restul

țării, cu Midea drept capitală, lui Atreu și Tiest, fiii lui Pelops⁷⁹².

b. Însoțit de Alcmene, Amfitrion a fugit la Teba, unde regele Creon l-a purificat și i-a dat-o pe sora lui, Perimede, în căsătorie lui Licimnios, unicul fiu rămas în viață al lui Electrion, un bastard născut de o frigiană pe nume Midea⁷⁹³. Dar evlavioasa Alcmene nu voia să se împreuneze cu Amfitrion până când el nu avea să răzbune moartea celor opt frați ai ei. Prin urmare, Creon i-a dat permisiunea să adune o armată beoțiană în acest scop, cu condiția să scape Teba de vulpea din Teumesa, ceea ce Amfitrion a și făcut, împrumutându-l pe Lelaps, ogarul cel vestit al atenianului Cefalos. Apoi, cu ajutorul contingentelor din Atena, Focida, Argos și Locrida, i-a înfrânt pe teleboi și pe tafieni și a cedat insulele lor aliaților lui, printre care și unchiul său Heleios.

c. Între timp, profitând de lipsa lui Amfitrion, Zeus a luat chipul lui și, asigurând-o pe Alcmene că frații ei erau acum răzbunați – de vreme ce Amfitrion repurtase într-adevăr victoria chiar în dimineța aceea –, s-a împreunat cu ea o noapte întreagă, pe care a făcut-o să aibă lungimea a trei nopți⁷⁹⁴. Căci Hermes, la ordinul lui Zeus, îi poruncise lui Helios să stingă focurile solare, să pună Orele să își deshame atelajul și să petreacă ziua următoare acasă, deoarece procrearea unui luptător atât de grandios precum cel la care se gândea Zeus nu putea fi făcută în pripă. Helios s-a supus, bodogănind despre vremurile bune în care ziua era zi și noaptea, noapte, iar Cronos, pe atunci Zeul Atotputernic, nu își părăsea soția legiuită ca să fugă la Teba în căutare de aventuri amoroase. Hermes a ordonat apoi Lunii să meargă încet, iar Somnului să facă omenirea să doarmă astfel încât nimeni să nu observe ce se întâmplă⁷⁹⁵. Pe deplin amăgită, Alcmene l-a ascultat încântată pe Zeus cum îi povestește despre zdrobitoarea înfrângere a lui Pterelaos din Ehalia și a petrecut în mod nevinovat cu presupusul ei soț timp de treizeci și șase de ore întregi. A doua zi, când Amfitrion s-a întors acasă, vorbind cu elocvență despre victorie și

---

⁷⁹² Apollodor II.4.5-6; Tzetzes, *Despre Licofron* 932; Hesiod, *Scutul lui Heracle* II și urm.

⁷⁹³ Apollodor, *loc. cit.*

⁷⁹⁴ Hesiod, *Scutul lui Heracle* 1-56; Apollodor II.4.7-8; Hyginus, *Fabula* 28; Tzetzes, *Despre Licofron* 33 și 932; Pindar, *Ode isthmianice* VII.5.

⁷⁹⁵ Lucian, *Dialogurile zeilor* X.

despre iubirea lui pentru ea, Alcmene nu l-a primit în patul ei cu entuziasmul la care el sperase. „Noaptea trecută nu am dormit deloc”, s-a plâns ea. „Și te aștepți cumva ca eu să ascult de două ori povestea isprăvilor tale?” Neputând să înțeleagă acele remarce, Amfitrion l-a consultat pe clarvăzătorul Tiresias, care i-a spus că fusese încornorat de Zeus; și nu a mai îndrăznit apoi niciodată să se culce cu Alcmene, de teamă să nu-și atragă gelozia divină⁷⁹⁶.

d. Nouă luni mai târziu, în Olimp, s-a întâmplat ca Zeus să se laude că zămislise un fiu aflat acum pe punctul de a se naște și care avea să se numească Heracle, ceea ce înseamnă „Gloria Herei”, și care avea să conducă nobila Casă a lui Perseu. Auzind acestea, Hera l-a pus să promită că orice prinț născut înainte de căderea nopții în Casa lui Perseu avea să fie rege. Când Zeus a rostit jurământul, Hera s-a dus îndată la Micene, unde i-a grăbit chinurile facerii lui Nicipe, soția regelui Stenelos. Apoi s-a dus în Teba și s-a așezat pe jos, cu picioarele încrucișate în fața ușii lui Alcmene, și-a legat hainele cu noduri și și-a împreunat degetele, făcând astfel să întârzie nașterea lui Heracle până când Euristeu, fiul lui Stenelos, un copil conceput doar cu șase luni în urmă, se afla deja în leagăn. Atunci când a apărut Heracle, o oră mai târziu, s-a văzut că el avea un frate geamăn pe nume Ificles, fiu al lui Amfitrion și mai tânăr decât el cu o noapte. Dar unii spun că Heracle, și nu Ificles, era mai tânăr cu o noapte, iar alții, că gemenii fuseseră zămislți în aceeași noapte și născuți împreună, și că Tatăl Zeus a iluminat în mod divin camera de naștere. La început, Heracle a fost numit Alceu sau Palemon⁷⁹⁷.

e. Când Hera s-a întors în Olimp și s-a lăudat senină cu succesul ei în a o ține pe Ilitia, Zeița Nașterii, la ușa lui Alcmene, Zeus a fost cuprins de o furie de nestăpânit; a înșfăcat-o pe fiica lui cea mare, pe Ate, care îl făcuse să fie orb la înșelăciunea Herei, și a jurat solemn că ea nu avea să mai intre vreodată în Olimp. A apucat-o de părul ei auriu și a învârtit-o, apoi a azvârlit-o, iar Ate a căzut

---

⁷⁹⁶ Hesiod, *Scutul lui Heracle* 1-56; Apollodor II.4.7-8; Hyginus, *Fabula* 29; Tzetzes, *Despre Licofron* 33 și 932; Pindar, *Ode isthmianice* VII.5.

⁷⁹⁷ Hesiod, *Scutul lui Heracle* I.35, 56 și 80; Homer, *Iliada* XIX.95; Apollodor II.4-5; Teocrit, citat de scolia la *Ode nemeene* de Pindar I.36; Plaut, *Amfitrion* 1096; Diodor din Sicilia IV.10; Tzetzes, *Despre Licofron* 662.

rostogolindu-se spre pământ. Chiar dacă Zeus nu își putea lua îndărăt cuvântul, permițându-i lui Heracle să domnească peste Casa lui Perseu, a convins-o totuși pe Hera să accepte ca, după ce el va îndeplini oricare douăsprezece munci i-ar fi poruncit Euristeu, fiul lui să devină zeu⁷⁹⁸.

f. Or, spre deosebire de fostele iubite pământene ale lui Zeus, începând cu Niobe, Alcmene fusese aleasă nu atât pentru plăcerea lui – chiar dacă ea le întrecea în frumusețe, maiestate și înțelepciune pe toate celelalte femei din vremea ei –, ci pentru a zămisli un fiu care să fie îndeajuns de puternic încât să-i protejeze atât pe zei, cât și pe oameni împotriva nimicirii. Alcmene, a șaisprezecea femeie după Niobe, a fost ultima muritoare cu care Zeus s-a împreunat, căci el nu credea că ar putea zămisli un erou asemănător lui Heracle cu vreo alta, iar pe Alcmene a respectat-o atât de mult, încât, în loc să o violeze cu brutalitate, s-a străduit să se deghizeze în Amfitrion și să o curteze prin cuvinte și îmbrățișări pline de tandrețe. El știa că Alcmene nu poate fi coruptă, iar când i-a oferit în zori un pocal carchesian de mare preț, ea l-a acceptat fără întrebări, crezând că e vreo pradă câștigată în luptă, moștenire de-a lui Teleboas de la tatăl lui, Poseidon⁷⁹⁹.

g. Unii spun că Hera nu a împiedicat ea însăși nașterea lui Alcmene, ci a trimis o vrăjitoare, și că Historis, fiica lui Tiresias, le-a păcălit scoțând un strigăt de bucurie în camera de naștere – care încă mai poate fi văzută la Teba –, astfel încât ele au plecat și au permis copilului să se nască. Potrivit altora, Ilitia a fost cea care a împiedicat nașterea, în numele Herei, iar o slujnică credincioasă a lui Alcmene, Galantis sau Galen cea cu păr galben, a fost cea care a ieșit din camera de naștere ca să anunțe că Alcmene născuse, ceea ce nu era adevărat. Când Ilitia a sărit în picioare, surprinsă, și-a desfăcut degetele și și-a descrușișat picioarele, atunci Heracle s-a născut, iar Galantis a râs de reușita păcălelii ei – ceea ce a făcut-o pe Ilitia să o ia de păr și să o prefacă în nevăstuică. Galantis a continuat să frecventeze casa lui Alcmene, dar a fost pedepsită de Hera pentru că mințise: a fost condamnată pentru veșnicie să își aducă pe lume puii prin gură. Când tebanii îi aduc lui Heracle

---

⁷⁹⁸ Homer, *Iliada* XIX.119 și urm. și 91; Diodor din Sicilia IV.9 și 14.

⁷⁹⁹ Hesiod, *Scutul lui Heracle* 4 și urm. și 26 și urm.; Ferekydes, citat de Athenaios XI.7; Athenaios XI.99; Plaut, *Amfitrion* 256 și urm.

onoruri divine, ei încă îi mai oferă sacrificii preliminare lui Galantis, care este numită și Galintias și este descrisă drept fiică a lui Pretos, spunând că ea a fost doica lui Heracle, și că el i-a construit un sanctuar⁸⁰⁰.

h. Această relatare tebană este luată în răs de atenieni. Ei susțin că Galantis era o prostituată, transformată în nevăstuică de Hecate drept pedeapsă pentru practicarea unei poftes senzuale nefirești, și care, atunci când Hera a prelungit nejustificat nașterea lui Alcmene, s-a întâmplat să treacă pe acolo și să o sperie, făcând-o să nască⁸⁰¹.

i. Nașterea lui Heracle este celebrată în a patra zi a fiecărei luni. Dar unii susțin că el s-a născut atunci când Soarele intra în zodia a zecea, alții, că Ursa-Mare, care mergea spre vest la miezul nopții, pe deasupra lui Orion – ceea ce face când Soarele părăsește zodia a douăsprezecea –, a privit în jos, spre el, în a zecea lună a lui⁸⁰².

*

1. Alcmene („puternică la mânie”) trebuie să fi fost la origine un nume micenian al Herei, a cărei suveranitate divină era protejată de Heracle („gloria Herei”) împotriva încălcărilor din partea dușmanului ei aheu Perseu („distrugătorul”). Aheii au triumfat în cele din urmă, iar descendenții lor l-au revendicat pe Heracle drept membru al Casei uzurpatoare a lui Perseu. Faptul că Hera îl detesta pe Heracle este probabil o invenție târzie; el era venerat de dorienii care stăpâneau Elida, iar acolo depășea puterea Herei.

2. Diodor din Sicilia (III.73) scrie despre cei trei eroi numiți Heracle: un egiptean, un dactyl cretan și fiul lui Alcmene. Cicero crește numărul lor la șase (*Despre natura zeilor* III.16); Varro, la patruzeci și patru (Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VIII.564). Herodot (II.42) spune că, atunci când i-a întrebat care era patria de origine a lui Heracle, egiptenii l-au trimis în Fenicia. Potrivit lui Diodor din Sicilia (I.17 și 24; III.73), acel Heracle egiptean, numit Som sau Chon, a trăit cu zece mii de ani înainte de Războiul Troian,

---

⁸⁰⁰ Pausanias IX.11.1-2; Ovidiu, *Metamorfoze* IX.285 și urm.; Aelianus, *Despre natura animalelor* XII.5; Antoninus Liberalis, *Transformationes* 29.

⁸⁰¹ Aelianus, *Despre natura animalelor* XV.11; Antoninus Liberlais *loc. cit.*

⁸⁰² Philochoros, *Fragment* 177; Ovidiu, *Metamorfoze* IX.285 și urm.; Teocrit, *Idile* XXIV.11-12.

iar omonimul lui grec i-a moștenit isprăvile. Povestea lui Heracle este, într-adevăr, un subiect la care se raportează un mare număr de mituri înrudite, neînrudite sau contradictorii. În principal însă, el îl reprezintă pe regele sacru tipic al Greciei elenice timpurii, consort al unei nimfe tribale, o încarnare a Zeiței-Lună; geamănul lui, Ificles, acționează ca succesor al său. Această Zeiță-Lună are nenumărate nume: Hera, Atena, Auge, Iole, Hebe și așa mai departe. Pe o veche oglindă de bronz romană este înfățișat Jupiter care celebrează o căsătorie sacră între „Hercele” și „Juno”; mai mult, la nunțile romane, nodul din cingătoarea miresei consacrat lui Juno era numit „nod herculean”, iar mirele trebuia să îl deznoade (Festus 63). Romanii au preluat această tradiție de la etrusci, a căror Juno era numită „Unial”. Se poate presupune că povestea centrală a lui Heracle era o variantă primitivă a epopeii babiloniene a lui Ghilgameș, care a ajuns în Grecia prin Fenicia. Ghilgameș îl are ca tovarăș îndrăgit pe Enkidu, Heracle pe Iolau. Ghilgameș se simte pierdut din cauza iubirii lui pentru zeița Ishtar, Heracle de iubirea pentru Deianira. Amândoi au părinți divini. Amândoi triumfă asupra Iadului. Amândoi ucid lei și înving tauri divini, iar când navighează spre insulele din vest, Heracle, ca și Ghilgameș, își folosește veșmintele ca pânză (*132.c). Heracle găsește iarba magică a nemuririi (*35.b), ca și Ghilgameș, și este pus în legătură, în chip similar, cu deplasarea soarelui în jurul Zodiacului.

3. Zeus este personificat sub chipul lui Amfitrion deoarece atunci când regele sacru trecea printr-o renaștere la încoronarea sa, devenea cu numele fiu al lui Zeus și își repudia părinții muritori (*74.1). Însă obiceiul cerea ca succesorul muritor – și nu regele născut divin, cel mai mare dintre gemeni – să conducă expedițiile militare, iar răsturnarea acestei reguli în cazul lui Heracle sugerează că el fusese cândva succesor-tanist, iar Ificles, regele sacru. Teocrit nu are nici o îndoială că Heracle era cel mai mic dintre gemeni, iar Herodot (II.43), care îl numește fiu al lui Amfitrion, îl supranumește „Alcides” – după bunicul lui, Alceu, și nu „Cronide”, după bunicul lui, Cronos. Mai mult, atunci când Ificles s-a căsătorit cu fiica cea mică a lui Creon, Heracle s-a căsătorit cu cea mare, chiar dacă într-o societate matrilineară fiica cea mai mică era de regulă moștenitoarea, cum apare în toate basmele europene. Potrivit *Scutului lui Heracle* al lui Hesiod (89 și urm.), Ificles s-a umilit în mod rușinos în fața lui Euristeu, dar

împrejurările care ar putea arunca lumină asupra acestei schimbări de roluri între frați rămân fără nici o explicație. Nici o camaraderie precum cea care a existat între Castor și Polideuces sau Idas și Linceu nu este consemnată între Heracle și Ificles. Heracle uzurpă funcțiile și prerogativele geamănului său, lăsându-l pe acesta o umbră ireală și lipsită de viață care se stinge curând, neplânsă de nimeni. Poate că la Tirint succesorul a uzurpat întreaga putere regală, așa cum se întâmplă uneori în statele asiatice în care un rege religios domnește împreună cu un rege războinic sau shogun.

4. Metoda Herei de a întârzia nașterea încă mai este folosită de vrăjitoarele nigeriene; acum, cele mai luminate dintre ele întăresc vraja ascunzând pe sub haine lacăte de import.

5. Observația că nevăstuicile, dacă sunt deranjate, își cară puii dintr-un loc în altul în gură, asemenea pisicilor, a dat naștere legendei nașterii vivipare a acestora. Relatarea lui Apuleius despre oribila reprezentare a vrăjitoarelor tesaliene deghezate în nevăstuici, însoțitoarele lui Hecate, și menționarea de către Pausanias a sacrificiilor umane oferite vulpii din Teumesa (*89.h) o amintesc pe Cerdo („nevăstuică” sau „vulpe”), soția lui Foroneu, despre care se spune că ar fi introdus venerarea Herei în Pelopones (*57.a). Cultul teban al lui Galintias este o relicvă a venerării primitive a Herei, iar când vrăjitoarele au amânat nașterea lui Heracle, ele trebuie să fi fost deghezate în nevăstuici. Acest mit este extrem de confuz; pare totuși că olimpianismul lui Zeus ofensa opinia religioasă conservatoare din Teba și Argolida și că vrăjitoarele au întreprins un atac concertat împotriva Casei lui Perseu.

6. Dacă e să judecăm după remarca lui Ovidiu despre a zecea zodie și după povestea mistrețului din Erimant, care îl prezintă pe Heracle ca pe Copilul Horus, el avea aceeași zi de naștere de la mijlocul iernii ca și Zeus, Apollo și alți zei ai calendarului. Anul teban începea la mijlocul iernii. Dacă, așa cum spune Teocrit, Heracle împlinise zece luni la sfârșitul celei de-a douăsprezecea luni calendaristice, atunci Alcmene l-a născut la echinocțiul de primăvară, când italienii, babilonienii și alții celebrau Anul Nou. Nu e de mirare, deci, că se spune că Zeus ar fi iluminat camera de naștere. A patra zi a lunii trebuie să îi fi fost dedicată lui Heracle, deoarece fiecare al patrulea an era al lui, ca întemeietor al Jocurilor Olimpice.

a. Temându-se de gelozia Herei, Alcmene și-a abandonat pruncul nou-născut pe un câmp aflat dincolo de zidurile Tebei, iar acolo, la îndemnul lui Zeus, Atena a invitat-o pe Hera la o scurtă plimbare. „Uite, draga mea! Ce copil minunat și plin de vigoare!”, i-a zis Atena, prefăcându-se surprinsă, în timp ce se oprea ca să-l ia în brațe. „Mama lui trebuie să nu fi fost în toate mințile când l-a părăsit pe câmpul ăsta pietros! Haide, tu ai lapte, dă-i sărmanei făpturi să sugă!” Fără să stea pe gânduri, Hera l-a luat în brațe și și-a dezgolit sânul, din care Heracle a supt cu o așa putere, încât ea l-a lăsat jos din pricina durerii, și un jet de lapte a sărit pe cer, devenind Calea Lactee. „E un mic monstru!”, a strigat Hera. Dar Heracle devenise acum nemuritor, iar Atena i l-a înapoiat lui Alcmene, spunându-i zâmbind să îl păzească și să îl crească așa cum se cuvine. Tebanii încă mai prezintă locul unde Hera a fost astfel înșelată: se numește „Câmpia lui Heracle”⁸⁰³.

b. Însă unii spun că Hermes l-a dus pe nou-născutul Heracle în Olimp, că Zeus i l-a pus Herei la sân în timp ce ea dormea, iar Calea Lactee s-a format atunci când ea s-a trezit și l-a dat la o parte sau când el a supt lacom mai mult lapte decât îi încăpea în gură și l-a scuipat. În orice caz, Hera a fost mama de lapte a lui Heracle, chiar dacă pentru scurtă vreme, și, drept urmare, tebanii îl numesc fiul ei, spunând că el fusese Alceu înainte ca ea să îi dea să sugă, dar că primise un nou nume în onoarea ei⁸⁰⁴.

c. Într-o seară, când Heracle ajunsese la vârsta de opt sau zece luni sau, cum spun alții, un an, și era încă neîntărcat, Alcmene, care își spălase și își alăptase gemenii, i-a pus să se odihnească sub o pătură de lână de miel pe scutul mare de bronz pe care Amfitrion îl luase de la Pterelaos. La miezul nopții, Hera a trimis doi șerpi uriași, cu solzi albaștri în casa lui Amfitrion, cu ordinul precis să îl ucidă pe Heracle. Când șerpii s-au apropiat, porțile s-au deschis, iar ei s-au furișat înăuntru și s-au târât pe podeaua de marmură

---

⁸⁰³ Diodor din Sicilia IV.9; Tzetzes, *Despre Licofron* 1327; Pausanias IX.25.2.

⁸⁰⁴ Eratostene, *Catasterismoi* 44; Hyginus, *Poeticon astronomicon* II.43; Ptolemeu Hefestion, citat de Photios p. 477; Diodor din Sicilia IV.10.

înspre camera copiilor – aruncând flăcări pe ochi și otravă picurându-le din colți⁸⁰⁵.

d. Gemenii s-au trezit și au văzut șerpii care se răsuceau deasupra capetelor lor, cu limbile lor despicate, căci Zeus iluminase din nou camera în mod miraculos. Ificles a țipat, a dat la o parte pătura cu picioarele și, încercând să scape, s-a rostogolit de pe scut pe podea. Țipetele lui înfricoșate și lumina stranie care se strecura pe sub ușa camerei copiilor au trezit-o pe Alcmena. „Trezește-te, Amfitrion!”, a strigat ea. Fără să aștepte să-și pună sandalele, Amfitrion a sărit din patul lui din lemn de cedru, a luat sabia care atârna la îndemână pe perete și a scos-o din teaca ei lustruită. În acel moment, lumina din camera copiilor s-a stins. Strigând la sclavii somnoroși să aducă lămpi și torțe, Amfitrion s-a năpustit înăuntru, iar Heracle, care nu scosese nici măcar un scâncet, i-a arătat cu mândrie șerpii pe care se pregătea să îi sugrume, câte unul în fiecare mână. Când șerpii au murit, Heracle a râs, sărind în sus de bucurie, și i-a aruncat la picioarele lui Amfitrion.

e. În timp ce Alcmena îl potolea pe Ificles, alungându-i spaima, Amfitrion a întins din nou pătura peste Heracle și s-a întors în pat. În zori, când cocoșul a cântat de trei ori, Alcmena l-a chemat pe bătrânul Tiresias și i-a povestit despre acea minune. După ce a prezis viitoarele fapte de glorie ale lui Heracle, Tiresias a sfătuit-o să împrăstie la miezul nopții pe o vatră mare vreascuri de grozamă, mărăcini și mur și să ardă șerpii pe ele. Dimineața, o servitoare trebuia să adune cenușa, să o ducă pe stânca pe care stătuse Sfinxul, să o împrăstie în vânt și să se întoarcă în fugă, fără să privească în urmă. La întoarcerea ei, palatul trebuia purificat cu fum de pucioasă și apă sărată de izvor, iar pe acoperiș trebuiau puse ramuri de măslin sălbatic. În cele din urmă, un mistreț trebuia sacrificat pe altarul cel mare al lui Zeus. Dar unii susțin că șerpii erau inofensivi și fuseseră puși în leagăn de Amfitrion însuși, dorind să afle care dintre gemeni era fiul lui – iar acum aflase⁸⁰⁶.

f. Când Heracle deja nu mai era un copil, Amfitrion l-a învățat

---

⁸⁰⁵ Apollodor II.4.8; Teocrit, *Idile* XXIV; Scolie la *Ode nemeene* de Pindar I.43.

⁸⁰⁶ Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VIII.288; Teocrit, *loc. cit.*; Pindar, *Ode nemeene* I.35 și urm.; Ferekydes, citat de Apollodor II.4.8.

cum să mâne carul și cum să ia curbele fără să atingă marginile. Castor i-a dat lecții de spadă, l-a instruit în mânăuirea armelor, în tacticile de cavalerie și infanterie și în noțiunile elementare de strategie militară. Unul dintre fiii lui Hermes a devenit profesorul lui de box – a fost fie Autolicos, fie Harpalicos, care avea un chip atât de fioros când lupta, încât nimeni nu cuteza să îl înfrunte. Euritos l-a învățat trasul cu arcul, dacă nu cumva a fost scitul Teutaros, unul dintre văcarii lui Amfitrion, sau Apollo însuși⁸⁰⁷. Dar Heracle i-a întrecut pe toți arcașii născuți vreodată, chiar și pe însoțitorul său, Alcon, tatăl argonautului Faleros, care putea să tragă printr-un șir de inele puse pe coifurile unor soldați așezați în rând și să despice săgeți ridicate în vârful sabiei sau lăncii. Odată, când fiul lui Alcon a fost atacat de un șarpe care s-a încolăcit în jurul lui, Alcon a tras cu atâta măiestrie, încât l-a rănit mortal, dar fără să-l atingă pe băiat⁸⁰⁸.

g. Eumolpos l-a învățat pe Heracle să cânte din voce și din liră, în timp ce Linos, fiul Zeului-râu Ismenios, l-a introdus în studiul literaturii. Odată, când Eumolpos lipsea, Linos i-a dat și lecții de liră, dar Heracle, refuzând să-și schimbe principiile în care fusese educat de Eumolpos și ajungând să fie bătut pentru încăpățânarea sa, l-a ucis pe Linos cu o lovitură de liră⁸⁰⁹. La procesul pentru crimă, Heracle a citat o lege a lui Radamante care justifica legitima apărare față de un agresor și astfel a obținut achitarea. Totuși, Amfitrion, care se temea că băiatul putea să comită și alte violențe, l-a trimis la o fermă de vite, unde a rămas până la vârsta de optsprezece ani, depășindu-și contemporanii în înălțime, putere și curaj. Acolo, Heracle a fost ales purtătorul de dafin al lui Apollo Ismenianul, iar tebanii încă mai păstrează tripodul pe care Amfitrion i l-a dedicat cu acel prilej. Nu se știe cine l-a învățat pe Heracle astronomie și filosofie, dar era învățat în amândouă aceste materii⁸¹⁰.

---

⁸⁰⁷ Teocrit, *loc. cit.*; Apollodor II.4.9; Tzetzes, *Despre Licofron* 56; Diodor din Sicilia IV.14.

⁸⁰⁸ Servius despre *Bucolicele* lui Vergiliu V.11; Valerius Flaccus I.399 și urm.; Apollonios din Rodos I.97; Hyginus, *Fabula* 14.

⁸⁰⁹ Pausanias IX.29.3; Teocrit, *loc. cit.*; Apollodor II.4.9; Diodor din Sicilia III.67.

⁸¹⁰ Apollodor, *loc. cit.*; Diodor din Sicilia IV.10; Pausanias IX.10.4; Scolie la Apollonios din Rodos I.865; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu I.745.

h. De obicei se spune că era înalt de patru coți. Dar, de vreme ce el a măsurat cu pasul stadionul din Olimpia, făcându-l de șase sute de pași, iar stadioanele grecești de după aceea sunt și ele în mod convențional de șase sute de pași, dar considerabil mai scurte decât cel din Olimpia, înțeleptul Pitagora a conchis că lungimea pasului lui Heracle și, în consecință, statura lui trebuie să se fi aflat în aceeași proporție cu pasul și statura celorlalți bărbați precum lungimea stadionului din Olimpia cu cea a altor stadioane. Acest calcul îl făcea pe Heracle înalt de patru coți și un picior – deși unii susțin că nu avea o statură peste medie⁸¹¹.

i. Ochii lui Heracle aruncau flăcări, iar el țintea fără greș, atât cu sulița, cât și cu săgeata. Mânca frugal la prânz; la cină, mâncarea lui preferată era carne friptă și turte dorice de orz, din care mânca suficient de mult încât un lucrător angajat să fi bodogănit: „Am mâncat destul!” (ceea ce e greu de crezut). Tunica lui era scurtă și îngrijită, iar el prefera o noapte sub cerul liber uneia petrecute în casă⁸¹². O cunoaștere profundă a augurilor l-a făcut să se bucure mai ales de ivirea vulturilor de fiecare dată când era pe punctul să înceapă o nouă muncă. „Vulturii”, spunea el, „sunt cele mai oneste dintre păsări: nu atacă nici cele mai mici făpturi vii”⁸¹³.

j. Heracle pretindea că nu a iscat niciodată o ceartă, ci că îi tratase pe agresori la fel cum ei aveau de gând să îl trateze pe el. Un oarecare Termeros obișnuia să omoare călători provocându-i la o întrecere de izbit cap în cap; craniul lui Heracle s-a dovedit mai puternic, zdrobind capul lui Termeros de parcă ar fi fost un ou. Însă Heracle era din firea lui curtenitor și a fost primul muritor care i-a înapoiat inamicului morții spre a fi înmormântați⁸¹⁴.

*

1. Potrivit unei alte relatări, Calea Lactee s-a format atunci când Rhea l-a înțărcat cu forța pe Zeus (*7.b). Alăptarea lui Heracle de către Hera pare să fie un mit întemeiat pe renașterea rituală a regelui sacru din mama-regină (*145.3).

---

⁸¹¹ Apollodor II.4.9; Plutarh, citat de Aulus Gellius I.1; Herodot, citat de Tzetzes, *Despre Licofron* 662; Pindar, *Ode isthmianice* IV.53.

⁸¹² Apollodor, *loc. cit.*; Teocrit, *Idile* XXIV; Plutarh, *Quaestiones Romanae* 28.

⁸¹³ Plutarh, *Quaestiones Romanae* 93.

⁸¹⁴ Plutarh, *Tezeu* 11 și 29.

2. O imagine străveche pe care se bazează povestea posthomică a șerpilor sugrumați trebuie să-l fi înfățișat pe Heracle mângâindu-i în timp cei ei îi curățau urechile cu limbile lor, așa cum li s-a întâmplat lui Melampus (*72.c), Tiresias (*105.g), Casandra (*158.p) și, probabil, fiilor lui Laocoon (*167.3). Fără această asistență binevoitoare, el nu ar fi fost capabil să înțeleagă limba vulturilor, iar Hera, dacă ar fi vrut cu adevărat să-l ucidă pe Heracle, ar fi trimis o harpie să-l răpească. Imaginea a fost interpretată greșit de Pindar sau de informatorul lui ca fiind o alegorie a Copilului Solar al Anului Nou, cel care nimicește puterea Iernii simbolizată de șerpi. Sacrificarea unui mistreț lui Zeus de către Alcmene este aceea străveche, de la mijlocul iernii, amintind de capul de mistreț de Crăciun din vechea Anglie. În Grecia, măslinul sălbatic era copacul Anului Nou, precum mesteacănul în Italia și nord-vestul Europei, fiind utilizat sub formă de mătură de nuiele pentru alungarea spiritelor rele (*53.7); Heracle avea drept măciucă un măslin sălbatic și a adus în Olimpia un astfel de puiet din ținutul hiperboreenilor (*138.j). Ce i-a spus Tiresias lui Alcmene să aprindă era focul în aer liber de Stretenie, care în multe părți din Europa încă mai este aprins pe 2 februarie, rolul lui fiind de a arde vechiul tufăriș și de a încuraja vlăstarele tinere să crească.

3. Heracle cel care mânca turte dorice, spre deosebire de predecesorii lui eolieni și ahei civilizați, era un simplu rege crescător de vite, înzestrat cu virtuțile limitate ale condiției lui, dar care nu avea pretenții la muzică, filosofie sau astronomie. În epoca clasică, mitografii, amintindu-și de principiul *mens sana in corpore sano*, i-au impus o educație înaltă și au interpretat uciderea lui Linos ca protest împotriva tiraniei, și nu împotriva efeminării. Însă el a rămas o întruchipare a sănătății fizice, nu a celei mentale; dar nu și pentru celți (*132.3), care îl cinsteau ca patron al literelor și al tuturor artelor barzilor. Aceștia susțineau tradiția conform căreia Heracle, dactylul din Ida pe care ei îl numeau Ogmios, reprezenta prima consoană a alfabetului hiperboreean al copacilor, Mesteacănul sau Măslinul Sălbatic (*52.3 și 125.1), iar „pe un bețișor de mesteacăn a fost cioplit primul mesaj trimis vreodată, anume Mesteacăn repetat de șapte ori” (*White Goddess*, p. 121).

4. Performanța lui Alcon de a străpunge șerpii cu săgeata sugerează o probă a trasului cu arcul precum cea descrisă în *Malleus Maleficarum* din secolul al XV-lea, când candidatului la intrarea în breasla arcașilor i se cerea să tragă într-un obiect plasat

pe boneta propriului său fiu – fie un măr, fie un ban de argint. Fraților Laodamiei, care își disputau regalitatea sacră (*162.n), li s-a cerut să tragă printr-un inel atârnat la pieptul unui copil, dar acest mit trebuie să fi fost relatat greșit, de vreme ce scopul lor nu era uciderea unui copil. Se pare că misiunea originară a unui candidat la regalitate fusese de a trage prin colacul unui șarpe de aur care simboliza nemurirea și care era așezat pe o podoabă pentru păr purtată de un copil regal; și că, în unele triburi, acest obicei a fost transformat în despicarea unui măr, iar în altele, în a trage printre lamele curbe ale unui topor dublu sau prin ornamentul inelar al unui coif; dar mai târziu, pe măsură ce arta de a ochi a progresat, se trăgea fie printr-un șir de inele de coif, testul lui Alcon, fie printr-un șir de lame de topor, testul lui Odiseu (*171.h). Asemenea arcașilor germani, ortacii joviali ai lui Robin Hood trăgeau în bănuți de argint, deoarece aceștia erau însemnați cu o cruce, breasla arcașilor fiind declarat anticreștină.

5. Arcașii greci și romani trăgeau coarda arcului spre piept, așa cum trag copiii, iar bătaia lor efectivă era atât de scurtă, încât sulița a rămas principala armă a armatelor romane până în secolul al VI-lea d.Hr., când Belisarie i-a înarmat pe catafracții lui cu arcuri grele și i-a învățat să tragă coarda spre ureche, în manieră scită. Prin urmare, ochirea precisă a lui Heracle este explicată prin legenda că învățătorul lui fusese scitul Teutaros – numele pare să fie format din *teutaein*, „a exersa asiduu”, ceea ce arcașii greci obișnuiți nu par să fi făcut. S-ar putea ca faptul că sciții erau descriși drept descendenți ai lui Heracle să se datoreze extraordinarei lor abilități de a trage cu arcul; despre Heracle se spunea că i-ar fi lăsat moștenire un arc lui Scites, singurul dintre fiii lui care îl putea îndoi asemenea lui (*132.v).

120. Fiicele lui Tespius

a. În al optsprezecelea an al vieții sale, Heracle a plecat de la ferma de vite cu intenția de a ucide leul din Citeron, care răvășea turmele lui Amfitrion și ale vecinului său, regele Tespius, numit și Testius, erehtidul din Atena. Leul mai avea un bârlog pe Muntele Helicon, la poalele căruia se află orașul Tespiiai. Helicon a fost întotdeauna un munte al veseliei: pe vârful lui, tespienii celebrează

o sărbătoare străveche în cinstea muzelor și petrec cu jocuri amoroase la poalele lui, în jurul statuii lui Eros, patronul lor⁸¹⁵.

b. Regele Tespius avea cincizeci de fiice cu soția lui, Megamede, fiica lui Arneos, la fel de veselă ca și ceilalți locuitori din Tespiai. Temându-se că ele ar fi putut să-și găsească soți nepotriviți, el a hotărât ca fiecare să aibă un copil cu Heracle, care acum era ocupat toată ziua cu vânarea leului; căci Heracle urma să locuiască la Tespiai timp de cincizeci de nopți în șir. „O poți avea pe cea mai mare fiică a mea, pe Procris, ca tovarășă de pat”, i-a spus Tespius ospitalier. Și în fiecare noapte o altă fiică a lui îl vizita pe Heracle, până când el s-a împreunat cu toate. Însă unii spun că s-a bucurat de toate într-o singură noapte, cu excepția uneia, care i-a refuzat îmbrățișările și a rămas fecioară până la moarte, slujind ca preoteasă la altarul din Tespiai: căci, până în ziua de azi, preotesei din Tespiai i se cere să fie castă. Dar Heracle a zămislit cincizeci și unu de fii cu surorile ei: Procris, cea mai mare, i-a născut pe gemenii Antileon și Hipeu, iar cea mai mică, încă o pereche⁸¹⁶.

c. După ce a dat în sfârșit de urma leului și l-a ucis cu o măciucă cioplită dintr-un măslin sălbatic pe care îl smulsese de pe Helicon, Heracle s-a îmbrăcat în pielea lui și i-a purtat fălcile deschise drept coif. Însă unii spun că el a purtat pielea leului din Nemea sau a unui alt animal sălbatic pe care îl omorâse în Teumesa, lângă Teba, și că Alcatoos ar fi fost cel care a ucis leul din Citeron⁸¹⁷.

*

1. Cele cincizeci de fiice ale lui Tespius – asemenea celor cincizeci de Danaide, palantide și nereide sau celor cincizeci de fecioare cu care zeul celtic Bran (Foroneu) s-a împreunat într-o singură noapte – trebuie să fi fost un ordin de preotese care o slujeau pe Zeița-Lună, la care regele sacru cu piele de leu avea acces o dată pe an, în timpul orgiilor erotice ale acestora din jurul falusului din piatră numit Eros („dorință erotică”). Numărul lor corespundea lunațiilor dintre o Olimpiadă și alta. „Testius” este, probabil, o

---

⁸¹⁵ Apollodor II.4.8-9; Pausanias IX.26.4; 27.1 și 31.1; Scolie la *Idilele* lui Teocrit XIII.6.

⁸¹⁶ Apollodor II.4.10 și 7.8; Pausanias IX.27.5; Diodor din Sicilia IV.29; Scolie la *Teogonia* lui Hesiod 56.

⁸¹⁷ Teocrit, *Idile* XXV; Apollodor II.4.10; Diodor din Sicilia IV.11; Lactanțiu despre *Tebaida* lui Statius I.355-485; Pausanias I.41.4.

masculinizare a lui *thea hestia*, „zeița Hestia”, dar Tespius („sunet divin”) nu este un nume imposibil, dat fiind că Marea Preoteasă avea o funcție oraculară.

2. Hyginus (*Fabula* 162) menționează doar douăsprezece Tespide, probabil deoarece acesta era numărul vestalelor latine care păzeau Paladionul falic și care par să fi celebrat o orgie anuală similară pe Dealul Alban, sub monarhia romană timpurie.

3. Atât cea mai mare, cât și cea mai mică dintre fiicele lui Tespius i-au născut lui Heracle gemeni, adică un rege sacru și succesorul-tanist al acestuia. Mitografii sunt derutați aici și încearcă să împace tradiția anterioară conform căreia Heracle s-a căsătorit cu fiica cea mică – ultimogenitură matrilineară – cu drepturile patriliare ale primogeniturii. În legenda clasică, Heracle este un personaj patriliar: cu dubioasa excepție a Macariei (*146.b), el nu zămislește nici o fiică. Preoteasa-fecioară a lui din Tespiai, asemenea Pythiei lui Apollo de la Delfi, a devenit teoretic mireasa lui atunci când puterea profetică a pus stăpânire pe ea și, prin urmare, nici un soț muritor nu s-a mai putut bucura de ea.

4. Nemulțumit de acest mit, Pausanias scrie că Heracle nu putea nici să își facă de rușine gazda prin seducerea în masă a Tespidelor, nici să își dedice un templu lui însuși – ca și cum ar fi fost un zeu – atât de devreme, la începutul carierei sale; prin urmare, el refuză să îl identifice pe regele din Tespiai cu tatăl Tespidelor. Uciderea unui leu era una dintre sarcinile pentru căsătorie impuse candidaților la regalitate (*123.1).

5. Heracle și-a făcut măciuca din măsline sălbatic, copacul primei luni, utilizat în mod tradițional pentru alungarea spiritelor rele (*52.3; 89.7; 119.2 etc.).

121. Erginos

a. Cu câțiva ani înaintea acestor evenimente, în timpul sărbătorii lui Poseidon de la Onchestos, un incident mărunț i-a iritat pe tebani, încât conducătorul carului lui Meneceu a aruncat o piatră care l-a rănit mortal pe regele Climenos din Minia. Pe moarte fiind, Climenos a fost dus înapoi în Orhomenos, unde, cu ultima suflare, i-a însărcinat pe fiii lui să-l răzbune. Erginos, cel mai mare dintre ei, a cărui mamă era prințesa beoțiană Budeia sau Buzige, a strâns o armată, s-a pornit în marș în contra tebanilor și i-a înfrânt fără

drept de apel. În virtutea termenilor tratatului încheiat atunci sub jurământ, tebanii urmau să-i plătească lui Erginos un tribut anual de o sută de vite, timp de douăzeci de ani, ca despăgubire pentru moartea lui Climenos⁸¹⁸.

b. La întoarcerea din Helicon, Heracle s-a întâlnit cu crainicii din Minia care se duceau să colecteze tributul teban. Când i-a întrebat unde mergeau, ei i-au răspuns cu dispreț că veniseră să le amintească tebanilor, o dată în plus, cât de clement a fost Erginos, care nu le tăiase tuturor bărbaților din oraș urechile, nasul și mâinile. „Speră Erginos cu adevărat să primească un astfel de tribut?”, a întrebat Heracle aprins de furie. Apoi i-a mutilat chiar în modul descris de ei și i-a trimis înapoi în Orhomenos, cu părțile din trup retezate și sângerânde aninate de gât cu funii⁸¹⁹.

c. Când Erginos i-a cerut regelui Creon din Teba să îl predea pe făptuitorul acelei ofense, Creon a fost gata să se supună deoarece minienii dezarmaseră Teba și nici nu putea să spere la ajutorul prietenesc al vreunui vecin într-o cauză atât de mizeră. Însă Heracle i-a convins pe tovarășii lui cei tineri să intre în luptă pentru libertate. El a făcut ocolul templelor din oraș și a smuls toate scuturile, coifurile, platoșele, jambierele, săbiile și lăncile care fuseseră dedicate acestora drept pradă de război; iar Atena, admirându-i peste toate fermitatea, le-a prins în chingi pentru el și prietenii lui. Încât Heracle i-a înarmat pe toți tebanii care aveau vârsta să lupte, i-a învățat cum să folosească armele și a preluat el însuși comanda. Un oracol i-a promis victoria dacă locuitorul cel mai nobil din Teba avea să-și ia viața. Toți ochii s-au întors plini de nădejde spre Antipenos, un descendent al Oamenilor Semănați, dar cum el s-a împotrivit să moară pentru binele comun, fiicele lui, Androcleea și Alcis, s-au sinucis bucuroase în locul lui, fiind apoi onorate ca eroine în Templul lui Artemis Eucleia („Cea Vestită”)⁸²⁰.

d. De îndată, minienii s-au pornit contra Tebei, dar Heracle i-a atras în ambuscadă într-o trecătoare îngustă, omorându-l pe Erginos și pe cele mai multe dintre căpeteniile lui. El a profitat de victoria câștigată aproape de unul singur descinzând brusc în

---

⁸¹⁸ Apollodor II.4.11; Pausanias IX.37.1-2; Eustathios despre Homer p. 1076; Scolie la Apollonios din Rodos I.185.

⁸¹⁹ Diodor din Sicilia IV.10.

⁸²⁰ Diodor din Sicilia, *loc. cit.*; Apollodor II.4.11; Pausanias IX.17.1.

Orhomenos, unde a dăruit porțile, a jefuit palatul și i-a obligat pe locuitori să plătească Tebei un tribut dublu. Heracle blocase, de asemenea, cele două tuneluri mari construite de minienii din vechime prin care râul Cefisos se vărsa în mare, inundând astfel terenurile fertile ale câmpiei din Copais⁸²¹. Scopul lui era să imobilizeze cavaleria minienilor, forța lor cea mai formidabilă, și să poarte războiul pe dealuri, unde îi putea înfrunța de la egal la egal; dar, cum era omenos din fire, a deblocat mai târziu acele tuneluri. Altarul lui Heracle Prințătorul-de-Cai din Teba comemorează un incident din această campanie: Heracle a intrat noaptea în tabăra miniană și, după ce a furat caii de la care și i-a legat de niște copaci aflați la mare depărtare, i-a trecut pe oamenii adormiți prin sabie. Din nefericire, Amfitrion, tatăl lui adoptiv, a fost ucis în această luptă⁸²².

e. La întoarcerea în Teba, Heracle i-a dedicat un altar lui Zeus Protectorul, un leu din piatră lui Artemis Cea Vestită și două statui din piatră Atenei Încingătoarea-de-Arme. De vreme ce zeii nu îl pedepsiseră pe Heracle pentru maltratarea crainicilor lui Erginos, tebanii au îndrăznit să îl cinstească cu o statuie, numită Heracle Rinocolustes („Scurtătorul de Nasuri”)⁸²³.

f. Potrivit unei alte relatări, Erginos a supraviețuit înfrângerii miniene și a fost unul dintre argonauții care au adus lâna de aur din Colhida. După mulți ani petrecuți ca să-și refacă averea, s-a trezit într-adevăr bogat, dar bătrân și fără copii. După ce un oracol l-a sfătuit să pună o talpă nouă la plugul cam uzat, Erginos s-a căsătorit cu o soție tânără care i-a născut pe Trofonios și Agamede, vestiții arhitecți, ca și pe Azeu⁸²⁴.

*

1. Modul în care Heracle s-a purtat cu crainicii din Minia este atât de josnic – persoana unui crainic fiind în mod universal sacrosanctă, indiferent cât de insolent s-ar purta –, încât el trebuie să-i reprezinte aici pe cuceritorii doriene de la 1050 î.Hr., care au desconsiderat toate convențiile lumii civilizate.

---

⁸²¹ Euripide, *Heracle* 220; Diodor din Sicilia, *loc. cit.*; Pausanias IX.38.5; Strabon IX.11.40.

⁸²² Polyaeus I.3.5; Diodor din Sicilia IV.18.7; Pausanias IX.26.1; Apollodor II.4.11.

⁸²³ Euripide, *Heracle* 48-59; Pausanias IX.17.1-2 și 25.4.

⁸²⁴ Pausanias IX.37.2-3 și 25.4; Eustathios despre Homer p. 272.

2. Potrivit lui Strabon (IX.2.18), anumite canale naturale de calcar care drenau apele râului Cefisos erau uneori blocate și alteori eliberate de cutremure, dar în cele din urmă întreaga câmpie din Copais a devenit o mlaștină, în pofida celor două tuneluri imense care fuseseră tăiate de minienii din Epoca Bronzului – pelasgi minoizați – ca să facă mai eficiente canalele naturale. Sir James Frazer, care a vizitat câmpia cu aproximativ cincizeci de ani în urmă, a descoperit că trei dintre canale fuseseră blocate artificial cu pietre în epoca antică, probabil de către tebanii care distruseseră Orhomenos în 368 î.Hr., îi trecuseră pe toți locuitorii bărbați prin sabie și vânduseră femeile ca sclave (Pausanias IX.15.3). Recent, o companie britanică a secat mlaștina și a redat câmpia agriculturii.

3. Atunci când orașul Teba era în pericol (*105.i și 106.j), Oracolul din Teba solicita adesea un *pharmacos* regal, însă doar într-o societate pe deplin patriarhală Androcleea și Alcis s-ar fi sinucis sărind în prăpastie. Numele lor, asemenea celor ale fiicelor lui Erehteu, despre care se spune că ar fi fost sacrificate în același mod (*47.d), par să fie nume ale Demetrei și Persefonei, care cereau sacrificii masculine. S-ar părea că două preotese au plătit prețul în locul regelui sacru – redenumit ulterior Antipenos –, care a refuzat să urmeze exemplul lui Meneceu. În acest sens trebuie înțeles și Sfinxul care a sărit de pe o stâncă, sfărâmându-se în bucăți (*105.e).

4. „Heracle Prințătorul-de-Cai” se poate referi la capturarea iepelor sălbatice ale lui Diomede și la tot ce a implicat această faptă (*130.1).

5. Atena Încingătoarea-de-Arme era o Atenă primitivă care distribuia arme fiilor ei aleși; în mitul celtic și în cel german, oferirea armelor este o prerogativă matriarhală, exercitată la orice căsătorie sacră (*95.5).

122. Nebunia lui Heracle

a. Înfrângerea minienilor de către Heracle a făcut din el cel mai vestit dintre eroi, iar răsplata sa a fost căsătoria cu fiica cea mare a regelui Creon, Megara sau Megera, și numirea lui ca protector al orașului, în timp ce Ificles s-a căsătorit cu fiica lui cea mică. Unii

spun că Heracle a avut doi fii cu Megara, alții trei, patru sau chiar opt. Ei sunt cunoscuți drept Alcaizii⁸²⁵.

b. Heracle l-a învins apoi pe regele Pirehmes al Eubeei, un aliat al minienilor, când acesta a mers contra Tebei, și a stârnit groază în întreaga Grecie dând ordin ca trupul lui să fie sfârtecat de mânji și azvârlit fără să fie îngropat lângă râul Heracleios, într-un loc numit „Mânjii lui Pirehmes”, unde ecoul face să se audă un nechezat de fiecare dată când acolo se adapă caii⁸²⁶.

c. Iritată de excesele lui Heracle, Hera l-a făcut să își piardă mințile. Mai întâi, l-a atacat pe iubitul lui nepot, Iolau, cel mai vârstnic dintre fiii lui Ificles, care a reușit să scape totuși de loviturile lui cumplite. Apoi, luându-i pe șase dintre propriii lui copii drept dușmani, i-a străpuns și le-a aruncat trupurile în foc, împreună cu alți doi fii ai lui Ificles, cu care aceștia se antrenau în exerciții militare. Tebanii celebrează o sărbătoare anuală în onoarea acestor opt victime în cămăși de zale. În prima zi, sunt aduse sacrificii și toată noaptea ard focuri; în a doua, se țin jocuri funerare, iar câștigătorul este încununat cu mirt alb. Participanții jelesc în amintirea viitorului strălucit care i-ar fi așteptat pe fiii lui Heracle. Unul ar fi trebuit să stăpânească Argosul și să ocupe palatul lui Euristeu, iar Heracle îi aruncase pe umeri pielea de leu; un altul urma să fie rege în Teba, iar Heracle i-a pus în mână dreaptă măciuca de apărare, înșelătorul dar al lui Dedal; unui al treilea îi fusese promisă Ehalia, pe care Heracle a devastat-o după aceea; pentru toți fuseseră stabilite cele mai alese mirese – alianțe cu Atena, Teba și Sparta. Heracle îi iubea într-atât pe fiii lui, încât mulți îi contestă acum vinovăția, preferând să creadă că au fost uciși mișelește de oaspeții lui: de Licos, poate, sau, așa cum a sugerat Socrate, de Augias⁸²⁷.

d. Atunci când Heracle și-a recăpătat rațiunea, s-a închis într-o cameră întunecoasă mai multe zile, fără să vadă pe nimeni; apoi, după ce a fost purificat de regele Tespius, s-a dus la Delfi, să

---

⁸²⁵ Scolie la *Ode isthmianice* de Pindar IV.114 și 61; Apollodor II.4.11; Diodor din Sicilia IV.10; Hyginus, *Fabula* 31; Tzetzes, *Despre Licofron* 38.

⁸²⁶ Plutarh, *Vieți paralele* 7.

⁸²⁷ Diodor din Sicilia IV.11; Apollodor II.4.12; Pindar, *loc. cit.*; Euripide, *Heracle* 462 și urm.; Lysimachos, citat în Scolia la *Ode isthmianice* de Pindar IV.114.

întrebe ce să facă. Pythia i s-a adresat pentru prima oară numindu-l Heracle, și nu Palemon, și l-a sfătuit să meargă în Tirint, să îl servească pe Euristeu timp de doisprezece ani și să îndeplinească orice munci i-ar încredința el, ca răsplată pentru toate urmând să devină nemuritor. Auzind acestea, Heracle a fost cuprins de o disperare adâncă, deoarece ura să slujească un om pe care îl știa mult inferior lui, dar s-a temut să se opună tatălui său, Zeus. Mulți prieteni au venit să îl consoleze, dar, în cele din urmă, după ce timpul i-a alinat întru câțva durerea, Heracle s-a pus la dispoziția lui Euristeu⁸²⁸.

e. Însă unii susțin că abia la întoarcerea din Tartar Heracle a înnebunit și și-a ucis copiii, că a ucis-o și pe Megara și că Pythia i-a zis atunci: „Nu ți se va mai spune Palemon! Phoebus Apollo te numește Heracle, de vreme ce de la Hera vei primi o faimă nepieritoare printre oamenii!” – ca și cum el i-ar fi făcut Herei un mare serviciu. Alții spun că Heracle era amantul lui Euristeu și a îndeplinit cele douăsprezece munci pentru a-i face lui plăcere, iar alții zic că și-a asumat îndeplinirea lor cu condiția ca Euristeu să anuleze sentința de surghiunire a lui Amfitrion⁸²⁹.

f. S-a spus că atunci când Heracle s-a apucat de muncile lui, Hermes i-a dat o sabie, Apollo un arc și săgeți șlefuite ornate cu pene de vultur, Hefaistos o platoșă de aur și Atena o mantie. Sau că Atena i-a dat platoșa, iar Hefaistos jambierele de bronz și un coif tare ca diamantul. Se mai spune că Atena și Hefaistos s-au întrecut în a-i fi de folos lui Heracle: ea i-a oferit bucuria plăcerilor pașnice, iar el, protecție în fața pericolelor războiului. Darul lui Poseidon a fost un atelaj de cai, cel al lui Zeus, un scut magnific, imposibil de străpuns. Multe povești s-au scris despre acest scut din email, fildeș, aur, argint și lazurit; mai mult, douăsprezece capete de șerpi sculptate în jurul axului își repezeau fălcile de fiecare dată când Heracle pleca la luptă, îngrozindu-i pe dușmanii lui⁸³⁰. Adevărul este însă că Heracle disprețuia armura și, după prima lui muncă, rareori a mai purtat fie și o lance, bazându-se mai degrabă pe

---

⁸²⁸ Diodor din Sicilia IV.10-11; Apollodor, *loc. cit.*

⁸²⁹ Euripide, *Heracle* 1 și urm. și 1000 și urm.; Tzetzes, *Despre Licofron* 38 și 662-3; Diotimos, *Heraclea*, citat de Athenaios XIII.8.

⁸³⁰ Apollodor II.4.11; Hesiod, *Scutul lui Heracle* 122 și urm., 141 și urm., 161 și urm. și 318-19; Pausanias V.8.1.

măciuca, arcul și săgețile lui. Măciuca cu vârf de bronz primită de la Hefaistos îi era de prea puțin ajutor, preferând să-și taie una din măslin sălbatic: mai întâi pe Helicon, apoi în Nemeea. A înlocuit mai târziu cea de-a doua măciucă cu o a treia, făcută tot din măslin sălbatic, pe țărmul Mării Saronice: cea pe care, atunci când a fost în Trezena, a rezemat-o de statuia lui Hermes. Ea a prins rădăcini, a înmugurit, iar acum este un arbore impunător⁸³¹.

g. Nepotul lui, Iolau, a luat parte la muncile lui Heracle conducându-i carul sau purtându-i scutul⁸³².

*

1. Nebunia era pretextul grecilor clasici pentru sacrificarea copiilor (*27.e și 70.g), adevărul fiind că băieții substituiți ai regelui sacru (*42.2; 81.8 și 156.2) erau arși de vii după ce acesta stătuse ascuns timp de douăzeci și patru de ore într-un mormânt, simulând moartea, pentru ca apoi să reapară ca să-și revendice din nou tronul.

2. Moartea lui Pirehmes, sfârtecat în două de cai sălbatici, este una bine-cunoscută (*71.1). Numele Palemon dat lui Heracle îl identifică cu Melicertes din Corint, care a fost zeificat sub acest nume; Melicertes este Melkarth, Stăpânul Orașului, Heracle din Tir. Cei opt Alcaizi par să fi fost membrii unei echipe de dans al săbiilor, a căror reprezentație, ca și cea a celor opt dansatori de morris de la procesiunea de Crăciun din Anglia, sfârșea prin învierea victimei. Mirtul era copacul lunii a treisprezecea, de douăzeci și opt de zile, și simboliza plecarea; măslinul sălbatic, copacul primei luni, simboliza începutul (*119.2). Este posibil ca cei opt fii ai lui Electrion (*118.a) să fi alcătuit la Micene o echipă similară.

3. Relațiile homosexuale ale lui Heracle cu Hilar, Iolau și Euristeu și relatările despre armura lui strălucitoare sunt menite să justifice uzanța militară tebană. În mitul original, el trebuie să o fi iubit pe fiica lui Euristeu, nu pe Euristeu însuși. Servius arată că cele douăsprezece munci ale lui au fost echivalate în cele din urmă cu cele douăsprezece semne zodiacale, chiar dacă Homer și Hesiod

---

⁸³¹ Euripide, *Heracle* 159 și urm.; Apollonios din Rodos I.1196; Diodor din Sicilia IV.14; Teocrit, *Idile* XXV; Apollodor II.4.11; Pausanias II.31.13.

⁸³² Plutarh, *Despre iubire* 17; Pausanias V.8.1 și 17.4; Euripide, *Heraclidele* 216.

nu spun că acestea au fost în număr de douăsprezece, iar succesiunea lor nu corespunde celei a zodiilor. Asemenea Zeului celtic al Anului, celebrat în *Cântecul lui Amergin* din Irlanda, pelasgul Heracle pare să fi parcurs un an de treisprezece luni. În mitul irlandez și în cel galez, simbolurile succesive sunt: cerbul sau taurul, potopul, vântul, picătura de rouă, șoimul, floarea, focul în aer liber, lancea, somonul, dealul, mistrețul, brizantul, șarpele-de-mare. Dar aventurile lui Ghilgameș din epopeea lui babiloniană sunt puse în legătură cu semnele zodiacale, iar Heracle din Tir avea multe în comun cu acesta. În pofida lui Homer și Hesiod, scenele înfățișate pe scuturile vechi nu par să fi fost opere de artă impresionante, ci ideograme grosiere care indicau originea și rangul proprietarului, incizate pe banda în spirală care îmbrăca fiecare scut.

4. Ocazia cu care cei Doisprezece Olimpieni l-au încărcat pe Heracle cu daruri a fost fără îndoială căsătoria lui sacră; acestea trebuie să îi fi fost oferite de mireasa-preoteasă a lui – Atena, Auge, Iole sau oricare ar fi fost numele ei – fie în mod direct, fie prin intermediul însoțitoarelor (*81.1). Aici, Heracle era înarmat pentru muncile lui, cu alte cuvinte, pentru luptele rituale și isprăvile lui magice.

123. Prima muncă: Leul din Nemea

a. Prima muncă pe care Euristeu i-a impus-o lui Heracle când acesta a venit să locuiască în Tirint, a fost să omoare și să jupoaie leul din Nemea sau din Cleone, un animal uriaș a cărui piele nu putea fi străpunsă de fier, bronz sau piatră⁸³³.

b. Deși unii numesc acest leu progenitură a lui Tifon sau a Himerei și a câinelui Ortros, alții spun că Selene l-a născut printr-o cutremurare grozavă și l-a lăsat să cadă pe pământ pe Muntele Tretos, lângă Nemea, lângă o peșteră cu două guri, și că, drept pedeapsă pentru un sacrificiu nesăvârșit, l-a pus să îi hăituiască pe oamenii ei, principalii afectați fiind bambineenii⁸³⁴.

---

⁸³³ Apollodor II.5.1; Valerius Flaccus I.34; Diodor din Sicilia IV.11.

⁸³⁴ Apollodor, *loc. cit.*; Hesiod, *Teogonia* 326 și urm.; Epimenide, *Fragment* 5, citat de Aelianus, *Despre natura animalelor* XII.7; Plutarh,

c. Iar alții spun că, la dorința Herei, Selene a creat leul din spuma mării aflată într-o arcă mare și că Iris l-a legat cu cingătoarea ei și l-a dus în munții din Nemea. Aceștia erau numiți după o fiică a lui Asopos sau a lui Zeus și Selene, iar peștera leului încă mai poate fi văzută la vreo două mile distanță de orașul Nemea⁸³⁵.

d. După ce a sosit în Cleone, pe drumul între Corint și Argos, Heracle și-a găsit adăpost în casa unui lucrător cu ziua sau păstor pe nume Molorhos, al cărui fiu fusese ucis de leu. Când Molorhos se pregătea să ofere un berbec ca să o îmbuneze pe Hera, Heracle l-a oprit. „Așteaptă treizeci de zile”, i-a zis. „Dacă mă voi întoarce nevătămat, adu un sacrificiu lui Zeus Salvatorul; dacă nu, adu-mi un sacrificiu mie, ca erou!”

e. Heracle a ajuns în Nemea la amiază, dar, de vreme ce leul depopulase zona, nu a găsit pe nimeni care să-l îndrume și nici nu se vedeau urme de fiară. După ce a căutat mai întâi pe Muntele Apesas – numit astfel după Apesantos, un păstor ucis de leu, deși unii spun că Apesantos fusese un fiu al lui Acrisios, care murise de o mușcătură de șarpe la călcâi –, Heracle s-a dus pe Muntele Tretos și a zărit imediat leul care se întorcea la bârlogul său, mânjit cu sângele masacrului din ziua aceea⁸³⁶

. A tras o salvă de săgeți spre el, dar toate au ricoșat din pielea lui groasă fără să îi pricinuiască vreun rău, iar leul s-a lins și a căscat. Heracle și-a folosit apoi sabia, care s-a îndoit ca și cum ar fi fost de plumb, iar în cele din urmă a ridicat măciuca și i-a dat leului o asemenea lovitură în bot, încât acesta a intrat în peștera lui cu două guri scuturând din cap – dar nu de durere, ci din cauza țiuitului din urechi. Privindu-și întristat măciuca zdrobită, Heracle a acoperit apoi cu o plasă una din intrările peșterii și a intrat prin cealaltă. Știind acum că monstrul era protejat față de orice armă, a început să se lupte cu el corp la corp. Leul i-a smuls cu dinții un deget, dar Heracle l-a strâns de gât, cu putere, până când leul s-a

---

Despre chipul care se arată pe globul lunii 24; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VIII.295; Hyginus, *Fabula* 30; Teocrit, *Idile* XXV.200 și urm.

⁸³⁵ Demodocos, *Povestea lui Heracle*, citat de Plutarh, *Despre răuri* 18; Pausanias II.15.2-3; Scolie la *Ipoteză* despre *Ode nemeene* de Pindar.

⁸³⁶ Strabon VIII.6.19; Apollodor II.5.1; Servius despre *Georgicele* lui Vergiliu III.19; Lactanțiu despre *Tebaida* lui Statius IV.161; Plutarh, *loc. cit.*; Teocrit, *Idile* XXV.211 și urm.

sufocat și a murit⁸³⁷.

f. Heracle s-a întors la Cleone purtând hoitul leului pe umeri. A ajuns acolo în a treizecea zi și l-a găsit pe Molorhos pe punctul de a-i aduce un sacrificiu ca unui erou; în schimb, amândoi au adus sacrificii lui Zeus Salvatorul. Când au sfârșit, Heracle și-a făcut o nouă măciucă și, după ce a adus mai multe modificări Jocurilor Nemeene celebrate până atunci în cinstea lui Ofeltes, le-a reconsacrat lui Zeus și a dus cadavrul leului în Micene. Uimit și îngrozit, Euristeu i-a oprit să mai intre vreodată în oraș; în viitor, el urma să depună roadele muncilor lui în afara porților cetății⁸³⁸.

g. O vreme, Heracle nu a știut cum să jupoaie leul, până când, prin inspirație divină, i-a venit ideea să folosească ghearele animalului, ascuțite ca briciul, iar în curând putea să poarte pielea invulnerabilă ca armură, trasă peste cap ca un coif. Între timp, Euristeu a poruncit făurarilor lui să îi facă o urnă din bronz, pe care a îngropat-o în pământ. De atunci, de fiecare dată când îi era semnalată apropierea lui Heracle, el se refugia în urna respectivă și își trimitea ordinele printr-un crainic – un fiu al lui Pelops pe nume Copreu, pe care îl purificase după o crimă⁸³⁹.

h. Heracle a cedat mai târziu onorurile primite din partea orașului Nemeea, ca recunoaștere a isprăvii sale, aliaților lui devotați din Cleone, care luptaseră alături de el în războiul elean și dintre care trei sute șazeci căzuseră în bătălie. În ceea ce îl privește pe Molorhos, acesta a întemeiat orașul învecinat Molorhia și a plantat pădurea din Nemeea, unde se țin acum Jocurile Nemeene⁸⁴⁰.

i. Heracle nu a fost singurul om care a sugrumat un leu în acele vremuri. Aceași faptă a fost săvârșită de prietenul său Filios, ca prima dintre cele trei munci pe care iubitul lui, Cicnos, fiu al lui Apollo cu Hiria, i le-a impus. Filios a trebuit de asemenea să prindă

---

⁸³⁷ Bachilide XIII.53; Teocrit, *loc. cit.*; Ptolemeu Hefestion II, citat de Photios p. 474; Apollodor, *loc. cit.*; Diodor din Sicilia IV.11; Euripide, *Heracle* 153.

⁸³⁸ Apollodor, *loc. cit.* și II.4.11; Scolie la *Ipoteză la Ode nemeene* de Pindar.

⁸³⁹ Teocrit, *Idile* XXV.272 și urm.; Diodor din Sicilia IV.11; Euripide, *Heracle* 359 și urm.; Apollodor, *loc. cit.*

⁸⁴⁰ Aelianus, *Varia historia* IV.5; Stephanus Byzantinus s.v. Malorchia; Vergiliu, *Georgice* III.19; Servius, *ad loc.*

de vii mai multe păsări monstruoase devoratoare de oameni, asemănătoare vulturilor, iar după ce s-a luptat cu un taur fioros, a trebuit să-l ducă la altarul lui Zeus. După ce tustrele sarcinile au fost îndeplinite, Cichon a cerut în plus un bou pe care Filios îl câştigase ca premiu la nişte jocuri funerare. Heracle l-a sfătuit pe Filios să refuze şi să protesteze faţă de Cichon, care, de disperare, a sărit într-un lac, numit după aceea Lacul Cichon. Mama lui, Hira, l-a urmat în moarte şi amândoi au fost preschimbaţi în lebede⁸⁴¹.

*

1. Lupta rituală a regelui sacru cu animale sălbatice constituia o parte obișnuită a ritualului de încoronare din Grecia, Asia Mică, Babilonia și Siria, fiecare animal reprezentând un anotimp al anului. Numărul lor a variat odată cu calendarul: într-un an cu trei anotimpuri, ele constau, asemenea Himerei, din leu, capră și șarpe (*75.2) – de aici afirmația că leul din Citeron era copilul Himerei cu Ortos, Steaua Câinelui (*34.3); sau din taur, leu și șarpe, acestea fiind prefacerile sezoniere ale lui Dionysos (*27.4), potrivit *Bacantelor* lui Euripide; sau din leu, cal și câine, asemenea capetelor lui Hecate (*31.7). Dar într-un an cu patru anotimpuri, acestea trebuie să fi fost taur, berbec, leu și șarpe, asemenea capetelor lui Phanes (*2.b) descris în *Fragmentul orfic* 63; sau taur, leu, vultur și serafim, ca în viziunea lui Ezechiel (*Ezechiel* I); sau, mai simplu, taur, leu, scorpion și șarpe-de-apă, cele patru zodii care cădeau cândva la echinocșii și solstiții. Aceste patru animale par a fi cele din prima, a patra, a șaptea și a unsprezecea muncă ale lui Heracle; dar mistrețul a înlocuit scorpionul – acesta din urmă fiind menținut doar în legenda lui Orion, un alt Heracle căruia i s-a oferit căsătoria cu o prințesă cu condiția să ucidă anumite animale sălbatice (*41.a-d). Aceeași situație se regăsește în povestea lui Cichon și Filios – cu neobișnuita ei înlocuire a șarpelui cu vulturi –, chiar dacă Ovidiu și Antoninus Liberalis i-au dat o notă homosexuală. Teoretic, prin îmblânzirea acestor animale, regele își câpăta dominația asupra anotimpurilor anului guvernate de ele. În Teba, orașul natal al lui Heracle, Zeița-Sfinx stăpânea asupra unui an cu două anotimpuri, fiind o leoaică înaripată cu coadă de șarpe (*105.3); prin urmare, Heracle purta piele și mască de leu, și nu o

---

⁸⁴¹ Antoninus Liberalis, *Transformationes* 12; Ovidiu, *Metamorfoze* VII.371 și urm.

maskă de taur, ca Minos (*98.2). Leul era înfățișat împreună cu celelalte animale ale calendarului în arca în formă de lună nouă, o reprezentare ce pare să fi dat naștere atât poveștii lui Noe și a Potopului, cât și celei a lui Dionysos și a piraților (*27.6); se spune că Selene („Luna”) ar fi creat-o.

2. Fotios neagă că Heracle și-a pierdut degetul în lupta cu leul; Ptolemeu Hefestion spune (*Nova historia* II) că a fost otrăvit de o pisică-de-mare (*171.3). Dar este mai probabil ca el să și-l fi retezat cu dinții pentru a îmbuna umbrele copiilor lui – așa cum a făcut Oreste când era urmărit de eriniile mamei sale. O altă peșteră cu două guri este menționată în treacăt în *Odiseea* (XIII.103 și urm.), ca fiind una lângă care Odiseu a dormit întâia oară pe drumul de întoarcere în Itaca, aflată pe promontoriul Golfului Forcus. Intrarea ei nordică era pentru oameni, cea sudică pentru zei, iar în ea se găseau vase cu două mânere folosite ca stupi, boluri de piatră și apă de izvor din abundență. Existau și războaie de țesut din piatră – stalactite? – la care naiadele țesau haine purpurii. Dacă Porfir (*Despre peșterile nimfelor*) avea dreptate să facă din aceasta o peșteră în care se practicau riturile morții și renașterii divine, bolurile serveau pentru sânge, iar izvoarele pentru purificare. Vasele ar fi fost atunci urne de îngropare deasupra cărora sufletele pluteau asemenea albinelor (*90.3), iar naiadele (fiice ale Zeului Morții, Forcus sau Orcus) erau Ursitele care țesau haine cu însemnele regale ale clanului, pe care să le poarte cei renăscuți (*10.1). Peștera leului din Nemea are două guri deoarece această primă muncă este inițierea lui Heracle pentru moartea lui rituală, după care el devine nemuritor și se căsătorește cu zeița Hebe.

3. Moartea celor trei sute șazeci de luptători din Cleone sugerează un mister al calendarului – acesta fiind numărul de zile ale anului sacru egiptean, în afara celor cinci lăsate deoparte în cinstea lui Osiris, Isis, Nephthys, Seth și Horus. Modificările aduse Jocurilor Nemeene de Heracle ar fi putut să implice o schimbare a calendarului local.

4. Dacă regele din Micene, asemenea dușmanului lui Orion, Oenopion din Hiria (*41.c), se refugia într-o urnă de bronz și ieșea doar după ce pericolul trecuse, el trebuie să fi simulat anual moartea, în timp ce substitutul lui domnea timp de o zi, după care regele reapărea. Copiii lui Heracle erau și ei astfel de regi-substitut (*122.1).

5. Apesantos a fost unul dintre cei câțiva eroi din vechime

mușcați la călcâi de o viperă (*117.1). El poate fi identificat cu Ofeltes din Nemea (*106.g), chiar dacă nu se menționează care parte anume a trupului lui Ofeltes a fost mușcată de șarpe.

124. A doua muncă: Hidra din Lerna

a. A doua muncă pe care Euristeu a cerut-o a fost să ucidă hidra din Lerna, un monstru născut de Tifon și Echidna și crescut de Hera, ca amenințare la adresa lui Heracle⁸⁴².

b. Lerna se află lângă mare, cam la nouă kilometri depărtare de orașul Argos. La vest se înalță Muntele Pontinos, cu dumbrava lui de platani sacri care se întinde până la mare. Dumbrava e mărginită pe o parte de râul Pontinos – lângă care Danaos i-a dedicat un altar Atenei –, iar pe cealaltă parte, de râul Amimone. Acolo se află statuia Demetrei, a lui Dionysos Salvatorul și a Prosimnei, una din doicile Herei, iar pe țărm e statuia de piatră a Afroditei, pe care i-au dedicat-o Danaidele. În fiecare an, în Lerna se țin noaptea rituri secrete în cinstea lui Dionysos, care a coborât din acest loc în Tartar ca să o caute pe Semele; și, nu departe de acolo, au loc Misterele Demetrei din Lerna, celebrate într-o incintă care marchează locul pe unde Hades și Persefona au coborât și ei în Tartar⁸⁴³.

c. Această zonă fertilă și sacră era terorizată de hidră, care își avea vizuina sub un platan aflat la obârșia cu șapte izvoare a râului Amimone, și băntuia mlaștina din Lerna aflată în apropiere, o mlaștină atât de adâncă, încât nu i se știa fundul – împăratul Nero a încercat să o sondeze, dar nu a reușit. Mlaștina a devenit mormântul multor călători imprudenți⁸⁴⁴. Hidra avea un trup enorm de câine și opt sau nouă capete ca de șarpe, dintre care unul era nemuritor; dar unii îi atribuie cincizeci, o sută sau chiar zece mii de capete. În orice caz, era atât de veninoasă, încât chiar și răsuflarea sau mirosul urmelor ei puteau să ucidă ființele vii⁸⁴⁵.

---

⁸⁴² Hesiod, *Teogonia* 313 și urm.

⁸⁴³ Pausanias II.37.1-3 și 5; II.36.6-8.

⁸⁴⁴ Pausanias II.37.4; Apollodor II.5.2; Strabon VIII.6.8.

⁸⁴⁵ Euripide, *Heracle* 419-20; Zenobius, *Proverbia* VI.26; Apollodor, *loc. cit.*; Simonides, citat de Scolia la *Teogonia* lui Hesiod p. 257, ed. Heinsius; Diodor din Sicilia IV.11; Hyginus, *Fabula* 30.

d. Atena meditase la mijlocul cel mai bun prin care Heracle putea să ucidă monstrul și, când el a ajuns în Lerna în carul lui mânat de Iolau, i-a arătat locul unde se afla vizuina Hidrei. La sfatul ei, Heracle a obligat Hidra să iasă afară bombardând-o cu săgeți aprinse, apoi și-a ținut răsuflarea în timp ce o prindea. Dar monstrul i s-a încolăcit în jurul picioarelor, încercând să-l doboare la pământ. În zadar a lovit Heracle în capetele ei cu măciuca: de cum îi zdrobea unul, alte două sau trei creșteau în locul lui⁸⁴⁶.

e. Atunci, un crab uriaș s-a repezit din mlaștină în ajutorul Hidrei și l-a mușcat pe Heracle de picior; furios, el i-a zdrobit carapacea și i-a strigat lui Iolau să-l ajute. Iolau a dat foc unui colț al dumbrăvii și apoi, ca să împiedice Hidra să scoată noi capete, i-a ars carnea de la rădăcină cu crengi aprinse, oprind astfel sângele să mai curgă prin brațele ei⁸⁴⁷.

f. Folosind acum o sabie, sau un paloș de aur, Heracle a tăiat capul nemuritor care în parte era din aur și l-a îngropat, pe când mai șuiera, sub o stâncă grea de lângă drumul spre Eleus. A dezmembrat cadavrul și și-a înmuiat săgețile în fierea lui. De atunci, orice rană, cât de mică, produsă de una dintre săgeți urma să fie mortală, căci veninul ei nu avea leac.

g. Ca răsplată pentru serviciile crabului, Hera i-a pus imaginea printre cele douăsprezece zodii, iar Euristeu nu a vrut să considere această muncă îndeplinită cum se cuvine, deoarece Iolau îi furnizase lemnele aprinse⁸⁴⁸.

*

1. Hidra din Lerna i-a nedumerit pe mitografii clasici. Pausanias (II.37.4) susținea că ar fi putut să fie un șarpe-de-apă enorm și veninos, dar că „Pisander a numit-o primul cu multe capete, vrând să o facă să pară mai groaznică și, în același timp, să sporească prestigiul propriilor lui versuri”. Potrivit euhemeristului Servius (despre *Eneida* lui Vergiliu VI.287), Hidra era izvorul unor râuri subterane care obișnuia să țâșnească și să inunde pământul: dacă

---

⁸⁴⁶ Hesiod, *Teogonia* 313 și urm.; Apollodor, *loc. cit.*; Hyginus, *loc. cit.*; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VI.287.

⁸⁴⁷ Apollodor, *loc. cit.*; Hyginus, *loc. cit.* și *Poeticon astronomicon* II.23; Diodor din Sicilia IV.11.

⁸⁴⁸ Euripide, *Ion* 192; Hesiod, *Teogonia* 313 și urm.; Apollodor, *loc. cit.*; Alexander Myndius, citat de Photios p. 475.

unul din numeroasele lui canale era blocat, apa curgea pretutindeni în jur – prin urmare, Heracle a folosit mai întâi focul ca să usuce pământul, apoi a închis canalele.

2. În cea mai timpurie versiune a mitului, Heracle, ca aspirant la regalitate, probabil că s-a luptat pe rând cu un taur, un leu și un mistreț sau un scorpion, apoi a plonjat într-un lac ca să smulgă aurul păzit de un monstru acvatic care trăia în adâncurile lui. Lui Iason i-au fost stabilite însărcinări asemănătoare, iar rolul ajutător jucat de Medeea este oferit aici Atenei – ca viitoare mireasă a lui Heracle. Chiar dacă Hidra amintește de șarpele-de-mare pe care Perseu l-a ucis cu un paloș de aur, sau o seceră în formă de lună nouă, ea era un monstru de apă dulce, asemenea majorității celor menționați de mitografi irlandezi și galezi – *piastres* sau *avancs* (*148.5) – și celui consemnat prin epitetul homeric pentru Lacedemon, anume *cetoessa*, „al monstrului acvatic”, fără îndoială unul care bântuia vreun iaz adânc din Eurotas (*125.3). Trupul ca de câine este o reminiscență a monstrului marin Scila (*16.2) și a unui monstru cu șapte capete (reprezentat pe un sigiliu cilindric babilonian târziu) pe care eroul Ghilgameș îl ucide. Astrologii au introdus în poveste crabul pentru a face ca toate cele douăsprezece munci ale lui Heracle să corespundă semnelor zodiacale, dar el ar fi trebuit de fapt să apară în lupta lui cu leul din Nemea, următorul semn zodiacal.

3. Acest mit ritual a ajuns să fie asociat cu cel al Danaidelor, care erau străvechile preotese ale apei din Lerna. Numărul de capete ale Hidrei variază în mod explicabil: ca ordin de preotese, ea avea cincizeci de capete; ca sepie sacră, o deghizare adoptată de Thetis – care avea și ea un ordin de cincizeci de preotese (*81.1) –, avea opt brațe ca de șarpe care se terminau cu capete și un cap pe trunchi, constituind împreună nouă capete în cinstea Zeitei-Lună; o sută de capete sugerează *centuriae*, adică grupările de tâlhari care jefuiau Argosul din Lerna, iar zece mii este o figură de stil tipică lui Euripide, care avea prea puțin conștiință de mitograf. Pe monedele grecești, Hidra are de obicei șapte capete: fără îndoială, o trimitere la cele șapte izvoare ale râului Amimone.

4. Uciderea Hidrei de către Heracle pare să consemneze un eveniment istoric: încercarea de suprimare a riturilor fertilității din Lerna. Dar în dumbrava de platani apăreau mereu preotese noi – platanul sugerează o influență religioasă cretană, ca și sepia –, până când aheii sau poate dorienii au incendiat-o. La origine, este

evident că Demetra forma o triadă cu Hecate ca Babă, numită aici Prosimna („căreia i se adresează imnuri”), și Persefona ca Fecioară; dar Semele a lui Dionysos (*27.k) a alungat-o pe Persefona. Există un cult separat al Afroditei-Thetis la țărmul mării.

125. A treia muncă: Prinderea căprioarei din Cerinia

a. A treia muncă a lui Heracle a fost prinderea căprioarei din Cerinia și aducerea ei vie din Enoe la Micene. Această faptură iute și cu blana în picățele avea copite de bronz și coarne de aur ca un cerb, așa că unii îi spun cerb⁸⁴⁹. Ea îi era consacrată lui Artemis, care, pe când era copilă, a văzut cinci căprioare mai mari decât niște tauri care pășteau pe malurile cu pietricele negre ale râului Anauros din Tesalia, de la poalele Munților Parrhasion; pe coarnele lor soarele scânteia. Artemis a gonit după ele și a prins patru, una după alta, cu mâinile goale, și le-a înhămat la carul ei. A cincea a fugit peste râul Celadon spre dealul din Cerinia, așa cum voise Hera, căci ea deja se gândea la muncile lui Heracle. Potrivit unei alte relatări, această căprioară era un monstru fără stăpân ce obișnuia să distrugă câmpurile și pe care Heracle, după o luptă aprigă, a sacrificat-o lui Artemis pe vârful Muntelui Artemision⁸⁵⁰.

b. Nevrând să o ucidă sau să o rănească, Heracle a îndeplinit această muncă fără să își folosească deloc forța. El a urmărit-o neobosit vreme de un an, vânătoarea ducându-l până departe, în Istria și în ținutul hiperboreenilor. Când, în sfârșit epuizată, căprioara s-a refugiat pe Muntele Artemision, iar de acolo a coborât spre râul Ladon, Heracle i-a ținut picioarele din față cu o săgeată care a trecut printre os și tendon, fără să curgă sânge. Apoi a prins-o, a urcat-o pe umeri și s-a grăbit spre Micene, traversând Arcadia. Însă unii spun că ar fi folosit o plasă sau că a mers pe urmele căprioarei până ce a găsit-o dormind sub un copac. Artemis a venit să îl întâmpine pe Heracle și l-a muștrat pentru că maltratase animalul ei sacru, dar el a susținut că fusese obligat să o facă și a dat vina pe Euristeu. Mânia ei s-a mai domolit, astfel

---

⁸⁴⁹ Apollodor II.5.3; Diodor din Sicilia IV.13; Euripide, *Heracle* 375 și urm.; Vergiliu, *Eneida* VI.802; Hyginus, *Fabula* 30.

⁸⁵⁰ Apollodor, *loc. cit.*; Calimah, *Imn către Delos* 103 și *Imn către Artemis* 100 și urm.; Euripide, *loc. cit.*; Pausanias II.25.3.

încât l-a lăsat să o ducă vie la Micene⁸⁵¹.

c. O altă versiune a poveștii este că această căprioară era una pe care Pleiada Taigete, sora lui Alcione, i-o dedicase lui Artemis în semn de recunoștință că o deghizase vremelnice în căprioară, reușind astfel să scape de îmbrățișările lui Zeus. Totuși, Zeus nu s-a lăsat înșelat prea mult timp și l-a zămislit cu ea pe Lacedemon, iar ea s-a spânzurat pe vârful Muntelui Amicleos, numit apoi Muntele Taiget⁸⁵². Nepoata și omonima lui Taigete s-a căsătorit cu Lacedemon și i l-a născut pe Himeros, pe care Afrodita l-a făcut să o defloreze, fără să își dea seama, pe Cleodice, sora lui, într-o noapte de orgii. A doua zi, aflând ce făcuse, Himeros s-a aruncat în râul cunoscut acum uneori cu numele lui și nu a mai fost văzut, deși cel mai adesea râului i se spune Eurotas, deoarece predecesorul regelui Lacedemon din Eurotas, care fusese înfrânt în chip umilitor de atenieni – nevrând să mai aștepte luna plină înainte să plece la război –, se înecase și el în apele lui. Eurotas, fiul lui Miles, inventatorul morilor de apă, era tatăl lui Amiclas și bunic al lui Hiacintos și al lui Euridice, cea care s-a căsătorit cu Acrisios⁸⁵³.

*

1. A treia muncă a lui Heracle este diferită de majoritatea celorlalte. E posibil ca ea să consemneze, din punct de vedere istoric, cucerirea de către ahei a unui altar unde Artemis era venerată ca Elaphios („asemenea căprioarei”); cei patru cerbi de la carul ei reprezintă anii Olimpiadei, la sfârșitul cărora o victimă îmbrăcată în piele de cerb era urmărită și ucisă (*22.1). În orice caz, despre Elaphios se spune că ar fi fost doica lui Artemis, ceea ce înseamnă Artemis însăși (Pausanias VI.22.11). Din punct de vedere mitic însă, această muncă pare să se refere la Heracle Dactylul (*52.4), identificat de gali cu Ogmios (Lucian, *Heracle* I), cel care a inventat alfabetul Ogham și toată știința barzilor (*132.3). Vânărea căprioarei sau a ciutei simboliza urmarea Înțelepciunii; potrivit tradiției mistice irlandeze, căprioara este ascunsă sub un măr pădureț (*White Goddess*, p. 217). Asta ar explica de ce nimeni, în

---

⁸⁵¹ Apollodor, *loc. cit.*; Diodor din Sicilia IV.13; Pindar, *Ode olimpianice* III.26-7; Hyginus, *Fabula* 30.

⁸⁵² Pindar, *Ode olimpianice* III.29 și urm.; Apollodor II.10.1; Plutarh, *Despre râuri* 17.

⁸⁵³ Pausanias III.1.2-3 și 20.2; Plutarh, *loc. cit.*; Apollodor III.10.3.

afara prost informatului Euripide, nu spune că Heracle ar fi pricinuit vreun rău ciutei: în schimb, el a urmărit-o neobosit, fără încetare, timp de un an, până în ținutul hiperboreenilor, care erau experți chiar în aceste mistere. Potrivit lui Pollux, Heracle era numit Melon („al merelor”) deoarece îi erau oferite mere, probabil ca recunoaștere a înțelepciunii sale; dar o astfel de înțelepciune venea doar odată cu moartea, iar urmărirea căprioarei de către el, ca și vizita în Grădina Hesperidelor, era de fapt o călătorie în Paradisul celtic. Zeus o urmărise în mod similar pe Taigete, care era fiica lui Atlas și, prin urmare, un personaj nonelenic.

2. În Europa, doar renul are coarne și este posibil ca relatările despre reni să fi coborât dinspre Marea Baltică, pe Drumul Chihlimbarului; spre deosebire de ceilalți cerbi, desigur că renul poate fi înhămat.

3. Încercarea lui Himeros, fiul lui Taigete, și a socrului ei, Eurotas, sugerează că regii arhaici din Sparta erau sacrificați în mod obișnuit unui monstru acvatic pe nume Eurotas, prin aruncarea lor, înfășurați în crengi, într-un lac adânc. La fel, se pare, și Tantal (*108.3), un alt fiu al lui Taigete (Hyginus, *Fabula* 82). Lacedemon înseamnă „demon al lacului” (*124.2), iar Laconia este domeniul lui Lacone („stăpâna lacului”), a cărei statuie a fost salvată de invadatorii dorienii de un oarecare Preuges și dusă la Patras, în Ahaia (Pausanias VII.20.4). Povestea metamorfozei lui Taigete pare să însemne că aheii cuceritori ai Spartei s-au numit pe ei înșiși Zeus, iar pe soțiile lor, Hera. Atunci când Hera a ajuns să fie venerată în ipostază de vacă, cultul lelegian al lui Artemis Căprioara a fost suprimat. Este posibil să fi fost celebrată o căsătorie rituală între Zeus ca taur și Hera ca vacă, așa cum s-a întâmplat în Creta (*90.3).

4. Noptile de orgie se țineau în diverse state grecești (*44.a) și în timpul Sărbătorii Albane din Roma, ca o concesie făcută obiceiurilor sexuale arhaice care au precedat monogamia.

126. A patra muncă: Mistrețul din Erimant

a. A patra muncă impusă lui Heracle a fost să prindă viu mistrețul din Erimant: un animal uriaș și fioros care cutreiera coastele Muntelui Erimant acoperite de chiparoși și pădurile de pe

Muntele Lampeia din Arcadia, distrugând întreg ținutul din jurul orașului Psosis⁸⁵⁴. Muntele Erimant își datorează numele unui fiu al lui Apollo, pe care Afrodita l-a orbit când o văzuse cum se îmbăiază; drept răzbunare, Apollo s-a prefăcut în mistreț și l-a ucis pe Adonis, amantul ei. Însă muntele îi este consacrat lui Artemis⁸⁵⁵.

b. În drumul lui spre Erimant, Heracle a trecut prin Foloe, unde l-a ucis pe un oarecare Sauros, un tâlhar nemilos, și a fost ospătat de centaurul Folos, pe care una dintre nimfele frasinului i-l născuse lui Silen. Folos a pus în fața lui Heracle carne friptă, dar el a preferat-o crudă și nu a îndrăznit să deschidă vasul comun cu vin al centaurilor până când Heracle nu i-a amintit că era chiar vasul pe care Dionysos îl lăsase în peșteră, cu patru generații în urmă, anume pentru acel prilej⁸⁵⁶. Centaurii s-au infuriat când au simțit mirosul vinului tare. Înarmați cu stânci, brazi dezrădăcinați, lemne aprinse și toporiști de măcelari, s-au năpustit spre peștera lui Folos. În timp ce Folos s-a ascuns fiind cuprins de groază, Heracle i-a respins cu curaj pe Ancios și Agrios, primii doi atacatori, azvârlind în ei cu lemne aprinse⁸⁵⁷. Nefele cea înourată, bunica centaurilor, a făcut atunci să cadă o aversă de ploaie care a slăbit coarda arcului lui Heracle și a făcut pământul alunecos. Însă Heracle s-a dovedit vrednic de realizările lui de dinainte și a ucis mai mulți centauri, printre ei și pe Oreos și Hileos. Ceilalți au fugit cât mai departe, până în Malia, unde s-au refugiat împreună cu Chiron, regele lor, cel care fusese izgonit de pe Muntele Pelion de lapiti⁸⁵⁸.

c. O săgeată de bun-rămas trasă de Heracle a trecut prin brațul lui Elatos și s-a înfipt, vibrând, drept în genunchiul lui Chiron. Îndurerat de acest accident al bătrânului său prieten, Heracle a scos săgeata și, chiar dacă Chiron însuși a ales leacuri pentru a-și pansa rana, acestea s-au dovedit a fi fără folos, iar el s-a retras urlând de durere în peștera lui. Dar n-a murit, căci era nemuritor. Așa că Prometeu s-a oferit să accepte în locul lui nemurirea, iar

---

⁸⁵⁴ Ovidiu, *Heroide* IX.87; Apollonios din Rodos I.127; Apollodor II.5.4; Diodor din Sicilia IV.12.

⁸⁵⁵ Ptolemeu Hefestion I.306; Homer, *Odiseea* VI.105.

⁸⁵⁶ Pausanias VI.21.5; Apollodor, *loc. cit.*; Diodor din Sicilia, *loc. cit.*

⁸⁵⁷ Tzetzes, *Despre Licofron* 670; Diodor din Sicilia, *loc. cit.*; Apollodor, *loc. cit.*

⁸⁵⁸ Pausanias III.18.9; Vergiliu, *Eneida* VIII.293-4; Diodor din Sicilia, *loc. cit.*; Apollodor, *loc. cit.*

Zeus a fost de acord; dar unii spun că Chiron a ales moartea nu atât din pricina durerii pe care o îndura, ci pentru că se simțea cu totul istovit de viața lui atât de îndelungată⁸⁵⁹.

d. Centaurii au fugit care încotro: unii în Foloe, împreună cu Eurition, unii spre râul Evenos, cu Nesus, unii pe Muntele Malia, iar alții în Sicilia, unde au fost uciși de sirene. Poseidon i-a primit pe cei rămași în Eleusis și i-a ascuns într-un munte. Printre cei pe care Heracle i-a ucis mai târziu erau și Homados Arcadianul, cel care a încercat să o violeze pe Alcione, sora lui Euristeu; răzbunând astfel o ofensă adusă unui dușman, Heracle și-a demonstrat noblețea și a dobândit o mare faimă⁸⁶⁰.

e. Între timp, după ce și-a îngropat neamurile moarte, Folos a smuls una din săgețile lui Heracle și a examinat-o. „Cum a putut o făptură atât de viguroasă să moară datorită unei simple zgârieturi?”, s-a întrebat. Dar săgeata i-a alunecat printre degete și, străpungându-i laba piciorului, l-a ucis pe loc. Heracle și-a întrerupt urmărirea și s-a întors în Foloe, unde l-a îngropat pe Folos cu onoruri nemaîntâlnite, la poalele muntelui care luase numele lui. De atunci, râul Anigros a prins mirosul urât care îl însoțește acum chiar de la izvoarele lui de pe Muntele Lapitos: deoarece un centaur pe nume Pilenor, pe care Heracle îl rănise la braț cu o săgeată, a fugit și și-a spălat rana în râu. Însă unii susțin că Melampus provocase duhoarea cu vreun an în urmă, aruncând în Anigros obiectele urât mirositoare folosite la purificarea fiicelor lui Pretos⁸⁶¹.

f. Apoi Heracle a pornit la drum ca să vâneze mistrețul din Erimant. A prinde vie așa o fiară era o sarcină nemaiauzit de grea; dar el l-a scos dintr-un desiș cu strigăte violente, l-a fugărit într-o văiușă troienită cu zăpadă și i-a sărit în cârcă. L-a legat cu lanțuri și l-a dus viu pe umeri în Micene; dar când a auzit că argonauții se adunau să plece spre Colhida, a lăsat mistrețul jos, lângă piață, și, fără să mai aștepte vreun ordin de la Euristeu, care ședea ascuns în vasul de bronz, s-a dus, împreună cu Hilas, să se alăture expediției lor. Nu se știe cine a ucis mistrețul capturat, dar colții lui sunt

---

⁸⁵⁹ Apollodor, *loc. cit.*; Lucian, *Dialogurile morților* 26.

⁸⁶⁰ Tzetzes, *Despre Licofron* 670; Apollodor, *loc. cit.*; Diodor din Sicilia, *loc. cit.*

⁸⁶¹ Apollodor, *loc. cit.*; Diodor din Sicilia *loc. cit.*; Pausanias V.5.6.

păstrați în templul din Cumae al lui Apollo⁸⁶².

g. Potrivit altor relatări, Chiron a fost rănit din întâmplare de o săgeată care i-a străpuns laba piciorului stâng, în timp ce el, Folos și tânărul Ahile îl aveau pe Heracle ca oaspete pe Muntele Pelion. După nouă zile, Zeus a pus chipul lui Chiron printre stele: e Centaurul. Dar alții susțin că centaurul este Folos, care a fost onorat de Zeus în acest fel deoarece îi întrecea pe toți în arta ghicitului în măruntaie. Săgetătorul din zodiac este și el un centaur: e un oarecare Crotos care trăia pe Muntele Helicon, foarte îndrăgit de muze, surorile lui de lapte⁸⁶³.

*

1. Mistreții erau consacrați Lunii din cauza colților lor în formă de lună nouă și se pare că succesorul-tanist care îl ucidea și îl emacula pe geamănul lui, regele sacru, era deghizat în mistreț în timp ce o făcea (*18.7 și 151.2). Troianul de zăpadă în care mistrețul din Erimant a fost înfrânt indică faptul că evenimentul s-a produs în toiul iernii. Aici, Heracle este Copilul Horus și răzbună moartea tatălui său, Osiris, față de unchiul lui Seth, care vine deghizat în mistreț; tabuul egiptean față de carnea de mistreț era ridicat doar la mijlocul iernii. Ceremonia de Crăciun a capului de mistreț își are originea chiar în acest triumf al noului rege sacru asupra rivalului său. Adonis este ucis pentru a răzbuna moartea lui Erimant, succesorul-tanist din anul anterior, al cărui nume, „alegere prin tragere la sorti”, sugerează că el era ales prin tragere la sorti să îl omoare pe regele sacru. Deoarece Muntele Erimant îi era consacrat lui Artemis, nu Afroditei, Artemis trebuie să fi fost zeița care se îmbăiașe, iar cel care o văzuse trebuie să fi fost regele sacru, nu tanistul lui (*22.1).

2. Este probabil ca lupta lui Heracle cu centaurii, asemenea luptei similare de la nunta lui Piritoos (*102.2), să fi reprezentat la origine lupta rituală dintre regele nou instalat și rivalii lui deghizați în animale. Armele lui tradiționale erau săgețile; pentru a-și institui suveranitatea, el trăgea câte una în fiecare dintre cele patru direcții cardinale și o a cincea drept în sus. Războaiele de frontieră dintre

---

⁸⁶² Apollodor, *loc. cit.*; Pausanias VIII.24.2; Diodor din Sicilia, *loc. cit.*; Apollonios din Rodos I.122 și urm.

⁸⁶³ Teocrit, *Idile* VII; Ovidiu, *Fastele* V.380 și urm.; Hyginus, *Poeticon astronomicon* II.38 și 27; *Fabula* 224.

eleni și muntenii preelenici din nordul Greciei sunt poate și ele consemnate în acest mit.

3. Săgețile otrăvite care cad sau sunt trase într-un genunchi sau o labă a piciorului au provocat nu doar moartea lui Folos și a lui Chiron, ci și a lui Ahile, discipolul lui Chiron (*92.10 și 164.): toți fiind regi sacri magnesieni, ale căror suflete erau primite în mod firesc de sirene. Prezența centaurilor în Malia derivă dintr-o tradiție locală conform căreia Silen, tatăl lui Folos, se născuse acolo (Pausanias III.25.2); centaurii erau reprezentați de cele mai multe ori ca fiind jumătate țapi, mai degrabă decât jumătate cai. Prezența lor în Eleusis, unde Poseidon i-a ascuns într-un munte, sugerează că atunci când inițiații în Mistere celebrau o căsătorie sacră cu zeița, la evenimente luau parte și dansatori cu cai de lemn.

127. A cincea muncă: Grajdurile lui Augias

a. A cincea muncă a lui Heracle a fost să curețe într-o singură zi grajdurile de vite cumplit de murdare ale regelui Augias. Imaginându-și dezgustul lui Heracle când va trebui să umple coșurile cu bălegar și să le care pe umeri, Euristeu resimțea o nespusă plăcere. Regele Augias al Elidei era fiul lui Helios sau Eleios cu Naupiadame, fiică a lui Amfidamas; sau, spun unii, cu Ifiboe. Alții îl numesc fiu al lui Poseidon. Era cel mai bogat om de pe pământ în turme și cirezi, căci, prin grație divină, animalele lui erau imune la boli și neasemuit de fecunde; de asemenea, ele nu lepădau niciodată. Deși, în mai toate cazurile, dădeau naștere unor progenituri de sex feminin, Augias avea totuși trei sute de tauri negri cu picioare albe și două sute de tauri de prăsilă roșiatici, pe lângă cei doisprezece tauri alb-argintii, consacrați lui Helios, tatăl său. Cei doisprezece tauri nemaipomeniți îi apărau turmele de sălbăticiunile prădătoare de pe dealurile împădurite din jur⁸⁶⁴.

b. Balega din ocolul de vite și stânele de oi ale lui Augias nu mai fusese curățată de mulți ani și chiar dacă duhoarea ei respingătoare nu afecta animalele înseși, mirosul pestilențial se răspândea în tot Peloponesul. Mai mult, pășunile din văi erau acoperite de o balegă atât de groasă, încât nu mai puteau fi arate pentru a planta

---

⁸⁶⁴ Apollodor II.5.5 și 7.2; Diodor din Sicilia IV.13; Pausanias V.1.7; Tzetzes, *Despre Licofron* 41; Hyginus, *Fabula* 14.

grâne⁸⁶⁵.

c. Heracle l-a salutat pe Augias de departe și i-a propus să îi curețe ocolul înainte de căderea nopții, în schimbul unei zecimi din cireada lui de vite. Augias a râs neîncrezător și l-a chemat pe Fileu, cel mai vârstnic dintre fiii lui, să fie martor la oferta lui Heracle. „Jură că termini treaba înainte de căderea nopții”, i-a cerut Fileu. Heracle a jurat pe tatăl său, acesta fiind primul și ultimul jurământ pe care l-a rostit vreodată. Augias a promis și el să se achite așa cum s-au înțeles. În acea clipă, Faeton, capul cioporului de doisprezece tauri albi, s-a repezit la Heracle, confundându-l cu un leu; dar Heracle l-a apucat de cornul stâng, i-a împins grumazul în jos și l-a făcut să cadă la pământ folosindu-se doar de forța lui⁸⁶⁶.

d. La sfatul lui Menedemos din Elida și ajutat de Iolau, Heracle a străpuns mai întâi zidurile grajdului în două locuri, apoi a deviat râurile din apropiere, Alfeu și Peneu sau Menios, astfel încât apele lor s-au revărsat prin ocolul de vite, l-au curățat, apoi au curățat stânele și pășunile din văi. Astfel, Heracle și-a îndeplinit munca într-o zi, redând fertilitatea pământului fără să își murdărească nici măcar degetul cel mic. Dar când a aflat de la Copreu că Heracle făcuse toate acestea cu ordin de la Euristeu, Augias a refuzat să plătească prețul convenit și chiar a îndrăznit să nege că el și Heracle ar fi avut vreo înțelegere.

e. Heracle a propus ca acest caz să fie supus unei arbitrări, dar când judecătorii s-au așezat, iar Fileu, chemat ca martor de Heracle, a spus adevărul, Augias a sărit în picioare furios și i-a gonit pe amândoi din Elida, zicând că fusese păcălit de Heracle, de vreme ce zeii râului făcuseră toată munca, nu el. Ca lucrurile să stea și mai rău, Euristeu a refuzat să numere această muncă drept una dintre cele zece, deoarece Heracle fusese angajat de Augias.

f. Fileu s-a dus apoi la Dulichion, iar Heracle, la curtea lui Dexamenos, regele din Olenos, pe a cărui fiică, Mnesimahe, a salvat-o mai târziu de centaurul Eurition⁸⁶⁷.

---

⁸⁶⁵ Apollodor II.5.5; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VIII.300; Diodor din Sicilia, *loc. cit.*; Pausanias, *loc. cit.*

⁸⁶⁶ Pausanias, *loc. cit.*; Apollodor, *loc. cit.*; Plutarh, *Quaestiones Romanae* 28; Teocrit, *Idile* XXV.115 și urm.

⁸⁶⁷ Ptolemeu Hefestion V, citat de Photios p. 486; Hyginus, *Fabula* 30; Pausanias, *loc. cit.*; Apollodor, *loc. cit.*; Diodor din Sicilia, *loc. cit.*; Servius, *loc. cit.*; Calimah, *Imn către Delos* 102.

1. Acest mit confuz pare să se bazeze pe legenda conform căreia Heracle, ca și Iason, a primit ordin să îmblânzească doi tauri, să îi înjuge, să curețe un deal împădurit și apoi să are, să semene și să recolteze într-o singură zi – sarcini obișnuite pentru un candidat la regalitate (*152.3). Aici, dealul trebuia curățat nu de copaci și pietre, ca în versiunile celtice ale mitului, ci de balegă – probabil întrucât numele crainicului lui Euristeu, cel care a transmis ordinul, era Copreu („omul balegii”). Comentându-l pe Pausanias (V.10.9), Sir James Frazer citează o legendă scandinavă, „Stăpânul”, în care un prinț care dorește să o câștige pe fiica unui gigant trebuie să curețe trei grajduri. Pentru fiecare furcă de bălegar pe care o aruncă afară, apar alte zece. Prințesa îl sfătuiește atunci să întoarcă furca invers. El face întocmai și grajdul este curând curățat. Frazer sugerează că, în versiunea originală, este posibil ca Atena să îi fi dat lui Heracle același sfat; cel mai probabil însă, povestea scandinavă este o versiune a acestei legende. Vitele lui Augias sunt irelevante pentru poveste, în afara justificării cantității bălegarului care trebuie îndepărtat. După cum o arată mitul, balega de vacă nu era prețuită de agricultorii greci. În *Munci și zile*, Hesiod nu o menționează, iar H. Mitchell (*Economics of Ancient Greece*) arată că lăsarea vitelor pe pârlăoagă era interzisă în mai multe contracte antice de concesiune. Câinele lui Odiseu, Argos, stătea într-adevăr pe un morman de bălegar folosit pentru îngrășarea pământului (*Odiseea* XVII.299), dar, oriunde ar fi fost scrisă *Odiseea* – și, cu siguranță, ea nu a fost scrisă în Grecia continentală –, referirile la agricultură și arboricultură sugerează supraviețuirea practicilor cretane. Potrivit anumitor mitografii, Augias era fiul lui Eleios, ceea ce înseamnă pur și simplu „rege al Elidei”; potrivit altora, era fiu al lui Poseidon, ceea ce sugerează că era eolian. Dar Eleios a fost confundat aici cu Helios, zeul corintian al Soarelui, și deci lui Augias îi este atribuită o cireadă de vaci sacre, asemenea celei deținute de Sisif (*67.1). Numărul de capete din astfel de cirezi era de trei sute cincizeci, reprezentând douăsprezece lunații complete, mai puțin sărbătoarea sacră de cinci zile a anului egiptean (*42.1); faptul că erau vite lunare e dovedit de culorile lor, roșu, alb și negru (*90.3), iar taurii albi reprezintă cele douăsprezece lunații. Astfel de vite erau furate adesea – așa cum a făcut Heracle însuși în a zecea sa muncă –, iar urmarea disputei ulterioare cu Augias a fost că el a câștigat cei

doisprezece tauri.

2. A cincea muncă se referă în sens strict doar la sarcinile arării, semănării și recoltării, dar de fapt a fost confundată cu alte două: a zecea, anume prinderea vitelor lui Gerion, și a șaptea, capturarea taurului cretan alb al lui Poseidon – care nu a fost folosit pentru arat. În cultul lui Poseidon – despre care se spune că ar fi fost tată al lui Augias –, bărbații tineri se luptau cu taurii, iar lupta lui Heracle cu Faeton, asemenea celei a lui Tezeu cu Minotaurul, este cel mai bine înțeleasă ca ritual de încoronare: prin contactul magic cu cornul taurului, regele devenea capabil să facă pământul fertil și dobânda titlul de Potidan sau Poseidon, nume dat amantului ales de Zeița-Lună. În mod similar, într-o dispută amoroasă, Heracle s-a luptat cu Aheloos, reprezentat ca având cap de taur, căruia i-a rupt cornul abundenței (*142.d). Devierea râului Alfeu sugerează că reprezentarea din care este dedus acest incident îl înfățișează pe Heracle învârtind taurul din Creta ținut de coarne, pe malul unui râu unde pășteau multe vite. Acest taur a fost confundat cu un zeu al râului, iar scena, interpretată eronat ca semnificând că el deviasse apele râului pentru a curăța câmpul și a-l face bun de arat.

128. A șasea muncă: Păsările stimfaliene

a. A șasea muncă a lui Heracle a fost să alunge numeroasele păsări cu cioc, gheare și aripi de bronz, devoratoare de oameni și consacrate lui Ares, care, speriate de lupii din Trecătoarea Lupilor de pe drumul spre Orhomenos, se îngămădiseră în Mlaștina Stimfaliană⁸⁶⁸. Aici, ele se înmulțeau și învățau să zboare lângă râul cu același nume, se ridicau în văzduh în stoluri mari și ucideau oameni și animale lăsând să cadă asupra lor o grindină de pene de bronz; iar în același timp eliminau un găinaț otrăvitor care distrugea recolte.

b. Ajuns la mlaștina înconjurată de o pădure deasă, Heracle s-a văzut în imposibilitatea de a goni păsările cu săgețile lui, deoarece erau prea numeroase. Mai mult, mlaștina nu părea destul de sigură ca să susțină un om, nici nu avea destulă apă pentru a folosi o barcă. În timp ce Heracle stătea nehotărât pe mal, Atena i-a dat o pereche de castaniete din bronz făurite de Hefaistos; sau să fi fost o

---

⁸⁶⁸ Pausanias VIII.22.4-6; Apollodor II.5.6.

morișcă. Heracle s-a dus pe un pinten al Muntelui Cilene ce se înalța deasupra mlaștinii și a pocnit din castaniete sau a scuturat morișca, făcând o asemenea larmă, încât păsările s-au înălțat într-un singur stol mare, înnebunite de groază. Atunci, el a doborât multe dintre ele, în timp ce zburau spre Insula Ares din Marea Neagră, unde au fost găsite după aceea de argonauți; unii spun că în momentul acela Heracle era cu argonauții și că a ucis mai multe asemenea păsări⁸⁶⁹.

c. Păsările stimfaliene sunt de mărimea cocorilor și seamănă îndeaproape cu ibișii, mai puțin faptul că ciocurile lor pot străpunge o platoșă de metal și nu sunt încovoiate. Ele trăiesc și în deșertul Arabiei, unde produc chiar mai multe nenorociri decât lei și leoparzii, repezindu-se în zbor spre pieptul călătorilor și străpungându-l. Vânătorii arabi au învățat să poarte armuri de protecție din scoarță de copac împletită, în care acele ciocuri aducătoare de moarte se agață ca într-o plasă, ei având astfel posibilitatea să le prindă și să le sucească gâtul. Este posibil ca un stol de astfel de păsări să fi migrat din Arabia în Stimfalos, dând numele întregii specii⁸⁷⁰.

d. Potrivit anumitor relatări, așa-numitele păsări stimfaliene erau femei: fiice ale lui Stimfalos și Ornis, pe care Heracle le-a ucis deoarece i-au refuzat ospitalitatea. La Stimfalos, într-un vechi templu al lui Artemis Stimfaliana, statuete ale acestor păsări atârnă de acoperiș, iar în spatele clădirii se înalță statui de fecioare cu picioare de păsări. Și Temenos, un fiu al lui Pelasgos, a fondat aici trei altare în cinstea Herei: în primul, ea era venerată ca o copilă, deoarece Temenos o crescuse; în al doilea, ca mireasă, deoarece se căsătorise cu Zeus; și în al treilea, ca văduvă, deoarece îl părăsise pe Zeus și se retrăsese la Stimfalos⁸⁷¹.

*

1. Chiar dacă Atena continuă să îl ajute pe Heracle, această muncă nu aparține succesiunii de sarcini asociate căsătoriei, ci îl

---

⁸⁶⁹ Apollonios din Rodos II.1052 și urm.; Pausanias, *loc. cit.*; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VIII.300; Apollonios din Rodos II.1037 și 1053, cu scolie; Diodor din Sicilia IV.13; Apollodor, *loc. cit.*; Hyginus, *Fabula* 30.

⁸⁷⁰ Pausanias VIII.22.4.

⁸⁷¹ Mnaseas, citat de Scolia la Apollonios din Rodos II.1054; Pausanias VIII.22.2 și 5.

glorifică pe Heracle ca vindecător care îndepărtează demonii febrei, identificați cu păsările din mlaștină. Păsările cu coif reprezentate pe monedele stimfaliene sunt lopătari, veri ai cocorilor care apar în unele sculpturi medievale englezești sugând respirația oamenilor bolnavi. Ele sunt de fapt sirene cu picioare de păsări, personificări ale febrei, iar în vremurile străvechi moriștile sau castanietele erau folosite (la popoarele primitive încă sunt) pentru a alunga demonii febrei. Artemis era zeița care avea puterea de a induce sau a vindeca febra, cu „săgeți milostive”.

2. Mlaștina stimfaliană obișnuia să crească semnificativ în mărime de fiecare dată când tunelul subteran prin care apele ei erau eliminate se bloca, așa cum s-a întâmplat pe vremea lui Pausanias (VIII.22.6); iar Ificratos l-ar fi blocat în mod deliberat, atunci când a asediat orașul, dacă nu l-ar fi împiedicat un semn din cer (Strabon VIII.8.5). Este foarte posibil ca, în una din versiunile poveștii, Heracle să fi secat mlaștina prin deblocarea canalului, așa cum secase anterior câmpia din Tempe (Diodor din Sicilia IV.18).

3. Însă mitul pare să aibă o semnificație istorică, precum și una rituală. Se pare că un ordin de preotese din Arcadia care o venerau pe Zeița Triplă ca Fecioară, Mireasă și Babă s-a refugiat în Stimfalos, după ce fusese alungat din Trecătoarea Lupilor de invadatorii care îl venerau pe Zeus Lupul; iar Mnaseas a explicat în mod plauzibil îndepărtarea sau masacrarea păsărilor stimfaliene ca reprimare a acestui ordin de vrăjitoare de către Heracle – cu alte cuvinte, de un trib de ahei. Numele Stimfalos sugerează practici erotice.

4. Este posibil ca „păsările arabe cu ciocul tare” ale lui Pausanias să fi fost demonii arsurilor solare, ținuți la distanță de apărătoarele coloanei vertebrale confecționate din scoarță și confundați cu struții cu cioc puternic pe care arabii încă îi mai vânează.

Leuc-erodes, „bâtlanul alb”, este numele grec al lopătarului; se spune că un strămoș al lui Irod cel Mare a fost sclav în templul lui Heracle din Tyr (Africanus, citat de Eusebiu, *Istoria ecleziastică* I.6.7), ceea ce explică numele lui de familie. Lopătarul este înrudit îndeaproape cu ibisul, o altă pasăre de mlaștină consacrată zeului Thot, inventatorul scrisului; iar Heracle din Tyr, asemenea omologului său celtic, era un protector al științei, ceea ce a făcut Tyrul vestit (*Iezechie* XXVIII.12). În tradiția ebraică, preotul Hiram din Tyr făcea schimb de ghicitori cu Solomon.

a. Euristeu i-a poruncit lui Heracle, ca a șaptea sa muncă, să prindă taurul din Creta; dar este un subiect foarte controversat dacă era taurul trimis de Zeus, cel care a dus-o pe Europa în Creta, sau cel oprit de Minos de la sacrificiul către Poseidon, și care a zămislit Minotaurul cu Pasifae. Pe atunci, taurul devasta Creta, mai ales regiunea udată de râul Tethris, răscolind recolte și făcând zidurile livezilor una cu pământul⁸⁷².

b. Când Heracle a navigat spre Creta, Minos i-a oferit tot sprijinul care îi stătea în putință, dar Heracle a preferat să captureze taurul de unul singur, chiar dacă animalul azvârlea flăcări pe gură. După o luptă îndelungată, el a adus monstrul în Micene, unde Euristeu i l-a dedicat Herei și l-a eliberat. Însă Hera, care ura orice putea să sporească gloria lui Heracle, a mânat taurul mai întâi în Sparta, apoi îndărăt în Arcadia și, peste Istm, l-a dus în Maratonul din Atica, de unde Tezeu l-a târât mai apoi la Atena și l-a oferit ca sacrificiu zeiței Atena⁸⁷³.

c. Cu toate acestea, sunt mulți cei care contestă că taurul din Creta a fost același cu taurul de la Maraton⁸⁷⁴.

*

1. Lupta cu un taur sau cu un bărbat deghizat în taur – una din sarcinile rituale impuse unui candidat la regalitate (*123.1) – apare și în povestea lui Tezeu și a Minotaurului (*98.2), precum și în cea a lui Iason și a taurilor care aruncă foc ai lui Eetes (*152.3). Atunci când nemurirea implicită în regalitatea sacră a fost conferită, în cele din urmă, tuturor inițiaților în Misterele Dionysiace, capturarea unui taur și dedicarea acestuia lui Dionysos Plutodotes („dătător de bogăție”) au devenit un rit comun atât în Arcadia (Pausanias VIII.19.2), cât și în Lidia (Strabon XIV.1.44), unde Dionysos deținea titlul de Zeus. Principala lui teofanie era un taur, dar el apărea și sub formă de leu și de șarpe (*27.4). Contactul cu cornul taurului (*127.2) îi dădea regelui sacru însușirea de a face

---

⁸⁷² Apollodor II.5.7; Diodor din Sicilia IV.13; Pausanias I.27.9; Mytographus Vaticanus Primus 47.

⁸⁷³ Diodor din Sicilia, *loc. cit.*; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VIII.294; Apollodor, *loc. cit.*; Mytographus Vaticanus Primus, *loc. cit.*

⁸⁷⁴ Theon, *Despre Aratos* p. 24.

pământul fertil, în numele Zeiței-Lună, aducând ploaia – explicația magică fiind că mugetul unui taur prevestea furtuna, pentru a cărei invocare erau învârtite uruitoarele *rhombi*. De asemenea, erau aruncate torțe pentru a simula fulgerele (*68.a) și a sugera răsuflarea de foc a taurului.

2. Dionysos este numit Plutodotes din cauza cornului abundenței smuls taurului, care inițial era un talisman al apei (*142.b). La origine, Dionysos a apărut din cretanul Zagreus, iar printre metamorfozele lui Zagreus sunt leul, un șarpe cu coarne, un taur și „Cronos aducătorul de ploaie” (*30.3).

130. A opta muncă: Iepele lui Diomede

a. Euristeu i-a poruncit lui Heracle, ca a opta lui muncă, să prindă cele patru iepi sălbatice ale regelui Diomede al Traciei – și este un subiect controversat dacă el era fiul lui Ares și al lui Cirene sau a fost născut dintr-o relație incestuoasă dintre Asteria și Atlas, tatăl ei –, care domnea peste bistonii războinici și ale cărui grajduri din Tirida, oraș acum dispărut, erau spaima Traciei. Diomede ținea iepi priponite cu lanțuri de fier de ieslele de bronz și le hrănea cu carnea oaspeților lui fără ca ei să bănuiască ce le era hărăzit. O versiune a legendei face din ele armăsari, nu iepi, numindu-i Podargos, Lampon, Xantos și Deinos⁸⁷⁵.

b. Împreună cu câțiva voluntari, Heracle a luat o corabie spre Tracia, vizitându-l în drum pe prietenul lui, regele Admetos din Feres. Sosind la Tirida, i-a biruit pe grăjdarii lui Diomede și a mânat iepi lângă mare, unde le-a lăsat pe o colină, în paza favoritului său Abderos, apoi s-a întors să îi respingă pe bistonii care se năpustiseră pe urmele lui. Grupul său fiind copleșit ca număr, Heracle i-a învins pe bistonii săpând în chip iscusit un canal care a făcut ca marea să inunde câmpia mai joasă; când ei au dat să fugă îndărăt, Heracle a pornit în urma lor, l-a năucit pe Diomede cu o lovitură de măciucă, i-a târât trupul în jurul lacului care se formase și l-a pus în fața propriilor lui iepi, care l-au sfârtecat de viu. Cum foamea iepilor era acum potolită pe deplin – căci, în timp ce Heracle fusese ocupat, ele îl devoraseră și pe Abderos –, el a pus

---

⁸⁷⁵ Apollodor II.5.8; Hyginus, *Fabulele* 250 și 30; Plinius, *Naturalis historia* IV.18; Diodor din Sicilia IV.15.

stăpânire pe iepe fără mari dificultăți⁸⁷⁶.

c. Potrivit unei alte relatări, Abderos, deși era născut în orașul Oponte din Locrida, se afla în slujba lui Diomede. Unii îl numesc fiu al lui Hermes, iar alții, fiu al lui Menetios din Oponte, prietenul lui Heracle, și astfel fratele lui Patrocle, care a căzut la Troia. După întemeierea orașului Abdera, lângă mormântul lui Abderos, Heracle a luat carul lui Diomede și a înhămat la el iepele, chiar dacă până atunci ele nu mai cunoscuseră zăbala sau căpăstrul. Le-a mânat cu viteză înapoi, peste munți, până când a ajuns la Micene, unde Euristeu i le-a dedicat Herei și le-a lăsat libere pe Muntele Olimp⁸⁷⁷. În cele din urmă, iepele au fost ucise de fiarele sălbatice; dar unii susțin că descendenții lor au supraviețuit până la Războiul Troian și chiar până în epoca lui Alexandru cel Mare. Ruinele palatului lui Diomede mai pot fi încă văzute la Cartera Come, iar în Abdera sunt celebrate jocuri sportive în cinstea lui Abderos – ele includ toate competițiile obișnuite, mai puțin cursa de care, ceea ce întărește relatarea că Abderos a fost ucis atunci când iepele care devorau oameni au distrus carul la care el le înhămasse⁸⁷⁸.

*

1. A pune frâul unui cal sălbatic menit sacrificiului în cadrul unei ceremonii (*75.3) pare să fi fost un rit de încoronare în unele regiuni din Grecia. Luarea în stăpânire a lui Arion de către Heracle (*138.g) – ispravă reușită și de Oncos și Adrast (Pausanias VIII.25.5) – este comparabilă cu capturarea lui Pegas de către Belerofon. Acest ritual mitic a fost combinat aici cu o legendă a modului în care Heracle, reprezentându-i pe locuitorii din Teos care au cucerit Abdera de la traci (Herodot I.168), a anulat obiceiul prin care femeii în extaz și purtând măști de cai obișnuiau să-l vâneze și să-l mănânce pe regele sacru la sfârșitul domniei lui (*27.e); în schimb, regele era omorât într-un accident de car premeditat (*71.1; 101.g și 109.j). Omiterea cursei de care de la jocurile funerare din Abdera indică o interzicere a acestui sacrificiu

---

⁸⁷⁶ Apollodor, *loc. cit.*; Euripide, *Alcesta* 483; Strabon, *Fragmente* 44 și 47; Diodor din Sicilia, *loc. cit.*

⁸⁷⁷ Hyginus, *Fabula* 30; Apollodor, *loc. cit.*; Diodor din Sicilia IV.39; Homer, *Iliada* XI.608; Euripide, *Heracle* 380 și urm.

⁸⁷⁸ Apollodor, *loc. cit.*; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu I.756; Diodor din Sicilia IV.15; Strabon, *Fragmente* 44; Filostrat, *Eikones* II.25; Hyginus, *Fabula* 250.

modificat. Podargos își datorează numele harpiei Podarge, mama lui Xantos, un cal nemuritor oferit de Poseidon lui Peleu ca dar de nuntă (*81.m); Lampos amintește de Lampon, un cal din atelajul lui Eos (*40.a). Când Diodor declară că aceste iepe au fost lăsate libere pe Olimp, ar putea însemna că, de fapt, cultul calului canibalic a supraviețuit acolo până în epoca elenistică.

2. Canalele, tunelurile și conductele subterane erau considerate adesea opere ale lui Heracle (*127.d; 138.d și 142.3).

131. A noua muncă: Cingătoarea Hipolitei

a. A noua muncă a lui Heracle a fost să-i aducă lui Admete, fiica lui Euristeu, cingătoarea de aur a lui Ares, purtată de Hipolita, regina amazoanelor. Heracle s-a pornit pe mare spre râul Termodon, luând un vas sau, spun unii, nouă vase, și un grup de voluntari, printre care erau și Iolau, Telamon din Egina, Peleu din Iolcos și, potrivit unor relatări, Tezeu din Atena⁸⁷⁹.

b. Amazoanele erau fiicele lui Ares cu naiada Harmonia, născute în văile din Acmonia, din Frigia; dar unii spun că mama lor era Afrodita sau Otrera, fiică a lui Ares⁸⁸⁰. La început, ele trăiau lângă râul Amazon, numit acum după Tanais, un fiu al amazoanei Lisipa care a ofensat-o pe Afrodita prin disprețul lui față de căsătorie și devoțiunea sa față de război. Drept răzbunare, Afrodita l-a făcut pe Tanais să se îndrăgostească de mama lui; dar, în loc să cedeze unei pasiuni incestuoase, el s-a aruncat în râu și s-a înecat. Ca să scape de reproșurile umbrei lui, Lisipa le-a dus atunci pe fiicele ei în preajma Mării Negre, pe coastă, pe o câmpie de lângă râul Termodon, care izvorăște din munții semeți ai Amazoniei. Acolo, ele au întemeiat trei triburi, fiecare dintre acestea întemeind câte un oraș⁸⁸¹.

c. Pe atunci, amazoanele calculau descendența doar în funcție de mamă, iar Lisipa a stabilit că bărbații trebuiau să îndeplinească

---

⁸⁷⁹ Scolie la *Ode nemeene* de Pindar III.64; Apollodor II.5.9; Iustin II.4; Pindar, *Ode nemeene* III.38 și *Fragmente* 172; Philochoros, citat de Plutarh, *Tezeu* 26.

⁸⁸⁰ Apollonios din Rodos II.990-2; Cicero, *Pro Flacco* 15; Scolie la *Iliada* lui Homer I.189; Hyginus, *Fabula* 30; Scolie la Apollonios din Rodos II.1033.

⁸⁸¹ Servius despre *Eneida* lui Vergiliu XI.659; Plutarh, *Despre râuri* 14; Apollonios din Rodos II.976-1000.

toate treburile gospodărești, în timp ce femeile luptau și guvernau. Prin urmare, brațele și picioarele băieților nou-născuți erau rupte, pentru a-i împiedica să lupte sau să călătorească. Aceste femei ciudate din fire, pe care sciții le numeau *Oeorpata*, nu manifestau nici un fel de considerație față de dreptate sau decență, dar erau războinice vestite, fiind primele care au folosit cavaleria⁸⁸². Purtau arcuri de bronz și scuturi scurte, în formă de semilună; coifurile, veșmintele și cingătorile lor erau făcute din piei de fiare sălbatice⁸⁸³. Înainte de a cădea în luptă, Lisipa a ridicat mărșul oraș Temiscira și a înfrânt toate triburile până departe, spre râul Tanais. Cu prada de război din campaniile ei, a înălțat câteva temple lui Ares, iar altele lui Artemis Tauropolos, al cărei cult l-a instituit. Descendenții ei au extins imperiul amazonian în Tracia, spre vest, dincolo de râul Tanais; și, de asemenea, spre vest, în Frigia, pe țărmul sudic, dincolo de râul Termodon. Trei regine faimoase ale amazoanelor, Marpesa, Lampado și Hippo, au cucerit mare parte din Asia Mică și Siria și au întemeiat orașele Efes, Smirna, Cirene și Mirina. Thiba și Sinope au fost și ele întemeiate de amazoane⁸⁸⁴.

d. În Efes, au înălțat o statuie a lui Artemis sub un fag, unde Hippo aducea sacrificii, după care adepții ei executau mai întâi dansul scutului, apoi un dans în cerc, cu zăngănit de tolbe și bătăi ritmice cu piciorul în pământ, pe acompaniament de fluiere – căci Atena nu inventase încă flautul. Templul lui Artemis din Efes, construit mai târziu în jurul acestei statui și neegalat în splendoare nici măcar de cel al lui Apollo din Delfi, se numără printre cele șapte minuni ale lumii; este înconjurat de două pâraie, ambele numite Selenos, care curg în direcții opuse. În această expediție au cucerit amazoanele Troia, Priam fiind pe atunci un copil. Dar, în timp ce unele detașamente ale armatei amazoanelor s-au întors acasă încărcate cu nenumărate prăzi de război, celelalte au rămas să-și întărească puterea în Asia Mică și au fost alungate de o alianță a

---

⁸⁸² Arian, *Fragmente* 58; Diodor din Sicilia II.451; Herodot IV.100; Apollonios din Rodos II.987-9; Lysias, citat de Tzetzes, *Despre Licofron* 1332.

⁸⁸³ Pindar, *Ode nemeene* III.38; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu I.494; Strabon XI.5.1.

⁸⁸⁴ Diodor din Sicilia II.45-6; Strabon XI.5.4; Iustin II.4; Hecateu, *Fragmente* 352.

triburilor barbare, pierzând-o pe Marpesa, regina lor⁸⁸⁵.

e. La momentul când Heracle a sosit la amazoane, ele reveniseră toate la râul Termodon, iar cele trei orașe ale lor erau conduse de Hipolita, Antiope și Melanipe. Pe drum, Heracle a debarcat pe Insula Paros, vestită pentru marmura ei, pe care regele Radamante o lăsase moștenire unui oarecare Alceu, fiu al lui Androgeu; dar patru fii de-ai lui Minos – Eurimedon, Chrieses, Nefalion și Filolaos – se stabiliseră și ei acolo. Atunci când doi dintre marinarii lui Heracle care debarcaseră să aducă apă au fost uciși de fiii lui Minos, el i-a omorât cuprins de indignare pe toți patru și i-a atacat atât de violent pe locuitorii din Paros, încât aceștia au trimis mesageri care i-au oferit, drept despăgubire pentru marinarii morți, oricare doi bărbați pe care îi va alege el ca sclavi. Satisfăcut de propunere, Heracle a ridicat asediul și i-a luat la bord pe regele Alceu și pe fratele lui, Stenelos. Apoi a navigat prin Helespont și Bosfor spre Mariandynia, în Misia, unde a fost primit ca oaspete de regele Licos al Paflagoniei, fiu al lui Dascilos și nepot al lui Tantal⁸⁸⁶. În schimb, el l-a susținut pe Licos într-un război cu bebricii, ucigându-i pe mulți dintre ei, inclusiv pe regele Migdon, frate al lui Amicos, și a recuperat mare parte din pământul Paflagoniei de la bebrici, pe care i l-a înapoiat lui Licos; iar Licos l-a redenumit Heracleea, în cinstea lui. Mai târziu, Heracleea a fost colonizată de megarieni și tanagrieni, la sfatul Pythiei din Delfi, care le-a spus să planteze o colonie lângă Marea Neagră, într-o regiune consacrată lui Heracle⁸⁸⁷.

f. Ajuns la gurile râului Termodon, Heracle a aruncat ancora în portul Temiscira, unde Hipolita l-a vizitat și, atrasă de trupul lui musculos, i-a oferit în dar cingătoarea lui Ares ca semn al dragostei sale. Dar, între timp, Hera, deghizată în haine de amazoață, mersese pretutindeni și răspândise zvonul că acei străini plănuiau să o răpească pe Hipolita. Auzind acestea, femeile-războinice s-au revoltat, au încălecat pe cai și s-au năpustit asupra corabiei.

---

⁸⁸⁵ Calimah, *Imn către Artemis* 237 și urm.; Hyginus, *Fabulele* 223 și 225; Plinius, *Naturalis historia* V.31; Homer, *Iliada* III.189; Tzetzes, *Despre Licofron* 69; Iustin II.4.

⁸⁸⁶ Diodor din Sicilia V.79; Herodot VII.72; Scolie la Apollonios din Rodos II.754.

⁸⁸⁷ Strabon XII.3.4; Apollodor II.5.9; Pausanias V.26.6; Iustin XVI.3.

Bănuind că la mijloc era o trădare, Heracle a ucis-o pe loc pe Hipolita, i-a scos cingătoarea, i-a luat toporul și celelalte arme și s-a pregătit de apărare. Le-a ucis pe rând pe toate amazonele care conduceau lupta, punându-le pe fugă armata după un măcel cumplit⁸⁸⁸.

g. Însă unii spun că Melanipe a fost prinsă în ambuscadă și răscumpărată de Hipolita cu prețul cingătorii, sau invers. Sau că Tezeu a capturat-o pe Hipolita și i-a oferit cingătoarea ei în dar lui Heracle, care, în schimb, i-a permis să o ia pe Antiope ca sclavă. Sau că Hipolita a refuzat să îi dea lui Heracle cingătoarea și că între ei doi s-a dus o luptă; ea a fost aruncată de pe cal, iar el s-a apropiat de ea, cu mâciuca în mână, oferindu-se să îi cruce viața, dar ea a preferat să moară decât să cedeze. Se spune chiar că cingătoarea aparținea unei fiice a lui Briareu, cel cu o sută de brațe⁸⁸⁹.

h. La întoarcerea din Temiscira, Heracle a ajuns din nou în Mariandynia și a concurat la jocurile funerare ale lui Priolas, fratele regelui Licos, cel ucis de misieni și pentru care încă se intonează cântece funebre. Heracle a boxat contra luptătorului Titias din Mariandynia, i-a scos toți dinții din gură și l-a ucis cu o lovitură la tâmplă. Ca mărturie a regretului său pentru acest incident, i-a supus pe misieni și pe frigieni în favoarea lui Dascilos, dar i-a supus și pe locuitorii din Bitinia, până departe, la gurile râului Rhebas și pe vârful Muntelui Colone, și a revendicat regatul lor pentru sine. Paflagonienii lui Pelops i s-au predat de bunăvoie. Cu toate acestea, imediat ce Heracle a plecat, bebricii au pus din nou stăpânire pe pământul lui Licos, sub conducerea lui Amicos, fiu al lui Poseidon, mutându-și hotarele până la râul Hipios⁸⁹⁰.

i. Navigând de acolo spre Troia, Heracle a salvat-o pe Hesione de un monstru marin și și-a continuat călătoria până în Ainos din Tracia, unde a fost primit ca oaspete de Poltis; și, tocmai când să plece iarăși pe mare, l-a străpuns și l-a ucis pe plaja din Ainos pe

---

⁸⁸⁸ Diodor din Sicilia IV.16; Apollodor, *loc. cit.*; Plutarh, *Quaestiones Graecae* 45.

⁸⁸⁹ Apollonios din Rodos II.966-9; Diodor din Sicilia, *loc. cit.*; Tzetzes, *Despre Licofron* 1329; Ibicos, citat în Scolia la Apollonios din Rodos, *loc. cit.*

⁸⁹⁰ Apollonios din Rodos II.776 și urm.

Sarpedon, fratele insolent al lui Poltis și fiu al lui Poseidon. Apoi i-a supus pe tracii stabiliți în Tasos și a oferit insula fiilor lui Androgeu, pe care îi luase din Paros; iar la Torone a fost provocat la un meci de luptă corp la corp de Poligonos și Telegonos, fii ai lui Proteu, ucigându-i pe amândoi⁸⁹¹.

j. Întorcându-se în sfârșit la Micene, Heracle i-a înmănat cingătoarea lui Euristeu, care i-a dat-o lui Admete. Cât despre celelalte prăzi luate de la amazoane, a oferit mantiile lor bogate templului lui Apollo din Delfi, iar toporul Hipolitei, reginei Omfale, care l-a așezat printre însemnele sacre ale regilor din Lidia. În cele din urmă, toporul a fost dus într-un templu carian al lui Zeus din Labraunda și așezat în mâna statuii lui divine⁸⁹².

k. În epoca elenistică, amazoanele mai puteau fi întâlnite în Albania, lângă Colhida, după ce au fost alungate acolo din Temiscira în același timp cu gargarenii, vecinii lor. Când s-au aflat la adăpostul oferit de munții Albaniei, cele două popoare s-au separat: amazoanele s-au stabilit la poalele Munților Caucaz, în jurul râului Mermotas, iar gargarenii, ceva mai la nord de ele. Într-o zi anume din fiecare primăvară, grupuri de tinere amazoane și tineri gargareni se întâlnesc pe vârful muntelui care separă teritoriile lor și, după ce săvârșesc un sacrificiu comun, petrec două luni împreună, unindu-se promiscuu la adăpostul nopții. De îndată ce o amazoană află că e însărcinată, se întoarce acasă. Toate fetele care se nasc din acele împreunări devin amazoane, iar băieții sunt trimiși gargarenilor, care, întrucât nu dispun de vreun mijloc de a le stabili paternitatea, îi împart între ei prin tragere la sorți între colibe⁸⁹³. Mulți ani mai târziu, regina amazoană Minythyia a plecat de la curtea ei din Albania să se întâlnească cu Alexandru cel Mare, în Hircania bântuită de tigri, iar acolo a petrecut în cel mai plăcut mod vreme de treisprezece zile, sperând să aibă o progenitură cu el – dar a murit fără copii la puțin timp după aceea⁸⁹⁴.

l. Amazoanele de la Marea Neagră trebuie deosebite de aliatele libiene ale lui Dionysos care au locuit cândva în Hespera, o insulă

---

⁸⁹¹ Apollodor II.5.9.

⁸⁹² Apollodor, *loc. cit.*; Tzetzes, *Despre Licofron* 1327; Euripide, *Heracle* 418 și *Ion* 1145; Plutarh, *Quaestiones Graecae* 45.

⁸⁹³ Strabon XI.5.1-2 și 4; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu XI.659.

⁸⁹⁴ Iustin II.4; Cleitarchus, citat de Strabon XI.5.4.

din Lacul Tritonis, care era atât de bogată în pomi roditori, oi și capre, încât ele nu mai trebuiau să cultive grâne. După ce au cucerit toate orașele de pe insulă, mai puțin orașul sacru Mene, locul de baștină al mâncătorilor de pești etiopieni (cei care exploatau minele de smaralde, rubine, topaze și cornalină), ele i-au înfrânt pe vecinii lor, libienii nomazi, și au întemeiat marele oraș Chersonesos, numit astfel deoarece a fost construit pe o peninsulă⁸⁹⁵. De la această bază, ele îi atacau pe atlantizi, cea mai civilizată națiune din vestul Nilului, a căror capitală se află pe insula atlantică Cerne. Mirina, regina amazoanelor, a strâns o armată de treizeci de mii de cavaleriste și trei mii de infanteriste. Toate purtau arcuri cu care, când se retrăgeau, trăgeau cu precizie în urmăritori, și purtau armuri din pieile șerpilor libieni, care erau neverosimil de mari.

m. După ce a invadat ținutul atlantizilor, Mirina i-a înfrânt decisiv și, traversând Insula Cerne, le-a capturat orașul; apoi i-a trecut pe toți bărbații prin sabie, a luat în sclavie femeile și copiii și a ras zidurile orașului de pe fața pământului. Atunci când atlantizii rămași în viață au fost de acord să se predea, ea i-a tratat cu respect, s-a împrietenit cu ei și, drept compensație pentru pierderea orașului Cerne, a construit noul oraș Mirina, unde i-a așezat pe captivi și pe toți ceilalți care doreau să locuiască acolo. De vreme ce atlantizii s-au oferit acum să îi acorde onoruri divine, Mirina i-a protejat de tribul vecin al gorgonilor, ucigând mulți dintre ei într-o luptă aprigă, luând nu mai puțin de trei mii de prizonieri⁸⁹⁶. În noaptea aceea însă, în timp ce amazoanele sărbătoreau victoria printr-un ospăț, prizonierii le-au furat săbiile și, la un semnal, grosul armatei gorgonilor, care se strânsese la adăpostul unei păduri de stejar, a năvălit din toate părțile și a masacrat trupele Mirinei.

n. Mirina a reușit să fugă – trupurile moarte ale războinicilor ei zac zdrobite sub trei movile imense, numite și acum Movilele Amazoanelor – și, după ce a traversat mare parte din Libia, a intrat în Egipt cu o armată nouă, s-a împrietenit cu regele Horus, fiul lui Isis, și a pornit să invadeze Arabia. Unii susțin că aceste amazoane libiene, și nu cele de la Marea Neagră, au fost cele care au cucerit

---

⁸⁹⁵ Diodor din Sicilia III.52-3.

⁸⁹⁶ Diodor din Sicilia III.54.

Asia Mică și că, după ce a ales cele mai potrivite locuri din noul ei imperiu, Mirina a întemeiat mai multe orașe pe coastă, printre care Mirina, Cyme, Pitane, Priene și altele mai spre interior. De asemenea, a supus mai multe insule egeene, Lesbos în primul rând, unde a construit orașul Mitilene, numit după o soră a ei care luase parte la campanie. În timp ce Mirina era încă angajată în cucerirea insulelor, o furtună i-a ajuns din urmă flota, dar Mama Zeilor a purtat toate vasele nevătămate în Samotrace, pe atunci nelocuită, pe care Mirina i-a consacrat-o, întemeind altare și aducându-i sacrificii grandioase.

o. Mirina a traversat apoi marea îndreptându-se spre regiunea continentală tracă, unde regele Mopsos și aliatul lui, scitul Sipilos, au învins-o în luptă dreaptă, după care a fost omorâtă. Armata amazoanelor nu și-a mai revenit niciodată de pe urma acestei înfrângerii: după ce a fost învinsă de traci în câteva lupte, rămășițele ei s-au retras în cele din urmă în Libia⁸⁹⁷.

*

1. Dacă Admete era numele prințesei pentru care Heracle îndeplinesc toate aceste munci în vederea căsătoriei, scoaterea cingătorii în camera nupțială trebuie să fi marcat sfârșitul muncilor lui. Dar mai întâi Admete trebuie să se fi luptat cu el, așa cum făcuse și Hipolita, și cum Pentesilea se luptase cu Ahile (*164.a și 1) sau Thetis cu Peleu (*81.k) – a cărui introducere în poveste este astfel explicată. În acest caz, ea trebuie să fi trecut prin metamorfozele bine-cunoscute, ceea ce sugerează că Hidra cu chip de sepie era Admete – șarpele de aur păzitor pe care l-a învins Heracle fiind Ladon (*133.a) – și că este posibil ca ea să se fi prefăcut și în crab (*124.e), căprioară (*125.c), iapă sălbatică (*16.f) și nor (*126.b) înainte ca el să reușească să îi câștige fecioria.

2. O tradiție a unor preotese înarmate încă mai supraviețuiește în Efes și în alte orașe din Asia Mică, dar mitografiile grecești, care uitaseră de existența anterioară a unor ordine similare din Atena și din alte orașe ale Greciei înseși, l-au trimis pe Heracle în căutarea cingătorii Hipolitei la Marea Neagră, unde triburile matriarhale erau încă active (*100.1). Un sistem de trei triburi este regula generală a societății matriarhale. Faptul că cingătoarea aparținea unei fiice a lui Briareu („puternic”), unul dintre Cei-cu-o-sută-de-brațe, indică

---

⁸⁹⁷ Diodor din Sicilia III.55.

prezența încă din timpuri străvechi, în nordul Greciei, a supunerii la încercări a celor ce vor să se căsătorească.

3. Admete este un alt nume pentru Atena, care trebuie să fi fost reprezentată în picioare și înarmată, urmărind isprăvile lui Heracle și ajutându-l când se afla în dificultate. Atena era Neith, Zeița Iubirii-și-a-Luptei din Libia (*8.1); omoloaga ei din Asia Mică era marea Zeiță-Lună Marian, Mirina, Ay-Mari, Mariamne sau Marienna, care a dat numele ei orașului Mariandynia – „Duna Marianeii” – și orașului Mirina, al locuitorilor ginocratici din Lemnos (*149.1), pe care troienii o venerau ca „Mirina Sprintena” (Homer, *Iliada* II.814). „Smirna” este tot „Mirina”, precedată de articolul hotărât. Marienna, forma sumeriană, înseamnă „mamă foarte rodnică”, iar Artemis din Efes era o zeiță a fertilității.

4. Se spune că Mirina ar fi fost prinsă de o furtună și salvată de Mama Zeilor – în a cărei onoare a înălțat altare în Samotrace – deoarece ea însăși era Mamă a Zeilor, iar riturile ei salvau marinarii naufragiați (*149.2). O zeiță-mamă foarte asemănătoare era venerată în vechime în Tracia, în regiunea râului Tanais (Don), în Armenia și în toată Asia Mică și Siria. Expediția lui Tezeu în Amazonia, un mit modelat după cel al lui Heracle, a făcut confuză această legendă și i-a ispitit pe mitografi să inventeze invadarea fictivă a Atenei de către amazoanele aliate cu sciții (*100.c).

5. Faptul că amazoanele au înălțat o statuie sub un fag din Efes este o eroare comisă de Calimah, care, fiind egiptean, nu știa că fagii nu creșteau atât de departe spre sud; copacul trebuie să fi fost un curmal, simbol al fertilității (*14.2), care amintea de originea libiană a zeiței, de vreme ce de statuia ei atârnav curmale mari de aur, confundate îndeobște cu sâni. Înfrângerea amazoanelor de către Mopsos este povestea înfrângerii hitiților de către muski în jurul anului 1200 î.Hr.; la origine, hitiții aveau un sistem patriarhal, dar, sub influența societăților matriarhale din Asia Mică și Babilonia, acceptaseră venerarea zeiței. În Hattusa, capitala lor, un basorelief reprezentând o zeiță a războiului a fost descoperit recent de Garstang, care consideră cultul lui Artemis din Efes ca fiind de origine hitită. Victoriile asupra amazoanelor obținute de Heracle, Tezeu, Dionysos, Mopsos și alții consemnează, de fapt, loviturile date sistemului patriarhal din Grecia, Asia Mică, Tracia și Siria.

6. Stephanus Byzantinus (s.v. Paros) consemnează tradiția conform căreia Paros era o colonie cretană. Expediția lui Heracle

acolo se referă la o ocupare elenică a insulei. Faptul că el a oferit Insula Tasos fiilor lui Androgeu este o referire la capturarea insulei de o armată din Paros, menționată de Tucidide (IV.104) și care a avut loc spre sfârșitul secolului al VIII-lea î.Hr. Eubeenii au colonizat Torone aproximativ în aceeași perioadă, reprezentând-o pe Torone („regină cu voce pătrunzătoare”) ca pe o fiică a lui Proteu (Stephanus Byzantinus s.v. Torone). Însă toporul cu lamă dublă al Hipolitei (*labrys*) nu a fost pus în mâna lui Zeus din Labraunda în locul unui fulger; toporul însuși era un fulger, iar Zeus îl purta cu permisiunea zeiței cretane care stăpânea în Lidia.

7. Gargarenii sunt gorgarienii, pe care Iezechieel îi numește Gog (*Iezechieel* XXXVIII și XXXIX).

8. În relatarea lui despre Mirina, Diodor din Sicilia citează tradiții libiene timpurii care dobândiseră deja renumele de basme; cu toate acestea, s-a stabilit că, în mileniul al III-lea î.Hr., din Libia au plecat emigranți neolitici în toate direcțiile, probabil alungați de o inundare a câmpurilor lor (*39.3-6). Delta Nilului a fost populată în mare parte de libieni.

9. Potrivit lui Apollonios din Rodos (I.1126-9), Titias era „unul din cei trei dactyli («degete») din Ida care împărțeau osânda”. Am arătat (*White Goddess*, p. 281) că, în magia degetelor, Titias reprezenta degetul mijlociu, Cilenios, *alias* Heracle, era degetul mare, iar Dascilos, al treilea dactyl, era degetul arătător, după cum îi spune și numele (*53.1). Aceste trei degete ridicate, în timp ce al patrulea și cel mic erau în jos, constituiau „binecuvântarea frigiană”. La origine, această binecuvântare era dată în numele Mirinei; ea este utilizată acum de preoții catolici ca simbol al Treimii creștine.

10. Titios, pe care l-a ucis Apollo (*21.d), ar putea fi dublul lui Titias. Ocuparea Insulei Cerne de către Mirina pare un adaos tardiv și nefundamentat în poveste. Cerne a fost identificată cu Fedallah, de lângă Fez; cu Santa Cruz, de lângă Capul Ghir; sau (cel mai plauzibil) cu Arguin, aflată puțin mai la sud de Cabo Blanco. Ea a fost descoperită și colonizată de cartaginezul Hannon, care a descris-o ca aflându-se la fel de departe de Coloanele lui Heracle pe cât de departe erau acestea de Cartagina; insula a devenit marele emporiu al comerțului din Africa Occidentală.

*

11. Cam atât despre elementele mitice ale muncii a noua. Totuși, expediția lui Heracle la Termodon și războaiele lui din Misia și Frigia

nu trebuie respinse ca fiind complet nonistorice. Asemenea călătoriei navei *Argo* (*148.10), ele consemnează aventurile comerciale grecești în Marea Neagră, care datează probabil încă de la mijlocul mileniului al II-lea î.Hr.; iar intruziunea minienilor din Iolcos și a urmașilor lui Eac din Egina și Argos în aceste ape sugerează că este posibil ca Elena să fi fost foarte frumoasă și să fi fugit cu Paris în Troia, dar nu înfățișarea ei a fost cea care a lansat la apă o mie de vase, ci interesele comerciale. Ahile, fiul lui Peleu, Ajax, fiul lui Telamon și Diomede din Argos s-au numărat printre aliații greci ai lui Agamemnon care au cerut ca Priam să le permită libera trecere prin Helespont de care se bucuraseră tații lor – dacă nu voia ca orașul lui să fie prădat precum cel al lui Laomedon, și din același motiv (*137.1). De aici, pretențiile suspecte ale atenienilor de a fi fost reprezentați în expediția lui Heracle de Tezeu, în călătoria lui *Argo* de Faleros și la Troia de Menesteu, Demofon și Acamas. Acestea erau menite să justifice controlul lor efectiv asupra comerțului din Marea Neagră, a cărui preluare de către ei devenise posibilă prin distrugerea Troiei și declinul Rodosului (*159.2; 160.2-3 și 162.3).

132. A zecea muncă: Cireada lui Gerion

a. A zecea muncă a lui Heracle a fost să aducă faimoasa cireadă a lui Gerion din Eritia, o insulă de lângă apa titanului Ocean, fără să o ceară sau să o plătească. Gerion, fiu al lui Crisaor și al lui Calirhoe, fiică a lui Ocean, era rege al Tartesosului din Spania, renumit drept cel mai puternic bărbat în viață din vremea sa⁸⁹⁸. Se născuse cu trei capete, șase mâini și trei trupuri împreunate la mijloc. Cât despre vitele roșcate și cu mersul domol ale lui Gerion, animale de o frumusețe rară, ele erau păzite de văcarul Eurition, fiu al lui Ares, și de Otros, câinele de pază cu două capete, cândva proprietate a lui Atlas – născut din Tifon și Echidna⁸⁹⁹.

b. În timpul trecerii sale prin Europa, Heracle a ucis multe

---

⁸⁹⁸ Pausanias IV.36.3; Apollodor II.5.10; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VI.289; Hesiod, *Teogonia* 981.

⁸⁹⁹ Hesiod, *Teogonia* 287 și urm.; Lucian, *Toxaris* 72; Apollodor, *loc. cit.*; Titus Livius I.7; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VIII.300; Scolie la Apollonios din Rodos IV.1399.

animale sălbatice și când, în sfârșit, a ajuns în Tartesos, a înălțat două coloane față în față peste strâmtoare, una în Europa, cealaltă în Africa. Unii susțin că cele două continente fuseseră cândva unite și că el a săpat un canal între ele sau a dat la o parte stâncile; alții spun că, dimpotrivă, a îngustat strâmtoarea existentă pentru a descuraja intrarea balenelor și a altor monștri marini⁹⁰⁰.

c. Helios privea radios în jos spre Heracle, care, văzând că îi era cu neputință să lucreze pe o asemenea arșiță, și-a încordat arcul și a trimis o săgeată spre zeu. „Ajunge!”, a strigat Helios furios. Heracle și-a cerut scuze pentru proasta lui dispoziție și și-a detensionat de îndată arcul. Ca să nu fie mai prejos în amabilitate, Helios i-a împrumutat lui Heracle pocalul lui de aur în formă de nufăr, în care acesta a navigat spre Eritia; dar titanul Ocean a făcut ca pocalul să se clatine violent pe valuri, ca să-l pună la încercare. Heracle și-a scos din nou arcul, ceea ce l-a înspăimântat pe Ocean și l-a făcut să liniștească marea. O altă relatare spune că Heracle a navigat spre Eritia într-o urnă de bronz, folosindu-și pielea de leu drept pânză⁹⁰¹.

d. La sosire, Heracle a urcat pe Muntele Abas. Câinele Ortros s-a repezit lătrând spre el, dar Heracle l-a lovit cu măciuca, lăsându-l fără viață; iar Eurition, văcarul lui Gerion, care sărise în ajutorul lui Ortros, a pățit același lucru. Menetes, care păștea vitele lui Hades prin apropiere – dar de care Heracle nu se atinsese – i-a dus vestea lui Gerion. Provocat la luptă, Heracle l-a atacat pe Gerion dintr-o parte și l-a străpuns prin toate cele trei trupuri ale lui cu o singură săgeată; dar unii spun că el a stat pe loc și a slobozit o ploaie de săgeți. Cum Hera s-a grăbit să-i vină lui Gerion în ajutor, Heracle a rănit-o cu o săgeată la sânul drept, iar ea a fugit. Așa că el a obținut cireada fără să o ceară sau să plătească și a imbarcat-o în pocalul de aur cu care a navigat apoi spre Tartesos, unde i l-a înapoiat recunoscător lui Helios. Din sângele lui Gerion a răsărit un copac care, atunci când Pleiadele sunt în ascendent, face niște fructe asemănătoare cireșelor, dar fără sămburi. Însă Gerion nu a murit fără moștenitori: Eritia, fiica lui cu Hermes, a devenit mama lui

---

⁹⁰⁰ Apollodor II.5.10; Diodor din Sicilia IV.18; Pomponius Mela I.5.3 și II.6.6.

⁹⁰¹ Apollodor, *loc. cit.*; Ferekydes, citat de Athenaios IX.39; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VII.662 și VIII.300.

Norax, cel care a condus o colonie în Sardinia chiar înainte de vremea lui Hilos, iar acolo a întemeiat Nora, cel mai vechi oraș de pe insulă⁹⁰².

e. Amplasarea Eritiei, numită și Eritrea sau Eritria, este controversată. Deși unii o descriu ca fiind o insulă de dincolo de apa Oceanului, alții o plasează în largul coastelor Lusitaniei⁹⁰³. Iar alții o identifică cu Insula Leon sau cu o insuliță din apropiere, pe care a fost clădit vechiul oraș Gades și unde pășunea e atât de bogată, încât laptele nu lasă pic de zer când se face lapte acru, iar vitelor trebuie să li se ia sânge la fiecare cincizeci de zile, altfel se sufocă din pricina surplusului de sânge. Această insuliță, consacrată Herei, este numită fie Eritia, fie Afrodiasias. Leon, insula pe care se află actualul oraș Gades, este numită îndeobște Cotinusa, de la măslinii ei, dar fenicienii au redenumit-o Gadira sau „Orașul fortificat”. Pe coasta de vest se află un templu al lui Cronos și orașul Gades; pe cea de est, un templu al lui Heracle, remarcabil datorită unui izvor al cărui debit scade în timpul fluxului și crește în timpul refluxului; iar Gerion e îngropat în oraș, a cărui faimă se datorează și unui copac misterios care ia diferite forme⁹⁰⁴.

f. Potrivit unei alte relatări însă, vitele lui Gerion nu pășteau pe nici o insulă, ci pe pantele muntelui din capătul îndepărtat al Spaniei, din fața Oceanului, iar „Gerion” era numele vestitului rege Crisaor, care stăpânea întreg ținutul și ai cărui fii puternici și curajoși, trei la număr, îl ajutau să apere regatul, fiecare în fruntea unei armate recrutate din rase de războinici. Pentru a le înfrunța, Heracle a adunat în Creta, locul de naștere al tatălui său, Zeus, trupe pentru o mare expediție. Înainte să plece, a fost onorat cu mult fast de cretani, iar la întoarcere a scăpat insula de urși, lupi, șerpi și alte creaturi primejdioase, de care Creta e scutită și acum. Heracle a navigat mai întâi spre Libia, unde l-a ucis pe Anteu, a

---

⁹⁰² Apollodor, *loc. cit.*; Hyginus, *Fabula* 30; Euripide, *Heracle* 423; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VII.662; Pausanias X.17.4; Ptolemeu Hefestion, citat de Photios p. 475; Pindar, *Fragmente* 169.

⁹⁰³ Solinus XXIII.12; Pomponius Mela III.47; Hesiod, *Teogonia* 287 și urm.; Plinius, *Naturalis historia* IV.36.

⁹⁰⁴ Ferekydes, citat de Strabon III.2.11; Strabon III.5.3-4 și 7; Timaios, citat de Plinius, *loc. cit.*; Polybios, citat de Strabon III.5.7; Pausanias I.35.6.

nimicit animalele sălbatice care împânzeau deșertul și a asigurat țării o fertilitate nemaîntâlnită până atunci. Apoi a mers în Egipt, unde l-a ucis pe Busiris, după care s-a îndreptat spre vest, a traversat Africa de Nord, anihilându-i din mers pe gorgoni și pe amazoanele libiene; în sudul Numidiei a întemeiat orașul Hecatompylos, acum Capsa, și a ajuns la Ocean în apropiere de Gades. Acolo a înălțat o coloană de fiecare parte a strâmtorii și, transportându-și armata cu corăbiile în Spania, a aflat că fiii lui Crisaor, cu cele trei armate ale lor, aveau taberele la oarecare depărtare unii de alții. I-a cucerit și i-a ucis pe rând, iar în cele din urmă a luat vestitele cirezi ale lui Gerion, lăsând conducerea Spaniei celor mai vrednici dintre locuitorii ei care supraviețuiseră⁹⁰⁵.

g. Coloanele lui Heracle sunt identificate de obicei cu Muntele Calpe din Europa și Abila sau Abilyx din Africa. Alții le consideră două insule de lângă Gades, dintre care cea mai mare îi este consacrată Herei. Însă toți spaniolii și libienii iau cuvântul „Coloane” în sens literal și le plasează în Gades, unde lui Heracle îi sunt consacrate coloane de bronz înalte de opt coți și inscripționate cu costul construirii lor; aici, marinarii aduc sacrificii de fiecare dată când se întorc vii și nevătămați din călătorie. Potrivit locuitorilor din Gades, un oracol i-a dat ordin regelui din Tyr să întemeieze o colonie lângă Coloanele lui Heracle, iar el a trimis de trei ori la rând oameni ca să exploreze locurile. Primul grup, crezând că oracolul se referise la Abila și Calpe, a debarcat în strâmtoare, acolo unde se află acum orașul Exitani, iar al doilea a navigat la vreo două sute de mile dincolo de strâmtoare, pe o insulă consacrată lui Heracle, în dreptul orașului spaniol Onoba; dar ambele au fost descurajate de semne nefavorabile atunci când au adus sacrificii, astfel că s-au întors acasă. Al treilea grup a ajuns în Gades, unde i-a înălțat un templu lui Heracle pe promontoriul estic și a reușit să întemeieze orașul Gades pe cel vestic⁹⁰⁶.

h. Însă unii neagă că Heracle a fost cel care a ridicat coloanele și afirmă că Abila și Calpe s-au numit inițial „Coloanele lui Cronos”, iar ulterior „Coloanele lui Briareu”, un gigant a cărui putere ajungea până acolo, dar că, întrucât amintirea lui Briareu (numit și

---

⁹⁰⁵ Diodor din Sicilia III.55 și IV.17-19.

⁹⁰⁶ Plinius, *Naturalis historia* III. Proem; Strabon III.5.5.

Egeon) pâlise, ele au fost redenumite în cinstea lui Heracle, probabil fiindcă orașul Tartesos, aflat la doar cinci mile de Calpe, a fost întemeiat de el și era mai cunoscut sub numele de Heracleea. În epocă, vestigiile vechilor ziduri și cheiuri uriașe încă mai puteau fi văzute acolo⁹⁰⁷. Dar nu trebuie uitat că primul Heracle a fost numit și Briareu. Îndeobște, se spune că numărul Coloanelor lui Heracle este de două, dar unii vorbesc de trei sau chiar patru⁹⁰⁸. Așa-numite Coloane ale lui Heracle sunt semnalate și pe coasta de nord a Germaniei, la Marea Neagră, în extremitatea de vest a Galiei și în India⁹⁰⁹.

i. Un templu al lui Heracle se înalță pe Promontoriul Sacru din Lusitania, cel mai vestic punct al lumii. Vizitatorilor li se interzice să intre în incinta lui noaptea, deoarece atunci zeii se adăpostesc în el. Poate că Heracle și-a ales locul unde să înalțe coloanele pentru a marca astfel limitele extreme dincolo de care nimeni nu mai putea călători⁹¹⁰.

j. Cum a mânat apoi Heracle cirezile spre Micene este un subiect foarte controversat. Unii spun că el a constrâns Abila și Calpe să se unească vremelnice și a trecut peste podul astfel format spre Libia; dar, potrivit unei relatări mai demne de crezare, el a traversat teritoriul a ceea ce este acum Abdera, o așezare feniciană, apoi a mers prin Spania, lăsându-i în urmă pe unii dintre însoțitorii săi drept coloniști⁹¹¹. În Pirinei, a curtat-o și apoi a îngropat-o pe prințesa bebrică Pirene, de la care își ia numele acest lanț muntos; se spune că fluviul Dunărea își are izvorul acolo, lângă un oraș numit de asemenea în cinstea ei. Apoi a vizitat Galia, unde a abolit obiceiul autohton barbar de a-i ucide pe străini și a câștigat iubirea atâtor locuitori prin faptele lui generoase, încât a putut să

---

⁹⁰⁷ Eustathios despre *Descrierea pământului* de Dionysos 64 și urm.; Scolie la *Ode nemeene* de Pindar III.37; Aristotel citat de Aelianus, *Varia historia* V.3; Plinius, *Naturalis historia* III.3; Timotheos, citat de Strabon III.1.7.

⁹⁰⁸ Erasmus, *Chiliades* I.7; Zenobius, *Proverbia* V.48; Eschil, *Prometeu înlănțuit* 349 și 428; Hesychios s.v. *stelas distomous*.

⁹⁰⁹ Tacitus, *Germania* 34; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu XI.262; Scymnos din Chios 188; Strabon II.5.6.

⁹¹⁰ Strabon III.1.4; Pindar, *Ode nemeene* III.21 și urm.

⁹¹¹ Avienus, *Ora Maritima* 326; Apollodor II.5.10; Strabon III.4.3; Asclepiades din Myrtea, citat de Strabon, *loc. cit.*

întemeieze un mare oraș căruia i-a dat numele Alesia, sau „Peregrinare”, în amintirea călătoriilor lui. În epoca romană, galii onorau Alesia considerând orașul ca fiind centrul întregului lor ținut – el a rămas necucerit până la domnia lui Caligula – și își revendică originea de la împreunarea dintre Heracle și o prințesă neobișnuit de înaltă de statură, pe nume Galata, care l-a ales ca amant și a dat astfel naștere acelui popor de războinici⁹¹².

k. Atunci când Heracle a mânăat cireada lui Gerion prin Liguria, doi fii ai lui Poseidon, pe nume Ialebion și Dercinos, au încercat să i-o fure și au fost uciși amândoi. Într-un moment al luptei sale contra ligurilor ostili, Heracle a rămas fără săgeți și a căzut în genunchi, înlăcrimat, rănit și epuizat. Terenul fiind un pământ moale, nu a găsit nici o piatră cu care să arunce în inamici – Ligis, fratele lui Ialebion, fiind conducătorul lor –, până când Zeus, făcându-i-se milă de lacrimile lui, a acoperit pământul cu un nor din care s-a abătut o ploaie de pietre, și cu acestea Heracle i-a pus pe liguri pe fugă. Zeus a așezat printre stele o imagine a lui Heracle luptându-se cu ligurii, cunoscută drept constelația Engonasis. O altă amintire a acestei lupte a supraviețuit: anume câmpia vastă, de formă circulară, care se întinde între Marsilia și gurile Ronului, la circa cincisprezece mile distanță de mare, numită „Câmpia Pietroasă”, deoarece e presărată cu pietre de mărimea unui pumn de bărbat; acolo se găsesc și câteva izvoare cu apă sărată⁹¹³.

l. În trecerea lui peste Alpii Ligurici, Heracle a tăiat un drum pe care să poată înainta armatele lui cu coloanele de bagaje; de asemenea, a nimicit toate bandele de tâlhari care împânzeau trecătoarea, după care a pătruns în ceea ce acum este Galia Cisalpină și Etruria. Abiadupă ce a străbătut întreaga coastă a Italiei și a trecut în Sicilia și-a dat seama: „Am luat-o pe un drum greșit!”. Romanii spun că atunci când a ajuns la Albula – numit Tibru mai târziu –, Heracle a fost bine primit de regele Evandru, un exilat din Arcadia. Seara el a traversat râul înot, mânănd cireada în

---

⁹¹² Silius Italicus III.417; Herodot II.33; Diodor din Sicilia IV.19 și 24.

⁹¹³ Apollodor II.5.10; Tzetzes, *Chiliade* II.340 și urm. și *Despre Licofron* 1312; Eschil, *Prometeu înlănțuit*, citat de Hyginus, *Poeticon astronomicon* II.6 și de Strabon IV.1.7; Theon, *Despre Aratos* p. 12, ed. Morell.

fața lui, și s-a întins pe iarbă ca să se odihnească⁹¹⁴. Într-o peșteră adâncă din apropiere trăia pe atunci un păstor hidos, un uriaș cu trei capete pe nume Cacus, fiu al lui Hefaistos și al Meduzei, care semăna groaza în pădurea de pe Muntele Aventin și arunca flăcări prin fiecare din cele trei guri ale lui. Deasupra pragului de sus al peșterii lui atârnau brațe și capete de om ținute în cuie, iar podeaua înăuntru era albă datorită oaselor albe ale victimelor sale. În timp ce Heracle dormea, Cacus i-a furat cei mai frumoși doi tauri, dar și patru juninci, pe care le-a târât de coadă, cu burțile în sus, până în bârlogul lui⁹¹⁵.

m. Când s-a luminat de ziuă, Heracle s-a trezit și a văzut imediat că lipseau din vite. După ce le-a căutat în zadar, era gata să plece mai departe cu vitele rămase, când una dintre junincile furate s-a pornit a mugi de foame. Mergând după mugetele ei, Heracle a ajuns până la peșteră, dar a găsit intrarea astupată de o stâncă pe care zece perechi de boi cu greu ar fi putut-o clinti; el a dat-o totuși la o parte ca pe o pietricică și, fără să se lase descurajat de flăcările și fumul pe care Cacus le arunca pe guri, s-a luat la trântă cu el și l-a lovit până când fața lui a devenit toată o rană⁹¹⁶.

n. Ajutat de regele Evandru, Heracle i-a construit apoi un altar lui Zeus, unde i-a jertfit unul din taurii recuperați, iar după aceea și-a organizat propriul cult. Însă romanii spun această poveste pentru a se acoperi ei de glorie, adevărul fiind că nu Heracle a fost cel care l-a omorât pe Cacus și i-a adus jertfe lui Zeus, ci un păstor uriaș pe nume Garanus sau Recaranus, aliat de-al lui Heracle⁹¹⁷.

o. Regele Evandru stăpânea mai degrabă în virtutea unui ascendent personal decât prin forță: el era respectat mai ales pentru știința literelor pe care și-o însușise de la mama lui, nimfa profetică Nicostrate, sau Temis, din Arcadia; aceasta era o fiică a râului Ladon care, chiar dacă era deja căsătorită cu Echenos, i l-a

---

⁹¹⁴ Diodor din Sicilia IV.21; Ovidiu, *Fastele* V.545 și urm.; Titus Livius I.7.

⁹¹⁵ Propertius, *Elegii* IV.9.10; Ovidiu, *Fastele* I.545 și urm.; Titus Livius, *loc. cit.*; Vergiliu, *Eneida* VIII.207-8.

⁹¹⁶ Titus Livius, *loc. cit.*; Vergiliu, *Eneida* VIII.217 și 233 și urm.; Ovidiu, *loc. cit.*

⁹¹⁷ Plutarh, *Quaestiones Romanae* 18; Ovidiu, *loc. cit.*; Titus Livius, *loc. cit.*; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VIII.203, citându-l pe Verrius Flaccus; Aurelius Victor, *Orgio Gentis Romanae* 8.

născut lui Hermes pe Evandru. Nicostrate l-a convins pe Evandru să îl ucidă pe presupusul lui tată, iar când arcadienii i-au surghiunit pe amândoi, a venit cu el în Italia, însoțiți de un grup de pelasgi⁹¹⁸. Acolo, cu vreo șase ani înainte de Războiul Troian, au întemeiat orașelul Pallantium, pe dealul de lângă râul Tibru, numit ulterior Muntele Palatin, locul fiind ales de Nicostrate, și curând în întreaga Italie nu era rege mai puternic decât Evandru. Nicostrate, numită acum Carmenta, a adaptat alfabetul pelasgic cu treisprezece consoane, pe care Cadmos îl adusese din Egipt, și a alcătuit alfabetul latin cu cincisprezece consoane. Dar unii afirmă că Heracle a fost cel care a învățat poporul lui Evandru să folosească literele, acesta fiind motivul pentru care el împarte un altar cu muzele⁹¹⁹.

p. Potrivit romanilor, Heracle l-a scăpat pe regele Evandru de tributul datorat etruscilor, l-a omorât pe regele Faunus, al cărui obicei era să-i sacrifice pe străini la altarul tatălui său, Hermes, și l-a zămislit pe Latinus, strămoșul latinilor, cu văduva sau fiica lui Faunus. Dar grecii susțin că Latinus era fiu al lui Circe cu Odiseu. În orice caz, Heracle a eliminat sacrificarea anuală pentru Cronos a doi bărbați, care erau aruncați în râul Tibru, și i-a constrâns pe romani să folosească păpuși în locul lor; chiar și acum, în luna mai, când e lună plină, Marea Vestală stă în picioare pe podul Sublicius, construit din scânduri de stejar, și aruncă în apele galbene ale râului statuete albe, împletite din trestie, reprezentând niște bătrâni numiți „Argivi” (locuitori din Argos)⁹²⁰. De asemenea, se crede că Heracle ar fi întemeiat Pompeii și Herculaneum, că a luptat împotriva gigantilor pe Câmpia Flegrei, din Cumae, și că a construit un dig de doi kilometri peste Golful Lucrin, numit acum Drumul lui

---

⁹¹⁸ Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VIII.51; 130 și 336; Titus Liviu I.7; Plutarh, *Quaestiones Romanae* 56; Pausanias VIII.43.2; Dionysios din Halicarnas, *Antichități romane* I.31.

⁹¹⁹ Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VIII.130 și 336; Ovidiu, *Fastele* V.94-5 și I.542; Hyginus, *Fabula* 277; Juba, citat de Plutarh, *Quaestiones Romanae* 59.

⁹²⁰ Plutarh, *Quaestiones Romanae* 18 și 32; Dercyllus, *Istorie italiană* III, citat de Plutarh, *Vieți paralele* 38; Tzetzes, *Despre Licofron* 1232; Iustin XLIII.1; Hesiod, *Teogonia* 1013; Ovidiu, *Fastele* V.621 și urm.

Heracle, peste care a trecut cu cireada lui Gerion⁹²¹.

q. Se mai spune și că Heracle s-a întins să se odihnească nu departe de hotarul dintre Rhegium și Locri Epizefiri și, fiind foarte deranjat de greieri, i-a implorat pe zei să-i amuțească. Ruga i-a fost îndeplinită imediat, iar de atunci greierii nu au mai fost auziți vreodată pe partea dinspre Rhegium a râului Alece, chiar dacă pe partea dinspre Locri ei cântă înfocat. În acea zi, un taur s-a desprins de cireadă și, aruncându-se în mare, a înotat până în Sicilia. Heracle a plecat în urmărirea lui și l-a găsit ascuns printre cirezile lui Erix, regele elimilor, un fiu al Afroditei cu Butes⁹²². Erix, care era luptător și boxer, l-a provocat la o întrecere cu cinci probe. Heracle a acceptat provocarea, cu condiția ca Erix să își pună în joc regatul contra taurului fugit, și a câștigat primele patru probe; în final, în lupta corp la corp, el l-a azvârlit pe Erix în aer și apoi l-a repezit de pământ, omorându-l – ceea ce le-a arătat sicilienilor că nu toți cei născuți dintr-o zeiță sunt neapărat nemuritori. Astfel, Heracle a câștigat regatul lui Erix, pe care l-a lăsat locuitorilor lui ca să se bucure de el până când unul dintre descendenții lui avea să vină să-l revendice⁹²³.

r. Unii spun că Erix – al cărui teren de lupte mai putea fi văzut – a avut o fiică pe nume Psosis, care i-a născut lui Heracle doi fii, pe Ehefron și Promahos. Ei au crescut în Erimant, pe care l-au redenumit Psosis după mama lor, și au înălțat acolo un altar Afroditei Erycine, din care astăzi au rămas doar ruinele. Altarele de eroi consacrate lui Ehefron și Promahos și-au pierdut de mult importanța, iar Psosis este considerată de regulă fiică a lui Xantos, nepotul lui Arcas⁹²⁴.

s. Continuându-și drumul prin Sicilia, Heracle a ajuns pe locul unde acum se înalță orașul Siracuza; acolo, el a adus sacrificii și a instituit sărbătoarea anuală de lângă prăpastia sacră a lui Ciane, de unde Hades a răpit-o pe Cora și a dus-o în Lumea Subpământeană. Celor care i-au adus onoruri pe Câmpia Leontini

---

⁹²¹ Solinus II.5; Dionysios din Halicarnas I.44; Diodor din Sicilia IV.21-2 și 24; Strabon VI.3.5 și 4.6.

⁹²² Diodor din Sicilia IV.22; Strabon VI.1.19; Apollodor II.5.10; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu I.574.

⁹²³ Pausanias IV.36.3; Diodor din Sicilia IV.23; Apollodor, *loc. cit.*; Tzetzes, *Despre Licofron* 866; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu X.551.

⁹²⁴ Tzetzes, *loc. cit.*; Pausanias VIII.24.1 și 3.

Heracle le-a lăsat o amintire de neșters a vizitei sale. În apropiere de orașul Agyrium, urmele de copite ale cirezii sale au fost găsite imprimate ca în ceară pe un drum de piatră, încât Heracle a acceptat din partea locuitorilor acele onoruri divine pe care până atunci le refuzase mereu, considerând urmele acelea ca un semn al nemuririi lui. Apoi, drept recunoștință, el a săpat în afara zidurilor orașului un lac cu circumferința de opt sute de metri și a întemeiat sanctuarele locale ale lui Iolau și Gerion⁹²⁵.

t. Întorcându-se în Italia ca să caute un alt drum spre Grecia, Heracle și-a dus vitele pe coasta de est, spre Capul Lacinion, unde regele Lacinios a putut apoi să se laude că îl pusese pe fugă pe Heracle; el a făcut-o pur și simplu construind un templu Herei, la vederea căruia Heracle a plecat dezgustat. Zece kilometri mai departe, Heracle l-a ucis din greșală pe un oarecare Croton, l-a îngropat cu toate onorurile și a profetizat că, în vremurile ce aveau să vină, un mare oraș va apărea acolo și va purta numele lui. Heracle și-a împlinit acea profeție după ce a fost zeificat: el i-a apărut în vis lui Miscelos din Argos, unul dintre descendenții săi, și l-a amenințat cu pedepse cumplite dacă nu va trimite un grup de coloniști în Sicilia ca să întemeieze acolo un oraș; iar când locuitorii din Argos au fost pe punctul de a-l condamna la moarte pe Miscelos pentru că sfidase interdicția contra emigrării, Heracle a prefăcut în mod miraculos toate pietricelele de vot negre în unele albe⁹²⁶.

u. Heracle și-a propus apoi să mâne cireada lui Gerion prin Istria, spre Epir, iar de acolo spre Pelopones, prin Istm. Dar la intrarea în Golful Adriatic Hera a trimis un tăun care a pus pe fugă vitele, risipindu-le de-a lungul Traciei și în deșertul scit. Heracle le-a urmărit și, într-o noapte rece și vijelioasă, și-a pus pe el pielea de leu și a adormit adânc pe coasta unui deal stâncos. Când s-a trezit, a văzut că iepele de la carul lui, pe care le deshămasese și le lăsase să pască, lipseau și ele. A cutreierat până departe în căutarea lor, până când a ajuns într-un ținut împădurit numit Hylea, unde o creatură stranie, pe jumătate femeie, pe jumătate șarpe, a strigat la el dintr-o peșteră. Aceasta a spus că iepele lui erau la ea, dar avea să i le înapoieze doar dacă devenea amantul ei. Heracle a fost de

---

⁹²⁵ Diodor din Sicilia IV.23-4 și V.4.

⁹²⁶ Diodor din Sicilia IV.24; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu III.552; Ovidiu, *Metamorfoze* XV.12 și urm.

acord, chiar dacă fără tragere de inimă, și a sărutat-o de trei ori; atunci femeia cu coadă de șarpe l-a îmbrățișat cu patimă, iar când, într-un sfârșit, l-a lăsat să plece, l-a întrebat: „Cum rămâne cu cei trei fii pe care îi port acum în pânțece? Când vor fi bărbați să le fac eu un rost aici, unde sunt stăpână, sau să îi trimit la tine?”.

v. „Când vor crește, urmărește-i cu atenție!”, i-a răspuns Heracle. „Iar dacă vreunul dintre ei îndoiaie acest arc – așa cum îl îndoii eu acum – și se încinge cu cureaua asta – așa cum mă încing eu acum –, alege-l ca rege al țării tale.”

După ce a spus astea, i-a dat unul dintre cele două arcuri ale lui și cingătoarea, care avea un pocal de aur prins de cataramă, apoi și-a văzut de drum. Ea și-a botezat tripleții Agatirsos, Gelonos și Scites. Cei doi mai mari nu au putut face ceea ce tatăl lor ceruse, iar ea i-a alungat; dar Scites a reușit în ambele cazuri și i s-a permis să rămână, devenind astfel înaintașul tuturor regilor sciți care, până în ziua de azi, poartă pocale de aur la cingătoare⁹²⁷. Însă alții spun că Zeus, și nu Heracle, a fost cel care s-a împreunat cu femeia cu coadă de șarpe și că, în vremea când cei trei fii ai lui cu ea conduceau încă țara, din cer au căzut patru obiecte din aur: un plug, un jug, un topor de luptă și o cupă. Mai întâi Agatirsos a fost cel care a fugit să le ia, dar când s-a apropiat de ele, aurul s-a aprins și i-a ars mâinile. La fel și Gelonos a trebuit să dea îndărăt. Dar când mezinul Scites s-a apropiat, focul s-a stins deodată; atunci el a dus acasă cele patru comori de aur, iar frații lui mai mari au fost de acord să îi cedeze lui regatul⁹²⁸.

w. După ce și-a recuperat iepele și cele mai multe vite rătăcite, Heracle le-a mânat înapoi, peste râul Strimon, pe care l-a blocat cu pietre în acest scop, și nu a mai avut parte de alte aventuri până când Alcioneu, văcarul gigant, care luase în stăpânire Istmul Corinth, a aruncat o stâncă spre armata care îl urma iarăși pe Heracle, strivind nu mai puțin de douăsprezece care și de două ori mai mulți călăreți. Era același Alcioneu care furase de două ori vitele sacre ale lui Helios: din Eritia și din citadela din Corinth. Nemulțumit că greșise ținta, s-a repezit și a apucat iarăși stânca pe care, de data asta, a azvârlit-o spre Heracle, care însă a aruncat-o înapoi împreună cu măciuca lui și l-a ucis pe gigant; stânca aceea

---

⁹²⁷ Diodor din Sicilia IV.25; Herodot IV.8-10.

⁹²⁸ Diodor din Sicilia II.43; Herodot IV.5.

mai poate fi văzută încă pe Istm⁹²⁹.

*

1. Principala temă a muncilor lui Heracle este săvârșirea anumitor acte rituale înainte de primi încuviințarea să devină consort al lui Admete, al lui Auge, al Atenei, Hipolitei sau oricum s-ar numi regina. Este posibil ca, la origine, cea de-a zecea muncă, atât de ieșită din comun, să fi fost relevantă pentru aceeași temă, de vreme ce ea consemnează obiceiul elenic patriarhal prin care soțul își cumpăra mireasa cu câștigul rezultat în urma unui furt de vite. În Grecia din vremea lui Homer, femeile erau evaluate printr-un anumit număr de vite, cum încă mai sunt în unele regiuni din centrul și Răsăritul Africii. Dar mitului i s-au atașat o serie de alte elemente străine, inclusiv vizita pe Insula Morții și revenirea izbutită acasă a unui Heracle încărcat de prăzi. Paralela irlandeză străveche este povestea lui Cuchulain, care a prădat Iadul – Dun Scaith, „orașul umbrelor” – și a adus înapoi trei vaci și un cazan magic, în pofida furtunilor pe care zeii morților le-au trimis împotriva lui. Urna de bronz în care Heracle a navigat spre Eritia era un vas potrivit pentru o vizită pe Insula Morții și e posibil ca ea să fi fost confundată cu un cazan de bronz. În cea de-a unsprezecea tăbliță a epopeii babiloniene a lui Ghilgameș, acesta întreprinde o călătorie similară pe o insulă sepulcrală, peste o mare a morții, folosindu-și veșmintele drept pânză. Acest detaliu atrage atenția asupra multor asemănări dintre mitul lui Heracle și cel al lui Ghilgameș; sursa comună este probabil de origine sumeriană. Asemenea lui Heracle, Ghilgameș ucide un leu monstruos și se îmbracă în pielea lui (*123.e-g), prinde un taur celest de coarne și îl învinge (*129.b), descoperă o plantă secretă a invulnerabilității (*35.b), face aceeași călătorie ca Soarele (*132.d) și vizitează Grădina Hesperidelor unde, după ce omoară un balaur încolăcit în jurul unui copac sacru, este răsplătit cu două obiecte sacre din Lumea Subpământeană (*133.e). Relațiile dintre Ghilgameș și Enkidu, însoțitorul său, seamănă îndeaproape cu cele dintre Tezeu, un Heracle atenian, și tovarășul său, Piritoos, care coboară în Tartar și nu se mai întoarce (*103.c și d), iar aventura lui Ghilgameș

---

⁹²⁹ Apollodor II.5.10 și I.6.1; Pindar, *Ode nemeene* IV.27 și urm. și *Ode isthmianice* VI.32 și urm.; Scolie la *Ode nemeene* de Pindar, *loc. cit.* și *Ode isthmianice* VI.32.

cu Scorpionii a fost atribuită beoțianului Orion (*41.3).

2. Coloniile grecești prefeniciene implantate în Spania, Galia și Italia sub protecția lui Heracle au contribuit la acest mit, iar în sens geografic, Coloanele lui Heracle – la care un grup de coloniști a ajuns în jurul anului 1100 î.Hr. – sunt Ceuta și Gibraltar.

3. Însă, într-un sens celto-iberic al misticii, Coloanele sunt abstracții alfabetice. „Marwnad Ercwlf”, un poem galez străvechi din *Cartea roșie din Hergest*, tratează despre un Heracle celtic – pe care irlandezii l-au numit „Ogma Fața-Soarelui”, iar Lucian, „Ogmios” (*125.1) – și consemnează modul în care Ercwlf a ridicat „patru coloane de înălțime egală, încununate cu aur roșu”, ce par a fi cele patru coloane cu câte cinci litere fiecare din care era constituit alfabetul barzilor de douăzeci de litere cunoscut drept Boibel-loth (*White Goddess*, pp. 133, 199 și 278). Se pare că, în jurul anului 400 î.Hr., acest nou alfabet, ale cărui denumiri grecești ale literelor făceau referire la călătoria celestului Heracle în pocalul soarelui, la moartea sa pe Muntele Oeta și la puterile lui ca întemeietor de orașe și judecător (*White Goddess*, p. 136), a înlocuit alfabetul copacilor Beth-luis-nion, ale cărui denumiri de litere se refereau la sacrificarea ucigașă a lui Cronos de către femeile feroce (*White Goddess*, p. 374). De vreme ce Gorgonele aveau o dumbravă pe Eritia – „Insula Roșie”, identificată de Ferekydes cu Insula Gades –, iar în toate limbile celtice „copaci” înseamnă „litere”, eu citesc „copacul care ia diverse forme” ca însemnând alfabetul Beth-luis-nion, al cărui secret a fost păzit de Gorgone în dumbrava lor sacră până când Heracle le-a „anihilat”. În acest sens, raidul lui Heracle din Eritia, unde i-a ucis pe Gerion și pe câinele Ortros – steaua Sirius –, se referă la înlocuirea alfabetului lui Cronos cu alfabetul lui Heracle.

4. Hesiod (*Teogonia* 287) îl numește pe Gerion *tricephalon*, „cu trei capete”, o altă interpretare a termenului fiind *tricarenon*, care înseamnă același lucru. „Tricarenon” amintește de *Tarvos Trigaranus*, zeul celtic cu două mâini stângi, reprezentat în compania cocorilor și a unui taur pe altarul din Paris, în timp ce doboară o salcie. *Gerion*, un cuvânt fără semnificație în greacă, pare să fie o formă erodată a lui *Trigaranus*. De vreme ce, în tradiția greacă și în cea irlandeză deopotrivă, cocorii sunt asociați cu secretele alfabetului (*52.6) și cu poezii, Gerion pare să fie păzitorul alfabetului primitiv aflat în serviciul zeiței: de fapt, Cronos însoțit de dactyli. Pe insula sepulcrală Eritia, Cronos-Gerion, care fusese

cândva un erou solar de tipul lui Heracle-Briareu, a devenit un zeu al morților, cu Ortros drept cerber; iar a zecea muncă a fost confundată, drept urmare, cu a douăsprezecea, Menetes apărând în ambele. Chiar dacă „fructele asemănătoare cireșelor, dar fără sâmburi” răsărite din sângele lui Gerion este posibil să fi fost fructe de arbutus, originar din Spania, povestea a fost influențată de consacrarea fructelor cornului, care se coc devreme, ca fructe ale lui Cronos-Saturn (*White Goddess*, p. 171) și produc o vopsea roșie asemănătoare galelor. Rolul lui Crisaor din poveste este important. Numele lui înseamnă „paloș de aur”, armă asociată cultului lui Cronos, iar despre el se spune că este fiul Gorgonei Meduza (*33.b, 73.h și 138.j).

5. Norax, nepotul lui Gerion zămislit de Eritia și Hermes – se spune că Hermes ar fi dus alfabetul copacilor din Grecia în Egipt și înapoi –, pare să fie o scriere eronată a lui *Norops*, cuvântul grec pentru „față a soarelui”. Această genealogie a fost răsturnată de mitografia irlandezi: pentru ei, Gerion, ale cărui trei personificări erau Brian, Iuchar și Iucharba – o altă formă a lui Mitra, Varuna și Indra –, îl avea pe Ogma drept bunic, nu nepot, iar fiul lui era Zeul Soarelui celto-iberic Lugh, Llew sau Lugos. Ei insistă, de asemenea, asupra faptului că alfabetul ajunsese la ei din Grecia, prin Spania. Corbul lui Cronos îi era consacrat lui Lugos, potrivit lui Plutarh, care consemnează (*Despre râuri și munți* V) că „Lugdunum” – Lyons, fortăreața lui Lugos – „era numit astfel deoarece semnele transmise de corbi sugeraseră alegerea amplasării lui; *lug* înseamnă «corb» în dialectul allobrigian”.

6. Verrius Flaccus pare să fi fost citat greșit de Servius; este mai probabil ca el să fi spus că „Garanus (Gerion) cel cu trei capete, nu Cacus, era numele victimei lui Heracle, iar Evandru l-a ajutat pe Heracle”. Formularea s-ar potrivi cu relatarea modului în care Carmenta, mama lui Evandru, a suprimat alfabetul cu treisprezece consoane, Beth-luis-nion al lui Cronos, în favoarea alfabetului Boibel-loth cu cincisprezece consoane al lui Heracle-Ogma (*White Goddess*, p. 272). Regele Juba, pe care Plutarh îl citează spunând că Heracle a învățat poporul lui Evandru să folosească literele, era un magistrat onorific din Gades și trebuie să fi știut multe despre cunoașterea locală a alfabetului. În această poveste a lui Evandru, Heracle este descris clar ca inamic al cultului lui Cronos, de vreme ce el abolește sacrificiile omenești. Înconjurarea Italiei și a Siciliei de către Heracle a fost inventată pentru a explica numeroasele temple

ridicate acolo în cinstea lui; întrecerea cu cinci probe dintre el și Erix, pentru a justifica expedițiile de colonizare din secolul al VI-lea pe care heraclidul Pentatlos din Cnidos și spartanul Dorieus le-au condus în teritoriile lui Erix. Este posibil ca Heracle cinstit în Agira, un oraș din Sicilia, să fi fost un strămoș care i-a condus pe sicelii din Italia peste strâmtoare, în jurul anului 1050 î.Hr. (Tucidide VI.2.5). El a fost pus, de asemenea, să viziteze Sciția; coloniștii greci de pe țărmul de vest și de nord ale Mării Negre au încorporat un Heracle scit, un erou arcaș (*119.5), în amestecul confuz al celei de-a zecea munci. Mireasa lui, femeia cu coadă de șarpe, era o Zeiță a Pământului, mamă a celor trei triburi scite principale menționate de Herodot; în altă versiune a mitului, reprezentată de balada englezească *The Laidley Worm*, când el o sărută de trei ori, ea se transformă în „cea mai frumoasă femeie văzută vreodată”.

7. Anecdota lui Alcioneu pare să fie desprinsă din mitul atacului gigantilor asupra Olimpului și al înfrângerii lor de către Heracle (*35.a-e). Dar furtul cirezilor lui Helios din Eritia de către Alcioneu și, apoi, din citadela Corintului este o versiune mai veche a furtului cirezilor lui Gerion de către Heracle; proprietarul acestora fiind un consort solar activ al Zeiței-Lună, nu un zeu surghiunit și debilizat al morților.

8. Săgeata pe care Heracle o trage spre soarele amiezii trebuie să fi fost una trimisă spre zenit în timpul ceremoniei lui de încoronare (*126.2 și 135.1).

133. A unsprezecea muncă: Merele Hesperidelor

a. Heracle a îndeplinit cele zece munci în opt ani și o lună; dar Euristeu, nepunându-i-le la socoteală pe a doua și a cincea, i-a stabilit încă două. A unsprezecea muncă a fost să aducă fructe din mărul de aur, darul Pământului-Mamă pentru Hera, de care ea fusese atât de încântată, încât îl plantase în grădina ei divină. Grădina aceea se afla pe pantele Muntelui Atlas, unde caii de la carul soarelui își încheie, cu răsuflarea tăiată, călătoria, iar oile și vitele lui Atlas, o mie de cirezi și o mie de turme, cutreieră în voie pășunile. Când, într-o bună zi, Hera a aflat că Hesperidele, fiicele lui Atlas, cărora ea le încredințase îngrijirea mărului, șterpeleau din fructele lui, Hera l-a pus pe balaurul Ladon cel vigilant să se

încolăcească în jurul mărului, ca paznic⁹³⁰.

b. Unii spun că Ladon era progenitura lui Tifon cu Echidna, alții că era cel mai mic copil al lui Ceto și Forcus, iar alții că era un fiu prin partenogeneză al Pământului-Mamă. El avea o sută de capete și vorbea cu mai multe limbi⁹³¹.

c. Este de asemenea un fapt controversat dacă Hesperidele trăiau pe Muntele Atlas din ținutul hiperboreenilor, pe Muntele Atlas din Mauritania, undeva dincolo de apele Oceanului sau pe două insule de lângă promontoriul numit Capul Vestic, care se află aproape de ținutul hesperilor etiopieni, la hotarele Africii. Deși merele erau ale Herei, Atlas se mândrea cu ele ca grădinar, iar când Temis l-a prevenit: „Într-o bună zi, nu peste mult timp, Titane, pomul tău va fi despuiat de aurul lui de către un fiu al lui Zeus”, Atlas, care pe atunci încă nu fusese osândit să poarte pe umeri globul pământesc, a construit ziduri trainice în jurul livezii și i-a izgonit pe toți străinii de pe pământul lui; este foarte posibil ca el să fi fost cel care l-a pus pe Ladon să păzească merele de aur⁹³².

d. Neștiind în ce direcție se afla Grădina Hesperidelor, Heracle a străbătut Iliria către fluviul Pad, casa zeului oracular al mării Nereu. În drum, a trecut peste Ehedoros, un mic pârâu macedonean, unde Cicnos, fiul lui Ares cu Pirene, l-a provocat la un duel. Ares a fost secundul lui Cicnos și le-a făcut combatanților semn să înceapă, dar Zeus a aruncat un fulger între ei și a întrerupt lupta. Când, în cele din urmă, Heracle a ajuns la Pad, nimfele fluviului, fiice ale lui Zeus cu Temis, i l-au arătat pe Nereu dormind. Heracle l-a apucat pe venerabilul zeu al mării și, ținându-l bine, în pofida multiplelor lui metamorfoze, l-a constrâns să-i spună cum puteau fi dobândite merele de aur. Însă unii spun că Heracle s-a

---

⁹³⁰ Apollodor II.5.11; Euripide, *Heracle* 396; Ferekydes, *Nunta Herei* II, citat în Scolia la Apollonios din Rodos IV.1396; Eratostene, *Catasterismo* III; Hyginus, *Poeticon astronomicon* II.3; Germanicus Caesar, *Fenomenele lui Aratos*; s.v. Draco.

⁹³¹ Apollodor II.5.11; Hesiod, *Teogonia* 333-5; Scolie la Apollonios din Rodos IV.1396.

⁹³² Apollodor, *loc. cit.*; Scolie la *Eneida* lui Vergiliu IV.483; Hesiod, *Teogonia* 215; Plinius, *Naturalis historia*, VI.35-6; Ovidiu, *Metamorfoze* IV.637 și urm.

duș la Prometeu pentru a obține această informație⁹³³.

e. Nereu îl sfătuisese pe Heracle să nu culeagă merele cu mâna lui, ci să îl folosească pe Atlas în loc, scutindu-l o vreme de povara lui cruntă; deci, după ce a ajuns în Grădina Hesperidelor, el l-a rugat pe Atlas să îi facă acest serviciu. Atlas ar fi acceptat aproape orice sarcină de dragul unui răgaz de o oră, dar se temea de Ladon, așa că Heracle l-a ucis cu o săgeată trasă peste zidul grădinii. Atunci Heracle s-a aplecat de spate, ca să ia greutatea globului pământesc, iar Atlas s-a dus, întorcându-se curând cu trei mere culese de fiicele lui. A găsit senzația aceea de libertate delicioasă. „Îi voi duce eu însumi aceste mere lui Euristeu, fără greș”, a spus el, „dacă mai susții cerurile încă vreo câteva luni”. Heracle s-a prefăcut că e de acord, dar, întrucât Nereu îl prevenise să nu accepte o astfel de ofertă, l-a rugat pe Atlas să mai susțină globul o clipă, cât își punea el o pernuță pe cap. Ușor de păcălit, Atlas a pus merele jos și și-a reluat povara, iar Heracle le-a luat și a plecat, cu un rămas-bun ironic.

f. După câteva luni, Heracle i-a dus merele lui Euristeu, care i le-a înapoiat; apoi Heracle i le-a oferit Atenei, care le-a dat înapoi nimfelor, de vreme ce nu era voie ca proprietatea Herei să fie luată din mâinile lor⁹³⁴. Simțindu-se însetat după această muncă, Heracle a bătut din picior și a făcut să țâșnească un izvor, care mai târziu a salvat viața argonauților rătăciți în deșertul libian. Între timp, Hera, care îl plângea pe Ladon, i-a pus imaginea printre stele, drept constelația Șarpelui⁹³⁵.

g. Heracle nu s-a întors direct la Micene. A traversat mai întâi Libia, al cărei rege Anteu, fiu al lui Poseidon și al Pământului-Mamă, obișnuia să-i constrângă pe străini să se lupte cu el corp la corp până la epuizare, după care îi ucidea; căci nu era doar un atlet puternic și abil, dar de fiecare dată când atingea pământul, puterea lui renăștea. El păstra craniile victimelor lui ca să facă din ele un acoperiș templului lui Poseidon⁹³⁶. Nu se știe

---

⁹³³ Apollodor, *loc. cit.*; Herodot VII 124-7; Hyginus, *Poeticon astronomicon* II.15.

⁹³⁴ Apollodor, *loc. cit.*; Ferekydes, citat în Scolia la Apollonios din Rodos IV.1396; Apollonios din Rodos 1396-1484.

⁹³⁵ Hyginus, *Poeticon astronomicon* II.3.

⁹³⁶ Apollodor, *loc. cit.*; Hyginus, *Fabula* 31; Diodor din Sicilia IV.17.

dacă Heracle, hotărât să pună capăt practicii lui barbare, a fost cel care l-a provocat pe Anteu sau el a fost cel provocat. Însă Anteu nu s-a dovedit a fi ușor de învins, fiind un gigant care locuia într-o peșteră de sub o stâncă impunătoare, unde se ospăta cu carnea leilor și dormea pe pământul gol, pentru a-și menține și a-și spori forța lui deja colosală. Pământul-Mamă, care nu era încă stearpă după nașterea gigantilor, l-a conceput pe Anteu într-o peșteră din Libia și avea mai multe motive să se laude cu el decât cu monstruoșii ei copii mai vârstnici, Tifon, Titios și Briareu. Olimpienii ar fi dat de necaz dacă ar fi luptat împotriva lor pe Câmpia Flegrei.

h. Pregătindu-se de luptă, ambii combatanți și-au dat jos pieile de leu; dar dacă Heracle s-a uns cu ulei, în maniera olimpică, Anteu și-a turnat peste membre nisip încins, în caz că doar contactul cu pământul prin intermediul tălpilor lui nu s-ar fi dovedit îndeajuns. Heracle plănuia să-și menajeze forțele și să-l obosească pe Anteu, dar, după ce l-a aruncat cât era de lung la pământ, a fost uimit să vadă cum mușchii gigantului se umflă și un flux sănătos de sânge îi inundă membrele, deoarece Pământul-Mamă îl revigora. Combatanții s-au încleștat iar și Anteu s-a trântit de bună voie jos imediat, fără să mai aștepte să fie azvârlit; atunci Heracle, dându-și seama de ce făcea Anteu, l-a ridicat în aer, apoi i-a rupt coastele și, în pofida gemetelor profunde ale Pământului-Mamă, l-a ținut în aer până a murit⁹³⁷.

i. Unii spun că acest conflict a avut loc în Lixos, un orașel din Mauritania aflat la vreo optzeci de kilometri de Tanger, aproape de mare, unde un delușor mai era prezentat ca mormânt al lui Anteu de către romani. Băștinașii cred că, dacă din acest delușor sunt luate câteva coșuri de pământ, ploaia va începe să cadă și va continua până când pământul luat va fi pus înapoi. Se pretinde, de asemenea, că Grădinile Hesperidelor erau în insula învecinată, pe care se înalță un altar al lui Heracle; dar, cu excepția câtorva măsline sălbatici, acum nu a mai rămas nici urmă din livezile de atunci. Când Sertorius a cucerit Tangerul, el a deschis mormântul, să vadă dacă scheletul lui Anteu era atât de mare pe cât îl descria tradiția. Spre uluirea sa, acesta măsura șaiszeci de coți, așa încât a

---

⁹³⁷ Diodor din Sicilia, *loc. cit.*; Apollodor, *loc. cit.*; Pindar, *Ode isthmianice* IV.52-5; Lucian IV.589-655.

închis de îndată mormântul și i-a adus lui Anteu sacrificii ca pentru eroi. Locuitorii ținutului spun fie că Anteu a întemeiat orașul Tanger, numit anterior Tingis, fie că Sofax, pe care Tinga, văduva lui Anteu, i l-a născut lui Heracle, a domnit asupra acelei țări și a dat orașului numele mamei lui. Diodor, fiul lui Sofax, a supus multe națiuni africane cu ajutorul unei armate grecești recrutate dintre coloniștii micenieni pe care Heracle i-a așezat acolo⁹³⁸. Mauritani sunt de origine orientală și, asemenea farusilor, descind din acei perși care l-au însoțit pe Heracle în Africa; dar unii susțin că ei sunt descendenții canaaniților pe care israelitul Iosua i-a alungat din țara lor⁹³⁹.

j. Apoi Heracle s-a dus la Oracolul din Ammon, unde a cerut o întrevvedere cu Zeus, tatăl lui; dar Zeus nu dorea deloc să se arate și, când Heracle a insistat, a jupuit un berbec, a îmbrăcat blana lui, cu capul berbecului ascunzându-l pe al său, și i-a dat lui Heracle anumite instrucțiuni. De atunci, statuile lui Zeus Ammon din Egipt îl înfățișează cu chip de berbec. Tebanii sacrifică berbeci o dată pe an, la sfârșitul sărbătorii lui Zeus, cânducid un singur berbec și îi folosesc blana pentru a acoperi statuia lui Zeus, după care adoratorii se bat cu pumnii în piept, jelind victima, și o îngroapă într-un mormânt sacru⁹⁴⁰.

k. Apoi Heracle a luat-o spre sud și a întemeiat un oraș cu o sută de porți, numit Teba, în cinstea locului său de naștere; dar unii spun că Osiris îl fondase deja. În tot acest timp, rege al Egiptului era fratele lui Anteu, Busiris, fiu al lui Poseidon cu Lisianasa, fiica lui Epafos sau, cum spun alții, cu Anippe, o fiică a fluviului Nil⁹⁴¹. Or, regatul lui Busiris suferise cândva de secetă și foamete vreme de opt sau nouă ani, iar el trimisese după auguri în Grecia, ca să-i dea vreun sfat. Nepotul lui, un prezicător cipriot pe nume Frasios, Trasios sau Tasios, fiu al lui Pygmalion, a anunțat că foametea avea să înceteze dacă, în fiecare an, un străin era sacrificat în cinstea lui Zeus. Busiris a început cu Frasios însuși, iar după aceea i-a

---

⁹³⁸ Plinius, *Naturalis historia* V.1; Strabon XVII.3.2; Pomponius Mela III.106; Plutarh, *Sertorius* 9.

⁹³⁹ Strabon XVII.3.7; Plinius, *Naturalis historia* V.8; Procopius, *De bello vandalico* II.10.

⁹⁴⁰ Calistene, citat de Strabon XVII.1.43; Herodot II.42.

⁹⁴¹ Diodor din Sicilia I.15 și IV.18; Ovidiu, *Ibis* 399; Apollodor II.5.11; Agathon din Samos, citat de Plutarh, *Vieți paralele* 38.

sacrificat lui Zeus oaspeți întâmplători, până la sosirea lui Heracle, care i-a lăsat pe preoți să-l ducă cu forța la altar. Ei i-au legat părul cu o panglică, iar Busiris a invocat zeii și era pe punctul să ridice toporul sacrificial, când Heracle și-a rupt legăturile și i-a ucis pe Busiris, pe Amfidamas, fiul lui, și pe toți preoții care participau la ceremonie⁹⁴².

l. Apoi Heracle a traversat Asia și a debarcat în Thermydrae, portul orașului Lindos din Rodos, unde a dejugat unul dintre boii de la căruța unui țăran, l-a sacrificat și s-a ospătat din carnea lui, în timp ce proprietarul stătea pe un munte și îl blestema de la distanță. De aceea locuitorii din Lindos încă mai rostesc blesteme atunci când îi aduc sacrificii lui Heracle. În cele din urmă, a ajuns în Munții Caucaz, unde Prometeu fusese legat timp de treizeci de ani – sau o mie, sau treizeci de mii de ani –, în timp ce un vultur pleșuv, născut din Tifon și Echidna, îi ciugulea zilnic ficatul. Zeus se căia de mult pentru pedepsirea lui, deoarece atunci Prometeu îl prevenise binevoitor să nu se căsătorească cu Thetis, de teamă că ar fi putut zămisli un zeu mai mareț decât el; așa că acum, când Heracle l-a rugat să-l ierte pe Prometeu, a acceptat fără ezitare⁹⁴³. Dar cum cândva îl condamnase la o pedeapsă veșnică, Zeus a stipulat că, pentru ca să pară în continuare prizonier, Prometeu trebuia să poarte un inel făcut din lanțurile lui, în care era prinsă o piatră din Caucaz – acesta fiind primul inel cu piatră montată. Dar suferințele lui Prometeu erau destinate să dureze până când un nemuritor avea să meargă de bună voie în Tartar în locul lui; așa că Heracle i-a amintit lui Zeus de Chiron, care dorea să renunțe la darul nemuririi încă de când rana lui se dovedise a fi de nevindecată. Astfel, nu a mai fost nici o piedică, iar Heracle l-a invocat pe Apollo Vânătorul și a străpuns inima vulturului pleșuv, eliberându-l pe Prometeu⁹⁴⁴.

m. Omenirea a început acum să poarte inele în cinstea lui

---

⁹⁴² Filargirios despre *Georgicele* lui Vergiliu III.5; Apollodor, *loc. cit.*; Hyginus, *Fabulele* 31 și 56; Ovidiu, *Arta iubirii* I.649.

⁹⁴³ Apollodor, *loc. cit.*; Hyginus, *Fabula* 54; Strabon XI.5.5; Eschil, citat de Hyginus, *Poeticon astronomicon* II.15; Hesiod, *Teogonia* 529 și urm.

⁹⁴⁴ Servius despre *Bucolicele* lui Vergiliu VI.42; Hyginus, *loc. cit.*; Plinius, *Naturalis historia* XXXIII.4 și XXXVII.1; Eschil, *Prometeu înlanțuit* 1025 și *Prometeu eliberat. Fragment* 195, citat de Plutarh, *Despre dragoste* 14; Apollodor, *loc. cit.*

Prometeu și, de asemenea, cununi, deoarece, când a fost eliberat, lui Prometeu i s-a poruncit să își pună pe cap o coroană de salcie, iar Heracle, ca să-i țină companie, și-a pus pe cap una de măslin sălbatic⁹⁴⁵.

n. Atotputernicul Zeus a pus săgeata printre stele, făcând din ea constelația Săgetătorul; și până în ziua de azi locuitorii Munților Caucaz consideră vulturii pleșuvi drept dușmani ai omenirii. Ei le incendiază cuiburile cu săgeți aprinse și pun capcane ca să răzbune suferința îndurată de Prometeu⁹⁴⁶.

*

1. Diferitele amplasamente ale Grădinii Hesperidelor reprezintă viziuni diferite despre ceea ce constituia Occidentul Îndepărtat. O relatare plasează decorul acestei munci în Berenice, numit cândva orașul Hesperidelor (Plinius, *Naturalis historia* V.5), în Eusperides (Herodot IV.171) sau Euesperites (Herodot IV.198), dar redenumit Euergetes după soția lui Ptolemeu. Acesta a fost construit pe Pseudopenias (Strabon XVII.3.20), promontoriul vestic al Golfului Sirte. Orașul, udat de râul Lathon sau Lethon, avea o dumbravă sacră, cunoscută drept „Grădina Hesperidelor”. Mai mult, Lathon se vărsa într-un lac al Hesperidelor, iar în apropiere se afla un altul, Lacul Tritonis, care adăpostea o insuliță cu un templu al Afroditei (Strabon, *loc. cit.*; Plinius, *loc. cit.*), căreia se spunea uneori că i-ar fi aparținut mărul (Servius despre *Eneida* lui Vergiliu IV.485). Herodot descrie insula ca pe una dintre puținele părți fertile ale Libiei; în cei mai buni ani, pământul producea o recoltă însutită.

2. Pe lângă disputele geografice, au existat și diverse raționalizări ale mitului. Un punct de vedere era că merele fuseseră în realitate niște oi foarte frumoase (*melon* înseamnă atât „oaie”, cât și „măr”) sau oi cu o blană roșie aparte, ce semăna cu aurul, și care erau păzite de un cioban pe nume Dragon, căruia fiicele lui Hesperos, Hesperidele, obișnuiau să îi aducă de mâncare. Heracle a luat oile (Servius despre *Eneida* lui Vergiliu, *loc. cit.*; Diodor din Sicilia IV.26) și l-a ucis (Servius, *loc. cit.*) sau l-a răpit pe cioban (Palefatos 19).

---

⁹⁴⁵ Athenaios XV.11-13; Eschil, *Fragmente* 202 și 235, citate de Athenaios P.674d; Apollodor, *loc. cit.*

⁹⁴⁶ Hyginus, *Poeticon astronomicon* II.15; Filostrat, *Viața lui Apollonios din Tyana* II.3.

Palefatos (*loc. cit.*) face din Hesperos un locuitor al Miletului din Caria, vestit și el pentru oile lui, și spune că, deși Hesperos era de mult mort la momentul raidului lui Heracle, cele două fiice îi supraviețuiseră.

3. Un alt punct de vedere era că Heracle le-a salvat pe fiicele lui Atlas, care fuseseră răpite din livada familiei de preoții egipteni, iar Atlas, drept recunoștință, nu doar că i-a oferit obiectul muncii sale, dar l-a și învățat astronomia. Căci Atlas, primul astronom, știa atât de multe, încât purta pe umeri globul pământesc ori ceresc; de aceea se spune că Heracle a luat globul de la el (Diodor din Sicilia III.60 și IV.27). Heracle a devenit într-adevăr stăpân al Zodiacului, dar titanul astronom pe care l-a înlocuit el a fost Keos (*alias* Thot), nu Atlas (*1.d și 3).

4. Însă adevărata explicație a acestei munci poate fi găsită în ritual, mai degrabă decât în alegorie. Voi arăta (*148.5) că un candidat la regalitate trebuia să învingă un șarpe și să-i ia aurul și că Heracle a făcut aceasta atât aici, cât și în lupta lui cu Hidra. Dar aurul pe care el l-a luat nu ar fi trebuit să fie, de fapt, sub forma unor mere de aur – acestea îi erau date la sfârșitul domniei lui de Zeița Triplă, ca pașaport pentru Paradis. Și, în acest context funerar, șarpele nu era inamicul său, ci forma pe care propria lui umbră oraculară avea s-o adopte după ce va fi sacrificat. Ladon avea o sută de capete și vorbea cu mai multe limbi deoarece mulți eroi oraculari se puteau numi pe ei înșiși „Heracle”: cu alte cuvinte, ei fuseseră reprezentanți ai lui Zeus și consacrați slujirii Herei. Grădina celor trei Hesperide – ale căror nume le identifică apusului de soare (*33.7 și 39.1) – este plasată în Occidentul Extrem deoarece apusul era un simbol al morții regelui sacru. Heracle a primit merele la sfârșitul domniei sale, consemnată în mod corect drept un Mare An cu o sută de lunații. El preluase sarcina regalității sacre de la predecesorul lui și, odată cu ea, titlul de *Atlas* – „cel care suferă îndelung”. Este probabil ca, la origine, sarcina să fi fost nu globul terestru, ci discul solar (*67.2).

5. Comportamentul lui Nereu este modelat după cel al lui Proteu (*169.a), pe care Menelaos l-a consultat pe Insula Faros (Homer, *Odiseea* IV.581 și urm.). Se spune că Heracle ar fi urcat pe fluviul Pad, deoarece acesta ducea în ținutul hiperboreenilor (*125.b). Noi știm că darurile hiperboreenilor pentru Delos, învelite în paie, ajungeau pe această rută (Herodot IV.33). Dar chiar dacă ținutul lor era, într-un anumit sens, Britania – ca fiind centru al cultului

boreean –, în alt sens era Libia, sau Caucazul, iar Paradisul se afla fie în Occidentul Îndepărtat, fie dincolo de Vântul de Nord, regiunea misterioasă către care zburau găștele sălbatice în timpul verii (*161.4). Peregrinările lui Heracle ilustrează această incertitudine. Dacă el ar fi fost în căutarea unui Paradis libian, l-ar fi consultat pe regele Proteu al Farosului (*169.a); dacă l-ar fi căutat pe cel caucazian, pe Prometeu (versiunea lui Apollodor); dacă l-ar fi căutat pe cel nordic, pe Nereu, care trăia lângă izvoarele Padului și al cărui comportament semăna cu al lui Proteu.

6. Oasele lui Anteu erau probabil cele ale unei balene eșuate, în legătură cu care în Tanger a apărut o legendă: „Acesta trebuie să fi fost un gigant – și doar Heracle ar fi putut să-l ucidă. Acel Heracle care a ridicat coloanele enorme din Ceuta și Gibraltar!”. O luptă între candidatul la regalitate și campionii locali era un obicei larg răspândit: lupta cu Anteu pentru posesiunea regatului, asemenea luptei lui Tezeu cu Sciron (*96.3) sau a lui Odiseu cu Filomelides (*161.f), trebuie înțeleasă în acest context. Praxitele, sculptorul Partenonului, considera înfrângerea lui Anteu drept o muncă separată (Pausanias IV.11.4).

7. O asociere religioasă străveche punea în legătură orașele Dodona și Ammon, iar acel Zeus venerat în ambele era inițial un rege-păstor, sacrificat anual, de exemplu, pe munții Pelion și Lafistion. Heracle a avut motive să își viziteze tatăl când a trecut prin Libia; Perseu făcuse la fel în drumul lui spre Est, iar Alexandru cel Mare avea să urmeze același model, multe secole mai târziu.

8. Zeul Seth avea păr roșcat și, prin urmare, locuitorii din Busiris aveau nevoie de victime cu păr de aceeași culoare pe care să i le ofere lui Osiris, cel ucis de Seth; roșcații erau o raritate în Egipt, dar numeroși în rândul elenilor (Diodor din Sicilia I.88; Plutarh, *Despre Isis și Osiris* 30, 33 și 73). Uciderea lui Busiris de către Heracle ar putea consemna o anumită acțiune punitivă întreprinsă de eleni, ai căror compatrioți fuseseră atrași în cursă și jertfiți; există mărturii ale unei colonii elenice timpurii la Hemmis.

9. Blestemele proferate în timpul sacrificiilor făcute în cinstea lui Heracle (*143.a) amintesc obiceiul consacrat de a blestema și a insulta regele de pe un deal din apropiere, în timp ce el este încoronat, pentru a ține la distanță invidia divină. Generalii romani erau insultați în mod similar cu prilejul triumfurilor lor, în timp ce îl întruchipau pe Marte. Dar și semănătorii blestemau semințele atunci când le împrăștiau pe brazde.

10. Eliberarea lui Prometeu pare să fi fost o fabulă morală inventată de Eschil, nu un mit autentic (*39.h). Faptul că purta o cunună de salcie – confirmat de o oglindă etruscă – sugerează că Prometeu fusese consacrat Zeiței-Lună Anatha, Neith sau Atena (*8.1). Poate că la origine el fusese legat cu ramuri de salcie de altarul sacrificial de la sărbătoarea ei de toamnă (*116.4).

11. Potrivit unei legende, Tifon l-a ucis pe Heracle în Libia, iar Iolau l-a readus la viață ținându-i o prepeliță la nas (Eudoxos din Cnidos, *Ocolul pământului I*, citat de Athenaios IX.11). Dar Heracle din Tyr, Melkarth, a fost cel pe care zeul Esmun („cel pe care îl invocăm”), sau Asclepios, l-a readus la viață în acest mod. Semnificația este că anul începe în martie, odată cu sosirea prepelițelor din Sinai, iar orgiile prepelițelor erau celebrate în onoarea zeiței (*14.3).

134. A douăsprezecea muncă: Prinderea lui Cerber

a. Cea din urmă și mai dificilă muncă a lui Heracle a fost să îl aducă pe câinele Cerber din Tartar. El a început prin a se duce la Eleusis, unde a cerut să ia parte la Mistere și să poarte cununa de mirt⁹⁴⁷. În ziua de azi, orice grec cu o reputație bună poate fi inițiat la Eleusis, dar, dat fiind că pe vremea lui Heracle doar atenienii erau admiși, Tezeu a sugerat că un oarecine Pilios ar trebui să-l adopte. Acest Pilios a făcut întocmai, iar după ce Heracle a fost purificat pentru uciderea centaurilor, întrucât nimănui cu mâinile pătate de sânge nu îi era îngăduit să asiste la Mistere, a fost inițiat cum se cuvine de Musaioș, fiul lui Orfeu, Tezeu fiindu-i naș⁹⁴⁸. Totuși Eumolpos, inițiatorul Marilor Mistere, decretase că nici un străin nu putea fi admis și, ca urmare, locuitorii din Eleusis, nevrând să refuze cererea lui Heracle, dar îndoindu-se că adoptarea lui de către Pilios îl califica drept atenian adevărat, au instituit pentru el Micile Mistere. Alții spun că Demetra însăși a inițiat cu acel prilej Micile Mistere în onoarea lui⁹⁴⁹.

b. În fiecare an se țin două categorii de Mistere Eleusine: cele

---

⁹⁴⁷ Homer, *Odiseea* XI.624; Apollodor II.5.12.

⁹⁴⁸ Herodot VIII.65; Apollodor, *loc. cit.*; Plutarh, *Tezeu* 30 și 33; Diodor din Sicilia IV.25.

⁹⁴⁹ Tzetzes, *Despre Licofron* 1328; Diodor din Sicilia IV.14.

Mari, în cinstea Demetrei și a Corei, și cele Mici, doar în cinstea Corei. Aceste Mistere Mici, o pregătire a celor Mari, sunt o rememorare sub formă de dramă a vieții lui Dionysos, reprezentată de locuitorii din Eleusis în Agra, pe râul Ilissos, în luna Antesterion. Principalele rituri sunt sacrificarea unei scroafe, pe care inițiații o spală mai întâi în râul Cantaros, și purificarea lor ulterioară de către un preot purtând numele de Hidranos⁹⁵⁰. Ei trebuie să aștepte cel puțin un an până când pot participa la Misterele Mari, care se țin chiar în Eleusis, în luna Bedromion, și totodată să depună un jurământ în fața mistagogului că vor păstra secretul înainte să se pregătească pentru Mistere. Între timp, nu le este îngăduit accesul în sanctuarul Demetrei, ci trebuie să aștepte în vestibul pe toată durata solemnităților⁹⁵¹.

c. Astfel curățit și pregătit, Heracle a coborât în Tartar din orașul Tenaros din Laconia sau, spun unii, din Chersonesul de lângă Heracleea, de la Marea Neagră, unde urmele coborârii lui mai pot fi văzute până la o mare adâncime. El a fost condus de Atena și Hermes – căci de fiecare dată când Heracle, epuizat de muncile lui, i se plânsese disperat lui Zeus, Atena venise în grabă să-l întrezeze⁹⁵². Îngrozit de chipul încruntat al lui Heracle, Charon l-a trecut peste râul Styx fără să șovăie; pentru această vină, el avea să fie ținut în lanțuri de Hades vreme de un an. În timp ce Heracle pășea pe mal din luntrea șubredă a lui Charon, toate umbrele au fugit, în afară de Meleagru și de Gorgona Meduza. La vederea Meduzei, Heracle a scos sabia, dar Hermes l-a asigurat că era doar o fantomă, iar când a țintit cu o săgeată spre Meleagru, care purta o armură strălucitoare, acesta a râs. „Nu ai a te teme de morți”, i-a spus. Apoi au discutat prietenește o vreme, Heracle oferindu-se în cele din urmă să se căsătorească cu Deianira, sora lui Meleagru⁹⁵³.

d. Aproape de porțile Tartarului, Heracle i-a găsit pe prietenii lui,

---

⁹⁵⁰ Scolie la *Plutos* 85 și *Pacea* 368 de Aristofan; Stephanus Byzantinus s.v. Agra; Plutarh, *Demetrios* 26 și *Focion* 28; Aristofan, *Acarnienii* 703, cu scolie la 720; Varro, *Rerum rusticum* II.4; Hesychios s.v. Hydranus; Polyaeus V.17.

⁹⁵¹ Plutarh, *Focion* 28; Seneca, *Quaestiones naturales* VII.31.

⁹⁵² Apollodor II.5.12; Xenofon, *Anabasis* CI.2.2; Homer, *Odiseea* XI.626 și *Iliada* VIII.362 și urm.

⁹⁵³ Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VI.392; Apollodor, loc. cit.; Bachilide *Epincia* V.71 și urm. și 165 și urm.

Tezeu și Piritoos, înlănțuiți; a smuls lanțurile lui Tezeu și l-a eliberat, dar a fost obligat să-l lase pe Piritoos acolo. Apoi a rostogolit stânca sub care Demetra îl întemnițase pe Ascalafos, după care, vrând să le facă pe plac umbrelor cu o libație de sânge proaspăt, a tăiat una din vitele lui Hades. Văcarul Menetes, sau Menetios, fiul lui Ceutonimos, l-a provocat la luptă, dar Heracle l-a cuprins pe după mijloc și i-a zdrobit coastele. Atunci Persefona, care a ieșit din palatul ei și l-a întâmpinat pe Heracle ca pe un frate, a intervenit și l-a rugat să-i cruțe viața lui Menetes⁹⁵⁴

e. Când Heracle l-a cerut pe Cerber, Hades, care stătea alături de soția lui, a răspuns încrâncenat: „Este al tău, dacă poți să-l stăpânești fără să-ți folosești măciuca sau săgețile”. Heracle a găsit câinele legat de porțile Aheronului și l-a apucat strâns de gât – din gâtul lui ieșeau trei capete, fiecare cu o coamă de șerpi. Coada lui ghimpată s-a repezit să lovească, dar Heracle, protejat de pielea de leu, nu a dat drumul strânsorii până când Cerber nu s-a sufocat și a cedat⁹⁵⁵.

f. Pe drumul de întoarcere din Tartar, Heracle și-a împletit o cunună din copacul pe care Hades îl plantase pe Câmpiile Elizee ca simplă amintire a amantei lui, frumoasa nimfă Leuce. Frunzele exterioare ale cununii au rămas negre, deoarece negrul este culoarea Lumii Subpământene, dar cele de lângă fruntea lui Heracle au devenit argintii la atingerea transpirației lui strălucitoare. De aceea plopul-alb sau plopul-tremurător îi este consacrat: culoarea semnifică faptul că muncile lui Heracle s-au săvârșit în ambele lumi⁹⁵⁶.

g. Cu ajutorul Atenei, Heracle a trecut înapoi Styxul nevătămat, după care, ba târându-l, ba cărându-l în spate, l-a scos pe Cerber afară din hăul din Trezena, prin care și Dionysos o condusesse pe Semele, mama lui. În templul lui Artemis Salvatoarea, construit de Tezeu deasupra gurii acestui hău, acum se află altare consacrate zeităților infernale. În Trezena, de asemenea, există o fântână descoperită de Heracle și numită după el în fața fostului palat al lui

---

⁹⁵⁴ Apollodor, *loc. cit.*; Tzetzes, *Chiliade* II.396 și urm.

⁹⁵⁵ Apollodor, *loc. cit.*

⁹⁵⁶ Servius despre *Eneida* VIII.276 și *Bucolicele* VII.61 de Vergiliu.

Hipolit⁹⁵⁷.

h. Potrivit unei alte relatări, Heracle l-a târât în sus pe Cerber, legat cu lanțuri de nesfârâmat, pe o cărare subterană care duce la peștera sumbră din Acone, lângă Mariandyne, la Marea Neagră. Dat fiind că Cerber se opunea, întorcându-și ochii de la lumina soarelui și lătrând furios cu toate cele trei guri ale sale, balele lui s-au scurs pe câmpurile verzi și au dat naștere plantei otrăvitoare numite aconit, sau *hecateis*, deoarece Hecate a fost prima care a folosit-o. Iar o altă relatare spune că Heracle a revenit în lumea de deasupra prin Tenaros, celebru pentru templul ca o peșteră cu o statuie a lui Poseidon aflată în fața lui; dar, dacă de acolo a dus vreodată un drum spre Lumea Subpământeană, el a fost între timp astupat. În sfârșit, unii spun că el a ieșit prin incinta templului lui Zeus Lafistianul, de pe Muntele Lafistion, unde se află o statuie a lui Heracle-cu-ochi-strălucitori⁹⁵⁸.

i. Totuși, cu toții sunt de acord cel puțin că, atunci când Heracle l-a adus pe Cerber în Micene, Euristeu, care tocmai aducea un sacrificiu, i-a înmănat o porție ca pentru un sclav, păstrând cele mai bune bucăți pentru rudele lui, și că Heracle a fost cuprins pe bună dreptate de o mare revoltă, ucigându-i pe trei dintre fiii lui: pe Perimedes, Euribios și Euripilos⁹⁵⁹.

j. Pe lângă aconit, Heracle a descoperit și următoarele buruieni de leac: atotvindecătorul heracleon, adică „șovârvul sălbatic”, heracleonul siderian, cu tulpina îngustă, flori roșii și frunze asemănătoare coriandrului, care crește lângă lacuri și râuri și este un excelent remediu pentru toate rănila produse de fier, și hyoscyamus sau măselerița, care provoacă amețeală și nebunie. Heracleonul nimfelor, ce are o rădăcină asemănătoare unei măciuci, a fost numit după o nimfă părăsită de Heracle, care murise de gelozie; aceasta îi face pe bărbați impotenți vreme de douăsprezece zile⁹⁶⁰.

---

⁹⁵⁷ Homer, *Iliada* VIII.369; Apollodor, *loc. cit.*; Pausanias II.31.12 și II.32.3.

⁹⁵⁸ Ovidiu, *Metamorfoze* VII.409 și urm.; Germanicus Caesar despre *Georgicele* lui Vergiliu II.152; Pausanias III.25.4 și IX.34.4.

⁹⁵⁹ Anticlides, citat de Athenaios IV.14; Scolie la Tucicide I.9.

⁹⁶⁰ Plinius, *Naturalis historia* XXV.12, 15, 27 și 37.

1. Acest mit pare să fi fost dedus dintr-o reprezentare care îl înfățișează pe Heracle coborând în Tartar, unde Hecate, Zeița Morților, i-a urat bun venit sub chipul ei de monstru cu trei capete – probabil unul pentru fiecare anotimp (*31.f și 75.2) – și, ca urmare firească a merelor de aur primite de ea în dar, l-a condus pe Câmpiile Elizee. De fapt, Cerber era aici cel care îl ducea pe Heracle, nu invers. Versiunea pe care o cunoaștem este un rezultat logic al divinizării lui: un erou trebuie să rămână în Lumea Subpământeană, dar un zeu va scăpa și îl va lua împreună cu el pe temnicer. Mai mult, zeificarea unui erou într-o societate care anterior o adorase doar pe Zeița implică faptul că regele a sfidat datina imemorială și a refuzat să moară de dragul ei. Astfel, a poseda un câine de aur era dovada suveranității Marelui Rege aheean și a eliberării lui de tutela matriarhală (*24.4). Prezența lui Menetes în Tartar și furtul uneia dintre vitele lui Hades de către Heracle arată că a zecea muncă este o altă versiune a celei de-a douăsprezecea: un triumf asupra Iadului (*132.1). Dacă e să judecăm după mitul galez corespondent, tatăl lui Menetes, chiar dacă în mod intenționat „lipsit de nume”, era Zeul arinului Bran, Foroneu sau Cronos, ceea ce este în acord cu contextul celei de-a zecea munci (*White Goddess*, p. 48).

2. Marile Mistere Eleusine erau de origine cretană și se țineau în luna Bedromion („alergând după ajutor”), care, în Creta, era prima lună a anului, aproximativ în septembrie, fiind numită astfel, potrivit lui Plutarh (*Tezeu* 27), pentru a comemora înfrângerea amazoanelor de către Tezeu, ceea ce înseamnă suprimarea de către el a sistemului matriarhal. La origine, Misterele par să fi fost pregătirea regelui sacru, la echinocțiul de toamnă, pentru moartea lui apropiată de la mijlocul iernii – de aici cununa premonitoare de mirt (*109.4) –, sub forma unei drame sacre care îl prevenea cu privire la ce să se aștepte în Lumea Subpământeană. După abolirea sacrificiilor regale masculine, o caracteristică a matriarhatului, Misterele au fost deschise tuturor celor considerați demni de inițiere; ca și în Egipt, unde *Cartea Morților* oferea sfaturi similare, orice om cu o reputație bună putea să devină un Osiris prin purificarea de toată necurătenia și trecerea printr-un simulacru de moarte. La Eleusis, Osiris era identificat cu Dionysos. Frunzele popului-alb erau un simbol sumerian al renașterii și, în calendarul copacilor, popul-alb reprezenta echinocțiul de toamnă (*52.3).

3. Misterele Mici, care au devenit o pregătire a celor Mari, par să fi fost o sărbătoare pelasgică independentă, întemeiată tot pe speranța renașterii, dar care avea loc la începutul lui februarie, de Stretenie, când copacii dau primele frunze – aceasta fiind semnificația lui „Antesterion”.

4. Or, de vreme ce Dionysos era identificat cu Osiris, Semele trebuia să fie Isis; și știm că Osiris nu a salvat-o pe Isis din Lumea Subpământeană, ci ea pe el. Astfel, fresca din Trezena trebuie să o fi înfățișat pe Semele readucându-l în lumea de deasupra pe Dionysos. Zeița care îl conduce în același mod pe Heracle este tot Isis, iar salvarea Alcestei de către acesta a fost probabil dedusă din aceeași frescă – Heracle este condus, nu el conduce. Ieșirea lui în preajma Muntelui Lafistion constituie o variantă interesantă. Pe acest vârf nu există nici o peșteră, iar mitul trebuie să se fi referit la moartea și învierea unui rege sacru care a fost celebrat acolo – un rit care a contribuit la formarea legendei lânii de aur (*70.2 și 148.10).

5. Aconitul, otravă și paralizant, era folosit de vrăjitoarele din Tesalia pentru producerea alifiei de zburat: aceasta amorțea picioarele și mâinile și dădea senzația desprinderii de pământ. Dar, de vreme ce era și antipiretic, meritul descoperirii i-a fost atribuit lui Heracle, care alungase păsările ce produceau febră din Stimfalos.

6. Succesiunea muncilor lui Heracle diferă considerabil. Diodor din Sicilia și Hyginus ordonează cele douăsprezece munci în aceeași ordine ca Apollodor, doar că amândoi o pun pe a patra înaintea celei de-a treia și pe a șasea înaintea celei de-a cincea; Diodor din Sicilia o pune pe a douăsprezecea înaintea celei de-a unsprezecea. Aproape toți mitografuli sunt de acord că uciderea leului din Nemea a fost prima muncă, dar în succesiunea lui Hyginus a „celor douăsprezece munci ale lui Heracle date lui de Euristeu” (*Fabula* 30), ea este precedată de sugrumarea șerpilor. Într-un loc, Diodor din Sicilia asociază uciderea lui Anteu și a lui Busiris cu a zecea muncă (IV.17-18); în altul, cu a unsprezecea (IV.27). Și, dacă unii autori afirmă că Heracle a plecat cu argonauții în tinerețe (Silius Italicus I.512), alții plasează această aventură după a patra muncă (Apollonios din Rodos I.122); iar alții, după a opta (Diodor din Sicilia IV.15). Dar unii îl pun să îndeplinească muncile a noua (Valerius Flaccus, *Argonautice* V.91) și a douăsprezecea (*ibid.* II.382) și să rupă coarnele ambilor tauri (*ibid.* I.36) înainte să plece

pe mare cu argonauții, iar alții neagă cu totul că el ar fi plecat, pe motiv că pe atunci o slujea ca sclav pe regina Omfale (Herodot, citat de Apollodor I.9.19).

7. Potrivit lui *Licofron* 1328, Heracle a fost inițiat în Misterele Eleusine înainte să se apuce de munca a noua, dar Philochoros (citad de Plutarh, *Tezeu* 26) spune că Tezeu îl inițiasse în timpul îndeplinirii ei (*ibid.* 30) și a fost salvat de acesta din Tartar în timpul muncii a douăsprezecea (Apollodor II.5.12). Potrivit lui Pausanias, Tezeu avea doar șapte ani atunci când Heracle a venit în Trezena purtând pielea de leu; și a curățat Istmul de răufăcători în drumul lui spre Atena pe când o slujea pe Omfale (Apollodor II.6.3). Euripide credea că Heracle luptase cu Cynos, fiul lui Ares, înainte să se apuce de munca a opta (*Alcesta* 501 și urm.); Propertius (IV.19.41) spune că el fusese deja în Tartar când l-a ucis pe Cacus; iar Ovidiu (*Fastele* V.388), că Chiron murise accidental atunci când Heracle aproape că își încheiase muncile, nu în timpul celei de-a patra.

8. Albricus (22) enumeră următoarele douăsprezece munci în această ordine, cu explicații alegorice: înfrângerea centaurilor la o nuntă, uciderea leului, salvarea Alcestei din Tartar și înlănțuirea lui Cerber, obținerea merelor Hesperidelor, uciderea Hidrei, lupta cu Aheloos, uciderea lui Cacus, obținerea iepelor lui Diomede, înfrângerea lui Anteu, capturarea mistrețului, furtul cirezilor lui Gerion, susținerea cerurilor.

9. Diverse munci și fapte secundare ale lui Heracle erau reprezentate pe tronul lui Apollo din Amicle (Pausanias III.18.7-9) și în altarul de bronz al Atenei de pe acropola spartană (Pausanias III.17.3). Frontoanele sculptate ale lui Praxitele de pe altarul din Teba al lui Heracle înfățișau mare parte din cele douăsprezece munci, dar păsările stimfaliene lipseau, iar lupta cu Anteu înlocuia curățarea grajdurilor lui Augias. Dorința evidentă a atât de multor orașe de a fi asociate cu muncile lui Heracle sugerează că un ritual foarte asemănător al îndeplinirii unor sarcini în vederea căsătoriei, ca preliminarii la încoronare, era răspândit pe o arie foarte largă.

135. Uciderea lui Ifitos

a. Atunci când Heracle s-a întors în Teba după muncile sale, el a dat-o pe Megara, soția lui acum în vârstă de treizeci și trei de ani, în căsătorie lui Iolau, nepotul și conducătorul carului său, care avea

doar șaisprezece ani, ținând cont că uniunea dintre ei fusese de rău augur⁹⁶¹. Apoi și-a căutat o soție mai tânără cu care să fie fericit; și auzind că prietenul său Euritos, un fiu al regelui Melaneu al Ehaliei, se oferise să o căsătorească pe fiica lui, Iole, cu orice arcaș care putea să îl întreacă pe el și pe cei patru fii ai săi, s-a pornit într-acolo⁹⁶². Euritos primise un arc foarte frumos de la Apollo însuși, care îl învățase și cum să-l mânuiască, încât Euritos pretindea acum că îl poate întrece în arta de a trage la țintă; dar lui Heracle nu i-a fost deloc greu să câștige competiția. Rezultatul l-a nemulțumit profund pe Euritos, iar când a aflat că Heracle o alungase pe Megara după ce îi ucisese copiii, a refuzat să i-o dea pe Iole. După ce a băut destul vin ca să prindă încredere, el i-a spus lui Heracle: „Nu te-ai putea pune niciodată cu mine și cu fiii mei ca arcaș dacă nu ai folosi în mod necinstit săgeți magice care nu își pot rata ținta. Acest concurs este nul, iar eu n-o voi încredința în nici un caz pe iubita mea fiică unui ticălos ca tine! Mai mult, tu ești sclavul lui Euristeu și, ca sclav, nu meriți decât să încasezi lovituri de la un om liber”. Și spunând acestea, l-a izgonit pe Heracle din palat. Heracle nu a trecut imediat la represalii, cum ar fi putut s-o facă foarte ușor; dar a jurat să se răzbune⁹⁶³.

b. Trei dintre fiii lui Euritos, anume Dideon, Clitios și Toxeu, îl susținuseră pe tatăl lor în afirmațiile lui dubioase. Însă cel mai mare, pe nume Ifitos, a declarat că ar fi fost corect ca Iole să îi fie dată lui Heracle. Iar când, la puțin timp după aceea, douăsprezece iepe de prăsilă cu copite puternice și doisprezece mânji voinici de catâr au dispărut din Eubeea, el a refuzat să creadă că Heracle a fost hoțul. În realitate, fuseseră furați de bine-cunoscutul hoț Autolicos, care le-a schimbat înfățișarea prin magie și i-a vândut lui Heracle, care nu bănuia că nu erau ai lui⁹⁶⁴. Ifitos a mers pe urmele iepelor și mânjilor și a descoperit că acestea duceau spre Tirint, ceea ce l-a făcut să bănuiască faptul că, până la urmă, Heracle

---

⁹⁶¹ Plutarh, *Despre dragoste* 9; Apollodor II.6.1; Pausanias X.29.3.

⁹⁶² Diodor din Sicilia IV.31; Pausanias IV.33.5; Sofocle, *Trahinienele* 260 și urm.

⁹⁶³ Hyginus, *Fabula* 14; Apollonios din Rodos I.88-9; Homer, *Odiseea* VIII 226-8; Apollodor, *loc. cit.*; Diodor din Sicilia, *loc. cit.*; Sofocle, *loc. cit.*

⁹⁶⁴ Hesiod, citat în scolia la *Trahinienele* lui Sofocle 266; Homer, *Odiseea* XXI.15 și urm.; Diodor din Sicilia, *loc. cit.*; Apollodor II.6.2; Scolie la *Odiseea* lui Homer XXI.22.

răzbunase ofensa adusă lui de Euritos. Ajungând brusc față în față cu Heracle, care tocmai se întorsese după ce o salvase pe Alcesta, și-a ascuns bănuiala, cerându-i doar o părere în această chestiune. După descrierea lui Ifitos, Heracle nu a recunoscut animalele ca fiind cele vândute lui de Autolicos și, cu obișnuitul lui entuziasm, a promis să le caute, dacă Ifitos era de acord să-i fie oaspete. Însă acum ghicise că era suspectat de furt, ceea ce i-a înveninat sufletul sensibil. După un ospăț copios, el l-a condus pe Ifitos pe cel mai înalt turn din Tirint. „Uită-te în jurul tău”, i-a spus el, „și spune-mi dacă vezi iepele tale păscând pe undeva”. „Nu le văd”, a recunoscut Ifitos. „Atunci m-ai acuzat pe nedrept în sinea ta că sunt hoț!”, a răcnit Heracle înnebunit de furie și l-a ucis azvârlindu-l din turn⁹⁶⁵.

c. Heracle s-a dus imediat la regele Neleu al Pilosului și i-a cerut să fie purificat; dar Neleu a refuzat, deoarece Euritos era aliatul său. La fel, nici unul dintre fiii lui, cu excepția celui mai mic, Nestor, nu a acceptat să-l primească pe Heracle, care, în cele din urmă, l-a convins pe Deifobos, fiul lui Hipolit, să-l purifice în Amicle. Totuși, el continua să fie chinuit de coșmaruri și s-a dus să întrebe Oracolul din Delfi cum ar putea scăpa de ele⁹⁶⁶. Pythia Xenocleia a refuzat să răspundă la această întrebare. „Ți-ai ucis oaspetele”, a zis ea. „Nu am nici un fel de oracol pentru unul ca tine!” „Atunci voi fi obligat să institui un oracol al meu!”, a strigat Heracle. Și zicând acestea, a luat ofrandele votive din altar, smulgând până și trepiedul pe care stătea Xenocleia. „Heracle din Tirint este un om foarte diferit de tizul lui din Canop”, a spus Pythia cu asprime în glas, în timp ce el pleca cu trepiedul din altar; voia să spună că Heracle din Egipt venise cândva la Delfi și se comportase cu mult respect⁹⁶⁷.

d. Indignat, Apollo s-a ridicat și între el și Heracle s-a pornit lupta, până când Zeus i-a despărțit pe cei doi combatanți cu un fulger, obligându-i să dea mâna prietenește. Heracle a înapoiat trepiedul sacru, iar cei doi au întemeiat împreună orașul Gythio, unde statuile lui Apollo, Heracle și Dionysos stau acum alăturate în piața publică. Apoi Xenocleia i-a dat lui Heracle următorul oracol:

---

⁹⁶⁵ Apollodor, *loc. cit.*; Sofocle, *Trahinienele* 271; Homer, *loc. cit.*, cu scolie citând din Ferekydes; Diodor din Sicilia, *loc. cit.*

⁹⁶⁶ Apollodor, *loc. cit.*; Diodor din Sicilia, *loc. cit.*

⁹⁶⁷ Apollodor, *loc. cit.*; Pausanias X.13.4; Hyginus, *Fabula* 32.

„Ca să scapi de suferința ta, trebuie să te vinzi ca sclav vreme de un an întreg, iar prețul pe care îl obții trebuie să îl oferi copiilor lui Ifitos⁹⁶⁸. Zeus este furios pentru că ai violat legile ospitalității, indiferent de provocare”. „Al cui sclav trebuie să fiu?”, a întrebat Heracle umil. „Regina Omfale din Lidia te va cumpăra”, a răspuns Xenocleia. „Mă supun”, a zis Heracle, „dar într-o bună zi îl voi lua de sclav pe acela care mi-a adus această suferință cu familia lui cu tot!”⁹⁶⁹. Însă unii spun că Heracle nu a înapoiat trepiedul și că atunci când, o mie de ani mai târziu, Apollo a auzit că acesta fusese dus în orașul Feneos, i-a pedepsit pe locuitorii acestuia blocând tunelul pe care îl săpase Heracle pentru a evacua ploile abundente, iar orașul a fost inundat⁹⁷⁰.

e. Există și o altă relatare, cu totul diferită, a acestor evenimente, conform căreia Licos din Eubeea, fiu al lui Poseidon și Dirce, a atacat Teba într-o perioadă de răzvrătire, l-a ucis pe regele Creon și a uzurpat tronul. Crezând spusele lui Copreu, că Heracle murise, Licos a încercat să o seducă pe Megara, iar când ea s-a opus, i-ar fi ucis pe ea și pe copii dacă Heracle nu s-ar fi întors din Tartar la timp ca să se răzbune. Atunci Hera, al cărei favorit era Licos, l-a făcut pe Heracle să înnebunească: el i-a ucis pe Megara și pe propriii lui copii, de asemenea, pe Stihios din Etolia⁹⁷¹. Tebanii, atunci când prezintă mormântul copiilor, spun că Heracle l-ar fi ucis și pe Amfitrion, tatăl lui adoptiv, dacă Atena nu l-ar fi doborât, făcându-l să-și piardă cunoștința, cu un bolovan uriaș, pe care ei îl arată, spunând: „Noi l-am poreclit «Pedepsilă»”. Dar, de fapt, Amfitrion murise cu mult înainte, în campania din Orhomenos. Atenienii pretind că Tezeu, recunoscător lui Heracle pentru că îl salvase din Tartar, a sosit în acest moment critic cu armata ateniană ca să îl ajute împotriva lui Licos. A fost îngrozit de crimă, dar i-a promis lui Heracle întreaga lui cinstire pentru tot restul

---

⁹⁶⁸ Apollodor, *loc. cit.*; Hyginus, *loc. cit.*; Pausanias II.21.7; Diodor din Sicilia, *loc. cit.*

⁹⁶⁹ Sofocle, *Trahinienele* 248 și urm.; Hyginus, *loc. cit.*; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VIII.300.

⁹⁷⁰ Plutarh, *Despre întârzierea cu care pedepsește divinitatea* 12; Pausanias VIII.14.3.

⁹⁷¹ Hyginus, *Fabula* 32; Euripide, *Heracle* 26 și urm. și 553; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VIII.300; Scolie la *Trahinienele* de Sofocle 355; Ptolemeu Hefestion VII, citat de Photios p. 490.

vieții, și chiar după moarte, și l-a dus la Atena, unde Medeea i-a vindecat nebunia cu leacuri. Apoi Sicalus l-a mai purificat o dată⁹⁷².

*

1. În societatea matrilineară, divorțul de o soție regală implica abandonarea regatului care fusese dota ei și pare probabil ca, odată ce convențiile străvechi din Grecia au fost relaxate, un rege sacru să fi putut scăpa de moarte la sfârșitul domniei sale prin abandonarea regatului și căsătoria cu moștenitoarea altuia. Dacă este așa, refuzul lui Euritos de a-l lua pe Heracle ca ginere al său probabil că nu s-a datorat faptului că el își omorâse copiii – victimele anuale sacrificate în timp ce domnise în Teba –, ci că se eschivase de la datoria lui regală de a muri. Câștigarea unei mirese printr-o performanță la tras cu arcul era un obicei indo-european: în *Mahabharata*, Arjuna o câștigă astfel pe Draupadi, iar în *Ramayana*, Rama îndoiaie arcul puternic al lui Shiva și o câștigă pe Sita. Mai mult, a trage săgeți spre toate punctele cardinale și una către zenit (*126.2 și 132.8) făcea parte din riturile căsătoriei regale din India și Egipt. Iepele probabil că au figurat ca victime sacrificiale la căsătoria lui Heracle cu Iole, atunci când el a devenit rege al Ehaliei (*81.4). Ifitos, în orice caz, este regele-substitut aruncat din înălțimea zidurilor Tebei la sfârșitul fiecărui an sau în orice alt moment pentru îmbunarea vreunei zeități cuprinse de furie (*105.4; 106. j și 121.3).

2. Luarea trepidului din Delfi de către Heracle pare să consemneze o acaparare doriană a altarului, așa cum fulgerul aruncat între Apollo și Heracle consemnează decizia ca lui Apollo să i se permită să își păstreze Oracolul, și nu să i-l cedeze lui Heracle – cu condiția ca el să slujească interesele doriene ca protector al dimanilor, un trib aparținând Ligii dorice. Era de notorietate faptul că spartanii, care erau doriene, controlau Oracolul din Delfi în epoca clasică. Euripide omite incidentul cu trepidul în tragedia lui *Heracle* deoarece, în 421 î.Hr., atenienii fuseseră înfrânți prin Tratatul lui Nicias în încercarea lor de a menține suveranitatea focienilor asupra Delfiului; spartanii au insistat să facă un

---

⁹⁷² Euripide, *Heracle* 26 și urm., 1163 și urm. și 1322; Pausanias IX.11.2; Diodor din Sicilia IV.55; Menocrates, citat de scolia la *Ode isthmianice* de Pindar IV.104 și urm.

stat-marionetă separat pe care să îl controleze ei. La mijlocul secolului al IV-lea, când disputa a izbucnit iarăși, focienii au cucerit Delfi și și-au însușit unele din comorile lui, pentru a strânge armate cu care să se apere; dar au fost învinși sever și toate orașele lor au fost distruse.

3. Reproșul Pythiei pare să însemne că dorienii, care cuceriseră Peloponesul, își spuneau „fii ai lui Heracle” și nu îi arătau același respect ca predecesorii lor ahei, eolieni și ionieni, ale căror legături religioase erau cu agricultorii libieni din delta egipteană, mai degrabă decât cu regii crescători de vite elenici; predecesoarea Xenocleei, Herofile („dragă Herei”), fusese fiica lui Zeus cu Lamia și era numită „Sibyl” de libienii asupra căroră domnea (Pausanias X.12.1; Euripide, *Prolog la Lamia*). Cicero confirmă această viziune atunci când neagă că fiul lui Alcmene (un Heracle predorian) ar fi fost cel care se luptase cu Apollo pentru trepied (*Despre natura zeilor* III). Mai târziu, în numele bunei-cuviințe religioase, s-au făcut încercări de a aplana conflictul dintre Apollo Focianul și Heracle Dorianul. Astfel, Plutarh, un preot delfic, sugerează (*Despre E de la Delfi* 6) că Heracle a devenit un profet și logician expert care „pare că a luat trepiedul dintr-o rivalitate prietenească cu Apollo”. Atunci când descrie răzbumarea lui Apollo asupra locuitorilor din Feneos, el omite cu mult tact faptul că Heracle fusese cel care le săpase canalul (*138.d).

136. Omfale

a. Heracle a fost dus în Asia și scos la vânzare, ca sclav fără nume, de Hermes, patronul tuturor tranzacțiilor financiare importante, care a înmănat apoi banii plătiți pentru el, trei talanți de argint, orfanilor lui Ifitos. Totuși, Euritos s-a încăpățânat și le-a interzis nepoților lui să accepte vreo despăgubire bănească, zicând că doar sângele plătește pentru sânge; și că doar Hermes știe ce s-a întâmplat cu argintul acela⁹⁷³. După cum a prezis Pythia, Heracle a fost cumpărat de Omfale, regina din Lidia, o femeie pricepută în afaceri, iar el a slujit-o cu credință vreme de un an, sau trei,

---

⁹⁷³ Apollodor II.6.3; Diodor din Sicilia IV.31; Ferekydes, citat în scolia la *Odiseea* lui Homer XXI.22.

scăpând Asia Mică de tâlharii care o împânzeau⁹⁷⁴.

b. Această Omfale, fiică a lui Iardanes și, după unii autori, mama lui Tantal, primise regatul moștenire de la nefericitul ei soț, Tmolos, fiu al lui Ares și al Teogonei. În timp ce vâna pe Muntele Carmanorion – numit astfel în cinstea lui Carmanor, fiu al lui Dionysos și al lui Alexiroe, ucis acolo de un mistreț fioros –, Tmolos s-a îndrăgostit de Arhipe, o vânătoreasă, însoțitoare castă a lui Artemis. Surdă la rugămintele stăruitoare ale lui Tmolos, Arhipe a fugit în templul patroanei sale, unde, nesocotind că era loc sacru, Tmolos a siluit-o chiar pe patul zeiței. Arhipe s-a spânzurat de o grindă, după ce o invocase pe Artemis, care a slobozit atunci un taur furios; Tmolos a fost aruncat în aer, a căzut pe câțiva țepi ascuțiți și pietre tăioase și a murit în chinuri. Teoclimenos, fiul lui cu Omfale, l-a îngropat pe locul unde a murit, schimbând numele muntelui în „Tmolos”; un oraș cu același nume, construit pe versanții aceluși munte, a fost distrus de un mare cutremur în timpul domniei împăratului Tiberiu⁹⁷⁵.

c. Printre numeroasele munci secundare pe care Heracle le-a îndeplinit în timpul robiei sale a fost prinderea a doi cercopi din Efes, care îi tulburau în mod constant somnul. Cercopii erau frați gemeni și se numeau fie Pasalos și Acmon, fie Olos și Euribatos, fie Silos și Tribalos – fii ai lui Ocean cu Teea și cei mai desăvârșiți escroci și mincinoși cunoscuți vreodată, care cutreierau lumea și foloseau mereu trucuri noi. Teea îi prevenise să se ferească de Heracle, iar cuvintele ei au devenit proverbiale: „Micuții mei cu curul alb, curând vă veți lovi de marele cur negru!”, „cur alb” însemnând acum „laș, josnic sau destrăbălat”⁹⁷⁶. Ei bâzâiau în jurul patului lui Heracle sub forma unor muște mari, până când, într-o noapte, el i-a prins, i-a obligat să își reia înfățișările lor și i-a dus de acolo atârnați cu capul în jos de un băț pe care îl purta pe umăr. Or, fundul lui Heracle, pe care pielea de leu nu îl acoperea, fusese ars și înnegrit ca o piele veche de expunerea la soare și de răsuflarea de foc a lui Cacus ori a taurului din Creta; iar cercopii au izbucnit într-un acces de râs nestăvilit când s-au văzut atârnați cu

---

⁹⁷⁴ Sofocle, *Trahinienele* 253; Apollodor II.6.2; Diodor din Sicilia, *loc. cit.*

⁹⁷⁵ Apollodor II.6.3; Plutarh, *Despre râuri* 7; Tacitus, *Anale* II.47.

⁹⁷⁶ Apollodor, *loc. cit.*; Suidas s.v. Cercopes; Scolie la *Alexandru* de Lucian 4; Tzetzes, *Despre Licofron* 91.

susul în jos și cu acea imagine în fața ochilor. Veselia lor l-a surprins pe Heracle, iar când a aflat motivul, s-a așezat pe o piatră și a râs și el cu atâta poftă, încât cei doi l-au convins să le dea drumul. Dar, chiar dacă avem știință despre un oraș din Asia numit Cercopia, bârlogul cercopilor și stânca numită „Curul Negru” sunt prezentate la Termopile; prin urmare, e probabil ca incidentul să fi avut loc cu un alt prilej⁹⁷⁷.

d. Unii spun că ambii cercopi au fost transformați în cele din urmă în stâncă pentru că îl păcăliseră pe Zeus; alții, că el a pedepsit înșelătoriile lor prefăcându-i în maimuțe cu părul lung și galben și trimițându-i în insulele numite Pithecusae, în Italia⁹⁷⁸.

e. Într-o trecătoare lidiană trăia un oarecare Sileu, care obișnuia să îi prindă pe călătorii străini și să-i oblige să îi sape via; dar Heracle i-a smuls vițele-de-vie din rădăcini. Iar când lidienii din Itone au început să jefuiască ținutul Omfalei, Heracle a recuperat prada și le-a năruit orașul⁹⁷⁹. Iar în Celena trăia agricultorul Litienses, un fiu bastard al regelui Minos, care oferea găzduire drumetilor, dar îi obliga să se ia la întrecere cu el la strâns recolta. Când păreau istoviți, îi biciuia, iar seara, după ce câștiga concursul, îi descăpățana și le ascundea trupurile printre snopi, în timp ce fredona cântece lugubre. Heracle s-a dus la Celena ca să îl salveze pe păstorul Dafnis, fiu al lui Hermes, care, după ce o căutase în lumea întreagă pe iubita lui Pimpleea, răpită de pirai, o găsisse în cele din urmă printre sclavele lui Litienses. Dafnis a fost și el provocat să concureze la cules recolta, dar Heracle i-a luat locul și l-a întrecut pe Litienses, pe care l-a decapitat cu secera, zvârlindu-i trupul în fluviul Meandros. Nu doar că Dafnis a redobândit-o pe Pimpleea, dar Heracle i-a oferit ca zestre palatul lui Litienses. În amintirea lui Litienses, culegătorii frigieni încă mai intonează un cântec funebru care seamănă îndeaproape cu cel cântat în cinstea lui Maneros, fiu al celui dintâi rege egiptean, care

---

⁹⁷⁷ W.H. Roscher, *Lexikon der griechischen und römischen Mythologie* II.1166 și urm.; K.O. Müller, *Dorienii* I.464; Claudiu Ptolemeu V.2; Herodot VII.216.

⁹⁷⁸ Suidas s.v. Cercopes; Harpocration s.v. Cercopes, citat de Xenagoras; Eustathios despre *Odiseea* lui Homer XIX.247; Ovidiu, *Metamorfoze* XIV.88 și urm.

⁹⁷⁹ Tzetzes, *Chiliade* II.432 și urm.; Diodor din Sicilia IV.31; Dionysos, *Descrierea pământului* 465; Stephanus Byzantinus s.v. Itone.

degetele lui lipsite de îndemânare au zdrobit fusul și că îl punea să-și povestească aventurile din trecut, ca să o distreze. Or, se pare că el nu se simțea deloc rușinat. De aceea câțiva pictori îl înfățișează pe Heracle purtând o fustă galbenă în vreme ce slujnicele Omfalei îl piaptană și îi fac manichiura, iar ea se îmbracă cu pielea lui de leu și-i mânuiește măciuca și arcu⁹⁸⁵.

i. Însă ceea ce se întâmplase cu adevărat era după cum urmează: într-o zi, pe când Heracle și Omfale vizitau viile din Tmolos, ea într-o mantie de purpură brodată cu aur, cu părul în șuvițe parfumate, iar el ținând curtenitor o umbrelă aurie deasupra capului ei, Pan i-a zărit de pe înălțimea unui deal. El s-a îndrăgostit de Omfale și și-a luat rămas-bun de la zeițele muntelui strigând: „De acum încolo doar ea va fi iubita mea!”. Omfale și Heracle au ajuns la o peșteră izolată, care era și destinația lor, unde s-au amuzat schimbându-și veșmintele. Ea i-a dat o cingătoare de plasă, ridicol de mică pentru talia lui, și l-a îmbrăcat în mantia ei purpurie. Chiar dacă ea a întins rochia cât s-a putut, el tot i-a despicat mânecile, iar baretele sandalelor ei erau mult prea scurte ca să îi înconjoare piciorul.

j. După cină, cei doi s-au dus să doarmă în paturi separate, deoarece voiau să aducă în zori jertfe lui Dionysos, iar zeul le cere adeptilor curățenie în asemenea ocazii. La miezul nopții, Pan s-a strecurat în peșteră și, bâjbâind prin întuneric, a găsit ceea ce credea că e patul Omfalei, întrucât cel care dormea era înveșmântat în straie de mătase. Cu mâinile tremurând, a ridicat cearșafurile din josul patului și s-a strecurat sub ele; dar Heracle s-a trezit, a ridicat piciorul și l-a azvârlit în cealaltă parte a grotei. Auzind zgomot puternic și un răcnet, Omfale a sărit din pat și a cerut torțe, iar când acestea au sosit, ea și cu Heracle au râs cu lacrimi văzându-l pe Pan trântit într-un colț și îngrijindu-și julturile. Din ziua aceea, Pan a detestat orice veșmânt și îi chema pe oficiali la riturile lui în pielea goală; el a fost cel care s-a răzbunat pe Heracle răspândind zvonul că acel schimb ciudat de haine cu Omfale era nărav și perversiune⁹⁸⁶.

---

⁹⁸⁵ Ovidiu, *Heroide* IX.54 și urm.; Lucian, *Dialogurile zeilor* 13; Plutarh, *Dacă un bătrân trebuie să ia parte la conducerea politică* 4.

⁹⁸⁶ Ovidiu, *Fastele* II.305.

1. Carmanor trebuie să fi fost un nume al lui Adonis (*18.7), și el ucis de un mistreț. Profanarea templului lui Artemis de către Tmolos nu poate fi datată, și nici ordinul ca Heracle să îl despăgubească pe Euritos pentru uciderea fiului său. Însă ambele evenimente par să fie istorice la origine. Este probabil ca Omfale să o reprezinte pe Pythia, păzitoare a *omphalos*-ului din Delfi, care a decis despăgubirea, făcându-l pe Heracle sclav al templului până când aceasta va fi plătită și, dat fiind că „Omfale” era și numele unei regine lidiene, scena înrobirii lui a fost schimbată de mitografi pentru a se potrivi cu un alt set de tradiții.

2. Cercopii, după cum o arată diferitele lor perechi de nume, erau *ceres* sau Răutăcioșii, care veneau sub forma unor vise amăgitoare și răuvoitoare ce puteau fi zădărnicate prin apelul la Heracle, singurul care avea putere asupra coșmarurilor (*35.3-4). Chiar dacă la început erau reprezentați ca simple fantome, asemenea lui Cecrops (al cărui nume este o altă formă a lui *cercops*), în operele de artă de mai târziu ei apar drept *cercopithecoid* („maimuțe”), probabil din cauza asocierii lui Heracle cu Gibraltarul, una dintre Coloanele lui, de unde negustorii cartaginezi le aduceau ca animale de casă pentru doamnele bogate greco-aitale și romane. Nici o maimuță nu pare să fi fost semnalată în Ischia și Procida, două insule aflate la nord de Golful Napoli, pe care grecii îl numeau Pithecusae; de fapt, numele lor se referă la *pithoi*, adică vasele de ceramică produse acolo (Plinius, *Naturalis historia* III.6.12).

3. Obiceiul cultivatorilor de viță-de-vie de a prinde și a ucide un străin în sezonul culesului, în cinstea Spiritului Viței-de-Vie, era larg răspândit în Siria și Asia Mică, iar un sacrificiu similar în vremea recoltării avea loc atât acolo, cât și în Europa. Sir James Frazer a epuizat acest subiect în *Creanga de aur*. Lui Heracle îi este atribuită abolirea sacrificiilor umane, o reformă socială cu care grecii se mândreau, chiar și pe vremea când războaiele lor deveneau tot mai barbare și mai distrugătoare.

4. Scriitorii clasici au făcut din sclavia lui Heracle la curtea Omfalei o alegorie a ușurinței cu care un bărbat puternic este înrobii de o femeie lascivă și ambițioasă; iar faptul că ei considerau buricul ca sediu al pasiunii feminine explică suficient numele Omfalei. Dar legenda se referă mai degrabă la un stadiu timpuriu de evoluție a regalității sacre de la matriarhat la patriarhat, în care regele, în calitate de consort al reginei, avea privilegiul de a fi

delegatul ei la ceremonii și sacrificii – însă doar dacă îi purta hainele. Reveillout a arătat că acesta era sistemul din Lagash, la începutul epocii sumeriene, iar în mai multe opere de artă cretane sunt înfățișați bărbați purtând veșminte feminine în scopuri sacrificiale – nu doar fusta-pantaloni cu picățele, ca pe sarcofagul de la Hagia Triada, ci chiar fustă cu volane, ca pe o frescă a palatului din Cnosos. Sclavia lui Heracle este explicată de obiceiurile matriarhale ale indigenilor din vestul Africii: în Loango, Daura și la abroni, după cum a arătat Briffault, regele este de origine umilă și fără putere; în Agonna, Latuka, Ubemba și în alte părți, există doar o regină, care nu se căsătorește, ci își ia amanți servitori. Mai mult, un sistem similar a supraviețuit până în epoca clasică în rândul aristocrației din străvechiul Locri, care avusese privilegiul de a trimite preotese Atenei din Troia (*158.8); aceștia au fost constrânși să emigreze în 683 î.Hr. din Grecia Centrală în orașul Locri Epizefiri, în sudul Italiei, „din cauza scandalului provocat de aventurile amoroase lipsite de discernământ ale femeilor lor nobile cu sclavii” (*18.8). Acești locrieni, care erau de origine nonelenică și își făceau o virtute din promiscuitatea prenupțială în manieră cretană, cariană sau amorită (Clearchos 6), insistau asupra succesiunii strict matriliare (Dionysos, *Descrierea pământului* 365-7; Polybios XII.6b). Aceleași obiceiuri trebuie să fi fost generalizate în Grecia preelenică și în Italia, însă doar în Bagnara, lângă ruinele orașului Locri Epizefiri, tradiția matriliară mai este manifestă astăzi. Femeile din Bagnara poartă fuste lungi și plisate și pleacă desculțe în călătoriile lor negustorești care durează mai multe zile, lăsându-i pe bărbați să aibă grijă de copii; ele pot căra până la două chintale pe cap. Bărbații își iau vacanță primăvara, în sezonul de pescuit pește-sabie, când își arată îndemânarea în mânăuirea harponului, și vara, când se duc pe dealuri și produc cărbune din lemn. Deși patronul oficial al Bagnerei este Sfântul Nicolae, nici o locuitoare din oraș nu îi recunoaște existența, iar preotul lor se plânge că acordă mult mai multă atenție Fecioarei decât Fiului ei – Fecioara succedându-se Corei, Fata, pentru al cărei templu splendid Locri era vestit în epoca clasică.

137. Hesione

a. După ce i-a slujit ca sclav reginei Omfale, Heracle s-a întors în

Tirint, cu sănătatea mintală pe deplin refăcută, și a plănuit de îndată o expediție împotriva Troiei⁹⁸⁷. Motivele lui erau următoarele: fie pe drumul de întoarcere din țara amazoanelor, fie când debarcase împreună cu argonauții în Sigeion, el și Telamon fuseseră uimiți să o găsească pe Hesione, fiica lui Laomedon, goală pușcă, doar cu bijuteriile pe ea, și legată de o stâncă de pe țărmul troian⁹⁸⁸. Se părea că Poseidon trimisese un monstru marin care să îl pedepsească pe Laomedon pentru că nu le plătitise, lui și lui Apollo, prețul stabilit atunci când construiseră zidurile orașului și îi îngrijiseră turmele. Unii spun că Laomedon ar fi trebuit să sacrifice toate vitele născute în regatul lui în acel an; alții, că le promisese o plată redusă, ca pentru zilieri, dar chiar și așa îi înșelase cu peste treizeci de drahme troiene. Drept răzbunare, Apollo a trimis o ciumă, iar Poseidon a poruncit monstrului să îi vâneze pe locuitorii din câmpie și să le distrugă culturile vomând apă de mare peste ele. Potrivit unei alte relatări, Laomedon și-a îndeplinit obligațiile față de Apollo, dar nu și față de Poseidon, care, drept urmare, a trimis și ciuma, și monstrul⁹⁸⁹.

b. Laomedon a întrebat Oracolul lui Zeus din Ammon, care l-a sfătuit să o abandoneze pe Hesione pe țărm, pentru ca monstrul să o devoreze. Însă el a refuzat cu încăpățânare să o facă dacă aristocrații troieni nu îl vor lăsa să sacrifice mai întâi propriile lor fiice. Disperați, aceștia s-au consultat cu Apollo, care, fiind cel puțin la fel de furios ca și Poseidon, nu le-a dat satisfacție. Cei mai mulți părinți și-au trimis de îndată copiii în străinătate, la adăpost, dar Laomedon a încercat să îl constrângă pe un oarecare Fenodamas, care își ținuse cele trei fiice acasă, să renunțe la una dintre ele; la care Fenodamas a blamat întreaga adunare, susținând că doar Laomedon era răspunzător pentru nenorocirea lor actuală și că trebuia ca el să sufere din pricina aceasta prin sacrificarea fiicei lui. În cele din urmă, s-a decis să se tragă la sorți, iar sortii au ales-o pe Hesione – care, în consecință, a fost legată de

---

⁹⁸⁷ Apollodor II.4.6.

⁹⁸⁸ Apollodor II.5.9; Hyginus, *Fabula* 89; Diodor din Sicilia IV.42; Tzetzes, *Despre Licofron* 34.

⁹⁸⁹ Apollodor, *loc. cit.*; Hyginus, *loc. cit.*; Lucian, *Despre sacrificii* 4; Tzetzes, *loc. cit.*; Diodor din Sicilia, *loc. cit.*; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu III.3.

stâncă unde o găsisse Heracle⁹⁹⁰.

c. Heracle i-a rupt lanțurile, s-a dus în oraș și s-a oferit să ucidă monstrul în schimbul a doi cai sau iepe nemuritoare și de neîntrecut, albe ca zăpada, care să poată goni peste ape și să alerge iute ca vântul peste lanurile de grâu, cele pe care Zeus i le dăduse lui Laomedon drept despăgubire pentru răpirea lui Ganimede. Laomedon a acceptat pe dată târgul⁹⁹¹.

d. Cu ajutorul Atenei, troienii i-au înălțat atunci lui Heracle un zid care să-l protejeze de monstru, atunci când va scoate capul din mare și va înainta pe câmpie. Când a ajuns la zid, monstrul și-a deschis larg fălcile, iar Heracle a sărit în gâtleejul lui, complet înarmat. A petrecut trei zile în burta monstrului și a ieșit victorios, chiar dacă lupta îl costase tot părul din cap⁹⁹².

e. Ce s-a întâmplat apoi este un subiect foarte controversat. Unii spun că Laomedon i-a dat-o pe Hesione lui Heracle de mireasă – convingându-l totodată să le lase pe ea și iepele în Troia, în timpul cât avea să plece cu argonauții; doar că, odată lâna de aur dobândită, din lăcomie, a refuzat să i-o dea pe Hesione lui Heracle, și nici iepele. Alții spun că el deja refuzase cu o lună sau două înainte, când Heracle venise în Troia în căutarea lui Hilar⁹⁹³.

f. Însă cea mai detaliată versiune este aceea că Laomedon l-a înșelat pe Heracle înlocuind caii nemuritori cu unii muritori, motiv pentru care Heracle l-a amenințat cu războiul contra Troiei și a plecat furios pe mare. Mai întâi s-a dus pe Insula Paros, unde le-a înălțat câte un altar lui Zeus și Apollo, apoi în Istmul Corint, unde a profetizat sfârșitul lui Laomedon; în cele din urmă a recrutat soldați din Tirint, orașul lui⁹⁹⁴.

g. Între timp, Laomedon îl ucisese pe Fenodamas și le vânduse pe cele trei fiice ale lui negustorilor sicilieni veniți să cumpere victime pentru spectacolele lor cu animale sălbatice; dar au fost salvate în

---

⁹⁹⁰ Servius despre *Eneida* lui Vergiliu V.30 și I.554; Tzetzes, *Despre Licofron* 472; Hyginus, *Fabula* 89.

⁹⁹¹ Diodor din Sicilia IV.42; Tzetzes, *Despre Licofron* 34; Valerius Flaccus II.487; Hyginus, *loc. cit.*; Apollodor II.5.9; Hellanicos, citat în scolia la *Iliada* lui Homer XX.146.

⁹⁹² Homer, *Iliada* XX.145-8; Tzetzes, *loc. cit.*; Hellanicos, *loc. cit.*

⁹⁹³ Diodor din Sicilia IV.42 și 49; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu I.623.

⁹⁹⁴ Apollodor II.5.9; Hellanicos, *loc. cit.*; Pindar, *Fragment* 140a, ed. Schroeder, și *Ode isthmianice* VI.26 și urm.

Sicilia de Afrodita, iar cea mai mare, Egesta, s-a împreunat cu râul Crimisos, care a luat înfățișarea unui câine, și i-a născut un fiu, pe Egest, numit Acestes de către latini⁹⁹⁵. Acest Egest, ajutat de Elimus, fiul bastard al lui Anhise pe care îl adusese din Troia, a întemeiat orașele Egesta, ulterior numit Segesta; Entella, pe care l-a denumit după soția lui; precum și Erix și Asca. Se spune că Egesta s-ar fi întors în cele din urmă în Troia, unde s-a căsătorit cu un oarecare Capis, cu care a devenit mama lui Anhise⁹⁹⁶.

h. Este un fapt controversat dacă Heracle a plecat pe mare spre Troia cu optsprezece vase lungi de câte cincizeci de vâslași fiecare sau doar cu șase bărci mici și mai puțini soldați⁹⁹⁷. Dar printre aliații lui se aflau Iolau, Telamon, fiul lui Eac, Peleu, Oicles din Argos și Deimahos Beotianul⁹⁹⁸.

i. Heracle îl găsisse pe Telamon în Salamina, în timp ce se ospăta cu prietenii lui. I s-a oferit de îndată un bol de aur cu vin și a fost invitat să facă prima libație pentru Zeus; după ce a făcut-o, Heracle a întins mâinile spre cer și s-a rugat: „O, Tată, trimite-i lui Telamon un fiu vrednic, cu pielea la fel de tare ca pielea de leu și un curaj pe măsură!”. Căci el văzuse că Peribeea, soția lui Telamon, era pe cale să nască. Drept răspuns, Zeus și-a trimis vulturul pe pământ, iar Heracle l-a asigurat pe Telamon că ruga lui avea să fie îndeplinită; și, într-adevăr, de cum s-a terminat ospățul, Peribeea i-a dat naștere Marelui Ajax, peste care Heracle și-a aruncat pielea de leu, făcându-l astfel invulnerabil, cu excepția gâtului și a subsuorii, unde s-a interpus tolba lui⁹⁹⁹.

j. Când a debarcat lângă Troia, Heracle l-a lăsat pe Oicles să păzească vasele, în timp ce el i-a condus pe ceilalți luptători în asediarea orașului. Luat prin surprindere, Laomedon nu a avut

---

⁹⁹⁵ Tzetzes, *Despre Licofron* 472 și 953; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu I.554 și V.30.

⁹⁹⁶ Tzetzes, *Despre Licofron* 472, 953 și 965; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu I.554, V.30 și 73.

⁹⁹⁷ Diodor din Sicilia IV.32; Apollodor II.6.4; Homer, *Iliada* V.638 și urm.

⁹⁹⁸ Scolie la *Odele nemeene* ale lui Pindar III.61 și *Ode isthmianice* I.21-3; Apollodor, *loc. cit.* și I.8.2; Homer, *Odiseea* XV.243; Plutarh, *Quaestiones Graecae* 41.

⁹⁹⁹ Apollodor III.12.7; Pindar, *Ode isthmianice* VI.35 și urm.; Tzetzes, *Despre Licofron* 455; Scolie la *Ajax* de Sofocle 833; Scolie la *Iliada* lui Homer XXIII.821.

timp să-și reunească armata, dar le-a distribuit locuitorilor săbii și torțe și i-a îndemnat să incendieze flota. Oicles a rezistat până la ultima suflare, luptând vitejește în ariergardă, în timp ce tovarășii lui au împins bărcile în apă și au scăpat de Laomedon, care apoi s-a întors grabnic în oraș și, după o încăierare cu forțele răzlețite ale lui Heracle, a reușit să intre și să blocheze poarta în urma lui.

k. Neavând răbdare pentru un asediu îndelungat, Heracle a dat ordin să se treacă imediat la atac. Primul care a spart zidul și a pătruns în cetate a fost Telamon, care a ales fațada de vest, cea construită de Eac, tatăl lui, știind că acela e locul cel mai slab. Dar Heracle s-a repezit pe urma lui, invidios că nu fusese el cel dintâi. Dându-și seama dintr-odată că Heracle scosese sabia și îi amenința viața, Telamon a avut prezența de spirit să se aplece și să ia câteva pietre mari dislocate din zid. „Ce vrei să faci?”, a răcnit Heracle. „Să îi construiesc un altar lui Heracle Învingătorul, Heracle Păzitorul-de-Rele!”, a răspuns ingenios Telamon. „Și las jefuirea Troiei pe seama ta”¹⁰⁰⁰. Heracle i-a mulțumit scurt și s-a năpustit în oraș. Apoi l-a doborât pe Laomedon și pe toți fiii lui, în afară de Podarces, singurul care insistase ca Heracle să primească iepele nemuritoare, și a jefuit orașul. După ce și-a domolit setea de răzbunare, l-a răsplătit pe Telamon acordându-i mâna lui Hesione, căreia i-a permis să răscumpere orice ostatic va vrea. Ea l-a ales pe Podarces. „Foarte bine”, a zis Heracle, „dar mai întâi trebuie să fie vândut ca sclav”. Așa că Podarces a fost scos la vânzare, iar Hesione l-a răscumpărat cu baticul ei de aur de pe cap: de atunci Podarces s-a ales cu numele Priam, care înseamnă „răscumpărat”. Dar unii spun că pe vremea aceea el era doar un copil¹⁰⁰¹.

l. După ce a trecut Troia prin foc și i-a pârjolit împrejurimile, Heracle l-a pus pe Priam pe tron și a plecat pe mare. Hesione l-a însoțit pe Telamon în Salamina, unde i l-a născut pe Teucros; dar dacă el a fost fiul lui legitim sau un bastard nu toată lumea e de acord¹⁰⁰². Mai târziu l-a părăsit pe Telamon, a fugit în Asia Mică și a înotat până la Milet, unde regele Arion a găsit-o ascunsă în pădure.

---

¹⁰⁰⁰ Apollodor II.6.4; Hellanicos, citat de Tzetzes, *Despre Licofron* 469.

¹⁰⁰¹ Diodor din Sicilia IV.32; Tzetzes, *Despre Licofron* 337; Apollodor, *loc. cit.*; Hyginus, *Fabula* 89; Homer, *Iliada* V.638 și urm.

¹⁰⁰² Apollodor III.12.7; Servius despre *Eneida* de Vergiliu III.3; Homer, *Iliada* VIII.283 și urm., cu scolie la 284.

Acolo i-a născut lui Telamon un al doilea fiu, pe Trambelos, pe care Arion l-a crescut ca pe propriul său fiu și l-a numit rege al lelegienilor, rudele asiatice ale lui Telamon, sau, spun unii, al lesbienilor. Când, în timpul Războiului Troian, Ahile a atacat Miletul, el l-a ucis pe Trambelos, aflând prea târziu că era fiul lui Telamon, ceea ce l-a îndurerat profund¹⁰⁰³.

m. Unii spun că Oicles nu a căzut la Troia, ci că era încă viu atunci când eriniile l-au făcut pe Alcmeon, nepotul lui, să înnebunească. Mormântul lui putea fi văzut în Arcadia, lângă incinta templului dedicat vântului Boreas din Megalopolis¹⁰⁰⁴.

n. Apoi Heracle a plecat pe mare din Troada, luând-o cu el pe Glaucia, o fiică a râului Scamandru. În timpul asediului, ea fusese amanta lui Deimahos, iar după ce el a căzut în luptă, a cerut de la Heracle protecție. Heracle a dus-o la bordul corabiei lui, foarte bucuros că stirpea unui prieten atât de brav avea să supraviețuiască: Glaucia era însărcinată, iar mai târziu a dat naștere unui fiu pe nume Scamandru¹⁰⁰⁵.

o. Or, în timp ce Somnul îl făcea pe Zeus să ațipească, Hera i-a cerut lui Boreas să stârnească o furtună, care l-a împins pe Heracle departe de drumul său, spre Insula Cos. Zeus s-a trezit și, înfuriat, a amenințat Somnul că îl va azvârli din ceruri în Golful Erebos; dar el a fugit și s-a refugiat în preajma Noptii, pe care nici măcar Zeus nu îndrăznea să o nemulțumească. În supărarea lui, Zeus a început să îi bruscheze pe zeii din Olimp. Unii spun că acela a fost prilejul când i-a pus Herei lanțuri la mâini și a agățat-o de grinzi, legându-i nicovale de glezne, apoi l-a aruncat pe Hefaistos pe pământ. După ce s-a mai calmat, l-a salvat pe Heracle din Cos și l-a dus înapoi în Argos, unde aventurile lui sunt descrise în chip diferit¹⁰⁰⁶.

p. Unii spun că locuitorii din Cos l-au confundat cu un pirat și au căutat să-l împiedice să se apropie, bombardându-i corabia cu pietre. Dar el a forțat debarcarea, a cucerit orașul Astipaleea printr-un atac la vreme de noapte și l-a ucis pe regele Euripilos, un

---

¹⁰⁰³ Tzetzes, *Despre Licofron* 467; Athenaios II.43; Parthenios, *Erotica pathemata* 26.

¹⁰⁰⁴ Apollodor III.7.5; Pausanias VIII.36.4.

¹⁰⁰⁵ Plutarh, *Quaestiones Graecae* 41.

¹⁰⁰⁶ Homer, *Iliada* XIV.250 și urm. și XV.18 și urm.; Apollodor I.3.5 și II.7.1.

fiu al lui Poseidon și al Astipaleei. A fost rănit de Chalcodon, dar Zeus l-a salvat când era pe punctul de a fi ucis¹⁰⁰⁷. Alții spun că a atacat orașul Cos întrucât se îndrăgostise de Chalciope, fiica lui Euripilos¹⁰⁰⁸.

q. Potrivit unei alte relatări, cinci dintre cele șase vase ale lui Heracle s-au scufundat în timpul furtunii. Corabia care a scăpat a eșuat la Laceta, pe Insula Cos, iar Heracle și cei de pe vas și-au salvat din naufragiu doar armele. În timp ce stăteau acolo, storcându-și hainele de apa mării, a trecut pe lângă ei o turmă de oi, iar Heracle i-a cerut păstorului meropian, un oarecare Antagoras, să îi dea în dar un berbec; Antagoras, care era voinic de felul său, l-a provocat pe Heracle să se lupte cu el, oferind berbecul drept premiu. Heracle a acceptat provocarea, dar când cei doi s-au încheștat, prietenii meropieni ai lui Antagoras au sărit în ajutorul lui, iar grecii au făcut la fel pentru Heracle, astfel că a urmat o învălmășeală generală. Epuizat de furtună și de numărul inamicilor, Heracle a întrerupt lupta și a fugit spre casa unei matroane corpolente din Tracia; și, deghizându-se în hainele ei, a reușit să scape.

r. În ziua aceea, dar mai târziu, înviorat de mâncare și somn, s-a luptat din nou cu meropienii și i-a înfrânt, apoi a fost purificat de sângele lor și, încă îmbrăcat cu haine de femeie, s-a căsătorit cu Chalciope, împreună cu care a devenit tatăl lui Tesalos¹⁰⁰⁹. Acum lui Heracle îi sunt aduse sacrificii anuale pe câmpul pe care s-a purtat acea luptă, iar mirii din Cos poartă haine femeiești când își întâmpină miresele acasă – așa cum face și preotul lui Heracle din Antimaheea înainte de un sacrificiu¹⁰¹⁰.

s. Femeile din Astipaleea s-au simțit ofensate de Heracle și l-au insultat, iar Hera le-a onorat cu coarne ca de vacă; dar unii spun că a fost o pedeapsă impusă lor de Afrodita, pentru că pretinseseră că sunt mai frumoase decât ea¹⁰¹¹.

t. După ce a devastat orașul Cos și i-a anihilat pe meropieni,

---

¹⁰⁰⁷ Apollodor II.7.1.

¹⁰⁰⁸ Scolie la *Ode nemeene* de Pindar IV.40.

¹⁰⁰⁹ Apollodor II.7.8; Homer, *Iliada* II.678-9.

¹⁰¹⁰ Plutarh, *Quaestiones Graecae* 58.

¹⁰¹¹ Ovidiu, *Metamorfoze* VII.363-4; Lactanțiu, *Povestiri din Metamorfozele lui Ovidiu* VII.10.

Heracle a fost îndrumat de Atena spre Flegra, unde i-a ajutat pe zei să câștige lupta contra gigantilor¹⁰¹². De acolo a mers în Beoția, unde, la insistențele lui, Scamandru a fost ales rege. Scamandru a redenumit râul Inahos cu numele său, iar un pârâu din apropiere, după numele mamei lui, Glaucia; tot el a numit izvorul Acidusa după soția lui, cu care a avut trei fiice, cărora li se mai aduc onoruri în acele locuri sub numele de „Fetele”¹⁰¹³.

*

1. Această legendă se referă la jefuirea celui de-al cincilea oraș al Troiei sau Troia prehomerică: probabil de către minieni, adică de grecii eolieni, susținuți de lelegieni, atunci când un cutremur a survenit la timp și a dărâmat zidurile masive ale cetății (*158.8). Din legenda lânii de aur aflăm că Laomedon se opusese inițiativelor comerciale lelegiene și celor miniene în Marea Neagră (*148.10) și că singura modalitate de a-l face să devină rezonabil era să-i distrugă orașul, care domina Helespontul și Câmpia Scamandru, unde se ținea târgul anual dintre est și vest. A noua muncă se referă la inițiative similare din Marea Neagră (*131.11). Sarcina lui Heracle a fost ușurată de un cutremur, datat în jurul anului 1260 î.Hr.

2. Salvarea lui Hesione de către Heracle, asemănătoare salvării Andromedei de către Perseu (*73.7), provine în mod evident dintr-o reprezentare comună în Siria și Asia Mică: biruirea de către Marduk a monstrului marin Tiamat, o emanație a zeiței Ishtar, a cărei putere el a neutralizat-o legând-o de o stâncă. Heracle este înghițit de Tiamat și dispare timp de trei zile, după care izbutește să iasă afară. Potrivit unei legende morale ebraice care pare să se bazeze pe aceeași reprezentare, Iona a petrecut trei zile în burta chitului într-un mod similar; la fel și reprezentantul lui Marduk, regele din Babilon, se retrăgea în fiecare an o perioadă, în care se presupunea că se luptă cu Tiamat (*71.1; 73.7 și 103.2). Calul solar alb al lui Marduk sau al lui Perseu devine aici recompensa pentru salvarea lui Hesione. Pierderea părului de către Heracle subliniază caracterul lui solar: tăierea șuvițelor regelui sacru atunci când anul ajunge la sfârșit semnifică reducerea puterii lui magice, ca în povestea lui Samson (*91.1). Când reapărea, el nu avea mai mult păr decât un nou-născut. Răscumpărarea lui Podarces de către

---

¹⁰¹² Apollodor II.7.1; Pindar, *Ode isthmianice* VI.31 și urm.

¹⁰¹³ Plutarh, *Quaestiones Graecae* 41.

Hesione ar putea reprezenta intervenția Reginei-Mamă din Seha (Scamandru?) pe lângă regele hitit Mursilis în favoarea fiului ei, pușlamaua de Manapadattas.

3. Cele trei fiice ale lui Fenodamas o reprezintă pe Zeița-Lună în triadă, stăpânind Sicilia, insula cu trei colțuri. Câinele îi era consacrat ei ca Artemis, Afrodita și Hecate. Sicilienii vorbitori de greacă se simțeau atașați de epopeile homerice, asemenea romanilor, și la fel de doritori să își revendice o descendență troiană, oricât de firave erau justificările. Cele trei fiice ale lui Scamandru reprezintă aceeași zeiță în Beoția. Faptul că Glaucia îi naște un copil lui Scamandru nu era neobișnuit. Potrivit lui Pseudo-Eschine (*Dialoguri* 10.3), miresele troiene obișnuiau să se îmbăieze în râu, strigând: „Scamandru, ia-mi virginitatea!”, ceea ce indică o perioadă arhaică în care se considera că apa râului le putea fecunda pânțele (*68.2).

4. Nu e sigur la ce cucerire elenică a Insulei Cos din Elada se referă vizita lui Heracle, dar purtarea ulterioară a unor veșminte feminine de către mire, când îi ura bun venit miresei acasă, pare să fie o concesie făcută obiceiului matrilocal anterior prin care ea îi ura lui bun venit acasă la ea, nu invers (*160.3). Un dans al vacii pare să fie un rit practicat în Cos, similar cu cel din Argos în onoarea Zeiței-Lună Io (*56.1). În Antimaheea, regele sacru se afla încă în stadiul primitiv în care era delegatul reginei și, drept urmare, era obligat să poarte haine de femeie (*18.8 și 136.4).

5. Iepele lui Laomedon erau din aceeași rasă cu cele procreate în Troia de Boreas (*48.e).

6. Inahos era un râu din Argos; Plutarh pare să fie singurul autor care menționează un Inahos sau Scamandru în Beoția.

138. Cucerirea Elidei

a. La puțin timp după întoarcerea sa, Heracle a strâns o armată de tirintieni și arcadieni și, împreună cu voluntari din cele mai nobile familii grecești, a pornit împotriva regelui Augias al Elidei, față de care păstra o răcă din pricina muncii a cincea¹⁰¹⁴. Însă Augias, prevăzând atacul, se pregătise să îi reziste prin numirea ca generali ai săi pe Euritos și Cteatos, fiii fratelui său Actor și ai

---

¹⁰¹⁴ Apollodor II.7.2; Pindar, *Ode olimpanice* X.31-3.

Molionei sau Molinei, o fiică a lui Molos, și prin acordarea unei părți din conducerea elenă viteazului Amarinceu, care este considerat de regulă fiu al imigrantului tesalian Pitios¹⁰¹⁵.

b. Fiii lui Actor se numesc molioni sau molionizi, după mama lor, pentru a-i deosebi de fiii celui alt Actor, care s-a căsătorit cu Egina. Aceștia erau gemeni, născuți dintr-un ou de argint, și își întreceau toți contemporanii ca putere; dar, spre deosebire de Dioscuri, erau uniți la mijloc din naștere¹⁰¹⁶. Molionizii s-au căsătorit cu fiicele gemene ale centaurului Dexamenos și, o generație mai târziu, fiii lor domneau în Elida împreună cu nepotul lui Augias și fiul lui Amarinceu. Fiecare dintre cei patru au comandat zece nave în expediția contra Troiei. Actor poseda deja o parte din regat prin intermediul mamei lui, Hirmina, o fiică a lui Neleu, al cărei nume l-a dat orașului Hirmina, acum dispărut¹⁰¹⁷.

c. Heracle nu s-a acoperit de glorie în campania lui din Elida. S-a îmbolnăvit, iar când molionizii i-au pus pe fugă armata încartiruită în inima Elidei, corintienii au intervenit și au proclamat un armistițiu istmic. Printre cei răniți de molionizi se afla și Ificles, fratele geamăn al lui Heracle; prietenii lui l-au purtat, în stare de leșin, în Feneos din Arcadia, unde în cele din urmă a murit și a devenit erou. Trei sute șazeci de locuitori din Cleone au murit în chip curajos, luptând de partea lui Heracle; el le-a cedat acestora onorurile acordate lui de nemeeni, după ce ucisese leul¹⁰¹⁸. Heracle s-a retras acum în Olenos, patria prietenului său Dexamenos, socrul molionizilor, pe a cărui fiică mai mică, Deianira, a deflorat-o, promițând că se căsătorește cu ea. După ce Heracle a plecat, centaurul Eurition i-a cerut mâna, iar Dexamenos s-a temut să-l refuze; dar în ziua nunții, Heracle a revenit pe neașteptate, i-a străpuns și i-a doborât pe Eurition și pe frații lui și a luat-o pe Deianira cu el. Însă unii spun că mireasa lui Heracle se numea

---

¹⁰¹⁵ Pausanias V.1.8 și V.2.2; Eustathios despre *Iliada* lui Homer IX.834 și XXIII.1442.

¹⁰¹⁶ Homer, *Iliada* XI.709; Apollodor, *loc. cit.*; Ibycus, citat de Aethnaeus II.50; Porfir, *Despre Iliada lui Homer* 265; Plutarh, *Despre dragostea frățească* I.

¹⁰¹⁷ Pausanias V.1.8 și V.3.4; Homer, *Iliada* II.615-24; Scolie la Apollonios din Rodos I.172.

¹⁰¹⁸ Apollodor, *loc. cit.*; Pindar, *Ode olimpianice* X.31-3; Pausanias V.2.1 și VIII.14.6; Aelianus, *Varia historia* IV.5.

Mnesimahe sau Hipolita, pe motiv că Deianira este considerată cel mai adesea fiică a lui Oeneu. Dexamenos se născuse în Bura, vestită pentru oracolele cu zaruri ale lui Heracle¹⁰¹⁹.

d. Când Heracle s-a întors în Tirint, Euristeu l-a acuzat că pusese gând rău înaltei sale regalități în care fusese confirmat de însuși Zeus și l-a surghiunit din Argolida. Împreună cu mama lui, Alcmene, și cu nepotul său Iolau, Heracle i s-a alăturat atunci lui Ificles în Feneos, unde și-a luat-o de amantă pe Laonome, fiica lui Guneus. El a săpat pentru râul Aroanios un canal prin Câmpia Feneosului, lung de vreo zece verste și adânc de treizeci de picioare; dar râul a părăsit curând canalul, care se surpase ici și colo, și a revenit în fosta lui matcă. Tot el a săpat și gropile de la poalele Munților Feneeni, ca să evite inundațiile; acestea și-au îndeplinit bine menirea pentru care fuseseră făcute, doar că odată, după o rupere de nori, Aroanios s-a umflat și a inundat vechiul oraș Feneos – semnele înălțimii la care ajunsese apa în timpul potopului mai puteau fi văzute încă pe panta muntelui¹⁰²⁰.

e. După aceea, auzind că eleenii trimiteau o procesiune în cinstea lui Poseidon la a treia sărbătoare a Jocurilor Isthmianice și că molionizii aveau să asiste la jocuri și să ia parte la sacrificii, Heracle i-a atras într-o ambuscadă într-un desiș, de la marginea drumului de dinainte de Cleone, și i-a ucis pe amândoi; apoi l-a ucis și pe vărul lor, celălalt Euritos, un fiu al regelui Augias¹⁰²¹.

f. Molione a aflat curând cine îi omorâse fiii și i-a pus pe eleeni să-i ceară satisfacție lui Euristeu, pe motiv că Heracle era născut în Tirint. Atunci când Euristeu și-a declinat răspunderea pentru fărâdelegile lui Heracle, pe care îl surghiunise, Molione le-a cerut corintienilor să îi excludă pe toți locuitorii din Argos de la Jocurile Isthmianice, până când va primi satisfacție pentru acea crimă. Ei au refuzat să facă așa ceva, motiv pentru care Molione i-a blestemat pe toți eleenii care vor participa la jocuri. Blestemul ei încă mai este respectat: nici un atlet elean nu va lua parte vreodată la Jocurile

---

¹⁰¹⁹ Hyginus, *Fabula* 33; Apollodor II.5.5 și 7.5; Diodor din Sicilia IV.33; Pausanias VII.25.5-6.

¹⁰²⁰ Diodor din Sicilia, *loc. cit.*; Pausanias VII.14.1-3.

¹⁰²¹ Apollodor II.7.2; Diodor din Sicilia, *loc. cit.*; Pausanias II.15.1; Pindar, *Ode olimpiance* X.26 și urm.

Isthmianice¹⁰²².

g. Heracle l-a împrumutat atunci de la Oncos pe Arion, calul cu coamă neagră, l-a îmblânzit, a strâns o nouă armată în Argos, Teba și Arcadia și a prădat orașul Elida. Unii spun că el i-a omorât pe Augias și pe fiii lui, că l-a reabilitat pe Fileu ca rege de drept și l-a pus pe tronul Elidei; alții spun că i-ar fi cruțat viața lui Augias. Atunci când Heracle a decis să repopuleze Elida, obligând văduvele eleenilor morți să se împreuneze cu soldații lui, văduvele s-au rugat toate împreună Atenei ca să conceapă de la prima lor îmbrățișare. Ruga lor a fost ascultată și, drept recunoștință, ele au întemeiat sanctuarul Atenei Mama. Atât de mare a fost bucuria lor produsă de acest eveniment, încât locul în care ele se întâlniseră cu noii lor soți și râul care curgea pe lângă el au fost numite *Bady*, acesta fiind cuvântul elean pentru „încântător”. Atunci Heracle i-a dăruit calul Arion lui Adrast, spunând că, la urma urmei, prefera să lupte pe propriile picioare¹⁰²³.

h. Cam în acest moment și-a câștigat Heracle titlul de Bufagos sau „Mâncător de Boi”. Lepreos, fiul lui Caucon și al Astidamiei, care a întemeiat orașul Lepreos din Arcadia (districtul și-a luat numele de la lepra care îi atacase pe primii coloniști), l-a sfătuit în mod nesăbuit pe regele Augias să îl pună în lanțuri pe Heracle, atunci când acesta avea să ceară să fie plătit pentru curățarea ocolului de vite. Auzind că Heracle se apropie de oraș, Astidamia l-a convins pe Lepreos să îl primească cu amabilitate și să îi ceară iertare. Heracle i-a acordat iertarea, dar l-a provocat pe Lepreos la o competiție cu trei probe: aruncarea discului, băutul cât mai multor găleți de apă și mâncarea unui bou. Apoi, chiar dacă Heracle a câștigat aruncarea discului și concursul de băut, Lepreos a mâncat boul în mai puțin timp. Îmbătat de succes, el l-a provocat pe Heracle la o luptă în doi și a fost ucis în scurt timp cu lovituri de măciucă; mormântul lui mai putea fi văzut în Figalia. Locuitorii din Lepreos, care îi venerează pe Demetra și pe Zeus al Plopului-Alb, au fost dintotdeauna supuși ai Elidei, iar dacă unul dintre ei câștigă vreodată un premiu la Olimpia, crainicul îl proclamă drept elean

---

¹⁰²² Pausanias V.2.2-3.

¹⁰²³ Pausanias VIII.25.5 și V.3.1; Apollodor II.7.2; Scolie la Homer, citată de Meurisus, *Despre Licofron* 40; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VII.666.

din Lepreos. Regele Augias încă mai este onorat ca erou de eleeni și doar în timpul domniei lui Licurg Spartanul ei au fost convinși să își uite dușmănia față de Heracle și să îi aducă sacrificii și lui; prin acest mijloc au evitat o epidemie de ciumă¹⁰²⁴.

i. După cucerirea Elidei, Heracle și-a reunit armata în Pisa și a folosit prada pentru a institui vestitele Sărbători și Jocuri Olimpice din patru în patru ani în cinstea tatălui său, Zeus, despre care unii spun că au fost abia a opta competiție sportivă organizată vreodată¹⁰²⁵. După ce a delimitat incinta templului lui Zeus și a împrejmuit Pădurea Sacră, el a ieșit de pe stadion, a numit un delușor învecinat „Colina lui Cronos” și a înălțat șase altare zeilor olimpici: unul pentru fiecare pereche. Ca sacrificiu pentru Zeus, a ars coapsele victimelor pe un foc din lemn de plop-alb, tăiat din copacii care creșteau lângă râul Aheron din Tesproția; de asemenea, a creat o vatră sacrificială în cinstea străbunicului său Pelops și i-a atribuit un altar. Fiind foarte agasat de muște cu această ocazie, el i-a oferit un al doilea sacrificiu lui Zeus Păzitorul-de-Muște, care le-a trimis să bâzâie dincolo de râul Alfeu. Eleenii încă îi aduc sacrificii acestui Zeus, atunci când alungă muștele din Olimpia¹⁰²⁶.

j. Or, la prima lună plină de după solstițiul de vară, totul era pregătit pentru sărbătoare, doar că valea nu avea copaci care să țină umbră. Așadar, Heracle s-a întors în ținutul hiperboreenilor, unde admirase măslinii sălbatici care creșteau la izvorul Dunării, și i-a convins pe preoții lui Apollo să îi dea unul pe care să-l planteze în curtea templului lui Zeus. Revenit în Olimpia, el a decis ca arbitrul etolian să îi încununeze pe învingători cu frunzele aceluia măslin. Și acelea aveau să fie singura lor recompensă, deoarece el însuși își îndeplinise muncile fără plată din partea lui Euristeu. Acest copac, numit „măslinul coroanei simple”, crește și acum în Pădurea Sacră din spatele templului lui Zeus. Ramurile pentru cununi sunt tăiate cu o seceră din aur de un băiat de spiță nobilă,

---

¹⁰²⁴ Athenaios X.412; Pausanias V.4.1; 4.4 și 5.3-4.

¹⁰²⁵ Pindar, *Ode olimpienice* X.43 și urm.; Tzetzes, *Despre Licofron* 41; Hyginus, *Fabula* 273.

¹⁰²⁶ Pindar, *loc. cit.*; Apollodor, *loc. cit.*; Pausanias V.13.1 și 14.2-3.

ai cărui părinți trebuie să fie ambii în viață¹⁰²⁷.

k. Unii spun că Heracle a câștigat toate competițiile prin neprezentare, deoarece nimeni nu a îndrăznit să se ia la întrecere cu el; dar adevărul este că toate au fost disputate cu ardoare. Însă nu s-a găsit concurent pentru lupta corp la corp, până când Zeus nu a găsit de cuviință să intre în ring, deghizat. Meciul s-a încheiat nedecis, iar Zeus i s-a dezvăluit fiului său Heracle – toți spectatorii au aclamat și luna plină a strălucit atât de tare de parcă ar fi fost ziuă¹⁰²⁸.

l. Dar legenda mai veche spune că Jocurile Olimpice au fost instituite de Heracle Dactylul și că el a fost cel care a adus măslinul sălbatic din ținutul hiperboreenilor. Vrăjitoarele folosesc numeroase farmece și amulete în cinstea lui Heracle Dactylul, ele având puțină considerație față de Heracle fiul lui Alcmene. Despre altarul lui Zeus, care se află la distanțe egale între altarul lui Pelops și sanctuarul Herei, dar în fața ambelor, se spune că ar fi fost construit de acel Heracle anterior, ca și altarul din Pergam, din cenușa oaselor coapsei pe care el a sacrificat-o lui Zeus. O dată pe an, în a nouăsprezecea zi a lunii eleene numită Elafios, prezicătorii aduc cenușa din Sala Consiliului și, după ce o udă cu apă din râul Alfeu – căci alta nu e bună –, pun pe altar un strat nou din ipsosul astfel obținut¹⁰²⁹.

m. Însă asta nu înseamnă a nega faptul că Heracle, fiul lui Alcmene, a fondat din nou Jocurile, căci un gymnasium străvechi, înconjurat cu ziduri, este prezentat în Elida, unde se antrenează sportivii. Platani înalți cresc între piste de alergare, iar incinta este numită *Xystus*, deoarece Heracle s-a muncit acolo, *curățând* locul de ciulini. Dar Climenos Cretanul, fiul lui Cardis, un descendent al Dactylului, celebrase sărbătorile la doar cincizeci de ani după Potopul lui Deucalion, iar după aceea Endimion a făcut la fel, ca și Pelops și Amitaon, fiul lui Creteu, de asemenea Pelias și Neleu, iar unii spun că și Augias¹⁰³⁰.

---

¹⁰²⁷ Pindar, *Ode olimpianice* III.11 și urm.; Diodor din Sicilia IV.14; Pausanias V.15.3.

¹⁰²⁸ Diodor din Sicilia, *loc. cit.*; Pindar, *Ode olimpianice* X.60 și urm.; Pausanias V.8.1; Tzetzes, *Despre Licofron* 41.

¹⁰²⁹ Pausanias V.7.4 și 13.5; Diodor din Sicilia V.64.

¹⁰³⁰ Pausanias VI.23.1 și V.8.1.

n. Sărbătorile Olimpice se țin la un interval de patruzeci și nouă sau cincizeci de luni, alternativ, în funcție de calendar, și durează cinci zile: din ziua a unsprezecea până în cea de-a cincisprezecea a lunii în care se întâmplă să cadă. Crainicii anunță un armistițiu deplin în întreaga Grece pe toată durata acestei luni și nici unui sportiv nu i se permite să participe dacă s-a făcut vinovat de vreo crimă sau ofensă adusă zeilor. Inițial, sărbătorile erau administrate de pisani, dar, după întoarcerea definitivă a Heraclizilor, aliații lor etolieni s-au stabilit în Elida și au primit această sarcină¹⁰³¹.

o. Pe partea de nord a Colinei lui Cronos, un șarpe numit Sosipolis este găzduit în altarul Ilitiei, iar o preoteasă-fecioară cu vâl alb îl hrănește cu turte cu miere și cu apă. Acest obicei comemorează un miracol care i-a alungat pe arcadieni atunci când aceștia au luptat împotriva ținutului sacru al Elidei: o femeie necunoscută a venit la generalii eleeni cu un copil sugar în brațe și li l-a dat ca să devină apărătorul lor. Ei au crezut-o și, când ea a pus copilul jos, între cele două armate, el s-a transformat într-un șarpe; arcadienii au fugit, urmăriți de eleeni, și au suferit pierderi groaznice. Altarul Ilitiei indică locul în care șarpele a dispărut în Colina lui Cronos. Pe vârful acesteia, pretesele cunoscute drept „regine” îi aduc sacrificii lui Cronos, la echinocțiul de primăvară, în luna Elafios¹⁰³².

*

1. Acest mit pare să consemneze o invadare aheeană nereușită a vestului Peloponesului, urmată, la sfârșitul secolului al XIII-lea î.Hr., de o a doua invazie, reușită, dar care a fost confundată cu invazia doriană din secolul al XI-lea î.Hr. – Heracle fiind totodată și un erou dorian. Uciderea lui Eurition ar putea fi dedusă din aceeași frescă a nunții care înfățișa uciderea lui Folos. Săparea canalului din Arcadia de către Heracle este oglindită de fapte similare din Elida (*121.d), Beoția (*142.3) și Tracia (*130.b), iar onorurile acordate celor trei sute șazeci de luptători din Cleone se referă probabil la un mister al calendarului, de vreme ce trei sute șazeci este numărul zilelor din anul egiptean, cu excepția celor cinci zile consacrate lui Osiris, Horus, Seth, Isis și Nephthys.

---

¹⁰³¹ Scolie la *Ode olimpianice* de Pindar III.35 și V.6; Demostene, *Contra aristocraților* pp. 631-2; Strabon VIII.3.33.

¹⁰³² Pausanias VI.20.1-3.

2. Lepra asociată cu Lepreos era *vítילו*, o boală de piele provocată de mâncarea contaminată, pe care Zeița-Lună a plopului-alb o putea vindeca (*White Goddess*, p. 432); adevărata lepră a ajuns în Europa abia în secolul I î.Hr.

3. Numele lui Heracle de Bufagos se referea inițial la mâncarea unui bou de către adoratorii lui.

4. Sosipolis trebuie să fi fost umbra lui Cronos, după care a fost numită colina și al cărui cap era îngropat pe pantele lui din nord, pentru a proteja stadionul aflat dincolo de ea, la confluența râurilor Cladeu și Alfeu. Omologul britanic, Bran, păzea în mod similar Dealul Turnului (*146.2), care domina Londra. Echinoxul de primăvară, când fată câprioarele, are loc în timpul lunii arinului din calendarul copacilor, numită și Elafios („a iedului”), și îi este consacrată mai ales lui Cronos-Bran (*White Goddess*, pp. 168-72 și 206-7). Aceasta sugerează că, la origine, Anul Nou elean începea la solstițiul de primăvară, ca în unele părți din Italia, când regele anului vechi, care purta coarne precum Acteon (*22.1), era omorât de femeile feroce, numite și „regine”; Heracle Dactylul aparține acestui cult (*53.b). Pelasgii par să fi schimbat calendarul atunci când au sosit împreună cu carul lor solar și cu marsuinul, făcând în așa fel încât jocurile funerare să celebreze uciderea de la mijlocul verii și suprimarea lui Zeus, regele sacru, de către succesorul său – dat fiind că regele se răzbuna pe succesorul-tanist la mijlocul iernii. Drept urmare, în epoca clasică Anul Nou elean era celebrat vara. Menționarea lui Pelops sugerează că regele era mâncat sacrificial și că cenușa oaselor lui era amestecată cu apă pentru a tencui altarul Zeiței. El era numit Zeus-cel-verde sau Ahile (*164.5), dar și Heracle.

5. Măslinul sălbatic, folosit în Grecia pentru a alunga demonii și dușmăniile vechiului an, care luau formă de muște, a fost introdus din Libia, unde își avea originea cultul Vântului de Nord (*48.1 și 133.5), și nu din nord. În Olimpia, ceea ce tăia băiatul cu o seceră de aur trebuie să fi fost vâsc (sau vâscul stejarului), nu măslin sălbatic (*7.1 și 50.2); măslinul sălbatic apărea în calendarul hiperboreean al copacilor (*119.2). Cursa de alergare a fetelor pentru poziția de preteasă a Herei a fost cea mai veche competiție; dar atunci când anul unic al domniei regelui a fost prelungit la un Mare An convențional de o sută de luni – pentru a permite o sincronizare mai exactă a timpului solar cu cel lunar –, regele domnea jumătate din această perioadă, iar succesorul-tanist

cealaltă jumătate. Ulterior, amândoi domneau sub denumirea de molionizi și erau strâns uniți precum regii din Sparta (*74.1). Este posibil ca un caz de gemeni siamezi apărut în Grecia să fi reprezentat baza concretă a acestui obicei. Dar împărțirea Elidei de către Augias pe care o relatează Homer arată că, într-o epocă mult ulterioară, regele sacru încă mai păstra o treime din regat atunci când trebuia să se retragă, așa cum a făcut Pretos în Argos. În mod evident, partea lui Amarinceu a fost dobândită prin cucerire.

6. Molione este, probabil, un nume al Zeiței-Lună din Elida, patroana Jocurilor, care înseamnă „regina molyei”, *moly* fiind o plantă care în alte părți sfida magia lunii (*170.5). Ea era cunoscută și ca Agamedea („foarte șireată”), acesta fiind și numele fiicei vrăjitoare a lui Augias care „știa buruiene de leac câte crește pământul” (Homer, *Iliada* XI.739-41). În Grecia clasică, „Atena Mama” era un concept straniu și indecent, care trebuia justificat (*25.2 și 141.1), dar tradiția eleană sugerează că în onoarea ei se celebrau orgii erotice lângă râul Bady.

7. Se pare că arta îmblânzirii lui Arion făcea parte din ritul de încoronare din orașul Oncos din Arcadia (*130.1).

139. Cucerirea Pilosului

a. Heracle a jefuit și a pârjolit apoi orașul Pilos, întrucât locuitorii lui săriseră în ajutorul celor din Elida. I-a ucis pe toți fiii lui Neleu, cu excepția celui mai mic, Nestor, care era plecat în Gerania; dar Neleu însuși a scăpat cu viață¹⁰³³.

b. Atena, campioana justiției, a luptat de partea lui Heracle, iar Pilos a fost apărat de Hera, Poseidon, Hades și Ares. În timp ce Atena a intrat în luptă cu Ares, Heracle l-a înfruntat pe Poseidon, luptând cu măciuca împotriva tridentului, și l-a constrâns să dea îndărăt. Apoi s-a dus să o ajute pe Atena, care era cu lancea în mână, iar lancea lui Heracle a străpuns dintr-o lovitură scutul lui Ares, doborându-l la pământ cât era de lung; apoi, cu o lovitură puternică în coapsa lui Ares, Heracle a împuns adânc în carnea lui divină. Ares a fugit, în mare suferință, în Olimp, unde Apollo i-a dat cu alifii pe rană și a vindecat-o în mai puțin de un ceas; astfel că el

---

¹⁰³³ Pausanias II.2.2; III.26.6 și V.3.1; Apollodor II.7.3; Diodor din Sicilia IV.68.

a reluat lupta, până când una dintre săgețile lui Heracle i-a străpuns umărul și l-a obligat să părăsească definitiv câmpul de luptă. Între timp, Heracle a rănit-o și pe Hera la sânul drept, cu o săgeată cu trei țepi¹⁰³⁴.

c. Fiul cel mare al lui Neleu, Periclimenos Argonautul, era înzestrat de Poseidon cu o forță fără margini și cu însușirea de a lua orice înfățișare dorea, de pasăre, animal sau copac. În această împrejurare, el s-a prefăcut în leu, apoi în șarpe și, după o vreme, pentru a scăpa oricărei priviri, s-a așezat pe butucul jugului cailor lui Heracle sub forma unei furnici, a unei muște sau a unei albine¹⁰³⁵. Înghiontit de Atena, Heracle l-a recunoscut pe Periclimenos și a întins mâna după măciucă, la care Periclimenos s-a transformat în vultur și a vrut să-i scoată ochii, dar o săgeată pornită pe neașteptate din arcu lui Heracle l-a străpuns sub aripă. S-a rostogolit la pământ, iar în cădere săgeata i-a străpuns gâtul și l-a ucis. Însă unii spun că el a plecat în zbor, viu și nevătămat, și că Heracle îl atacase cu o altă ocazie pe Poseidon, după moartea lui Ifitos, când Neleu a refuzat să-l purifice, precum și că lupta cu Hades a avut loc în celălalt Pilos, din Elida, când Heracle a fost provocat pentru că îl răpise pe Cerber fără permisiune¹⁰³⁶.

d. Heracle i-a oferit orașul Mesena lui Nestor spre a-l păstra pentru descendenții lui, amintindu-și că Nestor nu luase parte atunci când îi fusese furată cireada lui Gerion, și în curând a ajuns să-l iubească chiar mai mult decât pe Hilar sau Iolau. Nestor a fost cel care a jurat întâia oară pe Heracle¹⁰³⁷.

e. Deși chiar ei au reconstruit Pilosul, eleenii au profitat de slăbiciunea locuitorilor lui pentru a-i oprima în chip meschin. Neleu a răbdat până în ziua când, după ce trimisese un car și un atelaj de patru cai încununat de premii ca să concureze la Jocurile

---

¹⁰³⁴ Pausanias VI.25.3; Scolie la *Iliada* lui Homer XI.689; Hesiod, *Scutul lui Heracle* 359 și urm.; Pindar, *Ode olimpiance* X.30-1; Homer, *Iliada* V.392 și urm.; Tzetzes, *Despre Licofron* 39.

¹⁰³⁵ Apollonios din Rodos I.156-60; Eustathios despre *Odiseea* lui Homer XI.285; Scolie la *Iliada* lui Homer II.336 și XI.286.

¹⁰³⁶ Apollodor I.9.9; Hesiod, citat în scolia la Apollonios din Rodos I.156; Ovidiu, *Metamorfoze* XII.548 și urm.; Hyginus, *Fabula* 10; Scolie la *Ode olimpiance* de Pindar IX.30 și urm.

¹⁰³⁷ Pausanias II.18.6; Filostrat, *Heroikos* II.

Olimpice pentru un tripod, vasul de bronz cu trei picioare dat ca premiu învingătorului, a aflat că Augias și le însușise și trimisese conducătorul carului acasă pe jos. Atunci i-a dat ordin lui Nestor să pornească un raid de represalii pe câmpia eleană, iar Nestor a reușit să ia cincizeci de cirezi de vite, cincizeci de turme de oi, cincizeci de cârduri de porci, cincizeci de turme de capre și o sută cincizeci de iepe roaibe, multe cu mânz, respingându-i pe eleenii care i s-au opus și mânjindu-și lancea cu sânge în acea primă luptă a sa. Apoi mesagerii lui Neleu i-au convocat la Pilos pe toți cei cărora eleenii le datorau ceva, iar după ce a împărțit prada între solicitanți, păstrând partea leului pentru Nestor, a adus zeilor sacrificii generoase. Trei zile mai târziu, eleenii au înaintat spre Pilos în formație de luptă – printre ei erau și cei doi fii orfani ai molionizilor, care moșteniseră acest titlu – și au traversat câmpia dinspre Thryoessa. Însă Atena a venit noaptea pentru a-i înștiința pe cei din Pilos să adune armata, iar când s-a pornit lupta, Nestor, care era pedestru, l-a doborât pe Amarinceu, comandantul elean, și, luându-i carul, a plecat ca un uragan, a rupt rândurile eleene, capturând cincizeci de care și ucigând o sută de oameni. Molionizii ar fi căzut și ei pradă lăncii lui neobosite, dacă Poseidon nu i-ar fi învăluit într-o ceață de nepătruns și nu i-ar fi dus de acolo. Urmăriți cu înverșunare de armata lui Nestor, eleenii au fugit până departe, la Stânca lui Olen, unde Atena le-a strigat să oprească¹⁰³⁸.

f. Apoi, după ce s-a ajuns la un armistițiu, Amarinceu a fost îngropat în Buprasion, cu jocuri funerare la care au luat parte numeroși locuitori din Pilos. Molionizii au câștigat cursa de care înghesuindu-l pe Nestor la viraj, dar se zice că Nestor a câștigat toate celelalte competiții: de box și lupte, cursa de alergare și aruncarea suliței. Trebuie totuși spus că despre aceste fapte ale sale doar Nestor însuși a fost cel care a depus mărturie, la o vârstă respectabilă, când putea spune multe, de vreme ce, prin grația lui Apollo, îi fuseseră adăugați vieții anii de care fuseseră lipsiți unchiul lui materni, astfel că el a trăit trei secole, așa că nici un alt contemporan nu mai era în viață ca să îl contrazică¹⁰³⁹.

*

1. Cucerirea Pilosului pare să fie un alt incident al invadării

---

¹⁰³⁸ Pausanias VI.22.3; Homer, *Iliada* XI.671 și 761.

¹⁰³⁹ Homer, *Iliada* XXIII.630-42; Hyginus, *Fabula* 10.

Peloponesului de către ahei în secolul al XIII-lea. Hera, Poseidon, Hades și Ares, zeitățile mai vârstnice, ajută Elida, cele mai tinere, Atena renăscută din capul lui Zeus și Heracle, ca fiu al lui Zeus, li se opun. Înfrângerea lui Periclimenos, cel cu multe înfățișări, de către Heracle ar putea marca suprimarea sacrificării unui copil de Anul Nou, iar puterea lui Periclimenos de a adopta forma oricărui copac pare să se refere la succesiunea celor treisprezece luni pe care le traversa *interrex*-ul în baletul său ritual, fiecare lună având un copac emblematic, de la măslinul sălbatic la mirt (*52.3 și 169.7). Rănirea lui Hades îl prezintă pe Heracle drept campion destinat să înșele moartea și să devină nemuritor (*145.h); mai mult, potrivit lui Homer (*Iliada* V.319 și urm.), el l-a rănit pe Hades „în Pilos, printre cadavre” – ceea ce ar putea însemna: „la poartă, printre morți”, poarta fiind cea a Lumii Subpământene, poate din Nordul Îndepărtat (*170.4). Dacă este așa, Hades este un substitut al lui Cronos, pe care Heracle l-a învins pe insula sepulcrală Eritia (*132.d), iar întâlnirea lor este un dublu al celei de-a douăsprezecea munci, atunci când el a învins Iadul. Aliații din Pilos ai lui Heracle, ajutați din plin de Atena, sunt descriși de Homer (*Iliada* XI.617) drept ahei, chiar dacă dinastia lui Neleu era, de fapt, eoliană.

2. Rănirea Herei la sânul drept cu o săgeată cu trei țepi de către Heracle pare să fie o alegorie a invadării vestului Peloponesului de către dorienii, când cele trei triburi care își spuneau Fiii lui Heracle au umilit puterea Zeiței din Elida (*146.1).

140. Fiii lui Hipocoon

a. Heracle s-a decis să atace Sparta și să-i pedepsească pe fiii lui Hipocoon. Aceștia nu doar că refuzaseră să-l purifice după moartea lui Ifitos și luptaseră contra lui sub comanda lui Neleu, dar îl și omorâseră pe prietenul lui, Eonos. S-a întâmplat ca Eonos, fiu al lui Licimnios, care îl însoțise pe Heracle în Sparta, să se preumbe prin oraș când, chiar în fața palatului lui Hipocoon, un câine mollosian imens s-a repezit spre el; ca să se apere, Eonos a azvârlit o piatră care l-a lovit în bot. Fiii lui Hipocoon au dat buzna și l-au bătut cu bâtele. Din celălalt capăt al străzii, Heracle a sărit să-l salveze pe Eonos, dar a ajuns prea târziu. Eonos a fost omorât cu bâtele, iar Heracle, rănit în căușul palmei și la coapsă, a fugit la

altarul Demetrei din Eleusis, lângă Muntele Taiget, unde Asclepios l-a adăpostit și i-a vindecat rănila¹⁰⁴⁰.

b. După ce a strâns o mică armată, Heracle s-a îndreptat apoi spre Tegeea din Arcadia, iar acolo l-a rugat pe Cefeu, fiul lui Aleos, să i se alăture împreună cu cei douăzeci de fii ai săi. La început, Cefeu a refuzat, temându-se pentru siguranța Tegeei dacă pleca de acasă. Dar Heracle, căruia Atena îi dăduse o șuviță de păr de Gorgonă într-un vas de bronz, i-a dăruit-o lui Erop, fiica lui Cefeu: dacă orașul ar fi atacat, i-a zis, ea trebuia să arate șuvița de trei ori de pe ziduri, întorcându-se cu spatele la inamic, care avea să fugă neîntârziat. Însă, după cum au dovedit evenimentele, Erop nu avea nevoie de acest farmec¹⁰⁴¹.

c. Astfel, Cefeu s-a alăturat expediției contra Spartei, în care, neavând noroc, el și șaptesprezece dintre fiii lui au căzut. Unii spun că Ificles a fost omorât și el, dar este posibil să fi fost argonautul etolian cu același nume, nu fiul lui Amfitrion. Armata lui Heracle a suferit alte câteva pierderi, în timp ce spartanii i-au pierdut pe Hipocoon și pe toți cei doisprezece fii ai lui, împreună cu numeroși alți bărbați de rang înalt, iar orașul lor a fost luat cu asalt. Atunci Heracle l-a repus pe Tindar pe tron, lăsându-i regatul în păstrare până ce propriii săi descendenți vor veni să i-l ceară¹⁰⁴².

d. De vreme ce, fapt de neexplicat, Hera nu i se împotrivise în această campanie, Heracle i-a înălțat un templu în Sparta și i-a sacrificat capre, neavând vreo altă victimă la dispoziție. Astfel, spartanii sunt singurii greci care o poreclesc pe Hera „Mâncătoarea de Capre” și îi oferă capre. Heracle i-a ridicat un templu și Atenei-a-Răsplății-Drepte, iar pe drumul spre Terapne, un alt altar lui Asclepios Cotyleanul, care comemorează rana lui din căușul palmei. Un altar din Tegeea, numit „Vatra Comună a Arcadienilor”, se remarcă prin statuia lui Heracle cu rana la coapsă¹⁰⁴³.

*

1. Aici, mitul lui Heracle se pierde în legendă, iar pseudomitul este introdus pentru a explica anomalia precum Hera-Mâncătoarea-de-capre, Asclepios-al-Căușului-palmei,

---

¹⁰⁴⁰ Apollodor II.7.3; Pausanias III.15.3; III.19.7; III.20.5 și VIII.53.3.

¹⁰⁴¹ Apollodor, *loc. cit.*; Pausanias VIII.47.4.

¹⁰⁴² Apollodor, *loc. cit.* și III.10.5; Diodor din Sicilia IV.33.

¹⁰⁴³ Pausanias III.15.7, III.19.7 și VIII.53.3.

Heracle-al-Coapsei-rănite și îndelungata imunitate a Tegeei în fața cuceritorilor. Dar femeile feroce ale Herei îi mâncaseră cândva pe Zagreus, Zeus și Dionysos sub formă de capre sălbatice; statuia lui Asclepios probabil că ținea leacuri în căușul palmei; rana de la coapsa lui Heracle trebuie să fi fost făcută de un mistreț (*157.e); și este posibil ca tegeenii să fi expus un cap de Gorgonă pe porțile lor, ca talisman profilactic. A ataca un oraș astfel protejat însemna, cum s-ar spune, a o viola pe zeița-fecioară Atena, o superstiție întreținută și de atenieni.

2. De fiecare dată când Heracle lasă un oraș aheen, etolian, sicilian sau pelasgic spre păstrare descendenților săi, aceasta este o încercare de justificare a cuceririi lui ulterioare de către doriene (*132.q și 6; 143.d; și 146.e).

141. Auge

a. Aleos, regele din Tegeea, fiul lui Afeidas, s-a căsătorit cu Neera, o fiică a lui Pereus, care i-a născut pe Auge, Cefeu, Licurg și Afidamas. Un sanctuar străvechi al Atenei Alea, înălțat de Aleos în Tegeea, încă mai conține divanul sacru al zeiței¹⁰⁴⁴.

b. Atunci când, în decursul unei vizite la Delfi, Aleos a fost prevenit de oracol că doi frați ai Neerei aveau să moară de mâna fiului fiicei sale, el s-a grăbit să se întoarcă acasă și a numit-o pe Auge preoteasă a Atenei, amenințând că o va uide dacă nu rămânea castă. Nu se știe precis dacă Heracle a ajuns în Tegeea atunci când a plecat să lupte cu regele Augias sau la întoarcerea lui din Sparta; în orice caz, Aleos l-a primit cu ospitalitate în templul Atenei. Acolo, întărâtat de vin, Heracle a violat-o pe preoteasa-fecioară lângă o fântână care mai poate fi văzută la nord de altar; dar, întrucât Auge nu a protestat, se sugerează adesea că ea a venit fiindcă și-a dat acolo întâlnire cu el¹⁰⁴⁵.

c. Heracle și-a continuat drumul, iar în Stimfalos l-a zămislit pe Everes cu Partenope, fiica lui Stimfalos. Dar între timp, asupra Tegeei se abătuseră ciuma și foametea, iar Aleos, informat de Pythia că în incinta sacră a Atenei fusese comisă o fărădelege, a venit și a

---

¹⁰⁴⁴ Apollodor III.9.1; Pausanias VIII.4.5-6 și 47.2.

¹⁰⁴⁵ Alcidas, *Odiseu* 14-16; Diodor din Sicilia IV.33; Apollodor II.7.4; Pausanias VIII.4.6 și 47.3.

găsit-o pe Auge vizibil însărcinată. Deși Auge a plâns amarnic și a declarat că Heracle o violase la beție, Aleos nu a crezut-o. A târât-o în piața publică, unde ea a căzut în genunchi pe locul actualului templu dedicat Ilitiei, faimos pentru statuia „Auge în genunchi”¹⁰⁴⁶. Fiindu-i rușine să își omoare fiica în public, Aleos l-a însărcinat pe regele Nauplios să o înece. Așadar, Nauplios a plecat cu Auge spre Nauplia, dar pe Muntele Partenios ea a fost cuprinsă de durerile facerii și a găsit un pretext oarecare ca să se retragă în pădure. Acolo, a dat naștere unui fiu și, după ce l-a ascuns într-un desiș, s-a întors la Nauplios, care o aștepta răbdător la marginea drumului. Dar cum el nu avea nici o intenție să înece o prințesă pe care se putea lua un preț bun la piața de sclavi, Nauplios a vândut-o pe Auge unor negustori din Caria care tocmai sosiseră în Nauplia, iar ei, la rândul lor, au vândut-o lui Teutras, regele orașului Teutrania din Misia¹⁰⁴⁷.

d. Fiul Augei a fost alăptat de o ciută pe Muntele Partenios (unde acum el are o incintă sacră) și a fost găsit de niște văcari, care l-au numit Telefos și l-au dus la stăpânul lor, regele Coritos. În același timp, printr-o coincidență, păstorii lui Coritos l-au găsit și pe fiul nou-născut al Atalantei, pe care ea i-l zămislise lui Meleagru și care fusese abandonat pe același munte: ei l-au numit Partenopeos, adică „fiu al unei fecioare pătrunse”, întrucât Atalanta încă mai pretindea că era fecioară¹⁰⁴⁸.

e. Când Telefos a ajuns la vârsta bărbăției, s-a dus la Oracolul din Delfi să afle vești despre părinții lui. I s-a zis: „Pleacă pe mare și caută-l pe regele Teutras din Misia”. El a găsit-o în Misia pe Auge, acum căsătorită cu Teutras, și a aflat că era mama lui, iar Heracle, tatăl. Telefos a crezut-o fără să ezite, căci nici o femeie nu îi mai născuse vreodată lui Heracle un fiu care să-i semene leit tatălui său cum îi semăna el. Atunci Teutras i-a dat-o lui Telefos în căsătorie pe Argiope, fiica lui, și l-a numit moștenitor al regatului¹⁰⁴⁹.

f. Alții spun că, după ce i-a omorât pe Hipotoos și pe Nereu,

---

¹⁰⁴⁶ Diodor din Sicilia, *loc. cit.*, Apollodor II.7.8; Pausanias VIII.48.5.

¹⁰⁴⁷ Calimah, *Imn către Delos* 70; Diodor din Sicilia, *loc. cit.*; Apollodor I.7.4 și III.9.1.

¹⁰⁴⁸ Pausanias VIII.54.5; Apollodor III.9.1; Diodor din Sicilia IV.33; Hyginus, *Fabula* 99.

¹⁰⁴⁹ Pausanias X.28.4; Alcidamas, *Odiseu* 14-16; Apollodor, *loc. cit.*; Diodor din Sicilia, *loc. cit.*

unchii lui materni, Telefos s-a dus, fără să scoată o vorbă, în Misia, în căutarea mamei lui. „Tăcerea lui Telefos” a devenit proverbială, dar Partenozeos a mers împreună cu el, ca purtătorul său de cuvânt¹⁰⁵⁰. S-a întâmplat ca renumitul argonaut Idas, fiu al lui Afareu, să fie pe punctul de a cuceri tronul din Misia, iar Teutras, disperat, a promis că i-l va ceda lui Telefos și i-o va da în căsătorie pe fiica lui adoptivă dacă Idas va fi alungat. Atunci Telefos l-a înfrânt pe Idas în prima și singura bătălie, cu ajutorul lui Partenozeos. Or, fiica adoptivă a lui Teutras nu era alta decât Auge, care nu l-a recunoscut pe Telefos, și nici el nu știa că ea e mama lui. Credincioasă amintirii lui Hercule, ea s-a dus în noaptea nunții în dormitor cu o sabie și l-ar fi ucis pe Telefos când a venit la ea, dacă zeii nu ar fi trimis un șarpe mare între ei. Însăpământată, Auge a aruncat sabia și și-a mărturisit intențiile criminale. Apoi l-a invocat pe Heracle, iar Telefos, care fusese pe punctul de a comite un matricid, a strigat atunci: „O, mamă, mama mea!”. S-au îmbrățișat plângând, iar a doua zi s-au întors în ținutul lor natal, cu binecuvântarea lui Teutras. Mormântul lui Auge mai poate fi văzut în Pergam, lângă râul Caicos. Locuitorii din Pergam pretind că sunt emigranți din Arcadia care au traversat în Asia împreună cu Telefos, căruia îi aduc sacrificii ca unui erou¹⁰⁵¹.

g. Alții spun că Telefos s-a căsătorit cu Astiohe sau Laodice, o fiică a lui Priam din Troia. Iar alții, că Heracle se împreunase cu Auge în Troia, atunci când se dusesse acolo să ia caii nemuritori ai lui Laomedon. În sfârșit, alții zic că Aleos i-a închis pe Auge și pe nou-născutul ei într-un cufăr pe care l-a încredințat valurilor și că, sub supravegherea atentă a Atenei, lădița a plutit spre Asia Mică și a fost aruncată pe țărm la gurile râului Caicos, unde regele Teutras s-a căsătorit cu Auge și l-a adoptat pe Telefos¹⁰⁵².

h. În timp ce vâna odată pe Muntele Teutras, acest Teutras a urmărit un mistreț monstruos, care a fugit și s-a ascuns în templul lui Artemis Ortosia. Teutras era pe punctul de a forța intrarea, când

---

¹⁰⁵⁰ Hyginus, *Fabula* 244; Aristotel, *Poetica* 24.1460a; Alexis, citat de Athenaios X.18.421d; Amphis, citat de Athenaios VI.5.224d.

¹⁰⁵¹ Pausanias I.4.6; V.13.2 și VIII.4.6.

¹⁰⁵² Hyginus, *Fabula* 101; Dictis din Creta II.5; Hesiod, *Oxyrhynchus Papyrus* 1359, fragm. 1; Hecateu, citat de Pausanias VIII.4.6; Euripide, citat de Strabon XIII.1.69.

mistrețul a strigat: „Cruță-mă, stăpâne! Sunt copilul adoptiv al Zeiței!”. Teutras nu i-a dat nici o atenție și l-a ucis, ofensând-o astfel atât de grav pe Artemis, încât ea a readus mistrețul la viață, l-a pedepsit pe Teutras cu puste de lepră și l-a trimis pe creștetul muntelui lovit de delir. Totuși, Leucipe, mama lui, a sosit în grabă, însoțită de prezicătorul Poliidos, și a îmbunat-o pe Artemis cu sacrificii generoase. Teutras s-a lecuit de lepră cu ajutorul unei pietre numite *antipathes*, care se mai găsește din abundență pe vârful Muntelui Teutras; apoi Leucipe a înălțat un sanctuar pentru Artemis Ortosia și a meșteșugit un mistreț cu cap de om, cu totul din aur, care, dacă e urmărit, caută refugiu în templu și rostește cuvintele „Cruță-mă!”¹⁰⁵³.

i. Pe când Heracle se afla în Arcadia, el s-a dus pe Muntele Ostracina, unde a sedus-o pe Fialo, fiica eroului Alcimedon. Când ea a născut un fiu, pe nume Aicmagoras, Alcimedon i-a alungat pe amândoi din peștera lui, lăsându-i să moară de foame pe munte. Aicmagoras a plâns scoțând scâncete vrednice de toată mila, încât o gaiță cuprinsă de compătimire a plecat în zbor la Heracle imitând țipătul pruncului, și astfel l-a adus până la copacul sub care Fialo ședea cu un căluș în gură, legată acolo de crudul ei tată. Heracle a eliberat-o, iar copilul a devenit bărbat în toată firea. De atunci, izvorul din apropiere e numit Cissa, de la „gaiță”¹⁰⁵⁴.

*

1. Divanul Atenei din Tegeea, ca și pretinsa violare a lui Auge, preoteasa ei, o identifică pe această Atena cu Neit sau Anatha, o Zeiță-Lună orgiastică ale cărei preotese practicau o căsătorie anuală cu regele sacru ca să asigure o recoltă bogată. Vestigii ale acestui obicei au fost găsite în templul lui Heracle din Roma, unde mireasa lui era numită Acca – omoloaga Zeiței Albe Acco din Pelopones –, și în Ierusalim, unde, înainte de reformele religioase ale exilului, se pare că în fiecare lună septembrie se celebra o căsătorie sacră între Marele Preot, reprezentant al lui Iehova, și zeița Anatha. Profesorul Raphael Patai rezumă dovezile căsătoriei din Ierusalim în lucrarea sa *Man and Temple* (pp. 88-94, Londra, 1947). Copiii divini despre care se spunea că s-ar fi născut din astfel de uniri deveneau spiritele grânelor din anul următor; astfel,

---

¹⁰⁵³ Plutarh, *Despre râuri* 21.

¹⁰⁵⁴ Pausanias VIII.12.2.

Atena Alea era o zeiță a grânelor, patroană a morarilor. Numeroșii fii pe care Heracle i-a zămislit cu nimfele sunt martori ai prevalenței acestei teorii religioase. Lui i se atribuie o singură fiică infirmă, pe nume Macaria („binecuvântată”).

Mitul lui Auge a fost conceput pentru a explica o emigrație a arcadienilor în Misia, probabil sub presiunea aheilor, precum și sărbătorile din Tegeea în cinstea zeului Anului Nou sub înfățișarea lui de pui de ciută, care, dacă e să judecăm din fragmentul lui Hesiod, erau similare sărbătorilor din Troada.

2. Faptul că Auge și copilul ei au plutit într-un cufăr pe râul Caicos – scenă ilustrată pe altarul din Pergamon și pe monedele descoperite acolo – înseamnă doar că acest cult al lui Auge și al lui Telefos fusese adus în Misia de coloniști din Tegeea și că Auge, ca Zeiță a Lunii, trebuia să meargă la festivitățile de Anul Nou în barca ei în formă de lună nouă. Transformarea ulterioară a Atenei din mireasă orgiastică în fecioară-luptătoare a făcut povestea confuză: în unele versiuni, Teutras devine mirele lui Auge, dar în altele el o adoptă cu evlavie. Versiunea lui Hyginus se bazează pe nu se știe ce piesă de teatru târzie și fantezistă.

3. Mitul mistrețului de aur se referă în parte la proprietățile curative ale pietrei *antipathes* de pe Muntele Teutras, dar, poate, și la un obicei din Misia de a răzbuna moartea lui Adonis, care fusese ucis de Apollo deghizat în mistreț. S-ar părea că cel care îl personifica pe Adonis, un bărbat purtând o blană de mistreț și cu colți de aur, era cruțat dacă putea să se adăpostească de urmăritorii lui în sanctuarul lui Artemis, sora lui Apollo. Regii din Tegeea, locul de naștere al lui Auge, par să fi fost uciși de mistreți (*151.2; 157.e).

4. Aventura lui Fialo cu gaița este o anecdotă fantezistă ce ar trebui să explice numele izvorului, care e posibil să fi fost consacrat la origine unui clan totemic al gaiței.

142. Deianira

a. După ce a petrecut patru ani în Feneos, Heracle s-a hotărât să plece din Pelopones. În fruntea unei mari armate de arcadieni, el a navigat spre Calidon, în Etolia, unde s-a stabilit. Dat fiind că acum nu avea nici un fiu legitim și nici o soție, el a curtat-o pe Deianira, presupusa fiică a lui Oeneu, ținându-și astfel promisiunea față de umbra fratelui ei, Meleagru. Dar Deianira era în realitate fiica

zeului Dionysos cu Altea, soția lui Oeneu, după cum apăruse evident atunci când Meleagru murise, iar Artemis le prefăcuse pe surorile lui, care se tânguiau tot timpul, în bibilici; Dionysos a convins-o atunci pe Artemis să le lase pe Deianira și pe Gorge, sora ei, să-și păstreze înfățișările de om¹⁰⁵⁵.

b. La palatul lui Oeneu din Pleuron au venit mulți pețitori să ceară mâna minunatei Deianira, care conducea carul și practica arta războiului, dar toți au renunțat când s-au văzut rivali ai lui Heracle și ai Zeului-râu Aheloos. Se știe bine că nemuritorul Aheloos apare sub trei chipuri: ca taur, ca șarpe pestrîț și ca om cu cap de taur. Din barba lui încâlcită curg neconținut torente de apă, iar Deianira ar fi preferat să moară decât să se căsătorească cu el¹⁰⁵⁶.

c. Când a fost chemat de Oeneu să își susțină cererea, Heracle s-a lăudat că, dacă s-ar căsători cu Deianira, ea nu doar că ar deveni nora lui Zeus, dar s-ar bucura de strălucirea gloriei celor douăsprezece munci ale sale.

Aheloos (acum sub înfățișare de om cu cap de taur) a râs disprețuitor, remarcând că el era un personaj bine-cunoscut, tată al tuturor apelor Greciei, nu un străin iute de picior ca Heracle, și că Oracolul din Dodona le recomandase tuturor să îi aducă sacrificii. Apoi l-a luat în răs pe Heracle: „Ori nu ești fiul lui Zeus, ori mama ta este adulterină!”.

Heracle s-a încruntat. „Mă pricep mai bine la luptă decât la vorbe”, a zis, „și nu voi accepta să-mi insulti mama!”.

d. Aheloos și-a aruncat haina verzuie de pe el și s-a luptat cu Heracle până când a fost aruncat pe spate, după care s-a prefăcut în șarpe pestrîț și a plecat târându-se.

„Am sugrumat șerpi încă de pe când eram în leagăn!”, a râs Heracle, aplecându-se să îl ia de gât. Dar Aheloos a devenit un taur și a șarjat; Heracle s-a dat cu agilitate la o parte și, apucându-l de coarne, l-a izbit de pământ cu atâta putere, încât cornul drept i s-a rupt de tot. Aheloos s-a retras, rușinat și nefericit, și și-a ascuns

---

¹⁰⁵⁵ Diodor din Sicilia IV.34; Apollodor I.8.1 și II.7.5; Bachilide, *Epinikon* V.165 și urm.; Antoninus Liberalis, *Transformationes* 2.

¹⁰⁵⁶ Ovidiu, *Metamorfoze* IX.1-100; Apollodor I.8.1; Sofocle, *Trahinienele* 1 și urm.

rana sub o cunună din ramuri de salcie¹⁰⁵⁷. Unii spun că Heracle i-a înapoiat cornul rupt în schimbul cornului caprei Amalteea, iar alții, că acesta a fost prefăcut în cornul Amalteei de naiade și că Heracle i l-a oferit lui Oeneu ca dar pentru mireasă¹⁰⁵⁸. Alții spun că, în timpul celei de-a douăsprezecea munci, Heracle a coborât în Tartar cu cornul umplut de Hesperide cu fructe de aur și numit acum Cornul Abundenței, ca dar pentru Plutos, ajutorul lui Tyche¹⁰⁵⁹.

e. După ce s-a căsătorit cu Deianira, Heracle s-a îndreptat împreună cu calidonienii contra orașului Efira din Tesproția – numit ulterior Cihiros – și l-a înfrânt și ucis pe regele Fileu. Printre ostatici se afla și fiica lui Fileu, Astiohe, cu care Heracle a devenit tatăl lui Tlepoemos, chiar dacă unii spun că mama lui Tlepoemos fusese Astidamia, fiica lui Amintor, pe care Heracle a răpit-o din Efira, un oraș vestit pentru otrăvurile lui¹⁰⁶⁰.

f. La sfatul unui oracol, Heracle i-a trimis acum vorbă prietenului său Tespius: „Păstrează-i pe șapte dintre fiii tăi în Tespiiai, trimite-i pe trei în Teba și poruncește-le celorlalți patruzeci să colonizeze Insula Sardinia!”. Tespius s-a supus. Descendenții celor care s-au dus la Teba sunt cinstiți acolo, iar ai celor care au rămas în Tespiiai, așa-numiții *demuchi*, au guvernat orașul până recent. În forțele conduse în Sardinia de Iolau se aflau contingente tespiene și ateniene, aceasta fiind prima expediție grecească de colonizare în care regii proveneau din stirpe și neamuri diferite. După ce i-a înfrânt în luptă pe locuitorii Sardiniei, Iolau a împărțit insula în provincii, a plantat măslini și a făcut-o atât de fertilă, încât de atunci încolo cartaginezii au fost dispuși să înfrunte mari pericole ca să intre în posesia ei. Iolau a întemeiat orașul Olbia și i-a încurajat pe atenieni să ridice orașul Ogryle. Cu consimțământul fiilor lui Tespius, care îl considerau pe Iolau ca un al doilea tată, el i-a numit pe coloniști iolarieni, după numele lui; ei încă mai aduc

---

¹⁰⁵⁷ Ovidiu, *loc. cit.*; Ephorus, citat de Macrobiu V.18; Tzetzes, *Despre Licofron* 50.

¹⁰⁵⁸ Apollodor, *loc. cit.* și II.7.5; Ovidiu, *loc. cit.*; Diodor din Sicilia IV.35; Strabon X.2.19.

¹⁰⁵⁹ Hyginus, *Fabula* 31; Lactanțiu despre *Tebaida* lui Statius IV.106.

¹⁰⁶⁰ Strabon VII.7.5 și 11; Apollodor II.7.6; Diodor din Sicilia IV.36; Pindar, *Ode olimpiance* VII.23 și urm., cu scolie; Homer, *Iliada* II.658-60 și *Odiseea* I.259-61.

sacrificii lui Iolau Tatăl, așa cum perșii îi aduc lui Cirus Tatăl. S-a spus că Iolau s-a întors în Grecia prin Sicilia, unde s-au stabilit o parte dintre însoțitorii lui, care îi aduc onoruri rituale de erou; dar, potrivit tebanilor, care probabil știu mai bine, nici un colonist nu s-a mai întors vreodată¹⁰⁶¹.

g. Trei ani mai târziu, la un ospăț, Heracle s-a înfuriat pe o rudă tânără a lui Oeneu, numit fie Eunomos, fie Eurinomos, Enomos, Archias sau Chaerias, fiul lui Arhiteles, care, zicându-i-se să îi toarne apă pe mâini, l-a stropit neîndemânatic pe picioare. Heracle l-a lovit pe băiat peste urechi mai tare decât voise și l-a omorât. Chiar dacă Arhiteles l-a iertat pentru acest accident, Heracle și-a stabilit pedeapsa convenită și a plecat în exil cu Deianira și fiul lor, Hilos, în Trahis, patria lui Ceix, nepotul lui Amfitrion¹⁰⁶².

h. Un accident similar s-a petrecut la Filios, oraș aflat la est de Arcadia, când Heracle s-a întors din Grădina Hesperidelor. Neplăcându-i băutura pusă în fața sa, Heracle l-a lovit pe Cyathos, paharnicul, doar cu un deget; cu toate acestea, l-a ucis. În amintirea lui Cyathos a fost ridicată o capelă în fața templului lui Apollo din Filios¹⁰⁶³.

i. Unii spun că Heracle s-a luptat cu Aheloos înainte de uciderea lui Ifitos, care a fost cauza plecării lui în Trahis; alții, că el s-a dus acolo când a fost exilat prima oară din Tirint¹⁰⁶⁴. În orice caz, el a ajuns cu Deianira la râul Evenos, pe atunci încă adânc, unde centaurul Nesus, pretinzând că avea permisiunea zeilor să treacă lumea de pe un mal pe celălalt, ales tocmai pentru corectitudinea lui, s-a oferit ca pentru o taxă neînsemnată să o ducă pe Deianira pe celălalt mal fără să se ude, în timp ce Heracle urma să treacă râul înot. Heracle a fost de acord și i-a plătit lui Nesus taxa, și-a aruncat măciuca și arcul peste râu, s-a aplecat deasupra apei și a plonjat. Însă Nesus, în loc să se țină de cuvânt, a pornit în goană în direcția opusă cu Deianira în brațe, apoi a aruncat-o jos și a încercat s-o violeze. Ea a țipat după ajutor, iar Heracle,

---

¹⁰⁶¹ Apollodor, *loc. cit.*; Diodor din Sicilia IV.29-30; Pausanias VII.2.2; X.17.4 și IX.23.1.

¹⁰⁶² Diodor din Sicilia IV.36; Apollodor, *loc. cit.*; Tzetzes, *Despre Licofron* 50; Eustathios despre *Iliada* lui Homer p. 1900; Scolie la *Trahinienele* de Sofocle 39.

¹⁰⁶³ Pausanias II.13.8.

¹⁰⁶⁴ Sofocle, *Trahinienele* 1-40; Pausanias I.32.5.

recuperându-și repede arcul, a ochit cu grijă și i-a străpuns lui Nesus pieptul de la o jumătate de milă.

j. Nesus a smuls săgeata și i-a spus Deianirei: „Dacă amesteci sămânța pe care am vărsat-o pe pământ cu sânge din rana mea, apoi adaugi ulei de măsline și ungi în taină cămașa lui Heracle cu acest amestec, nu vei mai avea vreodată motiv să te plângi de infidelitatea lui”. Deianira a strâns în grabă ingredientele într-un vas, pe care l-a închis și l-a ținut lângă ea fără să-i spună un cuvânt lui Heracle despre asta¹⁰⁶⁵.

k. O altă versiune a poveștii este că Nesus i-a oferit Deianirei lână înmuiată în sângele lui și i-a spus să țeasă din ea o cămașă pentru Heracle. O a treia versiune este că el i-a dat cămașa lui pătată de sânge ca talisman de dragoste și apoi a fugit la un trib de locrieni din vecinătate, unde a murit datorită rănii; dar trupul lui neîngropat a putrezit la poalele Muntelui Taphiassos, contaminând ținutul cu mirosul lui otrăvitor – de aceea acești locrieni sunt numiți ozoli („urât mirositori”). Izvorul lângă care a murit încă mai are un miros fetid și conține cheaguri de sânge¹⁰⁶⁶.

l. Cu Deianira, Heracle devenise deja tatăl lui Hilos, Ctesipos, Glenos și Hodites, precum și al Macariei, singura lui fiică¹⁰⁶⁷.

*

1. Povestea surorilor lui Meleagru este spusă pentru a explica cultul bibilicii al lui Artemis din Leros (*80.3).

2. Practicarea de către Deianira a artei războiului o dezvăluie ca reprezentantă a zeiței preolimpiene a luptei, Atena, la ale cărei căsătorii sacre din diferite așezări se referă în principal această parte a legendei lui Heracle (*141.1).

3. Lupta dintre Heracle și Aheloos, ca și cea dintre Tezeu și Minotaur, ar trebui înțeleasă ca parte a ritualului căsătoriei regale. Taurul și șarpele reprezentau anul crescător și anul descrescător – „taurul care este tatăl șarpelui și șarpele al cărui fiu este taurul” – asupra cărora regele sacru dobândea dominație. Un corn de taur, privit din cele mai vechi timpuri ca semn al fertilității, îl consacra

---

¹⁰⁶⁵ Apollodor II.7.6; Sofocle, *Trahinienele* 555-61; Ovidiu, *Metamorfoze* IX.101 și urm.; Diodor din Sicilia IV.46.

¹⁰⁶⁶ Scolie la *Epodele* lui Horațiu III; Ovidiu, *loc. cit.*; Pausanias X.38.1; Strabon IX.4.8.

¹⁰⁶⁷ Apollodor II.7.8; Diodor din Sicilia IV.37; Pausanias I.32.5.

rege pe candidatul la regalitate care îl câștiga prin lupta fie cu un taur adevărat, fie cu un adversar cu mască de taur. Eroul babilonian Enkidu, fratele geamăn muritor al lui Ghilgameș și adorator al Reginei Cerului, a prins Taurul Cerului de coarne și l-a ucis cu sabia; iar câștigarea unui corn al abundenței a fost o probă în vederea căsătoriei impusă eroului galez Peredur în *Mabinogion* (*148.5). În Creta, cultul taurului îi succedase celui al caprei sălbatice, al cărei corn era la fel de potent. Dar se pare că fresca înfățișând această înfruntare ritualică a fost interpretată de greci ca luptă a lui Heracle cu râul Aheloos: anume îndiguirea și construcția de canale în Paracheloitis, o suprafață de pământ formată din aluviunile aduse de Aheloos, care unise în timp Insulele Echinade cu continentul, și recuperarea ulterioară a unei mari suprafețe de teren cultivabil. Lui Heracle i se atribuia adesea punerea la cale a unor astfel de fapte (Strabon X.2.19; Diodor din Sicilia IV.35). Este greu de crezut că sacrificiul impus de Oracolul din Dodona era dedicat râului Aheloos; mai probabil, el a fost prescris pentru Ahelois, Zeița-Lună „care alungă durerea”.

4. Eunomos și Cyathus trebuie să fi fost victime băieți: substituți ai regelui sacru aflat la sfârșitul domniei.

5. Intenția lui Nesus de a o viola pe Deianira amintește de scenele de dezordine de la nunta lui Piritoos, când Tezeu (un Heracle atenian) a intervenit pentru a o salva pe Hipodamia de agresiunea centaurului Eurition (*102.d). Cum centaurii erau reprezentați la origine ca oameni-țap, imaginea pe care se bazează acest incident probabil că o înfățișase pe regină călărind un rege-țap, așa cum o făcea la sărbătorile de la începutul lunii mai celebrate în nordul Europei, înaintea căsătoriei ei sacre; Eurition este „intrusul”, un personaj familiar din comediile lui Aristofan, care încă apare la festivitățile ce însoțesc căsătoria în nordul Greciei. Cel mai timpuriu exemplu mitic de intrus este același Enkidu: el a întrerupt căsătoria sacră a lui Ghilgameș cu zeița din Erech și l-a provocat la luptă. Un alt intrus este Agenor, care a încercat să i-o ia pe Andromeda lui Perseu la ospățul de nuntă al acestuia (*73.1).

6. Primii coloniști din Sardinia, libienii neolitici, au reușit să supraviețuiască în regiunile ei muntoase; imigranții ulteriori – cretani, greci, cartaginezi, romani și evrei – au încercat să stăpânească zonele de coastă, dar malaria i-a învins mereu. Abia în ultimii câțiva ani mortalitatea a fost controlată prin stropirea bălților în care se înmulțesc țânțarii purtători de malarie.

7. „Ozoli” („urât mirositori”), porecla dată locrienilor stabiliți lângă Focida pentru a-i deosebi de neamurile lor din Oponete sau Locri Epizefiri, se referea probabil la obiceiul lor de a purta piei de capră netăbăcite, care pe vreme umeză aveau un miros fetid. Locrienii înșiși preferau să derive numele acestora din cuvântul *ozoi*, „vlăstari de viță-de-vie” (Pausanias X.38.1), din cauza primilor butași de viță plantați în țara lor (*38.7).

143. Heracle în Trahis

a. Însoțit de aceiași aliați arcadieni, Heracle a ajuns în Trahis, unde s-a stabilit pentru o vreme sub protecția lui Ceix. În drum, trecuse prin ținutul driopilor, dominat de Muntele Parnas, și îl găsisese pe regele Teiodamas, fiul lui Driops, arând cu un plug tras de boi¹⁰⁶⁸. Fiind înfometat, dar și în căutarea unui pretext ca să înceapă un război contra driopilor – care, după cum știa toată lumea, nu aveau nici un drept asupra ținutului –, Heracle i-a cerut unul dintre boi; dar cum Teiodamas a refuzat, l-a ucis. După ce a tăiat boul și s-a îndestulat cu carnea lui, Heracle a plecat cu fiul nou-născut al lui Teiodamas, Hilas, a cărui mamă era nimfa Menodice, fiica lui Orion¹⁰⁶⁹. Dar unii îl numesc pe tatăl lui Hilas Ceix, Eufem sau Teiomenes și insistă că Teiodamas era plugarul din Rodos care îl blestemase de la distanță în timp ce Heracle îi sacrifică unul dintre boi¹⁰⁷⁰.

b. Se pare că Filas, succesorul lui Teiodamas, profanase templul lui Apollo din Delfi. Indignat în numele lui Apollo, Heracle l-a ucis pe Filas și a răpit-o pe fiica lui, Meda; ea i l-a născut pe Antioh, întemeietorul demeii ateniene care îi poartă numele¹⁰⁷¹. Apoi i-a alungat pe driopi din orașul lor de pe Muntele Parnas și l-a dat malienilor care ajutaseră la cucerirea lui. Pe cei mai de seamă dintre ei i-a dus la Delfi și i-a făcut sclavii altarului; dar, dat fiind că Apollo nu avea ce să facă cu ei, au fost trimiși în Pelopones, unde au

---

¹⁰⁶⁸ Diodor din Sicilia IV.36; Probus despre *Georgicele* lui Vergiliu III.6; Scolie la Apollonios din Rodos I.131.

¹⁰⁶⁹ Apollodor II.7.7; Apollonios din Rodos I.1212 și urm.; Hyginus, *Fabula* 14.

¹⁰⁷⁰ Antoninus Liberalis 26, citându-l pe Nicander; Hellanicos, citat în scolia la Apollonios din Rodos I.131 și 1207; Filostrat, *Eikones* II.24.

¹⁰⁷¹ Diodor din Sicilia IV.37; Pausanias I.5.2.

încercat să obțină bunăvoința lui Euristeu, Marele Rege. La ordinul acestuia și cu ajutorul altor compatrioți fugari, ei au construit trei orașe: Asine, Hermione și Eion. Dintre driopii rămași, unii au fugit în Eubeea, alții în Cipru și pe Insula Cintos. Însă doar bărbații din Asine se mai mândresc că sunt urmașii lor; ei i-au construit un sanctuar strămoșului lor Driops, cu o statuie străveche, și celebrează mistere în cinstea lui din doi în doi ani¹⁰⁷².

c. Driops era fiul lui Apollo cu Dia, o fiică a regelui Licaon, de teama căruia ea a ascuns copilul într-un stejar scorburos; de aici și numele lui. Unii spun că Driops însuși și-a dus oamenii de la râul Sperheios din Tesalia în Asine și că el era fiul lui Sperheios cu nimfa Polidora¹⁰⁷³.

d. O dispută referitoare la hotare a apărut între dorienii din Hestieotis, conduși de regele Egimios, și lapiții de pe Muntele Olimp, foști aliați ai driopilor, al căror rege era Coronos, un fiu al lui Ceneu. Depășiți numeric cu mult de lapiți, dorienii au fugit la Heracle și au cerut ajutor, oferindu-i în schimb o treime din regatul lor; atunci Heracle și aliații lui arcadieni i-au înfrânt pe lapiți, i-au ucis pe Coronos și pe cei mai mulți dintre supușii lui și i-au constrâns să părăsească pământul disputat. Unii dintre ei s-au stabilit în Corint. Atunci Egimios a luat treimea lui Heracle spre păstrare, pentru descendenții lui¹⁰⁷⁴.

e. Heracle a ajuns apoi în Itone, un oraș din Ftiotida, unde se află străvechiul templu al Atenei. Aici s-a întâlnit cu Cicnos, un fiu al lui Ares și al Pelopiei, care oferea întotdeauna recompense de preț oaspeților care îndrăzneau să se lupte cu el într-un duel de care. Întotdeauna victorios, Cicnos le reteza capetele învinșilor și le folosea craniile pentru a împodobi templul tatălui său, Ares. Printre altele, acesta nu era acel Cicnos zămislit de Ares cu Pirene, care se prefăcuse în lebădă la moarte¹⁰⁷⁵.

f. Apollo, pe care Cicnos ajunsese să îl irite, deoarece acosta și răpea cirezile de vite trimise spre sacrificare la Delfi, l-a incitat pe

---

¹⁰⁷² Diodor din Sicilia, *loc. cit.*; Herodot VIII.46; Pausanias IV.34.6 și VIII.34.6.

¹⁰⁷³ Tzetzes, *Despre Licofron* 480; Aristotel, citat de Strabon VIII.6.13; Antoninus Liberalis, *Transformationes* 32.

¹⁰⁷⁴ Apollodor II.7.7; Diodor din Sicilia IV.37.

¹⁰⁷⁵ Euripide, *Heracle* 389-93; Pausanias I.27.7; Scolie la *Ode olimpiance* de Pindar II.82 și X.15; Eustathios despre *Iliada* lui Homer p. 254.

Heracle să accepte provocarea lui Cynos. S-a convenit ca Heracle să fie însoțit de Iolau, conducătorul carului său, iar Cynos, de tatăl lui, Ares. Deși nu era stilul său de luptă obișnuit, Heracle și-a luat jambierele de bronz lustruite pe care Hefaistos le făcuse pentru el, platoșa de aur ciudat ornamentată pe care i-o dăruise Atena și o pereche de apărătoare de fier pentru umeri. Înarmat cu arc și săgeți, lance, coif și un scut solid pe care Hefaistos i-l furnizase la comanda lui Zeus, s-a urcat cu ușurință în carul lui.

g. Atena a coborât din Olimp și l-a avertizat pe Heracle că, deși Zeus îi dăduse puterea de a-l ucide și a-l prăda pe Cynos, el trebuia să se apere în fața lui Ares și, chiar dacă va învinge, nu trebuia să îi ia acestuia nici caii, nici splendida lui armură. Apoi a urcat alături de Heracle și Iolau, agitându-și aegisul, iar Pământul-Mamă a gemut în timp ce carul a luat viteză. Cynos a mînat în așa fel încât să îi întâmpine în plină viteză și atât el, cât și Heracle au fost aruncați la pământ de șocul ciocnirii lor, lance contra scut. Însă au sărit amândoi în picioare și, după o luptă scurtă, Heracle l-a împuns pe Cynos în gât. Apoi s-a întors îndrăzneț spre Ares, care a aruncat spre el o lance, dar Atena a abătut-o într-o parte, încruntându-se furioasă. Ares s-a repezit spre Heracle cu sabia în mână, dar nu i-a fost de nici un folos, fiind rănit la coapsă, iar Heracle l-ar fi lovit din nou pe când era întins la pământ dacă Zeus nu i-ar fi despărțit pe combatanți cu un fulger. Heracle și Iolau au jefuit atunci cadavrul lui Cynos și și-au reluat călătoria întreruptă, în timp ce Atena l-a dus pe Ares, leșinat, în Olimp. Cynos a fost îngropat de Ceix în valea râului Anauros, dar, la porunca lui Apollo, râul s-a umflat și i-a măturat piatra funerară¹⁰⁷⁶.

h. Însă unii spun că Cynos a trăit în Amphanae și că Heracle l-a străpuns cu o săgeată lângă râul Peneu sau în Pegasae¹⁰⁷⁷.

i. În timp ce trecea prin Pelasgiotis, Heracle a ajuns în Ormenion, un orașel de la poalele Muntelui Pelion, unde regele Amintor a refuzat să i-o dea pe fiica lui, Astidamia. „Ești căsătorit deja”, i-a zis, „și ai trădat mult prea multe prințese ca eu să-ți mai încredințez încă una”. Heracle a atacat orașul și, după ce l-a ucis pe Amintor, a răpit-o pe Astidamia, care i l-a născut pe Ctesipos sau, spun unii,

---

¹⁰⁷⁶ Hesiod, *Scutul lui Heracle* 57-138 și 318-480; Hyginus, *Fabula* 31; Apollodor II.7.7; Diodor din Sicilia IV.37; Euripide, *loc. cit.*

¹⁰⁷⁷ Pausanias I.27.7; Hesiod, *Scutul lui Heracle* 318-480.

1. Sacrificarea de către Heracle a unui bou de jug, blestemul lui Teiodamas și apariția nou-născutului Hilas dintr-o brazdă sunt toate părți ale ritualului preelenic de semănat. Sângele de bou o împacă pe Zeița Pământului, blestemele îndepărtează furia divină de semințele încolțite, copilul reprezintă recolta viitoare – adică Plutos, pe care Demetra i l-a născut lui Iasios după ce s-au împreunat pe câmpul arat de trei ori (*24.a). Teiodamas este spiritul vechiului an, acum distrus. Lamentațiile anuale pentru spiritul osândit al copacului, Hilas (*150.d-e), au fost confundate aici cu lamentațiile pentru spiritul osândit al grânelor.

2. Este probabil ca alungarea driopilor din Parnas de către Heracle, cu ajutor dorian, și emigrarea lor în sudul Greciei să fi avut loc în secolul al XII-lea î.Hr., înainte de invazia doriană în Pelopones (*146.1). Lupta lui împotriva lui Cynos amintește de cursa lui Pelops împotriva lui Enomaos (*109.d-j), un alt fiu al lui Ares, la fel de renumit ca vânător de capete. În ambele cazuri, într-unul din carele de concurs se afla o femeie – Hipodamia, fiica lui Enomaos (obiectul disputei lui cu Pelops) – și Atena, care par să fie același personaj – anume mireasa destinată noului rege. Asemenea spartanului Polideuces, Cynos este un rege al cultului lebedei al cărei suflet zboară spre cealaltă lume din Nordul Îndepărtat (*161.4).

3. Numele lui Egimios – dacă înseamnă „a juca rolul unui țăp” – sugerează ideea că el participa la căsătoria din ajun de Armindenii a unui țăp cu regina tribală și că, în războiul împotriva lapiților din nordul Tesaliei, dorienii lui au luptat alături de centauri, inamicii ereditari ai lapiților, care, asemenea satirilor, sunt zugrăviți în operele de artă timpurii drept oameni-țăp (*142.5).

4. Cipselos, tiranul din Corint vestit pentru cufărul lui sculptat, revendica descendența din casa regală lăpă a lui Ceneu (*78.1).

144. Iole

a. În Trahis, Heracle a strâns o armată de arcadieni, melieni și

---

¹⁰⁷⁸ Diodor din Sicilia IV.37; Strabon IX.5.18; Apollodor III.13.8 și II.7.7-8; Pindar, *Ode olimpionice* VII.23 și urm., cu scolie.

locrieni epicnemizi și a pornit contra Ehaliei, ca să se răzbune pe regele Euritos, cel care refuzase să i-o predea pe prințesa Iole, câștigată în mod corect la o întrecere cu arcul; dar el le-a spus aliaților săi că Euritos cerea în mod nedrept tribut de la eubeeni. Heracle s-a năpustit asupra orașului, i-a ciuruit pe Euritos și pe fiul lui cu săgeți și, după ce i-a îngropat pe unii dintre tovarășii lui căzuți în luptă, anume pe Hipasos, fiul lui Ceix, și pe Argeios și Melas, fiii lui Licimnios, a prădat Ehalia și a luat-o pe Iole ostatică¹⁰⁷⁹. În loc să îi cedeze lui Heracle, Iole i-a permis acestuia să îi ucidă întreaga familie chiar sub ochii ei, apoi a sărit de pe zidul orașului, dar a supraviețuit, deoarece fustele i-au fost umflate de vânt și au încetinit căderea. Heracle i-a trimis-o Deianirei, în Trahis, împreună cu alte femei din Ehalia, în timp ce el s-a dus pe promontoriul Kenaion din Eubeea¹⁰⁸⁰. Ar trebui spus că, atunci când își luase rămas-bun de la Deianira, Heracle divulgase o profeție: anume că la capătul a cincisprezece luni, el era sortit fie să moară, fie să își petreacă restul vieții într-un repaus desăvârșit. Vestea îi fusese dată de porumbițele gemene ale străvechiului Oracol al stejarului din Dodona¹⁰⁸¹.

b. Nu se știe clar despre care oraș Ehalia este vorba în această legendă: cel mesenian, tesalian, eubeean, trahinian sau etolian¹⁰⁸². Cel mai probabil este Ehalia din Mesenia, de vreme ce tatăl lui Euritos, Melaneu, regele dropilor – un arcaș abil, numit din acest motiv fiu al lui Apollo –, ajunsese în Mesenia sub domnia lui Perieres, fiu al lui Eol, care i-a oferit Ehalia ca reședință. Ehalia a fost numită după soția lui Melaneu. Aici, într-o pădure sacră de chiparoși, lui Euritos îi erau aduse sacrificii consacrate eroilor, iar oasele lui erau păstrate într-o urnă de bronz; aceste sacrificii precedau Misterele Marii Zeițe. Alții însă identifică Ehalia cu Andania, la o milă depărtare de pădurea de chiparoși, unde fuseseră ținute cândva Misterele. Euritos era unul dintre eroii pe care mesenienii i-au invitat să locuiască printre ei atunci când

---

¹⁰⁷⁹ Athenaios XI.461; Apollodor II.7.7.

¹⁰⁸⁰ Nicias din Mallus, citat de Plutarh, *Vieți paralele* 13; Hyginus, *Fabula* 35; Sofocle, *Trahinienele* 283 și urm.; Apollodor, *loc. cit.*

¹⁰⁸¹ Sofocle, *Trahinienele* 44-5.

¹⁰⁸² Homer, *Iliada* II.596 și 730; *Odiseea* XXI.13-14; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VIII.291; Strabon IX.5.17 și X.1.10.

Epaminonda le-a redat patrimoniul lor din Pelopones¹⁰⁸³.

*

1. Euritos refuzase să o cedeze pe Iole pe motiv că Heracle fusese sclav (*135.a). Deși saltul sinucigaș al lui Iole este plauzibil – fustele miceniene aveau formă de clopot, iar tatăl meu văzuse cândva o sinucidere din epoca victoriană eșuată din pricina unei crinoline enorme –, cel mai probabil povestea a fost dedusă dintr-o reprezentare miceniană a zeiței plutind deasupra unei armate în timp ce aceasta îi ataca orașul. Numele Ehalia, „casa făinii”, indică faptul că zeița în cinstea căreia se țineau misterele era Demetra.

145. Apoteoza lui Heracle

a. După ce a consacrat sanctuare de marmură și o dumbravă sacră tatălui său, Zeus, la Capul Kenaion, Heracle a pregătit un sacrificiu drept recunoștință pentru cucerirea Ehaliei. El îl trimisese deja pe Lihas să îi ceară Deianirei o cămașă frumoasă și o mantie de felul celor pe care le purta în mod obișnuit în asemenea ocazii¹⁰⁸⁴.

b. Instalată comod în Trahis, Deianira se resemnase deja cu obiceiul lui Heracle de a avea amante, iar când și-a dat seama că Iole era ultima dintre ele, a simțit mai curând milă decât ranchiună față de frumusețea ei fatală care fusese cauza ruinării Ehaliei. Dar era oare cu puțință ca Heracle să se aștepte ca ea și Iole să trăiască sub același acoperiș? De vreme ce nu mai era tânără, Deianira s-a hotărât să folosească presupusul talisman de dragoste al lui Nesus pentru a păstra afecțiunea soțului ei. I-a țesut deci o cămașă nouă pentru sacrificiu, pentru ca el să revină acasă viu și nevătămat, apoi a scos sigiliul care astupa ferm vasul, a muiat un smoc de lână în amestec și a frecat cu el cămașa. Când a sosit Lihas, a pus cămașa într-o casetă pe care i-a dat-o, spunând: „Pentru nimic în lume să nu expui cămașa la lumină sau căldură înainte ca Heracle s-o poarte la sacrificiu”. Lihas plecase deja în mare grabă atunci când Deianira, privind spre smocul de lână pe care îl aruncase în

---

¹⁰⁸³ Antoninus Liberalis, *Transformations* 4; Pausanias IV.2.2; 3.6; 33.5-6 și 27.4; Strabon X.1.18.

¹⁰⁸⁴ Sofocle, *Trahinienile* 298 și 752-4; Apollodor II.7.7; Diodor din Sicilia IV.38.

curtea însorită, s-a îngrozit văzând cum lâna arde ca rumegușul, în timp ce din dalele de piatră se înălța o spumă roșie. Dându-și seama că Nesus o înșelase, a trimis un curier iute ca fulgerul care să îl oprească pe Lihas și, blestemându-și nesăbuința, a jurat că, dacă Heracle avea să moară, ea să nu-i supraviețuiască¹⁰⁸⁵.

c. Curierul a ajuns prea târziu la Capul Kenaion. Heracle îmbrăcase deja cămașa și sacrifică doisprezece tauri de un alb imaculat, ca prime roade ale prăzii sale: cu totul, dusese la altar o turmă de o sută de felurite cornute. Tocmai turna vin pe altare dintr-un bol și arunca arome de pin în flăcări, când a scos brusc un strigăt, ca și cum ar fi fost mușcat de un șarpe. Căldura topise otrava Hidrei amestecată cu sângele lui Nesus și acum se scurgea prin toate membrele lui Heracle, arzându-i carnea. În curând, durerea a devenit de nesuportat, iar Heracle a răsturnat altarele, urlând de suferință. A încercat să-și smulgă cămașa, dar era lipită de el atât de strâns, încât se desprindea odată cu carnea, dezgolindu-i oasele. Sângele îi curgea șuierător și bolborosea ca apa de izvor atunci când se cufundă în ea o bucată de metal înroșit, pentru călire. S-a aruncat cu capul înainte în cel mai apropiat pârâu, dar otrava ardea cu atât mai aprig; de atunci, apele acelea au fost întotdeauna fierbinți și sunt numite Termopile, adică „strâmtoare fierbinte”¹⁰⁸⁶.

d. Alergând pe munte și smulgând copacii pe lângă care trecea, Heracle a dat de Lihas, care era îngrozit și stătea ghemuit în scobitura unei stânci, strângându-și genunchii cu mâinile. În zadar a încercat Lihas să se disculpe: Heracle l-a apucat, l-a învărtit de trei ori pe deasupra capului și l-a aruncat în Marea Eubeei. Iar acolo s-a metamorfozat: a devenit o stâncă având formă de om, ce iese puțin deasupra valurilor și pe care marinarii încă o numesc Lihas, temându-se să calce pe ea deoarece cred că e simțitoare. Armata, care privea de la distanță, a scos un strigăt puternic de lamentare, dar nimeni nu a îndrăznit să se apropie până când Heracle, care se zvârcolea în chinuri, l-a chemat pe Hilos și a cerut să fie dus de acolo, ca să moară în singurătate. Hilos l-a dus la poalele Muntelui Oeta din Trahis (regiune vestită pentru spânzul ei

---

¹⁰⁸⁵ Sofocle, *Trahinienele* 460-751; Hyginus, *Fabula* 36.

¹⁰⁸⁶ Sofocle, *Trahinienele* 756 și urm.; Nonnos-Westermann, *Mythographi Graeci: Appendix Narrationum* XXVIII.8; Tzetzes, *Despre Licofron* 50-51.

alb), dat fiind că Oracolul din Delfi le indicase deja lui Licimnios și Iolau acel loc ca scenă destinată morții prietenului lor¹⁰⁸⁷.

e. Îngrozită de vești, Deianira s-a spânzurat sau, spun unii, s-a înjunghiat cu o sabie în patul conjugal. Singurul gând al lui Heracle fusese ca, înainte să moară, să o pedepsească, dar când Hilos l-a încredințat că ea era nevinovată, după cum o dovedise sinuciderea sa, el a oftat a iertare și și-a exprimat dorința ca Alcmene și toți fiii lui să se adune ca să îi asculte ultimele cuvinte. Dar Alcmene era în Tirint cu unii dintre copiii lui, iar cei mai mulți se stabiliseră în Teba. Astfel, el a putut să-i spună doar lui Hilos profetia lui Zeus, acum împlinită: „Nici un om viu nu-l va putea ucide vreodată pe Heracle; pieirea îi va veni de la un dușman mort”. Atunci Hilos a cerut instrucțiuni și i s-a spus: „Jură pe capul lui Zeus că mă vei duce pe cel mai înalt pisc al acestui munte, iar acolo mă vei arde, fără lamentații, pe un rug din ramuri de stejar și trunchiuri de măslin sălbatic de parte bărbătească. Jură și că o vei lua pe Iole de soție de cum vei avea vârsta potrivită pentru căsătorie”. Deși scandalizat de aceste cereri, Hilos a promis să respecte voința lui Heracle¹⁰⁸⁸.

f. După ce totul a fost pregătit, Iolau și însoțitorii lui s-au retras la oarece distanță, în timp ce Heracle s-a suit pe rugul funerar și a dat ordin tuturor ca acesta să fie aprins. Dar nimeni nu a îndrăznit să se supună, până când un păstor eolian aflat în trecere, pe nume Peas, i-a poruncit lui Filoctet, fiul lui cu Demonasa, să facă așa cum ceruse Heracle. Recunoscător, Heracle i-a lăsat moștenire lui Filoctet tolba, arcul și săgețile, iar când flăcările au început să se ridice, a așezat pielea de leu peste podiumul din vârful rugului și s-a întins pe jos, cu mâciuca drept pernă, părând la fel de fericit ca un oaspete încununat cu flori, înconjurat de cupele cu vin. Atunci, din cer au căzut fulgere și au transformat pe dată rugul în cenușă¹⁰⁸⁹.

g. În Olimp, Zeus era fericit că fiul lui preferat se comportase atât de nobil. „Partea nemuritoare a lui Heracle”, a anunțat el, „e la

---

¹⁰⁸⁷ Ovidiu, *Metamorfoze* IX.155 și urm.; Hyginus, *Fabula* 36; Sofocle, *Trahinienele* 783 și urm.; Apollodor II.7.7; Plinius, *Naturalis historia* XXV.21; Diodor din Sicilia IV.38.

¹⁰⁸⁸ Apollodor, *loc. cit.*; Sofocle, *Trahinienele* 912 până la final.

¹⁰⁸⁹ Diodor din Sicilia, *loc. cit.*; Hyginus, *Fabula* 102; Ovidiu, *Metamorfoze* IX.299 și urm.

adăpost de moarte, iar eu îl voi întâmpina curând în acest loc binecuvântat. Dar chiar dacă cineva de aici suferă din pricina zeificării lui, acel zeu sau acea zeiță trebuie totuși să o aprobe, fie că vrea sau nu!”.

Toți olimpienii au consimțit, iar Hera a hotărât să uite afrontul care îi era adresat în mod evident, deoarece pusese deja la cale ca Filoctet să fie pedepsit pentru actul lui de binefacere – a fost mușcat de o viperă din Lemnos.

h. Fulgerele arseseră partea muritoare a lui Heracle. Alcmene nu îl mai putea recunoaște, dar, asemenea unui șarpe care și-a lepădat pielea, Heracle a apărut în toată splendoarea în fața tatălui său divin. Un nor l-a ascuns privirii tovarășilor săi în timp ce, printre bubuituri de tunet, Zeus îl urca la cer în carul lui tras de patru cai, unde Atena l-a luat de mână și l-a prezentat solemn celorlalte zeități¹⁰⁹⁰.

i. Or, Zeus îl sortise pe Heracle să fie unul dintre cei Doisprezece Olimpieni, dar nu voia să alunge pe nimeni din grupul existent de zei ca să îi facă loc. Prin urmare, a convins-o pe Hera să îl adopte pe Heracle printr-o ceremonie a renașterii: adică să se ducă în pat, să se prefacă a fi în chinurile facerii și apoi să îl scoată de sub fustă – acesta fiind ritualul de adopție încă în uz în rândul multor triburi barbare. De atunci, Hera l-a considerat pe Heracle ca fiu al ei și l-a iubit mai mult decât pe oricare altul în afară de Zeus. Toți nemuritorii i-au urat bun venit, iar Hera l-a căsătorit cu Hebe, frumoasa ei fată, care i-a născut cu el pe Alexiades și Anicetos. Iar Heracle a câștigat cu adevărat recunoștința Herei în timpul revoltei giganților, când l-a ucis pe Pronomos, cel care încercase să o violeze¹⁰⁹¹.

j. Heracle a devenit portarul cerului și nu obosește niciodată să stea la porțile Olimpului, la căderea nopții, așteptând-o pe Artemis să se întoarcă de la vânătoare. El o întâmpină voios și scoate grămezile de vânat din carul ei, încruntându-se și făcând cu

---

¹⁰⁹⁰ Ovidiu, *Metamorfoze* IX.241-73; Apollodor, *loc. cit.*; Hyginus, *loc. cit.*; Pausanias III.18.7.

¹⁰⁹¹ Diodor din Sicilia IV.39; Hesiod despre Onomacritos, *Fragmente*, ed. Evelyn-White pp. 615-16, Loeb; Pindar, *Ode isthmianice* IV.59 și *Ode nemeene* X.18; Apollodor, *loc. cit.*; Sotas din Byzantium, citat de Tzetzes, *Despre Licofron* 1349-50.

degetul un semn dezaprobativ dacă găsește doar capre și iepuri inofensivi. „Vânează mistreți”, îi spune, „câci culcă la pământ recoltele și smulg din rădăcini copacii din livezi; vânează tauri, căci omoară oameni, lei și lupi! Dar ce rău ne-au făcut caprele și iepurii?”. Apoi jupoaie animalele și mănâncă lacom orice bucătică gustoasă care îi face cu ochiul¹⁰⁹². Dar, în timp ce Heracle cel nemuritor se ospătează la masa divină, umbra lui muritoare pășește maiestuos prin Tartar, printre morții care se agită, cu arcul ridicat și săgeata fixată în coardă. De umăr îi atârnă o curea de aur împodobită cu lei fioroși, cu urși, mistreți și scene de luptă și măcel¹⁰⁹³.

k. Atunci când Iolau și însoțitorii lui s-au întors în Trahis, Menetios, fiul lui Actor, a sacrificat un berbec, un taur și un mistreț lui Heracle și a instituit pentru el un cult de erou în orașul Opus din Locrida. Curând l-au urmat tebanii, dar atenienii, conduși de locuitorii din Maraton, au fost cei dintâi care l-au venerat ca zeu, iar acum întreaga omenire urmează exemplul lor glorios¹⁰⁹⁴. Festos, fiul lui Heracle, a văzut că sicionii îi ofereau tatălui său rituri de erou, dar el a insistat să îi aducă sacrificii ca unui zeu. Este motivul pentru care locuitorii din Sicion, atunci când sacrifică un miel, îi ard coapsele pe altarul zeului Heracle, dar consacră o parte din carnea lui eroului Heracle. În Oeta, Heracle este venerat sub numele de Cornopion, deoarece a alungat lăcustele care erau pe cale să devasteze orașul, dar ionienii din Eritreea îl venerază ca Heracle Ipoctonos, deoarece a distrus viermii *ipes* care distrug vița-de-vie în aproape oricare altă regiune.

l. Se spune că o statuie din Tyr a lui Heracle, aflată acum în altarul lui din Eritreea, îl reprezintă pe Heracle Dactylul. Ea a fost găsită pe o plută în Marea Ioniană, în largul Capului Mesate, exact la mijlocul distanței dintre portul Eritreea și Insula Chios. Atât locuitorii din Eritreea, cât și cei din Chios s-au străduit din răspuțeri să tragă pluta pe țărmul lor – dar fără succes. În cele din urmă, un pescar din Eritreea, pe nume Formio, care își pierduse vederea, a visat că femeile din Eritreea trebuiau să îndeplinească o frânghie din șuvițele lor de păr, frânghia cu care bărbații aveau să

---

¹⁰⁹² Calimah, *Imn către Artemis* 145 și urm.

¹⁰⁹³ Homer, *Odissea* XI.601 și urm.

¹⁰⁹⁴ Diodor din Sicilia IV.39; Pausanias I.15.4.

poată trage pluta la mal. Femeile dintr-un clan trac care se stabilise în Eritreea au făcut întocmai și pluta a fost trasă la țarm, iar acum doar descendenților acestora li se permite să intre în altarul în care se află frânghia. Formio și-a redobândit vederea, menținându-și-o până la sfârșitul vieții¹⁰⁹⁵.

*

1. Înainte să îl sacrifice și să îl facă astfel nemuritor pe regele sacru – așa cum Calipso a promis să îl facă nemuritor pe Odiseu (*170.*w*) –, regina trebuie să îl fi despuiat de veșminte și de însemnele regalității. Aici nu sunt menționate flagelările și mutilările pe care regele le avea de suferit înainte să fie așezat pe rugul funerar spre a fi imortalizat, dar reprezentările din care pare să fie dedusă povestea probabil că îl înfățișează sângerând și în agonie, în timp ce se zbate în cămașa albă de în care îl consacra Zeitei Morții.

2. Tradiția conform căreia Heracle a murit pe promontoriul Kenaion a fost reconciliată cu o alta, conform căreia ar fi murit pe Muntele Oeta, unde unele inscripții și statuete vechi arată că regele sacru a continuat să fie ars simbolic timp de secole după ce a încetat să fie ars la propriu. Stejarul este lemnul pentru focul în aer liber de la mijlocul verii; măslinul sălbatic este lemnul Anului Nou, când regele își începea domnia prin alungarea spiritelor vechiului an. Peas sau Filoctet, cel care a aprins rugul funerar, este geamănul și succesorul regelui; el îi moștenește armele și patul – căsătoria lui Iole cu Hilos trebuie interpretată în acest mod – și moare la sfârșitul anului din cauza unei mușcături de șarpe.

3. Anterior, sufletul lui Heracle se dusesese în Paradisul vestic al Hesperidelor sau în castelul de argint, Corona Borealis, de dincolo de Vântul de Nord – o legendă pe care Pindar a inclus-o, din motive de neînțeles, într-o scurtă expunere a muncii a treia (*125.*b*). Primirea lui în Paradisul olimpien – unde nu a obținut însă vreodată un loc printre cei Doisprezece Zei, cum a reușit Dionysos (*27.5) – este o concepție târzie. Este posibil ca ea să se bazeze pe o interpretare eronată a aceleiași fresce sacre care prezintă căsătoria lui Peleu cu Thetis (*81.1-5), așa-numita răpire a lui Ganimede (*29.1) și înarmarea lui Heracle (*123.1). Această frescă trebuie să o fi înfățișat pe Atena, sau Hebe, ca tânără regină și mireasă, cum îl

---

¹⁰⁹⁵ Pausanias II.10.1; IX.27.5 și VII.5.3; Strabon XIII.1.64.

prezintă pe rege celor doisprezece martori ai căsătoriei sacre, fiecare reprezentând un clan al unei confederații religioase sau o lună a anului sacru; regele renăște ritual fie dintr-o iapă, fie (ca aici) dintr-o femeie. Heracle apare ca portar ceresc deoarece murise la mijlocul verii – anul fiind asemănat cu o ușa de stejar care se rotește pe balamale, deschisă la maxim la vremea solstițiului din mijlocul verii, apoi închizându-se treptat, pe măsură ce ziua se scurta (*White Goddess*, pp. 175-7). Ceea ce l-a împiedicat pe Heracle să devină un olimpian în toată puterea cuvântului pare să fi fost autoritatea lui Homer: *Odissea* consemnase prezența umbrei lui în Tartar.

4. Dacă statuia lui Heracle din Eritreea provenea din Tyr, frânghia din templu trebuie să fi fost împletită nu din părul femeilor, ci din părul tuns al regelui sacru, înainte de moartea lui de la solstițiul de iarnă – așa cum Dalila i-a tăiat părul lui Samson, un erou solar din Tyr. Un erou solar similar era sacrificat de femeile trace care îi adoptaseră cultul (*28.2). Probabil că statuia era trasă pe o plută pentru a evita ca ea să confere sacralitate unei nave comerciale și, astfel, să o facă să fie retrasă din circuitul comercial. „Ipoctonos” poate să fi fost o variantă locală a numelui mai obișnuit al lui Heracle: Ophioctonos, „ucigător de șerpi”. Regenerarea lui prin moarte, „asemenea unui șarpe care își leapădă pielea”, era o figură de stil împrumutată din *Cartea morților* egipteană; se considera că șerpii aveau puterea să evite bătrânețea prin lepădarea pieii, în greacă „piele lepădată de șarpe” și „bătrânețe” fiind amândouă *geros* (*160.11). El urcă la cer într-un car tras de patru cai ca erou solar și patron al Jocurilor Olimpice; fiecare cal reprezintă unul din cei patru ani dintre Jocuri sau un anotimp al unui an împărțit de echinocții și solștiții. O statuie pătrată a soarelui, venerată ca Heracle Salvatorul, se înălța în curtea templului Marii Zeițe din Megalopolis (Pausanias VIII.31.4); era probabil un altar străvechi, asemenea mai multor blocuri pătrate găsite în palatul din Cnosos, iar un altul găsit în curtea vestică a palatului din Festos.

5. Se poate însă ca Hebe, mireasa lui Heracle, să nu fie zeița încarnând tinerețea, ci o zeitate menționată în *Imurile orfice* (48 și 49): Hipta, Mama Pământului, căreia i-a fost încredințat Dionsysos. Proclus spune (*Contra lui Timaios* II.124c) că ea îl purta pe cap, într-un coș de vânturat. Hipta este asociată cu Zeus Sabazios (*27.3) în două inscripții vechi din Meonia, pe vremea aceea locuită

de un trib lidio-frigian, iar profesorul Kretschmer a identificat-o cu zeița Hepa, Hepit sau Hebe din Mitanni, menționată în textele de la Boghaz-Keui și adusă în Meonia, se pare, din Tracia. Dacă Heracle s-a căsătorit cu această Hebe, mitul se referă la acel Heracle care a făcut fapte mărețe în Frigia (*131.h), Misia (*131.e) și Lidia (*136.a-f); iar el poate fi identificat cu Zeus Sabazios. Hipta era bine-cunoscută în întregul Orient Mijlociu. Un basorelief din Hattusa, în Licaonia (*13.2), o înfățișează călare pe un leu, pe cale să celebreze o căsătorie sacră cu zeul hitit al furtunii. Ea este numită acolo Hepatu, despre care se spune că e un cuvânt hurrian, iar profesorul B. Hrozný (*Civilization of the Hittites and Subareans*, cap. XV) o identifică cu Hawwa, „mama tuturor viețuitoarelor”, care apare în *Geneză* ca Eva. Hrozný îl menționează pe prințul canaanit din Ierusalim Abdihepa, iar Adam, care s-a căsătorit cu Eva, a fost eroul tutelar al Ierusalimului (Ieronim, *Comentariu la Epistola către efeseni* V.15).

146. Copiii lui Heracle

a. Alcmene, mama lui Heracle, a plecat în Tirint, luând cu ea pe câțiva dintre fiii ei; alții erau încă la Teba și în Trahis. Euristeu hotărâse să-i alunge pe toți din Grecia, înainte ca ei să ajungă la vârsta când ar putea să-l detroneze. Drept urmare, i-a trimis un mesaj lui Ceix, cerându-i să-i extrădeze nu doar pe Heraclizi, ci și pe Iolau, pe toți cei din casa lui Licimnios și pe ceilalți aliați de-ai lui Heracle din Arcadia. Prea slabi ca să i se împotrivească lui Euristeu, toți au plecat din Trahis – căci Ceix le-a zis că nu putea să-i ajute – și s-au dus prin marile orașe din Grecia ca pelegrini, cerând ospitalitate. Doar atenienii conduși de Tezeu au îndrăznit să îl sfideze pe Euristeu: simțul lor înnăscut pentru dreptate a prevalat când i-au văzut pe Heraclizi stând în Sanctuarul Milei¹⁰⁹⁶.

b. Tezeu i-a așezat pe Heraclizi și pe însoțitorii lor în Tricoritos – oraș din tetrapolisul atic –, refuzând să îi predea lui Euristeu, aceasta fiind prima cauză a războiului dintre Atena și Pelopones. Căci, după ce toți Heraclizii au ajuns la vârsta bărbăției, Euristeu a

---

¹⁰⁹⁶ Sofocle, *Trahinienele* 1151-5; Hecateu, citat de Longinus, *De Sublimitate* 27; Diodor din Sicilia IV.57; Apollodor II.8.1 și III.7.1; Pausanias I.32.5.

strâns o armată și s-a pornit contra Atenei; Iolau, Tezeu și Hilos au fost numiți la comanda forțelor reunite ale atenienilor și Heraclizilor. Dar unii spun că lui Tezeu îi succedase acum fiul său, Demofon. Dat fiind că un oracol a anunțat că atenienii urmau să fie înfrânți dacă unul dintre copiii lui Heracle nu avea să moară într-o binele comun, Macaria, singura lui fiică, s-a sinucis la Maraton și a dat astfel numele izvorului Macariei¹⁰⁹⁷.

c. Atenienii, a căror protecție oferită Heraclizilor este chiar și azi o sursă de mândrie civică, l-au înfrânt atunci pe Euristeu într-o bătălie încrâncenată și i-au ucis fiii: pe Alexandru, Ifimedon, Euribios, Mentor și Perimedes, dar și pe mulți alții dintre aliații lor. Euristeu a fugit în carul său, urmărit de Hilos, care l-a ajuns din urmă la Stâncile Scironiene, unde i-a retezat capul, iar Alcmene i-a scos ochii cu niște andree; mormântul lui se află în apropiere de acel loc¹⁰⁹⁸. Dar unii spun că el a fost prins de Iolau la Stâncile Scironiene și dus în fața lui Alcmene, care a dat ordin să fie executat. Atenienii au intervenit pentru el, dar în zadar; iar înainte ca sentința să fie îndeplinită, Euristeu a vărsat lacrimi de recunoștință și a declarat că avea să se arate, chiar și în moarte, ca un prieten statornic al lor și dușman neîmpăcat al Heraclizilor. „Tezeu”, a strigat el, „nu trebuie să faci libații sau să verși sânge pe mormântul meu: chiar și fără astfel de ofrande, mă leg să îi alung pe toți dușmanii de pe pământul Aticiei!”. A fost executat și îngropat în fața sanctuarului Atenei din Pellene, la jumătatea distanței dintre Atena și Maraton. O relatare foarte diferită susține că atenienii l-au ajutat pe Euristeu într-o luptă pe care el a purtat-o împotriva Heraclizilor la Maraton și că Iolau, după ce i-a tăiat capul lângă izvorul Macariei, aproape de drumul de care, l-a îngropat la Tricoritos și a trimis restul trupului să-i fie îngropat în Gargettos¹⁰⁹⁹.

d. Între timp, Hilos și Heraclizii care se stabiliseră lângă poarta Electrei din Teba au invadat Peloponesul, cucerind toate orașele

---

¹⁰⁹⁷ Diodor din Sicilia, *loc. cit.*; Apollodor II.8.1; Pausanias, *loc. cit.*; Ferekydes, citat de Antoninus Liberalis, *Transformationes* 33; Zenobius, *Proverbia* II.61.

¹⁰⁹⁸ Lysias II.11-16; Isocrate, *Panegyric* 15-16; Apollodor II.8.1; Diodor din Sicilia, *loc. cit.*; Pausanias I.44.14.

¹⁰⁹⁹ Euripide, *Heraclidele* 843 și urm., 928 și urm. și 1026 și urm.; Strabon VIII.6.19.

printr-un asalt neașteptat; dar când o ciumă a izbucnit, în anul următor, și un oracol a anunțat: „Heraclizii s-au întors înainte de timpul cuvenit!”, Hilos s-a retras la Maraton. Supunându-se ultimei dorințe a tatălui său, el s-a căsătorit cu Iole și a fost adoptat de dorianul Egimios; apoi s-a dus să întrebe Oracolul din Delfi când avea să vină „timpul cuvenit” și a fost prevenit „să aștepte a treia recoltă”. Crezând că va trebui să treacă trei ani, el s-a odihnit ast timp, apoi a pornit din nou în marș. A fost întâmpinat pe Istm de Atreu, care ajunsese pe tronul din Micene și venea în fruntea unei armate aheene¹¹⁰⁰.

e. Pentru a evita o vărsare de sânge inutilă, Hilos a chemat pe orice adversar de rang înalt care ar vrea să se prezinte la o luptă în doi. „Dacă voi câștiga”, a spus, „tronul și regatul vor fi ale mele. Dacă pierd, noi, fiii lui Heracle, nu vom mai veni pe acest drum vreme de încă cincizeci de ani”. Eheмос, regele din Tegeea, a acceptat provocarea, iar duelul a avut loc la hotarul dintre Megara și Corint. Hilos a căzut și a fost îngropat în orașul Megara; atunci, Heraclizii i-au onorat angajamentul și s-au retras din nou în Tricoritos, apoi în Doris, unde au cerut de la Egimios partea de regat pe care tatăl lor i-o încredințase. Doar Licimnios și fiii lui, precum și Tlepolemos, fiul lui Heracle, care fusese invitat să se stabilească în Argos, au rămas în Pelopones. Apollo din Delfi, al cărui sfat aparent greșit îi adusese multe reproșuri, a explicat că prin „a treia recoltă” voise să spună a treia generație¹¹⁰¹.

f. Alcmene s-a întors în Teba și, când a murit acolo, la o vârstă foarte înaintată, Zeus i-a poruncit lui Hermes să prade coșciugul pe care Heraclizii îl duceau spre mormânt; și acesta a făcut întocmai, înlocuindu-i trupul cu o piatră, iar trupul i l-a dus în Insula Fericiților. Acolo, readusă la viață și întinerită, Alcmene a devenit soția lui Radamante. Între timp, văzând că sicriul era prea greu pentru umerii lor, Heraclizii l-au deschis și au descoperit înșelăciunea. Au așezat piatra într-o dumbravă sacră din Teba, unde de atunci Alcmene este venerată ca zeiță. Dar unii spun că ea s-a căsătorit cu Radamante în Ocaleea, înainte să moară; iar alții, că a murit în Megara, unde mormântul ei mai poate fi văzut, în

---

¹¹⁰⁰ Ferekydes, citat de Antoninus Liberalis, *Transformationes* 33; Stranon IX.40.10.

¹¹⁰¹ Pausanias I.44.14 și 41.3; Diodor din Sicilia IV.58; Apollodor II.81.2.

timpul unei călătorii din Argos spre Teba – și, adaugă ei, când între Heraclizi s-a stârnit o dispută, deoarece unii voiau să-i ducă trupul înapoi în Argos, iar alții să continue călătoria, Oracolul din Delfi i-a sfătuit să o îngroape în Megara. Un alt așa-numit mormânt al lui Alcmene există la Haliartos¹¹⁰².

g. Tebanii l-au răsplătit pe Iolau cu un altar de erou, aproape de cel al lui Amfitrion, unde îndrăgostiții se logodesc în numele lui Heracle, chiar dacă este unanim recunoscut că Iolau a murit în Sardinia¹¹⁰³.

h. La Argos, Tlepolemos l-a ucis din greșală pe Licimnios, iubitul frate al bunicului său. Tocmai îl bătea pe un servitor cu un ciomag din lemn de măslin când Licimnios, bătrân și orb, a nimerit între ei și a primit o lovitură în cap. Amenințat cu moartea de ceilalți Heraclizi, Tlepolemos a construit o flotă, a strâns un număr mare de însoțitori și, la sfatul lui Apollo, a fugit în Rodos, unde s-a și stabilit, după peregrinări îndelungate și numeroase privațiuni¹¹⁰⁴. Pe vremea aceea, Rodosul era locuit de coloniștii greci conduși de Triops, un fiu al lui Forbas, cu al cărui consimțământ Tlepolemos a împărțit insula în trei părți și se spune că ar fi întemeiat orașele Lindos, Ialiso și Camiros. Oamenii lui au fost favorizați și Zeus le-a dăruit multe bogății. Mai târziu, Tlepolemos a navigat spre Troia cu o flotă de nouă vase aduse din Rodos¹¹⁰⁵.

i. Heracle a zămislit și un alt Hilos cu nimfa apei Melite, fiica Zeului-râu Egeu, în ținutul feacilor. El se dusesese acolo după uciderea copiilor săi, în speranța că va fi purificat de regele Nausitoos și de Macris, doica lui Dionysos. Acesta a fost acel Hilos care a emigrat în Marea Croniană cu mai mulți coloniști feaci și a dat numele hileilor din Epir¹¹⁰⁶.

j. Se spune că ultimul născut dintre toți Heraclizii a fost Teagenes, atletul din Tasos a cărui mamă a fost vizitată într-o noapte, în templul lui Heracle, de cineva pe care ea l-a luat drept

---

¹¹⁰² Diodor din Sicilia, *loc. cit.*; Apollodor II.4.11 și III.1.2; Pausanias I.41.1; Plutarh, *Lysandros* 28.

¹¹⁰³ Pindar, *Ode pythianice* IX.79 și urm.; Plutarh, *Despre dragoste* 17; Pausanias IX.23.1.

¹¹⁰⁴ Homer, *Iliada* II.654-70; Apollodor II.8.2; Pindar, *Ode olimpianice* VII.27 și urm.

¹¹⁰⁵ Diodor din Sicilia IV.58; Homer, *loc. cit.*; Apollodor, *Epitome* III.13.

¹¹⁰⁶ Apollonios din Rodos IV.538 și urm.

preotul acestuia, soțul ei Timostene, dar care s-a dovedit a fi zeul însuși¹¹⁰⁷.

k. În cele din urmă, Heraclizii au recucerit Peloponesul în a patra lor generație, conduși de Temenos, Cresfontes și gemenii Procles și Euristene, după ce l-au ucis pe Marele Rege Tisamenos din Micene, un fiu al lui Oreste. Ar fi reușit să o facă mai devreme dacă unul dintre prinții lor nu l-ar fi ucis pe poetul Carnos din Acarnania, în timp ce el se apropia de ei intonând versuri profetice, deoarece îl confundaseră cu un magician trimis contra lor de Tisamenos. Drept pedeapsă pentru acest sacrilegiu, flota heraclidă a fost scufundată, iar foametea le-a risipit armata. Oracolul din Delfi i-a sfătuit „să îl alunge pe ucigaș vreme de zece ani și în locul lui să îl ia pe Triopas drept călăuză”. Heraclizii erau pe punctul de a-l aduce din Rodos pe Forbas, fiul lui Triopas, când Temenos a observat o căpetenie etoliană pe nume Oxilos, care tocmai ispășise cine știe ce crimă printr-un exil de un an în Elida și care trecea călare pe un cal cu un singur ochi. Or, Triopas înseamnă „cu trei ochi”; prin urmare, Temenos l-a angajat drept călăuză și, după ce a debarcat pe țărmul Elidei împreună cu rudele lui heraclide, a cucerit curând întreg Peloponesul și l-a împărțit prin tragere la sorți. Lemnul însemnat cu o broască-râioasă era Argos și a fost tras de Temenos; cel însemnat cu un șarpe era Sparta și a ajuns la gemenii Procles și Euristene; iar cel însemnat cu o vulpe era Mesenia și a ajuns la Cresfontes¹¹⁰⁸.

*

1. Invadarea dezastruoasă a Peloponesului micenian de către muntenii patriarhali necultivați din Grecia Centrală care, potrivit lui Pausanias (IV.3.3) și lui Tucidide (I.12.3), a avut loc în jurul anului 1100 î.Hr., a fost numită doriană deoarece conducătorii ei veneau din micul stat Doris. Trei triburi compuneau această ligă dorică: hileii, care îl venerau pe Heracle, dimanii („cei care intră”), care îl venerau pe Apollo, și pamfilienii („oameni din toate triburile”), care o venerau pe Demetra. După ce au invadat sudul Tesaliei, dorienii par să se fi aliat cu atenienii înainte de a se aventura să atace Peloponesul. Prima lor tentativă a eșuat, chiar

---

¹¹⁰⁷ Pausanias VI.11.12.

¹¹⁰⁸ Apollodor II.8.2-5; Pausanias II.18.7; III.13.4; V.3.5-7 și VIII.5.6; Strabon VIII.3.33; Herodot VI.52.

dacă în jurul anului 1100 î.Hr. Micene a fost incendiat, dar un secol mai târziu au cucerit regiunile de la est și sud, după ce distruseseră deja întreaga cultură străveche din Argolida. Această invazie, care a provocat emigrații din Argolida în Rodos, din Atica pe coasta ioniană a Asiei Mici și se pare că și din Teba în Sardinia, a reprezentat un ev întunecat pentru Grecia.

2. Îngroparea capului eroului într-un loc strategic este un fapt comun în mitologie: astfel, după *Mabinogion*, capul lui Bran a fost îngropat pe Dealul Turnului ca să păzească Londra de invazii dinspre Tamisa; iar potrivit lui Ambrozie (*Epistole* VII.2), capul lui Adam a fost îngropat pe Golgota ca să protejeze Ierusalimul dinspre nord. Mai mult, Euripide (*Resos* 413-15) îl pune pe Hector să declare că până și umbrele străinilor puteau servi ca spirite păzitoare ale Troiei (*28.6). Atât Tricoritos, cât și Gargettos sunt situate în niște defileuri înguste care controlează accesul în Atica. Urmărirea lui Euristeu de către Iolau dincolo de Stâncile Scironiene pare să fi fost împrumutată din aceeași reprezentare ce a sugerat și mitul lui Hipolit (*101.g).

3. Ținutul feacilor (*170.y) era Corcira sau Drepane, acum Corfu, în largul căruia se afla insula sacră Macris (*154.a); Marea Croniană era Golful Finlandei, de unde se pare că era adus chihlimbarul de către comercianții corcirieni. Corcira este asociată cu expediția argonauților în căutarea chihlimbarului în sudul Mării Adriatice (*148.9).

4. Triops, colonistul grec din Rodos, este o masculinizare a străvechii Zeițe Triple Danae sau Damkina, după ale cărei trei personificări au fost numiți Lindos, Ialisos și Camiros. Potrivit altor relatări, aceste orașe au fost întemeiate de telchini (*54.a) sau de Danaos (*60.d).

5. Alcmene fiind doar un nume al Herei, faptul că i se dedica un templu nu reprezenta ceva extraordinar.

6. În celebra lui pictură din Delfi, Polignot îl înfățișează pe Menelaos cu o emblemă a șarpelui pe scut (Pausanias X.26.3) – probabil șarpele-de-apă al Spartei (*125.3). O vulpe l-a ajutat pe eroul mesenian Aristomenes să scape dintr-o groapă în care îl aruncaseră spartanii (Pausanias IV.18.6); iar zeița sub chip de vulpe era bine-cunoscută în Grecia (*49.2 și 89.8). Broasca-râioasă pare să fi devenit simbolul Argosului nu doar din cauza reputației ei de a fi periculoasă de atins și de a provoca o tăcere anxioasă în rândul tuturor celor care o vedeau (Plinius, *Naturalis historia*

XXXII.18), ci pentru că Argosul s-a numit la început *Phoronicon* (*57.a); în silabarul care a precedat alfabetul din Argos, radicalii PHRN puteau fi exprimați de o broască-râioasă, *phryne*.

147. Linos

a. Copilul Linos din Argos trebuie deosebit de Linos, fiul lui Ismenios, pe care Heracle l-a ucis cu o liră. Potrivit locuitorilor din Argos, Psamate, fiica lui Crotopos, i-a născut lui Apollo pe micul Linos și, temându-se de mânia tatălui ei, l-a abandonat pe un munte. El a fost găsit și crescut de niște păstori, dar a fost sfâșiat în bucăți apoi de câinii mastiff ai lui Crotopos. Cum Psamate nu și-a putut ascunde durerea, Crotopos a ghicit curând că ea era mama lui Linos și a osândit-o la moarte. Apollo a pedepsit orașul Argos pentru această crimă dublă trimițând un fel de harpie, pe nume Pene, care lua copiii mici de lângă părinții lor, până în ziua când un oarecare Corebos și-a asumat sarcina să o ucidă. Atunci asupra orașului s-a abătut ciuma, iar când molima nu a dat semn că ar scădea, locuitorii din Argos au consultat Oracolul din Delfi, care i-a sfătuit să îi îmbuneze pe Psamate și Linos. În consecință, au oferit jertfe umbrelor lor, în timp ce femeile și fecioarele cântau imnuri funebre care încă se numesc *linoi*; și, deoarece Linos fusese crescut printre miei, ei au numit sărbătoarea *arnis*, iar luna în care se ținea, *arneios*. Dar ciuma continua să bântuie, încât Corebos s-a dus la Delfi și a mărturisit uciderea lui Pene. Pythia nu l-a lăsat să se întoarcă în Argos, ci i-a spus: „Ia cu tine trepiedul meu și construiește-i un templu lui Apollo acolo unde îți va cădea din mâini!”. Ceea ce i s-a întâmplat lui Corebos pe Muntele Gerania, unde el a întemeiat mai întâi templul, apoi orașul Tripodiscos, și s-a stabilit acolo. Mormântul lui se află în piața publică din Megara, înconjurat de un grup statuar care înfățișează uciderea lui Pene – cele mai vechi sculpturi de acest tip din Grecia¹¹⁰⁹. Acest al doilea Linos este numit uneori *Oetolinos*, iar harpiștii îl jelesc la banchete¹¹¹⁰.

b. Un al treilea Linos a fost și el îngropat în Argos: era poetul pe

---

¹¹⁰⁹ Pausanias I.43.7 și II.19.7; Conon, *Narrationes* 19; Athenaios III.99.

¹¹¹⁰ Sappho, citată de Pausanias IX.29.3; Homer, *Iliada* XVIII.569-70; Hesiod, citat de Diogenes Laertios VIII.1.25.

care unii îl considerau fiu al lui Eagru și al muzei Caliope – ceea ce face din el fratele lui Orfeu. Alții îl numeau fiu al lui Apollo și al muzei Urania sau al Aretusei, o fiică a lui Poseidon, sau al lui Hermes cu Urania; alții al lui Amfimaros, fiu al lui Poseidon, și al Uraniei; iar alții al lui Magnes și al muzei Clio¹¹¹¹. Linos a fost cel mai mare muzician care a apărut vreodată printre oameni, iar Apollo, invidios, l-a omorât. El compusese balade în cinstea lui Dionysos și a altor eroi din vechime, redactându-le apoi în litere pelasgice, precum și o epopee a Creației. De fapt, Linos a inventat ritmul și melodia, era înțelept în toate privințele și i-a avut ca discipoli atât pe Tamiris, cât și pe Orfeu¹¹¹².

c. Linos a fost deplâns în toată lumea; tema se regăsește, de pildă, în Egipt, în cântecul funerar al lui Maneros. Pe Muntele Helicon, nu departe de Dumbrava Muzelor, portretul lui Linos era sculptat pe peretele unei mici peșteri, unde îi sunt aduse sacrificii anuale care le precedă pe cele oferite muzelor. Unii susțin că ar fi îngropat în Teba și că Filip, tatăl lui Alexandru cel Mare, i-a dus osemintele în Macedonia, după ce i-a învins pe greci la Cheroneea, urmare a unui vis al său, dar după aceea, având un nou vis, le-a trimis înapoi¹¹¹³.

*

1. Pausanias pune în legătură mitul copilului Linos cu cel al lui Maneros, spiritul egiptean al grânelor, pentru care erau intonate cântece funebre în perioada recoltei; dar Linos pare să fi fost spiritul inului (*linos*), semănat primăvara și recoltat vara. El o avea pe Psamate drept mamă deoarece, potrivit lui Plinius (*Naturalis historia* XIX.2), „inul se seamănă în terenuri *nisipoase*”. Bunicul și ucigașul lui a fost Crotopos, deoarece – din nou potrivit lui Plinius –, după ce erau smulse din rădăcini și atârinate în aer liber, tulpinile îngălbenite de în erau lovite cu ciocane de lemn. Iar Apollo, ai cărui preoți purtau veșminte de în și care era protectorul muzicii grecești, era tatăl lui. Uciderea lui Linos de către câini se referă, în

---

¹¹¹¹ Apollodor I.3.2; Hyginus, *Fabula* 161; *Certamen Homeri et Hesiodi* 314; Diogenes Laertios, *Prooemion* 3; Pausanias IX.29.3; Tzetzes, *Despre Licofron* 831.

¹¹¹² Diodor din Sicilia III.67; Diogenes Laertios, *loc. cit.*; Hesiod, citat de Clement Alexandrinul, *Stromatele* I, p. 121.

¹¹¹³ Pausanias, *loc. cit.*

mod evident, la baterea tulpinilor de in cu toporiști de fier, procedeu pe care Plinius îl descrie în același pasaj. Deși nu are dovezi, Frazer sugerează că Linos este o deformare grecească a expresiei feniciene *ai lanu*, „nenorocire asupra noastră”. *Oetolinos* înseamnă „Linos sortit pieirii”.

2. Însă mitul a fost readus la tiparul familiar al copilului abandonat de teama unui bunic gelos și crescut de păstori, ceea ce sugerează că industria inului din Argolida murise din cauza invaziei doriene sau a prețurilor egiptene mici, sau a ambelor, și a fost înlocuită de industria lânii; însă cântecelele funebre anuale în onoarea copilului Linos au fost intonate în continuare. Este probabil ca industria inului să fi fost introdusă de cretanii care au civilizat Argolida; cuvântul grecesc pentru funia de in este *merinthos*, toate cuvintele cu *-inthos* fiind de origine cretană.

3. Când a ucis-o pe Pene („pedeapsă”), Corebos a interzis, probabil, sacrificarea copiilor la sărbătoarea lui Linos și i-a înlocuit cu miei, redenumind luna respectivă „lună a mieilor”; el a fost identificat cu un elean cu același nume care a câștigat cursa de alergare la prima Olimpiadă (776 î.Hr.). *Tripodiscos* pare să nu fi avut nici o legătură cu trepiedul, fiind derivat din *tripodizein*, „a pune de trei ori în lanțuri”.

4. De vreme ce recoltarea inului oferea prilej pentru intonarea cântecelor funebre și baterea ritmică cu ciocane de lemn, iar în mijlocul verii – dacă e să judecăm după exemplele elvețienilor și al șvabilor citate în *Creanga de aur* a lui Frazer – tinerii săreau în jurul unui foc în aer liber ca să facă inul să crească înalt, s-a presupus existența unui alt Linos mistic: unul care a ajuns la maturitate și a devenit un muzician celebru, inventatorul ritmului și al melodiei. Acest Linos avea o mamă muză, iar drept tată, pe arcadianul Hermes, Eagru din Tracia sau Magnes, strămoșul eponim al magnesienilor; de fapt, el nu era elen, ci păzitorul culturii pelasgice preelenice, care includea alfabetul copacilor și cunoașterea Creației. Se spune că Apollo, care nu tolera nici un rival în muzică – după cum o demonstrase în cazul lui Marsias (*21.f) –, l-ar fi ucis dintr-un impuls, dar aceasta este o relatare inexactă, de vreme ce Apollo l-a adoptat pe Linos, nu l-a ucis. Mai târziu, moartea lui a fost pusă în mod mai corect în seama lui Heracle, patronul invadatorilor doriene necivilizați (*146.1).

5. Linos este numit fratele lui Orfeu din cauza similarității destinelor lor. În Alpii austrieci, bărbații nu sunt admiși la

recoltarea inului, la procesul uscării, baterii și macerării sau în camerele de tors (sunt informat de Margarita Schnön-Wels). Spiritul dominator al locului este *Harpatsch*: o babă înspăimântătoare ale cărei mâini și față sunt înnegrite cu funingine. Orice bărbat care se întâlnește întâmplător cu ea este îmbrățișat, obligat să danseze cu ea, agresat sexual și mânjit cu funingine. Mai mult, femeile care bat inul, numite *Bechlerinnen*, fugăresc și înnegresc cu funingine orice străin care dă întâmplător peste ele. Ele îl obligă să se întindă pe jos, calcă peste el, îi leagă mâinile și picioarele, îl învelesc în călți, îi răzuiesc fața și mâinile cu resturi înăsprite de in, îl freacă de coaja aspră a unui copac tăiat și, în cele din urmă, îl rostogolesc de pe deal în jos. Lângă Feldkirch, îl fac pe intrus doar să se întindă pe jos și calcă peste el; dar în alte părți îi deschid șlițul și îi umplu pantalonii cu resturi de in, ceea ce este atât de dureros, încât trebuie să fugă în picioarele goale. Lângă Salzburg, aceleași *Bechlerinnen* îi dau intrusului pantalonii jos și îl amenință cu castrarea; după ce acesta fuge, ele purifică locul prin arderea unor vreascuri și izbind secerile unele de altele.

6. Se știu puține despre ceea ce se întâmplă în camerele de tors, femeile fiind foarte secretoase, mai puțin faptul că ele intonează un cântec funebru numit *Flachses Qual* („chinurile inului”) sau *Leinen Klage* („deplângerea inului”). Pare deci probabil ca la recoltarea inului femeile să prindă, să agreseze sexual și să muteze un bărbat care reprezenta spiritul inului. Dar, deoarece aceeași a fost și soarta lui Orfeu, care a protestat împotriva sacrificiilor umane și a orgiilor sexuale (*28.d), Linos a fost descris drept frate al lui. *Harpatsch* este un personaj familiar: este soția babornița recoltei de grâne, reprezentantă a Zeiței Pământului. Secerile sunt izbite doar în cinstea lunii; ele nu sunt folosite la recoltarea inului. Lui Linos îi este atribuită inventarea muzicii, deoarece aceste cântece funebre sunt puse chiar în gura spiritului inului, iar unele coarde ale lirei erau făcute din fire de in.

148. Argonauții se adună

a. După moartea regelui eolian Creteu, Pelias, fiu al lui Poseidon, ajuns deja la bătrânețe, a luat tronul din Iolcos de la Eson, fratele lui vitreg, care era moștenitorul de drept. Fiind avertizat de un oracol că avea să fie ucis de un descendent al lui Eol, Pelias i-a omorât pe toți eolienii de rang înalt de care a îndrăznit să se atingă,

mai puțin pe Eson, pe care l-a cruțat de dragul mamei lui, Tiro, dar l-a ținut ostatic în palat, obligându-l să renunțe la moștenirea lui.

b. Or, Eson se căsătorise cu Polimela, cunoscută și ca Amfinome, Perimede, Alcimede, Polimede, Polifeme, Scarfe sau Arne, care i-a născut un fiu pe nume Diomede¹¹¹⁴. Pelias ar fi ucis copilul fără milă dacă Polimela nu și-ar fi chemat rudele să îl plângă ca și cum s-ar fi născut mort. Apoi l-a scos pe furiș din oraș și l-a dus pe Muntele Pelion, unde a fost crescut de centaurul Chiron, cum a făcut, înainte sau după aceea, și cu Asclepios, Ahile, Enea și alți eroi vestiți¹¹¹⁵.

c. Un al doilea oracol l-a prevenit pe Pelias să fie atent la un bărbat ce poartă doar o sanda. Într-o zi, când mai mulți dintre aliații lui princiari i se alăturaseră pe țărmul mării pentru a-i oferi un sacrificiu lui Poseidon, ochii lui Pelias au căzut pe un tânăr magnesian înalt și cu păr lung, îmbrăcat cu o tunică de piele strâmtă și o piele de leopard. Era înarmat cu două lănci cu lamă lată și purta o singură sanda¹¹¹⁶.

d. Cealaltă sanda o pierduse în râul noroios Anauros – pe care unii îl numeau în mod greșit Evenos sau Enipeu – din cauza șireteniei unei babe care îi ruga pe trecători, de pe celălalt mal, să o treacă apa. Nimeni nu s-a îndurat de ea, până când acest tânăr străin i-a oferit amabil spatele lui lat; dar s-a trezit împleticindu-se sub greutatea ei, căci baba era nimeni alta decât zeița Hera deghizată. Pelias o supăraseră pe Hera deoarece refuzase să-i aducă sacrificiile cuvenite, iar ea era hotărâtă să îl pedepsească pentru neglijența lui¹¹¹⁷.

e. Prin urmare, când Pelias l-a întrebat cu asprime pe străin: „Cine ești și care e numele tatălui tău?”, el a răspuns că Chiron, tatăl lui adoptiv, îl numea Iason, chiar dacă înainte fusese cunoscut drept Diomede, fiu al lui Eson. Pelias l-a privit cu

---

¹¹¹⁴ Scolie la *Odiseea* lui Homer XII.70; Diodor din Sicilia IV.50.1; Apollonios din Rodos I.232; Apollodor I.9.16; Scolie la Apollonios din Rodos I.45; Tzetzes, *Despre Licofron* 872.

¹¹¹⁵ Pindar, *Ode pythianice* IV.198 și urm. și *Ode nemeene* III.94 și urm.; Homer, *Iliada* XXVI.143.

¹¹¹⁶ Apollonios din Rodos I.7; Apollodor, *loc. cit.*; Pindar, *Ode pythianice* IV.128 și urm.

¹¹¹⁷ Apollonios din Rodos I.8-17; Apollodor, *loc. cit.*; Pindar, *loc. cit.*; Hyginus, *Fabula* 13; Valerius Flaccus I.84.

dușmănie și încruntare. „Ce-ai face”, l-a întrebat scurt, „dacă un oracol te-ar preveni că unul din concetățenii tăi e sortit să te ucidă?”.

„L-aș trimite să aducă lâna de aur a berbecului din Colhida”, a răspuns Iason, neștiind că Hera îi pusese aceste cuvinte în gură. „Dar, rogu-te, cui am onoarea să mă adresez?”

f. După ce Pelias și-a dezvăluit identitatea, Iason, pe moment intimidat, a devenit trufaș. El a revendicat îndrăzneț tronul uzurpat de Pelias, chiar dacă nu și turmele și ciurdele care îl însoțiseră, și, fiindcă era susținut puternic de unchiul său Feres, regele din Feres, și de Amitaon, regele din Pilos, veniți să ia parte la sacrificiu, Pelias s-a temut să-i refuze dreptul lui conferit prin naștere. „Dar mai întâi”, a insistat el, „îți cer să eliberezi scumpa noastră țară de un blestem!”.

g. Iason a aflat atunci că Pelias era hărțuit de umbra lui Frixos, care fugise din Orhomenos cu o generație în urmă, călare pe un berbec divin, pentru a evita să fie sacrificat. El se refugiase în Colhida, unde, când a murit, i s-a refuzat înmormântarea cuvenită; iar potrivit Oracolului din Delfi, ținutul Iolcos, unde se stabiliseră multe dintre rudele miniene ale lui Iason, nu avea să prospere câtă vreme umbra lui nu va fi adusă acasă pe un vas, împreună cu lâna berbecului de aur. Lâna era atârnată într-un copac din pădurea consacrată lui Ares din Colhida, păzită zi și nopte de un balaur mereu treaz. Odată ce această faptă pioasă va fi săvârșită, a declarat Pelias, avea să renunțe bucuros la regalitate, care deja devenise apăsătoare pentru un om atât de bătrân ca el¹¹¹⁸.

h. Iason nu i-a putut refuza lui Pelias acest serviciu, astfel că a trimis crainici la toate curțile din Grecia să cheme voluntari care să plece pe mare cu el. Totodată, l-a convins pe Argos din Tespiai să îi construiască o corabie pentru cincizeci de vâslași. Corabia a fost făcută în Pagasa, cu chereștea îmbătrânită de pe Muntele Pelion, după care Atena însăși a potrivit la prova lui *Argo* o grindă oraculară tăiată din stejarul din Dodona al tatălui ei, Zeus¹¹¹⁹.

i. În diverse epoci au fost întocmite multe liste diferite ale echipajului argonauților – după cum sunt numiți însoțitorii lui

---

¹¹¹⁸ Apollodor, *loc. cit.*; Pindar, *loc. cit.*; Diodor din Sicilia IV.40; Scolie la *Odiseea* lui Homer XII.70; Hesiod, *Teogonia* 992 și urm.

¹¹¹⁹ Pindar, *loc. cit.*; Valerius Flaccus I.39; Apollodor, *loc. cit.*

Iason –, dar următoarele nume sunt cele oferite de cei mai de încredere autori:

Acastos, fiul regelui Pelias
Actor, fiul lui Deion din Focia
Admetos, prințul din Feres
Amfiaraos, prezicătorul din Argos
Anceu cel Mare din Tegeea, fiu al lui Poseidon
Anceu cel Mic, lelegianul din Samos
Argos din Tespiai, constructorul corabiei *Argo*
Ascalafos din Orhomenos, fiu al lui Ares
Asterios, fiul lui Cometes din Pelopones
Atalanta din Calidon, vânătorița virgină
Augias, fiul regelui Forbas al Elidei
Butes din Atena, stuparul
Calais, fiul înaripat al lui Boreas
Cantos din Eubeea
Castor, luptătorul spartan, unul dintre Dioscuri
Cefeu, fiul lui Aleos Arcadianul
Ceneu Lapitul, care fusese cândva femeie
Coronos Lapitul, din Girton, în Tesalia
Ehion, fiu al lui Hermes mesagerul
Erginos din Milet
Eufem din Tenaros, înotătorul
Eurial, fiul lui Mecisteu, unul dintre epigoni
Euridamas Dolopianul, de la Lacul Xynias
Faleros, arcașul atenian
Fanos, fiul cretan al lui Dionysos
Heracle din Tirint, cel mai puternic om care a trăit vreodată,
acum zeu
Hilas din Driopis, scutier al lui Heracle
Iason, căpitanul expediției
Idas, fiul lui Afareu din Mesenia
Idmon din Argos, fiu al lui Apollo
Ificlos, fiul lui Testius din Etolia
Ifitos, fratele regelui Euristeu din Micene
Laerte, fiul lui Acrisios din Argos
Linceu, omul cu vedere pătrunzătoare, fratele lui Idas
Melampus din Pilos, fiu al lui Poseidon
Meleagru din Calidon

Mopsos Lapitul
 Nauplios din Argos, fiu al lui Poseidon, navigator de seamă
 Oileu al Locridei, tatăl lui Aiax
 Orfeu, poetul trac
 Palemon, fiu al lui Hefaistos, un etolian
 Peas, fiul lui Taumacos Magnesianul
 Peleu Mirmidonul
 Peneleos, fiul lui Hipalcimos, beoțianul
 Periclimenos din Pilos, fiu al lui Poseidon, care își schimba
 înfățișarea
 Polideuces, boxerul spartan, unul dintre Dioscuri
 Polifem, fiul lui Elatos din Arcadia
 Stafilos, fratele lui Fanos
 Tiphys, timonierul din Sife, în Beoția
 Zetes, fratele lui Calais.

Nicicând până atunci sau de atunci încolo nu s-a mai reunit pe un vas un grup atât de impunător¹¹²⁰.

j. Argonauții sunt cunoscuți adesea drept minieni, deoarece au adus înapoi umbra lui Frixos, nepotul lui Minias, și lâna berbecului său; dar și pentru că mulți dintre ei, inclusiv Iason însuși, erau sânge din sângele fiicelor lui Minias. Acest Minias, fiu al lui Chrises, migrase din Tesalia în Orhomenos, în Beoția, unde a întemeiat un regat și a fost primul rege care a făcut vreodată o vistierie¹¹²¹.

*

1. Pe vremea lui Homer, „pe buzele tuturor” (*Odiseea* XII.40) circula un ciclu de balade despre călătoria vasului *Argo* în ținutul lui Eetes („puternic”). Homer plasează Stâncile Rătăcitoare (*Planctae*) – printre care vasul a trecut înaintea lui Odiseu – lângă Insulele Sirenelor, nu departe de Scila și Charibda. Toate aceste pericole apar în relatările mai amănunțite despre întoarcerea corabiei *Argo* din Colhida.

---

¹¹²⁰ Apollodor, *loc. cit.*; Pindar, *loc. cit.*; Hyginus, *Fabulele* 12 și 14-23; Apollonios din Rodos I.20; Diodor din Sicilia IV.40-9; Tzetzes, *Despre Licofron* 175; Ovidiu, *Metamorfoze* VII.1 și urm.; Valerius Flaccus, *Argonautice* I.*passim*.

¹¹²¹ Apollonios din Rodos I.229; Pausanias IX.36.3.

2. Potrivit lui Hesiod, după ce a îndeplinit numeroase sarcini dificile impuse de Pelias, Iason, fiul lui Eson, s-a căsătorit cu fiica lui Eetes, care a venit împreună cu el în Iolcos, unde „i-a fost supusă” și i-a născut un fiu, pe Medeios, care a fost educat de Chiron. Dar Hesiod pare să fi fost informat greșit: în epoca eroică nici o prințesă nu era adusă în casa soțului ei – el venea acasă la ea (*137.4 și 160.3). Astfel, Iason fie că s-a căsătorit cu fiica lui Eetes și s-a stabilit la curtea lui, fie că s-a căsătorit cu fiica lui Pelias și s-a stabilit în Iolcos. Eumelos relatează (în secolul al VIII-lea î.Hr.) că, atunci când Corintos a murit fără să aibă moștenitori, Medeea a revendicat tronul vacant din Corint și a avut câștig de cauză, deoarece era fiica lui Eetes care, nemulțumit de moștenirea lui, emigrase în Colhida; și că Iason, soțul ei, a devenit atunci rege.

3. Nici Colhida, nici capitala Eea nu sunt menționate în aceste relatări timpurii, care îl fac pe Eetes fiu al lui Helios și frate al lui Circe din Eea. Și nici nu trebuie presupus că povestea, așa cum a fost cunoscută de Homer, are multe în comun cu cea spusă de Apollodor și Apollonios din Rodos; pe vremea lui Herodot, nici măcar traseul urmat la plecare de corabia *Argo* nu era stabilit, cu atât mai puțin drumul de întoarcere – căci în 462 î.Hr. Pindar prezentase (*Ode pythianice* IV) o versiune foarte diferită de a lui.

4. Mitul lui Pelias și Diomedee – numele original al lui Iason – pare să se refere la un prinț abandonat pe un munte, crescut de herghelie, căruia regele din orașul învecinat, nu neapărat un uzurpator, îi stabilește sarcini aparent imposibil de îndeplinit, cum ar fi înjugarea unor tauri care aruncă flăcări și dobândirea unei comori păzite de un monstru marin – Iason, pe jumătate mort în burta monstrului marin, face obiectul unor opere de artă etrusce. Răsplata lui trebuie să fi fost căsătoria cu moștenitoarea regală. Mituri similare sunt comune în mitologia celtică – dovadă muncile impuse lui Kilhwych, eroul din *Mabinogion*, atunci când a vrut să se căsătorească cu vrăjitoarea Olwen – și par să se refere la probele rituale ale unui rege prin care își dovedea curajul înainte de încoronarea sa.

5. Într-adevăr, natura sarcinilor lui Diomedee poate fi dedusă cel mai plauzibil din legenda lui Kilhwych și Olwen și din cea similară a lui Peredur, fiul lui Evrawc, precum și din *Mabinogion*. Tatăl lui Olwen, de care Kilhwych se îndrăgostise, i-a poruncit acestuia să înjuge un taur galben și unul vârgat, să curețe un deal de ciulini și tufișuri, să îl semene cu grâne și apoi să strângă recolta într-o

singură zi (*127.1 și 152.3); de asemenea, să dobândească un corn al abundenței și un cazan magic irlandez. Peredur, care se îndrăgostise de o fecioară necunoscută, trebuia să ucidă un monstru acvatic pe nume *Avanc*, dintr-un lac de lângă Colina Doliului – Eea însemnând „doliu”. Cu condiția ca el să-i jure credință, ea i-a dat o piatră magică, iar Peredur a putut să îl învingă cu ea pe *Avanc* și să câștige „tot aurul pe care și l-ar putea dori un om”. Fecioara s-a dovedit a fi împărăteasa *Cristinobyl*, o vrăjitoare care trăia cu mare pompă undeva „înspre India”, iar Peredur a rămas amantul ei timp de paisprezece ani. De vreme ce singurul alt erou galez care l-a învins pe *Avanc* a fost *Hu Gadarn* cel Puternic, strămoșul lui *Cymry*, care a înjugat doi tauri la atelaj și a târât monstrul afară din râul *Conwy* (*Trioedd Ynys Prydein* III.97), pare probabil ca *Iason* să fi tras și el monstrul afară din apă cu ajutorul atelajului său care arunca flăcări.

6. Cazanol irlandez adus de *Kilhwych* pare să fi fost cel menționat în *Legenda lui Peredur*: un cazan al regenerării, asemenea celui folosit mai târziu de *Medeea*, pe care un gigant îl găsisese pe fundul unui lac din Irlanda. Este posibil ca lui *Diomedea* să i se fi cerut să aducă un cazan similar pentru *Pelias*. Scena muncilor sale trebuie să fi fost vreo țară care nu figura pe hartă, situată „înspre soare-răsare”. În legenda argonauților nu este menționat nici un corn al abundenței, dar *Medeea* le întinerește fără nici un motiv clar pe nimfa *Macris* și pe surorile ei, fostele doici ale lui *Dionysos*, atunci când se întâlnește cu ele în *Drepane*, sau *Corcira*. De vreme ce *Dionysos* avea multe în comun cu nou-născutul *Zeus*, a cărui doică, nimeni alta decât capra *Amaltea*, îi dăduse cornul abundenței original (*7.b), este posibil ca *Medeea* să-l fi ajutat pe *Diomedea* să dobândească un alt corn al abundenței de la nimfe, oferindu-le serviciile ei. Muncile lui *Heracle* (asemenea celor ale lui *Tezeu* și *Orion*) sunt cel mai bine înțelese ca sarcini în vederea căsătoriei, iar printre ele se numără „ruperea coarnelor ambilor tauri”, cel cretan și cel ahelonian (*134.6).

7. Acest mit al sarcinilor de căsătorie, care avea o versiune curentă în *Iolcos*, cu *Pelias* în rolul eroului negativ, și alta în *Corint*, cu *Corintos* în rolul eroului negativ, a fost în mod evident asociat cu povestea semilegendară a unei expediții maritime miniene organizate de locuitorii din *Orhomenos* și care a plecat din *Iolcos*. *Orhomenos* aparținea străvechii amfichionii (sau ligă) din *Calauria* (*Strabon* VIII.6.14), prezidată de zeul eolian *Poseidon*, care includea

șase state maritime din Argos și Atica; era singurul oraș insular dintre cele șapte, fiind plasat strategic între Golful Corintului și cel al Tesaliei. Asemenea beoțienilor lui Hesiod, este posibil ca locuitorii lui să fi fost agricultori iarna și marinari vara.

8. Presupusul scop al expediției era recuperarea unei lâni sacre, furată și dusă „în ținutul lui Eetes” de regele Frixos, un nepot al lui Minias, când fusese pe punctul de a fi sacrificat pe Muntele Lafistion (*70.d), și de a escorta umbra lui Frixos înapoi acasă, în Orhomenos. Conducătorul ei trebuie să fi fost minian – ceea ce Diomede, fiul lui Eson, nu era –, poate Citisoros (Herodot VII.197), fiul lui Frixos, căruia Apollonios din Rodos îi acordă un rol în prim-planul poveștii (*151.f și 152.d) și care își dobândise în Orhomenos supranumele de Iason („vindecător”) atunci când pusese capăt secetei și ciumei provocate de fuga lui Frixos. Totuși, Diomede era minian din partea mamei, deci este posibil ca descendența să fi fost matrilineară atât în Orhomenos, cât și în Iolcosul pelasgic.

9. În această legendă miniană, ținutul lui Eetes nu are cum să se fi aflat în celălalt capăt al Mării Negre; toate dovezile timpurii indică o insulă din Adriatica. Se crede că argonauții au navigat pe fluviul Pad, lângă gurile căruia, de cealaltă parte a golfului, se află Eea, insula lui Circe, numită acum Lussin; și au fost prinși în capcană de colhienii lui Eetes la gurile Istrului – nu ale Dunării, ci, așa cum sugerează Diodor din Sicilia, ale micului râu Istros, care dă numele Istriei. Medeea l-a ucis atunci pe fratele ei Apsirtos, care a fost îngropat în orașul Apsirtides din apropiere; iar când ea și cu Iason s-au refugiat la Alcinoos, regele din Drepane (Corcira), la câteva zile de mers pe mare spre sud, colhienii, frustrați de răzbunarea lor și temându-se să nu-și atragă mânia lui Eetes dacă se întorc cu mâna goală, au construit orașul Pola, în interiorul Istriei. Mai mult, țara sirenelor, Simplegadele („insulele care se ciocnesc”), Scila și Charibda, se află toate aproape de Sicilia, pe lângă care *Argo* a fost împinsă de un vânt violent dinspre nord-est.

De fapt, „Colhida” poate fi o eroare, de la „Colicaria”, situată pe cursul inferior al fluviului Pad, nu departe de Mantova, care pare să fi fost un punct de oprire de pe Drumul Chihlimbarului, de vreme ce fiicele lui Helios, care plângeau cu lacrimi de chihlimbar, sunt introduse în poveste de îndată ce *Argo* intră pe Pad (*42.d). Chihlimbarul îi era consacrat soarelui, iar Electra („chihlimbar”), insula la care se spune că ar fi ajuns *Argo*, cu greu ar fi putut să fie

Samotrace, cum cred scoliaștii, ci „ținutul lui Eetes”, un post comercial aflat în punctul terminus al Drumului Chihlimbarului – poate un ținut corintian, deoarece Eetes adusese cultul soarelui din Corint, sau poate pelasgic, deoarece, potrivit *Descrierii pământului* (I.18) a lui Dionysos, o colonie pelasgă originară din Dodona întreținuse cândva o flotă puternică la una din gurile fluviului Pad.

10. Mitului lui Diomedee care nu ținea cont de geografie, combinat cu legenda unei călătorii miniene în ținutul lui Eetes, i s-a mai asociat un al treilea element: tradiția unui atac pirateresc timpuriu de-a lungul coastei sudice a Mării Negre, întreprins la comanda unui alt rege minian. Al șaselea oraș al Troiei se bucura, grație dominării Helespontului, de un monopol asupra comerțului din Marea Neagră, iar acest atac trebuie să fi fost planificat pentru a-l contesta (*137.1). Or, presupusul obiectiv al călătoriei în Adriatică a minienilor nu era o lână de aur, ci, potrivit lui Simonide (citată în scolia la Apollonios din Rodos IV.77), o lână purpurie pe care Primul Mitograf al Vaticanului o descrie drept cea „în care Zeus obișnuia să urce la Cer”. Cu alte cuvinte, era o lână neagră purtată într-un rit regal de invocare a ploii, asemenea celui practicat de Arminideni pe vârful Muntelui Pelion, unde un bătrân cu o mască din blană de oaie neagră este ucis și readus la viață de însoțitorii lui, îmbrăcați în lână albă (*Annals of the British School at Athens* XVI.244-9, 1909-16). Potrivit lui Dicearh (II.8), acest rit era săvârșit în epoca clasică sub auspiciile lui Zeus Acteos sau Acreos („de pe vârful”). La origine, bărbatul cu mască din blană de oaie neagră trebuie să fi fost regele, reprezentantul lui Zeus, care era sacrificat la sfârșitul domniei sale. Utilizarea aceleiași ceremonii pe Muntele Pelion și pe Muntele Lafistion explică împletirea celor două tradiții din Iolcos, anume mitul lui Diomedee și legenda incursiunii din Marea Neagră, cu tradiția unei călătorii miniene pentru a anula răul provocat de Frixos.

11. Însă este puțin probabil ca misiunea minienilor să fi fost aducerea înapoi a lânii lafistiene pierdute, care era ușor de înlocuit: este mult mai probabil ca ei să fi plecat în căutarea chihlimbarului, cu care să îmbuneze zeitatea ofensată, anume Zeița Muntelui. Trebuie amintit că minienii dețineau „nisiposul Pilos” de pe coasta de vest a Peloponesului – capturat de la lelegieni de Neleu, cu ajutorul pelasgilor din Iolcos (*94.c) – și că, potrivit lui Aristotel (*Mirabilia* 82), locuitorii din Pilos aduceau chihlimbar de la gurile Padului. Recent, pe țărmul de lângă Pilos (acum satul Kakovatos)

au fost dezgropate cantități enorme de chihlimbar.

12. În această călătorie spre est, lâna a devenit „de aur” deoarece isprava lui Diomede de a dobândi comoara monstrului marin trebuia inclusă și ea în legendă; și deoarece, după cum arată Strabon, argonauții care au pătruns în Marea Neagră se duceau să caute aurul aluvionar din râul Fasis din Colhida (acum Rion), strâns de localnici în lâna pusă pe albia râului. Și nu doar confuzia dintre Colhida și Colicaria, dintre Aea („pământ”) și Eea („tânguire”) și dintre lâna neagră din Pelion și cea din Lafistion a dus la fuzionarea acestor tradiții diferite. Palatul auroral al lui Helios, tatăl lui Eetes, se afla în Colhida (*42.a), cea mai estică țară cunoscută de Homer, iar *Iasonica*, altarele lui Heracle Vindecătorul, se spune că se aflau în golful estic al Mării Negre, unde eolienii înființaseră puncte comerciale. Potrivit altor autori, Heracle a fost cel care a condus expediția din Marea Neagră. Mai mult, de vreme ce Homer îl menționase pe Iason doar ca tată al lui Euneos, cel care le furnizase grecilor vin în timpul asedierii Troiei (*162.1), iar Lemnos se afla la est de Tesalia, se considera că și *Argo* se îndrepta spre est. Stâncile rătăcitoare sau care se ciocneau, pe care Homer le plasa în apele siciliene, au fost astfel transferate în Bosfor.

13. Fiecare oraș avea nevoie de un argonaut care să îl reprezinte pentru a-și justifica drepturile comerciale la Marea Neagră, iar barzii călători erau suficient de dispuși să mai introducă alte câteva nume în acest ciclu baladesc compozit. Drept urmare, există mai multe liste ale echipajului argonauților, care nu concordă unele cu altele, dar sunt bazate în mare parte pe teoria că ei folosiseră un vas cu cincizeci de vâslași – ceea ce nu era imposibil în epoca miceniană; Tzetzes este singurul care dă o sută de nume. Dar nici cei mai înverșunați sceptici nu par să se fi îndoit de faptul că legenda era în principal una istorică sau că această călătorie avusese loc înaintea Războiului Troian, cândva în secolul al XIII-lea î.Hr.

14. Sandaia unică a lui Iason dovedea că este luptător. Războinicii etolieni erau vestiți pentru obiceiul lor de a merge la luptă doar cu piciorul stâng încălțat (Macrobiu V.18-21; Scolie la *Ode pythianice* de Pindar IV.133), practică adoptată și de luptătorii din Plateea în timpul războiului peloponesiac, pentru a dobândi un punct de sprijin mai bun în noroi (Tucidide III.22). Motivul pentru care piciorul de partea scutului, și nu cel de partea armei, rămânea încălțat ar putea fi că acesta era cel mai avansat într-o luptă corp la

corp și putea fi folosit pentru lovirea adversarului în vintre. Astfel, piciorul stâng era cel agresiv, el nefiind pus niciodată pe pragul casei unui prieten; această tradiție a supraviețuit în Europa modernă, unde soldații pleacă invariabil la război cu piciorul stâng înainte.

15. Disputa dintre Hera și Pelias cu privire la refuzul de a-i aduce sacrificiile datorate ei sugerează o tensiune între dinastia aheenă din Iolcos, care îl adora pe Poseidon, și eolo-magnesienii, supușii lor, care o adora pe zeiță.

149. Femeile din Lemnos și regele Cizicos

a. După ce a prins mistrețul din Erimant, Heracle a apărut dintr-odată în Pagasa și a fost invitat printr-un vot unanim să fie căpitanul corabiei *Argo*, dar a acceptat cu generozitate să servească sub comanda lui Iason, care, deși era un novice, plănuise și făcuse cunoscută expediția lor. Prin urmare, atunci când corabia a fost lansată la apă și s-au tras la sorti locurile pe bănci, câte doi vâslași pe o bancă, Iason a fost cel care a sacrificat doi boi lui Apollo al Îmbarcărilor. În vreme ce fumul sacrificiilor se înălța în semn de bun augur spre cer, în vârtejuri întunecate, argonauții s-au așezat la ospățul de plecare, la care Orfeu i-a domolit cu lira lui pe cei câțiva bețivi mai certăreți. De acolo au plecat pe mare când s-a luminat de zori, îndreptându-se spre Lemnos¹¹²².

b. Cam cu un an mai devreme, bărbații din Lemnos se certaseră cu soțiile lor, plângându-se că miroseau urât, și le făcuseră concubine pe unele dintre fetele luate ostatice în raidurile lor în Tracia. Drept răzbunare, femeile din Lemnos i-au ucis pe toți fără milă, bătrâni și tineri deopotrivă, în afară de regele Toas, a cărui viață a fost cruțată în secret de fiica lui, Hipsipile, care l-a lăsat să plutească în derivă într-o barcă fără vâsle. Or, când *Argo* s-a ivit la orizont, femeile din Lemnos au confundat-o cu un vas inamic din Tracia și au luat armurile soților lor morți, alergând curajoase pe țarm ca să respingă atacul amenințător. Însă Ehion, cu elocvența lui, debarcând cu un toiag în mână ca vestitor al lui Iason, le-a liniștit, iar Hipsipile a convocat un consiliu la care a propus să trimită în dar mâncare și vin argonauților, dar să nu le permită să

---

¹¹²² Apollonios din Rodos I.317 și urm.

între în orașul ei, Mirina, de teamă să nu fie acuzate de masacru. Polixo, bătrâna doică a lui Hipsipile, s-a ridicat atunci și a susținut că, fără bărbați, rasa din Lemnos avea să dispară curând. „Cel mai înțelept”, a zis ea, „ar fi să vă oferiți iubirea acestor aventurieri de stirpe nobilă, căci astfel nu doar că veți pune insula noastră sub o protecție puternică, dar veți da naștere și unui neam robust”.

c. Sfatul ei dezinteresat a fost aplaudat furtunos, iar argonauților li s-a urat bun sosir în Mirina. Bineînțeles, Hipsipile nu i-a spus lui Iason întregul adevăr, ci, bâlbâindu-se și roșind, i-a explicat că, după ce fuseseră maltratate de soții lor, însoțitoarele ei luaseră armele și îi obligaseră să emigreze. Ea a spus că tronul vacant din Lemnos putea fi acum al lui, doar să-l ceară. Deși i-a acceptat cu recunoștință oferta, Iason a declarat că, înainte de a se stabili în fertilul Lemnos, trebuia să ducă la capăt expediția, în căutarea lânii de aur. Cu toate acestea, Hipsipile i-a convins curând pe argonauți să își amâne plecarea, căci fiecare aventurier era înconjurat de numeroase femei tinere, toate doritoare să îl atragă în patul lor¹¹²³. Hipsipile l-a revendicat pe Iason pentru ea și l-a tratat regește; atunci i-a zămislit el pe Euneos și pe fratele lui geamăn, Nebrofonos, pe care unii îl numesc Deifilos sau Toas cel Tânăr. În cele din urmă, Euneos a devenit rege în Lemnos și le-a furnizat grecilor vin în timpul Războiului Troian.

d. Cu acel prilej, și ceilalți argonauți au zămislit mulți copii și, dacă nu ar fi fost Heracle, care păzea nava *Argo* și, în cele din urmă, a intrat furios în Mirina, bătând pe la ușile caselor cu măciuca lui și chemându-și tovarășii înapoi, la misiunea lor, probabil că lâna de aur nu ar fi părăsit niciodată Colhida. Curând, el i-a obligat să vină pe țarm și în aceeași noapte au plecat spre Samotrace, unde au fost inițiați de îndată să ia parte la Misterele Persefonei de către preoții ei, cabirii, care îi salvează pe marinarii naufragiați¹¹²⁴.

e. Apoi, când femeile din Lemnos au aflat că Hipsipile îl cruțase pe Toas, încălcându-și jurământul – Toas fusese aruncat pe țarmul

---

¹¹²³ Apollonios din Rodos I.1-607; Herodot VI.138; Apollodor I.9.17; *Argonautica Orphica* 473 și urm.; Valerius Flaccus, *Argonautice* II.77; Hyginus, *Fabula* 15.

¹¹²⁴ Homer, *Iliada* VII.468, cu scolie; Statius, *Tebaida* VI.34; Apollonios din Rodos, *loc. cit.*; Apollodor, *loc. cit.*; Valerius Flaccus, *loc. cit.*; Hyginus, *loc. cit.*; *Fragments of Sophocles* II.51 și urm., ed. Pearson.

Insulei Sicinos, iar mai târziu a ajuns regele taurienilor –, au vândut-o ca sclavă regelui Licurg din Nemeea. Dar unii spun că pirații traci au atacat Mirina și au luat-o ostatică. Când a ajuns la vârsta bărbăției, Euneos a purificat insula de vinovăția sângelui vărsat, iar riturile folosite de el încă mai sunt repetate la sărbătoarea anuală a cabirilor: timp de nouă zile, toate focurile din vetrele din Lemnos sunt stinse și se aduc ofrande morților, după care un foc nou este adus pe mare de la altarul lui Apollo din Delos¹¹²⁵.

f. Argonauții au navigat mai departe, lăsând Imbrosul pe dreapta și, de vreme ce se știa bine că regele Laomedon al Troiei păzea intrarea în Helespont și nu lăsa să pătrundă nici un vas grecesc, s-au strecurat prin strămtoare noaptea, pe lângă coasta tracă și au ajuns astfel cu bine în Marea Marmara. S-au apropiat de teritoriul dolionilor și au debarcat pe istmul unei peninsule stâncoase numită Arcton, dominată de Muntele Dindimon. Aici au fost întâmpinați de regele Cizicos, fiul lui Oeneu, fostul aliat al lui Heracle, care tocmai se căsătorea cu Clite din orașul frigian Percote, și care i-a invitat cu căldură să ia parte la ospățul lui de nuntă. În timp ce petrecerea era încă în toi, paznicii navei *Argo* au fost atacați cu bolovani și măciuci de niște giganți cu șase mâini, născuți din pământ, care veniseră din interiorul peninsulei, dar au fost respinși.

g. Apoi, argonauții au dedicat piatra ce le servise de ancoră Atenei, în al cărei templu este expusă până în ziua de azi, și, după ce au adus la bord una mai grea, au plecat vâslind, luându-și rămas-bun prietenește, și au navigat spre Bosfor. Dar un vânt de nord-est i-a făcut să se învârtă în loc, așa că avansau atât de puțin, încât Tiphys a hotărât să întoarcă nava și să o ducă la adăpostul peninsulei. A fost abătut din calea lui, iar argonauții, care au debarcat pe uscat la întâmplare, fiind întuneric beznă, au fost atacați de îndată de niște războinici bine înarmați. Doar după ce i-au înfrânt într-o luptă aprigă, ucigându-i pe unii și punându-i pe fugă pe ceilalți, Iason a descoperit că ajunsese pe țărmul estic din Arcton și că nobilul rege Cizicos, care îi luase pe argonauți drept niște pirați, zăcea mort la picioarele lui. Scoasă din minți de această veste, Clite s-a spânzurat, iar nimfele pădurii au plâns atât de

---

¹¹²⁵ Apollodor III.6.4; Hyginus, *loc. cit.*; Filostrat, *Heroikos* XX.24.

amarnic, încât lacrimile lor au dat naștere unei fântâni care acum îi poartă numele.

h. Argonauții au organizat jocuri funerare în cinstea lui Cizicos, dar au rămas blocați de vremea proastă încă multe zile. În sfârșit, un alcion s-a rotit în zbor pe deasupra capului lui Iason și s-a așezat, ciripind, pe prova lui *Argo*, la care Mopsos, care înțelegea limba păsărilor, a explicat că totul avea să fie bine dacă o vor îmbuna pe zeița Rhea. Ea ceruse moartea lui Cizicos drept despăgubire pentru moartea leului ei sacru, ucis de el pe Muntele Dindimon, iar acum era supărată pe argonauți pentru că provocaseră un măcel în rândul fraților ei cu șase brațe născuți din pământ. Așadar, au înălțat zeiței o statuie, sculptată de Argos dintr-o tulpină îmbătrânită de viță-de-vie, și au dansat îmbrăcați în armuri pe vârful muntelui. Rhea le-a recunoscut devotamentul și a făcut ca un izvor – numit acum Izvorul lui Iason – să țâșnească din stâncile din apropiere. Atunci, s-a stârnit o briză plăcută, iar ei și-au putut continua călătoria. Însă dolionii și-au prelungit doliul timp de o lună încheiată, neaprinzând nici un foc și întreținându-se cu alimente crude, obicei care mai este respectat încă în timpul Jocurilor Cizicane anuale¹¹²⁶.

*

1. Iason este pus să viziteze Lemnosul deoarece, potrivit lui Homer, Euneos, care a fost rege acolo în timpul Războiului Troian, era fiul lui, iar Eufem, un alt argonaut, l-a zămislit pe Leucofanes („apariție albă”) cu o femeie din Lemnos (Tzetzes, *Despre Licofron* 886; Scolie la *Ode pythianice* de Pindar IV.455), devenind astfel strămoșul unei dinastii cireniene longevive. Masacrul din Lemnos sugerează că locuitorii insulei păstrasera o formă ginocratică de societate susținută de preotese înarmate, care a fost observată la anumite triburi libiene din vremea lui Herodot (*8.1), și că vizitatorii eleni nu puteau înțelege acest fapt decât ca fiind o revoltă a femeilor. Mirina era numele zeiței lor (*131.3). Despre femeile din Lemnos se spunea că miroseau urât probabil fiindcă lucrau cu frunze de drobușor – folosite de vecinii lor traci pentru tatuaje –, o plantă atât de scârboasă și cu un miros atât de persistent, încât

---

¹¹²⁶ Mytographus Vaticanus Primus 49; Apollonios din Rodos I.922 și urm. și 935-1077; *Argonautica Orphica* 486 și urm.; Valerius Flaccus, *Argonautice* II.634; Hyginus, *Fabula* 16.

triburile din Norfolk care făceau vopsea din drobușor erau obligate să se căsătorească între ele.

2. Samotrace era un centru al religiei eladice, iar inițiații în Misterele Zeiței-Lună – al căror secret a fost bine păstrat – aveau dreptul să poarte o amuletă purpurie (Apollonios din Rodos I.197; Diodor din Sicilia V.49), prețuită ca element de protecție împotriva pericolelor de orice tip, dar mai ales împotriva naufragiului. Filip al Macedoniei și soția lui, Olimpia, erau inițiați (Aristofan, *Pacea* 277), iar Germanicus Cezar a fost împiedicat să ia parte la Mistere doar de un semn rău prevestitor și a murit la puțin timp după aceea (Tacitus, *Anale* II.54). Se spune despre unele vase de bronz depuse la Samotrace că ar fi fost dedicate argonauților.

3. Frații Rheeli, cei cu șase brațe născuți din pământ în Insula Ursului, sunt deduși probabil din picturile cu bărbați păroși care poartă piei de urs, stând cu labelle întinse. Descrierea morții lui Cizicos este suficient de detaliată pentru a sugera o tradiție autentică a unei incursiuni în Marea Neagră, dar este prea puțin asociată cu stingerea anuală a focurilor din Cizicos, pe cât de puțin asociat era presupusul masacru din Lemnos cu o ceremonie similară din Mirina, din timpul sărbătorii de nouă zile a cabirilor. La sfârșitul anului, când era sacrificat regele sacru, în multe regate focurile erau de regulă stinse, pentru a fi reaprins ulterior, ca unul dintre riturile instalării noului rege.

4. Uciderea leului Rheeli se referă probabil la suprimarea cultului ei în Cizicos, în favoarea olimpianismului.

5. Alcionii erau mesagerii Zeiței Mării Alcione, „regina care alungă [furtunile]” (*45.1-2).

150. Hilas, Amicos și Fineu

a. La propunerea lui Heracle, argonauții s-au luat la întrecere să vadă cine poate vâsli mai mult. După ore de trudă, alinați doar de lira lui Orfeu, Iason, Dioscurii și Heracle mai vâsleau încă, pe când ceilalți tovarăși ai lor se recunoscuseră unul câte unul înfrânți. Puterea lui Castor începuse să scadă, iar Polideuces, care altfel nu ar fi putut să-l facă să abandoneze, a lăsat vâsla din mâini. Iason și Heracle, însă, au continuat să facă *Argo* să înainteze, așezați în părți opuse ale navei, până când, ajunși curând la gurile râului Chios din Misia, Iason a leșinat. Chiar atunci vâsla lui Heracle s-a rupt. El a privit încruntat în jur, furios și dezgustat, iar tovarășii lui,

deși epuizați, și-au băgat din nou vâslele prin inele și au dus *Argo* pe uscat, lângă râu.

b. În timp ce pregăteau masa de seară, Heracle s-a dus să caute un copac din care să facă o vâslă nouă. A smuls un brad enorm, dar când l-a târât lângă focul de lângă apă ca să-l cioplească, a aflat că scutierul lui, Hilas, plecase în urmă cu câteva ceasuri să aducă apă din iazul Pege, aflat în apropiere, și încă nu revenise. Polifem plecase să-l caute. Hilas fusese favoritul și iubitul lui Heracle încă de la moartea tatălui său, regele Teiodamas al driopilor, pe care Heracle îl omorâse când acesta refuzase să-i dăruiască un bou de jug.

Strigând „Hilas! Hilas!”, Heracle s-a repezit ca un nebun în pădure și curând s-a întâlnit cu Polifem, care i-a povestit: „Vai, l-am auzit pe Hilas strigând după ajutor și am fugit spre locul de unde se auzea. Dar când am ajuns la Pege, nu am găsit nici un semn de luptă cu sălbăticiunile sau cu alți dușmani. Era doar urciorul pentru apă, la marginea iazului”. Heracle și Polifem și-au continuat căutarea toată noaptea și i-au obligat pe toți misienii cu care se întâlneau să li se alăture, dar în zadar; adevărul e că Driope și nimfele ei surori se îndrăgostiseră de Hilas și îl ispitiseră să vină și să trăiască împreună cu ele într-o peșteră subacvatică.

c. În zori, s-a iscat o briză favorabilă și cum nici Heracle, nici Polifem nu apăruseră, deși toți le strigaseră numele făcând dealurile din jur să răsunе de ecoul chemărilor lor, Iason a dat ordin să se reia călătoria. Decizia a fost contestată zgomotos și, în timp ce *Argo* se îndepărta tot mai mult de țărm, mai mulți argonauți l-au acuzat că îl abandonase pe Heracle ca să se răzbune pentru înfrângerea la vâslit. Ei au încercat chiar să-l facă pe Tiphys să întoarcă nava, dar Calais și Zetes au intervenit, acesta fiind și motivul pentru care Heracle i-a ucis mai târziu, în Insula Tenos, unde a așezat o lespede suspendată într-un echilibru precar pe mormântul lor.

d. După ce a amenințat că distruge Misia dacă locuitorii ei nu continuă să-l caute pe Hilas, viu sau mort, iar apoi a condus un atac izbutit contra Troiei, Heracle și-a reluat muncile; dar Polifem s-a stabilit lângă Pege și a construit orașul Crios, unde a domnit

până când chalibii l-au ucis în luptă¹¹²⁷. De dragul lui Heracle, misienii încă îi mai aduc sacrificii o dată pe an lui Hilar, la Prusa, lângă Pege; preotul lor îi strigă numele de trei ori, iar adoratorii se prefac că îl caută prin pădure¹¹²⁸.

e. De fapt, Hilar a avut aceeași soartă ca Bormos, sau Borimos, fiul lui Upios, un tânăr din Mariandynia de o frumusețe nemaivăzută care cândva, la vremea recoltei, se dusesse la un izvor să aducă apă pentru secerători. Și el a fost tras în izvor de nimfe și nu a mai fost văzut vreodată. În fiecare an, la vremea recoltei, sătenii din Bitinia celebrează amintirea lui prin cântece de jale cu acompaniament de flaute¹¹²⁹.

f. Drept urmare, unii iau în răs povestea lui Hilar, spunând că, de fapt, el era Bormos și că Heracle fusese abandonat în Afetes, în Magnesia, aproape de Pagasa, când s-a dus la țărm să ia apă, la puțin timp după începerea călătoriei, deoarece grinda oraculară de pe *Argo* anunțase că era prea greu pentru ca nava să-l poată purta. Alții, dimpotrivă, spun nu doar că el a ajuns în Colhida, dar a și comandat expediția până la capăt¹¹³⁰.

g. *Argo* s-a oprit apoi în Insula Bebricos, tot din Marea Marmara, unde rege era arogantul Amicos, un fiu al lui Poseidon. Acest Amicos se considera boxer și obișnuia să îi provoace pe străini la un meci care, invariabil, îi ducea la moarte; iar dacă refuzau, îi arunca în mare de pe o stâncă, fără nici o ceremonie. El i-a abordat acum pe argonauți și a refuzat să le dea mâncare sau apă dacă unul dintre luptătorii lor nu îl va înfrunta în ring. Polideuces, care câștigase competiția de box la Jocurile Olimpice, s-a oferit de bună voie și și-a tras mânușile de piele netăbăcită pe care i le-a oferit Amicos.

h. Amicos și Polideuces au început în forță lupta într-o vâlcea plină de flori, nu departe de plajă. Mânușile lui Amicos erau ținute cu țepi de bronz, iar mușchii brațelor lui păroase erau ca niște

---

¹¹²⁷ Apollonios din Rodos I.1207 și urm.; Teocrit, *Idile* XIII; *Argonautica Orphica* 646 și urm.; Valerius Flaccus, *Argonautice* III.521 și urm.; Hyginus, *Fabula* 14; Apollodor I.9.19.

¹¹²⁸ Teocrit, *Idile* XIV.73 și urm.; Strabon XII.4.3; Antoninus Liberalis, *Transformationes* 26.

¹¹²⁹ Athenaios XVI.620; Eschil, *Persanele* 941; Scolie la *Descrierea pământului* de Dyonisos 791; Pollux IV.54.

¹¹³⁰ Herodot I.193; Apollodor I.9.19; Teocrit, *Idile* XIII.73 și urm.

stânci acoperite de alge. Era de departe cel mai greu dintre cei doi și mai tânăr cu câțiva ani; dar Polideuces, care la început luptase prudent, evitând șarjele lui ca de taur, i-a descoperit curând punctele slabe din apărare și, nu după mult timp, l-a făcut să scuipe sânge din gura tumefiată. După o luptă prelungită, în care nici unul nu dăduse semne că ar ceda, Polideuces a străpuns apărarea lui Amicos, i-a strivit nasul cu o lovitură de stânga și a continuat să-l lovească necruțător din ambele părți, folosind croșee și directe. În disperare de cauză și în suferință, Amicos l-a apucat pe Polideuces de pumnul stâng și l-a tras spre el cu mâna stângă, în timp ce cu dreapta i-a aplicat un swing violent; dar Polideuces s-a aruncat în direcția în care era tras. Lovitura a căzut în gol, iar el a contrat cu un croșeu de dreapta năucitor peste ureche, urmat de un upercut atât de irezistibil, încât i-a spart tâmpla lui Amicos și l-a ucis pe loc.

i. Când și-au văzut regele zăcând mort, bebricii au sărit la arme, dar însoțitorii lui Polideuces, care îl aclamau, i-au pus pe fugă ușor și au prădat palatul regal. Pentru a-l îmbuna pe Poseidon, tatăl lui Amicos, Iason a oferit atunci un sacrificiu de douăzeci de tauri roșcați, care fuseseră găsiți printre prăzi¹¹³¹.

j. A doua zi, argonauții au plecat din nou pe mare și au ajuns în Salmidesos, în estul Traciei, unde rege era Fineu, fiul lui Agenor. Fineu fusese orbit de zei pentru că profețise viitorul prea precis și era totodată chinuit de o pereche de harpii: creaturi feminine dezgustătoare și înaripate care, la fiecare masă, intrau în palat în zbor și înșfăcau mâncare de pe masa lui, mănjind restul, care putea și rămânea de nemâncat. O harpie se numea Aelo, iar cealaltă, Ocipete¹¹³². Când Iason i-a cerut lui Fineu un sfat despre cum să dobândească lâna de aur, el i-a spus: „Mai întâi scapă-mă de harpii!”. Servitorii lui Fineu au pregătit un ospăț pentru argonauți, asupra căruia harpiile s-au repezit imediat, dedându-se la trucurile lor obișnuite. Însă Calais și Zetes, fiii înaripați ai lui Boreas, s-au ridicat cu sabia în mână și le-au fugărit prin aer până departe,

---

¹¹³¹ Apollodor I.9.20; Apollonios din Rodos II.1 și urm.; Teocrit, *Idile* XXII.27 și urm.; *Argonautica Orphica* 661 și urm.; Valerius Flaccus, *Argonautice* IV.99 și urm.; Hyginus, *Fabula* 17; Lactanțiu despre *Tebaida* lui Statius III.353.

¹¹³² Apollodor I.9.21; Hesiod, *Teogonia* 265-9.

dincolo de mare. Unii spun că au ajuns harpiile din urmă în Insulele Strofade, dar le-au cruțat viața când acestea s-au întors și au implorat milă, căci Iris, mesagerul Herei, a intervenit și a promis că ele aveau să se întoarcă în peștera lor de pe Muntele Dicte din Creta și nu aveau să-l mai supere vreodată pe Fineu. Alții spun că Ocipete a capitulat pe acele insule, dar Aelo a zburat mai departe și a sfârșit prin a fi înecată în râul peloponesian Tigris, numit acum Harpis, după ea.

k. Fineu l-a învățat pe Iason cum să navigheze prin Bosfor și i-a făcut o descriere amănunțită a vremii, ospitalității și la ce trebuia să se aștepte în drum spre Colhida, un ținut colonizat mai întâi de egipteni, aflat în cel mai îndepărtat capăt estic al Mării Negre, în umbra Munților Caucaz. El a adăugat: „Iar odată ajuns în Colhida, încrede-te în Afrodita!”¹¹³³.

l. Cât despre Fineu, el s-a căsătorit mai întâi cu Cleopatra, sora lui Calais și a lui Zetes, apoi, după moartea ei, cu Idea, o prințesă scită. Idea era geloasă pe cei doi fii ai Cleopatrei și a pus martori falși să-i acuze de tot felul de ticăloșii. Însă Calais și Zetes au descoperit uneltirea și și-au eliberat nepoții din închisoare, unde erau biciuiți zilnic de paznicii sciți, iar Fineu nu doar că i-a repus în drepturi, ci a și trimis-o pe Idea înapoi la tatăl ei¹¹³⁴.

m. Iar unii spun că Fineu a fost orbit de zei după vizita argonauților, deoarece le dăduse sfaturi profetice¹¹³⁵.

*

1. În legenda călătoriei estice, spre Marea Neagră, a celor din Iolcos – dar nu și în cea vestică, spre Istria, a minienilor –, este posibil ca Heracle să fi condus expediția. Povestea dispariției lui Hilas a fost inventată pentru a explica riturile misiene de jelire a lui Adonis al Pădurilor, încă practicate în Prusa, lângă Pege, în epoca romană. Soarta lui Hilas aflat pe mâinile lui Driope și ale nimfelor ei trebuie să fi fost aceea a lui Leucip (*21.6), Acteon (*22.1), Orfeu (*28.d) sau a oricărui alt rege sacru din cultul stejarului, anume de

---

¹¹³³ Herodot II.147; Apollodor, *loc. cit.*; Apollonios din Rodos II.176 și urm.; Valerius Flaccus, *Argonautice* IV.22 și urm.; Hyginus, *Fabula* 19; Mytographicus Vaticanus Primus 27; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu III.209.

¹¹³⁴ Diodor din Sicilia IV.44.

¹¹³⁵ Apollodor, *loc. cit.*

a fi dezmembrat și devorat de femei feroce, care apoi se purificau într-un izvor și anunțau că el a dispărut fără urmă. „Driope” înseamnă „ciocănitore” (literal: „față a stejarului”), o pasăre al cărei ciocănit în trunchiul stejarului sugera căutarea lui Hilar, un driopian prin naștere, ciocănitul fiind considerat că prevestește vreme umedă (*56.1), principalul scop al acestui sacrificiu fiind să aducă ploile de toamnă. Ca nou rege, Heracle trebuie să se fi prefăcut că se alătură căutării predecesorului său. Bormos sau Borimos ar putea fi o variantă de la Brimos, fiul lui Brimo (*24.6).

2. Povestea lui Amicos poate fi dedusă dintr-o imagine care înfățișează jocurile funerare celebrate după ce vechiul rege fusese aruncat de pe o stâncă (*96.3 și 6). Boxul, un sport cretan menționat în *Iliada* și în *Odiseea*, pare să fi fost suficient de sportiv până când rivalitatea orășenească de la Jocurile Olimpice a introdus boxul profesionist. Pugiliștii din amfiteatrele romane foloseau mănuși cu țepi și boxuri pentru degete, nu fâșiile tradiționale de piele netăbăcită; în relatarea lui expertă a meciului dintre Polideuces și Amicos, Teocrit regretă fostele glorii ale ringului.

La origine, harpiile erau personificări ale Zeiței cretane a Morții ca vârtejuri de vânt (Homer, *Odiseea* I.241 și XX.66 și 77), dar, în acest context, ele par să fi fost păsări sacre, ereți sau vulturi-de-mare, cărora tracii le puneau în mod regulat de mâncare. Atunci când descrie vizita argonauților la curtea lui Fineu, Diodor din Sicilia evită cu grijă orice menționare a harpiilor – probabil de teamă să nu-și atragă mânia lor –, însă reușește să sugereze că a doua soție a orbului Fineu, o scită, îl înșela atunci când pretindea că harpiile îi luau mâncarea și mânjeau ce rămânea, propriii lui servitori făcând-o, de fapt, la ordinele ei. Fineu era pe cale să moară treptat de foame atunci când Calais și Zetes – frații primei lui soții – au depistat vinovăția ei și și-au eliberat nepoții din închisoarea în care ea îl convinsese pe Fineu să îi arunce.

3. Insulele Strofade („rotitoare”) erau numite astfel deoarece vasele trebuiau să se aștepte ca vântul să își schimbe direcția atunci când se apropiau de ele.

4. Lespezile suspendate, stânci enorme echilibrate cu atâta grijă încât să se lege dintr-o parte în alta la cel mai mic impuls, sunt monumente funerare înălțate, se pare, de emigranții constructori de drumuri din Libia, spre sfârșitul mileniului al III-lea. Câteva încă

mai funcționează în Cornwall și Devon, altele au fost mutate prin eforturile concertate ale soldaților lipsiți de ocupație și ale turiștilor. Dedicarea unei pietre suspendate în Tenos lui Calais și Zetes, fiii înaripați ai lui Boreas, sugerează că spiritele eroilor erau invocate să lege stânca, sub formă de vânt, strivind astfel victima vie de dedesubtul ei.

151. De la Simplegade la Colhida

a. Fineu îi prevenise pe argonauți în legătură cu stâncile înspăimântătoare numite Simplegade, Planctae sau Cianee, care străjuiau intrarea în Bosfor, veșnic învăluite în cețuri. Când un vas încerca să se strecoare printre ele, stâncile se apropiau și îl striveau; însă, la sfatul lui Fineu, Eufem a dat drumul unui porumbel sau, spun unii, unui bătlan, să zboare în fața lui *Argo*. Stâncile i-au prins penele din coadă și s-au retras iar, argonauții au vâslit printre ele cu viteză maximă, ajutați de Atena și de lira lui Orfeu, pierzând doar ornamentul de la pupa. După aceea, conform unei profeții, stâncile au rămas nemișcate, câte una de fiecare parte a strâmtorii, și, chiar dacă forța curentului aproape că împiedica vasul să înainteze, argonauții au tras de vâsle până când acestea s-au îndoit ca niște arcuri, și așa au pătruns în Marea Neagră fără să pățească vreo nenorocire¹¹³⁶.

b. Navigând pe lângă coasta sudică, ei au ajuns curând la mica Insulă Thynias, unde Apollo a binevoit să apară în fața lor într-o aură de splendoare divină. Orfeu i-a înălțat de îndată un altar și i-a sacrificat o capră sălbatică lui Apollo al Zorilor. Urmând exemplul lui, argonauții au jurat acum să nu se părăsească vreodată unul pe celălalt în caz de primejdie, jurământ ce va fi comemorat în Templul Armoniei construit ulterior pe acea insulă.

c. Apoi au navigat către orașul Mariandynia – faimos pentru prăpastia din apropierea lui, pe unde Heracle îl scosese pe Cerber din Lumea Subpământeană – și au fost întâmpinați cu căldură de regele Licos. Licos primise deja printr-un mesager vestea că dușmanul lui, regele Amicos, murise, astfel că, recunoscător fiind,

---

¹¹³⁶ Apollonios din Rodos II.329; *Argonautica Orphica* 688; Homer, *Odiseea* XII.61; Herodot IV.85; Plinius, *Naturalis historia* VI.32; Valerius Flaccus IV.561 și urm.; Apollodor I.9.22.

l-a oferit argonauților pe Dascilos, fiul lui, ca să le fie călăuză în călătoria lor de-a lungul coastei. În ziua următoare, în timp ce erau pe cale să se imbarce, Idmon prezicătorul a fost atacat de un mistreț fioros ce pândea din stufărișul râului Licos și care i-a străpuns coapsa adânc cu colții lui mari. Idas a sărit în ajutorul lui Idmon și, când mistrețul s-a repezit iar, l-a străpuns cu lancea; dar, în ciuda îngrijirii, Idmon a sângerat până a murit, iar argonauții l-au jelit timp de trei zile. Apoi Tiphys s-a îmbolnăvit și a murit la rândul său, iar tovarășii săi, cuprinși de întristare, au înălțat un tumul peste cenușa lui, alături de cel pe care-l ridicaseră pentru Idmon. Mai întâi Anceu cel Mare, iar după el Erginos, Nauplios și Eufem s-au oferit cu toții să îi ia locul lui Tiphys ca navigator, dar a fost ales Anceu, care i-a slujit bine¹¹³⁷.

d. Din Mariandynia, au continuat să navigheze spre est mai multe zile, până au ajuns în Sinope, în Paflagonia, oraș numit așa după fiica râului Asopos căreia Zeus îi făgăduise să-i ofere orice voia, după ce se îndrăgostise de ea. Șireată, Sinope a ales virginitatea și și-a petrecut restul vieții în casa ei de acolo, într-o singurătate fericită. În Sinope, Iason a găsit recruți care să ocupe cele trei locuri rămase vacante de pe bănci, anume frații Deileon, Autolicos și Flogios din Trica, cei ce-l însoțiseră pe Heracle în expediția lui în țara amazoanelor, dar care, după ce fuseseră despărțiți de el în mod accidental, se rătăciseră în acea regiune îndepărtată.

e. *Argo* a navigat apoi pe lângă țara amazoanelor, cea a chalibilor fierari, care nici nu cultivau pământul, nici nu îngrijeau turme, ci trăiau doar din câștigurile fierărilor lor; țara tibarenienilor, unde există obiceiul ca soții să geamă ca și cum ar fi în chinurile facerii atunci când soțiile lor nasc; și țara mosinoecilor, care trăiesc în case de lemn, se împreunează promiscuu și poartă lănci nespuse de lungi și scuturi albe în formă de frunze de iederă¹¹³⁸.

f. Lângă mica insulă a lui Ares, peste *Argo* au zburat stoluri mari de păsări, lăsând să cadă asupra lor pene de bronz, una din ele

---

¹¹³⁷ Apollonios din Rodos II.851-98; *Argonautica Orphica* 729 și urm.; Tzetzes, *Despre Licofron* 890; Valerius Flaccus V.13 și urm.; Hyginus, *Fabulele* 14 și 18; Apollodor I.9.23.

¹¹³⁸ Apollonios din Rodos II.946-1028; Valerius Flaccus V.108; *Argonautica Orphica* 738-46; Xenofon, *Anabasis* V.4.1-32 și 5.1-3.

rănindu-l pe Oileu la umăr. Atunci argonauții și-au amintit de sfaturile lui Fineu și și-au pus coifurile, strigând cât îi ținea gura; jumătate dintre ei vâsleau, în timp ce ceilalți îi protejau cu scuturile de care își izbeau săbiile. Fineu îi mai sfătuisese și să debarce pe insuliță, ceea ce au și făcut, gonind de acolo miriadele de păsări până nu a mai rămas nici una. În noaptea aceea, au lăudat înțelepciunea lui Fineu atunci când s-a stârnit o furtună violentă și patru eolieni agățați de o grindă de lemn au fost aruncați la mal, aproape de tabăra lor; acești naufragiați s-au dovedit a fi Citisoros, Argeos, Frontis și Melanion, fii ai lui Frixos cu Chalciope, fiica regelui Eetes din Colhida, și astfel înrudiți îndeaproape cu mulți dintre cei prezenți. Ei eșuaseră în timpul unei călătorii spre Grecia, în care intenționau să revendice regatul din Orcomenos al bunicului lor, Atamas. Iason i-a întâmpinat cu căldură și cu toții au adus sacrificii pe o piatră neagră din templul lui Ares, unde fondatoarea lui, amazoana Antiope, sacrificase cândva cai. Când Iason i-a lămurit că misiunea lui era să aducă înapoi în Grecia sufletul lui Frixos și, totodată, să recupereze lâna berbecului de aur pe care el călărise, Citisoros și frații lui s-au văzut puși în încurcătură, căci, chiar dacă datorau devotament amintirii tatălui lor, se temeau să nu își jignească bunicul cerându-i lâna. Însă ce altceva puteau să facă decât să se alăture cauzei acestor veri care le salvaseră viața¹¹³⁹?

g. Apoi *Argo* a navigat de-a lungul coastei Insulei Filira, unde Cronos se împreunase cândva cu Filira, fiica lui Ocean, și fusese surprins de Rhea asupra faptului; atunci el se transformase în armăsar și plecase în galop, lăsând-o pe Filira să nască un copil pe jumătate om, pe jumătate cal – care s-a dovedit a fi Chiron, centaurul cel învățat. Urând monstrul pe care trebuia acum să-l alăpteze, Filira s-a rugat să se prefacă în altceva decât era și a fost metamorfozată într-un tei. Dar unii spun că fapta s-a întâmplat în Tesalia sau Tracia, nu pe Insula Filira¹¹⁴⁰.

h. Curând, lanțul Caucaz avea să se înalțe în fața argonauților, iar ei au intrat pe gurile râului Fasis cel larg, care udă Colhida. Mai

---

¹¹³⁹ Apollonios din Rodos II.1030-1230.

¹¹⁴⁰ Apollonios din Rodos II.1231-41; Hyginus, *Fabula* 138; Filargirios despre *Georgicele* lui Vergiliu III.93; Valerius Flaccus V.153; *Argonautica Orphica* 747.

întâi Iason a făcut o libație de vin amestecat cu miere pentru zeii ținutului, apoi a ascuns nava *Argo* într-un golf adăpostit și a convocat consiliul de război¹¹⁴¹.

*

1. Stâncile Ciocnitoare, Rătăcitoare sau Albastre, învăluite în ceața mării, par să fi fost sloiuri de gheață de pe râurile rusești, care pluteau în derivă pe Marea Neagră; descrierile acestora erau amestecate cu relatări descurajatoare despre Bosfor, prin care curentul, umflat în urma dezghețării marilor râuri, ajunge adesea la o viteză de cinci noduri. Pare că și alte Insule Rătăcitoare, cele din Marea Baltică, erau cunoscute negustorilor de chihlimbar (*170.4).

2. Cenotafurile înălțate ulterior de coloniștii greci în cinstea eroilor Idmon și Tiphys ar putea explica povestea morții lor în timpul călătoriei. Se spune că Idmon ar fi fost ucis de un mistreț, asemenea lui Zeus Cretanul, Anceu și Adonis – cu toții regi sacri primitivi (*18.7). Numele Idmon („cunoscător”) sugerează că era vorba de un altar oracular, iar Apollonios din Rodos îl descrie într-adevăr ca pe un prezicător.

3. Orașul Mariandynia este numit după Ma-ri-enna (cuvântul sumerian pentru „mamă foarte rodnică a cerului”), *alias* Mirina, Ay-Mari sau Mariamne, o zeiță bine-cunoscută din estul Mediteranei. *Chalybs* era cuvântul grec pentru „fier”, iar calibii pare să fi fost un alt nume al tibarenienilor, primii fierari ai Antichității. În *Geneza* X.2, ținutul lor este numit Tubal (*Tubal* = *Tibar*), iar Tubal Cain erau tibarenienii care veniseră din Armenia în Canaan, împreună cu hoardele hicsoșilor. Forme modificate ale cuvadei practicate de tibarenieni supraviețuiesc în multe părți din Europa. Obiceiurile mosinoecilor, descrise de Xenofon – a cărui operă *Anabasis* a fost studiată de Apollonios din Rodos – sunt remarcabil de similare cu cele ale picților scoțieni și ale irlandezilor sidhe, triburi venite în Britania în Epoca Bronzului timpurie din regiunea Mării Negre.

4. Întâlnirea lui Iason cu păsările de pe mica insulă a lui Ares, acum Insula Puga din apropierea râului Kessab, sugerează că *Argo* a sosit acolo la începutul lui mai; vasul trebuie să fi navigat prin Bosfor, înainte ca prin strâmtoare curentul să devină prea puternic

---

¹¹⁴¹ Apollonios din Rodos II.1030-1285; *Argonautica Orphica* 747-55; Valerius Flaccus V.153-83.

pentru a putea fi învins prin vâslit, și să fi ajuns în Puga la momentul marii migrații de primăvară a păsărilor dinspre Peninsula Sinai. Se pare că mai multe păsări epuizate, care traversaseră în zbor munții Asiei Mici, în drumul lor spre Volga, și-au găsit adăpostul lor de pe mica insulă Puga supraaglomerat și s-au așezat pe *Argo*, terorizând echipajul superstițios. Potrivit *Păsărilor din Egipt* a lui Nicoll, printre aceste migratoare se numărau „șoimi, ciocârlii, ereți de stuf, rațe și alte păsări de baltă”, dar, de vreme ce insulița îi era dedicată lui Ares, mitografii le atribuie pene de bronz și intenții ostile. Este probabil ca alungarea de către Heracle a păsărilor stimfaliene într-o insulă din estul Mării Negre să fi fost dedusă din aventura argonauților, mai degrabă decât invers, cum se presupune de obicei.

5. Faima de doctor, învățat și profet a lui Chiron i-a adus titlul de Fiu al Filirei („teiului”); el este numit și descendent al lui Ixion (*63.d). Florile de tei erau des folosite în epoca clasică pe post de tonifiant și continuă să fie și acum; mai mult, scoarța interioară a teiului (floemul) era utilizată ca tăblițe de scris întotdeauna aflate la îndemână, iar când era ruptă în fâșii, era folosită la ghicit (Herodot IV.67; Aelianus, *Varia historia* XIV.12). Dar Insula Filira trebuie să își fi derivat numele de la un pâlcc de tei care creșteau acolo, mai degrabă decât din legăturile istorice cu Tesalia sau Tracia. Nici una dintre aceste insule de coastă nu are mai mult de o sută de metri lungime.

6. Colhida este cunoscută acum drept Georgia, iar râul Fasis, drept Rion.

152. Dobândirea lânii de aur

a. În Olimp, Hera și Atena discutau cuprinse de îngrijorare despre felul în care Iason, favoritul lor, ar putea lua lâna de aur. În cele din urmă, au decis să se adreseze Afroditei, care a promis ca poznașul ei fiu, micul Eros, să o facă pe Medeea, fiica regelui Eetes, să simtă o pasiune subită pentru el. Afrodita l-a găsit pe Eros jucând zaruri cu Ganimedee, dar trișând la fiecare aruncare, și l-a rugat să-și trimită una dintre săgeți în inima Medeei. I-a oferit drept recompensă un glob de aur smălțuit cu cercuri albastre, ce fusese jucăria lui Zeus în copilăria lui; când era aruncat în aer, globul lăsa o urmă ca de stea căzătoare. Eros a acceptat bucuros recompensa, iar Afrodita a promis celorlalte zeițe că avea să țină trează pasiunea

Medeei cu ajutorul unei vrăji noi: un vârtecap viu ținut cu aripile desfăcute pe o roată de foc.

b. Între timp, în consiliul de război ținut în golf, Iason a propus ca el și fiii lui Frixos să meargă împreună în orașul învecinat, Aea din Colhida, unde rege era Eetes, și să ceară lâna ca pe o favoare; și doar dacă vor fi refuzați să recurgă la viclenie sau la violență. Toți au salutat propunerea lui, iar Augias, fratele vitreg al lui Eetes, li s-a alăturat. S-au apropiat de Aea trecând prin cimitirul lui Circe, aflat la marginea râului, unde numeroase cadavre de bărbați învelite în piei de bou netăbăcite erau expuse în vârful sălciilor, ca să fie mâncate de păsări – căci colhidienii îngroapă doar trupurile femeilor. Aea strălucea în toată splendoarea în fața lor de pe un deal consacrat lui Helios, tatăl lui Eetes, care își ținea acolo caii lui albi. Hefaistos construisese palatul regal în semn de recunoștință pentru că Helios îl salvase atunci când fusese împresurat de giganti, în timpul atacului lor din Olimp.

c. Prima soție a regelui Eetes, nimfa caucaziană Asterodeia, mama lui Chalciope, văduva lui Frixos, și a Medeei, preoteasa-vrăjitoare a lui Hecate, murise cu câțiva ani în urmă, iar a doua lui soție, Idia, îi născuse acum un fiu, pe Apsirtos.

d. Când Iason și însoțitorii lui s-au apropiat de palat, au fost întâmpinați mai întâi de Chalciope, care a fost surprinsă să îi vadă pe Citisoros și pe ceilalți trei fii ai ei întorcându-se atât de curând, iar când a auzit povestea lor, l-a copleșit pe Iason cu mulțumiri că îi salvase. Apoi a venit Eetes, însoțit de Idia, și, vădit nemulțumit – căci Laomedon promisese să îi împiedice pe toți grecii să intre în Marea Neagră –, i-a cerut lui Egeu, nepotul lui preferat, să îi explice această intruziune. Egeu a răspuns că Iason, căruia el și frații lui îi datorau viața, venise să ia lâna de aur, conform unui oracol. Dar văzându-l pe Eetes tot mai furios, a adăugat de îndată: „Iar în schimb, acești nobili greci îi vor supune bucuroși pe sarmați stăpânirii Maiestății Tale”. Eetes a râs disprețuitor, apoi i-a poruncit lui Iason și lui Augias, pe care nu catadicsea să îl recunoască drept frate, să se întoarcă de unde au venit, înainte ca limbile și mâinile să le fie retezate.

e. Chiar în acel moment, din palat a ieșit prințesa Medeea și Eetes s-a rușinat, deoarece Iason i-a răspuns amabil și cuviincios, așa încât s-a angajat să îi cedeze lâna, dar a pus niște condiții aparent cu neputință de îndeplinit. Iason trebuia să înjuge doi tauri cu picioarele de bronz și care aruncau flăcări pe nări, creații de-ale lui

Hefaistos, și să are câmpul lui Ares cu o suprafață de patru ori mai mare decât puteau boii să are într-un an, apoi să îl semene cu dinții de șarpe primiți de la Atena, cei câțiva rămași după ce Cadmos îi semănase în Teba. Iason a rămas înmărmurit, întrebându-se cum să îndeplinească aceste munci nemaiauzite, dar Eros a ațintit una dintre săgețile lui spre Medeea și i-a împlântat-o în inimă până la pene.

f. Chalciope, care în seara aceea a vizitat-o pe Medeea la ea în dormitor ca să pună o vorbă bună pentru Citisoros și frații lui, a aflat că ea se îndrăgostise până peste cap de Iason. Când Chalciope s-a oferit ca mijlocitoare, Medeea a promis, cuprinsă de entuziasm, să-l ajute pe Iason să înjuge taurii ce aruncau flăcări pe nări și să dobândească lâna de aur; singura condiție era ca la plecare să se imbarce și ea pe *Argo*, ca soție a lui.

g. A fost chemat și Iason, care a jurat pe toți zeii din Olimp să îi rămână credincios Medeei pe viață. Ea i-a oferit o sticlură ce conținea o loțiune de șofran caucazian cu două tulpini, roșie ca sângele, care avea să-l protejeze împotriva respirației de foc a taurilor; acest leac apăruse prima oară din sângele lui Prometeu, pe când era schingiuit. Iason a primit sticlura cu recunoștință și, după o libație de miere, a destupat-o și și-a uns trupul cu conținutul ei, precum și scutul și lancea. El a putut astfel să supună taurii și să îi înjuge la un plug cu lama tare ca diamantul. A arat toată ziua, iar la căderea nopții a semănat dinții, din care au răsărit de îndată bărbați înarmați, pe care i-a provocat să se lupte între ei, așa cum făcuse și Cadmos într-o ocazie similară, aruncând un inel de piatră în mijlocul lor; apoi i-a ucis pe supraviețuitori.

h. Însă regele Eetes nu avea nici o intenție să se despartă de lâna lui și a refuzat fără rușine să recunoască înțelegerea. A amenințat că va incendia *Argo*, care acum era ancorată în Aea, și va masacra tot echipajul; dar Medeea, căreia el i se confesase imprudent, i-a condus pe Iason și o parte dintre argonauți în incinta templului lui Ares, situat la vreo zece kilometri depărtare. Acolo se afla lâna, păzită de un balaur fioros și nemuritor, cu un milion de inele, mai mare chiar și decât nava *Argo*, un balaur născut din sângele monstrului Tifon, cel ucis de Zeus. Ea a domolit șuieratul balaurului cu incantații, apoi i-a stropit pleoapele cu niște picături somnifere, folosindu-se de crenguțe de ienupăr proaspăt tăiate. Iason a desfăcut pe ascuns lâna din stejarul de care atârna și amândoi s-au întors în grabă pe plaja unde se afla *Argo*.

i. Dar deja preoții lui Ares dăduseră alarma, iar în atacul care a urmat colhidienii i-au rănit pe Ifitos, Meleagru, Argos, Atalanta și Iason. Dar toți au izbutit să se urce la bordul lui *Argo*, care îi aștepta; au plecat vâslind în mare grabă, urmăriți de galerele lui Eetes. Doar Ifitos a murit din pricina rănilor primite; cât despre Medeea, ea i-a vindecat repede pe ceilalți cu leacuri inventate de ea¹¹⁴².

j. Or, sarmații pe care Iason promisese să îi cucerească erau urmașii amazoanelor de pe trei corăbii capturate de Heracle în timpul celei de-a noua munci; ele și-au rupt lanțurile și i-au ucis pe marinarii puși să le păzească, dar, neștiind mai nimic despre arta navigației, plutiseră în derivă de-a lungul Bosforului cimerian, și trăseseră la mal la Cremni, în patria sciților liberi. Acolo au prins o herghelie de cai sălbatici, i-au încălecat și au început să devasteze ținutul. Curând, sciții, dându-și seama după unele cadavre ajunse în mâinile lor că invadatorii erau femei, au trimis un grup de bărbați tineri să le ofere amazoanelor iubirea lor în loc de luptă. Ceea ce nu s-a dovedit a fi prea greu; dar amazoanele au fost de acord să se căsătorească cu ei doar dacă se mutau pe malul estic al râului Tanais, unde urmașii lor, sarmații, încă mai locuiesc și păstrează obiceiurile amazoanelor, cum ar fi faptul că fiecare fată trebuie să omoare un bărbat în luptă înainte de a-și putea găsi un soț¹¹⁴³.

*

1. Această parte a legendei încorporează mitul primitiv al sarcinilor impuse lui Diomede de regele cu a cărei fiică dorea el să se căsătorească.

2. Vraja de dragoste a Afroditei, descrisă cu grijă de Teocrit (*Idile* II.17), era folosită în întreaga Grece, inclusiv în anturajul lui Socrate (Xenofon, *Memorabilia* III.11.17). Deoarece vârtecapul își face cuib în sălcii, șuieră ca un șarpe și depune ouă albe, el a fost consacrat dintotdeauna lunii; Io („lună”) l-a trimis ca mesager al ei îndrăgostitului Zeus (*56.a). Unul dintre denumirile populare din

---

¹¹⁴² Apollodor I.9.23; Apollonios din Rodos II.1260-IV.246; Diodor din Sicilia IV.48.1-5; Valerius Flaccus V.177-VIII.139; Hyginus, *Fabula* 22; Pindar, *Ode pythianice* IV.221 și urm.; Ovidiu, *Metamorfoze* VII.1.138-9; Plutarh, *Despre râuri* V.4; *Argonautica Orphica* 755-1012.

¹¹⁴³ Herodot IV.110-17.

Europa este „perechea cucului”, iar cucul apare în povestea modului în care Zeus a curtat-o pe Zeița-Lună, Hera (*12.a). Aprinderea focului prin frecare (roata de foc) era un procedeu magic de provocare a dragostei prin simpatie, așa cum cuvântul englez *punk* înseamnă și iască, și prostituată. Eros cu torță și săgeți este un Eros posthomerice, dar pe vremea lui Apollonios din Rodos comportamentul lui năstrușnic și disperarea Afroditei deveniseră o glumă literară (*18.a) pe care Apuleius o duce mai departe în *Cupidon și Psyche*.

3. Obiceiul colhidian de a înveli cadavrele în piei și de a le expune în vârful sălciilor amintește de obiceiul părților de a le lăsa pe anumite postamente ca să fie mâncate de vulturi, pentru a nu pângări principiul sacru al focului, darul sfânt al Soarelui, prin actul incinerării. Apollonios din Rodos îl menționează, pare-se pentru a sublinia îngrijorarea lui Pelias față de umbra lui Frixos: fiind grec, el nu putea considera faptul drept un rit funerar adecvat. Taurii care aruncau flăcări pe nări ai lui Eetes îi amintesc, din nou, pe cei de bronz, în care prizonierii erau fripți de vii de către Falaride din Agrigent – o colonie a Rodosului –, probabil în onoarea zeului lor Helios, al cărui simbol era un taur de bronz (Pindar, *Ode pythianice* I.185, cu scolie); dar oamenii semănați cu care s-a întrecut Iason nu se potrivesc în această poveste. Chiar dacă era rezonabil ca un străin canaanit precum Cadmos să se lupte cu autohtonii pelasgi atunci când a invadat Beotia (*58.g), Iason, în calitate de candidat la regalitate de origine autohtonă, ar fi trebuit mai degrabă să primească sarcina lui Kilhwych de a ara, a semăna și a recolta într-o singură zi (*148.5) – un act ritualic ușor de mimat în mijlocul verii –, decât să se lupte corp la corp cu un taur și să poarte obișnuitul simulacru de luptă împotriva unor bărbați deghizați în animale. Obținerea lânii de aur de către Iason corespunde dobândirii de către Heracle a merelor de aur păzite de un alt balaur veșnic treaz (*133.a). Cel puțin patru dintre muncile lui Heracle par să îi fi fost impuse în calitate de candidat la regalitate (*123.1; 124.2; 127.1 și 129.1).

4. Iason și Heracle sunt, de fapt, același personaj în măsura în care e vorba de mitul sarcinilor de îndeplinit în vederea căsătoriei; iar vestigii ale primei și celei de a șaptea munci supraviețuiesc aici în uciderea mistrețului din Mariandynia și a leului lui Cizicos, ambele fiindu-i atribuite lui Iason. „Iason” era, desigur, un nume al lui Heracle.

5. Șofranul de Colhida al Medeei este *colchicum*, otrăvitoarea brândușă de toamnă folosită de antici drept cel mai eficient leac împotriva gutei, cum este și astăzi. Reputația ei de plantă periculoasă a contribuit la renumele Medeei.

6. Sarmații erau călăreții arcași sciți din stepă (*132.6); nu e de mirare că Eetes a râs la ideea că Iason și infanteria lui cu arme grele i-ar fi putut supune.

153. Uciderea lui Apsirtos

a. Au supraviețuit mai multe relatări diferite despre întoarcerea lui *Argo* în Tesalia, chiar dacă este general acceptat faptul că, la indemnul lui Fineu, argonauții au navigat în jurul Mării Negre în sens invers mersului soarelui. Unii spun că atunci când Eetes i-a ajuns din urmă, aproape de gurile Dunării, Medeea l-a ucis pe Apsirtos, fratele ei vitreg mai mic pe care îl luase la bord, și l-a tăiat în bucăți pe care le-a zvârlit una câte una ca să fie luate de puternicul curent marin. Această stratagemă crudă i-a întârziat pe urmăritori, deoarece l-a obligat pe Eetes să recupereze pe rând fiecare bucată pentru înmormântarea de mai târziu, din Tomis¹¹⁴⁴. Se spune că adevăratul nume al fratelui vitreg al Medeei ar fi fost Egialeu, căci Apsirtos, care înseamnă „tras în jos”, nu face decât să consemneze ce s-a întâmplat cu membrele lui mutilate după ce a murit¹¹⁴⁵. Alții plasează crima chiar în Aea și spun că Iason l-a ucis și pe Eetes¹¹⁴⁶.

b. Însă cea mai detaliată și mai coerentă relatare este aceea că Apsirtos, trimis de Eetes în urmărirea lui Iason, a prins *Argo* în capcană la gurile Dunării, unde argonauții au convenit să o debarce pe Medeea la țărm, pe o insulă din apropiere consacrată lui Artemis, lăsând-o pentru câteva zile în grija unei preotese; între timp, un rege al birgilor avea să judece cazul și să decidă dacă ea trebuia să se întoarcă acasă sau să îl urmeze pe Iason în Grecia și

---

¹¹⁴⁴ Apollodor I.9.24; Ferekydes, citat în scolia la Apollonios din Rodos IV.223 și 228; Ovidiu, *Tristele* III.9; Stephanus Byzantinus s.v. Tomeos.

¹¹⁴⁵ Cicero, *Despre natura zeilor* III.19; Iustin XLII.3; Diodor din Sicilia IV.45.

¹¹⁴⁶ Sofocle, citat în scolia la Apollonios din Rodos IV.228; Euripide, *Medeea* 1334; Diodor din Sicilia IV.48.

în a cui posesie trebuia să rămână lâna. Dar Medeea i-a trimis un mesaj personal lui Apsirtos, prefăcându-se că fusese răpită și implorându-l să o salveze. În noaptea aceea, când Apsirtos s-a dus pe insulă și a încălcat astfel armistițiul, Iason l-a urmărit, l-a așteptat și l-a doborât pe la spate. Apoi i-a tăiat mâinile și picioarele și i-a lins de trei ori sângele scurs, pe care l-a scuipat de fiecare dată, pentru a-i împiedica umbra să îl urmărească. Imediat ce Medeea a ajuns din nou la bordul lui *Argo*, argonauții i-au atacat pe colhidienii rămași fără conducător, le-au împrăștiat flota și au fugit¹¹⁴⁷.

c. Unii susțin că, după uciderea lui Apsirtos, *Argo* a făcut cale întoarsă și a navigat în sus pe Fasis, până în Marea Caspică, iar de acolo în Oceanul Indian, ajungând iarăși în Mediterana prin Lacul Tritonis¹¹⁴⁸. Alții susțin că a navigat în amonte pe Dunăre și Sava, apoi în aval pe Pad, care se unește cu Sava, și în Marea Adriatică¹¹⁴⁹; dar a fost urmărită de furtuni și împinsă spre coasta Italiei, până când a ajuns la insula lui Circe, Eea. Iar alții, că a navigat în sus pe Dunăre, apoi a ajuns la insula lui Circe de-a lungul Padului și prin iazurile involburate din locul în care el se unește cu puternicul fluviu Ron¹¹⁵⁰.

d. Iar alții pretind că argonauții au vâslit pe Don până au ajuns la izvoarele lui, apoi au tras *Argo* spre un alt râu care curge spre nord, spre Golful Finlandei. Sau că, de pe Dunăre, ei au tras corabia spre izvorul râului Elba și, purtați de apele acestuia, au coborât în Iutlanda. Și că și-au fixat ruta spre Ocean, trecând pe lângă Britania și Irlanda, și au ajuns la insula lui Circe după ce au navigat printre Coloanele lui Heracle și de-a lungul coastelor Spaniei și Galiei¹¹⁵¹.

e. Însă aceste rute nu sunt posibile. Adevărul este că *Argo* s-a întors prin Bosfor, pe drumul pe care venise, și a trecut prin Helespont în siguranță, deoarece troienii nu se mai puteau opune trecerii sale. Căci, la întoarcerea din Misia, Heracle strânsese o flotă

---

¹¹⁴⁷ Apollonios din Rodos IV.212-502.

¹¹⁴⁸ Pindar, *Ode pythianice* IV.250 și urm.; Mimnerm din Colofon, citat de Strabon I.2.40.

¹¹⁴⁹ Apollodor I.9.24; Diodor din Sicilia IV.56.7-8.

¹¹⁵⁰ Apollonios din Rodos IV.508-660.

¹¹⁵¹ Timaios, citat de Diodor din Sicilia IV.56.3; *Argonautica Orphica* 1030-1204.

de șase vase [furnizate de dolioni și de aliații lor din Percote] și, după ce a navigat în sus pe râul Scamandru, la adăpostul întunericului, a surprins și a distrus flota troiană. Apoi și-a croit drum spre Troia lovind în dreapta și-n stânga cu măciuca și i-a cerut regelui Laomedon iepele devoratoare de oameni ale regelui Diomede, pe care i le lăsase în grijă cu mai mulți ani în urmă. Când Laomedon a negat că ar avea cunoștință despre așa ceva, Heracle l-a ucis, împreună cu toți fiii lui, în afară de nou-născutul Podarces sau Priam, pe care l-a numit rege în locul lui¹¹⁵².

f. Iason și Medeea nu se mai aflau la bordul corabiei *Argo*. Grinda oraculară de pe vas vorbise din nou, refuzând să-i mai poarte pe vreunul dintre ei până când nu aveau să fie purificați de crimă; iar de la gurile Dunării ei porniseră spre Eea, insula pe care locuia mătușa Medeei, Circe. Nu era Insula Eea din Campania unde a plecat Circe mai târziu să-și ducă viața, ci fosta ei rezidență din Istria; iar Medeea l-a condus pe Iason acolo pe ruta pe care sunt aduse în fiecare an la Delos darurile învelite în paie ale hiperboreenilor. Circe, la care ei s-au dus ca suplicanți, i-a purificat fără tragere de inimă cu sângele unei scroafe tinere¹¹⁵³.

g. Or, urmăritorii lor din Colhida fuseseră preveniți să nu se întoarcă fără Medeea și lâna de aur și, bănuind că ea se dusesese la Circe pentru purificare, au traversat Marea Egee în urma lui *Argo*, înconjurând Peloponesul, și au urcat apoi pe lângă coasta Iliriei, presupunând pe bună dreptate că Medeea și Iason aranjaseră ca cineva să-i aducă din Eea¹¹⁵⁴.

h. Însă unii spun că Apsirtos încă mai comanda flota din Colhida în acel moment și că Medeea l-a prins și l-a ucis pe una dintre insulele Iliriei numite de atunci Insulele Apsirtide¹¹⁵⁵.

*

1. Combinarea călătoriei spre vest cu cea spre est a rămas acceptată până când cunoștințele geografice ale grecilor au progresat și au devenit de neconciliat cu elemente principale ale poveștii; anume dobândirea lânii de pe râul Fasis și purificarea

---

¹¹⁵² Diodor din Sicilia IV.48; Homer, *Odiseea* XII.69 și urm. și *Iliada* V.638 și urm.

¹¹⁵³ Apollodor, *loc. cit.*; Herodot IV.33; Apollonios din Rodos IV.659-717.

¹¹⁵⁴ Hyginus, *Fabula* 23; Apollodor, *loc. cit.*

¹¹⁵⁵ Strabon VII.5.5.

Medeei și a lui Iason de către Circe, care trăia fie în Istria, fie în largul coastei de vest a Italiei. Însă, de vreme ce nici un istoric nu își permitea să își offenseze publicul prin respingerea călătoriei ca fiind una inventată, s-a presupus că argonauții se întorseseră, mai întâi, din Marea Neagră urmând firul Dunării, Savei și prin Adriatica; apoi, când exploratorii au descoperit că Sava nu se varsă în Adriatica, s-a presupus că există o confluență între Dunăre și Pad prin care ar fi putut să treacă *Argo*; iar atunci când, mai târziu, s-a dovedit că Dunărea era navigabilă doar până la Porțile de Fier și nu se întâlnea cu Padul, s-a spus că nava ar fi urcat pe Fasis și ar fi intrat în Marea Caspică și apoi în Oceanul Indian (unde exista o altă Colhida în lungul coastei Malabar – Ptolemeu Hefestion VIII.1.10), întorcându-se prin „apele lui Ocean” și Lacul Tritonis.

2. Posibilitatea acestei a treia rute fiind și ea negată, mitografiile au sugerat că *Argo* navigase în sus pe Don, despre care se presupunea că își are izvorul în Golful Finlandei, de unde a putut să ocolească Europa și să se întoarcă în Grecia prin strâmtoarea Gibraltar. Sau că au ajuns cumva pe Elba, pe Dunăre și printr-un portaj de distanțe lungi, apoi au coborât până la gurile ei și au ajuns acasă, pe lângă coastele Irlandei și Spaniei. Diodor din Sicilia, care și-a dat seama că *Argo* nu se putuse întoarce decât prin Bosfor, așa cum venise, a pus problema mai realist arătând că Istrul (acum Dunărea) era confundat adesea cu Istros, un pârâu neînsemnat care se vărsa în Adriatica lângă Trieste. Într-adevăr, chiar și pe vremea lui Augustus, geograful Pomponius Mela (II.3.13 și 4.4) încă mai relata că brațul vestic al Dunării „se scurge în Adriatica având o turbulență și o violență egale cu ale fluviului Pad”. Inițial, dobândirea lânii de aur, urmărirea de către colhidieni și moartea lui Apsirtos trebuie să fi avut loc în nordul Adriaticii. Ovidiu prefera să creadă că Apsirtos a fost ucis la gurile Dunării și îngropat la Tomis, deoarece acolo era locul în care îi era lui sortit să moară.

3. Se spunea că Eea (*170. *i-l* și 5) îi aparținea lui Chrises, tatăl lui Minias și străbunicul lui Frixos; iar *Chryses* înseamnă „de aur”. Este deci foarte posibil ca minienilor să le fi fost poruncit să îmbuneze spiritul lui, mai degrabă decât pe cel al lui Frixos, atunci când au luat lâna de aur. Potrivit lui Strabon, Frixos avea un altar de erou în Moschia, la Marea Neagră, „unde niciodată nu se sacrifică un berbec”; dar sanctuarul trebuie să fi fost întemeiat mai târziu, ca urmare a reputației dobândite de călătoria lui *Argo* – căci romanii au construit temple și pentru eroii și eroinele grecești,

introduși fără vreun temei în istoria lor națională.

4. Numele „Apsirtos”, care comemorează aruncarea în apă a rămășițelor sale, era probabil un nume local al lui Orfeu, după dezmembrarea lui de către menade (*28.d).

5. Atât Valerius Flaccus, cât și Diodor din Sicilia consemnează că jefuirea Troiei de către Heracle în călătoria de plecare, și nu la întoarcere, este o eroare.

154. *Argo* se întoarce în Grecia

a. După ce au ajuns în Corcira, care pe atunci se numea Drepane, colhidienii au găsit *Argo* trasă la mal în dreptul micuței insule Macris; echipajul sărbătorea cu entuziasm succesul expediției. Conducătorul colhidian i-a vizitat pe regele Alcinoos și pe regina Arete, cerând în numele lui Eetes predarea Medeei și a lânii. Arete, căreia Medeea îi ceruse protecție, l-a ținut în acea noapte treaz pe Alcinoos, plângându-se de tratamentul crud la care tații le supuneau atât de des pe fiicele lor neascultătoare: de exemplu, cruzimea lui Nicteu față de Antiope și a lui Acrisios față de Danae. „Chiar acum”, i-a spus ea, „sărmana prințesă Metope zace într-o temniță din Epir, la ordinele nemilosului ei tată, regele Ehteos! A fost orbită cu ghimpi de bronz și pusă să macine boabe de orz din fier într-o piuă grea: «Când o să faci făină din ele, îți voi reda vederea», o batjocorește el pe biata fată. Eetes ar fi în stare să o trateze pe fermecătoarea Medeea cu aceeași barbarie, dacă i se va oferi șansa”¹¹⁵⁶.

b. În cele din urmă, Arete l-a convins pe Alcinoos să îi spună ce judecată avea să dea în dimineața următoare, și anume: „Dacă Medeea e încă virgină, se va întoarce în Colhida; dacă nu, e liberă să rămână cu Iason”. În timp ce el dormea adânc, Arete și-a trimis mesagerul să îl prevină pe Iason la ce să se aștepte, iar el s-a căsătorit cu Medeea de îndată, în peștera lui Macris, fiica lui Aristeu, numită de unii și doica lui Dionysos. Argonauții au sărbătorit nunta printr-un banchet somptuos, așternând lâna de aur pe patul nupțial. A doua zi, când a fost rostită judecata, Iason a revendicat-o pe Medeea ca soție, iar colhidienii nu au putut nici să

---

¹¹⁵⁶ Apollonios din Rodos IV.1090-95; Homer, *Odiseea* XVIII.83 și XXI.307, cu scolie.

execute ordinele lui Eetes, nici să se întoarcă acasă, de frica mâniei lui. Drept urmare, unii s-au stabilit în Corcira, iar alții au ocupat acele insule din Iliria, nu departe de Eea lui Circe, numite acum Apsirtide, apoi au construit orașul Pola pe continent, în Istria¹¹⁵⁷.

c. Când, după un an sau doi, Eetes a auzit cele întâmplute, aproape că a murit de furie și a trimis în Grecia un crainic care să o ceară pe Medeea și despăgubire pentru prejudiciile aduse lui; dar crainicul a fost informat că pentru răpirea lui Io de către bărbații din neamul lui Eetes încă nu fusese plătită vreo despăgubire (deși adevărul era că Io fugise fiindcă era urmărită de un tăun), astfel că nu aveau de plătit nici pentru plecarea voluntară a Medeei¹¹⁵⁸.

d. De acum Iason nu mai trebuia decât să înconjoare Capul Malia și să se întoarcă la Iolcos cu lâna. El a trecut cu bine pe lângă Insulele Sirenelor, unde cântecele seducătoare ale acestor femei-păsări au fost contracarate de cele și mai frumoase ale lirei lui Orfeu. Doar Butes s-a aruncat peste bord, încercând să înoate spre mal, dar Afrodita l-a salvat, ducându-l pe Muntele Erix prin Lilybaeum și făcându-l acolo amantul ei. Unii spun că sirenele, care își pierduseră deja aripile în urma unei competiții muzicale propuse de Hera, în care muzele le-au învins, s-au sinucis din pricina eșecului lor de a rivaliza cu Orfeu; dar că încă erau pe insula lor când Odiseu a trecut pe acolo, o generație mai târziu¹¹⁵⁹.

e. Argonauții au navigat apoi pe lângă coasta de est a Siciliei, pe o vreme frumoasă, iar acolo au văzut cirezile albe fără pereche ale lui Helios care pășteau pe țărm, dar s-au abținut să fure vreuna dintre ele¹¹⁶⁰. Dintr-odată, au fost loviți de un vânt din nord, un vânt înfricoșător, care, după nouă zile, i-a împins spre cele mai îndepărtate ținuturi ale Libiei; acolo, un val enorm a aruncat *Argo* pe stâncile primejdioase care tivesc coasta, iar când s-a retras, a lăsat-o eșuată, la peste un kilometru depărtare de țărm. Cât vedeau cu ochii, era doar un deșert fără viață, încât argonauții erau deja pregătiți să moară atunci când Zeița Triplă Libia i-a apărut într-un

---

¹¹⁵⁷ Strabon I.2.39 și VII.5.5; Apollonios din Rodos IV.511-21; Hyginus, *Fabula* 23; Apollodor I.25; Calimah, citat de Strabon I.2.39.

¹¹⁵⁸ Herodot I.1.

¹¹⁵⁹ Pausanias IX.34.2; Strabon VI.1.1; *Argonautica Orphica* 1284; Homer, *Odiseea* XII.1-200.

¹¹⁶⁰ Apollonios din Rodos IV.922-79; *Argonautica Orphica* 1270-97; Hyginus, *Fabula* 14.

vis lui Iason, înveșmântată în piei de capră, și l-a liniștit. Atunci ei au prins curaj și au pus *Argo* pe bușteni, împingând-o cu forța umerilor până la Lacul Tritonis, la multe mile depărtare, ceea ce le-a luat douăsprezece zile. Cu toții ar fi murit de sete dacă nu ar fi fost izvorul pe care Heracle îl făcuse nu cu mult timp în urmă să țâșnească din pământ, în drumul lui spre merele de aur ale Hesperidelor¹¹⁶¹.

f. Cantos tocmai fusese ucis de Cafauros, un păstor garamant căruia îi mâna turmele, dar tovarășii lui l-au răzbunat¹¹⁶². Abia ce au fost îngropate ambele cadavre, când Mopsos a călcat pe un șarpe libian care l-a mușcat de călcâi; o ceață deasă i s-a lăsat pe ochi și părul i-a căzut, iar el a murit în agonie. După ce i-au făcut o înmormântare de erou, argonauții au început a-și pierde speranța, neizbutind să afle vreo cale de ieșire din lac¹¹⁶³.

g. Totuși, înainte de a se imbarca pentru călătorie, Iason se consultase cu Pythia din Delfi, care îi dăduse două trepieduri din bronz masiv; acum, Orfeu l-a sfătuit să îmbuneze zeitățile lacului cu unul dintre ele. De cum a făcut asta, zeul Triton a apărut și a luat trepiedul fără măcar să mulțumească, dar Eufem i-a barat calea și i-a spus cuviincios: „Rogu-te, stăpâne, fii atât de bun și îndrumă-ne spre Marea Mediterană!”. Drept răspuns, Triton s-a mulțumit să arate spre râul Tacape, dar, după ce s-a mai gândit, i-a dat lui Eufem un bulgăr de pământ, care a făcut din descendenții lui suverani ai Libiei. Eufem a acceptat darul și a sacrificat o oaie drept mulțumire, iar Triton a consimțit să tragă *Argo* de chilă până la Mediterana, prezicând în acest timp că, atunci când descendenții unui anume argonaut vor lua cu ei trepiedul de bronz din templul lui, o sută de orașe grecești vor apărea în jurul Lacului Tritonis. Auzind acestea, troglodiții libieni au ascuns de îndată trepiedul în nisip, iar profeția încă nu s-a împlinit¹¹⁶⁴.

h. Argonauții s-au îndreptat apoi spre nord și au ajuns în Creta, unde au fost împiedicați să debarce de Talos, santinela de bronz

---

¹¹⁶¹ Apollonios din Rodos IV.1228-1460.

¹¹⁶² Hyginus, *loc. cit.*; Apollonios din Rodos IV.1461-95; Valerius Flaccus VI.317 și VII.422.

¹¹⁶³ Tzetzes, *Despre Licofron* 881; Apollonios din Rodos IV.1518-36.

¹¹⁶⁴ Pindar, *Ode pythianice* IV.17-39 și 255-61; Apollonios din Rodos IV.1537-1628; Diodor din Sicilia IV.56.6; *Argonautica Orphica* 1335-6; Herodot IV.179.

creată de Hefaistos, care a bombardat *Argo* cu stânci, cum îi era obiceiul. Medeea i-a vorbit monstrului cu glas mieros, promițându-i să-l facă nemuritor dacă va bea o anumită poțiune magică; în realitate, era un somnifer, încât, în timp ce Talos dormea, Medeea i-a scos cuiul de bronz care astupa singura lui venă, cea care ducea de la gât la glezne. Din ea s-a revărsat divinul *ichor*, lichidul incolor care îi servea drept sânge, iar Telos a murit. Însă unii spun că, fermecat de ochii Medeei, el s-a clătinat, s-a zgâriat la călcâi de o stâncă și a sângerat până a murit. Alții spun că Peas l-a străpuns în călcâi cu o săgeată¹¹⁶⁵.

i. Noaptea următoare, *Argo* a fost prinsă de o furtună dinspre sud, dar Iason l-a invocat pe Apollo, iar zeul a trimis un fulger de lumină, făcându-l să vadă la tribord Insula Anafi, una dintre Insulele Sporade, unde Anceu a izbutit să pună vasul pe uscat. Drept recunoștință, Iason i-a înălțat un altar lui Apollo, iar cele douăsprezece roabe fecioare feniciene ale Medeei, primite de la regina Arete, au izbucnit în râs când, în lipsa unei victime, Iason și tovarășii lui au făcut libații de apă pe tăciunii aprinși pentru sacrificiu. În replică, argonauții le-au tachinat și s-au încăierat cu ele drăgăstos – un obicei care a supraviețuit până azi la sărbătoarea de toamnă din Anafi.

j. Ajunși în Egina, au organizat un concurs: cine putea să scoată un urcior cu apă și să îl aducă primul plin pe vas; locuitorii din Egina încă mai țineau această întrecere cu urciorul. Din Egina până în Iolcos a fost o călătorie simplă, pe care nenumărate vase o fac în fiecare an, iar ei au parcurs-o pe vreme frumoasă, fără nici un pericol¹¹⁶⁶.

k. Unii barzi aranjează evenimentele într-o ordine diferită: ei spun că argonauții au repopulat Lemnosul în călătoria lor spre casă, nu când au navigat spre Colhida¹¹⁶⁷; alții, că vizita în Libia a avut loc înaintea călătoriei spre Aea, când Iason s-a dus cu *Argo* să consulte Oracolul din Delfi și a fost deturnat de la ruta lui de o

---

¹¹⁶⁵ Apollodor I.9.26; Apollonios din Rodos IV.1639-93; *Argonautica Orphica* 1337-40; Lucian, *Despre dans* 49; Sofocle, citat în scolia la Apollonios din Rodos IV.1638.

¹¹⁶⁶ Apollonios din Rodos IV.1765-72; Apollodor, *loc. cit.*; *Argonautica Orphica* 1344-8.

¹¹⁶⁷ Pindar, *Ode pythianice* IV.252.

furtună subită¹¹⁶⁸. Iar alții susțin că ei au călătorit pe lângă coasta de vest a Italiei și au dat numele „Argous” unui port de pe Insula Elba unde au debarcat, după numele lui *Argo*, și că sudoarea de care s-au șters pe plajă s-a transformat în pietricele de forme diferite. Mai mult, că au întemeiat în Leucania templul Herei din Argos, că au trecut printre Scila și Charibda asemenea lui Odiseu și că Thetis și nereidele ei i-au îndrumat pe lângă Stâncile Rătăcitoare, sau Planctae, care scuipau flăcări și sunt azi fixate bine de fundul mării¹¹⁶⁹.

l. Iar alții susțin că Iason și însoțitorii lui au explorat ținutul din jurul orașului Aea din Colhida, înaintând până la Media; și că unul dintre ei, Armenos, un tesalian de la Lacul Boibeis, s-a stabilit în Armenia și a dat numele întregului ținut. Ei își justifică punctul de vedere arătând că monumentele de erou ridicate în onoarea lui Iason de către Armenos la Porțile Caspicii erau foarteenerate de barbari și că armenii încă mai poartă veșmintele străvechi tesaliene¹¹⁷⁰.

*

1. Mitul lui Metope, pe care nici Homer, nici Apollonios din Rodos nu îl oferă în detaliu, amintește de cele ale lui Arne (*43.2) și ale lui Antiope (*76.b). Se pare că Metope a fost dedusă dintr-o imagine care o înfățișează pe Zeița Destinului așezată într-un mormânt; piua ei era moara lumii în jurul căreia se rotea sistemul celest, potrivit tratatului *De re rustica* al lui Varro, și apare atât în *Edda* scandinavă, fiind acționată de gigantele Fenja și Menja, cât și în *Judecători*, acționată de Samson din Tyr, eroul orb al Soarelui. Demetra, zeița morilor de grâne, era o zeităate subterană.

2. Relatarea lui Herodot despre misiunea lui Eetes în Grecia nu prea are sens, dacă nu cumva el susținea că prințesa Io din Argos nu a fugit în Colhida într-un acces de nebunie, deghizată în junincă, fiind în cele din urmă zeificată de egipteni ca Isis (*56.b), ci a fost capturată într-o incursiune a colhidienilor (pe care el îi descrie drept rămășițe ale armatei faraonului Sesostris care a invadat Asia) și vândută în Egipt.

---

¹¹⁶⁸ Herodot III.127.

¹¹⁶⁹ Strabon V.2.6 și VI.1.1; Apollodor I.9.24; Apollonios din Rodos IV.922 și urm.

¹¹⁷⁰ Strabon XI.14.12 și 13.10.

3. Cele trei sirene – la Homer sunt doar două – erau fiice ale Pământului care îi ademeneau cu cântecele lor pe marinari pe pajiștile micuței lor insule, unde oasele în descompunere ale victimelor anterioare formau grămezi uriașe (*Odiseea* XII.39 și urm. și 184 și urm.). Ele erau înfățișate ca femei-păsări și au multe în comun cu păsările lui Rhiannon din mitul galez, care i-au jelit pe Bran și pe alți eroi; Rhiannon era o Demetră-cu-cap-de-iapă. Ținutul sirenelor este cel mai bine înțeles ca insula sepulcrală care primea umbra regelui mort, asemenea Avalonului lui Arthur (*31.2); sirenele erau atât preotesele, cât și bocitoarele lui, iar păsările care hălăduiau pe insulă erau slujitoare ale Zeiței Morții. Ca atare, ele aparțineau unui cult preolimpian – acesta fiind motivul pentru care se spunea că fuseseră învinse într-un concurs de muze, fiicele lui Zeus. Casa lor este fie Insulele Sirenuse din largul cetății Paestum, fie Capri sau insulele „aproape de capul sicilian Peloros” (Strabon I.2.12). Pe vremea lui Euripide (*Elena* 167) încă se mai sculptau perechi de sirene pe morminte, iar numele lor era derivat de obicei din *seirazein*, „a lega cu frânghia”; dar dacă el vine, cum este mai probabil, din celălalt *seirazein*, care înseamnă „a usca”, cele două sirene trebuie să fi reprezentat două forme îngemănate ale zeiței de la mijlocul verii, când pajiștile grecești se uscau; Antevorta și Postvorta – cea care privește profetic înainte, spre domnia noului rege, și cea care îl jelește pe vechiul rege (*170.7). Modelul actual al sirenei cu corp de femeie și coadă de pește este unul postclasic.

4. Cireada lui Helios consta din trei sute cincizeci de capete, fiind un dar al mamei lui, Zeița-Lună (*42.1 și 170.10). Mai multe colonii din Corint și Rodos, unde era venerat taurul ceresc al lui Helios, au fost implantate în Sicilia. Odiseu îl știa pe Helios drept „Hiperion” (*170.u).

5. Lacul Tritonis, cândva o mare interioară imensă care acoperise pământurile atlantizilor neolitici, s-a restrâns treptat ulterior și, chiar dacă în epoca clasică încă avea o mărime respectabilă – geograful Scylax considera că are 1.500 de kilometri pătrați –, acum este redus la un șir de mlaștini sărate (*39.6). Neith, Zeița Triplă din Libia înveșmântată în piei, a anticipat-o pe Atena cu aegisul ei (*8.1).

6. Mopsos, a cărui moarte prin mușcătură de șarpe era una obișnuită (*106.g; 117.c și 168.e), apare și în mitul lui Derceto (*89.2), Dictinna filistenilor. Un alt Mopsos, nepot al lui Tiresias, a

supraviețuit Războiului Troian (*169.c).

7. Cafauros este un nume ciudat pentru un libian – *caphaura* fiind cuvântul arab pentru „camfor”, care nu crește în Libia –, dar mitografii nu se prea pricep la geografie.

8. Talos, omul de bronz, este un personaj compozit: parțial taur celest, parțial rege sacru cu un călcâi vulnerabil, parțial o demonstrație a metodei *cire-perdue* de turnare a bronzului (*92.8).

9. Libația cu apă din Anafi amintește de cea a evreilor de Ziua Sălcilor, apogeul Sărbătorii Tabernaculelor, când apa era adusă printr-o procesiune solemnă din bazinul din Siloam; cursa apei din Egina trebuie să fi făcut parte dintr-o ceremonie similară. Tabernaculele începeau ca o sărbătoare de toamnă a fertilității și, potrivit Talmudului, fariseilor le era greu să țină în frâu „ușurința” tradițională a femeilor.

10. „Pietricele de forme diferite”, cristale de fier, încă se mai găsesc pe țărmurile Elbei.

11. Thetis a călăuzit *Argo* printre Planctae la intrarea în strâmtoarea Messina, așa cum Atena a călăuzit-o printre Planctae la intrarea în Bosfor. Odiseu le-a evitat, alegând defileul dintre Scila și Charibda (*170.t). Planctae, în vest, sunt insulele vulcanice Lipari.

12. Armenia, adică Ar-Minni, „ținutul înalt al lui Minni” – Minni este cel chemat de Ieremia să lupte împotriva Babilonului (LI.27) –, nu are nici o legătură istorică cu Armenos de la Lacul Boibeis. Dar *Minni* pare să fie Minias, pe care Josephus îl menționează (*Antichități* I.1.6) atunci când descrie Potopul lui Noe, iar numele tesalianului Minias, strămoșul minienilor, oferă o legătură plauzibilă între Armenia și Tesalia.

155. Moartea lui Pelias

a. Într-o seară de toamnă, argonauții au ajuns înapoi pe plaja mult visată Pagasa, dar acolo nu era nimeni care să-i întâmpine. Într-adevăr, în Tesalia se zvonise că toți muriseră; prin urmare, Pelias prinsese curaj să îi ucidă pe părinții lui Iason, Eson și Polimede, precum și pe un fiu sugar, Promahos, care li se născuse după plecarea lui *Argo*. Însă Eson a cerut permisiunea să-și ia singur viața și, după ce i s-a îngăduit aceasta, a băut sânge de taur și astfel a murit; atunci, Polimede s-a sinucis cu un pumnal sau, spun unii, cu o frânghie, după ce l-a blestemat pe Pelias, care

împrăștiase fără milă creierii lui Promahos pe podeaua palatului¹¹⁷¹.

b. Auzind această poveste tristă de la un barcagiu singuratic, Iason i-a interzis să răspândească vestea întoarcerii acasă a lui *Argo* și a convocat un consiliu de război. Toți tovarășii lui au fost de părere că Pelias merita să moară, dar când Iason a cerut să fie atacat imediat Iolcosul, Acastos a remarcat că ar fi puțin probabil să facă față tatălui său, iar ceilalți au considerat mai înțelept să se împrăștie cu toții pe la casele lor, iar acolo, dacă era necesar, să strângă detașamente pentru un război în numele lui Iason. Într-adevăr, Iolcos părea o garnizoană prea puternică pentru un atac purtat de un grup atât de mic ca al lor.

c. Însă Medeea a luat cuvântul și s-a angajat să supună orașul de una singură. Ea i-a instruit pe argonauți să se ascundă împreună cu nava lor pe o plajă împădurită și izolată, cu vedere spre Iolcos. Când aveau să vadă o torță fluturând pe acoperișul palatului va însemna că Pelias murise, că porțile erau deschise și orașul îi aștepta să-l acapareze.

d. În timpul vizitei din Anafi, Medeea găsisese o statuie scobită a lui Artemis și o luase la bordul lui *Argo*. Acum, ea le-a îmbrăcat pe cele douăsprezece fecioare slujnice feniciene ale ei în deghizări stranii și le-a condus spre Iolcos, fiecare purtând pe rând acea statuie. Când au ajuns la porțile orașului, Medeea, care luase înfățișarea unei babe zbârcite, a poruncit santinelelor să o lase să treacă. A țipat cu voce ascutită că zeița Artemis venise din ținutul încețoșat al hiperboreenilor într-un car tras de șerpi zburători, ca să aducă o soartă favorabilă Iolcosului. Uluite, santinelele nu au îndrăznit să i se opună, încât și Medeea și slujnicele ei s-au repezit pe străzi ca menade, stârnind în locuitori o frenezie religioasă.

e. Trezit din somn, Pelias a întrebat îngrozit ce voia de la el zeița. Medeea a răspuns că Artemis era pe cale să îi recunoască evlavie și să-l întinerească, permițându-i astfel să zămislească moștenitori în locul lui Acastos, care murise de curând într-un naufragiu în largul coastelor libiene. Pelias s-a îndoit de această promisiune, până când Medeea și-a îndepărtat masca bătrânicioasă pe care și-o pusese și a redevenit tânără chiar sub ochii lui. „Iată cât de mare e

---

¹¹⁷¹ Diodor din Sicilia IV.50.1; Apollodor I.9.16 și 27; Valerius Flaccus I.777 și urm.

puterea lui Artemis!”, a strigat ea. Apoi el a văzut-o cum taie un berbec bătrân, cu ochi încețoșați, în treisprezece bucăți pe care le fierbe într-un cazan. Cu ajutorul descântecelor colhidiene, pe care el le-a luat drept hiperboreene, și invocând solemn ajutorul lui Artemis, Medeea s-a prefăcut apoi că reîntinerește berbecul mort – căci înăuntrul statuii scobite a zeiței era ascuns un miel zburdalnic, împreună cu alte unelte magice. Pe deplin păcălit, Pelias a consimțit să se întindă pe un pat, unde Medeea l-a descântat imediat ca să adoarmă. Apoi le-a ordonat fiicelor lui, Alcesta, Evadne și Amfinome, să îl taie în bucăți, așa cum văzuseră că făcuse ea cu berbecul, și să-i fiarbă membrele în același cazan.

f. Alcesta a refuzat, plină de evlavie, să verse sângele tatălui ei, oricât de îndreptățită ar fi fost cauza; dar Medeea le-a convins pe Evadne și pe Amfinome să mânuiască cuțitele fără să șovăie, oferind și alte dovezi ale puterilor ei magice. După ce fapta a fost comisă, ea le-a condus pe acoperiș, fiecare cu câte o torță în mână, și le-a explicat că trebuie să invoce Luna în timp ce cazanul dădea în fiert. Din ascunzătoarea lor, argonauții au văzut sclipirea îndepărtată a torțelor și, salutând acest semnal, s-au năpustit în Iolcos, unde n-au întâmpinat nici o opoziție.

g. Însă Iason, temându-se de răzbunarea lui Acastos, a renunțat la regat în favoarea lui, și nici nu a contestat sentința la surghiun dată lui de Consiliul din Iolcos, căci spera să se urce pe un tron mai bogat altundeva¹¹⁷².

h. Unii neagă faptul că Eson a fost obligat să-și ia viața și declară că, dimpotrivă, Medeea i-a redat tinerețea cu ajutorul unui elixir magic, după ce mai întâi i-a scurs sângele uzat din trup, așa cum îi readusese la viață și pe Macris, și pe surorile ei nimfe din Corcira; și i l-a prezentat lui Pelias la porțile palatului, voinic și viguros. După ce l-a convins astfel pe Pelias să suporte același tratament, Medeea l-a înșelat, omițând să rostească descântecele necesare, astfel că el a murit într-un chip groaznic¹¹⁷³.

i. La jocurile funerare ale lui Pelias, celebrate a doua zi, Eufem a

---

¹¹⁷² Apollodor I.9.27; Diodor din Sicilia IV.51.1-53; Pausanias VIII.11.2; Plaut, *Pseudolus* III.868 și urm.; Cicero, *Despre bătrânețe* XXIII.83; Ovidiu, *Metamorfoze* VII.297-349; Hyginus, *Fabula* 24.

¹¹⁷³ *Hypothesis* la Medeea de Euripide; Scolie la *Cavalerii* de Euripide 1321; Ovidiu, *Metamorfoze* VII.251-94.

câștigat cursa de care cu doi cai, Polideuces competiția de box, Meleagru aruncarea suliței, Peleu meciul de lupte corp la corp, Zetes cursa scurtă de alergare și fratele său, Calais (sau, spun unii, Ificlos), pe cea lungă, iar Heracle, revenit acum din vizita sa din Grădina Hesperidelor, lupta liberă. Dar în timpul cursei de care cu patru cai, câștigată de Iolau, conducătorul carului lui Heracle, Glaucos, fiu al lui Sisif, a fost devorat de caii lui, pe care zeița Afrodita i-a scos din minți cu un afrodisiac preparat din capul unui mânz abia născut¹¹⁷⁴

j. În ce le privește pe fiicele lui Pelias: Alcesta s-a căsătorit cu Admetos din Feres, față de care avea de mult o atracție; Evadne și Amfinome au fost surghiunite de Acastos în Mantinea din Arcadia, unde, după purificare, au reușit să aibă căsătorii onorabile¹¹⁷⁵.

*

1. Cretanii și micenienii foloseau sânge de taur bine diluat cu apă ca farmec pentru fertilizarea recoltelor și a copacilor; doar preotesele Pământului-Mamă puteau să îl bea pur fără să se otrăvească (*51.4).

2. Mitografilor clasici le-a fost greu să decidă în ce măsură Medeea era o iluzionistă sau o escroacă și dacă magia ei era autentică. Cazanele de reîntinerire sunt obișnuite în mitul celtic (*148.5-6); de aceea, Medeea pretinde că este o zeiță hiperboreeană, ceea ce ar putea însemna britanică. Teoria religioasă subiacentă pare să fi fost că, la mijlocul verii, regele sacru, care purta o mască neagră de berbec, era măcelărit pe vârful unui munte, iar bucățile din el erau fierte ca o supă pe care o mâncau preotesele; spiritul lui trecea într-una din ele, pentru a se naște iar ca un copil în următorul anotimp de fătare a mieilor. Faptul că Frixos evitase această soartă fusese cauza originară a expediției argonauților (*70.2 și 148.g).

3. Carul tras de șerpi al Medeei – șerpilor sunt făpturi ale Lumii Subpământene – avea aripi deoarece ea era atât zeiță a pământului, cât și a lunii. Ea apare aici sub trei personificări, ca Persefona, Demetra și Hecate, cele trei fiice ale lui Pelias care își taie în bucăți tatăl. Teoria că regele soarelui se căsătorește cu regina

---

¹¹⁷⁴ Pausanias V.17.9; Hyginus, *Fabula* 278.

¹¹⁷⁵ Diodor din Sicilia IV.53.2; Hyginus, *Fabula* 24; Pausanias VIII.11-2.

lunii, care îl invită apoi cu eleganță să urce în carul ei (*24.m), s-a schimbat pe măsură ce sistemul patriarhal se întărea: în epoca clasică, un car tras de șerpi era proprietatea necontestată a lui Helios, iar în mitul ulterior al Medeei și al lui Tezeu (*157.a) acesta i-l împrumută nepoatei lui Medeea doar pentru că ea se afla în pericol de moarte (*156.d). Zeița indiană a Pământului din *Ramayana* merge și ea într-un car tras de șerpi.

4. Calimah pare să atribuie vânătoriței Cirene meritul câștigării cursei de alergare de la jocurile funerare ale lui Pelias (*82.a).

156. Medeea în Efira

a. Iason s-a dus mai întâi în orașul Orhomenos, în Beoția, unde a atârnat lâna de aur în templul lui Zeus Lafistios; apoi a tras *Argo* pe uscat, pe Istmul Corint, iar acolo a dedicat corabia lui Poseidon.

b. Or, Medeea era singurul supraviețuitor dintre copiii lui Eetes, regele legitim al Corintului, care își luase ca regent pe un oarecare Bunos, atunci când Eetes a emigrat în Colhida. Cum tronul rămăsese vacant, deoarece uzurpatorul Corintos, fiu al lui Maraton (și care își spunea „Fiu al lui Zeus”), murise fără moștenitori, Medeea l-a revendicat, iar corintienii l-au acceptat bucuroși pe Iason drept rege. Dar, după ce a domnit timp de zece ani prosperi și fericiți, Iason a ajuns să o bănuiască pe Medeea că obținuse succesiunea la tron otrăvinduo-l pe Corintos și s-a decis să divorțeze ca să se căsătorească cu Glauce din Teba, fiica regelui Creon.

c. Medeea nu a negat crima, dar i-a cerut lui Iason să-și respecte jurământul pe toți zeii rostit în Aea, iar când el a protestat, spunând că un jurământ sub constrângere nu avea nici o valoare, ea i-a amintit că și tronul din Corint i-l datora tot ei. El a răspuns: „Așa este, dar corintienii au ajuns să mă respecte pe mine mai mult decât pe tine”. Cum Iason nu ceda, Medeea, îndărătnică, s-a prefăcut că se supune și i-a trimis lui Glauce un dar de nuntă prin intermediul prințesei moștenitoare – căci îi născuse lui Iason șapte fiice –, anume o coroană de aur și o tunică lungă albă. De cum Glauce și le-a pus, o flacăară de nestins a mistuit-o nu doar pe ea – deși s-a aruncat cu capul înainte în fântâna palatului –, ci și pe regele Creon, o mulțime de alți oaspeți tebani de seamă și pe toți ceilalți care se strânseseră la palat, în afară de Iason, care a scăpat sărind pe o fereastră.

d. Atunci Zeus, care admira mult spiritul Medeei, s-a îndrăgostit

de ea, dar ea i-a respins avansurile. Recunoscătoare, Hera i-a zis: „Îți voi face copiii nemuritori, dacă îi vei pune pe altarul pentru sacrificii din templul meu”. Medeea a făcut întocmai, apoi a fugit într-un car tras de șerpi înaripați împrumutat de la bunicul ei, Helios, lăsând regatul moștenire lui Sisif¹¹⁷⁶.

e. S-a mai păstrat numele unei singure fiice a Medeei cu Iason: Eriopis. Fiul ei cel mare, Medeios sau Polixenos, care a fost educat de Chiron pe Muntele Pelion, a domnit mai târziu în Media; dar tatăl lui Medeios este numit uneori Egeu¹¹⁷⁷. Alți fii ai ei au fost Mermeros, Feres sau Tesalos, Alcimenes, Tisandros și Argos; toți au fost uciși prin lapidare de corintienii înfuriați de omorârea lui Glauce și a lui Creon. De atunci, corintienii ispășesc această crimă: șapte fete și șapte băieți îmbrăcați în haine albe și cu capetele rase petreceau un an întreg în templul Herei a Înălțimilor, unde fusese comisă crima¹¹⁷⁸. La ordinul Oracolului din Delfi, cadavrele copiilor morți erau îngropate în templu, dar sufletele lor deveneau nemuritoare, cum promisese Hera. Unii îl acuză pe Iason că ar fi iertat această crimă, dar explică faptul prin aceea că el fusese supărat peste răbdări de ambițiile Medeei în privința copiilor ei¹¹⁷⁹.

f. Iar alții, induși în eroare de dramaturgul Euripide, pe care corintienii l-au cumpărat cu cincisprezece talanți de argint ca să îi absolve de crimă, pretind că Medeea i-a omorât pe doi dintre copiii ei¹¹⁸⁰ și că ceilalți au pierit în palatul incendiat de ea – cu excepția lui Tesalos, care a scăpat și a domnit mai târziu în Iolcos, dând numele întregii Tesalii, și a lui Feres, al cărui fiu, Mermeros, a moștenit talentul Medeei în arta otrăvurilor¹¹⁸¹.

*

1. Numărul copiilor Medeei îl amintește pe cel al titanilor și

---

¹¹⁷⁶ Eumelos, *Fragmente* 2-4; Diodor din Sicilia IV.54; Apollodor I.9.16; Ovidiu, *Metamorfoze* VII.391-401; Ptolemeu Hefestion II; Apuleius, *Măgarul de aur* I.10; Tzetzes, *Despre Licofron* 175; Euripide, *Medeea*.

¹¹⁷⁷ Hesiod, *Teogonia* 981 și urm.; Pausanias II.3.7 și III.3.7; Hyginus, *Fabulele* 24 și 27.

¹¹⁷⁸ Apollodor I.9.28; Pausanias II.3.6; Aelianus, *Varia historia* V.21; Scolie la *Medeea* lui Euripide 9 și 264; Filostrat, *Heroikos* XX.24.

¹¹⁷⁹ Diodor din Sicilia V.55; Scolie la *Medeea* lui Euripide 1387.

¹¹⁸⁰ Scolie la Euripide, *loc. cit.*; Hyginus, *Fabula* 25; Euripide, *Medeea* 1271; Servius despre *Bucolicele* lui Vergiliu VIII.47.

¹¹⁸¹ Diodor din Sicilia IV.54; Homer, *Odiseea* I.260, cu scolie.

titanidelor (*1.3 și 43.4), dar cei paisprezece băieți și fete închiși anual în templul Herei reprezintă, poate, zilele pare și impare ale primei jumătăți a lunii sacre.

2. Moartea lui Glauce a fost probabil dedusă dintr-o imagine care înfățișează sacrificiul anual de la templul Herei, asemenea celui de la Hierapolis descris de Lucian (*Despre zeița siriană* 49). Dar Glauce trebuie să fi fost preoteasa cu diademă care conducea ceremonia, nu victima lui, iar fântâna era baia ei rituală. Lucian explică faptul că, în general, zeița siriană era Hera, chiar dacă ea avea și unele atribute ale Atenei sau ale altor zeițe (*ibid.* 32). Aici, Eriopis („cu ochi mari”) duce cu gândul la Hera cu ochi de vacă, iar Glauce („bufniță”), la Atena cu ochi de bufniță. Pe vremea lui Lucian, se atârnavă animale domestice de crengile copacilor plantați în curtea templului din Hierapolis, care apoi erau arse de vii; dar moartea celor paisprezece copii ai Medeei și ispășirea morții lor sugerează că inițial erau oferite victime umane. Melicertes, zeul cretan care guverna Jocurile Isthmianice din Corint (*70.h și 96.6), era Melkarth, „protectorul orașului”, un Heracle fenician în numele căruia, cu certitudine, în Ierusalim erau arși de vii copii (*Leviticul* XVIII.21 și XX.2; *1 Regi* XI.7; *2 Regi* XXIII.10; *Ieremia* XXXII.35). Fiind un element sacru, focul imortaliza victimele, așa cum s-a întâmplat și cu Heracle însuși când s-a urcat și s-a întins pe rugul de pe Muntele Oeta, fiind cu totul mistuit de foc (*145.f).

3. Abia mai târziu a devenit o întrebare importantă dacă Medeea, Iason sau corintienii îi sacrificaseră pe copii, atunci când Medeea a încetat să mai fie identificată cu Ino, mama lui Melicertes, iar sacrificiul uman a fost considerat o barbarie. De vreme ce orice piesă de teatru care câștiga un premiu la sărbătorile ateniene în cinstea lui Dionysos dobândea imediat autoritate religioasă, este foarte probabil ca locuitorii din Corint să-l fi răsplătit bine pe Euripide pentru manipularea generoasă a mitului care își pierduse credibilitatea.

4. Iubirea lui Zeus pentru Medeea, ca și a Herei față de Iason (Homer, *Odiseea* XII.72; Apollonios din Rodos III.66), sugerează că „Zeus” și „Hera” erau nume ale regelui și reginei din Corint (*45.2 și 68.1). Deși fiu al lui Maraton, Corintos era numit și „fiu al lui Zeus”, iar tatăl lui Maraton, Epopeu („cel care vede tot”), avea aceeași soție ca Zeus (Pausanias II.1.1; Asios, *Fragmentul* 1).

a. Medeea a fugit mai întâi la Heracle, în Teba, unde el promisese să o adăpostească dacă Iason avea să se dovedească infidel, și acolo l-a vindecat de nebunia care îl făcuse să își ucidă copiii; totuși, tebanii nu au vrut să-i îngăduie să locuiască printre ei, deoarece Creon, pe care ea îl ucisese, fusese regele lor. Așa că Medeea a plecat spre Atena, unde regele Egeu a fost bucuros să o ia de soție. Apoi, surghiunită din Atena pentru că încercase să-l otrăvească pe Tezeu, a navigat spre Italia și i-a învățat pe marrubieni arta de a descânta șerpilor; ei încă o mai venerază sub numele de zeița Angitia¹¹⁸². După o scurtă vizită în Tesalia, unde a fost învinsă de Thetis într-un concurs de frumusețe arbitrat de cretanul Idomeneu, Medeea s-a căsătorit cu un rege din Asia al cărui nume nu a supraviețuit, dar despre care se spune că ar fi fost adevăratul tată al lui Medeios.

b. Auzind în sfârșit că tronul din Colhida al lui Eetes fusese uzurpat de Perses, unchiul ei, Medeea s-a dus acolo cu Medeios, care îl ucisese pe Perses, l-a readus pe Eetes pe tron și a extins regatul Colhidei prin includerea Mediei. Unii susțin că în acel moment ea se împăcase cu Iason și că l-a luat cu ea în Colhida; dar povestea Medeei a fost, desigur, înfrumusețată și distorsionată de fantezia extravagantă a multor autori de tragedii¹¹⁸³. Adevărul este că, după ce pierduse sprijinul zeilor, ale căror nume le luase în deșert atunci când își călcăse cuvântul față de Medeea, Iason a umblat din oraș în oraș, fără adăpost și urât de toți. La bătrânețe, a ajuns din nou în Corint și s-a așezat în umbra lui *Argo*, amintindu-și de gloria trecută și îndurerat de nenorocirile care îl copleșiseră. Tocmai voia să se spânzure de provă, când aceasta a căzut dintr-odată și l-a ucis. Atunci Poseidon a așezat printre stele imaginea pupei lui *Argo*, care nu era vinovată de crimă¹¹⁸⁴.

---

¹¹⁸² Diodor din Sicilia IV.54; Apollodor I.9.28; Plutarh, *Tezeu* 12; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VII.750.

¹¹⁸³ Ptolemeu Hefestion V; Diodor din Sicilia IV.55-66.2; Hyginus, *Fabula* 26; Iustin XLII.2; Tacitus, *Anale* VI.34.

¹¹⁸⁴ Diodor din Sicilia IV.55; Scolie la *Hypothesis* la *Medeea* lui Euripide; Hyginus, *Poeticon astronomicon* XXXVI.

c. Medeea nu a murit niciodată, ci a devenit nemuritoare și a domnit în Câmpiile Elizee, unde unii spun că ea a fost cea care s-a căsătorit cu Ahile, nu Elena¹¹⁸⁵.

d. Cât despre Atamas, a cărui nereușită de a-l sacrifica pe Frixos fusese cauza expediției argonauților, era pe punctul de a fi sacrificat în Orhomenos, ca ofrandă pentru păcat cerută de Oracolul lui Zeus Lafistios, când nepotul lui, Citisoros, s-a întors din Eea și l-a salvat. Faptul l-a ofensat pe Zeus, care a decretat că, de atunci încolo, fiul cel mare al lui Atamas trebuia să se țină la distanță de Sala Consiliului pentru totdeauna, sub pedeapsa cu moartea, decret care a fost respectat¹¹⁸⁶.

e. Întoarcerea argonauților a făcut loc multor povești, dar cea a lui Anceu cel Mare, cârmaciul, este cea mai interesantă. După ce a supraviețuit unor nenumărate dificultăți și pericole, el s-a întors în palatul lui din Tegeea, unde un prezicător îl avertizase cândva că nu avea să guste niciodată din vinul unei vițe-de-vie pe care o plantase cu câțiva ani înainte. În ziua sosirii lui, Anceu a fost informat că vâtaful lui recoltase primii struguri și că vinul îl aștepta. Astfel, el și-a umplut o cupă, a dus-o la buze și, chemându-l pe prezicător, i-a reproșat că profeția lui fusese falsă. Acesta a răspuns: „Mărite, între cupă și buze se pot întâmpla multe!”, clipă în care servitorii lui Anceu au venit în fugă, strigând: „Stăpâne, un mistreț îți distruge via!”. Anceu a pus jos cupa fără să guste vinul, și-a luat lancea pentru mistreți și a plecat în grabă; dar mistrețul stătea ascuns în spatele unui tufiș, de unde s-a repezit și l-a ucis¹¹⁸⁷.

*

1. Un cult din Atica al Demetrei ca Zeiță a Pământului este cel care a dat naștere poveștii șederii Medeei în Atena (*97.b). Culte similare explică vizitele ei în Teba, Tesalia și Asia Mică; dar este posibil ca marrubienii să fi emigrat în Italia din Libia, unde cei din tribul lui Psyllos erau experți în arta descântării șerpilor (Plinius, *Naturalis historia* VII.2). Domnia Medeei în Câmpiile Elizee este de înțeles: ca zeiță care guverna asupra cazanului întineririi, ea putea

---

¹¹⁸⁵ Scolie la *Medeea* lui Euripide 10; Scolie la Apollonios din Rodos IV.814.

¹¹⁸⁶ Herodot VII.197.

¹¹⁸⁷ Scolie la Apollonios din Rodos I.185.

să le ofere eroilor șansa unei noi vieți pe pământ (*31.c). Elena („lună”) trebuie să fi fost unul dintre numele ei (*159.1).

2. În epoca eroică, se pare că atunci când domnia lui Iason s-a sfârșit, regele din Orhomenos era dus pentru a fi sacrificat pe vârful Muntelui Lafistion. Acest rege era și preot al lui Zeus Lafistios, o funcție ereditară a clanului minian matrilinear și, potrivit lui Herodot, pe timpul războaielor cu persii încă mai era de așteptat ca șeful clanului să fie obligat să vină în Sala Consiliului atunci când era chemat pentru sacrificiu. Dar nimeni nu îl obliga să se supună convocării, iar din relatarea lui Herodot se pare că el ar fi fost reprezentat de un rege-substitut, mai puțin cu ocazia dezastrelor naturale, cum ar fi ciuma sau seceta, când se simțea obligat să participe personal.

Moartea lui Iason și cea a lui Anceu sunt povestiri morale care subliniază pericolele faimei, prosperității sau ale mândriei excesive. Dar Anceu moare ca rege, în orașul său, din cauza unei răni produse de colții unui mistreț (*18.7), în timp ce Iason, asemenea lui Belerofon (*75.f) și Oedip (*105.k), umblă din oraș în oraș, urât de oameni, și în cele din urmă este omorât accidental. Pe istmul în care domnise Iason exista obiceiul ca *pharmacos*-ul regal să fie aruncat de pe stâncă, dar salvat din mare de o barcă aflată acolo și alungat pentru a duce o viață de cerșetor anonim care ia cu el ghinionul (*89.6 și 98.7).

3. Sir Isaac Newton a fost, din câte știu eu, primul care a remarcat legătura dintre zodiac și călătoria lui *Argo*; și este foarte posibil ca legenda să fi fost influențată în Alexandria de semnele zodiacale: Berbecul lui Frixos, Taurii lui Eetes, Dioscurii ca Gemeni Celești, Leul Rheel, Balanța lui Alcinoos, Vărsătorul Egeinei, Heracle ca Arcaș, Medeea ca Fecioară și Capra, simbol al desfrânării, care să consemneze actul iubirii din Lemnos. Atunci când sunt folosite zodiile egiptene, unele elemente lipsesc: Șarpele pentru Scorpion și Scarabeul, simbol al întineririi, pentru Rac.

158. Întemeierea Troiei

a. Una dintre legendele despre întemeierea Troiei spune că, pe timp de foamete, o treime din poporul cretan a plecat, sub comanda prințului Scamandru, să pună bazele unei colonii. Când au ajuns

în Frigia, și-au înălțat tabăra pe țărmul mării, nu departe de orașul Hamaxitos¹¹⁸⁸, la adăpostul unui munte înalt pe care ei l-au numit Ida, în cinstea căminului din Creta al lui Zeus. Apollo îi sfătuisese să se stabilească acolo unde aveau să fie atacați de inamici născuți din pământ, la adăpostul întunericului; și chiar în acea noapte o puzderie de șoareci înfometați le-au invadat corturile și au ros corzile arcurilor, pielea chingilor de la scuturi și tot ce putea fi mâncat din echipamentul lor de război. Drept urmare, Scamandru a hotărât să se oprească acolo, i-a dedicat un templu lui Apollo Smintheus („Șoarecele”), în jurul căruia s-a înălțat curând orașul Sminthion, și s-a căsătorit cu nimfa Idea, care i-a născut un fiu, pe Teucros. Cu ajutorul lui Apollo, cretanii i-au învins pe bebrici, noii lor vecini, dar în cursul luptei Scamandru a sărit în râul Xantos, care de atunci i-a purtat numele. I-a succedat Teucros, după numele căruia coloniștilor li se spunea teucri. Însă unii spun că Teucros însuși i-a condus pe emigranții cretani și a fost întâmpinat în Frigia de Dardanos, care i-a dat-o pe fiica lui în căsătorie și i-a numit pe supușii lui teucri¹¹⁸⁹.

b. Atenienii spun o poveste complet diferită. Ei neagă faptul că teucrii au venit din Creta, consemnând că un oarecare Teucros, care aparținea demei Troes, a emigrat din Atena în Frigia și că Dardanos, fiul lui Zeus cu Pleiada Electra și originar din Feneos, din Arcadia, a fost cel întâmpinat în Frigia de acest Teucros, nu invers. În sprijinul acestei tradiții se insistă asupra faptului că Erihtonios apare atât în genealogia casei regale ateniene, cât și a celei teucriene¹¹⁹⁰. Atenienii continuă prin a spune că Dardanos s-a căsătorit cu Chrise, fiica lui Palas, care i-a născut doi fii, pe Ideos și Deimas. Ei au domnit o vreme asupra regatului arcadian întemeiat de Atlas, dar au fost despărțiți de urmările potopului lui Deucalion. Deimas a rămas în Arcadia, dar Ideos s-a dus cu tatăl lui, Dardanos, în Samotrace, pe care au colonizat-o împreună, insula fiind numită după aceea Dardania. Chrise îi adusese lui Dardanos ca zestre statuile sacre ale marilor zeități a căror preoteasă era, iar

---

¹¹⁸⁸ Strabon XIII.1.48.

¹¹⁸⁹ Servius despre *Eneida* lui Vergiliu III.108; Strabon, *loc. cit.*; Tzetzes, *Despre Licofron* 1302.

¹¹⁹⁰ Apollodor III.12.1; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu III.167; Strabon, *loc. cit.*

el a introdus adorarea lor în Samotrace, păstrând totuși secrete numele lor adevărate. Dardanos a fondat și un ordin al preoților salieni, care să îndeplinească riturile necesare, aceleași cu cele săvârșite de cureții cretani¹¹⁹¹.

c. Durerea produsă de moartea lui Iason, fratele său, l-a făcut pe Dardanos să traverseze marea până în Troada. A sosit acolo singur, vâslind pe o plută făcută dintr-o piele umflată având drept lest doar patru pietre. Teucros l-a primit cu ospitalitate, i-a dat o parte din regat, cu condiția să îl ajute să supună unele dintre triburile vecine, și i-a dat-o în căsătorie pe prințesa Bateia. Unii spun că această Bateia era mătușa lui Teucros, alții că era fiica lui¹¹⁹².

d. Dardanos a propus întemeierea unui oraș pe o colină mică numită Ate, care se înălța din câmpie acolo unde se află acum Troia, sau Ilion; dar când un oracol al lui Apollo Frigianul l-a prevenit că locuitorii acestuia vor fi mereu urmăriți de ghinion, el a ales un loc de pe versantul inferior al Muntelui Ida și a numit orașul Dardania¹¹⁹³. După moartea lui Teucros, Dardanos i-a succedat la conducerea a ceea ce rămăsese din regat, dându-i numele său și și-a extins stăpânirea asupra multor națiuni asiatice; de asemenea, a trimis coloniști în Tracia și chiar dincolo de ea¹¹⁹⁴.

e. Între timp, Idios, fiul cel mic al lui Dardanos, îl urmăse în Troada, aducând cu el statui sacre, ceea ce i-a dat lui Dardanos posibilitatea să își inițieze poporul în Misterele din Samotrace. Un oracol l-a asigurat apoi că orașul pe care voia să-l întemeieze avea să fie neînvins atât timp cât zestrea soției lui va rămâne sub protecția Atenei¹¹⁹⁵. Mormântul lui mai poate fi văzut în acea parte a Troiei care era numită Dardania, înainte de a se uni cu satele

---

¹¹⁹¹ Dionysios din Halicarnas, *Antichități romane* I.61 și II.70-1; Eustathios despre *Iliada* lui Homer p. 1204; Conon, *Narrationes* 21; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VII.285.

¹¹⁹² Apollodor III.12.1; Licofron 72 și urm., cu comentariile lui Tzetzes; Scolie la *Iliada* lui Homer XX.215; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu III.167; Tzetzes, *Despre Licofron* 29.

¹¹⁹³ Tzetzes, *loc. cit.*; Diodor din Sicilia V.48; Strabon, *Fragmentul* 50; Homer, *Iliada* XX.215 și urm.

¹¹⁹⁴ Apollodor, *loc. cit.*; Servius, *loc. cit.*; Diodor din Sicilia, *loc. cit.*

¹¹⁹⁵ Strabon, *loc. cit.*; Dionysios din Halicarnas I.61; Eustathios despre *Iliada* lui Homer p. 1204; Conon, *Narrationes* 21; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu II.166.

Ileon și Taros pentru a alcătui un singur oraș. Ideos s-a stabilit pe Muntele Ida, care, spun unii, este numit după el, și a instituit acolo cultul și Misterele Mamei Zeilor frigiene¹¹⁹⁶.

f. Potrivit tradiției latine, tatăl lui Iasion a fost prințul tirenian Corythus, iar fratele lui geamăn, Dardanos, fiul lui Zeus cu Electra, soția lui Corythus. Amândoi au emigrat din Etruria, după ce au împărțit între ei acele statui sacre: Iasion s-a dus în Samotrace, iar Dardanos, în Troada. În timp ce se lupta cu bebricii, care încercau să-i împingă pe tirenieni înapoi în mare, Dardanos și-a pierdut coiful și, cu toate că trupele lui se retrăgeau, le-a întors din drum pentru a-l recupera. De data aceasta a ieșit victorios și a întemeiat pe câmpul de luptă un oraș pe nume Corythus, în amintirea coifului (*corys*), dar și a tatălui său¹¹⁹⁷.

g. Ideos a avut doi frați mai mari, pe Erihtonios și Ilos sau Zacintos, și o fiică, pe Idea, care a devenit a doua soție a lui Fineu. Atunci când Erihtonios i-a succedat la tron lui Dardanos, s-a căsătorit cu Astiohe, fiica lui Simois, care i l-a născut pe Tros. Erihtonios, descris și ca rege al Cretei, a fost cel mai prosper dintre pământeni, având trei mii de iepe de care Boreas s-a îndrăgostit. Tros i-a succedat tatălui său, Erihtonios, și nu doar Troia, ci întreaga Troada a luat numele lui. Cu soția lui, Calirhoe, fiică a lui Scamandru, el a devenit tatăl Cleopatrei celei Tinere, al lui Ilos cel Tânăr, al lui Asaracos și Ganimede¹¹⁹⁸.

h. Între timp, Ilos, fratele lui Erihtonios, se dusesese în Frigia, unde s-a înscris la jocurile aflate în desfășurare și a ieșit victorios în întrecerea de lupte, câștigând cincizeci de băieți tineri și cincizeci de fecioare ca premiu. Regele frigian (al cărui nume a fost uitat) i-a dat și o vacă bălțată și l-a sfătuit să întemeieze un oraș acolo unde ea avea să se așeze prima oară jos. Ilos a urmat-o, iar ea s-a așezat când a ajuns pe dealul Ate, unde el a construit orașul Ilion, chiar dacă, din cauza oracolului primit de tatăl său, Dardanos, nu a înălțat nici o fortificație. Alții spun totuși că Ilos a urmat una dintre vacile frigiene și că dăduse ascultare instrucțiunilor lui Apollo. Dar alții spun că Ilion a fost întemeiat de imigranții din Locrida și că ei

---

¹¹⁹⁶ Tzetzes, *Despre Licofron* 72; Dionysios din Halicarnas, *loc. cit.*

¹¹⁹⁷ Servius, *loc. cit.*; VII.207 și III.15.

¹¹⁹⁸ Homer, *Iliada* XX.220 și urm.; Dionysios din Halicarnas I.62; Apollodor III.12.2.

au dat muntelui troian Cyme numele muntelui lor, Phriconis¹¹⁹⁹.

i. Când a fost trasat conturul hotarelor orașului, Ilos l-a rugat pe Zeus Atotputernicul să dea un semn, iar a doua zi dimineată a observat un obiect de lemn aflat în fața cortului său, pe jumătate îngropat în pământ, pe care crescuse iarbă. Era Paladionul, o statuie de femeie fără picioare, de trei coți înălțime, făcută de Atena în amintirea tovarășei sale de joacă, libaneza Palas, la moartea ei. Palas, al cărei nume a fost pus de Atena alături de numele ei, ținea o lance în sus, în mâna dreaptă, și un caier și un fus în mâna stângă; în jurul pieptului avea înfășurat aegisul. Mai întâi, Atena pusese statuia în Olimp, lângă tronul lui Zeus, unde era foarte venerată, dar când străbunica lui Ilos, Pleiada Electra, a fost violată de Zeus și a pângărit-o cu atingerea ei, Atena a azvârlit-o furioasă pe pământ, cu statuie cu tot¹²⁰⁰.

j. Apollo Sminteus l-a sfătuit atunci pe Ilos: „Păzește-o pe zeița care a căzut din cer și îți vei păzi orașul: căci oriunde s-ar duce, ea poartă cu sine puterea!”. Atunci el a înălțat un templu în cetate care adăpostea statuia¹²⁰¹.

k. Unii spun că templul era deja în construcție când statuia a coborât din cer ca dar al zeiței. Ea a căzut printr-o parte a acoperișului care nu fusese terminată și a fost găsită stând exact la locul convenit ei¹²⁰². Alții spun că Electra i-a dat Paladionul lui Dardanos, fiul ei cu Zeus, și că a fost mutat din Dardania în Ilion după moartea lui¹²⁰³. Alții spun că a căzut din cer în Atena și că atenianul Teucros a adus statuia în Troada. Iar alții cred că au existat două Paladionuri, unul atenian și unul troian, ultimul fiind sculptat din oasele lui Pelops, așa cum statuia lui Zeus din Olimpia fusese sculptată din fildeș indian; sau că au existat mai multe, toate căzute din cer, inclusiv cele din Samotrache aduse în Troada de

---

¹¹⁹⁹ Apollodor III.12.3; Tzetzes, *Despre Licofron* 29; Lesses din Lampsacus, citat de Tzetzes, *loc. cit.*; Pindar, *Ode olimpianice* VIII.30 și urm., cu scolie; Strabon XIII.1.3 și 3.3.

¹²⁰⁰ Ovidiu, *Fastele* VI.420 și urm.; Apollodor, *loc. cit.*

¹²⁰¹ Ovidiu, *loc. cit.*; Apollodor, *loc. cit.*

¹²⁰² Dictis din Creta V.5.

¹²⁰³ Scolie la *Fenicienele* de Euripide 1136; Dionysos din Halicarnas I.61; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu II.166.

Ideos¹²⁰⁴. Ordinul Vestalelor din Roma păzește acum ceea ce se crede a fi Paladionul autentic. Nici un om nu îl poate privi nepedepsit. Odată, când era încă în mâinile troienilor, Ilos s-a repezit să-l salveze în timpul unei alarme de incendiu și a fost orbit din pricina încercării lui, dar mai târziu a reușit să o îmbuneze pe Atena și și-a recăpătat vederea¹²⁰⁵.

l. Euridice, fiica lui Adrast, i-a născut lui Ilos pe Laomedon și pe Temiste, care s-a căsătorit cu frigianul Capis și, spun unii, a fost mama lui Anhise¹²⁰⁶. Cu Strimo, o fiică a lui Scamandru și a lui Leucipe, sau a lui Zeuxipe, sau Toosa, Laomedon a avut cinci fii: pe Titonos, Lampos, Clitios, Hicetaon și Podarces, și pe fiicele Hesione, Cila și Astiohe. Lamedon a zămislit și niște gemeni bastarzi cu păstorita-nimfă Calibe. A fost cel care a decis construirea vestitelor ziduri ale Troiei și a fost suficient de norocos încât să-și asigure sprijinul zeilor Apollo și Poseidon, aflați pe atunci în dizgrația lui Zeus din pricina unei revolte contra lui și fiind obligați să slujească drept zilieri. Poseidon înălța zidurile, în timp ce Apollo cânta la liră și păștea turmele lui Laomedon; iar lelegianul Eac i-a dat lui Poseidon o mână de ajutor. Însă Laomedon i-a lipsit pe zei de plata cuvenită și și-a atras mânia lor. Acesta a fost și motivul pentru care el și toți fiii lui – în afară de Podarces, cunoscut acum ca Priam – au pierit atunci când Troia a fost jefuită de Heracle¹²⁰⁷.

m. Priam, căruia Heracle i-a acordat cu generozitate tronul troian, a presupus că nenorocirea care se abătuse asupra Troiei s-a datorat amplasării nefericite, mai degrabă decât furiei zeilor. Așadar, el și-a trimis pe dată unul dintre nepoți să o întrebe pe Pythia din Delfi dacă dealul Ate se mai afla sub blestem. Dar preotul lui Apollo, Pantus, fiul lui Otris, era atât de frumos, încât nepotul lui Priam a uitat de misiunea lui și s-a îndrăgostit de acesta, ducându-l înapoi în Troia cu el. Deși supărat, Priam nu s-a îndurat să-și pedepsească nepotul. Ca despăgubire pentru

---

¹²⁰⁴ Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către greci* IV.47; Servius, *loc. cit.*; Ferekydes, citat de Tzetzes, *Despre Licofron* 355; *Etymologicum Magnum* s.v. Palladium, pp. 649-50.

¹²⁰⁵ Dercyllus, *Întemeieri de orașe* I, citat de Plutarh, *Vieți paralele* 17.

¹²⁰⁶ Apollodor III.12.2 și 3.

¹²⁰⁷ Apollodor II.59; II.6.4 și III.12.3; Scolie la *Iliada* lui Homer III.250; Homer, *Iliada* VI.23-6; XXI.446 și VII.542; Horațiu, *Ode* III.3.21; Pindar, *Ode olimpanice* 41, cu scolie; Diodor din Sicilia IV.32.

prejudiciul creat, l-a numit pe Pantus preot al lui Apollo și, fiindu-i rușine că o consulte din nou pe Pythia, a reconstruit Troia pe aceleași temelii. Prima soție a lui Priam a fost Arisba, o fiică a lui Merops, clarvăzătorul. După ce ea i l-a născut pe Esacos, Priam a căsătorit-o cu Hirtacos, cu care a devenit mama Hirtacizilor Asios și Nisos¹²⁰⁸.

n. Acest Esacos, care a învățat arta interpretării viselor de la Merops, bunicul lui, este vestit pentru marea lui iubire arătată lui Asterope, o fiică a râului Cebren; când ea a murit, el a încercat de mai multe ori să se sinucidă aruncându-se de pe o stâncă în mare, până când, într-un sfârșit, zeilor li s-a făcut milă de chinul lui. Ei l-au prefăcut pe Esacos într-o pasăre scufundătoare, îngăduindu-i astfel să își satisfacă obsesia cu mai multă bună-cuviință¹²⁰⁹.

o. Hecabe, a doua soție a lui Priam – pe care latinii o numesc Hecuba –, era o fiică a lui Dimas și a nimfei Eunoe; sau, spun unii, a lui Ciseu și a Telecleiei; a râului Sangarios și a lui Metope; sau a lui Glaucipe, fiica lui Xantos¹²¹⁰. Ea i-a născut lui Priam nouăsprezece dintre cei cincizeci de fii ai lui, ceilalți fiind copii ai concubinelor; toți cincizeci locuiau în camere de dormit învecinate, din piatră lustruită. Cele douăsprezece fiice ale lui Priam dormeau împreună cu soții lor într-o altă aripă, mai îndepărtată, a palatului, dar care dădea în aceeași curte¹²¹¹. Cel mai mare fiu al lui Hecabe era Hector, pe care unii îl numesc fiu al lui Apollo; apoi l-a născut pe Paris, apoi pe Creusa, Laodice și Polixena, apoi pe Deifobos, Helenos, Casandra, Pamone, Polites, Antifos, Hiponoos și Polidor. Dar Troilus a fost fără îndoială zămislit cu ea de Apollo¹²¹².

p. Printre cei mai mici copii ai lui Hecabe erau și gemenii Casandra și Helenos. La aniversarea zilei lor de naștere, sărbătorită în sanctuarul lui Apollo Timbreos, obosiți de joacă, copiii au adormit într-un colț, în timp ce uitucii lor părinți, care băuseră prea mult vin, s-au dus împleticindu-se acasă fără ei. Când Hecabe s-a

---

¹²⁰⁸ Servius despre *Eneida* lui Vergiliu II.319; Apollodor III.12.5; Homer, *Iliada* II.831 și 837; Vergiliu, *Eneida* IX.176-7.

¹²⁰⁹ Servius despre *Eneida* lui Vergiliu V.128; Apollodor, *loc. cit.*; Ovidiu, *Metamorfoze* XI.755-95.

¹²¹⁰ Ferekydes, citat de scolia la *Iliada* lui Homer XVI.718; și la *Hecuba* de Euripide 32; Athenion, citat de scolia la Homer, *loc. cit.*; Apollodor, *loc. cit.*

¹²¹¹ Homer, *Iliada* XXIV.495-7 și VI.242-50.

¹²¹² Stesihor, citat de Tzetzes, *Despre Licofron* 266; Apollodor, *loc. cit.*

întors la templu, a găsit șerprii sacri lingând urechile copiilor și a țipat îngrozită. Șerprii au dispărut de îndată printre niște crengi de dafin, dar din clipa aceea Casandra și Helenos au avut darul profeției¹²¹³.

q. O altă relatare a acestui eveniment este că, într-o zi, Casandra a adormit în templu, iar Apollo a apărut și a promis să o învețe arta profeției, dacă ea se va împreuna cu el. După ce i-a acceptat darul, Casandra nu și-a ținut cuvântul, dar Apollo a implorat-o să-i dea un sărut și, în timp ce ea îl săruta, i-a scuipat în gură, asigurându-se astfel că nimeni nu avea să-i creadă vreodată profețiile¹²¹⁴.

r. Atunci când, după mai mulți ani de domnie înțeleaptă, Priam a redat Troiei bogăția și puterea de odinioară, el a convocat un Consiliu care să discute cazul surorii lui, Hesione, pe care eacidul Telamon o dusesse în Grecia. Chiar dacă el, unul, era în favoarea forței, Consiliul a recomandat ca mai întâi să se încerce convingerea. Cumnatul lui, Antenor, și vărul lui, Anhise, s-au dus deci în Grecia și au transmis cererile troiene grecilor întruniți la curtea lui Telamon, dar li s-a spus cu dispreț să-și vadă de drum. Acest incident a fost principala cauză a Războiului Troian¹²¹⁵, al cărui sfârșit sumbru Casandra îl prezicea deja. Pentru a evita scandalul, Priam a închis-o într-o clădire piramidală din citadelă; gardianca ei primise ordin să îl informeze despre toate rostirile ei profetice¹²¹⁶.

*

1. Chiar dacă era principalul centru comercial dintre Est și Vest în Epoca Bronzului, situarea Troiei într-o câmpie bine irigată de la intrarea în Helespont o expunea la atacuri frecvente din toate direcțiile. Pretențiile grecilor, ale cretanilor și frigienilor de a fi întemeiat orașul erau ușor de explicat, de vreme ce, în epoca clasică, orașul fusese deja distrus și reconstruit suficient de des: de

---

¹²¹³ Anticlides, citat în scolia la *Iliada* lui Homer VII.44.

¹²¹⁴ Hyginus, *Fabula* 93; Apollodor III.12.5; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu II.247.

¹²¹⁵ Benoît de Sainte-Maure, *Le Roman de Troie* 358 și 3187 și urm.; *The Seege or Batayle of Troye* 349 și urm. și 385; Tzetzes, *Despre Licofron* 340; Dares, 5; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu III.80.

¹²¹⁶ Eschil, *Agamemnon* 1210; Tzetzes, *Hypothesis* la *Alexandra* lui Licofron; *Despre Licofron* 29 și 350.

zece ori, a șaptea fiind Troia homerică. Troia lui Homer pare să fi fost populată de o federație de trei triburi – troieni, ilieni și dardanieni –, un aranjament obișnuit în Epoca Bronzului.

2. „Apollo Sminteus” (Apollo Șoarecele) indică spre Creta, *sminthos* fiind cuvântul cretan pentru „șoarece”, un animal sacru nu doar în Cnosos (*90.3), ci și în Filistia (1 Regi VI.4) și Focida (Pausanias X.12.5); iar Erihtonios, Vântul de Nord fertilizator, era venerat deopotrivă de pelasgii din Atena și de traci (*48.3). Dar pretenția atenienilor de a fi întemeiat Troia poate fi respinsă ca propagandă politică. Șoarecii albi ținuți în templele lui Apollo protejau atât împotriva ciumei, cât și împotriva invaziilor subite ale șoarecilor, precum cele menționate de Aelianus (*Istoria animalelor* XII.5 și 41) și Aristotel (*Istoria animalelor* VI.370). Este posibil ca Dardanos să fi fost un tirenian din Lidia (*136.g) sau Samotrace; dar Servius greșește atunci când consemnează faptul că el venea din Etruria, unde tirenienii s-au stabilit la mult timp după Războiul Troian. *Zacynthos*, un cuvânt cretan care apare în arborele genealogic regal din Troia, era numele unei insule care aparținea regatului lui Odiseu, ceea ce sugerează că el a revendicat drepturi ereditare asupra Troiei.

3. Paladionul, pe care virginele vestale îl păzeau la Roma ca fiind direct legat de prosperitatea cetății, avea o mare importanță pentru mitografia italieni; ei susțineau că acesta fusese salvat din Troia de Enea (Pausanias II.23.5) și adus în Italia. Era făcut, probabil, din dinți de marusin (*108.5). „Paladion” înseamnă o piatră sau alt obiect de cult în jurul căruia fetele dintr-un anumit clan dansau, precum în Tespiai (*120.a), sau tinerii săreau, *pallas* fiind utilizat deopotrivă pentru ambele sexe. Ordinul roman al salienilor era o societate de preoți săltători. Când astfel de obiecte de cult ajungeau să fie identificate cu prosperitatea tribului, ele erau păzite cu grijă împotriva furtului sau deteriorării, *palladia* fiind interpretate ca însemnând *palta*, „lucruri aruncate din cer”. *Palta* nu puteau fi separate de cer; astfel, piatra-fulgerului sacră a zeului Terminus, aflată la Roma, era plasată sub o gaură din acoperișul templului lui Jupiter – ceea ce explică o gaură similară la Troia.

4. Adorarea meteoriților a fost extinsă cu ușurință asupra unor monoliți străvechi, a căror origine funerară fusese uitată, apoi de la monoliți la statuile de piatră, iar de la statuile de piatră la cele de lemn sau os nu a mai fost decât un pas. Dar scutul căzut din cer – cel mai cunoscut exemplu fiind scutul lui Marte (Ovidiu, *Fastele*

III.259-73) – are nevoie de mai multe explicații. La început, meteoriții, singurele *palta* autentice, au fost considerați a fi originea fulgerului care despică arborii din pădure. Apoi, topoarele din piatră neolitice, precum cel descoperit recent în sanctuarul din Asine, în Micena, și dălțile sau pisălogii din Epoca Bronzului timpurie, precum pisălogul Cybelei din Efes (*Faptele apostolilor* XIX.35), erau luate drept trăsnete. Dar scutul era și un instrument al tunetului. Aducătorii de ploaie preelenici invocau furtunile prin învârtirea uruitoarelor, ca să imite sunetul vântului puternic, iar în ce privește tunetul, băteau în niște scuturi imense, căptușite cu piele de bou bine întinsă pe ele, cu bețe cu două capete precum cele purtate de preoții salieni de pe basorelieful din Agnani. Singura modalitate de a face o uruitoare să sune continuu este învârtirea ei în forma cifrei opt, cum fac băieții cu moriștile de vânt, și, dat fiind că torțele folosite pentru imitarea fulgerului par să fi fost învârtite în același mod, scutul aducător de ploaie era decupat astfel încât să formeze cifra opt, bățul dublu bătând continuu pe ambele fețe. Acesta este motivul pentru care unele imagini cretane ce au supraviețuit îl arată pe spiritul tunetului coborând sub chip de scut în forma cifrei opt, precum și motivul pentru care, drept urmare, scuturile străvechi erauenerate ca *palta*. O tăbliță de calcar pictată de pe Acropola din Micene dovedește, prin culoarea pielii, că spiritul tunetului era o zeiță, și nu un zeu; pe un inel de aur găsit în apropiere, sexul scutului căzător nu este indicat.

5. Casandra și șerprii amintesc de mitul lui Melampus (*72.c), iar faptul că Apollo scuipă în gura ei, de cel al lui Glaucos (*90.f). Închisoarea ei era probabil un mormânt în formă de stup din care ea emitea profeții în numele eroului care zăcea îngropat acolo (*43.2 și 154.1).

6. Eac, numele fiului profetic al lui Priam, însemna „ramura de mirt” care se transmitea de la un participant la altul la banchetele grecești, ca provocare la un concurs de cântat sau de poezie. Deoarece mirtul era un arbore al morții (*101.1 și 109.4), este posibil ca astfel de poeme să fi fost la origine profeții făcute la sărbătoarea în onoarea eroilor. Pasărea cufundar îi era consacrată Atenei din Atica și era asociată cu înecarea *pharmacos*-ului regal (*94.1). Faptul că Scamandru a sărit în râul Xantos trebuie să se refere la un obicei troian similar, de înecare a vechiului rege (*108.3); se presupunea că umbra lui fecunda fetele atunci când veneau să se îmbăieze (*137.3). Tantal, care pare să fi avut aceeași

soartă, s-a căsătorit cu fiica lui Xantos (*108.b).

7. Priam a avut cincizeci de fii, dintre care nouăsprezece erau legitimi; faptul sugerează că durata domniei regelui din Troia era guvernată de ciclul metonic de nouăsprezece ani, nu de ciclul de o sută de lunații împărțit de rege cu succesorul-tanist, ca în Creta (*138.5) și Arcadia (*38.2). Cele douăsprezece fiice ale lui erau, probabil, păzitoarele lunilor.

8. Importanța contribuției lui Eac la construirea zidurilor Troiei nu ar trebui trecută cu vederea: Apollo profețise că descendenții lui aveau să fie prezenți la cucerirea Troiei atât din prima, cât și din a patra generație (*61.i), și că doar partea construită de Eac putea fi străpunsă (Pindar, *Ode pythianice* VIII.39-46). Andromaca i-a reamintit lui Hector că această parte era fațada dinspre vest, „pe lângă smochin”, că pe acolo orașul putea fi atacat cel mai ușor (Homer, *Iliada* VI.431-9) și „pe unde cei mai curajoși bărbați care îi urmau pe cei doi Ajax încercaseră de trei ori să forțeze pătrunderea – fie că vreun prezicător le dezvăluise secretul, fie că propriul lor spirit îi îndemna astfel”. Săpăturile lui Dörpfeld la Troia au dovedit că, în mod inexplicabil, zidul era cel mai slab în acel loc; dar oamenii lui Ajax sau ai lui Eac nu aveau nevoie de vreun prezicător care să îi informeze despre asta, dacă, așa cum sugerează Polybios, „Eac” provenea din orașul lui Ajax cel Mic, Oponte din Locrida. Locrida, care pare să fi furnizat elementul ilian al Troiei lui Homer și se bucura de privilegiul numirii preoteselor troiene (*168.2), era un district lelegian preelenic cu instituții matrilineare și chiar matriarhale (*136.4); un alt trib de lelegieni, probabil de origine locriană, trăia în Pedasos din Troada. Una dintre prințesele lor, Laotoe, a venit în Troia și a făcut un copil cu Priam (Homer, *Iliada* XXI.86). Se pare că disponibilitatea preoteselor locriene de a duce pe furiș Paladionul în Locrida, la adăpost, a fost ceea ce a facilitat cucerirea orașului de către greci (*168.4).

9. De vreme ce un Teucros era fiul lui Scamandru, iar celălalt era nepotul lui Eac și fiul surorii lui Priam, Hesione (*137.k), elementul teucrian din Troia poate fi identificat cu cel lelegian, eacan sau ilian, celelalte două elemente fiind lidian, dardanian sau tirenian, și cu cel troian sau frigian.

a. Când Elena, frumoasa fiică a Ledei, a ajuns la vârsta căsătoriei, trăind în Sparta în palatul lui Tindar, tatăl ei adoptiv, toți prinții din Grecia au venit ca pețitori, aducând daruri bogate, sau și-au trimis rudele să îi reprezinte. Diomede, abia întors după victoria lui din Teba, era acolo împreună cu Ajax, Teucros, Filoctet, Idomeneu, Patrocle, Menesteu și încă mulți alții. Odiseu venise și el, însă cu mâna goală, deoarece nu avea nici o șansă de reușită – căci, chiar dacă Dioscurii, frații Elenei, voiau ca ea să se căsătorească cu Menesteu Atenianul, Odiseu știa că îi va fi dată prințului Menelaos, cel mai bogat dintre ahei, reprezentat de puternicul Agamemnon, ginerele lui Tindar¹²¹⁷.

b. Tindar nu a respins nici un pețitor, dar, pe de altă parte, nici nu a acceptat vreunul dintre darurile oferite, temându-se că preferința lui pentru un anumit prinț i-ar fi putut face pe ceilalți să se certe. Într-o zi, Odiseu l-a întrebat: „Dacă îți voi spune cum să eviți cearta, mă ajuți în schimb să mă căsătoresc cu Penelopa, fiica lui Icarios?”. „S-a făcut!”, a strigat Tindar. „Atunci”, a continuat Odiseu, „sfatul meu este să insiști ca toți pețitorii eleni să jure că îl vor apăra pe cel ales drept soț de Elena contra oricui se va simți ofensat de norocul lui”. Tindar a fost de acord că planul era înțelept. După ce a sacrificat un cal și l-a tăiat în bucăți, i-a așezat pe pețitori pe membrele lui însângerate și i-a pus să repete jurământul formulat de Odiseu; apoi bucățile au fost îngropate într-un loc care încă mai e numit „Mormântul Calului”.

c. Nu se știe dacă Tindar însuși i-a ales soțul Elenei sau dacă ea și-a arătat preferința încununându-l cu o coroană¹²¹⁸. În orice caz, s-a căsătorit cu Menelaos, care, după moartea lui Tindar și zeificarea Dioscurilor, a devenit regele Spartei. Dar căsătoria lor era sortită eșecului: cu ani înainte, în timp ce aducea sacrificii zeilor, Tindar o uitase în mod prostește pe Afrodita, care s-a răzbunat jurând să le facă renumite pentru adulter pe toate cele trei fiice ale lui – Clitemnestra, Timandra și Elena¹²¹⁹.

---

¹²¹⁷ Apollodor III.10.8; Hyginus, *Fabula* 81; Ovidiu, *Heroide* XVII.104; Hesiod, *The Catalogues of Women*, *Fragment* 68, pp. 192 și urm., ed. Evelyn-White.

¹²¹⁸ Hesiod, *loc. cit.*; Apollodor III.10.9; Pausanias III.20.9; Hyginus, *Fabula* 78.

¹²¹⁹ Stesihor, citat de scolia la *Oreste* de Euripide 249; Hyginus, *loc. cit.*; Apollodor III.11.2.

d. Menelaos a avut cu Elena o fiică, pe care a numit-o Hermione; fiii lor au fost Etiolas, Marafios – din care pretinde că provine familia persană *Maraphioi* – și Plistene. O tânără sclavă etoliană, pe nume Pieris, i-a născut mai târziu lui Menelaos doi gemeni bastarzi: Nicostratos și Megapentes¹²²⁰.

e. Se pune întrebarea: de ce au plănuit Zeus și Temis Războiul Troian? Doar ca să o facă celebră pe Elena pentru că a dus Europa și Asia în conflict? Sau, mai curând, ca să preamărească rasa semizeilor și, totodată, să rărească triburile prea numeroase care împovărau Pământul-Mamă? Motivul lor avea să rămână ascuns, dar hotărârea fusese deja luată când Eris a aruncat un măr de aur pe care scria „Celei mai frumoase” – s-a întâmplat la nunta lui Peleu cu Thetis. Zeus Atotputernicul a refuzat să tranșeze disputa ce a urmat între Hera, Atena și Afrodita și l-a lăsat pe Hermes să conducă zeițele pe Muntele Ida, unde Paris, fiul pierdut al lui Priam, avea să le fie arbitru¹²²¹.

f. Or, chiar înainte să se nască Paris, Hecabe visase că a adus pe lume o legătură de vreascuri pe care se răsuceau nenumărați șerpi în flăcări. Hecabe s-a trezit țipând că Troia și pădurile de pe Muntele Ida ardeau. De îndată, Priam s-a consultat cu Esacos, fiul lui, clarvăzătorul, care a declarat: „Copilul ce e pe cale să se nască va însemna ruina acestei țări! Vă cer să vă descotorosiți de el!”¹²²².

g. Câteva zile mai târziu, Esacos a făcut un nou anunț: „Troiana de stirpe regală care va da naștere azi unui copil trebuie ucisă, odată cu progenitura ei”. Atunci Priam i-a ucis pe sora lui, Cila, și pe copilul ei, Munipos, născut în dimineața aceea dintr-o uniune cu Timetes, ținută în secret, și i-a îngropat în curtea templului sacru al lui Tros. Dar Hecabe a născut un fiu înainte de căderea nopții, iar Priam le-a cruțat viața amândurora, chiar dacă Herofile, preoteasa lui Apollo, și alți prezicători au îndemnat-o pe Hecabe măcar să ucidă pruncul. Ea nu s-a lăsat convinsă să o facă, încât, în cele din urmă, Priam a cedat și a trimis după șeful păstorilor săi, un

---

¹²²⁰ Homer, *Odissea* IV.12-14; Scolie la *Iliada* lui Homer III.175; *Cyprîile*, citat de Scolia la *Andromaca* de Euripide 898; Pausanias II.18.5.

¹²²¹ *Cyprîile*, citat de Proclus, *Chrestomathia* I; Apollodor, *Epitome* III.1-2; *Cyprîile*, citat de scolia la *Iliada* lui Homer I.5.

¹²²² Apollodor III.12.5; Hyginus, *Fabula* 91; Tzetzes, *Despre Licofron* 86; Pindar, *Fragment of Paean* 8, pp. 544-6, ed. Sandys.

oarecare Agelaos, căruia i-a încredințat această sarcină. Fiind prea milos ca să folosească frânghia sau sabia, Agelaos a abandonat nou-născutul pe Muntele Ida, unde a fost alăptat de o ursoaică. Când s-a întors după cinci zile, a fost uimit de acea minune și a dus copilul acasă într-o desagă – de unde numele de „Paris” – ca să îl crească împreună cu fiul lui nou-născut¹²²³; iar lui Priam i-a dus o limbă de câine drept dovadă că porunca îi fusese îndeplinită. Dar unii spun că Hecabe l-a cumpărat pe Agelaos ca să îl cruțe pe Paris și să păstreze secretul față de Priam¹²²⁴.

h. Nașterea nobilă a lui Paris a fost curând dezvăluită de frumusețea, inteligența și puterea lui ieșite din comun: când mai era aproape copil, a pus pe fugă o bandă de hoți de vite și a recuperat vacile de la ei, câștigându-și astfel supranumele de Alexandru („protector”) ¹²²⁵. Chiar dacă în acel moment era un simplu sclav, Paris a devenit amantul preferat de Oenone, fiica râului Oeneu, o nimfă a fântânii. Ea învățase arta profeției de la Rhea și cea a medicinei de la Apollo, în timp ce el slujea ca văcar al lui Laomedon. Paris și Oenone obișnuiau să mâne cireada și să vâneze împreună; iar el îi scobeia numele în scoarța fagilor și a plopilor¹²²⁶. Principala distracție a lui Paris era să pună taurii lui Agelaos să se bată între ei; apoi îl încorona pe învingător cu flori, iar pe învins cu paie. Atunci când unul dintre tauri a început să câștige în mod regulat, Paris l-a asmuțit contra taurilor din cirezile vecine, care au fost înfrânți toți. În cele din urmă, s-a oferit să pună o coroană de aur pe coarnele acelui taur care îl va putea înfrânge pe al său; așa că Ares s-a transformat, în glumă, într-un taur și a câștigat. Fără să ezite, Paris i-a dat coroana lui Ares, ceea ce i-a surprins și totodată i-a încântat pe zeii care priveau din Olimp; acesta este și motivul pentru care Zeus l-a ales să arbitreze între cele trei zeițe¹²²⁷.

---

¹²²³ Tzetzes, *Despre Licofron* 224 și 314; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu II.32; Pausanias X.12.3; Scolie la *Andromaca* de Euripide 294; și la *Ifigenia în Aulis* 1285; Apollodor, *loc. cit.*; Hyginus *Fabula* 91; Konrad von Würzburg, *Der trojanische Krieg* 442 și urm. și 546 și urm.

¹²²⁴ Dictis din Creta III; Rawlinson, *Excidium Troiae*.

¹²²⁵ Apollodor, *loc. cit.*; Ovidiu, *Heroide* XVI.51-2 și 359-60.

¹²²⁶ Ovidiu, *Heroide* V.12-30 și 139; Tzetzes, *Despre Licofron* 57; Apollodor III.12.6.

¹²²⁷ *Trojanska Priča* p. 159; Rawlinson, *Excidium Troiae*.

i. Paris tocmai își mîna cireada pe Muntele Gargaros, cel mai înalt pisc al Idei, când Hermes, însoțit de Hera, Atena și Afrodita, i-au dat mărul de aur și mesajul lui Zeus: „Paris, de vreme ce ești la fel de chipeș pe cât de înțelept ești într-ale iubirii, Zeus îți poruncește să judeci care dintre aceste zeițe e cea mai frumoasă”.

Paris a primit mărul cu inima îndoită. „Cum poate un simplu văcar ca mine să devină arbitrul frumuseții divine?”, a strigat. „Voi împărți acest măr în trei.”

„Nu, nu, nu poți să nu i te supui lui Zeus cel Atotputernic”, s-a grăbit să răspundă Hermes. „Și nici nu am dreptul să îți ofer sfaturi. Folosește-ți inteligența înăscută!”

„Fie”, a oftat Paris. „Dar mai întâi le implor pe cele care vor pierde să nu se supere pe mine. Sunt un biet om, supus celor mai prostești greșeli.”

Zeițele au căzut toate de acord să se încline în fața deciziei lui.

„E suficient să le arbitrez cum sunt?”, l-a întrebat Paris pe Hermes, „sau trebuie să fie goale?”.

„Tu stabilești regulile competiției”, i-a răspuns Hermes cu un zâmbet discret.

„În cazul acesta, sunt oare zeițele atât de amabile încât să se dezbrace?”

Hermes le-a spus să facă întocmai, iar el s-a întors cuviincios cu spatele.

j. Afrodita a fost gata imediat, dar Atena a insistat să-și scoată faimoasa ei cingătoare magică, aceea care îi oferea un avantaj injust, făcând pe oricine să se îndrăgostească de purtătoarea ei. „Foarte bine”, a spus Afrodita înciudată. „Așa voi face, cu condiția ca și tu să îți scoți coiful – fără el arăți hidos.”

„Acum, v-aș ruga, vreau să vă arbitrez pe rând”, a anunțat Paris, „pentru a evita disputele care mă pot deruta. Vino, divină Hera! Sunt celelalte două zeițe atât de bune încât să ne lase puțin singuri?”

„Examinează-mă conștiincios”, a spus Hera rotindu-se încet și expunându-și silueta ei splendidă, „și nu uita că, dacă mă declari cea mai frumoasă, te voi face stăpânul Asiei întregi și cel mai bogat om în viață”¹²²⁸.

---

¹²²⁸ Ovidiu, *Heroide* XVI.71-3 și V.35-6; Lucian, *Dialogurile zeilor* 20; Hyginus, *Fabula* 92.

„Nu mă voi lăsa cumpărat, Stăpână... Foarte bine, mulțumesc. Am văzut tot ce trebuia să văd. Vino, divină Atena!”

k. „Aici sunt”, a spus Atena înaintând cu pași hotărâți. „Ascultă, Paris, dacă vei avea destulă minte încât să îmi acorzi mie premiul, te voi face victorios în toate luptele și cel mai arătos și mai înțelept bărbat din lume.”

„Nu sunt decât un umil văcar, nu un soldat”, a zis Paris. „Îți poți da seama și singură că în toată Lidia și Frigia domnește pacea și că suveranitatea regelui Priam e de necontestat. Dar promit să judec corect pretenția ta asupra mărului. Acum poți să îți pui iar hainele și coiful. Afrodita e gata?”

l. Afrodita a venit lângă el, iar Paris a roșit, deoarece se apropiase atât de mult, încât aproape că se atingeau.

„Privește atent, te rog, nu omite nimic cu vederea... Apropo, de cum te-am văzut mi-am spus: «Pe cinstea mea, iată-l pe cel mai arătos bărbat din Frigia! De ce își irosește oare timpul aici, în sălbăticie, cu îngrijirea unei cirezi stupide?». Ei bine, de ce, Paris? De ce nu te muți într-un oraș, să duci o viață civilizată? Ce ai de pierdut dacă te căsătorești cu cineva precum Elena din Sparta, care e la fel de frumoasă ca mine și la fel de pătimasă? Sunt convinsă că, de îndată ce vă veți întâlni, ea își va lăsa casa, familia, totul, ca să devină amanta ta. Sunt convinsă că deja ai auzit de Elena, nu?”

„Până acum, niciodată, Stăpână. Îți voi fi foarte recunoscător dacă mi-o vei descrie.”

m. „Elena are o piele albă și delicată, dat fiind că s-a născut dintr-un ou de lebedă. Îl poate revendica drept tată pe Zeus, îi plac vânătoarea și luptele, a provocat un război când era încă o copilă – iar când a devenit femeie, toți prinții Greciei au fost pețitorii ei. În acest moment e căsătorită cu Menelaos, frate al mărețului rege Agamemnon, dar asta nu are nici o importanță – dacă vrei, va fi a ta.”

„Cum se poate, dacă e deja căsătorită?”

„O, cerule! Cât ești de inocent! N-ai auzit niciodată că datoria mea divină este să pun în ordine asemenea chestiuni? Îți propun să faci un tur al Greciei, însoțit de Eros, fiul meu. Când vei ajunge în Sparta, el și cu mine ne vom asigura că Elena se va îndrăgosti de tine până peste cap.”

„Juri să faci asta?”, a întrebat Paris, brusc interesat.

Afrodita a rostit un jurământ solemn, iar Paris, fără să mai stea pe gânduri, i-a acordat mărul de aur.

Prin această judecată, el și-a atras deopotrivă ura mocnită a Herei și a Atenei, care au plecat braț la braț ca să urzească distrugerea Troiei, în timp ce Afrodita, cu un zâmbet poznaș, se întreba cum ar putea să-și îndeplinească mai bine promisiunea¹²²⁹.

n. La puțin timp după aceea, Priam și-a trimis servitorii să aducă un taur din cireada lui Agelaos. Taurul urma să fie un premiu al jocurilor funerare în cinstea fiului său mort, jocuri celebrate acum anual. Când servitorii au ales taurul campion, Paris a fost cuprins deodată de dorința de a participa la jocuri și a fugit după ei. Agelaos a căutat să-l împiedice: „Tu ai taurii tăi luptători, ce vrei mai mult de-atât?”. Dar Paris a insistat și, în cele din urmă, Agelaos l-a însoțit la Troia.

o. Era un obicei troian ca, la sfârșitul celei de-a șasea ture a cursei de care, cei înscriși în meciul de box să înceapă lupta în fața tronului. Paris s-a hotărât să concureze și, în ciuda rugămintilor stăruitoare ale lui Agelaos, a sărit în arenă și a câștigat coroana, mai degrabă prin curaj decât prin abilitate. De asemenea, a ajuns primul la cursa de alergare, ceea ce i-a exasperat pe fiii lui Priam într-atât, încât l-au provocat la încă una; astfel, a câștigat și a treia coroană. Rușinați că au fost înfrânți în văzul tuturor, ei au hotărât să-l omoare și au pus un paznic înarmat la fiecare ieșire de pe stadion, în timp ce Hector și Deifobos l-au atacat cu săbii. Paris a sărit în altarul lui Zeus ca să se adăpostească, iar Agelaos a fugit la Priam, strigând: „Maiestate, acest tânăr este fiul tău demult pierdut!”. Priam a chemat-o pe dată pe Hecabe, care, atunci când Agelaos a arătat un clopoțel ce fusese găsit în mâinile lui Paris, i-a confirmat identitatea. Paris a fost dus la palat în triumf, iar Priam a celebrat întoarcerea lui printr-un ospăț grandios și sacrificii pentru zei. Dar, de cum au auzit vestea, preoții au anunțat că Paris trebuie ucis neîntârziat, altfel Troia va pieri. Acest lucru i-a fost transmis lui Priam, care a răspuns: „Mai bine să cadă Troia, decât să moară!”¹²³⁰.

p. Frații căsătoriți ai lui Paris l-au îndemnat imediat să-și ia o soție, dar el le-a spus că avea încredere că Afrodita avea să aleagă una pentru el, și că obișnuia să i se roage zilnic. Când a fost

---

¹²²⁹ Hyginus, *loc. cit.*; Ovidiu, *Heroide* XVI.149-52; Lucian, *loc. cit.*

¹²³⁰ Rawlinson, *Excidium Troiae*; Hyginus, *Fabula* 91; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu V.703; Ovidiu, *Heroide* XVI.92 și 361-2.

convocat un nou Consiliu pentru a discuta despre salvarea lui Hesione, după eșecul negocierilor pașnice, Paris s-a oferit să conducă expediția, dacă Priam îi va da o flotă mare și bine echipată. El a mai zis, șiret, că, dacă nu avea să reușească s-o aducă înapoi pe Hesione, poate că va reuși să răpească o prințesă de origine grecească de rang egal, ca răscumpărare pentru ea. Desigur, Paris se hotărâse în secret să meargă în Sparta ca să o aducă pe Elena¹²³¹.

q. Chiar în acea zi, Menelaos a sosit pe neașteptate în Troia și a întrebat de mormintele lui Licos și Himereu, fiii lui Prometeu cu atlantida Celeno, explicând că remediul pe care Oracolul din Delfi i-l prescrisese pentru o ciumă care făcea acum ravagii în Sparta era să le fie oferite acestora sacrificii de eroi. Paris l-a întâlnit pe Menelaos și i-a cerut să-i facă favoarea de a-l purifica în Sparta, dat fiind că îl ucisese din greșală pe Anteu, fiul cel tânăr al lui Antenor, cu o sabie de jucărie. Când Menelaos a fost de acord, Paris, la sfatul Afroditei, l-a însărcinat pe Fereclos, fiul lui Tecton, să construiască flota pe care Priam i-o promisese; imaginea de la prova navei-amiral urma să fie o Afrodită purtând în brațe un Eros miniatural. Enea, vărul lui Paris și fiul lui Anhise, a fost de acord să-l însoțească¹²³². Cu pletele fluturând în vânt, Casandra a prevestit conflictul pe care această călătorie avea să-l stârnească, iar Helenos era de aceeași părere; dar Priam nu a luat în seamă profețiile nici unuia dintre copiii lui. Nici măcar Oenone nu a reușit să-l descurajeze pe Paris să facă această călătorie fatală, chiar dacă el a plâns când a sărutat-o de bun-rămas. „Întoarce-te la mine dacă vei fi rănit vreodată”, i-a spus ea, „pentru că doar eu pot să te vindec”¹²³³.

r. Flota a fost lansată la apă, Afrodita a trimis o briză prielnică și în curând Paris a ajuns în Sparta, unde Menelaos a sărbătorit sosirea lui timp de nouă zile. La ospăț, Paris i-a oferit Elenei darurile pe care i le adusese din Troia, iar privirile lui lipsite de bună-cuviință, suspinele zgomotoase și semnele îndrăznețe i-au

---

¹²³¹ Dares 4-8; Rawlinson, *loc. cit.*

¹²³² Tzetzes, *Despre Licofron* 132; *Cyprile*, citat de Proclus, *Chrestomathia* I; Homer, *Iliada* V.59 și urm.; Apollodor, *Epitome* III.2; Ovidiu, *Heroide* XVI.115-16.

¹²³³ *Cyprile*, citat de Proclus, *loc. cit.*; Ovidiu, *Heroide* XVI.119 și urm. și 45 și urm.; Apollodor III.12.6.

provocat Elenei o stânjeneală evidentă. Paris îi lua pocalul și îl ducea la buze cu acea margine a lui de unde băuse ea, iar odată Elena a găsit pe masă cuvintele „Te iubesc, Elena!” scrise cu vin. Îi era teamă că Menelaos ar putea-o bănuși că încurajează pasiunea lui Paris, dar, fiind un bărbat distrat, Menelaos a plecat fără griji pe mare spre Creta, unde trebuia să participe la funeraliile bunicului său, Catreu, lăsând-o pe Elena să întrețină oaspeții și să conducă regatul în lipsa lui¹²³⁴.

s. Elena a fugit cu Paris chiar în noaptea aceea și i s-a dăruit în primul port în care au debarcat, pe Insula Cranae. În zona continentală, față în față cu Cranae, se află un altar al Afroditei Migonitis („care unește”), fondat de Paris pentru a celebra evenimentul¹²³⁵. Unii consemnează în chip fals că Elena i-a respins avansurile și că el a răpit-o în timp ce ea era la vânătoare, printr-un atac subit asupra orașului Sparta, sau luând, cu ajutorul Afroditei, înfățișarea lui Menelaos. Elena a părăsit-o pe fiica ei, Hermione, în vârstă de nouă ani, dar l-a luat cu ea pe fiul ei, pe Plistene, o mare parte din comorile palatului și aur în valoare de trei talanți, furat din templul lui Apollo, precum și cinci servitoare, printre care și două foste regine: pe Etra, mama lui Tezeu, și pe Teisadie, sora lui Piritoos¹²³⁶.

t. În timp ce navigau spre Troia, o furtună puternică trimisă de Hera l-a obligat pe Paris să acosteze în Cipru. De acolo, a navigat până în Sidon și a fost primit ca oaspete de rege, pe care, fiind acum inițiat în felul de a fi al lumii grecești, l-a ucis mișelește în sala lui de ospete și l-a jefuit. În timp ce prada bogată era imbarcată, un grup de sidonieni l-a atacat; însă el i-a respins după o luptă sângeroasă și pierderea a două nave, apoi a izbutit să plece. Temându-se să nu fie urmărit de Menelaos, Paris a zăbovit câteva luni în Fenicia, Cipru și Egipt, dar când, în cele din urmă, a ajuns în Troia, și-a

---

¹²³⁴ Ovidiu, *Heroide* XVI.21-3; XVIII.74 și urm.; 83 și 155 și urm.; Apollodor, *Epitome* III.3; *Cyprile*, citat de Proclus, *loc. cit.*

¹²³⁵ Ovidiu, *Heroide* XVI.259-62; *Cyprile*, citat de Proclus, *loc. cit.*; Pausanias III.22.2; Apollodor, *loc. cit.*; Homer, *Iliada* III.445.

¹²³⁶ Servius despre *Eneida* lui Vergiliu I.655; Eustathios despre Homer, p. 1946; Apollodor, *loc. cit.*; *Cyprile*, citat de Proclus, *loc. cit.*; Dares 10; Tzetzes, *Despre Licofron* 132 și urm.; Hyginus, *Fabula* 92.

celebrat acolo nunta cu Elena¹²³⁷. Troienii i-au urat bun venit, fermecați de frumusețea ei divină, iar când Elena a găsit într-o zi în citadela Troiei o piatră din care picura sânge când era frecată de o alta, i-a recunoscut puterea de afrodiziac și a folosit-o pentru a ține trează pasiunea lui Paris pentru ea. Mai mult, întreaga Troie, nu doar Paris, s-a îndrăgostit de ea, iar Priam a jurat să n-o lase să mai plece vreodată¹²³⁸.

u. O relatare complet diferită pe această temă este că Hermes a răpit-o pe Elena la ordinul lui Zeus și i-a încredințat-o regelui Proteu din Egipt; între timp, o Elenă închipuită, o fantomă creată de Hera din nori (sau, spun unii, de Proteu), a fost trimisă în Troia împreună cu Paris, cu singurul scop de a stârni vrajbă¹²³⁹.

v. Preoții egipteni consemnează, la fel de neverosimil, că flota troiană s-a abătut de la traseul ei și că Paris a debarcat la Salinele de la Canop, la gurile Nilului. Acolo se află templul lui Heracle, un refugiu al sclavilor fugiți care, la sosire, se dedică zeului și primesc anumite semne sacre pe trupurile lor. Servitorii lui Paris au fugit acolo și, după ce au obținut protecție de la preoți, l-au acuzat că o răpise pe Elena. Gardianul din Canop a luat la cunoștință acest fapt și i-a relatat regelui Proteu din Memphis, care a dispus ca Paris să fie arestat și adus în fața lui, împreună cu Elena și tezaurul furat. După un interogatoriu sever, Proteu l-a izgonit pe Paris, dar a păstrat-o pe Elena și tezaurul în Egipt, până când Menelaos avea să vină să le recupereze. La Memphis se află un templu al Afroditei Străina, despre care se spune că Elena însăși i l-ar fi dedicat.

Elena i-a născut lui Paris trei fii: pe Bunomos, Aganos și Ideos, toți uciși la Troia, pe când erau încă mici, de prăbușirea unui acoperiș, și o fiică, numită și ea Elena¹²⁴⁰. Paris avea și un fiu mai mare cu Oenone, pe nume Coritos, pe care mama lui, geloasă pe Elena, l-a trimis să îi îndrume spre Troia pe grecii care voiau să se

---

¹²³⁷ Homer, *Odiseea* IV.227-30; Proclus, *Chrestomathia* I; Dictis din Creta I.5; Apollodor, *Epitome* III.4; Tzetzes, *Despre Licofron* 132 și urm.

¹²³⁸ Servius despre *Eneida* lui Vergiliu II.33.

¹²³⁹ Apollodor, *Epitome* III.5; Euripide, *Electra* 128 și *Elena* 31 și urm.; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu I.655 și II.595; Stesihor, citat de Tzetzes, *Despre Licofron* 113.

¹²⁴⁰ Herodot II.112-15; Dictis din Creta V.5; Tzetzes, *Despre Licofron* 851; Ptolemeu Hefestion IV.

1. Lui Stesihor, poetul sicilian din secolul al VI-lea î.Hr., i se atribuie povestea că Elena nu a mers niciodată în Troia și că războiul a fost purtat pentru „o simplă fantomă”. După ce a scris un poem în care o prezenta pe Elena în cea mai nefavorabilă lumină, Stesihor a orbit, iar mai târziu a aflat că era în dizgrația ei postumă (*164.*m*). De aici și începutul său palinodic: „Povestea mea e doar o-nchipuire;/ Pe strașnice corăbii nu te-ai urcat nicicând,/ Și nici n-ai fost purtată către Troia”, o declarație publică grație căreia el și-a recăpătat vederea (Platon, *Phaidros* 44; Pausanias III.19.11). Și, într-adevăr, nu e clar în ce sens Paris, sau Tezeu înaintea sa, a răpit-o pe Elena. „Elena” era numele Zeiței-Lună spartane, prin căsătoria cu care Menelaos devenise rege, după sacrificarea unui cal (*81.4), însă Paris nu uzurpase tronul. Este posibil, desigur, ca troienii să fi atacat Sparta, răpind-o pe moștenitoare și tezaurul palatului, drept răzbunare pentru jefuirea de către greci a Troiei pe care o implică povestea lui Hesione. Însă chiar dacă Elena lui Tezeu era, probabil, una în carne și oase (*103.4), Elena din Troia este mult mai probabil să fi fost „o simplă fantomă”, cum susține Stesihor.

2. Asta ar sugera că *mnēstēres tēs Helenēs*, „pețitorii Elenei”, erau de fapt *mnēstēres tou hellēspontou*, „cei preocupați de Helespont”, și că jurământul solemn pe care acești regi l-au depus pe membrele însângerate ale calului consacrat lui Poseidon, principalul protector al expediției, a fost pentru a susține drepturile oricărui membru al confederației de a naviga în Helespont, în dauna troienilor și aliaților lor asiatici (*148.10; 160.1 și 162.3). La urma urmei, Helespontul purta numele zeiței lor, Helle. Povestea Elenei provine, de fapt, din epopeea ugarită *Keret*, în care soția legiuită a lui Keret, Huray, este răpită de Udm.

3. Nașterea lui Paris urmează tiparul mitic al lui Eol (*43.c), Pelias (*68.d), Oedip (*105.a), Iason (*148.b) și ceilalți; el este copilul bine-cunoscut al Anului Nou, avându-l ca geamăn pe fiul lui, Agelaos. Faptul că îi înfrânge pe cei cincizeci de fii ai lui Priam într-o cursă de alergare este bine cunoscut (*53.3 și 60.m). „Oenone” pare să fi fost un nume al prințesei pe care el a câștigat-o

---

¹²⁴¹ Canon, *Narrationes* 22; Tzetzes, *Despre Licofron* 57 și urm.

cu această ocazie (*53.3; 60.4; 98.7; 160.d).

De fapt, Paris nu a acordat mărul celei mai frumoase dintre cele trei zeițe. Această poveste a fost dedusă greșit din imaginea care îl înfățișa pe Heracle primind o creangă de măr din partea Hesperidelor (*133.4) – Zeița-Nimfă goală a triadei Adanus din Hebron, imortalizată de Mama Canaanită a Tuturor Făpturilor –, sau pe învingătorul cursei de alergare din Olimpia în timp ce își primește premiul (*53.7), după cum o dovedește prezența lui Hermes, Însoțitorul Sufletelor, călăuza lui spre Câmpiile Elizee.

4. În decursul secolului al XIV-lea î.Hr., Egiptul și Fenicia au avut de suferit din cauza atacurilor frecvente ale keftiilor, „popoarele mării”, iar troienii par să fi jucat un rol important. Printre triburile care au câștigat un cap de pod în Palestina se numărau și ghirgasiții (*Geneza* X.16), adică teucree din Gergis sau Gergithion din Troada (Homer, *Iliada* VIII.304; Herodot V.122 și VII.43; Titus Livius XXXVIII.39). Priam și Anhise apar în *Vechiul Testament* ca Piream și Achis (*Iosua* X.3 și *1 Regi* XXVII.2), iar Fares, un strămoș al tribului amestecat din punct de vedere rasial al lui Iuda, care s-a luptat cu fratele lui geamăn în pânțele mamei lor (*Geneza* XXXVIII.29), pare să fie Paris. „Piatra din care picura sânge” găsită de Elena în citadela troiană este explicată de executarea acolo a lui Munipos, nepotul lui Priam: Paris a rămas consortul reginei cu prețul sacrificiului anual al unui copil. Anteu („înflorat”) este o victimă similară: numele lui, un titlu al lui Dionysos de Primăvară (*85.2), era dat altor prinți nefericiți care erau secerăți în floarea tinereții; printre ei, și fiul lui Poseidon omorât și jupuit de Cleomene (Philostephanos, *Fragmentul* 8) și Anteu din Halicarnas, înecat într-un puț de Cleobis (Parthenios, *Narrationes* 14).

5. Cila, al cărei nume înseamnă „zarul divinator făcut din os de măgar” (Hesychios s.v. Cillae), trebuie să fie Atena, zeița citadelei troiene, care a inventat această artă a ghicitului (*17.3) și a condus la moartea lui Munipos.

160. Prima întrunire de la Aulis

a. Când Paris a hotărât să o ia pe Elena de soție, nu s-a așteptat că avea să plătească pentru ultrajul adus ospitalității lui Menelaos. Fuseseră oare chemați cretanii să dea socoteală atunci când, în numele lui Zeus, o furaseră pe Europa fenicienilor? Li se ceruse

argonauților să plătească pentru răpirea Medeei din Colhida? Sau atenienilor pentru răpirea cretanei Ariadna? Sau tracilor pentru cea a Oritiei din Atena?¹²⁴² Cazul s-a dovedit a fi totuși diferit. Hera l-a trimis pe Iris în zbor spre Creta, cu vești despre această fugă, iar Menelaos s-a grăbit spre Micene, unde i-a cerut fratele său, Agamemnon, să înceapă fără întârziere recrutările și să se îndrepte cu armată contra Troiei.

b. Agamemnon a consimțit să procedeze întocmai doar dacă solii pe care îi trimisese acum în Troia să ceară predarea Elenei și despăgubiri pentru prejudiciul adus lui Menelaos se vor întoarce cu mâna goală. Atunci când Priam a negat că ar avea știință despre această chestiune – Paris fiind încă în apele din sud – și a întrebat ce satisfacție li se oferise solilor lui pentru răpirea lui Hesione, Menelaos a trimis mesageri fiecăruia dintre prinții care jurase pe membrele însângerate ale unui cal, amintind că actul lui Paris era un afront la adresa întregii Grecii. Dacă o astfel de crimă nu va fi pedepsită exemplar, nimeni nu va mai putea conta de atunci încolo pe siguranța soției lui. Menelaos l-a adus apoi din Pilos pe bătrânul Nestor, cu care a călătorit prin toată Grecia, convocându-i pe șefii expediției¹²⁴³.

c. Apoi, însoțit de Menelaos și de Palamede, fiul lui Nauplios, Agamemnon s-a dus în Itaca, unde s-a străduit din greu să îl convingă pe Odiseu să se alăture expediției lor. Deși trecea drept fiu al lui Laerte, acest Odiseu fusese zămislit în secret de Sisif cu Anticleea, fiica vestitului hoț Autolicos. Curând după nașterea lui, Autolicos a venit în Itaca și, în prima noapte a șederii sale, după ce s-a terminat cina, a luat nou-născutul pe genunchi. „Dă-i un nume, tată”, a spus Anticleea. Autolicos a răspuns: „În timpul vieții mele mi-am atras dușmănia multor prinți, prin urmare îl voi numi Odiseu pe acest nepot al meu, adică Cel Furios, deoarece va fi victima multor vrăjmășii. Dar dacă va veni vreodată pe Muntele Parnas să îmi reproșeze aceasta, îi voi da o parte din bunurile mele, ca să îi domolesc furia”. Ajuns la vârsta la care să o poată face, Odiseu l-a vizitat într-adevăr pe Autolicos, dar, pe când era la vânațoare cu unchii săi, un mistreț l-a rănit la coapsă, rămânând

---

¹²⁴² Herodot I.1-4; Ovidiu, *Metamorfoze* XVI.341-50.

¹²⁴³ Herodot I.3; *Cyprile*, citat de Proclus, *Chrestomathia* I; Apollodor, *Epitome* III.6.

cu acea cicatrice toată viața. Dar Autolicos l-a îngrijit, iar Odiseu s-a întors în Itaca încărcat cu darurile promise¹²⁴⁴.

d. Odiseu s-a căsătorit cu Penelopa, fiica lui Icarios și a naiadei Peribeea; unii spun că a făcut-o la cererea lui Tindar, fratele lui Icarios, care făcuse astfel ca Odiseu să câștige cursa la care au participat toți pețitorii, al cărei parcurs era strada numită „Apheta” din Sparta. Penelopa, numită anterior Arneea sau Arnacia, fusese aruncată în mare de Nauplios, din ordinul tatălui ei, dar un stol de rațe vârgate în purpuriu au salvat-o, au hrănit-o și au dus-o la mal. Impresionat de minune, Icarios și Peribeea s-au înduplecat, iar Arneea și-a câștigat noul nume, Penelopa, care înseamnă „rață”¹²⁴⁵.

e. După ce a căsătorit-o pe Penelopa cu Odiseu, Icarios i-a cerut acestuia să rămână în Sparta; dar cum el a refuzat, a mers după carul cu care tânărul cuplu pleca, implorând-o pe Penelopa să rămână. Odiseu, care până atunci își păstrase calmul, s-a întors spre Penelopa și i-a zis: „Ori vii în Itaca din proprie voință, ori, dacă îl preferi pe tatăl tău, rămâi aici, dar fără mine!”. În loc de răspuns, Penelopa și-a tras voalul peste față. Dându-și seama că Odiseu avea acest drept, Icarios a lăsat-o să plece și a ridicat o statuie Modestiei, care mai putea fi văzută la vreo șase kilometri de orașul Sparta, în locul în care a avut loc acea întâmplare¹²⁴⁶.

f. Or, Odiseu fusese prevenit de un oracol: „Dacă te duci la Troia, nu te vei întoarce înainte de al douăzecilea an, și atunci singur și nevoiaș”. Drept urmare, Odiseu s-a prefăcut că e nebun, iar Agamemnon, Menelaos și Palamede l-au găsit purtând o pălărie țărănească din postav în formă de jumătate de ou, arând cu un măgar și un bou înjugați laolaltă și aruncând din mers sare peste umăr. Cum el s-a prefăcut că nu îi recunoaște pe distinșii săi oaspeți, Palamede l-a smuls pe nou-născutul Telemah din brațele Penelopei și l-a pus pe pământ, în fața atelajului care înainta. Odiseu a oprit animalele ca să nu își ucidă fiul și astfel a fost obligat să se alăture expediției, fiind dovedit că era sănătos la minte¹²⁴⁷.

---

¹²⁴⁴ Hyginus, *Fabula* 95; Homer, *Odiseea* XXIV.115-19 și XIX.399-466; Apollodor, *Epitome* III.12; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VI.529.

¹²⁴⁵ Apollodor, *Epitome* III.10.6 și 9; Pausanias III.12.2; Tzetzes, *Despre Licofron* 792; Dydmus, citat de Eustathios despre Homer, p. 1422.

¹²⁴⁶ Pausanias III.20.2.

¹²⁴⁷ Hyginus, *loc. cit.*; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu II.81; Tzetzes, *Despre Licofron* 818; Apollodor, *Epitome* III.7.

g. Menelaos și Odiseu au călătorit apoi în Cipru împreună cu Taltibios, mesagerul lui Agamemnon, unde regele Ciniras, un alt fost pețitor al Elenei, le-a înmănat o platoșă ca dar pentru Agamemnon și a jurat să contribuie cu cincizeci de corăbii. El și-a ținut promisiunea, dar a trimis doar o corabie adevărată și patruzeci și nouă de corăbii mici din lut, cu păpuși în loc de echipaje, pe care căpitanul le-a lansat la apă când s-a apropiat de coasta Greciei. Pentru a răzbuna această escrocherie, Agamemnon l-a invocat pe Apollo, despre care se spune că l-ar fi ucis pe Ciniras, iar cele cincizeci de fiice ale lui s-au aruncat în mare și au devenit alcioni; însă adevărul este că Ciniras s-a sinucis când a descoperit că a comis incest cu Smirna, fiica lui¹²⁴⁸.

h. Calhas, preotul lui Apollo, un dezertor troian, prezisese că Troia nu putea fi cucerită fără ajutorul tânărului Ahile, al șaptelea fiu al lui Peleu. Thetis, mama lui Ahile, îi ucisese pe ceilalți frați ai lui arzându-le părțile muritoare, iar el ar fi pierit la fel dacă Peleu nu l-ar fi smuls din foc, înlocuindu-i osul ars al gleznei cu unul luat de la scheletul dezgropat al gigantului Damisos. Dar unii spun că Thetis l-a înmuiat în apa Styxului, astfel că doar călcâiul de care l-a ținut a rămas muritor¹²⁴⁹.

i. Atunci când Thetis l-a părăsit pe Peleu, el a dus copilul la centaurul Chiron, care l-a crescut pe Muntele Pelion, hrănindu-l cu măruntaie de leu și mistreț și cu măduvă de urs, ca să-i dea curaj; sau, potrivit altei relatări, cu faguri de miere și măduvă de cerb, ca să alerge iute. Chiron l-a instruit în artele călăriei, vânătoriei, cântatului din fluier și vindecării, iar muza Caliope l-a învățat și ea cum să cânte la ospete. Când avea doar șase ani, Ahile a ucis primul lui mistreț, iar de atunci țara adesea trupurile aflate la ultima lor suflare ale mistreților și leilor la peștera lui Chiron. Atena și Artemis îl priveau uimite pe acest copil cu păr auriu care era atât de iute de picior, încât putea ajunge din urmă și ucide cerbii fără ajutorul vreunui ogar¹²⁵⁰.

---

¹²⁴⁸ Apollodor, *Epitome* III.9; Eustathios despre *Iliada* lui Homer XI.20; Nonnos, *Dionisiacele* XIII.451; Hyginus, *Fabula* 242.

¹²⁴⁹ Apollodor III.13.8; Ptolemeu Hefestion VI; Licofron, *Alexandra* 178 și urm., cu scolie; Scolie la *Iliada* lui Homer XVI.37; Scolie la *Norii* de Aristofan 1068; Scolie la Apollonios din Rodos IV.816.

¹²⁵⁰ Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VI.57; Filgentius, *Mythologicon* III.7; Apollodor III.13.6; Filostrat, *Heroikos* XX.2 și XIX.2; *Argonautica*

j. Or, Thetis știa că fiul ei nu avea să se mai întoarcă din Troia dacă se alătura expediției, de vreme ce era sortit fie să câștige glorie acolo și să moară devreme, fie să trăiască o viață lungă acasă, dar lipsită de glorie. Ea l-a deghizat în fată și i l-a încredințat lui Licomed, regele din Scyros, în al cărui palat Ahile a trăit sub numele de Cercisera, Aissa sau Pira, și a avut o aventură amoroasă cu Deidamia, fiica lui Licomed, cu care a devenit tatăl lui Pirus, numit ulterior Neoptolem. Dar unii spun că Neoptolem era fiul lui Ahile și al Ifigeniei¹²⁵¹.

k. Odiseu, Nestor și Ajax au fost trimiși să îl aducă pe Ahile din Scyros, unde se zvonea că s-ar ascunde. Licomed i-a lăsat să cerceteze palatul și poate că nu l-ar fi găsit niciodată pe Ahile dacă Odiseu nu ar fi pus grămezi de daruri – în mare parte bijuterii, dar și cingători, rochii brodate și altele asemenea – în salon și nu le-ar fi rugat pe doamnele de la curte să aleagă ce le dorea inima. Apoi Odiseu a dat ordin ca în afara palatului să răsunе trâmbițele și să zângănească armele, când, deodată, una dintre fete s-a dezgolit până la talie și a luat un scut și o lance puse printre daruri. Era Ahile, care acum a promis că va merge la Troia în fruntea mirmidonilor săi¹²⁵².

l. Unii autori consideră această versiune fantezistă și spun că Nestor și Odiseu au venit în Ftia să recruteze trupe, iar acolo au fost întreținuți de Peleu, care a consimțit pe dată ca Ahile, pe atunci în vârstă de cincisprezece ani, să plece sub tutela lui Phoenix, fiul lui Amintor și al lui Cleobule, și că Thetis i-a dat un minunat cuțar încrustat plin de tunici, mantii de vânt și cuverturi groase pentru călătorie¹²⁵³. Acest Phoenix a fost acuzat de viol de Ftia, concubina tatălui său. Amintor l-a orbit pe Phoenix, blestemându-l totodată să nu aibă copii; și, indiferent dacă acuzația fusese adevărată sau nu, a rămas fără copii. Totuși, el a fugit în Ftia, unde Peleu nu doar că l-a convins pe Chiron să îi redea vederea, dar l-a numit și rege al dolopilor învecinați. Atunci Phoenix s-a oferit să devină păzitorul lui

---

Orphica 392 și urm.; Statius, *Achilleid* I.269 și urm.; Homer, *Iliada* XI.831-2; Pindar, *Ode nemeene* III.43 și urm.

¹²⁵¹ Apollodor III.13.8; Homer, *Iliada* IX.410 și urm.; Ptolemeu Hefestion I; Tzetzes, *Despre Licofron* 183.

¹²⁵² Apollodor, *loc. cit.*; Scolie la *Iliada* lui Homer XIX.332; Ovidiu, *Metamorfoze* XIII.162 și urm.; Hyginus, *Fabula* 96.

¹²⁵³ Homer, *Iliada* IX.769 și urm.; 438 și urm. și XVI.298.

Ahile, care, în schimb, s-a atașat profund de el. Drept urmare, unii susțin că orbirea lui Phoenix nu a fost o pierdere reală a vederii, ci o metaforă a impotenței – blestem pe care Peleu l-a ridicat făcându-l al doilea tată al lui Ahile¹²⁵⁴.

m. Ahile avea un tovarăș de nedespărțit: pe vărul lui, Patrocle, care, deși era mai în vârstă decât el, nu era la fel de puternic sau de iute și nici de o stirpe la fel de nobilă. Se consideră uneori că tatăl lui Patrocle a fost Menetios din Oponete, iar alteleori că a fost Eac; mama lui apare sub diverse nume: când Stenele, fiica lui Acastos, când Periopis, fiica lui Feres; sau Polimela, fiica lui Peleu; sau Filomela, fiica lui Actor¹²⁵⁵. Patrocle fugise la curtea lui Peleu după ce l-a ucis pe fiul lui Amfidamas, pe Clitonimos sau pe Aianes, într-o ceartă iscată la un joc de zaruri¹²⁵⁶.

n. Atunci când flota grecilor ajunsese deja la Aulis, pe țărmul protejat din strâmtoarea Eubeei, solii cretani au venit să anunțe că regele lor, Idomeneu, fiul lui Deucalion, avea să aducă o sută de vase la Troia, dacă Agamemnon va consimți să împartă comanda supremă cu el, condiție care a fost acceptată. Idomeneu, fost pețitor al Elenei și vestit pentru frumusețea lui, l-a luat ca locotenent al lui pe Merion, fiu al lui Molos, despre care se spunea că era bastard al lui Minos. Merion avea gravat pe scut o siluetă de cocoș, deoarece se trăgea din Helios, și purta un coif împodobit cu colți de mistreț¹²⁵⁷. Astfel, expediția a devenit un demers cretano-elenic. Forțele terestre elene erau comandate de Agamemnon, cu Odiseu, Palamede și Diomedea ca locotenenți ai lui, iar flota elenă, de Ahile, cu sprijinul Marelui Ajax și al lui Phoenix¹²⁵⁸.

o. Dintre toți sfătuitoarii săi, Agamemnon se bizuia cel mai mult pe Nestor, regele din Pilos, a cărui înțelepciune nu avea egal și a cărui elocvență era mai dulce ca mierea. Acesta guvernase timp de trei generații, dar rămăsese, în pofida vârstei, un luptător îndrăzneț

---

¹²⁵⁴ Apollodor, *loc. cit.*; Tzetzes, *Despre Licofron* 421; Homer, *Iliada* IX.447 și urm. și 485.

¹²⁵⁵ Homer, *Iliada* XI.786-7; Pindar, *Ode olimpianice* IX.69-70; Hesiod, citat în Eustathios despre *Iliada* lui Homer I.337; Apollodor, *loc. cit.*; Hyginus, *Fabula* 97; Scolie la Apollonios din Rodos IV.816.

¹²⁵⁶ Apollodor, *loc. cit.*; Strabon IX.4.2.

¹²⁵⁷ Apollodor III.3.1; Filostrat, *Heroikos* 7; Diodor din Sicilia V.79; Hyginus, *Fabula* 81; Pausanias V.23.5; Homer, *Iliada* X.61 și urm.

¹²⁵⁸ Dictis din Creta I.16; Apollodor, *Epitome* III.6.

și singurul comandant care îl întrecea pe regele atenian Menesteu la tactici de cavalerie și infanterie. Judecata lui sănătoasă era împărtășită de Odiseu, cei doi recomandând întotdeauna același mod de a conduce lupta cu succes¹²⁵⁹.

p. Marele Ajax, fiul lui Telamon și al Peribeei, venea din Salamina. Era întrecut doar de Ahile în curaj, putere și frumusețe și era cu un cap mai înalt decât următorul lui rival, purtând un scut de nepătruns făcut din pielea a șapte tauri. Trupul lui era invulnerabil, cu excepția subsuorii și, spun unii, a gâtului, din cauza unei vrăji făcute de Heracle¹²⁶⁰. Pe când urca la bordul corabiei sale, Telamon i-a dat la despărțire acest sfat: „Fii hotărât să învingi, dar întotdeauna cu ajutorul zeilor”. Ajax s-a lăudat: „Cu ajutorul zeilor orice laș sau neghiob poate să câștige glorie; eu sper să o fac chiar și fără zei!”. Prin această laudă de sine și altele asemănătoare, el și-a atras furia divină. Odată, când Atena a venit să-l îndemne la luptă, el i-a strigat: „Du-te, zeiță, și încurajează-i pe semenii mei greci: căci unde sunt eu, nici un dușman nu poate răzbate!”¹²⁶¹. Fratele vitreg al lui Ajax, Teucros, un fiu bastard al lui Telamon și al lui Hesione și cel mai bun arcaș din Grecia, obișnuia să lupte din spatele scutului lui Ajax, întorcându-se la adăpost după scut așa cum un copil aleargă la mama lui¹²⁶².

q. Ajax cel Mic era din Locrida, fiu al lui Oileu și Eriopis, și, deși scund, îi întrecea pe toți grecii la aruncarea lăncii și alerga cel mai iute, după Ahile. Era al treilea membru al echipei de luptători ai Marelui Ajax și putea fi recunoscut cu ușurință după cuirasa din pânză de in și șarpele domesticit, mai lung ca un om, care îl urma pretutindeni ca un câine¹²⁶³. Medon, fratele lui vitreg, un fiu bastard al lui Oileu și al nimfei Rene, provenea din Filace, de unde fusese surghiunit pentru că îl ucisese pe Eriopis, fratele lui¹²⁶⁴.

---

¹²⁵⁹ Homer, *Iliada* II.21 și I.247-52; IV.310 și urm.; II.553-5; *Odiseea* III.244 și 126-9.

¹²⁶⁰ Homer, *Iliada* XVII.279-80 și III.226-7; Sofocle, *Ajax* 576 și 833, cu scolie; Scolie la *Iliada* lui Homer XXIII.821, Tzetzes, *Despre Licofron* 455 și urm.

¹²⁶¹ Sofocle, *Ajax* 762-77.

¹²⁶² Homer, *Iliada* VIII.266-72.

¹²⁶³ Homer, *Iliada* XIII.697; II.527-30; XIV.520 și XIII.701 și urm.; Hyginus, *Fabula* 97; Filostrat, *Heroikos* VIII.1.

¹²⁶⁴ Homer, *Iliada* II.728 și XIII.694-7.

r. Diomede, fiul lui Tideu și al lui Deipile, provenea din Argos și era însoțit de alți doi epigoni, anume Stenelos, fiul lui Capaneu, și Eurial Argonautul, fiul lui Mecisteu. Fusesse profund îndrăgostit de Elena și luase răpirea ei de către Paris ca pe un afront personal¹²⁶⁵.

s. Tlepolemos din Argos, un fiu al lui Heracle, a adus nouă vase din Rodos¹²⁶⁶.

t. Înainte de a pleca din Aulis, flota grecească a primit provizii de grâne, vin și alte alimente de la Anios, regele din Delos, pe care Apollo îl zămislise în taină cu Reo, fiica lui Stafilos și a lui Chrisotemise. Reo fusesse închisă într-o ladă și lăsată să plutească în derivă atunci când tatăl ei aflase că era însărcinată, dar, după ce a fost aruncată la țărm pe coasta Eubeei, a născut un băiat pe care îl numise Anios, din pricina *necazurilor* pe care le îndurase pentru el; iar Apollo l-a făcut preot-rege și profet al lui la Delos. Însă unii spun că lada lui Reo plutise direct către Delos¹²⁶⁷.

u. Cu Driope, soția lui, Anios era tată a trei fiice: Elais, Spermo și Oeno, care sunt numite Viticultoarele; și al unui fiu, Andron, regele din Andros, pe care Apollo l-a învățat arta prevestirii. Fiind el însuși preot al lui Apollo, Anios le-a dedicat pe Viticultoare lui Dionysos, dorindu-și ca familia lui să se afle sub protecția mai multor zei. În schimb, Dionysos a făcut în așa fel încât orice atingea Elais, după ce îi cerea lui ajutorul, să se transforme în ulei, orice atingea Spermo, în grâne, și orice atingea Oeno, în vin¹²⁶⁸. Astfel, lui Anios i-a fost ușor să aprovizioneze flota grecească. Și totuși, Agamemnon nu a fost mulțumit: el i-a trimis pe Menelaos și Odiseu în Delos, unde ei l-au întrebat pe Anios dacă puteau să le ia pe Viticultoare în expediția lor. Anios le-a respins cererea, spunându-i lui Menelaos că era voința zeilor ca Troia să fie cucerită abia în al zecelea an. „De ce nu rămâneți cu toții în Delos până atunci?”, a întrebat el, oferindu-le ospitalitatea. „Fiicele mele vă vor aproviziona cu alimente și băutură până în cel de-al zecelea an, iar atunci vă vor însoți la Troia, dacă va fi necesar.” Dar, cum Agamemnon dăduse

---

¹²⁶⁵ Apollodor I.8.5; Hyginus, *loc. cit.*; Homer, *Iliada* II.564-6.

¹²⁶⁶ Homer, *Iliada* II.653-4; Hyginus, *loc. cit.*

¹²⁶⁷ Dictis din Creta I.23; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu III.80; Diodor din Sicilia V.62; Tzetzes, *Despre Licofron* 570.

¹²⁶⁸ Tzetzes, *loc. cit.*; Apollodor, *Epitome* III.10; Ovidiu, *Metamorfoze* XIII.650 și urm.; Servius, *loc. cit.*

un ordin strict: „Aduceți-mi-le, fie că Anios e de acord sau nu!”, Odiseu le-a legat pe Viticultoare și le-a obligat să se imbarce pe corabia lui¹²⁶⁹. Când ele au izbutit să fugă, două ajungând în Eubeea și alta în Andros, Agamemnon a trimis vase după ele și a amenințat cu război dacă nu vor fi predate. Au fost aduse înapoi tustrele, dar l-au invocat pe Dionysos, care le-a prefăcut în porumbește și, chiar și azi, porumbeii sunt ocrotiți în Delos¹²⁷⁰.

v. În Aulis, în timp ce Agamemnon aducea sacrificii lui Zeus și Apollo, un șarpe albastru cu pete roșii ca sângele pe spate s-a repezit de sub altar spre un platan frumos din apropiere. Pe creanga cea mai de sus se afla un cuib de vrabie, în care erau opt pui și mama lor: șarpele le-a devorat pe toate; apoi, așa încolăcit în jurul crengii, a fost prefăcut de Zeus în piatră. Calhas a spus despre acea minune că întărește profetia lui Anios: nouă ani aveau să treacă până când Troia va putea fi cucerită, dar cu siguranță avea să se întâmple asta. Iar Zeus i-a încurajat pe toți cu un fulger ce a lovit în dreapta lor, în timp ce flota pornea pe mare¹²⁷¹.

w. Unii spun că grecii au plecat din Aulis la o lună după ce Agamemnon îl convinsese pe Odiseu să li se alăture, iar Calhas i-a îndrumat spre Troia cu al doilea lui vâz. Alții, că Oenone l-a trimis pe Coritos, fiul ei, ca pilot¹²⁷². Dar, potrivit unei a treia relatări, cea mai acceptată, ei nu aveau cârmaci și au navigat din greșeală spre Misia, unde au debarcat și au început a pustii ținutul, crezând că sunt în Troada. Regele Telefos i-a alungat înapoi la corăbiile lor și l-a ucis pe viteazul Tersandros, fiul tebanului Polinice, singurul care rămăsese să le țină piept. Apoi au venit în fugă Ahile și Patrocle, iar Telefos, văzându-i, s-a întors și a fugit pe malurile râului Caicos. Or, grecii îi aduseseră sacrificii lui Dionysos în Aulis, în timp ce misienii îl neglijaseră; prin urmare, drept pedeapsă, Telefos s-a împiedicat de o viță-de-vie răsărită pe neașteptate din pământ, iar Ahile l-a rănit la coapsă cu lancea lui faimoasă, pe care

---

¹²⁶⁹ Stesihor, citat în scolia la *Odiseea* lui Homer VI.164; Tzetzes, *Despre Licofron* 583; Servius, *loc. cit.*; Ferekydes, citat de Tzetzes, *Despre Licofron* 570.

¹²⁷⁰ Ovidiu, *Metamorfoze* 643-74; Servius, *loc. cit.*

¹²⁷¹ Apollodor, *Epitome* III.15; Homer, *Iliada* II.303-53; Ovidiu, *Metamorfoze* XII.13-23.

¹²⁷² Homer, *Odiseea* XXIV.118-19 și *Iliada* I.71; Tzetzes, *Despre Licofron* 57 și urm.

doar el o putea mânui, un dar al lui Chiron pentru tatăl lui, Peleu¹²⁷³.

x. Tersandros a fost îngropat în Elaia din Misia, unde are acum un altar de erou; comanda beoțienilor lui a fost preluată mai întâi de Peneleos, iar după ce el a fost ucis de Euripilos, fiul lui Telefos, comanda a preluat-o Tisamenos, fiul lui Tersandros, care nu ajunsese încă la vârsta bărbăției când tatăl lui a murit. Dar unii pretind că Tersandros a supraviețuit și că a fost unul dintre cei care s-au ascuns în calul de lemn¹²⁷⁴.

y. După ce și-au spălat rănilor în apele calde care curgeau lângă Smirna, numite „Băile lui Agamemnon”, grecii au plecat iarăși pe mare, dar, cum vasele lor au fost răzlețite de o furtună violentă stârnită de Hera, fiecare căpitan a virat spre țara lui. Acela a fost momentul când Ahile, debarcând în Scyros, s-a căsătorit oficial cu Deidamia¹²⁷⁵. Unii cred că Troia a căzut la douăzeci de ani după răpirea Elenei, că grecii au avut acest început ratat în anul al doilea și că opt ani au mai trecut până să se imbarce iar. Dar, mult mai probabil, consiliul lor de război din orașul spartan Hellenion s-a ținut în același an cu retragerea din Misia; se spunea că ei erau pe mai departe foarte dezorientați, deoarece nu aveau nici un cărmaci priceput care să îi conducă spre Troia¹²⁷⁶.

z. Între timp, rana lui Telefos a continuat să supureze, iar Apollo a anunțat că putea fi vindecată doar de cauza ei. Așa că s-a dus la Agamemnon, în Micene, îmbrăcat în haine de pelegin, și, la sfatul Clitemnestrei, l-a înșfăcat pe nou-născutul Oreste din leagăn. „Îți voi uide fiul dacă nu mă vindec!” a strigat el. Iar Agamemnon, care fusese prevenit de un oracol că grecii nu puteau cuceri Troia fără sfatul lui Telefos, a promis să-l ajute bucuros, dacă avea să-i îndrume flota spre Troia. Când Telefos a consimțit, Ahile a răzuit, la cererea lui Agamemnon, niște rugină de pe lancea lui peste rană și astfel a vindecat-o; a folosit, în plus, o plantă numită *achilleos*, un

---

¹²⁷³ Apollodor, *Epitome* III.17; Pindar, *Ode olimpianice* IX.70 și urm.; Tzetzes, *Despre Licofron* 206 și 209; Scolie la *Iliada* lui Homer I.59; Homer, *Iliada* XVI.140-4.

¹²⁷⁴ Pausanias IX.5.7-8; Vergiliu, *Eneida* II.261.

¹²⁷⁵ Filostrat, *Heroikos* III.35; Apollodor, *Epitome* III.18; *Cypriile*, citat de Proclus, *Chrestomathia* I.

¹²⁷⁶ Homer, *Iliada* XXIV.756; Apollodor, *loc. cit.*; Pausanias III.12.5.

leac pentru răni descoperit chiar de el¹²⁷⁷. Telefos a refuzat mai târziu să se alăture expediției, pe motiv că soția lui, Laodice, numită și Hiera sau Astiohe, era fiica lui Priam; dar el le-a arătat grecilor pe ce rută să apuce, iar Calhas a întărit acuratețea sfatului său prin divinație¹²⁷⁸.

*

1. După căderea Cnososului, în jurul anului 1400 î.Hr., între popoarele din estul Mediteranei a apărut un conflict pentru controlul asupra mării. Faptul e consemnat în relatarea lui Herodot, susținută de Malalas (*58.4), despre atacurile care au precedat răpirea Elenei și în consemnarea lui Apollodor despre cum Paris a atacat Sidonul (*159.4), iar oamenii lui Agamemnon, Misia. O confederație troiană reprezenta principalul obstacol în calea ambițiilor comerciale ale grecilor, până când Marele Rege din Micene și-a strâns aliații, inclusiv pe suzeranii din Creta, pentru un atac concertat asupra Troiei. Este foarte posibil ca războiul naval, spre deosebire de asediul Troiei, să fi durat nouă sau zece ani.

2. Printre aliații independenți ai lui Agamemnon se numărau și locuitorii insulelor Itaca, Samos, Dulichion și Zacintos conduși de Odiseu, tesalienii din sud conduși de Ahile și verii lor eacizi din Locrida, conduși de cei doi Ajax. Aceste căpetenii s-au dovedit a fi greu de stăpânit, iar Agamemnon îi putea împiedica să se atace reciproc doar prin diplomatie, cu sprijinul loial al secunzilor lui peloponesieni, Menelaos din Sparta, Diomedea din Argos și Nestor din Pilos. Respingerea de către Ajax a zeilor olimpici și afrontul adus Atenei, cea născută din Zeus, au fost reprezentate în mod eronat ca dovezi ale ateismului, căci ele consemnează mai degrabă conservatorismul lui religios. Eeacizii erau de origine lelegiană și o venerau pe zeița preelenică (*158.8 și 168.2).

3. Tebanii și atenienii par să se fi ținut departe de război; deși forțele ateniene sunt menționate în *Catalogul corăbiilor*, ele nu joacă nici un rol memorabil în fața Troiei. Prezența regelui Menesteu a fost subliniată doar pentru a justifica expansiunea ateniană ulterioară de-a lungul coastei Mării Negre (*162.3). Odiseu este un

---

¹²⁷⁷ Apollodor, *Epitome* III.19-20; Hyginus, *Fabula* 101; Plinius, *Naturalis historia* XXV.19.

¹²⁷⁸ Hyginus, *loc. cit.*; Filostrat, *Heroikos* II.18; Scolie la *Odiseea* lui Homer I.520; Apollodor, *Epitome* III.20.

personaj-cheie al mitologiei grecești. În pofida nașterii sale dintr-o fiică a Zeului corintian al Soarelui și a faptului că o câștigase pe Penelopa într-o modalitate demodată, ca învingător într-o cursă de alergare, el încalcă regula matrilocală străveche atunci când insistă ca Penelopa să meargă în regatul lui, și nu el într-al ei (*137.4). În plus, asemenea tatălui său, Sisif (*67.2), și a cretanului Ciniras (*18.5), el refuză să moară la sfârșitul perioadei lui de domnie – aceasta fiind alegoria principală din *Odiseea* (*170.1 și 171.3). În plus, Odiseu este primul personaj mitic căruia i se atribuie o particularitate fizică irelevantă: are picioare scurte în raport cu trupul, astfel că „pare mai nobil când stă așezat decât în picioare”. Însă rana de la coapsă ar trebui interpretată ca semn că scăpase de moartea care îi aștepta pe regii cultului mistrețului aflați în funcție (*18.7 și 151.2).

4. Chiar dacă se potrivea cu strania lui reticență de a se comporta așa cum se cuvine unui rege, nebunia prefăcută a lui Odiseu pare să fie relatată greșit. Ce a făcut Odiseu a fost să demonstreze profetic inutilitatea războiului la care fusese convocat. El ara un câmp dintr-o parte în alta, purtând o pălărie conică specifică mistagogilor sau prezicătorilor. Boul și măgarul îi reprezentau pe Zeus și Cronos, sau vara și iarna, și fiecare brazdă însămânțată cu sare, un an irosit. Palamede, care avea și el puteri profetice (*52.6), l-a înșfăcat atunci pe Telemah și a oprit plugul, fără îndoială la a zecea brazdă, așezându-l în fața atelajului: astfel, el a arătat că *bătălia decisivă*, aceasta fiind semnificația numelui „Telemah”, avea loc chiar atunci.

5. Ahile, un personaj mai conservator, se ascunde printre femei, așa cum îi stă bine unui erou solar (*White Goddess*, p. 212), și se înarmează în luna a patra, când Soarele trecuse de echinocțiu și astfel scăpase de tutela mamei lui, Noaptea. Băieții cretani erau numiți *scotioi*, „copii ai întunericului” (*27.2), întrucât erau ținuti în apartamentele femeilor, fără să fi primit încă arme și libertatea din partea mamei-preotese (*121.4). În *Mabinogion*, șiretlicul lui Odiseu pentru a-l înarma pe Ahile este folosit de Gwydion (zeul Odin sau Woden) într-o ocazie similară: vrând să îl elibereze pe Llew Llaw Gyffes, un alt erou solar, de puterea mamei lui, Arianrhod, el face un zgomot ca de luptă în fața castelului și o sperie pe aceasta, făcând-o să îi dea lui Llew Llaw sabie și scut. Versiunea galeză este, probabil, cea mai veche versiune a acestui mit pe care locuitorii din Argos îl reprezentau în prima zi a lunii a patra printr-o luptă între

băieți îmbrăcați în haine de fete și femei îmbrăcate ca bărbați – sârbătoarea numindu-se Hibristica („comportament nerușinat”). Pretextul istoric era acela că, la începutul secolului al V-lea î.Hr., poetesa Telesilla reușise, împreună cu un grup de femei, să apere Argosul în fața regelui Cleomene al Spartei, după nimicirea armatei din Argos (Plutarh, *Despre virtuțile femeilor* 4). De vreme ce Patrocle poartă un nume patriarhal inadecvat („gloria tatălui”), este posibil ca el să fi fost cândva Phoenix („sânge roșu”), geamănul și succesorul lui Ahile, în condițiile sistemului matrilinear.

6. Toți conducătorii greci din fața Troiei sunt regi sacri. Șarpele îmblânzit al lui Ajax cel Mare nu putea să-l fi însoțit în luptă: el nu a avut unul decât atunci când a devenit erou oracular. Coiful lui Idomeneu cu colți de mistreț, atestat de descoperirile din Creta și Grecia miceniană, a fost probabil purtat inițial de succesorul-tanist (*18.7); cocoșul lui, care era consacrat soarelui și îl reprezenta pe Zeus Velchanos, trebuie să fie un adaos târziu la opera lui Homer, deoarece găina domesticită a ajuns în Grecia abia în secolul al VI-lea î.Hr. Este posibil ca emblema originală să fi fost un mascul de potârniche (*92.1). Aceste scuturi greoaie constau din piei de taur cusute laolaltă, cu marginile rotunjite și strânse la mijloc, în forma cifrei opt, pentru uz ritualic. Ele acopereau întreg trupul, de la bărbie la glezne. Ahile („fără buze”) pare să fi fost un nume obișnuit al eroilor oraculari, de vreme ce existau culturi ale lui Ahile în Scyros, Ftia și Elida (Pausanias VI.23.3).

7. Reo, fiica lui Stafilos și a lui Chrisotemise („rodia, fiica ciorchinului și a regului de aur”), a ajuns la Delos într-un cufăr și este bine-cunoscuta Zeiță a Fertilității cu barca ei în formă de lună nouă. Ea apare și în triadă, sub chipul nepoatei ei, Viticultoarele, ale căror nume înseamnă „ulei de măsline”, „grâne” și „vin”. Mama lor este Doripe, sau „iapă de dar”, ceea ce sugerează că Reo era Demetra-cu-cap-de-iapă (*16.5). Vestigii ale cultului ei au supraviețuit în *kernos*-ul cu trei cupe, un vas folosit de preoții greci ortodocși pentru uleiul, grâul și vinul aduse la biserică pentru sfințire. Un *kernos* de același tip a fost găsit într-un mormânt minoic timpuriu din Koumasa; iar Viticultoarele, care erau strănepoatele Ariadnei, trebuie să fi venit în Delos din Creta (*27.8).

8. Dificultatea grecilor de a găsi drumul spre Troia este contrazisă de ușurința cu care Menelaos a navigat acolo; probabil că, în legenda inițială, Afrodita troiană făcuse o vrajă ca să le încetezeze memoria, așa cum a dispersat mai apoi flotele în drumul

lor de întoarcere (*169.1).

9. Tratamentul aplicat de Ahile rănii de lance, bazat pe străvechiul principiu homeopatic conform căruia „asemănătorul vindecă asemănătorul”, amintește de folosirea de către Melampus a ruginii de pe un cuțit de castrare pentru însănătoșirea lui Ificlos (*72.e-f).

10. În picturile de pe vase, menadele au uneori membrele tatuată cu un model de urzeală în formă de scară. Dacă fețele lor fuseseră cândva tatuată în mod asemănător, ca un camuflaj pentru amuzamentele din pădure, faptul ar putea explica numele Penelopei („cu un voal pe față”) ca titlu al zeiței orgiastice a muntelui; alternativ, este posibil ca ea să fi purtat o plasă la orgiile ei, precum Dictinna și zeița britanică Goda (*89.2 și 3). Presupusa naștere a lui Pan din Penelopa, după ce ea se culcase în mod promiscuu cu toți peștorii ei în absența lui Odiseu (*171.1), consemnează o tradiție a orgiilor sexuale preelenice; rața *penelope*, asemănătoare lebedei, era probabil o pasăre totemică a Spartei (*62.3-4).

11. Nici un comentator nu s-a ostenit până acum să explice exact de ce cuibul de pasăre al lui Calhas trebuia să se afle într-un platan și să fie devorat de un șarpe; dar realitatea este că șarpele își leapădă pielea în fiecare an și se reinnoiește, ca și platanul – ceea ce face din ambele simboluri ale renașterii. Prin urmare, Calhas știa că păsările care fuseseră devorate reprezentau ani, nu luni. Chiar dacă mai târziu a fost însușit de Apollo, platanul era copacul sacru al Zeiței în Creta și în Sparta (*58.3), deoarece frunza lui seamănă cu o mână verde cu degetele întinse ca pentru a binecuvânta – un gest întâlnit frecvent la statuetele arhaice. Culoarea albastră a șarpelui arăta că fusese trimis de Zeus, care, ca zeu al cerului, purta o aură albastră. Corăbiile de jucărie ale lui Ciniras oglindesc, probabil, obiceiul cipriot împrumutat din Egipt de a îngropa corăbiile din teracotă alături de prinții morți, pentru călătoria lor spre Lumea Cealaltă.

12. Cele cincizeci de fiice ale lui Ciniras care s-au transformat în alcioni trebuie să fi fost un ordin de preotese ale Afroditei. Unul din numele acesteia era „Alcione”, „regina care înlătură [furtunile]”, iar alcionii sau pescărușii-albaștri, care pentru ea erau sacri, prevesteau vreme calmă (*45.2).

a. Calhas, fratele lui Leucipe și al lui Teonoe, învățase arta profeției de la Testor, tatăl lui. Într-o zi, pe când Teonoe se plimba pe țărm, lângă Troia, pirații carieni au răpit-o, iar ea a devenit amanta regelui Icarios. Testor a pornit pe dată în urmărirea lor, dar a naufragiat pe coasta cariană și a fost întemnițat de Icarios. Câțiva ani mai târziu, Leucipe, care era doar o copilă pe când se petrecuse acel trist eveniment, s-a dus la Delphi după vești despre tatăl și sora ei. Sfătuită de Phytia să se deghizeze în preot al lui Apollo și să meargă în Caria în căutarea lor, Leucipe s-a supus. S-a ras în cap și s-a dus la curtea regelui Icarios, dar Teonoe, nedându-și seama de deghizare, s-a îndrăgostit de ea și i-a spus unui gardian: „Adu-l pe acel tânăr preot în dormitorul meu!”. Nerecunoscând-o pe Teonoe și temându-se să nu fie executată ca impostoare, Leucipe a respins-o. Teonoe, de vreme ce nu putea să ceară servitorilor palatului să comită un sacrilegiu ucigând un preot, a dat ordin ca unul dintre prizonierii străini să o facă și i-a trimis o sabie pe care să o folosească.

b. Or, prizonierul ales a fost chiar Testor, care s-a dus în camera unde fusese încuiată Leucipe, a scos sabia și, cuprins de disperare, i-a spus povestea lui. „Nu te voi ucide, prietene”, a zis, „deoarece și eu îl venerez pe Apollo și prefer să mă omor pe mine însumi! Dar dă-mi voie ca mai întâi să-mi dezvălui numele: sunt Testor, fiul argonautului Idmon, un preot troian”. Era pe punctul să-și înfigă sabia în piept, când Leucipe i-a smuls-o din mână. „Tată, tată!”, a exclamat ea, izbucnind în lacrimi, „sunt Leucipe, fiica ta! Nu îndrepta această armă asupra ta; folosește-o ca să o omori pe îngrozitoarea concubină a regelui Icarios. Vino, urmează-mă!”. S-au grăbit spre camera de brodat a lui Teonoe. „Ah, desfrânat”, a strigat Leucipe, dând buzna înăuntru și trăgându-l pe Testor după ea. „Pregătește-te să mori de mâna tatălui meu, Testor, fiul lui Idmon!” Atunci a fost rândul lui Teonoe să exclame: „Tată, tată!”, iar după ce tustrei au vărsat lacrimi de bucurie și i-au adus mulțumiri lui Apollo, regele Icarios i-a trimis acasă încărcăți cu daruri generoase¹²⁷⁹.

c. Cât despre Priam, după ce respinsese cererea lui Agamemnon

---

¹²⁷⁹ Hyginus, *Fabula* 190.

de a o preda pe Elena, l-a trimis pe Calhas, fiul lui Testor și preot al lui Apollo, s-o consulte pe Pythia din Delfi. Ea a prezis căderea Troiei și distrugerea totală a Casei lui Priam și i-a dat ordin lui Calhas să se alăture grecilor și să-i împiedice să ridice asediul până când nu vor fi victorioși. Calhas și Ahile au legat apoi jurământ de prietenie, iar Ahile l-a adăpostit în casa lui și l-a dus imediat la Agamemnon¹²⁸⁰.

d. Atunci când flota grecească s-a reunit pentru a doua oară la Aulis, dar a fost blocată de vremea rea pentru multe zile, Calhas a profețit că nu aveau să poată porni pe mare decât dacă Agamemnon o sacrifica lui Artemis pe cea mai frumoasă dintre fiicele sale. Motivul pentru care Artemis ar fi putut fi supărată e controversat. Unii spun că, în timp ce străpungea un cerb de la depărtare, Agamemnon se lăudase: „Nici Artemis nu ar fi tras mai bine!”. Sau că îi omorâse capra sacră; sau că jurase să îi ofere cea mai frumoasă făptură născută în acel an în regatul lui, care s-a întâmplat să fie Ifigenia; sau că tatăl lui, Atreu, îi refuzase lui Artemis un miel de aur care i se cuvenea¹²⁸¹. În orice caz, Agamemnon a refuzat să facă ce se aștepta de la el, spunând că nicicând Clitemnestra nu ar fi îngăduit vreodată să-i fie luată Ifigenia. Dar când grecii au jurat: „Vom face altuia jurământ de loialitate, lui Palamede, dacă Agamemnon continuă să se încapățâneze”, iar Odiseu, prefăcându-se furios, s-a pregătit să plece spre casă, Menelaos și-a oferit serviciile de mediator. El a sugerat ca Odiseu și Taltibios să o aducă pe Ifigenia în Aulis, sub pretextul căsătoriei cu Ahile ca recompensă pentru isprăvile lui din Misia. Agamemnon a fost de acord cu acest șiretlic și, chiar dacă a trimis de îndată un mesaj secret Clitemnestrei, avertizând-o să nu îl creadă pe Odiseu, mesagerul a fost interceptat de Menelaos, iar Clitemnestra a fost înșelată și a lăsat-o pe Ifigenia să plece spre Aulis¹²⁸².

e. Când Ahile a aflat că se abuzase de numele lui, a făgăduit să o protejeze pe Ifigenia de orice vătămare, dar ea a consimțit cu

---

¹²⁸⁰ Benoît de Sainte-Maure, *Le Roman de Troie*.

¹²⁸¹ Ptolemeu Hefestion VI, citat de Photios p. 483; Euripide, *Ifigenia în Taurida*; Apollodor, *Epitome* III.21.

¹²⁸² Ptolemeu Hefestion, *loc. cit.*; Euripide, *loc. cit.*; Apollodor, *Epitome* III.22; Dictis din Creta I.20.

noblețe să moară pentru gloria Greciei și și-a pus gâtul sub topor, gata pentru sacrificiu, fără să se plângă. Unii spun că, în ceasul al doisprezecelea, Artemis a luat-o de acolo și a dus-o în ținutul taurienilor, punând pe altare, în locul ei, o căprioară sau o femeie în vârstă. Alții, că s-a auzit un tunet și că, la ordinul lui Artemis și la rugămintea Clitemnestrei, Ahile a intervenit, a salvat-o pe Ifigenia și a trimis-o în Scitia; sau că s-a căsătorit cu ea și că ea, nu Deidamia, a fost cea care i l-a născut pe Neoptolem¹²⁸³.

f. Dar, fie că Ifigenia a murit sau a fost cruțată, vijelia dinspre nord-est a conținut, iar flota a pornit în cele din urmă pe mare. Au ajuns mai întâi în Lesbos, unde Odiseu a intrat în ring contra regelui Filomelides, care își obliga întotdeauna oaspeții să se lupte cu el – și, în aclamările zgomotoase ale tuturor grecilor prezenți, l-a pus la pământ în chip umilitor. Apoi au debarcat în Insula Tenedos, ce poate fi văzută din Troia și era stăpânită pe atunci de Tenes; deși se spunea că Tenes ar fi fiul lui Cicnos și al Procleei, fiica lui Laomedon, el putea să-l numească pe Apollo tatăl lui.

g. Acest Cicnos, un fiu al lui Poseidon și al lui Calice sau al lui Harpale, era rege în Colone. A fost adus pe lume în secret și abandonat pe malul mării, unde a fost găsit de niște pescari care văzuseră o lebdă cum venea în zbor să îl hrănească¹²⁸⁴. După moartea Procleei, Cicnos s-a căsătorit cu Filonome, fiica lui Tragasos; ea s-a îndrăgostit de fiul ei vitreg, de Tenes, dar nu a reușit să îl seducă și s-a răzbunat acuzându-l că a încercat să o violeze. Filonome l-a chemat drept martor pe Molpos, cântărețul din flaut, iar Cicnos, crezându-i, i-a închis pe Tenes și pe Hemiteea, sora lui, într-un cufăr și le-a dat drumul să plutească pe mare. Au fost aruncați la țarm pe Insula Tenedos, unde de atunci Tenes a fost numit Leucofris, adică „frunte albă”¹²⁸⁵. Mai târziu, când Cicnos a aflat adevărul, a dat ordin ca Molpos să fie lapidat, iar Filonome a fost îngropată de vie. Auzind că Tenes supraviețuise și că se afla la Tenedos, Cicnos s-a dus acolo în grabă să-și recunoască vina. Dar

---

¹²⁸³ Euripide, *Ifigenia în Aulis*; Sofocle, *Electra*, 574; Apollodor, *loc. cit.*; Dictis din Creta I.19; Tzetzes, *Despre Licofron* 183.

¹²⁸⁴ Homer, *Odiseea* IV.342-4; Apollodor, *Epitome* III.23-4; Pausanias X.14.2; Hyginus, *Fabula* 157; Scolie la *Ode olimpienice* de Pindar II.147; Tzetzes, *Despre Licofron* 232-3.

¹²⁸⁵ Apollodor, *Epitome* III.24; Pausanias, *loc. cit.*; Tzetzes, *loc. cit.*

Tenes, nevoind să-l ierte, a tăiat frânghiile corabiei lui Cichnos, de unde și expresia proverbială pentru un refuz furios – „L-a tăiat cu un topor din Tenedos”. În cele din urmă însă, Tenes s-a îmbunătățit, iar Cichnos s-a stabilit lângă el, în Tenedos¹²⁸⁶.

h. Or, Thetis îl prevenise pe Ahile că, dacă va ucide vreodată un fiu al lui Apollo, avea el însuși să moară de mâna lui Apollo; un servitor pe nume Mnemon l-a însoțit cu singurul scop de a-i reaminti lucrul ăsta. Dar când Ahile a văzut că Tenes arunca de pe o stâncă un bolovan enorm spre vasele grecești, a înotat la țarm și l-a străpuns în inimă fără să stea pe gânduri. Apoi grecii au debarcat și au pustiit Tenedosul. Dându-și seama prea târziu ce făcuse, Ahile l-a omorât pe Mnemon, întrucât nu îi reamintise cuvintele lui Thetis. L-a îngropat pe Tenes acolo unde se află acum altarul lui: nici unui cântăreț din flaut nu îi este îngăduit să intre acolo, și nici numele lui Ahile nu poate fi rostit¹²⁸⁷. Ahile l-a ucis și pe Cichnos cu o lovitură în cap, singura lui parte vulnerabilă, și a urmărit-o pe Hemiteea, care a fugit de el ca o căprioară – dar ar fi fost ajunsă din urmă și violată dacă nu ar fi înghițit-o pământul. Tot în Tenedos, Ahile s-a certat întâia oară cu Agamemnon, pe care l-a acuzat că nu îl invitase de la bun început să se alăture expediției¹²⁸⁸.

i. Palamede a oferit o jertfă uriașă lui Apollo Sminteus, drept recunoștință pentru victoria din Tenedos. Dar, în timp ce o făcea, un șarpe-de-apă s-a apropiat de altar și l-a mușcat de picior pe Filoctet, vestitul arcaș. Nici alifiile, nici oblojirile nu au avut efect, iar rana lui a devenit atât de rău mirositoare și Filoctet gemea atât de crunt, încât armata nu a mai putut să-l suporte. Drept urmare, Agamemnon i-a dat ordin lui Odiseu să îl debarce pe țarm într-o zonă pustie din Insula Lemnos, unde a supraviețuit mai mulți ani vânând păsări, iar Medon a preluat comanda trupelor lui¹²⁸⁹.

j. Potrivit unei alte relatări, accidentul a avut loc în Chrise, o insuliță din largul lui Lemnos, care de atunci a dispărut sub ape.

---

¹²⁸⁶ Apollodor, *Epitome* III.25; Pausanias X.14.2; Tzetzes, *loc. cit.*

¹²⁸⁷ Tzetzes, *loc. cit.*; Plutarh, *Quaestiones Graecae* 28.

¹²⁸⁸ Tzetzes, *loc. cit.*; Apollodor, *Epitome* III.31; *Cyprile*, citat de Proclus, *Chrestomathia* I.

¹²⁸⁹ Dictis din Creta II.14; *Cyprile*, citat de Proclus, *loc. cit.*; Apollodor, *Epitome* III.27; Homer, *Iliada* II.727.

Acolo, fie nimfa Chrise s-a îndrăgostit de Filoctet și, când el i-a respins avansurile, a provocat o viperă să-l muște în timp ce el îndepărta pământul de pe un altar îngropat al Atenei din Chrise, fie un șarpe care păzea templul Atenei l-a mușcat atunci când el s-a apropiat prea mult¹²⁹⁰.

k. Potrivit unei a treia relatări, Filoctet a fost mușcat chiar în Lemnos de un șarpe pe care Hera l-a trimis drept pedeapsă pentru că el îndrăznise să aprindă rugul funerar al lui Heracle. În acel moment, Filoctet privea fermecat altarul înălțat Atenei de Iason, gândindu-se să înalțe și el unul lui Heracle¹²⁹¹.

l. O a patra relatare spune că Filoctet a fost mușcat în timp ce admira mormântul lui Troilus din templul lui Apollo Timbreos¹²⁹². A cincea, că a fost rănit de una din săgețile înveninate ale lui Heracle. S-a spus că Heracle l-a pus să jure că nu va divulga vreodată locul unde e îngropată cenușa lui, dar atunci când grecii au aflat că Troia nu putea fi jefuită decât dacă foloseau săgețile lui Heracle, au plecat în căutarea lui Filoctet. Deși la început a negat că ar ști ceva despre Heracle, în cele din urmă le-a spus exact ce s-a întâmplat pe Muntele Oeta, astfel că ei l-au întrebat nerăbdători unde ar putea găsi mormântul. Filoctet a refuzat să răspundă la întrebare, dar ei au devenit atât de insistenți, încât el s-a dus în acel loc și acolo, fără să rostească vreun cuvânt, a bătut cu piciorul în pământ. Mai târziu, în timp ce trecea pe lângă mormânt în drum spre războiul cu Troia, una dintre săgețile lui Heracle a sărit din tolba și i-a străpuns piciorul: un avertisment că nimeni nu trebuie să dezvăluie secretele divine, nici măcar prin vreun semn sau o aluzie¹²⁹³.

*

1. Piesa de teatru pierdută din care Hyginus a luat povestea lui Testor și a fiicelor lui îi înfățișează pe dramaturgii greci în cea mai teatrală ipostază a lor; ea nu are nici o valoare mitologică.

2. O versiune a mitului „fiicei lui Iefta” (*169.5) pare să fi fost confundată cu sacrificarea de către Agamemnon a unei preotese

---

¹²⁹⁰ Pausanias VIII.33.2; Tzetzes, *Despre Licofron* 911; Sofocle, *Filoctet* 1327; Filostrat, *Eikones* 17; Eustathios despre Homer p. 330.

¹²⁹¹ Hyginus, *Fabula* 102; Scolie la *Filoctet* de Sofocle, 2, 193 și 266.

¹²⁹² Filostrat, *loc. cit.*

¹²⁹³ Servius despre *Eneida* lui Vergiliu III.402.

din Aulis, sub acuzația că ar fi stârnit vânturi potrivnice prin vrăjitorie; Sir Francis Drake a spânzurat odată pe unul dintre marinarii săi, spion aflat în plata lui Cecil, sub aceeași acuzație. Acțiunea brutală a lui Agamemnon pare să fi ofensat sensibilitatea conservatorilor din țara lui, femeile fiind exceptate în mod tradițional de la sacrificiu. Taurienii, în ținutul cărora se spunea că ar fi trimis-o Artemis pe Ifigenia, trăiau în Crimeea și o venerau pe Artemis ca ucigașă de bărbați; Oreste, fiul lui Agamemnon, a căzut în ghearele lor (*116.e).

3. Lupta corp la corp dintre Odiseu și regele Filomelides, al cărui nume înseamnă „drag nimfelor mărilor”, este luată probabil dintr-o imagine cunoscută care înfățișa competiția rituală în care vechiul rege este înfrânt de cel nou și primește o ramură de măr (*53.7).

4. Ahile l-a ucis pe un al doilea Cynos (*162.f); Heracle a ucis un al treilea (*143.g) și a fost împiedicat de Zeus să ucidă un al patrulea (*133.d). Numele implică faptul că lebedele escortau aceste suflete regale în Paradisul din Nord. Faptul că Apollo apare în operele de artă arhaice călărind o lebadă sau într-un car tras de lebede (Overbeck, *Griechische Kunstmythologie*) în timpul unei vizite la hiperboreeni este un mod politicos de a descrie moartea anuală de la mijlocul verii a reprezentantului său. Lebedele cântătoare zboară atunci spre nord, spre locurile lor de înmulțire de la Cercul Polar, emițând două note ca de trompetă în timp ce pleacă, acesta fiind motivul pentru care Pausanias (I.30.3) spune că lebedele sunt versate în arta muzelor. „Lebedele cântă înainte să moară”: sufletul regelui sacru își ia zborul în sunetul muzicii.

5. Rana lui Filoctet a fost asociată cu multe localități diferite deoarece imaginea din care derivă povestea lui era de largă circulație. El este regele sacru din Tenedos, Lemnos, Euboea sau orice alt stat eladic, care este înțepat la picior de o săgeată înveninată lângă altarul zeiței (*126.3; 154.h; 164.j și 166.e).

6. Heracle nu era singurul rege sacru al cărui mormânt a rămas secret; aceasta pare să fi fost o practică curentă în Istmul Corint (*67.j) și în rândul evreilor din vechime (*Deuteronomul* XXXIV.6).

7. Tenes aruncând bolovani ar putea fi o interpretare eronată a imaginii larg răspândite care îl înfățișează pe eroul solar împingând stânca soarelui spre zenit (*67.2); Talos, un erou solar cretan, arunca și el cu bolovani în corăbiile care se apropiau (*154.h). Corăbiile din imagine indicau doar că atât Creta, cât și Tenedos

erau puteri navale.

162. Nouă ani de război

a. Când anume au trimis grecii soli la Priam ca să ceară predarea Elenei este un subiect controversat. Unii spun că la puțin timp după ce expediția a debarcat în Troada, alții, că înainte ca vasele să se adune în Aulis, dar îndeobște se consideră că solia, alcătuită din Menelaos, Odiseu și Palamede, a plecat înaintea celorlalți din Tenedos¹²⁹⁴. Însă troienii, care erau decizi să o păstreze pe Elena, i-ar fi ucis pe toți dacă Antenor, în a cărui casă locuiau, nu s-ar fi opus unei asemenea fapte rușinoase¹²⁹⁵.

b. Iritați de această încăpățănare, grecii au plecat din Tenedos și și-au tras corăbiile la mal în văzul Troiei. Troienii s-au îngâmădit de îndată spre mare, încercând să-i respingă pe invadatori cu o ploaie de pietre. Apoi, în timp ce toți șovăiau – chiar și Ahile, pe care Thetis îl avertizase că primul care avea să debarce urma să fie și primul care va muri –, Protesilaos a sărit pe țărm, a ucis mai mulți troieni și a fost doborât de Hector; sau poate să fi fost Euforbos, ori prietenul lui Enea, Ahates¹²⁹⁶.

c. Acest Protesilaos, un unchi al lui Filoctet și fiu al acelui Ificlos pe care Melampus îl vindecase de impotență, se numea Iolau, dar a primit un nou nume ca urmare a împrejurării morții lui¹²⁹⁷. El este îngropat în Chersonesul trac, nu departe de orașul Eleus, unde primește acum onoruri divine. Ulmi înalți, plantați de nimfe, se înalță în incinta altarului său, umbrindu-i mormântul. Crengile dinspre Troia, aflată peste mare, înfrunzesc primele, dar frunzele cad curând, în timp ce crengile din partea cealaltă rămân verzi chiar și în timpul iernii. Când ulmii ajung atât de înalți încât un om urcat pe crengile de sus poate să distingă clar zidurile Troiei, ei se

---

¹²⁹⁴ *Cyprile*, citat de Proclus, *Chrestomathia* I; Tzetzes, *Antehomerica* 154 și urm.; Scolie la Homer, *Iliada* III.206.

¹²⁹⁵ Dictis din Creta I.4; Apollodor, *Epitome* III.28-9; Homer, *Iliada* III.207.

¹²⁹⁶ Apollodor, *Epitome* III.29-30; Hyginus, *Fabula* 103; Eustathios despre Homer pp. 325 și 326.

¹²⁹⁷ Hyginus, *loc. cit.*; Eustathios despre Homer p. 245.

usucă; însă din rădăcinile lor răsar mereu vlăstare noi¹²⁹⁸.

d. Soției lui Protesilaos, Laodamia, fiică a lui Acastos (pe care unii o numesc Polidora, fiică a lui Meleagru), îi era atât de dor de soțul ei, imediat după ce el a plecat spre Troia, încât a făcut o statuie a lui din bronz sau ceară și a pus-o în patul ei. Dar statuia era doar o slabă alinare, iar când a sosit vestea morții lui, Laodamia a implorat zeii să aibă milă de ea și să îl lase pe Protesilaos să o viziteze iar, fie și doar pentru trei ore. Atotputernicul Zeus a încuviințat cererea Laodamiei, iar Hermes a adus umbra lui Protesilaos din Tartar, pentru a însufleși statuia. Vorbind cu gura acesteia, Protesilaos a conjurat-o atunci să nu întârzie în a-l urma și, de îndată ce acele trei ore s-au terminat, ea și-a luat viața, înjunghiindu-se în brațele lui¹²⁹⁹. Alții spun că tatăl Laodamiei, Acastos, a obligat-o să se recăsătorească, dar că ea își petrecea nopțile cu statuia lui Protesilaos, până într-o zi când un servitor care aducea mere pentru un sacrificiu diurn a privit printr-o crăpătură a dormitorului și a văzut-o îmbrățișând ceea ce el a considerat a fi un amant. Servitorul a fugit și i-a spus totul lui Acastos, care a dat buzna în cameră și a descoperit adevărul. Ca să nu o lase să se chinuie singură în zadar, Acastos a poruncit ca statuia să fie arsă, dar Laodamia s-a aruncat în flăcări și a pierit odată cu ea¹³⁰⁰.

e. Potrivit altei tradiții, Protesilaos a supraviețuit Războiului Troian și a plecat pe mare spre casă. O ducea cu el ca ostatică pe Etila, sora lui Priam. În drum, a acostat pe peninsula macedoneană Pellene, dar, în timp ce a coborât pe țărm să caute apă, Etila le-a convins pe celelalte femei captive să dea foc vaselor, iar Protesilaos, silit astfel să rămână în Pellene, a întemeiat orașul Scione. Însă versiunea este eronată: Etila a dat foc vaselor, împreună cu Astiohe și însoțitoarele ei captive, lângă râul italian Navaethus, ceea ce înseamnă „incendierea vaselor”, iar ele nu erau ținute în captivitate

---

¹²⁹⁸ Pausanias I.34.2; Tzetzes, *Despre Licofron* 532-3; Filostrat, *Heroikos* III.1; Quintus din Smirna, *Posthomerica* VII.408 și urm.; Plinius, *Naturalis historia* XVI.88.

¹²⁹⁹ Hyginus, *Fabulele* 103 și 104; *Cypriile*, citat de Pausanias IV.2.5; Ovidiu, *Heroide* XIII.152; Eustathios despre Homer p. 325; Apollodor, *Epitome* III.30; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VI.447.

¹³⁰⁰ Eustathios despre Homer, *loc. cit.*; Hyginus, *Fabula* 104.

de Protesilaos¹³⁰¹.

f. Ahile a fost al doilea grec care a debarcat pe țărmul troian, urmat îndeaproape de mirmidonii lui, și l-a ucis pe Cicnos, fiul lui Poseidon, cu o piatră bine ochită. Atunci, troienii au rupt rândurile și au fugit înapoi în cetatea lor, în timp ce restul grecilor debarcau sporindu-le deruta și ucigând pe mulți dintre cei puși pe fugă. Potrivit altei relatări, Ahile, atent la soarta lui Protesilaos, a fost ultimul care a debarcat, apoi a făcut un salt atât de neobișnuit de pe navă, încât un izvor a țâșnit acolo unde picioarele lui au lovit țărmul. Se spune că, în lupta ce a urmat, Cicnos, care era invulnerabil, a ucis sute de greci, dar Ahile l-a lovit cu furie în față cu mânerul sabiei, după ce încercase în zadar cu sabia și lancea, și l-a constrâns să dea îndărăt până când s-a împiedicat de o piatră, apoi i-a pus genunchiul pe piept și l-a strangulat folosind curelele de la coif; însă Poseidon i-a prefăcut sufletul într-o lebădă care și-a luat zborul. Atunci grecii au declanșat asediul contra Troiei și au tras navele pe țărm, adăpostindu-le în spatele unei palisade¹³⁰².

g. Or, cetatea era sortit să nu cadă dacă Troilus putea ajunge la vârsta de douăzeci de ani. Unii spun că Ahile s-a îndrăgostit de el în timp ce luptau unul cu celălalt și i-a zis: „Te voi ucide dacă nu cedezi îmbrățișărilor mele!”. Troilus a fugit și s-a adăpostit în sanctuarul templului lui Apollo Timbreos, dar lui Ahile nu-i păsa de mânia zeilor și, dat fiind că Troilus nu a cedat, l-a decapitat în fața altarului, chiar în locul unde avea să piară el după aceea¹³⁰³. Alții spun că Ahile l-a străpuns pe Troilus cu lancea în timp ce el își antrena caii în incinta templului; sau că l-a ademenit afară, oferindu-i în dar niște porumbei, și că Troilus a murit cu coastele zdrobite și fața lividă, deoarece Ahile a făcut dragoste cu el ca urșii. Iar alții spun că Troilus a ieșit din încercuirea Troiei ca să răzbune moartea lui Memnon și s-a întâlnit cu Ahile, care l-a ucis – sau a fost luat ostatic și apoi executat public, cu sânge-rece, la ordinele lui Ahile –, și că, fiind atunci de vârstă mijlocie, cu tenul oacheș și o barbă lungă, cu greu ar fi putut să stârnească pasiunea lui Ahile.

---

¹³⁰¹ Conon, *Narrationes* 13; Apollodor, *Epitome*, citat de Tzetzes, *Despre Licofron* 941; Strabon VI.1.12.

¹³⁰² Apollodor, *Epitome* III.31; Tzetzes, *Despre Licofron* 245; Ovidiu, *Metamorfoze* XII.70-145.

¹³⁰³ Mytographus Vaticanus Primus 210; Tzetzes, *Despre Licofron* 307.

Dar, indiferent cum a murit, Ahile a fost cauza, iar troienii l-au jelit la fel de amarnic ca pe Hector¹³⁰⁴.

h. Se spune că Troilus ar fi iubit-o pe Briseis, frumoasa fiică a lui Calhas, care fusese lăsată în Troia de tatăl ei și, de vreme ce nu jucase nici un rol în dezertarea lui, a continuat să fie tratată acolo cu amabilitate. Știind că Troia trebuie să cadă, Calhas l-a convins pe Agamemnon să i-o ceară lui Priam în numele lui, ca să nu ajungă prizonieră de război. Priam a încuviințat cu generozitate și mai mulți dintre fiii lui au escortat-o pe Briseis în tabăra grecească. Deși îi jurase fidelitate veșnică lui Troilus, curând Briseis și-a dăruit inima lui Diomedede din Argos, care s-a îndrăgostit pătimaș de ea și făcea tot ce îi stătea în putere ca să îl ucidă pe Troilus de fiecare dată când el se iveau pe câmpul de luptă¹³⁰⁵.

i. Într-o expediție nocturnă, Ahile l-a capturat pe Licaon, surprinzându-l în livada lui Priam, tatăl său, unde tăia ramuri de smochin din care să facă parapete de car. Patrocle l-a dus pe Licaon în Lemnos și l-a vândut regelui Euneos, fiul lui Iason, care aprovizionă forțele grecești cu vin, prețul fiind o cuvă de argint fenician. Dar Eetion din Imbros l-a răscumpărat și l-a redat Troiei, doar ca să piară de mâna lui Ahile douăsprezece zile mai târziu¹³⁰⁶.

j. Ahile pornise cu o trupă de voluntari cu intenția să pustiască zona rurală troiană. Pe Muntele Ida, l-a izolat pe Enea Dardanianul de cireada lui, fugărindu-l la vale pe pantele împădurite, după ce îi omorâse pe vâcari și pe Mestor, fiul lui Priam; a capturat cireada și a jefuit orașul Lirnesos, unde se refugiase Enea. Mines și Epistrofos, fiii regelui Evenos, au murit în luptă, dar Zeus l-a ajutat pe Enea să scape viu. Soția lui Mines, o altă Briseis, fiică a lui Briseos, a fost prinsă, iar tatăl ei s-a spânzurat¹³⁰⁷.

k. Deși Enea uneltise la răpirea Elenei de către Paris, el a rămas neutru în primii ani ai războiului; deoarece era născut din zeița

---

¹³⁰⁴ Eustathios despre *Iliada* lui Homer XXIV.251, p. 1348; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu I.478; Dictis din Creta IV.9; Tzetzes, *loc. cit.*

¹³⁰⁵ Benoît de Sainte-Maure, *Le Roman de Troie*.

¹³⁰⁶ Apollodor, *Epitome* III.32; Homer, *Iliada* XXI.34 și urm. și 85-6; XXIII.740-7 și VII.467-8.

¹³⁰⁷ Apollodor, *Epitome* III.32; Homer, *Iliada* II.690-3; XX.89 și urm. și 188 și urm.; Eustathios despre *Iliada* lui Homer III.58; Scolie la *Iliada* lui Homer I.184; *Cypriile*, citat de Proclus, *Chrestomathia* I; Dictis din Creta II.17.

Afrodita cu Anhise, nepotul lui Tros, nu-i plăcea disprețul pe care i-l arăta vărul său Priam¹³⁰⁸. Însă provocarea lui Ahile i-a obligat pe dardanieni să se alăture în cele din urmă forțelor troiene. Enea era un luptător abil, nici măcar Ahile nu îl subaprecia, căci, dacă Hector era mâna troienilor, Enea era sufletul lor. Divina lui mamă îl ajuta adesea în luptă; iar odată, când Diomede îi rupsesse șoldul aruncând o piatră în el, ea l-a salvat de la moarte; iar când Diomede a rănit-o și pe ea, împungând-o cu lancea la încheietura mâinii, Apollo l-a luat pe Enea de pe câmpul de luptă, pentru ca Leto și Artemis să-l poată vindeca. Cu un alt prilej, viața i-a fost salvată de Poseidon, care, deși era ostil troienilor, respecta hotărârile sortii și știa că linia regală a lui Enea trebuia în cele din urmă să stăpânească Troia¹³⁰⁹.

l. Multe orașe aliate cu Troia au fost cucerite de Ahile: Lesbos, Focaea, Colofon, Smirna, Clazomene, Cyme, Egialos, Tenos, Adramition, Dide, Endion, Lineon, Colone, Lirnesos, Antandros și multe altele, inclusiv Teba din Cilicia, unde un alt Eetion, tatăl soției lui Hector, Andromaca, și tovarășul lui, Podes, stăpâneau asupra cilicienilor. Ahile i-a ucis pe Eetion și pe șapte dintre fiii săi, dar nu i-a prădat trupul acestuia: l-a ars în armura lui completă, iar în jurul gorganului ridicat de Ahile, nimfele muntelui au plantat o dumbravă de ulmi¹³¹⁰. Printre captivi se număra și Astinome sau Chriseis, fiica lui Chrises, preot al lui Apollo din Insula Smintos. Unii o numesc pe Astinome soția lui Eetion, alții spun că Chrises o trimisese în Lirnesos la adăpost sau ca să participe la sărbătoarea lui Artemis. Când a fost împărțită prada, ea i-a revenit lui Agamemnon, așa cum Briseis i-a revenit lui Ahile. Ahile l-a adus, din Teba din Cilicia, și pe calul cel iute Pedasos, pe care l-a înhămat la atelajul lui nemuritor¹³¹¹.

m. Marele Ajax a navigat spre Chersonesul trac, unde l-a capturat pe Polidor, fratele de sânge al lui Licaon – mama lor era

---

¹³⁰⁸ Hyginus, *Fabula* 115; Homer, *Iliada* XIII.460 și urm. și XX.181 și urm.; Hesiod, *Teogonia* 1007.

¹³⁰⁹ Homer, *Iliada* V.305 și urm., XX.178 și urm. și 585 și urm.; Filostrat, *Heroikos* 13.

¹³¹⁰ Homer, *Iliada* IX.328-9, VI.395-7, XVII.575-7 și VI.413-28; Apollodor, *Epitome* III.33.

¹³¹¹ Dictis din Creta II.17; Homer, *Iliada* I.366 și urm. și XVI.149-54; Eustathios despre Homer pp. 77, 118 și 119.

Laotoe –, iar în Teutrania l-a ucis pe regele Teutras și a plecat de acolo cu multe prăzi, printre ele și prințesa Tecmesa, pe care și-a făcut-o concubină¹³¹².

n. Când s-a apropiat cel de-al zecelea an de război, grecii s-au abținut să mai atace coasta Asiei Mici și și-au concentrat forțele asupra Troiei. Troienii și-au trimis aliații împotriva lor – dardanienii conduși de Enea și cei doi fii ai lui Antenor, ciconii traci, peonienii, paflagonienii, misienii, frigienii, meonienii, carienii, licienii și așa mai departe. Sarpedon, pe care fiica lui Belerofon, Laodamia, i-l născuse lui Zeus, îi conducea pe licieni. Povestea lui este după cum urmează. Pe când Isandru, fratele Laodamiei, și Hipolohos se luptau pentru regat, s-a propus ca acela dintre ei care putea să tragă o săgeată printr-un inel de aur atârnat la pieptul unui copil să fie rege. Fiecare a cerut cu înverșunare copilul celuilalt ca victimă, dar Laodamia i-a împiedicat să se ucidă unul pe altul, oferindu-se să lege inelul la gâtul propriului ei fiu, Sarpedon. Uimiți de nobilul ei altruism, amândoi au consimțit să renunțe la pretențiile lor la regat în favoarea lui Sarpedon, împreună cu care Glaucos, fiul lui Hipolohos, a domnit în calitate de corege¹³¹³.

o. Agamemnon îl trimisese pe Odiseu într-o expediție după provizii în Tracia, iar când s-a întors cu mâna goală, Palamede, fiul lui Nauplios, l-a ocărât pentru lenea și lașitatea lui. „Nu a fost vina mea”, a strigat Odiseu, „că nu am găsit nici un fel de grâne. Dacă Agamemnon te-ar fi trimis pe tine în locul meu, nu ai fi avut mai mult succes”. Astfel provocat, Palamede a pornit imediat pe mare și a reapărut curând cu o corabie încărcată cu grâne¹³¹⁴.

p. După mai multe zile de meditație și ezitări, Odiseu a găsit în sfârșit un plan prin care să se poată răzbuna pe Palamede, căci onoarea lui era rănită. El i-a trimis vorbă lui Agamemnon: „Zeii m-au avertizat în vis că se pregătește o trădare: tabăra trebuie mutată pentru o zi și o noapte”. Când Agamemnon a dat ordin să se facă întocmai, Odiseu a îngropat în taină un sac plin cu aur pe locul

---

¹³¹² Dictis din Creta II.18; Sofocle, *Aiāx* 210; Horațiu, *Ode* II.4.5.

¹³¹³ Heracleides din Pont, *Alegorii homerice* pp. 424-5; Homer, *Iliada* VI.196 și urm.; Apollodor, *Epitome* III.34-5; Eustathios despre Homer p. 894.

¹³¹⁴ *Cyprile*, citat de Proclus, *loc. cit.*; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu II.81.

în care fusese ridicat cortul lui Palamede. Apoi a obligat un ostatic frigian să scrie o scrisoare, ca din partea lui Priam către Palamede, în care se spunea: „Aurul pe care l-am trimis este prețul cerut de tine pentru a-i trăda pe greci”. Apoi i-a ordonat ostaticului să îi înmâneze scrisoarea lui Palamede și a pus să fie ucis lângă tabără, înainte să o predea. A doua zi, când armata s-a întors pe vechiul loc, cineva a găsit cadavrul ostaticului și a dus scrisoarea la Agamemnon. Palamede a fost judecat de un tribunal militar, iar când a negat cu strășnicie că luase aur de la Priam sau de la oricine altcineva, Odiseu a sugerat să îi fie cercetat cortul. Aurul a fost descoperit și întreaga armată l-a condamnat pe Palamede la moarte, ca trădător¹³¹⁵.

q. Unii spun că Agamemnon, Odiseu și Diomedea au fost cu toții implicați în complot și că împreună îi dictaseră scrisoarea falsă acelui frigian, iar după aceea cumpăraseră un servitor să o ascundă împreună cu aurul sub patul lui Palamede. Când Palamede a fost dus spre locul lapidării, el a strigat tare: „Adevăr, jelesc pentru tine, ai murit înaintea mea!”¹³¹⁶.

r. Iar alții spun că Odiseu și Diomedea s-au prefăcut că au descoperit o comoară într-un puț adânc și l-au coborât pe Palamede înăuntrul lui cu o frânghie, după care au rostogolit un bolovan peste el; sau că l-au înecat la o partidă de pescuit. Iar alții, că Paris l-ar fi ucis cu o săgeată. Nu este stabilit nici măcar locul morții: în orașul troian Colone, în Gerestos, sau în Tenedos; dar el are un altar de erou în apropiere de Metimna, în Lesbos¹³¹⁷.

s. Palamede își meritase recunoștința tovarășilor lui întrucât inventase jocul de zaruri, cu care își treceau timpul în fața Troiei; și fiindcă dedicase primul set de zaruri templului lui Tyche din Argos. Dar toți invidiau înțelepciunea lui superioară, pentru că el inventase și farul, cântarul, măsurile, discul, alfabetul și arta de a posta santinele¹³¹⁸.

t. Atunci când Nauplios a auzit despre această crimă, s-a pornit

---

¹³¹⁵ Apollodor, *Epitome* III.8; Hyginus, *Fabula* 105.

¹³¹⁶ Scolie la *Oreste* de Euripide 432; Filostrat, *Heroikos* 10.

¹³¹⁷ Dictis din Creta II.15; *Cyprile*, citat de Pausanias X.31.1; Tzetzes, *Despre Licofron* 384 și urm. și 1097; Dares 28.

¹³¹⁸ Pausanias X.31.1 și II.20.3; Filostrat, *loc. cit.*; Scolie la *Oreste* de Euripide 432; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu II.81; Tzetzes, *Despre Licofron* 384.

pe mare spre Troia ca să ceară satisfacție, dar a fost refuzat de Agamemnon, care fusese complicele lui Odiseu și se bucura de încrederea tuturor conducătorilor greci. Așa că Nauplios s-a întors în Grecia cu Eax, fiul care îi mai rămăsese în viață, și le-a dus vești false soțiilor ucigașilor lui Palamede, spunând fiecareia: „Soțul tău o să aducă cu el o concubină troiană, pe care o va face noua lui regină”. Unele soții, nefericite, s-au sinucis. Altele au comis adulter, cum a făcut soția lui Agamemnon, Clitemnestra, cu Egist; sau soția lui Diomedea, Egleia, cu Cometes, fiul lui Stenelos; și soția lui Idomeneu, Meda, cu un oarecare Leucos¹³¹⁹.

*

1. Iliada se ocupă în succesiune doar de al zecelea an al asediului, fiecare mitograf punând evenimentele anilor precedenți într-o ordine diferită. Potrivit lui Apollodor (*Epitome* III.32-3), Ahile îl ucide pe Troilus, îl capturează pe Licaon, atacă cireada lui Enea și cucerește multe orașe. Potrivit epopeii *Cypriile* (citată de Proclus, *Chrestomathia* I), grecii nu reușesc să ia Troia cu asalt și devastează ținutul din jur; Afrodita și Thetis plănuiesc o întâlnire între Ahile și Elena; grecii decid să se întoarcă acasă, dar sunt împiedicați de Ahile, care alungă apoi cireada lui Enea, jefuiește multe orașe și îl ucide pe Troilus; Patrocle îl vinde pe Licaon în Lemnos, prăzile sunt împărțite, iar Palamede este lapidat.

2. Potrivit lui Tzetzes (*Despre Licofron* 307), Troilus trăiește mai mult decât Memnon și Hector. În mod similar, potrivit frigianului Dares, Troilus îi succedă lui Hector la comanda forțelor troiene (Dares 30), până când unul dintre caii carului său este rănit, iar Ahile îl ajunge din urmă cu carul lui și îl străpunge cu lancea; Ahile încearcă să tragă trupul de acolo, dar este rănit de Memnon, pe care îl ucide; troienii se refugiază în oraș, iar Priam le face lui Troilus și lui Memnon o înmormântare grandioasă (Dares 33).

3. Războiul Troian este unul istoric și, indiferent de motivul imediat pe care l-ar fi putut avea, a fost un război comercial. Troia controla prețiosul comerț din Marea Neagră cu aur, argint, fier, cinabru, chereștea pentru corăbii, in, cânepă, pește uscat, ulei și jad chinezesc. După căderea Troiei, grecii au avut posibilitatea să instaleze colonii de-a lungul rutei comerciale din est, care s-au

---

¹³¹⁹ Apollodor, *Epitome* VI.8-9; Tzetzes, *Despre Licofron* 384 și urm.; Eustathios despre Homer p. 24; Dictis din Creta VI.2.

dezvoltat asemenea coloniilor din Asia Mică și Sicilia. În cele din urmă, Atena, ca principală putere maritimă, a profitat cel mai mult de pe urma comerțului din Marea Neagră, datorită cerealelor ieftine; iar pierderea unei flote care păzea intrarea în Helespont a fost cea care i-a adus dezastrul de la Aigos Potamos, din 405 î.Hr., și a pus capăt războaielor cu Peloponesul. Prin urmare, probabil că negocierile permanente dintre Agamemnon și Priam nu se refereau atât la predarea Elenei, cât la a restabili drepturile grecilor de a intra în Helespont.

4. Probabil că grecii s-au pregătit pentru asaltul lor final printr-o serie de incursiuni pe coastele Traciei și Asiei Mici, pentru a slăbi puterea navală a alianței troiene, și că au păstrat o tabără la gurile fluviului Scamandru, ca să împiedice aprovizionarea Troiei de către comerțul mediteraneeen sau sărbătorirea anualului târg dintre Est și Vest. Dar *Iliada* arată în mod clar că Troia nu a fost asediată în sensul că i-ar fi fost tăiate liniile de comunicare cu interiorul, căci, chiar atunci când Ahile era prin preajmă, troienii se aventurau în plină zi să iasă pe Poarta Dardaniană, care ducea spre interior (*Iliada* V.789); în plus, deși spălătoresele grecoice se temeau să își spele hainele la izvorul aflat în bătaia săgeților de pe ziduri (*Iliada* XXII.256), proviziile intrau după bunul-plac, iar troienii dețineau orașele Sestos și Abidos, care le asigurau o legătură strânsă cu Tracia. Faptul că grecii se lăudau atât de zgomotos cu un atac asupra cirezii de pe Muntele Ida și cu un altul asupra livezii de smochini a lui Priam sugerează că ei pătrundeau rareori mai adânc în interiorul continentului. Crengile de smochin folosite pentru parapetul carului lui Licaon par să fi fost menite să îl plaseze sub protecția Afroditei. Pe tăblițele de dinaintea Războiului Troian, găsite în Cnosos, sunt menționate mai multe „care cidoniene vopsite în roșu”, cu „lucrările de tâmplărie terminate”, dar numai lemnul parapetelor este specificat: e întotdeauna lemn de smochin. Totuși, smochinul era un lemn cu nimic mai adecvat acestui scop decât multe altele disponibile în Creta și Troia.

5. Agamemnon se angajase într-un război de uzură, al cărui succes este mărturisit de Hector (*Iliada* XVII.225 și XVIII.287-92) atunci când vorbește despre epuizarea resurselor troiene ca urmare a strangulării comerțului și de nevoia de a-și aproviziona aliații. Paflagonienii, tracii și misienii erau producători, nu comercianți, pregătiți să trateze direct cu grecii. Doar comercianții licieni, care importau bunuri din sud-est, par să fi fost foarte preocupați de

soarta Troiei, care asigura rutele comerciale din nord; într-adevăr, când Troia a căzut, comerțul din Asia Mică a fost monopolizat de aliații lui Agamemnon din Rodos, iar licienii au fost ruinați.

6. Tratamentul inuman aplicat femeilor, persoanelor pioase și aliaților amintește că *Iliada* nu este un mit din Epoca Bronzului. Odată cu căderea Cnososului (*39.7 și 88.1) și dispariția, drept consecință, a *pax cretensis* impusă de Zeița cretană a Mării tuturor țărilor din sfera ei de influență, apare noua morală a Epocii Fierului: cea a tiranului cuceritor, un Zeus mărunț care nu cunoaște nici o reținere divină. Sacrificarea Ifigeneiei, detestabila răzbunare a lui Odiseu pe Palamede, vânzarea lui Licaon pe un vas de argint, nerușinata urmărire a lui Troilus de către Ahile și concubinajul forțat dintre Briseis și Chriseis sunt caracteristice pentru o saga barbară. Este firesc că Palamede a fost victima nevinovată a unei alianțe imorale dintre Agamemnon, Odiseu și Diomedea, de vreme ce el reprezenta cultura cretană implantată în Argolida – invențiile care îi sunt atribuite fiind toate de origine cretană. Este posibil ca uciderea lui într-un puț să fi fost sugerată de „Adevăr, jelesc pentru tine, ai murit înaintea mea!” și de legătura familiară dintre adevăr și puțuri. *Palamedes* înseamnă „înțelepciune veche” și, asemenea lui Hefaiistos, omologul lui din Lemnos, el era un erou oracular. Invențiile lui îl dezvăluie ca fiind Thot sau Hermes (*17.g). Zarurile au aceeași istorie ca și cărțile de joc: înainte de a fi folosite ca jocuri de noroc, ele au fost instrumente oraculare (*17.3).

7. Ulmul nu face parte din calendarul copacilor (*52.3) și este asociat în principal cultului lui Dionysos, de vreme ce grecii dirijau vița-de-vie pe araci de ulm; dar nimfele au plantat ulmi în jurul mormintelor lui Protesilaos și Eetion probabil deoarece frunzele și scoarța lor erau utilizate ca leacuri (Plinius, *Naturalis historia* XXIV.33) și promiteau să fie chiar mai eficiente atunci când erau luate de pe mormintele prinților care sucombaseră din cauza unor răni multiple.

8. Este posibil ca atașamentul pervers al Laodamiei față de statuia lui Protesilaos să fi fost dedus dintr-o imagine reprezentând o nuntă sacră: pe unele sigilii hitite de căsătorie, regele este gravat culcat și atât de țeapăn, încât seamănă cu o statuie. Merele aduse de un servitor și intrarea bruscă a lui Acastos sugerează că scena reprezintă trădarea unui rege de către regina lui în favoarea succesorului-amant, care taie mărul fatal ce conține sufletul lui –

ca în legenda irlandeză a lui Cuchulain, Dechtire și Curoi.

Briseis (la cazul acuzativ: *Briseida*) a ajuns să fie confundată cu Chrises sau Chriseis, fiica lui Chrises care îi născuse un bastard lui Agamemnon (*116.h), iar legenda latină medievală a lui Criseis (la cazul acuzativ: *Criseida*) a evoluat viguros, până la *Testamentul Creseidei* a lui Henrysoun și *Troilus și Cresida* a lui Shakespeare.

9. Este posibil ca Teutrania să fi fost numită astfel după *teuthis*, caracatița consacrată Zeiței cretane (*81.1), a cărei mare preoteasă era Tecmesa („cea care pune în ordine”).

Chiar dacă mitul lui Sarpedon este confuz, elementele lui ne sunt toate familiare. Se pare că regatul Licie, întemeiat de un alt Sarpedon, unchiul unui alt Glaucos – locuitorii fiind cretani vorbitori de greacă de origine pelasgă, alungați peste mare de ahei –, era un al doilea regat lician, având succesiune matrilineară, numele Preotesei Lunii fiind Laodamia („îmblânzitoare de oameni”). Regele lui sacru pare să fi fost născut ritualic „dintr-o iapă” (*81.4 și 167.2) – de aici și numele lui, Hipolohos –, iar Isandru („om imparțial”) acționa ca succesori-tanist al lui. Numele lui Sarpedon („care se bucură într-o arcă de lemn”) pare să se refere la sosirea anuală a Copilului Anului Nou într-o barcă. Aici, copilul este un *interrex*, căruia Hipolohos îi cedează funcția lui de rege pentru o zi; acesta trebuia să fie apoi sufocat cu miere, asemenea lui Glaucos din Creta (*90.d), ucis într-un accident de car, asemenea lui Glaucos din Istm (*71.a) sau străpuns cu o săgeată de Hipolohos proaspăt readus la viață, asemenea lui Learhos, fiul lui Atamas (*70.5).

10. A avea ca țință un măr așezat pe capul propriului fiu, sau un ban, era un test de precizie prescris arcașilor medievali, a căror breaslă (cum apare ea în *Malleus Maleficarum* și în *Mica gestă a lui Robin Hood*) aparținea cultului păgân al vrăjitoarelor atât în Anglia, cât și în Germania celtică. În Anglia, testul pare să fi fost menit să aleagă un „soț-gospodar” pentru Fecioara Marian, cu care el se căsătorea și devenea Robin Hood, stăpân al Pădurii Verzi. Deoarece cultul nordic al vrăjitoarelor avea multe în comun cu religia neolitică a egeenilor, este posibil ca licienii să nu fi pus inelul pe pieptul copilului, ci pe capul lui, și ca inelul să fi reprezentat un șarpe de aur (*119.4) sau să fi fost inelul unui topor pe care el îl ținea în mână, precum cele prin care trăsese Odiseu când a scos-o pe Penelopa din mâinile pețitorilor (*171.h). Mitograful a confundat, probabil, testul de tragere impus unui nou candidat la regalitate cu

sacrificarea unui rege interimar.

11. Etila înseamnă „lemne de aprins”, iar arderea anuală a unei bărci este posibil să fi stat la originea legendei orașului Scione.

Protesilaos („primul dintre oameni”) trebuie să fi fost un nume regal atât de răspândit, încât mai multe orașe i-au revendicat mormântul.

163. Mânia lui Ahile

a. Iarna se apropia și, de vreme ce nu fusese niciodată un anotimp potrivit pentru lupte între națiunile civilizate, grecii și-au petrecut-o extinzându-și tabăra și exersând trasul cu arcul. Uneori se întâlneau cu troieni de vază în templul lui Apollo Timbreos, care era teritoriu neutru; iar odată, când s-a întâmplat ca Hecabe să aducă sacrificii acolo, Ahile a sosit cu același scop și s-a îndrăgostit fără speranță de Polixena, fiica ei. Pe moment, nu a făcut nici o declarație, dar după ce s-a întors la baraca lui, chinuit de dorințe, l-a trimis pe prea-bunul Automedon să îl întrebe pe Hector în ce condiții s-ar putea căsători cu Polixena. Hector a răspuns: „Va fi a lui în ziua în care va trăda tabăra greacă în favoarea lui Priam, tatăl meu”. Ahile părea suficient de dispus să accepte condițiile lui Hector, dar a renunțat, supărat, când a aflat că, dacă nu își trăda tabăra, trebuia să jure în schimb să îl ucidă pe vărul lui, pe Marele Ajax, și pe fiii atenianului Plistene¹³²⁰.

b. În primăvară, lupta a fost reluată. În cea dintâi încleștare a noului sezon, Ahile l-a căutat pe Hector, dar vigilantul Helenos i-a străpuns mâna cu o săgeată trasă cu un arc de fildeș, primit ca dar și zălog de dragoste de la Apollo, și l-a obligat să dea înapoi. Zeus însuși a dirijat vârful săgeții, iar în timp ce o făcea a hotărât să îi despovăreze pe troieni, pe care atacurile și dezertarea ulterioară a anumitor aliați asiatici îi descurajaseră profund, năpăstuindu-i în schimb pe greci și separându-l pe Ahile de celelalte căpetenii – tovarășii lui¹³²¹. Ca urmare, când Chriseis a venit să o răscumpere pe Chriseis, Zeus l-a convins pe Agamemnon să-l alunge cu vorbe de ocară; iar Apollo, invocat de Chriseis, s-a postat ca să se răzbune

---

¹³²⁰ Dictis din Creta III.1-3.

¹³²¹ Ptolemeu Hefestion VI; Dictis din Creta III.6; *Cyprile*, citat de Proclus, *Chrestomathia* I.

în preajma corăbiilor, trăgând săgeți care semănau zi de zi moartea printre greci. Sute au murit, chiar dacă (întâmplător) nici un rege sau prinț nu a avut de suferit, iar în a zecea zi Calhas a făcut cunoscută prezența zeului. La insistențele lui, Agamemnon a trimis-o fără tragere de inimă pe Chriseis la tatăl ei, cu daruri de împăciuire, dar și-a recuperat pierderea luându-i-o pe Briseis lui Ahile, căruia îi fusese repartizată; atunci Ahile, cuprins de furie, a anunțat că el, unul, nu avea să mai ia parte la război, iar mama lui, Thetis, indignată, i s-a plâns lui Zeus, care a promis că-i va da satisfacție, în numele lui Ahile. Dar unii spun că Ahile nu a mai luptat deloc, ca să-și arate bunăvoința față de Priam, ca tată al Polixenei¹³²².

c. Când troienii și-au dat seama că Ahile și mirmidonii lui s-au retras de pe câmpul de luptă, au prins curaj și au întreprins un atac viguros. Neliniștit, Agamemnon a încuviințat atunci un armistițiu, în timpul căruia Paris și Menelaos trebuiau să se lupte între ei pentru a o câștiga pe Elena și comoara furată. Însă lupta s-a dovedit indecisă, deoarece, când Afrodita l-a văzut pe Paris în dificultate, l-a învăluit într-o ceață magică și l-a dus înapoi în Troia. Atunci Hera a trimis-o pe Atena să rupă armistițiul, ceea ce ea a și făcut, punându-l pe Pandaros, fiul lui Licaon, să tragă o săgeată în Menelaos; în același timp, l-a inspirat pe Diomedede să îl ucidă pe Pandaros și să îi rănească pe Enea și pe mama lui, Afrodita. Glaucos, fiul lui Hipolohos, s-a luptat apoi cu Diomedede, dar amândoi și-au amintit prietenia strânsă care îi legase pe tații lor și au făcut, curtenitori, schimb de arme¹³²³.

d. Hector l-a provocat pe Ahile la o luptă individuală, iar când Ahile a trimis vorbă că se retrăsese din război, grecii l-au trimis în locul lui pe Marele Ajax. Cei doi campioni s-au luptat fără întrerupere până la căderea nopții, când crainicii i-au despărțit și fiecare a laudat abilitatea și curajul celuilalt. Ajax i-a dat lui Hector centura lui de un purpuriu strălucitor cu care mai târziu avea să fie târât spre moarte, iar Hector i-a dat lui Ajax sabia lui bătută cu

---

¹³²² Homer, *Iliada* I; Dictis din Creta II.30; Mytographus Vaticanus Primus 211.

¹³²³ Homer, *Iliada* III; IV.1-129; V.1-417 și VI.119-236.

argint cu care mai târziu el avea să se sinucidă¹³²⁴.

e. După ce a fost încheiat un armistițiu, grecii au ridicat un gorgan lung deasupra morților lor și l-au înconjurat cu un zid dincolo de care au săpat un tranșeu adânc cu palisadă. Dar au omis să îmbuneze zeitățile care îi susțineau pe troieni, iar când lupta a fost reluată, au fost alungați peste tranșee, în spatele zidului. În noaptea aceea, troienii au campat aproape de corăbiile grecești¹³²⁵.

f. Disperat, Agamemnon i-a trimis pe Phoenix, Ajax, Odiseu și doi mesageri ca să îl îmbuneze pe Ahile, oferindu-i daruri fără număr și pe Briseis (ei trebuind să jure că ea era încă virgină), cu condiția să se întoarcă la luptă. Trebuie spus că, între timp, Chrises își recuperase fiica, ea protestând și zicând că fusese tratată foarte bine de Agamemnon, așa că voia să rămână cu el. La acel moment era însărcinată, iar mai târziu l-a născut pe Chrises al Doilea, un copil cu paternitate îndoielnică. Ahile a întâmpinat delegația cu un zâmbet amabil, dar le-a refuzat ofertele și i-a înștiințat că a doua zi dimineată urma să plece pe mare spre casă¹³²⁶.

g. Chiar în aceeași noapte, cam în timpul străjii a treia, când luna era sus, Odiseu și Diomedea au decis să atace liniile troiene, încurajați de auspicii norocoase din partea Atenei – un erete care zburase în dreapta lor. S-a întâmplat să dea de Dolon, fiul lui Eumelos, care fusese trimis să patruleze în preajma inamicului, și, după ce au smuls informații de la el cu forța, i-au tăiat gâtul. Apoi Odiseu a ascuns căciula din blană de dihor, mantia din blană de lup și arcul și lancea lui Dolon într-un tufiș de tamariscă și s-a grăbit, împreună cu Diomedea, spre flancul drept al liniilor troiene, unde acum știau că își are cortul tracul Resos. Resos este descris diferit drept fiu al muzei Euterpe sau Caliope cu Eioneu, Ares sau Strimon. După ce i-au asasinat în taină pe Resos și pe doisprezece dintre însoțitorii lui în timp ce dormeau, au pus pe fugă magnificii cai ai acestuia, albi ca zăpada și mai iuți decât vântul, și au recuperat prada din tufișul de tamariscă pe drumul de

---

¹³²⁴ Athenaios I.8; Rawlinson, *Excidum Troiae*; Homer, *Iliada* VII.66-132; Hyginus, *Fabula* 112.

¹³²⁵ Homer, *Iliada* VII.436-50 și VIII.

¹³²⁶ Dictis din Creta II.47; Hyginus, *Fabula* 121; Homer, *Iliada* IX.

întoarcere¹³²⁷. Capturarea cailor lui Resos era de cea mai mare importanță, de vreme ce un oracol prezisese că Troia avea să devină vulnerabilă când aceștia vor mânca nutreț troian și vor bea apă din râul Scamandru, ceea ce nu făcuseră încă. Atunci când tracii rămași în viață s-au trezit și l-au găsit pe regele Resos mort, iar caii lui dispăruți, au fugit cuprinși de disperare; grecii i-au ucis aproape până la unul¹³²⁸.

h. În ziua următoare însă, după o luptă aprigă în care Agamemnon, Diomedea, Odiseu, Euripilos și chirurgul Mahaon au fost răniți cu toții, grecii au luat-o la fugă, iar Hector le-a străpuns zidul¹³²⁹. Încurajat de Apollo, el a avansat spre corăbiile lor și, în pofida ajutorului oferit de Poseidon celor doi Ajax și lui Idomeneu, a străpuns linia grecească a frontului. Atunci Hera, care îi ura pe troieni, a împrumutat cingătoarea Afroditei și l-a convins pe Zeus să vină să se culce cu ea, viclenie care i-a permis lui Poseidon să întoarcă lupta în favoarea grecilor. Dar Zeus, care a descoperit curând că fusese păcălit, l-a readus la viață pe Hector (pe jumătate mort, întrucât Ajax aruncase în el cu un bolovan imens), i-a dat ordin lui Poseidon să plece de pe câmpul de luptă și le-a redat troienilor curajul. Aceștia au înaintat iar, Medon ucigându-i pe Perifetes, fiul lui Copreu, și pe mulți alți luptători¹³³⁰.

i. Până și Marele Ajax a fost constrâns să dea înapoi; iar când Ahile a văzut că troienii dăduseră foc pupei corabiei lui Protesilaos, și-a uitat ranchiuna îndeajuns încât să-și reunească mirmidonii și să-i trimită repede în ajutorul lui Patrocle. Patrocle aruncase o lance în masa de troieni strânsă în jurul corabiei lui Protesilaos, străpungându-l pe Pirehmes, regele peonienilor. Atunci troienii, confundându-l cu Ahile, au fugit, iar Patrocle a stins focul, salvând cel puțin corabia, și l-a doborât pe Sarpedon cu sabia. Deși Glaucos a încercat să-și adune licienii și să protejeze astfel trupul lui Sarpedon, ca să nu fie jefuit, Zeus l-a lăsat pe Patrocle să fugărească întreaga armată troiană spre oraș, Hector, rănit grav de Ajax, fiind primul care s-a retras.

---

¹³²⁷ Servius despre *Eneida* lui Vergiliu I.473; Apollodor I.3.4; Homer, *Iliada* X.

¹³²⁸ Servius, *loc. cit.*; Dictis din Creta II.45-6.

¹³²⁹ Homer, *Iliada* XI și XII.

¹³³⁰ Homer, *Iliada* XII-XIV.

j. Grecii l-au dezbrăcat pe Sarpedon de armură, dar, la ordinul lui Zeus, Apollo i-a salvat trupul, pe care l-a pregătit pentru înmormântare, apoi Somnul și Moartea l-au dus în Licia. Între timp, Patrocle îi urmărea pe cei care fugeau și ar fi cucerit Troia de unul singur dacă Apollo nu ar fi urcat în grabă pe zid și nu l-ar fi împins de trei ori înapoi cu un scut, în timp ce el încerca să escaladeze. Lupta a continuat până la căderea nopții, când Apollo s-a apropiat de Patrocle pe la spate, învăluit într-o ceață deasă, și l-a lovit violent între omoplați. Lui Patrocle i-au sărit ochii din cap, coiful i-a zburat, lancea i-a fost făcută așchii, scutul i-a căzut la pământ și Apollo, în culmea furiei, i-a desfăcut cămașa de zale. Văzând că Patrocle e la ananghie, Euforbos, fiul lui Pantus, l-a rănit fără să se mai teamă de represalii, iar în timp ce Patrocle se îndepărta amețit, Hector, care revenise la luptă, l-a ucis dintr-o singură lovitură¹³³¹.

k. Menelaos s-a apropiat în fugă și l-a ucis pe Euforbos – despre care se spune, printre altele, că s-ar fi reîncarnat câteva secole mai târziu în filosoful Pitagora – și s-a întors țănoș la baraca lui cu prada, lăsându-l pe Hector să îl dezbrace pe Patrocle de armura lui de împrumut. Apoi Menelaos și Marele Ajax au reapărut și au apărut trupul lui Patrocle până seara, când au reușit să îl ducă înapoi la corăbii. Dar Ahile s-a tăvălit prin praf de durere la auzul veștii și a căzut pradă celei mai adânci suferințe¹³³².

l. Thetis a intrat în baraca fiului ei cu o nouă armură, care conținea o pereche de jambiere prețioase de cositor, făurite în grabă de Hefaistos. Ahile a îmbrăcat-o, s-a împăcat cu Agamemnon (care i-a dat-o pe Briseis neatinsă, jurând că o luase de furie, nu din vreo dorință trupească) și a plecat să-l răzbune pe Patrocle¹³³³. Nimeni și nimic nu a putut sta în calea mâniei lui. Troienii au rupt rândurile și au fugit spre Scamandru, unde el i-a despărțit în două corpuri; pe unul l-a împins peste câmpie spre oraș, iar pe celălalt l-a blocat într-un cot al râului. Furios, Zeul Râului s-a năpustit la el, dar Hefaistos i-a luat partea lui Ahile și a secăt aplele cu o flacără care a pârjolit totul. Troienii care au supraviețuit au ajuns în oraș

---

¹³³¹ Dictis din Creta II.43; Homer, *Iliada* XVI.

¹³³² Hyginus, *Fabula* 112; Filostrat, *Viața lui Apollonios din Tyana* I.1 și *Heroikos* 19.4; Pausanias II.17.3; Homer, *Iliada* XVII.

¹³³³ Dictis din Creta II.48-52; Homer, *Iliada* XVIII-XIX.

asemenea unui ciopor de căprioare speriate¹³³⁴.

m. Atunci când Ahile s-a întâlnit în sfârșit cu Hector și s-au angajat într-o luptă individuală, ambii combatanți s-au dat îndărăt, privind cu uimire. Hector s-a întors și s-a pornit să alerge în jurul zidurilor orașului. Spera ca prin această manevră să îl obosească pe Ahile, care rămăsese mult timp inactiv și, prin urmare, ar fi trebuit să își piardă suflul. Dar s-a înșelat. Ahile l-a fugărit de trei ori în jurul zidurilor și, de fiecare dată când Hector dădea să intre la adăpostul unei porți, contând pe ajutorul fraților lui, îl împiedica să o facă. În cele din urmă, Hector s-a oprit și a rămas pe poziție, dar Ahile l-a străpuns în piept și i-a refuzat rugămintea pe care Hector i-a făcut-o înainte de a-și da ultima suflare: ca trupul lui să poată fi răscumpărat pentru a fi înmormântat. După ce și-a însușit armura lui, Ahile i-a tăiat carnea dintre tendoanele călcâielor. Apoi a trecut niște curele de piele prin tăieturi, le-a legat de carul lui și le-a dat bice lui Balios, Xantos și Pedasos, târând leșul spre corăbii într-un galop ușor. Capul lui Hector, cu șuvițele lui negre împrăstiate de o parte și de alta, ridica un nor de praf în urma lui. Dar unii spun că Ahile a târât cadavrul de trei ori în jurul zidurilor orașului, legat cu cureaua pe care i-o dăduse Ajax¹³³⁵.

n. Apoi Ahile l-a îngropat pe Patrocle. Cinci prinți greci au fost trimiși pe Muntele Ida după lemn pentru rugul funerar, pe care Ahile a sacrificat nu doar cai și doi dintre cei nouă câini din haita lui Patrocle, ci și doisprezece ostatici tineri troieni de viță nobilă, printre care și șapte fii de-ai lui Priam, tăindu-le gâtul. El a amenințat chiar că va arunca trupul lui Hector câinilor rămași, însă Afrodita l-a împiedicat să o facă. La jocurile funerare ale lui Patrocle, Diomedea a câștigat cursa de care, iar Epeios, în pofida lipsei lui de curaj, a câștigat meciul de box; Ajax și Odiseu au fost egali la întrecerea de lupte¹³³⁶.

o. Încă pradă durerii, Ahile se trezea în fiecare zi în zori ca să târască trupul lui Hector de trei ori în jurul mormântului lui Patrocle. Însă Apollo a protejat trupul de descompunere și răni și, în cele din urmă, la porunca lui Zeus, Hermes l-a condus pe Priam în

---

¹³³⁴ Homer, *Iliada* XXI.

¹³³⁵ *Ibid.*, XXII.

¹³³⁶ Hyginus, *loc. cit.*; Vergiliu, *Eneida* I.487; Dictis din Creta, III.12-14; Homer, *Iliada* XXIII.

tabăra greacă, la adăpostul nopții, și l-a convins pe Ahile să accepte răscumpărarea ¹³³⁷. Cu acest prilej, Priam a dovedit multă generozitate față de Ahile, pe care îl găsisese dormind în baraca lui și ar fi putut să îl ucidă cu ușurință. Răscumpărarea convenită a fost greutatea lui Hector în aur. Astfel că grecii au înălțat o balanță în fața zidurilor orașului, au pus corpul pe un talger și i-au invitat pe troieni să depună aur pe celălalt. Când vistieria lui Priam s-a golit de lingouri și bijuterii, iar greutatea imensă a lui Hector încă trăgea în jos talgerul, Polixena, care privea de pe zid, și-a aruncat brățărilor ca să completeze aurul ce lipsea. Cuprins de admirație, Ahile i-a spus lui Priam: „Îl dau bucuros pe Hector în schimbul Polixenei. Păstrează-ți aurul, căsătorește-o cu mine și, dacă i-o dai înapoi pe Elena lui Menelaos, promit să fac pace între poporul tău și al nostru”. Pe moment, Priam s-a mulțumit să îl răscumpere pe Hector la prețul convenit în aur, dar a promis să i-o dea lui Ahile pe Polixena de bunăvoie, dacă el îi va convinge pe greci să plece fără Elena. Ahile a răspuns că avea să facă tot posibilul, iar Priam a plecat cu cadavrul pentru înmormântare. Atât de mare a fost tumultul stârnit de înmormântarea lui Hector – troienii care se lamentau, grecii care încercau să le acopere cântecele funebre cu huiduieli și şuierături –, încât păsările care zburau pe deasupra s-au prăbușit, năucite de vacarm¹³³⁸.

p. La ordinul precis al unui oracol, osemintele lui Hector au fost duse în cele din urmă în Teba din Beoția, unde mormântul lui mai poate fi văzut lângă fântâna lui Oedip. Unii citează oracolul după cum urmează:

Ascultați, voi, oameni ai Tebei, cei care locuiți în orașul lui Cadmos,

De veți vrea ca țara să vă fie înfloritoare, bogată și neprihănită,
Aduceți oasele lui Hector, fiul lui Priam, în orașul vostru.

Acum ele se află în Asia; și Zeus va asista la venerarea lui.

Alții spun că, atunci când o ciumă a pustiit Grecia, Apollo a dat ordin ca osemintele lui Hector să fie reînhumate într-un oraș grec

---

¹³³⁷ Homer, *Iliada* XXIV.

¹³³⁸ Servius despre *Eneida* lui Vergiliu I.491; Rawlinson, *Excidium Troiae*; Dares 27; Dictis din Creta III.16 și 27.

celebru care luase parte la Războiul Troian¹³³⁹.

q. O tradiție complet diferită face din Hector un fiu al lui Apollo ucis de amazoana Pentesilea¹³⁴⁰.

*

1. Potrivit lui Proclus (*Chrestomathia* XCIX.18-20), *Homerus* înseamnă „orb”, și nu „ostatic”, aceasta fiind traducerea obișnuită; or, vocația de bard era una firească pentru cei orbi, de vreme ce orbirea și inspirația mergeau adesea împreună (*105.h). Identitatea adevăratului Homer a fost dezbătută timp de aproximativ două mii cinci sute de ani. În cea mai veche tradiție, el este considerat, în mod plauzibil, un ionian din Chios. Un clan de homerizi – sau „Fii ai Orbului” – care recită poemele homerice tradiționale și care în cele din urmă a devenit o gildă (Scolie la *Ode nemeene* de Pindar II.1) își avea sediul în Delos, centrul lumii ioniene, unde se spune că ar fi recitat însuși Homer (*Imn homeric* III.165-73). Unele părți din *Iliada* datează din secolul al X-lea î.Hr., subiectul acesteia fiind cu trei secole mai vechi. Până în secolul al VI-lea, recitățile neautorizate ale *Iliadei* corupseseră deja textul; prin urmare, Pisistrate, tiranul Atenei, a ordonat o revizuire oficială, pe care a încredințat-o unui număr de patru savanți proeminenți. Ei par să se fi achitat bine de sarcină, dar, de vreme ce Homer ajunsese să fie considerat o autoritate de prim rang în disputele dintre orașe, dușmanii lui Pisistrate l-au acuzat că ar fi interpolat unele versuri în scopuri politice (Strabon IX.1.10).

2. Cele douăzeci și patru de cărți ale *Iliadei* au evoluat dintr-un poem intitulat „Mânia lui Ahile” – care era probabil recitat într-o singură seară și se ocupa de cearta dintre Ahile și Agamemnon pentru posesia unei prințese capturate. Este puțin probabil ca textul evenimentelor centrale să fi fost editat radical de pe vremea primei *Iliade*, din jurul anului 750 î.Hr. Însă certurile sunt atât de puțin instructive, iar toți conducătorii greci se comportă atât de criminal, necinstit și nerușinat, în timp ce troienii, dimpotrivă, se comportă atât de frumos, încât este evident către cine se îndreaptă simpatia autorului. Ca legatar al barzilor curții minoice, el și-a găsit patria spirituală printre gloriile apuse din Cnosos și Micene, nu

---

¹³³⁹ Pausanias IX.18.4; Tzetzes, *Despre Licofron* 1194.

¹³⁴⁰ Steihoros, citat de Tzetzes, *Despre Licofron* 266; Ptolemeu Hefestion VI, citat de Photios p. 487.

lângă focurile de tabără ale invadatorilor barbari din nord.

Homer descrie fidel viețile noilor lui stăpâni, care uzurpaseră străvechile titluri religioase prin căsătoria cu moștenitoare tribale și, chiar dacă îi numește divini, înțelepți și nobili, îi disprețuiește profund. Aceștia trăiesc pentru sabie și mor de sabie, disprețuiesc dragostea, prietenia, credința sau artele păcii. Le pasă atât de puțin de numele divine pe care jură, încât Homer îndrăznește să glumească în prezența lor despre olimpienii lacomi, șireți, certăreți, lascivi și lași care au întors lumea cu susul în jos. Cineva l-ar putea respinge ca pe un nenorocit fără religie, dacă nu ar fi, în mod evident, un adorator secret al Marii Zeițe din Asia (pe care grecii o umiliseră în acest război) și dacă sclipiri ale naturii lui calde și onorabile nu ar apărea de fiecare dată când descrie viața de familie din palatul lui Priam. Homer s-a inspirat din epopeea babiloniană a lui Ghilgameș pentru povestea lui Ahile, cu Ahile ca Ghilgameș, Thetis ca Ninsun și Patrocle ca Enkidu.

3. Comportamentul isteric al lui Ahile când a auzit că Patrocle murise trebuie să îl fi șocat pe Homer, însă el a ascuns aspectele barbare ale înmormântării sub un limbaj aparent eroic, încrezător că stăpânii lui nu aveau să recunoască ascuțișul satirei sale – într-un sens, se poate spune că Homer l-a anticipat pe Goya, ale cărui portrete-caricaturi ale familiei regale spaniole erau pictate atât de splendid, încât puteau fi acceptate de victimele lor ca având o asemănare onestă. Dar aspectul de satiră al *Iliadei* a fost oarecum temperat de nevoia homerizilor de a-și îmbuna gazdele divine din Delos; Apollo și Artemis trebuiau să îi susțină pe troieni și să manifeste demnitate și discreție, în contrast cel puțin cu zeitățile corupte ale taberei elenice. Un rezultat al acceptării *Iliadei* ca epopee națională de către autoritățile orașelor grecești a fost că nimeni nu a mai luat vreodată în serios religia olimpienă, iar morala grecilor a rămas pentru totdeauna o morală de barbari – în afara câtorva locuri unde au supraviețuit culturile cretane ale misterului, iar mistagogii cereau certificate de bună purtare de la inițiații lor. Deși acum subordonată oficial lui Zeus, Marea Zeiță a continuat să exercite o puternică influență spirituală în Eleusis, Corint și Samotrace, până la suprimarea misterelor ei de către primii împărați bizantini. Lucian, care îl adora pe Homer și care i-a succedat ca prim autor satiric al olimpienilor, o venera și pe Zeiță, căreia îi sacrificase, în Hierapolis, primele lui suvițe de pâr.

4. S-a spus că oasele lui Hector ar fi fost aduse din Troia în Teba,

însă „Hector” era titlul unui rege sacru teban înainte ca Războiul Troian să fi avut loc, iar el a avut aceeași soartă atunci când domnia lui a luat sfârșit – adică a fost târât într-un accident de care”, asemenea lui Glaucos (*71.*a*), Hipolit (*101.*g*), Enomaos (*109.*j*) și Abderos (*130.*b*). De vreme ce „Ahile” era și un titlu, nu doar un nume, este posibil ca lupta să fi fost împrumutată din saga tebană „Oile lui Oedip”, în care coregii se luptau pentru tron (*106.2).

164. Moartea lui Ahile

a. Regina amazoană Pentesileea, fiica Otrerei și a lui Ares, căutase adăpost în Troia ca să scape de eriniile surorii sale, Hipolita (numită și Glauce sau Melanipe), pe care o străpunsese din întâmplare la o vânătoare sau, potrivit atenienilor, în lupta ce a urmat căsătoriei dintre Tezeu și Fedra. Purificată de Priam, ea s-a remarcat pe câmpul de luptă, fiind răspunzătoare pentru moartea multor greci, printre ei (se spune) și Mahaon, chiar dacă, potrivit opiniei generale, el a pierit de mâna lui Euripilos, fiu al lui Telefos¹³⁴¹. Ea l-a alungat de mai multe ori pe Ahile de pe câmpul de bătaie – unii pretind chiar că l-ar și fi ucis și că Zeus, la rugămintea lui Thetis, l-a readus la viață –, dar în cele din urmă el a străpuns-o, s-a îndrăgostit de trupul ei mort și a comis pe loc un act de necrofilie cu ea¹³⁴². Când, mai târziu, Ahile a chemat niște voluntari ca să o îngroape pe Pentesileea, Tersites, un fiu al lui Agrios din Etolia și cel mai urât grec din Troia, care îi scosese ochii Pentesileei cu lancea în timp ce ea dădea să moară, l-a acuzat zeflemitor pe Ahile de dorințe murdare și nefirești. Ahile s-a întors și l-a lovit pe Tersites atât de tare, încât i-a spart toți dinții din gură și i-a trimis umbra direct în Tartar¹³⁴³.

b. Incidentul a provocat o profundă indignare printre greci, iar Diomede, care era văr cu Tersites, voind să-și arate disprețul față de Ahile, a târât trupul Pentiseleei de picior și l-a aruncat în

---

¹³⁴¹ Quintus din Smirna, *Posthomerica* I.18 și urm.; Apollodor, *Epitome* V.1-2; Leshes, *Mica Iliadă*, citată de Pausanias III.26.7.

¹³⁴² Eustathios despre Homer p. 1696; Apollodor, *loc. cit.*; Rawlinson, *Excidium Troiae*.

¹³⁴³ Apollodor I.8.6; Homer, *Iliada* II.212 și urm., cu scolie la 219; Tzetzes, *Despre Licofron* 999.

Scamandru, de unde a fost salvat și îngropat pe mal cu mari onoruri – unii spun de către Ahile, alții, de troieni. Apoi, Ahile a pornit pe mare spre Lesbos, unde a adus sacrificii lui Apollo, Artemis și Leto, iar Odiseu, neîmpăcatul dușman al lui Tersites, l-a purificat de crimă. Pentesileea pe moarte, sprijinită de Ahile, este sculptată pe tronul lui Zeus din Olimpia¹³⁴⁴. Când a auzit că Pentesileea fugise în Troia după moartea Hipolitei, doica ei, amazoana Clete, a pornit să o caute, dar a fost împinsă de vânturile potrivnice în Italia, unde s-a stabilit și a întemeiat orașul Clete¹³⁴⁵.

c. Priam îl convinsese deja pe fratele lui vitreg, Titonos al Asiriei, să își trimită fiul la Troia, pe etiopianul Memnon; i-a oferit pentru asta o viță-de-vie din aur¹³⁴⁶. Un pretins palat al lui Memnon există în Etiopia, chiar dacă, atunci când Titonos a emigrat în Asiria și a întemeiat cetatea Susa, Memnon, pe atunci doar un copil, a mers cu el. Vechea Susa este de obicei numită „Cetatea lui Memnon”, iar locuitorii ei își spun cissieni, după mama lui Memnon, Cissia. Palatul lui de pe Acropole a rămas în picioare până în vremea perșilor¹³⁴⁷.

d. Titonos a guvernat provincia Persia în numele regelui asirian Teutamos, suzeranul lui Priam, care i-a dat lui Memnon comanda a o mie de etiopieni, o mie de susieni și două sute de care. Frigienii încă mai prezentau drumul accidentat și drept, cu locuri de tabără cam la fiecare douăzeci și cinci de kilometri, care l-a dus pe Memnon în marș spre Troia, după ce a supus toate națiunile din calea lui. Memnon era negru ca abanosul, însă îi depășea în frumusețe pe toți bărbații în viață; asemenea lui Ahile, purta o armură făurită de Hefaistos¹³⁴⁸. Unii spun că a condus spre Troia, prin Armenia, o mare armată de etiopieni și indieni, și că o altă expediție a pornit pe mare din Fenicia, la ordinul lui, sub comanda

---

¹³⁴⁴ Tzetzes, *loc. cit.*; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu I.495; Trifiodoros 37; Arctinos din Milet, *Etiopida*, citat de Proclus, *Chrestomathia* II; Pausanias X.31.1 și V.11.2.

¹³⁴⁵ Tzetzes, *Despre Licofron* 995.

¹³⁴⁶ Servius despre *Eneida* lui Vergiliu I.493; Apollodor III.12.4 și *Epitome* V.3.

¹³⁴⁷ Diodor din Sicilia II.22; Pausanias I.42.2; Herodot V.54; Strabon XV.3.2; Eschil, citat de Strabon, *loc. cit.*

¹³⁴⁸ Diodor din Sicilia, *loc. cit.*; Pausanias X.31.2; Ovidiu, *Amores* I.8.3-4; Homer, *Odiseea* XI.522; Arctinos, citat de Proclus, *Chrestomathia* II.

unui sidonian pe nume Falas. După ce a debarcat în Rodos, ai cărui locuitori erau în favoarea cauzei grecești, Falas a fost întrebat în public: „Nu ți-e rușine să îi ajuți pe troianul Paris și pe alți dușmani declarați ai orașului tău natal?”. Marinarii fenicieni, care acum auzeau pentru prima oară încotro se îndreptau, l-au lapidat pe Falas ca trădător și s-au stabilit în Ialisos și Camiros, după ce și-au împărțit vistieria și munițiile de război pe care Falas le adusese cu el¹³⁴⁹.

e. Între timp, în Troia, Memnon a omorât mai mulți greci de frunte, inclusiv pe Antiloh, fiul lui Nestor, când acesta a sărit în ajutorul tatălui său: căci Paris omorâse unul din caii carului lui Nestor, iar de spaimă, celălalt cal nu a mai putut fi stăpânit¹³⁵⁰. Acest Antiloh fusese abandonat în copilărie pe Muntele Ida de mama lui, Anaxibia sau Euridice, iar acolo fusese alăptat de o cățea. Prea tânăr ca să plece pe mare din Aulis când a început războiul, el a ajuns câțiva ani mai târziu și l-a rugat pe Ahile să-l domolească pe Nestor, iritat de sosirea lui inopinată. Fermecat de spiritul belicos al lui Antiloh, Ahile s-a angajat să medieze între ei și, la dorința sa, Nestor i l-a prezentat lui Agamemnon¹³⁵¹. Antiloh era unul dintre cei mai tineri, arătoși, iuți și curajoși greci care au luptat la Troia, iar Nestor, care fusese prevenit de un oracol să îl protejeze de un etiopian, l-a numit pe Calion păzitor al său; dar în zadar¹³⁵². Oasele lui Antiloh au fost depuse alături de ale prietenilor lui Ahile și Patrocle, ale căror umbre le-a însoțit pe Câmpiile Asfodelului¹³⁵³.

f. În ziua aceea, cu ajutorul etiopienilor lui Memnon, troienii aproape că au reușit să dea foc corăbiilor grecești, dar la căderea întunericului s-au retras. După ce și-au îngropat morții, grecii l-au ales pe Marele Ajax să lupte cu Memnon, iar a doua zi dimineată lupta individuală începuse deja, când Thetis l-a căutat pe Ahile, care nu era în tabără, și i-a dat vestea morții lui Antiloh. Ahile s-a întors în grabă ca să se răzbune și, în timp ce Zeus cerea o balanță

---

¹³⁴⁹ Dictis din Creta IV.4.

¹³⁵⁰ Apollodor, *Epitome* V.3; Pindar, *Ode pythianice* VI.28 și urm.

¹³⁵¹ Apollodor I.9.9 și III.10.8; Homer, *Odiseea* III.452; Hyginus, *Fabula* 525; Filostrat, *Heroikos* III.2.

¹³⁵² Homer, *Odiseea* III.112; XXIV.17 și *Iliada* XXXIII.556; Eustathios despre Homer p. 1697.

¹³⁵³ Homer, *Odiseea* XXIV.16 și 78; Pausanias III.19.11.

cu care să cântărească soarta celor doi combatanți¹³⁵⁴, Ahile l-a dat pe Ajax la o parte și a preluat el lupta. Talgerul cu soarta lui Memnon s-a lăsat în mâna lui Zeus, Ahile a dat lovitura de moarte și curând un cap negru și o armură strălucitoare încununau rugul aprins al lui Antiloh¹³⁵⁵.

g. Însă unii spun că Memnon a căzut într-o ambuscadă pregătită de tesalieni, că etiopienii lui i-au incinerat trupul și i-au dus cenușa lui Titonos, și că aceasta este acum îngropată pe un deal care străjuiește gurile râului Esepos, unde un sat îi poartă numele¹³⁵⁶. Eos, despre care se spune că a fost mama lui Memnon, l-a implorat pe Zeus să îi acorde acestuia nemurire și onoruri. Din tăciunii și fumul rugului său funerar au apărut apoi mai multe fantome de găinușe, numite Memnonide, care și-au luat zborul și au înconjurat de trei ori rugul. La al patrulea ocol, s-au împărțit în două stoluri, s-au luptat cu ghearele și ciocurile și au căzut pe cenușa lui, ca sacrificiu funerar. Memnonidele se luptă și acum și se așază pe mormântul lui când soarele străbate semnele zodiacale¹³⁵⁷.

h. Potrivit altei tradiții, păsările acestea sunt fetele însoțitoare ale lui Memnon, care l-au plâns atât de amarnic, încât zeii le-au preschimbat de milă în păsări. Ele îi vizitează în fiecare an mormântul, unde plâng și se sfâșie singure până când unele cad moarte. Locuitorii Helespontului spun că atunci când Memnonidele vizitează mormântul lui Memnon de lângă Helespont, își folosesc aripile ca să-l stropească cu apă din râul Esepos, și că Eos încă varsă lacrimi de rouă pentru el în fiecare dimineață. Polignot l-a zugrăvit pe Memnon față în față cu rivalul lui, Sarpedon, îmbrăcat într-o mantie brodată cu aceste păsări. Se spune că zeii celebrează aniversările morții lor ca zile de doliu¹³⁵⁸.

i. Alții cred că oasele lui Memnon au fost duse în Pafosul din Cipru, de acolo în Rodos, unde sora lui, Himera sau Hemera, a

---

¹³⁵⁴ Dictis din Creta IV.5; Quintus din Smirna, *Posthomerică* II.224 și urm.; Filostrat, *Eikones* II.7; Eschil, *Psihostazia*, citat de Plutarh, *Cum trebuie să asculte un tânăr pe poeți* 2.

¹³⁵⁵ Dictis din Creta IV.6; Filostrat, *Heroikos* III.4.

¹³⁵⁶ Diodor din Sicilia II.22; Strabon XIII.1.11.

¹³⁵⁷ Apollodor III.12.4; Arctinos din Milet, *Etiopida*, citat de Proclus, *Chrestomathia* II; Ovidiu, *Metamorfoze* XIII.578 și urm.

¹³⁵⁸ Servius despre *Eneida* lui Vergiliu I.755 și 493; Pausanias X.31.2; Scolie la *Norii* de Aristofan 622.

venit să le ia. Fenicienii care se revoltaseră împotriva lui Falas i-au îngăduit să o facă cu condiția să nu ceară returnarea tezaurului furat de ei. Ea a consimțit și a dus urna în Fenicia; a îngropat-o acolo, în Palliochis, după care a dispărut¹³⁵⁹. Iar alții spun că mormântul lui Memnon poate fi văzut lângă Palton, în Siria, pe malul râului Badas. Sabia lui de bronz e agățată pe peretele templului lui Asclepios din Nicomedia, iar Teba egipteană este vestită pentru o statuie neagră colosală – a unui personaj de piatră așezat – care la fiecare răsărit de soare scoate un sunet ca de coardă de liră ruptă. Toți vorbitorii de greacă o numesc statuia lui Memnon, dar nu și egiptenii¹³⁶⁰.

j. Ahile i-a pus acum pe fugă pe troieni și i-a urmărit înspre oraș, dar desigur că și cursul vieții lui se apropia de sfârșit. Poseidon și Apollo, care juraseră să răzbune moartea lui Cicnos și pe cea a lui Troilus și să pedepsească aroganța insolentă a lui Ahile în fața cadavrului lui Hector, s-au sfătuit împreună ce să facă. Învăluit într-un nor și stând lângă Poarta Scheeană, Apollo s-a uitat după Paris pe câmpul de luptă, a îndreptat arcul într-acolo și a trimis o săgeată mortală. Săgeata a lovit singura parte vulnerabilă a trupului lui Ahile, călcâiul, și Ahile a murit în chinuri¹³⁶¹. Dar unii spun că Apollo a luat chipul lui Paris și l-a străpuns el însuși pe Ahile; și că aceasta este versiunea pe care Neoptolem, fiul lui Ahile, a acceptat-o. În ziua aceea s-a dus o luptă înverșunată pentru cadavru. Marele Ajax l-a doborât pe Glaucos, i-a luat armura, pe care a trimis-o în tabără, și, în pofida ploii de săgeți, l-a cărat pe Ahile printre inamici, Odiseu asigurându-i spatele. O furtună trimisă de Zeus a pus apoi capăt luptei¹³⁶².

k. Potrivit unei alte tradiții, Ahile a fost victima unei uneltiri. Priam i-o oferise pe Polixena în căsătorie cu condiția ca asediul Troiei să fie ridicat. Dar Polixena, care nu-i putea ierta lui Ahile uciderea fratelui ei, Troilus, l-a făcut să-i dezvăluie vulnerabilitatea călcâiului său, de vreme ce nu există nici un secret pe care femeile

---

¹³⁵⁹ Dictis din Creta VI.10.

¹³⁶⁰ Simonides, citat de Strabon XV.3.2; Pausanias III.3.6 și I.42.2.

¹³⁶¹ Arctinos din Milet, *Etiopida*, citat de Proclus, *Chrestiomathia* 2; Ovidiu, *Metamorfoze* XII.580 și urm.; Hyginus, *Fabula* 107; Apollodor, *Epitome* V.3.

¹³⁶² Hyginus, *loc. cit.*; Apollodor, *Epitome* V.4; Homer, *Odiseea* XXIV.42.

să nu îl poată smulge bărbaților drept dovadă a dragostei lor. La cererea ei, Ahile a venit, cu picioarele goale și neînarmat, ca să ratifice acest acord prin sacrificii aduse lui Apollo Timbreos; apoi, în timp ce Deifobos îl strângea la piept cu o prietenie prefăcută, Paris, ascuns în spatele statuii zeului, i-a străpuns călcâiul cu o săgeată otrăvită sau, spun unii, cu o sabie. Înainte să moară, totuși, Ahile a luat lemne aprinse de pe altar și a lovit cu putere în stânga și-n dreapta, doborând mulți troieni și servitori ai templului¹³⁶³. Între timp, Odiseu, Ajax și Diomedee, bănuindu-l pe Ahile de trădare, îl urmăriseră până la templu. Au intrat în templu, după ce Paris și Deifobos ieșiseră în fugă pe ușă, trecând pe lângă ei, iar Ahile a murit în brațele lor, implorându-i ca, după ce Troia va cădea, să o sacrifice pe Polixena pe mormântul lui. Ajax i-a scos trupul din altar, cărându-l pe umeri; troienii au încercat să-i prindă, dar grecii i-au alungat și au dus trupul la corăbii. Pe de altă parte, unii susțin că troienii au câștigat încăierarea și că au predat trupul lui Ahile doar după ce răscumpărarea plătită de Priam pentru Hector a fost înapoiată¹³⁶⁴.

l. Grecii au fost descurajați de pierderea suferită. Însă Poseidon i-a promis lui Thetis să îi consacre lui Ahile o insulă din Marea Neagră, unde triburile de coastă să îi ofere pe veci sacrificii divine. Un grup de nereide a venit la Troia ca să jelească împreună cu ea, stând profund nefericite în jurul trupului, în timp ce cele nouă muze intonau cântece funebre. Jelitul lor a durat șaptesprezece zile și șaptesprezece nopți, dar, chiar dacă Agamemnon și ceilalți conducători au vărsat multe lacrimi, soldații simpli nu au regretat peste măsură moartea unui trădător notoriu. În ziua a optsprezecea, trupul lui Ahile a fost ars pe rugul funerar, iar cenușa lui, amestecată cu cea a lui Patrocle, a fost depusă într-o urnă de aur făcută de Hefaistos, darul de nuntă primit de Thetis din partea lui Dionysos; urna a fost îngropată pe promontoriul Sigeion, care domină Helespontul, iar deasupra ei grecii au ridicat un tumul de

---

¹³⁶³ Rawlinson, *Excidium Troiae*; Dares 34; Dictis din Creta IV.11; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VI.57; Mytographus Vaticanus Secundus 205.

¹³⁶⁴ Dictis din Creta IV.10-13; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu III.322; Tzetzes, *Despre Licofron* 269.

pietre înalt, ca reper¹³⁶⁵. În satul învecinat, numit Ahileon, se înalță un templu consacrat lui Ahile, iar statuia lui are un cercel de femeie¹³⁶⁶.

m. În timp ce aheii țineau jocuri funerare în cinstea lui – Eumelos câștigând cursa de care, Diomede pe cea de alergare, Ajax la aruncarea discului și Teucros întrecerea de tras cu arcul –, Thetis a luat pe furie sufletul lui Ahile de pe rugul funerar și l-a dus în Leuce, o insulă cu o circumferință de vreo patru kilometri, împădurită și cu multe animale, atât domesticite, cât și sălbatice, insulă aflată în dreptul gurilor Dunării și care de atunci îi este consacrată. Odată, un oarecare Leonimos din Crotona, ce fusese rănit grav la piept în timp ce se lupta cu vecinii lui, cei din Locri Epizefiri, a vizitat Delfi ca să întrebe cum s-ar putea vindeca. Pythia i-a spus: „Du-te pe mare în Leuce. Acolo va apărea Micul Ajax, a cărui umbră a fost invocată de dușmanii tăi ca să lupte de partea lor, și el îți va vindeca rana”. Câteva luni mai târziu, Leonimos s-a întors teafăr și sănătos, povestind că îi văzuse pe Ahile, Patrocle, Antiloh, Marele Ajax și, în sfârșit, și pe Ajax cel Mic, care îl vindecase. Iar Elena, căsătorită acum cu Ahile, îi spusese: „Rogu-te, Leonimos, du-te pe mare la Himera și spune-i celui care a defăimat-o pe Elena că pierderea vederii lui se datorează nemulțumirii ei”. Marinarii de pe ruta nordică dinspre Bosfor spre Olbia îl aud adesea pe Ahile de peste ape cum recită versuri din Homer, cuvintele lui fiind însoțite de ropotul copitelor de cai, de strigăte de războinici și de zăngănit de arme¹³⁶⁷.

n. Ahile s-a împreunat prima oară cu Elena cu puțin timp înaintea morții lui, într-un vis pus la cale de mama lui, Thetis. Visul i-a oferit o așa mare plăcere, încât i-a cerut Elenei să i se arate de-adevărat, pe zidurile Troiei. Ea a făcut întocmai, iar el s-a îndrăgostit ca un nebun de dânsa. De vreme ce era al cincilea soț al ei, a fost numit Pemptos, ceea ce înseamnă „al cincilea” în Creta – Tezeu, Menelaos, Paris și, în cele din urmă, Deifobos fiind

---

¹³⁶⁵ Quintus din Smirna III.766-80; Apollodor, *Epitome* V.5; Dictis din Creta IV.13-14; Tzetzes, *Posthomerica* 431-67; Homer, *Odiseea* XXIV.43-84.

¹³⁶⁶ Strabon XI.2.6; Arctinos din Milet, *Etiopida*, citat de Proclus, *Chrestomathia* II; Apollodor, *loc. cit.*

¹³⁶⁷ Pausanias III.19.11; Filostrat, *Heroikos* XX.32-40.

predecesorii lui¹³⁶⁸.

o. Dar alții susțin că Ahile rămâne în puterea Hadesului și își deplânge amarnic soarta, în timp ce străbate cu pași mari Pajiștile Asfodelului; iar alții, că s-a căsătorit cu Medeea și trăiește ca un rege în Câmpiile Elizee sau în Insulele Fericirilor¹³⁶⁹.

p. La porunca unui oracol, lui Ahile i-a fost înălțat un cenotaf în străvechiul Gymnasium din Olimpia; acolo, la începutul sărbătorii, în timp ce soarele coboară, femeile îl cinstesc prin rituri funerare. La ordinul Oracolului din Dodona, tesalienii îi aduc și ei sacrificii anuale lui Ahile, iar pe drumul dinspre Sparta spre nord se înalță un sanctuar construit pentru el de Prax, strănepotul lui, care nu este accesibil publicului larg; însă băieții care trebuie să se lupte între ei într-o duminică de platani din apropiere intră înăuntru și, înainte de a se bate, îi aduc sacrificii¹³⁷⁰.

*

1. Pentesilea a fost una dintre amazoanele învinse de Tezeu și Heracle, adică una din preotesele luptătoare ale Atenei învinse de invadatorii eolieni ai Greciei (*100.1 și 131.2). Acest episod a fost plasat în Troia deoarece confederația lui Priam, se spune, ar fi cuprins toate triburile din Asia Mică. Pentesilea nu figurează în *Iliada*, dar profanarea cadavrului ei este caracteristică pentru Homer și, de vreme ce ea este menționată în atât de multe texte clasice, este foarte posibil ca un pasaj despre ea să fi fost suprimat de editorii lui Pisistrate. Dictis din Creta (IV.2.3) modernizează povestea: el spune că ea a venit călare în fruntea unei mari armate și, după ce l-a găsit pe Hector mort, ar fi plecat înapoi dacă Paris nu ar fi cumpărat-o cu aur și argint ca să rămână. Ahile a străpuns-o pe Pentesilea cu lancea la prima lor întâlnire și a târât-o după el, legându-i părul de șa. În timp ce ea zăcea la pământ, pe moarte fiind, soldații greci au strigat: „Aruncă acest bărbățoi la câini, drept pedeapsă că a încălcat natura femeii!”. Deși Ahile a cerut funeralii onorabile, Diomedea a luat cadavrul de picioare și l-a aruncat în apele Scamandrului.

---

¹³⁶⁸ Tzetzes, *Despre Licofron* 143 și 174; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu I.34.

¹³⁶⁹ Homer, *Odiseea* XI.471-540; Ibycus, citat de scolia la Apollonios din Rodos IV.815; Apollodor, *loc. cit.*

¹³⁷⁰ Filostrat, *Heroikos* XIX.14; Pausanias VI.23.2 și III.20.8.

În legendele grecești, bătrânele doici o reprezintă de obicei pe Zeiță ca Babă (*24.9), iar doica Pentesileei, Clete („invocată”), nu face excepție.

2. Cissia („iederă”) pare să fie un titlu vechi al zeiței cu nume diverse care prezida orgiile iederii și viței-de-vie din Grecia, Tracia, Asia Mică și Siria (*168.3); însă „cissienii” lui Memnon sunt o variantă pentru „susieni” („oamenii-crin”), numiți astfel în cinstea Zeiței Crinului, Susana sau Astarte. Probabil că Priam a cerut ajutor nu sirienilor, ci hitiților, care puteau să trimită din Siria întăriri pe uscat și pe mare. „Memnon” („hotărât”), un nume obișnuit al regilor greci – cu forma întărită „Agamemnon” („foarte hotărât”) –, a fost confundat cu Mnemon, un nume al asirianului Artaxerxes, și cu Amenofis, numele faraonului în cinstea căruia a fost înălțată statuia cântătoare din Teba. Primele raze de soare care cad pe piatra scobită fac ca aerul dinăuntru să se dilate și să iasă în viteză prin gâtul îngust al statuii.

3. Prin nașterea, tinerețea și moartea lui, Ahile este mitologic destinat, asemenea străvechiului rege sacru pelasgic, să devină un erou oracular „fără buze”. Adversarul lui mitic poartă diferite nume, cum ar fi „Hector”, „Paris” și „Apollo”. Aici, el este Memnon, fiul Cissiei. Duelul dintre el și Memnon, fiecare fiind susținut de mama lui, a fost sculptat pe cufărul lui Cipselos (Pausanias V.19.1) și pe tronul lui Apollo din Amicle (Pausanias III.18.7); în plus, el apare într-un grupaj mare al sculptorului Lycius, pe care locuitorii Apolloniei i l-au dedicat în Olimpia (Pausanias V.22.2). Cei doi îi reprezintă pe regele sacru și pe succesorul-tanist – Ahile, fiu al Zeiței Mării, spirit luminos al Anului în Creștere, iar Memnon, fiu al Zeiței Iederei, spirit întunecat al Anului în Descreștere, căruia îi era consacrat vinul auriu. Ei se ucid unul pe celălalt, alternativ, la solstițiile de vară și de iarnă; regele moare întotdeauna din cauza unei răni la călcâi, iar succesorul este decapitat cu sabia. În acest sens străvechi, nealterat de comportamentul căpeteniilor aheene și doriene care i-au uzurpat numele, Ahile este venerat ca erou, iar povestea nonhomerică a trădării lui de către Polixena, care i-a smuls secretul călcâiului vulnerabil, îl plasează alături de Llew Llaw, Cuchulain, Samson și alți eroi din Epoca Bronzului cu o reputație virtuoasă. Este probabil ca lupta lui cu Pentesileea să fi fost de același tip cu cea dintre tatăl său, Peleu, și Thetis (*81.k). Destinatarul mesajului Elenei din Leuce – care acum este o insulă-închisoare românească lipsită de copaci – era poetul

Stesihor (*31.9 și 159.1).

4. Deoarece Memnon venea din est ca să îl ajute pe Priam, el a fost numit „fiu al lui Eos” („zori”); și deoarece avea nevoie de un tată, amantul lui Eos, Titionos, a părut o alegere firească (*40.c). O luptă între fete deghizate în păsări din perioada solstițiului de iarnă, pe care Ovidiu o consemnează, pare o explicație mai probabilă a Memnonidelor decât faptul că ele ar fi întruchipări imaginare ale scânteilor ce sar dintr-un cadavru aflat pe un rug funerar; la origine, lupta trebuie să fi avut ca scop funcția de mare preoteasă, cum era uzual în Libia (*8.1).

5. Ca rege sacru din Olimpia, Ahile era jelit după solstițiul de vară, când erau organizate jocuri funerare olimpice în cinstea lui; succesorul lui, numit „Cronos” pe plan local, era jelit după solstițiul de iarnă (*138.4). În Insulele Britanice, aceste momente cădeau de sărbătoarea recoltei și, respectiv, de Sfântul Ștefan; dar, chiar dacă la procesiunile de Sfântul Ștefan încă mai este purtat prin zonele rurale un cadavru de pitulice cu creastă aurie, pasărea lui Cronos, Memnonidele britanice „începeau să geamă și să suspine” doar pentru măcăleandru, nu și pentru victima lui, pitulicea: pentru succesor, nu pentru regele sacru.

6. Altarul de erou din Creta al lui Ahile trebuie să fi fost construit de imigranții pelasgi, dar platanul este un copac cretan. De vreme ce frunzele platanului reprezintă mâna verde a Rheeli, este posibil ca Ahile să fi fost numit Pemptos („al cincilea”) pentru a fi identificat cu Acesidas, al cincilea dintre dactyli, adică degetul mic oracular, așa cum Heracle era identificat cu primul, virilul deget mare (*53.1).

7. Vița-de-vie de aur cu care Priam îl cumpără pe Titionos ca să îl trimită pe Memnon pare să fi fost cea dată lui Tros de Zeus, ca despăgubire pentru răpirea lui Ganimede (*29.b).

165. Nebunia lui Ajax

a. Când Thetis a hotărât să ofere armele lui Ahile celui mai viteaz dintre grecii rămași în viață în fața Troiei, doar Ajax și Odiseu, care îi apăraseră trupul¹³⁷¹, au îndrăznit să iasă în față ca să le revendice. Unii spun că Agamemnon a respins pretențiile lui Ajax, din pricina aversiunii lui față de întreaga Casă a lui Eac, și a

---

¹³⁷¹ Homer, *Odiseea* XI.543 și urm.; *Argument* la *Ajax* de Sofocle.

împărțit armele între Menelaos și Odiseu, a căror bunăvoință o prețuia cu mult mai mult¹³⁷²; alții, că evitase oprobriul provocat de orice decizie deferind cazul conducătorilor greci reușiți, care au hotărât prin vot secret; sau că l-a deferit cretanilor și altor aliați; sau că i-a forțat pe prizonierii troieni să se pronunțe care dintre cei doi pretendenți le pricinuiseră mai mult rău¹³⁷³. În realitate, în timp ce Ajax și Odiseu continuau să se întreacă în a se fâli cu propriile realizări, Nestor l-a sfătuit pe Agamemnon să trimită noaptea spioni care să asculte sub zidurile Troiei opinia nepărtinitoare a inamicului. Spionii au tras cu urechea la un grup de fete care discutau, iar când una dintre ele l-a lăudat pe Ajax pentru că luase trupul lui Ahile de pe câmpul de bătaie, printr-un potop de proiectile, o alta i-a răspuns, la îndemnul Atenei: „Prostii! Orice sclavă ar putea s-o facă dacă i se pune un cadavru pe umeri; dar pune-i o armă în mână și va fi prea speriată să o folosească. Odiseu, nu Ajax, a dus greul atacului nostru”¹³⁷⁴.

b. Drept urmare, Agamemnon i-a oferit armele lui Odiseu. Desigur, el și cu Menelaos nu ar fi îndrăznit vreodată să îl insulte în acest fel pe Ajax, dacă Ahile ar fi fost încă în viață, căci Ahile avea toată admirația față de bravul lui văr. Zeus însuși fusese cel care provocase această ceartă¹³⁷⁵.

c. Cuprins de o furie oarbă, Ajax a plănuisit să se răzbune pe semenii lui greci chiar în noaptea aceea. Dar Atena l-a făcut să-și piardă mințile și l-a dus, cu sabia în mână, printre vitele și oile luate din gospodăriile troiene, ca parte a prăzii comune. După un carnagiu greu de imaginat, Ajax a legat laolaltă animalele rămase în viață și le-a tras pe câmp, unde și-a continuat opera de măcelar. Apoi a ales doi berbeci cu labe albe, unuia i-a tăiat capul și limba, confundându-l cu Agamemnon sau Menelaos, iar pe celălalt l-a legat de un stâlp, pe verticală, și l-a biciuit cu un căpăstru de cal, strigându-i ocări și numindu-l Odiseu cel perfid¹³⁷⁶.

d. În cele din urmă și-a venit în fire și, cu totul disperat, l-a

---

¹³⁷² Hyginus, *Fabula* 107.

¹³⁷³ Pindar, *Ode nemeene* VIII.26 și urm.; Ovidiu, *Metamorfoze* XII.620 și urm.; Apollodor, *Epitome* V.6; Scolie la *Odiseea* lui Homer XI.547.

¹³⁷⁴ Leshes, *Mica Iliadă*, citată în scolia la *Cavalerii* de Aristofan 1056.

¹³⁷⁵ Homer, *Odiseea* XI.559-60.

¹³⁷⁶ Sofocle, *Ajax*, cu *Argument*; Zenobius, *Proverbia* I.43.

chemat pe Eurisaces, fiul lui cu Tecmesa, căruia i-a dat scutul imens, din șapte straturi, de unde i s-a tras și numele. „Restul armelor mele vor fi îngropate cu mine, atunci când voi muri”, a spus. Fratele vitreg al lui Ajax, Teucros, fiu al Hesionei, sora captivă a lui Priam, era plecat la Misia, dar Ajax i-a lăsat un mesaj prin care îl numea păzitor al lui Eurisaces, mesaj ce trebuia dus acasă la bunicii lui, Telamon și Eribeea din Salamina. Apoi, spunându-i Tecmesei că avea să scape de furia Atenei scăldându-se în apa mării și căutând un loc pustiu unde să poată îngropa sabia în siguranță, a plecat, hotărât să moară.

e. A înfipt sabia drept în pământ, cu vârful în sus – chiar aceea pe care Hector i-o dăduse în schimbul centurii purpurii –, și, după ce i-a strigat lui Zeus să-i spună lui Teucros unde îi va putea găsi cadavrul, lui Hermes să-i conducă sufletul pe Câmpiile Asfodelului și eriniilor să îl răzbune, s-a aruncat în ea. Potrivnică acestei sarcini, sabia s-a îndoit ca un arc, iar când în cele din urmă a reușit să se sinucidă înfigându-și subsuoara – singura lui parte vulnerabilă – în vârful ei, deja se iveau zorii¹³⁷⁷.

f. Între timp, Teucros s-a întors din Misia și abia de a scăpat să nu fie ucis de grecii indignați de masacrarea animalelor. Calhas, care nu avusese nici un vis profetic referitor la această sinucidere, l-a tras pe Teucros deoparte și l-a sfătuit să îl închidă pe Ajax în baraca lui, ca pe un om scos din minți de furia Atenei. Podalirios, fiu al lui Asclepios, a fost de acord; era un medic la fel de bun pe cât de priceput chirurg era fratele lui, Mahaon, și fusese primul care a diagnosticat nebunia lui Ajax după sclipirile din ochii lui¹³⁷⁸. Dar Teucros s-a mulțumit să dea din cap, căci Zeus deja îl prevenise despre moartea fratelui său, și a plecat împreună cu Tecmesa în căutarea cadavrului.

g. Ajax zăcea într-o baltă de sânge, iar Teucros, când l-a văzut, a fost cuprins de disperare. Cum putea el, oare, să se întoarcă în Salamina și să dea ochii cu Telamon, tatăl lui? În timp ce Teucros își smulgea părul din cap, Menelaos s-a apropiat cu pași mari de el

---

¹³⁷⁷ Sofocle, *Ajax*; Eschil, citat de scolia la *Ajax* 833 și *Iliada* XXIII.821; Arctinos din Milet, *Etiopida*, citat de scolia la *Ode isthmianice* de Pindar III.53.

¹³⁷⁸ Arctinos din Milet, *Iliupersis*, citat în Eustathios despre *Iliada* lui Homer XIII.515.

și i-a interzis să îl îngroape pe Ajax, care, spunea el, trebuia lăsat pe seama găilor lacome și a vulturilor pioși. Teucros i-a zis să-și vadă de treaba lui și, după ce l-a lăsat pe Eurisaces în haine de ascet, cu suvițe din părul lui, al lui Teucros și al Tecmesei expuse la vedere, să păzească trupul lui Ajax – peste care Tecmesa pusese mantia ei –, s-a dus furios la Agamemnon. În disputa ce a urmat a intervenit Odiseu, care nu doar că l-a îndemnat pe Agamemnon să îngăduie rituri funerare, ci s-a și oferit să îl ajute pe Teucros să le săvârșească. Deși i-a mulțumit lui Odiseu pentru bunăvoință, Teucros i-a refuzat ajutorul. În cele din urmă, Agamemnon, la sfatul lui Calhas, a acceptat ca Ajax să fie îngropat la Capul Rhoiteion, într-un coșciug de sinucigaș, în loc să fie ars pe un rug funerar ca și cum ar fi căzut onorabil în luptă¹³⁷⁹.

h. Unii susțin că cearta dintre Ajax și Odiseu ar fi avut drept cauză deținerea Paladionului și că a avut loc abia după căderea Troiei¹³⁸⁰. Alții neagă că Ajax s-ar fi sinucis și spun că, întrucât era invulnerabil la fier, troienii l-au ucis cu blocuri de argilă, după ce fuseseră sfătuiți de un oracol să procedeze astfel. Dar probabil că este vorba despre un alt Ajax¹³⁸¹.

i. Și, mai târziu, când Odiseu s-a dus pe Câmpiile Asfodelului, Ajax a fost singura umbră care l-a primit cu răceală, respingând scuza că Zeus fusese răspunzător pentru tristul eveniment. Cu abilitatea-i cunoscută, Odiseu îi oferise deja armele lui Ahile fiului său, lui Neoptolem, deși eolienii stabiliți mai târziu în Troia spun că le-ar fi pierdut într-un naufragiu în timp ce se îndrepta spre casă, iar Thetis făcuse în așa fel încât valurile să le depună lângă mormântul lui Ajax din Rhoiteion. În timpul domniei împăratului Hadrian, când niște valuri înalte au măturat mormântul, s-a văzut că oasele lui erau de o mărime gigantică. Rotulele erau la fel de mari ca discul folosit de băieții care se antrenau pentru pentatlon; la ordinele împăratului, osemintele i-au fost reînhumate¹³⁸².

j. Locuitorii din Salamina povestesc că, după ce Ajax a murit, pe insula lor a apărut o nouă floare: era albă, cu nuanțe roșii, mai

---

¹³⁷⁹ Apollodor, *Epitome* V.7; Filostrat, *Heroikos* XIII.7.

¹³⁸⁰ Dictis din Creta V.14-15.

¹³⁸¹ *Argument* la *Ajax* de Sofocle.

¹³⁸² Homer, *Odissea* XI.543 și urm.; Pausanias I.35.3; Filostrat, *Heroikos* I.2.

mică decât crinul și, asemenea iacintului, avea gravate pe ea literele *Ai! Ai!* („vai, vai!”). Îndeobște, se consideră că floarea cea nouă răsărise din sângele lui Ajax, acolo unde el a căzut, de vreme ce aceste litere pot fi citite și ca *Aias Aiacides*, „Ajax Eacidul”. În piața publică din Salamina se înalță un templu al lui Ajax, cu o statuie din abanos, și nu departe de port poate fi văzută stânca pe care a stat Telamon, privind corabia care îi purta fiii spre Aulis¹³⁸³.

k. Teucros s-a întors în cele din urmă în Salamina, dar Telamon l-a acuzat de fratricid prin imprudență, deoarece nu insistase în favoarea lui Ajax când a pretins armele în dispută. Întrucât i se interzisese să acosteze, Teucros și-a susținut cauza de pe mare, în timp ce judecătorii îl ascultau de pe țărm; Telamon însuși fusese obligat să facă la fel de către tatăl lui, Eac, când a fost acuzat de uciderea lui Focos, fratele său. La fel ca Telamon, care fusese găsit vinovat, și Teucros a fost surghiunit pe motiv că n-a adus cu el nici osemintele lui Ajax, nici pe Tecmesa și nici pe Eurisaces, ceea ce-i dovedea neglijența. El s-a pornit pe mare spre Cipru, unde, sub ocrotirea lui Apollo și cu voia regelui Belos Sidonianul, a întemeiat cealaltă Salamina¹³⁸⁴.

l. Atenienii îl cinstesc pe Ajax ca pe unul dintre eroii lor eponimi și insistă că Fileos, fiul lui Eurisaces, atunci când a devenit cetățean atenian, le-a predat lor suveranitatea asupra Salaminei¹³⁸⁵.

*

1. În această poveste, elementul mitologic este redus. Probabil că Ajax fusese înfățișat pe vreo pictură cipriotă în timp ce lega berbecul de un stâlp; nu pentru că înnebunise, ci pentru că era o formă de sacrificiu introdusă în Cipru din Creta (*39.2).

2. Iacintul lui Homer este nemțisorul – *hyacinthos grapta* –, ce are la baza petalelor niște semne care seamănă cu vechile litere grecești AI; acesta îi era consacrat și lui Hiacintos în Creta (*21.8).

3. Osemintele lui Ajax reînhumate de Hadrian, ca și cele ale lui Tezeu (*104.1), aparțineau probabil vreunui erou mult mai vechi. Pisistrate a folosit presupusa legătură a lui Ajax cu Atica pentru a

---

¹³⁸³ Pausanias I.35.2-3; Ovidiu, *Metamorfoze* XIII.382 și urm.

¹³⁸⁴ Pausanias I.28.12 și VIII.15.3; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu I.619; Pindar, *Ode nemeene* IV.60; Eschil, *Perșii* I.35.2 și 5.2.

¹³⁸⁵ Herodot VI.35; Pausanias I.35.2; Plutarh, *Solon* XI.

revendica suveranitatea asupra Insulei Salamina, deținută anterior de Megara, și se spune că și-ar fi susținut revendicarea prin inserarea unor versuri false (*163.1) în canonul homeric (*Iliada* II.458-559; Aristotel, *Retorica* I.15; Plutarh, *Solon* 10). *Aia* este o formă veche a lui *gaia* („pământ”), iar *aias* („Ajax”) trebuie să fi însemnat „țăran”.

4. Uciderea unui om cu blocuri de argilă, și nu cu săbiile, era un mijloc primitiv de a evita vinovăția vărsării de sânge; drept urmare, uciderea acestui alt Ajax trebuie să fi fost opera rudelor lui, nu a dușmanului troian.

5. Faptul că Odiseu și Ajax s-au certat pentru posesia Paladionului este important din punct de vedere istoric; dar Sofocle, dintr-o neglijență, l-a confundat pe Marele Ajax cu Ajax cel Mic (*168.4).

166. Oracolele din Troia

a. Ahile era mort, grecii începuseră să dispere, iar Calhas profetea acum că Troia nu putea fi cucerită decât cu ajutorul arcului și al săgeților lui Heracle. Prin urmare, Odiseu și Diomedea au fost împuterniciți să meargă în Lemnos și să le aducă de la Filoctet, posesorul lor de atunci¹³⁸⁶.

b. Unii spun că păstorul regelui Actor, Fimacos, fiu al lui Dolofion, îl adăpostise pe Filoctet în ultimii zece ani și îi oblojise rana infectată. Alții consemnează faptul că o parte din trupele melibeene ale lui Filoctet s-au stabilit cu el în Lemnos; și că Asclepios îl și vindecase deja, cu pământ din Lemnos, înainte ca delegația să sosească; sau că Pilios ori Pelios, un fiu al lui Hefaistos, a fost cel care l-a vindecat. Se spune că Filoctet cucerise apoi câteva insule mici din largul coastei troiene pentru regele Euneos, luându-le de la carieni – motiv pentru care Euneos i-a mulțumit dându-i districtul Acesa din Lemnos¹³⁸⁷. Explicația este că, în acest mod, Odiseu și Diomedea nu au mai trebuit să îl ademenească pe Filoctet, propunându-i tratamente medicale; el a venit de bunăvoie,

---

¹³⁸⁶ Apollodor, *Epitome* V.8; Tzetzes, *Despre Licofron* 911; Sofocle, *Filoctet* I și urm.

¹³⁸⁷ Hyginus, *Fabula* 102; Eustathios despre Homer p. 330; Ptolemeu Hefestion VI, citat de Photios p. 490; Filostrat, *Heroikos* 5.

cu arcul și săgețile lui, ca să câștige războiul în numele lor și gloria pentru el însuși. Iar potrivit unei alte relatări, el murise de mult din cauza rănii când delegația a sosit, iar ei doar i-au convins pe moștenitorii lui să le împrumute arcul¹³⁸⁸.

c. Însă adevărul este că Filoctet a rămas în Lemnos, suferind cumplit, până când Odiseu l-a păcălit să îi dea arcul și săgețile; dar Diomede (și nu Neoptolem, cum spun unii în mod greșit) a refuzat să se lase implicat în acest furt și l-a sfătuit pe Filoctet să solicite înapoierea bunurilor sale. Atunci, a intervenit zeul Heracle. „Du-te cu ei la Troia, Filoctet”, i-a zis, „iar eu voi trimite acolo un asclepid să te vindece; căci Troia trebuie să cadă a doua oară în fața săgeților mele. Vei fi ales cel mai viteaz luptător dintre greci! Îl vei ucide pe Paris, vei lua parte la jefuirea Troiei și vei trimite acasă nenumărate prăzi, păstrând cel mai nobil trofeu pentru Peas, tatăl tău. Dar nu uita: nu vei putea să cucerești Troia fără Neoptolem, fiul lui Ahile, și nici el nu va putea s-o facă fără tine”¹³⁸⁹.

d. Filoctet s-a supus, iar la sosirea lui în tabăra grecească s-a îmbăiat cu apă proaspătă și a fost dus să doarmă în templul lui Apollo. Iar în timp ce dormea, chirurgul Mahaon a tăiat carnea putrezită de pe rana lui, a turnat peste ea vin și a aplicat plante tămăduitoare și serpentinit. Dar unii spun că fratele lui Mahaon, medicul Podalirios, a fost cel care s-a ocupat de acest caz¹³⁹⁰.

e. Odată repus pe picioare, Filoctet l-a provocat pe Paris la o luptă cu arcul. Prima săgeată pe care a tras-o și-a ratat ținta, a doua a străpuns mâna cu care Paris ținea arcul, a treia l-a orbit de ochiul drept, iar a patra l-a nimerit în gleznă, rănindu-l de moarte. În pofida încercării lui Menelaos de a-l răpune definitiv, Paris a izbutit să părăsească șchiopătând câmpul de luptă și să se refugieze în Troia. În noaptea aceea, troienii l-au dus pe Muntele Ida, unde el a rugat-o pe fosta amantă, nimfa Oenone, să îl vindece; dar ea, din dușmănia îndârjită ce i-o purta Elenei, a clătinat din cap fără milă, iar Paris a fost dus înapoi să moară. Totuși, Oenone s-a înduplecat curând și a plecat în grabă spre Troia cu coșul ei cu

---

¹³⁸⁸ Ptolemeu Hefestion V, citat de Photios p. 486; Pausanias I.22.6.

¹³⁸⁹ Apollodor, *loc. cit.*; Filostrat, *loc. cit.* și *Filoctet* 915 și urm. și 1409 și urm.

¹³⁹⁰ Orfeu și Dionysos, citați de Tzetzes, *Despre Licofron* 911; Apollodor, *loc. cit.*

leacuri, dar l-a găsit deja mort. Frântă de durere, ea s-a aruncat de pe ziduri, s-a spânzurat ori și-a aflat moartea pe rugul lui funerar – nimeni nu își amintește precis. Unii o scuză pe Oenone, spunând că poate l-ar fi vindecat pe Paris mai curând, dacă nu ar fi împiedicat-o tatăl ei; a fost obligată să aștepte până ce a ieșit el din casă înainte să aducă buruienile de leac, dar s-a dovedit că era prea târziu¹³⁹¹

f. S-a întâmplat atunci ca Helenos și Deifobos să se certe pentru mâna Elenei, iar Priam a susținut pretențiile lui Deifobos, pe motiv că era mai dârz; dar, deși căsătoria ei cu Paris fusese pusă la cale de zei, Elena nu putea uita că încă mai era regina Spartei și soția lui Menelaos. Într-o noapte, o santinelă a surprins-o în timp ce lega o frânghie de metereze, încercând să fugă. A fost dusă în fața lui Deifobos, care s-a căsătorit cu ea cu forța – spre sila celorlalți troieni. Helenos a părăsit numaidecât orașul și s-a dus să trăiască cu Arisba pe pantele Muntelui Ida¹³⁹².

g. Auzind de la Calhas că doar Helenos cunoștea oracolele secrete care protejau Troia, Agamemnon l-a trimis pe Odiseu să îi ațină calea și să-l aducă în tabăra grecească. S-a întâmplat ca Helenos să fie oaspetele lui Chries în templul lui Apollo Timbreos, atunci când Odiseu a venit să-l caute, iar el s-a dovedit a fi îndeajuns de dispus să dezvăluie oracolele, cu condiția să i se ofere un cămin într-un ținut îndepărtat, unde să se simtă în siguranță. Dezertase din Troia, a spus, nu de teama morții, ci pentru că nici el, nici Enea nu au putut trece cu vederea sacrilegiul comis prin uciderea lui Ahile de către Paris chiar în acel templu, sacrilegiu pentru care nici o despăgubire nu-i fusese oferită lui Apollo¹³⁹³.

h. „Fie. Nu ascunde nimic, iar eu îți voi garanta viața și siguranța”, a spus Odiseu.

„Oracolele sunt scurte și clare”, a răspuns Helenos. „Troia va cădea în vara aceasta, dacă un anumit os al lui Pelops va fi adus în

---

¹³⁹¹ Tzetzes, *Despre Licofron* 61-2; 64 și 911; Leshes, *Mica Iliadă*; Apollodor, III.12.6.

¹³⁹² Apollodor, *Epitome* V.9; Tzetzes, *Despre Licofron* 143 și 168; Euripide, *Troienele* 955-60; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu II.166.

¹³⁹³ Apollodor, *Epitome* V.9-10; Sofocle, *Filoctet* 606; Orfeu, citat de Tzetzes, *Despre Licofron* 911; Dictis din Creta IV.18.

tabăra voastră, dacă Neoptolem va intra pe câmpul de luptă și dacă Paladionul Atenei va fi furat din citadelă – deoarece zidurile nu pot fi străpunse câtă vreme el rămâne acolo.”¹³⁹⁴

Agamemnon a trimis de îndată pe cineva în Pisa după omoplatul lui Pelops. Între timp, Odiseu, Phoenix și Diomede au navigat în Scyros, unde l-au convins pe Licomed să îl lase pe Neoptolem să vină la Troia – unii spun că el avea doar doisprezece ani pe atunci. La sosire, în fața lui Neoptolem s-a ivit umbra lui Ahile, iar el s-a distins curând atât în consiliu, cât și la război, încât Odiseu i-a cedat bucuros armele lui Ahile¹³⁹⁵.

i. Euripilos, fiul lui Telefos, a adus drept întăriri troienilor o armată de misieni, iar Priam, care îi oferise mamei lui, Astiohe, o viță-de-vie de aur dacă el venea, l-a logodit cu Casandra. Euripilos s-a dovedit a fi un luptător dârz și l-a ucis pe chirurgul Mahaon, acesta fiind motivul pentru care în sanctuarul lui Asclepios din Pergam, unde fiecare slujbă începe cu un imn ce îl celebrează pe Telefos, numele fiului său, Euripilos, nu poate fi rostit nicicând. Nestor i-a dus lui Pilos osemintele lui Mahaon, cu care sunt vindecați bolnavii în sanctuarul din Gerania; statuia lui de bronz cu ghirlande de flori domină locul sacru numit „Trandafirul”. În ceea ce îl privește pe Euripilos, el a fost ucis de Neoptolem¹³⁹⁶.

j. Cu puțin timp înainte de căderea Troiei, disensiunile dintre fiii lui Priam au devenit atât de aprige, încât el l-a împuternicit pe Antenor să negocieze pacea cu Agamemnon. Când a sosit în tabăra grecească, Antenor a acceptat, din ură față de Deifobos, să trădeze Paladionul și orașul, astfel încât acesta să cadă în mâinile lui Odiseu; prețul cerut a fost funcția de rege și jumătate din tezaurul lui Priam. El i-a spus lui Agamemnon că putea conta și pe ajutorul lui Enea¹³⁹⁷.

k. Împreună, ei au ticluit un plan pentru a cărui îndeplinire Odiseu i-a cerut lui Diomede să îl biciuiască fără milă; apoi, însângerat, murdar și îmbrăcat în zdrențe, a reușit să se facă primit

---

¹³⁹⁴ Sofocle, *Filoctet* 1337-42; Apollodor, *loc. cit.*; Tzetzes, *loc. cit.*

¹³⁹⁵ Apollodor, *Epitome* V.11; Pausanias V.13.3; Homer, *Odissea* XI.506 și urm.; Filostrat, *Eikones* 2; Quintus din Smirna, *Posthomerica* VI.57-113 și VII.169-430; Rawlinson, *Excidium Troiae*; Leshes, *loc. cit.*

¹³⁹⁶ Scolie la *Odissea* lui Homer XI.520; Dictis din Creta IV.14; *Mica Iliadă*, citată de Pausanias III.26.7; Apollodor, *Epitome* V.12.

¹³⁹⁷ Dictis din Creta VI.22 și V.8.

în Troia ca sclav fugit. Doar Elena și-a dat seama cine era cu adevărat, dar când l-a întrebat în secret, el i-a răspuns evaziv. Totuși, nu a putut refuza invitația de a merge la ea acasă, unde a fost îmbăiat, uns și îmbrăcat în haine de om liber; după ce identitatea i-a fost astfel stabilită dincolo de orice îndoială, Elena a jurat solemn că nu avea să-l trădeze troienilor – până atunci ea nu i se confesase decât lui Hecabe – dacă el îi va dezvălui toate detaliile planului său. Elena i-a explicat că acum era ținută ostatică în Troia și că dorea din tot sufletul să meargă acasă. Chiar în acel moment a intrat Hecabe. De teamă, Odiseu s-a aruncat imediat la picioarele ei și a implorat-o plângând să nu îl denunțe. În mod surprinzător, ea a consimțit. Atunci, Orfeu s-a întors în mare grabă, îndrumat de Hecabe, și a ajuns la prietenii lui viu și nevătămat, cu o recoltă de informații; ba chiar a pretins că a ucis câțiva troieni care nu voiseră să-i deschidă poarta¹³⁹⁸.

l. Unii spun că Odiseu a furat cu acel prilej Paladionul de unul singur. Alții spun că el și cu Diomede, ca favoriți ai Atenei, au fost aleși să o facă și că au urcat spre citadelă printr-un canal îngust și noroios, au ucis gardienii adormiți și au luat împreună statuia, pe care preteasa Teano, soția lui Antenor, le-a predat-o de bunăvoie¹³⁹⁹. Însă relatarea îndeobște admisă spune că Diomede a escaladat zidul urcându-se pe umerii lui Odiseu, deoarece scara era prea scurtă, și a intrat în Troia singur. Când a ieșit cu Paladionul în brațe, cei doi au pornit spre tabără, unul lângă altul, în lumina lunii pline; dar Odiseu voia ca toată gloria să fie doar a lui. A rămas în urma lui Diomede, de ai cărui umeri statuia era legată cu curele, și l-ar fi ucis dacă acesta nu ar fi întrezărit umbra sabiei lui, întrucât luna încă nu se înălțase mult pe cer. Diomede s-a întors, a scos și el sabia și, după ce l-a dezarmat și i-a legat mâinile, l-a dus pe Odiseu la corăbii lovindu-l încontinuu cu picioarele. De aici expresia „constrângerea lui Diomede”, aplicată adesea celor ale căror acțiuni sunt impuse¹⁴⁰⁰.

---

¹³⁹⁸ Euripide, *Hecuba* 239-50; Homer, *Odiseea* IV.242 și urm.; Leshes, *loc. cit.*

¹³⁹⁹ Apollodor, *Epitome* V.13; Sofocle, *Fragmente* 367; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu II.166; Scolie la *Iliada* lui Homer VI.311; Suidas s.v. Palladium; Johannes Malalas, *Chronographica* V, p. 109, ed. Dindorf; Dictis din Creta V.5 și 8.

¹⁴⁰⁰ Conon, *Narrationes* 34; Servius, *loc. cit.*

m. Romanii pretind că Odiseu și Diomedea au luat o simplă reproducere a Paladionului, care era expusă public, și că, la căderea Troiei, Enea a salvat statuia adevărată, scoțând-o în taină din oraș împreună cu celelalte obiecte sacre, și a dus-o nevătămată în Italia¹⁴⁰¹.

*

1. Toate acestea sunt doar teatru sau ficțiuni neîntemeiate, în afară de furtul Paladionului, a refuzului misterios al lui Hecabe de a-l trăda pe Odiseu (*168.5) și a morții lui Paris din cauza răniilor la gleznă (*92.10; 126.3 și 164.j). Probabil că omoplatul lui Pelops era din os de marsuin (*108.5). Povestea potrivit căreia Filoctet a murit otrăvit din cauza săgeților lui Heracle înmuiate în sângele Hidrei pare să fie cea mai veche (*161.η).

2. Pausanias relatează (V.13.3-5): „Atunci când grecii s-au întors din Troia, corabia care ducea omoplatul lui Pelops s-a scufundat în largul Eubeiei, din pricina unei furtuni. Mulți ani după aceea, un pescar din Eretria, pe nume Damarmenos («îmblânzitorul pânzelor»), a scos cu năvodul un os care era de o mărime atât de uluitoare, încât l-a ascuns în nisip și s-a dus să întrebe Oracolul din Delfi al cui os era și ce trebuia făcut cu el. Apollo aranjase astfel încât o solie eleană să sosească în aceeași zi și să ceară un remediu pentru ciumă. Pythia le-a răspuns eleenilor: «Recuperați omoplatul lui Pelops», iar lui Damarmenos i-a spus: «Dă-le osul tău solilor». Eleenii l-au răsplătit bine, făcând ca familia lui să fie păzitoarea ereditară a osului. Când am vizitat Elida, el nu mai putea fi văzut: fără îndoială, vârsta și acțiunea apei de mare în care zăcuse atât de mult timp îl distruseseră de tot”.

167. Calul de lemn

a. Atena l-a inspirat acum pe Prilis, fiul lui Hermes, să sugereze că trebuia să se pătrundă în Troia cu ajutorul unui cal de lemn, iar Epeios, fiul lui Panopeu, un focian din Parnas, s-a oferit să construiască el unul, sub supravegherea Atenei. După aceea, desigur că Odiseu a revendicat întregul merit pentru această

---

¹⁴⁰¹ Dionysios din Halicarnas I.68 și urm.; Ovidiu, *Fastele* VI.434.

stratagemă¹⁴⁰².

b. Epeios adusese în Troia treizeci de vase din Ciclade. El era un sacagiu care căra apă în casa lui Atreu, după cum se vede de pe friza templului lui Apollo din Carthea, și, chiar dacă era un boxer abil și un meșteșugar desăvârșit, se născuse laș, drept pedeapsă pentru faptul că tatăl lui își încălcase cuvântul – Panopeu jurase strâmb, în numele Atenei, să nu își însușească nimic din captura din Tafios câștigată de Amfitrion. Lașitatea lui Epeios a devenit de atunci proverbială¹⁴⁰³.

c. Epeios a construit un cal enorm din scânduri de brad, scobit în interior, cu o trapă plasată pe una din părțile laterale și cu litere mari pe cealaltă parte care i-l consacrau Atenei: „Așteptând cu recunoștință să se întoarcă teferi la casele lor, grecii dedică această ofrandă Zeiței”¹⁴⁰⁴. Odiseu i-a convins pe cei mai bravi dintre greci să urce pe o scară de frânghie, echipați complet, și să intre prin trapă în burta calului. Numărul lor diferă între douăzeci și trei, treizeci sau mai mulți, cincizeci și, în mod absurd, trei mii. Printre ei erau și Menelaos, Odiseu, Diomedea, Stenelos, Acamas, Toas și Neoptolem. Convins, amenințat și cumpărat, Epeios s-a alăturat și el grupului. A urcat cel din urmă, a tras scara după el și, de vreme ce doar el știa cum să manevreze trapa, s-a așezat lângă încuietoare¹⁴⁰⁵.

d. La căderea nopții, grecii rămași sub comanda lui Agamemnon au urmat instrucțiunile lui Odiseu, anume să își incendieze tabăra, să pornească pe mare și să aștepte în largul Tenedosului și al Insulelor Calidne până în seara următoare. Doar vărul bun al lui Odiseu, Sinon, nepot al lui Autolicos, a rămas în urmă ca să aprindă un foc, semnal al întoarcerii lor¹⁴⁰⁶.

e. La ivirea zorilor, iscoadele troiene au raportat că tabăra era

---

¹⁴⁰² Hyginus, *Fabula* 108; Tzetzes, *Despre Licofron* 219 și urm.; Apollodor, *Epitome* V.14.

¹⁴⁰³ Euripide, *Troienele* 10; Dictis din Creta I.17; Stesihor, citat de Eustathios despre Homer p. 1323; Athenaios X p. 457; Homer, *Iliada* XXIII.665; Tzetzes, *Despre Licofron* 930; Hesychios s.v. Epeios.

¹⁴⁰⁴ Homer, *Odiseea* VIII.493; Apollodor, *Epitome* V.14-15.

¹⁴⁰⁵ Tzetzes, *loc. cit.* și *Posthomerica* 641-50; Quintus din Smirna, *Posthomerica* XII.314-35; Apollodor, *Epitome* V.14; *Mica Iliadă*, citată de Apollodor, *loc. cit.*; Hyginus, *loc. cit.*

¹⁴⁰⁶ Apollodor, *Epitome* V.14-15; Tzetzes, *Despre Licofron* 344.

scrum și că grecii plecaseră, lăsând un cal imens pe țarm. Priam și mai mulți dintre fiii lui s-au dus să îl vadă și, în timp ce se holbau uimiți, Timetes a fost primul care a rupt tăcerea. „De vreme ce e un dar pentru Atena”, a spus el, „propun să îl ducem în Troia și să îl ridicăm până la citadela ei”. „Nu, nu!”, a strigat Capis. „Atena i-a favorizat pe greci prea mult timp; trebuie fie să-l ardem pe loc, fie să-l spargem, să vedem ce e în burta lui.” Dar Priam a declarat: „Timetes are dreptate. Îl vom duce înăuntru pe bușteni. Nimeni nu trebuie să profaneze proprietatea Atenei”. Calul s-a dovedit a fi prea lat ca să poată încăpea pe poartă. Chiar și după ce zidul a fost spart, s-a înțepenit de patru ori. Troienii l-au ridicat apoi, cu eforturi imense, până la citadelă, dar cel puțin au avut precauția să repare spărtura din zid în urma lor. Apoi a avut loc o nouă dispută aprinsă atunci când Casandra a anunțat că în cal erau oameni înarmați, fiind susținută de clarvăzătorul Laocoon, fiul lui Antenor, pe care unii îl numesc în mod greșit frate al lui Anhise. „Neghiobilor, nu vă încredeți într-un grec nici dacă vă aduce daruri!”, a strigat el aruncându-și lancea care s-a înfipt vibrând în coasta calului și a făcut ca armele dinăuntru să zăngăne. S-au auzit strigăte și aclamări: „Dați-i foc! Zvârliți-l peste ziduri!” – dar susținătorii lui Priam s-au rugat: „Lăsați-l în pace”¹⁴⁰⁷.

f. Disputa a fost întreruptă de sosirea lui Sinon, pe care doi soldați troieni îl aduceau în lanțuri. Interogat, el a spus că Odiseu încerca de mult să-l ucidă, deoarece știa secretul omorării lui Palamede. Grecii, a continuat el, erau foarte sătui de război și ar fi plecat spre casă cu luni în urmă, dar vremea rea neîntreruptă îi împiedicase. Apollo îi sfătuisese să îmbuneze vânturile cu sânge, ca atunci când fuseseră reținuți în Aulis. „Iar atunci”, a continuat Sinon, „Odiseu l-a adus pe Calhas în față și l-a întrebat numele victimei. Calhas nu a vrut să dea un răspuns imediat și s-a retras timp de zece zile, iar la sfârșitul acestei perioade, fără îndoială cumpărat de Odiseu, a intrat în cortul Consiliului și a arătat spre mine. Toți cei de față au salutat acest verdict, fiecare fiind ușurat că nu fusese ales țap ispășitor, iar eu am fost înlănțuit; dar s-a stârnit un vânt favorabil, tovarășii mei și-au lansat în grabă vasele la apă și, în această confuzie, am reușit să fug”.

---

¹⁴⁰⁷ Vergiliu, *Eneida* II.13-249; Leshes, *Mica Iliadă*; Tzetzes, *Despre Licofron* 347; Apollodor, *Epitome* V.16-17; Hyginus, *Fabula* 135.

g. Astfel, Priam a fost păcălit să îl accepte pe Sinon ca suplicant fugar și i-a scos lanțurile. „Acum vorbește-ne despre cal”, a spus el cu bunătațe. Sinon a explicat că grecii pierduseră sprijinul Atenei, de care depindeau, atunci când Odiseu și Diomedee furaseră Paladionul din templu. Imediat ce îl aduseseră în tabără, statuia fusese învăluită de trei ori în flăcări, iar membrele ei transpiraseră, dovadă a mâniei zeiței. Atunci Calhas l-a sfătuit pe Agamemnon să plece spre casă și să adune o nouă expediție în Grecia, sub auspicii mai bune, lăsând calul ca dar de împăciuire pentru Atena. „De ce l-au făcut atât de mare?”, a întrebat Priam. Bine pregătit de Odiseu, Sinon a răspuns: „Ca să vă împiedice să îl duceți în oraș. Calhas a prezis că, dacă veți disprețui această imagine sacră, Atena vă va distruge, dar odată ce calul intră în Troia, veți avea puterea să conduceți toate forțele din Asia, să invadați Grecia și să cuceriți cetatea Micene”¹⁴⁰⁸.

h. „Acestea sunt minciuni”, a strigat Laocoon, „și par să fi fost inventate de Odiseu. Nu îl crede, Priam!”. Apoi a adăugat: „Rogu-te, stăpâne, îngăduie-mi să îi sacrific un taur lui Poseidon. Sper ca atunci când mă voi întoarce, din acest cal să fi rămas doar cenușa”. Trebuie spus că, după ce îl lapidaseră pe preotul lui Poseidon cu nouă ani în urmă, troienii decisersă să nu îl înlocuiască decât atunci când războiul părea să ia sfârșit. Ei l-au ales pe Laocoon prin tragere la sorți să îl îmbuneze pe Poseidon. El era deja preotul lui Apollo Timbareos, pe care îl înfuriase căsătorindu-se și zămisbind copii, în ciuda unui jurământ de castitate și, mai rău, împreunându-se cu soția lui, Antiope, în văzul statuii zeului¹⁴⁰⁹.

i. Laocoon s-a retras ca să aleagă o victimă și să pregătească altarul, dar, ca avertisment al sfârșitului apropiat al Troiei, Apollo a trimis doi șerpi-de-mare enormi, pe nume Porces și Caribeia, sau Curisia și Peribeea, care au plecat spre Troia dinspre Tenedos și Insulele Calidne¹⁴¹⁰.

Aceștia s-au năpustit pe țărnm, s-au încolăcit în jurul membrilor fiilor gemeni ai lui Laocoon, Antifas și Timbreos, pe care unii îl

---

¹⁴⁰⁸ Vergiliu, *loc. cit.*

¹⁴⁰⁹ Euphorion, citat în Servius despre *Eneida* lui Vergiliu II.201; Hyginus, *loc. cit.*; Vergiliu, *loc. cit.*

¹⁴¹⁰ Apollodor, *Epitome* V.18; Hyginus, *loc. cit.*; Tzetzes, *loc. cit.*; Lysimachos, citat în Servius despre *Eneida* lui Vergiliu II.211.

numesc Melantos, și i-au omorât, zdrobindu-i. Laocoon a sărit în ajutorul lor, dar a murit și el în același chin cumplit. Șerpii s-au strecurat apoi în citadelă și, în timp ce unul se înfășura în jurul picioarelor Atenei, celălalt s-a adăpostit în spatele aegisului ei. Însă unii spun că doar unul dintre fiii lui Laocoon a fost ucis și că a murit în templul lui Apollo Timbreos, nu lângă altarul lui Poseidon, iar alții că și Laocoon ar fi scăpat de moarte¹⁴¹¹.

j. Această prevestire i-a convins pe troieni că Sinon rostise adevărul. Priam a greșit crezând că Laocoon fusese pedepsit fiindcă aruncase cu lancea în cal, și nu pentru că îl ofensase pe Apollo. El a dedicat de îndată calul Atenei și, chiar dacă adepții lui Enea s-au retras alarmați în locuințele lor de pe Muntele Ida, aproape toți troienii lui Priam au început să celebreze victoria prin ospete și petreceri. Femeile au cules flori de pe malurile râului, au împodobit coama calului cu ghirlande și i-au așternut un covor de trandafiri în jurul copitelor¹⁴¹².

k. Între timp, în burta calului, grecii tremurau de spaimă, iar Epeios plângea în tăcere, înnebunit de frică. Doar Neoptolem nu părea să aibă vreo emoție, nici măcar atunci când vârful lăncii lui Laocoon a trecut prin scânduri, pe lângă capul lui. Îi tot făcea semne din cap lui Odiseu să dea ordin de atac – căci Odiseu era la comandă – și, cu un aer amenințător, strângea în pumni lancea și mânerul sabiei. Dar Odiseu nu era de acord. Seara, Elena a ieșit din palat pentru o plimbare și a dat ocol calului de trei ori, bătându-l cu palma pe coaste, și, ca și cum ar fi vrut să-l distreze pe Deifobos, care o însoțea, i-a tachinat pe grecii ascunși înăuntru imitând pe rând vocea soțiilor lor. Menelaos și Diomedede, stând ghemuiți în mijlocul calului, lângă Odiseu, au fost tentați să sară afară când s-au auzit strigați pe nume, dar Odiseu i-a oprit; și, văzând că Antielos era pe punctul să răspundă, i-a pus mâna la gură și, zic unii, l-a strangulat¹⁴¹³.

---

¹⁴¹¹ Thessandrus, citat în Servius despre *Eneida* lui Vergiliu, *loc. cit.*; Hyginus, *loc. cit.*; Quintus din Smirna, *Posthomerică* XII.444-97; Arctinos din Milet, *Iliupersis*; Tzetzes, *loc. cit.*; Vergiliu, *loc. cit.*

¹⁴¹² Homer, *Odiseea* VIII.504 și urm.; Apollodor, *Epitome* V.16-17; Arctinos din Milet, *Iliupersis*; Leshes, *loc. cit.*; Trifiodoros, *Jefuirea Troiei* 316 și urm. și 340-5.

¹⁴¹³ Homer, *Odiseea* XI.523-32 și IV.271-89; Trifiodoros, *Jefuirea Troiei* 463-90.

l. În noaptea aceea, epuizați de serbări și chefuri, troienii au adormit adânc și nici măcar lătratul vreunui câine nu se mai auzea în liniștea nopții. Dar Elena era trează, iar sus, în camera ei, ardea o lumină rotundă și albă, acesta fiind semnalul pentru greci. La miezul nopții, cu puțin înainte de răsăritul lunii pline – a șaptea din acel an –, Sinon a ieșit pe furiș din oraș ca să aprindă un foc pe mormântul lui Ahile, iar Antenor a fluturat o torță¹⁴¹⁴.

Agamemnon a răspuns la aceste semnale aprinzând așchii de pin într-un fanar de pe puntea navei sale, care acum se legăna la câteva bătai de săgeată de mal, și întreaga flotă a tras la țarm. Prudent, Antenor s-a apropiat de cal și a raportat în șoaptă că totul decurgea bine, iar Odiseu i-a dat ordin lui Epeios să deschidă trapa¹⁴¹⁵.

m. Ehion, fiul lui Porteu, a sărit primul afară, a căzut și și-a frânt gâtul; ceilalți au coborât pe scara de frânghie a lui Epeios. Unii au fugit să deschidă poarta celor care debarcaseră, alții au doborât santinelele pe jumătate adormite care păzeau citadela și palatul; dar Menelaos nu se putea gândi decât la Elena și a alergat direct spre casa ei¹⁴¹⁶.

*

1. Comentatorii clasici ai lui Homer au fost nemulțumiți de povestea calului de lemn. Ei sugerau, în fel și chip, că grecii folosiseră o mașinărie asemănătoare unui cal pentru a dărâma zidul (Pausanias I.23.10), că Antenor îi primise pe greci în Troia printr-o intrare secretă pe care era pictat un cal, că semnul unui cal fusese folosit pentru a-i deosebi pe greci de inamicii lor în întuneric și învălmășeală, că, după ce Troia fusese trădată, oracolele interziseseră jefuirea oricărei case care purta semnul unui cal – de aceea casa lui Antenor și ale altora au fost cruțate –, că Troia a căzut în urma unei acțiuni de cavalerie sau că, după ce și-au ars tabăra, grecii s-au ascuns sub Muntele Hipios („al calului”).

---

¹⁴¹⁴ Trifiodoros, *Jefuirea Troiei* 487-521; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu II.255; Leshes, *loc. cit.*, citat de Tzetzes, *Despre Licofron* 344; Apollodor, *Epitome* V.19.

¹⁴¹⁵ Vergiliu, *Eneida* II.256 și urm.; Hyginus, *Fabula* 108; Apollodor, *Epitome* V.20; Tzetzes, *Despre Licofron* 340.

¹⁴¹⁶ Apollodor, *loc. cit.*

2. Este foarte posibil ca Troia să fi fost asaltată cu ajutorul unui turn de lemn cu roți, căptușit cu piei ude de cai ca mijloc de protecție împotriva săgeților aprinse și împins spre acea parte a fortificațiilor despre care se știa că e slăbită – fațada de vest construită de Eac (*158.8). Dar toate acestea nu pot explica legenda conform căreia conducătorii troieni erau ascunși în „burta” calului. Poate că homerizii au inventat povestea ca să explice o imagine cu un înțeles pierdut ce înfățișa un oraș cu ziduri, o regină, o întrunire solemnă și un rege sacru în timp ce renăștea cu capul înainte dintr-o iapă, care era animalul sacru atât al troienilor (*48.3), cât și al eacizilor (*81.4). Este posibil ca în această ceremonie să fi fost folosită o iapă de lemn construită din brad, copacul nașterii (*78.1), așa cum o vacă de lemn a facilitat căsătoria sacră dintre Minos și Pasifae (*88.e). Lupta dintre Odiseu și Antielos putea fi dedusă dintr-o imagine înfățișând doi frați gemeni care se ceartă în pânțele mamei lor (*73.2)?

3. Povestea fiului sau fiilor lui Laocoon o amintește pe cea a celor doi șerpi strangulați de Heracle (*119.2). Potrivit unor versiuni, ei au murit pe altarul lui Apollo, iar Laocoon a scăpat nevătămat, asemenea lui Amfitrion. De fapt, șerpii trebuie să fi curățat doar urechile băieților, ca să le dea puteri profetice. „Antifas” pare să însemne „profet” – „cel care vorbește în locul” zeului.

4. La nivel divin, acest război a fost dus între Afrodita, Zeița troiană a Mării, și Zeul grec al Mării, Poseidon (*169.1) – de aici suprimarea de către Priam a preoților lui Poseidon.

5. Statuile care transpiră au fost mereu un fenomen recurent începând cu căderea Troiei; mai târziu, zeii romani au adoptat acest semnal de avertizare, ca și sfinții catolici care le-au luat locul.

6. Într-o saga timpurie, reputația lui Epeios în privința curajului era de așa natură încât numele lui era aplicat ironic fanfaronilor; iar de la fanfaroni la lăudăroși, nu mai e decât un pas (*89.10).

168. Jefuirea Troiei

a. Se pare că Odiseu le promisese lui Hecabe și Elenei că toți cei care nu opuneau rezistență vor fi cruțați. Or, grecii au invadat pe tăcute străzile luminate de lună, intrând în casele nepăzite și tăind gâturile troienilor care dormeau. Hecabe și fiicele ei s-au refugiat sub un dafin bătrân din altarul înălțat lui Zeus în curtea regală și l-au oprit pe Priam să se avânte în toiul luptei. „Rămâi printre noi,

stăpâne”, l-a rugat Hecabe, „în acest loc sigur. Ești prea bătrân și prea slăbit ca să lupți”. Priam a făcut cum i se ceruse, bombănind nemulțumit, până când fiul lui, Polites, a trecut în fugă pe acolo, urmărit îndeaproape de greci, și a căzut străpuns sub privirile lui¹⁴¹⁷. Priam l-a blestemat pe Neoptolem, cel care îi dăduse lovitura de moarte, și a aruncat spre el o lance care a lovit în gol; apoi a fost smuls cu brutalitate de pe treptele altarului, înroșit acum de sângele lui Polites, fiind masacrat pe pragul propriului palat. Dar Neoptolem și-a amintit datoria lui filială și i-a târât cadavrul pe mormântul lui Ahile de pe promontoriul din Sigeion, unde l-a lăsat să putrezească, decapitat și neîngropat¹⁴¹⁸.

b. Între timp, Odiseu și Menelaos se îndreptaseră spre casa lui Deifobos, iar acolo s-au angajat în cea mai sângeroasă dintre toate luptele lor, din care au ieșit victorioși doar cu ajutorul Atenei. Care anume dintre ei doi l-a ucis de Deifobos este un subiect neclar. Unii spun că Elena însăși i-a înfipt pumnalul în spate și că acest fapt, precum și priverile sânilor ei goi, a slăbit atât de tare hotărârea lui Menelaos – care jurase că „Elena trebuie să moară!” –, încât și-a lăsat sabia la o parte și a condus-o în siguranță la corăbii. Cadavrul lui Deifobos a fost mutilat atroce, dar Enea i-a ridicat mai târziu un monument la Capul Rhoiteion¹⁴¹⁹.

Odiseu l-a văzut pe Glaucos, unul dintre fiii lui Antenor, cum fuge pe o stradă cu un grup de greci pe urmele lui. A intervenit și l-a salvat în același timp și pe Helicaon, fratele lui Glaucos, care fusese grav rănit. Apoi Menelaos a atârnat o piele de leopard peste ușa casei lui Antenor, ca semn că trebuia cruțat¹⁴²⁰. Lui Antenor, soției lui Teano și celor patru fii ai lor li s-a îngăduit să plece liberi, luându-și toate bunurile cu ei; câteva zile mai târziu, ei au plecat cu

---

¹⁴¹⁷ Apollodor, *Epitome* V.21; Euripide, *Hecuba* 23; Vergiliu, *Eneida* II.506-57.

¹⁴¹⁸ Leshes, *Mica Iliadă*, citată de Pausanias X.27.1; Vergiliu, *loc. cit.*; Apollodor, *loc. cit.*; Euripide, *Troienele* 16-17.

¹⁴¹⁹ Homer, *Odiseea* VIII.517-20; Apollodor, *Epitome* V.22; Hyginus, *Fabula* 240; Pausanias V.18.1; Leshes, *Mica Iliadă*, citată de scolia la *Lysistrata* de Sofocle 155; Vergiliu, *Eneida* VI.494 și urm.; Dictis din Creta V.12.

¹⁴²⁰ Apollodor, *Epitome* V.21; Homer, *Iliada* III.123; Leshes, *Mica Iliadă*, citată de Pausanias X.26.3; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu I.246; Sofocle, *Capturarea Troiei*, citat de Strabon XIII.1.53.

corabia lui Menelaos și s-au stabilit mai întâi în Cirene, apoi în Tracia și, în cele din urmă, în Henetica, la Marea Adriatică¹⁴²¹. Henetica a fost numită astfel deoarece Antenor a preluat comanda unui număr de refugiați veniți din orașul Enete, din Paflagonia, al cărui rege, Pilemenes, căzuse la Troia, și i-a condus într-un război victorios contra euganilor din câmpia italiană din nord. Portul și districtul unde ei au debarcat a fost redenumit „Noua Troie”, iar ei sunt cunoscuți de atunci sub numele de venețieni. Despre Antenor se mai spune că ar fi întemeiat și orașul Padova¹⁴²².

c. Potrivit romanilor, singura altă familie troiană cruțată de greci a fost cea a lui Enea, care, ca și Antenor, susținuse în ultima perioadă predarea Elenei și încheierea unei păci drepte; Agamemnon îl văzuse când îl purta pe umeri pe venerabilul Anhise, ducându-l către Poarta Dardaniană, fără să privească în jur, așa că a dat ordin ca un fiu atât de pios să nu fie maltratat. Dar unii spun că Enea nu era în Frigia atunci când orașul a căzut¹⁴²³. Alții, că a apărat Troia până în ultima clipă, apoi s-a retras în citadela Pergamului și, după o a doua confruntare înverșunată, și-a trimis oamenii înainte, la adăpostul întinericului, spre Muntele Ida, unde i-a urmat și el de îndată ce a putut, împreună cu familia, tezaurul și obiectele lui sacre; și că, după ce grecii i-au oferit condiții onorabile, s-a dus la Pellene, în Tracia, și a murit fie acolo, fie în orașul Orhomenos din Arcadia. Dar romanii spun că el a ajuns în cele din urmă în Latium, a întemeiat orașul Lavinium, iar când a căzut în luptă, a fost ridicat la Cer. Toate acestea sunt născociri: în realitate, Neoptolem l-a luat prizonier pe vasul lui, fiind cel mai prețios trofeu câștigat de vreunul dintre greci, și l-a ținut pentru a fi răscumpărat pe un preț pe care dardanienii l-au plătit la momentul convenit¹⁴²⁴.

d. Soția lui Helicaon, Laodice (despre care unii spun că a fost soția lui Telefos), se împreunase cu Acamas Atenianul, când el

---

¹⁴²¹ Pausanias X.27.2; Pindar, *Ode pythianice* V.82 și urm.; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu I.246; Strabon XIII.I.52.

¹⁴²² Titus Livius, I.1; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu I.246.

¹⁴²³ Titus Livius, *loc. cit.*; Apollodor, *Epitome* V.21; Dionysios din Halicarnas I.48.

¹⁴²⁴ Dionysios din Halicarnas I.48, 49 și 64; Aelianus, *Varia historia* III.22; Hyginus, *Fabula* 254; Strabon XIII.608; Pausanias VIII.12.5; Vergiliu, *Eneida*, *passim*; Plutarh, *Romulus* 3; Titus Livius I.2; Leshes, *Mica Iliadă*, citată de Tzetzes, *Despre Licofron* 1268.

venise în Troia cu solia lui Diomede, în urmă cu zece ani, și îi născuse în taină un fiu, pe Munitos, pe care sclava Etra a Elenei – mamă a lui Tezeu și astfel străbunică a nou-născutului – l-a crescut în locul ei. La căderea Troiei, în timp ce Laodice se afla în sanctuarul din Tros, lângă mormintele Cilei și al lui Munipos, pământul s-a căscat și a înghițit-o sub privirile tuturor¹⁴²⁵.

e. În confuzia creată, Etra a fugit cu Munitos în tabăra greacă, unde Acamas și Demofon au recunoscut-o ca fiind bunica lor pierdută cu mult timp în urmă, cea pe care ei juraseră să o salveze sau să o răscumpere. Demofon s-a dus de îndată la Agamemnon și a cerut repatrierea ei și a tovarăsei ei de captivitate, sora lui Piritos. Menesteu Atenianul le-a susținut cauza și cum Elena își manifestase adesea aversiunea față de Etra, punându-i piciorul pe cap și trăgând-o de păr, Agamemnon a consimțit, dar i-a obligat pe Demofon și pe Acamas să renunțe la pretențiile lor asupra altor prăzi troiene. Din nefericire, când Acamas a debarcat în Tracia, la întoarcerea în țară, Munitos, care îl însoțea, a murit de mușcătura unui șarpe¹⁴²⁶.

f. De îndată ce în Troia a început masacrul, Casandra a fugit în templul Atenei și s-a prins cu mâinile de statuia de lemn care înlocuise Paladionul furat. Acolo a găsit-o Ajax cel Mic; a încercat s-o târască afară, dar ea a îmbrățișat statuia atât de strâns, încât a trebuit s-o care cu tot cu statuie, atunci când a luat-o ca să-i fie concubină – aceasta fiind soarta tuturor femeilor troiene. Însă Agamemnon a revendicat-o pe Casandra ca recompensă aparte pentru bravura lui, iar Odiseu, îndatoritor, a început să răspândească zvonul că Ajax o violase pe Casandra în altar, acesta fiind motivul pentru care statuia își ținea ochii îndreptați spre cer, ca și cum ar fi fost cuprinsă de oroare¹⁴²⁷. Astfel, Casandra a devenit trofeul lui Agamemnon, în timp ce Ajax și-a atras ura întregii armate; iar când grecii erau pe punctul de a pleca pe mare,

---

¹⁴²⁵ Hyginus, *Fabula* 101; Homer, *Iliada* III.123-4; Tzetzes, *Despre Licofron* 495 și urm. și 314; Apollodor, *Epitome* V.23.

¹⁴²⁶ Scolie la *Troienele* de Euripide 31; Apollodor, *Epitome* V.22; Leshes, *Mica Iliadă*, citată de Pausanias X.25.3; Hyginus, *Fabula* 243; Pausanias V.19.1; Dio Chrysostom, *Orations* XI.1, p. 179, ed. Dindorf; Tzetzes, *Despre Licofron* 495; Parthenios, *Erotica pathemata* 16.

¹⁴²⁷ Arctinos din Milet, *Iliupersis*; Vergiliu, *Eneida* II.406; Apollodor, *loc. cit.*; Scolie la *Iliada* lui Homer XIII.66.

Calhas a avertizat Consiliul că Atena trebuia îmbunată pentru ofensa adusă preotesei sale. Pentru a-l mulțumi pe Agamemnon, Odiseu a propus atunci lapidarea lui Ajax, care a scăpat însă, adăpostindu-se în altarul din sanctuarul Atenei, unde a jurat solemn că Odiseu mințea ca de obicei și că nici Casandra însăși nu susținea acuzația de viol. Totuși, profeția lui Calhas nu putea fi nesocotită și, drept urmare, Ajax și-a exprimat regretul pentru faptul că luase cu forța statuia, oferindu-se să-și ispășească vina. A fost împiedicat să o facă de moartea lui, deoarece vasul cu care naviga spre casă a naufragiat pe stâncile Gireane. Când Ajax a reușit să se cațare pe țărm, Poseidon a despiciat stâncile cu tridentul și l-a înecat sau, spun unii, a fost ucis de Atena. Thetis i-a îngropat cadavrul pe Insula Mikonos, ai cărei locuitori au purtat veșminte negre vreme de un an întreg, iar acum lansează în fiecare an pe apă un vas cu pânze negre încărcat cu daruri, pe care îl incendiază în onoarea lui¹⁴²⁸.

g. Mânia Atenei s-a abătut apoi asupra orașului Oponete din Locrida, iar Oracolul din Delfi i-a prevenit pe foștii supuși ai lui Ajax că nu aveau să scape de foamete și ciumă decât dacă vor trimite în fiecare an câte două fete în Troia, timp de o mie de ani. Drept urmare, cele o sută de case din Locrida au purtat de atunci acea povară, ca dovadă a nobleței lor, alegând fetele prin tragere la sorți și lăsându-le în miez de noapte la țărm, la Capul Rhoiteion, de fiecare dată în alt anotimp; împreună cu ele merg rudele lor care cunosc ținutul și care le pot introduce pe furiș în sanctuarul Atenei. Dacă troienii le prindeau pe aceste fete, erau lapidate sau arse pe motiv că ar profana ținutul, iar cenușa le era împrăștiată pe mare. Dar dacă ajungeau înăuntrul templului, erau în siguranță. Și atunci li se taie părul, primesc haine de sclave și îndeplinesc munci umile în templu, până când alte două fete tinere vin să le înlocuiască. Cândva demult, când trarienii au cucerit Troia și au ucis o preoteasă din Locrida chiar în templu, locrienii au hotărât că îndelungata lor penitență trebuia să ia sfârșit și, drept urmare, nu au mai trimis nici o fată; dar, cum foametea și ciuma au revenit, ei s-au grăbit să își reia străvechiul obicei, al cărui soroc abia acum se apropie de sfârșit. Aceste fete ajung în sanctuarul Atenei printr-un

---

¹⁴²⁸ Tzetzes, *Despre Licofron* 365; Apollodor, *Epitome* V.23; Pausanias X.31.1; I.15.3 și X.26.1; Homer, *Odiseea* IV.99.

pasaj subteran, a cărui intrare ascunsă se află nu departe de ziduri și care duce spre canalul noroios folosit de Odiseu și Diomedee atunci când au furat Paladionul. Troienii nu au nici o idee cum reușesc fetele să intre și nu au știut vreodată nici în ce noapte fetele urmează să le înlocuiască pe cele din templu, astfel încât rareori le pot prinde, și atunci doar din întâmplare¹⁴²⁹.

h. După masacru, războinicii lui Agamemnon au jefuit și au ars Troia, au împărțit prada, au dăruit zidurile și au adus nenumărate sacrificii zeilor lor. Consiliul dezbătuse îndelung ce trebuia făcut cu Astianax, fiul lui Hector, numit și Scamandrios, care era doar un copil; iar când Odiseu a recomandat stărpirea sistematică a descendenților lui Priam, Calhas a hotărât soarta băiatului profetind că, dacă era lăsat în viață, avea să-și răzbune părinții și orașul. Deși toți ceilalți prinți au ezitat în fața infanticidului, Odiseu l-a aruncat pe Astianax de pe metereze fără a sta prea mult pe gânduri¹⁴³⁰. Dar unii spun că Neoptolem, care la împărțirea prăzii a luat-o ca trofeu pe Andromaca, văduva lui Hector, i l-a smuls pe Astianax și, anticipând hotărârea Consiliului, l-a învățat pe deasupra capului ținându-l de un picior și l-a azvârlit pe stâncile aflate jos, departe¹⁴³¹. Iar alții spun că Astianax a sărit el însuși de pe ziduri, în timp ce Odiseu rostea profeția lui Calhas și îi invoca pe zei ca să aprobe acest crud ritual¹⁴³².

i. Consiliul a dezbătut și soarta Polixenei. În timp ce trăgea să moară, Ahile ceruse ca ea să fie sacrificată pe mormântul lui, iar mai de curând i-a apărut în vis lui Neoptolem și altor căpetenii, amenințând că avea să blocheze flota în Troia, prin vânturi potrivnice, până când cererea lui va fi satisfăcută. Iar din mormântul lui se auzise o voce care se lamenta: „Este nedrept ca mie să nu-mi fie dat nimic din pradă!”. O umbră în armură de aur

---

¹⁴²⁹ Hyginus, *Fabula* 116; Scolie la *Iliada* lui Homer XIII.66; Licofron 1141-73, cu scolie la Tzetzes; Polybios XII.5; Plutarh, *Despre întârzierea cu care pedepsește divinitatea* XII; Strabon XIII.1.40; Aelianus, *Varia historia. Fragmentul* 47; Aeneas Tacticus XXXI.24.

¹⁴³⁰ Homer, *Iliada* VI.402; Apollodor, *loc. cit.*; Euripide, *Troienele* 719 și urm.; Hyginus, *Fabula* 109; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu II.457; Trifiodoros, *Jefuirea Troiei* 644-6.

¹⁴³¹ Apollodor, *loc. cit.*; Leshes, *Mica Iliadă*, citată de Tzetzes, *Despre Licofron* 1268; Pausanias X.25.4.

¹⁴³² Seneca, *Troienele*, 524 și urm. și 1063 și urm.

se ivise pe Capul Rhoiteion, strigând: „Încotro, grecilor? Aveți de gând să-mi lăsați mormântul fără onoruri?”¹⁴³³.

j. Atunci Calhas a spus că Polixena nu trebuia să îi fie refuzată lui Ahile, care o iubea. Agamemnon nu a fost de aceeași părere, susținând că se vărsase deja suficient sânge, atât de războinici, cât și de bătrâni și copii, pentru ca Ahile să fie răzbunat, și că morții, indiferent cât de vestiți, nu se bucurau de nici un drept asupra femeilor în viață. Dar Demofon și Acamas, care fuseseră lipsiți de partea lor din pradă la care aveau dreptul, au protestat zicând că Agamemnon rostise acea părere doar ca să îi facă plăcere Casandrei, sora Polixenei, pentru ca ea să cedeze mai repede îmbrățișărilor lui. „Cine merită mai mult respect, sabia lui Ahile sau patul Casandrei?”, au întrebat. Pasiunile s-au încins și Odiseu, intervenind, l-a convins pe Agamemnon să cedeze¹⁴³⁴.

k. Consiliul i-a ordonat atunci lui Odiseu să o aducă pe Polixena și l-a invitat pe Neoptolem să officieze ca preot. Polixena a fost sacrificată pe mormântul lui Ahile, în văzul întregii armate, care s-a grăbit să-i ofere o înmormântare respectuoasă; și, deodată, s-au iscat vânturile favorabile¹⁴³⁵. Dar unii spun că flota greacă ajunsese deja în Tracia când a apărut umbra lui Ahile ca să-i amenințe cu vânturi potrivnice, și că Polixena a fost sacrificată acolo¹⁴³⁶. Alții consemnează faptul că ea s-a dus de bunăvoie la mormântul lui Ahile, înainte de căderea Troiei, și că acolo s-a aruncat în vârful unei săbii, ispășind astfel răul pe care i-l făcuse¹⁴³⁷.

l. Deși Ahile îl omorâse pe Polidor, fiul lui Priam cu Laotoe și cel mai mic și mai îndrăgit dintre copiii lui, un alt prinț cu același nume a supraviețuit. Era fiul lui Priam cu Hecabe ce fusese trimis pentru mai multă siguranță în Chersonesul trac, unde a fost crescut de mătușa lui, Iliona, soția regelui Polimnestor. Iliona l-a tratat pe Polidor ca și cum ar fi fost frate bun cu Deifilos, pe care ea i-l născuse lui Polimnestor. Urmând politica de exterminare

---

¹⁴³³ Servius despre *Eneida* lui Vergiliu III.322; Tzetzes, *Despre Licofron* 323; Quintus din Smirna, *Posthomerica* XIV.210-328; Euripide, *Hecuba* 107 și urm.

¹⁴³⁴ Servius despre *Eneida* lui Vergiliu, *loc. cit.*; Euripide, *loc. cit.*

¹⁴³⁵ Euripide, *Hecuba* 218 și urm. și 521-82.

¹⁴³⁶ Ovidiu, *Metamorfoze* XIII.439 și urm.; Pausanias X.25.4.

¹⁴³⁷ Filostrat, *Heroikos* XIX.11.

preconizată de Odiseu, Agamemnon i-a trimis lui Polimnestor mesageri care i-o promiteau pe Electra de soție și o zestre de aur, dacă se descotorosea de Polidor. Polimnestor s-a lăsat cumpărat, dar nu s-a putut hotărî să facă rău unui copil pe care jurase să-l protejeze, așa că l-a ucis pe propriul său fiu, pe Deifilos, în prezența mesagerilor, care au plecat păcăliți. Necunoscând secretul nașterii sale, dar dându-și seama că el era cauza răcirii relațiilor dintre Iliona și Polimnestor, Polidor s-a dus la Delfi și a întrebat-o pe Pythia: „Care este durerea părinților mei?”. Ea a răspuns: „Este oare un fapt atât de neînsemnat că orașul tău este cenușă, că tatăl tău a fost masacrat și mama ta e sclavă, ca să vii la mine să pui o astfel de întrebare?”. Polidor s-a întors în Tracia foarte tulburat, dar nu a găsit nici o schimbare față de când plecase. „Este posibil ca Apollo să se înșele?”, s-a întrebat el. Iliona însă i-a spus adevărul, iar Polidor, indignat că Polimnestor își ucisese singurul copil pentru aur și promisiunea unei regine, mai întâi l-a orbit, apoi l-a înjunghiat¹⁴³⁸.

m. Alții spun că Polimnestor a fost amenințat de greci cu un război nemilos dacă nu îl va preda pe Polidor, și că, atunci când el a cedat, ei l-au dus pe băiat în tabăra lor și s-au oferit să îl dea în schimbul Elenei. Cum Priam a refuzat să discute propunerea, Agamemnon l-a lapidat pe Polidor sub zidurile Troiei, trimițându-i apoi Elenei trupul, cu următorul mesaj: „Arată-i-l lui Priam și întreabă-l dacă își regretă decizia”. Fusese un act de cruzime fără rost, deoarece Priam își dăduse cuvântul că nu o va preda nicicând pe Elena, câtă vreme rămânea sub protecția Afroditei, și era pregătit să îl răscumpere pe Polidor dând în schimb înfloritorul oraș Antandros¹⁴³⁹.

n. Odiseu a câștigat-o pe Hecabe ca trofeu și a dus-o în Chersonesul trac, unde ea le-a adresat niște insulte atât de oribile lui și celorlalți greci, pentru barbaria și lipsa lor de onestitate, încât ei nu au întrezărit altă posibilitate decât să o ucidă. Sufletul ei a luat înfățișarea uneia din acele cățele negre înfricoșătoare care o urmează pe Hecate, a sărit în mare și a început să înoate către Helespont. Locul unde a fost îngropată este numit „Mormântul

---

¹⁴³⁸ Homer, *Iliada* XXII.48 și XX.407 și urm.; Hyginus, *loc. cit.* și 240.

¹⁴³⁹ Dictis din Creta II.18, 22 și 27; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu III.6.

Cățelei”¹⁴⁴⁰. O altă versiune a poveștii spune că, după sacrificarea Polixenei, Hecabe a găsit pe țărmul mării cadavrul lui Polidor, pe care ginerele ei, Polimnestor, îl ucisese pentru aurul cu care Priam acoperise cheltuielile educației sale. Ea l-a chemat pe Polimnestor, promițând să-i destăinuie secretul unei comori ascunse printre ruinele Troiei, iar când el s-a apropiat, împreună cu cei doi fii ai lui, a scos un pumnal pe care îl avea ascuns la piept și i-a înjunghiat pe băieți, iar lui Polimnestor i-a scos ochii; manifestare de furie pe care Agamemnon i-a iertat-o, din cauza vârstei înaintate și a nenorocului ei în viață. Nobilii traci voiau să se răzbune pe Hecabe și să o ucidă cu săgeți și pietre, dar ea s-a prefăcut într-o cățea pe nume Mera și a pornit în goană urlând lugubru, astfel că ei s-au retras derutați¹⁴⁴¹.

o. Unii spun că Antenor a întemeiat un nou regat troian pe ruinele celui vechi. Alții, că Astianax a supraviețuit și a devenit regele Troiei după plecarea grecilor; și că, atunci când a fost alungat de Antenor și de aliații lui, Enea l-a reșezat pe tron – dar, în cele din urmă, fiul lui, Ascaniu, i-a succedat, așa cum fusese profețit. Oricum ar sta lucrurile, de atunci Troia a rămas doar o umbră a ceea ce fusese odinioară¹⁴⁴².

*

1. Tratatamentul prevenitor al lui Odiseu față de renegați precum Antenor și Calhas este pus aici în contrast cu perfidia manifestată de el față de tovarășii lui Palamede, Marele Ajax, Ajax cel Mic și Diomede și cu comportamentul lui brutal față de Astianax, Polidor și Polixena; dar, deoarece Iulius Cezar și Augustus pretindeau că se trag din Enea – un alt trădător cruțat de Odiseu și privit la Roma drept model de evlavie –, cititorii moderni nu pot sesiza sugestiile satirice. Este regretabil că termenii exacți ai invectivelor rostite de Hecabe la adresa lui Odiseu și a tovarășilor săi întru dezonoare, care trebuie să fi exprimat adevăratele sentimente ale lui Homer, nu s-au păstrat; dar transformarea ei în cretana Hecate, Mera sau Scila cățeaua-de-mare (*16.2; 91.2 și 170.†) sugerează că el

---

¹⁴⁴⁰ Apollodor, *loc. cit.*; Hyginus, *Fabula* 111; Dictis din Creta V.16; Tzetzes, *Despre Licofron* 1176.

¹⁴⁴¹ Euripide, *Hecuba*; Ovidiu, *Metamorfoze* XIII.536 și urm.

¹⁴⁴² Dictis din Creta V.17; Abas, citat de Servius în comentariul la *Eneida* lui Vergiliu IX.264; Titus Livius I.1.

considera blestemele valide – regatele întemeiate pe barbarie și rea-credință nu puteau prospera niciodată. Mera era simbolul din cer al Scilei, constelația Câinele-Mic, iar când răsărea la Maraton, în Atica, se aduceau sacrificii umane; cea mai renumită victimă fiind regele Icaros (*79.1), cu a cărui fiică se căsătorise Odiseu și a cărui soartă el o urmează conform mitului original (*159.b).

2. Cazul fetelor locriene, a cărui autenticitate a fost stabilită, este unul dintre cele mai misterioase din istoria Greciei, de vreme ce presupusa violare a Casandrei de către Ajax cel Mic a fost respinsă de mitografi demni de încredere ca fiind o minciună a lui Odiseu; și este limpede că fetele locriene intrau în Troia din mândrie civică, nu ca penitență. Troienii au încercat sincer să le țină la distanță, dacă ar fi să ne încredem în relatarea lui Aeneas Tacticus – el discută despre pericolul de a construi orașe cu intrări secrete –, iar faptul că ele „pângăreau ținutul” dacă erau prinse și erau transformate în sclave dacă reușeau să pătrundă este compatibil cu acest mod de a vedea lucrurile. Ajax cel Mic era fiul lui Oileu Locrianul, al cărui nume, purtat și de un războinic troian ucis de Agamemnon (*Iliada* XI.9.3), este o formă veche a lui „Ilos”, iar Ilionul lui Priam pare să fi fost colonizat în parte de locrieni, un trib preelenic de lelegieni (Aristotel, *Fragmentul* 560; Dionysios din Halicarnas I.17; Strabon XIII.1.3 și 3.3). Ei au dat muntelui locrian numele de Phriconis, numit până atunci Cyme, și se bucurau de dreptul ereditar de a furniza Atenei un anumit număr de preotese (*158.8). Au continuat să își exercite acest drept mult după Războiul Troian – când orașul își pierduse puterea politică, devenind un simplu loc de pelerinaj sentimental –, spre marea nemulțumire a troienilor, care le considerau pe fete dușmanii lor naturali.

3. Blestemul care a durat timp de o mie de ani a luat sfârșit în jurul lui 264 î.Hr. – ceea ce ar corespunde cu datarea Războiului Troian după calendarul din Delos (și, astfel, și cu datarea homerică), chiar dacă Eratostene l-a calculat cu o sută de ani mai târziu. Canalul secret al lui Odiseu a fost descoperit în ruinele Troiei și este descris de Walter Leaf în *Troy: A Study in Homeric Geography* (Londra, 1912, pp. 126-44). Dar de ce a devenit Teano trădătoare și le-a predat Paladionul? Probabil pentru că, fiind locriană – Teano era și numele vestitei poetese din Locri Epizefiri –, fie nu era de acord cu politicile comerciale antilocriene ale lui Priam, fie știa că Troia trebuia să cadă și voia ca statuia să fie pusă la adăpost, și nu capturată de Agamemnon. Homer face din ea fiica

tracului Ciseu și a existat cel puțin o colonie locriană în Tracia, anume Abdera (*130.c). Ca locriană însă, Teano trebuie să fi calculat în mod matrilinear descendența (Polybios XII.5.6) și probabil că era supranumită *Cisseis*, „femeia-iederă”, în cinstea Atenei, a cărei principală sărbătoare cădea în luna iederii (*52.3).

4. În „Argumentul” tragediei sale *Ajax*, Sofocle amintește de o ceartă dintre Odiseu și Ajax din cauza Paladionului, după căderea Troiei; dar trebuie să se fi referit la Ajax cel Mic, de vreme ce Marele Ajax se sinucisese deja. Putem presupune deci că Ajax cel Mic, și nu Diomedea, l-a condus pe Odiseu prin acel canal ca să ia Paladionul, cu complicitatea compatriotei lui, Teano, că Odiseu l-a acuzat pe Ajax cel Mic că se comportase violent cu o preoteasă nonlocriană care se agăța de statuia pe care Teano îl ajuta să o ia, și că, după aceea, deși și-a recunoscut greșeala, Ajax a explicat că fusese pe cât de blând i-a permis situația. Un astfel de eveniment ar fi justificat încercarea de peste câteva secole a troienilor de a le împiedica pe fetele din Locrida să își exercite drepturile de preotese troiene și descrierea sosirii lor fără întrerupere ca penitență pentru crima lui Ajax, chiar dacă Atena îl pedepsise sumar pe acesta cu un trăsnet, precum și tratarea lor ca servitoare. Este posibil ca Odiseu să fi insistat să îl însoțească pe Ajax cel Mic în citadelă pe motiv că Zacintos, strămoșul eponim al supușilor lui, zacintienii, apărea pe o listă a regilor troieni din vechime.

5. Aceasta ar explica, din nou, faptul că Hecabe nu l-a denunțat pe Odiseu troienilor atunci când a intrat în oraș ca spion. Și ea este descrisă ca „fiică a lui Ciseu”; a fost ea oare încă o locriană din Tracia complice la luarea Paladionului de către Ajax? Hecabe nu avea de ce să-l iubească pe Odiseu, iar singurul motiv pentru care i-ar fi facilitat fuga era să îl împiedice să o denunțe troienilor. Fără îndoială, Odiseu se furișase afară prin canal cât mai discret cu putință, și nu, așa cum s-a lăudat, pe poartă, „după ce ucisese mulți troieni”. Probabil ceruse ca bătrâna Hecabe să fie partea lui de pradă deoarece ea fusese martor ocular la furtul Paladionului, iar el voia să o împiedice să vorbească. Se pare însă că ea a destăinuit totul înainte de a muri.

6. Una dintre cauzele principale ale Războiului Troian (*158.r și 160.b) a fost răpirea de către Telamon a surorii lui Priam, Hesione, mamă a Marelui Ajax și, astfel, rudă cu Ajax cel Mic, ceea ce indică o divergență îndelungată între Priam și locrienii greci. Patrocle, care

le-a provocat troienilor pierderi atât de grele, era și el locrian, fiind descris ca frate al lui Abderos.

Numele lui Astianax („rege al orașului”) și solemnitatea dezbaterei referitoare la moartea sa sugerează că imaginea pe care s-a bazat povestea reprezenta sacrificarea rituală a unui copil la întemeierea unui nou oraș – un obicei străvechi în estul Mediteranei (3 *Regi* XVI.34).

7. Aliații lui Agamemnon nu s-au bucurat prea mult de roadele triumfului lor asupra Troiei. Între anii 1100 și 1050 î.Hr., invazia doriană a distrus cultura miceniană din Pelopones și a urmat un ev întunecat; se întâmpla cu un secol sau două înainte ca ionienii, emigrând din Asia Mică la presiunea dorienilor, să își înceapă renașterea culturală, fapt bine stabilit de Homer.

8. Peregrinările lui Enea țin de mitologia romană, nu de cea greacă, așa încât au fost omise aici.

169. Întoarcerile

a. „Să pornim de îndată”, a spus Menelaos, „cât timp ține briza”. „Nu, nu”, a răspuns Agamemnon, „mai întâi să aducem sacrificii Atenei”. „Noi, grecii, nu îi datorăm Atenei nimic! A apărut cetatea troiană prea mult timp”, i-a spus Menelaos. Cei doi frați s-au despărțit certați și nu s-au mai văzut niciodată, căci dacă Agamemnon, Diomedea și Nestor s-au bucurat de o călătorie prielnică spre țară, Menelaos a fost prins de o furtună trimisă de Atena și și-a pierdut toate vasele, în afară de cinci. Corăbiile au fost împinse spre Creta, de unde Menelaos a traversat marea spre Egipt și a petrecut opt ani în apele din sud, nereușind să se întoarcă. El a fost în Cipru, Fenicia, Etiopia și Libia, a cărei prințesă l-a primit cu ospitalitate și i-a făcut numeroase daruri bogate. În cele din urmă a ajuns în Faros, unde nimfa Idoteea l-a sfătuit să îl prindă pe tatăl ei, zeul marin Proteu, profetul, care el singur putea să-i spună cum să dezlege vraja potrivnică și să aibă parte de o briză dinspre sud.

Așa încât Menelaos și trei însoțitori de-ai lui s-au deghizat folosind piei urât mirositoare de focă și au rămas în așteptare pe țărm, până când la amiază li s-au alăturat sute de alte foci din cârdul lui Proteu. Apoi a apărut Proteu însuși, care s-a dus să doarmă printre foci; atunci, Menelaos și grupul lui l-au prins și, chiar dacă el s-a prefăcut rând pe rând în leu, șarpe, panteră, mistreț, apă curgătoare și copac înfrunzit, ei l-au ținut strâns și l-au

obligat să profetească. Proteu le-a făcut cunoscut că Agamemnon fusese ucis și că Menelaos trebuia să meargă din nou în Egipt, ca să îi îmbuneze pe zei aducând multe sacrificii. Ceea ce el a făcut întocmai și, de îndată ce i-a înălțat lui Agamemnon un cenotaf pe malul fluviului Egiptului, vânturile au început în sfârșit să bată din direcția ce le era favorabilă. Însoțit de Elena, Menelaos a ajuns în Sparta chiar în ziua în care Oreste răzbuna uciderea lui Agamemnon¹⁴⁴³.

b. Un mare număr de vase au naufragiat pe coasta Eubeei, la bordul cărora nu se aflau conducători renumiți, deoarece Nauplios aprinsese un foc de semnalizare pe Muntele Cafareu ca să-i atragă pe inamici spre moarte, prefăcându-se că îi îndrumă spre golful adăpostit din Pagasa; dar această fărădelege a lui a ajuns să fie cunoscută de Zeus și Nauplios și-a aflat și el sfârșitul, mulți ani mai târziu, din cauza unui semnal înșelător¹⁴⁴⁴.

c. Amfilohos, Calhas, Podalirios și alți câțiva au călătorit pe pământ până în Colofon, unde Calhas a murit, așa cum fusese profetit, atunci când s-a întâlnit cu un clarvăzător mai înțelept decât el – nimeni altul decât Mopsos, fiul lui Apollo și al lui Manto, fiica lui Tiresias. În Colofon creștea un smochin sălbatic încărcat de fructe, iar Calhas, vrând să-l facă pe Mopsos de râs, l-a provocat în felul următor: „Ai putea oare să-mi spui, dragul meu coleg, care este numărul exact al smochinelor care vor fi culese din acest pom?”. Mopsos a închis ochii, ca unul care se încrede în privirea interioară, și nu într-un calcul vulgar, și a răspuns: „Sigur că da: mai întâi zece mii de smochine, apoi o baniță din Egina de smochine, atent cântărite – da – și o singură smochină rămasă”. Calhas a râs disprețuitor de smochina rămasă, dar când pomul a fost cules, intuiția lui Mopsos s-a dovedit a fi fără greș. „Ca să coborâm de la mii la cantități mai mici, dragul meu coleg”, a spus acum Mopsos cu un zâmbet răutăcios, „câți porcușori ai spune că se află în burta acelei scroafe însărcinate, câți va fi ea din fiecare sex și când?”.

„Opt porcușori, toți masculi, și ea îi va fi ea peste nouă zile”, a

---

¹⁴⁴³ Apollodor, *Epitome* VI.1; Homer, *Odiseea* III.130 și urm. și IV.77-592; Hagias, citat de Proclus (*Greek Epic Fragments*, p. 53, ed. Kinkel).

¹⁴⁴⁴ Apollodor II.1.5 și *Epitome* VI.11; Euripide, *Elena* 766 și urm. și 1126 și urm.; Hyginus, *Fabula* 116; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu XI.260.

răspuns Calhas la întâmplare, sperând să plece înainte ca presupunerea lui să fie infirmată. „Eu sunt de altă părere”, a spus Mopsos, închizând din nou ochii. „Eu estimez că sunt trei porcușori, că doar unul dintre ei e mascul, iar momentul nașterii lor va fi mâine la amiază, nici o clipă mai devreme sau mai târziu.” Mopsos a avut dreptate din nou, iar Calhas a murit de inimă rea. Tovarășii lui l-au îngropat în Nothion¹⁴⁴⁵.

d. În loc să-i întrebe pe prietenii lui cu darul profeției unde să se stabilească, Podalirios a ezitat și a preferat să o consulte pe Pythia din Delfi, care, iritată fiind, l-a sfătuit să se ducă acolo unde nu avea de suferit nici un rău, nici dacă s-ar fi prăbușit cerurile. După ce a cugetat îndelung, Podalirios a ales un loc din Caria numit Syrnos, înconjurat de munți ale căror vârfuri, spera el, ar fi prins și sprijinit firmamentul albastru, dacă Atlas l-ar fi lăsat vreodată să-i alunece de pe umeri. Italienii i-au construit lui Podalirios un altar de erou pe Muntele Drion din Daunia, în vârful căruia umbra lui Calhas ține acum un oracol de vise¹⁴⁴⁶.

e. Între Mopsos și Amfilohos s-a stârnit o dispută. Cei doi întemeiaseră împreună orașul Malos din Cilicia, iar când Amfilohos s-a retras în orașul lui, Argosul din Amfilocia, Mopsos a rămas singurul domnitor. Nemulțumit de mersul treburilor din Argos, Amfilohos s-a întors după douăsprezece luni în Malos, așteptându-se să își primească înapoi vechile prerogative, dar Mopsos i-a spus pe un ton grosolan să plece. Când locuitorii stânjeniți ai Malosului au sugerat ca disputa să fie tranșată printr-o luptă individuală, cei doi rivali s-au luptat și s-au ucis reciproc. Rugurile funerare au fost plasate în așa fel încât Mopsos și Amfilohos să nu poată schimba priviri încruntate necuviincioase în timpul incinerării, însă umbrele lor au ajuns la o relație de prietenie atât de strânsă, încât au instituit un oracol comun, care a dobândit o atât de mare faimă pentru adevărul profețit, încât a depășit chiar și Oracolul lui Apollo din Delfi. Toate întrebările sunt scrise pe tăblițe de ceară, iar răspunsurile sunt date în vise, la

---

¹⁴⁴⁵ Apollodor, *Epitome* VI.2-4; Strabon XIV.1.27, citând din Hesiod, Sofocle și Ferekydes; Tzetzes, *Despre Licofron* 427 și 980.

¹⁴⁴⁶ Apollodor, *Epitome* VI.18; Pausanias III.26; Stephanus Byzantinus s.v. Syrna; Strabon VI.3.9; Tzetzes, *Despre Licofron* 1047.

prețul remarcabil de mic de doi bănuți de aramă bucata¹⁴⁴⁷.

f. Neoptolem a pornit spre casă pe mare imediat după ce a adus sacrificiile cuvenite zeilor și umbrei tatălui său, și a scăpat de marea furtună care i-a surprins pe Menelaos și Idomeneu urmând sfatul profetic al prietenului său Helenos și fugind în Molosia. După ce l-a ucis pe regele Phoenix și a căsătorit-o pe propria lui mamă cu Helenos, care a devenit regele moloșilor și a fondat o capitală nouă, Neoptolem s-a întors în cele din urmă în Iolcos¹⁴⁴⁸. Acolo i-a succedat bunicului său Peleu la conducerea regatului, pe care fiii lui Acastos îl alungaseră¹⁴⁴⁹; dar, la sfatul lui Helenos, nu a rămas să se bucure de el. Și-a ars corăbiile și a pornit în marș spre interior, până la Lacul Pambrotis din Epir, în apropierea Oracolului din Dodona, unde a fost întâmpinat cum se cuvine de un grup de rude îndepărtate de-ale lui. Acestea campau sub pături sprijinite de niște lănci înfipite în pământ. Neoptolem și-a amintit cuvintele lui Helenos: „Când vei găsi o casă cu temelii de fier, pereți de lemn și acoperiș de lână, oprește-te, adu sacrificii zeilor și clădește un oraș!”. Aici, el a zămislit încă doi fii cu Andromaca, anume pe Pielos și Pergam.

g. Sfârșitul lui a fost lipsit de glorie. Neoptolem s-a dus la Delfi și a cerut satisfacție pentru moartea tatălui său, Ahile, pe care se spunea că Apollo l-ar fi străpuns în templul lui din Troia, deghizat în Paris. Când Pythia a negat cu răceală acest fapt, Neoptolem a jefuit altarul și i-a dat foc. Apoi s-a dus în Sparta și a pretins că Menelaos o logodise pe Hermione cu el în fața Troiei, dar că bunicul ei Tindar o dăduse în schimb lui Oreste, fiul lui Agamemnon. Cum Oreste era acum urmărit de erinii și se afla sub un blestem divin, era corect, spunea el, ca Hermione să devină soția lui. În pofida protestelor lui Oreste, spartanii i-au încuviințat cererea și căsătoria a avut loc în Sparta. Însă cum Hermione s-a dovedit a fi stearpă, Neoptolem s-a întors în Delfi, a intrat în sanctuarul înnegrit de fum, pe care Apollo decisese să îl reconstruiască, și a întrebat din ce

---

¹⁴⁴⁷ Apollodor III.7.7 și *Epitome* VI.19; Tzetzes, *Despre Licofron* 440-42; Strabon XIV.5.16; Pausanias I.34.3; Lucian, *Alexandru* 19; Plutarh, *Despre părăsirea oracolelor* 45; Cicero, *Despre divinație* I.40.88; Dio Cassius LXXII.7.

¹⁴⁴⁸ Apollodor, *Epitome* VI.12 și 13; Hagias, *loc. cit.*; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu II.166; Scolie la *Odiseea* lui Homer III.188.

¹⁴⁴⁹ Dictis din Creta VI.7-9.

cauză erau toate câte le pătimea.

h. Ordinul pe care l-a primit a fost să ofere zeului sacrificii de îmbunare și, în timp ce o făcea, Neoptolem s-a întâlnit la altar cu Oreste. Oreste l-ar fi ucis pe loc dacă n-ar fi fost împiedicat de Apollo, care anticipa că Neoptolem trebuia să moară de mâna altcuiva chiar în ziua aceea. Or, carnea sacrificiilor oferite zeului la Delfi fusese întotdeauna un privilegiu al servitorilor templului, dar Neoptolem, neștiind aceasta, nu a suportat să vadă cum trupurile grase ale boilor pe care el îi tăiasse erau luate de sub ochii lui și a încercat să îi împiedice prin forță. „Să scăpăm odată de acest fiu certăreț al lui Ahile!”, a spus Pythia concis; atunci, un oarecare Mahereu, un focian, l-a răpus pe Neoptolem cu cuțitul lui sacrificial.

„Îngroapă-l sub pragul noului nostru sanctuar”, a ordonat ea. „A fost un războinic renumit și umbra lui va păzi sanctuarul împotriva oricărui atac. Iar dacă s-a căit cu adevărat pentru insulta adusă lui Apollo, atunci să prezideze procesiunile și sacrificiile în cinstea altor eroi ca el.” Dar unii spun că Oreste a fost instigatorul acestei crime¹⁴⁵⁰.

i. Demofon Atenianul a acostat în Tracia la întoarcerea spre Atena, iar acolo Filis, o prințesă din Bisaltia, s-a îndrăgostit de el. Demofon s-a căsătorit cu ea și a devenit rege. Când s-a săturat de Tracia și a decis să își reia călătoriile, Filis nu a putut face nimic ca să îl rețină. „Trebuie să merg în Atena și să îmi salut mama, pe care am văzut-o ultima oară acum unsprezece ani”, a spus Demofon. „Ar fi trebuit să te gândești la asta înainte să accepți tronul”, i-a răspuns Filis înlăcrimată. „Este împotriva legii să lipsești mai mult de câteva luni.” Demofon a jurat pe toți zeii din Olimp că avea să se întoarcă în mai puțin de un an, dar Filis știa că minte. L-a însoțit până în portul Enneodos, iar acolo i-a dat o lăcrișă. „Înăuntru e o vrajă”, a spus Filis. „Nu o deschide decât după ce ai renunțat la orice speranță de a te mai întoarce la mine.”

---

¹⁴⁵⁰ Homer, *Odissea* IV.1-9; Apollodor, *Epitome* VI.13-14; Euripide, *Andromaca* 891-1085 și *Oreste* 1649, cu scolie; Hyginus, *Fabula* 123; Eustathios despre *Odissea* lui Homer IV.3; Scolie la *Andromaca* de Euripide 32 și 51; Ovidiu, *Heroide* VIII.31 și urm.; *Fragments of Sophocles* II.441 și urm., ed. Pearson; Pausanias X.7.1 și X.24.4-5; Pindar, *Ode nemeene* VII.50-70, cu scolie; Vergiliu, *Eneida* III.330; Strabon IX.3.9.

j. Demofon nu avea nici o intenție să meargă la Atena. El s-a îndreptat spre sud-est, spre Cipru, unde s-a și stabilit; iar când a trecut anul, Filis l-a blestemat în numele Mamei Rhea, a înghițit otravă și a murit. Chiar în aceeași clipă, curiozitatea l-a făcut pe Demofon să deschidă lăcrița, iar vederea conținutului – cine știe ce va fi fost? – l-a făcut să înnebunească. S-a aruncat pe cal și a plecat în galop, cuprins de panică și lovind calul în cap cu latul sabiei până când acesta s-a împiedicat și a căzut. Sabia i-a zburat din mână, s-a înfipt în pământ cu vârful în sus și l-a străpuns când el a fost aruncat la pământ.

Despre o altă prințesă tracă, pe nume Filis, care se îndrăgostise de Acamas, fratele lui Demofon, se povestește că, atunci când furtunile au întârziat întoarcerea lui din Troia, a murit de durere și s-a preschimbat într-un migdal. Cele două prințese au fost confundate deseori¹⁴⁵¹.

k. Asemenea lui Agamemnon și altora ca el, Diomede a resimțit dușmănia crâncenă a Afroditei. El a naufragiat mai întâi pe coasta Licie, unde regele Licos l-ar fi sacrificat lui Ares dacă prințesa Calirhoe nu l-ar fi ajutat să fugă, iar când a ajuns în Argos a aflat că soția lui, Egialeia, fusese convinsă de Nauplios să trăiască în adulter cu Cometes sau, spun unii, cu Hipolit. Diomede s-a retras în Corint, iar acolo a aflat că bunicul lui, Oeneu, avea nevoie de ajutor împotriva rebelilor, așa că a navigat spre Etolia și l-a repus statornic pe tron. Dar unii spun că Diomede a fost constrâns să plece din Argos cu mult înaintea Războiului Troian, la întoarcerea din campania reușită a epigonilor contra Tebei, și că după aceea Agamemnon l-a ajutat să își redobândească regatul¹⁴⁵². Și-a petrecut restul vieții în regiunea italiană Daunia, unde s-a căsătorit cu Euippe, fiica regelui Daunus, și a construit multe orașe vestite, inclusiv Brundisium; este posibil ca din acest motiv Daunus să îl fi omorât, din invidie, când ajunsese la bătrânețe, și l-a îngropat pe una dintre insulele numite acum Insulele Diomede. Potrivit unei

---

¹⁴⁵¹ Apollodor, *Epitome* V.16; Tzetzes, *Despre Licofron* 495; Lucian, *Despre dans* 40; Hyginus, *Fabula* 59; Servius despre *Bucolicele* lui Vergiliu V.10.

¹⁴⁵² Plutarh, *Vieți paralele* 23; Dictis din Creta VI.2; Tzetzes, *Despre Licofron* 609; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VIII.9; Hyginus, *Fabula* 175; Apollodor I.8.6; Pausanias III.25.2.

alte relatări însă, el a dispărut brusc printr-un act de magie divină, iar tovarășii lui s-au prefăcut în păsări blânde și virtuose, care continuă să cuibărească în acele insule. Armura de aur a lui Diomede a fost păstrată de preoții Atenei din orașul Luceria, în Apulia, iar el este venerat ca zeu la Veneția și în întreg sudul Italiei¹⁴⁵³.

l. Nauplios o convinsese și pe Meda, soția lui Idomeneu, să îi fie necredincioasă. Ea și l-a luat amant pe un oarecare Leucos, dar curând acesta le-a alungat pe ea și pe fiica ei, Clisitera, din palat și le-a ucis pe amândouă în templul în care se adăpostiseră. Leucos a convins apoi zece orașe să renunțe la loialitatea față de regele lor legitim și a uzurpat tronul. Prins de o furtună în timp ce naviga spre Creta, Idomeneu a jurat să îi dedice lui Poseidon cea dintâi persoană pe care o întâlnește; și s-a întâmplat să fie propriul lui fiu sau, spun unii, o altă fiică a sa. Era pe punctul de a-și îndeplini jurământul când ciurma s-a abătut asupra țării și a întrerupt sacrificiul. Leucos avea acum un bun pretext pentru a-l surghiuni pe Idomeneu, care a emigrat în regiunea Salento din Calabria și a trăit acolo până la moartea sa¹⁴⁵⁴.

m. Puțini dintre ceilalți greci au mai ajuns acasă, iar cei care au reușit au găsit acolo doar necazuri și dușmăanii. Filoctet a fost izgonit de rebelii din orașul său, Melibee din Tesalia, și a fugit în sudul Italiei, unde a întemeiat Petelia și Crimisa, lângă Crotona, trimițându-i pe unii dintre adepții lui să îl ajute pe Egest să fortifice orașul sicilian Egesta. Și-a consacrat celebrul său arc la Crimisa, în sanctuarul lui Apollo Aleos („Smintitul”), iar când a murit a fost îngropat în apropierea râului Sibaris¹⁴⁵⁵.

n. Vânturi potrivnice l-au împins pe Guneus spre râul Cynips din Libia, unde și-a stabilit reședința. Fidipos și tovarășii lui din Cos s-au dus mai întâi în Andros, iar de acolo în Cipru, unde se

---

¹⁴⁵³ Pausanias I.11; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu VIII.9 și XI.246; Tzetzes, *Despre Licofron* 602 și 618; Strabon VI.3.8-9; Scolie la *Ode nemeene* de Pindar X.12; Scylax p. 6.

¹⁴⁵⁴ Apollodor, *Epitome* VI.10; Tzetzes, *Despre Licofron*, 384-6; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu III.121 și XI.264; Mytographus Vaticanus Primus 195; Mytographus Vaticanus Secundus 210; Vergiliu, *Eneida* 121 și urm. și 400 și urm.

¹⁴⁵⁵ Tzetzes, *Despre Licofron* 911, citând din Apollodor, *Epitome*; Homer, *Iliada* II.717 și urm.; Strabon VI.1.3; Aristotel, *Mirabilia* 107.

stabilise și Agapenor. Menesteu nu și-a reluat domnia la Atena, ci a acceptat o funcție vacantă de rege al Melosului; însă unii spun că a murit la Troia. Adepții lui Elpenor au naufragiat pe malul Epirului și au ocupat Apollonia; cei ai lui Protesilaos, lângă Pellene, în Chersonesul trac; iar însoțitorii din Rodos ai lui Tlepolemos, pe una din insulele iberice, de unde un grup al lor a navigat din nou spre vest, până în Italia, și au fost ajutați de Filoctet în războiul lor contra lucanienilor barbari¹⁴⁵⁶. Cât despre povestea peregrinărilor lui Odiseu, ea constituie acum o reprezentare homerică având o durată de douăzeci și patru de nopți.

o. Doar Nestor, care se dovedise întotdeauna drept, prudent, generos, politicoș și respectuos față de zei, s-a întors teafăr și nevătămat în Pilos, unde s-a bucurat de o bătrânețe îndelungată, netulburat de războaie și înconjurat de fii viteji și inteligenți. Căci așa a hotărât Zeus cel Atotputernic¹⁴⁵⁷.

*

1. Mitografi o pun pe Afrodita să lupte împotriva grecilor deoarece, ca Zeiță a Iubirii, ea sprijinise răpirea Elenei. Dar ea era și Zeiță Mării pe care troienii au invocat-o ca să distrugă confederația comercială patronată de Poseidon – iar furtunile despre care se spunea că ar fi fost stârnite de Atena sau Poseidon ca să le refuze învingătorilor o întoarcere liniștită acasă trebuie să îi fi fost atribuite mai întâi ei. Acest principiu al răzbunării a dat foarte multor orașe din Italia, Libia, Cipru și din alte părți posibilitatea de a pretinde că fuseseră întemeiate de eroi naufragați pe drumul de întoarcere din Troia, și nu de refugiați din calea invadării Greciei de către doriene.

2. Îngroparea unui războinic tânăr sub pragul unui templu era o practică obișnuită; și, deoarece Neoptolem incendiase vechiul altar din Delfi, Pythia l-a ales în mod firesc ca victimă atunci când o nouă clădire a fost ridicată pe ruinele lui. Păzitorii anteriori ai pragului fuseseră Agamede și Trofonios (*84.b).

3. Rhea, care consacrase obiectul misterios din lăcrița lui Demofon, era numită și Pandora, astfel că acest mit poate fi o versiune timpurie a modului în care soția lui Epimeteu, Pandora, a deschis cutia tuturor relelor (*39.j): un avertisment la adresa

---

¹⁴⁵⁶ Tzetzes, *Despre Licofron* 911; Pausanias I.17.6.

¹⁴⁵⁷ Homer, *Odiseea* IV.209; Pausanias IV.3-4; Hyginus, *Fabula* 10.

bărbaților care iscodesc secretele femeilor, și nu invers. „Mopsos” era un titlu regal din Cilicia secolului al VIII-lea î.Hr.

4. Păsările în care au fost transformați adepții lui Diomedea sunt, în mod evident, descrise ca „virtuoase” pentru a le deosebi de crudele lor vecine-păsări, sirenele (*154.d și 3; 170.7).

5. Un jurământ asemănător cu al lui Idomeneu a fost rostit de Meandros („cel care caută un om”) când i-a promis Reginei Cerului să sacrifice cea dintâi persoană care avea să îl felicite pentru cucerirea cetății Pesinunt, iar aceasta s-a dovedit a fi chiar fiul său, Arhelaos („stăpânitor al oamenilor”). Meandros l-a ucis și apoi s-a aruncat în râu, cuprins de remușcări (Plutarh, *Despre râuri* IX.1). O versiune mai familiară a aceluiași mit se găsește în *Judecători* (XI.30 și urm.), unde Iefta îi promite lui Iehova să o jertfească prin foc pe fiica lui dacă va avea succes în război. Aceste variante sugerează faptul că Idomeneu i-a promis un sacrificiu masculin Afroditei, și nu lui Poseidon, așa cum Meandros i-a promis Reginei Cerului și, fără îndoială, și Iefta Anatheii, care solicita astfel de ofrande prin foc pe muntele ei sfânt din Iudeea. S-ar părea, într-adevăr, că sacrificarea unui prinț regal drept recunoștință pentru o expediție victorioasă era o practică obișnuită – Ionatan ar fi fost ucis de tatăl său, regele Saul, după victoria de lângă Micmaș, dacă oamenii nu ar fi protestat – și că întreruperea sacrificiului lui Idomeneu, ca și a celui al lui Avraam de pe Muntele Moria sau al lui Atamas de pe Muntele Lafistion (*70.d), reprezenta un avertisment că acest obicei nu mai era pe placul Cerului. Înlocuirea unui prinț cu o prințesă, ca în povestea lui Iefta sau în relatarea Primului Mitograf al Vaticanului, marchează reacția antimatriarhală caracteristică unei saga eroice.

6. Peregrinările lui Menelaos în sudul Mediteranei se referă la pirateria și încercările de colonizare ale aheilor. Potrivit lui Xantos, un istoric lidian din vechime, orașul fenician Ascalon a fost întemeiat de Ascalus („nenumit”), frate al lui Pelops și, prin urmare, strămoș colateral al lui Menelaos. Din nou, atunci când Iosua a cucerit Canaanul în secolul al XIII-lea î.Hr., locuitorii din Gabaon (*Agabon* într-un text al *Septuagintei* însemnând *Astu Achaivon*, „orașul aheilor”) au venit la Iosua ca suplicanți, în maniera greacă, susținând că ei nu erau autohtoni canaaniți, ci heviți, adică ahei, de peste mări. Iosua le-a recunoscut drepturile de pădurari ai dumbrăvilor sacre și sacagii ai apei sacre (*Iosua* IX). Conform versetului al nouălea, s-ar părea că ei i-au amintit lui Iosua despre

străvechea ligă maritimă din Keftiu, condusă de Minos din Cnosos, căreia îi aparținuseră cândva atât aheii, cât și oamenii lui Avraam. Avraam, care a venit în Deltă împreună cu regii hicsoși, o căsătorise pe Sara, sora lui, cu „Faraon”, însemnând stăpânitorul cnososian din Faros – pe atunci principalul antrepozit comercial al confederației. Dar pe vremea lui Menelaos, Cnososul zăcea în ruine, confederații se transformaseră în pirăți și fuseseră înfrânți de egipteni în bătălia de la Piari (1229 î.Hr.) – „I-am prins în capcană ca pe păsările sălbătice, i-am tras, i-am încercuit și i-am întins pe plajă, iar corăbiile și lucrurile lor au căzut în apă” –, iar Faros, care nu mai era cel mai mare port din lumea antică, a devenit un simplu loc de înmulțire a focilor. Un dezastru submarin afectase fundațiile portului (*39.2), iar la începutul epocii clasice comerțul extern trecea prin Naucratis, antrepozit milesian (*25.6).

7. Lupta lui Menelaos cu Proteu este o versiune coruptă a unui mit cunoscut: Zeița-focă Thetis a fost masculinizată sub chipul lui Proteu, iar Menelaos, în loc să aștepte ca foca să își lepede pielea și apoi să se zbenguie drăgăstos cu zeitatea, așa cum făcuse Peleu (*81.1-3), folosește pielea de focă pentru a se deghiza, cheamă trei oameni să-l ajute și nu îi cere prizonierului său altceva decât un răspuns oracular. Proteu se transformă rapid, așa cum făcuse Thetis cu Peleu sau Dionysos-Zagreus, care este asociat cu Farosul (*27.7), când fusese amenințat de titani. Lista lui Homer a transformărilor lui este neclară: ele au fost condensate în două sau trei succesiuni sezoniere. Leul și mistrețul sunt simboluri clare ale unui an cu două anotimpuri (*69.1); la fel taurul, leul și șarpele-de-apă pentru un an cu trei anotimpuri (*27.4 și 123.1); pantera îi era consacrată lui Dionysos (*27.4), iar „copacul înfrunzit”, oglindit în povestea lui Periclimenos, se referă probabil la copacii consacrați lunilor anului (*53.3 și 139.1). Metamorfozele lui Proteu constituie o ficțiune amuzantă, dar sunt complet inadecvate conținutului oracular, dacă nu cumva povestea adevărată e că, după o domnie de opt ani și uciderea anuală a unui *interrex* în manieră cretană, Menelaos a devenit eroul oracular al unei așezări pe care o întemeiase pe malul fluviului în Egipt (*112.3). Insula iberică a lui Tleplemos poate că era Mallorca, unde se pot întâlni influențe din Rodos.

a. Odiseu ridicase pânzele din Troia știind bine că avea să cutreiere încă zece ani până să poată spera să ajungă în Itaca. A acostat mai întâi în Insula Ismaros din Ciconia și a luat-o cu asalt. În toiul jafului, l-a cruțat doar pe Maro, preotul lui Apollo, care i-a oferit în semn de recunoștință mai multe vase cu vin dulce; dar ciconii din interiorul ținutului au văzut fumul ce se înălța până la cer, pe deasupra orașului incendiat, i-au atacat pe greci în timp ce ei beau vinul pe țărm și i-au împrăștiat în toate direcțiile. Când Odiseu și-a adunat oamenii și i-a îmbarcat iar, având grele pierderi, o vijelie aprigă dinspre nord-est i-a împins în Marea Egee până în Citera¹⁴⁵⁸. În a patra zi, când vremea a devenit iarăși calmă, a prins curaj și a încercat să treacă de Capul Malia ca să înainteze spre nord, spre Itaca, dar vântul s-a stârnit din nou, mai violent chiar decât înainte. După nouă zile de piedici și primejdii, la orizont s-a ivit promontoriul libian, acolo unde trăiau mâncătorii de lotus. Or, lotusul este un fruct lipsit de sâmburi, de culoarea șofranului, cam cât un bob de fasole ca mărime, și care crește în ciorchini dulci și hrănitori, dar are proprietatea că-i face pe cei care l-au gustat să uite cu totul de țara lor; însă unii călători l-au descris ca pe un soi de măr din care se face un cidru tare. Odiseu a debarcat să aducă apă și a trimis o patrulă de trei oameni, care însă au mâncat lotusul oferit de localnici și astfel și-au uitat misiunea. După o vreme, Odiseu a mers în căutarea lor în fruntea unei expediții de salvare și, chiar dacă el însuși a fost tentat să guste lotusul, s-a abținut. I-a adus înapoi pe dezertori cu forța, i-a pus în lanțuri și, fără să mai zăbovească, a plecat mai departe pe mare¹⁴⁵⁹.

b. Apoi a ajuns pe o insulă fertilă și bine împădurită, locuită doar de nenumărate capre sălbatice, și a vânat câteva pentru hrană. Acolo a tras toată flota pe uscat, în afara unei singure corăbii cu care a pornit să exploreze țărmul opus. Or, acesta s-a dovedit a fi țara ciclopilor feroși și barbari, numiți astfel din pricina ochiului mare și rotund din mijlocul frunții cu care priveau dușmănos pe oricine. Ciclopii uitaseră arta fierăriei cunoscută de strămoșii lor care lucraseră pentru Zeus și erau acum păstori fără legi, adunări, corăbii, târguri și nu știau agricultură; duceau un trai monoton,

---

¹⁴⁵⁸ Homer, *Odiseea* IX.39-66.

¹⁴⁵⁹ Apollodor, *Epitome* VII.2-3; Homer, *Odiseea* IX.82-104; Herodot IV.177; Plinius, *Naturalis historia* XIII.32; Hyginus, *Fabula* 125.

despărțiți unii de alții, și locuiau în niște peșteri scobite în dealurile stâncoase. Văzând intrarea înaltă acoperită cu crengi de laur a unei astfel de peșteri, aflată dincolo de o curte cu ziduri făcute din lespezi uriașe, Odiseu și însoțitorii lui au intrat fără să știe că acel domeniu aparținea unui ciclop pe nume Polifem, un gigant, fiu al lui Poseidon și al nimfei Toosa, căruia îi plăcea să mănânce carne de om. Grecii s-au instalat confortabil; au aprins un foc, apoi au tăiat și au fript câțiva iezi găsiți într-un țarc din fundul peșterii, s-au servit cu brânză din coșurile atârinate pe pereți și s-au ospătat pe cinste. Spre seară a apărut Polifem, care și-a mânat turma în peșteră și a închis în urma lui intrarea cu o lespede atât de mare, încât douăzeci de atelaje de boi abia ar fi putut să o clintească din loc; apoi, neobservându-i pe oaspeții lui, s-a așezat să își mulgă oile și caprele. În cele din urmă, a ridicat privirea din ciubăr și i-a văzut pe Odiseu și pe tovarășii lui culcați în jurul vetrei. I-a întrebat țăfnos ce căutau în peștera lui. Odiseu a răspuns: „Bunule monstru, suntem niște greci care se întorc acasă de la jefuirea Troiei; rogu-te, nu-ți uita datoria față de zei și primește-ne cu ospitalitate”. În loc de răspuns, Polifem a pufnit, a înșfăcat doi marinari de picioare, le-a zdrobit creierii de podea și le-a devorat trupurile crude, mărâind amenințător deasupra oaselor ca un leu de munte.

c. Odiseu ar fi vrut să se răzbune cât mai sângeros, chiar înainte de ivirea zorilor, dar nu a îndrăznit, căci doar Polifem era îndeajuns de puternic ca să mute lespede de la intrare. Și-a petrecut noaptea cu capul prins în mâini, imaginând un plan de evadare, în timp ce Polifem sforăia înfiorător. La micul dejun, monstrul a zdrobit țeasta altor doi marinari pe care i-a mâncat, apoi a strâns turma fără să spună un cuvânt, a scos-o afară și a închis peștera cu aceeași lespede; dar Odiseu a luat un par de lemn de măslin-verde, l-a ascuțit și i-a întărit un capăt în foc, apoi l-a ascuns sub un morman de bălegar. În seara aceea, Polifem s-a întors și a mai mâncat doi dintre cei doisprezece marinari. Atunci Odiseu i-a oferit politicoș un bol din lemn de iederă cu vin amestecat, din cel primit de la Maro pe Insula Ismaros din Ciconia; din fericire, adusese la țarm un burduf plin cu vin. Polifem a băut lacom și a mai cerut un bol; cum în viața lui nu dusesese la gură o băutură mai tare ca laptele bătut, a catadicsit să-l întrebe pe Odiseu cum îl cheamă. „Mă numesc Oudeis”, a răspuns Odiseu, „sau cel puțin așa îmi spune toată lumea pe scurt”. Or, „Oudeis” înseamnă „Nimeni”. „O să te mănânc ultimul, prietene Oudeis”, a promis Polifem.

d. De cum ciclopul a căzut într-un somn adânc, beat fiind, căci vinul nu fusese diluat cu apă, Odiseu și tovarășii lui rămași în viață au încălzit parul în jarul din foc, apoi l-au înfipt în singurul ochi al ciclopului, răsucindu-l. Odiseu îl apăsa cu putere de sus, așa cum se dă o gaură într-o bârnă de lemn. Ochiul a sfârâit și Polifem a scos un urlet groaznic, care i-a atras în grabă pe toți vecinii lui, de aproape și de departe, ca să afle ce s-a întâmplat.

„Sunt orbit și în chinuri înfricoșătoare!”, a mugit el. „Dar cine, cine a făcut-o?”, au întrebat ei. „Oudeis e de vină!” „Sărmanul de tine”, au răspuns. „Dacă-i așa cum spui, nu e *nimeni* de vină, probabil delirezi din pricina febrei. Roagă-te Tatălui nostru Poseidon să te faci bine și nu mai face atâta târâboi!”

Ciclopii au plecat bodogănind, iar Polifem s-a dus pe băjbăite la gura peșterii, a dat lespede la o parte și a început să pipăie cu mâinile, sperând să îi prindă pe grecii rămași în viață pe când aceștia încercau să fugă. Dar Odiseu a luat niște răchită și i-a legat pe rând pe fiecare dintre tovarășii lui sub burta unui berbec, aflat la mijloc între alți doi berbeci, ca să distribuie greutatea uniform. El însuși a ales un ditamai berbecul, conducătorul turmei, și s-a ghemuit sub el, prinzându-se de lăna lui cu degetele de la mâini și de la picioare.

e. În zori, Polifem și-a scos turma la păscut, mângâind blând oile pe spate ca să se asigure că nu le încălecase *nimeni*. A zăbovit o vreme vorbindu-i întristat animalului sub care stătea ascuns Odiseu și întrebându-l: „De ce, dragul meu berbec, nu ești tu în față, ca de obicei? Ți-e milă de nenorocirea mea?”. Dar în cele din urmă l-a lăsat să treacă.

f. Astfel a reușit Odiseu să își elibereze însoțitorii și să mâne turma de berbeci grași spre corabie. Nava a fost lansată imediat la apă și, în timp ce oamenii își luau vâslele și începeau să vâslească, Odiseu nu s-a putut abține să strige la Polifem, luându-și un rămas-bun ironic de la el. Drept răspuns, uriașul a aruncat o stâncă mare care a căzut la o depărtare de jumătate de corabie în fața lor, iar valul iscat aproape că i-a aruncat înapoi pe țărm. Odiseu a râs și a strigat: „Dacă te întreabă cineva cine te-a orbit, să-i spui că nu Oudeis a fost, ci Odiseu din Itaca!”. Ciclopul infuriat s-a rugat cu voce tare lui Poseidon: „Fă, tată, în așa fel încât, dacă dușmanul meu, Odiseu, se va întoarce vreodată acasă, să ajungă cât mai târziu, la mare ananghie, pe un vas străin și după ce își va fi pierdut toți însoțitorii; iar în prag să găsească o grămadă de

necazuri!”. Apoi a mai aruncat o stâncă, una și mai mare, care de data asta a căzut la jumătate de corabie în urma lor, încât valul stârnit i-a dus mai repede spre insula unde ceilalți însoțitori ai lui Odiseu îl așteptau cu nerăbdare. Dar Poseidon l-a ascultat pe Polifem și i-a promis răzbunarea pe care i-o ceruse¹⁴⁶⁰.

g. Odiseu s-a îndreptat apoi spre nord și a ajuns curând pe insula lui Eol, păzitorul vânturilor, care l-a găzduit cu generozitate ca oaspete timp de o lună întreagă și, în ultima zi, i-a dat un sac cu vânturi, explicându-i că, atâta vreme cât gura acestuia era legată cu un fir de argint, totul avea să fie bine. I-a mai spus că nu închisese înăuntru Vântul de Vest, vântul cel blând care avea să îi poarte flota, peste Marea Ionică, direct în Itaca; dar Odiseu putea să le elibereze pe celelalte, unul câte unul, dacă din cine știe ce motiv trebuia să își modifice ruta. Deja se zărea fumul de la coșurile palatului său, când Odiseu a adormit, răpus de oboseală. Însoțitorii lui, care așteptaseră această clipă, au dezlegat sacul, ce promitea să conțină vin. Pe dată, vânturile s-au pornit vuind spre casă, mânând corabia în fața lor, iar Odiseu s-a trezit curând din nou pe insula lui Eol. După multe scuze, el a cerut din nou ajutor, dar i s-a spus să plece și să folosească vâslele de data asta; nu avea să mai primească nici o adiere dinspre vest. „Nu pot ajuta un om căruia zeii i se opun”, a strigat Eol trântindu-i ușa în față¹⁴⁶¹.

h. După o călătorie de șapte zile, Odiseu a ajuns în ținutul lestrigonilor, conduși de regele Lamos, un ținut despre care unii spun că s-ar fi aflat în partea de nord-vest a Siciliei. Alții îl plasează lângă Formia, în Italia, unde nobila Casă Lamia pretinde că se trage din regele Lamos; ceea ce pare credibil, căci cine ar recunoaște că se trage din canibali, dacă un asemenea fapt nu ar fi o tradiție?¹⁴⁶² În ținutul lestrigonilor, seara și dimineața sunt atât de apropiate una de cealaltă, încât păstorii care își mână turmele spre casă la apus le dau binețe celor care le scot la câmp în zori. Căpitaniul lui Odiseu au dat dovadă de curaj când au intrat în portul Telepilos, care, în afara

---

¹⁴⁶⁰ Homer, *Odiseea* IX.105-542; Hyginus, *loc. cit.*; Euripide, *Ciclopții*; Apollodor, *Epitome* VII.4.9.

¹⁴⁶¹ Homer, *Odiseea* X.1-76; Hyginus, *loc. cit.*; Ovidiu, *Metamorfoze* XIV.223-32.

¹⁴⁶² Tucidee I.2; Plinius, *Naturalis historia* III.5.9 și 8.14; Tzetzes, *Despre Licofron* 662 și 956; Silius Italicus VII.410 și XIV.126; Cicero, *Ad Atticum* II.13; Horațiu, *Ode* III.17.

unei intrări înguste, este cu totul înconjurat de stânci abrupte, și și-au dus corăbiile pe uscat lângă un drum de căruță ce urca șerpuit în lungul unei văi. Fiind mai prudent, Odiseu și-a legat corabia de o stâncă afară din port, după care a trimis trei iscoade în recunoaștere, în interiorul țării. Iscoadele au urmat drumul până când au întâlnit o fată care lua apă dintr-un izvor. S-a dovedit a fi chiar una dintre fiicele lui Antifates, o căpetenie lestrigonă, la a cărei casă ea i-a condus. Acolo însă au fost atacați fără milă de o hoardă de sălbatici care l-au înșfăcat pe unul dintre ei și l-au ucis ca să-l mănânce; ceilalți doi au luat-o la fugă cât îi țineau picioarele, dar sălbaticii, în loc să-i urmărească, s-au cățărat pe faleză și au bombardat navele cu o cascadă de bolovani, înainte ca ele să poată fi lansate la apă. Apoi au coborât pe plajă unde au masacrat și au devorat echipajul după pofta inimii lor. Odiseu a reușit să scape tăind odgonul cu sabia și strigându-le tovarășilor lui să vâslească cu toată forța dacă le e dragă viața¹⁴⁶³.

i. Odiseu a rămas cu un singur vas cu care s-a îndreptat spre est și, după o lungă călătorie, a ajuns în Eea, Insula Zorilor, unde stăpânea zeița Circe, fiica lui Helios și a lui Perse, și, astfel, soră a lui Eetes, îndureratul rege al Colhidei. Circe era pricepută la toate farmecele, dar nu-i iubea pe oameni. Când s-a tras la sorti să se stabilească cine să stea de pază la corabie și cine să meargă în recunoaștere pe insulă, Eurilohos, prietenul lui Odiseu, a ales să meargă pe țărm împreună cu alți douăzeci și doi de oameni. A constatat că Eea era bogată în stejari și alți copaci ce creșteau în păduri și, în cele din urmă, a ajuns la palatul lui Circe, aflat într-o poiană largă din centrul insulei. În jur erau lupi și lei în căutarea prăzii, dar, în loc să îi atace pe Eurilohos și pe însoțitorii lui, s-au ridicat pe labele din spate și i-au mângâiat. Ai fi putut crede că aceste animale erau ființe omenеști – și într-adevăr erau, dar fuseseră prefăcute în sălbăticiuni de vrăjile lui Circe.

j. Circe stătea în salonul ei, cântând deasupra războiului de țesut, iar când grupul lui Eurilohos a salutat-o, ea a ieșit afară, le-a zămbit și i-a invitat să cineze la masa ei. Au intrat bucuroși cu toții, în afară de Eurilohos, care, bănuind că era ceva necurat la mijloc, a rămas afară, ițindu-se îngrijorat pe la ferestre. Zeița a pus pe masă

---

¹⁴⁶³ Homer, *Odiseea* X.30-132; Hyginus, *loc. cit.*; Apollodor, *Epitome* VII.12; Ovidiu, *Metamorfoze* XIV.233-44.

brânză, orz, miere și vin în fața marinarilor înfometați, dar mâncarea era dreasă și, imediat ce au început să mănânce, ea i-a lovit pe umeri cu nuiua sa și i-a transformat în porci. Apoi, neîndurătoare, a deschis porțița unei cocini, a aruncat pe jos câteva mâini de ghinde și de coarne și i-a lăsat acolo să se tăvălească.

k. Eurilohos s-a întors plângând și i-a povestit lui Odiseu nenorocirea; acesta și-a luat sabia și a plecat hotărât să-i salveze, însă fără să aibă vreun plan precis în minte. Spre surpriza lui, s-a întâlnit cu zeul Hermes, care l-a salutat politicos și i-a oferit un talisman împotriva magiei lui Circe: o floare albă parfumată, cu rădăcină neagră, numită *moly*, pe care doar zeii o pot recunoaște și culege. Odiseu a primit darul cu recunoștință, și-a continuat drumul și, la momentul potrivit, a devenit oaspetele lui Circe. După ce a mâncat din mâncarea dreasă, Circe a ridicat nuiua și l-a lovit pe umeri. „Du-te lângă tovarășii tăi, în cocină”, i-a poruncit ea. Dar vraja a rămas fără efect, căci Odiseu mirosise floarea *moly* pe furiș, așa că a sărit în picioare cu sabia în mână. Circe i-a căzut la picioare, plângând. „Cruță-mă”, a strigat ea, „și vei împărți patul cu mine și vom domni în Eea împreună!”. Știind bine că vrăjitoarele au puterea de a-și moleși și a-și ucide amanții, trăgându-le pe ascuns sângele în mici bășici, Odiseu i-a smuls lui Circe un jurământ solemn să nu mai plănuiască vreun rău în contra lui. Ea a jurat pe zeii binecuvântați și, după ce i-a oferit o baie caldă nespuse de plăcută, vin în cupe de aur și o cină savuroasă, servită de o slujnică cu tot dichisul, s-a pregătit să petreacă noaptea cu el într-un pat cu cearșafuri purpurii. Însă Odiseu nu a răspuns avansurilor ei amoroase până când Circe nu a acceptat să îi elibereze nu doar pe tovarășii lui, ci pe toți marinarii fermeceți de ea. Odată făcut acest lucru, el a rămas bucuros în Eea până când ea i-a născut trei fii, pe Agrios, Latinus și Telegonos¹⁴⁶⁴.

l. Odiseu tânjea să pornească din nou la drum, iar Circe a consimțit să-l lase să plece. Dar trebuia să meargă mai întâi în Tartar și să îl caute acolo pe clarvăzătorul Tiresias, care avea să profetească soarta ce îi era hărăzită în Itaca, dacă vreodată avea să ajungă acolo, și ce va fi după aceea. „Mergi în fața Vântului din

---

¹⁴⁶⁴ Homer, *Odiseea* X.133-574 și XII.1-2; Hyginus, *loc. cit.*; Ovidiu, *Metamorfoze* XIV.246-404; Hesiod, *Teogonia* 1011-14; Eustathios despre *Odiseea* lui Homer XVI.118.

Nord”, i-a spus Circe, „până ajungi la apa Oceanului și la dumbrava Persefonei, pe care o vei recunoaște după plopilor-negri și sălciile bătrâne. Acolo unde râurile Flegeton și Cocit se varsă în Aheron, să sapi un șanț și să le sacrifici lui Hades și Persefonei un berbec tânăr și o mioară neagră – pe care am să ți-i dau chiar eu. Lasă sângele să curgă în șanț și, în timp ce îl aștepti pe Tiresias să sosească, alungă toate celelalte umbre cu sabia. Lasă-l să bea cât dorește, apoi ascultă cu atenție sfatul lui”.

m. Odiseu i-a obligat pe oamenii lui să urce la bord, chiar dacă ei nu voiau să plece din Eea, o insulă atât de plăcută, spre a merge în ținutul lui Hades. Circe le-a asigurat o briză favorabilă, care i-a purtat iute până la apa Oceanului, unde sunt acele hotare îndepărtate ale lumii unde cimerienilor, cetățeni ai nopții veșnice care trăiesc învăluiți în ceturi, le este interzis să vadă soarele vreodată. Când au găsit dumbrava Persefonei, Odiseu a debarcat și a făcut așa cum îl sfătuisese Circe. Prima umbră care a apărut lângă șanț a fost cea a lui Elpenor, un membru al echipajului său care, cu doar câteva zile înainte, se îmbătase pe acoperișul palatului lui Circe, adormise, se trezise amețit și, căzând peste margine, murise. Odiseu, care plecase din Eea atât de grăbit încât nu observase absența lui Elpenor decât prea târziu, i-a promis acum o înmormântare cuviincioasă. „Când te gândești că ai ajuns aici pe jos mai repede decât noi cu corabia!”, a exclamat el. Dar l-a împiedicat pe Elpenor să bea câtuși de puțin sânge, oricât de jalnic l-a implorat el.

n. O mulțime pestriță de umbre roiau în jurul șanțului, bărbați și femei din toate epocile și de toate vârstele, inclusiv mama lui Odiseu, Anticlea; dar el nu a lăsat-o nici măcar pe ea să bea înainte ca Tiresias să o facă. În cele din urmă a apărut și el, a sorbit recunoscător sângele și i-a spus lui Odiseu să își supravegheze îndeaproape oamenii de cum vor zări Sicilia, următoarea lor escală, ca să nu fie ispitiți să fure cireada Titanului-Soare Hiperion. Trebuia să se aștepte la mari necazuri în Itaca și, chiar dacă putea spera să se răzbune pe ticăloșii care îi devorau acolo averea, călătoriile lui încă nu aveau să se sfârșească. Trebuia să ia o vâslă și să o care pe umăr, până când ajungea într-o regiune din interiorul țării în care nici un om nu își săra mâncarea și unde vâsla avea să fie confundată cu un băț de vânturat. Dacă atunci avea să-i aducă sacrificii lui Poseidon, va putea să ajungă din nou în Itaca și să se bucure de o bătrânețe prosperă; dar, în cele din urmă, moartea

avea să-i vină tot de pe mare.

o. După ce i-a mulțumit lui Tiresias și i-a promis sângele a încă unei mioare negre la întoarcerea în Itaca, Odiseu i-a îngăduit în sfârșit mamei lui să își potolească setea. Ea i-a dat alte vești de acasă, dar a păstrat o tăcere discretă în privința pețitorilor nurorii sale. După ce ea și-a luat rămas-bun, umbrele a numeroase regine și prințese s-au înghesuit să bea sângele. Odiseu a fost încântat să întâlnească personaje atât de bine-cunoscute precum Antiope, Iocasta, Chloris, Pero, Leda, Ifimedia, Fedra, Procris, Ariadna, Mera, Climene și Erifile.

p. Apoi Odiseu a discutat cu un grup de foști comandanți: Agamemnon, care l-a sfătuit să debarce în Itaca pe furiș; Ahile, pe care Odiseu l-a înveselit povestindu-i mărețele isprăvi ale lui Neoptolem; și Marele Ajax, care încă nu îl iertase și care a plecat morocănos, cu mersul apăsător. Odiseu l-a văzut și pe Minos cum judeca, pe Orion cum vâna, pe Tantal și Sisif suferind și pe Heracle – sau mai degrabă spectrul lui, căci Heracle însuși petrece în voie printre zeii nemuritori –, pe care l-a compătimit pentru îndelungatele lui munci¹⁴⁶⁵.

q. Odiseu a navigat înapoi în Eea în siguranță, iar acolo a îngropat trupul lui Elpenor și i-a împlântat vâsla lui pe gorgan, spre aducere aminte. Circe l-a întâmpinat voioasă. „Ce cutezanță, să vizitezi ținutul lui Hades!”, a strigat ea. „Celor mai mulți oameni le ajunge o moarte; dar acum tu o să ai două!” Ea l-a avertizat apoi că va trebui să treacă pe lângă Insula Sirenelor, ale căror voci frumoase îi fermecau pe toți cei care ajungeau prin preajma lor. Aceste copile ale lui Aheloos sau, spun unii, ale lui Forcus fie cu muza Terpsihore, fie cu Sterope, fiica lui Portaon, aveau fețe de fete, dar picioare și pene de pasăre, o ciudățenie pentru a cărei explicare se spun multe povești: de pildă, că se jucau cu Cora atunci când o răpise Hades și că Demetra, supărată că nu sâriseră în ajutorul ei, le dăduse aripi, spunând: „Plecați și căutați-mi fiica în lumea întreagă!”; sau că Afrodita le transformase în păsări deoarece, din mândrie, ele nu își cedau fecioria nici zeilor, nici oamenilor. Însă ele nu mai aveau putere să zboare de când muzele le învinseseră într-o competiție de muzică și le smulseseră penele din aripi, ca să-și facă din ele coroane. Acum stăteau și cântau pe o pajiște printre

---

¹⁴⁶⁵ Homer, *Odiseea* XI; Hyginus, *loc. cit.*; Apollodor, *Epitome* VII.17.

grămezile de oase ale marinarilor pe care îi atrăseseră spre moarte. „Astupă urechile oamenilor tăi cu ceară de albine”, l-a sfătuit Circe, „și dacă ești doritor să le ascuți muzica, pune-ți marinarii să te lege cu mâinile și picioarele de catarg și fă-i să jure că nu-ți vor da drumul indiferent cât de crunt i-ai amenința”. Circe l-a prevenit pe Odiseu și despre alte primejdii care îl așteptau, atunci când el a venit ca să-și ia rămas-bun de la ea; apoi Odiseu a pornit pe mare, purtat iarăși de o briză avantajoasă.

r. Cum vasul se apropia de ținutul sirenelor, Odiseu a urmat sfatul lui Circe; iar sirenele au cântat atât de dulce, promițându-i puterea de a afla dinainte toate întâmplările viitoare de pe pământ, încât el a strigat la însoțitorii lui, amenințându-i cu moartea dacă nu îl eliberau; dar ei s-au supus ordinelor lui și n-au făcut decât să-l strângă și mai tare de catarg. Astfel, corabia a trecut cu bine de insulă, iar sirenele s-au sinucis de ciudă¹⁴⁶⁶.

s. Unii cred că au existat doar două sirene, alții că erau trei, anume Partenope, Leucosia și Ligea; sau Pisinoe, Aglaope și Telxiepie; sau Aglaofeme, Telxiope și Molpe. Iar alții numesc patru sirene: Teles, Raidne, Telxiope și Molpe¹⁴⁶⁷.

t. Următorul pericol pentru Odiseu a constatat în trecerea printre două stânci, dintre care una o adăpostea pe Scila, iar cealaltă pe Charibda, ambele prietene și monștri deopotrivă. Charibda, fiică a Pământului-Mamă și a lui Poseidon, era o femeie lacomă, care fusese aruncată de trăsnetul lui Zeus în mare, iar acum sorbea de trei ori pe zi un volum enorm de apă, pe care îl scuipa imediat înapoi. Scila, cândva frumoasa fiică a lui Hecate sau Crateis cu Forcus sau cu Forbes – sau a Echidnei cu Tifon, Triton sau Tirenos –, fusese prefăcută într-un monstru marin asemănător unui câine cu șase capete și douăsprezece picioare. Fusese opera fie a lui Circe, când a fost geloasă pentru iubirea Zeului Mării Glaucos față de ea, fie a Amfitritei, de asemenea geloasă pe iubirea lui Poseidon. Scila înșfăca marinari, le rupea oasele și îi înghițea pe

---

¹⁴⁶⁶ Homer, *Odiseea* XII; Apollodor, *Epitome* VII.19; Apollonios din Rodos IV.898; Aelianus, *Despre natura animalelor* XVII.23; Ovidiu, *Metamorfoze* V.552-62; Pausanias IX.34.3; Hyginus, *Fabulele* 125 și 141; Sofocle, *Odysseus. Fragment* 861, ed. Pearson.

¹⁴⁶⁷ Plutarh, *Quaestiones convivales* IX.14.6; Scolie la *Odiseea* lui Homer XII.39; Hyginus, *loc. cit.* și *Prefață*; Tzetzes *Despre Licofron* 712; Eustathios despre *Odiseea* lui Homer XII.167.

îndelete. Dar cel mai ciudat lucru în privința ei era scâncetul: nu mai tare decât scheunatul unui cățel nou-născut. În timp ce încerca să scape de Charibda, Odiseu a virat puțin prea aproape de Scila, care s-a aplecat peste copastie, a înșfăcat șase dintre cei mai abili marinari de pe punte, câte unul în fiecare gură, și s-a repezit cu ei spre stânci, unde i-a devorat după pofta inimii. Ei au țipat, întinzând brațele spre Odiseu, dar el nu a îndrăznit să încerce să-i salveze și a plecat mai departe¹⁴⁶⁸.

u. Odiseu a navigat pe această rută ca să evite Stâncile Rătăcitoare sau Ciocnitoare, printre care doar *Argo* reușise vreodată să treacă; el nu știa că acum erau bine înfipse în fundul mării. Curând, a zărit Sicilia, unde Hiperion, Titanul-Soare, pe care unii îl numesc Helios, avea șapte cirezi de vite de o rară frumusețe la păscut, cu câte cincizeci de capete în fiecare cireadă, și, totodată, mari turme de oi splendide. Odiseu i-a pus pe oamenii lui să jure solemn că se vor mulțumi cu proviziile oferite de Circe și nu vor fura nici măcar o singură vacă. Apoi au debarcat și au dus corabia pe uscat, dar Vântul de Sud a bătut timp de treizeci de zile, mâncarea s-a împutinat și, chiar dacă marinarii vânau sau pescuiau în fiecare zi, aveau prea puțin succes. În cele din urmă, Eurilohos și-a tras tovarășii de o parte și, disperat de foame, i-a convins să taie niște vite – iar ca despăgubire pentru ele, s-a grăbit el să adauge, la întoarcerea în Itaca aveau să-i construiască lui Hiperion un templu grandios. Au așteptat până când Odiseu a adormit, au prins câteva vaci, le-au tăiat, au sacrificat zeilor oasele pulpelor și grăsimea și au fript carne cât pentru un ospăț de șase zile.

v. Odiseu a fost îngrozit când s-a trezit și a văzut cele întâmplate, la fel și Hiperion când a auzit povestea de la Lampetia, fiica lui și păstorita-șefă a cirezilor sale. Hiperion i s-a plâns lui Zeus, care, văzând că nava lui Odiseu fusese lansată iar pe mare, a trimis pe neașteptate o furtună dinspre vest care a prăvălit catargul peste țeasta cârmaciului, apoi a aruncat un trăsnet spre punte. Corabia s-a scufundat și toți cei de la bord s-au înecat, în afară de Odiseu.

---

¹⁴⁶⁸ Servius despre *Eneida* lui Vergiliu III.420; Apollodor, *Epitome* VII.21; Homer, *Odiseea* XII.73-126 și 222-59; Hyginus, *Fabulele* 125, 199 și *Prefață*; Apollonios din Rodos IV.828, cu scolie; Eustathios despre Homer p. 171; Tzetzes, *Despre Licofron* 46 și 650; Ovidiu, *Metamorfoze* XIII.732 și urm. și 906 și urm.

El a reușit să lege cu odgonul catargul și chila care pluteau pe apă laolaltă cu resturile de piei de vite și s-a suit pe acest vas improvizat. Dar s-a stârnit o vijelie dinspre sud și Odiseu s-a văzut tras spre vârtejul Charibdei. S-a agățat de tulpina unui smochin sălbatic care creștea pe stânca de deasupra și a rezistat cu îndârjire până când catargul și chila au fost înghițite și regurgitate, apoi s-a suit pe ele din nou și a plecat vâslind cu mâinile. După nouă zile a eșuat pe țărmul Insulei Ogigia, unde trăia Calipso, fiica lui Thetis cu Ocean, sau poate cu Nereu, ori cu Atlas¹⁴⁶⁹.

w. Desișuri de arini, ploi-negri și chiparoși, în ale căror crengi se cuibăreau bufnițe, șoimi și cormorani guralivi, ascundeau marea peșteră a lui Calipso. Deasupra intrării se țesea o viță-de-vie. Pe pajiștea din apropiere, udată de patru pârâuri limpezi, creșteau pătrunjel și stânjenei deși. Aici, minunata Calipso i-a urat bun venit lui Odiseu, în timp ce acesta ieșea la mal împleticindu-se, și i-a oferit mâncare din belșug, băutură ametoitoare și o parte a patului ei moale. „Dacă rămâi cu mine”, l-a rugat ea, „te vei bucura de nemurire și tinerețe veșnică”. Unii spun că nu Circe, ci Calipso a fost cea care i l-a născut pe Latinus, pe lângă gemenii Nausitoos și Nausinoos.

x. Calipso l-a reținut pe Odiseu în Ogigia vreme de șapte ani – sau poate doar cinci – și a încercat să-l facă să uite Itaca; dar curând el s-a săturat de îmbrățișările ei și obișnuia să stea pe țărm descurajat, cu privirile ațintite spre mare. În cele din urmă, profitând de absența lui Poseidon, Zeus l-a trimis pe Hermes la Calipso, cu ordin de a-l elibera pe Odiseu. Ea nu a putut decât să se supună și i-a spus să construiască o plută, pe care ea avea să o îndestuleze cu mâncare: i-a oferit un sac de grâne, burdufuri cu vin și apă și carne uscată. Chiar dacă Odiseu bănuia o capcană, Calipso s-a jurat pe Styx că nu avea să-l păcălească și i-a dat topor, sfredele și toate uneltele necesare. Fără să mai aibă nevoie de alte indemnuri, Odiseu a construit o plută din douăzeci de trunchiuri de copac legate între ele, a lansat-o pe butuci la apă, a sărutat-o pe Calipso în semn de rămas-bun și a plecat pe mare, dus de o adiere prielnică.

y. Poseidon îi vizitase pe etiopieni, virtuozii lui prieteni, și, în timp

---

¹⁴⁶⁹ Homer, *Odiseea* XII.127-453; Apollodor I.2.7 și *Epitome* VII.22-3; Hesiod, *Teogonia* 359.

ce se întorcea acasă pe mare, în carul lui înaripat, a văzut dintr-odată o plută. Odiseu a fost aruncat imediat peste bord de un val imens, iar hainele bogate pe care le purta l-au tras spre adâncurile mării, mai să-i plesnească plămânii. Dar, fiind un înotător vânos, a reușit să se descotorosească de haine, a revenit la suprafață și s-a cățărat înapoi pe plută. Zeița Leucoteea cea miloasă, numită cândva Ino, soția lui Atamas, a coborât lângă el pe plută, deghizată în pescăruș. Purta în cioc un voal, pe care i-a spus lui Odiseu să și-l înfășoare în jurul mijlocului, apoi să plonjeze iar în mare. Acest voal avea să-l salveze, a promis ea. Odiseu a ezitat să se supună, dar când un alt val a sfărâmat pluta, a înfășurat voalul în jurul lui și a plecat înot. Cum Poseidon se întorsese acum în palatul lui subacvatic de lângă Eubeea, Atena a îndrăznit să trimită un vânt care să netezească valurile din calea lui Odiseu, iar două zile mai târziu el a fost aruncat pe țărm, cu totul istovit, pe Insula Drepane, pe atunci ocupată de feaci. Odiseu s-a culcat la adăpostul unui crâng, lângă un pârâu, a îngrămădit deasupra lui frunze uscate și a adormit adânc¹⁴⁷⁰.

z. A doua zi dimineată, minunata Nausicaa, fiica regelui Alcinoos și a reginei Arete, perechea regală care dovedise cândva atâta bunătate față de Iason și Medeea, a venit să spele hainele la râu. După ce a terminat ce avea de făcut, s-a jucat cu mingea împreună cu însoțitoarele ei. S-a întâmplat ca mingea să sară în apă, s-a auzit un strigăt de disperare și Odiseu s-a trezit, îngrijorat. Nu avea nici o haină, dar și-a ascuns goliciunea cu o creangă înfrunzită de măslin și, apropiindu-se încet, i-a adresat cuvinte atât de dulci lui Nausicaa, încât ea l-a luat discret sub protecția ei și a pus să fie adus la palat. Acolo, Alcinoos l-a copleșit cu daruri, iar după ce a auzit prin ce aventuri trecuse, l-a trimis în Itaca cu o corabie adecvată. Escorta lui cunoștea foarte bine insula. Au aruncat ancora în portul Forcus, dar au decis să nu-i tulbure somnul adânc, așa că l-au dus pe țărm și l-au pus cu grijă pe nisip, clădind darurile de la Alcinoos sub un copac din apropiere. Însă Poseidon era atât de supărat pe bunătatea feacilor față de Odiseu încât cu puterea mâinii lui a lovit corabia în timp ce aceasta naviga spre

---

¹⁴⁷⁰ Homer, *Odiseea* V.13-493 și VII.243-66; Hyginus, *Fabula* 125; Herodot, *Teogonia* 1111 și urm.; Scolie la Apollonios din Rodos III.200; Eustathios despre *Odiseea* lui Homer XVI.118; Apollodor, *Epitome* VII.24.

casă și a transformat-o în piatră, cu echipaj și toate celelalte. Alcinoos i-a sacrificat de îndată doisprezece tauri aleși lui Poseidon, care acum amenința să văduvească orașul de cele două porturi ale lui aruncând un munte mare între ele; iar unii spun că vorbea serios. „Să ne fie învățare de minte să nu mai fim ospitalieri în viitor!”, i-a spus Alcinoos lui Arete pe un ton amar¹⁴⁷¹.

*

1. Apollodor consemnează (*Epitome* VII.29) că „unii au luat *Odiseea* drept o relatare a unei călătorii în jurul Siciliei”. Samuel Butler a ajuns în mod independent la aceeași opinie și a interpretat-o pe Nausicaa drept un autoportret al autoarei – o aristocrată siciliană tânără și talentată din districtul Erix. În cartea lui *Authoress of the Odyssey*, el aduce în sprijin cunoașterea intimă a vieții de la curte care apare în aceasta, în contrast cu cunoașterea superficială a navigației și a economiei pastorale, și subliniază „preponderența interesului feminin”. El subliniază că doar o femeie ar fi putut să-l pună pe Odiseu să discute cu femeile celebre ale trecutului înainte de a o face cu bărbații celebri și, în discursul de rămas-bun adresat feacilor, să spere că „vor continua să le facă pe plac soțiilor și copiilor lor”, și nu invers (*Odiseea* XIII.44-5); sau să o pună pe Elena să mângâie calul de lemn și să îi tachineze pe bărbații dinăuntru (*167.k). E dificil să nu fii de acord cu Butler. Tușa lejeră, umoristică, naivă și însuflețită a *Odiseei* este aproape cu siguranță a unei femei. Dar Nausicaa a combinat și a localizat în Sicilia sa natală două legende diferite, nici una inventată de ea: întoarcerea semiistorică a lui Odiseu din Troia și aventurile alegorice ale unui alt erou – să îl numim Ulise – care, asemenea lui Sisif (*67.2), bunicul lui Odiseu, nu voise să moară atunci când perioada suveranității lui se încheiase. Legenda lui Odiseu trebuie să fi conținut atacul asupra Insulei Ismaros, furtuna care l-a împins mult spre sud-vest, întoarcerea prin Sicilia și Italia, naufragiul din Drepane (Corfu) și răzbunarea lui finală împotriva peștorilor. Toate sau aproape toate celelalte incidente țin de povestea lui Ulise. Ținutul lotofagilor, peștera ciclopilor, portul Telepilos, Eea, dumbrava Persefonei, ținutul sirenelor, Ogigia, Scila și Charibda, adâncurile mării, până și Golful Forcus – toate sunt

---

¹⁴⁷¹ Homer, *Odiseea* XIII.1-187; Apollodor, *Epitome* VII.25; Hyginus, *loc. cit.*

metafore diferite ale morții de care el scăpase. La acestea s-ar putea adăuga executarea de către Odiseu a bătrânei Hecabe, cunoscută și ca Mera, constelația Câinele-Mic, căreia ar fi trebuit să îi fie sacrificat succesorul lui Icaros (*168.1).

2. Atât Scylax (*Periplus* 10), cât și Herodot (IV.77) îi știau pe mâncătorii de lotus ca fiind o națiune care trăia în vestul Libiei, lângă gindani, care aveau un sistem matriarhal. Alimentul lor de bază era gustosul și hrănitorul *cordia myxa*, un fruct dulce și lipicios care crește în ciorchini, asemenea strugurilor și care hrănise cândva, presat și amestecat cu grâne (Plinius, *Naturalis historia* XIII.32; Teofrast, *Istoria plantelor* IV.3.1), o armată ce se îndrepta împotriva Cartaginei. *Cordia myxa* a fost confundat cu *rhamnus zizyphus*, un tip de măr pădureț din care se face un cidru tare și care are un singur sâmbure, nu mai mulți. Uitarea indusă celor ce consumă lotusul este explicată uneori ca datorându-se tăriei acestei băuturi: dar a consuma lotus nu este același lucru cu a bea lotus. Astfel, deoarece atunci când un rege sacru mușca dintr-un măr oferit de La Belle Dame Sans Merci echivala cu acceptarea morții sale provocate de mâinile ei (*33.7 și 133.4), prudentul Odiseu, care știa foarte bine că în Lumea Subpământeană regi și războinici lânzezeau din cauza unui măr, trebuie să fi refuzat *rhamnus*-ul. Într-o baladă scoțiană a cultului vrăjitoarelor, Thomas Versificatorul este îndemnat să atingă merele Paradisului pe care i le arată regina din Elphame.

3. Peștera ciclopilor este în mod evident un loc al morții, iar grupul lui Odiseu este alcătuit din treisprezece oameni: numărul lunilor din an pe timpul cărora domnea regele din vechime. Polifem cel cu un ochi, a cărui mamă este uneori vrăjitoare, apare în basmele populare din întreaga Europă, iar originea lui poate fi plasată în Caucaz; dar cei doisprezece însoțitori apar doar în *Odiseea*. Oricare ar fi putut fi semnificația poveștii caucaziene, A.B. Cook arată în cartea lui *Zeus* (pp. 302-23) că ochiul ciclopului era un simbol solar grecesc. Însă atunci când Odiseu l-a orbit pe Polifem, ca să evite să fie devorat asemenea însoțitorilor lui, Soarele a continuat să strălucească. Doar ochiul zeului Baal, sau Moloch, sau Tesup, sau Polifem („vestit”), care cerea sacrificii umane, a fost stins, iar regele a plecat triumfător, mânându-și berbecii furați. De vreme ce decorul pastoral al poveștii caucaziene a fost păstrat în *Odiseea*, iar căpcăunul de acolo avea un singur ochi, el ar putea fi confundat cu ciclopii preelenici, vestiți meșteșugari ai metalului, a

căror cultură s-a răspândit în Sicilia și care probabil că aveau un ochi tatuat în mijlocul frunții, ca semn al clanului (*3.2).

4. Telepilos, însemnând „poarta îndepărtată [a Iadului]”, se află în nordul extrem al Europei, în ținutul soarelui de la miezul nopții, unde păstorii care vin îi salută pe cei care pleacă. Acestei regiuni reci „de dincolo de Vântul de Nord” îi aparțin Stâncile Rătăcitoare sau Ciocnitoare, adică sloiurile de gheață (*151.1), ca și cimerienii, al căror întuneric de la amiază corespundea soarelui de la miezul nopții din iunie. Probabil că în Telepilos se luptase Heracle cu Hades (*139.1); iar dacă așa este, atunci lupta trebuie să fi avut loc în timpul șederii lui în ținutul hiperboreenilor (*125.1). Lestrigonii („dintr-o rasă foarte brutală”) erau probabil locuitori ai fiordurilor norvegiene; când mergeau în Bornholm și în sudul coastei Balticii, negustorii de chihlimbar erau avertizați în legătură cu comportamentul lor barbar.

5. Eea („tânguitoarea”) este o insulă a morții tipică, unde familiara Zeiță a Morții cântă în timp ce toarce. Legenda argonauților o plasează la intrarea în Golful Adriaticii; este foarte posibil să fie Lussin, de lângă Pola (*148.9). Circe înseamnă „șoim”; ea avea în Colhida un cimitir cu sălcii consacrat lui Hecate. Bărbații transformați în porci sugerează doctrina metempsihozei, dar porcul este dedicat mai ales Zeiței Morții, care îi hrănește cu fructele de corn ale lui Cronos, mâncarea roșie a morților, astfel că ei sunt, probabil, doar niște umbre (*24.11 și 33.6). Gramaticienii nu au putut stabili ce anume era *moly*, planta lui Hermes. Tzetzes (*Despre Licofron* 679) spune că vindecătorii îl numesc „virnanț sălbatic”, dar descrierea din *Odiseea* sugerează ciclama sălbatică, o plantă greu de găsit și care, în plus, are petale albe, bulb închis la culoare și miros foarte dulceag. Scriitorii clasici târzii asociază numele „moly” cu un soi de usturoi cu flori galbene, despre care se credea că creștea (ca și ceapa, ceapa-de-mare și usturoiul propriu-zis) atunci când luna era în descreștere, nu în creștere, servind astfel drept contradescântec împotriva magiei lunii a lui Hecate. Marduk, eroul babilonian, mirosea o plantă divină ca antidot împotriva mirosului nociv al Zeiței Mării Tiamat, dar specia ei nu este precizată în epopee (*35.5).

6. Dumbrava cu plop-negri a Persefonei se afla în Tartarul din vestul îndepărtat, iar Odiseu nu a „coborât” în el – asemenea lui Heracle (*134.c), Enea și Dante –, chiar dacă Circe a presupus că o făcuse (*31.a). Flegeton, Cocit și Aheron aparțin, de fapt, Iadului

Subpământean. Cu toate acestea, autoarea *Odiseei* avea prea puține cunoștințe geografice și invoca vânturile de vest, sud și nord la întâmplare. Odiseu ar fi trebuit să fie purtat de vânturile dinspre est spre Ogigia și dumbrava Persefonei, iar de cele din sud spre Telepilos și Eea: însă ea avea o anumită justificare ca să îl pună pe Odiseu să se îndrepte spre est, către Eea, căci aceasta era Insula Zorilor, unde eroii Orion și Titonos își găsiseră moartea. Intrările în mormintele miceniene sub formă de stup sunt cu fața spre est, iar Circe, fiind fiica lui Helios, o avea pe Eos („zori”) drept mătușă.

7. Sirenele (*154.3) erau sculptate pe monumentele funerare ca îngeri ai morții care intonau cântece funerare acompaniate de liră; lor le erau atribuite însă și intenții erotice față de eroii pe care îi jeleau; și, de vreme ce se credea că sufletul își ia zborul sub formă de pasăre, sirenele erau înfățișate, asemenea harpiilor, ca păsări de pradă care așteptau să îl captureze. Deși erau fiice ale lui Forcus sau ale Iadului și, prin urmare, verișoare primare cu harpiile, sirenele nu trăiau sub pământ sau în peșteri, ci pe o insulă sepulcrală înverzită care semăna cu Eea sau Ogigia; și se dovedeau a fi deosebit de periculoase la amiază, pe vreme fără vânt, momentul insolației și al coșmarurilor siestei. De vreme ce sunt numite și fiice ale râului Aheloos, este posibil ca insula lor să fi fost una dintre Echinade, la gurile râului Aheloos (*142.3). Sicilienii le plasează în apropierea Capului Peloros (acum Faro) din Sicilia, iar latinii, pe Insulele Sirenuse de lângă Napoli sau în Capri (Strabon I.12 – *154.d și 3).

8. „Ogigia”, numele unei alte insule sepulcrale, pare a fi același cuvânt cu „Ocean”, iar *Ogen* este o formă intermediară; Calipso („ascuns” sau „cea care ascunde”) este tot o Zeiță a Morții, așa cum o arată peștera ei înconjurată de arini – copaci consacrați Zeului Morții Cronos sau Bran –, pe ramurile cărora se adăposteau ciori-de-mare sau cormorani (*98.3) și păsările ei, bufnițele și șoimii. Pătrunjelul era un simbol al doliului (*106.3), iar crinul o floare a morții (*85.1). Calipso i-a promis lui Odiseu tinerețe veșnică, dar el voia viață, nu nemurirea eroilor.

9. Scila („cea care vomită”), fiică a lui Forcus, sau Hecate, și Charibda („cea care aspiră”), sunt titluri ale distrugătoarei Zeițe a Mării. Aceste nume au ajuns să fie asociate cu stânci și curenți de pe ambele părți ale strâmătorii Messina, dar trebuie interpretate într-un sens mai larg (*16.2 și 91.2). Leucoteea (*70.4), sub înfățișare de pescăruș, era Zeița Mării care se jeluia după un

naufragiu (*45.2). De vreme ce Zeița cretană a Mării era reprezentată și sub formă de caracatiță (*81.1), iar Scila îi trăgea pe marinari de pe corabia lui Odiseu, este posibil ca cretanii, care făceau comerț cu India, să fi văzut specii tropicale de talie mare, necunoscute în Mediterana, care au fost creditate cu acest obicei periculos. Descrierea scâncetului Scilei are o importanță mitologică mai mare decât ar părea la prima vedere: ea este identificată cu câinii albi cu urechi roșii ai morții, Haita Stafilor sau Gabriel Ratches dintr-o legendă britanică, ce urmăresc sufletele damnaților. Aceștia erau străvechii câini de vânătoare egipteni, consacrați lui Anubis și crescuți și azi pe Insula Ibiza, care, atunci când urmăreau prada, scoteau „un sunet de hăituire asemănător scheunatului câteilor sau cântecului găștei sălbatice din timpul migrației” (*White Goddess*, p. 441).

10. Doar două episoade petrecute între încăierarea lui Odiseu cu ciconii și sosirea lui în Feacia par să nu se refere la respingerea de nouă ori a morții: anume vizita lui în insula lui Eol și furtul vitelor lui Hiperion. Dar vânturile aflate sub stăpânirea lui Eol erau spirite ale morților (*43.5), iar vitele lui Hiperion sunt cireada furată de Heracle în a zecea lui muncă – practic, o victorie asupra Iadului (*132.1). Faptul că Odiseu a pretins că nu a luat parte la furt nu înseamnă prea mult; nici bunicul lui matern, Autolicos (*160.c), nu recunoștea nimic după ce șterpelea vitele Soarelui (*67.c).

11. Odiseu, al cărui nume are sensul de „furios”, îl desemnează pe regele sacru cu fața roșie (*27.12), este numit „Ulise” sau „Ulixé” în latină – cuvânt format probabil din *oulos*, „rană”, și *ischea*, „coapsă” –, cu trimitere la rana de colț de mistreț pe care fosta lui doică a recunoscut-o când el s-a întors în Itaca (*160.c și 171.g). Străpungerea coapsei de către un mistreț era o formă obișnuită de moarte regală, dar Odiseu supraviețuise cumva acestei răni (*18.7 și 151.2).

171. Întoarcerea acasă a lui Odiseu

a. Când Odiseu s-a trezit, nu și-a recunoscut dintru început insula natală, pe care Atena o preschimbase prin vrajă. Ea a apărut imediat sub înfățișarea unui băiat păstor și a ascultat o poveste lungă și mincinoasă, cum că el era un cretan care, după ce l-a ucis pe fiul lui, Idomeneu, a fugit spre nord pe o corabie sidoniană și a fost lăsat pe țărm împotriva voinței sale. „Ce insulă este aceasta?”, a

întrebat. Atena a râs și l-a mângâiat pe obraz: „Într-adevăr, ești un mincinos desăvârșit!”, i-a zis. „De n-aș ști adevărul, m-ai fi putut păcăli ușor. Ce mă surprinde însă este că nu ți-ai dat seama de deghizarea mea. Eu sunt Atena; feacii te-au lăsat aici la țarm la ordinele mele. Îmi pare rău că au trecut atât de mulți ani până să te aduc acasă, dar nu am îndrăznit să îl offensez pe unchiul meu, Poseidon, susținându-te prea fățiș.” Atena l-a ajutat să ascundă cazanele, trepiedele, mantiile purpurii și cupele de aur ale feacilor la adăpostul unei peșteri, apoi l-a transformat în așa fel încât să nu poată fi recunoscut – i-a ridat pielea, i-a subțiat și i-a albit șuvițele de păr roșcate, l-a îmbrăcat în niște zdrențe murdare și l-a condus la coliba lui Eumeu, bătrânul porcar credincios al palatului. Atena tocmai se întorsese din Sparta, unde Telemah se dusesse ca să îl întrebe pe Menelaos, proaspăt revenit din Egipt, de unde ar putea afla vreo veste despre Odiseu.

Or, trebuie spus că, presupunându-se că Odiseu era mort, nu mai puțin de o sută doisprezece prinți tineri și obraznici din insulele ce alcătuiau regatul – Dulichion, Samos, Zacintos și Itaca însăși – o curtau pe Penelopa, soția lui, sperând fiecare să se căsătorească cu ea și să ia tronul; și cu toții căzuseră de acord să îl omoare pe Telemah la întoarcerea lui din Sparta¹⁴⁷².

b. Când i-au cerut prima oară Penelopei să aleagă pe unul dintre ei, ea a declarat că Odiseu era cu siguranță în viață, de vreme ce întoarcerea lui acasă fusese prezisă de un oracol demn de încredere; iar mai târziu, cum ei continuau să o grăbească, ea a promis să ia o decizie după ce va termina de țesut un giulgiu pentru bătrânul Laerte, socrul ei. Dar țesutul i-a luat trei ani, căci ceea ce ziua țesea noaptea destrăma; până când, în cele din urmă, pețitorii și-au dat seama de șiretlic. În tot acest răstimp, ei se distrau în palatul lui Odiseu, bând din vinul lui, tăindu-i porcii, oile și vitele și seducându-i servitoarele¹⁴⁷³.

c. Lui Eumeu, care l-a primit cu bunătate, Odiseu i-a spus o altă poveste mincinoasă despre el, chiar dacă a declarat sub jurământ că Odiseu era în viață și în drum spre casă. Or Telemah, debarcat

---

¹⁴⁷² Homer, *Odiseea* XIII.187 și urm. și XVI.243-53; Apollodor, *Epitome* VII.26-30.

¹⁴⁷³ Homer, *Odiseea* XIX.136-58 și XIV.80-109; Hyginus, *Fabula* 126; Apollodor, *Epitome* VII.31.

pe neașteptate, a dejucat comploturile peșitorilor care voiau să-l omoare și s-a dus direct la coliba lui Eumeu; Atena îi spusese să se întoarcă grabnic din Sparta. Dar Odiseu nu și-a dezvăluit identitatea până când Atena nu i-a îngăduit să o facă și nu i-a redat prin magie adevărata lui înfățișare. A urmat o scenă cu adevărat emoționantă atunci când tatăl și fiul s-au recunoscut. Dar lui Eumeu încă nu îi fusese împărtășit secretul, și nici lui Telemah nu i s-a îngăduit să o anunțe pe Penelopa.

d. Deghizat tot în cerșetor, Odiseu s-a dus să îi spioneze pe peșitori. Pe drum s-a întâlnit cu Melantos, păstorul caprelor lui, care l-a ocărât cu nerușinare și l-a lovit cu piciorul în șold; dar Odiseu s-a abținut să se răzbune pe loc. Când a ajuns în curtea palatului, a dat de bătrânul Argos, pe vremuri un vestit câine de vânătoare, întins pe o grămadă de bălegar, râios, decrepit și chinuit de purici. Argos a dat din ciotul lui jupuit de coadă și și-a lăsat urechile zdrențuite în jos, semn că l-a recunoscut pe Odiseu, care și-a șters pe furiș o lacrimă în timp ce câinele murea¹⁴⁷⁴.

e. Eumeu l-a condus pe Odiseu în sala de ospete, unde Telemah, prefăcându-se că nu știa cine era, i-a oferit ospitalitate. Atunci a apărut Atena, dar fără s-o poată vedea sau auzi cineva în afară de Odiseu, și i-a sugerat să facă un tur al sălii, cerând de pomană de la peșitori, ca să afle astfel ce fel de oameni erau. El a făcut întocmai și i-a găsit pe cât de hrăpăreți, pe atât de zgârciți. Cel mai neobrăzat din tot grupul, Antinous din Itaca (căruia Odiseu i-a spus o poveste complet diferită a peripețiilor sale), a aruncat furios după el cu un taburet. Odiseu și-a frecat umărul învinețit și a făcut apel la ceilalți peșitori, care au fost de acord că Antinous ar fi trebuit să fie mai cuviincios, iar Penelopa a fost scandalizată când servitoarele i-au povestit incidentul. Ea a trimis după presupusul cerșetor, sperând să afle de la el vești despre soțul dispărut. Odiseu a promis că va veni în salonul regal în seara aceea și îi va spune orice dorește ea să audă¹⁴⁷⁵.

f. Între timp, un cerșetor voinic din Itaca, poreclit „Iros”, deoarece, asemenea zeiței Iris, era la dispoziția tuturor, a încercat să-l alunge pe Odiseu din vestibul. Când acesta nu s-a clintit, Iros l-a provocat la un meci de box, iar Antinous a râs cu poftă și i-a

---

¹⁴⁷⁴ Homer, *Odiseea* XIV-XVI; Apollodor, *Epitome* VII.32.

¹⁴⁷⁵ Homer, *Odiseea* XVII; Apollodor, *loc. cit.*

oferit câștigătorului un drob de capră și un loc la masa peșitorilor. Odiseu și-a strâns zdrențele de pe el, le-a prins sub cureaua roasă pe care o purta și s-a pus în gardă în fața lui Iros. Nemernicul a dat înapoi la vederea mușchilor lui proeminenți, dar a fost împiedicat să o ia la fugă de zeflemeaua peșitorilor; apoi Odiseu l-a doborât dintr-o singură lovitură, având grijă să nu îl omoare, ca să nu atragă prea mult atenția asupra sa. Peșitorii au aplaudat, l-au șicanat, s-au certat, s-au pus la ospățul de după-amiază, au toastat în cinstea Penelopei, care acum a venit să smulgă de la ei darurile pentru mireasă (chiar dacă nu avea nici cea mai mică intenție să ia vreo decizie definitivă), iar la căderea nopții s-au împrăștiat fiecare pe la casele lor¹⁴⁷⁶.

g. Odiseu l-a instruit pe Telemah să dea jos lăncile atârinate pe pereții sălii de ospete și să le pună în sala armelor, în timp ce el s-a dus să o viziteze pe Penelopa.

Penelopa nu l-a recunoscut, iar el i-a depănat o poveste lungă și amănunțită despre o întâlnire recentă a lui cu Odiseu, care, spunea, se dusese să consulte Oracolul din Dodona, dar trebuia să se întoarcă în curând în Itaca. Penelopa l-a ascultat cu atenție și i-a poruncit Euricleei, bătrâna doică a lui Odiseu, să îl spele pe picioare. Euricleea a recunoscut de îndată cicatricea de pe coapsa lui și a scos un strigăt de bucurie și surpriză, însă el a prins-o de gâtul ei zbârcit și i-a făcut semn să tacă. Penelopa nu a observat incidentul, deoarece Atena îi distrăsese atenția¹⁴⁷⁷.

h. A doua zi, la un alt ospăț, Agelaos din Samos, unul dintre peșitori, l-a întrebat pe Telemah dacă putea să o convingă pe mama lui să se hotărască. Atunci Penelopa a anunțat că era pregătită să accepte orice peșitor care putea egala fapta lui Odiseu, anume să tragă o săgeată prin găurile a douăsprezece securi așezate în linie dreaptă. Le-a arătat și arcul pe care trebuiau să îl folosească: cel primit de Odiseu de la Ifitos, cu douăzeci și cinci de ani în urmă, când fusese în Mesenia ca să protesteze împotriva furtului din Itaca a trei sute de oi cu tot cu păstor. Acel arc aparținuse cândva lui Euritos, tatăl lui Ifitos, instruit de însuși Apollo să tragă cu el, dar pe care Heracle l-a întrecut în măiestrie și l-a ucis. Unii peșitori au încercat să îndoiaie arcul, dar nu au reușit, nici măcar după ce au

---

¹⁴⁷⁶ Homer, *Odiseea* XVIII.

¹⁴⁷⁷ *Ibid.* XIX.

înmuiat lemnul cu seu; aşadar, s-a decis ca încercarea să fie amânată pentru a doua zi. Telemah, care s-a apropiat cel mai mult de reuşită, a lăsat arcul jos la semnul lui Odiseu. Apoi, în pofida protestelor şi insultelor vulgare ale peţitorilor – care l-au obligat pe Telemah să o trimită pe Penelopa în camera ei –, Odiseu a luat arcul, l-a îndoit cu uşurinţă şi a făcut coarda să vibreze melodios, ca să audă toţi. A ţintit cu atenţie şi a trimis săgeata prin toate cele douăsprezece găuri ale securilor. Între timp, Telemah, care se furişase repede afară, a revenit cu sabia şi lancea, iar Odiseu şi-a declarat în sfârşit adevărata identitate străpungând gâtul lui Antinous cu o săgeată.

i. Peţitorii au sărit în picioare şi s-au repezit spre pereţi, dar au descoperit că lăncile nu mai erau la locurile lor obişnuite. Eurimachos a cerut îndurare, iar când Odiseu a refuzat, a scos sabia şi s-a repezit spre el; atunci o săgeată i-a străpuns ficatul, iar el s-a prăbuşit mort. A urmat o luptă crâncenă între peţitorii disperaţi, înarmaţi cu săbii, şi Odiseu, fără alte arme decât arcul, dar postat în faţa intrării principale în sală. Telemah a fugit înapoi în sala armelor şi a adus scuturi, lănci şi coifuri, înarmându-i pe tatăl său, pe Eumeu şi pe Filetos, cei doi servitori credincioşi care erau alături de el; căci, chiar dacă Odiseu doborâse mulţi peţitori, rezerva lui de săgeţi era pe sfârşite. Melantos, care se furişase pe o uşă laterală ca să aducă arme peţitorilor, a fost prins şi legat fedeleş atunci când a revenit pentru a doua oară din sala armelor, aşa încât nu a reuşit să îi înarmeze decât pe câţiva dintre ei. Apoi măcelul a continuat, iar Atena, sub forma unei rândunele, a zburat ciripind dând ocol sălii, până ce toţi peţitorii şi susţinătorii lor zăceau morţi, în afara crainicului Medon şi a bardului Femios; pe ei Odiseu i-a cruţat, deoarece nu îl nedreptăţiseră nemijlocit şi fiindcă persoanele lor erau sacrosancte. Acum, el s-a oprit să o întrebe pe Euriclea, care le închisese pe femeile palatului în apartamentele lor, câte dintre ele rămăseseră credincioase cauzei lui. Ea a răspuns: „Doar douăsprezece s-au făcut de ocară, stăpâne”. Servitoarele vinovate au fost chemate să cureţe sala de sânge, cu bureţi şi apă; iar după ce au terminat, Odiseu le-a spânzurat în şir. S-au zbatut puţin, dar s-au liniştit curând. Apoi Eumeu şi Filetos l-au scurtat pe Melantos de extremităţi – nas, urechi, mâini, picioare şi organe genitale, care

au fost aruncate la câini¹⁴⁷⁸.

j. Din nou împreună, în sfârșit, cu Penelopa și cu tatăl său, Laerte, Odiseu le-a povestit diversele lui aventuri, de data aceasta respectând adevărul. Un detașament de rebeli din Itaca, rudele lui Antinous și ale celorlalți pețitori morți, s-a apropiat; văzând că Odiseu era depășit numeric, bătrânul Laerte a intrat decis în luptă, o luptă care a mers destul de bine pentru ei, până când Atena a intervenit și a impus un armistițiu¹⁴⁷⁹. Rebelii au deschis atunci un proces comun contra lui Odiseu, numindu-l judecător pe Neoptolem, regele Insulelor Epirot. Odiseu a consimțit să-i accepte verdictul, iar Neoptolem a hotărât că el trebuia să își părăsească regatul și să nu se întoarcă decât după zece ani, timp în care moștenitorii pețitorilor au primit ordin să îl despăgubească pentru prădăciunile lor, plățile urmând să fie făcute lui Telemah, devenit acum rege¹⁴⁸⁰.

k. Însă Poseidon trebuia să fie îmbunat, iar Odiseu a plecat pe jos, așa cum îi spusese Tiresias, peste munții Epirului, purtând o vâslă pe umăr. Când a ajuns în Tesproția, localnicii din sate i-au strigat: „Străine, de ce porți un băț de vânturat acum, la vreme de primăvară?”. Prin urmare, el i-a sacrificat lui Poseidon un berbec, un taur și un mistreț și a fost iertat¹⁴⁸¹. Totuși, de vreme ce încă nu se putea întoarce în Itaca, s-a căsătorit cu Calidice, regina din Tesproția, și i-a condus armata în războiul contra brigilor, călăuzit fiind de Ares; dar Apollo a cerut un armistițiu. Nouă ani mai târziu, Polipetes, fiul lui Odiseu cu Calidice, a succedat la conducerea regatului tesproțian și Odiseu s-a întors acasă, în Itaca, pe care Penelopa o stăpânea acum în numele tânărului lor fiu, Poliportes; Telemah fusese surghiunit în Cefalonia, căci un oracol îl anunțase: „Odiseu, chiar fiul tău te va ucide!”. În Itaca, moartea lui Odiseu a venit de pe mare, cum prezisese Tiresias. Telegonos, fiul lui cu Circe, care plecase pe mare în căutarea lui, a atacat Itaca (pe care o confundase cu Corcira), iar Odiseu a ieșit să respingă atacul. Telegonos l-a ucis pe țarm, arma fatală fiind o lance prevăzută cu

---

¹⁴⁷⁸ Homer, *Odiseea* XX-XXII; Hyginus, *loc. cit.*; Apollodor, *Epitome* VII.33.

¹⁴⁷⁹ Homer, *Odiseea* XXII-XXIV.

¹⁴⁸⁰ Plutarh, *Quaestiones Graecae* 14.

¹⁴⁸¹ Homer, *Odiseea* XI.119-31; Apollodor, *Epitome* VII.34.

un spin de pisică-de-mare. După ce a petrecut, după lege, un an în exil, Telegonos s-a căsătorit cu Penelopa. Telemah s-a căsătorit atunci cu Circe; astfel că ambele ramuri ale familiei au devenit strâns unite¹⁴⁸².

1. Unii neagă că Penelopa i-a rămas credincioasă lui Odiseu. Ei o acuză că s-a însoțit cu Amfinomos din Dulichion sau cu toți pețitorii ei pe rând, și spun că rodul acestor uniuni a fost Pan, zeul monstruos – la vederea căruia, de rușine, Odiseu a fugit în Etolia, după ce a trimis-o pe Penelopa, căzută în dizgrație, tatălui ei, Icarios, în Mantinea, unde mormântul ei mai putea fi văzut. Alții consemnează faptul că ea i l-a născut pe Pan lui Hermes și că Odiseu s-a căsătorit cu o prințesă din Etolia, fiica regelui Toas, l-a zămislit cu ea pe cel mai mic dintre fiii lui, pe Leontofonos, și a murit de bătrânețe la o vârstă respectabilă¹⁴⁸³.

*

1. Uciderea pețitorilor de către Odiseu ține de alegoria lui Ulise: este încă un exemplu de rege sacru care refuză să moară la încheierea domniei lui. Cu alte cuvinte, el intervine în concursul de tras cu arcul organizat pentru stabilirea succesorului său (*135.1) și îi ucide pe toți candidații. În vechime, un concurs de tras cu arcul pentru un pretendent la tron pare să fi constat în a trage printr-un inel pus pe capul unui băiat (*162.10).

2. *Odiseea* nu sugerează nicăieri în mod direct că Penelopa nu i-a fost credincioasă soțului ei în timpul îndelungatei lui absențe, chiar dacă i-a fermecat pe pețitori cu cochetăria ei, a stors tribut de la ei și a manifestat o preferință categorică față de Amfinomos din Dulichion (*Odiseea* XVI.394-8). Dar Odiseu nu are suficientă încredere în ea ca să își dezvăluie identitatea până când nu își ucide rivalii; iar mama lui, Anticlea, arată că avea ceva de ascuns de vreme ce nu îi spune nici un cuvânt despre pețitori (*Odiseea* XI.180

---

¹⁴⁸² Apollodor, *loc. cit.*; Eugammon din Cirene, citat de Proclus, *Epicorum Graecorum Fragmenta* 57 și urm., ed. Kinkel; Hyginus, *Fabula* 127; Pausanias VIII.12.6; Scolie la *Odiseea* lui Homer XI.134; Eustathios despre *Odiseea* lui Homer XI.133; Parthenios, *Erotica pathemata* 3; Tzetzes, *Despre Licofron* 794; Dictis din Creta VI.4 și urm.; Servius despre *Eneida* lui Vergiliu II.44; *Fragments of Sophocles* II.105 și urm., ed. Pearson.

¹⁴⁸³ Servius, *loc. cit.*; Pausanias VIII.12.5 și urm.; Cicero, *Despre natura zeilor* III.22.56; Tzetzes, *Despre Licofron* 772, citând din Duris Samianul.

și urm.). Povestea arhaică prin care Penelopa devine mama lui Pan cu Hermes sau, alternativ, cu toți peștorii, pare să se refere la zeița Penelopa și la orgiile ei primitive de primăvară (*26.2). Încornorarea lui Odiseu și întoarcerea ulterioară a Penelopei în Mantinea, o altă poveste arhaică, sunt un memento al insolenței lui de a o fi obligat să vină cu el în Itaca, împotriva străvechiului obicei matrilocal (*160.e). Dar Nausicaa, autoarea, spune povestea în propriul ei mod, scoțând-o basma curată pe Penelopa. Ea acceptă sistemul patriarhal în care s-a născut și preferă ironia blândă satirei crude care se regăsește în *Iliada*. Zeița este înlocuită acum de Zeus Atotputernicul, regii nu mai sunt sacrificați în onoarea ei, iar epoca mitului a luat sfârșit – cu atât mai bine! Nausicaa nu vede vreun impediment, câtă vreme încă mai poate să glumească și să se joace cu mingea împreună cu amabilele ei servitoare, să le tragă de păr pe cele care o supără, să asculte poveștile bătrânei Euriclea și să îl joace pe degete pe tatăl Alcinoos.

3. Astfel, *Odiseea* nu îi mai recunoaște pe Laerte, Odiseu și Telemah decât ca o triadă masculină patriarhală de eroi susținuți de Atena, cea născută din Zeus, și triumfând asupra dușmanilor lor, în timp ce fetele servitoare sunt spânzurate în șir pentru lipsa lor de cuviință, ceea ce arăta că Nausicaa dezaprobă promiscuitatea premaritală, deoarece sărăcește piața căsătoriilor.

Sfârșitul a fost păstrat de alți mitografi. Odiseu este surghiunit în Tesproția și Telemah în Cefalonia, în timp ce Penelopa rămâne mulțumită în palat, stăpânind în numele fiului ei, Poliportes. Profeția lui Tiresias rămâne, desigur, să fie împlinită: Odiseu nu va muri liniștit, de bătrânețe, asemenea respectatului și vorbărețului Nestor. Moartea trebuie să îl lovească în stilul tradițional pe care el îl credea abolit: Copilul Anului Nou, călare pe un delfin, îl va străpunge cu o lance având în vârf un spin de pisică-de-mare. O soartă foarte asemănătoare a avut și Catreu din Rodos: fiul lui, Altemenes, l-a străpuns din greșeală cu lancea pe plajă (*93.2). Lâncile cu spin de pisică-de-mare, utilizate și în Polinezia, provocau răni cu inflamații pe care grecii și latinii le considerau incurabile (Aelianus, *Despre natura animalelor* I.56); pisica-de-mare (*trygon pastinaca*) este foarte răspândită în Marea Mediterană. Se spune că Heracle fusese și el rănit de una dintre ele (*123.2).

4. Căsătoria lui Telemah cu Circe și a lui Telegonos cu Penelopa sunt surprinzătoare la prima vedere. Sir James Frazer (Apollodor II p. 303, ed. Loeb) pune aceste uniuni aparent incestuoase în

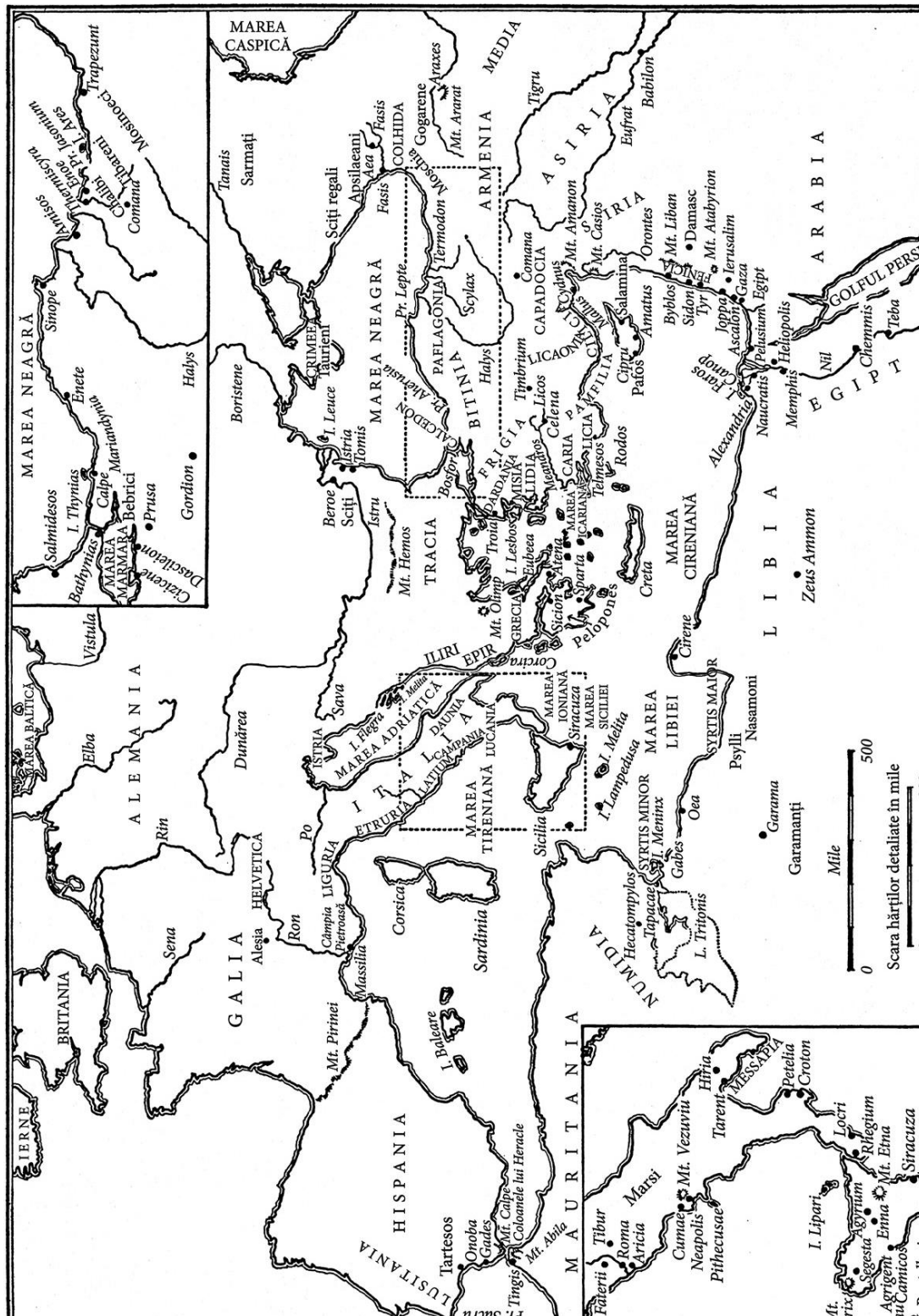

legătură cu regula conform căreia, în societățile poligame, un rege moștenește toate concubinele tatălui său, în afara mamei lui (2 *Regi* XVI.22 și urm.). Dar poligamia nu a fost niciodată o instituție în Grecia și nici Telemah, nici Telegonos, nici Oedip, un Copil al Anului Nou „născut din valul cel mare” care și-a ucis tatăl și s-a căsătorit cu văduva lui, Iocasta (*105.e), nici Hilos, fiul lui Heracle, care s-a căsătorit cu Iole, mama lui vitregă (*145.e), nu erau poligami. Fiecare dintre ei nu a făcut altceva decât să îl ucidă pe regele Vechiului An și să îi succeadă, în stilul mitic străvechi, fiind numit după aceea fiul lui. Aceasta explică de ce Telemah se pregătește să îndoiaie arcul – ceea ce i-ar fi adus-o pe Penelopa de soție –, dar Odiseu se încruntă la el și Telemah renunță; este un detaliu care a supraviețuit din povestea lui Ulise, preluat în mod necritic în *Odiseea*.

5. Cine poate să știe dacă părul roșcat al lui Odiseu are vreo semnificație mitică aparte (*133.8) sau dacă este o simplă particularitate personală irelevantă, ca și picioarele lui scurte, aparținând vreunui aventurier oarecare din Sicilia pe care Nausicaa îl descrie ca fiind Odiseu? Desigur, Autolicos l-a denumit la naștere „cel furios” (*160.c), iar părul roșcat e asociat în mod tradițional cu un temperament irascibil. Or, deși e numită epopee, *Odiseea* este în realitate primul roman grecesc și, prin urmare, complet lipsită de răspundere în ceea ce privește miturile. Am sugerat posibilele împrejurări ale compunerii ei într-un alt roman, *Homer's Daughter* (Londra și New York, 1955).

Hărți

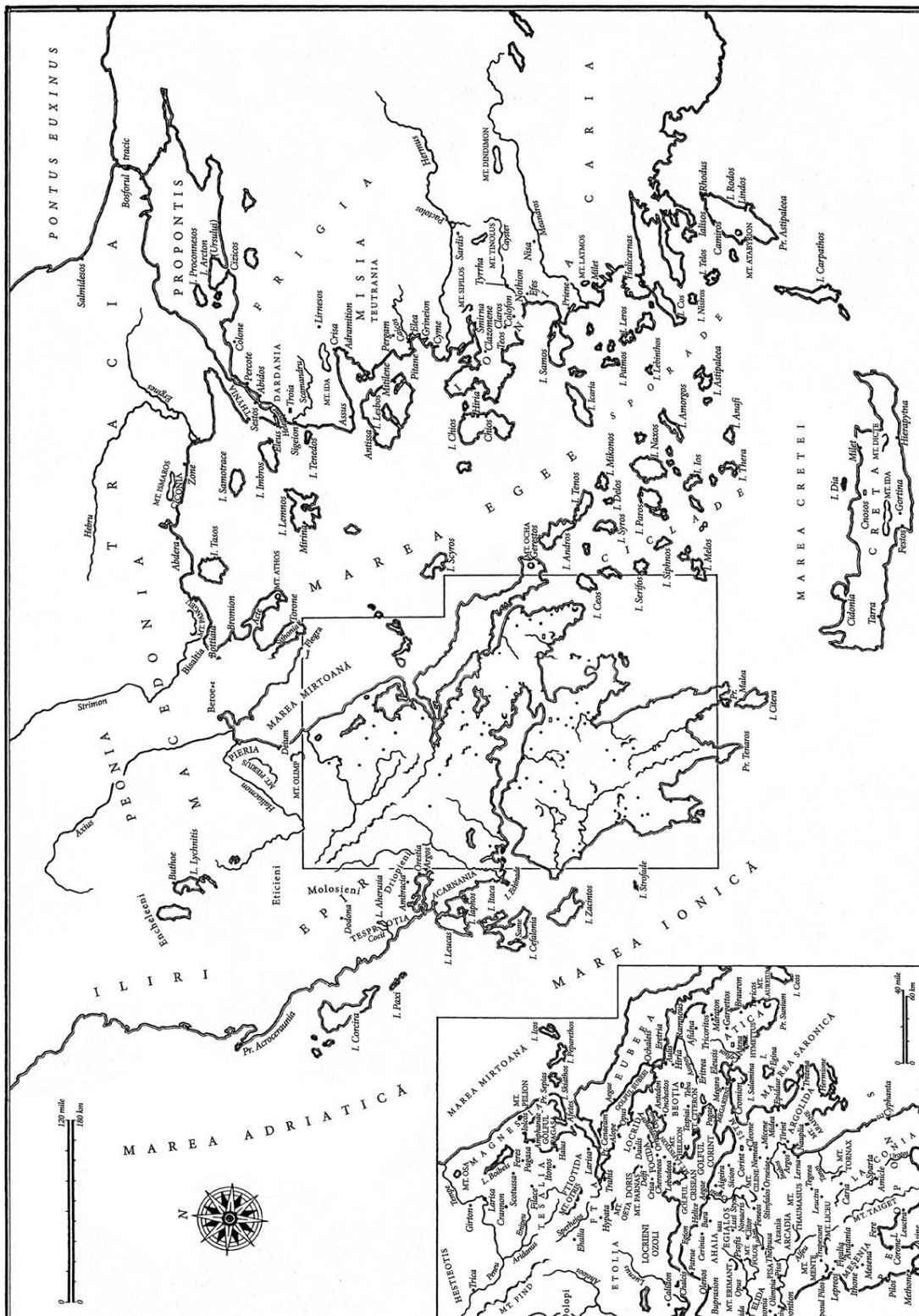
Hărți ale lumii grecești

0 500
Mile

Scara hărților detaliate în mile

Hărți ale locurilor menționate în text

Index

Multe sensuri sunt îndoielnice.

Numele cu caractere cursive indică personaje care nu fac parte din mitologia greacă.

Referințele nu sunt la pagini, ci la numerele paragrafelor.

A

Abas – șopârlă 24.e, 9; 72.3; 73.a

Abderos – fiul luptei (?) 71.1; 130.b-c; 168.6

Acacalis – fără ziduri 90.a-b, 2

Academos – al unui tărâm tăcut 104.b

Acamas – ineputabil 86.a; 101.a; 131.11; 167.c; 168.d-e, j; 169.j

Acarman – ciulin 107.g

Acastos – *acatastatos*, instabil (?) 80.b; 81 *passim*; 148.i; 155 *passim*; 162.d, 8; 169.f

Acca – cea care inventează 141.1

Acco – cea care inventează 141.1

Acesidas – departe de Muntele Ida 53.b; 164.6

Achiș 159.4

Acidusa – ființă înțepătoare 137.t

Acmon – nicovală *sau* ciocan 53.c; 136.c

Acrisios – imprudență 21.8; 38.8; 69.1; 72.g; 73 *passim*; 81.7; 109.c; 148.i

Acteon – care locuiește pe malul râului 22.i, 1; 28.2; 31.3; 32.1; 54.b; 82.e, j; 138.4

Acteos – de pe coastă 25.d

Actis – rază de lumină 42.c, 4

Actor – lider 81.f, 8; 138.a-b; 148.i; 166.b

Adam 4.3, 28.6; 51.2; 145.5; 146.2

Adanus – omul ghindelor 159.3

Adimnos – cel care nu apune 89.d, 9

Admete – neîmblânzită 131.a, j, 1, 3

Admetos – neîmblânzit 10.b; 21.n, 7; 69 *passim*; 80.c; 130.b; 148.i; 155.j

Adonis – stăpân 18.h-j, 2, 6-7; 24.5, 11; 27.10; 58.d; 77.2; 101.h; 126.1; 136.1; 141.3

Adrast – cel care nu dă înapoi 102.c; 106 *passim*; 107.b-c; 138.g;

- Adrasteea – cea care nu poate de evitată 7.b, 3; 32.3
 Aegleis – strălucitoare 91.g.
 Aelianos – imn funebru 110.c
 Aelo – ochiul furtunii 150.j
 Aesculapius (Esculap) – *ex aesculeo apiens*, atârând de un stejar comestibil (?) 50.i, 2
 Aetius – creator 95.b, 6
 Afaia – neîntunecată *sau* care dispare 89.b, 4
 Afareu – fără veșminte 74.b-c, g, k; 94.f; 141.f
 Afeidas – din abundență 141.a
 Afidamas – *amphidamas*, a-l îmblânzi (?) 141.a
 Afidnos – care se micșorează până ce dispare 103.b; 104.e
 Afrodita – născută din spuma mării 6.6; 11 *passim*; 13.b; 15.b, 1; 18 *passim*; 19.a; 23.1; 28.f; 32.4; 33.7; 65.a, 1; 67.2; 71.a; 80.l; 83.1; 92.j; 98.g, k; 101.b, 5; 108.f; 126.1; 137.s; 152.a, 2; 154.d; 159 *passim*; 162.4; 163.c, n; 167.4; 169.1; 170.q
 Catascopia – care privește în jos 101.c
 Cea Mai Vârșnică dintre Ursite 10.3; 18.4
 cipriotă 18.8
 Cometo – cu păr strălucitor 91.1
 Epitragia – transformată în țăp 98.g
 Epitymbria – a mormintelor 18.4
 Erycina – a ierbii-negre 18.3; 132.r
 Federală 99.d
 Lupoica 81.9
 Melenis – cea neagră 18.4
 Migonitis – care unește 159.s
 Peștele 36.a
 Schoenis – cu coș din papură 80.4
 Scotia – cea întunecată 18.4
 Străina 159.v
 Temniană 109.g
 troiană 160.8
 Urania – regina muntelui 10.c, 3; 18.3
 Victorioasă 60.k
 Agamedea – foarte șireată 138.6
 Agamede – foarte șiret 51.i; 84.b; 121.f; 169.2
 Agamemnon – foarte hotărât 92.4; 93.c; 111.f, j, n; 112 *passim*; 113 *passim*; 116.h, 1-2; 131.11; 159.a, m; 160 *passim*; 161 *passim*;

162 *passim*; 163 *passim*; 164.e; 165 *passim*; 166 *passim*; 167 *passim*; 168 *passim*; 169 *passim*; 170.p

Aganipe – iapă care ucide cu milă 73.c

Aganos – blând 159.v

Agapenor – multă suferință 169.n

Agatirsos – multă furie 132.v

Agave – de sânge nobil 27.f, 9; 59.d

Agelaos – păstor 136.g; 159 *passim*; 171.h

Agenor – foarte viteaz 56.b, 3; 57.a, 1; 58 *passim*; 60.3; 73.l; 142.5; 150.j

Agieus – cel de pe stradă 51.b

Aglae – strălucitoare 73.a; 105.5

Aglaos – splendid 111.g

Aglauros – care împrăștie rouă 25 *passim*

Agraulos – rustică 25.d, f, 4

Agreus – sălbatic 82.d

Agriope – față fioroasă 28.b, 4

Agrius – sălbatic (*centaurul*) 35.g; 126.b; 164.a; 170.k

Ahates – agată 162.b

Ahelois – cea care alungă durerea 142.3

Aheloos, r. – cel care alungă durerea (?) 7.4; 67.4; 107.e, 1; 127.2; 134.8; 142 *passim*; 170.q, 7

Aheos – întristat 43.b, 1; 44.a

Ahile – fără buze 31.c; 81.r-s, 1; 126.g, 2; 138.4; 157.c; 160 *passim*; 162 *passim*; 163 *passim*; 164 *passim*; 165.a-b; 166.a, g; 168.j-l; 169.g; 170.p

Aianes – insuportabil 160.m

Ajax cel Mare – al pământului 66.i; 81.e; 110.e; 137.i; 159.a; 160.k, n, p-q, 2, 6; 162.m; 163 *passim*; 164 *passim*; 165 *passim*; 168 *passim*; 170.p

Ajax cel Mic 160.q, 2, 6; 163.h; 164.m; 165.5; 168 *passim*

Aicmagoras – spirit războinic al pieței 141.i

Aidoneos – Hades 103.e

Aidos – rușine 32.1

Aissa – grabnic 160.j

Alalcomeneos – păzitor 5.1

Alalcomeneu – păzitor 5.a, 1

Alastor – spirit răzbunător 111.p, 5

Alcaizi – fiii celui puternic 122.a, 2

Alcatoe – putere năvalnică 27.g

Alcatoos – putere năvalnică 67.1; 109.e, o; 110.c-e, 2; 120.c
 Alcesta – puterea căminului 69 *passim*; 106.6; 134.4, 8; 155
passim
 Alceu – cel puternic 88.h; 118.d, 3; 119.b; 131.e; 136.g
 Alcidice – dreptate puternică 68.b
 Alcimede – foarte viclean 148.b
 Alcimedon – conducător puternic 141.i
 Alcimenes – foarte viclean sau organe genitale puternice 156.e
 Alcinoos – foarte isteț 148.9; 154 *passim*; 170.z; 171.2
 Alcione – regina care alungă [furtunile] 45 *passim*; 95.b; 110.c;
 125.c; 126.d; 149.5; 160.12
 Alcioneu – *alceoneus*, măgar puternic 35.c, 4-5; 67.1; 132.w
 Alcipe – iapă puternică 19.b, 2; 25.2; 74.e; 92.a; 94.b
 Alcis – putere 121.c, 3
 Alcmaeon – efort mare 85.1; 107 *passim*; 113.6; 115.4; 137.m
 Alcmene (sau Alcmena) – puterea lunii sau puternică la mânie
 74.1; 88.i, 9; 110.c; 118 *passim*; 119 *passim*; 138.d; 145.e, h; 146
passim
 Alcon – puternic 119.f, 4
 Alea – cea care macină 141.a, 1
 Alecto – imposibil de numit 6.a; 31.g; 115.2
 Aleos – care macină 140.b; 141 *passim*
 Aletes – rătăcitorul 113.e; 117.a
 Alexandru – protector 146.c
 Alexiaries – care păzește de război 145.i
 Alexiroei – care abate cursul apei 136.b, f
 Aleyn 73.2
 Alfesibeea – aduce mulți boi 58.d, 2
 Alfeu, r. – albicios 22.g, 2
 Alfito – zeița albă 22.2; 52.7; 61.1; 113.7
 Aloeu – al armanului 19.b; 37.a, 1
 Aloizi – copiii armanului 35.2; 36.4; 37 *passim*
 Alope – *alopecodis*, vicleană ca o vulpe 49 *passim*, 96.j, 5
 Alopecos – vulpoi 116.l, 4
 Altea – nălbă 80.a, i, 1; 142.a
 Altemenes – puterea creșterii 93 *passim*; 171.3
 Alxion – războinic 109.b
 Amaltea – blândă 7.b, 3-4; 26.b; 30.3; 108.e; 142.d
 Amarinceu – săgeată rapidă 138.a-b, 5; 139.e-f
 Amathaon 103.1; 108.8

amazoane – femei-lună 27.d; 39.5-6; 75.d; 100 *passim*; 131 *passim*; 132.f; 134.2; 151.d-e; 152.j; 164 *passim*
 Ameinias – neostenit 85.c, 1
 Amfiaraos – de două ori blestemată 51.g; 80.c, e, g; 106 *passim*; 107.a; 148.i
 Amfiction – care leagă laolaltă 24.5; 38.h, 8
 Amfictionis – care leagă laolaltă 38.8
 Amfidamas – care-i îmblânzește pe cei din jur 108.b; 127.a; 133.k; 160.m
 Amfilohos – dublă ambuscadă 51.g, 8; 107.d, i; 169.c, e
 Amfimaros – ambidextru (?) 147.b
 Amfinome – care paște peste tot 148.b; 155 *passim*
 Amfinomos – care paște peste tot 171.l, 2
 Amfion – născut în două ținuturi 76.a-c, 2; 77 *passim*; 109.j, 6
 Amfisa – putere dublă 43.h
 Amfisos – putere dublă 21.j
 Amfitrion – care hărțuiește din două părți 74.1; 89.h-i; 111.b; 118 *passim*; 119 *passim*; 120.a; 121.d; 122.e; 135.e; 146.g; 167.b
 Amfitrita – al treilea element [marea] 16.b, 1-2; 47.c; 87.c; 91.2; 98.j
 Amiclas – foarte desfrânat 77.b; 125.c
 Amicos – muget răsunător 131.e, h; 150 *passim*; 151.c
 Amimone – nevinovat 16.e, 5; 60.g, o
 Amintor – apărător 142.e; 143.i; 160.l
 Amitaon – nespus de mare 112.b; 138.m
 Ammon – nisipos 27.b; 51.1; 90.a, 1
 Amnisos (nimfe din) – ale mioarelor 22.f
anakim 88.3; 117.3
Anatha 9.4; 41.4; 61.1; 82.4; 98.7; 114.4; 133.10; 141.1; 169.5
 Anax – rege 88.b, 3
 Anaxagoras – rege al pieței 72.k
 Anaxandrides – fiu al omului regal 117.d, 7
 Anaxibia – putere de regină 111.f; sau Euridice 164.e
 Anaxo – regină 104.i; 118.a
 Anceu – din vâlcea 18.7; 80.c-d, g; 148.i; 151.c; 154.i; 157.e, 2
 Anchinoe – ageră la minte 60.a
 Ancius – din vâlcea 126.b
 Androcleea – glorie oamenilor 121.c, 3
 Androgeneia – mama oamenilor 89.a
 Androgeu – om al pământului 66.h; 90 *passim*; 91.a, f; 98.a, c, p;

131.i, 6

Androgyne – femeie-bărbat 18.8

Andromaca – bătaia oamenilor 158.8; 168.h

Andromeda – conducător al oamenilor 73 *passim*; 137.2

Andron – locuința omului 160.u

Androphonos – ucigașa bărbaților 18.4

Andros – bărbătesc 88.h

Angitia – zeița-șarpe 157.a

Anhiale – aproape de mare sau înconjurat de mare 53.a

Anhise – trăind cu Isis 18.f-g, 3; 137.g; 158.l, r, 159.4; 162.k; 168

passim

Anicetos – invincibil 145.i

Anios – neliniștit 88.h; 160.t, u-v

Anippe – iapă regească 133.k

Annum 31.3

Anotimpuri 11.a; 12.a, 4; 13.a, 2

Antagoras – cu fața spre piață 137.q

Antedon – cel care se bucură de flori 90.j, 7

Anteea – înflorită 95.1

Anteia – care precedă 70.2; 73.a; 75.a, e, 1

Anteis – înflorit 91.g

Antenor – în locul unui bărbat 158.r; 150.q; 162.n; 166.j, l; 167.e, l, 1; 168 *passim*

Anteu – implorat 53.3; 109.f; 132.f; 133 *passim*; 134.6, 8-9

Anteu (fiu al lui Antenor; poreclă a lui Dionysos) – înflorat 85.2; 159.q, 4

Antevorta 154.3

Anthas – înflorit 95.b

Antibia – putere ce rezistă 110.c

Anticleea – cheie falsă sau în locul celei renumite 67.c; 96.a; 160.c; 170.n-o; 171.2

Antielos – în apropierea terenului mlăștinos 167.k, 2

Antifas – cel care vorbește în locul 167.i, 3

Antifates – purtător de cuvânt 170.h

Antifos – contrar 158.o

Antigona – în locul unei mame 105.k; 106.m

Antileon – curajos ca un leu 120.b

Antiloh – participant la o ambuscadă contra 164.e-f, m

Antinous – minte ostilă 171 *passim*

Antioh – care conduce împotriva 143.b

Antiope – cea față în față cu 43.2; 68.2; 76 *passim*; 100 *passim*;
 101.b; 131.e, g; 151.f; 154.a, 1; 167.h; 170.o
 Antipenos – pedeapsă indirectă 121.c, 3
 Anu 6.6
 Anubis 17.2; 31.3; 34.1; 170.9
 Apemosine – inconștiență 93 *passim*
 Apesantos – care se lasă purtat împotriva (?) 123.e, 5
 Apis – îndepărtat 56.b; 64.c, 3-4; 75.5
 Apollo – distrugătorul sau omul cu mărul 13.c; 14 *passim*; 17
passim; 18.j; 20 *passim*; 22.b; 28.g, 3; 40.3; 42.1; 43.h; 44.a;
 50.c-e, 4; 51.d, 4; 52.8; 66.i; 69.a, c; 74.e-f; 76.c; 77.a-b; 82.a-c, 1;
 83.g; 84.b; 91.b; 95.h, 5; 97.1; 98.t, u, 10; 107.f; 113.f; 114.f, n;
 115.4; 116.a; 135.d, 2-3; 137.a; 139.f; 143.f; 154.i; 158 *passim*;
 161 *passim*; 163.j, p, 3; 164.j; 167.j; 169 *passim*
 Agros (Vânătorul) 110.d; 133.l
 Aleos (Smintitul) 169.m
 Cileanul 109.g, 2
 Delfinos (Delfinul) 97.a; 99.a
 Frigianul 158.d
 Hiperboreanul 21.3; 113.7
 al Îmbarcărilor 149.a
 Liceios (Lupul) 60.k, 8
 Pur 82.b
 Pythianul 28.3; 99.c; 100.b
 Sminteus – șoarecele 14.2; 21.3; 90.3; 158.a, j, 2; 161.i
 solar 109.2
 de pe Stânca Albă 89.j
 Timbreos 158.p; 161.l; 162.g; 163.a; 164.k; 166.g; 167.h-i
 al Zorilor 151.b
 Apsirtos sau Egialeu – purtat de apă 148.9; 152.c; 153 *passim*
 Apsu 36.2
 Aqhat 41.4
 Arahne – păianjen 25.h, 6
 Araun 108.8
 Arcas – urs 64.c; 132.r
 Archias – eminent 142.g
 Ardalos – murdar 95.c
 Areia – războinică 88.b
 Arene – ca un bărbat 74.c
 Ares – luptător 1.3; 12.c, 2; 15.b; 18.b-d, j; 19 *passim*; 35.d; 37.b,

d, 3; 40.b; 46.a; 48.d; 58.g; 59.a, e; 67.g; 70.m; 80.l, 1; 102.e; 106.j, 1; 109.b, d; 130.a; 133.d; 139.b, 1; 143.g; 151.f, 4; 152.h-î; 159.h; 164.a

din Colhida 148.g

Arestanas – puterea rugăciunii 50.d

Arete – inexprimabilă 154 *passim*; 170.z

Aretusa – *ardusa*, care stropește 22.2; 82.g

Argeius – albit 110.c; 144.a

Argeos – strălucitor 151.f

Arges – strălucire 3.b, 2; 22.d

Argia – strălucitoare 106.a, c

Argiope – chip luminos 58.a, 2; 96.j, 5; 141.e

argonauți 28.b; 70.e; 126.f; 128.b; 133.f; 134.6; 137.e; 148 *passim*; 149 *passim*; 150 *passim*; 151 *passim*; 152 *passim*; 153 *passim*; 154 *passim*; 155 *passim*; 156 *passim*

Argos – strălucitor

câine de vânătoare 171.d

fiul Medeei 156.e

Panoptes – strălucitorul, cel cu o sută de ochi 33.e; 56.a

din Tespiai 148.h-î; 152.i

Arhelaos – stăpânitor al oamenilor 117.g; 169.5

Arhemoros – creator al destinului *sau* lăstar original de măslin 106.h, 3

Arhipe – cea mai bună dintre iepe 136.b

Arhippe – iapă dominantă 110.c

Arhiteles – cu puteri depline 142.g

Aria – stejar 21.i, 7; 88.b

Ariadna – *ariagne*, cea mai pură, *sau* prearodnica mamă a orzului 27.i, 8; 38.h, 3; 79.2; 88.h, 10; 90.a-b, 1; 92.12; 98 *passim*; 101.d; 104.4; 114.6; 160.a; 170.o

Aridela – cea foarte vădită 98.s, 5

Arion – obârșie nobilă 16.f, 5; 33.4; 75.3; 106.l; 138.g, 7
muzicianul 87 *passim*

regele Miletului 137.l

Arisba – de la *aristo* și *baino*, care călătorește cel mai bine (?) 158.m; 166.f

Aristeu – cel mai bun 21.î; 28.c; 82 *passim*; 154.b

Aristipe – cea mai bună dintre iepe 27.g

Aristo – bun 117.d, 7

Aristomenes – cea mai mare forță 74.o; 146.6

Arjuna 135.1
Armenos – unire 154.1
Arnacia – blană de oaie 160.d
Arne – mielușea 43 *passim*; 91.a; 148.b
Arneea – mioară 160.d
Arsinoe – care gândește ca un bărbat
doica lui Oreste 113.a
fiică a lui Fegeu 107.e-g
fiică a lui Minias 27.g
Arsipe – *arsipous*, care ridică piciorul (?) 27.g
Artemis – mare izvor de apă (?) 14 *passim*; 21.b, d; 22 *passim*;
37.c; 41.d-e, 4; 43.c; 50.4; 69.2; 72.i; 77.a-b; 80 *passim*; 89.a, 2;
98.s, u, 7; 100.2; 101.b, k-l; 108.k; 111.c; 116 *passim*; 117.2; 125
passim; 126.1; 142.a, l; 145.j; 161.d
Afaia – neîntunecată 89.4
Agrotera (care vânează) 110.d
Alpheia – alburie 22.2
Anaitis – de pe planeta Venus 116.j
din *Aricia* 101.l
din *Brauron* 116.5
Caria 57.2
Caryatis – din nuc 86.b
Căprioara 125.1, 3
Cea Spânzurată 88.10; 91.3; 98.5
Cordaca – a dansului funiei 109.p
Dictinna – a plasei 116.c
Doamna Lacului 89.b
din *Efes* 22.1; 100.g; 116.5; 131.d, 3, 5
Elaphios – asemenea căprioarei 125.1
Eucleia (Cea Vestită) 121.c, e
Hiperboreana 155.d-e
Hyacinthotrophos – doica lui *Hiacintos* 91.3
Ilitia – cea care vine în ajutorul lăuzelor 15.a, 1
Lafria – prădătoarea 22.6; 89.b, 4
Lupoaica 114.h
Lygodesma – înfășurată în crengi de salcie 116.1
Metapontina 43.e
olimpiană 22.1
Ortia – cea dreaptă 103.b; 109.8; 116.c, k-l, 4
Ortosia 141.h

pisică 36.*a*
 Salvatoarea 98.*x*; 134.*g*
 Saronica 101.*g*
 a Sfatului cel Bun 60.*k*
 Stăpâna Celor Sălbaticice 22.1, 6
 Stimfaliana 128.*d*
 Taurica 100.1; 116.*b-c*, *j*; 117.*a*
 Tauropolos – ucigaș de taur 116.*c*, *i-j*; 131.*c*
 Toanteia – din Toas 116.*c*
 Tridaria – întreită distribuitoare a sorții 72.5
 Trivia – a celor trei căi 116.*c*
Arthur, rege 31.3; 81.2; 95.5; 98.3; 103.1; 154.3
Aruru 4.2, 5; 39.8
 Asaracos – *assaros*, disprețuitor (?) 158.*g*
Asbtaroth 11.1
 Ascalafos – bufniță ciuf-de-câmp 24.*j*, *l*, 12; 134.*d*
 din Orhomenos 148.*i*
 Ascalus – nenumit 169.6
 Ascaniu – fără cort 168.*o*
 Asclepius – veșnic blând 3.*b*; 21.*i*, *n*, 9; 41.*d*, 3; 50 *passim*; 51.*g*;
 74.*b*, *k*; 90.4; 101.*k*, *m*; 133.11; 140.*a*; 166.*i*
 Agnitas – purificator 50.*h*
 Cotyleanul – al-Căușului-palmei 140.*d*, 1
Ashtar 30.4
 Asios – murdar 158.*m*
 Asopos, r. – *asiapaos*, niciodată liniștit (?) 66 *passim*; 67.*f*, *i*, 4;
 76.*b*; 81.*d*; 109.*b*; 151.*d*
Astarte 56.2; 58.2; 68.4; 73.7; 164.2
 Asteria – al cerului înstelat *sau* al soarelui 88.1; 109.*b*, 3; 130.*a*
 Asterion, r. – al soarelui 16.*e*
 Asterios – al cerului înstelat *sau* al soarelui
 fiu al lui Cometes 148.*i*
 gigant 88 *passim*; 98.*c*, 2
 mai mic 89.*a*
 Asterodeia – zeița soarelui 152.*c*
 Asterope – chip al soarelui 109.*b*; 158.*n*
 Astianax *sau* Scamandrios – rege al cetății 168 *passim*
 Astidamia – îmblânzitoare a orașelor 110.*c*; 138.*h*; 142.*e*; 143.*i*
 Astinome – legiuitor al orașului 162.*l*
 Astiohe – stăpână a cetății 110.*g*; 141.*g*; 142.*e*; 158.*g*, *l*; 160.*z*;

162.e; 166.i

Astipaleea – cetate veche 137.p

Astrabacos – leac sigur 116.l

Astreos – înstelat 40.b, 2

Asvini 16.6

Atabyrios (*cuvânt negrecesc*) 67.1; 93.1

Atalanta – hotărâtă 80 *passim*; 141.d; 148.i; 152.i

Atamas – secerător la înălțime 24.3; 27.a; 70 *passim*; 151.f; 157.d; 169.5

Atena – *inversul sumerianului* Anatha – Regina Cerului (?) 4.b; 5.a; 8 *passim*; 9.d, 1-2, 4-5, 7; 16.c-e, 3-4; 17.3; 18.l; 19.b; 21.e, 9; 22.7; 23.1; 25 *passim*; 30.b; 33.b, 5; 35.b; 39.g, 2, 10; 50.e, 2-3, 6-7; 58.g; 66.g; 70.7; 73.f, h; 75.c, 3; 89.4; 97.4; 105.g; 106.j; 114.g, m-n, 2, 4; 115 *passim*; 116.h-i, 1; 119.a; 124.d; 128.1; 134.c, g; 139.b, e, 1; 141.b-c, 1; 142.2; 143.g; 145.h; 148.h; 158.e, i, k; 159 *passim*; 160.p; 165.c; 167 *passim*; 168.f-g, 2; 170 *passim*; 171 *passim*

Apaturia – care păzește de înșelăciune 95.d

capra 50.6

Chrise – aurie 161.j

Colocasias – a nufărului roșu 111.h

Coronis – a corbului sau a ciorii 25.5

Itone – a salciei 88.7

Încingătoarea-de-Arme 121.e, 5

Lafria – jefuitoare 9.2

Mama 138.g, 6

Narcaea – care amorțește 110.b, 1

Onca (*cuvânt fenician*) 58.f

Polias – a orașului 47.4; 48.b, 1

a-Răsplății-Drepte 140.d

Războinica 115.a

Sciras – parasolar 96.i

Atimnios – nesătul de laude eroice 88.6; 89.9

Atis – abreviere de la *atyches*, ghinionist (?) 136.g

Atlas – care îndrăznește sau suferă 1.d; 7.d-e; 33.d, 7; 39 *passim*; 41.e; 73.i; 77.1; 108.b, 4; 125.1; 130.a; 133 *passim*

Atreu – fără teamă 106.2; 109.q; 110.c, g-h; 111 *passim*; 112.a-b, e, g; 117.a, 2; 118.a; 146.d; 161.d

Atropos – cea care nu poate fi evitată 10 *passim*; 60.2; 66.k

Atthis – *actes thea*, zeița coastei accidentate (?) 94.f, 1

Attis (*cuvânt negrecesc*) 79.1; 105.6
 Auge – strălucire 141 *passim*
 Augias – rază strălucitoare 90.3; 122.c; 127 *passim*; 134.9; 138 *passim*; 139.e; 141.b; 148.i; 152.b, d
 Autolicos – lup adevărat 17.j; 67.b-c, 1; 119.f; 135.b; 151.d; 160.c; 167.d; 170.10; 171.5
 Autolite – panică 43.g
 Automedon – conducător independent 163.a
 Automedusa – șiretenia întruchipată 110.e
 Autonoe – cu idei proprii 82.e
 Auxo – creștere 13.3
 Avanc 148.5
 Avraam 169.5-6
 Ay-Mari 131.3; 151.3
 Azan – tărâmul lui Zeus 64.c
 Azeu – slujitor al templului 121.f

B

Baal 30.4; 60.1; 170.3
 bacante 14.5; 27.11
 Bacche – dezlănțuită 27.b
 Balios – pestriț 81.m, 4; 163.m
 Banbha 24.3
 Bateia – a rugului 158.c
 Baton – mură 106.k, 5
 Batos – mut 82.1
 Baubo – care potolește 24.d, 9
 Baucis – foarte modest 41.5
 Bel 1.3; 4.5; 60.1; 73.7; 103.1-2
 Belerofon – *beleephoron*, purtător de săgeți (?) 67.4; 70.2; 73.5; 75 *passim*; 95.d
 Belili 4.5; 60.1; 86.2
 Belos – *baal*, stăpân 56.b, 3; 58.a; 60 *passim*; 61.a; 65.a; 165.k
 Beltis 1.3
 Bentesicima – val în adânc 16.b, 1; 47.c
 Beotos – păstor 43 *passim*
 Beroe – *pheroe*, cea care aduce ouă (?) 18.k
 Bia – forță 8.3
 Biadice – dreptate cu forța 70.d, f, 2

Bias – forță 68.f; 72 *passim*; 94.c
 Biton – bison, bou sălbatic 84 *passim*
 Blathnat 91.1
 Blodeuwedd 91.1; 112.1
 Boreas – Vântul de Nord sau mistuitor 1.a, 2; 12.5; 25.5; 47.c, 4;
 48 *passim*; 63.3; 96.6; 109.d; 137.m, o, 5; 138.5; 150.j, 4; 154.e
 Borimos 150.e, 1
 Bormos – tânguitor 150.e-f, 1
 Bran 6.2; 28.1, 6; 50.1; 57.1; 120.1; 134.1; 138.4; 146.2; 170.8
 Branhos – grohăit 96.j, 5
 Branwen 25.5
 Brian 24.3, 132.5
 Briareu – puternic 3.b, 1; 13.c, 1; 131.g, 2; 132.h
 Brigit 21.4; 23.1
 Brimo – cea furioasă 24.6; 105.1; 150.1
 Brimos – furios 24.6; 150.1
 Briseis – cea care predomină 162.h, j, 6, 8; 163 *passim*
 Briseos – cel care predomină 162.j
 Britomartis – fecioară blândă 89.a-b, 2
 Brizo – fermecătoare sau alinătoare 21.4
 Bromia – care răcnește 27.b
 Brontes – tunet 3.b, 2; 22.d, 5
 Broteas – sângeros 108 *passim*
 Budeia – zeița boilor 121.a
 Bunomos – nutreț pentru boi 159.v
 Bunos – deal 156.b
 Busiris – mormântul lui Osiris 132.f; 133.k; 134.6
 Butes – păstor 18.k; 46.a, 3; 47.a-b, 1, 4; 50.5; 102.c; 132.q;
 148.i; 154.d
 Buzyge – care înjugă boul 121.a

C

cabiri (*cuvânt negrecesc*) 149.d-e, 3
 Cacus – rău 132.l-n, 6; 134.7-8
 Cadmos – din est 14.c, 5; 24.a; 27.6; 36.d; 52.a, c; 58 *passim*; 59
passim; 67.6; 76.c; 105.i; 106.m; 132.o; 152.e, g
 Cafauros – camfor 154.f, 7
 Calais – cu formă schimbătoare 48.c; 148.i; 150 *passim*; 155.i
 Cale – frumoasă 13.3; 105.h

Caleb 88.3

- Calhas – brazen 160 *passim*; 161 *passim*; 162.h; 163.b; 165 *passim*; 166.a, g; 167 *passim*; 168 *passim*; 169 *passim*
- Calibe – cabană 158.l
- Calice – boboc de trandafir *sau* cercel 64.a; 161.g
- Calidice – dreptate imparțială 171.k
- Calion – *chaliphron*, nehibzuit (?) 164.e
- Caliope – chip frumos 18.i, 6; 28.a; 147.b; 160.i; 163.g
- Calipolis – oraș frumos 110.e, 2
- Calipso – ascunsă *sau* cea care ascunde 170 *passim*
- Calirhoe – care curge frumos 107 *passim*; 132.a; 158.g; 169.k
- Calisto – cea mai frumoasă 22.h, 4; 72.i
- Callileon – leu frumos 111.g
- Calos – frumos 92.c
- Camira – care împarte 42.4; 54.1; 60.2; 93.2
- Camiro – care împarte 108.f, 9
- Campe – diformă 7.e
- Canace – care latră 43.h, 4
- Candaon – strălucitor (?) 41.d
- Canetos – [adept al] zeiței coșului 96.f
- Cantos – măgar de povară 148.i; 154.f
- Capaneu – conducător de car 50.f; 106 *passim*; 160.r
- Capis – mîncău *sau* care smulge 137.g; 158.l; 167.e
- Car (cuvînt negrecesc) 7.4; 57.a, 2; 82.6; 86.1-2; 95.5
- Cardea 34.3
- Cardis – Zeus carian (?) 138.m
- Caria – nuc 86 *passim*
- Caribea – eleganța vitei 167.i
- Carius 57.2
- Carmanor – slujitor al Zeiței-Lună Car 18.7; 21.b; 90.b; 136.b, 1
- Carmenta – înțeleapta Car 52.a, 5; 86.2; 132.o, 6
- Carnos – trâmbiță 146.k
- Carpo – ofilire 13.2
- Caryatis – a nukului 57.2
- Cassandra – cea care îi vîră în bucluc pe oameni 90.5; 112 *passim*; 158 *passim*; 166.i; 167 *passim*; 168 *passim*
- Casiopeea – suc de cassia 73 *passim*; 88.b
- Castor – castor 62.c, 1; 74 *passim*; 80.c; 84.1; 103.a, 3; 113.d; 119.f; 148.i
- Catreu – *catarrhoos*, care curge 90.a-b, 1; 93 *passim*; 111.f;

159.r; 171.3

Caucon – care orăcăie (?) 138.h

Cecrops – *cercops*, chip cu coadă 16.c; 24.4; 25.c-d, 5; 38.1; 43.b; 47.b; 94 *passim*

Cedalion – care se ocupă de marinari 41.b

Cefalos – cap 23.1; 25.d; 40.b, 2; 47.b; 89 *passim*; 118.b

Cefeu – *cepeus*, grădinar 60.a; 73 *passim*; 80.c-d; 140.b-c; 141.a; 148.i

Cefisos, r. – râu al grădinilor 16.e; 24.l; 85.a

Cei-cu-o-sută-de-brațe 3.c; 6.b; 7.e, 5, 7; 131.2

Ceix – pescăruș-de-mare 45 *passim*; 142.g; 143 *passim*; 144.a; 146.a

Cele Solemne – (*vezi* erinii) 105.k; 115 *passim*; 117.1

Celeno – oacheș 159.q

Celeos – care cheamă, *de unde* vrăjitor sau ciocănitoare 24.e, l, 5, 10; 47.c; 56.2

Celmis – care toarnă 53.c, 2

Ceneu – nou 78 *passim*; 80.c; 102.c, e; 143.d, 4; 148.i

Cenhrias – șarpe pătat 67.4

Cenis – nou 78 *passim*

centaur – de o sută de ori mai puternic (?) 63.d, 3

centauri (*vezi* centaur) – 7.7; 50.5; 63.3; 81.i, l, 4; 92.10; 102 *passim*; 126 *passim*; 134.a, 8; 143.3

Cer – soartă sau osândă 82.6

Cerampos – scarabeu cu coarne 38.e, 11

Cerber – *ker berethrou*, demon al abisului (?) 28.c; 31.a, 3, 7; 34 *passim*; 97.c; 103.c; 108.7; 134 *passim*; 139.c; 151.c

Cercion – coadă de mistreț 49.a-b; 96.j, 3, 5

Cercisera – care folosește o furcă de tors 160.j

Cercopi – cu cozi 136 *passim*

Cerdo – câștig sau nevăstuică sau vulpe 24.7; 57.a, 1; 118.5

Cerix – crainic 25.d; 47.f

Ceto – monstru marin 33.b, g, 2, 7; 133.b

Ceutonimos – nume ascuns 134.d

Chaerias – care întâmpină 142.g

Chalciope – chip de aramă 95.a; 137.p, r; 151.f; 152.c-d, f

Chalcodon – drum de aramă 100.d; 104.f; 137.p

Charibda – cea care soarbe 148.1, 9; 154.11; 170.t, v, 1, 9

Charis – grație 13.3

Charite – grații 13.a, 3; 105.h, 5

Charon – strălucire intensă 28.c; 31.a; 134.c
 Cheimaroos – torent 75.d, 6
Chem 73.8
 Chiade – fulgi de zăpadă 77.1
 Chilos – sucul unei plante sau al unei bace 50.c, 2
 Chione – regina zăpezii 47.c; 48.c; 67.b
 Chiron – mână 43.c; 50.c, e, g, 5; 63.d; 81 *passim*; 82 *passim*;
 126 *passim*; 133.l; 148.b, e, 2; 151.g, 5; 156.e; 160.i, l
 Chloris – verzui 68.f; 77.b; 110.a; 170.o
Chnas 58.1
 Choere – scroafă 24.7
Chon 118.2
 Chrise – din aur 158.b; 161.j
 Chriseis – din aur 116.h; 162.l, 6, 8; 163.b
 Chrises – din aur 116.h; 131.e; 148.j; 153.3; 162.l, 8; 163.b, f;
 166.g
 Chrisipos – cal din aur 29.1; 105.e, 2; 110 *passim*; 111.a
 Chrisotemis – regulă de aur 112.d, 1; 113.e, n, 3, 7; 160.t, 7
 Cibosuros – căldare pătrată 110.c
 ciclopi – cu ochiul înconjurat de un cerc 3.b, 2; 6.a-b; 7.e; 21.n;
 22.d; 31.e; 41.2; 73.b, p, r, 170 *passim*
 Cicnos – lebădă
 fiu al lui Apollo 123.i, 1
 fiu al lui Ares 133.d; 134.7; 143 *passim*; 161.4
 fiu al lui Poseidon 161 *passim*; 162.f; 164.j
 Cicreu – *cichoreus*, al cicoarei (?) 81.c-d, 6
 Cidon – glorie 90.a
 Cila – măgăriță sau zar din os de măgar 158.l; 159.g, 5; 168.d
 Cilarabes – *cyclarabes*, cu roțile carului huruind (?) 112.a; 117.c
 Cilene – regină infirmă 17.a-b
 Cilenios – devotat reginei infirme 131.9
 Cilix – *cillix*, bou cu coarne răsucite (?) 58.a, d, 1; 88.d
 Cilos, Cilas, Celas – măgar 109.g, i, 7
 Ciniras – strigăt tânguitor 18.h, 5, 7; 65.a, 1; 77.2; 160.g, 11-12
 Circe – șoim 28.5; 42.3; 56.2; 89.e, 5; 132.p; 148.3, 9; 152.b; 153
passim; 154.b; 170 *passim*; 171.k, 4
 Circinos – cel circular 92.c, 9
 Cirene – regină suverană sau care ține frâiele 21.i; 82 *passim*;
 130.a; 155.4
 Cirianasa – regina căpeteniilor 72.g

Ciseu – al iederei 158.o; 168.3, 5
 Cisseis – femeie-iederă 168.3
 Cissia – iederă 164.c, 2-3
 Citisoros – anotimpul trifoiului 70.m; 148.8; 151.f; 152.d, f;
 157.d
 Cizicos – slăvit 82.4; 149 *passim*
 Cleia – faimoasă 27.2
 Cleobis – *cleo-bios*, viață celebră 84 *passim*; 159.4
 Cleobule – sfat celebru 109.f; 160.l
 Cleodeos – războinic faimos 136.g
 Cleodice – dreptate celebră 125.c
 Cleola – faimoasă 111.f
 Cleolaos – popor celebru 136.g
 Cleomene – forță celebră 159.4
 Cleon – faimos 110.c
 Cleopatra – glorie tatălui ei 45.2; 48.c; 74.a; 80.d, i; 150.l; 158.g
 Cleotera – frumusețe nobilă 108.f
 Clete – aleasă sau invocată 164.b, 1
 Climene – putere celebră 39.a; 42.d; 80.c; 93.a, c; 109.f; 111.f;
 112.f; 170.o
 Climenos sau Climeneos – putere celebră 64.a; 111.p, 5; 121.a;
 138.m
 Clio – care proclamă 147.b
 Clisitera – care zăvorăște poarta 169.l
 Clite – faimoasă 149.f-g
 Clitemnestra – curtată onorabil (?) 62.c; 74.b; 112 *passim*; 113
passim; 114 *passim*; 117.5; 159.c; 160.z; 161 *passim*; 162.t
 Clitia – celebră 108.b
 Clitie – celebră 108.f
 Clitios – celebru 35.e; 135.b; 158.l
 Clitonimos – nume faimos 160.m
 Clitos – faimos 40.b
 Cloto – torcătoarea 10 *passim*; 60.2; 108.h
 Cocalos – cochilie spiralată 92.h, 12
 Cometes – cu păr lung 117.h; 148.i; 162.t; 169.k
 Cometo – păr strălucitor 72.5; 89.1, 7; 91.1
 Connidas – bărbat cunoscut de pe Muntele Ida 95.f
 Copreu – omul balegii 110.c; 123.g; 127.d, 1; 135.e; 163.h
 Cora – fecioară 24 *passim*; 27.11; 76.1; 78.1; 96.i; 132.s; 134.b;
 136.4; 170.q

Cordelia 73.2

Corebos – care se ospătează cu mușchi de bou (?) 147.a, 3

coribanți – dansatori cu moț 21.i, 5; 30.a, 1

Corintos – omul cu bătă 96.b; 110.c; 148.7; 156.b, 4

Coritos – cu cască 141.d; 158.f; 159.v; 160.w

Coroneea – a ciorilor 70.i

Coronis – cioară sau corb

Hiadă 27.2

mama lui Asclepios 21.i, 9; 47.4; 50.a-c

Coronos – cioară sau corb 50.1; 78.a; 143.d; 148.i

Corunetes – omul cu bătă 96.a

Cotito (*cuvânt negrecesc*) 3.1; 27.2-3

Cotos – fiu al lui Cotytto 3.b, 1

Cranae – pietroasă 94.1

Cranaechme – vârf stâncos 94.1

Cranaos – pietros 94.f

Cratos – putere 8.3

Creiddylad 73.2

Creon – conducător 105.k; 106.k-m, 7; 107.i; 118.b, 3; 121.c; 122.a; 135.e; 156 *passim*

Cresfontes – ucigașul cel mai puternic 146.k

Cresida – *chryseis*, din aur 162.8

Cresos – cretan 100.g, 1

Creta – *crataie*, puternic sau zeiță care conduce 88.e, 1

Creteis – conducătoare 70.2; 81.g, q, 5

Creteu – conducător 68.e-f; 70.d; 88.a, 1; 148.a

Creteus – conducător 88.1

Creusa – ființă suverană

fiică a lui Priam 158.o

mama lui Ion 43.b; 44.a, 1; 47.b

naiadă 82.a

Crimisos, r. (*cuvânt cretan*) (?) 137.g

Crisaor – paloș din aur 33.b, 5; 73.h; 132.a, f, 4

Cristinobyl, împărăteasă 148.5

Cronos – corb 1.d; 6 *passim*; 7 *passim*; 11.b; 12.a; 16.a, f; 25.5; 28.1; 30.a, 3; 31.c, 2, 6; 39.e; 51.k, 6; 53.5-6; 54.a; 57.1; 84.2; 105.5; 108.a; 109.2; 111.4; 118.c; 129.2; 132.e, 4-6; 134.1; 138.i, o, 4; 139.1; 151.g; 164.5; 170.5, 8

Croton – căpușă de câine 132.t

Crotopos – picior imens 147.a, 1

Crotos – bătaie ritmică 26.*d*; 126.*g*
 Cteatos – cel care dobândește o proprietate 138.*a*
 Ctesipos – posesor de cai 142.*l*; 143.*i*
Cuchulain 63.2; 75.5; 91.1; 103.1; 132.1; 162.8; 164.3
 cultivatori de viță-de-vie 160.*u*, 7
 cureți – tineri care și-au ras părul 7.*c*, 1, 4; 22.6; 30.*a*, 1, 3; 53.*b*;
 90.*d*; 95.5; 97.1; 158.*b*
 Curisia – imn funebru 167.*i*
Curoi 63.2; 91.1; 162.8
 cyamiți – fiu de bob 24.*l*
 Cyathos – cupă de vin 142.*h*, 4
 Cybele – cea cu păr *sau* cea cu securea 18.3; 21.*e-f*; 29.3; 80.*l*;
 158.4

D

dactyli – degete 53 *passim*; 131.9; 132.4; 164.6
 Dafene – cea sângeroasă 21.6
 Dafenisa – cea sângeroasă 51.2
 Dafne – dafin 21.*k*, 1, 6; 107.*c*, *i*
 Dafnis – dafin 17.*j*, 5; 51.*b*,2; 136.*e*
Dalila 91.1; 145.4
 Damarmenos – împlânzitorul pânzelor 166.2
 Damasen – supunător 90.8
 Damisos – cuceritor 81.*r*; 160.*h*
Damkina 60.3; 93.1; 146.4
 Damnameneu – care constrânge, *de unde* ciocan 53.*c*, 2
Dan 60.3
 Danae – cea care judecă *sau* uscată 42.4; 43.2; 60.3; 73 *passim*;
 93.1; 146.4
 Danaide 16.*e*; 54.1; 60 *passim*; 68.1; 124.*b*, 3
 Danaos – *Dan*, judecător *sau* fiu al lui Danae 1.2; 53.3; 56.3; 60
passim; 73.*a*; 109.*b*; 124.*b*; 146.4
 Dardanos – de la *dar-daio*, care face cenușă (?) 24.*a*; 48.*e*; 158
passim
 Dascilos – cățel prepelicar 131.*e*, *h*, 9; 151.*c*
 Daunus – somnoros 169.*k*
David 82.4; 110.2
Dechtire 162.8
 Dedal – strălucitor *sau* elaborat cu migală 18.3; 81.*h*; 82.*j*; 88.*e*,

g, 1, 7; 92 passim; 94.b; 96.1, 3; 98.k, r, u, 3, 5; 122.c
 Deianira – cea care adună prada 118.2; 134.c; 138.c; 142
passim; 144.a; 145 passim
 Deidamia – cea care ia prada 53.7; 102.c; 160.j, y
 Deifilos – căruia îi place să jefuiască 149.c; 168.l
 Deifobos – care se teme de pradă 135.c; 158.o; 159.o; 164.k;
 166.f; 167.k; 168.b
 Deileon – leul care-și ia prada 151.d
 Deimahos – pradă de război 137.h, n
 Deimas – temător 158.b
 Deimos – temător 18.a
 Deinos – teribil 130.a
 Deion – jefuitor 148.i
 Deione – regina prăzii 88.b
 Deioneu – fiul reginei prăzii 63.1; 96.c
 Deipila sau Deipile – porți dușmane 106.a, c; 160.r
 Delfine – pânțece 21.a, 3; 36 *passim*
 Delfinos – delfin 16.b, 1
 Deliades – fiu al lui Apollo Delios 75.a
 Demetra – mama orzului 7.a, 8; 14.b, 4; 16.f, 5-6; 24 *passim*;
 31.6; 33.4; 51.e; 60.f; 72.4; 81.d; 85.1; 88.9; 94.f; 96.i; 97.2; 102.g;
 108.c, h, 5-6; 121.3; 134 *passim*; 143.1; 154.1; 157.1; 170.q
 cu cap de iapă 16.5; 19.2; 43.2; 46.3; 48.2; 75.3; 108.5
 din Eleusis 140.a
 Erinys – Furia 16.6
 Europa – cu fața lată 51.i
 din Lerna 124.b
 subpământeană 28.h
 Demofon – vocea sau lumina poporului 24.d-e, 10; 86.1; 100.h;
 101.a; 114.l; 131.11; 146.b; 168.e, j; 169 *passim*
 Demonasa – regina poporului 145.f
 Dendrites – tânărul-copac 27.2
 Derceto (cuvânt negrecesc) 89.2; 154.6
 Dercinos – *decreynus*, care doarme cu ochii deschiși 132.k
 Desmontes – *desmentes*, temnicer 43.c-d, f
 Despoina – iubită 16.f, 5
 Deucalion – marinar al vinului nou
 fiu al lui Minos 98.r; 100.h; 104.f
 soțul Pirei 27.6; 38 *passim*; 39.2
 tatăl lui Idomeneu 160.n

Dexamenos – gazdă 127.f; 138.b-c
 Dia – a cerului 63.a, 1-2; 102.a, 3; 143.c
 Diana 7.1
 Diarmuid 18.7
 Dias – strălucitor 110.c
 Dictinna – a plaselor de pescuit 89.b, 2, 4; 154.6; 160.10
 Dictis – plasă 73.c, o-p
 Dideon – cu experiență (?) 135.b
 Dike – lege naturală sau dreptate 32.1
 Dimas – *dynamis*, puternic (?) 158.o
 Dina 60.3
 Dino – teribilă 33.c, 5
 Diocles – slavă lui Zeus 24.l, 5
 Diodor – darul lui Zeus 133.i
 Diomede – abil ca un zeu
 din Argos 71.1; 109.f; 159.a; 160.n, r, 2; 162 *passim*; 163
passim; 164 *passim*; 166 *passim*; 167 *passim*; 168 *passim*; 169
passim
 Iason 148 *passim*; 152.1
 rege al Traciei 82.c; 121.4; 130 *passim*; 134.8; 153.e
 Dione – regină divină 1.d; 7.1; 11.b, 2; 14.b, 4; 108.b
 Dionysos – zeu șchiop 14 *passim*; 18.e, 8; 27 *passim*; 28.d, 2-3;
 30.3; 35.e, h, 1; 38.h, 3; 70.g-h, 4; 72.g, 5; 76.b; 79.a, 2; 82.k; 83
passim; 86.b; 87.a; 88.7; 90.b; 98.n-o, s, w, 6, 9; 110.b; 123.1;
 126.b; 134.b, 2, 4; 136.j; 142.a; 148.6; 160.u
 Bromios – furios 27.7, 9
 cretan 98.6
 al Mlaștinilor 99.c
 Plutodotes – dătător de bogăție 129.1-2
 Sabazios – care rupe în bucăți 27.7, 9
 Salvatorul 124.b
 Dioscuri – fii ai lui Zeus 74 *passim*; 103.a-b; 112.c; 113.7; 114.4;
 116.e; 150.a; 159 *passim*
 Dirce – dicre, fisură sau dublu 68.2; 76 *passim*; 135.e
 Disaules – din casa nenorocirii 24.e
 Disponteus – al mării agitate 109.c
 Dolofion – șarpe viclean din fire 166.b
 Dolon – care prinde în capcană 163.g
 Doripe – iapă de dar 160.u, 7
 Doris – generoasă 33.a, 2

Doros – dar 21.i; 43.b, 1; 64.c; 88.a, 1

Draupadi 135.1

driade – nimfele stejarului 82.i; 86.2

Drias – stejar 27.e, 3; 46.c-d, 2

Driope – ciocănitoare 21.j; 26.b; 56.2; 150.b, 1

Driops – cu chip de stejar 26.b; 143 *passim*

Dylan 105.1

E

Ea 6.6; 39.8

Eabani 4.2

Eac – cel care jeleşte *sau* născut din pământ 31.b; 66 *passim*; 81.a-c, 1; 88.i; 91.a, f; 92.j; 94.e; 96.g; 112.b; 158.l, 8-9; 165.a, k; 167.2

Eagru – *oea-agrios*, din fructe de sorb sălbatic 28.a, 1; 147.b, 4

Eax – timona corăbiei 111.f; 112.h; 114.b; 116.1; 117.a; 162.t

Ebalos – de la *oebalia*, piele de oaie împestriţată, *sau* de la *oecobalos*, pragul casei (?) 67.4; 74.a-b

Echedemos – care stăpâneşte poporul 104.b

Echenos – care ţine frâiele 132.o

Echidna – viperă femelă 33.b, e, 1; 34 *passim*; 60.h; 75.b; 96.e; 105.e; 124.a; 132.a; 133.b, 1; 170.t

Echo – ecou 26.d; 56.a; 85 *passim*

Edona – privighetoare 108.g

Eetes – puternic *sau* vultur 70.l; 129.1; 148 *passim*; 152 *passim*; 153.a-b; 154 *passim*; 157.b; 170.i

Eetion – îngrozitor din fire 162.i, l, 7

Efesos – apetit 100.g

Efialtes – cel care se aruncă asupra *sau* coşmar 35.d, 3; 37 *passim*

Efron 88.3

Egeon – al caprei 3.1; 132.h

Egeria – *aegeiria*, al plopului-negru 101.l, 1

Egest (*sau* Ecest) – ţap simpatic 137.g; 169.m

Egesta – capră simpatică 137.g

Egeu – al caprei 88.d; 90.h; 94 *passim*; 95 *passim*; 97 *passim*; 98.a, d, v, 7; 99.a; 152.d; 156.e; 157.a

Egeu, r. – al caprei 146.i

Egialeia – de pe ţarm 162.t; 169.k

Egialeu – de pe țărm 107.*b-c*
 Egimios – *aigiminos*, a juca rolul unui țăp (?) 78.*a*; 143.*d*, 3;
 146.*d-e*
 Egina – putere de capră 66.*b*, 1; 67.*f*; 138.*b*
 Egiptos – țăp culcat (?) 56.3; 60 *passim*
 Egist – putere de capră 111 *passim*; 113 *passim*; 114.*a*, *c*, *m*;
 116.1; 117.*a*; 162.*t*
 Egle – lumină orbitoare 33.*d*; 98.*n*
 Ehefron – inteligent 132.*r*
 Ehemios – *echemythos*, taciturn (?) 146.*e*
 Ehetos – bărbat important 154.*a*
 Ehion – viperă 17.*j*, 3; 58.*g*, 5; 148.*i*; 149.*b*; 167.*m*
 Eioneu – cu maluri înalte 63.*a*, 1; 102.*a*, 3; 163.*g*
 Eire 24.3
 El 27.12
 Elais – a măslinului 160.*u*
 Elaphios – asemenea căprioarei 125.1
 Elate – brad 26.2; 78.1
 Elatos – al bradului *sau* semeț 50.*b*, 5; 78.*a*, 1; 126.*c*; 148.*i*
 Electra – ambră
 fiică a lui Agamemnon 112.*d*, 1; 113 *passim*; 114 *passim*; 116.*i*,
 1; 117.*a-b*, 5; 168.1
 fiică a lui Oedip 59.*b*
 nimfa Oceanului 33.*g*, 2
 Pleiadă 41.6; 158.*b*, *i*, *k*
 soția lui Corythus 158.*f*
 Electrio – strălucitor 42.*c*, 4
 Electrion – strălucitor 118.*a-b*
 Eleios – Eleanul 127.*a*, 1
 Elena (Helen) – lună *sau* coș pentru jertfe aduse Zeiței-Lună
 Elena Dendritis – Elena a copacilor 88.10; 105.4; 114.6
 fiică a Ledei 31.*c*, 2; 32.*b*; 58.3; 62.*a-c*, 3; 74.*b*, *o*; 79.2; 103
passim; 104 *passim*; 112.*c-e*; 114 *passim*; 116.*n*; 159 *passim*; 160
passim; 162 *passim*; 163.*c*, *o*; 164 *passim*; 166 *passim*; 167
passim; 168 *passim*; 169 *passim*; 170.1
 fiică a lui Paris 113.*e*, *k*; 159.*v*
 Elimus – tremur 137.*g*
 Elpenor – speranța omului
 fiu al lui Chalcodon 104.*f*; 169.*n*
 tovarăș al lui Odiseu 170 *passim*

Elphame, regina din 170.2
 Empuse – care violează 55 *passim*; 61.*b*, 1; 64.2
 Enalus – copiii mării 87.*c*, 2
 Enarete – virtuoașă 43.*h*, 4; 68.*a*
 Enaroforus – care dobândește o pradă 103.*b*
 Encelados – care bâzâie 35.*f*, *h*
 Endeis – cea care prinde în mreje 66.*h*; 81.*a*, 1; 96.*g*
 Endimion – care seduce în mod natural 40.*c*; 64 *passim*; 138.*m*
Endor, vrăjitoarea din 51.2
 Enea – demn de laudă 18.*g*, 3; 50.2; 51.6; 98.3; 103.1; 158.3;
 159.*q*; 162 *passim*; 163.*c*; 166.*j*, *m*; 167.*j*; 168 *passim*
 Enio – războinică 33.*c*, 5
Enkidu 118.2; 132.1; 142.3
 Enomaos – violent din cauza vinului 53.7; 71.1; 109 *passim*;
 117.5; 143.2
 Enomos – legal 142.*g*
 Entella – care comandă 137.*g*
 Enyues – războinic 88.*h*
 Eol – distrugătorul pământului (?) 1.3; 36.1; 43 *passim*; 45.*a-b*,
 2; 67.*e*; 68.*a*; 148.*a*; 170.*g*, 10
 Eonos – pasăre profetică solitară 140.*a*
 Eos – zori 29.*c*, 1; 35.*b*; 40 *passim*; 41.*b-d*; 42.*a*; 89.*c-d*, *f*, *j*;
 164.*g-h*, 4; 170.6
 Epafos – atingere 56.*b-c*, 3; 133.*k*
 Epeios – succesori sau agresori 64.*b*, 3; 89.10; 109.*n*; 163.*n*; 167
passim
 Epicasta – formă degradată de la *epicatastrephomene*, tulburată
 (?) 111.*p*
 Epidaur – *epidaulos*, lăptos (?) 110.*c*
 epigoni – care s-au născut ulterior 107 *passim*; 169.*k*
 Epimede – cel care se gândește prea târziu 53.*b*, 1
 Epimeteu – care se răzgândește 38.*c*; 39 *passim*; 169.3
 Epistrofos – a fixa 162.*j*
 Epopeu – cel care vede tot 156.4
 Erato – pasionată 27.*b*
Erculf 132.3
 Erebos – [puț] acoperit 4.*a*; 10.*a*
 Erehteu – cel care se grăbește spre iarba-neagră sau cel care
 distruge (?) 25.2, 7; 43.*b*; 44.*b*; 46.*a*, 3; 47 *passim*; 48.*a*, 1, 3; 92.*a*,
 1; 94.*a*; 95.3; 96.*i*, 4; 99.*b*

Erginos – cel care ține prizonier 84.*b*; 121 *passim*; 148.*i*
Eribeea – bogată în vite 37.*b*, *d*; 98.*i*
Ericepaios – care se hrănește cu iarbă-neagră 2.*b*, 2
Erifa – ied 109.*e*
Erifile – război tribal 106.*e*; 107 *passim*; 113.6; 115.4; 170.*o*
Erifos – ied 27.2
Erigona – copilul dihoniei sau numeroase progeneruri 79 *passim*;
88.10; 92.12; 98.5; 106.2; 114.*m-n*, 6; 117.*a-b*, 2
Erihtonios – lână pe jos sau mult pământ sau din ținutul
ierbii-negre 25.*c-e*, 1-2; 48.*e*, 3; 50.*e*, 1, 6; 105.*g*; 158.*g-h*, 2
Erimant – profetie prin tragere la sorti 126.*a*, 1
erinii – furioasele 4.*a*; 6.*a*, 3; 18.4; 31.*g*; 32.3-4; 33.*g*; 85.1;
103.*e*; 105.*k*, 6; 107.*d*, *f*; 108.*f*; 113.*f*, 5, 7; 114 *passim*; 115
passim; 116.*a*, *e*, 1; 117.1; 137.*m*; 164.*a*; 165.*e*; 169.*g*
Eriopis – cu ochi mari sau foarte bogat 156.*e*, 2; 160.*q*
Eris – război 12.*c*, 2; 19.*a*; 81.*n*, 5; 102.*c*, *e*; 111.*e*, 2; 159.*e*
Erisihton – care sfâșie pământul 24.*b*, 4
Eriteis – roșu aprins 33.*d*
Eritia – pământ roșu 132.5
Eritros – roșu 88.*h*, 2
Erix – iarbă-neagră 18.*k*; 132.*q*, 6
Erope – chip de cer 93.*a*, *c*; 111.*c*, *e-f*, 3-4; 140.*b*
Eros – iubire erotică 2.*b*; 15 *passim*; 35.*d*, 1; 152.*a*, *e*, 2; 159.*m*, *q*
Esacos – ramură de mirt 158.*m-n*, 6; 159.*f-g*
Esmun (cuvânt semitic) – cel pe care îl invocăm 21.3; 133.11
Eson – *aesymnaon*, conducător (?) 68.*e-f*; 148.*a-b*, *e*; 155.*a*, *h*
Etana 29.2
Eteocle – glorie adevărată 69.1; 105.*k*; 106 *passim*
Etila – lemne de aprins 162.*e*, 11
Etiolas – distrus de foc (?) 159.*d*
Etolos – cauză de distrugere (?) 64.*c*, 3
Etra – cer senin 95 *passim*; 97.*b*; 104.*e*; 159.*s*; 168.*d-e*
Euante – înfloritor 27.*i*, 8; 88.*h*
Euarete – cea mai virtuoasă 109.*c*
Eubule – sfat bun 97.*h*, 2
Eubuleos – sfetnic bun 24.*f*, 7; 96.2, 4; 97.2
Eudore – generoasă 27.2
Eufem – liniște pioasă 143.*a*; 148.*i*; 149.1; 151.*a*; 154.*g*; 155.*i*
Eufema – liniște pioasă 26.*d*
Euforbos – pășune bună 162.*b*; 163.*j-k*

Eufrosine – bucurie 105.*h*, 5
 Euippe – iapă mare 43.*c*, 2; 50.*g*; 169.*k*
 Euippos – armăsar mare 100.*d*, *f*
 Eumelos – melodie plăcută 163.*g*; 164.*m*
 Eumenide – binevoitoare 31.*g*
 Eumeu – căutând bine 24.7; 171 *passim*
 Eumolpos – melodie plăcută 24.*f*, *l*, 5, 7; 47 *passim*; 48.*c*; 100.*d*;
 119.*g*; 134.*a*
 Euneos – culcuș 100.*b*; 148.12; 149.*c*, *e*, 1; 162.*i*; 166.*b*
 Eunoe – bună înțelegere 158.*o*
 Eunomos – metodic 142.*g*, 4
 Eupalamos – inventator 94.*b*
 Eurial – rătăcitor 148.*i*; 160.*r*
 Euriale – rătăcitoare sau arman mare 33.*b*, 3; 73.*f*, *h*
 Eurianasa – regină cu imperiu vast 108.*b*, *j*
 Euribatos – rătăcitor 136.*c*
 Euribia – putere mare 33.*g*, 1-2
 Euribios – viață lungă 134.*i*; 146.*c*
 Euriclea – renume 171 *passim*
 Euridamas – care-i înlănțește pe cei din jur 148.*i*
 Euridice – dreptate deplină
 fiică a lui Adrast 158.*l*
 fiică a lui Pelops 110.*c*
 sora lui Hiacintos 125.*c*
 soția lui Orfeu 28 *passim*; 33.1; 82.*h-i*
 Eurifaesa – care strălucește departe 42.*a*, 1
 Eurilohos – mare ambuscadă 81.*d*
 tovarăș al lui Odiseu 170 *passim*
 Eurimahos – mare războinic 171 *passim*
 Eurimedon – lege vastă 1.*d*; 39.*a*; 131.*e*
 Eurimedusa – faptul de a fi extrem de șiret 66.*g*
 Eurinome – atotrătăcitoare sau lege vastă 1.*a*, 1; 2.1; 13.*a*, 3;
 23.*a*, 1; 33.1; 40.2; 47.2; 48.1; 66.*a*, 1; 93.1
 Eurinomos – rătăcitor sau lege vastă 142.*g*
 Euripilos – armură mare sau poartă mare 72.5; 134.*i*; 137.*p*
 fiu al lui Telefos 160.*x*; 163.*h*; 164.*a*; 166.*i*
 Eurisaces – scut mare 165 *passim*
 Euristene – putere mare 146.*k*
 Euristeu – care forțează cu putere retragerea foarte departe 28.6;
 104.*j*; 110.*c*; 118.*e*, 3; 122.*e*; 123.*f-g*; 124.*a*, *g*; 125.*b*; 126.*d*, *f*;

127.a, d-e; 129 *passim*; 130.a, c; 131.a, j; 133.f; 134.i; 135.a; 138.d, f, j; 143.b; 146 *passim*
 Euritemista – care comandă pe teritorii vaste 108.b
 Eurition – foarte onorat 80.c, g; 81.f, p; 102.d-e, 2; 126.d; 127.f; 132.a, d; 142.5
 centaur 138.c, 1
 Euritoe – activitate mare 109.b
 Euritos – care curge 35.e; 102.d; 119.f; 135 *passim*; 136.a, 1; 138.a; 144 *passim*; 171.h
 fiu al lui Augias 138.e
 Europa – față lată sau bine udat (Aerope) 111.f
 sora lui Cadmos 58 *passim*; 88.a; 89.2; 90.3; 101.d; 160.a
 Eurotas – curgere plăcută 125.c, 3
 Eurygyes – rotire amplă 90.1
 Euterpe – care se bucură 163.g
 Eva 4.2-3; 145.5
 Evadne – *euanthe*, în floare (?) 69.2; 74.a; 106.l, 6; 155 *passim*
 Evandru – bun pentru bărbați 52.a; 132 *passim*
 Evehme – lance mare 110.d
 Evenos – care ține frâiele 74.e, 3; 109.f; 162.j
 Everes – bine ajustat (?) 141.c

F

Faeton – strălucitor
 fiu al lui Eos 89.d, 9
 fiu al lui Helios 2.b; 28.5; 29.1; 42.d, 2-3; 71.1; 75.3; 89.9
 Faeton (taur) – strălucitor 127.c
 Falantos – cheală 87.c, 2
 Falas – margine de cască strălucitoare 164 *passim*
 Faleros – pătat sau vârstat cu alb 119.f; 131.11; 148.i
 Fanos – torță 148.i
 Fares 73.2; 159.4
 Faunus – *favonius*, cel care favorizează (?) 132.p
 Fea – cea care strălucește 96.2, 5
 Fearinos – din zori 57.1
 Feax – sosire strălucitoare 98.f, m
 Fedra – cea strălucitoare 70.2; 90.a-b, 1; 100.h, 2; 101 *passim*; 103.a; 164.a; 170.o
 Fegeu – stejar comestibil 107.e-g

Femios – celebru 171.*i*
 Fenja 154.*1*
 Fenodamas – care împiedică masacrul 137.*b, g, 3*
 Ferebeea – cea care aduce vite 98.*i, k*
 Fereclos – care aduce gloria 98.*f*; 159.*q*
 Feres – cărăuș 148.*f*; 156.*e-f*
 Festos – făcut să strălucească 145.*k*
 Fetusa – creatură strălucitoare
 Danaidă 109.*f*
 fiică a lui Helios 42.*b*
 Fialo – castron 141.*i, 4*
 Fidipos – care își menajează caii 169.*n*
 Filacos – păzitor 72 *passim*
 Filamon – amator de curse 67.*b*
 Filas – gardă 143.*b*
 Filemon – care aruncă prietenește 41.*5*
 Fileos – *philaemos*, sângeros (?) 165.*l*
 Filetios – destin fericit 171.*i*
 Fileu – șef de trib 127 *passim*; 138.*g*; 142.*e*
 Filios – frunzos 82.*4*; 123.*i, 1*
 Filira – tei 151.*g, 5*
 Filis – frunzoasă
 din Bisaltia 169 *passim*
 din Tracia 86 *passim*; 169.*j*
 Filoctet – plăcerea posesiunilor 92.*10*; 145 *passim*; 159.*a*; 166
passim; 169.*m-n*
 Filolaos – îndrăgit de popor 131.*e*
 Filomela – dulce melodie
 fiică a lui Actor 160.*m*
 fiică a lui Pandion 46 *passim*; 47.*a*; 94.*1*; 95.*a*
 Filomelides – dragă nimfelor mărului 161.*f, 3*
 Filonoe – gând binevoitor 75.*e*
 Filonome – pășunea tribului 70.*2*; 161.*g*
 Fimacos – care își reprimă durerea 166.*b*
 Fineis – vultur-de-mare 87.*c, 2*
 Fineu – *pheneus*, vultur-de-mare (?) 48.*c*; 58.*a, d*; 150 *passim*;
 151.*a, f*; 153.*a*; 158.*g*
 Finn mac Cool 18.*7*
 Fionn 73.*9*
 Fiscoa – burtă mare 110.*b*

fitalizi – cultivatori 98.x, 8
 Fitalos – păzitorul livezii 24.m, 13; 97.a
 Flegias – învăpăiat 50.a, d; 63.a
 Flogios – învăpăiat 151.d
Flora 12.2
 Fobos – teamă 18.a; 100.d
 Focos – focă 46.5; 76.b-c; 81 *passim*; 165.k
Fodhla 24.3
 Folos – informat 126 *passim*; 138.1
 Forbes – de temut 146.h; 148.i; 170.t
 Forcide – copii ai scroafei 33 *passim*
 Forcis – scroafă 24.7; 33.6
 Forcus – mistreț 16.b; 33 *passim*; 73.t; 123.2; 133.b; 170.q, t, z,
 1, 7, 9
 Formion – mantie plisată de marinar 74.l
 Foroneu – care aduce prețul *sau fearinus*, al primăverii 27.12;
 28.1; 42.3; 50.1; 52.a, 1, 4; 57 *passim*; 64.c; 77.1; 118.5; 134.1
Fortuna 32.1
 Fosforos – Luceafărul-de-dimineată 40.b, 2; 45.a
 Frasios – care vorbește 133.k
 Frixos – zbârlit *sau* împietrit de spaimă 70 *passim*; 148 *passim*;
 151.f; 152.b, 3; 153.3; 155.2; 157.d
 Frontis – îngrijire 151.j
 Ftia – descreștere 21.i; 160.l
 Furii – *vezi* erinii

G

Gabriel 31.3
Galahad 95.5
 Galantis, Galantias, Galen – nevăstuică 118.g-h, 5
 Galata – galezi *sau* galateni 132.j
 Galateea – albă ca laptele 65 *passim*
 Ganimede – de la *ganuesthai* și *medea*, care apreciază virilitatea
 29 *passim*; 40.c; 81.l; 137.c; 152.a; 164.7
 fiu al lui Tros 158.g
 Garamas – poporul zeiței Car 3.c, 3; 90.b
 Garanus – cocor 132.n, 6
 Gasteroheire – pânțece cu mâini 23.2; 73.b, 3
 Geilissa – care zâmbește 113.a, j, 4

Gelanor – care râde 60.e
 Gelonos – care râde 132.v
 Gerestos – venerabil 91.g, 3
 Gerion – *geranon*, cocor (?) 31.6; 34.a; 127.2; 132 *passim*; 134.8;
 139.d
Ghîlgameş 4.2; 41.3; 90.4; 118.2; 122.3; 124.2; 132.1; 142.3
 giganţi – 4.a; 35 *passim*; 36.a; 37.1; 145.j; 152.b
 Giges – *gegenes*, cel născut din pământ 3.b, 1
 Glauce – bufniţă 81.c, e; 156 *passim*; 164.a
 Glaucia – gri-verzui 137.n, t, 3
 Glaucipe – iapă sură 158.o
 Glaucos – gri-verzui
 fiu al lui Antedon 90.j, 7
 fiu al lui Hipolohos 162.n; 163.c, i; 164.j; 168.b
 fiu al lui Minos 50.f, i; 90 *passim*; 101.k, 1
 fiu al lui Sisif 42.2; 67.a; 71 *passim*; 75.a, 5; 90.7; 101.1; 155.i;
 162.9
 nepot al lui Sarpedon 162.9
 zeu al mării 170.t
 Glenos – minune 142.l
Gode, Goda 18.1; 89.3; 160.10
Godiva, Lady 89.3
Gog 131.7
 Golgos – *gorgos*, încruntat (?) 18.k
 Gordios – *grudios*, care murmură sau grohăie (?) 83 *passim*
 Gorge – încruntat 142.a
 Gorgofone – ucisă de Gorgonă 73.t; 74 *passim*
 Gorgone – cele încruntate 9.b, 5; 33 *passim*; 39.d; 50.3; 73.f, h,
 5, 9; 81.9; 131.m; 132.f, 3; 140.b, 1
 Gorgopis – faţă încruntată 70.7
 Gortis – *grotys*, din peşteră sau de la Carten, cuvânt cretan
 însemnând „vacă” (?) 88.h, 7
 Graie – cele cărunte 33 *passim*; 38.10; 73.g, i, 9
 Graţii 90.i, 6; 114.j
 Gras – *grasos*, mirosind a capră (?) 117.g
 Gration – care se scarpină 35.g
Green Strippers („Mulgătorii Verzi”) 56.2
Gronw 91.1; 112.1
 Guneus – pământ roditor 138.d; 169.n
Gwydion 103.1; 160.5

H

Hades – invizibil 7.a, e, 6; 13.a; 16.a; 17.3; 21.n; 24.c, i-k, 3; 28.c; 30.a; 31 *passim*; 50.f; 67.g, 2; 69.e; 73.g; 101.k; 103.c; 124.b; 134.d-e; 139.b-c, 1; 164.o; 170 *passim*

Halesos – rătăcitor 112.l

Halia – a mării 42.c, 4

Haliartos – pâinea mării 70.i

Halitrotios – mare ce vuieste 19.b, 2; 25.4

Haliscos – arestat 122.l

Halys (cuvânt negrecesc) 28.1

hamadriade – nimfe ale stejarului 21.j; 60.b

Haos – care se cascadează 1.a; 3.a; 4.a, c; 11.1

Harmonia – concordie 18.a, 9; 24.a; 59 *passim*; 106.e; 107.a; 131.b

Harmotoe – cui ascuțit 108.e

Harpale – hrăpăreț 161.g

Harpalice – lupoaică vorace 111.p, 5

Harpalicos – lup vorace 119.f

harpîi – cele care apucă sfârșind 33.g, 5; 108.f; 150.j, 2; 170.7

Harpina – șoim (?) 109.b

Hathor 68.4

Hawwa 145.5

Hebe – tinerețe sau cea care se ferește să fie văzută sau hitită: *Hepa*, mamă pământeană 12.2; 29.c; 123.2; 145.i, 3, 5

Hecabe – care merge departe 34.1; 50.6; 79.1; 158 *passim*; 159 *passim*; 163.a; 166.k, 1; 167 *passim*; 168 *passim*; 170.1

Hecarge – care muncește departe 110.e

Hecale, Hecalene – formă degradată de la *Hecate Selene*, luna care trage departe, sau *Artemis* 98.b, 7

Hecate – sută 16.2; 24.g, k, 2; 28.h, 4; 31 *passim*; 34.1; 35.e; 37.1; 38.7; 42.3; 50.6; 55.a, 1; 76.1; 79.1; 89.2; 116.c; 117.1; 118.h, 5; 123.1; 124.4; 134.1; 152.c; 168.1; 170.t

Tânăra 117.b

Hector – sprijin sau ajutor 158.o, 8; 159.o; 162 *passim*; 163 *passim*; 164 *passim*

Hecuba – vezi Hecabe

Hefaistos – *hemeraphaestos*, cel care strălucește în timpul zilei (?) 9.d; 12.c, 2-3; 18 *passim*; 23 *passim*; 25.b; 35.e; 39.h, 10; 41.c; 42.a; 51.c; 92.m, 1, 4, 7; 98.o, 5; 108.e; 109.m, q; 128.b; 132.l; 137.o; 143.f; 163.l; 164.l

Hegemone – măiestrie 13.3

Heleios – plin de negi 118.b

Helenos – a Lunii 158.o-p; 159.q; 163.b; 166 *passim*; 169.f

Helicaon – soare arzător 168.b, d

Helice – salcie 28.5; 44.b, 1; 58.3

Helios – Soarele 1.3; 16.e; 18.a; 24.g; 28.d; 35.b; 37.a; 40.a; 42 *passim*; 67.2; 70.e, l; 72.i; 80.b; 88.e; 109.2; 111.e; 118.c; 127.a, 1; 132.c, w; 148.3, 9, 12; 152.b, 3; 154.e, 4; 155.3; 160.n; 170.i, u, 6

Helle – strălucitoare 38.9-10; 43.1; 58.3; 62.3; 70 *passim*; 159.2

Hellen – strălucitor 38.h, 9; 43 *passim*

Hemera – zi 40.a, 3; 164.i

Hemiteea – pe jumătate divină 161.g-h

Hemon – îndemânatic sau care te face să fii sângeros 105.e; 106.m, 7

Hen Wen 96.2

Henioche – cea care ține frâiele 96.f

Hepa 145.5

Hepatu 82.4; 145.5

Hepit 145.5

Hepta 13.2

Hera – protectoare 7.a; 12 *passim*; 13 *passim*; 14.c; 21.3; 23.a-b; 24.11; 27.a-b, 2, 5, 10; 35.b-d; 43.i, 5; 45.a; 51.f; 53.3; 58.3; 61.a; 62.4; 68.d, 4; 70.b, d, g; 72.i; 84.a; 85.b; 97.4; 105.h, 8; 110.a, 1; 113.4; 118 *passim*; 119 *passim*; 122.c, e; 123.d; 124.a, g; 128.d; 129.b; 132.d, u; 133.a, c, f, 4; 135.e; 137.o; 139.b, 1-2; 140.d; 145.g, i; 148.d-e, 15; 156.d, 2, 4; 159 *passim*; 161.k; 163.h

din Argos 154.k

Eriboea 37.3

Hellotis 58.3

Mâncătoare de Capre 140.d, 1

Heracle – gloria Herei

fiu al Alcmenei 24.l; 31.5; 35 *passim*; 39.d, 1; 51.g; 53.6; 58.d; 60.4; 68.f; 69.e, 3; 70.d; 74.1; 75.3; 92.g; 95.g-h, 2; 100.a; 102.g, 2; 103.d-e; 104.j; 109.q; 118 *passim*; 119 *passim*; 120 *passim*; 121 *passim*; 122 *passim*; 123 *passim*; 124 *passim*; 125 *passim*; 126 *passim*; 127 *passim*; 128 *passim*; 129 *passim*; 130 *passim*; 131

passim; 132 *passim*; 133 *passim*; 134 *passim*; 135 *passim*; 136 *passim*; 137 *passim*; 138 *passim*; 139 *passim*; 140 *passim*; 141 *passim*; 142 *passim*; 143 *passim*; 144 *passim*; 145 *passim*; 146 *passim*; 148.*i*; 149.*a, d*; 151.*4*; 152.*j, 3-4*; 153.*e*; 154.*e*; 157.*a*; 161.*k-l, 6*; 166.*c, 1*; 170.*p, 4, 10*

Bufagos – Mâncător de Boi 138.*h, 3*

celest 132.3

al Coapsei Rănite 140.1

Cornopion – care alungă lăcustele 145.*k*

Dactylul 53.*b, 1, 4*; 118.2; 119.3; 125.1; 131.9; 138.*l, 4*; 145.1

dorian 119.3

egiptean 118.2; 135.*c*

Ipoctonos – care distruge viermi 145.*k, 4*

Învingătorul 137.*k*

Melkarth – protector al oraşului 70.5; 96.3, 6; 133.11

Melon – al merelor 125.1

cu ochi strălucitori 134.*h*

Ogmios 52.4; 119.3; 125.1; 132.3

Ophioctonos – ucigător de şerpi 145.4

Păzitorul de Rele 137.*k*

Prinzătorul de Cai 121.*d, 4*

Salvatorul 35.3; 103.5; 104.*f*; 145.4

scit 132.6

Scurtător de Nasuri 121.*e*

din Tyr sau fenician 58.*d, 5*; 128.4; 133.11; 156.2

Vindecătorul 148.12

Heraclizi – fiii lui Heracle 117.*h*; 135.3; 138.*n*; 146 *passim*

Hercele 118.2

Hermafroditos, Hermafrodita 18.*d, 8*

Hermes – tumul sau coloană 1.3; 14 *passim*; 15.*b, 1*; 17 *passim*; 21.*h*; 24.*h, j*; 25.*d, 4*; 26.*b, 2*; 31.*a*; 41.*f*; 52.*a, 6*; 62.*b*; 67.*h*; 73.9; 76.2; 93.*b*; 109.*o*; 122.*g*; 132.*p, 5*; 136.*a*; 159 *passim*; 170.*k*

egiptean (fiu al lui Zeus) 56.*d*

al Infernului 113.*g*

purtătorul berbecului 82.3

Hermione – regina-coloană 114 *passim*; 117.*b, 2*; 159.*d, s*; 169.*g*

Herne 31.3

Herofile – dragă Herei 135.3; 159.*g*

Herofilos – drag Herei 18.*d*

Herse – stropit cu rouă 25.*d, 4*; 48.1

Hesione – regina Asiei 73.7; 81.e; 131.i; 137 *passim*; 158.l, r, 9; 159.p; 160.b, p; 165.d; 168.6
 Hespera – seară 40.a
 Hesperia – seară 33.d
 Hesperide – nimfe ale Apusului 4.a, 1; 12.b; 33 *passim*; 39.d; 133 *passim*; 142.d, h; 154.e; 159.3
 Hesperis – seară 33.d
 Hesperos – Luceafărul-de-seară 33.d, 7; 133.2
 Hestia – cămin 7.a, 8; 13.c; 20 *passim*; 27.k, 5; 31.8
 Hesychos – tăcut 115.e
 Hiacintide – fiice ale lui Hiacintos 91.3
 Hiacintos – iacint 21.m, 8; 85.2; 91.g, 3; 125.c; 165.2
 Hiade – aducătoare de ploaie sau purceluși 27.2; 39.d, 1; 41.6
 Hicetaon – pios 158.l
 Hidra – creatură acvatică 34 *passim*; 60.h, 4; 124 *passim*; 131.1; 133.4; 134.8; 145.c; 166.1
 Hieria – preoteasă 160.z
 Higeeia – sănătate 50.i, 2
 Hilas – al pădurilor 24.5; 126.f; 137.e; 139.d; 143.a, 1; 148.i; 150 *passim*
 Hileira – care strălucește 74.c, p
 Hileos – al pădurilor 80.f; 126.b
 Hileos – *vezi* Oileu
 Hilos sau Hileios – pădurar (?) 142.l; 145 *passim*; 146 *passim*; 171.4
 Himera – capră 17.j; 34 *passim*; 73.5; 75 *passim*; 105.e; 123.b, 1
 Himera – dorință nostalgică 164.i
 Himereu – țăp 159.q
 Himeros – dorință nostalgică 125.c, 3
 Hipalcos, Hipalemos, Hipalcimos – puterea calului 110.c; 148.i
 Hipasos – călăreț 27.g, 9; 110.c; 144.a
 hiperboreeni – oameni de dincolo de Vântul de Nord 21.1-2; 83.b
 Hiperenor – care se ridică 58.g, 5
 Hiperia – din înalturi 95.1
 Hiperion – care locuiește la înălțime 1.d; 40.a; 41.2; 42.a, 1; 154.4; 170 *passim*
 Hiperipe – iapă celestă 64.a
 Hipermnestra – curtată excesiv 60.k, m, 7
 Hiperohos – care excelează 109.b
 Hipeu – asemenea calului 120.b

Hipocoon – grajd de cai 74.*b*; 103.*b*; 140 *passim*
 Hipodamia – dresoare de cai 73.*d*, *o*; 102.*c*, *e*, 3; 103.*a*; 109
passim; 110 *passim*; 143.2
 Hipodamos – dresor de cai 109.*c*
 Hipolit – goana cailor
 fiu al lui Tezeu 42.2; 50.*f*; 70.2; 71.1; 90.*b*; 99.*a*; 100.*h*, 2; 101
passim; 135.*c*; 169.*k*
 gigant 35.*g*, 4
 Hipolita – goana cailor 72.4; 100.*c*, *g*; 131 *passim*; 138.*c*; 164.*a-b*
 Hipolohos – născut de o iapă 162.*n*, 9; 163.*c*
 Hipomedon – stăpânul cailor 106.*d*
 Hipomenes – puterea calului 80.*l*; 91.*e*
 Hiponoe – înțelepciunea calului 72.*g*
 Hiponoos – înțelepciunea calului 158.*o*
 Hipotoe – iapă năvalnică 110.*c*
 Hipotoos – armăsar năvalnic 49.*a-b*, 1-2; 141.*f*
 Hippo – iapă 131.*c-d*
 Hipseu – cel înalt 82.*a*
 Hipsipile – poartă înaltă 67.2; 106.*g*, 3; 116.*b*; 149 *passim*
 Hipsipilon – al porții înalte 67.*c*, 2
Hipta 145.5
 Hiria – stup 123.*i*
 Hirieu – al stupilor 41.*f*
 Hirmina – zumzet al stupilor (?) 138.*b*
 Hirtacos (*cuvânt negrecesc*) 158.*m*
 Historis – bine informată 118.*g*
 Hlidanope – chip delicat 82.*a*
 Hodites – călător 142.*l*
Holle 18.1
 Homados – zarvă 126.*d*
 Hoples – bărbat de arme 95.*a*
 Horus 21.2-3, 10; 41.3-4; 42.1; 73.4; 89.2; 118.6; 123.3; 126.1;
 138.1
 Hromia – care înfrumusețează 64.*a*
 Htonia – din pământ 47.*b*
 Htonios – din pământ 58.*g*, 5
Hu Gadarn 148.5
 Hybris – nerușinare 26.*b*

Iachos – strigăt violent 24.*a*
 Iacov 39.8; 67.1; 73.2; 92.2
 Iafet 39.2
 Iahu – porumbiță exaltată 1.1
 Ialebion – *ialemobion*, viață nefericită (?) 132.*k*
 Ialisa – femeie care jeleşte 42.4; 54.1; 60.2
 Iambe – care şchiopătează 24.*d*, 9
 Ianus 34.3; 37.2
 Iao 2.2
 Iapet – care se grăbeşte 4.*b-c*; 39.*a*, 2; 56.*d*; 87.*c*
 Iapix – *vezi* Iapet
 Iasion – vindecător 24.*a*; 158 *passim*
 Iasios – vindecător 24.*a*, 6; 53.*b*, 1; 143.1
 Iason – vindecător 58.5; 68.*e*; 80.*c*, *g*; 98.*r*; 103.2; 129.1; 148 *passim*; 149 *passim*; 150 *passim*; 151 *passim*; 152 *passim*; 153 *passim*; 154 *passim*; 155 *passim*; 156 *passim*; 157 *passim*; 161.*k*
 Iasos – vindecător 57.*a*, 1; 80.*c*, *j*
 Icadios – *icadios*, al douăzecilea 87.*c*, 3
 Icar (*acelaşi înţeles ca şi Icarios*) 29.2; 92 *passim*; 109.4; 168.1
 Icarios – *iocarios*, adept al Zeitei-Lună Car sau din Marea Icariană
 Atenianul 79 *passim*; 82.*f*
 rege al Cariei 161.*a-b*
 tatăl Penelopei 74.*b*; 159.*b*; 160.*d*; 170.1; 171.1
 Idas – de pe Muntele Ida 21.*k*; 74 *passim*; 80.*c-d*, *l*; 103.*b*, 3; 141.*f*; 148.*i*; 151.*c*
 Idea – de pe Muntele Ida sau de pe un munte împădurit 150.*l*; 158.*a*, *g*
 Ideos – de pe Muntele Ida sau de pe un munte împădurit 158 *passim*; 159.*v*
 Idia – informată 152.*c-d*
 Idmon – cunoscător 82.*c*, 1; 148.*i*; 151.*c*, 2; 161.*b*
 Idomeneu – *idmoneus*, care ştie (?) 157.*a*; 159.*a*; 160.*n*, 6; 162.*t*; 163.*h*; 169.*f*, *l*, 5; 171.*a*
 Idoteea – formă divină 169.*a*
 Iefta 161.2; 169.5
 Iehova 1.1; 4.3; 9.4; 51.1; 73.7; 83.4; 84.2; 92.9; 141.1
 Iezechia 111.3
 Ifianasa – regină puternică 64.*a*; 72.*g*, *j-k*; 112.*d*

Ifiboe – puterea boilor 127.a
 Ificles – putere faimoasă
 argonaut 140.c
 fiu al lui Amfitrion 74.1-2; 80.c, *g-h*; 104.i; 118 *passim*; 119 *passim*; 122.a; 138.c-d
 Ificles – putere faimoasă 72 *passim*; 148.i; 155.i; 162.c
 Ifigenia – mamă a unei rase puternice 104.e; 112.d, *h*, 1; 113.a; 114.o; 116 *passim*; 117 *passim*; 160.j; 161 *passim*; 162.6
 Ifimedia – cea care își întărește organele genitale 37.a, 1; 170.o
 Ifimedon – conducător puternic 146.c
 Ifinoe – inteligență puternică 72.g, *j*, 4; 91.e; 92.a; 94.b; 110.e
 Ifitos – puterea scutului 135 *passim*; 136.a; 140.a; 152.i; 171.h
 fratele lui Euristeu 148.i
 Iliona – regina Ilionului 168.l
 Ilirios – *ill-ouros*, taur sălbatic sașiu (?) 59.e
 Ilitia – cea care vine în ajutorul lăuzelor 15.a; 118.e, *g*; 138.o; 141.c
Illyunka 36.3
 Ilos – soldat sau cel care forțează retragerea (*Oileu*) 18.f; 108.a; 109.a; 168.2
 frate al lui Erihtonios 158 *passim*
 Cel Tânăr 158.i
 Inahos – care devine puternic și nervos (?) 16.e; 56.a, *d*; 57.a, 1; 58.2; 60.g
Indra 7.6; 132.5
 Ino – care devine puternică 24.3; 27.6; 51.5; 70 *passim*; 96.6; 156.3; 170.y
 Io – lună 7.b, 3; 14.b, 4; 52.a, 2; 56 *passim*; 57.a; 68.4; 72.4; 90.3; 154.c, 2
 Iobates – cel care merge cu luna 73.a; 75 *passim*
 Iocasta – *io-cassitere*, lună strălucitoare (?) 105 *passim*, 170.o
 Iodama – *iodamalis*, junincă a lui Io (?) 9.b, 6
 Iolau – locuitorii țării 92.l; 118.2; 122.c, *g*; 124 *passim*; 127.d; 131.a; 132.s; 133.11; 135.a; 137.h; 138.d; 139.d; 142.f; 143.g; 145.d, *k*; 146 *passim*; 155.i
 (Protesilaos) 162.c
 Iole – *ioleis*, turma țării (?) 144 *passim*; 145.b, *e*, 2; 146.d; 171.4
 Ion – om din partea locului sau băștinaș 43.b, 1; 44 *passim*; 47.g
Iona 103.2; 137.2
Ionatan 169.5

Iosif 75.1

Iosua 133.î; 169.6

Ioxos – *ioxus*, din vacarmul bătăliei (?) 96.c

Iris – curcubeu 15.b; 24.g; 81.j; 123.c; 150.j; 160.a; 171.f

Iros – masculinul de la *Iris* 171.f

Isandru – imparțial 162.n, 9

Isav 73.2

Ischepolis – oraș puternic 110.e-f

Ischis – putere 50 *passim*

Ishtar 11.1; 24.11; 29.2; 51.1; 73.7; 103.2; 118.2

Isis – cea care plânge 18.3; 21.2; 22.7; 41.3; 42.1; 56.b; 68.4; 73.4; 83.2; 89.2; 123.3; 134.4; 138.1

Ismenios, r. – informat 119.g; 147.a

Itilos – micul *Itis* 108.g

Itis – salcie 46.a, c-d; 47.a

Itonos – omul-salcie 9.b, 4

Iuchar 24.3, 132.5

Iucharba 24.3; 132.5

Ixion – autohton puternic 50.2; 63 *passim*; 67.2; 70.a, l; 102.a, f, 1, 3; 103.e

Iynx – sucitoare (pasăre) 56.a

J

Juno 118.2

Jupiter 1.4; 118.2; 158.3

K

Kali 56.2

Karu – fiu al lui *Car* 95.5

Keos – inteligență 1.d; 14.a, 2; 133.3

Ker 3.3; 57.2

Keret 159.2

Kilhwyh 148.4-6; 152.3

Kingu 36.2; 39.8

Krishna 92.10

Kumarbi 6.6; 27.5

L

Laban 67.1

Labdacos – *lampadon aces*, ajutor cu torțe (?) 105.a, 1

Labicos – purtător de centură 90.g

labrizi – oamenii toporului 51.2

Lacedemon – demonul lacului 125.c, 3

Lachesis – care măsoară 10 *passim*; 42.c; 60.2

Lacinios – ciopârțit 132.t

Lacone – stăpâna lacului 125.3

Ladon – cel care îmbrățișează 33.b, f, 1; 66.a; 133 *passim*

Laerte – furnică 67.c; 148.i; 160 *passim*; 171 *passim*

Lahamu 7.5

Lahmu 7.5

Laidley Worm 132.6

Laios – *leios*, care are vite (?) 76.c; 105 *passim*; 110.g-h

Lamia – lacom sau libidinos 61 *passim*; 72.4; 135.3

Lamos – devorator sau mâncău 136.g; 170.h

Lampado – torță 131.c

Lampetia – splendoarea anului 42.b; 170.v

Lampon – strălucire 130.a

Lamos – torță 130.1; 158.l

Laocoon – care conduce poporul 167 *passim*

Laodamia – împlânzitoare de oameni

doica lui Oreste 113.a

soția lui Protesilaos 162.d, n, 8-9

Laodice – dreptatea poporului 112.d; 141.g; 158.o; 160.z; 168.d

Laomedon – care conduce poporul 13.c; 29.1; 81.e; 131.11; 136.g; 137 *passim*; 141.g; 149.f; 152.d; 153.e; 158.l

Laonome – dreptatea poporului 138.d

Laotoe – piatră aruncată 158.8; 162.m; 168.l

lapiți – *lapicidae*, spărgători de pietre (?) 102 *passim*

Lat 14.2; 21.1-2; 22.7; 62.2; 88.3

Latinus – latin 132.p; 170.k, w

Latona – Regina Lat 14.2; 62.2; 88.3

Latromis – nestăvilit 27.i, 8

Lear 73.2

Learhos – care conduce poporul 27.a, 2; 70 *passim*; 162.9

Leda – doamnă 32.2; 62 *passim*; 74.b, j; 113.a; 159.a; 170.o

Lelaps – furtună 89.f-h; 118.b

Leonimos – nume de leu 164.m

Leontofonos – ucigaș de lei 171.*l*
 Leos – leu
 atenian 97.*g-h*
 fiu al lui Orfeu 97.2
 Leprea – leproasă 113.7
 Lepreos – lepros 74.2; 138.*h*, 2
 Lethe, r. – uitare 14.*b*, 4
 Leto – piatră *sau* doamnă (?) 14.*a*, 2; 21 *passim*; 22.*b*; 32.2; 62.2;
 77 *passim*; 88.3; 89.*a*
 Leuce – alb *sau* plop-alb 31.*d*, 5; 134.*f*
 Leucip – armăsar alb 21.*l*, 6; 74.*b-c*; 109.*c*
 Leucipe – iapă alb 27.*g*; 141.*h*; 158.*l*; 161 *passim*
 Leucipide – iepe albe 74.*c*, *p*, 3; 103.*b*
 Leucofanos – apariție albă 149.1
 Leucon – alb 70.*a*, *i*
 Leucos – alb 162.*t*; 169.1
 Leucoteea – zeiță albă 42.*c*, 4; 45.2; 70.*h*, 4, 8; 88.9; 170.*y*, 9
 Libia – ploaie cu stropi rari 56.*d*, 2-3; 58.*a*, 2; 82.*b-c*; 154.*e*
 Licaon – lup care înșală
 fiu al lui Pelasgos 38 *passim*; 143.*c*; 162.*i*, 4; 163.*c*
 frate al lui Polidor 162.*m*, 1
 Licastos – compatriot al lupilor 88.*h*, 5
 Licimnios – *lichymnios*, imn închinat vânturării 118.*b*; 140.*a*;
 144.*a*; 145.*d*; 146 *passim*
 Licomed – viclean ca un lup 104.*g*; 160.*j-k*; 166.*h*
 Lictea – *lycotheia*, lupoaică divină (?) 91.*g*
 Licurg – muncă de lup 27.*e*, 3; 50.*f*; 71.1; 106.*g*; 141.*a*
 din Nemea 149.*e*
 Ligis – sunet ascuțit 132.*k*
 Lihos – faleză povârnită 117.*d*; 145.*b*, *d*
 Lihnos – lampă 25.1
 Lilim – copii ai lui Lilith 55.1
 Lilith – bufnița care strigă 55.1
 Linceu – cu vedere ageră 60.*k*, *m*, 4, 7; 74 *passim*; 80.*c*; 103.*b*, 3;
 148.*i*
 Linda – care leagă cu un fir de in 42.4; 54.1; 60.2
 Linos – fir de in 108.*b*
 Linos – in *sau* coardă de liră din in
 din Argos 147 *passim*
 fiu al lui Eagru 147.*b*, 4

fiu al lui Ismenios 24.5; 119.g, 3; 147.a
 Liriope – chip de crin 85.a, 1
 Lisianasa – regină care naște 133.k
 Lisidice – care împarte cu dreptate 110.c
 Lisipa – cea care dezleagă caii 72.g, j-k; 131 *passim*
 Litienses (cuvânt negrecesc) 7.1; 24.5; 136.e
 Llew Llaw 29.2; 91.1, 4; 112.1; 132.5; 160.5; 164.3
 Llyr 73.2
 Luceafărul-de-dimineată – vezi Fosforos
 Lud 73.6
 Lugh 132.5
 Lugos 132.5
 Lycos – lup 76.a; 88.d; 94 *passim*; 122.c; 131.e, h; 135.e; 151.c;
 159.q; 169.k
 Lycotherses – lup de vară 59.d

M

Macareu – fericit 43.h, 4
 Macaria – binecuvântată 120.3; 141.1; 142.l; 146.b
 Macris – înalt 27.b, 2; 82.e; 146.i; 148.6; 154 *passim*; 155.h
 Maera – scânteietoare 79 *passim*; 168.n, 1; 170.o, 1
 Maeve 111.1
 Magnesia – magnesian 147.b, 4
 Mahaon – lansetă 50.i; 163.h; 164.a; 165.f; 166.d, i
 Mahereu – măcelar 169.h
 Maia – bunică 17.a, c
 Malis – albicioasă 136.g
 Mama Zeilor 131.n, 4; 136.f; 158.e
 Maneros 7.1; 136.e; 147.1
 Manthu 39.8
 Manto – profetesă 77.a; 107.c, i; 169.c
 Marafios – *marathrius*, fenicul (?) 159.d
 Maraton – *marathron*, fenicul (?) 94.b; 104.c; 156.b, 4
 Maratos – fenicul 104.c, 3
 Marduk 1.1; 4.5; 7.5; 35.5; 71.1; 73.7; 92.3; 103.1-2; 137.2;
 170.5
 Marea Zeiță 20.2; 23.2; 29.3; 75.2; 145.4
 Mariamne 131.3; 151.3
 Marian 131.3; 162.10

Marienna – mamă foarte rodnică a cerului 131.3; 151.3
Marmaranax – rege de marmură 109.4
Marmax – *marmaranex*, rege de marmură 109.e, 8
Maro – *maris*, unitate de măsură a lichidelor (cca 1,5 l) (?) 170
passim
Marpesa – cea care apucă 21.k, 7; 74.a, e, 4; 131.c-d
Marsyas – de la *marnamai*, care luptă (?) 21.e-f, 5; 83.g
Marte 27.12; 158.4
Meandros – cel care caută un om 169.5
Mecisteu – cel mai mare 148.i; 160.r
Meda – viclenie 143.b; 162.t; 169.l
Medea – viclenie 67.d; 92.m, 8; 95 *passim*; 97 *passim*; 98.a; 135.e; 148.6; 152 *passim*; 153 *passim*; 154 *passim*; 155 *passim*; 156 *passim*; 157 *passim*; 160.a; 164.o
Medeios – viclenie 148.2
alias Polixenos 156.e; 157.a-b
Medon – conducător 117.b; 160.q; 161.i; 163.h; 171.i
Medos – viclenie 97.c
Meduza – viclenie 9.a; 33.b, 3-4; 50.e; 73 *passim*; 75.3; 132.l, 4; 134.c
Megamede – mare vicleană 120.b
Megapentes – mare durere 73.q, s; 117.c; 159.d
Megara – peșteră oraculară 122 *passim*; 135.a, e
Megareu – din peștera oraculară 91.e; 94.e; 110.d, f
Megaros – peșteră sau fisură în stâncă 38.e
Megera – frumusețe trecătoare 122.a
Megera – ură 6.a; 31.g; 115.2
Melampus – picior negru 40.b; 68.f; 72 *passim*; 126.e; 148.i
Melaneu – negru 144.b
Melanion – negru
 fiu al lui Frixos 151.f
 soțul Atalantei 80.k-l, 4
Melanipe – iapă neagră 43.c, 2; 100.2; 131.e, g; 164.a
Melanipos – armăsar negru 72.5; 96.c; 106.b, j, 4
Melantos (sau *Melantios*) – cu flori sau oacheș 171.d, i
Melas – negru 144.a
Meleagru – biblică 45.2; 74.a, i; 80 *passim*; 134.c; 141.d; 142.a, 1; 148.i; 152.i; 155.i; 162.d
Melenis – cea neagră 18.4
Melia – frasin 57.a, 1

meliade – nimfele frasinului 6.a; 86.2
 Melibeea – strigăt dulce 77.b
 Melicertes – *melicretes*, putere dulce 42.c; 67.1; 70 *passim*; 71.a, 4; 90.7; 92.7; 96.d, 3; 109.5; 110.2; 122.2; 156.2-3
 Meliseu – omul-miere 7.3
 Melite – atenție 95.a; 146.i
 Melkarth 72.3; 92.7; 122.2; 156.2
 Memnon – hotărât 91.5; 162.g, 2; 164 *passim*
 menade – nebune 21.6; 26.1-2; 27 *passim*; 28.d-f, 2; 41.1; 44.a; 153.4; 160.10
 Meneceu – puterea casei 105.i, 4; 106.j; 121.a
 Menedemos – care ține piept mulțimii 127.d
 Menelaos – puterea poporului 31.2; 74.k; 93.c; 111.f, j; 112 *passim*; 114 *passim*; 116.n, 2; 117.c, 5; 146.6; 159 *passim*; 160 *passim*; 161.d; 162 *passim*; 163 *passim*; 165 *passim*; 166 *passim*; 167 *passim*; 168 *passim*; 169 *passim*; 171.a
 Menesteu – putere divină 99.e; 104 *passim*; 131.11; 159.a; 160.o, 3; 168.e; 169.n
 Menetes – care sfidează soarta 132.d, 4; 134.d, 1
 Menetios – care sfidează soarta sau putere pierdută 39.a, c, 11; 130.c; 134.d; 145.k; 160.m
 Menja 154.1
 Menodice – dreptul puterii 143.a
 Menos – lună 52.1
 Mente – mentă 31.d, 6
 Mentor – *menetos*, răbdător (?) 146.c
 Mera – soartă 98.8
 Merion – parte din plată 160.n
 Mermeros – împovărat de griji 156.e-f
 Merope – elocvent sau mâncător de albine 41.a-b; 67.a, h, j, 4; 92.a; 108.f
 Merops – elocvent sau mâncător de albine 108.e; 158.m-n
 Mestor – sfetnic 162.j
 Metanira – cea care trăiește printre fecioare 24.d-e, 5
 Metapontos – dincolo de mări 43.e, g
 Metharme – schimbare 65.a, 1
 Metiadusa – tulburător de plină de sfaturi 94.b
 Metion – care deliberează 94 *passim*
 Metis – sfetnic 1.d; 4.a; 7.d; 9 *passim*; 86.1
 Metope – *metopedon*, precipitat, sau *metapon*, în primul rând

66.a; 154.a, 1; 158.o

Mettus Curtius 105.4

Midas – *mita*, sãmânță 21.h; 83 *passim*

Midea – *medeia*, viclenie 118.b

Migdon – *amygdalon*, migdal (?) 131.e

Mihail 4.3; 92.9

Miles – moară 125.c

Miletos – *milteias*, vopsit cu ocră roșu (?) 21.i; 88.b, 2, 4

Mimas – imitare 35.e, 4

Mindon – mut 136.f

Mines – scuză 162.j

Minias – omul din Lună 27.g; 70.9; 148.j, 8; 154.12

Minos – *meinos osia*, creatura Lunii

fiu al lui Licastos (?) 88.5

fiu al lui Zeus 29.3; 30.1; 31.b; 58.c; 66.j, 4; 87.2; 88 *passim*; 89 *passim*; 90 *passim*; 91 *passim*; 92 *passim*; 98 *passim*; 110.d, h; 129.a; 131.e; 160.n; 167.2; 169.6; 170.p

Minotaur – taurul lui Minos 88.e, g; 91.4; 98 *passim*; 129.a

Mirina – zeiță a mării 131 *passim*; 149.1; 151.3

Mirmex – furnică 66.g, 2; 81.9

Mirmidon – furnică 66.g

Mirtilos – mirt 71.b; 109 *passim*; 111.c

Mirto, Mirtea, Mirtesa – zeiță a mării 109.l, 6

Miscelos – șoricel (?) 132.t

Mitra 7.6; 132.5

Mnemon – care nu uită 161.h

Mnemosine – memorie 13.a

Mnesimahe – care își amintește de luptă 127.f; 138.c

Moire – *vezi* Ursite

Moise 88.6; 99.1; 105.1

Molione – regina plantei *moly* sau războinică 138.a, f, 6

molioni – războinici 138 *passim*, 139.e-f

molionizi – fiii reginei războinice 138.b

Moloch 70.5; 77.2; 92.7; 110.2; 170.3

Molorhos – plantator de copaci 123.d, f, h

Molos – efort de război 138.a; 160.n

Molpadia – cântecul morții 100.e-f

Molpos – melodie 161.g

Mopsos – *moschos*, vițel

Lapitul (?) 51.g, 8; 73.i; 78.b; 89.2; 107.i; 131.o, 5; 148.i; 149.h;

154.f, 6

nepot al lui Tiresias 154.6; 169 *passim*

Mot 73.2

Moxos 89.2

Mummi 36.2

Munipos – armăsar solitar 159.g, 4-5; 168.d

Munitos – unic scut 168.e

Musaios – al muzelor 134.a

muze – zeițele muntelui 13.a, 4; 17.3; 21.f, o; 28.e, g; 37.c, 1; 59.b; 75.b; 81.l; 82.e; 95.c; 105.e, 3; 126.g; 132.o; 147.c; 154.d, 3; 161.4; 164.l; 170.q

N

naiade – nimfele apelor 60.b; 82 *passim*; 111.g

Narceos – care amorțește 110.b, 1

Narcis – care amorțește sau narcotic 21.8; 26.d; 85 *passim*

Naucrater – stăpâna corăbiei 92.d, 5

Naupiadame – care urmărește corăbiile 127.a

Nauplios – navigator 60.o; 93.c; 111.f; 112.f-h; 141.c; 148.i; 160.c-d; 162.t; 169 *passim*

Nausicaa – care dă foc la corăbii 170.z, 1; 171.2-3, 5

Nausinoos – marinar viclean 170.w

Nausitoos – în slujba zeiței mării 98.f, m

Nausitoos – marinar impetuos

fiu al lui Odiseu 170.w

rege al feacilor 146.i

Nebrofonos – moartea unui ied 149.c

Necesitatea 10.c

Neera – cel tânăr 141.a-b

Nefalion – cumpătat 131.e

Nefeles – nor 63.d; 70 *passim*; 126.b

Neis – nimfa apei 64.a

Neith 8.1; 39.2; 61.1; 73.6; 114.4; 131.3; 133.10; 141.1; 154.5

Neleu – nemilos 7.3; 67.j, 3; 68.d-f, 3; 72.b; 77.b; 94.c; 135.c; 138.b, m; 139 *passim*; 140.a; 148.11

Nemeea – din poiană 123.c

Nemesis – hotărâre dreaptă sau răzbunare divină 4.a; 7.3; 16.6; 32 *passim*; 62 *passim*

Neoptolem – nou război 81.s, t; 117.b; 161.e; 164.j; 165.i; 166

passim; 167 *passim*; 168 *passim*; 169 *passim*; 170.*p*; 171.*j*
Nephthys 31.3; 42.1; 123.3; 138.1
 nereide – cele ude 4.*b*; 33 *passim*; 73.*j*; 81.*j-l*, 1; 98.*j*; 154.*k*; 164.*l*
 Nereis – cel ud 16.1; 33.2
 Nereu – cel ud 33.*a, g*, 2; 133.*d-e*, 5; 141.*f*
 Nergal 1.3
 Nestor – *neostoreus*, care tocmai vorbește (?) 27.5; 67.*j*; 68.*f*;
 74.*k*; 80.*c, g*; 102.*c*; 135.*c*; 139 *passim*; 160 *passim*; 164.*e*; 165.*a*;
 166.*i*; 169 *passim*
 Nesus – *neossus*, pasăre tânără sau animal tânăr (?) 126.*d*; 142
passim; 145 *passim*
Ngame 39.12
Niamh cu Părul de Aur 83.6
 Nicipe – iapă cuceritoare 24.*b*; 110.*c*; 118.*d*
 Nicostrate – armată învingătoare 132.*o*
 Nicostratos – armată învingătoare 117.*c*; 159.*d*
 Nicteu – al nopții 76.*a*; 154.*a*
 Nictimos – al nopții 38.*b*; 108.*c*
 Nil, fl. – 133.*k*
 nimfele frasinului – *vezi* meliade
 Nimfele mirtului 82.*c-d*, 2
 nimfele Styxului 73.*g*, 9
Ninib 1.3
 Niobe – de zăpadă 1.3; 76.*c*; 77 *passim*; 108.*b, g, i*, 1, 9; 118.*f*
 Nisa – șchioapă 27.*b*
 Nisos – strălucire sau emigrant 67.1; 91 *passim*; 92.4; 94.*c-e*;
 95.5; 110.*d*
 fiu al lui Hirtacos 158.*m*
 Noaptea 2.*b*, 2; 4.*a*; 10.*a*; 33.7; 137.*o*
Noe 27.6; 38.3; 39.2; 123.1; 154.12
 Nomia – care paște 17.*j*
 Nomios – paznic al vitelor 82.*d*
 Norax – *norops*, cu chip prea strălucitor pentru a putea fi privit
 (?) 132.*d*, 5
Norne, Trei 6.4

O

Ocean – al reginei grăbite 1.*d*; 2.*a*, 1; 4.*a*; 11.*b*; 32.4; 132.*a, c*;
 136.*c*; 170.8

Ocipete – aripă iute 150.j

Odin 6.4; 35.4; 160.5

Odiseu – furios 67.c, 2; 123.2; 132.p; 154.d, 11; 159 *passim*; 160 *passim*; 161 *passim*; 162 *passim*; 163 *passim*; 164 *passim*; 165 *passim*; 166 *passim*; 167 *passim*; 168 *passim*; 169 *passim*; 170 *passim*; 171 *passim*

Oebalides – fiii pragului (?) 84.1

Oedip – picior umflat *sau probabil* copil al valului umflat 67.1; 105 *passim*; 106.b, 2; 114.1; 163.p

Oeneis – ca vinul 26.b, 2

Oeneu – ca vinul 79.a; 80 *passim*; 106.b; 112.a; 138.c; 142 *passim*; 159.h; 169.k

Oeno – ca vinul 160.u

Oenone – regina vinului 159 *passim*; 160.w; 166.e

Oenope – chip al vinului 91.e

Oenopion – abundență de vin 27.i, 8; 41 *passim*; 79.a; 88.h; 98.o, 12; 123.4

Oetolinos – Linos sortit pieirii 147.a, 1

Ofeltes – binefăcător *sau* cu un șarpe încolăcit în jurul său 106.g-h, 3; 123.f, 5

Ofion – șarpe autohton 1.a-c, 2; 2.1; 25.5; 48.1; 62.3

Ogier Danezul 103.1

Ogma Fața-Soarelui 52.4; 132.3, 6

Oicles – pasăre nobilă 137.h, j, m

Oileu *sau* Hileos – grațios (*vechea formă a lui Ilus*) 148.i; 151.f; 160.q

Oisin 83.6

Olos – *olesypnos*, care întrerupe somnul (?) 136.c

Olwen 148.4-5

Omfale – buric 108.a, 9; 131.j; 134.6; 135.d; 136 *passim*; 137.a om-scorpion 41.3

Once – păr (copac) 74.6

Oncos – cârlig 16.f; 24.d; 138.g

Oneia – amabil 87.a

Onn 42.4

Opis – evlavie 41.d, 4; 110.e

Orcus – mistreț 123.2

Orele 118.c

Oreos – al muntelui 126.b

Oreste – muntean 85.1; 112.d, g, 1; 113 *passim*; 114 *passim*;

115 *passim*; 116 *passim*; 117 *passim*; 160.*z*; 169 *passim*
 Oresteiu – adept al zeiței muntelui 38.*h*, 7; 114.*k*
 Orfeu – *ophruoeis*, de pe malul fluviului (?) 26.2; 28 *passim*; 53.*a*;
 82.*i*; 83.*a*; 97.*h*; 103.1; 147.*b*, 5-6; 148.*i*; 149.*a*; 150.*a*; 151.*a*;
 153.4; 154.*d*, *g*
 Orhomenos – puterea unei linii de luptă 111.*g*
 Orion – cel care locuiește pe munte 40.*b*; 41 *passim*; 50.*f*; 123.1,
 4; 132.1; 143.*a*; 170.*p*
 Oritia – cea care se năpustește pe munte 25.2; 47.*b-c*; 48.*a-b*, 1,
 3-4; 100 *passim*; 103.4; 160.*a*
 Orneos – *orneon*, pasăre 94 *passim*
 Ornis – pasăre 128.*d*
 Ornition – pasărea lunii 46.5; 67.*a*; 81.*b*
 Orseis – cea care agită 43.*a*
 Orsiloche – care provoacă nașterea 116.*d*
 Ortea – dreaptă 91.*g*
 Ortros – precoce 34 *passim*; 105.*e*; 123.*b*, 1; 132.*a*, *d*, 3-4
 Osiris 7.1; 18.3, 7; 36.1; 38.11; 41.3; 42.1; 73.4; 83.2-3; 116.*b*,
 6; 123.3; 126.1; 133.8; 134.2, 4; 138.1
 Otionia – clăpăuga 47.*b*, *d*, 2
 Otos – cel care îi respinge 37 *passim*
 Otrera – agilă 131.*b*; 164.*a*
 Otris – impulsiv (?) 158.*m*
 Oxilos – *oxylalus*, care prinde cu repeziciune (?) 146.*k*

P

Pactolos, r. – care asigură distrugerea (?) 108.*b*
 Pafos – spumă 65.*a*
 Pagasos – cel care ține puternic 51.*b*
 Palamede – inteligență străveche 9.5; 17.*h*; 39.8; 52.*a*, 6; 111.*f*;
 112.*f*; 116.1; 160 *passim*; 161 *passim*; 162 *passim*; 167.*f*; 168.1
 palantizi – fiii lui Palas 99.3; 105.7
 Palas – fecioară sau tânără
 fiică a lui Triton 8 *passim*; 158.*b*
 fiu al lui Licaon 99.*a*
 fiu al lui Pandion 94.*c-d*; 95.*e*; 97.*g*; 99.*a*; 158.*b*
 frate vitreg al lui Tezeu 99.*a*
 gigant 9 *passim*; 35.*e*, 3; 89.4
 titan 8.3

Palemon – luptător 70.*h*; 87.1; 122 *passim*; 148.*i*
 Pământul-Mamă 3.*a*, 1; 4.*a*; 6.*a*; 7.*a*, *e*; 13.4; 15.*a*; 20.2; 21 *passim*; 25.*b*, *d*; 33.*d*, *g*; 36.*a*; 41.*d*, *f*; 43.2; 51.*b*, *f*, 2, 4; 78.1; 83.3; 88.*b*; 99.*c*; 100.*f*; 113.*g*; 115.*d*; 133.*a-b*, *g-h*; 143.*g*; 154.3; 170.*t*
 Pamone – *pammaen*, lună plină 158.*o*
 Pan – pășune 7.*e*, 10; 17.*j*, 4; 21.*c*, *h*, 5; 22.*d*; 26 *passim*; 36.*c*; 56.*a*, 2; 108.*h*; 111.*c*; 136.*i-j*; 160.10; 171.1, 2
 Pancratis – atotputernică 37.1
 Pandareos – cel care jupoaie 24.*b*, 4; 108 *passim*
 Pandaros – cel care jupoaie 163.*c*
 Pandion – [preot al] sărbătorii Atotputernicului Zeus 46.*a-b*; 47.*a*; 94 *passim*; 114.1
 Pandora – atotdăruitoare
 fiică a lui Erehteu 47.*b*, *d*, 2
 soția lui Epimeteu 4.3; 39.*h*, *j*, 8; 169.3
 Pandoros – atotdăruitorul 94 *passim*
 Pandrosos – plină de rouă 25.*d*, 4
 Panopeu – care vede totul sau lună plină 89.*i*; 98.*n*; 167.*a-b*
 Pantus – impetuos 158.*m*; 163.*j*
 Paria – cea venerabilă 89.*a*
 Parii – cele venerabile 90.6
 Paris (sau Alexandru) – traistă 105.5; 112.*e*; 131.11; 158.*o*; 159 *passim*; 160 *passim*; 162 *passim*; 163 *passim*; 164 *passim*; 166 *passim*; 169.1
 Parnas – de la *paluno*, cel care împrăștie (?) 38.*f*
 Partenia – fecioară 109.*e*
 Partenope – chip de fecioară 141.*c*
 Partenopeos – născut dintr-o fecioară deflorată 80.*l*; 106.*d*; 141.*d*, *f*
 Pasalos – vesel 136.*c*
 Pasht 36.2
 Pasifae – cea care strălucește pentru toți 16.2; 21.*k*; 51.*h*, 5; 88 *passim*; 89.*c*, *e*, 4-5; 90 *passim*; 91.2; 92.*d*, *g*, 12; 98.*c*, *p*; 101.*d*; 129.*a*; 167.2
 Pasiteea Cale – zeița minunată pentru toți 13.3; 105.*h*
 Patrocle – glorie tatălui 159.*a*; 160 *passim*; 163 *passim*; 164 *passim*; 168.6
 Peas – crescător de vite 92.10; 145.*f*, 2; 148.*i*; 154.*h*; 166.*c*
 Pedasos – cel care sare 162.*l*; 163.*m*
 Pegas – al puțurilor 33.*b*, 4; 67.4; 73.*h*; 75 *passim*

Pelagon – al mării 58.f
 Pelasgos – străvechi sau navigator 1.d, 5; 38.a; 57.a, 1; 77.1
 Peleu – noroi 16.b, 1; 29.1; 66.f; 70.2; 80.c, g; 81 *passim*;
 131.a; 137.h; 148.i; 155.i; 159.e; 160 *passim*; 169.f
 Pelias – negru și albastru 47.c; 68 *passim*; 69.a; 71.a; 82.a;
 138.m; 148 *passim*; 152.3; 155 *passim*
 Pelopia – chip murdar 111 *passim*
 Pelops – chip murdar 42.2; 53.7; 71.b; 77.a, d; 95.b; 108 *passim*;
 109 *passim*; 110 *passim*; 111.a; 113.n; 117.f, 5; 118.a; 131.h;
 138.i, l-m, 4; 143.2; 158.k; 166.h, 1-2; 169.6
 fiu al lui Agamemnon 112.h
 Peloros – șarpe monstruos 58.g, 5
 Pemfredo – viespe 33.c, 5
 Pemon – suferință 96.b
 Pemptos – al cincilea 164.n, 6
 Pene – pedeapsă 147.a, 3
 Peneleos – leu primejdios 148.i; 160.x
 Penelopa – cea cu vâl pe față 26.b, 2; 159.b; 160 *passim*; 162.10;
 171 *passim*
 Peneu, r. – al firului 21.k, 6; 82.a
 Pentesilea – care-i forțează pe oameni să jelească 163.q; 164
passim
 Penteu – mahnire 27.f, 5, 9; 59.c-d
 Pentilos – care alină durerea 87.c; 117.b, g
 Peonios – care izbăvește de rău 53.b
 Perdix – potârniche 92.b, 1, 6
 Peredur 142.3; 148.5
 Pereus – negustor de sclavi 141.a
 Pergam – citadelă 169.f
 Peribee – înconjurată de vite 81.e; 98.i, k; 105.c-d, j; 110.e;
 137.i; 160.p (Curisia); 167.i
 Periclimenos – faimos 139.c, 1; 148.i
 Perieres – înconjurat de șanțuri (?) 74 *passim*; 144.b
 Perifetes – celebru 96.a, 1; 163.h
 Perigune – mult pământ cu cereale 96.c, 2, 4
 Perilaos – înconjurat de oamenii săi 114.m
 Perimede – foarte vicleană 118.b; 148.b
 Perimedes – foarte viclean 134.i; 146.c
 Periopis – cu multe bogății 160.m
 Pero – sac din piele 66.a, 1; 72 *passim*; 170.o

Perse – distrugere 170.i

Persefatta – cea care hotărăște distrugerea sau porumbiță distrugătoare 24.2

Persefona – care produce distrugerea 13.a; 14.b, 4; 16.f; 18.h-j; 24.c, k-l, 2; 27.a, k, 10-11; 30.a; 31 *passim*; 51.7; 67.h; 69.d, 3; 85.1; 94.f; 101.j; 103.c-d, 3; 108.c; 121.3; 124.b, 4; 134.d; 149.d; 170.l, 6

Perseis – care distruge 88.e, 6

Perses – distrugător 157.b

Perseu – distrugător 9.a; 27.j, 5; 33.b; 39.d; 73 *passim*; 111.a; 118.a, d-e, 1, 5; 137.2

Peteos – *peteenos*, împănat (?) 104.d

Phaeo – bărbie 27.2

Phaesyle – lumină filtrată (?) 27.2

Phanes – destăinuitorul 2.b, 2; 123.1

Phoebe – lună strălucitoare 1.d; 14.a, 2; 51.b; 74.c, p

Phoenissa – cea sângeroasă 58.2

Phoenix – palmier sau roșu ca sângele 18.h; 58.a, d, 2; 88.b, 2; 105.6

fiu al lui Amintor 160.l, n, 5; 163.f; 166.h; 169.f

Picos – ciocănitore 56.2

Pielos – durduliu 169.f

Pieris – zemos 159.d

Pilade – *pylades*, poarta lui Hades (?) 113 *passim*; 114 *passim*; 116 *passim*; 117 *passim*

Pilas – poartă 94.c

Pilemenes – puterea trecătorii 168.b

Pilenor – aproape de a fi adult 126.e

Pilia – al porții 94.c

Pilios (sau Pelios) – al porții 104.e; 134.a; 166.b

Pilon – poartă 94.c

Pimpleea – cea care umple 136.e

Pira – roșu aprins 38 *passim* (vezi și Cercisera)

Piream 159.4

Pirehmes – vârful flăcării 122.b, 2; 163.i

Pirene – inimă înflăcărată 132.j; 133.d

Piritoos – cel care se întoarce 78.b; 80.c; 95.2; 100.b; 101.c; 102 *passim*; 103 *passim*; 104.e, 1; 113.3; 126.2; 132.1; 134.d; 159.s; 168.e

Pirus (mai târziu Neoptolem) – roșu aprins 160.j

Piteu – zeul pinului 95 *passim*; 101.a; 110.c
 Pitios – care se informează (?) 138.a
 Pitis – brad 26.e, 2
 Pitthea – zeița pinului 95.1
 Pityocampes – cel care încovoiaie pini 96.b, 2, 6
 Pleiade – cele care călătoresc sau stol de porumbițe 39.d; 41.e, 6;
 45.3-4; 67.j, 5; 111.e
 Pleione – regina navigatoare 41.e; 45.4
 Plexipos – coamă de cal împletită 80.h
 Plistene – forța în navigație sau putere extremă 93.c; 110.c;
 111.f-g; 159.d, s; 163.a
 Pluto – bogăție
alias Hades 24.5; 31.g
 mama lui Tantal 108.a
 Plutos – bogăție 24.a, 5-6; 142.d; 143.1
 Podalirios – fără crini acolo unde pășește sau moarte
 descurajatoare 50.i; 165.f; 166.d; 169.c-d
 Podarces – picioare goale 137.k; 153.e; 158.l
 Podarge – picior strălucitor 81.m
 Podargos – picior strălucitor 130.a, 1
 Podes – *podiaios*, doar un picior înălțime (?) 162.l
 Polibos – mulți boi 105.b-d, j
 Polibotes – bogat în boi 35.f
 Policaon – incendii numeroase 74.n
 Policasta – *polycassitere*, mult cositor (?) 92 *passim*
 Polidectes – întâmpinare aglomerată 73.c-e, o, s
 Polideuces – mult vin dulce 62.c, 1; 74 *passim*; 80.c; 84.1; 103.a,
 3; 148.i; 150 *passim*; 155.i
 Polidor – cadouri numeroase
 fiu al lui Hecabe 158.o; 168.l
 fiu al lui Laotoe 162.m; 168 *passim*
 Polidora – cadouri numeroase 74.a; 162.d
 Polifem – vestit
 argonaut 148.i; 150 *passim*
 ciclop 170 *passim*
 Polifeme – vestită 148.b
 Polifide – extrem de econom 112.a
 Polifonte – care a ucis mulți oameni 105.d
 Poligonos – cu mulți copii 131.i
 Poliidos – care își schimbă forma 75.b; 90 *passim*; 141.h

- Polimede – care știe numeroase tertipuri 148.*b*; 155.*a*
 Polimela – numeroase cântece 81.*f-g*
 fiica lui Peleu 160.*m*
 soția lui Eson 148.*b*
 Polimnestor – care își amintește multe lucruri 168.*l-n*
 Polinice – conflicte numeroase 69.*l*; 74.*i*; 105.*k*; 106 *passim*;
 107.*d*; 160.*w*
 Polipemon – multă sărăcie 96.*b, k*
 Polipetes – care produce multe lucruri 171.*k*
 Poliportes – care jefuiește multe orașe 171.*k, 3*
 Polites – cetățean 158.*o*; 168.*a*
 Polixena – mulți oaspeți 69.*2*; 158.*o*; 163.*a, o*; 164.*k, 3*; 168
passim
 Polixenos – mulți oaspeți 97.*f*
 Polixo – mâncărime puternică 88.*10*; 114.*o*; 149.*b*
 Poltis – terci de ovăz 131.*i*
 Porces – *phorces*, soartă (?) 167.*i*
 Porfirion – albastru-închis 35.*d, 3*
 Portaon – care jefuiește 170.*q*
 Porteu – care jefuiește 167.*m*
 Poseidon – *potidan*, cel care dă de băut din muntele împădurit 7
passim; 9.*c*; 13.*c*; 16 *passim*; 18.*d*; 19.*2*; 25.*b, 1*; 27.*9*; 33.*b, 4*;
 39.*b, 7*; 43.*i*; 47.*d-e, 3*; 49.*a-b*; 54.*a*; 56.*b*; 60.*g*; 66.*i*; 68.*c, 2*; 70.*l*;
 73.*h, j*; 75.*d*; 78.*a*; 88.*c, e-f*; 90.*7*; 95.*b, d, f*; 97.*1*; 98.*i*; 99.*f*; 101.*f*;
 104.*k, 2*; 108.*i*; 127.*2*; 133.*g*; 137.*a-b*; 150.*i*; 158.*l*; 162.*f*; 163.*h*;
 164.*l*; 167.*h-i, 4*; 168.*f*; 169.*l, 1*; 170 *passim*; 171.*k*
 Erehteu 47.*4*
 Postvorta 154.*3*
 Potidan 127.*3*
 Potnia – cei puternici 71.*2*
 Pramanthu 39.*8*
 Prax – om de acțiune 164.*p*
 Praxiteea – zeiță activă 47.*b*; 97.*h, 2*
 Presbon – drept la moștenire 70.*m*
 Priam – răscumpărat 112.*e*; 131.*d, 11*; 137.*k-l*; 141.*g*; 153.*e*; 158
passim; 159 *passim*; 160 *passim*; 161 *passim*; 162 *passim*; 163
passim; 164 *passim*; 166 *passim*; 167 *passim*; 168 *passim*
 Priap – care curăță părul (copacul) de crengi 15.*1*; 18.*e, k, 2*;
 20.*b, 1*
 Prilis – dans în armură 167.*a*

Priolas – de la *priein*, a răzui, și *olola*, sunt distrus (?) 131.*h*
 Proclea – care lansează o provocare 161.*f-g*
 Procles – care lansează o provocare 146.*k*
 Procne – *progonoe*, cea mai mare 46 *passim*; 47.*a*; 94.*1*; 95.*a*
 Procnis – *progonoe*, cel mai mare 47.*b*
 Procris – preferință
 soția lui Cefalos 89 *passim*; 170.*o*
 Tespidă 120.*b*
 Procrustes – care se întinde 96.*k*, 6
 Proetu – primul om 69.*1*; 72 *passim*; 73 *passim*; 75.*a*, *e*; 81.*8*;
 93.*1*; 118.*g*; 126.*e*
 Promahos – campion 132.*r*; 155.*a*
 Prometeu – prevedere *sau* svastica 4.*b-c*, 3; 38.*c*; 39 *passim*;
 57.*a*; 92.*9*; 126.*c*; 133 *passim*; 152.*g*
 Pronomos – care furajează 145.*i*
 Proserpina – cea temătoare 24.*2*
 Prosimne – cea căreia i se închină imnuri 124.*b*, 4
 Prote – primul 42.*d*
 Protesilaos – primul care se aruncă în luptă 74.*a*; 162 *passim*;
 163.*i*; 169.*n*
 Proteu – primul om 27.*b*, 7; 33.*2*; 82 *passim*; 90.*7*; 112.*o*; 131.*i*,
 6; 133.*5*; 159.*u-v*; 169.*a*, 7
 Protogenos Faeton – strălucitorul întâi-născut 2.*b*, 2
 Protogonia – întâiul-născut 47.*b*, *d*, 2
Pryderi 27.*9*
 Psamate – țărniș nisipos 81.*a*, *p*, 1; 147.*a*, 1
 Psofis – zarvă 132.*r*
 Psylla – purice 109.*d*
 Pteleon – crâng de ulmi *sau* asemenea unui mistreț 89.*c*, *e*, *j*, 5
 Pterelaos – care aruncă pene 89 *passim*; 91.*1*; 118.*a*, *c*; 119.*c*
Pwyll 27.*9*
 Pygmalion – pumn păros 65 *passim*
 Python – șarpe 14.*a*, 2; 21.*a-b*, 2-3, 12; 32.*2*; 36.*1*; 51.*b*; 58.*5*;
 96.*6*

Q

Q're 3.*3*; 57.*2*; 82.*6*; 95.*5*

R

Ra 41.3; 42.4; 117.1
Racios – zdrențuit 107.i
Radamante – *rhabdomantis*, cel care profetește cu ajutorul unei
 baghete (?) 31.b; 58.c; 66.j, 4; 88 *passim*; 119.g; 146.f
Rahab 33.2
Rama 135.1
Raros – copil avortat sau pânțec 24.m, 8
 răutăți 15.1; 39.j
Recaranus – *vezi Trigaranus*, 132.n
Recos – care sparge 80.f
Regina de Mai 26.4
regine 138.o, 4
Remus 68.3; 80.2
Rene – mioară 160.q
Reo – rodie 160.t, 7
Resos – care sparge 163.g
Rexenor – fapte de vitejie 95.a
Rhea – pământ 1.d; 2.b, 2; 7 *passim*; 12.a; 13.a, 2; 16.f; 24.k;
 27.a, e, 7, 12; 30.a, 3; 39.8; 47.2; 53.a, c, 2; 54.a; 86.2; 91.3; 108.a,
 h, 7; 149.h, 3-4; 151.g; 164.6; 169.j, 3
Rhea Silvia 68.3
Rhiannon 27.9; 154.3
Rigantona – mare regină 27.9
Rimmon 27.10
Robin Hood 119.4; 162.10
Rode – *rhodea*, trandafiriu 16.b, 1; 42.c-d
Rodos – trandafir 18.d
Romulus 21.13; 68.3; 80.2; 105.1, 5

S

Sabazios – care sparge în bucăți 7.1; 27.3, 7, 9
Sagaris, r. – sabie cu un singur tăiș 136.f
Salamina – estic (?) 81.d
Salmoniu – îndrăgit de zeița Salma 64.c; 67.e, i, 3; 68 *passim*
Samas 1.3
Samson 82.4; 83.3; 91.1, 5; 110.2; 145.4; 154.1; 164.3
Sangarios, r. – potrivit pentru bărci 158.o
Sara 169.6

Saranyu 16.6

Sarpedon – care se bucură într-o arcă din lemn

fiu al lui Zeus 162.*n*, 9; 163.*i-j*; 164.*h*

frate al lui Minos 58.*c*; 88 *passim*; 94.*f*; 131.*i*

unchiul lui Glaucos 162.9

Satiria – a satirilor 87.2

Saturn 7.1

Saul 169.5

Sauros – șopărlă 126.*b*

Scamandru, r. – om încovoiat 68.2; 137.*n*, 3; 163.*l*

fiu al lui Deimahos 137.*n*, *t*; 158.*a*, *g*, *l*, 6, 9

Scarfe – spânz-negru 148.*b*

Scheneu – al coșului din papură 80.*l*, 4; 111.*p*

sciți – *Aeolic* pentru *scyphes*, pocal 119.5; 132.*v*

Scila – cea care despică

fiică a lui Nisos 91 *passim*; 92.4; 168.1

fiică a lui Forcus 16.*b*, 2; 90.7; 148.1, 9; 154.11; 170.*t*, 1, 9

Scirios – pietros 94.*c*

Sciron – parasolar 23.1; 70.*h*, 7; 81.*a*; 94.*e*; 96 *passim*; 110.*c*

Scotia – cea întunecată 18.4

Selene – Lună 1.3; 14.5; 26.*e*, 4; 35.*b*; 42.*a*; 62.3; 64.*a-b*; 67.6;

74.3; 123 *passim*

Semele – Lună 14.*c*, 5; 27.*k*, 2, 6, 11; 28.4; 124.*b*, 4; 134.*g*, 4

Seth 18.3; 21.2; 36.1; 41.4; 42.1; 73.4; 83.2; 89.2; 123.3; 133.8;

138.1

Sferos – boxer *sau* minge 95.*d*; 109.*i*

Sfinx – care sugrumă 34.*a*, 3; 82.6; 105 *passim*; 106.1; 119.*e*;

121.3; 123.1

Sheol 24.11

Shiva 135.1

Sicalus – tăcut 135.*e*

Sicion – castravete 94.*b*

Sidero – înstelat 68.*b*, *d*, 2, 4

Sileea – care jefuiește 96.*b*

Silen – omul-lună 17.*a*, 4; 27.*b*; 35.*h*; 83 *passim*; 126.*b*, 3

Sileu – care jefuiește 136.*e*

Silos – care ia în zeflema 136.*c*

Simois – cu nasul cârn 158.*g*

Sin 1.3

Sinis – hoț 96 *passim*; 97.*a*

Sinon – care jefuiește
 fiu al lui Sisif 67.*a*
 iscoadă greacă 167 *passim*
 Sinope – chip de lună 151.*d*
 Sipilos 108.*g*; 131.*o*
 sirene – cele care leagă cu o funie sau cele care se ofilesc 126.*d*,
 3; 128.*1*; 148.*1*, 9; 154.*d*, 3; 169.*4*; 170 *passim*
 Nume
 Aglaofeme – voce frumoasă
 Aglaope – chip frumos
 Leucosia – creatură albă
 Ligea – strigăt ascuțit
 Molpe – muzică
 Partenope – chip de fecioară
 Pisinoe – convingătoare
 Raidne – îmbunătățire
 Teles – perfectă
 Telxiepia – cuvinte liniștitoare
 Telxiope – chip convingător
 Sirinx – stuf 26.*e*
 Sirius – Steaua Câinelui (*vezi* Ortros) 31.*7*; 34.*3*; 37.*2*; 82.*f*, 3;
 132.*3*
 Sisif – *se-sophos*, foarte înțelept (?) 41.*e*; 67 *passim*; 68.*b*, 2; 70.*h*,
 9; 71.*b*; 75.*a*, 3; 96.*d*; 105.*7*; 108.*2*; 155.*i*; 156.*d*; 160.*c*; 170.*p*
 Sita 135.*1*
 Smirna – mir 18.*h*, 5-6; 77.*2*; 131.*3*; 160.*g*
 Sofax – *sophanax*, rege înțelept (?) 133.*i*
 Solima 75.*4*
 Solois – greutate în formă de ou 100.*b*, 2
 Som 118.*2*
 somn 4.*a*; 118.*c*; 137.*o*; 163.*j*
 Sosipolis – salvatorul statului 138.*o*, 4
 Spermo – al seminței 160.*u*
 Stafilos – ciorchine de strugure 27.*i*, 8; 88.*h*; 148.*i*; 160.*t*, 7
 Steaua Câinelui – *vezi* Ortros, Sirius
 Stenebeea – puterea vitelor 72.*g*, 4; 73.*a*; 75.*a*
 Stenele – lumină puternică 160.*m*
 Stenelos – care respinge cu putere
 fiu al lui Capaneu 160.*r*; 162.*t*; 167.*c*
 din Paros 131.*e*

tatăl lui Euristeu 111.*b*; 112.*a*; 118.*a*, *d*
 Steno – puternică 33.*b*, 3; 73.*f*, *h*
 Sterope – chip de încăpățânat sau fulger 109.*c*; 170.*q*
 Steropes – fulger 3.*b*, 2; 22.*d*
 Stihios – comandant 135.*e*
 Stimfalos – membru priapic (?) 66.*h*; 109.*n*, 7; 128.*d*; 141.*c*
 Strimo – severă 158.*l*
 Strimon – sever 163.*g*
 Strofios – banderolă de cap răsucită 113.*b*, *i-j*; 114.*e*
 Al Doilea 117.*b*
 Styx – detestat 13.*a*; 31.*4*; 37.*d*
 Susana 164.2

T

Tafios – al mormântului 110.*c*
 Taigete – *tanygennetos*, mult timp reprimat (?) 125.*c*, 1, 3
 Talos – cel care suferă
 om de bronz (?) 23.1; 90.7
 ucenicul lui Dedal 12.*c*, 3; 92 *passim*; 154 *passim*; 161.7
 Taltibios – *tzalthybius*, viață tumultuoasă 161.*d*
 Tamiris – grosime 21.*m*; 29.3; 110.*h*; 147.*b*
 Tammuz (*Thamus*) 18.6-7; 24.11; 26.5; 27.10; 91.4
 Tanais, r. – lung 131.*b*
 Tantal – șchiopătat sau cel mai de plâns 77.*c*; 105.7; 108 *passim*;
 109.*a*, 1, 7; 111.4; 125.3; 136.*b*; 158.6; 170.*p*
 al II-lea 111.*g*; 112.*c*, *h*; (vezi Talos) 92.*c*, 1
 fiu al lui Broteas 108.*k*
 Taras – scandalagiu 87.2
 Taraxipos – cel care sperie caii 71.*b*, 3
 Tartar (*cuvânt cretan*) – Vestul extrem (?) 4.*a*; 15.*a*; 36.*a*; 103
passim; 134 *passim*
 Tasios – din Tasos 133.*k*
 Tasos – de la *thasso*, leneș (?) 58.*a*, *d*, 1
 Taumacos – care face minuni 148.*i*
 Taumas – minunat 33.*g*, 2
 Tauropolos – ucigaș de tauri 27.*i*, 8
 Taurus – taur 58.4; 88.7; 92.7; 98.*p*, 2; 99.*f*
 Teagenes – născut din punct de vedere religios 146.*j*
 Teano – zeiță 43.*e-f*; 168 *passim*

Tebe – admirabilă 66.b; 76.c
 Tecmesa – de la *tecmairesthai*, cea care pune în ordine sau judecă (?) 162.m, 9; 165 *passim*
 Tectamos – artizan 88.a, 1
 Tecton – tâmplar 159.q
 Teea – divină 1.d; 40.a; 42.a; 88.b; 136.c
 Tegeates – omul acoperișului 88.h
 Tegirios – care acoperă stupul 47.c, 1
 Teiodamas – îmblânzitor divin 143.a-b, 1; 150.b
 Teiomenes – putere divină 143.a
 Teisadie – de la *theiazomenai*, oracol inspirat (?) 159.s
 Telamon – cel care suferă, îndură sau îndrăznește; dar și cingătoare, curea de tinere 66.e, i; 80.c, g; 81 *passim*; 108.4; 131.a; 137 *passim*; 158.r; 160.p; 165 *passim*; 168.6
 telchini – fermecați sau tirenieni 42.c; 54 *passim*; 60.2; 146.4
 Teleboas – de la *telbomai*, care maltratează 118.f
 Teleclea – faimă care ajunge până departe 158.o
 Teledamos – care îmblânzește de departe 112.h
 Telefasa – care strălucește în depărtare 58.a, e, 2
 Telefos – alăptat de o ciută 141 *passim*; 160.w, z; 166.i; 168.d
 Telegonos – ultimul născut
 fiu al lui Odiseu 170.k; 171 *passim*
 fiu al lui Proteu 56.b; 131.i
 Telemah – bătaie decisivă 160.f, 4; 171 *passim*
 Temenos – incintă 12.a; 128.d; 146.k
 Temis – ordine
 nimfă 132.o
 titanidă 1.d; 11.a; 13.a, 2; 16.b; 38.d; 51.b; 81.j; 95.c, 1; 101.j; 159.e
 Temiste – oracular 158.l
 Temisto – oracular 70.i-k, 3
 Tenes – banderolă sau tendon 70.2; 161 *passim*
 Teobule – sfat divin 109.f
 Teoclimenos – celebru ca zeu 136.b
 Teofane – înfățișare de zeiță 70.l
 Teogone – copil al zeilor 136.b
 Teonoe – inteligență divină 161 *passim*
 Teope – față divină 97.h, 2
 Terambos 38.11
 Tereu – care păzește 46 *passim*

Termeros – *termios*, sfârșit predestinat (?) 119.*j*
Terminus 158.3
 Terpsihore – căruia îi place dansul 170.*q*
 Tersandros – care îi încurajează pe bărbați 107.*a, d*; 160.*w-x*
 Tersites – fii curajoși 164 *passim*
 Tesalos – rugăciune sumbră (?) 137.*r*
 fiu al Medeei 156.*e-f*
 Tespius – sunet divin 120 *passim*; 122.*d*; 142.*f*
 Tesprotos – primul care poruncește 111.*h-i*
 Testius – adept al zeiței Hestia 74.*b*; 120.*a, l*; 148.*i*
 Testor – de la *theiazein*, care inspiră (?) 161 *passim*
Tesup 42.1, 4; 67.1; 75.3; 93.1; 170.3
 Tethys – care dispune 1.*d*; 2.*a, l*; 11.*b, 2*; 33.2; 66.1
 Teucros – *teucter*, artizan 81.*e*; 137.*l*; 158.9; 159.*a*; 160.*p*;
 164.*m*; 165 *passim*
 Teutamides – fiul celui care repetă 73.*p*
 Teutamos – care se repetă 164.*d*
 Teutaros – care exersează asiduu 119.*f, 5*
 Teutras – al sepiei (?) 141 *passim*
 Tezeu – cel care se întinde pe jos sau depune 49.*b*; 80.*c, g*; 88.*f*;
 90.*b*; 95 *passim*; 96 *passim*; 97 *passim*; 98 *passim*; 99 *passim*; 100
passim; 101 *passim*; 102 *passim*; 103 *passim*; 104 *passim*; 105.7;
 106.*l-m*; 113.3; 117.3; 129.*b*; 131.*a, g, 4, 11*; 132.1; 134.*a, d, 2, 7*;
 135.*e*; 146 *passim*
 Thalia – jovială 21.*i, 5*; 105.5
 Thallo – care înmugurește 13.2
 Thea – divină 43.*c*
 Theias – ghicitor 18.*h*
 Thetis – care dispune 11.2; 13.*c, l*; 16.*b, l*; 23.*a, l*; 27.*e*; 29.1;
 32.2; 43.*c*; 81 *passim*; 98.*j, 11*; 108.5; 124.3-4; 154.*k, 11*; 157.*a*;
 159.*e*; 160 *passim*; 161.*h*; 162.*b*; 163.*b, l*; 164 *passim*; 165.*a*;
 168.*f*; 169.7; 170.*v*
Thomas Versificatorul 170.2
Thot 17.2; 36.2; 52.6; 82.3; 128.4; 133.3; 162.6
 Thriae – triadă 17.*g, 3*
Tiamat 4.5; 7.5; 33.2; 35.5; 36.2; 73.7; 103.2; 137.2; 170.5
 Tideu – care lovește (?) 106 *passim*; 160.*r*
 Tiest – pisălog (mojar) 93.*c*; 106.2; 110.*c, g-h*; 111 *passim*; 112.*a*;
k; 117.*a, 2*; 118.*a*
 Tifon – fum năucitor, vânt fierbinte sau uragan 21.2; 33.*e*; 34

passim; 35.4; 36 *passim*; 48.3; 96.e; 105.e; 123.b; 124.a; 132.a; 133.b, l, 11; 152.h; 170.t

Tilon (*sau* Tilos) – nod *sau* falus 90.8

Timalcos – putere onorată 110.d, f

Timandra – onorată de bărbat 159.c

Timbreos (*sau* Melantos) – al ierbii amare 167.i

Timetes – *thymoeides*, curajos (?) 159.g; 167.e

Timostene – puterea demnității 146.j

Tindar – care strivește 50.f; 62.a, c; 74 *passim*; 103.b; 112.a, c, 2; 113.a, 5; 114 *passim*; 117.c; 140.c; 159 *passim*; 160.d; 169.g

Tinga (*cuvânt negrecesc*) 133.i

Tione – regină furioasă 27.k, 2, 11

Tiphys – de la baltă 148.i; 149.g; 150.c; 151.c, 2

Tiresias – care își găsește plăcerea în semne 25.g; 77.a; 85.a; 105.g-j, 5, 8; 106.j; 107.b, i; 119.e, 2; 154.6; 170 *passim*; 171.3

Tirhenos – al cetății înconjurată de ziduri 136.g

Tiro – din Tyr 67.e; 68 *passim*; 148.a

Tirsenos – al cetății înconjurată de ziduri 136.g

Tisamenos – putere răzbunătoare

fiu al lui Oreste 117.b, h, 2; 146.k

fiu al lui Tersandros 160.x

Tisandros – răzbunător al oamenilor 156.e

Tisifone – distrugere din răzbunare 6.a; 31.g; 107.i; 115.2

titani, titanide – domni 1.3-4; 4.a; 6.a; 7.d-e; 27.a, 4; 30.a-b, 1, 3; 35.a; 39.a; 77.1; 98.4; 156.1

Titias – care încearcă 131.h, 9

Titios – de la *tituscomai*, care încearcă (?) 21.d, 4; 58.1; 131.10

Titone – doamnă suverană 40.3

Titonos – însoțitor al reginei zilei 29.1; 40.c, 3; 158.l; 164.*passim*

Tlepolemos – care suportă lupta 114.o; 142.e; 143.i; 146.e, h; 160.s; 169.n

Tmolos (*cuvânt negrecesc*) 83.g; 108.a, 3, 10; 136.b, 1

Toas – impetuos *sau* agil

gigant 35.g

din Lemnos 27.i, 8; 88.h; 98.o, 12; 116 *passim*; 149.b

rege al Calidonului 167.c; 171.l

cel Tânăr 149.c

tovarăș al lui Tezeu 100.b

Toosa – creatură impetuoasă 158.l; 170.b

Torone – regină cu voce pătrunzătoare 131.6

Toxeu – arcaș 80.a, 2; 135.b
 Tragastos – desfrânat ca un Țap 161.g
 Trambelos – stăpânul corăbiilor (?) 137.l
 Trasios – confident 133.k
 Trezen – formă veche a *trion hezomenon*, [orașul] celor trei așezați
 95.b, 6
 Tribalos – pierde-vară 136.c
 Tricarenon – cocor triplu 132.4
Trigaranus 132.4
 Triops – cu trei fețe 146.h, 4
 Triptolem – de trei ori îndrăzneț 24 *passim*; 56.d; 116.6
 Triton – *tritaon*, care este la a treia lui zi 8.1; 16.b, 1; 154.g; 170.t
 Tritone – a treia regină 8.1
 Trofonios – care crește vânzările 51.i, k, 6; 84 *passim*; 121.f;
 169.2
 Troilus – troian din Ilium 158.o; 161.l; 162 *passim*; 164 *passim*
 Tros – troian 29.a-b, 1; 158.g; 164.7; 168.d
Tubal Cain 151.3
 Tyche – hazard 32 *passim*; 142.d; 162.s

U

Udeos – al pământului 58.g, 5
 Ulise (*sau* Ulixes) – rănit în coapsă 170 *passim*; 171 *passim*
Ullikummi 6.6; 36.4
Unial 118.2
 Ur-ana – regina munților, a vânturilor, a verii *sau* a boilor
 sălbatici 3.1
 Urania – celestă 147.b
 Uranos – regele munților 2.b, 2; 3.a, 1; 6.a, 1, 6; 7.a; 11.b; 36.b;
 54.a; 88.b
 Urion – cel care urinează *sau* locuitor al munților 41.f, 5
 Ursite, Trei 4.a, 1; 10 *passim*; 13.a, 3; 17.h; 18.l; 35.e, g; 36.e, 3;
 52.a, 2; 60.2; 69.c; 73.9; 80.a; 81.l; 90.6; 101.k; 105.b; 115.f

V

Varuna 3.1; 7.6; 132.5
 Vântul de Nord – *vezi* Boreas
 Vântul de Vest 15.b; 21.m; 48.a; 81.m

Velchanos – de la *helcein*, regele care își târâie [picioarul] (?) 92.1
Virbius – *hierobios*, viață sfântă 101.1, 1
Vivaswat 16.6
Vulcan 23.2; 92.1
vulpea din Teumesa 89.h, 8; 116.4; 118.5

X

Xantos – galben 75.5; 81.m, 4; 130.1; 132.r; 158.o, 6
cal 163.m
râu 108.b
Xenocleia – oaspete de seamă 135.c-d, 3
Xisuthros 38.4
Xutos – vrabie 43 *passim*; 44.a; 46.5; 74.6; 100.d

Y

Yatpan 41.4

Z

Zacintos (*cuvânt cretan*) 158.g, 2; 168.4
Zagreus – întors la viață 27.8; 28.2; 30 *passim*; 70.5; 90.4; 129.2;
140.1
Zara 73.2
Zei Plugăritului 24.1
Zeița-vulpe 116.4
zeița siriană 62.a, 3; 98.7
Zelos – zel 8.3
Zetes – care caută 48.c; 148.i; 150 *passim*; 155.i
Zetos – care caută 76.a-c; 108.g
Zeus – cer strălucitor 1.3; 7 *passim*; 9 *passim*; 11.b; 12 *passim*;
13 *passim*; 14.a, c, 1, 5; 16.a; 17.c, f; 20.a; 23.b; 24.c, g; 28.h; 29
passim; 30.a-b, 3; 32.b, 2; 36.b-c; 38.b-c, 1; 39.e-f, h-i; 41.f; 43.i;
45.a, 2; 47.3; 50.g; 51.a, 1; 53.a, 5; 56.a; 58.b-c; 62.a; 63.c, 2; 66
passim; 68.a, 1; 70.2, 6; 73.c; 77.c; 81.j; 88.9; 89.h; 98.j; 102.a, 3;
105.h; 108.c, e; 117.2; 118 *passim*; 119 *passim*; 125.c; 137.o;
138.k; 145.g-i; 148.10; 156.d, 4; 160.11; 163.h; 170.t

Acreos – de pe vârful 148.10

Acteos – de pe vârful 148.10
Agamemnon – foarte hotărât 112.o, 3
Alinătorul 114.i
Ammon 36.2; 73.j; 133.j; 137.b
din Arcadia 82.3
Atabyrios 93.1
Binevoitorul 97.a
Conducătorul Ursitelor 10.2
din Creta 91.3; 108.7; 151.2
din curtea regală 168.a
din Dodona 51.a
Eliberator 70.e
Hecaios 98.b
Heliopolitanul 1.4; 42.4
din Keos 82.3
din Labraunda – al toporului 131.j, 6
Lafistianul 134.h; 156.a; 157.d, 2
Liceios – lupesc 38.a, g; 108.5; 128.3
Morios – distribuitor 82.6
Nemuritor 82.b
Păzitorul-de-Muște 138.i
Picos – ciocănitore 56.d, 2
al Plopului-Alb 138.h
Protectorul 121.e
Puternicul 95.e, 5
Războinicul 109.d
Sabazios – care sparge în bucăți 145.5
Salvatorul 123.d, f
Solar 21.10; 109.2
Velchanos – 160.6
Zeus-cel-verde 138.4
Zeuxipe – cea care înhamă caii 46.3; 158.l